

204918

Katalog Główny III

204918

III

Katalog Główny

ESTREICHER

BIBLIOGRAFIA POLSKA

Tom XXXII Lit.: U—Wik

9/27/24

W KRAKOWIE 1938

NAKŁADEM POLSKIEJ AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNIACH GEBETHNERA I WOLFFA
WARSZAWA — KRAKÓW — ŁÓDŹ — POZNAŃ — WILNO —
ZAKOPANE

- ESTREICHER KAROL.** Bibliografia polska. 120.000 druków. **Część I.**
 Stulecie XIX. Katalog 50.000 druków polskich lub Polski dotyczących od roku 1800, ułożony abecedłowo według autorów i przedmiotów, z wyrażeniem cen księgarskich. **Lit. A—F** (*wyczerpany*).
- Tom II. Stulecie XIX. **Lit. G—L** (*wyczerpany*).
  - Tom III. Stulecie XIX. **Lit. Ł—O** (*wyczerpany*).
  - Tom IV. Stulecie XIX. **Lit. R—U** (*wyczerpany*).
  - Tom V. Stulecie XIX. **Lit. W—Z** (*wyczerpany*).
  - Tom VI. Stulecie XIX. Dopełnienia. **Lit. A—O** (*wyczerpany*).
  - Tom VII. Stulecie XIX. Dopełnienia. **Lit. P—Z** (*wyczerpany*).
  - Tom VIII. Chronologiczne zestawienie 73.000 druków polskich lub Polski dotyczących od r. 1455 do 1799 włącznie (*wyczerpany*).
  - Tom IX. Zeszyt I—II. Stulecie XVIII i dopełnienia do wieku XV—XVII, str. 1—288. . . . . 5—
  - Tom IX. Zeszyt III i IV, str. 289—576. . . . . 5—
  - Tom IX. Zeszyt V—VII, str. X i 577—803. Dodatek III i IV do tomu VIII i IX. Dzieła z XV do XVIII wieku, str. CCII—CCCXLIV. . . . . 5—
  - Tom X. Zeszyt I—II. Stulecie XIX. 1800—1870, str. 1—296. 7-50
  - Tom X. Zeszyt III—IV. Stulecie XIX. 1800—1870, str. VIII i 297—489. — Dodatek, str. I—CCVII. 7-50
  - Tom XI. Zeszyt I—III. Stulecie XIX. 1871—1889, str. 1—372. 7-50
  - Tom XI. Zeszyt IV—V. Stulecie XIX. 1871—1889, str. VI i 373—400. — Dopełnienia i sprostowania do tomów VIII—XI, str. 1—187. 7-50
  - Tom XII. Zeszyt 1—3. Stulecie XV—XVIII w układzie abecedłowym **Lit. A—Beb.**, str. XIX i 424. . . . . 10—
  - Tom XII. Zeszyt 4. **Lit. Beb.—Bez.**, str. 425—532. — Dodatki i sprostowania do t. XII, str. I—XII. . . . . 10—
  - Tom XIII. Zeszyt 1—2. **Lit. Bi.—Bor.**, str. 1—272. . . . . 10—
  - Tom XIII. Zeszyt 3—4. **Lit. Bor.—Bz.**, str. VIII i 273—502. — Dodatki i sprostowania do tomów XII i XIII, str. I—VIII. . . . . 10—
  - Tom XIV. Zeszyt 1—3. **Lit. C—Con.**, str. 1—384. . . . . 10—

BIBLIOGRAFIA POLSKA

CZĘŚĆ III

(Obejmująca druki stuleci XV—XVIII
w układzie abecadłowym)

CZĘŚCI III TOM XXI: LITERA U—Wik

KRAKÓW
CZCIONKAMI DRUKARNI UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO
pod zarządem Józefa Filipowskiego
1938

BIBLIOGRAFIA POLSKA

KAROLA ESTREICHERA

681 34

OGÓLNEGO ZBIORU TOM XXXII

Wydal STANISŁAW ESTREICHER

Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności

Biblioteka Jagiellońska

1000646335

KRAKÓW

CZCIONKAMI DRUKARNI UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

pod zarządem Józefa Filipowkiego

1938

KAROLA ESTERICHERA

ČESKÉ

OGOLNEGO ZBIORU (TOM XXXII)

WYDZIAŁ WARSZAWSKI

WYDZIAŁ WARSZAWSKI

Instytut Biblioteczny Uniwersytetu Warszawskiego

204918

III katalog 195-

Dot. Pol. Akad. Umiej.

829.38/39

Z wydaniem tomu niniejszego, obejmującego druki na literę **U** i na znaczną część litery **W**, zbliża się dzieło znacznie ku końcowi. Pozostaje jeszcze do ogłoszenia reszta litery **W**, która wraz z literą **X** i **Y** zajmie cały tom następny, — oraz litera **Z**, która zapełni ostatni tom. Ponieważ druk tomu wymaga, nawet przy dużym wysiłku, co najmniej dwóch lat czasu, przeto, o ile nie zajdą jakieś przeszkody, jest możliwość, że za lat cztery dzieło zostanie doprowadzone do końca. Po stu mniej więcej latach od rozpoczęcia zbierania materiału; po siedemdziesięciu pięciu latach od oddania pierwszego tomu do druku.

W tomie niniejszym opracowano szczegółowo działalność pisarzy tej miary co Teodor Waga, Bernard Wapowski, Andrzej Wargocki, Krzysztof i Stanisław Warszawscy, kilku Węgierskich (z których Andrzej, Jan, Tomasz i Wojciech doczekali się dopiero po raz pierwszy dokładniejszego zestawienia ich pism), Józef Wereszczyński, Samuel Węśławski (jego dzieło prawie nieznanne a pełne interesu), Piotr Wężyk, Wal. Widawski, Kaz. Wieruszewski, Adrian Wieszczki. Z pisarzy obcych piszących o Polsce podałem dokładniejszy opis dzieł Zygm. Wartmana, Karola Wagnera (*Analecta Scepusia*) i Daniela Wagnera (wielkie niemieckie dzieło obejmujące dzieje Polski), Ewerharda Wassenberga, Piotra Pawła Vergeriusa, Vernulaeusa, Jana Wigganda, Błażeja Vigenere'a. Do tego dużo dzieł bezimiennych i dużo broszur ulotnych, wcale dotąd nieznanych. Sporo też takich curiosów jak utwory Jacka Więckowskiego, rzucające światło na sposób, w jaki dramat rozbiorowy odzwierciedlał się w umysłach ludzi prostych i skromnych. Kto umie czytać uważnie, odczyta z tych zapomnianych druków, których pamięć *Bibliografia* wskrzesza, niejedno ważne świadectwo o dziejach narodowych.

Jak zwykle pragnę i tym razem wyrazić podziękowanie tym wszystkim, którzy mi w mojej mozolnej pracy nad wydaniem niniejszego a przygotowaniem dalszych tomów pomagali. A więc przede wszystkim Zarządowi Akademii i Zarządowi wszystkich polskich bibliotek, które mi przesyłały dzieła do mojej pracowni w Akademii. P. dyrektor A. Wojtkowski dostarczył mi wypisów z katalogu Biblioteki Raczynskich w Poznaniu, dzięki czemu mogłem w niniejszym tomie zasoby tej biblioteki wyczerpująco uwzględnić. Podobnie p. dyrektor R. Kotula — obok wielu innych informacji o rzadkościach Bibl. Baworowskich — wypożyczył mi w lecie ubiegłego roku na czas dłuższy inwentarz tej biblioteki, co pozwoliło mi w drugiej połowie tomu wskazać na liczne cenne druki znajdujące się w Bibl. Baworowskich. Bardzo życzliwą pomoc okazywał mi na każdym kroku p. dyrektor Bibl. Uniw. Wileńskiego Adam Łysakowski, przesłał mi bowiem odpisy wykazów katalogowych na literę **W**, co pozwoliło mi uwzględnić i opisać dokładniej

wiele rzadkich dzieł nieznanych dotąd lub cytowanych tylko za Jochemem. P. dr Kazimierz Kaczmarczyk, dyrektor Archiwum Państwowego w Poznaniu, przesłał mi katalog druków, znajdujących się w bibliotece parafii ewang. we Wschowie. Do wdzięczności zobowiązał mnie także p. Michał Marczak, bibliotekarz w Dzikowie, który poinformował mnie w obszernym liście o stanie biblioteki tamtejszej i udzielił wielu cennych wiadomości o znajdujących się tam rzadkościach i unikatach. Wedle jego informacji pamiętny pożar 1927 oszczędził sporą liczbę druków, o których w *Bibliografii mylnie doniesiono, że uległy spaleni* (np. Solikowskiego *Hamaxa* lub Strykowskiego *O wolności*). Biblioteka Dzikowska uległa bowiem spaleni w przeszło 60% co do ilości, ale jakościowo biorąc straty nie wynoszą tyle: ocalały bowiem inkunabuły i cymelia, a także znaczna część druków z wieku XVII i XVIII.

Do wdzięczności zobowiązali mnie wreszcie ks. dr Jan Kwolek, komunikując informacje o mało znanych lub nieznanych drukach z Archiwum Diecezjalnego w Przemyślu, którego jest dyrektorem; p. wizytator Jerzy Dunin Wąsowicz, informując mnie o drukach dotyczących rodziny Wąsowiczów (z czego skorzystałem w odpowiednim miejscu niniejszego tomu); p. prof. Tadeusz Turkowski z Wilna, który stale obdarza mnie interesującymi informacjami zwłaszcza z zakresu nauki rosyjskiej, dotyczącymi druków polskich; wreszcie p. Juliusz W. Gomulicki, który nadesłał mi kilka doniosłych wiadomości, odnoszących się do druków Tom. Kaj. Węgierskiego (niestety mogłem je uwzględnić dopiero w Uzupełnieniach).

Życzliwi recenzenci ostatnich tomów, a mianowicie prof. Brückner (w *Pamiętniku Literackim* oraz w *Nowej Książce*), prof. Kot (w *Reformacji w Polsce*) i prof. Modelski (w *Kwartalniku Historycznym*) wyrazili nie tylko uznanie dla mojej pracy, ale dorzucili także sporo uzupełnień i sprostowań, za co im jestem szczególnie wdzięczny.

Bardzo wiele zawdzięczam jak zawsze p. dyrektorowi K. Piotrowiczowi, który z energią wyszukuje potrzebne mi dzieła i nie szczędzi nigdy trudu, aby dostarczyć nawet najtrudniejszych do odszukania i wyłowienia kruków do mojej pracowni w gmachu Akademii.

Kraków, 15 marca 1938.

Stanisław Estreicher

U.

Ubal dini kardynał ob. Synodus provincialis gnesnensis (1623).

UBALDINI Della Ripa Dominik Stanisław. *Avrevm Monile Preciosissimis Lapidibus Distinctvm Ac VV. XVI. Adolescens: Dvm Primâ in Artibus & Philos. Laureâ Per Excellentissimvm ac Rendvm Dnum, D. Dionysivm Politovic Philosophiae Profess: Collegam Minorem, In frequentissimo celeberrimorum hospitum consessu insignirentur, A Dominico Stanislao Della Ripa Vbal dini Leopold. eius Laureae candidato propensionis ergo Oblatvm. Cracoviae. In Officina Christophori Schedelij S. R. M. Typ. Anno Dni 1646.* [Tytuł w ramce]. fol., k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. tyt. herb Ostrorogów z wierszem, podp. Urbanus Steph. Czechowic, Leopoliensis.

Dedykacja Janowi i Mik. Ostrorogom, synom Mikołaja... przez Ubaldiniego, dat. e Museo Nostro, 1646.

Zaczyna panegiryk na cześć Akademii Krak. (...vives dulcisonis Academia culta Camoenis). Potem idą wiersze na cześć kandydatów, każdy pod tytułem jakiegoś drogiego kamienia. Są to wiersze na cześć: J. Bełzy, Ben. Jugowicza, J. Radosza, And. Pawlikowica, M. Koczankowica, M. Rogalewica, Tom. Szydłowskiego, St. Kwiecisz, W. Barszewica, J. Kłoszowica, P. Ilińskiego, Waw. Kołowrockiego i Stan. Cieszkowskiego. — Dziękują Ubaldiniemu Jugowic i Kwiecisz. Sub susp. rect. Smieszkowic.

Jagiell. — Krasin. — Raczyn. — Zamoj.

— Wesele Niewymowne Wszystkiego świata z požądaniem y chwaleb-

nego Narodzenia Pana y Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa Boga Prawdziwego y Człowieka. Rythmem Słowiańskim przez Dominika Stanisława Della Ripa Ubal dina Leopoldite, Nauk wyzwolonych y Philozophiey w sławney Akademiei krak. Studenta. W kalendarze offiarowane w Roku od porodzenia Pana 1645. w Krakowie. w 4ce, k. 8.

Dedyk. Wojciechowi Portiusowi obywatelowi J. K. M. w państwie podgorskim.

Maciejowski Piśm. III 854. Ossol.

— ob. Grochowski Stan. (Applausus 1635).

UBALDINI Jan Baptysta de Ripa, rajca lwowski. *Tragemata Gamica, Abo Weselny Tryvmph. Iego Mosci P. Raphaela Radomyskiego. z szlâchetnie vrodzonâ P. Krystynâ Hayderownâ. Przez Iana Bapt. Vbal diniego de Ripa Offiarowany. W Krakowie, W Drukarni Franciszkâ Cezâręgo (około 1640?).* w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Rozpoczyna wiersz pt. Poeta, pełen reminiscencji klasycznych. Występują boginie Pallas, Diana (w kapeluszu pod piórem, felcachem upstrzona), Venus z Amorem koło nich muzykanci biją w bębny, w surmy — wszystko winszuje nowożeńcom. Potem idą wiersze łacińskie; a także występuje Satyr Leśny, zdążający z powinnowaniem do Lwowa i wynurzający swe życzenia strofą satycką. — Dalej wierszem Autor: „A mój wiersz z serca niech dosięże ciebie, wszelkich dóbr dawco, który żyjesz w niebie“... Kończy zagadka łacińska (Sphynx) na cześć nowożeńców Jagiell. Juszyński II 291.

— ob. Makowski Szym. (Triumphus 1645).

Tu jego herb.

O przybyciu Ubaldinich do Polski z Florencji w r. 1575 (Urbana Ubald.) pisze Kurdybacha w „Studjach lwowskich“ 1932.

Ubaldinus Leopold ob. Zichini Nicol. (Sapho Roxolana 1646).

Ubaldynówna Teresa ob. Rorajski Jan Ignacy (1652).

Uberes ob. Petricovius Seb. (1674).

UBERMANOWICZ Sebastian, S. J. (ur. 1698 † w Nancy 14 grudnia 1764). Pasterska Woyciecha Świętego Funkcya Nád wszystkie Honorow Praeminencye Godnieysza. W Dzień Iego Uroczysty w Kościele Poznańskim tymże Imięniem Tytularnym Przy Pierwszey Kąpląnskiej Oferze Kazaniem Ogłoszona. Przez X. Sebastjana Ubermanowicza, Societatis Jesu. Roku Ktorego ná Ziemi naygodnieyszy Pásterz dobry zawitał 1728. Permissu Superiorum. w Poznaniu, w Drukárni Clari Collegii Soc. Jesu. fol., k. tyt. i k. 8 nlb.

Na odwr. herb i wiersz polski. — Dedyk. Lucae Dajewski, po czym kazanie. Tendencją jest wykazać wyższość hierarchii duchownej „bo ich Bóg z książętami zrównał“. Naucz nas estymować ten charakter, święty Wojciechu!

Jocher 4951.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Religia Cnota y Doskonałość Chrześcijańska po Kaznodzieysku wyłożona, Przez W. X. Sebastjana Ubermanowicza, Soc: Jesu, Theologa, y Kaznodzieie Najjasnieyszego Krola Jmei Polskiego, Xiążęcia Lotaryngii. y Baru, Stanisława I. w Kaliszu w Drukarni JKM Collegium Soc: Jesu Roku 1760. w 8ce, k. 6, str. 220 i k. 2.

Dedykacja do Marii król.

Jocher 4195.

— Religia Y Cnota Chrześcijańska Po Kaznodzieysku. Wykładane Przez W. X. Sebastjana Ubermanowicza Societatis Jesu. Theologa i Kaznodzieię Krolewskiego. [Tu ozdobnik]. w Kaliszu w Drukarni J. K. M. Collegii Societatis Jesu. Roku Panskiego 1764. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 1—15 oraz str. 356, k. 1 nlb.

Dedyk. do Marii król. franc. od prowincji wielkop. S. J. (Podniesiono tu przywiązanie Polaków do domu Leszczyńskich. Stanisław słuchał z podziwieniem kazań Ubermanowicza) — Po czym list Stan. z r. 1576 z prośbą, aby jezuci kazania te wydrukowali, — oraz 2 cenzury (L. Morawskiego 1763 i P. Loka 1763).

Rozpoczyna na str. 1—15: Mowa kaznodziejska pod bytność w Lunewilu króla franc. i familii król. (wypow. podczas godów małż.).

Potem nowy tytuł: Religia i cnota chrześcijańska Po kaznodzieysku wykładane. Część pierwsza O Religii Chrześcijańskiej. Księga Pierwsza Czesci pierwszey. Kazania o Bogu i Doskonałości Boskich... (str. 356).

Religia I Cnota Chrześcijańska Najjasnieyszey Maryi Krolowy Francuskiej I Nawarskiej Imieniem i Godnością Zalecone Po Kaznodzieysku Wykładane. Przez... w Kaliszu... 1765. w 8ce, k. tyt. i str. 570, k. 2 (str. nlb. 1 rej.).

Jest to księga II części I

Księga II dedykowana Stanisławowi I przez prowincję wkop. S. J. (Tu podziękowania za opiekę, jaką otacza zakon jez. w Lotaryngii). Po czym listy Stanisława z prośbą, aby jezuci wielkop. wydrukowali to dzieło, z datą 1756, — i dwie cenzury (z r. 1763 i 1765).

Toż... w Kaliszu 1765. w 8ce, k. tyt. i str. 555 i 2 str. rejestru.

Jest to księga III części pierwszej.

Religia i Cnota Chrześcijańska po kaznodzieysku wykładane przez X. W. Sebastjana Ubermanowicza Societatis Jesu Theologa i Kaznodzieię Krolewskiego. w Kaliszu w Drukarni J. K. M. Collegii Societatis Jesu. Roku Panskiego 1766. w 8ce, k. 7, str. 547 i 2 k. nlb. (rej.).

Jest to ks. IV części pierwszej.

Na początku ta sama dedykacja, listy i cenzury, co przy księdze II.

Te cztery „księgi“ tworzą więc „część“ I (czyli tom I). Zawierają kazania na tematy ogólne, jak: o doskonałości boskiej, prawa boskie są rozumne, o życiu człowieka wedle ewangelii, o gorliwości religijnej, o mece Chrystusowej, o nieomyślności Kościoła, o nieśmiertelności duszy, o czyśćcu, o czei obrazów, przeciw deistom. (Tu polemizuje z „Dykejonarzem Wielkim“ francuskim).

Religia I Cnota Chrześcijańska Najjasnieyszego Stanisława Pierwszego Krola

Polskiego Imieniem i Godnością Zalecone Po Kaznodziejsku Wykładane Przez W. X. Sebastyana Ubermanowicza Societatis Jesu Teologa I Kaznodzieię Krolewskiego. Część Druga. O Cnotach Chrzescianskich I O Grzechach. w Kaliszu w Drukarni J. K. M. Collegii Soc: Jesu Roku Panskiego 1766. w 8ce, k. tyt., str. 804, str. nb. 3 i 7.

Jest to księga I części drugiej. — Na końcu na 3 str. nb. rejestr kazań znajdujących się w tej księdze. (Są to kazania na niedziele, na temat cnót chrześcijańskich i grzechów). — Po czym drugi rejestr na 7 str. nb.; jest to rejestr kazań znajdujących się w 5 księgach, ze wskazaniem, jak te kazania na niedziele i różne święta porozkładać.

Toż... w 8ce, str. 776.

Jest to ks. II części drugiej.

Toż... Religia I Cnota Chrzescianska Po Kaznodziejsku Wykładane Przez Wielebnego Księdza Sebastyana Ubermanowicza Societatis Jesu Teologa i Kaznodzieię Krolewskiego Do Druku Podane. Z dozwoleniem Zwierzchności Duchowney. W Kaliszu, w Drukarni J. K. M. Roku Pans: 1769. w 8ce, k. tyt., str. 815, k. nb.

Na odwr. karty tyt.: Księga Trzecia Części Drugiej Zamykająca Kazania O cnotach Świętych Panskich Począwszy od Máiu aż do Października. Rejestr i Trzeciej Księgi znajduje się na końcu.

Rozpoczyna kazanie na Wszystkich Świętych, kończy: na urocz. Szymona i Judy Tad. — Są tu kazania na dzień św. Tomasza (str. 265), na N. Rok, na św. Kazimierza, na św. Stanisława itp.

Jocher 3002.

Bibl. Dominikanek w Przyrowie — Bibl. w Kłodawie — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Kazania moralne i święteczne W. X. Sebastyana Ubermanowicza Soc. J. w Kaliszu w drukarni koll. S. Jesu 1769. w 8ce.

W katalogach księgarskich (oraz u Browna) spotyka się to dzieło z powyższym tytułem. Być może, że istniała taka edycja tytułowa.

Bentkowski H. lit. II 577. — Brown Bibl. pis. 412. — Encykl. Orgelbr. XXV. — Pelczar Zarys dziejów kazn. II 307. — Załęski Jeznici w Polsce III (1902). — Encykl. kościelna XXIX 383.

UBERN Augustyn. Carmina epicedia in Nicolaum Reichenbachium. Dantisci 1647. w 4ce.

Überschar Jan (Waleta, którą X. J. Überschar Hypperik kaznodzieia Toruński po sobie zostawił)... ob. w tomie XVIII str. 330.

Ubertin Padewski ob. Kwiatkowski Marc. (Xiążeczki 1564).

UBERUS (Huberus) Jan (1557 † 1612 w Gdańsku). Apologia und gründliche Vertheiltigung eines kleinen Büchleins, so unter diesem Tittel ausgegangen: Die Bibel ist nicht gantz, daraus folgt, dass diejenigen, so allein der Bibel anhangen, nicht können selig werden... Gegen das unchristliche Buch Danielis Kramerj, so er wider das kleine Büchlein geschrieben... Durch Joannem Uberum S. J. Getruckt zu Braunssberg, bey Georgen Schönfels. A. D. 1606. w 4ce, str. 255.

— De libero arbitrio, Das ist, Catholische Lehr, wieder die Caluinische. Vom Freyenwillen und von Natürlichen Kräfften der Seelen, was sie vermögen auch in geistlichen Sachen... Durch R. P. Joan. Uberum S. J. Getruckt in der Bischöflichen Stadt Braunssberg, bey G. Schönfels. A. D. 1611. w 4ce, ark. 20.

Dedykacja do Wawrzyńca Gembickiego, bisk. kujawskiego, kanclerza koronnego.

Jocher 3778. Czartor. — Uniw. Warsz.

— Augenscheinlicher, und Gründlicher Beweis, das die heilige Bibel, wie wir sie nun beschrieben, unnd auff's Pappier gesetzt haben, nicht gantz noch vollkommen sey: Was auch daraus erfolge, unnd wie sie zur Seligkeit solle unnd müsse gebraucht werden... Durch Joannem Uberum Herbpolensem, S. J. Presbyterum... Gedruckt zu Braunssberg, Durch Georgium Schönfels Im J. 1604. w 4ce.

Wystosowane przeciw pismu: Wolggründeter Beweis von der Vollständigkeit der heiligen Bibel. Durch Danielem Cramerum D. Pastorn und Professorn zu Alten Stettin. Wittemberg M.D.C.III.

Jocher 2226 (podaje za Siarczyńskim tytuł łaciński).

— Von der heiligen Bibel sehr nützliche und nötige Disputation... Braunschweig, gedruckt bey Georg Schönfels 1609. w 4ce, k. nlb. 32.

Kraśniń. — Uniw. Warsz.

— Von dem Hauss Gottes, welches ist die Kirche des lebendigen Gottes.. Braunschweig, bey Georg Schönfels. A. 1609. w 4ce, k. nlb. 32.

Jocher 3841 (za Siarczyńskim I 185).

Kraśniń. — Uniw. Warsz.

— Iudex Controversiarum. Von dem Richter uber streitige Glaubenssachen. Wer derselbige sey auss Gottes befehl auff Erden. Durch R. P. Joannem Ueberum S. J. Gedruckt zu Braunschweig, bey Georgen Schönfels. Im Jahr 1611. w 4ce, k. 3 i ark. Niii.

Jocher 7311.

Uniw. Warsz.

— Theoria und Praxis von siebenzehen Abendmalen, sieben Lutherischen und zehn Calvinischen, wie sie Luther und Calvin, der Welt verkündigt und gepredigt. Münster 1605. w 8ce.

Rostowski 448. — Brown Bibliot. 199. — Sommervogel IV 494—5. — Alegambe Bibl. script. str. 251.

Ubespieczenie (Ubezpieczenie) alternaty do sędziów Seymowych Ziem Wieluńskiej y Dobrzyńskiej. (1776). fol., 1 str.

Kraśniń. — Uniw. Warsz.

— czasu seymowego. fol., k. 1.

Ob. Actum d. 27 lipca 1789 r.

Kraśniń. — Racyń.

— długów naszych królewskich (Prawo na Sejmie 1776, 21 paźdz.) i Tabella należących, odebranych y resztujących summ do kassy J. K. M. fol., kart 2.

Ob. Projekt podający sposób (1777)... oraz pod Tabella (t. XXXI 4).

— dochodów Rzeczpospolitey tudzież sum y długów duchownych y świeckich na niewiernych żydach y całym ich Kahale Sandomirskim. 1774. fol.

Ossol.

— Fabryk Krajowych. w 4ce. k. 1.

Projekt na Sejmie 1780.

Bibl. w Suchej — Bibl. T. P. N. w Poznaniu — XX. Miesjonarze w Krakowie.

— fabryk solnych. fol., k. 3.

Ob. Actum z dnia 5 marca 1791.

Czartor. — Dzików. — Kraśniń.

— fortun stanu szlacheckiego... w 4ce, k. 1.

Luźna karteczka, druk. po jednej stronie. Jest to wniosek o ograniczenie zdolności wekalowej młodzieży szlacheckiej przed rokiem 24. — Wspomniane prawo z r. 1773. Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor.

— fortuny i honoru dla successorów Bohdanowiczowskich (Antoniego i Teodora dzieci Wojciecha Bohdanowicza) z Ur. Iackowską splodzonych. fol., k. 1.

Projekt do prawa na sejm 1775.

— Funduszów dla Edukacyi Narodowej w Koronie y w Wielkim Xięstwie Litewskim. fol., k. 1.

Projekt. Bibl. T. P. N. w Poznaniu.

— Handlow Także Rzemiosł po Miastach y Miasteczkach Naszych (1766). fol., k. 1.

Na końcu podpis: Anno 1766 Die... 9bris.

Projekt ten w Izbie Senatorskiej Stanom Rzecz. przezemnie czytany dla Komunikacyi Wojewodztwom do rozważania, do druku podaję, na co in fide podpisują się Stanisław Rembieleński sekretarz seymowy. — Równocześnie wniósł projekt „Przypieszenie sprawiedliwości“. Obacz tom XXVI 241.

Proponuje rozciągnięcie statutu toruńskiego 1521 przeciw gwałtownikom do wszystkich miast, ukrócenie wolności żydowskich, ograniczenie jurysdykcji starostów nad miastami itp. Akad.

— Miasteczko Dziedzicznych w Wojewodztwie Łęczyckim będących y Synagog Żydostwa w nich mieszkającego (około 1790). fol., str. 1. Ossol.

— Placy Woyska W. X. Litewskiego. fol., kart 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— obrad seymowych. fol., k. 1.

Czartor.

— Poczty Generalney Koronney y W. X. Lit. iako i innych postambtów. fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

— względem zbiegłych poddanych. 1776. fol., k. 1.

Bibl. w Suchej — Kraśniń.

— praw i przywilejów Obywatelom Woiewództwa Podolskiego służących. fol., k. 1. XX. Mij. w Krakowie.

— prerogatyw stanu cywilnego (Projekt do prawa na 4-letnim sejmie). fol., 1/2 ark.

Bibl. w Suchej — Czartor.

- Seymów Ordynaryjnych. fol., k. 1.
T. P. N. w Poznaniu.
- Sum ziemianskich. fol., str. 1.
Projekt do prawa.
Ob. Actum (1766).
Akad. — Bibl w Sucheju — Ossol.
- summ ziemskich i poiezuickich
(Prawo z d. 21 paźdz. 1776). fol., k. 1.
Ob. Komisja skarbu. Krasiń.
- urzędu generalnego poczt naz-
szych w Koronie i w W. X. Lit. (Pro-
jekt do prawa na Sejmie 1776). fol.,
1/2 ark. Bibl. w Sucheju — Czartor.
- ważności licytacyi dóbr Rzplitey
i kontraktów skarbu. fol., str. nłb. i.
Krasiń.
- wiary ob. Kazania pokaz. jed-
ność (1767).
- wdów i sierot ob. Układ (1787).
- Ubi** devastaveritis devastabimini
(1714)... ob. Allutus Jan.
- Ubi** et durare Elianum... ob. Czeski
Mik. (1667).
- Ubigau** (obóz) ob. Bergold C. S.
(1753).
- Ubiór, Ubiory polskie** ob. Amphi-
teatrum (Nationen Habit 1723) —
Anania (Universale 1576) — Bissacioni
(La discret. 1664) — Boscher Józ. (ha-
bitus 1581—6) — Buczkowski M.
(Androthesia 1619; ubiory kobiet) —
Colyn Michał (Omnium 1580) — Coxe
(1784) — Dama modna (w. XVIII) —
Engelbrecht M. 1717) — Etat actuel
(1775) — Etat de l'armée (1781; mun-
dury wojska) — Etat (pułków 1781) —
Fraczek (i kontusz 1781) — Głos za
suknią (1788) — Gospodarstwo (1596,
1598) — Granowski K. (1713) — Ha-
bitus — Hasło słowa (ubiory wojsk.) —
Janitius Clemens — Kochanowski Jan
(Carmen mac.) — Kontusz — Ko-
stiumy — Łącznowolski (Zwierciadło
mód 1682) — Lepner Th (Litthau
1744) — Mareschal S. (1788) — Moeller
Ant. (1601) — Narbut Al. (Argument
1767) — Potyczka (1790) — Rychłowski
Franc. (białogłowski 1671) — Sapięha
Kazim. (Głos 1788) — Satyra na ma-
lowanie — Seymie (Po 1614) — Sim-
plicjan (Maneje 1601) — Spruszyński B.
(Omen) — Strój, Stroje — Suknia —

Szyszkowski Marcin (De obitu Annae
1598) — Tomaszewski Mik. (Admini-
stratio 1791) — Trześniewski Grz.
(1767) — Twardowski Sam. (Satyr
1640; o strojach franc. w Polsce) —
Taksy towarów — Ustawa przedawa-
nia (1622; tu dużo szczegółów o ma-
tariałach na stroje) — Weigel H.
(1639) — Vorstellung der Armée (ob.
Etat 1781) — Zbylitowski Piotr (1600) —
Zbytek.

Kwestią ubiorów w Polsce (zwłaszcza mód
kobiecych) zajmują się zresztą niemal
wszyscy satyrycy (np. Opaliński Krz.).
Dużo informacji znajduje się w opisach
podróży cudzoziemców po Polsce.

Obacz o ubiorach bliżej Łoziński Życie pol-
skie w dawnych wiekach (rozdz. III). —
Bystron Dzieje obyczajaju, tom II.

Prace dawniejsze o historii ubiorów w Polsce
(Gołębiowski 1830, Narbutt, Matejko 1875,
Norblin 1817, W. Eljasz 1879—99 itp.)
wymienia Finkel Bibl. II 995 i 1118.
III 1629. — Nadto: Horoszkiewicz Strój
narodowy w Polsce 1900. — Gutkowska
Historia ubiorów 1932 str. 51 i nast. (tu
zwięzła charakterystyka rozwoju ubioru
w Polsce).

Katalog Bibl. Raczyń. tom III pod r. 1790
podaże: Beschluss des Wojew. Tages in
Schroda betreffend die Wiederaufnahme
der poln. Tracht (1790); ale to jest rękopis,
nie druk.

Ubiszewski Adam (Żywot błog. Szy-
mona z Lipnicy) ob. Ubiszewski Maciej.

UBISZEWSKI Maciej (Matthias). Tris-
tia na żalosalną śmierć y pogrzeb sław-
ney pamięci urodzonego Pana, P. Piotra
Oraczewskiego z Przybislawa w Ka-
linie y Zegartowicach etc. dziedzica:
pisarza: Ziemię Krakowskiej: na sen-
tentie zacnych authorów uczynione, roku
Pańskiego 1610. Przez Macieja Ubiszew-
skiego. W Krakowie, Bazyli Skalski
drukował. w 4ce, 7 k. nłb. (ark. 2½).

Dedyk. Adamowi, Marcinowi, Stanisławowi
y Zygmuntovi Oraczewskim synom.

Treń wierszem.

Maciejowski Piśm. III, 561.

Czartor.

— Żywot Błogosławionego Święto-
sława z Sławkowa, Mansyonarza Koś-
cioła Farskiego Nayśw. Panny Maryey
w Rynku Krakowskim, w tymże koś-
ciele leżącego, który żył około roku
pańskiego 1489. Także y męczeństwo
świętych Kryspina y Kryspiniana Rzy-

mianów y czterech koronowanych przez Macieja Ubiszewskiego z doświadczonych Autorów krótko zebrane. Przydany jest Katalog świętych y błogosławionych miasta przedniego koronnego Krakowa patronów i patronek, rok y miejsce kędy który z nich leży znaczący: który Katalog w Rzymie od Mistrza Pałacu Apostolskiego w Roku Pańskim 1600 jest potwierdzony. w Krakowie R. P. 1609. w 4ce, ark. H i Katalog 8 k.

Na odwr. k. tyt. drzeworyt.

Katalog świętych y błogosławionych liczy k. 8 (sygn. I). — (Przedrukowany przy dziełku Jana z Trzciany Żywot Geydrocia 1615. — Obacz tom XVIII 401).

Kończy: „Modlitwa na którą się Boże umęczenie w pośrzedku kościoła śalność do B. Michała ozwalo, i pociechę dało“; dalej „Z krzyża do B. Michała odpowiedź wierszem“.

Jocher II 65.

Jagiell. (fragm.)

— Żywot Błogosławionego Świętoślawa Z Sławkowa Mąnsyonarzá Kościoła Fárskiego Naświętszey Panny Maryey w Rynku Krákovskim, w tymże Kościele leżącego, który żył około Roku Pańskiego 1489. Przez Macieia Ubiszewskiego Z doświadczonych Autorów krótko Zebrany. Zdowoleniem Stárszych Rektora Ślawney Akademiei Krákovskiej Xiędza Sebastyana Krupki w Naukach y Filozofiei Mistrzá, y oboygá Prává Doktorá y Professorá teyże Akademiei Krákovskiej, Proboszczá Wieliczkiego, &c. W Krakowie, W Drukárni Woyciecha Goreckiego I. K. M. Typ: Roku P. 1679. Przedrvkowany. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. tyt. herb Krakowa, pod nim 4-wiersz polski — i Imprimatur Alb. Dąbrowskiego. Na k. A₂ dedykacja Raycom krak. od mansjonarzy kościoła P. M. Pisza, że wydają ten żywot „jako niegdys od M. Ubiszewskiego przeznaczym antecessorom W. M. dedikowany był“.

Po czym idą dwa żywoty: 1) Błog. Świętoślawa, w kośc. Mariac. leżącego (umarł 15 kwietnia 1489). O jego pobożności, jego widzeniach, jego darach dla kościołów (darował księgi: Scala Coeli brata Jana młod. i kazania Jana Grytzcza zak. św. Franc. także i Zwierciadło Wincentego). Wylicza świętych jego rówieśników krak. żyjących (Jan Kanty, Michał Giedroyć, Szym. z Lipnicy, Stan. Kaźmierczyk, Izajasz eremita). Źródłami Ubiszewskiego byli:

Długosz, Jan z Trzciany, brat Krzysztof, dziennik dawny. — Żywot ten zajmuje 3 k.

2) Na ostat. karcie: Żywot... Szymona Albimontana mans... wyjęty z „Fortey duchowney“ (ur. 1535 na Kaszubach, † 1615). Maciejowski Piśm. III 561. Ossol.

— Toż:... w Krakowie, w drukarni Jakuba Matyaskiewicza 1729 przedrukowany. 1729. w 4ce, ark. B₄.

I tutaj jest dołączony żywot Szymona Albimonta. Uniw. Warsz.

— ob. Acta Bollandystów (pod 18 Julii, str. 518).

Ma tu być zamieszczony jego pióra żywot błog. Szymona z Lipnicy (nie sprawdzaiem). — Na taki żywot powołuje się już Skrobkowiec (1611). — Jocher Obraz II 65 mieni autorem Adama Ubiszewskiego.

Ob. Kętrzyński Kat. ręk. Ossol. nr 863.

Ubdzdy ob. Sierakowski Wacł. (1789) — Uwiadomienie o nowej organizacyi — Uwiadomienie zapraszające (1787) — Żebracy.

Ubryk Jan J. ob. Rusius Ad.

Ubył bankrut ob. Kublicki St.

Ubyszowscy ob. Bogusławski Wojciech (1698).

Ucalegon Germaniae ob. Pessina Th. J.

Ucellatori (Li) dramma giocoso... per musica (1765). w 8ce str. 51.

Ob. pod Goldoni, który był autorem tekstu. Autorem muzyki był Florian Gasman.

Uchalius Jan (Rozmyślania o Najświętszey Maryi) ob. Wuchalius Jan Leopolita.

Uchań ob. Gosławski O.

Uchański Albert ob. Radziwiłł Mik. Krz. (Propemptica 1601).

Wierzbowski Uchańsciana V 61—2.

Uchański Arnolf, opat sulejowski ob. Gesuald Fil. (Filosofia 1600).

Wierzbowski Uchańsciana V 58—69.

UCHAŃSKI Jakób, Radwan, biskup chełmski, kujawski, arcyb. gnieźn. (ur. 1502 † 1581). Acta et constitutiones Synodi prov. gnesnensis (1577)... ob. Synodus prov. (w tomie XXX 126—8).

Oprócz literatury tam podanej ob. Wierzbowski Uchańsciana V 610—622.

Wydanie to nie zadowolno ani nuncjusza ani kurii rzymskiej; m. i. zarzucono mu, że nazwisko drukarza nie jest podane.

— Od arcybiskupów y biskupów Rady koronney... odpowiedź niektórym heretykom (1567)... ob. tom XII 204.

Jest możliwe, że głównym autorem tej odpowiedzi był Uchański, jako arcyb. gnieźn. — Wywołane zostało przez Stan. Sarnickiego Colloquium piotr. (1565); a replikował na to Stankar (Tria 1570).

Jocher 9763 — Wierzbowski Uchańsciana tom V 683 (podaje: k. 35).

Czartor. — Ossol.

— De Jubileo. Literae Promulgationis Ivbilei Reverendissimi Gnesnensis Archiepiscopi: Qvae Continent vim et rationem Indulgentiarum. Item Literae De Eodem Svmmi Pontificis. Item Bvlla Coenae Domini, Ecclesiis omnibus planè necessaria. Omnia Ivsvv Et Avthoritate Reuerendissimi Domini Iacobi Uchanski Gnesnensis Archiepiscopi collecta et edita. Vilnae, Ex Officina Illystr. Domini D. Nicolai Christophori Radziuil. Ducis Olicen. et Nesuis. etc. per Danielem Lancicium. Anno Domini. 1576. w 4ce, k. 15 nb.

Por. niżej: O miłościwym lecie (1576).

Wierzbowski III 1521.

Kraśni. — Uniw. Warsz. (?)

— O Miłościwym Lećie list Jego Miłości Księdzǎ Arcybiskupǎ Gnieźnieńskiego. Item list Papieski nǎ nie. Item List Papieski drugi, który zowǎ Bullǎm Cenae Domini, wszystkim duchownym potrzebnǎ. Item, Krotkie Kazǎnie na zǎpowiedzenie Miłościwego Lǎtǎ. Wydano nakłǎdem Jego Miłości Księdzǎ Arcybiskupǎ Gnieźnieńskiego, dla pożytku wiernych Krześciǎnow. W Wilnie, z Drukǎrni Oświeconego Ksiǎżǎciǎ Panǎ a pǎ: Mikołǎiǎ Chrysztophǎ Radziwilǎ &c. Mǎrszǎłka Nadwornego Wielkiego Kxięstwǎ Litewskiego &c. przez Dǎnielǎ Leczyckiego: Roku. 1576. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nb. (sygn. A—Eiv).

Na odwr. I. H. S. w płomykach (godło jezuitów). Rozpoczyna list Uchańskiego z wyłożeniem nauki o jubileuszu i o zwierzchnictwie namiestnika bożego.

Po czym list papieży Grzeg. XIII, dat 1575 z komentarzem (podobno pióra Laurea?), w którym autor polemizuje z heretykami. Następuje balla „Coenae Domini“ (1575) po polsku oraz: Krotkie Kazǎnie na zǎpowiedzenie Miłościwego Lǎtǎ (od k. D₂), wyjaǎniajǎce, co to sǎ odpusty. (Rozwiǎja zasadę: non dimittitur peccatum, nisi restituat ablatum. Obchodzenie kościółów musi być połączone ze skruchǎ i z nǎprawǎ zlego). Nazwisko autora kazǎnia

nie jest nigdzie zaznaczone, może to sam Uchański?

Jocher 6773, 7829. — Osiński Skarga, str. 84. — Kraszewski Wilno IV 117. — Maciejowski Piǎm III 25. — Wierzbowski Bibl. III 262ǎ. — Piekarski Katalog kórn. nr 150ǎ. — Wierzbowski Uchańsciana V 638.

W Bibl. tomie XXI 337 mylnie podano nazwisko arcyb. gnieźn. (Kraśniński zam. Uchański).

Czarn. — Czartor. — Kórnik.

— Brevis augustissimi ac summe venerandi sacrosanctae missae sacrificii.. contra impium Fr. Stancari Mantuani scriptum, assertio. Colon. Agripp., A. Birekmann 1577. w 8ce.

Sǎ dwa odbicia. Na jednym podany rok druku 1577; na drugim 1578.

Uchańskiego pióra jest tu tylko przedmowa (Epistola ad lectorem). Sama „Assertio“, bǎdǎca odpowiedziǎ Stankarowi, wyszła z rǎki J. Wujka (obacz), jak wynika z jego listu do Er. Merkuriana. — Na druk łożył Uchański.

Dokłǎdniejszy tytuł podany w tomie XII 250; gdzie zaznaczono biblioteki (Jednakże należy tam poprawić „continet“ na „contineat“).

Jocher 6428. — Uchańsciana II 327 (przedruk listu) i V 682.

(Uchański Jakób). Declaratia privilegia (25 aprilis 1576)... ob. Declaratia.

Jest to uchwała rad koronnych, mocǎ której prawo koronowania króla (Batorego) przyznano ewentualnie Stan. Karnkowskiemu, gdyby go prymas (Uchański) nie koronował. Uchańsciana IV 346 i V 595. — Karnkowski Epistolae. — Pawiński Źródła dziejowe IV 16. — Wierzbowski Bibl. pol. III 2617. — Bibl. Estr. XII 407.

— ob. Bużeński (Vitae, tom XIII 475) — Cichocki K. (Anatomia 1611, str. 85) — Coraeus Achacy (1559) — Damalewicz (Series 1643) — Grzegorz XIII (Breve Apost. 1577) — Herbest St. (Elegia 1564) — Howski St. (Basili De moribus 1564) — Latinus Latinus (1659; tu epistolae) — Lippoman Al. (Copie des lettres 1586; ale to ma fałszywǎ datę) — Modrzewski Frycz. And. (Narr. simplex 1561) — Montanus (Opuscula 1556) — Mylius Jan (1568) — Nakielski Sam. (1634) — Naramowicz (Facies rerum 1726) — Orzechowski Stan. (Fricius 1561) — Paprocki (Catalogus 1613) — Rzepnicki (Vitae 1761) — Solikowski J. D. (Hamaxa 1564) — Trzeciecki And. (w Kl. Janickiego Vitae

1574) — Wujek Jakób (Postilla 1584, Assertio 1577).

O jego mowach sejmowych (1563, 1565 itp.) ob. Pęcherski w Sprawozd. Akad. Um. 1925 nr 6. — Uchańsciana V 411—2 i passim.

O jego kazaniu o bojaźni bożej, mianem na pogrzebie J. Tarnowskiego, ob. Stan. Orzechowski w Żywocie Tarnowskiego. — Ob. też Osiński Skarga, str. 84

O jego bibliotece ob. Wierzbowski Uchańsciana V 679.

O jego wykształceniu teolog., a specjalnie o znajomości pism Cyryla Jerozol. (którego jedno z pism wyłożył na polskie, a rękopis odstąpił Janowi Grodeckiemu) — ob. Uchańsciana III 16, 28, 36, 41 oraz V 680. — Brückner Dzieje liter. I (1922) str. 110.

Zbiór aktów, listów i zapisek sąd., odnoszących się do J. Uch., ogłosił w 4 tomach Wierzbowski (Uchańsciana 1884—95).

W tomie III przedrukował życiorys Uch. przez Załuskiego oraz „Elegię“ Curacusa. Wreszcie jako tom V dodał obszerną monografię Uchańskiego, przy której uzupełnił nowymi dokumentami poprzednie tomy. Tu wyzyskana literatura o Uchańskim do r. 1895.

Tu także ogłosił Wierzbowski drukiem (z rękopisów) kilka napisanych przezeń manifestów i pism (np. „Obrona jedyna przeciw pozwowi księży zawieszników“ 1559). Współautorem „Obrony“ miał być Modrzewski? Obrona ta wychodzi z założenia, że w zasadzie nie ma różnicy między bisk. rzym. a innymi.

Commendoni Pamiętniki wydał Przezd. I 1847, str. 249 i II 1851, str. 249. — Graziani De Vita Comm. 1669 i La vie du cardinal 1671. — Rykaczewski Relacje nuncjusów I 102—3, 111. — Caligari Epistolae et acta (1915), str. 916. — Hosii Epistolae tom II (wydał Zakrz.). — Korzeniowski Orichoviana I. — Korrespondencja And. Zebrzydowskiego (wydał Wiślocki) 1878. — Theiner Monumenta I 646—735 i II. — Wierzbowski Vincent Laureo et ses dépêches. 1887. — Czubek Pisma z czasów rokосу III 197, 203 itd. (tu stawiany często za wzór prymasa). — Czaplewski w Roczn. Tow. Prz. N. XXXIX (Pokłosie Uchańscianów).

Damalewicz Series archiep. 1643, str. 311. — Bużeński Vita J. Uch. w Mitzlera Acta liter. II 1756 (najważniejszy z dawnych życiorysów. Wynszedł także po polsku w przekładzie Szyski i z koment. Malinowskiego r. 1852, w „Żywotach“ Bużeńskiego). — Rzepnicki Vitae praesulum I 1761, str. 122—36. — Bartoszewicz Arcyb. gnieźn. 1858. — Korytkowski Arcyb. gnieźn. III 272. — Łętowski Katalog IV

177—94. — Encykl. Orgelbr. XXV 923. — Encykl. kośc. XXIX 421.

Janocki Nachricht II 18. — Ossoliński Wiad. hist. IV 409—10. — Albertrandi Pamiętn. o dawnej Polace. — Niemcewicz Zbiór pamiętn. I 142 i II. — Święcki Hist. pam. II 247. — Gawarecki Pamiętki Łowicza, 22—3.

Bartoszewicz w Bibl. Warsz. 1853 III. — Łukaszewicz Dzieje wyzn. helw. w M. Polace, str. 47—8. — Traczewski Polskoje bezkorolewie 1869. — Bukowski Dzieje reformacji II 461—76. — Zakrzewski Powstanie i rozwój reform. 1876. — Tenże Tu ucieczce Henryka 1878, str. 34 i n. — Kubala Stan. Orzechowski 1906, str. 70. — Lubowicz Naczął katol. reakcji 1890. — Korzeniowski w Kwart. Hist. 1897, str. 789 i 848. — Załęski Jezuici I. — Zivier Neuere Gesch. Polens 1915, str. 730—757 i passim. — Grabowski Tad. Liter. luterska 1920; Literatura arjańska, str. 27 i nast.; Skarga, str. 646. — Kot And. Frycz Modrz., str. 308. — Wotschke Gesch. der Reformation 1911, str. 193 i nast. — Tenże Briefwechsel der Schweizer (passim). — Bidlo Jednota II 53—5 i nast III 180—2. — Flaczyński Idea kośc. narod. w Polsce XVI w. (w Aten. Kapł. 1911, str. 205 i nast.). — Wojtkowski Bibl. wielkop. 1936 nr 9152. — Finkel Bibl. hist. III str. 1882.

UCHAŃSKI Paweł, wojew. bełski (I)

(† 1590). Ad S. D. N. Gregorium XIII. Pont. Max. Illvst. Et Excelentissimi Viri D. Dni Pauli Venanij, Comititis à Slvzevo, ac Præfecti Drohobicensis &c. Oratoris Serenissimi Regis Poloniae Stephani, oratio. Habita Romae in consistorio Die XI. April: M.D.LXXIX. (1579) w 4ce, k. 4 nlb. (ost. str. biała).

Bez osobnego tytułu.

Wyraża obojednię imieniem króla. Nie należy od niego oczekiwać elegancji w mowie: rarius mihi librum quam hastam prae manibus esse. Wspomina grozę napadów tatarskich. Wychwala męstwo króla. Prosi papieża, aby sprzyjał regno, quod tanquam porta orbis christianae valida et quasi nurus athenens.

Wierzbowski Uchańsciana V 38—57 (o składaniu przezeń obojednię imieniem Bato-rego mówi na str. 46. Projekt mowy został naszkicowany przez J. Zamojskiego). — Rykaczewski Relacje nuncjusów I 303 (opis audjencji przez Stef. Aratora).

Odpowiedź daną przez papieża ob. Theiner Annales eccl. III 61. Ossol.

— ob. Ciofani (1581—3) — Mercurialis (Responsiones et consultationes 1587—97; tu porady lekarskie dla

niego) — Warszewicki Krz. (De legato, 1595, str. 86).

Siarczyński Obraz II 281. — Niemcewicz Zbiór pamięt. II 63. — Święcki Hist. pamięt. II 248. — Plater Zbiór pamięt. II 208—9. — Orzelski Interregnum (wydał Kuntze 1930).

Uchański Paweł (II), syn Rafała, starosta ulanowski ob. Certamen Pul-toviae (1616) — Narzymski M. (Panegirica 1617) — Rogalicius Zach. (1613).

Wierzbowski Uchańsciana V 62.

Uchański Rafał ob. Rogalicius Zachariasz (1613).

Wierzbowski Uchańsc. V 61.

Uchański Stanisław ob. Trzeciński And. (Epirg. 1565).

Uchseus Erdmannus ob. Ovidius Naso (1769).

Uchwała dworska na Tatory. 1614. w 4ce, k. sygn. B₂.

Obacz w tomie XXVI str. 1 pod S. B.

Brückner (Rozpr. Akad. filolog. 1919 XII 88)

wskazuje na egz. Ossol. i Petersb.

(**Uchwała**). [Uchwała zjazdu urzędników i rycerstwa woj. krak. zebranych celem „okazowania“, datowana 28 lipca 1632; wraz z tekstem kapturu]. fol., k. nlb. 4 (sygn. A₄).

Bez tytułu, Zaczyna się: Generosi Nicolans Koryciński... M. Chelmski... Stan. Dembiński... — Pod aktem okazowania jest też podpis Jana hr. na Tęczynie woj. krak. i Stan. Lubomirskiego woj. ziem ruskich. — Pod kapturem podpis M. Firleja i innych. Wnosił do aktów Joan. a Komorow.

Tworzy całość z innymi Acta interregni 1632 (ob.), mimo że ma samodzielną sygnaturę. — Druk w Krak. u Piotrkowczyka.

Przedrukowane w Volumina Legum III (1859) str. 354.

Takąż uchwałę (laudum) sejmiku krak. z r. 1634 ob. w tomie XXI 121.

Czartor. — Jagiell.

— Uchwała Walnej Rady Wárszawskiej, Stanow Rzeczypospolitej Zkonfederowanych, za Uniwersałami Nayprześwietniejszego Xiążęcia J. Mości Kardynała, Prymasa Korony Polskiej y W. X. Litewskiego, pro die undecimā Mensis Iulij Roku Tysiącznego Siedmsetnego Piątego (1705), do Warszawy zgromadzonych. fol., k. 14 nlb. (syg. G₂).

Zawiera: My Rady... Akces województw małop. y X. Żmudzki... Manifest przeciw stronie przeciwny... Od ark. G idą pod-

pisy (K. Zieleński arcyb. lwow., Chr. Gniński, bielsk. kamien., Kaz. Sapięha, Józ. Potocki itd.). — Rada opowiada się po stronie Stan. Leszczyńskiego a egzwinkuluje od wierności Aug. II.

Innych tego rodzaju „Uchwał“ należy szukać pod: Rady.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Uchwała Seymv Walnego Koronnego, Warszawskiego, Roku M.DC.XIII. Dnia dwudziestego czwartego Grudnia. [Tu herby Polski i Litwy, w środku herb Wazów; dookoła tarczy dwa małe aniołki, górą korona]. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. W Krakowie, w Drukarni Andrzeiá Piotrkowczyká, Krolá J. M. Typographá. (1614). fol., k. tyt., str. liczb. 12, k. nlb. 11 (sygn. D₄ i dwie ost. karty bez sygn.).

Zaczyna się: Naznaczenie zapłaty żołnierzom; kończy się: Zapłata tym którzy się do Confoederacyj nie wiazali.

Od sygn. B₂ idzie: Uniwersał poborowy (podatki, pobory z miast, pobór wodny, kwarta, kupcy, pobory z W. X. L., poborców nazwiska).

Na końcu ozdoba drukarska, ost. strona biała. Są dwa odbicia. Przy jednym z nich jest dołączony na końcu: Regestr constitucyi sejmu 1611 i 1613 (ark. 2). — Obacz różnice między nimi w t. XX 35.

Ob. Volumina Legum III (1859) str. 117.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— Toż... Wilno (1614)... obacz tom XX str. 35.

Dano temu drukowi nazwę „Uchwały“ zapewne dlatego, aby go odróżnić od druku, zawierającego „Constitucie sejmu walnego koronnego w Warszawie 19 lutego 1613“ (ob. pod Constitucie w t. XX 42).

— Uchwała Seymv Walnego Koronnego, W Warszawie Roku M.DC.XXV. [Tu tarcza barokowa o pięciu polach: w prawym górnym i lewym dolnym Orzeł Polski, w lewym górnym i prawym dolnym Pogoń Litwy, w środku herb Wazów. W klejnocie barokowa korona]. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. W Krakowie. W Drukarni Andrzeiá Piotrkowczyká, Krolá I. M. Typographá (1625). fol., k. tyt. i k. 3 nlb.

Zaczyna się od „Warunek bezpieczeństwa Rzeczypospolitej y dochodzenia retent“ — kończy się: „Naznaczenie Panow Senatorow na mieszkanie przy Nas“ i „Deputaci do Rawy“.

Podpis: Jan z Druka Sokoliński, koła poseł, marszałek. — Przedruk w Volum. Leg. III (1859) str. 235.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— Toż:... w Warszawie (1625)... ob. w tomie XX 35.

— Uchwała Seymu Toruńskiego Dwuniedzielnego, Roku Pań. MDCXXVI. [Tu herby Polski i Litwy, w środku herby Wazów, po bokach aniołowie podtrzymują koronę król]. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. W Krakowie, W Drukarni Andrzeia Piotrkowczyka, Krolá J. M. Typographá. fol., k. tyt., str. lb. 5 i nlb. k. 12 (sygn. D₄).

Rozpoczyna się od „Pospolite Ruszenie“; kończy się: Miasta Toruń y Gdańsk. — Podpis: Marcin Żegocki, marsz. koła poseł. Od ark. B idzie „Uniwersał poborowy“ (podatki koronne, pobór z miast, czopowe, pobór wodny koronny, szlachta nowa przywilejami kreowana, pogłównie żydów, cła; — po czym toż samo co do Litwy; pobory i pobory). Na końcu znowu podpisany M. Żegocki.

Są dwa różne odbicia (oba są w Czartor.).

Przedruk Vol. Legum III (1859) str. 250.

Constitucie sejmu warsz. z r. 1626 obacz w tomie XX 45.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyń.

— Uchwała Seymu Toruńskiego dwuniedzielnego R. P. 1626. Cura Gratia et privilegio S. R. M. fol., str. 30.

Po str. 6 następuje: Uniwersał Poborowy na Sejmie walnym koronnym w Toruniu uchwalony r. 1626. W Toruniu w drukarni Franciszka Snelbolca 1626.

Ob. tom XX 35.

Ossol. — Uniw. Wileń.

— Uchwała Seymu Walnego Koronnego, Szescniedzielnego. W Warszawie, Roku MDCXL. [Tu herby Polski i Litwy, w środku Wazów; bokiem aniołki; górą koroną]. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. W Krakowie, W Drukarni Andrzeia Piotrkowczyka, Krolá J. M. Typographá. (1640). fol., k. tyt., str. 15 lb. i 1 biała.

Zaczyna się: Warunek bezpieczeństwa...; po czym spis poborów (a więc jest to uniwersał poborowy). Kończy: Na rezydencya przy Nasz naznaczeni senatorowie.

Podpis. J. S. Jabłonowski podczaszy, marsz. poseł... oraz Wojciech Kadziłowski S. R. M.

Ob. tom XX 35—36.

Przedruk w Vol. Legum III (1859) str. 464.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Jag. — Ossol. — Racz. — Uniw. Wil.

— Uchwała Seymu Walnego Koronnego Szescniedzielnego, w Warszawie R. 1640. [Tutaj herby Polski, Litwy i Wazów]. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. W Warszawie u Jana Trelpńskiego, 1640. fol., kart 9.

Ob. tom XX 35.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Uchwała Seymu Walnego Koronnego Szescniedzielnego w Warszawie odprawionego Roku Pańskiego MDCLXI. (1661) dnia 2. Miesiąca Maia. [Tu herby]. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. W Krakowie u wdowy y Dziedziców Andrzeia Piotrkowczyka J. K. M. typografa. Roku Pańskiego 1661. fol., str. 78 (ark. U₂). — Constitucie W. X. Lit. 1661. fol., kart liczb. 36 (sygn. I₂).

— Toż:... fol., k. 1, str. 96 (ark. sygn. Y₂).

Obejmuje: O arianach, Zapłata wojskom...

Kończy: Rezydenci przy boku naszym.

Zarazem: Pacta Oliv., Deklaracja łaski hetm. zapor., przywilej Tetery.

W tym drugim odbiciu zachodzi różnica w liniach drukarskich i w tem, że konstytucje W. X. Lit. nie są oddzielnie liczbowane, a więc jest kontynuacja stronic, razem 96.

Przedruk w Vol. Legum IV (1859) str. 322.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Uchwała Seymu Walnego Koronnego Szescniedzielnego Ordynaryjnego Ex consensu totius Reipublicae do trzech Niedziel skróconego. w Warszawie Roku Pańskiego M.D.CLVIII. (1668). [Tu tarcza barokowa o 5 polach, przyozdobiona górą barokową koroną. W polach tarczy: w prawym górnym i lewym dolnym Orzeł Polski, w lewym górnym i prawym dolnym Pogoń Litwy, w środku herb Wazów]. W Warszawie, w Drukarni Dziedziców Piotra Elertá, J. K. M. Typogr. (1668). fol., k. tyt., str. 12 (sygn. C₂).

Są dwa różne odbicia.

Zawiera akt abdykacyjny Jana Kaz. i wersał Stanów.

Razem z tym bywa oprawiane:

Confederacya generalna... na Conwokacyey...
5 nov. 1668. fol., str. 32 (bez osobnego
tytułu).

Obacz Vol. Legum IV (1859) 478 (przedruk).
Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw.
Warsz. (oba odbicia).

— Uchwała podatku od Orderów
Orła Białego i ś. Stanisława, który na
kupno broni i innych rynsztunków wo-
jennych jest przeznaczony. (1794?)
fol., str. 1.

— Uchwała mocą ktorey wpisany
być ma w komput woyska litewskiego
pułk piechoty który Karol książę Ra-
dziwiłł ofiarował dla Rzeczypospolitey
swoim kosztem wystawić na dzień
1. Marca w roku przysłym 1790. i na-
dane temuż pułkowi imie Domu Ra-
dziwiłłowskiego, a samemu księciu Ka-
rolowi szefowstwo nad nim. fol., str. 1.

— Z Uchwały Woiewodztwa Kra-
kowskiego w Krakowie następuiącey,
co do naprawy drog z Xiąg Ziemian-
skich Krakowskich wydane Punkta.
Działo się w Krakowie przed Xięgami
Ziemiańskimi Woiewodztwa Krakow-
skiego, Powiatów Krakowskiego, Pro-
szowskiego i Xięstwa Siewierskiego.
Dnia 18. Miesiąca Lutego, Roku Pań-
skiego (1792). fol., k. 2 nlb.

Na końcu podpisani: H. Bzowski, Stan. Mie-
roszewski, J. N. Dębski... itd. (członkowie
sejmiku gospodarskiego). Chodzi o wyko-
nanie uchwały sejmowej w sprawie na-
prawy dróg. Sejmik postanowił rozszerzyć
drogi w woj. krak. i zreparować, a roboty
rozłożyć na całą ludność miast i wsi;
także i dziedzice wsi muszą ponosić ich
koszta. — Jako regent ziem. podpisał
Kmita Adam.

Akad.

— Uchwała na Seymiku w Kra-
kowie 18 lutego 1792 r. względem wy-
brania Komissarzy Granicznych i Sę-
dów granicz. Działo się w Krakowie
pod Xięgami ziemians. 18 lut. (1792).
fol., kart 2.

Akad. — Jagiell.

— Uchwała Seymiku w Krakowie
wpisana w Xięgi Ziemiańskie Woje-
wództwa Krakowskiego d. 18 Lutego
r. 1792 (zawierająca zaprzysiężenie
Konstytucyi Rządowej z d. 3 maja
1791 r.). Działo się w Krakowie pod
Xięgami ziemians. 18 lut. (1792). fol.,
ark. 2.

Jagiell.

— Uchwały Wojewodztwa Kra-
kowskiego w Proszowicach nastąpioney
wpisanie w Xięgi Ziemianskie Kra-
kowskie dnia 14 Miesiąca Sierpnia r. p.
1792. fol., k. 2.

Na końcu podpisany Adam z Woli Kmita,
regent ziemiański aktowy krakowski
Akad. — Ossol.

— Uchwała Obywatelów mieszkań-
ców wojewodztwa Krakowskiego... (dnia
24 marca 1794). fol., k. 1.

Podpisany: Kasper Meciszewski.

Dla oswobodzenia ziemi polskiej od nieprzy-
jaciół na początkowe wzmocnienie siły
zbroyney narodowey pod naczelnictwem
Tad. Kościuszki, uradzili: Każdy mie-
szkaniec Woiewodztwa krak. od lat 18
do 28 obowiązany stawić się pod bronią,
wyjąwszy kaleków i chorych, a wszystkie
miasta i wsie w tem Woiewodztwie po-
łożone mają się uzbroić podług rozkazu
tegoż Naczelnika. Ustanawia się na ten
raz pobór od dożywotnich posesorów Sta-
rostw y Królówszczyzn, dziedziców ziem-
skich, duchownych y od żydów, tudzież
zabranie dobr narodowych na rzecz Skarbu.
Oświadczyli się dostarczyć zsypkę do ży-
wności woyska.

Jagiell.

— Uchwała obywatelów mieszkań-
ców Województwa Krak. z dnia 26
Marca 1794. fol., karta 1.

Akad. — Ossol.

Uchwały względem papieru stem-
powego. Dnia 12 Octobr. 1776. fol.,
karta 1.

Krasiń.

Uchwalenie podatku czopowego i sze-
lężnego. (Prawo na Seymie 1775). fol.,
karta 1.

Akad. — Bibl. w Suchej — Krasiń. —
Ossol. — T. P. N. w Poznaniu.

Uchylenie Kommissyi Emfiteuty-
cznych. (B. m. i r.). w 4ce, k. 1

Wniosek na sejm w sprawie komisji emfit.
o starostwa. Okolo 1776.

Akad. — Bibl. w Suchej.

— Konstytucyi 1768 r. tit: Porządek
Seymowania co do punktu decydowanie
projektów kategoriami opisującego. fol.
karta 1.

Ob.: Actum etc d. 26 lutego 1791.

Czartor. — Krasiń.

— Rezolucyi Liwrantom Woie-
wództw Ruskich służącey. w 4ce, k. 1
Projekt na Seymie 1778.

T. P. N. w Poznaniu.

— Rezolucyi między Miastem a Żydami Krzemienieckimi zaszley. w 4ce, karta 1. T. P. N. w Poznaniu.

— Rezolucyów Rady Nieustającej. (1786). fol., k. 1.

Czartor. — T. P. N. w Poznaniu.

— Rezolucyi Rady nieustającej. fol., k. 1.

Ob. Actum 1789 (23 Januarii). Czartor.

— Rezolucyi Rady nieustającej y departamentu woyskowego względem officerów kawaleryi Narodowej koronnych. fol., k. 1.

Ob. Actum 1789. Czartor.

— Rezolucyi względem wstrzymania y cofania pomocy woyskowej. fol., karta 1.

Czartor. — T. P. N. w Poznaniu.

— i zakazanie książki Was ist der Papst... (1787). ob. Pius VI.

Uciążenie miasta Jakubstadu... ob. Jakubstadt.

Uciecha bogiń ob. Chelchowski H. (1630).

Uciecha (Piękna y Wesoła) Przy Dobrey myśli W Ktorey sie zamykają Pieśni, Tance, Padwany, Balety. Pieszczoney Młodości gwoli. Teraz nowo reformowane Przez Jednego wiernie przyjaśn kochającego Dworzanina. Wydane. [Ozdobnik]. w 4ce, k. tyt. i k. 11 (sygn. C₂).

Druk w Krakowie około r. 1690.

Tytuł w ramce. Na odwr. tyt. dwuwiersz łac. i drzeworyt wyobrażający kobietę i męczyzną witających się. Pod tym czterowiersz polski.

Obejmuje 47 piosenek wyjętych w znacznej części z dawniejszych zbiorów (stad na tytule: nowo zreformowane), jak np. z Bzdardzewskiego „Wesoła ochota“, z „Pieśni, tańców i padw.“, „Rozmowy młodzieńca“, „Koła tańca wesolego“. Niektóre z tych pieśni (w pewnej przeróbce) bywają i dziś śpiewane (Śliczna Dyjanna w pięknym mieszkaniu, Miała gołąbka w swoim chowaniu).

Badecki Liter. mieszc. 1925 nr 158 (podaje opis druku i wylicza początki pieśni). — Brückner w Pam. Liter. 1913 str. 217. — Krček tamże str. 310.

Bibl. Król. w Sztokh.

Uciechy Lepsze Y Pożyteczniejsze, Anizeli Z Bachusem y z Wenerą. Przez P. H. P. W. Gdy sobie, pod czas Mo-

rowego powietrza, słuszną z głowy melancholią wybijał, w Mięso-pusty zmyślone y napisane. w Krakowie, Roku Pańskiego 1655. w 4ce, k. 9.

Druk Czezarego w Krakowie.

Badecki Lit. mieszczańska (1925) str. 415. — Windakiewicz Teatr ludowy w Rozpr. Akad. filolog. XXVI str. 179 i 198. — Mocański w Pam. Liter. 1933 XXX str. 71 udowadnia, że autorem jest Hiacynt Przetocki, pleban wysocki, co odpowiada literom na tytule. Tenże sam napisał broszurę „Obiad postny“ (1653).

Streszczenie i obszernie wyjątki podał Wójcicki Teatr starożytny II 193. — Całość przedrukował Badecki w Polskiej komedji rybałtowskiej 1931 str. 625 i 717 (dwa intermedia). Ossol. — Pawlik.

Ucieczka grzesników albo nabożny zasmuconych rekurs do dzielney cudami Częstochowskiej matki. Częstochowa 1756. w 8ce.

— grzeszników albo gorące nabożeństwo do Najswiętszey Maryi na Jasney Górze od lat czterechset osobliwyszemi łaskami wślawioney, dla wygody chrześciańskiej z Łacińskiego na polski język przetłumaczone. Z pozwoleniem starszych drukiem odnowione R. P. 1781. W drukarni Jasney Góry Częstochowskiej. w 8ce, str. 96.

Toż samo co poprzednie.

Jagiell.

Ucisk korony ob. Krajewski Jan (1613).

Ukraine ob. Ukraina.

Uczen Filozofa Czyli Zal w Oszukaniu Postrzezony. [Tu ozdobnik]. w Dreźnie 1790. w 8ce, k. tyt., str. 54.

Jest to list wystosowany do „zaleconych rozumem i umiejtnością nauczycieli rodzaju ludzkiego“ tj. do filozofów XVIII w. (ze szkoły Woltera i Russa), podpisany: NN. Autor listu utrzymanego w tonie spokojnym i rzeczowym jest zwolnikiem religii objawionej, a przeciwnikiem racjonalizmu. Walczy z deizmem filozofów (wymienia też Spinozę), a zwłascza z „Dykejonarzem filoz.“. Stara się wykazać, że i filozofowie nie udowadniają swoich twierdzeń, a jednak każą w nie wierzyć. Popelniają też liczne błędy przy wykrywaniu mniemanych sprzeczności ewangelii lub przy tłumaczeniu Biblii (str. 31—2). Stawia na końcu filozofom szereg pytań, dotyczących kwestii, na czym opierają swój deizm, skoro Bóg jest przez zmysły niepoznawalny, a całą wiedzę

chęc oprzeć na doświadczeniu zmysłowym. Pisał tę polemikę zapewne Polak (a nie przekładał), gdyż w kilku miejscach bierze argumenty z terenu polskiego (wspomina Uniw. Krak., mówi o Kromerze i Bielskim).
Kraśiń.

Uczitelnoje (Ewangelie) (1569) ob. Ewanhelie — Fiedorowicz Iwan (to jego druk).

Karatajew w Sborniku otd. rusk. jaz. Akad. Nank. petersb. tom 34 (1884) str. 163 nr 75.

Uczniowie Szkół Narodowych w Koronie, Darem łaskawym J. K. Mci, to jest medallami Diligentiae, od początku, przez następne lata zaszczytzeni, w Aktach Wizyt Jeneralnych na wieczną Pamiętkę zapisani, a z woli Szkoły Głównej dla publiczney wiadomości do Druku podani. (Kraków, 1789). w 8ce małej, k. 37 nlb.

Spisy uczniów ułożone prowincjami (Wielkopolska, Mazowsze, Małopolska, Wołyń, Ukraina). — Od k. 12 idą uczniowie szkół narod. w Koronie, którzy na wizycie 1788 zostali uznani za celujących jako też i wyróżnieni dyrektorowie.

M. i. czytamy tu nazwiska: Józef Dziekoński, Ignacy Potocki (dostał srebrny medal), Karol Skorkowski (późn. biskup), Andrzej Sniadecki (otrzymał złoty medal), Kajetan Koźmian (złoty), Euzebiusz Słowacki.

Zarazem wyszło: Szkoły od Wizytatora prowincyi Mało-Polakiey i Wizytatorów Sub-Delegowanych wizytowane w tymże samym roku 1789. w 8ce, kart 16 (sygn. B₂).

Jocher 1189. — Leniek Książka pam. Gimn. św. Anny XXX. Jagiell. — Ossol.

Uczone rozmowy ob. Tylkowski Wojc. (1692).

Uczta muz ob. Chwałkowski Ł. (1580).

Uczta zbawienna ob. Piotrkowczyk Aleksy (1654, 1717).

Uczucia Austriackiego poddanego w dzień doroczney Uroczystosci 17 Kwietnia w Wiedniu 1799.

Notata Haana.

Uczynienie Sprawiedliwości ob. Szydłowscy.

Uczynki dobre ob. Gdadiusz Adam (1687).

Udine (z) Leonard ob. Uttino L. (1755).

(Udoran). Nowe Sławnego Udoran Przypadki. Czyli Przewaga w Uinadz

y Eimuzor Dlań choruiącego. przez Aletawybo Iemu przyiaznego Uczy-niona. [Tu ozdobnik]. Roku I. I. 7. 9. (1791). w 8ce, k. tyt., str. 134.

Rozwlekłe i niezbyt zrozumiałe wywody na temat narodu (udoran), który był niegdyś bogaty i szczęśliwy, a teraz wypędził starych i wypróbowanych doradców, wskutek czego popadł w nieszczęście. Rzecz pisana na Wołyniu. Szczegółów konkretnych nie ma. Są liczne aluzje do sprawy Adama (Ponińskiego). Na str. 60 i dalszych omawia autor krytycznie, a nawet obelżywie „Makiewela podobnego do obecnych sług Udoranu“. Nazywa go pseudo politicorum patriarcha, scelerumque doctor. Powołuje się autor na swoją poprzednią pracę „Walka“ (zapewne „Walka dwóch gorliwych Polaków“) i polemizuje z jakąś broszurą przeciw owej „Walce“ wymierzoną. Zapowiada też wydanie dalszej swej broszury: Stare i nowe przypadki sławnego Udoran.

Z podobnie przewróconymi wyrazami w tytule ob. Rozmowę pani de Sur Avoraz. Może to tego samego pióra?

Bibl. w Suchej — Jagiell.

Udrycki Krzysztof Nałęcz ob. Grmiński T. (Kalendarz 1696).

Udrycki Mikołaj ob. Łusiecki P. (1733) — Słowakowicz Józef (Gigantomachia 1732).

Udrycki Stanisław ob. Schmit Thomas (Epicedia 1590) — Tuczynski Piotr (In obitum 1591).

Uebergab dess Schlosses vnd der Hauptstadt Cracaw im Königreich Polen an Ihre Königliche Mayest. in Schweden, den 7. Octobris 1655. w 4ce, k. 2.

Ob. Accord — Conditiones — Cracau (tom XIV 437).

Ob. Łopaciński w Przeglądzie Hist. IX str. 241. — Finkel Bibl. nr 3899.

Dzików — Jagiell.

Uebergang (Der Unverhoffte) ob. Güntherin Flor. (1710).

— (Dass der) eines Dissidenten zur Katholischen Kirche eine unschuldige und untadelhafte Sache sey. Zur Antwort auf den Hirten Brief über die Religions Veränderung an alle protestantische Glaubens Brüder im ganzen Königreich Pohlen gerichtet von einem protest. Bruder. Von einem Dissidenten. Warschau gedruckt bey Zawadzki 1792. w 8ce, str. liczb. 26.
Kraśiń.

Uebersetzung Derer Desideriorum
Und Projectorum Dess Gross-Hertzog-
thumbs Lithauen. fol., sign. K.

Zarazem: „Confederation“... sygn. H₂.
Obacz w t. XV 158. Desideria.

Wrocł, miej.

— eines aus Pohlen abgelassenen,
und das von denen Pohlen verletzte
Völeker- u. Gesandtschafts-Recht be-
treffenden Briefes. 1733. w 4ce.

— eines pohnischen Schreibens
über die Schrift: Betrachtungen über
das von Pohlen bey gegenwertigen Zeit-
läuffen zu haltende Betragen. (1756).
w 4ce, str. 12.

Wymierzone przeciw Prusom.

— der von der Civil-Kriegs-Kom-
mission des Herzogthums Masuren in
der Landschaft Warschau ergangenen
Universale die Freyheiten der Aus-
länder und die Werbe-Pässe betreffend.
Warschau, gedruckt bey Michael Gröll,
Hofbuchhändler. (1790). w 8ce, k. tyt.,
str. 15.

Datow. 23 März 1790.

Tekst polski tego uniwersału kom. porząd-
kowej cyw. wojsk. Ks. Mazow. (Masuren)
nie jest mi znany. — Ob. też niżej pod:
Uniwersał. Akad.

Uebung (Heilige) und Andächtige
Besuchung des schmerzhaften Weges
welchen Jesus Christus unser Herr und
Heiland am Tage seines Leidens mit
dem Kreutze beladen vom Richthause
des Pilatus bis auf die Schädelstätte
gegangen ist. Abgetheilet in XIV. Sta-
tionen oder Bet-Orte bis zu dem heili-
gen Grabe. Nach der Königsgratzer
die zweyte Auflage. Mit Obrigkeitlicher
Bewilligung. Warschau, gedruckt bey
P. Dufour, Hofrath Sr. Kön. Majestät.
Zu finden bey S. Benno. w 8ce, str. 42.

T. P. N. w Poznania.

Uebungen (Unterschiedene) der Tu-
genden einem jedweden Christen dien-
lich sich zu einem seligen Tode täglich
zu bereiten. Aus dem Französischem
übersetzt. Braunsberg in Collegio der
Societ. Jesu 1764. w 8ce, k. 3, str. 173.

Uniw. Warsz.

— ob. Tagwerck (1677).

Ufay w Bogu. Warszawa, druk Za-
wadzkiego 1794.

UFFAN Diego, kapitan zamku ant-
werspkiego. Archelia To iest Nauka
y Informatia O Strzelbie y o Rzeczach
do niey należących, Ięzykiem Polskim
swiezo opisana y wydrukowaná. [Tu
ozdobnik]. W Lesznie u Daniela Vetterusa.
Roku Pańskiego, MDCXLIII.
(1643). [Tytuł w środku ryciny, na
której pomieszczony jest górą portret
z napisem: Vladislaus Polon ET Svec
Rex Serē Et Pot., przybrany wojsko-
wymi sztandarami. Po bokach tytułu
postacie w rzymskich zbrojach. Dołem
oblężenie fortecy z napisem: Smolensko.
U dołu ryciny postacie Moskwičina
i Turka w okowach. Podpis: C. de Pas
inventer:]. (Na nast. karcie drugi tytuł
w ramce): Archelia álbo Artilleria to
iest, Fvdamentalna Y Doskonała In-
formacya o Strzelbie, y o rzeczách do
niey należących: z wywodną przytym
náuką, która Generálowi, álbo Przeło-
żonemu nád Strzelbą, ták w Obozie,
iako w Oblężeniu fortec, służy. Gdzie
się też pokázuie, iáko Báterie, Contra-
Batterie, Mosty, ławki, Podkopy, Gal-
lerie, álbo okrzyte ganki: także wsze-
lákie insze do Woyny, y do Armaty
należące Máchiny, y Ogniste Sztuki,
ná trapienie Nieprzyjaćielá, ták Morzem,
iáko y Lądem, dobrze robione być máią.
Według Experyencyey własney, zawnię-
tey w Niderlándskich Woyskách, po
Hyszpańsku naprzod opisana y wydána,
Przez Diega Vffana. Kápitaná nád Ar-
matą w Sławnym Zamku Antwerspkim.
A Teraz z wersyey Niemieckey ná
Polsky Język, zá Instancją gorącą,
Wielmożnego Páná Je. Mości, Pana
Abrahama ná Zbąszyniu, Ciświckiego
&c. Kásztellaná Szremskiego &c. prze-
tłumáczona, y kosztem własnym, tegoż
Wielmożnego Páná, iáko miłośniká
rzeczy Rycerskich, ná potrzebę Narodu
swego w druk podána. Rokv Panskiego.
M.DC.XLIII. (1643). fol. 2 karty tyt.
i 6 k. nlb. — Część I str. 32 i rycin 11. —
Część II str. 1—104 i 145—60 (myłka
w liczbowaniu, brak str. 105—44)
oraz ryc. 30. — Część III str. 72,
k. 2 nlb. i ryc. 19.

Na odwrocie drugiego tytułu herby domu Ciświckich z literami: Na SB A C K S. (Oznacza to: Na Sbaszyniu Abr. Ciśw., kaszt. śrem.). — Pod tym 6-wiersz łac. podp. Sebastianus Macer R. L.

Na dalszych trzech kartach nlb. gładkie oktawy podpisane: M. Głoskowski Kom. (orz.) Kal.(iski). W. — Jest to „panegyrik“ Władysława IV, sławiący jego zwycięstwa, męstwo Polaków, Grunwald i Psie Pole, a na końcu wzywający Polaków, aby studiowali umiejętności rycerskie.

Wreszcie idą: 1) Przedmowa do Abrahama Ciświckiego, podpisana przez tłumacza: Jan Dekan, civis Lesznenis, consularis et philomates. Podnosi, że przekładał „nie zabiegając grosza kupieckiego samą tylko sławę i miłość ojczyzny mając przed oczyma“. Wysławia Ciświckiego, który wybudował kasztel zbąski; z kasztelu tego odparto pładrujące w Polsce oddziały adwersarzów cesarza Ferd. II. — 2) Przedmowa tłumacza do uważnego czytelnika, gdzie tłumaczy trudności przekładu (dla słów nieznanomych w polskim języku). — Przedmowa autora (Uffana) do czytelnika.

Samo dzieło składa się z trzech części, każda z osobnym liczbowaniem. Część I o kształtach nowych i starych dział; o wynalazku prochu i dziejach armat (pierwszy raz użyte w roku 1366 w wojnie Wenetów z Genuą — wynaleźli jednak dział Niemcy); o odlewaniu armat. — Część II jest ułożona w kształcie rozmów między generałem a kapitanem, a mówi o teorii artylerii, o bateriach, przykopach, zasłonach, mostach, petardach i różnych machinach. Nie wiadomo dlaczego nazwana jest „Artolleryą“ (ta nazwa powtarza się wciąż nad stronicami druku). W liczbowaniu pomyłka, jak już wyżej zaznaczyłem. — Część III zamyka w sobie „naukę puszkarzowi wiedzieć potrzebną“ o mierzeniu dział, o prochach, rychtowaniu, kulach ognistych, racach itp. W ostatnim rozdziale przedstawiony przebieg egzaminu puszkarza, który żąda konstablami albo ryszntunkowym zostać. — Od str. 65 idą: Niektóre... przypomnienia (np. jak fortecę ubieżeć, wskazywać dla hetmana i dla gubernatora fortecy).

Na ostatnim dwóch nlb. kartach rejestr i omyłki.

Dzieło zaopatrzone jest w liczne ryciny, czasem całostronicowe, czasem półstronicowe. Nad rycinami napisy po niem. i franc., co świadczy, że są zapożyczone z wydania obcego (niem.) Ale obok tych obcych napisów dodano ex post napisy polskie dla użytku polskiego wydania.

Niemal równocześnie (1650) napisał i wydał swoje dzieło o artylerii Kaz. Siemienowicz (ob. tom XXVIII 24—6). Napisał je po

łacinie, a zdołał wydać tylko pierwszą część. Na język polski tłumaczone nie było. Bandtkie Hist. druk. Król. Pols. I 336. — Żebrawski Bibl. matem. str. 273—4. — Kucharzewski O początkach piśm. techn. 1899 str. 35. — Korzon Dzieje wojen III 51.

Egz. Jagiell. nosi podpis: Joan. Broscius. Bibl. w Suchej — Chrept. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Klemensów — Krasiń. — Ossol. — Raczyń. — Targowski w Czyżowie pod Zawichostem — Uniw. Lwow.

Ufność Opatrznością Boską przeświadczona od rządu drukarnią Berdyczowską zawdzięczająca wierszem uwielbiającym dobroć Opatrznego Boga, jakiej doznała w okazanej sobie szczerobliwosci następującej... (1798) w 8ce, k. nlb. 3. Krasiń.

— w Bogu... ob. Schoenflissius J. (1642).

Uformowanie dwóch pułków Tatarskich, dwóch Kozackich i czterech batalionów ochotników. Prawo uchwalone 7 Maja 1792. w 8ce, k. 2.

Ob. Vol Legum IX 438.

Bibl. w Suchej — Dzików — Krasiń. — Ossol. — Raczyń.

Ugarte Alojzy ob. Minasiewicz Flor. (Positiones 1785).

UGNIEWSKI Szymon S. J. (1584 † 21 paźdz. 1647). Mors Iesv Christi à Rhetoricae Avditoribus in alna Academia Vilnen: S. I. deplorata Admodvm RR. Dominis D. Melchiori Heliaszewicz Gieysz, Vigilantissimo Episcopatus Samogitiae Administratori. Canonico Vilnensi, &c. &c. D. Melchiori Grodzicki Canonico Medicensi, &c. Patronis ac Fautoribus suis munificentissimis. Per Ioannem Rvkievvicz in eadem Acad S. E. repraesentatur. Vilnae, Ex Officina Iosephi Karczan, Anno 1615. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. tytułu dedykacja obu dostojnikom Rozpoczyna dialog 4 młodzieńców: Aureola, Bonifacego, Korneliusza i Damiana — wszyscy wysławiają Chrystusa i Krzyż. Część przemów ich wierszem. — Po czym dodaje autor: Iam Tulliano humine opus est i kończy mową (oratio) na cześć Chrystusa. Na końcu rycina: Ecce Homo w płaszczu, z koroną cierniową.

Na egz. dopisek: Collegii Brunsberg. — Autorem jest profesor, a nie uczeń.

Jocher 8179. — Brown Bibl. S. J. str. 352, 413. — Siarczyński Obraz II 143 (zwie studenta Rutkiewicz). — Juszyński II 139. Jagiell.

— Żywot S. Władysława Króla Węgierskiego Pobożnym nazwanego, wyięty z kronikarzy Węgierskich, Polskich, Antoniego Bonfiniusza, Michała Ritiusza, Marcina Kromera y inszych pisarzy, Jana Długosza, Pelbarta Temeswara y Erazma Biskupa Płockiego, w Brewiarzu swey Dyecezyey etc. Zył około R. P. 1040. K woli Nayaśn. Władysławowi, Z Bożey łaski Krolewicowi Polskiemu y Szwedzkemu, obranemu Wielkiemu Carowi Moskiewskiemu, Smoleńskiego, Siewierskiego, Czernihowskiego Xięstwa Administratorowi krótko wypisany przez iednego kapłana Soc. Jesu. R. 1630. Julij 30. w 4ce, 2 ark.

Jocher 8670 pisze: Autorem może być Ugniewski jezuita. Siarczyński wymienia Życie ś. Władysława przez tegoż z rokiem 1636.

Siarcz. Obraz II 281. — Wiszniewski Hist. lit. VIII 175. — Maciej. Piśmien. III 133. — Święcki Hist. pam. II 249. — Brown Bibl. pis. 413. — Encykl. Orgelb. XXV 947. — Encykl. kośc. XXIX 437. — Biełliński Uniw. Wileń. III (1900). — Załęski Jez. w Polsce II.

Ugoda Choleryka z Flegmatykiem, Melancholika z Wesółkiem komedia w Wilnie na Sali Akademickiey Societatis Jesu pod czas Zapustny wyprawiona Roku Pańskiego 1754. Miesiąca Lutego Dnia. (Wilno 1754). w 4ce, 1 k. Jagiell.

Ugolinus ob. Verinus M. (Liber 1703).

UGONIUS Pompeius, prof. teol. w Rzymie. Oratio Ad S. D. Pavlum V. P. M. Nomine Serenissimi Et Potentissimi Poloniae Svetiaeq. Regis Sigismvndi Tertii Obedientiam Praestante Illvstriss. Et Reverendiss. Dno Pavlo Volvcki Episcopo Lvceoriensi Legato Habita in Aula Regia Vaticana Palatij. A Pompeio Vgonio Romano Doct. Theologo & publico Romae Eloquentiae Professore. Prid. Kal. Februarij. M.DC.XIII. [Tu tarcza pięciopółowa barokowa z koroną w klejnocie, na tarczy herby Litwy

i Polski w środkowym polu herb Wawzów]. Romae, Apud Bartholomaeum Zannettum. M.DC.XIII. (1613). Sveriorvm Permissv. w 4ce, k. tyt. i str. 12.

Na odwr. tyt. miedzioryt herbu (Panna na niedźw.) i imprimatur. W samej mowie są pochwały Wołuckiego oraz Polski i Polaków (za prawowierność i walkę z poganami). Wspomina też Stefana Bat. i zwycięstwo Zygmunta III odniesione nad Moskwą. O wzięciu Szujskiego (Suyschius) do niewoli.

Od str. 11—12: Responsio Petri Strozao S. D. N. secr. apost. domesticci ad Oratorem Regi Poloniae. I ten chwali Zyg. i Polaków.

Janociana II 286.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

Ugrumowa ob. Dogrumowa.

UHL i O'Blaithe Chrystian. Schreiben eines Elbingers an den sogenannten reisenden Weltbürger die Seiner Königl. Majestät von Preussen von der Stadt Danzig über die Weichsel-Schiffart erregte Streitigkeit betreffend. Herausgegeben mit einer Einleitung von Christian Wilhelm Dohm. Berlin, bey August Mylius 1784. w 8ce, k. tyt. str. LXXXVI i 95, 1 mapa.

Jest to polemika z pismem „Eines reisenden Weltbürgers unpart. Anmerkungen“ (ob. pod Danzig w t. XIV 43). Jakiś znawca spraw polsko-pruskich (O'Blaithe) napisał na to odpowiedź, którą Uhl ogłasza (od str. 1—54) poprzedziwszy to przedmową, a w tej opisyje przedmiot sporu. (Dohm jest to jego pseudonim).

Spór został wywołany pretensją króla pruskiego do zagarnięcia handlu Wisłą. Król wysłał gen. Engloffsteina z oddziałem wojska na terytorium Gdańska, aby siłą ządania jego przeprowadził. Rozpoczęły się konferencje między m. Gdańskiem a Prusami. Polska wyraziła życzenie, aby Gdańsk zgodził się na wolny przejazd pruskich poddanych Wisłą z zastrzeżeniem salvo jure. Wdała się też w ten spór Rosja i zaproponowała przeniesienie rokowań do Warszawy (rezydencja Stackelberga). Autor oświatla ten spór ze stanowiska interesów Elbląga i innych miast pruskich. Z wielką erudycją historyczną broni autor tezy, że żegluga Wisłą jest wolna i że mieszkańcy pruskich miast nie mogą być zależni od pozwolenia władz gdańskich. Polemizują też z broszurą „Observations“ i „Briefe über itzige Streitigkeiten“. Od str. LXXV podany przedruk kilku petycji i listów odnoszących się do tej sprawy.

Po czym od str. 1—54 ogłasza autor „Schreiben eines Elbingers an den reisenden Welt-Bürger. Podpisał ten list Christianus O'Blaitz z datą Elbing 24 Dec. 1783. — List ten jest również obszerną polemiką przeciwko prawom co do zamykania żeglugi na Wiśle, jakie Gdańsk sobie rościł.

Od str. 55—84 przedrukowane są dokumenty z lat 1378—570, regulujące prawo żeglugi na Wiśle.

Od str. 85—95 idzie „Nachschrift“, w której O'Blaitz odpowiada na artykuł w Staats Anzeigen Schlözera (broniący praw Gdańska) oraz na broszurę „Observations“ (anonima). Na końcu tej Nachschrift data 20 Jenner 1784.

Na końcu dodano sztych kolorowy „Grundriss der Stadt Danzig... nebst Gegenden“ (przez D. F. Sotzmanna, sztych. w Berlinie). Przedstawia on plan biegu Wisły przy ujściu.

Autorem „Schreiben“ jest Uhl, dyrektor poczty ze Stolzenberga pod Gdańskiem. Odwołania pseudonim współczesne pismo Polit. Journal Hamburg 1784 (marzec str. 322). Odpisał mu na to Geret Sam.: Schreiben eines Polen, 1784 (ob. tom XXVII 268). — Miała wyjść także replika Uhla pt. Zweytes Schreiben (1784), ale tej nie znam.

Benkowski II 236. Jagiell. — Ossol.

UHlich Gotfryd, pijar, prof. Uniw. Lwowskiego. Die Belagerungen Belgrads von Entstehung dieser Festung bis auf unsere Zeiten. Lemberg 1790. w 8ce.

— Geschichte der ersten Türkischen Belagerung Wiens im Jahre 1529 aus gleichzeitigen Schriftstellern und Tagebüchern... von Gottfried Uhlich, Priester aus den frommen Schulen, Lehrer der allgemeinen Weltgeschichte. Wien, Binz. 1784. w 8ce.

— Geschichte der zweyten türkischen Belagerung Wiens, bey der hundertjährigen Gedächtnissfeyer. Herausgegeben von Gottfried Uhlich, aus den frommen Schulen, Lehrer der Universalgeschichte an dem Löwenburgischen Collegium. [Tu ozdobnik] Mit Kupfern, nebst zweenen Planen. Wien, in der Sonnleithnerischen Buchhandlung 1783. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 230, 2 tablice.

Pierwsza tablica wyobraża krzyż wystawiony przez wojew. wołosk. w r. 1683; druga szczegół z fortyfikacji Wiednia. — Na str. 133 plan wojsk tureckich. — Miedzioryty przedstawiają Kulczyckiego (wedle

Lercha) i widok Wiednia w dniu 12 sept. 1683 (też wedle Lercha).

Dedykacja radzie miejskiej wied., po czym Vorrede i wykaz źródeł. Korzystał z archiwum miasta, ale głównie kompilował drukowane opracowania (Vaelkerena, Suttingera, Ricauta, Schaffera, Wagnera, Kantemira, Feigiusa, — z polskich cytuje tylko Kochowskiego).

Zawiera opis wojny od samego jej wybuchu. Tendencją książki jest wykazać, że głównym bohaterem zwycięstwa był Siahremberg i ks. Lotaryński, stąd też udział Polaków zredukowany do małych rozmiarów. Z Polaków najżywczej traktowany Kulczycki, ale przedstawiony jako mieszczanin wiedeński (str. 95, 240). Polakom wciąż wtyka skłonność do rabunku (str. 145), podkreśla ich porażki doznane w ataku pod Wiedniem; dopiero pomoc oddziałów niem. doprowadziła do ich zwycięstwa (str. 160, 181). Największe łupy przydzielono królowi polskiemu (str. 151).

Na egzemplarzu swoim (obecnie Akad.) dopisał Ambroży Grabowski: Pisarz tej relacji Uhlich troskliwie unika, aby nie wspomniał imienia króla Jana III lub Sobieskiego i w relacji jego wojsko polskie jest tylko podrzędne, a mówi tylko „König“, nie wymieniając jaki

Ocena w Allg. deutsche Bibl. Band LX 513. Akad. — Dzików

— Ode auf die Erholung Seiner Excellenz Joseph Tuglers... geh. Rath von Gottfried Uhlich.. Lemberg, gedruckt mit Piller. Schriften. 1793. w 8ce, str. 8. Ossol.

— Praelectiones Diplomaticae, Quas In Usum Auditorum Suorum Ex Gattero, Eckhardo Et Grubero Adornavit Godefridus Uhlich E Scholis Piis Diplomaticae Et Numismaticae In Universitate Leopolitana Professor. [Tu ozdobnik]. Leopoli, Typis Pillerianis 1785. w 8ce, k. tyt. i str. 112, nadto 2 tablice.

Rozpoczynają „Prolegomena“ zawierające uwagi o naukach pomocniczych. Autor wymienia Mabillona, J. Herza, G. Beffela, Eckharda i Gattera jako twórców dyplomatyki.

Dzieło dzieli się na rozdziały: De graphica (tu o paleografii), De semiotica, De arte formularia (o tytułach, formułach, pieczęciach, dactach). — Od str. 95 idzie Appendix de arte heraldica, omawiający herby i tarcze herbowe różnych państw (m. i. na str. 109: Scutum regum Poloniae, na str. 112: Scutum moscoviticum).

Dodane dwie tablice (wzory pism, pieczęci, herbów).

Całe dziełko ma charakter nader elementarny, ale jest na gruncie polskim pierwszą próbą spopularyzowania nowo powstałej za granicą nauki.

Finkel Hist. Uniw. Lwow. 1894 str. 72.

Czartor. — Jagiell. — Krasiń — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Praelectiones Numismaticae Quas In Usam Auditorum Suorum Ex Clarissimo Eckhelio Aliisque Adornavit Godefridus Uhlich E Scholis Piis Diplomaticae et Numismaticae In Universitate Leopolitana Professor. [Tu winieta]. Leopoli, Typis Pillerianis (1785?). w 8ce, k. tyt. i str. 151.

Pars I obejmuje ogólne wiadomości o dziejach nauki, o rodzajach monet, o ich wadze, o częściach monety, o napisach na monetach, o fałszerstwach. — Pars II jest to: Numismatica specialis, podzielona na 4 classes: Nummi urbium et liberorum populorum; Nummi regum et principum; Nummi familiarum seu consulares; Nummi imperiales.

Uwzględnia więc tylko numizmatykę starożytną, niemal wyłącznie rzymską.

Finkel l. c. Ossol. — Uniw. Lwow.

— Versuch einer Numismatik für Künstler oder Vorschriften, wie auf alle Fälle Münzen im römischen Geschmacke zu entwerfen, und historische Gegenstände in anpassende Allegorien einzukleiden sind. Herausgegeben von Gottfried Uhlich, Priester aus den frommen Schulen, ausserordentlichem Lehrer der Numismatik und Diplomatie an der Josephinischen Universität zu Lemberg. Lemberg, gedruckt bey Thomas Piller, und in Commission bey A. F. Kaiser in Wien, 1792. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb. str. 119.

Dedyk. Josepho e comitibus Rzewuski. Wychwala jego zbiór monet.

W przedmowie mówi, że opierał się głównie na dziełach Wachtera, Barthelemyego, Winkelmana.

Omawia kolejno: dzieje monet w starożytności, o wyobrażeniach bogów i bogiń na numizmatach o wyobrażeniach bogów obcych (egipskich), o wyobr. istot abstrakcyjnych (np. cót), krajów i części świata (tu o wyobr. Polski na nowszych monetach na str. 59), o sposobach wyobr. pór roku, umiejętności, sztuk itp., o symbolach, o napisach na monetach. Projektuje dla monet bitych na rozmaite uroczystości i okoliczności. Na koniec przepisy dla malarzy, jak powinni wyrażać pewne alle-

goryczne pojęcia. — W tekście kilka miedziorytów z numizmatami.

Krasiń. — Ossol. — Raczyń.

— An Kratter den Verfasser der Schmahbriefe über Galizien. 1786. w 8ce.

Jest to odpowiedź na paszkwil Krattera, wydana anonimowo. Autora dopatruje się w Uhlichu sam Kratter (Phil. Beobacht. str. 58). — Obacz o tej polemice, w której Uhlich stanął po stronie zelżonego kraju pod: Kratter. Uniw. Lwow.

— ob. Bretschneider (Musenalmanach 1788).

Finkel Hist. Uniw. Lwow. (1894) str. 72 wylicza i inne jego prace. — Finkel Bibl. III 1882.

Uhorscy mieszczanie (Prośba do króla)... ob. Prośby.

Uhrsprung der Europaeischen Reiche. Augspurg. Albrecht Schmidt. 1750. w 4ce.

Wedle J. D. Nolina. — Obejmuje i Polskę.

Ujazdów ob. Dawidson Jerzy (1755) — Lustracja (1788) — Naruszewicz Adam (plac 1792) — Zawadzki S. (Podanie 1789)

UJAZDOWSKI Marcin Jan, prof. Akad., potem Soc. J. († 1599). M. Martini Viasdovii Pvblici In Academia Cracoviensi Professoris; In Orationem Ciceronis Post Reditum In Senat, Commentariis. [Tu sygnet drukarni Scharffenbergera: w renesansowej ramie kozioł w skoku]. Cracouiae ex Officina Stanislai Scharffenbergij. Anno Dni, 1587. w 8ce, k. tyt. i k. 64 nlb. (sygn. a—dij i A—N₄).

Druk ant. i kuraywa.

Na odwr. k. tyt. herb Karnkowskiego i 6-wierz, podp. M Sta. Mar(ennius).

Dedykacja Stan. Karnkowskiemu. Podnosi tu jego zasługi, zwłaszcza w sprawie Gdańska: nam illius civitatis plebem, vocibus falsis magistratum inflatam ... prudentia singulari ita tractasti, ut summam potestatem penes... Poloniae reges... admiserunt. Podnosi jego wykształcenie: quis tibi opponi potest in disputando, in iure civili et pontificio, in coelestique philosophia non hoc genere obsoleto sed illo erudito. Datow. ex collegio majori V nonas iulii 1577.

Po czym podaje argument mowy, charakterystykę jej (modus inquirendi artificij in veterum oratorum orationibus), wreszcie: Ad lectorem (tu wyjaśnia, że rzecz powstała z wykładów szkolnych). — Na odwrocie karty dij rycina przedstawiająca profesora w długiej sukni, stojącego na

- trawniku z dwoma kwiatami i przemawiającego. (O tym samym drzeworycie obacz w tomie XII 211 pod Aristoteles De arte). Od ark. A następuje tekst mowy Cicerona (antykwa), a po każdym jej rozdziale idzie petitum Commentarius autora. Komentarz jest bardzo szczegółowy. Objasnia szczegółły historyczne, starożytności, terminy, wyrazy, podaje analogiczne zwroty i synonimy. Jest to więc komentarz hist. filologiczny. Z humanistów cytuje Hotomana, Manuejusa, Sigoniusa — obok licznych pisarzy starożytnych.
- Jocher 396. — Wierzbowski II 1533. — Barycz (jak niżej).
Kórnik — Ossol. — Petersb. publ. — Tow. pozn. P. N. — Zamoj.
— ob. Aristoteles (De arte rhetorica, Sigonio interprete 1577).
- Wiszniewski Hist. lit. VI 172. — Jocher I str. VIII. — Brown Bibl. pis. 413. — Encykl. Orgelbr. XXV 951. — Muczkowski Statuta 226. — Encykl. kościelna XXIX 437. — Barycz w Księdze dla Chran. 1936 str. 113. — Tenże Hist. Uniw. Jagiell. (1935) str. 537—9 i passim.
- Wedle Jabłonowskiego Musaeum polon. str. 260 miał pozostawić (w rękopisie?):
1) Commentaria in epistolam S. Pauli ad Romanos. — 2) Cosmographia Moscoviae et aliarum partium adiacentium
- Pruszez Forteca 1737 str. 208 wspomina o jego dziele pt.: De SSmi Corporis Christi in Eucharistiae Sacramento praesentia sub speciebus panis et vini.
- UJEJSKI Antoni Kwiryn.** Opera posthuma. Cracoviae, vidua Francisci Caesarii 1662. w 4ce.
Miał wydać po śmierci autora Józef Bojarski nauczyciel jego, i przypisać Janowi Wielopolskiemu staroście bieckiemu, — Dzień nieznanie.
- Jocher 2619. — Juszyński Dykc. II 290. — Święcki Hist. pam. II 249.
- Ujejski Jakób** ob. Dambrowski Samuel (Kazanie 1613).
- Ujejski Jan** ob. Rzeszowski Mikołaj (1625).
- Ujejski Józef** ob. Bodurkiewicz Kaz. Złote runo (1737).
- Ujejski Krzysztof** ob. Błoński Mik. (Atlas 1713).
- Ujejski Mikołaj** ob. Janson Jan (Majestas 1643).
- UJEJSKI Stanisław z Rupniewa.** Pagnegyricus in laudem Joan. Wydzga Episcopi Varmiensi. sedem suam ingredientis. Brunsbergae 1660. fol.

Ujejski Tomasz, opat płocki (ur. 1613 † 1689) ob. Brietius Jan (Vita Ujejski 1706) — Cichowski Mikołaj (Tribunal 1658) — Drzewiecki J. (1650) — Kramkowski N. (Apophoreta 1676) — Kreitzen K. (Petra 1653) — Livius (Fasti) — Mors sancta hominis (1675) — Musae (1631) — Pastorius Ioach. (Poemata 1673) — Ponsnaniensis Petrus (Hierarchia 1652) — Schröder Elias (Actus memorandarum 1668, Fasti Liviani) — Sebastian a M. D. (Firmamentum 1652, Coelum 1698) — Sobceki Jan (Virtus Regia 1674) — Tyłkowski Wojciech (De malo 1675).

Kur. Warsz. 1825 nr 101. — Kraszew. Wilno II 65, 145, 430. — Dzieje dobrocz. 1820 str. 571. — Rzepnicki Vitae prass. III 155—7. — Święcki Hist. pam. II 249. — Encykl. Orgelb. t. XXV 951. — Volum. Legum V 725. — Theiner Vetera Mon. III 632. — Eichhorn Zeitsch. f. Erml. III 328. — Załuski Epistolae fam. I 685.

Ujścia (z) ob. Ustiensis, Uścicki.

Ujścia (z) ob. Papenkowicz Jakób i Wojciech.

Ujście ob. Repraesentatio (1655).

Ukarniewski ob. Egzekucya.

Ukąszenie ob. Sposób od ukąszenia psa (1782).

Ukazanie i zborzenie wiar ob. Pauli Grzeg. (1568).

Układ (Nowy) Zdan Patryotycznych, Stosowny do Sentymentow Obywatelskich w Obradach dzisiejszych, Pod Tytułem: Zbogacenie Kraiu. Pismo ciekawe, potrzebne i użyteczne. (Okolo 1790). w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Głosi potrzebę zakładania „banków“ po miastach. Tam by składano kapitały, a państwo by je lokowało na procent (po 8 od sta). Tak samo banki przyjmowałyby zastawy. Ponieważ banki płaciłyby klientom 6 od sta, więc skarb państwa znacznie by zarabiał.

Projekt ustanowienia banku narod. był poruszony na Sejmie w r. 1790, obacz tom XII 355. — Bywa poprawne z: Dla pamięci pismo Sejmowe.

Akad. — Bibl. w Suchej — Jagiell.

Układ ogólny dwóch banków dla Rzeczypospolitey jednego na dobra ziemskie, a drugiego na dobra ruchome. 1790. w 4ce, k. 7.

Istnieje też tekst francuski pt. Plan general de deux banques (ob. tom XXIV 344). — Wedle tego projektu właściciele niemacy

otrzymują „akcje“ i płacą niemi swoje
długi. Bank ruchomy ma pożyczać pod
zastraw ruchomości.

Grodek Idea Banku narod. 1936 pod nrem
61. — Obacz też tom XII 355.

Bibl w Sucheju — Dzików — Ziełiń.

Układ Lekcyi dla Szkół Wilenskich,
po Łacinie i po Polsku, w Wilnie 1793. fol.

— nauk na szkoły powiatowe. (1777?).
w 4ce, k. 1.

Ob. Doniesienie czyli raport. Czartor.

— nauk i porządku między niemi
w Szkołach Woiewódzkich. (1777). fol.,
k. 1.

Ob. Doniesienie — Komisja Eduk. Narod.
Czartor. — Jagiell. — T. P. N. w Pozn.

— gramatyki (1785)... ob. Kopeczyń-
ski O.

— umiejętności historii (1779)... ob.
Czartoryski Ad.

— prawodawstwa (1779)... ob. Czartor-
yński Ad. — Mniszek Wand. M.

Ob. Lewicki Ustawod. szkolne (1925) str. LIII.

— rządu człowieka we wszystkich
stanach żyjącego, iego powinności wzglę-
dem towarzystwa... ob. Pont. (1785).

Z tym tytułem podaje katalog Grölla 1793. —

Znane mi dwa egzempl. (Kijow. i Tow.
Nauk. Warsz.) mają tytuł: Obraz.

— Dobrowolnego ustanowienia i ścią-
gającego się ku wsparciu Wdow i opa-
trzeniu Sierot, tu Warszawie wprowa-
dzić się mającego. [W drugiej kolumnie
tytuł w języku niemieckim:] Nachricht
oder Plan von einer hieselbst zuerri-
chtenden freywilligen allgemeinen Witt-
wen Aussteuer, und Versorgungs An-
stalt. (Warszawa 1787). w 4ce, k. 6 nlb.

Bez osobn. tyt.; druk w 2 kol. po polsku
i niem.

Dawid Beniam. Bartholdi i Claude Riquer do-
noszą, że można u nich asekuruować wpa-
racie wdów i sierot, i ogłaszają regulamin.
Przy przyjęciu płaci się 4 zł, potem za każdą
wypłatą asekuracji wdowiej lub sieroczej
30 gr. Wdowa lub sierota otrzymuje przy
wypłacie 600 zł. Akad. — Czartor.

Ukontentowanie serca Naysw. Maryi
Panny czyli Krzyżowa droga. Toruń.
1761. w 8ce, 2½ ark.

— dwojga sere... ob. Wonszel And.
(1698).

**Ukraina vindicata fortitudine et felici-
tate Joannis III. Regis Poloniarum.**
Varsaviae 1675. w 4ce.

Por. Małachowski Adam. Petersb. publ.

— ob. Advis (1771) — Beauplar
Wil. (Description 1661; liczne wydania
i przekłady) — Bericht (1687) — Be-
schreibung (1671, 72) — Bunty ob
Makulski F. — Chevalier (Hist. de la
guerre 1663) — Cosaci, Cosacken —
Diariusz (1787) — Dzieło (1781) —
Engel J. (Geschichte 1796) — Extract
(1660) — Fama — Gajewski K. (1619) —
Gonta — Grabowski P. — Grondski
(Hist. belli 1676) — Hajdamacy —
Hamnard (1787) — Humańska rzeź —
Kicki Wojc. (1615) — Kosacken —
Kościuszko Jan (1768) — Kozacy (tu
liczne odsyłacze do dziejów Ukrainy;
ob. tom XX 183) — Lanckoroński St.
(1653) — Łapiński (Kazanie 1790) —
Ligeza Spytek (Votum, praes. Ukrainy
1633) — Linage (L'origine 1674) —
Luna (1684) — Magdeleine (Miroir
1677) — Makulski Fr. (Bunty ukra-
ińskie 1790) — Małachowski Adam
(1675) — Missive (1778) — Mowa
(1786) — Naruszewicz Adam (Dziennik
podr. St. Aug. 1787, 1788) — Osada
(Słobody) — Pastorius (Bellum 1652) —
Paszkowski Marcin (utrapienia 1608) —
Pater P. (1693) — Polen (summarisch
1672) — Potocki Szcz. (1786) — Pro-
pugnaculum (1756) — Relacja — Re-
lation (1662) — Reprezentacja (1775) —
Rozmowa (1621) — Roźnowski Ant.
(chłopi 1789) — Scherer B. (Annales
1788; tu obszerna hist. Ukr. i Koz.) —
Schreiber J. (Observationes 1751) —
Starowolski Szymon (Pobudka 1618) —
Suchorzewski J. (1789) — Tański (Re-
lacya deputacji 1790) — Thevenot
(1663, Beauplar) — Trwogi ukrainne
(1620) — Twardowski Samuel (Wojna
domowa) — Wereszczyński Józef (Pu-
blica 1594, Excytarcz 1592, Pobudka
1594 i inne dzieła) — Wirtemberg Max
(1730) — Worzell (1790) — Votum
(1596) — Wypis (duchowieństwo o rzezi
1768) — Wyznaczenie (1790) — Zaporozie.

W czasopiśmiech niem. z końca XVIII w. za-
mieszczono kilka artykułów poświęconych
Ukrainie i jej dziejom. — Znam następu-
jące: 1) Lichtenberg w Götting. Magazin
1780, Stłek IV u. V. — 2) Neue Quartal-
schrift zum Unterricht Jahr 1792 u. 1793
(Ukraine im J. 1786 vom Oberschlesier).

O dziejach Ukrainy ob. Finkel Bibl. I str. 43 (dokum.), str. 236 (rzeź), str. 287 (bunt); II str. 554 (etnogr. Ukrainy), str. 1227 (historia); III str. 2013 (indeks).

Mapy Ukrainy ob. pod: Lotter — Weigel — Janson — Uz — Waesberg — Valk — Pleisner (1786) — Homann — Beauplan 1648 (najważniejsza z tych map).

Porównaj Rastawieckiego Mapografię (1846) str. 102—114, gdzie ważniejsze mapy Ukrainy są omówione.

Ukraiński Upiór ob. Upior.

(Ukryn Mik.). Sprawa W. JP. Miłkołaja Ukryna Ex-Pisarza Grodz: Pttu Telsz: X. Z. z WW. JPP. Juwencyuszem Gutowskim Komor: Nowogr: Franciszkiem Skarbn: Jerzym Chor: Pttu X. Z. Witkiewiczami, Adamem Nizielskim, Maciejem i Maryanną z Rubażewiczow Opulskimi, Tomaszem i Kunegundą z Wędziagolskich Strzygowskiemi, Maciejem Towkiewiczem i dalszemi Kredytorami i Pretensorami w Aktoratach umieszczonemi O wyznaczenie Sądu jednego obojętnego ziemsk: wprowadzająca się. (1798). fol., k. 2 nlb.

Dopis. Leopold Lipnicki. Uniw. Wileń.

Uła ob. Radwan (1588?).

Ulaniecki Ignacy ob. Decisio (1727).

Ulanowski kościół ob. Jędrzejowski Kaz. (Majestat 1739).

Ułaskawienie ob. Aggratiandi jus — Jus — Gurowski Aleks. (1774).

Ułatowscy ob. Rossigroch Piotr (1670).

ULATOWSKI Andrzej. Oratio in funere Vladislai IV. Cracoviae, W. Piątkowski (1649). fol., kart 10.

Dedyk. And. Leszczyńskiemu.

Em. Czapski (M. Nar.).

ULATOWSKI Wojciech, paulin. Tobiasz Z pismá świętego wzięty, Polskim wierszem napisany. Przez X. Wojciecha Ulatowskiego, Bráciey Pustelnikow porządku S. Pawła pierwszego pustelniká, Konwentu Częstochowskiego. Z dozwoleńiem Stárszych. Bona est oratio cum Eleaemosina magis, quam Thesaurus auri recondere. Tob: xij. [Tu ozdobnik]. W Krákwie, W Drukárni Symona Kempinięgo Roku Pańskieęo 1615. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odw. tyt. herb Konieopolskich i wiersz polski. — Dedyk. Stanisławowi Konie-

polskiemu, dat. 3 febr. 1615 z konwentu Jasnej Góry.

Zaczyna się: Chcesz widzieć pobożnego wizerunk żywota, w jakiej cenie obaczyć jest u Boga cnota... Historia Tobiasza opisana wedle St. Test. — Inne podobne parafrazy ob. w t. XXXI 181.

W egz. Akad. duży błądów druku i wierszowania poprawiono ręką XVIII w.

Maciejowski Piém. III 608.

Akad. — Czartor.

Ułatwienie negocyacyi zagranicznych w czasie seymu. (Projekt na 4-letn. sejmie). fol., 1 karta.

Zarazem: Rota przysięgi... fol., k. 1.

ULENBROCK (ab) Henryk. Encomion Urbis Rigae Livoniae Emporii celeberrimi... Rostochi, Pedanus. 1615. w 4ce. Spekke Alt-Riga 1928, str. 21.

Uleniecki Remigian Michał ob. Bohatko Joannes (Instrumentum 1727).

Ulepszenie rządu wojskowego. (Projekt na 4 letn. sejmie). 1788. fol., k. nlb. 4.

Raczyń.

Uleski Jan ob. Zybułtowski Nare. (Notarius 1700).

ULFELDIOUS Jacobus. Nobiliss. Et Strenvissimi Eqvitis Dani, Iacobi Ulfeldii, Domini In Vlsfeldtzhöim Et Selsovia, &c. Regii Danorum Consiliarij, Legatio Moscovitica Siue Hodoeporicon Rvthenicvm. In Qvo De Rvssorum, Moschorvm Et Tatarorum, Regionibvs, Moribvs, Religione, Gubernatione, & Aula Imperatoria quo potuit compendio & eleganter exsequitur. Accesserunt Clavdii Christophori Lyschandri, Praepositi Herfologensis, Epistolae de auctore huius opusculi: nec non figurae variae in aes incisae à Ioh. Theodoro de Bry. Omnia Simvl Edita Ex Bibliotheca Et Studio Viri Nobiliss. & Clariss. Melchioris Goldasti Heiminsfeldii, &c. [Tu ozdobnik]. Francovrti, Apud Matthaevm Merianvm. M.DC.XXXVII. (1626). w 4ce, str. 12 i str. 66 (z 5 rycinami).

Na czele dedyk. (z Herido Solmo przez wydawcę Melch. Goldasta (z datą 1626) oraz Melchiori Goldasto przez Claud. Lyschandra (z datą 1608), w której mówi, że Ulfeld zawarł układy z carem non requisito regis ac procerum consensu.

Jest to dziennik podróży do Moskwy odbytej w r. 1575 w sprawie infanckiej, w której Dania była zainteresowana. Jechał drogą na Połock podczas toczącej się wojny

polsko-moskiewskiej. Dziennik przynosi pewne drobne szczegóły do tej wojny, ale głównie zawiera opis przyjęcia w Moskwie i wrażenia tam odniesione. W nazwach dużo błędów (np. stale Bajores zam. Bojares). Podnosi wciąż malitiam, perfidiam et barbariam Ruthenorum (Muscovitarum). Na końcu opisuje tumult chłopski nad granicą kurlandzką, którego był wracając świadkiem.

Ryciny przedstawiają Kreml, scenę posłuchania, ucztę, wręczenie darów.

Ob. Finkel Bibliogr. III 1882. Krasiń,

Ulga w krzyżach ob. Grzesznik (1758).

Ulikowski (Ulicovius) Jerzy (Specimen 1659) ob. Boineburg Jan Chr. — Leibnitz Gotfr. Wilh. (on ma być autorem).

ULISBONY (z) Marek, franciszkanin. Kroniki Trzech Zakonów, Postanowionych od Oycá ś. Franciszka, Pierwsza Część, Ná dziesięć Ksiąg rozdzielona. Z których we trzech pierwszych opisuie się żywot, śmierć, y cudá tego Oycá ś. á w ostatnich zaś siedmiu opisuią się rozmaite sprawy, męczeństwa, śmierci y cudá iego świętych uczniów. Z rozmaitych y pewnych Authorow, przez wielebnego Oycá B. Marka z Ulisbony Portugálczyká pilnie ięzykiem Portugalskim napisána, potym przez drugá Bráciá wedle Kastylskiego, y wedle Włoskiego ięzyká; A teraz przez iednego Kápłana z zakonu Oycow Bernardynow z Włoskiego ná Polskie, ku pospolitemu pożyczkowi Bráciey Mniejszych y Siostr S. Franciszká, y inszych ludzi nabożnych y do tych trzech zakonow skłónych, przetłumaczona y w druk podána. Zá pozwoleniem Ie^o M. X. Biskupá Krakowskiego, y Przełożonych zakonnych. W Krakowie, Z Drukárnięj Andrzejá Piotrkowczyká, Typográphá K. I. M. Roku P. 1610. fol., k. tyt. i k. 13 nlb., str. 432.

Na odwr. k. tyt. herb Mik. Zebrzydowskiego i 14 wierszy polskich. — Dedykacja kurs. M. Zebrzydowskiemu, przez niegodnego bogomodłec Bonawenturę Posnaniens., ministra prow. pol. bernard., dat. 25 czerwca 1610. (W niej dziękuje mu za dobrodziejstwa dla bernardynów). — Potem przedmowa do ojców i braci bern. (gotykiem)... oraz: Tłumacz do nabożnych czytelników (o tym, jak należy to dzieło czytać; nie

z dworności, ale z afektem zapalonym). — Następuje wyliczenie autorów, z których zbierano tę kronikę, a zwłaszcza jej część drugą (są to legendy franc., Flores S. Franc., hist. Tritemiusa i t. p.). — Dalej: Przedmowa o intencji ducha franciszcz., aprobaty z r. 1556 (dla oryginału dzieła) i Sumariusus oraz rejestr rzeczy (razem k. nlb. 13).

Księga I opisuje żywot, śmierć i cuda św. Franciszka; dzieje męczenników pierwszych w zakonie; żywot św. Antoniego padew. i św. Idziego z Assyżu; żywot św. Klary i dwóch Jagnieszek oraz i początek jej zakonu; powstanie postanowienia III zakonu (tu m. i. żywot Elżbiety węg.); ucieczne przypadki z pierwszych czasów zakonu braci mniejszej. Na str. 425 wyjaśnia tłumacz, że niejednokrotnie odstąpił od porządku rozdziałów przyjętego w dziele oryginalnym.

Toż... Wtora Część, Ná dziesięć Ksiąg (sic) rozdzielona. W której się opisuje to, co się w tych Zakonach przydawało, zá dwudziestu y pięci Ministrow Generálskich, przez pułtorá sta lat. pod 56. Kápituł Generalskich. Z rozmaitych... [dalej jak w tomie pierwszym]. fol., k. tyt. i k. 4 nlb., str. 376. k. 9 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Radziwiłłow, a pod nim 14 wierszy pol. — Dedykacja Mik. Krz. Radziwiłłowi, datow. 28 czerwca 1610, przez Bonawenturę posnan. Tu wspomina o jego dobrod. dla zakonu.

Na karcie następnęj: Tłumacz do nabożnego czytelnika, pod czym podpisany: Paulus Łęczycius ord. min. de obs. (a więc nie Bonaw. posn.). Tu zapowiada, że II tom jest poświęcony dziejom zakonu przez półtora sta lat od śmierci św. Franc., a co się dzieło później „najdziesz to w III części“. (Ale ta nie wyszła). Prostuje też myłkę w tytule, bo dzieło ma 9 ksiąg, a nie dziesięć (trzecią w tłumaczeniu opuszczono umyślnie). Półszczyzny osobliwszej nie dostawało tłumaczowi.

Treść obejmuje: Dzieje pierwszych kapituł, żywoty świętych franc., żywot św. Bonawentury, jego odpowiedzi na niektóre pytania braci mniejszej, dyskurs o wzgardzie świata i listy jego, liczne żywoty, na przykład św. Stefana Corvina, św. Ludwika tolos., Jakopona mądrego prostaka z Tody (na str. 234 o jego piosneczkach), Jana Szkota doktora „subtylnego“; niechęci między papieżem Janem XXII a bracią mniejszą; wyprawa braci do wschodnich krajów i do Ziemi Świętej; męczeństwo B. Liwina i jako opowiadał wiarę św. przed sultanem (str. 322)... itd. itd. — Księga dziesiąta (od str. 350—73) przynosi przywileje papieskie od czasu Grze-

gorza IX aż do Grzegorza XI oraz: Deklarację, jako mają być rzadzeni bracia, którzy mieszkają po domach bez ubóstwa. — Wreszcie na str. 374 wyliczenie ministrów i kapituł gener. aż po r. 1379, bo do tej daty opowiadanie dochodzi.

Na ost. 9 kartach alfabetyczny „regestr przedniejszych rzeczy“ i przestroga.

Jocher 9256 a. — Chłędowski Spis str. 92.

Bibl. w Suchej — Chrept. — Czartor. — Czetwert. — Dzików — Krasin.

— Kroniki trzech zakonów postanowionych od świętego Oyca patryarchy Franciszka. Pierwsza część na dziesięć ksiąg rozdzielona. Z których we trzech pierwszych opisuje się żywot, śmierć y cuda tego Oyca świętego, a w ostatnich siedmiu księgach, opisują się rozmaite sprawy, męczeństwa, śmierci y cuda iego świętych uczniów. Z różnych y pewnych autorów przez wielbego brata Marka z Ulisbony Portugalskiego pilnie ięzykiem Portugalskim napisana, potym przez drugą bracią wedle kastylskiego y włoskiego ięzyka, do litery na polski ięzyk wytlomaczona. Teraz zaś za dozwozeniem J. W. Jmci Xiędza Biskupa Łuckiego Brzeskiego y przelozonych zakonnych przedrukowana. W Supraślu, w drukarni WW. OO. Bazyljanów. Roku Pańskiego 1747. fol., k. 6, str. 468 i 9 k. nlb.

Dedyk. Krystynie z Braniczkich Sapieżyney podskarbinie W. X. Litewskiego.

Toż... Wtóra Część na 9 ksiąg rozdzielona, w której się opisuje to, co się w tych zakonach przydawało za dwudziestu pięciu ministrów generalskich, przez pułcorasta lat, pod 56 kapituł generalskich. fol., od 469—912 i rejestr A—E.

Jocher 9256 b.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Uniw. Warsz.

— Trzecia Część na sześć ksiąg rozdzielona z których w pierwszej opisują się początki y rozmnożenie Reformy OO. Obserwantów, w inszych pięciu opisują się żywoty śmierci y cuda błogosławionych y świętych tego zakonu. kapituły od r. 1382 aż do roku 1500 różne sprawy y przypadki przez W. O. Bernarda Sanniga Czeskiej Prowincyi Oyca naprzód niemieckim ięzykiem

wypisana potym na polski od WW. OO. Zakonu braci mniejszych S. Franciszka Prowincyi Wielkopolskiej reformatów przetłomaczona y do druku podana za zezwozeniem Starszych, w Warszawie w drukarni J. K. Mei WW. OO. Scholarum Piarum Anno 1722. fol., k. 14 i str. 467.

Część III dedyk. Piotrowi z Czekarzewic Tarle, bisk. pozn. i opatowi paradyskiemu.

Czwarta część na cztery księgi rozdzielona; z których w pierwszej opisują się niektórych dawnych y sławnych braci y siostr żywoty w przeszłych Częściach tych kronik opuszczone: w innych trzech opisują się początki y rozmnożenia reformy w różnych prowincjach, żywoty, śmierci, cuda błogosławionych y Świętych tego zakonu, kapituły od r. 1506 aż do r. 1579, różne sprawy y przypadki... fol., k. 4 nlb. i str. 450, spisu 10 ark.

Additament do Kronik braci mniejszych S. Franciszka albo Genealogia reformy do Królestwa Polskiego za konsensem Stolicy Apostolskiej wprowadzonej y Erekcją dwóch prowincyi Mało- y Wielkopolskiej, utwierdzonej wywiedziona przez X. Alexego Koralewicza Zakonu O. S. Franciszka Reformata, prowincyi wielkopolskiej Oyca y S. Teologii lektora y do druku z pozwoleniem Starszych podana. Roku Pańskiego 1722 w Warszawie w Drukarni JKM. WW. OO. Scholarum Piarum. fol., k. 6 nlb. i str. 244, spisu 1 ark.

Ob. w tomie XX str. 81 pod Koralewicz. Jocher 9256.

Bibl. w Suchej — Krasin. — Ossol. — Uniw. Warsz.

Ulisses ob. Dowód (1760) — Goltitz (Gallicus 1655) — Grzybkowicz P. (academicus 1651) — Homer — Łukaszkiewicz J. F. (inter Syrenes 1694) — Opatovius (Schoneus 1602) — Paxillus Ad. (1603) — Sculetus Tob. (1595) — Uniszowski J. (Łaski Olbr., Ulisses Polonus 1609).

Uliassis ob. Ulyssis.

Ulmétan ob. Rossignoliusz (1612).

ULMITZ. Acclamations in Rötgerum Grotium. Dantisci 1682. fol.

— Das jauchzende Danzig, welches dem Samuel Schelguigio beyrn Introductionis actu vorstellete. Danzig 1685. folio.

Ułomek powieści z Hiszpańskiego. (Warszawa, Grel 1789). w 8ce.

Ulrich Jerzy Daniel ob. Fullborn J. (1733).

ULRICHUS Joannes. Psalmus Prophetæ Davidis, Crac. apud Stanislaum Scharfenberg. 1566. w 4ce.

Wiersz sáficzny na psalm: Miserere mei Deus. Jazyński II 291.

Ultimatum albo zawarcie Traktatu Handlowego (między obywatelami Państwa Rossyjskiego y Rzeczypospolitey Polskiej). (1773). fol., k. 2.

T. P. N. w Poznaniu.

Ultrajectinus Valerius Cornelius ob. Valerius Corn.

Ulyssis Prudentia in adversis. [Na końcu:] Acta hæc sunt cum scenico apparatu in Aula Regia in praesentia Regis et Reginae. Impressum Gracoviae 1516. w 4ce.

Tak podaje Juszyński w przedmowie do swego Dykc.

Za nim zapewne powtarza to Wójcicki Teatr starożytny I str. 4 i inni. — Hahn Liter. dram. 1916 str. 56.

Ob. Orzechowskiego opis wesela Zygmunta Augusta.

Ułzenie (Wdzięczne) siedmiu boleści mieczami zranionego serca Maryi w Bractwie Bolesney N. Maryi P. w kościele XX. Bernardynów Warszawskich założonym, przez pobożnych braci y siostry uczynione; czyli Krótkie Nabożeństwo z wieczną zasługą do siedmiu boleści N. Maryi. Nakładem Sióstr tegoż bractwa, przez X Promotora z pozwoleniem Starszych do druku podane w Warszawie w drukarni J. K. M. y Rzęptey Schol. Piar. 1764. w 8ce, str. 30.

ULZYKOWICZ Jerzy. Decreta Peripateæ Illvstrissimis Ivdicibus Ad Regni Tribunal Sedentibus A Georgio Vlzykowicz In Coll. Lubli. Soc. Iesv DDa (sic). 1636. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Tytuł ten zamieszczony jest na tarczy zakrywającej pierś Orła (z koroną). Na skrzydłach tego Orła rozmieszczonych jest 30 herbików (są to herby członków Try-

buła). — Na odwr. tytułu dedykacja: Judicibus Tribunalitibus. Autor porównuje ich do senatorów rzymskich (tot reges quot senatores).

Następują potem tezy z Metafizyki (w liczbie 26), Fizyki (82), Logiki (19). Wszystko wedle Arystotelesa.

Kończą „Paradoxa“ (między nimi: „In aere non aliter atque in aqua homines navigare possunt“) oraz „Problemata“ (np. „An stomachus plus hyeme quam aestate caleat“ albo „An senibus naturaliter juvenia redire possit“).

Cały ten zbiorek też rzuca światło na stan nauki w szkołach jezuitckich. (O dążności do stawiania podobnych problematów i paradoksów ob. pod Tyłkowskim).

Jagiell.

Umarł i ożenił się.. ob. Sedaine

Umarli ob. Benedictus Joan. (De humatione 1564) — Nauczanie (1776) — Pogrzeby — Przepisy dla elektoratu (1792) — Zniesienie (1787).

Umartwienie passyi ob. Fatie J. (1604).

Umbra Solitudinis, Sole publico, et curarum ardoribus illustrior: in Dioeletiano purpuram, Lothari I. honorem Caesareum, Carolo V. titulos Imperiales exuentibus, per repræsentationes Scenicas pro Consveto Mensis Februarij exercitio Exhibita. à Perillustri & Magnifica Pðeseos Iuventute, in Regio Vladislai IV. Scholarum Piarum Varsaviensi Collegio. Anno obumbrati in Carne humana Dei 1698. 6 Februarij. fol., k. 1.

Bez osobnego tytułu.

Wolański (Muz. Nar.).

— ob. Bronowski Dom. (splendorów 1722) — Gubernatis (illuminata 1687) — Ines Alb. (solis 1650) — Krzesichleb An. (mortis 1667) — Renard (aquil. 1732) — Rożycki Lud. (apologetica 1676) — Schmieden I. E. (Joann. III 1676) — Sieniawski Mik. (ingens 1720) — Sobieski Jan III (luctus publici 1696).

Umbrae minores ob. Kwiatkiewicz J. (1647).

Umbry wielkich żalów... ob. Wierbowska Urszula (1717).

Umęczenie Boże ob. Rozmyślania. (Umiastowski Jan). Status causae in puncto granitierum, inter generosum

Joannem Umiasowski, haereditarium bonorum Szagarren, et Domum Ducalem Curlandiae. fol.

Ob. Kościaszko Mikoł. Petersb. publ.

UMIASTOWSKI Piotr z Klimuntowie. Navka o Morowym Powietrzy Na Czwoyry Xiegi Rozłożona. I. O przyczynach morowego powietrza. II. O Znákách. III O Przystrodze y wwiárowaniu. IIII O Záchwyceniu morowego powietrza, y iáko się ráutować. Przez Piotra Umiasowskiego z Klimonth vv Philozophiey, y vv Lekárskiey náuce Doktorá pilnie opisána. Dawid w Psálmie 31. Wiele iest biczow ná grzesznego, á tego co duffa w Pánie miłosierdzie ogárnie. W Krakowie, w Drukarniey Andrzeiá Piotrkowczyká. Roku Pańsk: 1591. [Tytuł w prostokątnej zdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 23 nlb, k. 103 lb., k. 8 nlb. (rejestr).

Na odr. herb Gerzego X. Czartoryjskiego (Pogoń) i 10-wiersz polski, podp.: Nicolaus Pecziowie Rabinski, Bacc. — Po czym na k. Aii—D przedmowa P. Umiasowskiego do Gerzego Czartoryjskiego, dat. z Łucka 12 września 1589. W niej tłumaczy powód napisania tego dzieła. Między innymi podnosi znaczenie leczenia ziołami: człowiek przyrodzenia i własności ziół świadomy może sobie ratunek z ziół chocia prostych obmyślić nie czekając weneckiej diakwie, o którą na ten czas może być trudno... Nauka lekarska jest wielki i znamienity dar... W naszych krainach rzeczy trwalsze są niżli w innych. Ale zbytym jedzeniem i obrzydliwym pijaństwem targamy życie. Więcej to ludzi zabija i traci niżli miecz ostry... Lekarze są jako niewolnicy, czego ludzie zechcą, tego im muszają... zezwolić... Tu narzeká, że w Polsce lekarze cudzoziemcy mają większe zaufanie: lepiej się do Włochu, do Niemca, do Greku, do Żyda udać, chocia ci nie są narodu naszego świadomi... Broni awojej pracy przed zoilusami i poddaje ją przed nimi w opiekę księciu. Autor był niegdyś preceptorem księcia.

Potem idą: 1) wiersz na herb, z podp. Faxit Jesus; 2) wiersz na autora; 3) list przyjacielski upominający autora do wydania tych ksiąg, podpis. przez Krz. Bronisza z datą 1590; 4) Autor do czytelnika Łuckawego, dat. 29 kwietnia 1591 (tu podaje plan dzieła); 5) wiersze pol. do czytelnika z podpikami: Nicolaus Pecziowie Rabinski, Petrus Kosciński, Mich. Moszyński; 6) Piłne zebranie autorów, któremi dowodzą (wy-

licza doktorów, filozofów, historyków, poetów, z jakich korzystał — z polskich jedynie Miechowita); 7) Summa rozdziałów (jest to spis rzeczy) na 4 kartach. — Razem zajmuje to wszystko kart 22 nlb.

Na końcu na 8 k. nlb.: Registr, w którym się przednie rzeczy zamykają (jest to spis rzeczowy, alfabetyczny).

Książka jest podzielona na 4 księgi: O rodzaju i przyczynach moru, o znakach morowego powietrza, o sposobach ustrzeżenia się przed nim, o sposobach leczenia chorych. Nie ogranicza się jednak do samego morowego powietrza, lecz podaje całą higienę życia obowiązującą także i zdrowych. Rady bywają przeważnie nawet wedle dzisiejszych pojęć trafne. Uderza ciągle na niezdrowy sposób odżywiania się i picia, panujący w Polsce. »U nas w Polsce przywłaszczamy sobie strosia przyrodzenia, który żelazo trawie (k. 52). Za duzo jada się mięsa i korzennych przypraw. Ubodzy ludzie w Litwie i na Rusi lepsze mają staranie o zdrowiu niżli w Polsce, bo wody nie piją z grubej studniej ale dzieżne kwasy gruszkowe i jabłeczne (k. 53). Cały tryb życia chłopów jest zdrowszy jak szlachty (k. 56). Podaje dobre rady o Wenerze i łaźni, nastając na potrzebę wstrzeźliwości i czystości ciała.

Cytuje licznie autorów starożytnych, a z nowszych Hier. Mercurialisa swego nauczyciela (k. 67), rabiego Mojżesza, Celsusa, Savonarole, Ferneliusa. Ale podnosi też parokrotnie, że kształcił się we Francji (k. 69). Chwali się też ukończonymi studiami w Akademii Krakowskiej (k. 58). Cała rzecz, napisana pięknym polskim językiem, zawiera dużo szczegółów obyczajowych.

Wierzbowski I 573. — Bentkowski II 449. — Wiszniewski H. lit. IX 560. — Maciejowski Piśmieni. III 340—1. — Chodynicki III 290. — Roczniki Tow. W. P. N. XI 11. — Siarczyński Obraz II 281. — Poliński w Wizer. i roztrząs. nauk. 1839, t. 48, str. 146—7. — Gąsiorowski Hist. med. I 301. — Enc. Orgelb. XXVI str. 11. — Giedroyć Mór (1899) str. 11—4 bliżej streszcza. — Lachs w Arch. hist. med. I 281. — Knot w Arch. hist. med. VIII 171. — Chrept. — Czartor. — Ossol. — Petersb. — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

UMIASTOWSKI Tomasz. Processus Judiciarius Czyli Sposob Prawowania Się w Trybunale Y Wszystkich Subselliach Wiel: Xiegs: Litew: Krótko Zebrany A Dla Informacyi Obywatelów Do Druku Podany. [Tu ozdobnik] w Wilnie w Typografii J. K. M y Rzezplitey u XX. Schol: Piar: 1780.

w 12ce, k. tyt. i str. 299, k. 5 nlb. rejestru.

Dzieło ma charakter podręcznika dla stron w sądach grodzkich, ziemskich i trybunale. Najpierw mówi o różności spraw (causae juris, causae facti, causae fisci). — Po czym: O sprawach w sądach grodzkich, O wnoszeniu pozwów do sądów grodzkich, O dylacjach, O inekwitacjach, inkwizycjach, apelacjach, O prawności i kondemnatach. — Od str. 105 omawia autor proces w sądach ziemskich. — Od str. 137: Sądy trybunalskie. — Od str. 154 o komisji skarhowej i wojskowej, o asesorii W. X. L., o sądach kompromisarskich, kapturowych, konfederackich.

Od str. 213 (mylnie znaczonej 123) idzie Compendium zebranych artykułów z statutu i konstyt. (Jest to wykaz odnoszących się do każdej kwestii procesowej przepisów). — Zaś od str. 228: Aryngi praw, zapisów... (Jest to formularz, zawierający formuły ważniejszych dokumentów, zwłaszcza kontraktów, zastawów, zapisów, weksli, dekretów). — Kończy registr alfabetyczny i omyłki druku.

Cały ten podręcznik daje doskonale obraz stosunków sądowo-procesowych na Litwie w końcu XVIII w.

Nazwisko autora nie jest wymienione. Odwołują się do „Listy Doświadczyńskiego” 1782 str. 83 oraz dedykacja przy wyd. z r. 1781.

Akad. — Bibl. w Suchoj — Jagiell,

— Sądowy Proces czyli Sposób prawowania się... [jak wyżej]... Podany z Przydatkiem niektórych ostatniego Seymu 1780 Roku stosujących się do procesu sądowego Ustaw. w Grodnie w Drukarni J. K. Mości 1781. w 8ce, str. 154 i reg. k. 2.

Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... w Nieświeżu, w Drukarni Xiążęcy R. P. 1781. w 8ce, str. 199 i nlb. 7.

Akad. — Bibl. w Suchoj — Czetwert. — Ossol. — Zieliń.

— Toż:... poprawiony, powiększony i przedrukowany. Wilno 1781. w Typogr. J. K. M. y Rzeczypospolitey XX. Scholarum Piarum. w 12ce, str. 290 i nlb. 14.

Dedykację do księcia Adama Czartoryskiego podpisał Tomasz Umiasztowski. Mówi, iż z jego rozkazu poprawił.

Uniw. Warsz.

— Sądowy Process Czyli Sposób Prawowania Się W Trybunale Y Wszystkich Subselliach W. Xięstwa Litew: Po-

prawiony y Znacznie Pomnozony Przydatkiem Supplementu w Którym się zawiera Zbiór Konst: Novellae Legis od początku Panowania Najjaś: Stanisława Augusta, do Ostatn: Seymu 1780. Tuz dziez Series Marszałkow W. Trbtu Gł. W. X. L. Z wyrażeniem znaczniejszych niektórych Przypadkow do Trybunалу stosujących się. Edycya Piąta. w Grodnie w Drukarni J. K. Mei Roku 1782. w 8ce, k. tyt. i str. lb. 1—154, 2 k. nlb.: str. 155—250, wreszcie 10 k. nlb.

Wydanie to składa się z dwóch części: Sądowego procesu i Supplementu. — Część pierwsza kończy się na str. 154 dodatkiem; po czym: Registr rzeczy na 2 k. nlb.

Od str. 155—250: Dodatek drugi do Sądowego procesu. Odtąd idą po kolei: 1) Porządek sądzenia spraw w Trybunale W. X. Lit. (konst. z r. 1698); 2) Coaequatio iurium Stanów W. X. Lit. z Koroną (bez daty); Supplement do Sąd. processu zawierający zbiór ustaw novellae legis tyczących się sąd. proc. za panowania Stan. Aug. (Są to wyjątki z konstytucji sejmów z r. 1764, 1766, 1775, 1776, 1778, 1780).

Po czym na 1 k. nlb.: Registr rzeczy zawartych w Supplementie... oraz na 9 k. nlb.: Series marszałków Trybunálu (do r. 1782) oraz deputatów na Trybunál w r. 1782.

Akad. — Jagiell. — Muz. Narod. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Toż:... 1782. w 8ce, str. 327 i 1 k. nlb.

Od str. 142 Aryngi. Po str. 177 Registr k. 3; od str. 184 Porządek sądzenia spraw; od str. 198 Coaequatio iurium; od str. 212 Seym konwokacyjny 1764; od str. 298 Marszałkowie; od str. 326 Deputaci z r. 1782.

Bibl. w Suchoj — Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Toż:.. y wszystkich subselliach W. X. L. krótko zebrany a dla informacyi obywatelów przedrukowany z przydatkiem niektórych ostatniego Seymu 1780 Roku stosujących się do procesu sądowego ustaw. w Mohilewie, w Drukarni Uprzywilejowanej I. W. Arcybiskupa Mohil. Rzyms. Kośc. Roku 1782. w 8ce str. 191 i k. 2.

Str. 126 wydrukowana dwa razy. — Od str. 164 idą: Aryngi. Jagiell. — Zieliń.

— Toż:... y wszystkich subselliach W. X. L. poprawiony y znacznie pomnozony przydatkiem Supplementu w którym się zawiera Zbiór Konst. Novellae legis od początku panowania Najjas

Stanisława Augusta do ostatn: Seymu 1780. tudzież Series Marszałków W. Trble Gł. W. X. L. Z wyrażeniem znaczniejszych niektórych przypadków do Trybunału stosujących się. Edycya szósta. W Mohilewie, w Drukarni Uprzyw. J. W. Arcybiskupa Mohilew. Roku 1783 w 8ce, str. 314.

Na początku na 9 k.: Marszałkowie deputaci. — Porządek sądenia od str. 192. — Od str. 220: Seym Konwokacyjny. Akad. — Jagiell. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Toż... pomnożony przydatkiem Supplementu, w którym się zawiera zbiór Konstytucyi Novellae Legis od początku panowania Nayias: Stanisława Augusta do ostatniego seymu 1784 tudzież Series Marszałków W. Trybunału Gł. W. X. L. z wyrażeniem znaczniejszych niektórych przypadków do Trybunału stosujących się. W drukarni uprzywilejowanej J. W. Arcybiskupa Mohilewskiego. (1784). w 8ce, str. 301 i k. 22(?).

Uniw. Warsz.

— Toż... poprawiony i znacznie pomnożony przydatkiem Supplementu w którym się zawiera zbiór konst: Novellae Legis od początku Panowania Nayiasniejszego Stanisława Augusta do ostatniego Seymu 1784 tudzież Series Marszałków W. Trybunału G. W. X. L. z wyrażeniem znaczniejszych niektórych przypadków do Trybunału stosujących się. Edycya szósta. w Mohilewie. w Drukarni Uprzyw. J. W. Arcybiskupa Mohilew. 1785. w 8ce, k. 16 str. 314 i Reg. k. 2.

Zaczyna Summariusz Konstytucyi k. 7. Marszałkowie k. 8. — Od str. 147 Licytacya dóbr pojezuickich. — Od str. 154 Compendium Artykułów. — Od str. 164 Aryngi. — Od str. 192 Porządek sądenia. — Od str. 223 Seym. — Strona 126 dwa razy bita. Jagiell.

— Sądowy Process Czyli Sposob Prawowania Się W Trybunale Y Wszystkich Subselliach W. X. L. Poprawiony i znacznie pomnożony Przydatkiem Supplementu w którym się zawiera Zbiór Konst: Novellae Legis od początku Panowania Nayiasniejszego Stanisława Augusta. Do ostatniego Seymu 1784. Tudzież Series Marszałków W. Trybunału

G W X L. z wyrażeniem znaczniejszych niektórych przypadków do Trybunału stosujących się Edycya Siodma Powiększona Summariuszem Konstytucyi Na Seymie Wolnym Grodzieskim w Roku 1784. Ustanowionych. w Supraślu Roku 1786. w 8ce, k. tyt. i k. 12 nlb. str. 289 i str. 5 (sygn. a—u₈).

Na pierwszych 12 nlb. kartach zamieszczono: Marszałkowie Wielcy Wszystkich Trybunał: (sic) W. X. L. — Jest to spis marszałków z datami ich obioru. — W latach 1581—92 mimo postanowienia Trybunału nie było marszałka; pierwszym obrany został w r. 1592 Jan Naruszewicz. Odtąd idą wedle dat uszeregowane nazwiska; przy niektórych datch np. 1634, 1638, 1655, 1660, 1694 podane wiadomości o ważniejszych wydarzeniach politycznych i wojennych. — Pod r. 1765 wiadomość o zmianie kadencji.

Od str. 1—129 idzie tekst dzieła. — Od str. 130 Aryngi praw, zapisów. — Od str. 162 idzie: Dodatek (Ostrzeżenie z r. 1781 i Porządek sądenia spraw z r. 1698). — Na str. 175: Coaequatio iurium W. X. L. z Koroną (bez daty). — Od str. 188 uchwały sejmów z lat 1764, 1773—5, 1776, 1778, 1780, 1784. — Wreszcie rejestr na 5 str.

Akad. — Jagiell.

— Toż... poprawiony i znacznie pomnożony przydatkiem Supplementu, w którym się zawiera zbiór konst. novellae legis, od początku panowania Nayjaśn. Stanisława Augusta do ostatniego Seymu r. 1786, tudzież Series Marszałków W. Trybunału Gł. W. X. L. z wyjasnieniem znaczniejszych niektórych przypadków do Trybunału stosujących się. Wydanie ósme. Wilno 1787. w 8ce, str. 301.

Kraszew. Wilno IV.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Kijow. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Supplement Do Sądowego Processu Tak dla Korony iako i Litwy. z Konstytucyi terazniejszego Seymu Grodzieskiego 1784. tyczących się Sądowego Processu, ufornowany. [Tu winietka]. Zawiera w sobie te Konstytucye Decreta Executionis. Warunek dla Wiekiego X. Litt: Przystosowanie resztującej Ustawy do Decretów Executionis. Process Litewski. Skasowanie Rezolucyi z Rady. Konsyliarze Rady

na Departamenta. podzieleni. Kommissarze Kommissyi Skar: Obojga Narodów. Takowy Supplement Koszt: Zło: 1. Znayduie się w Supraslu. (1784). w 8ce, k. tyt., str. 47.

Na odwr. tyt. przedmowa do Supplementu (nie podpisana). Autor mówi, że Supplement został wywołany przez konst. sejmu terażniejszego, i że on ma zamiar wydać zreformowany cały „Proces sądowy“. Jest to więc supl. tymczasowy.

Następuje tekst uchwał Sejmu Grodz. 1784 oraz lista nazwisk osób zasiadających w Radzie Nieustającej.

Jest to więc osobno puszczony w obieg Supplement, ten sam, który tworzy część późniejszych wydań Procesu.

Bibl. w Suchej — Kijow. — Uniw. Wileń.

Umienia (Tajemne) pożyteczne y zabawne. Z francuskiego. w Warszawie 1766. w 12ce.

Kat. Gröla z r. 1767.

Umieranie (Umierający człowiek) ob. Bellarmin (szczęśliwe umier.) — Hylzen Jerzy (Lament um. 1767) — Januszewski J. (Chrześcijańskie 1604) — Simplejan (wizerunek 1629) — Śmierci (tu licznie odsyłacze o umieraniu i o śmierci) — Tworkowski R. (Ostatnia dyspozycja 1754).

Umierzycki Kazimierz ob. Skorulski Rafał (Laurus 1622).

Umieszczenie szlachetney młodzi Litewskiej w korpusie kadeckim w trzeciej części z młodzią koronnych prowincyi. (Prawo z r. 1778). fol., 1 k.

— w woysku Rzeczypospolitey 20^{tych} offycyerow z służby zagranicznejey. (Prawo z dnia 21 kwietnia 1792). fol., str. nlb. 2.

Dzików — Krasin.

Umiński Antoni, archidiakon ob. Lankiewicz Jędrzej (Religia 1776).

Umiński Mikołaj ob. Dzielski Wojc. (Auspiciatum 1688).

UMIŃSKI Stanisław Benedykt. Conclusions Ex Philosophia Rationali. Per V. Stanislavm Benedictvm Vmnicki, Primae in Artibus & Philosophia Laureae Candidatum, Collectae, Et publicè in Augusta D. Vladislai Jagellonis aula ad disputandum Propositae. Praesidente Sibi Excellen: M. Simone Stanislao Makowski, Collega Minore, Ecclesiae Colleg. ad omnes SS. Canonico, Cursus

Philosophici Vladislauiani Professore. Permissv, Magnifici Domini Rectoris. Anno reparatae Salutis 1655. Die 4. Martij, Hora 19. Cracoviae, Apud Lvcam Kypisz, S. R. M. Typogr. (1655). w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. tyt. herb (krzyż z W). — Dedyk. Wawrz. Ciemińskiemu, praep. casim.

Zawiera 200 tez z filozofii Arystotelesa. — Tezy są ex I, III et ultima parte Logicae, np. de ente rationis, de universalibus, de proprio, de discursu, de demonstratione, de scientia, de syllogismo. — Na końcu berła; sub ausp. Ochocki rect.

Jagiell. — Ossol.

Umińskich (z) ob. Słubicka.

Umocnienie funduszów Xięży Schol. Piarum prowincyi koron. y pozwolenie im kupienia dóbr dziedzicznych prawem za sumy funduszowe wynoszące na ósmkroć sto tysięcy. (Projekt do prawa). fol., k. 1.

Bibl. w Suchej

Umowa o sześćset ludzi z Dóbr Ostrogskich dla Rzpltey ubezpieczonych. (1753). fol., k. nlb. 4.

Konnotacya donacyi przez Xcia Sanguszkę Marcz. — Spis wai darowanych jest na trzech kartach.

Akad.

Umstände der Execution ob. Toruń (Nachrichten 1725).

Umysł Panski Krolowi nad Krolmi Bogu iedynemu y Ostatecznemu koncowi chołdujący. Z światła, Ciała y piekła, ná ziemi zwycięzca: w Niebie tryumfuujący: Ná przykład y náśladowanie do druku podány (w Lublinie Roku 1739)... ob. Raderus M. (Heros animus... w t. XXVI 28).

Unchalius ob. Wuchaliusz Jan Soc. J. (Rozmyślania 1592).

UNCIUS Leonard z Siedmiogrodu. Elegia De Morte Illvstrissimi Principis Christophori Bathori De Somlio, Vaiuodae Regni Transyluaniae, &c. Ad Illvstrissimum Ioannem Zamoscium, inclyti Regni Poloniae Cancellarium, exercituum Imperatorem &c. &c. [Tu sygnet drukarni Łazarza Andrysowica]. Cracoviae In Officina Lazari. Anno Domini M.D.LXXXIII. (1584). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb. (sygn. B₄).

W elegii jest zwrot do Zamojskiego: Te quoque Sarmatiae Samoisci cura fidelis, non ne tui socreri fata suprema movent?

Poza tym pochwały zmarłego i sześć epita-
fiów. — Na końcu: L. Vncius Transyl.
Wierzbowski II 1617. — Piekarski Katalog
kórń. 1929, nr 1506.

Kórń. — Petersb. publ

— Poematvm Libri Septem De Re-
bus Ungaricis. Leonhardo Vncio Transyl-
vano Avctore. [Tu ozdobnik]. Cum Gra-
tia & Priuil. S. R. M. Cracoviae In Offi-
cina Lazariana, Anno Dni M.D.LXXIX.
(1579). w 8ce, k. tyt. i k. 168 nlb. (sygn.
A—Ffv).

Dedykacja: Sereniss principibus et fratribus
Stephano Poloniae Regi et Christofero
Bathori de Somlio, vaivodae Transylva-
niae... Leonhardus Vncius Transyl: cum
humili officiorum suorum commendatione
(na 2 k. wierszem) Datum Romae IIII
Non: octob: M.D.LXXviii.

Po czym drugi list na 2 k.: Stephano Po-
loniae regi... Antonius Riccobonus, prima-
rius eloq. in gym. Patavino professor,
felicitatem dicit. Dat. Patavii Kol. Nouemb.
1558. — Tu wychwała Unciusa oraz jego
dzieło (versus docte et eleganter conscriptos)
i mówi, że bawił w Padwie wraz ze Ste-
fanem Batorem, bratankiem króla (synem
Andrzeja). Po czym bądź prozą bądź wier-
szem piszą pochwały dla poematu: Karol
Sigonius, Antonius Muretus, J. Major,
P. Melissus, G. Toeres, G. Hangusius.
Wreszcie Uncius śle książkę z wierszem
do Marc. Berzeviciusa (datowane: Patavii
Anterioris), a z listem prozą przysyła ją
Joanni Galfyjo.

Aby wyznaczyć wolne miejsce drugiego ar-
kusza dodano na ostatnich jego kartach
spis biskupstw i komitatów regni Hunga-
riae et Slavoniae.

Od ark. C idzie poemat o dziejach Węgier.
Dzieli się on na 7 ksiąg. Rozpoczyna się
od Atyli (rok 401), kończy się na r. 1458
tj. na Mac. Korwinie. Autor opiewa pa-
nowanie wybitniejszych monarchów i pod-
nosi zwłaszcza ich czyny wojenne. Przed
każdą księgą jest „argumentum“, dające
zwięzłą treść.

W kilku miejscach, gdy dzieje Węgier sty-
kały się bliżej z polskimi, są wzmianki
o Polsce. Np. na k. 1₆: Colomanus castrum
cracoviense expugnavit (w. XI); na k. 5₄:
Ludovicus... Lithuaniam compescuit; Hed-
vigis Poloniae adepta est regnum; na k. Aa
i nast. opis klęski warneńskiej. Ale to
wszystko wzmianki pobieżne.

O żywszych stosunkach autora z Polakami
świadczy dopiero wiersz dodany na ost.
szóstcu kartach pt.: Sbigneo et Hieronymo
Ossoliniis, Joanni Drohołovio, Joanni Se-
nicio nobilibus polonis.

W wierszu tym wychwała Polskę i Stefana
Batorego, wybranego „unaniami voce“ (!)

królem. A także sławi cały ród Batorów,
zwalczając różne oszczerstwa (np. jakoby
płacił trybut Turkom). Batorych wywołał
jeszcze od Gotów, którzy niegdyś żyli
w Transylwanii, a w ten sposób Stefan
Batory wyprowadza się od słynnego Ala-
ryka. Pannonius fait hic!

Kończy wierszyk: In obtreccatore.

Wiszniewski Hist. lit. VI 341. — Wierzbow-
ski II 1584. — Piekarski Kat. kórń.
nr 1507.

Czapsk. (Muz. Nar.) — Czartor. — Jagiell. —
Kijow. — Kórnik — Ossol. — Semin.
pelpliń. — Zamoj.

UNCTORIUS Maciej (Mathias). Elegia
De Gloriosa Resurrectione Domini Iesu
Christi, Salvatoris Nostri: Et Ascensione
In Coelum. Deque Missione Spiritus
Sancti In Apostolos. Ad Magnificum
Dominum, D. Stanislavm Lassocki, Svc-
camerarium Terrae Lanciciensis, &c.
Scripta A Mathia Vnctorio. Ad Roma:
XIII. Siue uiuimus, siue morimur, Do-
mini sumus: In hoc enim Christus mor-
tuus est, & resurrexit, Vt mortuis &
uiuentibus dominaretur. Cracoviae La-
zarvs Andreae Impressit. Anno a re-
dempto mundo, M.D.LXI. (1561). w 4ce,
k. tyt. i k. 3 nlb. (ost. str. biała).

Na odwr. k. tyt. sześciowiersz łac. z ded.:
Stan. Lassocki Domino suo colendissimo. —
W samej elegii wtrącił autor kilkakrotnie
słowa greckie; na końcu: To Theo mono-
doxa. — Kończy kilka dat chronologicz-
nych (a conditione mundi... a primo pa-
schate... a creatione Adae et Evas 5523 itp.).
Ossol.

UNCY. Powiesci Moralne Z Różnych
Autorów Przez Jeyme Panę Uncy Na
Dopelnienie Iakoby Powieści P. Mar-
montela Wybrane, A z Francuzkieg
Na Ięzyk Polski Przez IMC NN. Wy-
łożone. Tom I. [Tu ozdobnik]. w War-
szawie w Drukarni Piotra Dufour
MDCCLXXIX. (1779). w 8ce, k. tyt.,
str. 247. — Tom II. k. tyt., str. 172. —
Tom III. [Tu ozdobnik]. w Warszawie
w Drukarni Piotra Dufour. MDCCLXXX
(1780). k. tyt., str. 222. — Tom IV. k.
tyt., str. 240.

Wszystkie te powiastki mają charakter po-
dobny i nie robią wrażenia, aby były „wy-
brane“ z różnych autorów; raczej wyglą-
dają na utwory tego samego pióra. Pewna
ich część osnuta jest na motywach wschod-
nych, niby perskich, niby tatarskich, niby
tureckich, niby hinduskich. Inna część

dzieje się w Anglii — inna wreszcie we Francji. Koloryt lokalny bardzo daleki od rzeczywistości, nawskróś konwencjonalny. Treść obraca się około gloryfikowania silnej i wiernej miłości, której żadne nadzwyczajne i nieprawdopodobnie okrutne przygody nie zdołają gasić. Od Marmontela o wiele niższe talenty literackie.

Na końcu tomu IV charakterystyka 27 rodzajów miłości (miłość śmiała, nierozumna, uporna, porywczą, rozkazująca, interesowna, dziwaczna itp.), przeplatana wierszykami. Może to najdowcipniejsza rzecz w tych 4 tomach.

„Powieści moralne“ Marmontela wyszły po polsku w r. 1776 w 3 tomach w przekładzie Kaj. Węgierskiego (ob. tom XXII 184). — Niniejsze ich dopełnienie świadczy, jak się podobały w Polsce.

Gubrynowicz Romans w Polsce, 1904 str. 154, wymienia wprawdzie ten zbiór, ale go w tekście pomija milczeniem, jak gdyby go nie znał. Czartor. — Uniw. Lwow.

UNCZOWSKI, Discipulus ordinandus.

Coloniae 1694. w 12ce.

Wymienia Hauenstein Catalogus 42.

Undericht ob. Oetinger Alb. (1574).

Underrättelse (Een kort) om thet Swaretz natur och beskaffenheet som en kallat Andreas Nicanor hafwer inrättat och uthgissvit emoot Cyr. Trasymachi epistel om the swenskes rättmätige wapn i Pohland men i synerheet emoot Praeliminar Manifest. Förswenskat effter thet tyske Exemplaret, och Tryckt i Stockholm, then 17 Julii 1656. w 4ce, sign. B₃.

Ob. t. XXIII 97 (tu tekst niemiecki).

Jagiell.

— om elen härlige och förträffelige seger, som wår allernådigste konung ofwer konungen i Pohlen erhållit hafwer 1702. fol.

Są dwa różne odbicia.

— om den lyckelige och segerejke Action, som emellan de Kongl. Swenske och Polniske Armeerne den 9.19. Julii 1702. förelupen ar. Utur de troorwärdigste Brefwen som ankommit samman fattad. (1702). fol., k. 2.

Jagiell.

Underrichtunge: wie man sich in den Artickeln, vnnnd Clausuln, der Colmeschen handtfeste die zum teil (die stat Colmen, vnd Thorn berühren) auch in den artickeln, die andere stete betreffen, halten sol, auffs korczste be-

griffen, auffs das man gute achtunge habe, vnd in sonderheit, das recht, vnd Richter belangende. [Tu ozdobnik]. M.D.XXXIX. (1539). [Na końcu:] Gedruckt zu Dantzick durch Franciscum Rhodum. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na początku piękny iniejał, przedstawiający kobietę naga karmiącą dziecko (z napisem Eva).

Nie jest to bynajmniej spis prawa chełm., jak często mylnie bywa podawane w nielicznych literaturze, lecz krótki wywód w sprawie przywileju zwanego „Colm. Handfeste“, wydanego w r. 1233 (odnowionego 1251).

Autorowie wywodu udowadniają, że postanowienia tego przywileju nie odnoszą się tylko do Chełma i Torunia (wymienionych w tekście), ale do wszystkich miast pruskich, z wyjątkiem Elbląga, Franenborga i Braunsberga (gdyż te założone zostały na prawie lubeckim). Chodzi głównie o stosowanie 5 artykułów, inne są mniejszej wagi. Między innymi o artykuł nakazujący szukania oryli u rady miejskiej Chełma. Autorowie wywodu stwierdzają jego moc przynajmniej o ile chodzi o Prusy Król, gdyż dla Prus Książęcych ustanowiono po wielkiej wojnie sąd wyższy w Królewcu.

Zapewne należy więc w Chełmie szukać autorów tego wywodu, którzy kończą go „protestem“ przeciw nie stosującym się do przywileju chełm.

Traktat ten pochodzi z wieku XV(?)

Ob. o nim Hanow Jus Culmense, 1767 str. 22. — Steffenhagen Deutsche Rechtsquellen in Preussen str. 34 (cytuje rękopis królów, tego traktatu).

Tekst przywileju chełmińsk. wydany został w podobnej tendencji około r. 1525 w Krakowie; obacz pod Abschrift.

Bibl. w Suchej — Gdańsk, miej.

Underrichtunge ob. Kromer (Zwelff 1571).

Unfug (Jüdischer) ob. Królikowski Kazimierz.

Ungaria (Hungaria) ob. Bericht (1656) — Farkas (1538) — Hapellius E. (Kriegs Roman 1685) — Hungaria — Kelerus P. (Lemmata 1712) — Pannonia — Uncius (Poematum libri 1579) — Wegry.

Ungarische Exulanten ob. Reise Gedanken (1674) — Elend-Klage (1682) — Klesch (1675).

Ungarischer Wein ob. Abhandlung (1761) — Keler P. (1712) — Wino.

Ungarischer Kriegshandel ob. Kriegs-
handel (1596).

Unger Aleksander ob. Arnold Zygm.
(Wiryardze 1624).

Unger Andrzej ob. Schmit Thomas
(Epicedia 1590).

Unger Ioan. ob. Sertkowicz Tomasz
(Fons 1685).

**(Ungern Mikołaj i Farensbach Je-
rzy).** Historia und Beschreibung der
polschen Belagerung vor Danzig, nebst
der Niederlage der Polen vor der Weich-
selmünde. (1577). w 4ce.

Dedykacja: Nicolao ab Ungern et Georgio
Farensbach praecipuis Gedanensium du-
cibus.

Odpowiadali na to Łasicki (Clades Dant
1577) oraz Bielski J. (Satyra in quendam
1577). — Ten pozostawił także w ręk.
inny utwór w tej samej sprawie, znajdu-
jący się w rękopisie Bibl. Jagiell. nr 158
pt. Proteus de clade Gedanensium.

Ossoliński Wiadom. I 437, 454. — Sobiesz-
czański we wstępie do wydania „Dalsze-
go ciągu Kroniki“ J. Bielskiego 1851
str. LXVIII.

Ob. tom XVI 170 oraz tom XV 48 (Beschr.).

(Ungier Stanisław). Processus ju-
diciarius inter Illustr. A. R. D. Stani-
slaum Ungier Curat. Leplen. ex una
et Religiosas Moniales Monasterij Vil-
nen. Ord. S. Francisci de Paeniten. nun-
cupat. parte ex altera formatus A. D.
1771. die vero Veneris octava, mense
Februario in Kublicze Vilnae. fol., k.
8 nlb.

Kraszew. Wilno IV. Czorny Dwór
— ob. Misellius Jos. (1772).

Ungierowa Anna z Poznania ob.
Cotton P. (Zabawa 1619).

UNGLER Florian bawar, drukarz
krak. († 1536). Ephemerides ad annos
tres venturos 1529 et 30... ob Ephe-
merides (w tomie XVI 66).

Ob. Bernacki Pierwsza książka polska 1918
str. 396.

— ob. Almanach (1511) — Aristoteles
(1513) — Beroaldus (1512) — Cervus
(Farrago) — Chelidonium (1514) — Cor-
vinus — Crosnensis J. (1514) — Da-
nielis Somnia (1514) — Egidius Ro-
manus (1513) — Eckius (Panegiricus
1513, 1516) — Fantinus (1514) —
Garsias (1512) — Glogoviensis (1514) —

Kalw (Tractatus) — Komorowo (1512—
1514) — Łańcuta (z) Jan (1513) — Ła-
ski (Oratio 1513) — Laudinus (1513) —
Marsilius — Niger (1514) — Pausch-
ner Seb. (1513) — Proclus Diadochus
(Sphaera 1512) — Sacrobusto (1511) —
Silvius Aeneas (De miseria curat.
1514) — Sommerfeld (1513) — Stob-
nica (1512) — Summarius (1514) —
Urbach (1515) — Wapowski B. (mapa
1526) — Vratislaviensis (1513) — Za-
borowski (Ordo 1520, Ortogr. 1512).

Inne jego druki wskazuje z łatwością spis
chronologiczny w tomie VIII Bibliografii. —
Powyższe odsyłacze zestawiają tylko jego
druki najwcześniejsze, prócz wczesnych
polskich. Co się tych tyczy, to Ungler
jest drukarzem pierwszych osobnych pol-
skich druków, do których należą: 1) Ży-
wot Krysta św. Bonawentury (Opęc około
r. 1515. — 2) Hortulus animae — Raj du-
szny (Biernata z Lublina 1514). — 3) Hi-
storia trojańska (około 1520). — 4) Hi-
storia umęczenia Pana Naszego (dwié nie-
znane) (1515?). — 5) Kalendarz na rok
1520. — 6) Arytmetyka 1522 (nieznane
dziś). — 7) Sejm zwierząt Antonina (1521). —
8) Ezop (około 1520).

W przedmowie do zielnika Falimierza (1534)
głorzyfikuje język polski (ale zapewne on
sam jej nie pisał).

Druki z lat 1536—41 wychodzące pod jego
imieniem drukuje już Unglerowa wdowa,
która w latach następnych drukuje pod
własnym imieniem.

Janociana I 297. — Janozki III 193. — Le-
leweł Bibl. ks. I 152. — Bandt. Hist. dr.
krak. 266—81. — Encykl. Orgelbr. XXVI
20. — Grabowski Amb. Skarbniczka
str. 152. — Rastawiecki Mappografia 1846
(tu przywilej z r. 1526). — Wierzbowski
Materj. I. — Benis w Arch. do dziejów
liter. VII (1892) str. 39 (inwentarz książ-
zek). — Ptaśnik Monum. Pol. typogr.
str. 29 i 64 nr 150. — Piekarski Pierw-
sza drukarnia Unglera 1510—16 (1926).
(Tu opisane druki z powyższych lat i do-
dane podobizny). — Piekarski w „Kultu-
rze Starop.“ 1932 str. 360. — Seruga J.
Haller, 1924 str. 97 i nast. — Al. Birken-
majer w Katalogu wystawy druków krak.
1936 str. 16 i 18.

Ungnad Dawid ob. Gerlach (1674).

Unia albo Wykład przedniejszych ar-
tykułow ku zodnoczeńju Greków z ko-
stełom rymskim należaszczych. W Wil-
ni Roku Bożoho Narodzenia, 1500 [to li-
terami] dewetdesjat pjatoho (1595). Za do-
zwoleniem starszych. w 4ce, str. 91 nlb.

Druk w Wilnie, zapewne u Mamonicza, bo
 ezcionki podobne.

Autor nazywa się jednym z biskupów ru-
 skich — stąd zachodzi prawdopodobieństwo,
 że autorem był H. Pociąg.

Zdaje się że na początku była dedykacja
 do Teod. Skumina Tyszkiewicza — tej brak
 w egzemplarzach znanych; jest tylko przed-
 mowa do czytelnika.

Przedruk w Pamiętn. Polem. Liter. I.

Karatajew Opisanie Knig (w Sborniku otdiel.
 russk. jaz. Akad. N. XXXIV 1883) nr 137.
 Tu opis typograficzny i literatura bibl. ros.
 o tym dziele (Strojew, Sacharow, Undolski,
 Czertkow, Gofowacki itd.). — Metr. Ewgeni
 Opisanie Kijew. sof. sobora (1825) podaje
 stron 102.

Joher 9445. — Kraszewski Wilno IV. —
 Brückner w Kwart. Hist. 1896 str. 588. —
 Tretiak Skarga 1912 str. 140. — Chody-
 necki Kościół prawosławny, 1934 str. 317.

Bibl. Czertkowa w Moskwie — Bibl. Ławry
 Peecz. Kijow.

Unia Od Oycow Świętych Greckich
 Pochwalona, Ciałemu Światu Chrześcian-
 skiemu Pożądana. [Tu winietka]. w Dru-
 karni J. K. Mei Akademij Wilen: Soc:
 Jesu. Roku 1710. w 8cc, k. tyt. i str. 50.

Na odwr. imprimatur Karola Karpia.

Zawiera w 8 rozdziałach obronę unii. Je-
 dynowładztwo kościelne jest w ewangelii
 fundowane. Należy do Piotra św. i bisku-
 pów rzymskich. Przytacza świadectwa OO.
 K. oraz także wschodnich pisarzy. Zna-
 laży się o tym pisma w ruskich słowiań-
 skiego języka prawidłach. Grecy nieraz
 wracali do zwierzchnictwa papieskiego.
 Synod florencki. Opowieść Gennadiusza
 patr. carogr. i jego upominanie do Greków. —
 Unia brzeska i stosunki w Polsce nie są
 nigdzie wspomniane.

Joher 9505.

Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— ob. Acte (1786) — Akt (1777) —
 Apologia (1625) — Baranowicz Łaz. —
 Baronius (Legationes 1598—1600) —
 Basilius (Ustawy 1717) — Bazylianie —
 Beccus (1603) — Bembus (1629) —
 Benedykt XIV (Epistola 1744) — Ber-
 kowski (liturgia 1605) — Bessarion
 (1605) — Biblia słow. — Birkowski
 Fab. — Boym — Broński Krz. —
 Bullae (1767) — Bulle — Catalogus —
 Cerkiew (w t. XVI 123) — Cheirotot-
 nia — Chodykiewicz (1770) — Cichow-
 ski — Constitutiones (1772) — Cze-
 pański J. W. (1699) — Dekret (1627) —

Deputacja — Dubowicz Jan (1644) —
 Dysydenci — Dzieła kongr. cerk. po-
 rząddek (1791) — Ektesis (brzeski syn.
 1597) — Elżanowski — Excerpt z kon-
 styt. — Fiederowicz P. (synod flor.
 1603) — Galatowski J. — Graeco-ruth-
 enicus ritus (tom XVII 322) — Grecka
 religia — Grecko-ruskie wyzn. (XVII
 348) — Grek (1618) — Hacki (Quae-
 stiunculae) — Hrebnicki Flor. — Jan
 Złotousty — Jedność — Kalnofojski —
 Katechyzm (1765) — Kieki — Kisiel —
 Kloska — Koniski (Koniński) — Ko-
 pysteński — Kortysejusz — Koszut-
 ski — Kreczmer — Kuleczyński (Spe-
 cimen) — Majer Paweł (1625, 1771) —
 Mohyla P. — Mużyłowski — Namy-
 słowski — Nauka — Nestor (Pateri-
 kon) — Nikon — objaśnienia — Od-
 powiedź — Ordynacja (1776) — Ostrog-
 ski ks. — Poczajów — Pociąg Hipacy
 Prawa pos. (1760) — Prawa (1767) —
 Professio — Prokopowicz — Protestacja
 (1635) — Przywilejach (O) — Rahoza —
 Reflexye — Relacja (1648) — Rud-
 nicki Sylw. (Jura et priv. 1747) —
 Rutheni — Ruthenica eccl. (XXVI
 495) — Rutka Teofil — Sakowicz K. —
 Siedlecki Ant. (Obrona 1744) — Skar-
 ga P. — Skoryna — Skrzyński Ign. —
 Smith Tom. (1686—90) — Smogorzew-
 ski Jason — Śmiglecki M. — Smo-
 trycki — Śniadanie — Sobór święty
 (1609) — Sobranije pripadkow (1722) —
 Status causae — Stebelski Ign. (Chrono-
 logia) — Supplikacja (1623) — Su-
 sza — Surażski — Synod brzeski —
 Synod zamojski (1720) — Synopsis (Su-
 plementum 1632) — Szeptycki Lew —
 Szymma (tu dużo odsyłaaczy wspólnych
 dla unii i dla schizmy) — Terlecki C. —
 Trebnik — Tyszkiewicz Teodor (1643) —
 Tyszkiewicz Skuminowicz — Ustawy
 (1694) — Uwagi polityczne do pra-
 wideł religii (1789; tu projekt obszerny
 urzędzenia spraw grecko-katol.) —
 Wileki — Wzgląd — Zaborowski Ja-
 kób (Ogień 1619) — Żądania — Za-
 sławski — Zdanie obywatela o usta-
 now. hierarchii (1788) — Żebrowski
 Sz. (Kąkol 1594) — Zehenden (1740) —

Zeltner — Zgoda — Ziółowski — Żochowski (Coll. lublin. 1680) — Zyzani.

Ze strony prawosławnej opisał tendencyjnie dzieje unii pierwazy Jerzy Koniski w w. XVIII (Hist. Rusów, druk. dopiero w r. 1846) i na nim opierały się przez czas długi dzieła ros.

Ze strony polskiej zebrano w w. XVIII mnóstwo materiałów hist. w „Zbiorze pism należących do Unii“ (dziś rękopis Czartor. nr 754), 3 tomy.

Theiner Monumenta Poloniae 1860—4 (dużo w t. III i IV materiału źródł.). — Tenże Monuments hist. de Russie (1859). — Harasiewicz Annales Eccl. Ruthenae 1862. — Kojalowicz Litow. cerkownaja Unia 1859 (2 t.). — Ks. Szymański w Przeglądzie Pozn. 1860. — Tolstoj Le catholicisme remain en Russie 1864 (2 t.). — Lesceour L'église catholique (2 t.) 1876. — Pełesz Gesch. der Union 1878—80. — Kalinka Ost. lata panow. Stan. Aug. 1863. — Litkowski Dzieje kościoła unickiego 1906 (2 t. w II wydaniu). — Tenże Unia brzeska 1896. — Pierling La Russie et Saint Siège 1896 (2 t.). — Guépin S. Josephat (2 t.) 1874. — Encykl. kośc. XXIX 493—505. — Brückner Spory o unię w Kwart. Hist. str. 1896. — Chodynicki Kościół prawosławny a Rzeczpospolita, 1934. (Tu na str. 344 sądy polskich historyków o unii). — Kwartalnik Hist. 1934 zeszyt 4 str. 940 i 924 (tu wymienione niekt. prace ros. o unii, mniej u nas znane). — Lewicki Kaz. Geneza idei unii 1929. — Tenże Ks. Konst. Ostrogski (w „Archiwum T. Nauk. lwow.“ 1933). (Tu na str. 64 i d. o unii brzeskiej). — Tomkiewicz Cerkiew dyzunicka (w Przeglądzie Powsz. 1933 nr 599 i 602). — Piotrowicz Unia i dyzunia kośc. w Polsce 1933.

Literaturę hist. o unii zestawiają także ks. Likowski l. c. (we wstępie) oraz Chodynicki str. 604—618. — Finkel Bibl. hist. II 706—714 oraz III 1601—2.

Unia z Litwą ob. Konstytucja (1564, 1569) — Orzechowski Stan. (Quincunx 1560) — Ponętowski J. (Krótki kom. 1569) — Reces sejmu (1564) — Rej (Zwierzyniec, tu wiersz niechętny o Litwie; Przemowa krótka) — Rotundus (Rozmowa Polaka z Litw. 1564; polemika z Orzechowskim) — Solikowski (Ziemianin) — Wołodkiewicz (Cnotliwy Litwin 1592) — Zygmunt August (Declarata 1564, Potwierdzenie unii 1569). Finkel Bibl. nr 3032—38.

(Uniatycki Józef) Oda Na dzień Imienia z powinszowaniem J. W. Panu Józefowi z Uniatycz na Szyrznach Unia-

tyckiemu Podkomorzemu Nadwornemu J. K. M. polskiego y w Wojsku Koronnym pułkownikowi Od Obowiązkiego Krwi związkiem szczerey wdzięcznością sługi I z I. Br. I L. Kr-Ky SPA. ofiarowana. Dnia 19 Marca 1777 r. w Lwowie w drukarni Antoniego Pintera Cesar. król. Gubern. Typ. w 4ce, str. 8. Ossol.

UNIATYCKI Stefan. Mowa Imię Pana na Uniatyczach Chorążego powiatu Pilzneńskiego posła od prześwietnego Województwa Sandomirskiego do JOśw. Xiążenia Imię Biskupa Krakowskiego, przy wieździe w Pałacu Iego miána Dnia siódmego Maia Roku Pańskiego 1747. fol., k. 2. Jagiell. — Krasin.

(Uniechowski Bogusław). Senator Polonus origine virtute sapientia... Ill. Boguslao Uniechowski Palat. Troceni festiva sui ingressus. Vilnae 1690. fol., k. 10. Bibl. Czapskich (M. N).

— ob. Effigies Deiparae (1684) — Ostrowski Danejk. (Suada I 88).

(Uniechowski Franciszek). Remonstracya w rzeczy osądzoney względem połowy... dóbr... Burdejkwoczyny ze wszystkimi do tychże dóbr przynależnościami dziedzictwa ur. Franciszkowi Uniechowskiemu sędziemu Prezydującemu Ziemskiemu z Woiewództwa Mińskiego należący naprzeciwko W. Iózewowi Niesiołowskiemu Wojewodzie Nowogrodzkiemu y Urodzonemu Ianowi Dąbrowskiemu instygatorowi Komisji Edukacyi Narodowej... będącym w Warszawie Roku 1778 na kadencyj Grudniowej sporządzona. fol., k. 4. Uniw. Warsz.

— ob. Dąbrowski Jan.

Unichowski Jan ob. Liszniewicz A. (Aquila 1652).

Uniechowski Krzysztof Kazimierz ob. Dubowicz Aleksy (1637).

Uniejow ob. Damalewicz S. (Sokolowski Addytament 1748).

Uniejoviensis decanatus ob. Koprowski Jan (1652).

UNIESZOWSKI Jakób. Evdimonia Olbrichta Laskiego Woiewodi Siradzkiego. [Tu w 2 kolumnach:] Sokrátessá. Achi-

lessá Vlisessá Polskiego W Rádzie, W Boiu, W Przewadze. Przez Iakvba Vnieszowskiego Nápisane y wydáne. [Tu ozdobnik]. W Krakowie. Roku Páńskiego, 1609. w 4ce, k. tyt. i k. 21 nlb. (syg F₃).

Druk gocki.

Na odwr. k. tyt. portret Olbr. Łaskiego (w czasie futrzanej, z długą brodą) z napisem: Pod obrazem Olbrychta Łaskiego woj. sier.; po czym następuje wiersz przechodzący na k. A₂ z pochwałami Łaskich. Chwali autor Olbrychta, Hieronima i Jasia Łaskiego (który do pióra i do szabli czystwo się gotuje).

Na odwr. k. A₂ herb i wiersz pochwalny dla Jakuba Pretfca z Gawron, wojew. podolskiego; po czym na 7 stronach przedmowa do niego. Wspomina, że Pretfca był spowinowany z Łaskim. Wychwała Bernata Praetfca star. trebow., słynnego z bojów z Tatarami i Moskwą. (Powołuje się na słowa Solikowskiego i Reja). Datum Cracoviae 12 Jan. 1609... servitor powolny Jakób Unieszowski.

Wreszcie herb Łaskich (Korab) i 4-wiersz.

Od k. B₂ idzie tekst dziełka, ozdobiony kilku rycinami: na k. C₂ zbroja, włócznia i berdyz; na k. C₃ wyobrażenie okrętów wojennych i wysp na morzu (Śródziemnem?); na k. C₄ atak jazdy; na k. D₁ bitwa między konnicą mahomet. (półksiężyc) i chrześcijańską; na k. E₂ znowu taż sama rycina z okrętami. — Ryciny nie są dostosowane do formatu książki, widocznie są przejęte skądinąd.

Zaczyna od pochwał dla arcyb. Jana Łaskiego (opierając się na B. Wapowskim); wspomina też reformatora J. Łaskiego, Samuela i Tomasza Łaskich. Najobszerniej mówi o Hieronimie. Cytuje Pawła Joviusa i Filipa Padniewskiego. Wspomina jego mowę na sejmie de homicidiis. Był to ojciec Olbrychtów, a dziad Jana Olbrychta i Hieronima wojewodzieców. (Przemilcza autor o Stan. Łaskim!).

Od k. D idzie opis czynów Olbr. Łaskiego. Autor mówi o jego walkach z Wołoszą, Turkami i Moskwą. Wymienia wojowników niemieckich, węgierskich hiszpańskich, których na te walki zaciągnął — obok rycerstwa polskiego.

Jak mu Wołochowie tron ofiarowali. O walkach Łaskiego z Tatarami. O jego talencie wojskowym. O życzliwym stosunku do obcych rycerzy. O znajomości obcych języków (znał ich 10) i dziejów. O jego poselstwach i udziale w sejmach. Dat chronolog. nie podaje. Cała rzecz napisana na podstawie dość metnych tradycji rodzinnych.

W egz. Jag. tytuł faksymilowany. — Maciejowski Piśm. III 543—5. — Encykl. Org. XXVI 24.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

Unigenitus ob. Socinus F. (filii 1626) — Szembek Krzysztof (Epistola 1719).

UNIKOWSKI Jan (1616 † 16 lutego 1695). Lachrymae Galeni, Ad lugubre Cenotaphium Clariss: ac Excelentiss: Dñi, D. Ioan: Innocentii Petricii, Medicinæ Doct: & Profess: in Alma Academia Crac: Historiographi, Consulis Cracoviensis, Cum publico moerore profusae; Et A Ioanne Vnikowski, Artium & Philos: Baccalau. guttatim collectae. Anno Dñi, M.DC.XLI. (1641). Mense Iunio, Die 10. Cracoviae, In Officina Andreae Petricouii, S. R. M. Typogr. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na k. A₂ rozpoczyna się wiersz z napisem: Funesta Vox Cigni, w którym powtarza się refren: Delicium scholae, linguae decus, occidit, eheu — Petricius, medicae doctor, amorque scholae.

Od k. B: Flebiles vitae fasti (są to 4wierszowe epigramaty, każdy z osobnym tytułem, opiewające jego zasługi jako profesora, medyka, konsula, historiografa). Na końcu: Sub ausp. rect. J. Naymanowicz i berła.

Akad. — Dzięk — Jagiell. — Ossol.

— ob. Podgórski Jan (Leo liliatus 1687) — Rudomierz B. (1667).

Wadowski Wiadomość 1900.

Unio Philadelphia In visceribus olim Almae Matris Universitatis Cracoviensis. Per incorporatam Oratio ad Aedes SS. Michæelis & Joseph sito ejusdem Almae Matris inclytam Sobolem. Formata Cum Fratibus Carnelitis Discalceatis Seraphicae Matris Tereissiae humilibus Filiis Nunc vergente centenario Annorum decursu, more suam renovantis Juventutem Gentiliciae Aquilae Celsissimi Illustrissimi ac Reverendissimi Domini D. Ignatii Cajetani Softyk, Episcopi Crac: Ducis Severiae Equitis Aquilae Albae ac Universitatis Cracoviensis Cancellarii Renovata Idq; Inter applaudentium Vota à Magnifico Perillustri & Reverendissimo Domino D. M. Stanisłao Mamezynski, U. J. D. & Professore ejusdemq; Facultatis Decano, Ecclesiarum Cathedralis Craco-

viensis Canonico, Collegiatae S. Michælis in Arce Crac: Decano, Parochialis in Smarzowice Curato, Collegii Juridici Seniore Patre, Contubernij Jurisperitorum Provisore, Librorum per Dioecesim Cracoviensem Censore, Canonizationis B. Joannis Cantii Procuratore, Illustrissimi Consistorii Cracoviensis Surrogato Judice, Studii Generalis Crac: Universitatis Procancellario ac vigilantissimo Rectore. Caeterisq; Perillustribus Reverendissimis Illustribus Clarissimis, Excellentissimis & Admodum Reverendis Dnis Dominis Magistris, Omnium Collegiorum Doctoribus & Professoribus sinu benivolentiae. Excepta In Collegio Cracoviensi SS. Michaelis & Joseph FF. Carmelitarum Discalceatorum Anno Verbi Divini cum Natura humana hypostatice Uniti 1760 die 13 Februarii. Cracoviae Typis Seminarii Episcopalis Academico-Dioecesani. (1760). fol., k. tyt. i k. 13 nlb. (sygn. G₂).

Na odwr. tyt. herb Akad. i „Argumentum Rei“. Wedle tego argumentu w r. 1635 Akademia inkorporowała karmelitów bo-sych i ich młodzież, a na odwrót Jan od św. Hieronima gener. prepozyt karm. congr. S. Eliae wydał dla Akademii privilegium super participatione bonorum et meritorum spiritualium. Ta „unio phil.“ została nieco zapomniana ale teraz odnowiona.

Następuje dedykacja rekt. Stan. Mameczyńskiemu i profesorom po nazwisku wylczonym (jest ich 37 oraz 11 graduatów). Po czym panegiryk na cześć Akademii, tekst przywileju z r. 1635, przemowy Józefa Sołtyka i Honor. Miłkowskiego (oba) byli oppugnantes), wreszcie Conclusiones Theologicae bronione przez karmelitów podczas aktu odnowienia unii w r. 1760.

Jocher 1314 (podaje jako autora: Matias Unetorius, ale to widocznie omyłka, bo ten żył w XVI wieku).

Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Religionis Caelestis Coronae Joannes et Arcadius Naufragio divisus in Scenam Expositus A Perillustri ac Nobili Juventute, Mediae Classis Grammaticae Collegii Posnaniensis Soc: Iesu Anno Domini 1725. Argumentum. Xenophon morbo extingendus, ab erudita luce ad mortalem cereum revocat Joannem & Arcadium. Senserunt filii

a lethali igne fumum, in Caelum fudere lachrymas: Genitor affluxit valetitudine. Ergo effusi in gaudia mari se committunt, Berytum repetentes: ubi naufragio divisi. in diverso litore Deo & Religiosae solitudini adjunguntur. Metaphrast. 500. hist. fol., k. 1.

Afisz sztuki.

Jagiell.

— ob. Arteński (theol. pretio 1681) — Brocki (ecclesia 1681) — Lubieński K. (Sarmatiae 1711) — Zamojski Klemens (i Czartoryska, cordium 1763).

Unionsakte der Dissidenten beider Konfessionen in Grospolen zu Lissa 1776.

Przedrukowane w Acta Hist. Eccl. nost. temp. IV str. 287.

Jocher 9723.

— der in dem Herzogthum Masuren sich befindenden protestantischen Gemeinden beider Konfessionen, mit den Gemeinden der Provinz Kleinpolen zu Sielec den 2 Mai 1777... ob. Akt unii (w tomie XII 91).

Po polsku i niemiecku. Drukowano staraniem księgarza Grölla. Na końcu podpis.

Przedrukowane w Acta Hist. Eccl. nost. temp. VII str. 293.

Jocher 9726.

Unitarii (Unitarier) ob. Bibliotheca Polonorum (1666) — Hoffman (De typogr.) — Nye Stefan (1685) — Sandius Jan (1684) — Schleske (1718) — Socynianie — Stoński Jan (Epitome 1684) — Szent Abraham M. (1787).

O powodach, dlaczego antytrynitarze angielscy przyjęli nazwę „unitarian“ ob. St. Dania Borkowski Quellenstudien sur Vorgesch. der Unitarier 1930 oraz Kot w „Reform. w Polsce“ 1935—6 str. 243. — Wilbur Our unit. heritage, Boston 1925.

Unitas in Ecclesia ob. Komeniusz J. (1660).

Unitatio Christi ob. Tomasz a Kempis (1695).

Uniwersał Cesarza Tureckiego. Do wszystkich Bászow, Beklerbekow, y Vtmántlarow &c. rozesłany, aby co z największą mocą przeciwko Krześcianom zaraz gotowi byli. Przy Tym Wota Bászow przedniejszych Tureckich o Woinie terażniejszey podane. Na Rok Páński 1621. [Tu ozdobnik]. Z Tu-

reckiego języka na Polskie przełożony. (1623?). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Są egzemplarze, w których wydrukowano: ...Na Rok Pański 1621. W innych przebito rok 1621 na 1623.

Jest to przekład manifestu Bajazeta, dat. z Złotej Porty z Konstantynopola 1 marca 1621. Po czym wierszowane „Vota Baszow Turckich przedniejszych o wojnie terazniejszey podane“. Jest takich wotów sześć — wszystkie wykazują, że Turcja musi podbić Polskę, jeśli ma mieć dostęp do reszty Europy.

Do tego nawiązuje autor wierszowane wezwanie do narodu polskiego, aby „zabiegał za czasu tej szkodzi“. Wierszowanie dość liche, a treść przypomina równoczesne broszury Sz. Starowolskiego, który się tak bardzo kwestią tureką w tym czasie interesował (Dyskurs, Pobudka, W. Turka listy 1618), agitując za wojną z Turkami. Ale dowodów, aby on był autorem, nie mam. Maciejowski Piśm. III 108.

Czartor. — Krasin. — Ossol.

Uniwersał y reces Koła generalnego uprzywilejowanego około Postempkow elekcij. (Data:) In conventione generali Regni in loco et campo ad Varsav. pro elect. Regis publicato XXV. die m. Augusti a. 1587. fol., k. 10.

Za Maksymilianem.

Wierzbowski III 2815. — Korzeniowski Zapiski z rękop. Bibl. Petersb. str. 335. — Miał to niedyś K. Świdziński.

Ob. Rady (w tomie XXVI str. 48).

Archiwum Państw. w Wiedniu — Bibl. Sztabu Petersb.

Uniwersał i reces. Wyhlášení snemu valnyho Varsavského, který jest drzan leta tohoto 1587. o voleni Jeho Milosti arcikn. Maksimiliana na kralostvi polske. Z polské reci na ceskou preloženy. V Litomyšli A.(ndreas) G(raudene). (1587). w 4ce, k. 11.

Časopis česk. Muz. 1875 II 299.

Uniwersał Zygmunta Augusta (pt. Literae recessus) z r. 1548... ob. Literae (tom XXI 351).

Przedruk. Szujski Diariusze (1872) str. 258.

— koronacyjny i reces z r. 1573...

ob. Literae universales (w t. XXI 351).

— koronacyjny Zymg. III (1587)...

ob. tom XXI 351.

— o elekcji Batorego (1575)... ob. tom XXI 351.

— adherentow prymasa Radziejowskiego za poparciem elekcyey... Warszawa die 23. Julii 1697. fol., ark. 1.

Ob. Radziejowski M. Stef. oraz Rady tom XXVI 48.

Bibl. w Sucheju — Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— od Rokoszu Generalnego (z wezwaniem konwokacyi na dzień 26 września pod Warszawę). Warszawa, die 6. septembris 1697. fol., 1 ark. plak.

Ob. Akta rokoshu (1697) — Rokosz.

Czartor. — Ossol.

✓ — Toż... odraczający zjazd elekcyiny pod Warszawę naznaczony na dzień 26. (Datum: Warszawa 18. Septemb. 1697). fol., plakat.

Ob. Radziejowski M. S. Jagiell.

— z r. 1697 tyczący się Sądów kapturowych. fol., k. 2 nlb.

Uniw. Warsz.

— z akt koronnych co do Xięstwa Kurlandyi. fol., str. 12.

Ossol.

— Konfederacyi Generalney przeciwko przywłaszczającym nieprzyzwolicie dobra po zniesieniu XX. Jezuitów. (Dat. 25 paźdz. 1773). fol.

Ob. pod Poniński Adam.

Lewicki Ustawod. szkolne (1925) str. LIX. T. P. N. w Poznaniu.

— względem sum po Jezuitach. (Dat. 29 kwietnia 1774).

Lewicki l. c. str. LIX. Akad.

— względem komisarzów. Dat. 17 czerwca 1775.

Lewicki l. c. str. LXI.

— Generalney Konfederacyi. (Dat. w obozie pod Konieczną r. 1770)... ob. Pac Michał.

— Marszałkow Generalney Konfederacyi Obojga Narodow 12 czerwca 1773. fol., str. 1.

Ob. Poniński Adam. Bibl. w Sucheju.

— Konfederacyi Radomskiej (6 lipca 1767)... ob. Radziwiłł K.

— konfederacyj woj. pozn. kalisk. y ziemi Wschowskiej... ob. Akt (1767).

— kommissarzy od Rzpłtey do rozwiązania Związku konfederacyą generalną Warszawską deputowanych, tudzież z teyż generalney konfederacyi do Trybunału Lwowskiego naznaczonych, y z Woiewodztw ziem obranych (1697). fol., ark. D₃.

Czartor.

— kommissarzy tak do traktowania z woyskiem skonfeder. jako też Trybunału skarbowego Lwows. od Rzpłtey

z konfederacyi przyszyły Warszawskiej naznaczonych. Dat. we Lwowie na kommissyach obudwu traktowania i Trybunału Skarbowego 1697. fol., k. 6.

Czartor.

— do obywatelów wojewodztw Poznńskiego, Kaliskiego y Gnieźnieńskiego, tudzież do Wdztw Brzeskiego, Kujawskiego y Inowrocławskiego nad rzeką Notecią, possessye swoje mających nie mniej do obywatelów Wdztwa Płockiego y ziemi Dobryńskiej. Warszawa, 1775. fol., k. 1.

Bibl. w Sucheju — Krasiń.

— do wojewodztw, ziem y powiatów w Koronie i w Wielkiem Xtwie Litewskim. (O popisach). fol., k. 1.

Jest to projekt sejmowy.

Bibl. w Sucheju — Czartor.

— uwiadamiający o czynnościach sejmowych (1789)... ob. Małachowski Stanisław.

— skonfederowanych Rzpłtey Stanów Na Sessyi Seymowej (w marcu r. 1790). fol., k. 5.

Nie ma daty dnia i miesiąca, więc jest projektem. Opowiadając historycznie smutne skutki obieralności królów i interregnów, radzi sukcesję. Wzywa obywateli, by zwołali sejmiki i dali na nich instrukcję, za czym głosować, czy za sukcesją lub nie.

Jagiell. — Krasiń.

— od N. N. Rzeczypospolitey Stanów obwieszczający o prawach w zamiarze pospolitey obrony uchwalonych. 1792. fol., k. 1.

Bibl. w Sucheju.

— o nieprzechowywaniu ludzi roczney służby nie mających, gołotów, luznych, hultajów, tułających się i łupieztwa dopuszczających się, onych imania, sądenia, y do robot bądź publicznych bądź prywatnych używania. (Warsz. 25 maja 1787). fol., ark.

Zapewne uniw. Depart. Poliejji?

— względem kar na podeyrzanych przybyszów z Moskwy, jako to: markietanów, włóczęgów, zwoszczyków, filiponów y czernców, oraz ścisley rewizyi kupców moskiewskich przy wchodzie w granice Polski. (Warsz. 24 kwiet. 1789). fol., k. 1.

— (Departamentu Poliejji) do miast i miasteczek w Koronie i Litwie względem przysyłania rachunków z docho-

dów i wydatków do Departamentu Poliejji. Warszawa 7 września 1777. fol., plakat.

Jagiell.

— nakazujący obywatelom miast a mianowicie miasta Warszawy confessionis Augustanae stosowanie się do traktatów y praw krajowych względem subordynacyi iurydyckeyom ich duchownym. Warszawa, 1786. fol.

Ob. Poniatowski Stan. Aug.

Bibl. w Sucheju.

— do Obywatelów z kordonu Pruskiego powróconych. (Warsz. 10 styczn. 1777). fol., ark. 1.

— Jego Kr. Mci w Straży z obwieszczeniem o prawie tytułu Deklaracya względem stanu terazniejszego Rzpłtey... ob. Poniatowski St. Aug.

— względem lustracyi dobr dawniey do biskupstwa Krakowskiego i X. Siewierskiego należących. fol.

Bibl. w Sucheju.

— Komissyi ziemi lubelskiej od Stanów Rzpłtey do likwidacyi procentów na powiększenie woyska wyznaczoney. W Lublinie na Sessyi Komisarskiej 6 lipca 1789. fol., k. 2.

— Komissarzów wyznaczonych od Stanów Rzpłitey do wynalezienia intrat z dóbr ziemiańskich duchownych, Ordynacyi Ostrog. y pojezuickich. (Dat. w Żytomierzu d. 1 lipca 1789). fol., ark.

Krasiń.

— mocą którego przedawanie soli kruszcowej y warzoney w Galicyi tak w kraju jak y za granicą pozwala się każdemu. (Dat. 22 kwietnia 1783). fol., k. nlb. 8.

Po polsku i po niemiecku.

Inne uniwersały wydane dla Galicji w epoce rozbiorów obacz bądź to pod nazwiskami monarchów; bądź to gubernatorów, którzy te uniwersały ogłaszali; bądź wreszcie pod nazwą niemiecką: Patent, Publicandum etc.

Jagiell. — Krasiń.

— do mieszkańców Galicji przepisujący formy i drogi na jakich zażalenia przeciw zwierzchności zanoszone być mają. (Dat. 17 stycznia 1799). fol., k. nlb. 21.

Krasiń.

(Uniwersały poborowe). [Litterae universales contributionum publicarum, dat. 8 Martii 1518]. fol., na ark.

Druk bez osobn. tytułu, opisany u Balzera Corpus juris III (1906) str. 349. Tu przedruk. Arch. Gł. Warsz.

— [Litterae universales contrib. ducillorum, dat. 8 Martii 1518]. fol., ark. Bez osobnego tyt.

Balzer j. w. str. 352. (Tu przedruk). Akad. (Teki Smon.)

— [Litterae universales contr. publicarum, dat. 5 Martii 1519]. fol., ark. Bez osobn. tyt.

Balzer j. w. str. 395. (Tu przedruk). Akad. (Teki Smon.)

— [Litterae universales contributionum publicarum, dat. 27 Januarii 1526]. fol., ark.

Bez osobnego tyt. — Balzer Corpus juris IV str. 201 (tu przedruk). — Tenże Przyczynki do hist. źródeł prawa nr 9.

Zamoj.

— [Litterae universales contributionis ducillorum, dat. 27 Jan. 1526]. fol., ark.

Balzer j. w. str. 204 (tu przedruk).

Zamoj.

— Uniwersały poborowe z lat 1532, 1533, 1535, 1536, 1538, 1539, 1542... ob. Litterae universales contributionum (w tomie XXI str. 350—1).

— [Uniwersał poborowy Sejmu warsz. z 1 kwietnia roku 1564]. (Zaczyna się:) Zygmunt August z łaski Bożey Król... (Na końcu:) Dan w Warszawie na Seymie Wálnym Koronnym w Sobotę Wielkonocną, Látá Pánskiego, Tysiącného, Pięćsetného, Sześćdziesiątego Czwartego, Krolowania Naszego Trzydziestego Piątego. Na własne rozkázanie Krola Jego Miłości. (1564). fol., k. 6 nlb.

Bez tytułu. Druk. w Krakowie u Andrys., ale drukarz nie nazwany. — Druk gocki. U góry stron nadpis: Ustawa poboru.

Nakładá „niezwyczajny podatek“ na obronę Rzeczp. na ten raz tylko.

O opodatkowaniu kmieci i innych poddanych, miast i miasteczek, szyprow, czopowe; ustanowienie poborców (z nazwiskami), obowiązki ich, kwity.

Są 2 nieco różne odbicia; różnice zaznacza Piekarski Kat, kórń. 1929 nr 290—1.

Pierwszy uniwersał poborowy Zym. Aug. pochodzi z r. 1552. Wydany był w tekście łac. (Contributio). Z osobnego druku nie jest mi znany. — W Vol. Legum (1859) jest w tomie II 9.

Wierzbowski III 2465. — Obacz Bibl. tom XXI str. 351 (gdzie mój ojciec, poszedłszy

za Wierzbowakim, dał mylnie tytuł łaciński. Takiego tytułu w oryginale nie ma; oryginał jest bez zatytułowania).

Kórńc — Ossol. — J. Szembek.

— [Uniwersał poborowy Sejmu piotrsk. z 14 kwietnia r. 1565]. (Bez tytułu; zaczyna się:) Zygmunt August z łaski Bozey... (Na końcu:) Który daná Seymie wálnym Koronnym w Piotrkowie w Sobotę Kwietną, Roku Pánskiego Tysiącného Pięćsetného Sześćdziesiątego (sic) Piątego. A Krolestwá nášzego Trzydziestého Szostego. Ná rozkázanie własne Je^o Krola. Miłości. (1565). fol., k. 5 nlb. (sygn. A—A₄ i 1 k. niesyg.).

Drukacz nienazwany.

Treść analogiczna jak w poprzednim uniwersale, tylko nazwiska poborców nie są tu wymienione.

W Voluminach Legum II (1859) str. 60.

Piekarski Kat, kórń. 1929 nr 292.

Czart. — Kórńc. — Ossol

— Toż... [Sejmu piotrsk. 1567]... ob. Konstytucje (w tomie XX 38).

Druk w Volum. Legum II (1859) str. 71.

Zdaje się, że drukiem osobno nie wyszło? — W ręk. kórńcekim nr 259 jest w kopii rękop.

— Toż... [Sejmu lubelsk. z 11 sierpnia 1569]. (Zaczyna się:) Zygmunt August z Bożey łaski Krol Polski... a oznaymiona będzie wdzięcznie y wierne nam miłym, łaskę naszą królewską. (Na końcu:) ...na Seymie Kor. wálnym lubelskim dnia 11 miesiąca Augusta R. P. 1569. A panowania naszego roku 40. Franc. Krasniński R. P. vicecancell. — W Drukarni Łazarza Andrysowica 1569. fol., k. nlb. 7.

Druk gocki.

W Vol. Legum (1859) jest w t. II str. 102. Ossol

— Uniwersał poborowy na Wálnym Seymie pod Warszawą na Electię krola złożonym, przez Ich M. Pany Rady y Stany, duchowne y swieckie y Rycerstwo Koronne y Wielkiego Księstwa Litewskiego, uchwalony y postanowiony. (Na końcu:) Dan pod Warszawą na Seymie Wálnym Electiey nowego Krola, dnia siódmego Maya Roku M.D.LXXIII. (1573). fol., k. 7.

Przedrukowany w Volum. Legum (1859) II str. 126. — Wierzbowski II 1488.

Toruń. Kop. — Uniw. Warsz.

— Toż:... [Sejmu z roku 1577 dnia 20 czerwca].

Egzemplarz druku nie jest mi znany. — W Vol. Legum II 176.

— Toż:... [Sejmu z r. 1578 dnia 10 czerwca]... ob. Konstytucje (w tomie XX 39).

W Vol. Legum II 191.

— Toż:... [Sejmu z r. 1580]... ob. Konstytucje (w t. XX 39).

W Vol. Legum II 198.

— Toż:... [Sejmu z r. 1581]... ob. Konstytucje (w t. XX 39).

W Volum. Legum II 212.

— Toż:... Roku MD.LXXXVIII. (1588). fol., str. 20.

Wierzbowski I 783. — W Vol. Legum. II 270. Porównaj Konstytucje z r. 1588 w t. XX 39. Kórnik — Uniw. Warsz.

— Toż:... Roku MD.LXXXIX. (1589). fol., str. 22.

Obacz tom XX 39. — Wierzbowski I 784. W Vol. Leg. II 296. Uniw. Warsz.

— Toż:... Roku MDXC. (1590). fol., k. 10.

Oh. Pobór główny. — Konstytucje (t. XX 40). Wierzbowski I 785. — W Volum. Legum w t. II 319. Uniw. Warsz.

— Toż:... Na Seymie walnym Koronnym warszawskim w Roku Pańskim MD.XC. pierwszym uchwalony. (1591). fol., str. 24.

Ob. Konstytucje w tomie XX 40. Wierzbowski I 786. — W Vol. Leg. II 333. Uniw. Warsz.

— Toż:... na zjeździe głównym Wileńskim od Jego Królewskiej Mści na to po Seymie Walnym złożonym od wszystkich Stanów Wiel. X. Litew. w roku 1591. pozwolony. Zygmunt Trzeci z Łaski Bożej, Król Polski etc. Wszem w obec y każdemu. (Na końcu:) „Za rozkazaniem i daniem Uniwersału do druku od Lwa Sapięby Kanclerza. Drukowano w Wilnie w domu Mamoniczów. (1591). fol., str. 12.

Wierzbow. III 2890. W Vol. Legum nie zamieszczone.

— Toż:... Na Seymie walnym Koronnym Warszawskim w Roku M.D.XCIII. (1593) uchwalony. fol., k. 9.

Ob. tom XX 40. W Volum. Legum II 348. — Wierzbowski I 787. Uniw. Warsz.

— Toż:... na seymie walnym w Krakowie uchwalony w Roku MD.XCV. (1595). fol., str. 23.

W Vol. Leg. II str. 355. — Wierzbowski I 788.

Branic. — Czartor. — Ossol. — Un. Warsz.

— Toż:... na Seymie walnym Koronnym warszawskim w Roku Pańskim MDXC osmym (1598) uchwalony. fol., str. 19.

Ob. tom XX 40.

W Vol. Legum II 380. — Wierzbowski I 789. Uniw. Warsz.

— Toż:... na Seymie walnym Koronnym Warszawskim w Roku P. 1601 uchwalony, który pobór ma być wybierany w Roku 1602. W Krakowie w drukarni Łazarzowej (1602). fol., str. 22.

Ob. w t. XX 41. — W Vol. Legum II 404.

Zarazem bywa opraviane: Instructio exigendi theloniei... Cracoviae in officina archit. reg. Lazari A. D. 1602. fol., k. 9. — Obacz przedruk jej w Vol. Leg. II 412.

Bibl. w Suchej — Czapski (M. Nar.) — Czartor. — Ossol. — Tor. Kop.

— Toż:... na seymie Krakowskim uchwalony w Roku 1603. W Krakowie w drukarni Łazarzowej R. P. 1603. fol., str. 25.

Są dwie edycje. Druga bez wymienienia drukarza liczy kart 20.

W Vol. Legum II 424.

Bibl. w Suchej — Ossol.

— Toż:... na seymie walnym Koronnym Warszawskim w R. 1606 uchwalony. fol., str. 24.

Ob. ks. Pawelski w „Czasie“ z dnia 27 stycznia 1912 oraz Wacław Sobieski w „Nowej Reformie“ z 3 lutego 1912.

W Vol. Legum nie ma go.

Bibl. w Suchej

— Toż:... na seymie 1607... ob. tom XX 41.

W Volum. Legum II 453.

— Toż:... na seymie walnym koronnym Warszawskim r. 1609 uchwalony. fol., k. 6 (sygn. Bb).

W Vol. Leg. II 475. Bibl. w Suchej.

— Toż:... na seymie walnym koronnym Warszawskim r. 1611 uchwalony. (Kraków, And. Piotrkowczyk 1611). fol., ark. Bb.

Ob. t. XX 41.

W Vol. Leg. III 27.

Bibl. w Suchej — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileńs.

✓ — Toż... 2 kwietnia 1613. fol., k. 12.

Ob. tom XX 42.

W Vol. Legum III 107.

Bibl. w Sucheju — Jagiell. — Uniw. Warsz. —
Uniw. Wileń.

— Toż... 24 grudnia 1613. fol., k. 14.

Obacz o nim tom XX 42. — Przedruk

w Vol. Legum III 123. — Oba uniw.

z r. 1613 są oprawione wśród krak.

Acta castrensia tom 39 (podobnie zresztą

jak inne konstyt. i uniwersały z czasów

Zygm. III).

— Toż... z lat 1616, 1618, 1619, 1620, 1621, 1624, 1626 (na sejmie warsz. i na sejmie toruń), 1627, 1628, 1629)... ob. Konstytucje (w tomie XX 42—46).

Tworzą część składową druków konstytucji, ale bywają w niekt. bibliotekach katalogowane jako odrębne druki. — W Vol. Legum (1859) są w tomie III przedrukowane.

Wszystkie poborowe uniwersały bywały wydawane przez króla (podczas inter. roku 1573 przez Rady i Stany) i były rosyłane pod pieczęcią królewską starostom i porobcom zrazu na piśmie. — Dopiero od r. 1518 zaczęto je ogłaszać drukiem (na luźnych arkuszach, bez osobnego tytułu) i rozsyłać również pod pieczęcią. Nie wszystkie się jednakże dochowały, bo rychło traciły aktualną wartość i nie przechowywano ich starannie. W późniejszych latach drukowano je łącznie z konstytucjami, toteż liczba ich jest znaczniejsza.

Do Voluminów Legum weszły uniwersały poborowe z czasów Zygm. Augusta (1552, 1564, 1565, 1567, 1569); ale nie wszystkie. Dopiero od Stefana Batorego (1576) zaczynają się one zjawiać w Vol. Legum niemal w zupełności.

Od r. 1632 osobne „uniwersały poborowe“ zanikają; zastępują je przepisy „O podatkach“ (Vol. Legum 1632, 1635), wydawane przez marszałka koła sejm. wraz z podskarzim. Osobno ogłaszane nie są.

Uniwersał Komisji Edukacji Narodowej Korony Polskiej i W. X. Litewskiego. [Zawiera:] Ustanowienie Komisji nad edukacją młodzi narodowej szlacheckiej dozór mającey. (Datow. 24 paźźdz. 1773). fol., ark.

Podpisani: bisk. Ignacy Massalski, Michał Poniatowski, August Sułkowski, Joachim Chreptowicz, Andrzej Zamoyski.

Przedrukował Lewicki Ustawodawstwo szkolne za czasów K. E. 1925 str. 1—5 (w przedmowie mówi o genezie tego aktu). — Tu podana literatura.

T. P. N. w Poznaniu. — Uniw. Warsz. — Zamoj.

— obwieszczający wszystkich debitorów summ pojezuickich, o powinności, czasie i miejscu płacenia... Dan w Warszawie, 28 listop. 1775. fol., ark.

W sprawie dóbr pojezuickich wyszło także w latach 1773—6 kilka uniwersałów króla (ob. Poniatowski St. Aug. w t. XXV 22 i w Dopełn.) oraz Konfed. generalnej z r. 1773—4. — Obacz także w tomie XXV 44 pod Poniński Ad.

Lewicki l. c. str. LXIV.

Jagiell. — T. P. N. w Poznaniu.

— do lustratorów. (Dat. 30 września 1775). fol.

Omawia go Lewicki l. c. str. LXIII.

Zbiór J. Michalsk.

— względem Dóbr y Summ pojezuickich, oraz Prowentow z nich należących. Dan w Warszawie na sessyi dnia 6 grudnia 1776 Roku.

Jagiell. — T. P. N. w Poznaniu.

— z tabellą dóbr przeszło-jezuickich (1781)... ob. tom XX 460.

— z instrukcją względem licytacji dóbr pojezuickich, jakim sposobem czyniona być ma. Dnia 12 marca 1778. fol., k. 2.

Lewicki l. c. str. LXVII.

T. P. N. w Poznaniu.

— do szkół wojewódzkich y powiatowych w Koronie y Wielkiem Xięstwie Litewskiem. (Dat. 25 kwietnia 1777).

Przedrukował Lewicki l. c. str. 119—122 oraz we wstępie str. LXV.

Arch. Min. W. R. i O. P.

— obwieszczający o juryzdykcyi y kadencyi sądów Kommissyi Edukacyi narodowej (2 grudnia 1776). fol., k. 2.

Przedrukował Lewicki l. c. str. 100—7. — Tu podana literatura.

Bibl. w Sucheju — Jagiell. — Krasia. — T. P. N. w Poznaniu.

— z ordynacją dla sądów Kom. (1777)... ob. tom XX 460.

— względem ustaw dla stanu nauczycielskiego przepisanych. (Dat. 23 grudnia 1782). . ob. Ustawy Kom. E. N. (1783).

Przedrukował Lewicki l. c. str. 171 i we wstępie str. LXVIII.

— do miast i miasteczek w Koronie aby wysyłano uczniów na naukę Sztuki lekarskiej. Warszawa 11° kwiet.

1784. (Z podpisem własnoręcznym A. Naruszewicza i z pieczęcią). fol., 1 ark.

Przedrukował Lewicki l. c. str. 192—194.
Arch. Główne Warsz.

— Toż... Datow. Warszawa 12 kwietnia 1785. fol., k. 2.

Ob. Poniatowski Stan. Aug. — Lewicki l. c. str. LXIX omawia obszernie genezę tego uniwersału.

Jagiell. — Krasin. — T. P. N. w Pozn. — Uniw. Warsz.

— zachęcający... młódcz do błąg. Boga (1792)... ob. Komissya (tom XIX 460).

Pisał Piramowicz G.

Przedrukował Lewicki l. c. str. 364—5. — Jest też w Gazecie Nar. i obcej (1792) str. 277.

Ob. Wisłocki Poczet prac str. 217.

Jagiell.

(Uniwersały Komisji Policji Obojga Narodów). Uniwersał nakazujący Rewizyą Miast Wolnych, dla Podziału onych na Cyrkuły i Dozory. 1791. fol., k. 2.

Inne uniwersały teje komisji wymienione są w tomie XX 461—2.

Obacz o utworzeniu (1791) i działalności tej komisji Korzon Wewn. dzieje V (1897) str. 179—193. Raczyń.

— względem donoszenia o funduszach szpitalnych. (Warszawa d. 16 listopada 1791). fol., 1 arkusz składany. Krasin.

— do miast wolnych względem cmentarzy y szlachtuzów. Warszawa d. 18 lutego 1792 r. fol., k. 1. Krasin. — Raczyń.

— względem publikacyi y exekucyi prawa pod tytułem: Deklaracya doczesna. (Warszawa d. 27 kwietnia 1792). fol., k. 2. Krasin.

— względem przychodniów. (Warszawa d. 15 maja 1792). fol., 1 ark. Krasin.

(Uniwersały Komisji Skarbu Koronnego oraz Obojga Narodów). Uniwersał Komisji Rzeczpospolitey Skarbu Koronnego. (Warszawa d. 20 maja 1765). ark. plak.

Obacz o utworzeniu (1764) i działalności Komisji Skarbu Kor. w latach 1764—91: Korzon Wewn. dzieje IV (1897) str. 81 oraz 193 i t. V str. 8—11. — Innych nie wymienionych tutaj uniwersałów trzeba szukać w t. XX pod Komissya — bądź też pod: Wessel Teod. — Moszyński

Fryd. — Adam Poniński — Kossowski Roch (od r. 1775) — Czacki Tad.

Od 1 lutego 1792 obie Komisje skarbowe koronna i litewska złączone zostały w Kom. Skarb. O. N. Krasin.

— Toż... (Warszawa d. 31 maja 1765). ark. plak.

Ob. treść w tomie XX 468. Krasin.

— o kwarcie wypłacać się mającey do Skarbu Koronnego. Warszawa 7 lutego 1766. fol., ark. plak.

Obacz tom XX 468, gdzie kilka innych uniwers. w teje sprawie. Osol.

— Toż... (Działo się w Warszawie d. 22 kwietnia 1766 r.). fol., plak.

Względem długów żydowskich. Krasin.

— Toż... in ordine monety zagranicznej. (Warszawa d. 4 m. czerwca 1766). fol., k. nlb. 2.

Krasin. — Uniw. Warsz.

— Toż... o monecie w kursie swoim prawem nowem ustanowionej. (Warszawa dnia 28 listop. 1766). fol. plak. Krasin.

— Toż... tyczący się monety tak zwanej Wrocławskiej y Bąki. (Dat. w Warsz. 28 sierpnia 1767). fol. plak. Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Toż... (Warszawa d. 21 marca 1767). fol., str. nlb. 7. Krasin.

— Toż... względem publikacyi y Exekucyi prawa pod tytułem: Deklaracya doczesna 1772. fol., kart 2 nlb.

Krasin.

— Toż... względem wypłacania dochodów skarbowych Komissyi Rzplitey Skarbu Kor. 1772. fol., karta 1. Krasin.

— Toż... względem monety. Warszawa 1772. w 4ce, k. 2. Krasin.

— Toż... względem ewaluacyi monet. (Warszawa d. 21 marca). fol. plak. Krasin.

— Toż... wyznaczający miejsca do odbierania podatków, datowany w Warszawie d. 21 sierpnia 1775 r. fol. plak.

Ob. inne uniwers. z lat 1775—89, o ile były podpisywane przez Ponińskiego w tomie XXV 45—6. — W Bibl. Jag. w rękop. 256 jest ich duży zbiór (pisanych i druk).

Krasin.

— Toż... zabraniający właścicielom statków opierać takowe o mosty na Wiśle. (Warszawa d. 11 marca r. P. 1776). fol., plak. Krasin.

— Toż... z zawiadomieniem o przesłaniu instruktarza czyli taryfy celney do pogranicza pruskiego. (Warszawa na sessyi d. 5 Aprilis 1776). fol.

Krasiń.

— Toż... do miast, miasteczek i wsiów zakordonowanych a potem powróconych do Polski, aby podatki punktualnie opłacali. (W Warszawie 9 listop. 1776). fol., str. 1.

Krasiń.

— Toż... zakazujący kursu czerwonym złotym duńskim i ostrzegający o fałszywej monecie. (Warszawa d. 27 marca 1778 r.). ark. plak.

Krasiń.

— Toż... względem licytacji arendy czopowego. (Warszawa d. 10 kwietnia 1778). (Zarazem:) Specyfikacya miast do licytacji czopowego przypadających. fol., k. 2.

Krasiń.

— Toż... względem lustracji żydowskiej. (Datum na sessyi d. 23 marca r. P. 1778). fol., k. 2.

Krasiń.

— Toż... obwieszający sprzedaż tabaki i tytoniu po miastach i miasteczkach Kor. od 1 Stycznia 1784. (Warszawa 20 września 1783). fol. plak.

— Toż... zakazujący nawozu i kursu monety srebrney Pruskiej oraz wywozu krajowej. (Warszawa d. 4 stycznia 1782 r.). fol. plak.

Krasiń.

— Toż... względem Monety Zagranicznej złotej. (W Warszawie d. 22 grudnia 1783). fol.

Ob. tom XX 473 (z 29 grudnia).

Uniw. Warsz.

— Toż... względem odebrania Loteryi Krajowej Genueskiej zwanej na Skarb Koronny, i że ta od 1° Wrześ. 1787 zaczynać się będzie. Dnia 15 (liczba dopisana) Czerw. 1787. fol.

— Toż... względem nowej lustracji głów żydowskich w Koronie, datowany w Warszawie d. 9 marca 1787. fol. plakat.

Krasiń.

— Toż... względem monety. (Warsz. 15 marca 1787). fol.

— Toż... zabraniający sprowadzania broni z zagranicy bez uprzedniego pozwolenia Kom. Skarb. (Dat. w Warszawie d. 28 lut. 1789 r.).

Krasiń.

— Toż... względem składania ofiary na ten raz uczynioney. (Dat. w Warszawie d. 3 lut. 1789). fol., k. 2.

Krasiń.

— Toż... Dat. w Grodnie na sessyi ekonomiczney r. 1789 w marcu d. 2). fol., k. 2.

Krasiń.

— Toż... zalecający magistratom miast dostarczać rapporta o wszelkich targach zbożowych urodzonym Superintendentom prowincjonalnym. (Dat. w Warszawie d. 28 marca 1789 r.). fol., k. 2 z tabellą targową.

Krasiń.

— Toż... (Dat. w Warszawie d. 1 kwietnia 1789 r.). fol., k. 1.

Krasiń.

— Toż... względem monety zagranicznej. (Dat. w Warszawie d. 10 czerwca 1789). fol., k. 2.

Krasiń.

— Toż... zakazujący przywożenia z Królestwa Pruskiego drobney monety zdawkowej. (Dat. w Warsz. d. 10 czerwca 1789). fol., k. 2.

Krasiń. — Uniw. Warsz.

— Toż... o wybieraniu jednoroczney ofiary podatku kominowego od Dworów, a kary na tych którzyby ją na włościan narzucali. (Warsz. 1 kwiet. 1789). fol., k. 1.

— Toż... względem obrócenia na fundusz woyska wszelkich summ i dóbr duchownych po r. 1773 odpadłych, a za konwencyą z Dworem Wiedeńskim r. 1786 powróconych. (Warsz. 14 kwiet. 1789). fol., k. 1.

— Toż... o pomnożeniu dochodu z papieru stęplowego. (Warsz. 23 kwiet. 1789). fol., k. 1.

— Toż... względem ostrzeżenia dzieciów i possessorów dóbr wszelkich izby chłopów do opłaty podatku pod tytułem ofiary na terażniejszym seymie uchwalonego, nie podciągając, sami przez siebie opłacali. (Dat. d. 8 kwietnia 1789). fol. plak.

Krasiń.

— Toż... zalecający obywatelom dostarczenie dowodów i praw na lenności. (Dat. d. 14 kwietnia 1789). fol., karta 1.

Krasiń.

— Toż... względem opłacania podatków. (W Warszawie d. 5 września 1789 r.). fol., k. 1.

Krasiń.

— Toż... o podatkach na wojsko. (Warsz. 5 wrześ. 1789). fol., k. 1.

— Toż... względem podatku od skór. (Dat. w Warszawie d. 16 listop. 1789). fol., k. 2.

Kraśiń.

— Toż... względem przyspieszenia opłaty podatków wszelkich na ratę marcową od dnia 1° marca 1790 r. odtąd zaczynać się mającą. (Dat. w Warszawie d. 12 lutego 1790). fol., k. 1.

Bibl. w Suchej — Kraśiń.

— Toż... względem zaciągnięcia summ dla wojska Koronnego przez Kommissyą Skarbu. (Dat. w Warszawie d. 23 lutego 1790). fol., str. 1.

Bibl. w Suchej — Kraśiń.

— Toż... względem opłaty złotego jednego z dymu na magazyny i szeląga na expensa Kommissyów porządkowych. (Dat. w Warszawie 25 stycznia 1790). fol., k. 1.

Bibl. w Suchej — Kraśiń.

— Toż... podatku konsumpcyjnego.. (Dat. 23 maja 1791). fol.

Ten i kilka innych uniwersałów Kom. Skarb. ob. pod Kossowski R. (tom XX 148), który wiele uniwersałów jako podskarbi kor. podpisywał.

— Toż... w kwestyi płacenia podatków. (Warszawa d. 1 grudnia 1791). fol., k. 2.

Kraśiń.

— Toż... względem płacenia z dymów wiejskich po groszy trzy za podatek skorowy i względem bonifikacyi podług prawa za opłaty podymnego przed lustracyą 1790 roku do skarbu wnoszone. 1791. fol., k. 2.

Bibl. w Suchej.

— Toż... względem nowej lustracyi głów żydowskich w Koronie. (Dat. w Warszawie d. 30 kwietnia 1790). fol., k. 2.

Smoleński Pisma hist. III 18 omawia i ten i kilka innych uniwersałów Kom. Skarb.

Bibl. w Suchej — Kraśiń.

— Toż... względem dopełnienia lustracyi dymów. (Warszawa d. 1 maja 1790). fol., ark. 1 (z 8 tabelami).

Kraśiń.

— Toż... względem dóbr dawniej królewskich a przez prawo 1768 i 1775 w dziedzictwo przemienionych, oraz summ na starostwach, dzierżaw staro-

ścińskich i ordynacyj familijnych. (Warsz. 9 czerw. 1790). fol., k. 2.

— Toż... manipulacyą podatku skór-nego urządzający. Datum w Warszawie na sessyi Ekonom. (D. 14 czerwca 1790). fol., k. 4.

Kraśiń.

— Toż... zabraniający wprowadzenia i udawania monety zagranicznej w wewnętrznym walorze monecie krajowej niewyrównającej. Datow. (W Warszawie d. 15 czerwca 1790). fol., k. 2.

Bibl. w Suchej — Kraśiń.

— Toż... obwieszczający ustanowienie miysce do exakeyi podatków publicznych. (Warszawa d. 29 lipca 1790). fol., k. 2.

Kraśiń.

— Toż... względem podatku ze starostw i królewszczyzn. Datowany d. 8 lutego 1792 r. fol., k. 2.

O utworzeniu (1 lutego 1792) i o działalości Komisji Skarb. Obojga Narodów obacz Korzon I. c. V str. 11 i nast.

Kraśiń.

— Toż... obwieszczający aby pobór generalny był do skarbu wnoszony. (Działo się w Warszawie d. 6 czerwca 1792 r.). fol., k. 2.

Kraśiń.

— Toż... nakazujący przysięgę oficyalistom skarbowym y obwieszczający jakie podatki mają być płacone. (Dat. w Warszawie d. 3 wrześ. 1792). fol., k. 2.

Kraśiń.

— Toż... względem nowej lustracyi głów żydowskich y stęplowania ich xiążek w prowincyi Wielkiego Xięstwa litewskiego. 1792. fol., kart 2.

Bibl. w Suchej.

— Komissyi Rzplitey Skarb. Kor. względem furazów. (Warszawa d. 2 październ. 1793). fol., k. 1.

O tej Komisji skarbowej, utworzonej w sierpniu 1793, obacz Korzon Wewu. dzieje V 263.

Kraśiń.

— względem zaciągu summ na skarb publiczny prawami nakazanego. 1793. fol., str. 3.

Bibl. w Suchej.

— uchylający podatek rzezi die 1. Januarii 1794 roku oprócz miast głównych. 1793. fol.

Bibl. w Suchej.

— odkładający bonifikacyą poboru do dalszego czasu. (Dat. w Warszawie d. 17 maja 1793). fol., 1 ark.

Chodzi o bonifikacyę zapowiedzianą przez Konfed. Targowicką.

Kraśiń.

(Uniwersały Kom. Skarbu W. X. Litew.). Uniwersał Komissyi Skarbu W. X. L. względem pogłównego. (Grodno 1765 r. m. Augusta 9). fol. plak.

Krasiń.

— Toż:... zabraniający wprowadzenia nowej zagranicznej monety. (Grodno r. 1765 d. 9 Augusti). fol. plak.

Krasiń.

— Toż:... aby mosty, drogi i gościńce były reparowane. (Grodno 1765 d. 9 Augusti). fol. plak.

Krasiń.

— Toż:... o likwidacyi długów żydowskich. (Grodno 1765 m. Augusta 15). fol. plak.

Krasiń.

— Toż:... w sprawie redukcji monety. (Grodno 1766 d. 9 Augusti). fol. plak.

O utworzeniu (1765) i o działalności Komisji Skarb. W. X. Lit. ob. Korzon Wewn. dzieje IV 241 oraz V 5.

Dziwna rzecz, że uniwersały tej komisji przechowały się w tak szczupłej liczbie, a przecież musiały być ogłaszane drukiem przez cały czas jej działalności, tj. 1765—92.

Obacz Brzostowski — Tyzenhaus Antoni.

Krasiń.

Uniwersał Komissyi Woyska Koronnego (1772, 1773)... ob. w Dopełnieniach (pod Komissya).

Korzon Wewn. dzieje IV (1897) str. 175.

Uniwersał Komissyi Woyskowej Obojga Narodów, uwiadamiący obywatelów y wszystkich mieszkańców Rzplitey o wielości płacy dla żołnierza tak pieszego jako y konnego y o wydanych ordynansach jaknajściślejszey karności na konsystencyach y w przechodach. (Datow. w Warszawie d. 11 stycznia 1790). fol., 1 ark.

Obacz o tej komisji Korzon Wewn. dzieje V (1897) str. 30 i nast.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Krasiń. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— względem opłaty złotego jednego z dymu na magazyny i szeląga na expensa Komisjów porządkowych. Warszawa 25 stycznia 1790. fol., 1 ark.

Ob. wyżej: Kom. Skarbu. Krasiń.

— Toż:... względem pardonu dla dezertarów. Dat. 3 paźdz. 1791. fol., 1 ark.

Obacz tom XIX str. 477. Ossol.

— Komissyi Woyskowej Koronnej obwieszczający Koronie Polskiej

ufundowanie juryzdykeyi Kom. woysk. Koronnej z oznaczeniem czasu y miesca sądownictwa y do dawania pomocy sądowej. Warszawa 1793. fol.

Jest to Kom. Wojsk. wprowadzona przez Konfed. Targ. w kwietniu 1793 i dlatego nie nazywa się już „Obojga Narodów”. Bibl. w Suchej.

(Uniwersały Komissyi porządkowych cywilno-woyskowych). Uniwersał o ustanowieniu po wojewodztwach, ziemiach i powiatach Komissyi porządkowych. Dzieło pod ręką każdego obywatela potrzebne. (Dat. Warszawa 11 stycznia 1790). w 4ce, k. 16.

O ustanowieniu (1789) i o działalności tych komisji (wojew. i powiat.) podaje wiadomość Korzon Wewn. dzieje IV (1897) str. 196—232 Jednakże Korzon nie uwzględnił druków uniwersałów, a przedstawienie jego jest nader fragmentaryczne. Ob. Zbiór konst. y uchwał (1791) str. 142—8.

Krasiń

— Uniwersał Komissyi porządkowej cywilno woyskowej wojewódz. Krakow. powiatów Krakowsk., Proszowskiego i Xięstwa Siewierskiego. (Datowany w Krakowie d. 7 stycznia 1792). fol., k. 2.

Przeszło siedemdziesiąt innych uniwersałów Komisji porządk. krak. obacz w tomie XX 462—6. Krasiń

— Uniwersał od Komissyi porządk. cywilno woysk. Wojew. Sandomierskiego, powiatów Opoczyńskiego i Chęcińskiego złączonych, względem zaśszych nowych ustaw i rozporządzeń. (Opoczno 5 maja 1790). fol., str. 1.

— Toż:... od Komissyi porząd. cywil. wojs. Woiew. Sandomierskiego, powiatów Opoczyńskiego i Chęcińskiego złączonych, uwiadamiący o obowiązkach dla komisjów. (W Opocznie 13 marca 1790). fol., k. 1. Bibl. w Suchej.

— Toż:... od Komissyi porząd. cywil. wojsk. wojew. Sandomier. powiatów Opocznyń i Chęcińsk. złączonych, względem składania ofiar na woysko, imania dezertarów i bez paszportów snujących się ludzi, oraz nowych wydać się mających paszportów. (Opoczno, 30 lipca 1790). fol., ark.

— Toż:... od Komissyi porządkowej cywilno wojskowej wojew. Sandomier-

skiego, pow. Opoczyńskiego i Chęcińskiego, datowany w Opocznie d. 28 paźdz. 1791. fol. Krasin.

— Toż... 1792. fol.

Inne uniwersały tejsze Kom. sand. ob. w tomie XX 467—8. Bibl. w Sucheju.

— Uniwersał Komissyi cywilno-wojskowej do województwa i powiatu poznańskiego. Poznań 1790. fol.

Ceny zbóż mają być podawane.

Por. tom XX 462 (pow. kościański).

Raczyń.

— Uniwersał Komissyi porządk. woj. Wileń. względem wnoszenia podatków nowo ustanowionych, jako też komportowania tabell, i inwentarzędw starostw... Działo się na sessy Komissyney w Wilnie r. 1790 marca 22 dnia. ark. plakat.

Por. tom XX 462 (pow. kowieński).

Raczyń.

— Uniwersał Komissyi Porządkowej cywilno-wojskowej wojew. Wołyń. pow. Łuckiego. (Łuck d. 9 grudnia 1790). fol., ark. Krasin.

— Uniwersał Komissyi porządkowej cywilno-wojskowej powiatu Krzemienieckiego. (Dat. w Krzemieńcu 1792 r. d. 22 maja). fol., 1 ark.

Krasin.

— Uniwersał do województw Kijowskiego, Wołyńskiego i Braclawskiego tak o kommissyach porządkowych iak mieniu ostrożności względem powstawać mającego pospolstwa i znoszenia się obywatelów z kommissyami i komendami wojskowemi. (Dat. 23 lutego 1789). fol., k. 1.

Uniwersałów Kom. porz. woj. kijow. dochowała się stosunkowo znaczna ilość, z której część ob. w tomie XX str. 463 i 468; inne poniżej.

Bibl. w Sucheju.

— Kommissarzy Wojew. Kijowsk. pow. Żytomirsk. (Dat. w Żytomierzu na sesji d. 1 lipca 1789). fol., ark.

Krasin.

— Uniwersał Komissyi wojew. Kijowskiego ptu Żytomirskiego wyznaczoney od Nayaśn. Seymujących Rżplitety Stanów do wynalezienia wieczney na wojsko ofiary. (Dat. w Żytomierzu d. 4 grudnia 1789). fol., 1 str.

— Toż... (Dat. w Żytomierzu d. 13 maja 1789). fol., ark. Krasin.

— Toż... (Dat. w Żytomierzu d. 16 maja 1789). fol., 1 ark. Krasin.

— Toż... pow. Kijow. (Dat. w Żytomierzu d. 27 maja 1789). fol., 1 str. Krasin.

— Toż... powiatu Kijow. (o odbieraniu intrat ziemiańskich). (Dat. w Grudniu 1789). fol., str. 1. Krasin.

— Toż... pow. Kijowskiego. (Dat. w Żytomierzu d. 27 Augusta 1791). fol., ark. Krasin.

— Toż... powiatu Kijowskiego. (Dat. w Żytomierzu d. 19 Xbris 1791). fol., 1 arkusz. Krasin.

— Toż... powiatu Kijowskiego. (Dat. w Żytomierzu d. 11 Januarii 1791). fol., kart 2. Krasin.

— Toż... Komissyi porządk. wojew. podolskiego... ob. tom XX 466.

— Toż... Xięstwa Mazowieckiego (i różnych ziem w skład jego wchodzących)... ob. tom XX str. 467—8.

Uniwersał Komissji porządk. cyw. wojskowej Ks. Mazow. w sprawie paszportów... ob. Uebersetzung (z 23 marca 1790).

— Toż... Ziemi lubelskiej... ob. tom XX 466.

(Uniwersały Konfederacji Targowickiej). [Uniwersał z dnia 19 maja 1792, wydany przez Szczęsnego Potockiego, a podp. przez Dyzmę Bończę Tomaszewskiego, Konf. Gen. Koronnej sekretarza]. (Bez m. druku). fol., k. 6.

Są 2 edycje: jedna o 6, druga o 5 kartach nlb.

Obacz opis w t. XXV 167 (tu biblioteki). W tomie XXV str. 167—9 podano 36 uniwersałów targowickich Szczęsnego Potockiego; niżej podany spis jest ich dopełnieniem. Tam podanych już nie powtarzam.

Por.: Akt Konfed. W. X. Lit. (t. XII 88). — Obacz też pod Zabiełło.

— Konfederacyi wojew. Wołyńskiego datowany w Łucku d. 22 sierpnia 1792 r. fol., str. 4.

— Konfederacyi Generalney Wolney W. X. Lit. Sierpnia 29 r. 1792 w Wilnie. fol., k. 1.

Ob. Zabiełło. Czapski (M. N.).

— do Narodu. Dan w Tulczyźnie 16 czerw. 1792. fol., str. 3 nlb.

— względem odebrania rachunków od przeszłych kommissarzy cywilno-woj-

skowych do Prześw. Konfed. Wdztw Ziemi i Powiatów. (Z dnia 28 września 1792). fol., str. 3.

Bibl. w Sucheju.

— tłumaczący zamiary Generalnej Konfederacji Koronnej. (Dat. w Brześciu Litewskim d. 6 paźd. 1792). fol., k. 1.

Bibl. w Sucheju — Krasin.

— głoszący zamiary Konfederacji Generalnej obojga Narodów, wraz z wezwaniem współobywateli do komunikowania uwag y myśli względem potrzebnych w prawie odmian. Grodno, 29 paźd. 1792. fol., k. 1.

— Konfederacji Wojew. Krakow. wydany w Krakowie 15 grud. 1792. Podpis. Walewski Marsz. Konf. W. Krak. (Zaleca poszukiwanie zgromadzeń niechętnych władzy rządowej osób i burzycieli publicznej spokojności, w skutek Rozporządzenia Konfederacji General. danego w Grodnie 28 listop. 1792). fol., k. 1.

— do Narodu. Dan w Grodnie 21 grud. 1792. fol., k. 1.

Tak tu, jak i na innych uniwersałach imieniem Obojga Narodów wydanych podpisani: Szczeny Potocki i Aleks. Sapieha.

— Konfederacji Generalnej wolnych Obojga złączonych narodów wyznaczający deputacyą do ułożenia formy rządu. (Dat. w Grodnie d. 17 grudnia 1792). fol., k. 1.

Bibl. w Sucheju — Krasin.

— Konfederacji Generalnej wolnych Obojga złączonych narodów. (Dat. w Grodnie 1792 d. 17 grudnia). fol., k. 1.

Zakaz druków przeciw religii. Krasin.

— zalecający dostawienie prowiantów na miesiąc Styczeń i Luty. (Datowany w Grodnie d. 21 grudnia 1792). fol., k. 1.

Podp. St. Szcz. Potocki i Aleks. Sapieha.

Bibl. w Sucheju — Krasin.

— nakazujący bonifikacyą podatków po dniu 3 maja 1791 nałożonych. 1792. fol., k. 1.

Ob. wyżej pod: Kom. skarbową (odłożenie tej bonifikacji z dnia 17 maja 1793).

Bibl. w Sucheju.

— do Prześw. Konfederacyów województw, ziem i powiatów względem proporeyi równego rozkładu furazów. 1792. fol., str. 1.

Bibl. w Sucheju.

— [po francusku] ostrzegający, ażeby nikt nie pożyczal na rzecz skarbu Rzeczypospolitej. 1792. fol., str. 1.

Bibl. w Sucheju.

— ustanawiający medale dla obrońców Rzeczypospolitej i bicie pod tymże stemplem talarów. Grodno 1792. fol.

Bibl. w Sucheju.

— do konfederacyów województw, ziem i powiatów. 1792. fol., str. 3.

Bibl. w Sucheju.

— do konfederacyów wojewódzkich i wszelkich jurysdykcji krajowych, jako też jurysdykcji marszałkowskiej względem utrzymania spokojności wewnętrznej. Grodno 1792. fol.

Bibl. w Sucheju.

— zapewniający spokojność wewnętrzną w Krajach Rzplitej z powodu noty I. W. de Sievers ambas. rossyj. d. 18 Febr. 1793 r. podanej. fol., k. 2.

Krasin.

— do Narodu względem gotowości do pospolitego ruszenia od Konfederacji Wojew. Wołyńskiego. Dan w Łucku 25 lut. 1793. fol., kart 2.

Bibl. w Sucheju

— względem towarów francuzkich w exekucyi prawa seymu Grodzieńskiego pod tytułem: Oszczędność krajowa. 1793. fol., str. 4.

Bibl. w Sucheju.

— donoszący o determinowaney cenie furazów. Grodno 1793. fol.

Bibl. w Sucheju — Krasin.

— Konfederacji Generalnej wolnej W. X. L. determinujący czas wnoszenia opłat z dóbr po-jezuickich do Kassy Komisji Edukacyjnej w Wilnie. (Dat. w Grodnie d. 12 marca 1793 r.). fol., k. 1.

Krasin.

— obwieszczający o rezolucyi Rady Nieustającej przed dniem 7. stycznia 1794 r. zapadłej 1794. fol.

O tej przywróconej Radzie Nieustającej ob. Korzon Wewn. dzieje V 261.

Bibl. w Sucheju.

— ob. Targowica (w t. XXI 31). Przeważna część uniwersałów Konf. Targow. była drukowana w Korrespondencie Kraj. y Zagran. (1792—3) i w „Zbiorze wszystkich druków“ (1792—3).

O innych odezwach Konf. Targ. obacz pod: Targowica. — Finkel nr 5398—5399.

Smoleński Konfed. Targow. (189) na str. 78 i 279 wskazuje, że niektóre odezwy były fałszywie datowane z Targowicy, Dubna, Tulczyzna itp., a w istocie były pisane w Petersburgu i Elizabetgradzie.

(Uniwersały rządu powstania z r. 1794). Uniwersały Tad. Kościuszki z r. 1794... ob. w tomie XX 126—7.

Zbiór tych uniwersałów wydany w osobnym dziełku (r. 1794)... obacz pod: Zbiór. — Obacz także pod: Opis (w t. XXII 374).

— Uniwersał do duchowieństwa. (Dat. d. 25 marca 1794) (nakazujący czytanie z ambon Aktu powstania narodowego). fol., ark. plak. Krasień.

— względem rozsyłania postanowień Komissyi porządkowej. (Dat. 26 marca 1794). fol., str. 1. Krasień.

— w którym Komisyja porządkowa dozwala brać pobór i przyjmować monetę taką, jaka się w kraju znajduje, prócz miedzi. (Dat. 26 marca 1794). fol., str. 1. Krasień.

— zalecający dostawienie ludzi zbrojnych do powszechny obrony i werbowanie tychże w sposób łagodny i przyzwoity. (Dat. d. 28 marca 1794). fol., str. 1. Krasień.

— nakazujący mieszkańcom w braku odpowiedniej broni uzbrajać się w kosy. (Datow. 28 marca 1794). fol., str. 1. Krasień.

— Komissyi porządk. w kwestyi przyjmowania ofiar na rzecz powstania. (Dat. d. 28 marca 1794). fol., str. 1. Krasień.

— Komissyi porządk. zabraniający wywożenia za granice Rzplitey klejnotów. (Dat. d. 29 marca 1794). fol., str. 1. Krasień.

— zabraniający wywozu za granicę żyta, owsa i siana, prócz pszenicy. (Dat. d. 29 marca 1794). fol. Krasień.

— Komissyi porządkowej względem ofiar. (Dat. d. 29 marca 1794). fol., str. 1. Krasień.

— Kom. porząd. o Dezerteterach (2 kwietnia 1794). fol., str. 1. Krasień.

— Kom. porz. do obywatelów do miast i miasteczek z zaleceniem o dostarczeniu wiadomości o nieprzyjacielu. (Dat. d. 2 kwietnia 1794). fol., str. 1. Krasień.

— względem dostarczania koni, datowany d. 4 kwietnia 1794, fol., str. 1. Krasień.

— względem czynienia ofiar na rzecz rannych (d. 5 kwietnia 1794). fol., str. 1. Krasień.

— zawiadamiający o dokonaniem zwycięstwie p. Nacz. Siły Zbrojnej (d. 5 kw. 1794). fol., 1 str. Krasień.

— w którym Komissya porząd. dla wszystkich dezerteterów deklaruje ogólny pardon (d. 6 kwiet. 1794). fol., str. 1. Krasień.

— wzywający włościan do powrotu do obozu Narodowego (d. 7 kwiet. 1794). fol., str. 1. Krasień.

— zalecający bacność na obroty nieprzyjacielskie (d. 9 kw. 1794). fol., str. 1.

— uwiadamiający o akcesie innych województw do aktu powstania Narod. (d. 10 kwiet. 1794.). fol., 1 ark. plak. Krasień.

— względem doniesienia zapasów gruntowych furaju i poboru. (d. 11 kwietnia 1794). fol., str. 1. Krasień.

— nakazujący łagodne obchodzenie się z dezerteterami od wojsk nieprzyjacielskich (d. 14 kwietnia 1794). fol., str. 1. Krasień.

— względem uzbrojenia wszystkich mieszkańców, dostawienia rekruta konnego, musztry i ściągania zbrojnego nieprzyjaciół (d. 14 kwiet. 1794). fol., karta 1. Krasień.

— nakazujący pospolite ruszenie się obywatelom i mieszkańcom województwa na obronę oyczyzny (d. 19 kwietnia 1794). fol., k. 1. Krasień.

— zapewniający włościanom opiekę rządową i ulgę w robociznach dla tych, którzy do obrony powszechny użyci zostali (d. 20 kwietnia 1794). fol., k. 1. Krasień.

— ostrzegający obywatelów niedopełniających uniwersałów Komissyi o płacenia poborów i innych (d. 30 kwiet. 1794). fol., str. 1. Krasień.

— zalecający skromność obyczajów, zakazujący gry i przepychów, nakazujący włościanom posłuszeństwo dla zwierzchności dworskiej i pełnienie po-

winności gruntowych. (Dat. na sesji d. 2 maja 1794). fol., 1 ark. plak.

Kraśni.

— Komis. porząd. zakazujący emigracyi. (Dat. 4 maja 1794). fol., k. 1.

Kraśni.

— urządzający powinności gruntowe włóścian i zapewniający dla nich skuteczną opiekę rządową, bezpieczeństwo... (d. 7 maja 1794). fol., 1 ark.

Ten i inne uniwersały Kościuszki ob. t. XX 126—7.

Kraśni.

— Rady Naywyższej Narodowej wydany do obywateli Polski i Litwy względem spisania żywności po miastach i wsiach (w Warszawie 18 maja ?) 1794. fol., str. 1.

Uniwersały Rady Najw. Nar. (oraz tzw. „Rady zast.“) obacz w t. XXVI str. 17—23.

Kraśni.

— Kommissyi porządkowej zakazujący wywozu zbóż z kraju (d. 3 czerwca 1794). fol., str. 1.

Kraśni.

— Rady Nayw. Nar. do obywatelów Polski i Litwy z okoliczności wyszłych deklaracyi moskiewskich (d. 27 czerwca 1794). fol., k. 1.

Kraśni.

— Rady Nayw. Narod. (d. 12 czerwca 1794). fol., k. 1.

Kraśni.

— względem spisania żywności po miastach i wsiach (d. 12 czerwca 1794). fol., k. 2.

Kraśni.

— Rady Naywyższej Narodowej do obywatelów prowincyi Wielkopolskiej (d. 12 czerwca 1794). fol., k. 1.

Kraśni.

— Rady Naywyższej Narodowej względem żebraków, włóczęgów i ludzi luznych (w Warszawie d. 14 czerwca 1794). fol., k. 1.

Kraśni.

— stanowiący sposób używania zaręczon skarbowych (w Warszawie d. 15 czerwca 1794). fol., k. 1.

Kraśni.

— Rady Naywyższej Narodowej względem przystawienia botów, koszul y siermiąg dla wojska. (Dat. w Warszawie d. 17 sierpnia 1794). fol., k. 1.

Kraśni.

— Kommissyi porządkowej wojew. wileńskiego. (Dat. w Wilnie d. 14 Sbr. 1794). fol., ark. plak.

Kraśni.

— ob. Komissya porządkowa woj. krak. (tom XIX 463—6; tu dużo uniwersałów z pierwszego okresu powstania) — Rada najw. zastępcza i Rada najw. narod. (tom XXVI str. 17—23; tu wyliczone jej odezwy i rozporządzenia).

Korzon Wewn dzieje VI str. 15. — Finkel nr 5435 i 27913.

Uniwersały ob. Akt (Konfed. 1703, 1767, 1773, 1788, 1792, 1793) — August II — August III — Batory Stefan — Branicki Franc. (kilka uniw. hetm. 1775—89) — Brody (miasto neutralne) — Conti (1697) — Czacki Tad. (Kom. skarb.) — Dąbski Stan. (1697) — Franciszek cesarz — Fryderyk Wiel. — Fryderyk Wilh. (Publicandum) — Grodno (Kontrybucja 1794) — Henryk Walezy — Jan Kazimierz (1651) — Józef II — Katarzyna II — Komissya (skarbu, policji, porządk., eduk.) — Kossowski Roch (Kom. skarb.) — Kraśniński Michał (Konfed. 1770) — Łącki A. (hetmana 1777; ob. Branicki) — Leopold cesarz (patent) — Leszczyński Stan. — Leszczyński Bog. — Litterae univ. — Lubomirski Jerzy (1666) — Lwów (względem skasowania Comité 1790) — Małachowski Stan. (uniw. marsz. sejmu 1789—90) — Manifest (Radziejowskiego i inn.) — Maria Teresa (patenty) — Mniszech Wandalin (Kom. skarb.) — Opis rządu (1794) — Pac Mich. Jan (Konfed. 1769) — Patent (ceny na lekarstwa 1777) — Poniatowski Stan. Aug. (1778 itp.) — Poński Adam (Kom. skarb., Konfed. generalna) — Rada Najwyższa — Rada Zastępcza — Rady Koronne (1576, 1578, 1648, 1697, 1702, 1707, 1709, 1734) — Radziejowski prymas (1696, 1697, 1702, 1704, 1705) — Radziwiłł K. (Konf. 1767) — Reces — Sobieski Jan (1683 itp.) — Tyszkiewicz Ludwik (hetm.) — Wężyk (prymas o bezk. 1632) — Wiśniowiecki M. (1669—70) — Władysław IV — Zbiór (Kościuszki 1793) — Zygmunt I — Zygmunt August — Zygmunt III.

Uniwersały wydawał początkowo tylko monarcha (Litterae univ.) — Potem w czasie

beakrólowia Stany (My Rady...). — W w. XVII zaczęli wydawać i niektórzy dygnitarze (prymas, hetmani, podskarbiowie, marszałk.) i konfederacje (rokosze). W końcu w. XVIII ogłaszały „uniwersały“ komisje rządzące. — Miały one charakter analog. jak rozporządzenia w stos. do ustaw.

Universitas Linguarum Litvaniae in principali Ducatus eiusdem dialecto grammaticis legibus et in obsequium Zelosorum Neo-Palaemonum ordinata. Permissu Superiorum. Anno a descriptione universi orbis 1737. [Godło jezuitów]. Vilnae Typis Collegii Academici Soc. Jesu. k. tyt. i k. 28 (sygn. G₁).

Na odwr. k. tyt. dwie cytaty z Pisma św. Na końcu aprobata podpisana: Alex. Joannes Zebrowski, S. Th. et I. N. D. scholasticus, praelatus vicarius in spirit. et officialis Vilnensis m. pp.; datow. Vilnae 1737 die 13 Julii.

Ob. pod Szyrwid (któremu bywa — zdaje się niesłusznie — przypisywane autorstwo). Przedrukował Szymon Staniewicz w r. 1829. Powtórnie przedrukował w Krakowie nakł. Akad. Um. w r. 1896 Jan Rozwadowski, a zarazem dodał krótki wstęp (podnosząc znaczenie dziełka), uwagi zwięzłe i litewsko-polski Index vocabulorum (słowniczek). — Obacz tenże w Encykl. Pol. Akad. Um. III (1914) str. 376.

Czart. — Jagiell. — Ossol.

Universitas Cracoviensis ob. Academia.

Universitas et Academia Vilnensis ob. Vilnensis Academia (1781, 1783).

Universitas Leopoliensis, Zamosensis ob. Academia.

Universitates (Universitas) ob. Academia — Akademien — Chreptowicz M. (Majestatum 1691) — Cwierzowicz Ant. (dissert. 1764) — Opczyński H. (entis 1631) — Wysocki Alb. (Statuta 1650).

Universitäten ob. Akademien — Verzeichniss der Universitäten (1795).

Universum ob. Sakowicz J. (1629).

Unparteyischer Anweiser ob. Greflinger G. (1659).

Unrugowie (Unruh) ob. Arnold Krz. Zychliński Złota księga I 337 i II 332. —

Unruh G. Jahrhundertelange deutsche Kulturarbeit in Polen durch die Familie von Unruh (w Deutsche Blätter 1930). — Wojtkowski Bibl. hist. WPol. nr 9186.

Unrug Aleks. (I) ob. Schramm Jerzy (Ara 1674).

UNRUG Aleksander (II). Najjaśniejszy Królu Panie Miłościwy, Przeświętnie Skonfederowane Stany! (Prośba o indemnizacją w wyplaconej in vim dziedzictwa Starostwa Hammersztyńskiego summie 45,000 zł.). fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

(Unrug Aleksander). Nadgroda dla Urodzonego Alexandra Unruga Starosty Naszego Hammersztyńskiego. fol., k. 1.

Urząd dyrektora generalnego mennic Krzezypospolitej temuż Aleksandrowi Unrugowi niniejszą ustawą nadany. i

Bibl. Mis. w Krak. — T. P. N. w Pozn.

— **Ubezpieczenie Summy Urodzonego Alexandra Unruga** przedtym Starosty Hammersztyńskiego. fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— ob. Dysydenci (Memoriał 1782) — Raczyński Kaz. (Nota).

Unrug Anna, córka Krzysztofa ob. Gryphius J. G. (Göttliche Heimführung 1669).

Unrug Anna Maria podstolna ob. Arnoldus Chr. (Similitudinem 1671) — Giering S. (1713).

Wojtkowski Bibl. hist. WPol. nr 9183.

UNRUG Bogusław. Praeliminaria Rastadiensia & Brunschvvicensia esse Auroram Pacis Nuntiam. die Solenni Festi Sancti Josephi vili svadã suã Nomine totius Illustris Academiae & sub Directoratu Tit. Pleniss. Domini, Dom. Friderici Seyfridi de Ponikau in Nesselwitz, Carmin & Latkowa Divae memoriae Rom. Imperatoriae & Regiae Majestatis Josephi I. Consiliarii, & hujus Academiae Imper. & Regii Directoris Anno 1714. d. 19. Martii in publico demonstrare conatus est Bogislaus Unrug Capitaneides Obornicensis Eqv. Polonus. Lignicij, Stanno Waetzoldiano. 1714. fol., k. tyt. i k. 5 nlb.

Ded. Johanni Szembek, canc. regni Pol. Mowa stylem wyszukany, o charakterze elokubracji szkolarskiej, sławi „Auroram pacis“ — wyrażając nadzieje, aby zaświetłał teraz pokój Germaniae Sarmatiaeque serenissimis proceribus, clarissimis incolis. Kraushar Sprawa Zygm. Unruga I 33.

Ossol.

— ob. Schramm Jerzy (Ara pietatis 1674).

Unrug Jan ob. Arnold Krz. (Similitudinem 1676).

(**Unrug Joanna**). Przemowa pod czas ślubnego aktu Wielm. Jeym. Panny Joanny Unruzauki z W. Jego Mością Panem Alexandrem Antonim Bronikowskim miana w Prusimiu d. 5 Marca 1764. fol., kart 2.

Bez osobn. tytułu.

Ojciec był generałem w służbie Aug. III. Jagiell.

Unruh Konstancy ob. Groddek B. (Trauerrede 1763).

UNRUH Krzysztof († 1688 r.). Oratio valedictoria. Lesnae Polonorum 1644. w 4ca.

Katalog Prusinowskiego str. 108.

— ob. Arnold Krz. (Similitudinem 1676) — Gryphius (1669) — Leonhardi Jan (1644) — Rudinger Christ. (Epeufemismoj 1644) — Schonaich J. (Entaphiasmus 1642).

UNRUG Zygmunt (ur. 1676 † 1732), syn Krzysztofa a brat Bogusława. Relacya Dyskretna Zalosney y Nieszczęśliwey Sprawy Jegomości Pana Zygmunta Unruga Starościca Waleckiego. Si in Conscientia pacem, in affectus imperium, erga meipsum & charissimos meos pietatem mihi ô Bone Deus benignitas Tua in hac vita dederit, Croesum ipsum miserum dici poterô. Haec eorum summa est, quae modestissimae meae Ambitioni in votis sunt, quaeque hic in felicitatis album adscribere ausim, in quibus nullam Dextrae Tuae modum aut litem pono: quicquid Sapientiae Tuae beneplacito visum fuerit, de me facito, de me quicquid fiat; Fiat Voluntas Tua. W roku Panskim 1717. fol., k. tyt., str. 84.

Na odwr. tyt. dwie cytaty z Seneki.

Druk za granicą; stąd pełno błędów korekty: niecałym, niewiom, napzód, rrymska, manslam... itp. — Czcionki ś, ź, ż umyślnie cięte, nieco odmiennie od innych liter.

Rozpoczyna ab ipso fonte processus, to jest od uchwały sejmiku średzkiego w sprawie znalezionej przez Andr. Potockiego księgi notat Unruga (z rzekomych bliźnierstwem). Po czym drukuje dokumenty, objaśniające dalszy przebieg tej sprawy: listy, obłaty w grodzie, swoje wyjaśnienia dla patronów, inkryminowane wypisy z księzek (Molinaeus, Thumm, Agrippa, Mercure histo-

rique, Tarca wiary Drogoszewskiego, Kraińskiego Kazania, Platina, Adam Schertzer, M. Cecaenas). — Dalej idzie dekret Trybunału wydany w jego sprawie oraz opis spalenia księzek z notatami, wraz z listami przez niego odebranymi w sprawie tego dekretu. — Na str. 52 i nast. przedrukował dekret Tryb. w sprawie Boleszasyckiego (z r. 1627) oraz dodał komentarz, wykazujący różnice między sobą a Boleszasyckim. — Od str. 74 idą „Quaestiones“, jakie stawia w swojej sprawie, zmierzając do wykazania, jak wielkimi były naruszenia prawa i krzywdy prasaen doznane. — Wreszcie porusza zasadnicze położenie dysydentów w Polsce i szkody, jakie państwo z ich przestawowania odnosi. Kończy przedrukiem wierszankamiennego wyjętego z pism Stan. Lubomirskiego, Salomona polskiego, oraz modlitwą do Boga.

W ciągu wywodów przypomina swoje usługi oddane Rzeczypospolitej (poselstwa zagraniczne).

Memorial ten przedrukował Al. Kraushar w II tomie swojej Sprawy Unruga str. 42—76. Jeszcze szczegółowszy opis sprawy ob. pod Sendschreiben (1718).

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Rzym Sprawiedliwy w sprawie Unrugowskiej do uwagi ludzkiej krótko podany w Roku 1726. fol., k. 11.

Unrug opowiada tutaj jak Sancta Congr. S. Officii potępiła tu dekret Tryb. Piotrk. wydany w jego sprawie, uznając jego nieważność i odmawiając mu skutków prawnych (w paźdz. 1723). — Wywołało to ogromne wzburzenie wśród sędziów Trybunału.

Kraushar II 173.

Raczyń.

— Proces rzymski. Causa Sigiamundi Unrug. 1729. fol., k. 3.

Unrug opisuje tutaj ostatnią fazę swojej sprawy, polegającą na tym, że sejm z r. 1726 uchwalił zabezpieczenie życia i swobodnego zamieszkania dla Unruga, ale pozostawił na razie w mocy konfiskatę jego dóbr, orzeczoną w r. 1711 przez Trybunał Piotrkowski. (Ob. Vol. Legum VI 234). Przyczyną tej restrykcji była trudność w rozwikłaniu spraw majątkowych, skoro dobra jego uległy tymczasem licznym obciążeniom. Dopiero pod koniec życia († 1732) odzyskał Unrug majątek.

Kraushar I 13 i II 206.

Raczyń.

(**Unrug Zygmunt**). Casus inauditus Unrugianus sub nomine Titii in Celleria Sorbonna Parisiensi decisis. A. 1717. Typis mandat. a. 1718. fol., kart 5.

Jest też w dziele pt. „Sendschreiben von dem Zustande“ (ob. niżej). Raczyń.

— ob. Arnold Krz. — Briefe (Allg. publ. 1705) — Chrystjan (Replika 1719) — Jabłoński D. (Libellus 1718) — List szlachezca (1711) — Przebendowski Piotr (Memoires sur les dern. revol. 1710; tu jego mowa) — Respons Korony pol. (1719) — Supplique (zdaje się Jabłońskiego 1725).

W dziełku „Sendschreiben von dem Zustande und Drangsalen derer Dissidenten“ (ob. tom XXVII str. 375) z r. 1718 jest dodany na końcu: „Caesus inauditus Unrugianus“; a nadto na str. 27—68 znajduje się tam obszernie opowiedziany przebieg sprawy Unruğa. Znikąd jej tak dokładnie, jak z tego dziełka, poznać nie można. Są tu także przedrukowane wyciągi z kilku pism antykatolickich i antyjezuickich znalezione w notatniku Unruğa.

Analogię do sprawy Unruğa tworzy proces o druk „Schrift. Prüfung“ Schelwiga, o którym ob. tom XXV 63.

Kraushar Sprawa Unruğa (2 tomy) 1890. — Tenże w Przeglądzie Hist. 1913 XVII zeszyt II str. 255 (prostuje pomyłkę Merczynga w sprawie Bolestr.). — J. Mysiński w Kwart. Hist. V (1891) str. 179. — Zeitschrift der hist. Ges. Posen 1900 str. 291 i 1901 str. 23. — Żychliński Złota księga I i II. — Völker Der Protestant. 1910 str. 118. — Lukaszewicz Kości. braci czeskich str. 240. — Bickerich w „Aus Posens kirchl. Vergangenheit“ 1911 str. 122. — Brückner Dzieje liter. I 353. — Wojtkowski Bibl. hist. WPolski 1935 nr 9184. — Finkel Bibl. III 1883 str.

Unruhe (Das in) ruhige Staats-Prognosticon enthaltend, was bei gegenwärtigen und zukünftigen Zeiten alle Kaiserthümer und Königreiche in Europa zu hoffen als Polen, Schweden etc. Freyburg 1700.

UNSELT Johann Daniel. Ehrengedächtniss, dem Andreas Borekman auffgerichtet.. Danzig 1723. w 4ce.

— Die Gründe, welche die Einwohner der Stadt Dantzig bewegen sollen dem Herrn aller Herren ein heiliges Dank-Opfer zu bringen, wurden nach der überstandenen harten Belagerung im Jahre 1734. am III Sonntag nach Trinitatis der Christlichen Gemeine in der Früh-Predigt vorgestellt von Johann Daniel Unsel, Diener des Göttl. Worts bey der Altstädtischen Pfarr-Kirchen zu St. Catharinen. Dantzig, gedruckt und verlegt

von Johann Jacob Preuss. 1738. w 4ce, str. 28.

(Unsel J. D.). Epicedia auf Joh. Daniel Unsel. Danzig. 1743. fol.

UNSELT Samuel Fryd. (ur. 1742 w Słońsku). Trauerrede bey dem Sarge der Wohledlen Tugend belobten Frau Florentina Maria Gralath geb. Meyer den 26 May gehalten von... R. M. C. und Rector der Schule zu St. Marien. Danzig, Gedruckt bey Daniel Ludwig Wedel. 1780. w 4ce, k. 14.

Krasinś. — Uniw. Warsz.

— Trauerrede, bey dem Sarge des Hochedelgebohrnen und Wohlgelehrten Herrn Constantin Ernst Groddeck, weil wohlverdienten Secretairs dieser Stadt, im Jahr 1774, den 24ten Novembr. gehalten von Samuel Friedrich Unsel, R. M. C. und Rector der Schule zu St. Marien. Danzig, gedruckt bey Thom. Joh. Schreiber, Es. Hochedl. Hochweisen Raths und des akadem. Gymnasii Buchdrucker (1774). w 4ce, str. 23.

Jagiell.

— Trauerrede auf Michael Gottfried Schmidt... Danzig 1773. w 4ce.

— Trauerrede auf Johann Friedrich Schumann... Danzig 1776. fol.

— Trauerrede bey dem Sarge des Bürgermeisters Weickhmann. Dantzig. 1776. w 4ce.

Goldbeck Histor. Nachrichten 132—3.

— Trauerrede, bey dem Sarge der Hochedlen, Viel- Ehr- und Tugendreichen Frau, Frau Johanna Catharina Zernecke, geboren Horn, den 29ten Decembr. des 1774ten Jahres gehalten von Samuel Friedrich Unsel, R. M. C. und Rektor der Schule zu St. Marien. Danzig, gedruckt bey Joh. Thom. Schreiber, Es. Hochedl. Hochweisen Raths und des akadem. Gymnasii Buchdrucker (1774). w 4ce, str. 24.

Jagiell.

(Unsel S. Fr.). Über Samuel Friedrich Prediger in Güttdland. Danzig. 1790. w 8ce.

— Gedicht auf Samuel Friedrich Unsel. Danzig. 1778. w 4ce.

— Necrolog des Samuel Friedrich Unsel. Danzig. 1790. w 8ce.

Unssingen Bart. ob. Usingen.

Unterfangen ob. Kuleczycki Franc. (1683).

Unternehmungen ob. Karaiczai (1788).

Unterredung zweyer Pohlen von Adel über die curländischen Angelegenheiten, zu welcher das letzther gehaltene Senatus-Consilium im J. 1758. Anlass gegeben. Aus dem Pohnischen in das Teutsche übersetzt. w 4ce, k. 11 nlb.

Ob Discours — Interes Kurlandii.

Czartor.

— eines Landedelmans der Woywodschaft Łęczyc mit einem Bürger der Stadt Łęczyc. Warschau, Gedruckt bei M. Gröll. 1791. w 8ce, str. 16 nlb.

Ob.: Kozmowa obywatela (tom XXVI 417).

Akad. — Krasina.

— im Reiche deren Todten zwischen Sr. Kön. Maj. von Polen August III und Seiner K. Maj. Petern III. Franckfurt und Leipzig, 1764. w 8ce.

— mit Danziger Predikanten... ob. Kreutzen K. (1649).

Unterredungen zu Danzig zwischen einem Schulknaben von der St. Marienschule und einem Pauperknaben von St. Salvator. Erstes bis fünftes Gespräch. (1761). w 4ce.

Ob. Wernick.

— (Monatliche) von allerhand Büchern und andern annehmlichen Geschichten. Mit Kupfern (10 Theile). Thorn 1689—98. w 8ce.

Unterricht (Christlicher) wie sich das christliche, katholische Volk ganz vollkommen soll bereiten zur Erlangung des grossen Jubilai auf Anordnung Sr. Durchlaucht Theodor Czartoryski, Bischof von Polen. Lissa 1754.

— in der christlichen Religion für einen Mennoniten bey dessen Taufe in der Kirche zu S. Salvator im Danzig im Jahr 1773 den 18 November. Danzig. w 8ce, k. 20.

Acta Histor. Eccl. nos. temp. 1. Band. str. 829. — Za nimi Jocher 3434.

— (Kurtzer) von dem christlichen Gottes Dienst (1630)... ob. tom XIV 96.

Druk socyniański. Bibl. miej. Gdań.

— (Ertheilter) an die sämptliche Durchl. Fürsten, welche zum König-

reich Polen zu gelangen bemühet sind. 1674. w 4ce, k. 4.

Miał na sprzedaż w latach 1920—33 ant. Hiersemama (katalog nr 624), który cenit to na 11 marek („nicht bei Estreicher!“).
Dotyczy bezkrólewia po Mich. Wiśn.

— (Kurtzer) von dem Heil. Sacrament der Buss. Gedruckt zu Wildau im Coll. der Academie. 1786. w 12ce, str. 18, 137.

Uniw. Warsz.

— wie man ein inficirtes Haus von dem Gifte reinigen soll, darin Personen an der Pest gestorben 20 Jan. 1709. (Thorn). w 4ce.

— vors Volk gegen die Pest. Danzig bey Wedel. 1770. w 8ce, str. 61.

Ob. Kütchler. Uniw. Warsz.

— (Kurzer) ertrunkene Menschen wieder lebendig zu machen. (1775)... ob. Informacja (t. XVIII 573).

— durch welche Mittel verunglückte und todtscheinende Personen in den meisten Fällen gerettet werden können... Obwieszczenie dotyczące nagród za ratowanie ludzi w nagłych wypadkach. Berlin 1794. fol.

Raczyń.

— für die Tobakbauer der Königreiche Hungarn und Galizien. [Tu ozdobnik: dziecko wsparte o krzew]. Wien, mit von Kurzbeckischen Schriften 1790. w 8ce, k. tyt., str. 58 i k. 3 nlb. (rejestr), 1 tablica.

Książeczka omawia błędy i nadużycia zachodzące przy hodowli tytoniu i uczy, jak się ich wystrzegać. Jest to podręcznik racjonalnej hodowli tytoniu wydany z polecenia władz. Od str. 45 o sztuce suszenia i prserabiania liści tytoniowych. Na końcowej tablicy in folio sspoda (Hütte) do suszenia liści tytoniowych. Ossol.

— für den Landmann von den Blättern oder Kinder Poken... ob. Informacja (w t. XVIII 573).

— über den Flachsbau für Böhmen, Mähren und Schlesien. Herausgegeben von der K. Ökonomisch patriotischen Gesellschaft in Böhmen. — Nauka o uprawie lnu dla Czech, Morawii i Szlązka wydana przez Królewskie ekonomiczne towarzystwo w Czechach. W Lwowie, druk. Józefa Jana Pillera. w 8ce, str. 61.

Ossol.

— Über die Auferziehungsart und das Verhalten der Füllen von ihrer

Geburt bis zum Alter der Pferde... ob. Nauka (tom XXIII str. 66).

— ob. Etner J. (wie Unterthan 1682) — Koffski W. (Tinctur 1681) — Kuechler El. (wie bey Pest 1708) — Osterodt (1625) — Schelguig S. (auf Fragen 1680) — Skibigk Jęd. (von Verehrung 1666) — Vorschriften für Gymnasien.

Unterrichtung der Buchhalterey. Dantzig, 1679. fol.

Cat. Janss. 1680.

Unterrichtunge (Kurze) von dem Jubel Jahr, welches... Pius VI... der kathol. Kirche ertheilet... zum Gebrauch der deutschen Nation in Warschau. Gedr. bei Dufour 1776. w 8ce.

Univ. Warsz

— wie man sich in den Artickeln der Cölm. Handfeste... halten soll... ob. Unterrichtunge (1539).

— ob. Osterodt (1625).

Untersuchung über die Rechtmässigkeit der Theilung Polens. Warschau, 1794. w 8ce, k. tyt., str. 120.

Na odwr. tyt.: Hab ich unrecht... itd. (jak niżej). — Druk antykwa.

Rozpoczyna przedmowa bez daty.

Jagiell. — Ossol.

— Toż... Hab ich unrecht, so beweise mir, dass es unrecht sey: — Hab ich aber recht, was verfolgst du mich? — Zweyte ganz umgearbeitete und verbesserte Auflage. Warschau, 1795. w 8ce, k. tyt., str. 111.

Druk gocki.

Miejszem druku nie jest Warszawa. Oba wydania są, jak się zdaje, drukowane za granicą, gdyż nazwiska polskie nie mają znaków diakrytycznych (Ponieski).

W drugim wydaniu główna zmiana polega na tym, iż pod pierwszą przedmową położył autor datę: September 1793; a nadto dodał drugą przedmowę z datą: Junius 1794.

Rozprawa ta ma tok myśli następujący: Dawny ustrój polski był zły, popierał barbarzyństwo niższych warstw. Konstytucja majowa słusznie go obaliła. Try mocarstwa bezzasadnie ją potępiły. Autor broni swej tezy wedle czterech punktów

widzenia: 1) wedle moralności, 2) prawa, 3) wedle zdrowej polityki, 4) wedle sofizmów polityki dworskiej, zamieszczonych w manifestach mocarstw rozbiorowych.

W obszernym wywodzie filozoficznym rozbiera autor stosunek polityki do moralności, udowadniając, że winny być zgodne. Stracenie Ludwika XVI nazywa „für alle Völker wohlthätige Hinrichtung“ (str. 28). Król winien być sługą państwa. Rosja, Austria i Prusy są groźne dla mniejszych państw (zwłaszcza niemieckich). Na str. 46 wywód teoretyczny o zadaniach państwa (Moralität, Geisteskultur, phys. Wolfart). Tylko do tych celów winno państwo dążyć, a nie do zaborów. Potępienie wojen (str. 56). Właściwe przyczyny rewolucji (Denkart der Nationen, wenn man sie durch gewaltsame Massnahmen unterdrückt). Ostro krytyka not rozbiorowych. Wolność i równość nie są żadną groźbą dla świata. O rzekomym jakobinizmie w Polsce. Obszerne cytaty z Kanta (Die Relig. innerh. der Grenzen der Vernunft). Zasługi Konstytucji 3 Maja.

Dziełko jest napisane przez Polaka, ale Polaka emigranta zamieszkałego w r. 1794 za granicą. Autor jest filozoficznie dobrze wykształcony, opiera się niewątpliwie na znajomości Kanta. Rewolucji franc. sprzyja, jest wrogiem magnaterii i silnej władzy monarchicznej. Wszystko to są wskazówki mogące świadczyć o autorstwie J. K. Szaniawskiego, o czym obacz w t. XXX str. 206. Mało kto z ówczesnych Polaków jednoczył w sobie też same warunki, jakie charakteryzują autora powyższego pisma.

Wiślicki w Roczniku dla Archeol. 1871 str. 271. — Askenazy Napol. i Polska i 214.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Raczyni.

— (Kurtze) ob. und warum die Reformirte Evangelische Kirche die also genannte Socinianer mit gutem gewissen dulden oder auch in ihre Gemeinschaft aufnehmen könne und solle. Gedruckt im Jahre 1700. w 4ce, str. 44.

Univ. Warsz.

— der Uhrsachen, mit Welchen Von dem General der sogenannten Sächsischen Trouppen, Sein unversehener und treuloser Einfall in Liefland In einigen ans Liecht gegebenen Briefen beschöniget werden wollen. Aus dem Lateinischen Original übersezset. Anno DCC. (1700). w 4ce, str. 52.

Ob. Examen.

Czartor.

— (Gegründete) der wegen der in der Scharpau Danziger Gebieths gelegenen Neukrütgers Kampe vorseynenden Querelen. Ao. 1755. w 4ce, str. 64.

Czartor. — Krasin.

— des Systems der Höfe von Wien. Petersburg und Berlin in Ansehung

der Zergliederung von Pohlen (1773). w 4ce.

Ob. Examen du systeme des cours (w tomie XVI 122). Petersb. publ.

— (Beleuchtete) des Verfahrens der Höfe Wien, Petersburg und Berlin, die Theilung von Pohlen betreffend. Aus dem Französischen übersetzt. Frankfurt und Leipzig, 1776, w 8ce, str. 96.

Obszerna polemikę z tym pismem zawiera pismko: Das gerechte Schicksal Polens. Podaje ono, że pismo to wyszło w Londynie przed r. 1775. — Ob. pod Lindsey i pod Trenck.

Tekst francuski ob. pod Observations.

Czartor. — Jagiell. — Raczyń.

— (Unpartheyische) über die Folgen der französischen Revolution auf das übrige Europa von A. von K. Thorn bei der Verlagsgesellschaft. 1794. w 8ce, str. 104.

Unterweisung (Christliche) derer Brüder und Schwester der löblichen Bruderschaft des H. Josephi welche Confraternität aufgerichtet in der Frauenburgischen und Allensteinischen Pfar Kirchen im Jahr 1699. Typis Coll. Brunsberg. S. J. Anno 1700. w 12ce. Jocher 8824.

— (Kurtze und Nöthige) vor der itzt graszirenden Pest in Polen von dem Herrn Physicus der Stadt Breslau, Nach vorhergegangener gnugsamen Erkundigung, zweyer Herrn Medicorum, So die Hochl. Herrn Fürsten und Stände in Schlesien, in die in Pohlen inficirte Orte expresse zu dem Ende abgeschicket, abgefasset im Jahr 1708.. Durch Hochgedachter Seiner Königlichen Majestät in Preussen, Neumärckisches Collegium Sanitatis. Cüstrin, druckts und verlegt Gottfried Heinichen, Königl. N. Reg. Buchdr.. 1709. w 4ce.

Por. pod Kanold (w t. XIX 98).

Unum necessarium ob. Komeniusz J. A. (1669).

Unus et idem ob. Bogusławski J. J. (1740).

Upadek ob. Chlebowski Paweł (Zdania o upadku państw 1772) — Światło (religii) — Szychowski W. (natury 1709).

UPHAGEN Benjamin. Dissertatio philologica de Hypocrisi Gentilium circa preces et vota, quam in Atenaeo Gedanensi praeside Joanne Sartorio, Eloqv. et Poes. Prof. Publ. tuebitur Benjamin Uphagen, Gedanensis, ad diem XXI. Maii.. MDCCXI.. Gedani.. w 4ce, str. 56 i k. 2 nlb.

Od str. 57—112 dodana dysertacja Voigia circa statuas et nummos.

UPHAGEN Jan († 1802). Ehrenrettung der älteren Polnischen Geschichtschreiber gegen die neulich im Drucke erschienene: Gründliche Nachricht von den Herzogen von Pommern Danziger Linie: worinn zugleich die Nachrichten der Polnischen Schriftsteller von dieser Materie geprüft werden. [Tu ornament linearny]. 1774. w 4ce, k. tyt., str. 54.

Zaczyna od tego, że jeden z uczonych berlińskich wydał anonimową pracę krytykującą zapatrywania uczonych polskich na dzieje książąt pomorskich. (Chodzi o Łojki: Precis des recherches, oraz anonim: Gründliche Nachricht, udowadniająca, jakoby Pomorze nigdy do Polski nie należało). — Uphagen nie podziela zapatrywań anonimów i w kilku rozdziałach je zbija. W tym celu analizuje z wielką erudycją i krytycyzmem wiadomości najdawniejszych roczników i kronik o Pomorzu. Bada źródła niemieckie, akadyn. i polskie i broni zdania, że książęta pomoracy byli albo odróżlę Piastów albo domu Popielów. Polskie Pomorze nie podlegało nigdy zwierzchnictwu lennemu cesarza. Broni zasady, że ludność sama ma prawo obierać, gdzie chce należeć: die eigene Wahl eines freyen Volkes. (Widocznie przeciw Prusom).

Nazwisko autora jest zatajone. — Ob. tom XVI 22.

Bentkowski Hist. liter. II 770. — Gralath Gesch. Danzigs I 33—4. — Löschin Gesch. Danzigs I str. 1.

Czartor. — Daików — Jagiell. — Kijów — Ossol. — Przedsz.

— **Parerga Historica. MDCCCLXXXII.** (1782). w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 612.

W przedmowie mówi, że już od lat 20 studiuje historię. Owocem tej pracy jest systema historico-chronologicum, opracowane ze źródeł. Uskarża się na autorów, którzy będą czerpać z jego pracy, tając skąd biorą. Rozporządzał własną biblioteką złożoną z 20 000 dzieł historycznych. Szedł śladem Gatterera, Schlossera, Anquetila, Michaelis, badając początki ludów. Zachecał go familiares sermones, quibus olim

magnus noster Lengnichius me dignabatur. Miał zamiar dodać eskursy (np. o chronologii dynastii egipskich), ale musiał zaniechać tego.

Na końcu dzieła (str. 612) zaznacza, że wybił paucissima exemplaria, quae non bibliopolis vendituris, sed distributioni meae destinavi. Dzieło to składa się z 3 rozpraw: 1) Salomo (chronologia świata od r. 4379 przed Chrystusem do r. 536). Jest to próba chronologii dziejów żydowskich.

2) Zoroaster sive originum variarum... specimen prius (str. 17—364). Jest to chronologia ludów azjatyckich i europ. od r. 2723 do 529 przed Chr.

3) Odinus sive... specimen posterius (str. 365—612). Jest poświęcone ustaleniu chronologii ludów germań. i słow. między r. 634 przed Chr. do r. 997 po Chr. (Tytuł zapewne stąd pochodzi, że w dużej mierze korzysta tu z Eddy).

Są to więc właściwie dzieje początkowe wszystkich ludów starożytnych i średn. ujęte w ramy rocznikarskie. Autor rozprządza ogromną erudycją, ale brak mu metody — nawet wedle ówczesnych wymagań. Lubuje się w wywodach etymologicznych, wywodząc różne ludy i łącząc je ze sobą wedle przypadkowego, zwykle bardzo naciąganego podobieństwa ich nazwisk (należy też niewątpliwie do ostatnich potomków „plemienia Kadłubkowego“). Cytuje często kronikarzy polskich (Miechowitę, Kromera, Bogusła, Kojalowicza) a na str. 568 wychwala Kadłubka: essentialia eorum quae narrat circa gentis originis negari in totum nequirent... etiamsi ab exteris omnibus patronis relictus, solus gentis suae causam ageret.

Na str. 130, 162, 548, 569 wywodzi Lechów od Lelegów. Lasów i Kolchów (z Kaukazu). Jego wywodu nie uwzględnił Małecki w swoim dziele o Lechitach (1895), chociaż hipoteza ta jest tutaj dużo szczegółowiej rozwinięta, jak u Lengnichia.

Na str. 174 duży wywód o znajomości Wisły i bursztynu u starożytnych. — Na str. 215 o pierwszych ludach nad Bałtykiem (nazwe „Cnlm“ łączy z Gelonami!). — Na str. 402 o początku Gdańska (od Gotiscanzii i Gutonów, Gytonium). — Na str. 510 o początkach Wołochów. — Od str. 536—602 duży ustęp o wystąpieniu Wenedów-Słowian, o ich nazwie i podziale na narody (Czesi, Chorwaci, Serbowie itd.). — Na str. 561 i nast. o Krakusie i Wandzie. Na str. 513 odrzuca bajkę o Lechu i Czechu. — Na str. 602 o początku Kozaków. — Na str. 563 ustęp o skarbach rękop. w Bibl. Akad. Krak.

Friese Kirchengeschichte I 36 przytacza z datą: Dantisci, 1785. — Narbutt Dzieje nar. litew. II 225. — Finkel Bibl. hist. nr 30227. Czartor. — Raczyń.

Uphagen Piotr ob. Schmidt Abr. (Leichpred. 1775).

Uphagen Tomasz ob. Bernhardt Jerzy (Trauer-Gedicht 1643).

Uphagenia Elżbieta ob. Bobart Joh. (Der Musen 1654) — Guttner Const. (Honorarium).

Upior Ukraiński. [Tu ozdobnik]. w Warszawie 1789. w 8cc, k. tyt., str. 246.

Tytuł może w błąd wprowadzić, gdyż treść dotyczy nie upiorów na Ukrainie, ale w ogóle upiorów. Książka zwalcza przesady kurające o upiorach zaznaczając, że kolebką tych przesądów jest Wschód i szyszma; stąd one tak rozpowszechnione w Polsce i w krajach sąsiednich (str. 230). Powołuje się na autorów zagranicznych, jak ks. Kalmet (w dziele jego ma być drukowany list ks. Śliwickiego, wizytatora prow. polskich misjonarzy), Jędrzej de Laureis, doktor Hoffmann itp. Autor zwalcza też i inne zabobonne wierzenia: o szatanach (str. 197), o duchach, o kultynie (str. 23) itp. — Na początku dodana fikcyjna rozmowa z towarzyszem pancernym o upiorach.

Miejsce druku nie jest nazwane, tak samo autor. Jest to jednak fragment z książki ks. J. Bohomoleca (Diabeł w swojej postaci, 1772—5). Przedruk dokonany gdzieś poza Warszawą? — Ob. tom XIII 230.

A może wydano pod zmienionym tytułem, aby zatrzeć ślad, że jest to przedruk części dzieła, niechętnie widzianego przez sfery duchowne?

Dzików — Jagiell. — Uniw. Warsz. — Zielinski.

Upiory ob. Berquin (dramma 1772) — Bohomolec Jan (Diabeł w swojej postaci 1772, Przydatek do książki 1777, Responso ad censuram 1775) — Chmielowski (Nowe Ateny 1754) — Drużbacka E. (Sprzeczką o upiorach 1752) — Monitor z r. 1782 (grudzień) — Półdiabeł weneckie — Trewurt (Z Niemiec z Leodium) — Tylkowski Wojc. (Dziwięć pobudek 1693, Tribunal 1690, Theatreum myśli 1780).

Smoleński Przewrót umysł. (1891) str. 82 i n. — Szykowski Dzieje polskiego upiorka (w Rozpr. Akad. filolog. 1917 tom LV) str. 352.

Upiry, Drama (1772) ob. Berquin. **Upiński powiat** ob. Przyczyny.

Upominanie do Ewangelików y do wszystkich społeczeństw Katholików iż o skazanie Zborow (1592)... ob. Skarga (1592).

— na Kalwina ob. Kazanowski J. (1564).

Upominek Tribunałski na rozieżdźcie Ich M. P. Sędziom Tribunałskim, przez umocowanego spraw Tribunału Bożego na przestroę podany. fol., k. 12 nlb.

Dzików — Raczyń.

— ob. Krasiński Jan B. (obserwacyi 1680) — Leszczyński Józ. (daninom 1794) — Nagórski Alb. (nabożny 1612) — Paprocki B. (albo przestroga 1587) — Prokopowicz J. (na akcie 1662).

Upominki ob. Koleczyński Seb. (na wesele 1613) — Orłowski St. (not 1616) — Prażmowski M. (Pallady 1680) — Zarnowca (z) Grzeg. (proste 1597) — Ziobrowicz St. (parnaskie 1632) — Zywert Fab. (ślubnych 1662).

Upomnienia duchowne ob. Hryniewicz L. (1773).

Upomnienie Korony Polskiej Oyczynny miłey do synow swoich, aby się karząc innych narodów przypadkami, sami do zgody jako naysprędey przystępowali. Uczynione na Conwokacją krakowską w Roku 1608. Przypisane Wielmożnemu Panu Je^o M. Panu Stanisławowi Lanckoronskiemu z Brzezia Dworzaninowi Krola Jego M. Pánu swemu M. etc. (1608). w 4ce, k. 4.

Wiersz z godłem: Concordia parvae res etc. Przypomina rzeź Polaków w Moskwie; klęskę Węgrów poniesioną wskutek niezgody; Rzymianie, gdy wierzgali, doprowadzili Boga do gniewu. Zabójstwa w Polsce. Uzdróćcie mnie zgodą, o senatorowie. Kończy wiersz: Prośba do Boga Korony polskiej o zgody. Na końcu litery: K. (oniec) U. (pomn.).

Konwokacja krak. odbyła się 24 kwietnia 1608. Brückner w Rozprawach filolog. Akad. XII 1919 str. 61 przypisuje autorstwo St. Witkowskiemu (obacz).

Juszyński Dykc. II 461. — Za nim Wiszniewski VI 140.

Bibl. Horodecka — Krasiń. — Ossol.

Upomnienie się wakansów ob. Leszczyński B. (1641).

Upředzeń (Starych) Nowe Roztrząsanie Do Reformy Rządu Kraiowego Służące. Roku 1790. w 8ce, k. tyt., str. 74, k. 1 nlb.

Pismo wyszło z kół mieszczańskich, i to warszawskich, gdyż stosunki Warszawy są autorowi najlepiej znane. Na str. 73

powiada, że w czasie sejmu wydaje już to czwarte pismo (z odwołaniem się do pierwszych). Autor okazuje wielką niechęć do duchowieństwa, ale broni się kilkakrotnie, że nie jest deistą ani libertynem — lecz że urodził się i chce umrzeć jako katolik. Niech fanatycy nie czytają jego pisma. We wstępie wystawia Fryderyka pruskiego jako „wspaniałomyślnego“. Nagania szlachę, że uważa się jako urodzonych absolutnych panów innych warstw. Nie chce pozwolić, aby miasta wysyłały na sejm swoich reprezentantów, choćby z stanu szlach. przez siebie instrukejonowanych. Rzecz dzieli się na trzy części: 1) Ludność, 2) Skarb, 3) Oręż. — Zwalcza przywileje szlachy co do posiadania dóbr ziemskich. Krzywdy mieszczań przy dochodzeniu jej praw (barwny obraz braków sądownictwa). Zależność małych miast od starostów. Przemierze żydostwo i jego oszukaństwa. Pokrzywdzenie Warszawy przez obce jurydyki. Nadużycia duchowieństwa (probostwa, klasztory) wyniszczającego miasta. Ciemnota mnichów. Należy zwrócić dobra duchowne do skarbu publicznego. Krzywdy i zła dola chłopu. Żydzi i nowochrzczeni frankiści — nie należy im ufać. Potrzeba księgi praw i praworządności (gloryfikacja praworządności w Anglii).

W drugiej części mówi o reformie skarbu. O różnych nowych dochodach. O uporządkowaniu stosunków monetarnych. Opłata od Gazety Warszawskiej (która teraz partykularnemu człowiekowi, i to księdzu, przynosi 60.000 złp.). — Opłaty od literackiego handlu na drukarnie. — Opłaty od aptekarzy, ich dochody. Chce więc skarb reformować drugorzędnymi sposobami.

W trzeciej części mówi o wojsku. Jego szczipłość i zła administracja.

Jego dziełko można dostać na rogu Piwnej w kamienicy Rezlera pod ekspedycją Dziennika Sejmowego.

Ślady autorstwa prowadzą ku Kapostasowi, który wydał istotnie w tym czasie kilka broszur o podobnej tendencji, a specjalnie walczył z duchowieństwem ówczesnym. Piłat Liter. polit. sejmu czteroletn. 1872. — Korzon Wewn. dzieje I (1897) str. 426. — Świętochowski Historia chłopów I (1925) str. 439. — Smoleński Przwórót umysł., 1891 str. 315.

Bibl. w Suchej — Czetwert. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. lwow. — Uniw. Warsz.

Upředzenie (1788). w 12, k. 2.

Bez osobn. tytułu.

Mówi, iż król winien się cieszyć, że po 24-letn. panowaniu już się koniec nierządu zbliża. — Pisze podczas wojny tureckiej i daje radę, jaki podatek zaprowadzić. Zatem druk 1788. Jagiell.

Upsallensis Academia ob. Herbinius (1667).

Uptonus Jacobus ob. Dionysius (1728).

Uraczenie wesole ob. Piskorski Seb. (1686).

Urania ob. Jakszan (dolens 1651) — Opatovius A. (sacra 1603) — Racki Jan. (1653) — Solikowski J. D. (1574).

Uraniburg ob. Eichstad L. (1650).

Uranodromus ob. Crugerus (1619).

Uranographia ob. Hevelius (1690).

Uranoscopia ob. Wężyk Jan (1527).

URANOWICZ Szymon. *Dissertatio Ex Processu Juris De Judiciis Et Personis.* [Na końcu:] *Defendetur publice in Collegio CC. DD. Jure Consultorum sub assistentia Perillustris & Adm. Rndi. M. Andreae Lipiewicz Utriusque Juris Doctoris & Professoris Luborzyciani, objectis satisfaciende Generoso Simone Uranowicz Jurisprudentiae Auditore. Anno Domini MDCCLXIII. (1763). Die 17. Mensis Martii. w 4ce, k. 4 nlb.*

Omawia rzecz o sędziach wedle prawa kanonicznego (pobieżnie); na końcu wspomina, w jakich sprawach duchowni podlegają sądom ziemskim. — Literatary nie cytuje. Jagiell. — Ossol.

URBACH (Auerbach) Jan, profesor w Erfurcie. *Processus iudiciarius eximij Doctoris iuris canonici Johannis de Urbach.* [Tu wśród bogatego renesansowego ornamentu roślinnego:] *In iuridicae facultatis laudem epigramma Rudolphi Wasserburgensis. Nostra sub exigui spatii dum temporis aetas Defuit: & tacito labitur vsq; die. Diuersis trahimur studijs: & moribus omnes: Vt vis astrorum coelica quemq; mouet. Hic ad grammaticae documenta salubris pergit: Ut latio possit verba tenere loqui. Hic logicae penetrat nodosa sophismata solers: Et scholica gaudet calliditate frui Rhetoricos alter scrutatur saepe colores. Huicq; poetarum blandula metra placent. Alter stellati rationes pensitat orbis. Is sophiae cupidus sensa latentis amat: Utilior nulla est quam Juris clara facultas. Discordes firmo foedere necit auos. Justitiam seruare docet: convicia pellit: Et facit*

vt vicijis poena sit aequa tetrjs Jsta gubernandi ratio: pariterq; magistra Artibus est reliquis anteferenda bonis. [W górnej części winiety w środku orzeł Jagiell., w dolnej herb Krakowa]. *Impressum Cracouie per Florianum Vnglerium. (około 1516). w 4ce, k. tyt. ik. 56 nlb. (sygn. O₄ i ost. karta nie sygn.).*

Odwrotna strona tyt. biała.

Druk gocki. Sporo ozdobnych iniejałów (ku końcowi dziełka coraz rzadsze). — Nad stronicami napisy (żywa paginata).

Na k. 1 u góry: *Incipit Processus iudiciarius eximij doctoris iuris canonici Joannis de Urbach.*

Rozpoczyna wstęp na temat: *Origo juris humani.* — Potem po kolei: *De personis iudicii, praeparatoria, requisita ad iudicium, divisio iudicium, dispositio actoris, citatio, comparitio rei, libellus i i rodzaje jego, ekscępeje, inchoatio iudicii, iuramentum calumniae, positiones et articuli, interrogatio, testes, sententiae, appellatio.* Jest to więc tok procesu zwykłego; przy każdej czynności procesowej są podane formuły.

Na k. M₂ rozpoczyna się: *Libellus beneficialis, matrimonialis oraz appellationis.* — Na k. P. (nie sygn.) u dołu: *Finis.*

Jest to więc podręcznik procesu rzymsko-kanon. przeznaczony (jak z wierszyka tytułowego wynika) na podręcznik do wykładów w Uniw. Krak. Za autora uchodził Jan Urbach (Auerbach), autor z drugiej połowy XV w., profesor w Erfurcie. W rzeczywistości nie był on autorem *Processu*, tylko przepisał (a może i przerobił?) Panormitana; ta jego praca wyszła w ostatniej ćwierci w. XV kilkakrotnie drukiem. Edycja krakowska jest zapewne przedrukiem jakiegoś zagr. wydania. Pierwszy Grzegorz Szamotulski zakwestjonował autorstwo Urbacha i przyznał dziełko Panormitanowi.

O samym dziele mówi Stinzing *Gesch. der popul. Literatur, 1867 str. 237—56.*

Egz. Akad. Um. ma na odwrocie k. tyt. współcześnie wpisany wierszyk: *Descriptio laudis theologiae practicae iurisve canonici.* — z podp.: *Ostrorog.*

Wierszyk ten — poświęcony pochwałą prawu, ale nie teologii (tytuł dodał przepisywacz) — brzmi w skróceniu, jak następuje:

Est enim fidei juris iustitiaeque parens. — Hanc dens omnipotens coelestis misit ab aere — ut nobis formam coeli clara daret. — Nam bene vivendi praestat documenta. — Viasque iter etherei pandidat astris poii. — ...Hec scelus ac nephas pellit moresque prophanos. — ...Possumus hac severos superare tyrannos. — Fida comes vitae est et benedicta quies.. —

Hanc propter sapiens interdum conscendit Olympum. — Haec apperit justis regna serena Jovis.

Wierszyk ten, wpisany w dziele mistrza ofurckiego z podpisem Ostroroga, chciałoby się połączyć z nazwiskiem autora „Memoriału“ (a ucznia Erfurtu), ale dowodów na to nie ma.

W tymże egz. Akad. są na marginesach nader obfite glosy, a na końcu dopisek: Finis huius suppletionis (sic) Anno Dom. 1516 feria 6 prima quadragesimalis temporis hora 10. Cracoviae in bursa pauperum Stanislaus Łowicz. — Widocznie czytał uczniom proces Urbacha jako wykład dodatkowy. On był też autorem glos na marginesach. — Wykłady wedle Urbacha wyparł podręcznik Szamotulskiego, lepiej do potrzeb polskich dostosowany (ob.). Janoc. I 9 (podaje z datą 1514). — Lelewel Bibl. ks. I 79, tabl. VI. — Wierzbowski III 315, 3. — Bernacki Pierwsza książka 1919 str. 112 i 486. — Czubek Dodatek I do Katalogu ręk. Akad. 1912. — Barycz Hist. uniw. 1934 str. 61. — Piekarski Pierwsza druk. Unglera 1926 nr 57.

Akad. — Dziedusz. — Jagiell. — Ossol. — Zanoj.

(Urban papież). Powieść o papieżu Urbanie (1514)... ob. Agenda — Zachowanie (1530).

Urban IV ob. Galleti Pier Luigi (ok. 1750).

URBAN VIII (papież od 1623 do roku 1644). Corollarium Breviarii Romani ex Officiis Sanctorum, Urbani PP. VIII et aliorum Pontificum concinnatum. Et nunc demum ex autographo nouissimae editionis, diligenter collectum auctius et emendatius. Cum Gratia et Priuilegio S. R. M. Cracoviae, ex officina Christophori Schedelij, S. R. M. Typogr. M.DC.XLV. (1645). w 4ce, str. 38 i k. 4 nlb.

Druk mimo daty w Krakowie wygląda na rzymski, dwukolorowy, czerwony i czarny. Ob. Corollarium w t. XIV 411 (tu edycje z lat 1641, 1644 itd.). Jagiell.

— S. D. N. D. Urbani Divina Providentia. Papae VIII. Suppressio praetensae congregationis Iesuitissarum. Romae, deinde Cracoviae, in officina Andree Petricovii S. R. M. typographi, Anno Domini 1631. w 4ce, k. 4 nlb.

Ob. w tomie XXX 61.

Czartor. — Drezd. publ. — Jagiell. — Ossol.

— Ad Perpetuam Rei memoriam Salvatoris et Domini nostri qui charitas

est... Datum Romae apud Sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris Die XXII Martii 1634 Pontificatus Nostri. Anno Duodecimo. fol., str. 1.

Względem Akademii Krakowskiej.

Ob. Andosilla — Apellatio.

Jagiell. — Ossol.

— Decreta Urbani VIII... ob. Decreta S. Congr. Concilii (1624, 1632) — Dekret (1627; o unii) — Synodus provinc. Gnesnensis (1636; tu brevia apostolica z r. 1634) — Synodus prov. Gnesn. (1646; tu brevia et decr. z lat 1642—6).

Kutrzeba Ilist. źródeł II 98.

— Gromata arba istatimas Urbano aszmoio popiežiaus: Kaipio tur užsitaikit krikščionis nekuriosą ypatinga Tykieymo ir Krikščioniszko pagiwenimo, kuri teipo prasadast... ob. Synodus Mednic. (Collectanea constit. synod. Samogitiensis 1690) w t. XXX 148.

(Urban VIII). Praefatio Ad Urbannvm VIII. Pont. Opt. Max. Canonici Smolenscensis cum ad eius Sanctitatis pedum osculum admitteretur. [Tu rycina: postacie ŚŚ. Piotra i Pawła, wspartych o tarczę przyozdobioną górą insygniami władzy papieskiej, zaś na tarczy trzy pszczoły]. Romae Excudebat Dominicus Marcianus MDCXXXIII. (1643). Superiorvm Permissv. w 4ce, k. 4 nlb.

Na odwrocie dwa imprimatur (Alteriusa i Gravy). Mowca dziękuje papieżowi za erekcję biskupstwa smoleńskiego i za nadanie kapituły herbu Barberinich. Księstwo siewiersko-smoleńskie nazywa inexpugnabile regni Pol. munimentum pollutum schismate.

Jocher 9414. — Bandtkie Hist. druk. III 183 (z błędną datą 1593).

Jagiell. — Ossol.

— ob. Andosilla (tu list Gośl. do papieża, 1630) — Apellatio (in causa legendi juris 1630—2) — Barberinus Ant. (Relacye 1639) — Damirski Kaz. (1716; tu jego hymny) — Fox Jan (1626) — Heidenstein J. (Affectus 1634) — Hugo H. (Żądanie 1734) — Informatio — Jubileusz (1627) — Kazimierz św. (Officium 1638) — Lipski J. (Janus 1635) — Marchand P. (1637) — Margonius (1639) — Memoria jubilei (1626) — Montecatinus Ant. (1629) —

Opatowczyk Ad. — Ossoliński Jerzy (1633) — Ostrowski Danejk. (Suada 1747; Elogium oraz Inscriptio Codnae) — Papenkowicz (Ustiensis) Jakób — Polacebus Jerzy (pro jubil. 1625) — Professio (1648) — Sarbiewski M. K. (Lyricorum 1652) — Słowikowski Justus (Salutaris 1643) — Smieszkwicz Wawrz. (Etokainia 1632) — Starowski Szymon (Polonia 1632) — Statuta ordinis minor. — Strada (Salutatio 1631) — Trzebiecki Andrzej (Manipulus 1639) — Visconti — Żaba Jan (1754).

O jego stosunku z Polską ob. Kubala Jerzy Ossoliński (passim). — Finkel III 1883.

URBANIDES Klemens, franciszkanin z Krakowa. Oratio De Lavdibus Praeceptoris Ac Baptistae Domini D. Ioannis. [Tu ozdobnik]. Per P. F. Clementem Urbanidem Crac: Franciscanum Conuentualem, Scripta. Avtor Ad Svvm Opvs. Sauromatum claros liber intrature Penates Ore sacro Latios disce tonare modos Quid? dubitas. non te mixtos sale glisco lepores Ferre solo, ast ipsi soluere vota Deo Nam non sunt hominum quae portas gaudia tantum Turba Poli voces audit & ipsa tuas. [Tu ornament linearny]. Cracoviae, In Officina Szeligá, Anno Dni. 1606. Superiorum Permissu. w 4ce, k. tyt. i k. 21 nlb.

Na odwrocie wierszyk: In stemma Joannis Zamojski, arch. leopol. (ale herbu nie ma).

Dedyk. arcyb. Janowi Zamojskiemu, datow. ex coenobio S. Franc. Crac. calendis Junii 1606.

W kazaniu powołuje się na Plutarcha, Horacego (Liricus), Owidiusza. Całe kazanie wybitnie retoryczne.

Jocher 5255. Czart. — Ossol.

— Panegyricus devotiss. sodalitatiss compassionis Domini nostri Jesu Christi Cracoviae in aedibus Franciscanis fundatae ac institutae Ad Illustr. ac Rever. D. D. Martinum Siscovium D. G. Episcopum Luceoriensem per... Crac. conventualem Franciscanum scriptus. Cracoviae A. D. 1606. w 4ce, k. 19 nlb. (sygn. Eij).

Kończy rycina dwóch członków bractwa zakapturzonych z trupimi głowami na hablec.

Miał w r. 1914 antykwarjat H. Wildera.

— Sertum Marianum... pro solenni die Immaculatae Conceptionis. Virginis Mariae: ...Patri F. Clemente Urbanide... confectum... Cracoviae In Officina Nicolai Lobii. A. 1611. w 4ce, ark. B. Uniw. Warsz.

Urbanowicz Jan ob. Bielecki (Ortus 1650).

Urbanowicz Sylwester ob. Wojnarski Jan (Apotheosis 1646).

(Urbanowiczowie). Głos WW. JPP. Józefa y Anny z Białuskich Urbanowiczów Strażników Starodub. z WW. JPP. Alexandrem Oycem, Albertem Synem y Konstancją Córką Mokrzcickimi etc. Michałem Łaniewskim, Antonim Noniewiczem Obożn. Debr. jako Ewiktorem. (1778). fol., str. 2.

Jagiell.
— Replika Za własnością Urbanowiczow Strażników Starodub: należący im z dobr Giegużyna summy jako rękodaynie z Domu Białuskich wziętey, a pożytkowi cudzego Domu nienależący, tak mimo wszelkie ustronne WW. Korfow sprzeczeki i współ uczestnicze ich porachunki, w tenże samy Dom za się, z którego wzięta, wedle praw krajowych wrócić się powinny. (1794) fol., k. 6 nlb.

Dopis.: Mienicki (wnosił). Uniw. Wileń.

— Addytament do Produktu WW JPP. Józefa y Anny z Białuskich Urbanowiczow Strażników Starodubow Względem uczestnictwa w sprawie WW. JPP. Thadeusza y Dominika Korffow Chorażycow Kowień: a w stopniu Piotrs 3iego ich Brata WW. JPP. Tomaszewiczow Rotm: Smoleń: Tudzież względem XX. Franciszkanow Gielwań: y WW. JPP. Hoppenow Stolnikowiczow Smoleńskich. (1794). fol., k. 3 nlb. Uniw. Wileń.

— Replika Od W. JP. Jozefa Urbanowicza Starosty Derewnictwa Wileń: jako Kawenta Szlachetnych JPP. Farenheyda i Weysa Kupcow Miasta Królewca. Na przeciwko: WW. Jehmé Panom Baczyńskim jako Dłużnikom, Xiążęciu Jmci Karolowi Radziwiłłowi Woiewodzie Wileń: i JPP. Dewillom jako odbierającym Possessya, JW. JP.

Trzeińskiemu Regentowi Ziem: Nowogr: i Sędziemu Trybun: jako Possessorowi Summy Łastowskiej, nakoniec przeciw JPP. Kredytorom wszystkim tam Ex Aktoratu, quam ex reatu należność Kupców zatrzeć usiłującym. (1790). fol., k. 15 nlb.

Uniw. Wileń.

— ob. Białuska Anna — Mokrzejcy (Głos 1773).

(Urbanowscy Józef, Franc. i Ludwik). Przyspieszenie Sprawiedliwości (między U. Józefem Skarbnikiem Wołyńskim y Franciszkiem Starostą Krzemieńczuckim, Bracią Rodzonymi, Urbanowskiemi, a U. Ludwikiem Urbanowskim). fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

Urbanowski Krzysztof ob. Zabawy Przyj. i Poż. (tom IX str. 95; tu jego wiersz).

URBANOWSKI Paulin, bernardyn. Apellacya z Korony Polskiej do W. X. L. Trybunału Gł. Largicyi JW. Imci Pana Jerzego Detlofa Hrabi na Berklewie, Włodawie, Rozańce, Terespolu Fleminga Szerewskiego, Szadowskiego, Brześciańskiego, Sądowego Starosty, Generała-Leutemanta Infanteryi, Podskarbiego Wielkiego, Pisarza Ziemskiego, y Marszałka Trybunału W. X. L. y Jego Godnych Kolegów JJ. WW. Ichmć PP. Deputatów Zaniesiona. Na Expens Kanonizacyi B. Jana z Dukli Polaka Zakonu S. O. Franciszka Patrona Korony Polskiej y W. X. L. Łaski zebrząca. Kazaniem Koronacyi N. Panny Bolesney Jarosławskiej zaszczycona mianym przez X. P. Urbanowskiego Ruskiej Prowincyi Bernardyńskiej Kanonizacyi B. Jana z Dukli Prokuratora. w Drukarni Lubelskiej Soc. Jesu Roku Pańskiego 1756. fol., k. tyt., k. 3 nlb., sygn. A—H₂.

Dedyk.: Jerzemu Detlof Hrabieciu Flemingowi Marszałk. Trybunału. — Na początku spis deputowanych. Jagiell.

— Aukeyia Woyska-Niebieskiego Z Upadku Wolności-Grzeszyc Per Absolutum-Peccatorem Uchwalona Na Seymie Pacificationis Jarosławskim Po Koronacyi Krolowej Nieba y Ziemi Najswiętszey Maryi Bolesney Na popis

Mieczami Uzbroiona Pod Komende utriusque Gentis Wielkiej Dzielnosci Wodzow JOO JWW Hetmanow Jana Klemensa Branickiego Krosińskiego, Mościckiego, Janowskiego, Grodeckiego Starosty Woiewody Krakowskiego Hetmana Wielkiego Koronnego Michała Xiążecia Radziwiłła Człuchowskiego, Kámienieckiego &c. Starosty Woiewody Wileńskiego Hetmana W. W. X. L. Wacława Rzewuskiego Drohobyckiego, Chełmskiego, Starosty Woiewody Podolskiego Hetmana Polnego Koronnego. Michała Kniazia Masalskiego, Kasztelana Wileńskiego Hetmana Polnego W. X. L. Oddana. Artykułami Kaznodziejskimi iak Woyskowemi Z Regulowana. Przez X. P. Urbanowskiego Bernardyńskiej Ruskiej Prowincyi, Kanonizacyi B. Jana z Dukli Prokuratora, z Ambony WW. XX. Jezuitow Jarosławskich. Likwidowana. Z Dozwoleniem Zwierzchności Duchowney do Druku podana Roku od werbunku Infanteryi przez Heroda do Munduru Niebieskiego 1756. we Lwowie. w Drukarni Jana Szlichtyna J. K. M. Uprzywileiowanego Typografa. fol., k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odw. k. tyt. nędzny drzeworyt herbów i 4 dwuwiersze. — Dedykacya 4 hetmanom, w której wychwala ich i ich rady ponad wszelką miarę. Po czym imprimatur Wen. Tyszkowskiego i M. Wyżyckiego. Przed kazaniem u góry strony lichey drzeworycik M. Boskiej.

W kazaniu nagania wolność polską: „Dobra w Polsce wolność; cóż potym kiedy jak kuropatwa albo jarzabek w lesie od strzelca zabity bez soli i dobrej przyprawy upieczony; tak nasza wolność w panowaniu panów nad poddanymi. Wolno panu poddanego nad służność ze skóry obedrzyć, a kędyż to jest w Piśmie... Zkąd w Polsce nad równą Krwią Nayá. Jezusową odkupionym człowiekiem tak absolutna wolność... Kto, kiedy i na którym jarmarku otaksował życie ludzkie, że wolno chłopca zabić i dać 100 złotych, a za szlachcica tysiąc... W Polsce poddani dzień na dzień na panów robią; są takie agrawacje w wielu miejscach, że i po 13 dni na tydzień chłopci pańszczyzny robią... Wy mógł pan na arędzaru aukcję, ale dał w niewolę żydowi niewiernemu wiernych katolików, aby trunki złe narzucał, aby niczego nikędy chłop nie sprzedał, tylko

za to u żyda... Teraz masz żyda bogatego, który dziś tu jutro gdzieindziej, tobie chłopca zubożanego zostawiwszy...

Uderza potem na liberum veto; na sejmikach obierają posła, jak osła, deputata, jak każe prywatna, i takich wysyłają do Lublina; ich to winą są potem zajazdy i zabójstwa na nich. (Wychwała jednak Sanguszkę, marszałka W. X. Lit.). Uderza na próżnowanie i nierząd polski. „Żał mi na kochanej ojczyźnie, że tak padła na zęby”. Cytuje opinie cudzoziemców (anonimowe) potępiające Polskę. Jak na czasy Augusta III okazuje więc dużą śmiałość.

W drugiej części kazania wzywa do czci Matki B. jarosławskiej.

Jocher 8842.

Czartor. — Dzików. — Ossol. — Un. Warsz.

— Trzy kopie z oryginału dobrego życia ś. p. J. W. Jmci Pani Heleny z Saryuszów Zamoyskich Potocki Wdżiny Poznanskiej odmalowane na których nie malowana katoliczka ale w rzeczy samej dobrej wiary y uczynkow Dama swoim y obeym, wielu y wszystkim widzieć się daie. J. W. J. M. Panu Piotrowi Potockiemu Sniatynsk. etc. Scrcie, Rotmistrzowi Znaku Pancernego Woysk J. K. Mei y Rzeczy Pltey Synowi Matka Boska gdy macierzyńskie błogosławieństwa przepisująca drukarską prasą w Kazaniu pogrzebowym mianym przez X. Paulina Urbanowskiego Prow: Ruskiej Bernardynskiej Definitora, y Postulatora Kanonizacyi B. Jana z Dukli, z Ambony Zbarazkiej. 1761 Roku. w Lwowie w Drukarni J. K. M. Roku 1763. fol., kart 26.

Bandtkie Hist. dr. Kr. P. I 420.

Jagiell. — Kraśń. — Ossol.

— Podskarbi Niebieski Błogosławiony Jan z Dukli Koronie Polskiej y W. X. Litewskiemu z Kassy nieprzebranej Opatrzności Boskiej hojnie łaski szafującyey chorych zdesperowanych Lekarz, stroskanych sierot wdów Dobrodziej, Panien, Kawalerów, stan obierających Konsyliarz, bezdzietnych y niebezpiecznych Dam w terminach. Pocięszyciel, Rodzicow z dzieci pociech żądających, o należytość prawujących o Honor słusznie, o Fortune godziwie staraujących się Patron, Reguły S. O. Franciszka obserwant. w Kosciele OO. Bernardynów Lwowskich Niezliczonemi

cudami wslawiony... z Pozwoleniem Zwierzchnosci Duchowney oznaymiony Przez X.... Definitora Prow. Rusk. y Prokuratora Jego Kanonizacyi Nabożnym zlecony. We Lwowie w Drukarni Jana Szlichtyna J. K. Mei R. 1760. w 12ce, k. 34.

Zdaje się, że urywkim z tego panegiryku są 2 karty dedykacji marszałkowi Tryb. lit. i podskarbiemu, wlepione do rękopisu Akad. nr 361.

Z ryciną wyobrażającą Ś. Jana z Dukli, z podpisem Georg. Wyszkowski Sculp. Leop. Uniw. Warsa.

— Sejm Pacificationis Jarosławski Po Koronacyi Pierwszego y Ostatniego Kalwaryjskiego Bolesława Krola Krolow Jezusa Pana Matki, Nayświętszey Maryi Panny Bolesney A Na Nim Materye Statūs Wolnosci, Aukeyi Woyska Absolutum, Konstytucyją decydowane Dyaryuszem Kaznodziejskim Konnotowane Chrześciańsko-Maryanskiej Rzeczy-Pospolitey Na Seymiku Relacyiny w Woiewodztwie Ruskim z Ambony WW. XX. Jezuitow Jarosławskich, Przez X. P. Urbanowskiego Zakonu S. O. Franciszka, Bernardynskiego, Ruskiej Prowincyi, Prokuratora Kanonizacyi B. Jana z Dukli. Komunikowany z Dozwoleniem Zwierzchności Duchowney do Druku Podany. Roku od Seymowania Trzech Krolow w Jeruzalem 1756. [Tu ozdoba]. We Lwowie w Drukarni Jana Szlichtyna J. K. M. Uprzywilejowanego Typografa. (1756). fol., k. tyt. i k. 16 nlb.

Na odwr. tyt. licencja Wenantego Tyszkowskiego prowincjała franciszk. i imprimatur bisk. Mik. Wyżycznego.

Przed tekstem kazania rycinka M. Boskiej Bolesnej.

Udowadnia, że ojczyzna nie ubożeje promcją honoru M. Boskiej, tj. koronacją jej obrazu. Ubożeje przez rynecerosa bestię, kanarka literata, psa sylabistę, matronę kuglarke. Tych sprowadzanie wyprowadza za granicę tysiące. Wylicza ukoronowane obrazy (leżajski, częst., sokalski, podkamieniecki, lwowski, łucki, chełmski, berdycz., wileński, trocki, kodoński, łucki, skępski, jarosławski). Omawia słodkość wolności polskiej. Im większa wolność, tym obfitszą kwasu matką. Wolno panu poddanego ze skóry obdzierać, wolno chłopca zabić. Są takie agrawacje, że po 13 dni

pańszczyzny chłopci na tydzień robią — a ta agrawacja niszczy i chłopca i pańską fortunę. Żydzi bywają kasjerami i komisarzami panów. O zrywaniu sejmów. O przekupstwie trybunałów. O strojeniu się nad kondycję. O szulerstwie w kołach oficerskich i upadku wojska polskiego. W końcu wychwała przyjętym zwyczajem bisk. Sierakowskiego i dom Potockich.

Dużo tych samych myśli, zwrotów, porównań powtarza w kazaniu pt. Auksja.

O kazaniu tym ob. pracę J. Bartoszewicza (Koronacje obrazów) w „Szkiecach z czasów saskich“ (Dzieła VII) str. 211.

Ossol.

— Wdzięczność Seraficzna przed Bogiem Obowiązek Synów Franciszka Świętego. Przed Matką Boską Przyrzeczenie nie zawodne Przed Świętymi Pańskimi y Niebem JW. Jmci Panu Franciszkowi Salezjuszowi Potockiemu Kawalerowi Orderu Orła Białego Oraz JW. JeyMC. Pani z Potockich Annie Potockiej. Woiewodom Generalom Ziemi Kiońskich, Bełzkim, Rubieszowskim, Jabłonowskim &c. Starostom Syndykom Apostolskim, Opiekunom, Protektorom, Fundatorom, y Dobrodzieiom, za wspomniane Fundusze, hojne łaski obfite Dobrodziejstwa Przepisana o zdrowie czerstwe, długoletnie życie, pociechę z Grona słiczego Krwi zacney, Honor, Sławę, y wszelaką pomyślność Modlitwami Usiłująca Kazaniem Koronacyjnym w Chełmie 1765 u WW. XX. Bazylianow przez X. Paulina Urbanowskiego Gwardyana Konwentu Sokalskiego y Prokuratora Kanonizacji B. Jana z Dukli, mianym Oswiadczona. A pod czas Kapituły w Konwencie Chrystynopolskim sumptem Pańskim zaszczyconey, kędy y kiedy Duch P. mieysca Gospodarz docześnie Koronuje prace Zakonnych Osob, do Rąk Pańskich Dobroczynnych z Koroną z Braci znamienitszych uwiąt na Prezent Złożona Roku Pańskiego 1766. w Drukarni Akademickiej S. J. Collegium Lwowskiego. fol., k. tyt. i k. 24 nlb.

Na odwr. herb i sześciowersz polski. Pod dedykacją podpisany: ks. Paulin Urbanowski gwardian konwentu sokalskiego i prokurator kanonizacji Jana z Dukli. Tu wychwała ich łagodne panowanie nad poddaństwem; nie brąska nikt ze służby

kapdanami, obdarto nie chodzi, chleba nie żerze.

Potem następuje: Series patrum ord. min. obsevv. (wyliczeni po nazwisku i z godnościami: Win. Saplica, Kapistran Kwolek, Wen. Tyszkowski itd. — razem blisko 100). — Wreszcie idzie: Kazanie. Tu nagana zbytków, balów, masek, kart po kontraktach we Lwowie i w Warszawie. Połączony ten zbytek z gwałceniem świąt, z uciskiem chłopów. Strugi do Gdańska, Królewca, Rygi wieść musi mizerny wieśniak i w dzień wielkonocny zboże do fryoru. Na końcu Imprimatur Stefana Mikulskiego.

Urbanowski jako kaznodzieja odbija niewątpliwie korzystnie od wszystkich współczesnych śmiałością w wytykaniu wad społecznych.

Jocher 8776.

Akad. — Czartor. — Ossol.

Urbanowski Stefan ob. Actum in curia (1704).

(**Urbańscy**). Nota do Prześwitych Stanów na Projekt Successorów niegdys W. Katarzyny z Niezabitowskich Urbański Kasztelanowy Wieluńskiej. fol., k. 1. Bibl. T. P. N. w Poznaniu.

— ob. Giecy (1769) — Wysocki Sam. (Majestas 1739).

Urbańska Aniela (z Grocholskich) ob. Giecy (Illustr. Excell. Rever. 1769).

URBAŃSKI. Dziardyn Praemonstratenskiemi lilami woniejący, nad krzysztalem przepływającej Wisły, na Zwierzynca, pod wdzięcznym cieniem herbownego kleynotu Niecznie, Nayprzewielebniejszey w Chrystusie Panu JM. Panny P. Zofiey z Urbanie Urbańskiej, prześwitego zakonu Praemonstratenskiego, konwentu Zwierzynieckiego Xieni, rozkwitły; a przy doroczney festu świętey Patronki rewolucyi, od życzliwego brata na szczerego kontestacją affektu, rytmem oyczystym otworzony. R. 1704. d. 15 maja. Kraków, w drukarni M. A. Schedla. fol., ark. B₁.

Notata bez podania biblioteki.

Urbański Adam i Antoni ob. Giecy (1769).

Adam Urbański podstoli sanocki napisał krytykę na pismo pt. Trwałość szczęśliwa królestw albo ich upadek. Krytykę tę zachowały ręk. Ossol. 568 oraz Akad. 318 (pod r. 1771). — Pisma „Trwałość królestw“ nie znam (zapewne jakiś manuskrypt?).

URBAŃSKI M. I. Facilis et perspicua Grammatica Graeca dilucidis Regulis Comprehensa Exemplisque necessariis Apendice excerpta Auctorum continente et Indicibus Instructa in usum Gymnasii Universitatis Mosquensis. Mosquae MDCCCLXVII (1767). Impressis Universitatis. w 8ce. Uniw. Warsz. (?)

URBAŃSKI Mikołaj. Innocentiae et sponte electi Martyrii in Angelico juvene Alojsio laus oratoria à Nicolao Urbański. Premisliae in typografia Collegii S. Jesu. (1772). w 8ce.

Urbański Piotr ob. Popielski Florian (1635).

Urbański Wojciech Kazimierz ob. Krzyżkiewicz Ignacy (1693).

Urbis gladius Marcellus olim a Romanis nuncupatus nunc in Polona repetus nobilitate ac Illustr. et Reverend. domino D. Andrea in Podolino Podolski etc. a magnifica et nobili literaria juventute Petricoviensi Schol. Piar. scenico apparatu demonstratus. Varsoviae, typis collegii S. Piar. 1690. fol., k. 2 nlb. Jagiell.

URCEUS Codrus Antoni (ur. 15 sierpnia 1446 † 1500) prof. boloński. Hymnus faceciis, urbanitate et hilaritate plenus, in honorem Bachi et potatorum omnium ab Autore editus. Ex Aedibus Hieronymi Vietoris. Anno MD.XXVIII. (1528). w 4ce, k. 8.

Do tego dodany wiersz Marcjalisa i dwie ody Horacjusza

Z dedykacją: Anselmus Ephorinus Fridenbergensis summae integritatis viro Jodoco Glacz.

— ob. Janitius Klemens.

Ucieniem Codrusa w Bolonii był Andrzej Krzycki, który poezje swego mistrza nieraz uśladował. (Ob. Antonii Codri Urcei Opera 1540). O wpływie na Krzyckiego pisze Morawski Critici Carmina 1888 str. LII, który podaje, jakoby wiersz Codrusa „Rhythmus die divi Martini pronuntiatas“ ukazał się w r. 1527 w Krakowie u Wietora. Takiej edycji nie odszukałem.

Morawski Czasy Zyguntowskie 1922 str. 11. — Maigola Della vita e delle opere di Antonio Urceo, 1878.

Uregulowanie Departamentu Woy-skowego (r. 1790?). fol., k. 3.

Bibl. ks. Mis. w Krak. — Uniw. Warsz.

Urina ob. Egidius (de judiciis 1525) — Falimierz (1534) — Galenus (Struthius 1535) — Hippocrates (de significatione) — Machnitzky Jan (1736) — Martinus Hen. (1658) — Raygoza Dom. (de signifi. 1559) — Reusner Hier. (probationes 1582) — Willichius Jodocus (Urinarum probationes 1582 i 1680).

Urny (Urnæ sepulchrales) ob. Herman L. (Maslogr. 1711) — Mellen Jak. (1679) — Oesterling I. (1741) — Reusch (1724) — Schram 1674) — Swenichius (Oratio 1630) — Stieffius Chr. (in Silesia 1704) — Wykopaliska.

Finkel Bibl. str. 598, 1582.

Uro (De) et bisonte ob. Herberstein Z. (Actiones 1560).

Uroczystość solenna zbawienia osobliwej grzeszników Patronki dzień pokuty S., godzina żalu, moment łez wiecznych, pociech nadziei, pokutnymi aktami i affektami słodka na powab grzeszników melodia, łatwa do usprawiedliwienia się przewodnia znaczną konających otuchą własnej na zbawienie duszy oświeconej y poświęconej. W Krakowie w Drukarni Dominika Siarkowskiego J. K. M. y J. O. X. Jmci Kardynała Biskupa Krakowskiego Ordyn. Typografa y Bibliopoli 1739. w 8ce, 7 ark. nlb.

Jocher 6326.

Jagiell.

Urowiecki Zbigniew ob. Soszyc Jakób (Testimonium 1639).

Ursache (Gründliche und wahrhaftige) das (sic) Batorischen Krieges vor Danzigk. 1677 (sic, zamiast 1577). w 4ce, k. 2. Gdań. miej.

Ursachen (Hochbewegliche) warumb der Fürst Georg Friderich Marggr. zu Brandenburg bewegt worden, bei der Kron Poln umb belehnung persönlich anzusuchen. 1578. w 4ce.

Petersb. publ.

— Warumb Die Königl. Majest. zu Hungarn und Böheimb verursacht worden Dero Völeker ins Königreich Pohlen dem König und bedrängtem Land zu Hülffe zu schicken. Wider der Schweden Auszstreuen. als ob disseits wider den Frieden-Schluss ge-

handelt worden wäre. Gedruckt im Jahr 1658. w 4ce, k. 14.

Obacz Ferdynand III. — Rationes.

Czart. — Gdań. miej. — Ossol.

— Toż:... Gedruckt im Jahr 1658. w 4ce, k. 10 nlb. (ark. C₂).

Czartor. — Jagiell. — Krasin.

— Toż:... 1658. w 4ce, k. 16.

Czartor.

— Wodurch eigentlich die Königl. Mayst. zu Schweden bewogen worden, den Herzog von Churland ausz Seinem Fürstenthumb hinweg in Verwahrung zu ziehen. (1658). w 4ce, k. 34 nlb.

Ob. Karol Gustaw. — Habeus J.

Bibl. w Suchej — Czartor.

— (Fünffzig) und Bewegungen Warum man aus so Unterschiedenen zu jetziger Zeit in der Christenheit im Schwanck laufenden Religionen und Glaubens-Bekantnissen die Röm. Cathol. Religion erhalten und allen andern vorziehen soll. Von einem Neu-bekehrten allen Herren Unkatholischen Dargestellet. Braunssberg Gedr. im Coll. S. J. A. 1736. w 12ce, str. 140.

Ob. Rationes quinquaginta... w t. XXVI 132.

— welche Ihre Königl. Maj. in Pohlen u. churfürstl. Durchlaucht zu Sachsen veranlassen mit gewaffneter Hand in das Königreich Böhmen und andere zu der Succession weyland Kaiser Carls des VI^{ten} Maj. gehörige Lande einzurücken. Dresden, im Month October. 1741. w 4ce.

Ob. August III. Kijows. — Ossol.

— ob. Altona (des Brandes 1713) — August II (1697) — August III (1741) — Habeus J. (Herzog Curl. 1658) — Radecke M. (warum sich 1593) — Rationes (1657) — Smalcus (warumb sich Radecke 1593).

Ursina Camilla ob. Bzowski Abr. (Rosarium 1639).

Ursini ob. Welocki Sebast. (Sphinx 1628).

Ursinowie ob. Barry Antoni (Leon 1726).

Ursinus Adalbertus ob. Silvester II (1629).

Ursinus Benjamin ob. Schlichting Anna (Sertum 1647).

Ursinus Dawid (1587 † 10 marca 1644) ob. Musonius Jan (Disput. 1634) — Paulitz Chr. (In nuptias 1648).

Lukaszewicz Kośc. br. Czesk. w WP. str. 285. — Węgierski Syst. hist eccl. Slav. 1652, str. 396

Ursinus Fulvius ob. Nidecki (1583).

Ursinus Guilhelmus ob. Rakowski Mikołaj (1630).

Ursinus Henryk Jan ob. Jan św.

URSINUS Caspar Vellus (od Velia, dzielnica Rzymu) (ur. w Świdnicy ok. 1493 † 1538). Casparis Velii Ursini Silesii, Legum Doctoris ac Poetae a Caesare Laureati Epithalamion in Nuptiis Sigismundi Jagellonii Regis Poloniae Magnique Ducis Lituaniae, et Bonae Sfortiae Mediolani ac Bari Ducis. Cracoviae, apud Joannem Haller, Die XXIV. mensis Aprilis, MDXVIII. w 4ce.

W hymenenszu tym występuje Venus i Gradivus. Wspomniane zwycięstwa Zygmunta, piękność Bony. Król oratores romani ad caesaris aulam extemplo jubet ire duos. Przyjazd Bony do Krakowa. Dary, jakie Bona otrzymała.

Przedruk w jego „Poematum libri“ (1522) oraz w zbiorze Grutera Delitiae poetarum germanorum VI 992.

Janoc. III 352. (Egzemplarz był w bibl. oo. bernardynów w Radomiu). — Bauch Caspar Urs. (jak niżej) pod nrem 9.

— Casparis Velii Silesitae, ad Sigismundum Regem Poloniae, Moschorum victorem, Poema heroicum. Cracoviae imprimebat Florianus Vngler in platea Vislensi. IV. Id. Nouemb: MCCCCXCIV. (1514). w 4ce.

Taki tytuł podaje Janocki III 351. —

W przedruku zawartym w niżej opisanych Poematu z r. 1522 (karta f₂) jest jednakże podany tytuł inny:

C. Vrsini Velii, In Inclytum Regem Sigismundum Poloniae, ob Moschos debellatos, Epinicion.

Jest to panegiryk humanistyczny bez treści historycznej. Wspomina tylko rządy Zygmunta na Śląsku: fraterna repens ad regna vocatus centum dum regores placida dux pace Silesi oppida... te absentem nimphae Bobrides deflent. — Wspomniane także poselstwo Łaskiego do Rzymu: ore modesto Lascius hunc quantum Mavortia gesta loquentem purpurei stupere patres. Bauch Caspar Urs. (j. n.) pod numerem 3 (za Janockim).

— De trium regum, Vladislai Hungariae, Ludovici Bohemiae et Sigis-

mundi Poloniae Conventu in urbe Poniensi Anno D. MDXV ad Joannem Turzonem Ep. Vratislav. Casparis Ursini Veli Silesitani Epistola Compendiaria, heroicis versibus composita.

Nie wiem, czy wyszło osobno. Zdaje się, że nie; a tylko ukazało się po raz pierwszy w zbioru R. Bartolinusa pt. Odeporicon, w drukowanym w r. 1515 przez H. Wiatora w Wiedniu (obacz opis w tomie XII 387).

Zaczyna od pochwał swych przyjaciół; wspomina Cuspiniana, Aeg. Remusa, Vadiana, Langa. O darach, jakie Lang otrzymał od Zygmunta I. O samym zjeździe nie podaje szczegółów historycznych.

Przedruk w jego „Poemata“ (z r. 1522) oraz we Frehera i Struviusa Rerum Germanicarum Scriptores t. II 613—72.

— Oratio de felicissima electione, inelyti et potentissimi Regis Ungariae & Bohemiae Ferdinandi Archiducis Austriae in Regem Romanorum, &c. Aquisgrani Coronati Die XI. Januarii. Anno M.DXXXI Caspare Ursino Veli R. H. Authore. Coloniae, Per me Petrum Quentell. Anno M.D.XXI. (1531). w 4ce.

Dedykowane Krzysztofowi Szydłowieckiemu. Do oracyi dołączone Regiae ac clarissimae nobis Cracoviae defensionis. Tubroni Krakova przed atakami Hadeliusa. O czym ob. Bauch w Ungarische Revue VII str. 220. Bibl. Nadw. Wied.

— Oratio habita in Alba Regali die felicissimae Coronationis inelyti ac potentiss. Ferdinandi Vngarię Bohemię; Regis &c. Anno M.D.XXVII. III. Non. Nouēbris. Carolus Hesperijs regnat, FERnandus Eois, quam bene diuisum est fratribus Imperium. [Na końcu:] Excusum Viennae Austriae, per Ioannem Singrenium. (1527). w 4ce, k. 10 nlb. (sygn. C₄).

Na odwrocie tytułu: Ad spectabilem D. Stephanum Bathor. inelyti Regni Ungariae Palatinum. Broszurę kończy wiersz z podpisem: Georgius Logus Silesius. — Treść nie ma styczności z Polską. Jagiell.

— Casparis Vrsini Veli, Silesii Epistolarum et Epigrammatum liber, lectu dignissimus, & iam pridem in lucem editus. Impressum Viennae Austriae per Joannem Singrenium. Excusis uero honesti uiri Joannis Meczker. (1517). w 4ce.

Z dedykacją Rud. Agricoli, wydawcy, Władysławowi Bozkowiczowi, i z wierszami Jerzego Logau.

Bauch w Silesiaca 1898 (Bibl. der schl. Ren.) i Caspar Ursinus (nr 7). — Janociana III 5. Bibl. w Nysie — Bibl. miej. we Wrocław.

— Naenia Sereniss. Dominae Mariae Reginae Pannoniorum de obitu... Elisabethae Reginae Danorum... Joannes Singrenius Viennensis Typographus excudebat. Anno a Christo nato M.D.XXVI. (1526). w 4ce.

Tu epigram do Bony król. pol. pióra L. S. (zalkaj).

Bauch Casp. Urs. (j. n.) nr 24.

— Casparis Vrsini Vellii E Germanis Slesii Poematvm Libri Qvinque. Ex inelyta Basilea, apud Ioannem Frobenium. A. M.D.XXII. (1522). [Tytuł w renesansowym łuku, dołem scena z ucinaniem głowy]. w 8ce. [Na końcu:] Basileae Apvd J. O. Frobenium mense Martio. An. M.D.XII. (1522). w 8ce, k. tyt. i k. 126 nlb. (sygn. a—z i A—I).

Jest to zbiorowe wydanie dzieł Ursina (Sylvae, Elegiae, Epigrammata latina et graeca, Martis adulterium, Opuscula serius redita). — Znajduje się tu kilkanaście wierszy z Polską związanych, a mianowicie:

- 1) Epithalamion Sigismundi et Bonae (karta b).
- 2) Ad Stan. Thurzonem episc. olomuc. (dedykacja II Sylvy — na k. f₂).
- 3) In inelytum Sigismundum Poloniae ob Moschos debellatos epinicion (k. f₃).
- 4) Thurzeidos praeludium (poemat na cześć Thurzonów).
- 5) Ad Stan. Thurzonem de obitu fratris consolatio.
- 6) Ad J. Thurzonem episc. Vrat. de caes. et regum conventu Viennae (na k. l₄).
- 7) Ad Stan. Saurum, canon. Vratist. epistola (na k. n). Tu wspomniany Vadianus, Rud. Agricola, Lang.
- 8) Genethliacon Jo Dantisci (na k. q). Zaczyna się: Natali Dantisco tua pia sacra frequentet, quisquis Castalio lavit in amne caput. Wychwała jego pisma i poselstwa oraz podróże (był na Sycylii i w Ziemi Świętej). — O przedruku tego wiersza w dziełach Dantyszka, ob. niżej.
- 9) Ad Janum Thurzonem juniorem elegis (na k. r).
- 10) Pro antistite Joanne votum (na k. r)
- 11) De Jano Thurzone parente Thurzonum... oraz ad Janum epic. vrat. (kilka epigramatów (k. v₂).

Bauch (j. n.) pod nr 18. — Piekarski Katalog kórn. 1929 nr 1509 (z mylną datą 1532). Czartor. — Kórnik.

— ob. Agricola Rud. (Habes lector 1515) — Bartolinus Ricardus (1515) — Dantyszek (ed. Böhmego) — Deliciae (1612) — Erazm Roterd. (1525) — Logus Jerzy (Ad inelytum 1529, Pontii 1541) — Pannoniae Luctus (1544) — Vitellio (Peri optices 1535).

Pozostawił po sobie liczne ulotne wiersze, których nie opisuję bliżej, bo nie mają z nami związku; jak np.:

In divum Maximilianum epicedion (1519).
In divum Maxim. Naenia (1520).

De nuptiis Ferdinandii archid. Austriae et Annae reginae Hung. (1521).

Ad Mariam Virg. votum (1517).

Są to pisemka bądź to w Bibl. Nadw. Monach. bądź w Miejskiej Wrocł., bądź w Uniw. Wrocł., bądź w Nadw. Wied.

Omawia je Bauch w swojej monografii, o której niżej.

I w twórcach innych autorów pomieścił swoje wierszyki, które nie stoją z nami w związku. Informuje o nich Bauch t. c.

W dziełach Dantyszka (1764; ob. tom XV 40) jest przedrukowany jego Genetliacon, a nadto Epistola versibus heroicis (od str. 295).

Dokonał przekładu dzieła św. Cyryla aleksandryjskiego „De animae decessu“ oraz ewang. św. Łukasza (1521) i dedykował utwór Stan. Turzonowi, bisk. ołom.

Wiersze jego są też w dziele: Eobani Hessii a profecione ad Des. Erasmus Roterod. hodoeporicon (1519), o którym ob. Bauch w Silesiaca 1898 (Bibl. der schl. Ren. nr 132).

Biografię jego i rozbiór pism (w liczbie 60) napisał Bauch w rozprawie pt. C. Ursinus der Historiograph Ferdinand I (drukowanej najprzód w tomie VII „Ungarische Revue“, a potem r. 1887 ogłoszonej osobno). Na końcu tej rozprawy zestawił bibliografię jego pism i rękopisów dochowanych, nie podając jednak ani bibliotek, ani liczby stron. Są też w tej bibliografii znaczne myłki.

Wcześniejsze jego pisma (po r. 1520) zestawił Bauch powtórnie w rozprawie Bibl. der Schles. Renaissance w dziele zbiorowym „Silesiaca“. 1898.

Dużo jego listów w Vadianische Briefsammlung (wydał Arbanz 1890, 3 t.). — W t. I str. 169 daty z jego życia.

Janociana III 349—54. — Encykl. Orgelbr. XXVI s. 155—6. — Wotke w Zeit. für Gesch. Mährens 1899 str. 371 (o stoż. ze Stan. Turzonem). — Barycz Hist. U. Jag. (1936) str. 73—75. — Aschbach Gesch. der Univ. Wien II 382. — Korzeniowski Zapiski ręk. w Bibl. Petersb. (w Archiwum do dziejów liter. XI) nr 216. — Finkel III 1884 str.

URSINUS (Ber, Paulbär) Jan z Krakowa, doktor i prof. medycyny, licencjat prawa (ur. ok. 1460? † ok. r. 1500). Modus Epistolandi eximij Medicine Doctoris & Legum licenciati Joannis Ursini Cracouiensis: cum epistolis exemplaribus: & orationibus annexis. B. m. i. r. dr. (Norymberga, K. Hochfeder, w r. 1495—96). w 4ce, k. tyt. i k. nlb. 34 (sygn. A—F₄ i karta ost. nie sygnow.).

Napis na tytule zajmuje 3 wiersze druku, resztę strony wypełnia rycina (10 × 11 cm) przedstawiająca 2 aniołów (licho rysowanych), którzy trzymają w rękach kapelusze kardynalski (aluzja do kard. Fryd. Jag.), na kapeluszu duży krzyż, pod nim niezgrabnie rysowany orzeł Jagielloński. — Odwrotna strona pusta.

Druk rozpoczęty w r. 1494 (gdyż w listop. 1493 donosi Kallimachowi o oddaniu do druku), a ukończony 1495 lub 1496. Rozpoczynając druk miał zamiar zamieścić na końcu dwie mowy (de Bello Jugurtino, de medicina). Zamiar ten w ciągu druku uległ zmianie (gdyż zamieścił mów pięć; z tych jedną wypowiedzianą w lutym 1495). Ponieważ Kallimach umarł 1 listop. 1496, a w książce tej traktowany jest jako żyjący, przeto druk dokonał się przed tą datą.

Drukowano w Norymberdze czcionkami K. Hochfedera. Stąd pochodzą dużo błędów, zwłaszcza w nazwach polskich (Gnezonensis, Carcoviensis, Litiphania, Samacia, Dericnicus). — W tekście było sporo wyrazów greckich. Kilka z nich wydrukowano (niezgrabnie cięte całe wyrazy), ale kilka opuszczono zostawiając białe miejsce (k. 12 v.).

Druk czcionkami gockimi, przy czym litery wielkie przekreślone linią czerwoną. Na domalowanie inicjałów zostawiono puste miejsca.

Tekst dziełka zaczyna się na k. Aij od spisu rzeczy (Ordo contentorum in hoc utilissimo opere).

Na k. Aijj list do Filipa Kallimacha. (Podziwia jego język łaciński, wynosi go nad współczesnych, równa go z Demostenem, Cyceronem, Nasonem, Liwiuszem; zapowiada, że wyda niebawem księgę swoich listów, wraz z dodatkami o Bellum Jug. Sallustiusza oraz o medycynie. Datow. Cracoviae, idibus Novembribus 1493. (Stąd wniosek o dacie rozpoczęcia druku).

List ten nie jest jednak dedykacją Kallimachowi, gdyż tuż po nim następuje przypis kard. Fryderykowi arch. Gnesonensi (sic) et episc. Crac. Zaczyna od sentencji Platona (non tantum nobis nisi sumus sed etiam patriae et posteris). Poleca mu książeczkę, która pogardza pisa-

niem barbażyńskim, a uczy elokwentem orationem.

Odtąd, tj. od k. 3, rozpoczyna się właściwy tekst, który składa się z 2 części: I) Modus epistolandi; II) pięć mów autora.

- 1) Modus epistol. dzieli się na 46 capitula (k. 3—25). Siedemnaście pierwszych omawia pojęcie listu, części listu i rodzaje listów: commendatitiae, consolatoriae, hortatoriae, gratulatoriae, petitoriae etc. (razem 13 rodzajów). W cap. 18 o stylu listów. W cap. 19 o rozpoczynaniu i o kończeniu listów. — W cap. 22—44 są zestawione „exempla” listów wedle rodzajów tychże. Wszystkie exempla są ułożone przez autora. Nazwisko adresata (a czasem nawet i data listu) są podane. Listy wystosowane są do nast. osób: Richardo medico (pisze do jakiegoś medyka we Włoszech); Cirillo episc. medic. secretario (o definicji państwa i miasta wedle Digestów); Mat. Dreviceio (opis wycieczki za miasto z przyjaciółmi i ich żonami, do czego dodany mocno lubieżny ustęp z elegii Owidiusza); Joanni Luprancio juriconsulto (o wojnie z Turkami i wyborze J. Olbrachta na wodza — list z r. 1490); rectori et doctoribus gimn. Crac. (był wychowawcą uniwers., tłumaczy się z jakichś oskarżeń); Johanni Barucio, cardinalis Fr. secr.; Franc. Corvino (pochwala jego rodziców, o niebezp. tureckim); Johanni ducis Grad. filio; Nicolao Primo episc. premsl. (jest to M. Krajewski, z r. 1492); Frederico cardinali (prosi za Franc. Coronensis o nadanie kościoła św. Ambr.); do tegoż (z podziękowaniem za spełnienie powyższej prośby); Alberto Brucio, tj. Wojciechowi z Brudzewa, M. D. L. ducis secretario (list datow. w Wilnie, pochwały Aleksandra); Marco Sulterio Romano, pont. et imp. juris professori (z r. 1491, był w Rzymie jego uczniem, podziwia jego listy); Petro Thedaldo (z r. 1492; list z naganą); Georgio Philetico (z r. 1491; zaleca mu życie umiarkowane, powołuje się na Galena); Johanni Alberto regi (skarga na Piotra Fulminiusa, który zabił rajeę krak. Marka Pontana i dopuścił się różnych gwałtów; skarży go o crimen laesae majestatis); Johanni Rufino (z r. 1490; donosi mu o wyrykach jego syna; nocą chadza do dziewicy Lukrecji); Jacobo Balbo; Nic. Corvino (z r. 1494; o odnalezieniu ukradzionych mu srebrnych kubków, o Janie Antonim studentie prawa w Bononii, o Drzewickim); Philippo Calimacho (z września 1492; o śmierci Kazimierza, o kandydatkach na tron i wyborze Olbrachta, serdeczne pozdrowienia); Johanni secret. epi Vilm. (z r. 1494; wzywa go do pisania listów); Johanni Sacrano (dat. z Padwy z r. 1487; o śmierci Mich. z Wisunia na Rhodos,

co wie od Mik. Linciusa wracającego z Jeruzolimy); Blancae virginis (1485, list erotyczny); Blanca Johanni Ursino (donosi: „desponsata sum Marco Leoni consuli, ne me ad amandum invites!”); Georgio Montano (z r. 1484; opis napadu Turków na Kilię).

Listy tu przytoczone mają w małej tylko części charakter wypracowań szkolnych; w większości swojej są listami rzeczywistymi z lat 1484—94 o wartości historycznej. Tym też góruje jego zbiór nad innymi współczesnymi. Zawiera on dużo rysów obyczajowych i osobistych do charakterystyki koła humanistów (Mik. Lippus, Piotr Barbo, Gallus, Drzewicki, J. Kromer, Montanus, Charamanus, J. Barnecki, Alb. Brucius, Mik. Bencius, J. Luprancius, Mikołaj Primus i inni). Dużo swrotów bierze z listów Cycerona, ale korzysta także z prac epistol. humanistów włoskich. Język jego ozdobny, ale jasny.

Od k. 20 idzie ponownie o kalendarzu i o sztuce datowania; o tytułowaniu i używaniu przymiotników w miarę godności tych osób, do których się pisze; de elegantia (cytowany Herennius, Laur. Valla, Augustyn Datus); o eleganckich zwrotach na zakończenie (tu znowu wspomniani przyjaciele J. Charamanus, Gallus, Corvinus, Callimachus).

W cap. 46 jest zawarta „peroratio” do kard. Fryderyka, w którym zaleca mu podreżnik ten „multis vigiliis et sudoribus elucubratus”.

Po czym u dołu k. 25: Telos. Johannis Ursini Medicinæ doctoris Ad ill. principem Fridericum... epm. Gnesonensem et ep. caroviensem (sic) Modus epistolandi finit.

II) Od k. 25—34 jest dodanych pięć mów Ursina:

- 1) De laudibus eloquentiae... habita in Cracov. Gymnasio idibus octobr. 1486 in prima lectione Salustij de Bello Catilinae. — Nazywa tu siebie: in hac urbe natum. Dziękuje profesorom, że mu pozwalają humanitatis studia legere.
- 2) Oratio de laudibus medicinae... Cracoviae idibus Decembr. 1488, cum pro loco inter doctores adipiscendo publicam in medicina faceret disputationem. — Cytuje sławnych lekarzy starożytności; charakteryzuje dwa przeciwy kierunki, tj. racjonalistów i empiryków; o nowszych lekarzach, jak Rocobonello, Bencius i inni, pochwały Wenecji, Hermolaua Barbarus.
- 3) Oratio de laudibus Erasmi (Cromeri) cum bacc. in artibus lauream sumeret. — Tu pochwała Krakowa, ojczyzny Erasma Kromera, z powołaniem się na Pompiliusza (Leta?) Romana i z przytoczeniem jego epigramatu do Montana o Krakowie; o przebiegu studiów Erasma; był uczniem Michała z Wrocławia, Jergo z Nissy,

Laur. de N. Foro tj. Wawrzyńca Corvinusa.

- 4) Oratio pro doctoribus gimn. erac. ad Joan. Alb. regem Poloniae (o jego zwycięstwach, o pożarze uniwersytetu).
- 5) Oratio in principio Institutionum Justiniani... habita septimo idus febr. 1495. — Wspomina o swoim pobycie we Włoszech. O studiach prawniczych mówi: ad juris imperatorii studia circiter annos 12 intermissa animum deflexi. Sanctissimarum legum laudes... silentio pretereo, ad eorum declarationem omnino se convertat oratio, quae in Inst. libro perscripta sunt.

Charakterystyczną cechą dziełka jest używanie human. pseudonimów zamiast nazwisk. Tylko niektóre dadzą się odcyfrować: Corvinus to Rabe, Brutius — z Brudzewa, Montanus Jerzy — to Mornstejn zupparius, Luprancijs — to Jan z Lubrańca, Blanka Nigra — to Schwarzwöna; kto był Bencius, Lippus, Barbo, Phileticus, Fulminius, Pontanus, Ruffinus, Galus, Balbus — trudniej by wykażać.

Osobliwym jest fakt, że kartę 9 (zawierającą w liście do Drzewickiego z r. mniej więcej 1491—2 opis wycieczki zamiejscia) wraz z nieprzychylnym wierszem Owidiusa wycięto, a koniec wiersza na k. 10 zamazano. W egz. Akad. wlepiono na miejsce tej karty współczesny jej przedruk, dokonany antykwą, a co zamazane, odczyszczono.

Janocki Nachr. II 85. — Janociana III 348. — Muczkowski Statuta nec non liber. — Wiszniewski III 307—14. — Wisłocki Incunabula (1900) str. 257. — Hain nr 16016. — Proctor 1903. — Wierzbowski III 2025. — Caro Dzieje Polski V str. 120 (korzysta z kilku jego listów). — Zeisberg Dziejopisarstwo II 274. — Papée Jan Olbracht 1936 str. 28. — Fijałek Studia do dziejów (w Rozprawach filolog. Akad. 1899 tom XIV) str. 23, 27—9, 41—3. — Morawski Hist. uniwers. 1900 tom II 96, 222 i passim. — Burycz Hist. uniwers. 1934 str. 20, 209. — Bauch Deutsche Scholaren 1901. — Fijałek Niemcy w Polsce w Pamiętniku Liter. 1902, zeszyt II, str. 261. — Tenże Bart. de Saxoferrato, str. 315 (o jego mowie o Inst. Just.). — Giedroyc Źródła 1911 str. 840 (o mowie na czeski medyc.). — Kotula Ursini et Philippi formulae w „Eos“ 1923 (t. XXV) str. 120. — Ganszyniec Listy miłosne 1925 str. 162. — Bruchnalski w „Encykl. pol.“ Akad. Um. II str. 191 (Epistulografia). — Betterówna Polskie ilustr. 1929 str. 298 (o rycinie tytułowej). — Chrzastowski i Kot Humanizm i reform. 1927 str. 123. — Krókowski w „Kult. Starop.“ 1932 str. 400. — Pilat-Kossowski Hist. lit. I cz. 2, str. 126. — Korbat² I 57. —

Finkel III 1883 (tu pomieszano go z innymi).

Akad. — Czarn. — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Maz. Brytyjskie — Ossol. — Ostrzyh. Kapit.

— Modus epistolandi Eximii Medicine Doctoris & Legum licenciati Ioannis Vrsini Cracouiensis: cū epistolis exemplaribus: & orationibus annexis: Impressum Cracouie ex officina Ioannis Haller. [Tytuł w renesansowej winiecie, górą sygnet drukarni Hallera]. [Na końcu:] Impressum Cracouie per Dominū Joannem Haller Anno domini Millesimo quingentesimo vigesimo secundo. (1522). w 4ce, k. tyt. i k. 37 nb.

Druk antykwą; tylko ostatnie dwie strony wydrukowane gotykiem.

Jest to dość wierny przedruk poprzedniego wydania; nawet większości błędów druku nie poprawiono. Na wyrazy greckie pozostawiono i tu puste miejsca (np. na k. 31 recto). List do Drzewickiego „in genere stomaco“ wraz z wierszem Owidiusa jest tu nie naruszony.

Przedruku dokonano widocznie dla celów dydaktycznych. Egzemplarz Bibl. Jagiell. jest oficie glosowany, przy czym glosator dopisuje synonimy, np. przy imperium — dominium, przy amata (Lais) — meretrix, przy dignitas — honor; lub wyjaśnia pochodzenie pewnych wyrazów. Na tytule objaśnia pochodzenie nazwy epistola.

Janocki Nachr. II 85 i IV 180. — Wierzbowski I 61.

Jagiell. — Szarmer(?) — Uniw. Warsz. — ob. Sommerfeld (1513; nazywa go tu błędnie rektorem; podaje jego fikc. listy) — Ursinus Krzysz.

Sześć jego listów (z rękopisu monachijskiego) pisanych bądź to do rodziców, bądź to do przyjaciół z zagranicy ogłosił Jezienski w Eos VII 1902. — Tu także jego biografia i szczegóły o pobycie we Włoszech. Był uczniem Rocobonella, Bencia, Argropola i Pomp. Letusa. Studiował w Padwie, Rzymie i Wenecji w latach 1483—6.

URSINUS Jan ze Lwowa, prof. Akad. Zamojsk. (urodz. około 1560 † 1613). Ioannis Vrsini Leopoliensis. Methodicae Grammaticae Libri Quattuor. I. De Orthographia. II. De Prosodia. III. De Analogia cum Appendice. IV. De Syntaxi. [Tu orzełek jagielloński]. Leopoli. Ex Officina Matthiae Garuolin. c. Io. Io. XCII. (1592). Cvm Privilegio Regio. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nb., str. 388 i 1 karta.

Na odwr. tyt. wyciąg z przywileju na druki dla M. Garwolczyka (z 6 stycznia 1591) Zygmunta III. Wyciąg ten przedrukował Bandtkie Hist. druk. Kr. Pol. I 392. — Na ostatniej nlb. karcie dzieła rycina św. Jana Ewang. (tej w egz. kórn. nie ma).

Rozpoczyna dedykacja: Clar. et doct. Simoni magistro Brezinen. viro consulari Leopoliens. (kart 4). Tu krytykuje gramatyki używane po szkołach, narzucając szkołom przez księgarzy. Wychwala gramatyków starożytnych, a z nowszych L. Vallam, Politiana, Budaeusa. Opierał się na takich pisarzach jak Scaligerowie, Turnebus, Lipsius. Podnosi wykształcenie Szymona z Brzezina, który wychował takiego syna jak Sz. Simonides. Żaden z Lwówian mu nie dorównuje. On sam oddał się w opiekę (in fidei ac prope clientelam) Simonidesa. Bywał u niego w domu i mógł korzystać z jego rad i z bogatej biblioteki. Wspomina też Ad. Bursiusa (nepotem ex sorore tu), znakomitego znawcę łaciny i greki.

Po czym idą na 3 k.: Carmina clarissimorum virorum in commendationem operis. Wierszyki te pisali: Walenty Wargoeki, Seb. Petrycy, Simon Simonides, Andreas Mądrowski notarius civit., Adam Bursius Brezina po łacinie i po grecku, Fabian Bierkovius po grecku. — Wreszcie Catalogus auctorum, jakich cytował; a tu z Polaków Kochanowski, Kromer, Grzepski, Schoneus, Simonides.

Po czym od ark. A tekst dzieła. Księga I: De Orthographia od str. 1—47. Kończy się wydrukowaną na 3 stronach „Orthographią Polską Jana Kochanowskiego” (inny tekst jak w dalszym wydaniu). — Strona 48 biała, a od str. 49—102 idzie liber II: De Prosodia (z omyłkami druku). — Od str. 103—308 Liber III: De Analogia (z Appendyksem dającym krótki wyciąg poprzednich wywodów od str. 309—44). — Od str. 345—88 Liber IV: De Syntaxi.

Układ gramatyki jest więc niewątpliwie oryginalny, odiegający od wzorów, czasem trudno zrozumiały. Tak np. pod tytułem De Analogia kryją się reguły o częściach mowy i o fleksji, tj. o deklinacjach i koniugacjach. — W dużej mierze uwzględnia język grecki, traktując go równoległe z łaciną. Także język polski.

Cechę charakterystyczną i dzieła i autora stanowi jego interes dla polskiej terminologii. Wszędzie pełno polskich nazw starannie zbieranych. Dla słownictwa polskiego dużo tu cennego materiału, np. nazwy roślin, zwierząt, części ciała, wiatrów itp. — Podaje także liczne terminy gramatyczne polskie w miejsce łacińskich.

Ursinus wydał w r. 1594 gramatykę elementarną Donata (ob. tom XV str. 285) — zapewne miała służyć jako przygotowanie

wstępne do studium języka. (Ob. o tym przedruku Donata Łempicki jak niżej). Reprodukując k. tyt. podaje Jędrzejowska Książka polska 1928 str. 25.

Omawiają tę gramatykę Mecherzyński Hist. jez. łacińskiego 1833 str. 82, podobnie jak inne łac. gram. XVI w. oraz Heck (jak niżej).

Al. Birkenmajer Typogr. zasób druk. zamoj. 1936 str. 22 przypuszcza, że Szymonowicz wywarł wpływ na powstanie tego dzieła a nawet, że „jemu należy przypisać jego zalety”. Pierwsze jest niewątpliwie, sam Ursinus to przyznaje, ale drugie nie jest poparte dowodem (bo nie jest nim fakt, że Ursinus porzuca potem filologię i przesuwa się do matematyki i medycyny).

O zawartej tutaj Ortografii J. Kochanowskiego obacz również uwagi Al. Birkenmajera loco citato str. 22. — Tekst ogłoszony przez Ursyna w r. 1592 jest to druga, krótsza redakcja Ortografii; redakcję pierwszą, obszerniejszą, ogłosił Januszowski w r. 1594 (Nowy Charakter).

Bandtkie Hist. dr. Kr. Pol. I 391. — Sołtykowiec O stanie Akad. str. 430. — Jocher 667. — Maciejowski Piám. II 111. — Heck Sz. Szymon. (w Rozpr. filolog. Akad. XXXIII) str. 320. — Łempicki Działalność J. Zamoj. na polu szkolnictwa 1922 str. 102. — Wisłocki Nauka języka pol. 1868 (o Ortogr. Koch.). — Finkel Hist. Uniw. Lwów. 1894 str. 10. — Skulski w Księdze referatów Zjazdu im. Kraskic. 1936 str. 545. — Piekarski Kat. kórn. (1929) nr 1512.

Bibl. Potoek w Krak. — Kórnik — Ossol.

— Toż:… Leopoli, ex officina M. Garvolini. MDCCXII. (1612). w 8ce.

Taka edycja notują Janociana III 358 — a za nimi Jocher 667 a i Bandtkie Hist. druk. Kr. Pol. I 392.

Istnienie jej jest jednak nader wątpliwe. Sądzę raczej, że data 1612 jest omyłką Janockiego (zamiał 1592).

— Ioannis Vrsini Leopoliens. Grammaticae Methodicae Libri Quatuor. I. De Orthographia. II. De Prosodia. III. De Analogia cum Appendice. IV. De Syntaxi. Cum Privilegio Sacrae R. M. Editio Secunda locupletior. Zamosci Simon Nizolius Acad. Typogr. excudebat. M.DC.XIX. (1619). w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 456, k. 4 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i 4-wiersz Ad Florianum Zamojski de Piaski. — Dedykacja na 3 k.: Generosissimo puero Fl. Zamojski, podp. przez Gabr. Tradkowskiego. W niej wysławia pracę Ursyna i równa go s gramatykami Despautera,

Linaera, Perota, K. Ultraiectina, Alwara, Melanchtona, Basaeusa (jak w I edycji). Po czym ded. Ursyna: Simoni magistro Breziniensi viro consulari leopoliensi. Liber I idzie do str. 63, II do 126, III do 407, IV do 466.

Od str. 56—63 idzie ustęp: Orthographia Polska (zmieniony w stosunku do I edycji i z opuszczeniem nazwiska Kochanowskiego. A więc jest to już III redakcja „Orthografii“).

Na czterech ostatnich nlb. kartach zamieszczone Errata oraz Carmina clariss. viro- rum in commendationem operis.

Wreszcie dodano tutaj: Vita J. Ursini phil. et medici, canonici et prof. Zamosc. Był uczniem Pediana, Perlickiego i Sz. z Brzezin we Lwowie — Fontana i Słowackiego w Krakowie. Został prof. w Krakowie, a za kolegę miał jako nauczyciel we Lwowie Bursiusa. Uczył gramatyki, dialektyki (wedle Aryst.), geometrii, arytym. Wykładał też listy Cycerona. Cum cives ipsi infensi essent Cracoviam una cum Bursio migravit. Dostał się potem do Zamościa, a Zamojski wysłał go do Włoch dla studiów medycznych (do Herk. Saxonii i Hier. Aquapendente w Padwie). Po powrocie do kraju był profesorem w Zamościu i uczył Tomasza Zamojskiego. Umarł 1613. — Autorem tej „Vita“ jest Trądkowski.

Jocher 667 b.

Czartor. — Dzików — Zamoj.

— Toż... Cum Gratia et Privilegio S. R. M. Sub Rectoratu Magnifici et Excellentissimi Domini D. Martini Fol-tinowicz Phil. Doctoris rursus in lucem editi. Zamosci, in officina typographica Academ. Zamosc. Imprimebat Andreas Jastrzębski A. D. 1640. w 8cc, k. 10 nlb. i str. 444.

Dedyk. Michałowi Wiśniowieckiemu, synowi Jeremiego, podpisał Andrzej Abrek (wydawca) d. 24 czerwca 1640.

Są dwa odbicia różniące się stronami 333—6. Jocher 667. — Bandtkie Hist. dr. Kr. Pol. I 392. Jagiell. — Ossol.

— Toż... Zamosci typis academiae imprimebat Andreas Jastrzębski 1651. w 8cc, str. 388.

Bandtkie l. c. str. 393 (z bibl. Ossol.?). Edycja wątpliwa.

— Toż... Ad usum Nobilissimae Juventutis Polonae in scholis Univers. Acad. Zamoscensis. Editio Tertia correctior et auctior. Anno Domini 1698. Typis et impensis Universit. Imprimebat Mathias Nekowicz. w 8cc, k. 3, str. 394.

Z dedykacją prof. gramatyki.

Akad. — Bibl. w Sucheju — Ossol. — Zamoj.

— Grammatica in IV classes: Orthographiae, Analogiae, Syntaxis et Pro-sodiae, ad usum juventutis academicae, dispartita ac recenter utiliorib. regulis syntaxeos aucta. Zamoscii, typ. Universit. 1759. w 8cc, str. 383 i Appendix str. 20.

Liczbowanie stronic mylne. Na ost. kartce arkusza po str. 271 następuje 262 i idzie dalej do 326, ta zaś strona dwa razy liczbowana.

Jagiell. — Uniw. Kijow. — Zamoj.

— Ioannis Vrsini Leopoliensis. De Ossibvs Hvmanis Tractatus Tres. I. De Nomenclatura Ossivm. II. De Processibvs Et Appendicibvs Ossivm. III. De Commissione Ossivm. Cum licentia, & Priuilegio. [Tu ozdobnik]. Zamosci Excudebat Martinus Lencsius Typogr. Acad. Anno Domini 1610. w 4cc, k. tyt. i str. 30 (sygn. D.).

Na odwrocie tyt. dedykacja Thomae Zamoscio, dat. kal. aug. 1610 ze Zamościa. Mówi tu, że traktat swój wypisał z Galena i innych pisarzy. Wychwała Jana Zamojskiego.

Traktat dzieli się na 3 części: De nomenclatura ossium; De processibus et appendicibus ossium; De commissione ossium. Bardzo obficie uwzględnią polską nomenklaturę kości. Dla każdej przywodzi polski termin, zwykle nawet podwójny (np. cranium — czaszka, masoviticco nomine mozgokryka). Niektóre nazwy polskie stara się umotywić, np.: słaba kość, która się z podniebienną łączy. (Dla tego także imię ma od Polaków, że częstokroć wygniwa od złej krosty, dla tegoż ludzie tacy gębią). Albo: przestronny wstaw głęboki — ocetnica, to jest miseczka mała okrągława głęboka, do octu.

Na str. ostatniej (nieliczb.): husarz w skoku (sygnet druk.)

Index lect. Univ. Jag. 1839 (Muczkowski o Ursynusie). — Majer w Piśmie zbiorowym wileń. 1862. — Lachs w Archiwum hist. med. I 1924.

Jagiell. — Uniw. Warsz. — Zamoj.

— Ad Illmum et Rmum, in Xto Patrem et Dominum Joannem Zamoyski, Dei favente Gratia Archiepiscopum Leopoltanum, Primatem Russiae, Carmen Panegyricum. Zamosci Typis Academicis 1612. w 4cc.

Juszyński Dyke. II pisze: „Na moim exemplarsu są te wyrazy dawnego pisma: Joannes Ursinus Leopoliensis, Professor Almae Acad. Zamoscensis, Philiae et Medicinae Doctor, Canon: absumptus est

morte d. 2 Januarii hora decima audita secundo quadrante ante meridiem a. 1613. — Taż sama ręka wyszczególniając prace Ursyna, napisała te słowa: Flores Poetarum Graecorum nostrates fecit⁴.

Zadnych jego przekładów z greckiego dziś nie znamy.

— Kefalimos [to greckimi literami] Aristoteli. Cap. vltimo, vltimi Topicorum, vvlgo. Mensa Pythagorae. [Tu tabliczki mnożenia]. Ioannes Vrsinus Acad. Zamose. Professor. Canonicus, Medicinaeq; Doctor. etc. (po r. 1603). fol., 1 karta.

Rozpoczynają trzy tabliczki mnożenia, po czym ich objaśnienie przez Ursinusa. O cyfrach najdawniejszych (kropki, karbiki, kreski), hebrajskich, greckich, rzymskich, arabskich. Zmiana w znaczeniu cyfr ob solius loci mutationem. Kończy cytat z Cyclerona.

Ursinus został doktorem medyc. w r. 1603, druk więc musi być późniejszy — w Zamóściu.

Heck w Rozprawach Akad. filolog. XXXVII (1903) str. 37. Ossol. — Zamoj.

— Hieronymi Fabricii ab Aquapendente Philosophi ac Medici in florentissimo Gymnasio Patavino Anatomes et Chirurgiae professoris publici singularis et supra ordinarii De Locutione et ejus instrumentis Liber a Joanne Ursino editus. MDCI (1601). Venetiis per Joannem Baptistam et Anonium Mejettem fratres. [Na końcu:] Venetiis ex Typographia Joannis de Albertis. Cum licentia superiorum. Impensis Joan. Baptistae et Antonii Mejettorum. Anno Domini MDCI (1601). Kal. Octobr. w 4ce, k. nlb. 8 i k. 69 (sygn. I₂).

Tytuł ozdoby.

Dedyk. Tomaszowi Zamojskiemu (tu opisuje obszerniej swój stosunek do Zamojskich). Datow. Patavii Cal. Septemb. 1601. Po czym Synopsis, rycina organów mowy (J. de Bnst sculpsit), index nom. et rerum, wiersze greckie J. Bompabiliusa do Tom. Zamojskiego, pochwała Fabrycego i Ursyna. Na końcu dzieła ozdoby sygnet drnk. (drzewo pełne owoców z napisem: Non comeditis fruges mendacii).

Blizszy opis dzieła oraz streszczenia podaje Muczkowski w Index schol. Univ. Jag. 1847. — Fritz Józef: Polish physicians... under Fabr. ab Aquapendente, Pisa 1931. Zamieszczam to dzieło prowizorycznie tutaj, gdyż mój ojciec pominął to pod Fabriciussem ab Aquap.; ale trzeba zaznaczyć,

że tu należało tylko zamieścić odayłacz. (Obacz w Dopełnieniach pod Fabricius). Oprócz tego dzieła musiał Ursinus wydać także inne jakieś dzieło Fabriciusa, skoro posiada ono w przedrukach późniejszych jego dedykację do Jadwigi Mieleckiej z r. 1603. — Obacz w t. XVI str. 155.

— ob. Augustinus (De gramatica 1594) — Donatus (Gram. element. 1594; rzezc przez niego wydana) — Dyla-gowski (Chronol. 1635).

Na podstawie cytatów w Knapskim sądzi Rostański (Pam. Literacki 1902 rocznik I, zeszyt III 439), iż Ursinus musiał wydać jakąś nieznanaż dzień książkę (farmakopee?) zawierającą nazwy roślin. Są i w jego Gramatyce nazwy roślin (w liczbie 130), ale Knapski cytuje 340 nazw zapisanych przez Ursyna.

Jego wykłady astronomii (wedle J. de Sacrobosco) ob. ręk. petersburski u Korzeniowskiego w Archiwum do dziejów liter. XI nr 389. Rękopis ten był własnością M. Ujazdowskiego jego ucznia. — Podobny wykład w rękop. Jagiell. nr 3272.

W ręk. Jagiell. nr 2148 są jego listy. Jego jeden list ogłosił też Wierzbowski Mater. I 321.

O jego rękopisach w Bibl. Żałuskich wspomina Janocki III 354.

Starowolski Hecatont. 1627 str. 171. — Jabłonowski Musaeum 261. — Janocki Nachrichten II 85; IV 180. — Janociana III 348—59. — Sołtykowiec O Akad. 298. 430—3. — Bandtkie Hist. dr. Kr. P. I 391—4 i II 328. — Tenże w Rozmait. Krak. 1828 I 102. — Chodynicki Hist. Lwowa 1829 str. 427. — Muczkowski Rozmaitości hist. 190. — Wiszniewski Hist. liter. III 307; IV i VI passim. — Sobieszczański w Encykl. Orgelbr. XVI str. 895 i XIX str. 354. — Gąsiorowski Hist. med. I 103—4. — Maciejowski Piśm. II 59 i tom dodatek 221—2. — Żebrawski Bibl. mat. 215—6. — Index Lect. in U. J. na rok 1839/40 (artykuł łaciński) oraz na rok 1847 (De locutione). — Windakiewicz Padwa 1891. — Łoziński Patrycjat lwowski 1892 str. 3 i 222. — Wadowski Wiadomość o prof. Ak. Zamoj. 1900. — Kochanowski Dzieje Akad. 1909. — Struve Hist. logiki 1911 str. 172. — Giedroyć Źródła do dziejów medyc. 1911 str. 842. — Heck Szymon Szym. w Rozprawach Akad. filolog. XVIII i XXII (tu jego biogr. i ocena gram.). — Łempicki Działalność J. Zamoj. 1922. — Tenże Medycynsz polski 1929. — Lachs w Arch. hist. medyc. I 284. — Tenże w Archiwum do dz. lit. i ośw. XII 110 (Kronika lekarzy). — Barycz Hist. Univ. Jag. (1935) str. 550. — Korbut² I str. 192. — Finkel III 1883.

Ursinus Joannes Mariaeburgensis ob. Ursus Joan.

URSINUS Joachim. Concilii Tridentini in quo Pontificii omnem spem ac praesidium hodieque ponunt Historica relatio et nullitas solide et ex fundamento demonstrata tum in gratiam Orthodoxae Ecclesiae per Germaniam, Magnam Britanniam, Gallias, Poloniam et alibi per orbem Christ. dispersae, tum in dedecus et confutationem maxime Jesuitarum sectae inter omnes alias Monachorum pessimae ut qui executionem concilii Tridentini vel inprimis urgent ac proinde pacem Religionis juramentis mutuis sancte confirmatam violare omni opera nituntur. Edita a... Ambergae per Joh. Schönfeldum 1615. w 8ce, k. 7, str. 481 i rej. k. 7.

Uniw. Warsz.

URSINUS Justinianus. Oratio in regali ecclesia S. Stanislai de Urbe inter sacra parentalia felicis memoriae Celsissimi Illustrissimi et Reverendissimi Domini Domini Andreae Stanislai Kostka Comitis in Załuskie Załuski, episc. cracov., ducis Severiae, equitis Aquilae Albae, ab eiusdem ecclesiae moderatoribus celebrata a Justiniano Ursino canonico Livoniensi S. Indicis congregationis consultore nec non bibliothecae De Comitibus praefecto habita (1759). w 4ce.

— ob. Significatio.

Ursinus Krzysztof z Krakowa (I) ob. Basilius (De poetarum 1500) — Honorius Jan (Epitomata 1503).

Zapewne jakiś krewny Jana Ursyna (Bära)?

Ursinus Krzysztof (II) ob. Erben L. (Disputatio 1650).

Ursinus Paulus Jordan ob. Bzowski Abraham (S. Adalberti 1629).

Ursinus Tomasz ob. Romer Adam (1610).

Ursinus Virginius ob. Liniewski Stef. (Rosa 1651).

URSINUS Zacharias Silesius († 1588). Doctrinae Christianae Compendium Seu, Commentarii Catechetici, ex ore D. Zachariae Ursini, verè Theologi (qui Heydelbergae Cathedeseos explicationem

continuare solebat & iterare) diuerso tempore ab ipsius discipulis excepti. Ad Septem Exemplaria, diligenter inter se collata, pluribus in locis emendati, varijs quaestionibus, thesibus & argumentis auctiores facti & nunc primum in lucem editi. Cum Indice praecipuorum Capitum. Anchora. [Tu rycina: wylaniająca się z morza kotwicę podtrzymują 2 ręce; na górnej części kotwicy waż. Bokiem napis, po prawej stronie: Sacra — lewej Christvs]. Genevae, Apvd Evstachium Vignon M.D.LXXXIII. (1584). w 8ce, k. tyt. i k. 11 nlb., str. 902, k. 1 nlb.

Dedyk. Georgio Latalski, f. comiti de Labischin etc., datowana Genevae 15 Calend. Apr. 1584, z podpisem S. G. S.

Wydane po śmierci Ursyna. Wydawca wspomina w przedmowie o jego polemice z arianami polskimi, qui Poloniam vestram potentissimum regnum perdere cogitant. Wychwała też Latalskiego i Adama Tobolskiego, jego preceptora. Tobolski słuchał wykładów Ursyna i porobił z nich notaty, a te posłużyły wydawcy (obok innych notat) do odtworzenia wykładów Ursyna, będących komentarzem do katechizmu heidelberskiego.

Na karcie następnej wiersz łaciński ku czci Ursyna, podpisany: Zachariae Ursino Silesio, ...theologo summo... Th. Beza clarissimo in Christo fratri P.

Dzieło zawiera: Prolegomena. O nędzy ludzkiej. De peccato. De libero arbitrio. De hominis liberatione. De mediatore. De evangelio. De fide. De symbolo apost. De Deo (tutaj z deitate Christi). De Spiritu Sancto. De ecclesia. De sacramentis. De hominis gratitudine (De lege divina. De preceatione).

Jest to więc obszerny przegląd ważniejszych kwestii teologicznych. Nastawiony jest polemicznie (wciąż odpowiada na jakieś zarzuty), ale przeciwników po nazwisku nie wymienia.

Tobolski wspomniany w przedmowie był bliskim mu uczniem. Na jego prośby napisał też inne pismo: Ad schedam scepticam.

Wierzbowski Bibl. I 469. — Wotschke w „Aus Posens Kirchl. Vergang.“ 1915 str. 18. Uniw. Warsz.

— Tractationes theologicae (2 t.) 1587—89. fol.

Tu m. i. rozprawa: Refutatio Catechismi anabapt. et Samosat. Cracoviae editi. Wydane już po jego śmierci († 1588); obacz niżej.

— Opera theologica... tributa in tomos tres, edita studio Quir. Reuteri. Heidelbergae 1612. fol.

W tomie II znajduje się: *Judicium de scripto quodam Arianorum in Sarmatia scriptum ad petitionem ecclesiarum orthodoxarum in Polonia quarum legati erunt Christoph. Thretius et Laurent. Boleslavus. Anno M.D.LXIII 20 Maii (stronie 3).*

W tomie III znajduje się (wspomniana wyżej) *Refutatio Catechismi Anabaptistici et Samosatениci, Cracoviae (sic, zamiast Racoviae) editi hac inscriptione: Catechesis et Confessio fidei, coetus per Poloniam congregati, in nomine Jesu Christi, Domini nostri crucifixi et resuscitati (stron 21). Niedokończone z powodu śmierci autora — zaczęte zaś około roku 1574. — W przypisku wydawca mówi że Katechizm ów wyszedł w Krakowie drukiem Aleksandra Turobina. — Jest to więc: Catechesis et confessio Fidei (ob. w tomie XIV).*

Jest tu dodany list Dudycza i odpowiedź Ursyna.

— ob. *Katechizm chrześcijański* (w tomie XIX 185—6) — *Prażmowski* (Cat. heidelb. 1564) — *Schrotberger* (Summularz 1711) — *Wendland Joachim* (komentował katechizm heidelb. i wydał w Bremie r. 1623, ale go bynajmniej na polskie nie tłumaczył).

Wajsbłum w Pamiętniku Zjazdu Kochanowskiego 1930 str. 91 (pisze: Katechizm heidelb. Zach. Ursyna w polskim opracowaniu Wendlanda stał się w w. XVII oficjalnym wyznaniem zborów lit.).

„*Katechizm heidelb.*“ Ursyna z roku 1563 ukazał się w polskim tłum. w r. 1880 (ob. Bibl. VII 225).

Ursowita Błażej ob. *Blozysz Ludwik* (Nauki duchowne 1627, *Kotwica nadziei* 1626, *Exercitia* 1628).

Ursprung ob. *Danckelmann* (Preussen 1708) — *Goldonowski A.* (*Zęstochau* 1648).

URSUS (Ursinus) Joannes, Mariae-burgensis. *Oratio dicta in Encomion sacratissimi Regis Poloniae Sigismundi... Oratio in praeeonium reginae Bonae... Oratio in coronationem ser. principis junioris (1530)...* ob. *Baliński Jan* i *Stanisław* (w tomie XII 345—6).

Ursus był nauczycielem obu młodych Balińskich i on też jest niewątpliwie autorem pomieszczonych w tym zbiorze sześciu mów, w których uczył króla, Bona, królewicza, senat, akademię, *Tomickiego, Krzyckiego.*

Ursyn ob. *Ursinus.*

(**Urszula św.**) *Modlitwy do ŚŚ. Patronów i Patronek Bractwa Ś. Urszuli... ob. Modlitwy (1788; w tomie XXII 485).*

— ob. *Auspurger Kazim.* (*Historia o 11.000 dziewic 1674*) — *Elertowski Andr.* (*Kazanie 1756*) — *Skarga (Żywoty św.)* — *Strykowski M.* (*Kronika; tu wierszowana jej legenda*) — *Trzeński Krz.* (*Bractwa prawa 1614, Porządki 1629, Laur 1730*).

Uruski Tomasz ob. *Tyzenhaus Ant*
Urywek z *bicza* ob. *Dmochowski Fr.* — *Siarczyński* — *Trzeński And.*

Urząd Generalny Konsystorski *krakowski* stanowi *prawidła tymczasowe względem pogrzebów i grzebania zmarłych.* *Dat. Kraków 20. marca 1795. fol., arkusz rozłożony.*

Ob. niżej *Urządzenie.*

Urząd generalny Pocht J. K. Mei tak w *Koronie*, jako w *Wielkiem Xięstwie Litewskiem.* *Dat. Die 23 aprilis 1766. fol., ark. rozłoż.*

Ob. *Ordynacja (1766) w t. XXIII 419.*

Akad. — Bibl. ks. Misj. w Krak.

Urząd marszałkowski ob. *Dyspozycye (1765).*

Urządzenia Kościelne dla Dyssydentów Oboiej Konfessyi przez Stany seymujące d. 21. Miesiąca Maia 1792 Roku Approbowane. — *Kirchliche Einrichtung für die Dissidenten beyder Confessionen in Pohlen genehmigt von den Ständen des Reichtags den 21 Maj 1792. W Warszawie, u Grölla. w 8ce, str. 29.*

Jocher 8024, 9748.

Akad. — Bibl. w Suchej — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— *Toż... Dla Dyssydentów Oboiej Konfessyi przez Stany Seymujące Dnia 21. Miesiąca Maia 1792 Roku Approbowane.* w *8ce, str. 16.*

Bez tekstu niem.

Składa się z 20 artykułów. O seniorach ewang. (w równej liczbie z każdego stanu), o synodach gener. i prow., o konsystorzach, o dekretach, o języku polskim w urzędowaniu, o drukarniach.

Ustawa ta czyni zadokń skargom dyssydentów mieszczan, o których obacz pod: *Usprawiedliwienie.*

W Vol. Legum IX (1889) nie zamieszczona, chociaż jest wzmianka o jej uchwaleniu przez stany (str. 447).

Jagiell. — Raczyń.

Urządzenie względem ciał zmarłych.

Dat. Warszawa d. 21. Marca 1793.
(Podp.): Kazim. Nałęcz Raczyński Marsz.
Nadw. Kor. fol., plak.

Ob. wyżej: Urząd gen. kons. Krasiń.

— względem Depozytów i Pożyczki Obywatelskiej na nagłe potrzeby wojenne. [Na początku tekstu:] Rada Najwyższa Narodowa. [Na końcu tekstu:] Dan w Warszawie, na Sessyi Rady Najwyższej Narodowej, dnia 11. Miesiąca Września, 1794, Roku. fol., k. 4 nlb.

Podpisany ks. F. Dmochowski, prezyd. Rady i Tomasz Czech, sekr.

Na początku przytoczone wezwanie Kościuski (z 10 września 1794) o dostarczeniu gotówki. Wobec tego Rada zarządza rekwizycję wszystkich sum depozytowych po sądach, kancelariach, kapitułach, klasztorach, magistratach. Nadto ogłasza pożyczkę dobrowolną. Gotowizna będzie zmieniona na bilety. Następują dokładne przepisy o sposobie zachęcania do subskrypcji. Akad.

— Deputacyi do dozoru i wygody jeńców wojennych i aresztantów krajowych ustanowionej. 1794. fol., str. 2.

Bibl. w Sucheju — Czetwert.

— wieczne dóbr dziedzictwa publicznego. 1791. fol., str. 24.

Projekt od deputacji do tego wyznaczonej. Bibl. w Sucheju.

— dochodów Skarbu koronnego. (1776). fol., k. 2.

Bibl. w Sucheju — Czartor. — Krasiń. — Ossol.

— względem Generała Leutenanta, Generałów Majorów i innych szarż w wojsku O. N. (1789). fol., str. 2 nlb.

Ob. Actum z 30 oct. 1789. Krasiń.

— stały hierarchii cerkiewnej obrządku Grecko-orientalnego nieunickiego w państwach Rzeczypospolitej Polskiej 1790. w 8ce.

Ob. Uwagi polityczne. — Zapewne projekt sejmowy.

— intrat z dóbr i sum pojezuickich (Projekt do prawa). fol., 1/2 ark.

Czartor.

— Kommissyow Porządkowych, Prawo Uchwalone w Grodnie Roku 1793. w 8ce, str. 38.

Bez osobn. tyt.

Zaczyna się: Rząd Kraiowy (sic) do ugrontowania spokojuości, bezpieczeństwa i pożytków... — Składa się z 5 artykułów, w ostatnim rota przysięgi dla kommissarow porządkowych.

Bibl. w Sucheju — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż... w 8ce, str. liczb. 32.

Ossol. — Uniw. Lwow. — Zieliń.

— tymczasowe Kommissyi wojskowej i wyznaczenie osób do teyże Kommissyi. Działo się na sessyi narodu Litew. 1793 r. d. 19 Marca. fol., k. 1. Krasiń.

— względem Rady Nieustającej. (Datow. w Grodnie d. 25 kwietnia 1793). fol., k. 1. Krasiń.

— tyżące się nauczycieli, domowych dyrektorów, korepetytorów i pod wszelkiem nazwiskiem dozorców stanu akademickiego (1774?), fol., k. nlb. 107 (sygn. A—Q₂ i od a—w₂), nadto tablic VI i wzorów XXX.

Bibl. w Sucheju — Czartor. — Ossol. — Uniw. Kijow.

— Konwiktu szlachetney młodzi przy Szkole Wyższej Połockiej XX. Piarów na Białej Rusi. w 8ce, k. 5. Jocher 1701.

— Konwiktu Y Pensyi Płci Obiej. [Na końcu:] Dat. w Wilnie na Sessyi Kommissyi Edukacyi publicznej dnia 14/25 Augusta 1798. Roku. fol., k. 2.

Komissję Edukacyi Publicznej, działającą na Litwie po III rozbiórce, należy odróżnić od Kom. Ed. Narod.

Podpisani na końcu: bisk. J. N. Kossakowski, ks. Dawid Pilchowski, Hier. Stronowski, Ignacy Kontrym, Michał Dłuski, Józ. Kossakowski i bazył. Ambroży Synhajewski — a jako sekretarz Olbrycht Odachowski.

Zebrano tu przepisy o konwiktach. Mają być osobne dla każdej płci; należy wszczepić zachowanie posłuszeństwa monarsze; przepisy co do karności; program nauk; o wyborze nauk; o czystości i higienie. Obowiązują na ogół Ustawy Kom. Ed. na szkoły publiczne. Czartor.

— co należy komendzie egzekwującej i do kogo egzekucya ściągac się powinna. (Dat. d. 10 Kwietnia 1794). fol., str. 1. Krasiń.

— względem Krolewszczyzn ku powiększeniu dochodu publicznego. fol., k. 2. Projekt do prawa 1789. Bibl. w Sucheju.

— wieczyste Królewsczyzn. Projekt przez Deputacyę Konstytucyjną i wyznaczoną względem Starostw ułożony i poprawiony. 1791. fol., k. 4.

Czartor. — Dzików — Ossol.

— Toż:... kart nlb. 13.

Bibl. w Suchej — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż:... fol., kart 7. Krasin.

— wieczyste Królewsczyzn. Działo się w Warszawie w Zamku Jego Królewskiej Mości Dnia 26 Miesiąca Kwietnia Roku Pańskiego 1792. fol., k. 10.

Razem X artykułów. Pierwszy wstępny bez osobnego zatytułowania, dalsze: Zaręczenie nienaruszonego dziedzictwa, Załatwienie sporów prawnych, O lustratorach, Urządzenia poprz. sprzedaż, Porządek sprzedaży, Wypłacenie summ, Wymiar nagrody, Wymiar sprawiedliwości, Podwyższ. dochodu. Streszcza pokrótce i ocenia tę ustawę Korzon Wewn. dzieje III (1897) str. 268—9.

Porównaj zaraz niżej: Urządzenie względem sprzedaży (1794).

Obacz Vol. Legum IX str. 424—437 (tu są podpisy St. Małach. i innych). —

Porównaj: Zasady do urządzania na przedaż wiecz. król. (z r. 1791), których to Zasad rozwinięciem jest Urządzenie.

Akad. — T. P. N. w Pozn. — Uniw. Warsz.

— Toż:... Królewsczyzn Stosowne do Zasad przez Stany Seymuiące przyjętych, w d. 19. Grudnia R. 1791. fol., ark. H₃.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Daików — Jagiell.

— Wieczyste Królewsczyzn Prawo Na Dniu 24. Miesiąca Kwietnia 1792. Roku uchwalone. w 8ce. str. 72 (sygn. E₄).

Bez osobn. tyt. — Bez końcowych podpisów dygnitarzy (St. Małach i innych).

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— Kurdygardy Miasta Starej Warszawy. Protokół z dnia 14 Września 1793. Roku. fol., k. 2. Uniw. Warsz.

— kwarty z dóbr królewskich, tak w Koronie, jako y w W. X. Lit. (Projekt do prawa na 4-letnim sejmie). fol., 1 karta.

Bibl. w Suchej — Czartor.

— Kwatergieltu w Wilnie (1790). w 8ce, k. 20.

Jest to postanowienie Komisji Cywilno-Wojkowej Porządkowej Województwa Wileńskiego, 13 Julii R. 1790.

Bibl. w Suchej — Czartor.

— Ludu Żydowskiego W Całym Narodzie Polskim. Projekt od Deputacyi Podany. (1791). fol., k. 14 nlb.

Zaczyna się: Chcąc liczny Lud Żydowski uczynić Ludem prawdziwie pożytecznym państwu...

Projekt zapewnia w art. I Żydom wolność religii, znosi osobny strój żydowski, zabrania gwałtownych chrztów. — Art. II poddaje Żydom pod opiekę prawa, określa wolność w handlu i przemyśle. O zaświadczeniach dla Żydom. — Art. III o wewnętrznej policji Żydom (urządzenie gmin). — Art. IV o sądach wydz. żyd. — Art. V: Syndykatura prowincjonalna. — Art. VI o sądach i aktach jurydycznych żydowskich. — Art. VII podatek od ludu żydowskiego.

Genezą tego projektu jest następująca:

Sejm 4-letni zajął się sprawą żydowską w czerwcu 1790 r. W tym celu wybrał deputację, w której główną rolę odgrywali kaszt. Jacek Jezierski i Mat. Butrymowicz poseł piński. Projekt reformy Żydom przedstawili deputacji: Butrymowicz (ob. tom XIII 473), Tad. Czacki (ogłosił go w swej Rozpr. o Żydach 1807), a wreszcie Ksaw. Chołoniewski (ob.). Deputacja w początku 1791 ułożyła powyższy projekt, który pod obrady sejmu już nie wszedł. Jeden z jej członków, Ksawery Chołoniewski, żądał zmian, a także przedłożenia sejmowi swego projektu. Rezultatem tego jest powtórne ogłoszenie drukiem projektu deputacji pt. Reforma Żydom (ob. tom XXVI 155). — Na swoją rękę opracował projekt reformy król. (ob. Gumplowicz St. Augusta projekt ref. żyd. 1875). Projekt Butrymowicza, Czackiego i króla — podobnie jak projekt deputacji — charakteryzuje daleko idący liberalizm w sprawie żydowskiej.

Współczesną ostrą krytykę tych projektów obacz pod: Uwagi na projekt reformy Żydom.

Smoleński Stan i sprawa Żydom w XVIII w. (1876) str. 76 (nie omawia bliżej tej kwestii). — Podobnie Pilat Liter. polit. 1871 (rozdz. IV). Czartor.

— magistratu miasta Warszawy co do drobnych handlarzy i przekupniów. Warszawa d. 19. Stycznia 1795 r. W drukarni P. Dufour. fol., plakat.

Krasin.

— względem sprzedaży dóbr narodowych Rada Najwyższa Narodowa. [Na końcu:] Dan dnia 30. Sierpnia 1794. Roku. w 8ce, k. 10 nlb.

Podpisani: Józef Szymanowski prezydujący, Tomasz Czech sekr. R. N. N.

Urządzenie to jest „przywiedzeniem do skutku“ prawa z 26 kwietnia 1792 o wieczystej sprzedaży królewsczyzn. Cena uzyskana kupna ma iść na umorzenie biletów skarbowych (corocznie 10 milionów naj-

mniej). Zarządza się sprzedaż dóbr narod. w Warszawie i Wilnie. O inwentarzu stanu dóbr. Podział dóbr na stosowne folwarki. Obowiązki włościan i lustracje. Licytacja dóbr. Emfiteutowie dotychczasowi dóbr i ich położenie w razie sprzedaży. Kredytorowie. Rota przysięgi dla lustratorów.

Akad. — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— summ pożyczonych 1789. fol. Bibl. w Suchej.

— summ i księży zakordonowanych i klasztorów. (Actum etc. d. 26 Sierpnia 1789 r.). fol., k. 1. Krasin.

— sztabu w Brygadach kawaleryi Narodowej. fol., k. 1. Czartor.

— Wewnętrzne Miast Wolnych Rzeczypospolitey w Koronie i w Wielkim Xięstwie Litewskim. Prawo Uchwalone Dnia 24. Czerwca Roku 1791. w 8ce, k. tyt., str. 48.

Liczbowanie pod koniec pomyłone.

Druk M. Grölla, podobnie jak inne przedruki ustaw Sejmu 4-letniego. Jest to zresztą uzupełnienie prawa pt. Miasta nasze Królewskie (z 18 kwietnia 1791), nieco przedtem osobno wydane.

Na str. 1—38 wydrukowano ustawę sejmową pt. „Urządzenie“ (w tym samym tekście, co w Vol. Legum IX str. 291—7). Zaś od str. 39 idą dodatki, których nie ma w Vol. Legum, a mianowicie:

1) Ostrzeżenie względem egzekucji prawa o miastach z 27 czerwca 1791 (jest to rozporządzenie królewskie o prezentowaniu przywilejów lokacyjnych i lustracji dochodów).

2) Deklaracja z 27 czerwca 1791 o oddaniu aktów Sądu Najw., Sądu 6 miast i Wielkiej Prok. Zamk. pod dozór Sądu Apel. w Krakowie i o przechowywaniu ich w ratuszu krak.

3) Deklaracja w sprawie Sandomierza.

4) Osoby wybrane do Kom. policji.

Ob. Uwiadomienie miast wyczerpane (1791).

Jest to popularne streszczenie tej ustawy.

Przekład niemiecki pod Gesetze.

Ustawę tę należy odróżnić od ustawy targowickiej, która nosi tytuł „Miasta wolne Rzeczp.“ (dnia 23 listop. 1793 w Grodnie). w 8ce, str. 48.

Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wil.

— Wewnętrzne Miast wolnych w Koronie i w W. X. L. fol., k. 7 nlb. (ark. D₂).

Obiata w Grodzie Warsz. d. 30 czerwca 1791. — Ob. tom XII str. 54 pod Actum. W Vol. Legum IX (1889) str. 291—6.

Por. ustawę „Miasta wolne w państwach Rzeczp.“ w tomie XXII str. 329.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Wileń. — Ziełin.

— Toż:… fol., ark. C₂. Czartor.

— Wewnętrzne Miast wolnych Rzpltey, w Koronie i W. X. Litewskim. Prawo uchwalone 24 czerwca 1791. w 8ce, str. 38.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Uniw. Warsz. — Ziełin.

— Toż:… w 8ce, str. 42 i nlb. 1. Uniw. Warsz.

— sądów kryminalnych w mieście rezydencyonalnym J. K. Mei Warszawie 1792. fol., k. 1.

Ob. Sąd (1789).

— Sądu Kryminalnego województwa krakowskiego z 28 kwietnia 1794. folio.

Nieco później wyszła: Ordynacya Sądu Kryminalnego województwa krakowskiego z 2 maja 1794. — O obu ob. Kupczyński Kraków w powstaniu kościuszkowskim 1912 str. 174.

— Sądów Miejskich y Assessoryi. (Actum in Curia Regia Varsaviensi Die Sexta Mensis Octobris. Anno Domini Millesimo Septingentesimo Nongesimo Primo). 1791. fol., k. 10 (sygn. E₂). W Vol. Legum IX str. 301—13.

Jagiell. — Krasin. — Uniw. Warsz.

— Sądów Miejskich y Assesoryi w Koronie y w Wielkim Xięstwie Litewskim. Prawo dnia 6 Miesiąca Października roku 1791 uchwalone. w 4ce, str. 61 i k. 2.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Toż:… Prawo uchwalone Dnia 6. Października Roku Pańskiego 1791. w 8ce, k. nlb. 30. Czartor. — Jagiell.

— Sądów Miejskich I Assessoryi. Tudzież Ordynacya Dla Sądów Miejskich Appellacyinych Wydziałowych, Y Assessorskich Kor. [Na dalszej karcie:] Urządzenie Sądów Miejskich y Assessoryi, Uchwalone Prawem Seymu Terażniejszego, Tudzież Ordynacya Dla Sądów Miejskich Appellacyinych Wydziałowych Y Assessorskich Koronnych z Mocy Prawa Przez Sąd Assessoryi Koronney Ułożona. Część Pierwsza. Egzemplarz jeden kosztuie Zł: 2. Gr: 15.

[Tu ozdobnik]. w Drukarni J. K. Mei i Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. w See, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 163 i str. 1 nlb. (Ostrzeżenie).

Na początku przyw. St. Aug. z 1 grudnia 1791, zabraniający przedruku tego Urządzenia „aż do czasu przyszłego ustanowienia Codicis Legum“. Za sprawą H. Kołłątaja, podk.

Potem idzie „Urządzenie“ na str. 1—60 (ten sam tekst, co w wyżej opisanych wydaniach oraz w Vol. Legum IX str. 301—13; ale z dodaniem „zalecenia“ na końcu, aby pieczętarze i prezydujący ułożyli tymczasowe ordynacje sądów).

Od str. 61—161 idzie Ordynacja na mocy prawa. Jest to rozporządzenie Stan. Augusta, w którym, powołując się na ustawy sejmowe, urządziła postępowanie w sądach miejskich ap. wydz. i ass. (daty rozp. nie ma).

Rozporządzenie to składa się z rozdziałów: o sposobie post. w sprawach cywilnych, o sposobie post. w sądzie apel. i w sądzie ass., deklaracja względem spraw odesłanych do sądu ass., o sposobie czynienia przed urzędami wykonawczymi. Dalej: O post. konkursowym. — O sposobie post. w sprawach kryminalnych. — Sprawy ofeji, dysyd., greko-nieunitów.

Proces jest pisemny, ale ma się toczyć w języku polskim (str. 69). — W procesie karnym zostają wprowadzone w sądzie apel. wydz. sądy „przysiężnych“ (twa z 11 osób).

Na końcu w Ostrzeżeniu zapowiedziane wydanie części II.

W związku z tym pozostają i inne druki, a mianowicie: 1) Ordynacja dla Sądów miejskich W. X. Lit. 1792 (tom XXII str. 419. — 2) Ordyn. dla Sądów miejskich (1791) fol. — ob. tom XXII 420. — 3) Sposób do ułożenia procesu w miastach 1791 (tom XXIX 133).

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Kijów — Ossol. — Raczyn. — Uniw. Wileń. — Zielin.

— (Obiaśniające) względem Prawa Warzenia Piwa y Palenia Gorzałek. Miastom Szlacheckim w Prussach Południowych Służącego. Działo się i dano w Berlinie dnia 7go Czerwca 1796. w Warszawie, w Drukarni Uprzywileiowanej M. Gröllla, w Rynku Miasta Nro 52. u J. C. G. Ragocego. Declaration wegen der Brau- und Brandtweinbrennerey-Gerechtigkeit, in den Süd-Preussischen Adlichen Mediat-Städten. De Dato Berlin, den 7ten Junius 1796. Warschau, gedruckt in der pri-

vilegirten Gröllischen Buchdruckerey in der Altstadt auf dem Markt No. 52. von J. E. G. Ragozy. (1796). fol., k. 2. Bibl. Wolań. (Mnz. Nar.).

— dla Połudn. Prus o inkwaterowaniu (1797) ob. Fryderyk Wilhelm.

— względem roztrząśnienia i uspokojenia licznych w Prussiech-południowych (Südpreussen) zachodzących granicznych sporów. Berlin, Decker, 1796. folio.

Raczyns.

— jak na przyszłość w układaniu lepszym metryk kościelnych zachować się należy. w Poznaniu 1794. — Reglement zu besserer Einrichtung der Kirchen-Bücher... (1794). fol.

Raczyns.

— (Generalne) Żydów w prowincjach Prus Południowych i Nowo-Wschodnich w Berlinie dnia 17 kwiet. R. 1797. w Wrocławiu, drukiem Wilhelma Bogumiła Korna. — General-Juden-Reglement für Süd- und Neu-Ostpreussen. De Dato Berlin den 17 April 1797. Breslau gedruckt mit Wilhelm Gottlieb Korn's Schriften. fol., str. 30.

Egzemplarza nie odszukałem. Jagiell.

Urzędowa (z) Lenarth ob. Józef (Historia dziejopisa żydow. 1555, 58, 95).

Chłędowski Spis 16. — Bandtkie Hist. druk.

Kr. P. I 396. — Wiesz. Hist. lit. VI 544.

URZĘDOWA (z) Marcin, pleban w Urzędowie, kol. mniej. i dr medyc., kanonik sandom. (ur. ok. 1500 † 1573). Herbarz Polski To iest O Przyrodzeniv Zioł Y Drzew Rozmaitych, Y Innych Rzeczy Do Lekarztw Należących, Księgi Dwoie, Doctora Marcina Vrzędowa, Kánonika niekiedy Sędomiérskiego: y Iáśnie oświeconého Hrabie Páná Ianá z Tarnowá, Kásztellaná Krákowskiego, y Hetmáná Wielkiego Koronného, etc. Medyká [Tu ozdobnik]. w Krakowie, w Drukarni Lazarzowey, Roku Pán-skiego, M.D.VC. (1595). [Tytuł w ramach renesansowych, zdobnych ornamentem linearnym i figuralnym. Figury Dawida i Mojżesza? U dołu w kole: Psal. 103. Produxit Deus foenū iumentis, & herbam seruituti hominum]. fol., k. tyt. i k. 3 nlb., str. 488, k. 1 nlb.

(Rejestr kart wszystkich i wyciąg z przywileju).

Druk dzieła gotykiem, z wyjątkiem zatytułowań i nazwisk autorów. — Sporo pięknych inicjałów w tekście.

Dedykacja Gabr. Woynie, podkancl. W. X L., (druk kurs.), z podpisem Jana Firlewicza, datow. w Krakowie 9 lipca 1695 (na 3 str.), gdzie pisze, że autor nie mógł sam wydać księgi drukiem „prze śmierć”. On ją wydaje kosztem swym, widząc jej pożytek (tj. dostarczenie ludziom wiadomości o lekarstwach). Dedykuje dzieło Woynie, na którego posługach pozostaje od wielu lat. — (Dedykację tę przedrukował Rostański j. n.).

Po czym na 2 str. (gotyk): Doktor Marcin Urzędow do Czytelnika (bez daty). Podnosi znaczenie ziół i wiedzy o ziołach dla zdrowia. „U nas w Polsce ta nauka zakryta”. Naszych czasów udał się na to jeden, zrobił to z wielką pracą, ale ziół sam nie znał (Falimierz). Chciał go drugi poprawić, ale nie był mędrszy (Spieczyński). On sam przeto zabrał się do poprawiania powyższych herbarzy nie z rozumu własnego ale z pisarzy greckich, łac. i arabskich. Niech kto ucześniey znów go poprawi. W Polsce dużo miejsc, gdzie doktora ani aptek nie masz. (I tę przedmowę przedrukował Rostaf. j. n.).

W przypisku tłumaczy drukarz, że nie mógł dorabiać do Herbarza doskonalszych rycin, jako się godziło, lecz musiał poprzestać na starych nie zawsze odpowiednich.

Po czym na końcu obu przedmów: spis autorów, z których ten herbarz jest spisany (tj. 16 starożytnych lekarzy, 18 star. filozofów, 20 filozofów i lekarzy nowych).

Pisarzy polskich nie wylicza, choć z Stefankiem (Falim.) wciąż polemizuje, a Miechowitę na str. 449 i 457 wspomina z uznaniem.

Dzieło składa się z 2 ksiąg. Pierwsza pt. O przyrodzeniu ziół rozmaitych od str. 1—316; druga od str. 317—460. — Na str. 461—73 „Nomenclator ziół” (nazwy najprzód łacińskie, potem polskie). Wreszcie od str. 473—88 spis chorób, z dodaniem przy każdej z nich, jakie zioła i lekarstwa przeciw niej pomagają. — Wreszcie na 1 karcie nlb. dodany „Rejestr kart wszystkich” który wylicza sygnatury (*, A—Z, Aa—Tt) i mówi, że prócz 4 arkuszy (które są dużym) wszystkie inne są tryerny (to znaczy liczą po 3 karty). — Pod tym wyciąg z przywileju, zabraniający przedruku Herbarza (tu autor nazwany poprawnie Marcinem z Urzędowa, a nie Marcinem Urzędowem). — Miejsce druku, drukarz i rok powtórzone na ostatniej stronie.

Księga I obejmuje w 372 rozdziałach opis ziół leczniczych rosnących w Polsce wedle

alfabetu, przy czym za podstawę wzięto nazwy łacińskie, a nie polskie. Pod każdą nazwą łac. podana kursywą polska (Ab-sinthium, Abrotanum, Acantus, Acedula etc.). Opisy polemizują ciągle z polskimi Herbarzami (tj. z Falimierzem i Spieczyńskim) o nazwy i właściwości ziół. Widać, że dr Marcin zaczął istotnie od poprawiania i uzupełniania tych dwóch herbarzy, a dzieło rozrosło się pod rękami na samodzielne. W podawaniu leczniczych właściwości ziół powołuje wciąg na autorytet starożytnych (zwłaszcza Dioskoridesa), rzadziej na pisarzy nowszych (np. Leonarda Fuchsa na str. 245). Przy wielu roślinach notuje, że je sam zbierał (np. w Tatrach, na Podolu, w Sandomierskiem) lub że je widział w ogrodach wielkich panów (np. u Firleja str. 299). Nieniał przy każdej roślinie dodane jest jej wyobrażenie, czasem w połączeniu ze sceną przedst. jej sadzenie lub zrywanie (str. 191, 196, 229). (O rycinach tych mówi drukarz w przedmowie; niektóre z nich reprodukowałam w swoim Zbiorze 1849 Moczkowski).

W księdze II (pozbawionej rycin, a dopisanej później) uzupełnia swój Herbarz (w I części) wiadomościami „o własnościach przyrodzonych drzew i niektórych ziół zamorskich” (bo my, Polacy, mamy obyczaj ziół i korzenia zamorskiego używać) na str. 317—95. Omawia tu po kolei własności aloesu, akacji, ambry, balsamu itp. itp., a więc uwzględnia drzewa (także i takie, co w Polsce rosną) oraz zioła (ale tylko zamorskie). — Razem liczy ta pierwsza część księgi drugiej 105 rozdziałów. Na str. 383 mówi o swym przyjeździe z Włoch do Sandomierza (pod „Jedwab”).

Wtóra część księgi drugiej ma nadpis: O kruszczach (str. 395—423). Zaczyna od Anrum i Argentum, potem przechodzi własności lecznicze innych kruszczów.

Trzecia część księgi drugiej (str. 423—88) ma nadpis: „O rzeczach wodnych albo miękkich do lekarstw potrzebnych” (ocet, sadła, krochmal, masło, raki, czerwece, ser, bobrowe stroje, piwo, wosk, glisty ziemne, miód, manna, oliwa, jaja, chleb, ślina, krew, wino, cukier). Mimo że i tu czerpie przeważnie ze starożytnych, nie brak szczegółów ważnych dla naszej kultury, np. o hodowli czerwieca (str. 433), lub o rozpowszechnieniu picia wódek (str. 431). Rostański (j. niżej str. 47) zauważa, że dzieło zostało napisane po r. 1542, a przed 1557, ponieważ autor zna już pracę Fuchsa (1542), a nie cytuje ani Schneebergera (1557) ani Siennika (1564 i 1568). Uwaga ta jest trafna, ale nie załatwia pytania, dlaczego Marcin z Urzędowa przez kilkanaście ostatnich lat życia nie poprawiał

i nie uzupełniał rękopisu? i czemu nie ogłosił go za życia?

„Herbarz“ nie jest więc, jak z tego widać, „Herbarzem“, lecz raczej podręcznikiem popularnym lekarskim dla użytku zarówno doktorów i aptekarzy, jak i chorych. Prze-drukowane nie zostało, gdyż w kilkanaście lat potem (1613) ukazało się dużo grun-towniejsze dzieło Syreniusza, a dla celów popularnych lepiej nadawały się zwzięte i tanie „Szkoły salernitańskie“ (1607, 1621, 1637 itd.).

Podobiznę tytułu dzieła podaje Biegeleisen Dzieje Liter. III 328.

Wierzbowski Bibl. II 1807. — Janociana III 361. — Sołtykowicz O akad. str. 51. — Arnold De monum. hist. nat. 59—66 (tu rozbiór dzieła). — Maciejowski Piśmienn. III 374—7. — Wójcicki Stare gawędy III (1840). — Tenże w Bibl. Warsz. 1854 czerwiec. — Bartoszewicz w Bibl. Warsz. 1854 maj i w Dzienn. Warsz. 1854 lipiec. — Gąsiorowski Hist. medyc. I 302—3. — Świeżawski Ernest w Wiadom. bibliogr. 1883 nr 3 — Kaj. Wróblewski Marcin z Urzędowa i jego zielnik w Pamiętniku Tow. Lekarsk. tom 79 (1883) str. 65—105 (biografia i rozbiór dzieła). — Rostański Nasza literatura botan. XVI w. 1888 str. 33—47. (Jest to dokładna biografia autora i ocena wartości zielnika pod wzgłędem botan.). — Tenże w Rozpr. Wydz. filolog. Akad. 1905 t. XI str. 312. — Tenże w Kurjerze Warsz. 1923 nr 163 (Pierwszy badacz Tatr). — Tenże w Omag-gio dell'Acad. Polona all'univ. di Padova 1922 (o stos. do Diskoridesa). — Giedroyé Źródła do dziejów 1911 str. 844. — Hryniewiecki Précis de l'hist. de la botanique en Pologne (1933). — Bednarski Okulistyka ziołopisów 1917. — Lachs w Arch. do hist. medycyny I str. 146. — Barycz Hist. Uniw. Jagiell. (1935) str. 240. — Wisłocki Acta rect. I i St. Estreicher Acta rectoralia II 377. — Windakiewicz Padwa (1891) oraz Materiały (w Archiwum do dziejów liter. i oświaty III). — Wisłocki Incunabula 1900 str. 527. — Tenże Liber dilig. str. 515. — Muczkowski Statuta nec non... str. 172. — Piekarski Kat. kórń. (1929) nr 1511. — Korbnt² I 257.

O 2 dziełach Aryst. będących jego własno-ścią (1500, 1508) ob. Kotula Wiaśc. ręk. 1929 nr 371—2.

Akad. — Akad. Med. Petersb. — Bibl. w Suchej — Czapski (Muz. Narod.) — Czarniecki — Czartor. — Czetwert. — Dzied. — Dzików — Krasiń. — Ossol. — Pawlik. — T. P. N. w Pozn. — Sanguszk. — Szembek (Moszyński) — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Wi-lanów — Zamoj.

Urzędowa (z) Walenty ob. Orze-chowski St. (Quincunx).

Tu występuje w roli „papieznika“. — Ob. o nim: Orichoviana (ed. Korzeniowski) I — Wisłocki Incunabula str. 527.

Urzędy ob. Kalendarzyk polityczny — Kołęda (Król. Pol. 1767) — Lipiewicz And. (Kalendarz 1748) — Stopnie i warunki (Projekt) — Urząd.

Urządzie (O) miecza ob. Budny (1583).

Urzella, wieszczka ob. Favart K. (1783).

Stąd to zapewne weszło imię „Urgieli dzielnej“ do poezji Stan. Trembeckiego („Czy to Merlina sztuka czy Urgieli dzielnej?“ — w „Powązkach“).

USÄUS Kasper. Die Historie un-seres Herrn Jesu Christi, gebetsweise verfasst. Thorn, 1585.

Mocarski Książka w Toruniu 1934 str. 32.

USARZEWSKI (Husarzewski) Ignacy. Mowa w Steżycy Dnia 28. Februarii 1792. (B. w m. dr.). w 4ce, k. 4 nłb. Ob. Husarzewski (tom XVIII 320).

Bibl. w Helenowie.

Uścia (z) Jakób (Ustiensis, Uścicki) ob. Papekiewicz J.

Usiecki Piotr ob. Samostrzelicki To-masz (Oratio 1577).

USINGEN (Usigen, Unsingen) Bar-tłomiej z Kolonii. Dialogus mytholo-gicus Bartolomei Coloniensis dulcibus iocis, iocundis salibus, concinisc; sen-tentijs refertus, atq; diligenter nuper elaboratus. [Tytuł w renesansowych ra-mach z sygnetem Hallera] [Na końcu:] Impressum Craconie in aedibus domini Ioannis Haller eius Craconiensis. Anno M.D.XVI. (1516). w 4ce, k. tyt. i k. 16 nłb. (sygn. A—A₈, B₄ i C₅).

Druk antykwa.

Na odw. tyt.: Adrianus VVolfhardus Trans-sylvanus artium et phil. prof. Hilario Vuolfhardo... Po czym epigramat ku poch-wale książki — oraz drugi (Bart. Col.) in osore studios humanitatis.

Na odwrocie k. A₂ rozpoczyna się Epistola mythologica Bart. Col... ad Pangratium suum.

Treścią dzieła jest dialog między Bartło-miejem, Sidonusem, Davusem i Mega-dispem — pełen dowcipów; jest ułożony tak, aby być podręcznikiem klasycznych zwrotów i słów. Na końcu data utworu: A 1496.

Na końcu egz. Jagiell. wpisana na 2 str. wspólnie oratio in laudem eloquen-

tiac — zapewne któregoś z krakowskich profesorów.

Dziełko to wyszło także w Wiedniu 1512 (u Hier. Wietora) oraz 1518 (u Singreniusa).

Obacz w tomie XII str. 388 (pod Bartol.). Wierzbowski II 923. — Jocher 849. — Żakuski Bibl. II 163. — Janoz. Nachr. IV 163. Jagiell. — Ossol. — Pawlik. — T. P. N. w Poznaniu.

— Interpretatio Donati Minoris Scollastice exponens diffinitiones octo partium orationis cum accidentibus earundem in studio Erphurdensi, per Magistrum Bartholomeum de Vsingen collecta & reuisa, ad dei laudem & reipublice litterarie profectum noniter impressus. [Ten tytuł wśród dwóch winiet, na których zamieszczone wśród ozdobnego ornamentu herby Orzeł i Pogoń. Na końcu:] Impressum Cracouiae per Florianum Vnglerium, in expensis dni Marcij Scharfenberger ciuis ac bibliopole Cracouien Anno dni 1525. Feria secunda post Oculi. w 4ce, k. tyt. i k. 18 nlb.

Na odwołanie tytułu zaczyna się tekst dziełka: Prohemium. Interpretatio Donati Minoris ab arte... Ten wstęp do dziełka zajmuje 4 strony. — Po czym: Partes orationis quot sunt octo... Po kolei przechodzi teraz autor następujące kwestie z gramatyki: De nomine, De pronomine, De verbo, De participio, De adverbio, De conjunctione, De prepositione, De interiectione, De conjugatione verborum.

W całej tej książeczce trzyma się ściśle Donata i objaśnia jego reguły.

Mecherzyński Hist. jez. łac. 1833 str. 134. — Za nim Jocher 534 (z mylną datą).

Akad. — Bibl. kośc. P. M. w Krakowie — Czarn. — Ossol.

— Regvle Congruitatis & figure constructionis, Cum vicjs gramaticali- bus & figuris talia excusantibus, Per Magistrum Bartholomeum de Vsigen diligenter concinate. [Tytuł w środku renesansowego portalu. U góry dwoje dzieci bawiących się zwierzątkami]. [Na końcu:] Impressum Cracouie per Florianum, in Expensis domini Marci Bibliopoli (sic). Anno Domini Millesimo Quingentesimo Vigesimo secundo. (1522). w 4ce, k. tyt. i k. 21 nlb. (sygn. e₄, ostatnie dwie niesygn.).

Dziełko to składa się z 3 części. Pierwsza obejmuje 20 głównych reguł gramatycz-

nych; na każdą przykłady z pisarzy klasycznych i późniejszych (S. Scriptura, Boetius — ale głównie Sallustius, Tullius, Plinius, Ovidius, Vergil. itp.). — Po czym idzie II część wyjaśniająca, co to jest: Figura, Appositio, Conceptio, Zeugma, Synechdoche, Sinthesis itp. — Wreszcie idzie część III poświęcona błędom językowym: Barbarismus, Solecismus, Metaplasms itp.

Egz. Jag. oficie współcześnie glosowany. Jocher 653 a i b (rozróżnia mylnie edycje datowaną i nie datowaną, obte Unglera). — Chłędowski Spis str. 12.

Akad. — Bibl. J. Kuropatn. — Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Regule Congruitatis et Figure constructionis: Summa diligentia Emen- date: Correcteq; cum vicijs grammat- calibus & figuris talia excusantibus: per Magistrum Bartholomeum de Usigen diligenter concinate. [Tu ozdobnik]. Cra. An. M.D.XVII. (1527). [Na końcu:] Excussum Cracouie per Mathiam Scharf- fenberger. Impensis vero Marci Scharf- fenberger Ciuis ac Bibliopole Cracouien. Anno recuperate salutis M.D.XXVII. (1527). Mense Nouembri. w 4ce, k. tyt. i k. 21 (sygn. C_{VI}).

Jocher 653 c. — Piekarski Katalog kórn. nr 1512.

Akad. — Czartor. — Kórnik.

— Sermo De Matrimonio Sacerdotum & Monachorum exiticiorum. F. Bartholomei de Vsingen, Ordinis Eremitani S. Augustini. Epistola Andree (sic) Cricii Et Edictum Regis Poloniae, in Martinum Lutherum. (po r. 1520). w 8ce, k. tyt. i k. 15 (sygn. d₄).

Na odwołanie k. tyt. zaczyna się: Sermo de matrimonio sacerdotum et monachorum, Quem predicavit, F. Bartholomeus de Vsingen Erphuride, in monte B. Marie virginis, ipso die diuae Margaretae virginis et martyris Anno domini, M.DXXXIII. Mowa ta zajmuje 15 stron (ark. b i c). Zwłaszcza ona taką interpretację ustępów z N. Test., wedle której pismo św. dopuszcza małżeństwa księży. Na końcu „Additio“ z powodu, że podróżnemu mu podczas kazania kartkę obelżywą i nieprzystojną a quodam priapistarum. Odpowiada więc i na tę kartkę.

Od ark. C: Epistola Andree Cricii et edictum Regis Poloniae in Mart. Lutherum. Przed listem Krzyckiego położony list: Domino Ladislao Zalkano, regis Hung. cancell. Franciscus Barchien. Pannonius (datow. ex urbe nonis Febr. 1524). Barchiensis

przesłała Żalkanowi list Krzyckiego jako jedną z najlepszych polemik z Lutrem. — Po czym dopiero idzie ów list Krzyckiego (bez daty), drukowany osobno w Krakowie pt. *Encomia Lutheri* (ob. tom XX 329). Kończy: *Edictum* (do którego list Krzyckiego jest komentarzem, a i sam ów Edykt był, zdaje się, przez Krzyckiego układany). *Zaśluski Dwa miecze* str. 237. *Czarter*.

Uskutecznienie ofiary stałej z dóbr ziemskich w W. X. L. (Projekt do prawa na 4-letn. sejmie). fol., 1 karta.

Bibl. w Suchej.

— wyboru deputacyi. (Wypis z Ks. Ziem. ptu Grodz. 1793 d. 12 Julii). fol., k. 1.

Krasiń.

Usługa P. Maryi ob. Gawath J. (1647, 1691) — Słupski M. (1691).

Uspokojenie w Bogu ob. Rutka Teofil (1677).

— długów Rzeczypospolitey. (Prawo na seymie 1775). fol., k. 1.

— Długu Szkoły Rycerskiej. fol., karta 1.

Bibl. T. P. N. w Poznaniu.

Usprawiedliwienia Ichmć XX. Bazylianów Iatwiskich, przeciwko zarzutom W. Jmci Pana Czyża Strażnika Wileńskiego przeświadczaiące. Imo. Iż dobra iest Ichmościow XX. Bazylianow na Jatwisku i adtynencyach funduszowa possessya, a ruynować iey niemoże Przywilej z zawodney opinii pozyskany, a zatym Possessyi dla XX. Bazylianow ubezpieczenie, a Przywileiu W. Strażnika Wileń: skasowanie być Sprawy skutkiem, a celem wyroku Sądowego powinno. 2do. Iż winy Ewokacyne kop 200 i Prawny wydatek z nakazu Konst: 1578 fol: 698 na W. Strażniku nieuchronne mają być wskazanemi. fol., k. 8 nlb.

Spór toczy się o dobra Jatwisk nadane przez Trybnę bazylianom. Czyż zarzucał, że to były dobra lenne. Bazylianie twierdzili, że były nadane Tryznom na wiecność. Powołują się na pakta króla Stefana z r. 1576. Akad.

Usprawiedliwienie Dyssydentów Mieszczan i Rolników w Królestwie Polskim, i w Wielkim Xięstwie Litewskim zasiadłych. Przeciwno Stanowi Szlacheckiemu i Duchownemu Dyssydenckiemu, Synody Konsystorze i Seniorzy, to iest: Zwierzchność Duchowną Dys-

sydentską składającemu, i pod hasłem Zwierzchności Duchowney, Stan Mieyski i Rolników Dyssydentów uciemiężającemu. *Nayiaśnieyszey Rzeczypospolitey Stanom na Seym Roku 1788. Zgromadzonem Podane.* (1788). fol., k. 11 nlb. (sygn. F).

Bez osobnego tyt. — Druk w Warszawie. Skierowane w obronie mieszczan dyssydenckich przeciw tym familiom szlacheckim, które uciskają gmin ewangelicki, odsunięty od uczestnictwa traktatu z r. 1768. — Omawia prawo s 29 list. 1788, kompetencje synodów dysyd., synod w Węgrowie 1782 przez seniorów dwóch konfesji ewang. i zwołany, księgę prawa kośc. ewangelickiego (ob. Scheidemantel), spór toczący się w sądzie wspólnym Asesorii kor. — W ostatnim rozdz. rozbiera autor „Usprawiedliwienia“ znaczenie stanu mieszcz. dla wzbogacenia państwa, a znowu znaczenie dyssydentów dla podniesienia się miast. Mieszczanom trzeba zapewnić pełne równouprawnienie tak w Koronie, jak i na Litwie; żydów ograniczyć. Miasta król. utrzymać przy ich prawach.

Ob. Urządzenia (1792).

Jocher 9744.

Czarter. — Jagiell. — Krasiń. — Raczyń.

— względem sekretnych małżeństw ob. Pomorski Anzelm (1782).

— seymiku... ob. Zgliczyński (1786).

Usprawiedliwienie się (Na) ob. Dłuski.

USSIEUX D' Ludwik Bertold (Dusieux) (1746 † 1805). Wspomniały Dowod Miłosci Hrabieciu Milfontowi Uczyniony Przez Luisę, czyli Wiadomość Szkocka Przetłomaczona z Francuskiego Na Język Polski Przez W. Jmć P. Maryannę Szczeniowską, Starościankę Trechtymirowską Z przyłożonemi wierszami na tenże język przełożonemi Marmontela na pochwałę y pamiątkę sławnych wierszopisów: oraz z przydaniem przez się z ułożonych wierszów. [Tu ozdobnik]. w Warszawie w Drukarni P. Dufour, Konsyliarza Nadwornego J. K. Mci, i Dyrektora Drukarni Korpusu Kadetów. M.DCC.LXXXVI. (1786). w See, k. tyt., str. 124.

Dedykacja: „pani z Engelhardów Branickiej, damie dworu w powtórny jej z kraju polskiego w Peterzburg przybyciu przez brata tłumaczącej (Szczeniowskiej) w tymże mieście stoł. (Petersburgu) 10 augusta

1785". — Mimo tego objaśnienia dedykacją podpisała tłumaczka, a nie jej brat. Wychwała tu Potemkina, wuja Branickiej, i mówi, że jest sąsiadką jej (białocerkiewskich dóbr). Podnosi, że Branicka zachęca obywatelstwo do wstrzymywania się od wydatków niepotrzebnych, oraz dołożenia czasu ku pożytkowi krajowemu. W przedmowie do czytelnika oświadcza, iż zmieniła tytuł „Le Decameron français“ na odpowiedniejszy dla języka polskiego. Sama powieść zajmuje str. 1—82; po czym z osobnym tytułem, ale z paginacją w dalszym ciągu od str. 83—124 idzie:

Wiersz Marmontela przewidziany na wiersz polski do uczonych poetów. Mes bons amis, mes compagnons, mes guides... W Warszawie, P. Dufour, M.DCC.LXXXVI (1786).

Przekład jest dokonany białym wierszem. Między innymi poetami wymienieni tu Boalo, Molier, Russo, Rasyń, Korneli itp. Od str. 109 dodała autorka — czy też może jej brat? — kilka „wierszy własnych“ (już bez osobnego tytułu), a mianowicie: Człowiek moralny, Wiersz rozpacz, w miłości, Palmira, Faustyn, Alkmene, Myśl bawiącego się wioską, Piotr do Pawła, Paweł. — Wiersze liche, niewprawne.

Gubrynowicz Romans w Polsce za St. Aug. str. 49.

Czartor. — Jagiell. — Zieliń.

Ussovius ob. **Hussovianus** Mikołaj.

Ustanowienia względem odprawiania Kongregacyi Dekanalnych w Dyecyzji Płockiej. Warszawa 1778.

Zdaje się, że ten tytuł jest zrobiony dowolnie w katalogu bibliot. pijarskiej przez Ss. Bielskiego.

Jocher 7939.

— Względem Praw Wexlowych od Stanow Zkonfederowanych Rzeczypospolitej na Seymie zgromadzonej uczynione y do Metryki Grodu Warszawskiego podane dnia 13. Kwietnia 1775. Według Oryginału przedrukowane. [Tu ozdobnik]. Za dozwoleń Zwierzchności. W Warszawie, Nakładem Michała Groella J. K. M. Kommissarza y Bibliopoli, w Marywili No. 19 pod znakiem Poëtów. [Na drugiej karcie tytułowej:] Etablissemens Concernant Les Loix De Change faits par les Etats Confederés de la Republique de Pologne assemblée en Diete, et inserés dans les Actes Publics du Grode de Varsovie Le 13. Avril 1775. Traduits exactement et litteralement de l'Original Polonois par

Mr. Jean Baudouin. [Tu ozdobnik]. Avec Permission des Superieurs. A Varsovie, Chez Michel Groell, Libraire de la Cour a Marieville N. 19 a l'Enseigne des Poëtes. (1775). w 8ce, 2 k. tyt., str. 49.

Na dalszej po tytule karcie: Ustanowienia Praw Wexlowych Etablissemens Des Loix De Change.

Druk synoptyczny po polsku i po francusku. Zaczyna się: Jako we wszystkich krajach Ustawy Wexlowe są strictissimi Juris, tak chcący y w Kraiach naszych handel i kredyt onemu potrzebny kwitnący utrzymać, niniejsze prawo wexlowe... stanowimy.

Po czym następuje tekst siedmiu paragrafów: O wexlach, O protestach, O preskrypcyi, O osobach wexlujących, O procesie wexlowym, O apellacyach, O exekucyach wexlowych.

Kończą dwa ustępy: 1) Jus subsidiarium (uznaje Elementa juris camb. Jana G. Heinecciusa za źródło posilkowe). — 2) Ostrzeżenie (o konieczności obłaty wekeli wydanych dawniej tj. przed ustawą w grodzie). Podpisy na końcu: Antoni Ostrowski B. K. y P. praeses (konfed.); Adam Łódzka Poniński marsz. konfed. kor.; Michał Hieronim Radziwiłł, marsz. konf. lit.

„Ustanowienia“ powyższe zostały ogłoszone po raz pierwszy drukiem w dziele: Konstytucje publiczne sejmu extraord. pod wężem konfederacyi (1775). Diariusza tego sejmu nie posiadamy, przeto genezy tych ustaw nie można należyście oświecić. Treść ustawy podał i wartość jej określił Fierich Prawo wexlowe w Polsce (odbitka z Rozpraw hist. filoz. Akad. 1908). Tu także omówione przepisy późniejsze (1771—1780), uzupełniające i zmieniające niniejszą ustawę

Bezpośrednim powodem wydania tej ustawy była chęć zachęcenia szlachty do trudnienia się handlem. Posieważ jednak okazało się, że szlachta nie dość ostrożnie korzysta z kredytu wexlowego, zaszła potrzeba w r. 1776, 78 i 80 ograniczenia jej zdolności wexlowej. Porównaj o tem odcyłażące pod „Wexlowe prawo“ w niniejszym tomie Bibliografii, gdzie podano całą literaturę poświęconą ustawie z r. 1775.

W „Vol. Legum“ tom VIII (wydanie Ohryzki) zamieszczone na str. 119—123 p. t.: Ustanowienie praw wexlowych (a nie: Ustanowienia). — Pod r. 1776, 1778, 1780 zamieszczone w Vol. Legum VIII str. 554, 579, 589 przepisy dopełniające tę ustawę („objaśnienia“).

Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyn.

— Ustanowienia względem praw wexlowych od Stanow Zkonfederowa-

nych Rzeczypospolitey na Seymie zgromadzoney uczynione y do metryki Grodu Warszawskiego podane dnia 13 Kwietnia 1775 według Oryginału przedrukowane w Warszawie, nakładem Michała Groella. — Verordnungen wegen des Wechselrechtes... Warschau, M. Groell 1775. w 8ce, 2 k. tyt. i str. 51.

Po polsku i po niemiecku. Tłumacz niemiecki nie nazwany.

Miał w r. 1910 na sprzedaż Jolowicz w Poznaniu (Kat. antykw. 1910 nr 173 pod 2835).

Przedruk tekstu niem. w zbiorze praw wekslowych Uhla.

Horodecka — Raczyń.

Ustanowienie akcyzów od wiktuałów w po miastach niżej wyrażonych. 1791. fol., str. 1.

Są dwa odmienne wydania.

Bibl. w Suchej — Czartor.

— Banku Kredytowego Na Wyplacenie Długów Rzeczypospolitey. (Projekt z r. 1774). fol., k. 3.

Ob. Projekt.

Bibl. T. P. N. w Poznaniu.

— Banku patryotycznego na wydział Poznański. w Poznaniu. fol.

Kat. Grela 1793.

— Bractwa miłosierdzia... ob. Poniatowski Michał (1777) — Skarga Piotr (w diecezji plockiej 1777, po paraf. w diec. krak. 1784, w diec. gnieźn. 1786),

Tu pięć kazań Skargi o miłosierdziu.

— ceny monety w kraiu kursującej. (1766). fol., k. 1.

Ossol. — Raczyń.

— cła generalnego. (Actum in Curia Regia Varsaviae d. 13 April.). 1775. fol.

Ossol.

— Departamentu Policji czyli Dobrego Porządku w Radzie Nieustającej. 1774. fol.

Projekt.

Konopczyński Geneza i ustan. Rady Nieust. 1919 str. 316. — Tenże Materiały do dziejów w Arch. Kom. hist. XII nr 35.

Akad.

— deputacyi do rewidowania Sanctów od r. 1773 do 1776. fol., k. 1.

Projekt z r. 1790? Bibl. w Suchej.

— Filadelfii i Bractwa pod tytułem Niepokalanego Poczęcia N. Maryi Panny przy kościele Radomskim Braci mniejszych Zakonu S. Oycy Franciszka Ob-

serwantów. w Warszawie w drukarni XX. Missyon. R. 1792. w 8ce, k. 17 nb.

— ziemskiej i grodzkiej kancelaryi w Telszach dla powiatów Xięstwa Zmudzkiego, Telszewskiego i Połongowskiego. (Prawo z d. 26 maja 1790). fol., k. 1.

— kommissaryatu wojskowego. (Projekt na 4-letnim sejmie). fol. ark. 1. Obacz: Actum 17 Martii 1790.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czetwert. — Dziaków.

— kommissoryatu (1791). fol., k. 4. Projekt. Bibl. w Suchej — Czartor.

— kommissoryatu wojennego, 25 kwiet. 1794. pod kierown. Cichockiego, Orłowskiego i Czyżewskiego.

Podp. Ign. Zakrzewski.

— Komisaryatu... Potrzeba Komisaryatu, jego układ, obowiązki, fundusz, i o fabrykach broni, amunicyi i potrzeb wojskowych i o stadninach. fol., k. 4 nb.

— Komisaryatu do opatrywania wojska w wszelkiego gatunku amunicye. fol., k. 2.

— Kommissyi nad Edukacją młodzi narodowej szlacheckiej dozor mającej. (1774). fol., k. 2.

W Vol. Legum zamieszczono „Ustanowienie komissyi nad eduk.“ pomiędzy uchwałami sejmu 1775 (ale sejm ten zaczął się już 19 kwietnia 1773, a potem był prorogowany kilkakrotnie, to znaczy w tomie VIII str. 152 (wyd. Ohryzki). — Zarazem jest tam: Rozporządzenie dobrami jezuiick. Ob. Actum z dnia 23 sept. 1774.

Akad. — Bibl. w Suchej

— kommissyi do rozsądzania sprawy upadłych krajowych Bankow, 1793 7 octobr. fol. ; Bibl. w Suchej — Czartor.

— Kommissyi wojewodzkiej. Postanowienie Seymu. fol., k. 6. Krasin.

— Kommissyi wojewodzkiej. (1791). fol., kart 6.

Akad. — Czartor. — Krasin.

— Kommissyów dobrego porządku po Wojewodztwach. (Projekt na Sejm 1775). fol., k. 1. Akad. — Krasin.

— kompanii strzeleckich przy każdym batalionie piechoty wojsk Obojga Narodów. (Projekt na 4-letn. sejmie). fol., k. 1.

— tymczasowe magistratur pojednawczych. (1767). w 8ce.

— opiekuńskie dla szlachty. (Dat. Lwów 2 maja 1778). fol., str. 82 i tablice.

Po polsku i po łacinie.

Ob. Maria Teresa (Constitutio tutorea 1778) w t. XXII 170.

Ossol. — Uniw. Lwow.

— opłaty od przywilejów w W. X. L. (Prawo na seymie 1789). fol., k. 2.

Ob. Actum 5 febr. 1789. Bibl. w Sucheju.

— Papieru z Stemplem Rzpłtey Kursy i Walor Monety mającego. (1774). (Projekt do prawa). fol., k. 2.

Projektodawcą jest Jan Aleks. Kraszewski (podobno w porozumieniu ze Stackelbergiem?). Proponuje emisję 30 milionów złp, które by umorzono z sum otrzymanych przez sprzedaż królewskich.

Grodek Idea Banku Narod. 1936 str. 17. Ob. tom XXV 269.

Akad. — T. P. N. w Poznaniu.

— podatku z wsiów, folwarków, oraz ról do miast królewskich i duchownych należących. (Projekt do prawa na czteroletnim seymie). fol., k. 1.

Bibl. w Sucheju — Czartor.

— prowizyi i ubezpieczenie kredytów. (Projekt na sejmie 1774). fol., 1 karta.

Bibl. w Sucheju.

— prowizyi duchownych 17. Aug. 1774. fol.

Florian Junosza Drewnowski podaje do akt grodzkich warszawskich. Raczyn.

— Ustanowienie Rady Nieustaiącej. (1774). fol., k. 10 nlb. (sygn. E₂).

Bez osobnego tytułu. — Jest to projekt na sejm z r. 1775, drukowany pagina fracta. Druk z marca 1774.

Zaczyna się od wstępu: Mając za grunt y fundament najpierwszy uszczęśliwienia Rzeczp. wolność, bezpieczeństwo y pewność majątku każdego obywatela... umyśliłmy uchwalić i uchwalamy za pierwsze y fundamentalne prawo terazn. seymu: Ustanowienie czyli przywrócenie Rady Naywyższej Nieustaiącej przy Boku Królewskim... Po czym silny ustęp o anarchii w Polsce oraz policzenie tego prawa za prawo kardynalne — czego brak w tekście uchwalonym; są też i inne bardzo charakterystyczne różnice, tak że projekt ten odbiega znacznie od tekstu ustawy (o którym zaraz niżej). — Jak w ustawie, tak i tu jest artykułów cztery. Kończy się na art. IV: Granice, szala, powaga y określenie władzy Rady Nieust. Nie ma jednak postanowień o „Ustanowieniu departamentów“.

Projekt ten jest dziełem dłuższej pracy — jest to piąty projekt z kolei. Omawia te przygotowania Konopczyński Geneza i ustan. Rady Nieust. 1917 str. 278 (na str. 280 rozbiór tego projektu). — Tenże Materiały do genezy Rady Nieust. w Archiwum histor. Akad. XII str. 111 (tu zestawione niektóre różnice między projektami).

Korzon Wewn. dzieje IV 190 twierdzi, że „Ustanowienie Rady“ pisał (i to „niedbale“) Drewnowski, sekr. sejmowy — ale tego druku Korzon nie znał, a tekst tu zawarty nie jest wcale niedbale zredagowany. — Autorstwo Drewnowskiego jest wręcz niemożliwe.

Pisma współczesne, odnoszące się do Rady Nieust., zestawione są w tomie XXVI 17. Akad. — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Ustanowienie Rady Nieustaiącej. Ponieważ Rada przy Boku Naszym... podług niżej przepisanych artykułów. fol., k. nlb. 16 (sygn. H₂).

Jest to również projekt; druk. pagina fracta.

Tekst jest już znacznie bliższy tekstowi ustawy niżej opisanemu. Od ark. E₃: Ustanowienie Departamentów in Consilio Permanenti.

Egz. Akad. oprawny w ręk. 499.

Akad. — T. P. N. w Poznaniu — Raczyn.

— Ustanowienie Rady Nieustaiącej. Ponieważ rada przy Boku Naszym dawniej w Rzeczypospolitey miała miejsce, jako mamy tego dowody w dawniejszych Konstytucyach, które o niey wspominają, iako to: w artykule 6. Konfirmacyi Krola Stefana, w Artykułach Koronacyi Henryka Krola, tudzież w Konstytucyach 1576. 1590. 1607. 1641. 1669. 1677. y 1678. Więc ustanawiamy Radę Narodową przy Boku Naszym z trzech Stanow złożoną. To jest: Nas Krola, Senatu, y Stanu Rycerskiego, a to do czynności podług niżej przepisanych Artykułów... (1775). fol., k. 11 nlb. (sygn. F₁).

Na czele druku winieta, przedstawiająca osadę obwiedzioną murem. Przed bramą muru jeździec z trąbą, obok niego Fortuna na kuli uskrzydłonej.

W bibl. Uniw. Warsz. ma być egzemplarz z dodatkiem na tytule: Actum in curia regia Vars. feria quinta Mag. Coenae Domini videlicet die 13 apr. 1775; czego w znanym mi egz. Akad. nie ma. Jest w nim tylko na końcu: Pachała mp. Lectum cum actis per Herman — co wskazuje, że jest to wydanie oficjalne. Składa się z 4 artykułów (ułożenie Rady; podział i porządek odprawowania się;

władza, powaga i powinności Rady; granice, szala i powaga i określenie władzy). Na ark. D do końca: Ustanowienie Departamentów in Consilio permanenti (Dep. interesów cudzoziemskich, Kom. marszałków, Dep. policji, Hetmani itd.). — W Bibl. Akad. oprawne w ręk. 499, gdzie zarazem dużo materiałów do dziejów Rady Nienst.

Przeruk w Vol. Legum (Ohryzki) w t. VIII str. 66 i nast.

Preuss Die Einführung des ständigen Rathes (w „Zeitschr. des Westpr. Gesch. Ver.“ 1882 VII str. 1—45). — Konopezyński Geneza i ustan. Rady Nienstającej 1919 str. 338—50 (rozbiór ustawy). Na str. 351 o rękop. pamfletcie: Życie i śmierć Rady Nienst.

Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń. — T. P. N. w Poznaniu. — Uniw. Warsz.

— Sądów Seymowych. (Projekt). fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

— Sądów Seymowych. (Actum in curia R. Varsovien. d. 13. Aprilis a. 1773). fol., k. 2.

Volum. Legum (wyd. Ohryzki) VIII 82. — Ob. w tomie XII 41 (Actum).

Bibl. w Suchej — Krasiń. — Ossol.

— Sądu kryminalnego wojskowego. 1794 fol. Czetwert.

— Sekretarza Seymowego. fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

— towarzystwa do ksiąg Elementarnych. w 4ce, k. 3.

Jocher 1177 (za Gazetą Warsz.).

USTARBOWSKI Raphael. Lacrymae vectigales in Dei Hominis nece fusae per... in Collegio Posnan. patrum Soc. Jesu Philosophiae auditorem collectae anno morientis Dei Hominis 1655. Posnaniae, in officina typographica viduae et heredum Alberti Reguli. V Calend. Aprilis. (1655). w 4ce, k. 12.

Ded. Maksymilianowi Miaskowskiemu. Czartor. — Jagiell.

Ustaw Bożestwiennyja Liturgia (Służeźnik). Napieczat. w Wilnie, w 1624. w 8ce.

Sopikow cz. I nr 1343. — Sacharow nr 212. — Karatajew w Sborniku (jak niżej) nr 286.

Bibl. Synod. Mosk. — Petersb. publ.

— Bożestwennyja liturgija, Iże wo swiatych otec naszych Joanna Złatoustaho, Wasilija Welikoho i przedeświaszczennaja Hrinorija. Dwojesłowa. Trudolubijem inokow sw. Obszczezitelnyja Obiteli Soszestwija preswiatoho

i żywotworaszczaho Ducha. W Jewju w leto ot wopłoszczenija Boha Słowa 1638. w 8ce, k. nlb. 4, liezb. 166 i 296, w końcu kart 13 kalendarza.

Sacharow nr 362. — Karatajew w Sborn. otd. rusk. jazika imp. Akad. N. (tom 34, r. 1884) nr 472.

Bibl. Syn. Mosk. — Kijow. Arch. Obszcz. — Krasiń. — Petersb. Akad. Nauk.

— Cerkownyj, napiecz. w Wilnie, w 1622. fol.

Sopikow cz. I nr. 1570. — Karatajew Chronolog. rozp. nr 230. — Joher 7099. — Kraszewski Wilno IV.

Natomiast Karatajew w Sborn. otc. rusk. jazika imper. Akad. Nauk (tom 34, r. 1884) nie wymienia już tego druku. A więc uważa go za nie istniejący.

— Molitw, napieczat. wo Lwowie w 1670. w 12ce, k. 11, 696 i 12.

Tolstoj nr 144. — Karatajew nr 783.

Petersb. Akad. Nauk. — Petersb. publ.

— Wojskowych artykuły ob. Artykuły (1764).

(Ustawa Rządowa 3 maja 1791).

Actum in Curia Regia Varsoviensi Die Quintâ Mensis Maji, Annô Domini Millesimô Septingentesimô Nonagesimô Primô. Ad Officium et Acta praesentia Varsoviensi personaliter veniens Magnificus Antonius Siarczyński Sacrae Regiae Majestatis, & Comitiorum Ordinariorum Generalium ac Confoederationis Generalis Regni Secretarius, Eidem Officio & Actis Ejus, Constitutionem Infra exaratam obtulit, ad Ingrossandumque in Acta praesentia porrexit, tenoris talis = Ustawa Rządowa. W Imię Boga, W Troycy Świętey Jedynejo. Stanisław August... (Bez osobn. tytułu; bez r. i m. druku. ale u Gröllä 1791). fol., k. 4 nlb. (sygn. B₂).

Na końcu tekstu Konstytucji: Herman imp. Legi Moraczewski. — Po czym na k. B₂ recto u dołu: Sub eodem actu... Deklaracyja Stanów Zgromadzonych, z podp. Stan. Małachowskiego i Kaz. ks. Sapiehy (Herman mp. Legi Moraczewski).

W tej pierwszej edycji kustosz A wypada pod *body*, A₂ pod *po*, B pod *od*, B₂ pod *my*.

— Toż... fol., k. 3 nlb.

Jest to więc akt oblaty, wydany osobno drukiem, podobnie jak wydano wszystkie konstytucje z 1791 r. poprzedzające i następujące po konst. 3 maja. — Por.: Actum (w tomie XII).

Tych innych konstytucji należy szukać (oprócz pod Actum) w Bibliografii pod: Zaręczenie — Deklaracja — Prawa kardynalne — Zlecenie — Rozkład — Wyznaczenie — Przystąpienie — Zalecenie — Ochrona — Przyspieszenie — Uchylenie — Wyznaczenie — Miasta nasze — Deklaracja — Sejmiki — Xięga — Seymy — Seym Konstyt. — Sady seymowe — Jus aggr. — Straż — Warunek — Komisya policyi — Urządzenie wewnętrzne miast — Wyznaczenie — Oznaczenie — Urządzenie sądów — Porównanie — Przedłużenie — Zaręczenie — Komisja skarbowa — Rozkład woj. — Zapisywanie — Deklaracja względem osób — Sprawiedliwość — Warunek — Przyspieszenie.

Zbiory oblat tych konstytucji z r. 1791 (od stycznia do początku grudnia) bywają często w bibliotekach razem oprawiane, np. w Bibl. Akad. lub Jagiell. (26 ustaw). — Obacz w tomie XX str. 65 pod: Konstytucje.

Przedruk w Vol. Legum IX (wydał Kniaziółucki 1889).

Balzer w Kwart. Hist. IV 347.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czart. — Czetwert. — Jag. — Kras. — Ossol. — Raczyń.

— Toż:... Prawo uchwalone dnia 30 Maja Roku 1791. (Bez miejsca i drukarza). w 8ce, str. 32.

Czetwert. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Wileńs. — Zelińs.

— Ustawa Rządowa. [Tu węzyk drukarski]. Prawo Uchwalone Dnia 3. Maia, Roku 1791. [Tu winieta: dwa amorki wieńczą tablicę z ustawą. Pod tym ozdoba złożona z półogniw]. w Warszawie w Drukarni Uprzywileiowanej M. Grölla, Księgarza Nadwornego J. K. Mci (1791). w małej 8ce, str. 32.

Kustosz A₂ pod *tnym*, B pod *wet sil*. — Jest to samo wydanie, co następne, liczące str. 36, tylko tutaj brak na końcu 2 ostatnich kart z „Dekl. Stanów Zgr.“ Widocznie dodrukowano je później.

Akad. — Jag. — Ossol.

— Ustawa Rządowa. [Tu węzyk]. Prawo Uchwalone dnia 3. Maia, Roku 1791. [Tu winieta: dwa amorki wieńczące tablicę z ustawą]. w Warszawie, w Drukarni Uprzywileiowanej M. Grölla, Księgarza Nadwornego J. K. Mci. (1791). w małej 8ce, str. 36 (sygn. C₂).

Kustosz A₂ pod *tnym*, B pod *wet sil*, C pod *mne*. — Na str. 33—36: Deklaracya Stanow Zgromadzonych. Wszystkie prawa dawne i terazniejsze przeciwne niniejszej Konstytucji...

Równocześnie drukowane i razem bywa oprawne: 1) Seymiki, prawo uchwalone d. 24 marca 1791 str. 45. — 2) Seymy, prawo uchwal. d. 13 maja 1791 str. 98; seym konstytucyjny extra-ordinaryjny str. 14; sady seymowe str. 46. — 3) Straż, prawo uchwalone d. 1 czerwca 1791 str. 32. — 4) Miasta nasze królewskie wolne w państwach Rzeczypospolitej, prawo uchwalone d. 18 kwietnia 1791 str. 24. — 5) Urządzenie miast wolnych Rzplitej w Koronie i w W. X. L. prawo uchwalone d. 24 czerwca 1791 str. 47 i str. 38. — 6) Komisya policyi, prawo uchwalone d. 17 czerwca 1791 str. 53. — 7) Uwiadomienie miast... str. 13.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czetwert. — Dzików — Ossol. — Uniw. Lwow. — Zelińs.

— Ustawa Rządowa. [Tu ozdoba drukarska złożona z §§]. Prawo uchwalone. Dnia 3 Maja, Roku 1791. [Tu winieta: nagie dziecko podaje drugiemu wieniec]. w Warszawie, w Drukarni Uprzywileiowanej M. Grölla, Księgarza J. K. Mci. w 8ce, k. tyt., str. 318 i k. 1 nlb.

Od k. A₂: Ustawa rządowa, zawarta na stronach 3—32 (sygn B₂). — Sygn. A₂ wypada tutaj pod *się*, sygn. B pod *Sas*, B₂ pod *przy*. — Na stronie 29—32 zamieszczona: Deklaracya Stanow Zgromadzonych, której nie ma w I wydaniu Grölla.

Na str. 32 jest przenośnik: Actum, mimo czego strona następna nie zaczyna się od: Actum, lecz od: Seymiki Prawo uchwalone Dnia 24 marca 1791.

Od str. 70: Seymy Prawo uchw. 13 maja 1791. — Od str. 149: Seym Konstytucyjny. — Od str. 161: Sady seymowe. — Od str. 189: Sędziowie Seymowi Obrani Roku 1791. — Od str. 193: Straż — Od str. 215: Miasta nasze królewskie. — Od str. 233: Urządzenie wewn. miast wolnych. — Od str. 263: Komisya Policyi. — Od str. 311: Ostrzeżenie względem egzekucji prawa o miastach. — Od str. 317: Deklaracya Dnia 27 Czerwca Roku 1791. — Na ostatniej karcie nlb.: Deklaracya Dnia 27 Czerwca 1791. (Obie te deklaracye dotyczą Krakowa i Sandomej). — Na ostatniej stronie: Osoby wybrane za komissarzow do Kom. Policyi D. 28 Czerwca 1791.

Jak z tego widać, jest to druk z lipca 1791. Ustawy tu zawarte wyszły także u Grölla jako osobne druki. Ossol. — Raczyń.

— Toż:... Mińsk, u XX. Bazylianów 1791. w 8ce, k. 16.

Czapski (Mus. Nar.)

— ob. Actum (1791) — Kalendaryk narodowy na r. 1792 (tu przedruk tekstu) — Kollataj (O ustanowieniu) — Konstytucja 3 Maja — List (1792) — Przeczytański (1792) — Tomaszewski Dyzma (1792) — Zbiór Konstytucji.

Ustawa o zwierzchniei chwale Bożej, y o kościelnych Ceremoniach na ten kształt, jako sie zachowawa w kościołach Xięstwa Pruskiego. M.D.XLiiij. (1544). [Tytuł w prostokątnej ramce]. [Na końcu na karcie G₄ recto:] W Pruskim Krolewczu wycisniono, w drukarni Jana Weynreicha, 28. Maj. Anno. 15.44. w 4ce, k. tyt. i k. 27 nlb. (sygn. G₄).

Na k. G₄ verso: Błędy albo niedostatki... (tu wyliczone errata i dodano:) In summa drkwarz po polskv by słowka nie wmiat.

Druk piękny gocki. — Pierwsze U na tytule znacznie większe; STA czcionkami unajmiej. Tytuł w ramce sutej lecz niezgrabnej, składającej się po bokach i u góry z wazonów, u dołu w wzoru ciągniętego. Ramka boczna, od strony zółbka książki podwójna, znacznie szersza od owej przy grzbiecie.

Litera y jest pisana na tytule z jedną kropką, w tekście z dwiema.

Rozpoczyna: Osw. Xiążęcia pruskiego Mandath o tej wstawie kościelnej. Datowany w Krolewczu dnia (wpisano: XXXI) xięzycza Maya 1544. Opowiada tu Albrecht, że już w r. 1525 w grudniu na sejmie w Krolewcu przyszły do skutku ustawy kościelne przy udziale biskupów sambijskiego i pomezkańskiego. Zostały one drukiem ogłoszone, ale poszły w zapomnienie. Teraz po naradzie z księżmi i doktorami kazał ustawy powtórnie wydrukować. Zgadza się one z wysnaniem wiary augustańskich kościołów, a zwłaszcza z kościołami witemberskimi. Nakazuje te ustawy czytać po kościołach miasto katechizmu przynajmniej przez 4 niedziele przedtem, nim się je zacznę stosować, i grozi karami nieposłusznym.

Od k. A₄ idzie: Namowa albo Epistoła xiędzow przełożonych o Ceremoniach y o tej ustawie kościelnej (na 5 str.). Odwołują się tu do rozkazu księcia z r. 1543, aby ustawy były na nowo drukami wycisnione. Podnoszą, że zgodność z kościołami saskimi dotyczy spraw stadła małżeńkiego i w innych jawnych sprawach albo zwierzchnich. Mówią, że około obchodu wieczery stała się w kościele, august. niektóra odmiana, którą to odmianę przyjmujemy (chleb będzie rozdawany przed winem). Uderzają na odszczepieńców sakramentarzy, najśw. oiała i krwi bluźnierców, którzy będą

ipokątnie przeciw tej ustawie szawmerować. Na sejmie 1540 uchwalono niektóre artykuły tej ustawy.

Od k. B₄ verso do E₄ verso idzie: Spowób a obyczaj zachowania we mszy. (Tu zawarte przepisy o ceremoniach w Krolewcu, po miasteczkach i po wszech. Nie ma potrzeby podnosić hostii. Zalecone są modlitwy wycisnione w r. 1542 i posłane do kościołów). — Dalej: Namowa albo upominanie przed paciierzem. (Podane są teksty modlitw i śpiewów). — Nieszpór. — O kazaniu świętym i o katechizmie. — O spowiedzi i o przystępowaniu k stału bożemu. — O święciach. — O chrzcie. — O stadle małżeńskim (głównie o zapowiedziach). — O jawnej pokucie i o rozgrzeszeniu (tu opisana kara pokuty kościelnej, bardzo zbliżona do katolickiej pokuty przed kościołem, tak jak ją przepisują synody diec. XVI w.). — Spowób albo obyczaj zjednania i rozgrzeszenia. — O mężobójcach albo o głównikach (przepisy o pokucie kościelnej, jaką winni oni odbywać obok kary świeckiej). — O pogrzebie.

Ustawa ciągle przypomina, że należy używać w modlitwach i śpiewach języka polskiego.

Na k. E₄ verso: Zamknięcie tej to ustawy kościelnej. (Jest możliwość, że zajdzie potrzeba jej odmiany, ale i tak nie wolno teraz wzgardzać tymi ceremoniami). Podniesiono tu, że w Krolewcu wolno kazać kasnodziejom w zwykłym odzieniu jako i w Witebergu.

Na k. F—G₄ modlitwy na różne niedziele, święta i okazje. Kończą: Responsoria.

Ustawa jest uzupełnieniem wydanego rok przedtem i również na język polski przełożonego „Przykazanya“ (ob. pod Albrecht). — W oryginalnym tekście ma ona tytuł: Ordinatio de externo Dei cultu. Rozesłana została wraz z mandatem Albr. w czerwcu, a wprowadzona w życie od lipca 1544. — Obacz Tschakert Urkb. zur Ref. Gesch. I str. 216 i III nr 1671 i 1848.

Toeppen Gesch. Masurens 1870 sądzi, że przekładał Wawrz. Vulturnius(?). Język czysty, rzadko tylko skażony słowami zapożyczonymi z niemieckiego.

Ks. Polkowski w Roczniku dla Archeol. 1870. — Warmiński Andrzej Seklencjan 1906 str. 158 i 176, 208 i 268. — Wiersbowski III 2227.

Akad. — Bibl. miej. w Krolewcu — Czarniecki — Gdańska miej. — Jagieli. — Uniw. Warsz. (?)

— albo porząd kościelny, iako się w Xięstwie Pruskim snauczaniem y Coeremoniami, y s inemi rzeczmi, ktore ku pomnoszeniu y zachowaniu wrzędu kasnodziejskiego, y porządku

dobrego potrzebne, zachowawa. S nowu przeyrzany, pomnossony y na iawią wydany. Roku narodzenia Pańskiego M.D.LX. [Na końcu:] Drukowano w Krolawcu Pruskim v Jana Daubmana Roku pańskiego. 1560. w 4ce, k. tyt. i k. 10 nlb., k. 182 lb., k. 2 nlb. (sygn. A—Cij), A—Z₄, aa—zz₄).

Na pierwszych 8¹/₂ kartach mandat ks. Albrechta Starszego (po polsku), datow.: w Krolawcu Roku 1559. 25. Dnia Norembris. — Mówi tu książę, że od początku z innymi reformowanymi kościołami chrześc., porównał się ku wyznani augab. i wedle niego chce urządzić nauczanie. W tym celu podaje tutaj (w I części) naukę chrześc., księstwa swego kościołów zrozumiałe i jaśnie; oraz formam doctrinae (t. j. sposób uczenia) ocenioną życzliwie przez teologów zwłaszcza przez Melanchtona i Brencjusza, którzy ją przejrżeli. Bynajmniej nie chce jednak przez to poniżyć i zarzucać ksiąg Lutra, Pomerana, Filipa, Brencjusza, Urbana, Rbegiuaa, Wita Teodora.

Zaś w II części są opisane ceremonie i obrzędy kościelne. Są one porównane z falcografskimi i wirtemb. Nakazuje plebanom i ludności stosować się do nich — a gdyby jakieś duchy niespokojne nie chciały się zastawiać „ku czemu innemu spotrzeby przyczina się nam da”.

Następuje spis „Artikułów głównych pierwszej części” (na 3 str.).

Część I idzie od k. 1—94. Zaczyna się: Ponieważ Paweł św. do Tymoteusza pisać... a składa się z 27 rozdziałów: O iedney Bostwa istności, o trzech personach, o siednoczeniu obydwu natur, o stworzeniu, o upadku... itd. Ostatnie rozdziały: O wolności chrześcijańskiej, O przełożonych albo zwierzchności świeckiej (k. 83—9). (W tym ostatnim rozdziale polemika z nowochrześciami, którzy uczą, że to jest grzech być przełożonym. Zwierzchność świecka może czynić egzekucje na ciele, bo niedarmo miecz nosi. Ma też moc własne zakony stanowią i broń). — Od str. 90—4 napis: Naśladuj symbola albo wyznania wiary (nicejskie, Atanazego, Ambrożego. To ostatnie jest to hymn: Ciebie Boże chwalimy).

Na karcie 95 tytuł: Druga częśćka wstawy Kościelney o Ceremoniach y obyczaiach Kościelnych.

Rozpoczynają nanki i formuły o chrzcie (z ewangeliami, przypomnieniem, modlitwami); potem o katechizmie w Krolawcu i na wsiach; o spowiedzi i absolucji; o klawcie (tu na k. 121 o poknie męzobójców, czarowników, wróżbiarzy); o mszy (tu melodie śpiewów, na k. 137 o śpie-

waniu ludu po polsku); o niesporach; na k. 146: Collecty albo pospolite modlitwy z wierszykami na święta; o świętach; o chodzeniu do kościoła; o oddawaniu w stan małż. i o formie błogosławienia małżeństw; o niemocnych ludziach; o pogrzebie. Na przedostatniej karcie rejestr artykułów II części. Na ost. Errata. Na k. 159 nakazuje książę trzymać się w kazaniach Postylli Luterowej, Corvina i Wita Teodora. — Na k. 160—1 jest tu mowa o kazaniach w języku rodzimym dla Polaków i Litwinów (po miastach kapelani znający te języki, po wsiach przez tłumacza). Na to, aby tłumacze się znaleźli, nakazuje książę, aby „tychto, którzy nie są rodu niemieckiego jako Litwy, Prusów i Sudów dzieci do szkoły trzymano”. Tacy tłumacze mają być z niewolej wedle prawa pruskiego wyswobodzeni, a pod statuta tej ziemi mają przyść. Także w dziedztwach mają zachowani być. Wreszcie w kolegium (Krolaw.) ma być zawsze stypendiatów szczeń Polaków, szczeń Litwynów, szczeń Prusów y Sudawów.

Nazwisko tłumacza nie jest nigdzie wymienione (ob. następne wydania). Pisownia jest nie stała. Spotyka się pisownie: szadna, poniewasz, ssosty, krwy, zarządzył, ksiąc, nawrócił, wstąpił i wstąpy, póky, drugi, zlepszenie. — Język jest czysty, ale sporo prowincjonalizmów.

Cała ta ustawa wraz z formułami, jak napomkniono w tytule, jest przeróbką (i to nader gruntowną) opisaną poprzednio „Ustawy o chwale bożej” z r. 1544. Redaktorem jej był M. Vogel. — Uzyskała ona, jak widać z mandatu Albrechta, aprobatę wybitnych teologów wirtemb., tybinkich i strassburskich, mimo że stany pruskie protestowały przeciw niej. — W Polsce synod luterski z r. 1558 (a więc zanim jeszcze została w Prusiech Książ. ogłoszona) oświadczył się za wprowadzeniem jej do Polski, co jednak nie nastąpiło.

Por. niżej pod: Ustawy kościelne Królestwa pruskiego (wydanie z r. 1731 i 1755).

Joher 7122 a. — Bandtkie Hist. druk. Król. Pol. III 87. — Wierzbowski II 1390. — Piekarski Katalog kórń. 1929 nr 8. — Ks. Warmiński And. Samuel i Sek. (1906) str. 472. — Wotschke Eust. Trepka (1903) str. 45. — Tenże Gesch. der Reform. 1911 str. 254. — Bibliogr. tom XXII str. 86 (pod Maleckim).

Czartor. — Czarn. — Kórnik — Ossol. — Zamoj.

— albo porząd Kościelny y Ceremonie jako w nauczaniu Słowa Bożego y podawaniu Świętości w Kościołach Xięstwa Pruskiego ma być zachowany. Z niemieckiego języka na polski pilnie

przełożony przez Hieronima Maleckiego plebana Leckiego Roku od narodzenia panskiego MDLXXI. [Tu cytat z Corinth. I 14]. [Na końcu:] w Krolewcu drukowano u Jana Daubmana 1571. w 4ce, k. 136.

Obacz tom XXII 86. — Osiński Skarga 76. — Maciejowski III 227. — Jocher 7122 b. Miał niegdyś w swej bibliotece K. Świdziński. Gdań. miej.

— Toż:... Roku 1571. (Na końcu:) w Krolewcu znowu Drukowano przez Jana Fabriciusza, R. 1615. w 4ce, k. 133 i 1 (odezwa do czytelnika). Jocher 7122 c. — Ob. Bibliografia XXII 86. Czartor.

Ustawa accyzy. Ex Senatus cons. Czesłochowienski od skarbu koronnego... ob. Ordinans (1657).

— O Edukacyi Narodowej w krajach Rzeczypospolitey. (1775). fol., k. 1. Ob. Ustanowienie — Ustawy. Volum. Legum VIII str. 152. Czartor.

— Kompanij z stu dwudziestu akcyi złożoney na założenie w kraju fabryk wełnianych. (Warszawa d. 16 kwietnia 1766). fol., k. 2. Krasiń.

— natury ob. Bramin — Bukaty — Wolter (1795).

Por. też: Bramin (w Dodatkach).

— płacę u sądów w prawie maydebarskiem... ob. Groicki B. — względem osób i magistratur. (z r. 1782). fol., k. 1. Czartor.

— (Królewsko-Pruska) dla wszystkich państw dziedzicznych, magistratów, urzędników y gminów względem żywych albo zabitych oddać się mających łupieżców y rozbojników y względem na każdą głowę w nagrodę wystawionych 10 talerów twardych. w Wrocławiu u Jana Jakuba Korna bibliopole. (1744). fol., k. 2. Czartor.

— podatku na tytuń i tabakę. fol. Dzików. — poboru (1564)... ob. Uniwersał poborowy.

— podatku w Wielkim Xięstwie Litewskim. fol., k. 4. Z roku 1776. — Ob. Actum.

Akad. — Ossol.

— podatku Xięstwu Litewskiemu. (Projekt na sejmie 1776). fol., k. 2. Czartor. — Uniw. Warsz.

— względem pożyczki do skarbu od obywatelów i poddanych, na rok woyskowy zaczynający się od 1 Listop. 1796 a kończący się z dniem 31 Paźd. 1797. fol., k. 7 nlb.

Po niemiecku i po polsku.

Ustawa Przedawania Rzeczy. Po dług Constitucyey Roku 1623. Przez Ich Mśc Pány Commissarze w Lublinie vezyniona. [Tu na barokowej tarczy herb Polski i Litwy oraz herb Wazów]. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. W Krakowie, Druk: Andrż. Piotrkowczyká, I. K. M. Typographá. (1623). fol., k. tyt. i str. 32 (sygn. D₃).

Rozpoczyna wpis do ksiąg grad.: Actum in castro Lublinensi. Po czym tekst ustawy. — Na końcu podpisy: wojew. Rafała Leszczyńskiego itd. ...wreszcie Jakuba Poniatowskiego, pisarza gradz. lubel.

Sejmy z r. 1621 i 1623 (Vol. Legum III) wybrały z sejmu i senatu liczną komisję, która by ułożyła pretia rerum dla cudzoziemskich i krajowych towarów (aby zapobiec uciążeniom za podnoszeniem monety i wywożeniem złej z cudzych krajów). Do tej komisji miały także i miasta cum plenaria potestate posłów swych wyznaczyć. Sejm uchwalił też sposób postępowania w sprawie wykonania tej uchwały. Jako miejsce obrad wyznaczono Lublin.

W wykonaniu tej uchwały zebrała się komisja (ale w składzie znacznie mniej licznym niż sejm wybrał) i przeprowadziła badania wspólnie z przedstawicielami miast. Komisja składa się z Raf. Leszczyńskiego, Mik. Pirleja, Mik. Daniłowicza, Achacego Grochowskiego i ze szlachty z różnych województw. Z miast zostali przyzwani: Krz. Karniewski, Wojc. Olehowicz, Jerzy Kromer, And. Orlicz, Kryst. Wesel, Paweł Lisowski, Jan Rekowski, Łukas Smażyc. Po dłuższej pracy ogłoszono taryfę. Taryfa ta — podobnie jak i miary (łokcie, funty) — miała być w zasadzie dla całej Korony jednakowa. Zali się komisja (na str. 18), że Gdańsk nie usłuchał wezwania sejmu i posłów swoich do komisji nie przysłał. Wedle uchwały sejmowej dla Litwy miała się zebrać osobna komisja nieco później, nie wiem jednak, czy przysłała do skutku. Komisja miała uregulować ceny wszystkich towarów, a więc zarówno przemysłowych jak i żywnościowych. Z przemysłowych zwróciła niemal wyłączną uwagę na przywożne, żywnościowe pomieńla zupełne. Zaczyna też swój elaborat od wyłumaczenia: „Rzeczy do żywności należących cena wedle czasu i urodzaju podnosić się

i zniżać zwykła i różna na różnych miejscach, w tak przestronnych państwach bywa, przeto trudno jednakową umiarkować⁴. Komisja przekazuje to zadanie wojewodom i starostom, którzy dwa razy na rok winni ogłaszać cenniki żywności. Przyczynę drożyzny żywności upatruje komisja w podkupowaniu jej przez przekupniów, w nadużyciach domów gościnnych, w wywozie towarów za granicę, w zмовach kupców i rzemieślników w porze jarmarków (zwłaszcza żydów). Grozi za to karami.

Po czym zarządza komisja, aby łokcie, wagi, funty, korce i beczki były we wszystkich miastach i miasteczkach jednako. Przepisuje próby złota i srebra i zakazuje szmelcowania monet (sub poena falsi). Potem oznacza ceny miedzi, mosiądzu, ołowu (sic) i cyny. Żelaza funt ma kosztować grosz jeden. Następują potem przepisy o materiałach jedwabnych i o suknach. Ceny futer. Ormiańskie towary, szockie i kramarskie. Korzenie i lekarstwa. Ceny i rodzaje win. Księgi (tych ceny trzeba stanowiąć w porozumieniu z rektorem Akademii). Papier. Czapki. Miecznicy Kowale. Rusznice. Skóry. Siodła. Miechownicy. Robota blachownicza.

Wymienia ustawa dużo towarów cudzoziemskich, up. z futer: rysie szwedzkie i perskie, sobole (sороk za złotych 600). moskiewskie lisy, szwajcarskie i francuskie błamy lisie, smusiki angielskie itp. Cóż dopiero przy jedwabinach, suknach, płótnach (rąbek flamski, płótna śląskie, dreluchy gdańskie, bawełny niemieckie, pończochy francuskie, nici koleńskie itd.). W rozdziale o winach są narzekania, że Węgrzy wina jako chcą sprzedają, i to coraz drożej. Węgierskie stare wino kosztować złotych 70, nowe 50 za beczkę. Francuskie ukszeft za złotych 20, wołoskiego beczka złotych 35, ryńskie 30, kanaru 30, alakantu 35, octu złotych 14. — Libra papieru najprzedniejszego groszy 8, szarego do uwijania groszy 2

Twórcy taryfy rozumieją, że odległość od Gdańska albo od miejsca wyrobu towaru musi wpływać na cenę. I dlatego w wielu miejscach zastrzegają, żeby ceny podane rozumiano „ducta proportione distantiey od miasta“ to znaczy zachowując możność wyższych cen dla miast odleglejszych. Cała taksa jest przesiąknięta niechęcią do wywozu z Polski; np. drożyzna miedzi pochodzi stąd, że ją kupcy do Gdańska wywożą — stąd komisarze postanawiają, że ją najprzód kupiec musi wywozić na skład w Krakowie; tak samo utrudniony wywóz koni, skór itp.

Taksa powyższa jest jednym z najciekawszych źródeł do dziejów cen w Polsce, a także do dziejów przemysłu i kultury material-

nej. — Kto chce poznać, jakie futra, jedwabie, sukna w Polsce noszono, albo jakie pito wina i co kosztowały, ma tu obfite źródło informacji.

Na końcu zabrania się kupcom, by nie taili posiadanych towarów „one tylko po kryjomu znajomym swym mimo szacunki sprzedając“. Jak widać, już wtedy na wszelkie taryfy odpowiadało życie gospodarcze ewentualnym znikaniem towaru z obiegu. Aby zrozumieć genezę tej ustawy (to jest nastrój mas szlacheckich, które jej się domagały), należy porównać broszurę: Traktat Rycerstwa (tom XXXI 279).

W dziesięć lat później (1633) podjęto nową próbę uporządkowania cen. Obacz w tomie XXXI str. 65 i Taxa krakowska towarów cudzoziemskich. — Znów w 10 lat potem podjęto dalszą, tym razem ostatnią ze strony sejmu próbę tego rodzaju. Obacz Comissya de pretiis (1643) w tomie XIV 329. — Przepisy konstytucji de pretiis rerum od r. 1451—1667 zestawia Inwentarz praw, statutów (dod. do Voluminów Legum) I 546 pod: Ustawa.

W egz. Akad., z którego korzystałem, brak str. 27—30.

Szelagowski Pieniądz i przewrót cen 1902 str. 297. Akad. — Ossol.

— o cyrkulacji hiszpańskiej monety... ob. Fryderyk Wilhelm (1794).
— Straży Rządowej. (Projekt do prawa). fol., k. 1.

Ob. Straż. Bibl. w Suchej

— waloru y kursu monet w Kraiach Rzeczypospolitey, y sposób płacenia summ w Prowincyach Koronnych. fol., k. 2.

Ob. Taryfa, Taksa.

Podpisany pod tym projektem Celestyn z Szpunowa Czaplic, podkom. łucki (około 1767).

Akad. — Bibl. w Suchej — Ossol.

— dla służących wiejskich (1783)... ob. Józef II (XVIII 634) — Ordnung.

Ustawa w Sprawach Małżeństw Co do Kontraktu Cywilnego, y onego wniosku dla wszystkich Którzy Chrześcijańską wiarę wyznają Na Królestwa Także Gallicyji Y Lodomeryi Roziagnionia. Y Ustanowiona. [Tu orzeł austriacki z cyfrą: J. II.] w Wiedniu, w Drukarni Jana Tom. de Trattner, Ces. Lról. (sic) Dworu Typogr. y Bibliop. 1783. [Na drugiej karcie tyt.: Constitutio In Causis Matrimoniorum Quod Attinet Contractum Civilem Eiusque Effectus Edita Pro Universis Sub-

ditis Christianis: Pro Regnis Etiam Galliciae et Lodomeriae Extensa Ac Publicata. [Tu orzeł jak na pierwszej karcie]. Viennae, Typis Joan. Thom. Nob. de Trattnern, Sac. Caes. Reg. Aul. Typogr. Et Bibliop. 1783. w 8ce, k. 2 tyt., str. 75.

Druk synoptyczny po łac. i po pol. Na końcu: Dan w Wiedniu 16 stycznia 1783... Jozef — oraz podpisani L. Kollowrat, Jan Chotek, Tob. Gebler.

We wstępie do ustawy powiada cesarz Józef, że prawa względem związków małż. były dotąd w źródłach swoich rozrzucone lub co do skutków swoich ku dobru podanych nie ze wszystkim ściągają się. Dlatego wydaje prawo co do ważności małż. kontraktów pod względem cywilnych onych skutków oraz co do prawości potomstwa. Rozciąga się ona na czesko austriackie jego kraje i na królestwa Galicji i Lodomerii.

Ustawa składa się z 57 paragrafów. — Była ona próbą uregulowania prawa małżeńskiego bez względu na prawo kościelne. Przepływała warunki ważności małżeństw, a gdyby tych warunków (przeszkód) przy zawieraniu małżeństw nie uwzględniono, odmawiała zawarcia małżeństwa skutków prawnych. To samo co do nieważności małżeństw.

Patent Józefa o dyspensach małż. z r. 1781 ob. w tomie XVIII str. 633.

Ob. niżej: Uwagi nad ustawą z r. 1783; jest to polemika w obronie tego patentu, zapewne inspirowana.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Ossol.

— Wexlowa Dla Galicji Zachodniej. [Tu dwugłowy orzeł austriacki]. W Krakowie w Drukarni Antoniego Gröbla pozostałej Wdowy i Sukcesorów. (1797). w 8ce, k. tyt., str. 88 i k. 4 nlb. (spis rzeczy).

Na czele edykt Franc. II, w którym nakazuje wejście ustawy w życie z dniem 1 stycznia 1798. Ma być ona stosowana przez sądy kupieckie bez względu na prawa kupieckie i zwyczaje dotąd w Gal. zach. zachowane. Dan w Wiedniu 10 paźdź. 1794.

Ustawa składa się z 47 artykułów: O właściwościach weksła, o rodzajach weksła, o osobach sądowi weksł. podległych (wyłączeni są duchowni i wojskowi), o akceptacji weksłów i proteście, o terminach wekslowych, o regresie, o cesji, o jarmarkach i wekslach jarm., o zastawach w rzeczach wekslowych, o senzalach i pośrednikach, o wekslach niewłaściwych (to jest a deposito i sicca). Jak z tego

widać, jest to tylko prawo materialne wekslowe, nie procesowe.

Ustawę o prawie wekslowym pt. Norma cambialis pro Galicja, wydała już w r. 1775 Maria Teresa (ob. tom XXII 170). Norma ta jest zresztą łac. tłumaczeniem dawniejszej ordynacji wekslowej, wydanej przez nią w r. 1763 dla krajów czesko-austriackich.

Ustawa Franciszka II jest przeróbką tej Normy terezańskiej i dość wiernie się jej trzyma. Ossol. — Zieliń.

— Powszechna O Występkach Y Ich Karaniu. [Tu orzeł austriacki z cyfrą J. II]. Przedaje się nie oprawny Exemplarz na papierze lepszym po 27. Kr. na Ordynaryjnym po 18. Kr. w Wiedniu, w Drukarni Jana Tomasza de Trattner, Ces. Królew. Nadwor. Drukarza i Bibliopoli. 1787. [Na drugiej k. tyt.] Allgemeines Gesetz über Verbrechen, und derselben Verstrafung. [Tu orzeł jak na pierwszej karcie]. Wird verkauft ungebunden das Stück auf Schreibpapier für 17. kr. gebunden für 33 kr. auf Druckpapier für 18. kr. gebunden für 24. kr. Wien, gedruckt bey Johann Thomas Edlen von Trattner k. k. Hofbuchdruckern und Buchhändlern. 1787. w 8ce, k. 2 tyt., str. 287.

Druk synopt. po polsku i po niem.

Na czele edykt Józefa II, datow. 13 stycznia 1787, podpisany poniżej przez hr. Kollowrata i Choteka. Wedle tego edyktu ustawodawca pragnął wyznaczyć granice między kryminalnymi a polit. występkami oraz zachować sprawiedliwą karę między występkami a karami.

Dzieli się na 2 części: 1) O sbrodniach głównych i karach krym., 2) O politycznych występkach i polit. karach.

W pierwszej części omawia pojęcie przestępstwa (nazywa je stale występkiem) i kary (kodeks zna karę śmierci zwykłą i kwalifikowaną, więzienie, przykucie, różgi, pręgi, piętnowanie). — Po czym wylicza kodeks poszczególne przestępstwa. Na ogół przyjmuje kodeks teorię odstrazenia; występstwa na rzecz idei humanitarnych są skromne. Jednakże ogranicza stosowanie kary śmierci do rzadkich wypadków. Znamiennym jest, iż staje na stanowisku: nullum crimen sine lege.

Od str. 208 idzie część II o politycznych występkach. Ma je ściągć i karać polityczna władza (a nie sądy). Karami są chłosta, pręgi, areszt, roboty publ., usunięcie z miejsca zamieszkania. Meżczyźnie można dać 50 kijów, kobiecie 30 batogów. Pojęcie politycznych przestępstw

różne jest od tego, co my przez to rozumiemy. Są to przeważnie wykroczenia policyjne: sprzedaż trucizny przez aptekarza, zbyt szybka jazda, brak paszportu, fałszywa gra w karty, kłusownictwo, cudzołóstwo, naruszenia w obowiązkach służby domowej, wydawanie pism szkalujących, swawole na nlicy, wzgarda wobec ceremonii religijnych, niedowiarstwo, zaczepianie białogłów nienagannyh, coitus contra naturam, przyłudzwo (kuplerstwo) i lubieżność, zabawy maskowe bez pozwolenia władzy itp.

Charakterystykę tego kodeksu podaje Domin Petrushevcz Neure Österreich. Rechtsgeschichte 1869 str. 149—159.

W r. 1788 uzupełniła go procedura karna (ale tej po polsku nie wydano).

Kodeks powyższy (z r. 1787) został usunięty w Galicji przez tak zwany: Codex poenalis Galiciae occidentalis, wydany w r. 1796 (ob. tom XIV 314). Ten nowy kodeks jest daleko bardziej humanitarny, a zawiera nie tylko prawo karne materialne, ale i procesowe. Wypróbowany in anima vili w Galicji stał się podstawą do kodyfikacji z r. 1803.

Schnür Peplowski Z przeszłości Galicji I 95. — Ob. tom XVIII 121.

Drohob. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow.

— dla zachodniej Galicji względem monety. Wiedeń, 17 kwiet. 1796. fol., k. 10 nlb.

Po niemiecku i po polsku.

— (Powszechna) Sądowa dla Galicji Zachodniej. [Tu orzeł austriacki z cyfrą F. II]. W Wiedniu drukiem Józefa Hraszańskiego, C. K. Niemieckiego, i Polskiego nadwornego Typografa, i Bibliopoli. 1796. w 8ce, k. tyt. i k. 6 nlb., str. 380.

Na czele dekret Franc. II z 19 grudnia 1796 r. wprowadzający ustawę do Gal. zach. od 1 maja z tym, że tekst niem. jest autentyczny, a przekład polski i łac. ma służyć tylko jako ulga mieszkańcom. Potem idzie na 3 k. rejestr.

Ustawa ta (będąca kodeksem procesu cywilnego) składa się z §§ 619. Traktuje kolejno o postępowaniu w sprawach spornych (ustnym i pisemnym), o żalobach, o sporze powołań, o dowodach i ich rodzajach, o inrotulowaniu pism, o wyroku, apelacji, arbitrach, egzekucji, feriach, terminach, sędziach, adwokatach, o procesie w sądach wekslowych, górniczych i wojskowych.

Przekład polski jest dosłowny, stara się o czystość języka; przy niektórych terminach podane są w nawiasie wyrażenia łacińskie.

Obacz o tej ustawie Domin Petrushevcz (jak w.) str. 277.

Tekst Iaciński ob. pod Codex judicarius (w t. XIV 314), zaś tekst niemiecki pod Gerichtsordnung (w t. XVII str. 111).

Akad. — Bibl. w Suchej — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— cywilna dla Galicji (zachodniej, wschodniej).. ob. Ustawy (1797).

Ustawie (O) Edukacji Narodowej w Kraiach Rzeczypospolitej. (1775?). fol., k. 1.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Uniw. Warsz.

[Ustawy Prawa polskiego]. [Fragment, brak tytułu]. (1560). w 4ce. k. 79 (sygn. Viii).

Druk wedle Piekarskiego (j. niż.) Murmeliusa w Brześciu.

W egzemplarzu kórn. brak tytułu i pierwszego arkusza. Na tytule znajdowały się zapewne cyfry I. P., gdyż są one na wydaniu z r. 1563 i nast. (a tylko wydanie z r. 1561 ich nie zamieszcza).

Na końcu: Statuta seymu warsz. z r. 1557.

Na ostatniej karcie, sygnowanej V_{iii} jest drzeworyt, przedstawiający rękę wychodzącą z obłoków, z koroną i napisem: Cor contritum et humiliatum deus non despiciet. Psalmo 51 anno 1560. Dokoła tej ręki obwódka floresowa z napisem: Cor Regis in manu Domini. Proverbi: XXI. Po lewej stronie tej obwódki litera S, po prawej M (cyfry drzeworytnika?), które mogą też być czytane jako S. W.

Wydanie to wykazuje pewne drobne różnice w pisowni w stosunku do wydań następnych. Obacz o tych różnicach Celichowski (jak niżej) str. 6.

Piekarski w Katalogu kórn. (r. 1929) nr 1064 kładzie datę na rok 1559/60, ale na rycinie jest data 1560. Byłoby to więc pierwsze wydanie tego dziełka później kilkakrotnie przedrukowanego.

Ob. także Piekarski w „Kulturze Staropolskiej“ 1932 str. 367 i 358. Kórnik.

— **Ustawy Prawa Polskiego. Dla pamięci krótko wypisane. 1561.** [Orzeł w tarczy z koroną i cyfrą Zygm. Aug. na piersiach]. fol., k. 40 nlb. (syg. A—K_{iiii}). Druk gocki; również u Murmeliusa w Brześciu.

Zawiera 38 rozdziałów; pierwszy: O Królu ostatni: O Żydzech. — Na końcu: „Statuta Seymu Warszawskiego: Roku Pańskiego: 1557“.

Przepisy zawarte w tych 38 rozdziałach są to wyciągi z ustaw polskich z lat 1507—1540.

Po kolei idą postanowienia o królu, o wojewodach, o starostach, o duchownych, o gwałciech, o cle, o soli, o granicach, o paniech sądowych, o pozwiech i pod-

danych, o dawnościach, o rokach i odwołkach, o księgach ziemskich i sąd., o skażniach i prawach, o cięży, winach i daniach, o wożnym i wwięzowaniu, o rękojemstwie, o świadkach, o długach, o syniach, dziewczkach i rozdziale, o opiekunach, wdowach, kmiēciach, sołtysach, o mieszczanach, kupcach, cechach, jarmarkach, o sługach, o złodziejach, o pospolitym bydle i szkodach polnych i leśnych, o glejciech, o pieniądżach, o rzekach, o cie, o soli, o królu i królewsczyźnie, o wojewodach, o starostach i urzęd. dworskich, o duchownych, o gwałciech, o zabiciu i ranach, o żydziech, o sprawie wojennej.

Przepisy powyższe są podane bez żadnego komentarza, w układzie niby systematycznym. Nawet w obrębie tego samego przedmiotu nie porządkuje ich autor chronologicznie. Przekład swobodny, często zupełnie błędny.

Celichowski w powołanej poniżej rozprawie z r. 1877 omawia odnaleziony przez siebie w Bibl. Czart. nr 1427 rękopis tego dzieła. Nosi on tytuł: Ustawy prawa Polscygo (sic). Dla pamięcy krothko napisane y wilozone po polsku przez Jana Palczowskiego sbrzesnicze na then czas Dworzanina Krula (sic) J. M. Zigmątha (sic) Augusta. Jan Palczowski sw własną ręką. Lata Panskiego od narodzenia sina bożego pana naszego 1555. — Rękopis ten jest autografem Palczowskiego.

Natomiast w ręk. Bibl. Ossol. nr 54 jest kopia tejez pracy dokonana ręką pisarza sądu zatorsk. Łukasza Drzewieckiego w r. 1558, gdzie w tytule powiedziano że Statuta dokonane są „impensis Jacobi Palczowski de Palczowice et in Smolice protunc Vicapitanei Zatorienis“.

Na tej podstawie przypisuje Celichowski autorstwo powyższej pracy Janowi Palczowskiemu z Brzeżnicy. (A więc nie Janowi Pivce i nie J. Ponętowskiemu, jak sądzono dawniej). Ale autorstwo Palczowskiego nie jest pewne, bo przemawia przeciw niemu ważny wzgląd; a mianowicie, że zbiór musiał powstać tuż po r. 1540, skoro ustaw późniejszych nie uwzględnia. Autor zbioru korzystał z Łaskiego, ze „Statutów“ Zygm. I (w edycji 1524) oraz z konstytucji sejmowych z lat 1527, 1538, 1539. Trudno przypuścić, aby układającym zbiór był Palczowski, który działa dopiero po r. 1550, bo jakżeby w takim razie wyjaśnić, iż nie wciąga ustaw z lat czterdziestych i pięćdziesiątych? Natomiast wyjaśni się to łatwo, jeśli przyjmemy, że zbiór powstał tuż po r. 1540 i że miał pierwotnie formę łacińską. A Palczowski przetłumaczył go tylko w r. 1555 na język polski, po czym w tej postaci ukazał się ten zbiór drukiem. Wyrażenie autografu: „napisane

y wilozone po polsku“ nie zdaje się temu sprzeciwiać. — Pierwszy wydawca dziełka dodał na końcu wyciąg z konst. 1557, aby podnieść aktualność dziełka. Nie mógł być tym wydawcą autor czy tłumacz, bo byłby wypełnił lukę 1540—57.

Wiszniewski IX 300. — Wierzbowski III 2390. — Piekarski Katal. kórn. nr 1065. — Celichowski w Rozpr. Akad. filolog. V (1877) str. 3. — Bentkowski II 140 (przypisuje to mylnie Herbutowi). — Kutrzeba Hist. źródeł I 256.

Czarn. (?) — Czartor. — Kórnik — Kras. — Zamoj.

— Vstawy Prawa Polskiego napotrzebniejsze, krotko z łacińskich wybrane, na Polski język dla wszelkiego człowieka prostego, a prawo wiedzieć potrzebnego, przełożone. w 4ce, kart 79.

Taki tytuł podają Maciejowski Piám. III 6 oraz Wierzbowski I nr 70 (obaj z egz. Bibl. Uniw. Warsz.).

Ponieważ egzemplarza nie miałem w rękę, przeto nie wiem, czy to wydanie (bez podanej daty i drukarza) jest zgodne z fragmentem kórnickim (1560) lub może z jakimkolwiek innym wydaniem? czy też jest wydaniem samodzielnym?

Uniw. Warsz.

— Vstawy Prawa Polskiego napotrzebniejsze, krotko z łacińskich wybrane, na Polski język dla wszelkiego człowieka prostego, a prawo wiedzieć potrzebnego, przełożone. I. P. Roku Pańskiego 1563. w 4ce, k. tyt. i k. 78 nb. (sygn. A—V_{III}).

Wedle Piekarskiego (jak niżej) jest to druk Daubmana w Królewcu.

W tym wydaniu pojawiły się na tytule cyfry I, P., których nie było w edycji z r. 1561.

Na karcie A₂ napis: Prawa Polskiego. Wybranie Statutow Polskich. Roku Pańskiego. 1559.

Na karcie T_{II} recto u dołu: Dokończenie. — Zaś verso: Statutá Seymu Wárszáwskiego. Roku Pańskiego 1557. (Zajmują one 8 stron, to znaczy idą do karty V₂ recto, a kończą się: Dan w Warszawie na Walnem Seymie Koronnym, w piątek piętnastego dnia Stycznia. Lata Pańskiego, M.D.Lvii. Krolestwa naszego. XXvij. Za własnem rozkazaniem Krola iego Miłości).

Dlaczego Piekarski w „Kulturze starop.“ (ob. wyżej) nazywa te Statuty „odatkami protestanckim“, nie umiem powiedzieć.

Przerys A. Pilińskiego został wydany nakł. Bibl. Kórnickiej (w r. 1860) w dwudziestu kilku egzemplarzach. Jest w Bibl. Akad. Celichowski I. c. str. 4. — Piekarski Kat. kórn. nr 1066.

Gdań. miej. — Kórnik — Tor. Kop.

— Ustawy Prawa Polskiego napoltrzebniejsze, krotko z łacińskich wybrane na Polski język dla wszelkiego człowieka prostego, a prawo wiedzieć potrzebującego, przełożone. I. P. Roku Pańskiego. 1565. w 4ce, k. 79 nlb. (sygn. V1j).

Maciejowski Piśm. III 6.

Ossol. — Krasin.

— Ustawy Prawa Polskiego napoltrzebniejsze, krotko z łacińskich wybrane, na polski język dla wszelkiego człowieka prostego a prawo wiedzieć potrzebującego przełożone. I. P. 1569. w 4ce, k. nlb. 79.

Wierzbowski III 2536. — Celichowski l. c. str. 6. Czarnecki.

— Ustawy prawa ziemskiego polskiego, dla pamięci lepszej krotko y porządnie z Statutow y z Constytucii zebrane. Z przydatkiem o obronie koronney y o sprawie y powinności urzędników wojennych Je^o M. pana Jana Tarnowskiego niekiedy Kasztelana Krakowskiego etc. etc. temi czasy rycerskiemu stanowi barzo potrzebne. Cum gratia et privilegio S. R. M. w Krakowie, w drukarni Łazarzowej, 1579.

Ob. Tarnowski Jan (w tomie XXI str. 47), gdzie podano tytuł dokładniej.

Tekst „Ustaw“ idzie od str. 1—236.

Zbiór ten jest w zasadzie zgodny z poprzednimi wydaniem. Tak samo liczy 38 rozdziałów. Tylko — zapewne przez omyłkę drukarza — artykuły: o królu, o wojewodach, o starostach, o duchownych, o gwałciech, o ele, o soli — które powinny stać na początku — tu zostały umieszczone jako artykuły od 29—34. Są i drobniejsze przedstawienia.

Przedrukował J. K. Turowski w Bibl. Polskiej 1858.

O edycji z r. 1579 ob. Bentkowski II 141. — Janocki II 279. — Ossoliński Wiad. III 276. — Wiszniewski IX 300. — Maciejowski III 28. — Wierzbowski I 376. — Kutrzeba Hist. źródeł I 256. — Celichowski l. c. str. 7. — Malinowski Stan. Łaskiego prace 1864 str. CLXVIII. — Piekarski Katal. kórn. (1929) nr 1067.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Glogier — Kórnik — Krasin. — Uniw. Warsz.

Ustawy Akademii Szlacheckiej pod rządem Societatis Jesu Prowineyi Litewskiej, na publiczną Rzeczypospolitey usługę w Warszawie utworzonej na-

przed do pobożności, do nauk wyzwolonych, y życia obyczajnego Ichmościow Panow Konwiktorow prowadzące. Potym porządek wewnętrzny y zwyczaje całego zgromadzenia opisujące z przyłączeniem informacyi dla Ichmościow Rodzicow, z jakim kosztem y wyprawą Synow swoich do Akademii oddawać mają, dla pospolitey wiadomości wydane w Warszawie (druk Jezuitów) 1753. w 4ce, 1 ark.

Jocher 1735 (z notaty L. Sobolewskiego).

— Akademii Zamoyskiej, z opisaniem różnych Nauk, ku pożytkowi Młodzi ściągających się, Zebrane A teraz przy otwarciu nowego Konwiktu, na perswazyą wielu Godnych Osob, do publiczney wiadomości Podane. fol., k. 6 nlb.

Druk z połowy XVIII w. (1760).

Bez osobnego tytułu. Składają się z krótkiej przedmowy (z pochwałą Akad. Zam. jako równej krakowskiej) — oraz z przepisów podzielonych na pięć „punktów“. Mówią one o pobożności; o naukach (jest 10 katedr dawnych i 7 nowych, między nimi katedra medyki, ortografii oraz kat. języka franc.); o pożytkach z wszystkich nauk (tu o potrzebie uczenia prawa koronnego); o wygodach w jedzeniu i rocznej ekspensie; o zachowaniu domowego porządku.

Kochanowski Dzieje Akad. zamojsk. 1900 str. 282 podaje przedruk z egzemplarza prof. Z. Wolskiego. Akad.

— (Nowe) Braci Rycerzow Orderu Krzyza z Mieczem Sw. Pawła Apostoła Przez Fryderyka Wilhelmá S. P. R. Hrabie Denhoffa Kawalera Orderu S. Janá przed we Włoszech Roku 1769. Dnia 29. 9bra. pomnożone y od Wielu Goriwych także przyjęte á Teraz do Polski na wsparcie Woyny przeciwko Dyszydentom, Przeświętney Konfederacyi dla przyjęcia Onychże okazane z Łacińskiego Języká na Polski przetłumaczone. Roku 1771. Die 14. 9bris. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Druk lichey, bez wymienienia drukarni. Zapewne więc tajny.

Na odwrocie tytułu: Przemowa do PP. Konfederatów... Wiary św. katolickiej i rzym. kościoła najwierniejszych obrońców.

Wzywa konfederatów, aby nie cierpieli odszczepienstwa i podjęli wojnę. Użyjcie przeciw nim miecza św. Pawła. Związek

św. Pawła liczy we Włoszech 260 mężów, podobnie w Niemczech.

Po czym idą „Ustawy albo reguły“. Członkowie mają być posłuszni w mistrzowi ich nazwiska mają być wpisane w księgę braci rycerzów, mają składać jurament, nosić jednaki znaki i suknie (koloru czarnego z obszlagami ponsowymi) itp. Na końcu zwrot ku czci heroicznej akcji marszałka łomżyńskiego w Barze.

Akad. — Krasin.

— bractwa S. Izydora ob. Izydor św. (1639).

— Bractwa które pod tytułem Najsświętszych serc Jezusa y Maryi zaprowadzone jest w Połockim Xięży Jezuitów Kościele. Przydano osobliwe niektóre modlitwy dla Osob Bractwa tego, oraz odpusty, których dostępować mogą w Uprzyw. od J. Imp. M. Drukarni Coll. S. J. R. 1795. w 12ce, str. 151.

Joher 7795.

— Toż... z 1799 r. w 8ce, str. 35. Jagiell.

— Bractwu Panny Maryi Pod sprawą Societatis Jesu w Krakowie będącemu należące, które od wszystkich tego zgromadzenia Bracii zachowane bydź mają. Przydane są do tego Litanie i inne modlitewki łacińskie które zwykli Bracia tego zgromadzenia odprawować. w Krakowie R. P. 1644. w 4ce, str. 32.

Joher 7779. — Maciejowski Piśm. III 156. Ossol.

— dyecezalne ob. Bielański Piotr (tom XIII 61) — Synody (ruskie).

— Domw Panińskiego Ná Spítáľney Vlicy Przez Szlachetną Matronę Zofią Czeską, Pod Tytułem Ofiarowania Najswiętszey Panny Maryey, Roku Pańskiego 1623. Dniá II. Máia fundowanego. Według Reguły Świętey Ewphemey. Zá pozwoleniem Oycá Świętego Alexandra VII. Przez I. O. Mości X. Piotra Gembickiego, Biskupa Krak. Xiążęcia Siewierskiego, do tego Domu Ofiarowania Najswiętszey P. Maryey. Przeniesione. A Przez Successora Ięgo I. O. I. X. Andrzeia Trzebieckiego, approbowane, y do zachowania Zgromádeniu pomienionego Domu, Roku P. 1660. dnia 13. Lutego. Podane. Y powtornie zá pilnym Stáraniem. I. W. I. X. Sta-

nislawa z Słupowa Szembeka, Biskupa Dyonizyińskiego, Suffragána, Kanoniká, y Officyála Generalnego Krak. od tegoż Zgromádenia Roku P. 1698. dniá 14. Máia do zachowania we wszytkim Reassumowane. W Krakowie, w Drukarni Franciszka Cezárego, I. K. M. y I. M. X. Bisk: Krak: Xiążęcia Siew: także Przesł: Akad: Krak: Typogr. (1698). w 4ce, k. tyt. i k. 33 nlb. (sygn. I₂).

Rozpoczyna przedmowa fundatorki (Z. Czeskiej) domu panińskiego, w której zapisuje swój majątek na wychowanie sierot i dzieci płci żeńskiej zarówno stanu szlach., jak miejskiego. Ma to być zgromadzenie panien bądź mieszkających na stałe, bądź oddanych na ćwiczenie, bądź dochodzących celem uczenia się czytania, szycia i innych robót. W przepisach swoich odwołuje się fundatorka do domu św. Eufemii w Rzymie.

Następują potem obszernie ustawy (o enotach, obyczajach, zahawach — jakie ma być odzienie, nabożeństwa, posty, jedzenie, stosunek do ludzi postronnych). — Dalej są wyliczone powinności starszej, wstarej, furtianki, mistrzyni (nauczycielek), szafarki, szatnej, infirmerki, dyskretek. — Wreszcie przepisy dla panien. Ślubów żadnych nie mają czynić. Ustawy te zatwierdził P. Gembicki za pozwoleniem papieża.

Na końcu przywileje A. Trzebieckiego z r. 1660 (erekecyjny) i Szembeka z r. 1698. Wedle tego przywileju nastąpiła w r. 1692 pewna zmiana. Zakonnice wizytki rzekły się kierowania domem, a domowi została nadana nazwa Zgromadzenia pod tytułem ofiarowania N. P. (domus Praesentationis B. M. V.). Kongregacja ma stać pod dozorem biskupa, a mistrzynie mają składać vota simplicia (castitatis, paupertatis, obedienciae). Na czele ma stać superiorissa (Anna Jedlecka).

Ustawy te budzą ze stanowiska historii szkolnictwa kobiecego duży interes.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Klubu pod tytułem rozróżniającym przyjaciół złączonych, ustanowionego w Warszawie r. 1784. Warszawa. 1792. w 8ce m., str. 16 lb.

Podobno redagował A. Trzebiecki (ob.). — Smoleński Pisma II 391.

Tekst niemiecki wyszedł po niemiecku w Warszawie w r. 1792 (ob. w tomie XVII 122).

Krasin.

— Kommissyi Edukacyi Narodowej Dla Stanu Akademickiego I Na Szkoły W Kraiach Rzeczypospolitey przepisane. w Warszawie Roku 1785.

fol., k. tyt. i k. 1 nlb., str. 62, k. 1 (Regestr), k. nlb. 33 (tablice) i 4 (spis rzeczy).

Rozpoczyna: Przedmowa (1 k.). — Od str. 1—62 Ustawy ujęte w 25 rozdziałów. Jest to ostateczne brzmienie zredagowane w r. 1782—3; a to na podstawie „Projektu ustawy“ (1781) opisanego w Bibl. tom XXV str. 274.

„Ustawy“ powyższe były kilkakrotnie przedrukowane: 1) przedruk Sobieskiego 1872; 2) Bujalskiego 1902; 3) Skoczylasa 1917; natomiast nie zamieściło ich przedruku dzieło J. Lewickiego Ustawodawstwo szkolne z czasów Kom. Ed. Nar. 1925 (w Bibl. Polskich Pisarzy Pedag.) Za to autor podał wiadomość o genezie tych „Ustaw“ z r. 1782 — oraz o próbach ich zredagowania po raz drugi i trzeci w r. 1789 i 1790 (tekst z r. 1790 ogłosił na str. 209—330 z rękopisu Zamoj. i Czartor.).

Zajmują się tymi „Ustawami“ wszystkie dzieła i rozprawy poświęcone Kom. Ed. N. (ob. Korbut² II 61, gdzie zestawiona bibliografia). — Zwłaszcza: Wierzbowski Komisja Ednk. Narod. (tom I) 1911. — Charakterystykę i treść podaje także Smoleński Przewrót umysłowy (1891) str. 261—4.

Jocher 1169 a. — Finkel Maleczyński Bibl. hist. 1931 I str. 104 (o przedrukach późniejszych). — Wierzbowski Protokoły posiedzeń 1908 str. 112. — Śniadecki Korrespondencja I (1932) str. 317.

Por. także pod Excerpt — Komisja Eduk. N. — Piramowicz Grz. — Ustawie (O) Ed. Narod. (około 1775) — Ustawa (Ustanowienie) Komisyyi Ed. Narod.

Akad. — Bibl. Min. W. R. i O. P. w Warsz. — Bibl. w Suchej — Czart. — Czwert. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— tymczasowe dla komisyyów Skarbowych obojga Narodów. (Projekt.) fol. — Kościelne Krolestwa Pruskiego krotko zebrane i wydrukowane w Kroleweu roku MDCCXXXI. (1731), w Drukarni Gabriela Dreyera. w 4ce, k. tyt., str. 82.

Treść jak w nast. wydaniu; tylko pod nrem IV pomieszczone tutaj jest: O oddawaniu w małżeństwo wstępujących, a pod V: Akt wystawienia działek, co w drugiej edycji opuszczono. Czartor.

— Kościelne Ktore z modlitwanami i Historią o męce drogiego zbawiciela przydanymi, Będą w Krolestwie Pruskim zwyczajnie używane. [Tu winieta: słońce z literami hebr. oświeca ziemię]. Cum Grat. & Privil. Sacr. Majest. Bo-

russiae. W Kroleweu, Drukował kosztem swoim Jan Henryk Hartung. Roku 1755. w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 106.

Druk gocki. — Obejmują XII rozdziałów: o chrzcie, o mszy, o przyjmowaniu pokutujących, o przyczynie za komunikan-tów, o wkazce (introdukcji) kaznodziej-skiej, kolekty, pasja, modlitwy przy różnych sposobnościach, lekcja przy po-grzebie. — Formy odprawianych modlitw i kazań podane są tylko w języku polskim. — Nie ma w tekście żadnej daty, z której by można wnosić o powstaniu tych „ustaw“, a raczej tej agendy. — W każdym razie inne od ustawy Albrechta z r. 1544 i 1558 (obacz wyżej pod: Ustawa).

Jagiell.

— dla kościołów i klasztorów kato-lickich w imperyum rossyjskiem... (po 3 listop. 1798). fol., k. 2. Jagiell

— i Opisanie Kondycyi Orderu S. Stanisława. 1765.

Gazeta Wileń. 1765 nr XXVI.

— orderu Kawalerów pod imieniem Elektorskiego Falekiego Lwa ustano-wionego r. 1768. w 8ce, k. 17 nlb.

Kraśiń

— Ordynacyi Sułkowskiej. Dan w Warszawie Dnia 6. Maja Roku Pań-skiego Tysiącznego Siedmsetnego Siedm-dziesiątego Szóstego (1776)... ob. tom XXX 32.

— stosujące się do dobrego porządku, i powinności osiadłych ludzi w dobrach Pawłowie czyli Mereczu przepisane (w roku 1769)... ob. Brzostowski P. — względem kar (1799)... ob. Ver-ordnung.

— Przywileje y Nabożeństwa Congregacyi na Cześć Królowey Świętych Aniołów Stróżów Najswiętszey Mariey y samymże SS. Strożom naszym odda-ney, w Nieświżu u S. Michała na Górze Anielskiej S. S. Służące. Dla pomno-żenia Nabożeństwa ku krolowey Aniel-skiej y Świętym Aniołom. Za dozwo-leniem Starszych do druku podane Roku P. 1705. Przedrukowane 1721. w Wilnie w druk. Akad. Societ. Jesu. w 16ce, k. 3 nlb., str. 126.

Jocher 7785.

Uniw. Warsz.

— Cywilne Dla Galicyi Zachod-niej. Część Pierwsza. [Tu dwugłowy orzeł austriacki z cyfrą na podstawie:

F. II]. W Wiedniu drukiem Józefa Hraszańskiego, C. K. Niemieckiego, i Polskiego nadwornego Typografa, i Bibliopoli. 1797. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 136. — Część Druga... k. tyt. i k. 2 nlb., str. 308. — Część Trzecia... k. tyt. i k. 1 nlb., str. 291, str. 1 (omyłki).

Na czele patent Franc. II (z 13 lutego 1797), który nakazuje wprowadzenie nowego kodeksu od 1 stycznia 1798 i uznaje tekst niemiecki za autentyczny. — Równocześnie wyszły jednak dwa oficjalne przekłady: 1) na łacinę (Codex civilis — ob. tom XIV 314) — 2) na język polski. — W razie wątpliwości należało się jednak trzymać tekstu niemieckiego, który ogłoszono równocześnie pt. „Bürg. Gesetzbuch für Westgalizien“ (ob. tom XVII 121).

Kodeks ten jest dziełem prez. Martiniego, któremu jeszcze cesarz Leopold II zlecił ułożenie projektu kodeksu. Martini pracował nad nim od r. 1794—6. Ponieważ w r. 1795 przypadła zachodnia Galicja monarchii austriackiej, przeto zdecydowano się wprowadzić ten projekt Martiniego do zach. Galicji, aby go wypróbować in anima vili (patentem z 13 lutego 1797). — Dekretem z 8 września 1797 rozszerzono jego moc obowiązującą na t. zw. Galicję wschodnią (stad tytuł zaraz poniżej opisanego druku).

Przekład polski jest dość niedołężny (zbyt dosłowny) — ale nie zawiera germanizmów. Język czysty, terminologia polska.

Część I składa się z 6 rozdziałów (o prawach i ustawach w ogólności, o prawach osobistych, małżeńskich, rodziców i dzieci, opiekach i kuratelach, o prawach między panami a służącymi — razem §§ 299. W części II zawarty jest 19 rozdziałów (razem §§ 676) poświęconych prawu rzeczowemu. — Część III obejmuje również 19 rozdziałów (razem §§ 638) o prawie obowiązkowym, o zasiedzeniu i zadawnieniu rzeczy, o przywróceniu rzeczy do pierwszego stanu. — W cz. IV miało być prawo spadkowe, ale ta część nie wyszła.

Domin Petrushevcz Neuere österr. Rechtsgeschichte 1869 str. 252.

Akad. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— [Toż p. t.] Ustawy cywilne dla Galicji wschodniej. W Wiedniu drukiem Józefa Hraszańskiego C. K. Niemieckiego, i Polskiego nadwornego Typografa, i Bibliopoli. 1797. w 8ce, część I. k. tyt., k. 3, str. 136; cz. II. k. tyt., k. 2 nlb., str. 308; cz. III. k. 2, str. 291 i 1.

Tekst niem. i łaciński obacz jak wskazano wyżej.

Bibl. w Suchej — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— synodu generalnego w Węgrowie (1782) ob. Synody (w tomie XXX str. 164).

— Soboru Zamojskiego (Lwów 1749) ob. Synod Zamojski (w tomie XXX).

— dla urzędzenia Gubernii Całorossyjskiej Imperii. Grodno 1796. w 4ce.

— Wexlowe. fol., k. 5.

W r. 1936 nie odnaleziono egzemplarza.

Krasia

— dla wsiów. [Na ark. A₃]: Opisanie porządku wewnętrznego i powierzchnownego wsiów, w 4ce, str. 103.

Notata z nieznanego źródła.

Liczba stron nie zgadza się ani z ustawami P. Brzostowskiego ani A. Jabłonowskiej.

— zakonnikom klasztorów zniesionych podane. w 12ce.

— ob. Bielański Piotr (dyecezanale 1789) — Błozyusz L. (życia pobożnego 1768) — Brodowski Sam. (wojenne 1609) — Brzostowski P. (porządku 1769) — Cibo E. (prowincyałskie 1621) — Jabłonowska (dla dóbr 1785) — Jabłonowski J. Al. (i zdania 1741) — Katarzyna II (Ordynacye 1770) — Przyczyny (1789) — Sokołowski Wojciech (Wiadomości 1776) — Treść ustaw dla Poznania (1781) — Winnicki Stan. (rządu duchownego 1694) — Zankiewicz Demetriusz (Cedr 1717).

Ustiensis Jakób ob. Papenkowicz Jakób (z Ujścia).

Ustrzeżeniu (O) powietrza ob. Śleszkowski Seb. (1624, 1635, 1638).

USTRZYCKI Andrzej Wincenty, kanonik przemyski († 1711). A. Vincentii Vstrycci Sobiesciados. [Na II k. tyt.]: A Vincentii Vstrycii Sobiesciados Sev De Lavdibys Ioannis Magni Poloniarvm Regis Invictissimi, Carminum Libri Quinque. [Tu: korona]. Venetiis, MDCLXXXVI (1686). Apud Io: Franciscum Valuasensem. Superiorum Permissu. w 8ce, k. tyt., str. 149, str. 3 nlb.

Dedykacja: Joanni III, po czym: Ad lectorem, Tu pisze, że tworzył non in otio domestico, sed in gentium exterarum per-

agratione. Opus... imperfectum ac utinam cum Rege fine careat...

Poemat dzieli się na 5 ksiąg. Naśladowanie z Wirgiliusza stwierdza sam autor: Virgiliū doctam petit haec audacia pennam — Hic non civiles narret quae carmine clades — Sed pia bella canat, dignos habitura triumphos.

Zaczyna od opisu pochodzenia i urodzenia Sobieskiego. Dawniejsze walki Polaków z Turkami. — W ks. II wybór na króla. — W ks. III koronacja. — W ks. IV walki pod Żurawnem, poselstwo austriackie. — W ks. V odsiecz wiedeńska. Na niej rzeź się urywa.

Nie jest to ani wierszowana kronika, bo brak wszelkich szczegółów historycznych; ani epiczny poemat, bo brak jakiegokolwiek budowy, wiążącej wypadki w całość — tylko deklamacyjny panegiryk, pusty w treści, napuszony w formie. Czasami wtrąca autor pewne epizody (np. krótki rys dziejów Polski przed Sobieskim z okazji jego koronacji), ale nie służą one do celów artystycznych.

Na końcu dodali przyjaciele autora trzy pochwalne wierszyki: 1) Apollinis oraculum (z podp.: Referebat Romae Nicolaus Tomislavski, canon. varsav.). — 2) Ad auctorem (scribebat Romae Honophrius Regulus). — 3) De eodem (scribebat Jacobus Gobert Leodiensis). — Imprimatur dał Tomasz Rovetta, inquisitor gen. Venetiarum.

Przedruk w Swadzie Ostrowsk. Danejko-wicza 1747, I 27—107.

Janocki Nachricht I 17. — Załuski Bibl. hist. 1832. — Juszyński II 292. — Słowacki Eoz. Dzieła II 233. — Górski K. Pisma literackie 1913 str. 173 (bardzo życzliwie ocenia wartość utworu). — Sinko w „Literaturze pięknej“ (Encykl. Akad.) 1935 I str. 125 (twierdzi, że „zakrojone na wzór Farsalii Lukana“?). — Korbut I 506.

Chreptow. — Czartor. — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Verus In Monstra Alcides D. Casimirus Poloniarum princeps oratione panegyrica sub annum solennitatis suae recursum in Ecclesia S. Stanislai Nationis Polonae de Urbe Declaratus Ab Andrea Ustrzycki, Canonico Premisliensi A. D. 1685. Romae, In Typographia Dominici Antonii Hereulis. w 4ce.

Egsemplarza nie odszukałem.

Jagiell. (?) lub może Ossol. (?)

— ob. Claudius Claudianus (Proserpina 1689, Troista historia 1700,

O porwaniu 1772) — Maimburg (Hist. o krucjatach 1707, o herezji 1717).

Obok Maimburga i Claudiana Prozerpiny przekładał także i inne utwory (Faetona, Achillea Staciusza, Mariniego), o czym w tomie XIV 295.

Bentkowski H. lit. I 385, 496. — Krasicki Dzieła III. — Freitag Analecta — Encykl. Orgelbr. XXVI 102. — Korbut I 506. — Finkel III 1883.

USTRZYCKI Andrzej Sebastian, pijar (1739 † 1783). Algebra czyli Nauka o rachunkach literalnych porządkiem do każdego zrozumienia przystosowanym ułożona a ciekawemi i użytecznemi przykładami objaśniona przez Andrzeia Sebastjana Ustrzyckiego Scholarum Piarum. Część Pierwsza. w Warszawie, w druk. J. K. Mei y Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum, 1773. w 8ce, str. 332 i k. 5 nlb.

Dedykacja do I. W. Kuneg. hr. Komorowskiej.

— Algebra Czyli Nauka O Rachunkach Literalnych. [Na drugiej k. tyt.:] Algebra Czyli Nauka O Rachunkach Literalnych Porządkiem do każdego zrozumienia przystosowanych we dwóch Częściach Ułożona A ciekawemi i Użytecznemi Przykładami Objaśniona Przez X. Andrzeia Sebastjana Ustrzyckiego Scholarum Piarum. [Tu ozdobnik]. w Warszawie 1778. w Drukarni J. K. Mei i Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i k. 6 nlb., str. 332, k. 1 nlb. — Część Druga. Ułożona Przez X. Andrzeia Sebastjana Ustrzyckiego Scholarum Piarum. [Tu ozdobnik]. w Warszawie 1781. w Drukarni J. K. Mei i Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. k. tyt., str. 180, k. 2 nlb.

Na odrw. tyt. cytata z dzieła Chappelle'a.

Dedyk. do Kunegundy Komorowskiej (z daty 1781, bo mówi w niej o wydrukowaniu obu części). Wychwala ją, że zamiast dziennego i nocnego czytania romansów kocha się w języku łac. i algebrze. Jest też ciekawa języków franc., niem. i włoskiego

Po czym przedmowa do czytelnika, w której podnosi doniosłość algebry. Urodziła się ona w głowie Wietny, na łonie Kartezego wychowała, a Leibniz został z jej pomocą filozofem i światłem najoświecenijszego wieku. W Polsce brak mierników i rach-

mistrzów. Wyjaśnia układ dzieła. Na 3 stronach prostuje omyłki.

Część I obejmuje naukę o początkach rachunków linearnych, o rezolwaniu problemów, o wiadomościach potrzebnych przy zagadnieniach o przymieszkach kruszców. — Część II o rachunku wykładniczym, o wyciąganiu ścian, o pomiarach składanych, o rachunku ściennym czyli radykalnym, o pomiarach czwartostopniowych.

Literatury przedmiotu nie cytuje autornigdzie. Akad. — Jagiell. — Ossol. — Zieliń. — Uniw. Wileń.

— Wybrane Z Starożytnych Swieckich Pisarzy Dziele Z Zdaniem i Wyrokami Mędrców O Powinnościach Ludzkich We dwóch Częściach zawarte, z Łaciny na Oczysty Język ku pożytkowi Narodowemu Przeniesione. [Tu ozdobnik]. w Warszawie 1779. w Drukarni Jego K. Mci i Rzeplitey u XX. Scholarum Piarum. [Na II k. tyt.:] Wybranych Z Starożytnych Swieckich Pisarzy Dzieiow Część I. Przekładania J. W. JMC Panny Kunegundy Hrabianki Komorowski Staroscianki Ochozkiej i Rudzienskiej. w 12ce, k. 2 tyt., k. 2 nlb., str. 278, k. 5 nlb. — [Tom II ma pierwszą kartę tyt. jak tom pierwszy. Na drugiej:] Wybranych Z Starożytnych Swieckich Pisarzy Dzieiow Część II. Przekładania J. W. JMC Pana Jozefa Hrabiego Komorowskiego Staroscica Ochozkiego i Rudzienskiego w 12ce, k. 2 tyt., str. 257, k. 2 nlb.

Przedmowę do cz. I „Do Narodu“ podpisała tłumaczka. Pisze, że książeczka ta dała jej ucnę słodycz zawziętego do łaciny gustu. Zakosztowała wody w samym źródle. Ten pierwszy tom obejmuje trzy księgi: O Bogu, O roztropności, O sprawiedliwości. Każda dzieli się na rozdziały z osobnym zatytułowaniem. Autor gromadzi w każdym rozdziale wyjątki z pisarzy łacińskich (głównie starożytnych, wyjątkowo średn. i humanistycznych) bez komentarza od siebie. Ekscerpuje więc Cyncerona, Senekę, Pliniusza, Kurcjusza, Liwiusza, Horacego itp. W ten sposób wypisy jego są zarazem podręcznikiem etyki i filozofii starożytnej. Na część II składają się 2 księgi: O męstwie, O wstrzemięźliwości. Ale nie należy tych zatytułowań brać zbyt ściśle, bo autor mówi o wszystkim: o śmierci, o gniewie, o pochlebstwie, o przeciwnościach, o sądach gminu, o rozkoszach, o dobrym zdrowiu, o urodzie i stroju, o spaniu, o muzyce, o grach i żartach,

o sławie, o przełożonych itp. — wszystko to oparte na wyinkach z pisarzy łacińskich (głównie Cicero). Jest to więc podręcznik etyki starożytnej.

Tłumaczem właściwym był Ustrzycki, jak donosi Bielski Vita str. 174; a nie jego uczennica i uczeń (Komorowscy). — Oryginał łaciński wyszedł kilkakrotnie u nas drukiem pt. *Selectae e prophanis script. historiae...* w latach 1759—1795 (obacz t. XVIII 208). Był to podręcznik w szkołach pijarskich używany. Jocher 537 i noty (str. 162).

Akad. — Czart. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Listy o miłości oyczyzny albo Korespondencye listowne Anapistemona z Filopatrossem z francuskiego na oczysty język przełożone. Warszawa, w druk. Nadworney, 1782. w 8ce, str. 99.

Ob. Gazeta Wileń. 1782 nr 29.

— Do Nayaśniejszey familii z okoliczności imienin Jaśnie Oświeconego Księcia Jmci Stanisława Poniatowskiego Generała Leytnanta Woysk Koronnych, Kommendanta Jeneralnego woysk Nadwornych JK Mci, Kawalera orderów Białego Orła i S. Stanisława Oda. w 4ce, 1 arkusz.

Na końcu podpisał się: X. S. U. S. P. Wierszem omawia zasługi Poniatowskich. Uniw. Warsz.

— ob. *Metastazy* (Temistocles drama 1782).

Bentkowski H. liter. II 340. — Bielski Vita 273. — Encykl. Orgelbr. XXVI 102.

USTRZYCKI Wojciech Andrzej. *Idea Fidei Orthodoxae In Articulis & Mysterijs suis, brevi carmine Chronologico Per Adalbertum Andream Ustrycium, Ordinis S. Benedicti, in Monastrio Sanctae Crucis, Calvomontano; Professum Polonum Adumbrata. Anno, Splendor ubi aeternus mortales induit umbras. 1709. Superiorum Permissu. Cracoviae, Typis Francisci Cezary, S. R. M. Illustriss. ac Reverendiss. Dñi Episc. Cracov. Ducis Severiae; necnon Scholar. Novoduorscian. Ordinarij Typographi.* (1709). w 4ce, k. tyt. i k. 10 nlb.

Na odwrocie k. tyt. dedykacja Clementi XI. Od karty A₂ poemat: Dzieje M. Boskiej, narodziny Chrystusa, apostołowie, założenie kościoła na skale, jego apoteoza, życzenia dla papieża: a grege pelle lupos,

quae vel barbaries fundit in orbem, vel
quae vipereo fert haeresis invida partu.
Czartor. — Drezd. publ. — Ossol. —
Uniw. Warsz.

USTRZYCKI Kazimierz. Głos JW.

JMPana Kazimierza Ustrzyckiego Posła
Inflanckiego na Sessyi Seymowej dnia
26 Pazdziernika 1778 Roku w Izbie
Poselskiej miany. fol., k. 2.

Dotyczy Rady Nieustającej.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. —
Kraśni. — Ossol. — Raczyń.

— Stanisław Augusto Rege Poloniae
ac magno Duce Lithuaniae Domino
Clementissimo e maximis vitae peri-
culis divinitus liberato Oratio in Col-
legio Nobilium Varsaviensi Schol. Piar.
a Casimiro Ustrzycki Castellani Ino-
vладensis filio ejusdem Collegii alumno
Mense Januario Anno 1772. habita.
(Varsavia, 1772). w 4ce, ark. 2.

Wład. Tarnowski Archiwum Wróblewieckie
1869 str. 123—6.

Jagiell. — Kraśni. — Raczyń.

USTRZYCKI Mateusz, pisarz apo-
stolski. Mowa J. Mci Pana Mateusza
Ustrzyckiego przy limicie sądów J. K.
Mci assessorskich Wielkiego Xięstwa
Litewskiego 1776. roku, dnia 30. kwie-
tnia, imieniem Palestry miana. fol., k. 1.
Bibl. XX. Miss. w Krak.

— Mowa JW. Mateusza Ustrzy-
ckiego, stawiającego w różnych tutey-
szych Subselliach, którą miał po wy-
konaney przysiędze Patrona Sądów
Assessorskich W. X. Lit. przy ufun-
dowaniu Jurydyceki tychże sądów.
In N^{br} 1775. miana. fol., k. 1.

Gaz. Warsz. 1775 Supl. 90.

Czart. — Kraśni. — Ossol. — Raczyń.

— Odpowiedź od UU. Plenipoten-
tów Kommissyi Edukacyi Narodowej
Stronom J. W. Raczyńskiego Pisarza
W. Kor. y J. O. Xcia Jmci Woro-
nieckiego Podkomorzego J. K. Mci
w sprawie o Własność Pałacu po Ie-
zuitach na ulicy Senatorskiej przed
Marywilę w Warszawie stojącego,
w Kommissyi Sądowej, przez U. Ma-
teusza Ustrzyckiego Pisarza Aposto-
lskiego R. 1774. Dnia 17. Xbris Dana.
fol., k. 2 nlb.

Jagiell.

— Deductio iurium kawalerów Mal-

tańskich względem ordynacyi Ostrog-
skiej. fol., str. 14.

Inne pisma dotyczące tej sprawy obacz
w t. XXII 101, oraz pod: Ordynacja
Ostrogska.

— Odpowiedź z strony kawalerów
Maltańskich na odpowiedź przeciw wy-
wodowi praw ich do ordynacyi Ostrog-
skiej. 1774. fol.

— Replique à La Reponse Contre
la Deduction des Droits des Chevaliers
de Malte sur l'Ordinatie d'Ostrog par
M. Mathieu Ustrzycki Notaire Aposto-
lique et Avocat à la Nonciature. fol.,
kart 7.

Kraszewski Polska I 121.

Czetwert. — Jagiell. — Ossol.

— Replika Na Powództwo Ur: In-
stygatora Sądowego y Jego Donosicielów
Norków, od Strony Więźniów o Dziecio-
bóystwo obwinionych, w Sądach Kon-
federacyi Generalney Obojga Narodów
Roku 1774. Dana. fol., k. 5.

Na egzemplarzu T. P. N. w Poznaniu za-
pisała współczesna ręka nazwiska: U-
strzycki y Gołębowski.

O sprawie Norkównej (mord. rytualne?) ob.
tom XXIII 173.

T. P. N. w Poznaniu.

— Sprawa Z Strony Ur: Instyga-
tora Sądowego na rzecz Funduszu Edu-
kacyi Narodowej czyniącego: Na prze-
ciw UU: Kiewliczom. fol., k. 2.

Na końcu tekstu współczesna następująca
zapiska: „To Przełożenie Sprawy z strony
funduszu Edukacyi Narodowej podpisuję
M. Ustrzycki“.

Ob. Poniński Adam — Uniwersał Kom.
Ed. Narod. T. P. N. w Poznaniu.

Usura ob. Divites (autor Zahorowski
1512) — Filipecki And. (Kazanie
1782) — Kalw (wydał Szamotulski) —
Krzysztof St. (Disputatio) — Li-
chwa — Lublino (de) Sam. (tu traktat
o lichwie) — Pentkowski J. (Theses
1605) — Platea (Opus restitutionum
1474) — Rossel (De septem sacra-
mentis 1589) — Śmiglecki M. (O czyn-
szach i wyderk.) — Synodus (Refor-
mationes M. Szyszczkowski 1621 — oraz
uchwały innych synodów) — Szamo-
tulski Grzeg. (De contractibus 1539;
Kalw) — Uwagi nad lichwą (1773) —
Vol. Legum III 856 (r. 1635) — Wy-

derkafy — Zaborowski St. (Tractatus 1512) — Zniesienie (1798).

St. Estreicher Opinie prawnicze krak. prof.

XV w. 1936. — Gargas Poglądy ekono-

nom. 1902. — Helcel Prawo prywatne str.

205. — Dąbkowski Prawo pryw. II 274.

(Usus). Pro usu Missionarium Soc: Jesu. Cum facultate Superioriorum. Typis Typographiae S. R. M. In Collegio Soc. Jesu. Premyslensi. Anno 1768. w 12ce, str. 164 i k. 2.

Ossol.

— ob. Lancicius (meditandi 1605) —

Oelhof Joach. (rerum 1616) — Rudawski (horologii 1645) — Segerus G. (corporis 1654).

Vsus almanach seu Ephemeridum interpretatio De iudicijs erigendis. De electionibus communibus, Canones natiuitatum, Ad Lectorem. Astrigeros quisquis punctim disquirere tractus — Optat, et obliqui sidera zodiaci. — Sive etiam errorum varios expendere cursus, — Constat ut articulis noxque diesque suis, — Hanc adeat chartam mox egregiamque mathesin, — Lecturus doctis omnia scripta modis. — Haec etiam aegroto dispensat pharmaca membro, — Haec etiam venis tempora tuta parat, — Denique venturos Lunae Solisque labores — Foelix auspiciis unica charta docet. — Hanc igitur toto chartam, doctissime, coelo — Foelicem, Lector consule, disce, cole. [Na końcu:] Impressum per Florianum Unglerium. Anno gratie. 1532. w 8ce, k. tyt. i k. 50 nlb.

Dzielnik jest podręcznikiem dla układających, a także i korzystających z almanachów czyli efemeryd. Składa się z dwóch części. W pierwszej omawia autor, jak ułożyć almanach; jak znaleźć złotą liczbę, indykcję, święta ruchome; o charakterze planet, księżyca, eclipses luminarium; długość dnia i nocy (tu tablice); jak znaleźć planetarum atque stellarum fixarum loca (powołuje się na Jana de Monte Regio) itp. Jest to więc podręcznik dla wykładu szkolnego; toteż znany mi egzemplarz jest obficie głosowany jakby przez ucznia.

Od k. 18 verso rozpoczyna się: Secunda pars de iudicijs erigendis. Zaczyna się od powołania na Alberta Pichiusa i Franc. Nigra Veneta; zwłaszcza zaś na Jana de Monte Regio. Na nich autor oparty uczy układać prognostyki na różne oko-

liczności, np. kiedy i jakie będą zmiany pogody itp.

Część III (quae in omni electione generatim consideranda sunt proponere) mówi o związku zdarzeń ludzkich z planetami (kiedy zażywać lekarstwa, brać łaźnię, obcinać paznokcie, proli operam dare — najlepiej in ascendente luna! — godzić sługi, obejmować godności i dziedzictwa, budować domy, podróżować, polować, alchemizować).

Część IV de nativitatibus (jak układać prognostyki z gwiazd przepowiadające przebieg życia)

Część ostatnia: Summarium de sanguinis missione... oraz Tabula minutium tempore pestifero (tu o sposobach leczenia zarazy morowej).

Kończy: De horis inequalibus italicis, bohemis et diurnis horologio describendis (o sposobie oznaczania różnych czasów na zegarach). — Astrolabium novum rectilineorum expositio (z rysunkiem). Zachwała korzyści z takiego astrolabium.

Kończy: Electio pro pictoribus imaginum, sculptoribus, anrifabris et artificibus. Kiedy powinni pracować?

Jest to więc podręcznik astrologii, ułożony niewątpliwie przez któregoś z ówczesnych profesorów astrologii w Krakowie. Jedyny w tym rodzaju. Profesorem astrologii został właśnie w tym czasie (1531) Michał z Wiślicy, jako następcą Mikołaja Szadka. — Czy to więc nie jest jego praca? Piekarski Katalog kón. 1929 nr 1513.

Kórnik — Ossol

Uzacki monastyr ob. Matka Boża.

Uszak Józef Kulikowski ob. Kulikowski Józef (Dykc. 1746, 1773)

Uszczęśliwienie (Nieprzewidziane)

Drama. [Tu stylizowany nader pięknie kwiat gwoźdźnik.] w Warszawie w Drukarni Nadwornej J. K. Mci. w 8ce, k. tyt. i k. 23 nlb.

Rzecz nieudolna. Bohaterem jest Grynszpański malarz (zapewne po raz pierwszy w teatrze polskim). Malarz ten żyje w nędzy; ratuje go szczęśliwym wypadkiem synek jego, który sprawia, że do malarza i do jego żony przynajmniej się bogaty ojciec. W ten sposób malarz ocalony jest od nędzy i porzuca zamiar samobójstwa. — Może to jaka przeróbka?

Czart. — Jagiell. — Un. Warsz. — Zieliń.

— ob. Reflexions (1770) — Skrzetuski Kajetan (Rada 1760) — Wiśniewski Antoni (Rozmowy 1760).

USZYŃSKI Piotr, kustosz łucki. Oratio Gratulatoria. Illustriss: ac Reuerendiss: Domino, D. Achatio à Gro-

chowce Grochowski, Dei Et Apostolicae Sedis Gratia, Episcopo Luceoriensi, Praeposito Generali Miechovien. In primo sui Episcopatus Luceoriam ingressu. A Petro Vszynski, Custode & Coadiutore Decanatus, Iudicēq; pro tunc Deputato Luceoriensi. Oblata In Ecclesia Cathedrali Luceoriensi, Nomine eiusdem V. Capituli Die 23. Junij Anno reparate Salutis 1629. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb.

Na odwr. tyt. dwie cytaty łac. — Dedyk. Marcinowi Szyszkowskiemu z datą Lublini 5 Junii 1629.

W tekście pochwały Pawła Wołuckiego, Ad. Al. Sanguszki, Urbana VIII.

Ossol.

Utarczka ob. Gzziel Inn. (enoty 1646) — Jaworski St. (honorów 1692) — Vernulaeus Mik. (Krasomowska 1642).

Utarczka duchowna ob. Camus Jan Piotr (1770) — Seupuli (Wojna duchowna 1777) — Sierakowski W.

UTCZYCKI Filatej, bazylianin. Szlad Vchodzącego Adama przed zdradą Węża. Na Akcie Pogrzebowym Iego Msci Pana Adama Wankowicza Podstaroseica Wilkomirskiego Męza Rycerskiego Poszlakowany Roku zbawienia MDCLXVI. (1666). Mśca Octobra VI. dnia. W Warszawie Roku Panskiego 1670. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Ded. Stefanowi Wankowiczowi, podstarościemu wilkomirskiemu; pod nią podpis autora. — Kazanie z tekstu: Ubi es Adam? — Zmarły był za młodu pokojowym król. (camerarius secretus); potem był chorążym i rotmistrzem w chorągwi husarskiej. Pochodził od Wacława Wanka, książęcia mazowieckiego za czasów Łokietka.

Kraśni.

Utdrag af en Wis och Lård Konungs Beskrifning om Polska Rege-rings-sättets brister och hjelp, 2: dra Tomen, sidan 63 öfwersatt ifrån Fransyskan. (Na końcu:) Stockholm Tryckt uti Kongl. Finska Bocktryckeriet 1765. w 4ce, k. 2 nlb.

Jagiell.

Uthdrag (Kort) uthur de sidst ankomne Tijdender Så wäll öfwer Tyskland som öfwer Riga med postjagten, hwilke lyckeligen anlände til Stockholm den 20 Augusti 1702. fol., 1 ark.

Jagiell.

UTECHT Joachim. Trauer-Gedicht... Susanna Müller, Adam Puschen Wittwe... Danzig, 1641. w 4ce.

UTENHOVE Jan. Simplex Et fidelis narratio de Institutva Ac Demvm Dissipata Belgarum, aliorumq; peregrinorum in Anglia, Ecclesia: & potissimum de susceptis postea illius nomine itineribus, quaeq; eis in illis euenerunt. In qua multa de Coenae Dominicae negocio, alijsq; rebus lectu dignissimis tractantur. Per Ioannem Vtenhouium Gandauum. Lvae 17. Fieri non potest quin ueniant offendicula: uae tamen illi per quem ueniunt. 1560. [Na końcu:] Basileae, Ex Officina Ioannis Oporini, Anno Salutis humanae M.D.LX. (1560). Mense Martio. w 8ce, k. tyt., str. 282, k. 14 nlb. (Errata i Indeks).

Rozpoczyna przedmowa pióra J. Łaskiego: Joannes à Lasco Christiano lectori S. D., datow. Calissiae in majore Polonia, 26 martii 1558. — Mówi tu, że napisanie dziejów wyjścia z Anglii zlecił awemu koleźce Utenhovevm, którego wychwala.

Następuje przedmowa Utenhovego, datow. Cracouiae, Cal. Febr. 1559. Tu wspomina pamflety (cauilliosa scripta indigna) przeciw Łaskiemu i Marc. Microniusowi.

Od str. 12—238 idzie tekst dzieła, opisującego podróż i pobyt Łaskiego i jego gminy w Anglii (1550), organizację gminy w Londynie, życzenia stosunek do króla i zatarg z Marią Tudor, wyjazd z Anglii i przybycie do Danii; oprócz opisu sporo tu materiałów źródłowych (listy, dupliki, mowy, dokumenty). Na str. 109 o wypędzeniu z Danii. Na str. 122 konflikt z Mennonem Simonis. Na str. 187 pobyt w Wismarze (1554) i dysputa Micronina ze Smedenstedem. Na str. 165 pobyt w Lubece i Hamburgu. Na str. 234 o powrocie Łaskiego do Polski.

Od str. 239—55 list Łaskiego ad Christiernum Danorum Regem, datowany Aemdae, undecima Dec. 1553. — Po czym od str. 256—82: Rationes quaedam, cur verba Coenae „hoc est corpus meum“ etc. „mystice exponi oporteat... per J. Utenhodium.

Na ostatnich kartach dokładny indeks rzeczowy.

Razem z tą książką wyaszła w Bazyl. u Oporina J. Łaskiego Responso ad virulentam... hominis furiosi Jachimi Westphali Epistolam. — Uzupełnia ona pracę Utenhovego.

Być może, że Łaski był współautorem „Narratio“, o czym w tomie XXI 88. — Ob.

o tej kwestii Gabemma (nie: Gablenza) Epistolae virorum.

Wierzbowski III 2273. — Brückner Różnowiercy polscy 1905 str. 57—62. — Wotschke Geschichte der Reform. 1911. — Dalton J. Lasço 1881. — Pijper Jan Utenh. 1883. — Jordt Jørgensen Jan Laskis Besøg i Danmark 1935. — Kot Anglo-Polonica 1935 str. 71—2.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Historia o postanowieniu a po tym rozproszeniu Kościółow cudzoziemskich w Anglii, nad którymi był prawdziwym a prawie Krześcijańskim Biskupem, on świętey pamięci Mąż Jan Łaski, a nawięcey o drogach dla tych Kościółow podiętych, y co sie im na tych drogach przytrefiało, spisana przez Jana Vtenhowiusa Flandra z Gandawu.

Zamieszczona w dziele Bazylika: Historia o srogiem prześladowaniu Kościóła Bożego (druk. w Brześciu Lit. 1567) na k. 348—396. — Obacz tom XI str. 419.

Dedykacja Albr. Łaskiemu, wojewodzie sierańskiemu, datow. w Brześciu Litew. 22 kwietnia 1567 przez Cypr. Bazylika. W dedyk. tej wychwala ród Łaskich: Jeronyma (ojca Albrechta), Stanisława i Jana. Zwłaszcza chwali tego ostatniego. Podnosi, iż, jak mu opowiadali starzy (czego już moja pamięć nie donosi), Jan Łaski wzgardził świetną przyszłością w Polsce, więcej sobie ważąc bogactwa duszne niż cielesne; wyjechał z Polski szukając miejsca, gdzieby mógł wyznawać prawdziwą naukę Syna Bożego. Był to prawdziwy Uliases chrześcijański, a obok niego byli i inni, np. hetman Jan Tarnowski, Hieronim Łaski (tego nazwał nawet Ulisessem Clemens Janitius), Stanisław Łaski.

Po czym idzie wierny przekład Utenhovego wraz z listem J. Łaskiego do Chrystiana — a brak tylko przekładu końcowej polemiki Utenhovego.

— ob. Gerdes (Scrinium antiquarium 1752).

Wotschke Fr. Linnanino 1903 (passim). — Tenże Geschichte der Reformation 1911. — Finkel III 1883.

Mówią też o nim Hosii epistolae (wydał Hipl. i Zakrzewski w Acta histor. IX) tom II (passim).

UTENHOVE Karol (ur. 1536), syn Karola a bratanek Jana. Epitaphium In Mortem Herici Gallorum Regis, Christianissimi, eius nominis secundi, per Carolum Vtenhouium Gandauensem, & alios, duodecim linguis. Per Car. Vthenh. Ebraicè, Chaldaicè, Graecè, Latinè, Gall.

Germanicè, Flandricè. Per Alios, Gallicè, Italicè, Hispanicè, Anglicè, Scoticè, Polonicè. Accesserunt & aliquot ad Illustrium quorundā Galliae hominum nomina Allusiones, per eundem. Epitaphe Svr Le Trespas Dv Roy Treschrestien Henri Roy de France, II de ce nom, en douz langues. A Tresbavlt Et Tresprissant Prince Philippe Roy d'Espagne. Avltres Epitaphes Par Plvsivrs Auteurs sur Trespas du mesme Roy. Pivs, Les Epitaphes Svr Le Trespas de Ioachim du Bellay Angeuin, Poete Latin & Francois. A Paris, De l'Imprimerie de Robert Estienne. M.D.LX. (1560). Avec Privilege De La Covrt. w 4ce, k. tyt. i k. 27 nlb. (sygn. G₄).

Na odwr. k. tyt. sonet dedykacyjny Utenhovego do Filipa króla hiszp. — Po czym epitał na śmierć Henryka w różnych językach, częściowo przez niego, częściowo przez innych, nie nazwanych tłumaczy przełożony (po chald., hebrajsku, grecku, łac., po franc. w dwóch tekstach Utenh. i Bellaya, po włosku, hiszp., niem., po flandr. też w dwóch tekstach, po angielsku i szkocku, po polsku, po franc. wierszem elegiackim przez hr. d'Alsinois) — dalej jakaś przeróbka włoska A. Bucciego i znów jakiś wiersz hebrajski. — Wreszcie: *Advertissement au lecteur*. Tu tłumaczy zwłokę w druku wyjazdem autora i trudnościami druku w różnych językach. Podstawą wszystkich przekładów był epitał napisany przez Utenhovego zaraz po śmierci króla po hebrajsku.

Polski wierszyk (na k. B₁ zamieszczony) ma tytuł: *Ostatnia prozba Henrika Króla francuskiego do Pana Boga przed samem skonaniem*.

Zaczyna się: *Henrik krol pewnie smiertelnem się zniąc...* Kończy się: *Radosci wiecznej spolecznie uziwac (razem 16 wierszy)*. Tłumaczony był zapewne z tekstu franc. Utenhovego, ale przekład jest nieporadny, nie wierny, nie poetycki. Nie dokonał go żaden biegły poeta, lecz raczej przygodny wierszopis.

Od ark. Bij idzie druga część zbioru, będąca w luźnym związku z pierwszą, i wiersz Jac. J. Anrata Lemovixa, Kamilli filiae Jani Morelli, R. Belleau — wiersze Karola Rovilona do Utenhovego, przedmowa oraz: *Xenia seu aliquot, ad illustrium quorundam Galliae hominum Nomina allusiones*.

Są to wiersze o nazwiskach różnych osobistości (m. i. do Marii Stuart, do Montluca, do Henr. Walezego, do Jana Tęczyńskiego, do Ronsarda, do Jana Aurata,

do P. Ramusa itp.). — Od k. Eijj: Les epitaphes de Joachim de Bellay (różnych autorów). Na końcu C. Utenh. lectori i wyciąg z przywileju dla Utenhovego z datą 1559.

Wierszyk dla Tęczyńskiego wspomniany powyżej pozwala przypuszczać, że to może J. Tęczyński albo ktoś z jego otoczenia, przełożył epitaf p. Utenhovego na język polski. Brzmi ten wierszyk: *Candide Tencini, candore simillime ceyno, — T insemet Ebraeis, tu mihi ceynus eris. — T insemet Ebraeis ceynum sonat, ipse Poetas — Cum foveas ceynos, nomen et inde trahis. — At nebulis lucem referas quod ab orbe fugatis, — Iris hinc patrio nomine nomen habes. — Kot (j. niżej) przypuszcza że tłumaczem wierszyka na polskie był Otwinowski (Anonim — protestant).*

Książeczka ta, zawierająca druk pierwszego tekstu polskiego we Francji, była już znana Załuskiemu Bibl. 27. — Juszyński Dyke. I 4 i II 294. — W *Silva Rerum* 1928 (lut) podał o niej wiadomość Kot wraz z podobizną k. tyt. i wierszyka polskiego. — *PiekarSKI Kat. kórń.* 1929 nr 1514 (z podobizną k. B).
Bibl. Narod. par. — Czart. — Kórnik.

— ob. Herman Daniel (Poemata 1614) — Tylkowski Wojc. (tom XXXI str. 466; ale czy to odnosi się do niego?).

W dzięku Utenhovego: *Xenia seu Ad illustrium aliquot Europae hominum nomina, Allusionum, Liber primus. Ad Elizabetham Sereniss. Angl. Franc. Hib &c. Reginam.* (1668) w 8ce, k. tyt., str. 143 — jest na str. 65 epigramat o Tęczyńskim przedrukowany. (Dziękło to wyszło razem z poezjami G. Buchanana, który był bliskim przyjacielem Utenhovego).

O jego stosunkach z Polską i z Polakami (J. Kochanowski, And. Dudycz) mówi bliżej Kot w „*Studjach staropolskich*“ ku czci Brücknera 1928 str. 410—416. — Kot przypuszcza, że on to jest owym Karolem, przewodnikiem Kochanowskiego we Francji. (Windakiewicz J. Koch. 1930, wątpli w tą hipotezę).

Jego ojciec Karol pozostawał również w stosunkach z Polakami (Hozjusz, Konarski).

Utilitas ob. Ephorus (medic 1538) — Kwiatkowski M. (linguae 1563).

Utopia ob. Morus.

Utopiensis Academia ob. Censura.

Utopius Dydak ob. Bidermann Jakób (1756).

Utrapienie ob. Kaczkowski Jan (człowieka 1660) — Solikowski (Bozdarszewski 1626).

Utraque ob. Biezanowski (civis 1660) — Speronowicz Joach. (civis 1638).

Utrum ob. Echius (prud. viro 1524) — Mathaeus de Cracovia (expediat 1491) — Stobnicensis (in abstractis).

Utrzymanie pedis monetariae. (Ustawa o kurrencyi złota podług dawnych praw. Prawo na Sejmie 1774). fol., k. 2.

Ob. Actum (tom XII 41).

Akad. — Bibl. w Suchej — T. P. N. w Poznaniu

UTTINO (z Udine?) Leonard († 1470). Grotta grzesznika pokutującego albo Leonardo de Uttino to jest mowy jego na post wielki (Lwów 1755) ob. Cerenowicz Szymon (w tomie XIV 122).

— ob. Besseus (Grotta grzesznika pokutującego 1758).

Uttoğ ob. Bref (1707).

Utwierdzenie summ Xiążętom Radziwiłłom (Karolowi Wwdzie Wileńsk. i Hieronimowi dopiero Podkomorzemu W. X. Lit.) (Projekt do prawa na Sejmie 1776). fol., k. 1.

— Funduszu Xięży Piarów Lidzkich z pozwoleniem przykupienia placu. fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

Utylski Józef ob. Poborski Józ. (1752).

Uwag sto (1777, 1784, 1798) ob. Pilehowski Dawid.

Uwaga duszy (pokutującej 1751, przez pokutę nawracającej się 1743)... ob. La Valiere (tom XXI str. 132)

— Nad Szkodliwą Lichwą Pieniężną y Sposoby Ku Wstrzymaniu Tego Złego. (około 1780). fol., str. 15.

Zaczyna od stwierdzenia, że sąsiedzi biorą u siebie po 5%, a nam pożyczają na 10% prowizji. Ta wysoka stopa szkodzi nam w każdym kierunku. W Polsce jest ulokowanych dużo więcej niż 100.000 czerw. złotych endzoziemskich. W całej Europie są prawa przeciw lichwie, ale ponieważ nie są skuteczne, używa się innych sposobów, np. wyznaczenie kamienie o pupilarnym bezpieczeństwie (przy wciągnięciu ich do społeczności ogniewej, tj. towarzystwa asek.). Innym sposobem jest bank krajowy (autor rozwija ten projekt) albo wypuszczenie obligacji zastawnych (na wzór śląsko-brandenb.). Jest to lepsze niż nasze woksle kursujące z obrzydliwą lichwą. Autor broni gorąco takiej „kasy

krajowej kredytowej" i przemawia za jej wprowadzeniem na wzór pruski.

Wymienia jako nie odszukane przez siebie Grodek Idea Banku narod. 1936 str. 68. Ossol.

— na koszta pogrzebowe w Wiedniu. Illi Pastor, nihilo pejus habebō, etiamsi nulla sonet Campana. Si me vel uno funebri sacro dignaberis, plus satis erit. Eras. Coll. w Wrocławiu 1781. w 8ce, str. 20.

Zwalcza zbytek przy pogrzebach, rujnujący rodzinę pozostała. Jedna msza waży przed Bogiem tyle co i sto. Z parady pogrzebowej korzysta służba kościelna, bractwa i mnichowie. Dobry pasterz nie powinien ze skóry owiec łupić.

Broszura pisana niewątpliwie w duchu józefińskich reform. — W Polsce wywołała oburzenie.

Posadzano o przekład Fr. Siarczyńskiego, And. Trzczińskiego lub Józ. Wybickiego. W r. 1801 ukazał się przedruk w Krakowie (ob. Bibl. IV).

Polemikę wywołaną przez tę broszurę ob. pod: Pogrzeby — Odpowiedź (XXIII 257) — Trzcziński And. (1791) — Śmierć z grobów (1781) — Pilchowski (1798) — Teleszyński Waw. (1781, 1791).

Należy zaznaczyć, że pod wpływem tych broszur przystąpili po r. 1790 niektórzy biskupi, a także Komisja policji do reformy pogrzebów u nas (ob. Uniwersał; Urząd).

Bentkowski II 93.

Akad. — Czart. — Jagiell. — Zieliń.

— Toż:... we Lwowie, 1781. w 8ce.

Exemplarza nie znam. — Wysła przeciw temu: Odpowiedź autorowi pisma kilku kartek lwowskiemu od Erazma i Wiendeńczyka (1781), o której ob. tom XXII 257.

— Nad Uwagą na koszta pogrzebowe w Wiedniu, przetłumaczoną z Niemieckiego na Polskie, y drukowaną w Wrocławiu y Lwowie Roku 1781. Napisana y wydrukowana w Roku 1782. Za pozwoleniem Zwierzchności. (Tu zajmują resztę strony i następną stronę cytaty z Eccl., z św. Jana Chrzciciela i z „pisarza Wiendeńskiego“). w 8ce, k. 35 nlb.

Jest to dziełko ks. Teleszyńskiego, opisane w tomie XXXI str. 80. — W egzemplarzu Akad. brak jednak nazwiska autora na tytule, a także nie ma osobnej karty tytułowej, jak w innych egzemplarzach. Widocznie autor puścił w obieg część nakładu bez nazwiska. Akad.

— względem Korpusu Kadetów. w 4ce, k. 1.

Ossol. — Zieliń.

— nad losem biednego. w Warszawie, 1791. w 8ce.

— Na napis albo tytuł Skryptu wydanego Roku 1759. względem Erekcji Akademii we Lwowie. (1760). fol., k. 47 nlb.

Wymierzone przeciw „Dyskursowi dwóch ziemianów z okazji wydanej bulli“ (ob. tom XV 438; tu wskazano inne druki wyszłe w r. 1759 — 60 z tegoż powodu).

Dziwi się autor, że jezuici „z ujmą honoru szlacheckiego“ wprowadzili niby na scenę, niby jak w komedji dwóch ziemianów posesjonatów wolnego narodu. Zbija punkt za punktem twierdzenia Dyskursu; a więc mówi o szczęśliwym pokoju za Aug. III, o bulli papieskiej na erekcję Akad.

Lwow. (tu opowiedziany cały wieloletni spór o Akademię Lwowską), o nie osiągnięciu zgody Stanów Rzeczp. na tę erekcję, o przywileju J. Kaz., o stanowisku Akademii Krak., o prawach i przyw.

Ak. Zamojskiej, o przyszłych kontrowersjach itp. — Na końcu dwa dokumenty. Jednym z nich jest plenipotencja stanu rycerskiego na rzecz ks. Marcina Winklera (z r. 1662), który prowadził niegdyś spór z jezuitami w kurii papieskiej w Rzymie.

Inne druki do tej kwestii się odnoszące ob. w tomie XII 83. — Najczynniejszym szermierzem w tej walce z jezuitami był wówczas J. Kochnowski.

Załęski Jezuici IV. — Finkel Hist. Uniw. Lwow. 1894 str. 29.

Jagiell. — Ossol.

— polityczna na skrypt (1697)... ob. Winkler.

— prawdy katolickiej rzymskiej nieważność y nieuważę dissidentskich błędów okazująca w pięciudziesiąt ważnych Racyach wyrażona z łacińskiej w Kolnie edycyi na polski język przetłumaczona w r. 1723 w Wilnie w Dru-

karni Akad. S. Jesu. w 8ce, str. 110. Jocher 2978.

Kraśń. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— nad projektem... ob. Czyżew (1788).

— nad projektem do prawa Kardynalnego przez Przeświałną Deputacyą o Dyssydentach napisanym. fol., k. 2 nlb.

Kraśń.

— nad przysięgą stanów Węgierskich. (Warszawa 1790)... ob. Potocki Szcz.

— nad Reflexyą w czasie Interregni podaną 1673tio (sic) anno (rok mylny; ma być 1763). w 4ce, str. 8.

Ob. Potocki Szez.

Rozważa, co jest potencja rosyjska? O interesowaniu się elekcją, oderwaniu Kurlandji. Broni autor Rosji co do zarzutu, że wskazuje, jako obrać królem.

Akad. — Czart. — Jagiell. — Krasin. — Zieliń.

— Ná Reflexyę Osoby niewiążącej się do żadney strony nad poróżnieniem się Szlachty z Duchowieństwem w Polsce. Roku 1762. w 8ce, k. tyt., str. 132.

Rozpoczyna list do autora „Reflexyi“. Napisane były pierwotnie po franc., a autor listu przełożył je na polskie i zaopatrzył Uwagami. — W liście tym powołani są dwaj autorowie dawni, piszący o tym samym sporze, tj. Smogulecki i Dobrocieski. „Reflexyę osoby nie wiążącej się“... idą od str. 7—24. Autor oświadcza się przeciw przywilejom duchowieństwa, a zwłaszcza nagania priv. fori oraz bogacenie się klasztorów.

Od str. 25—114 idzie odpowiedź pt.: Uwaga na Reflexyę, pisana ze stanowiska kleru i argumentująca dowodami głównie z Pisma św. oraz pisarzy kość. — Od str. 115 przedrukowana w całości mowa Bolognetego z r. 1586 (wydrukowano mylnie 1535); a w przypiskach historycznych wysławiany Stefan Batory.

Jocher 7394. — Smoleński Przewrót umysł. str. 290.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— nad stanem duchowieństwa świeckiego obrządku ruskiego katolickiego; względem rocznych pożytków, z funduszów cerkiewnych przez lustracyą wprowadzonych, z których opatowanych ledwie nie wszędzie pokazuje się superata expensy na zyskowanie sposobem gospodarskim onych pożytków łożoney, nad perceptę z tychże wyciągnioną, dla ułatwienia wątpliwości zjadł urosley, J. W. Kongressowi z okolicznościami potrzebnymi w następujących punktach przełożona. w Warszawie 1776. fol.

Uniw. Kijow.

— nad miejscem szczególnem na cmentarz... ob. Trzciniński Andrzej.

— na słowa Ewangeliczne Redde Rationem villicationis tuae. Luc. 16. v. 2... (około 1770). w 4ce, k. 1.

Chodzi o brak opieki nad życiem i zdrowiem jakichś ludzi sprawiających dobro

pańskie na statkach. Umierającemu na statku w budzie dać miejsca nie chcą. Były przykłady, że hostię wiatr unosił. Jaka bezbożność! jakie zgorzenie! Zapewne chodzi o spław Wisłą. Akad.

— nad Xięstwem Siewierskiem (1786)... ob. tom XXVIII 84.

Por. pod Zakrzewski Ign.

Uwagi nad alliansem z Moskwą. (1790—93?) fol., k. 2.

Pilat Liter. polit. str. 123.

Ob. tom XXII 593. Krasin. — Ossol.

— nad asygnatami Banku (1794)... ob. Bank (w t. XII 355).

— (Bezstronne) nad mową Jezierskiego (1789)... ob. Barss — Baudouin.

— pewnego Brześcianina nad używaniem słów nieprzyzwoitych... ob. Brześcianin (1790).

— względem Cel Y Banko-Cetel Niegdyś służące Autorowi na Odpowiedź Dziennika Handlowego, teraz z przyczyny spodziewanego nowego Skarbu Systema, do Druku podane, ile służyć mogą do Prawideł o Cłach i Banko-Cetlach. (1786). w 4ce, k. 4 nlb.

Jest to odpowiedź na jakiś artykuł Dziennika Handlowego. Odpowiada ktoś „oddalony na prowincyi“. Krytykuje myśl skasowania komor celnych. Polska nie ma żadnego własnego przemysłu; trzeba go więc bronić cłami. Nie jest prawdą, że podatki płaczą tylko właściciele ziemi i że cła na nich tylko spadają. Cedulek bankowych nie życzy autor krajowi.

Odpowiedź na to ob. pod tyt.: O pomnożeniu dochodów publicznych.

Bibl. w Suchej — Krasin.

— o chłopach (1791—2?)... ob. Morski Tad. (w tomie XXII 567).

Świętochowski Hist. chłopów I 479. — Korzon Wewn. dzieje I (1897) str. 427.

— chrześcijańskie... ob. Bouchors (1681—3, 1704, 1738) — Crasset (1707, 1738, 1765, 1767) — Horolt St. (1719) — Kola Dymitr (1742) — Załuski (Bouchors, Crasset).

— W Czasie Przypadających Seymikow Poselskich w Roku 1790. Nowembra Dnia 16. w 4ce, k. 4 nlb.

Pisze ktoś „z oddalonych województw“, zaniepokojony przedłużeniem Sejmu. Stawia 30 pytań pełnych wątpliwości co do obioru króla (książę saski), co do dalszych sejmów, co do Straży, co do Kom. Ed. Nar. (nie powinna być magistratura), o przywróceniu jezuitów, co do sejmików,

ministeriów, wojska itp. Ze wszystkich tych pytań wynika, że autor jest przeciwnikiem reform i pragnie, aby sejmiki i nowi posłowie przeciw nim się oświadczyli. Kalinka Sejm 4-letni II str. 586, omawiając sprawę sejmików, nie znał tego pismka. — Smoleński Publicyści anonimowi (1911) przypisuje autorstwo Piaskowskiemu (ob). Bibl. w Suchej — Czart. — Horodec. — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— przeciwko Deistom i Pyrronistom od pewnego biskupa swoim niedgdyś owieczkom na prezerwatywę... dane. w 4ce, str. 8. Ossol.

— nad dobrami kościelnymi. R. 1790. w 12ce, str. 29.

Tłumaczone z francuskiego i przydatkami powiększone przez Wolskiego. — Ob. Wolski.

Por. niżej: Uwagi obywatelskie. Akad. — Bibl. w Suchej — Jagiell. — Ossol.

— Nad Dochodami Y Expensami Rzplitey. (ok. 1775). fol., k. 12 nlb. Na czele motto: Respice, quid valeant humeri, quid ferre recusent. Horat.

Tendencją pisma jest wskazać potrzebę oszczędności i równowagi budżetu. Jak można umiarkować wydatki. Jakie dochody można by podnieść. Praca zaopatrzona w dokładne tablice wydatków i dochodów; na końcu: Rekapitulacja generalna i balans. Percepty oblicza na 10,589,466 zł. — ekspens na tę samą sumę.

Pismo nigdzie nie datowane, ale data 1774 lub 1775 wynika stąd, że pod koniec zauważa autor: „expens na nowe stanowiąc się mające Consilium permanentis“. Całe pismo świadczy o dobrej znajomości spraw budżetowych; pisał to ktoś, co stał blisko Kom. Skarb. — Autorem mógłby być Fryd. Moszyński.

Ob.: Summariusz — Tabella (na r. 1775). Czart. — Dzików — Jagiell. — Krasin.

— nad dochodami publicznymi. Respice quid valeant humeri, — quid ferre recusent. Horat. (1778?). w 4ce, k. 8.

Praca z czasów sejmu 4-letniego; żąda dziesiątego grosza od dochodu z ziemi. Ta praca, a nie poprzednia, pochodzi z r. 1788, i o tyle należy sprostować pomyłkę, jaką popełniłem w tomie XXI 6 pod: Tabella percepty.

Smoleński Publicyści anonimowi (1912) przypisuje tę broszurę Józ. Kasprowi Nieborowskiemu, ale taki nie jest skądinąd znany. — Pilat Liter. polityczna str. 85 (zestawia a innymi broszurami 4-letniego Sejmu).

Bibl. w Suchej — Ossol. — Zieliń.

— duchowne albo dyskursy (1670)... ob. Jastrzembski Bazyli.

— Dworów Borbońskich nad Jezuitizmem. (1773?). w 8ce, k. sygn. D₈. Bez osobn. tytułu.

Składa się z dwóch pismek: 1) Uwagi dworów borb. nad Jezuitizmem — oraz 2) z odpowiedzi na to pt. Nieuwagi autora pisma pod tytułem Uwagi dworów borb. (od karty A₈).

Pierwsze pismo zajmuje kart 4. Wywodzi ono, że papież powinien dotrzymać obietnicy danej dworom burbońskim (franc., hiszp. i neapolit.) i przełamać przeszkody co do zniesienia zakonu. Jednym z powodów winien być wzgląd, że „wielu katolików utracił w Polsce, a założyła na to aprobacja jezuitów, którzy Moskwie wierność poprzysięgli“... (Chodzi widocznie o pierwszy rozbiór).

Drugie pismo zaczyna się od stwierdzenia: Lata po Rzymie od niejakiemu czasu pismo pt. Uwagi Dworów borbońskich... Jest ono obroną zakonu. Zwalcza różne paskwile, jakie się w ostatnich czasach przeciw jezuitom pojawiły. Klemens XIV nie powinien zadosyć uczynić naleganiom borb. dworów (o ile one są prawdziwe, bo autor o tym wątpi). Na k. C₆ broni autor jezuitów polskich w sprawie aktu uniżenia się pod berło Wielkiej Katarzyny. Komplementy dla Stan. Augusta. — Kończy o sprawie biskupa Palafox, o której honor Stolicy Apost. mówić nie dopuszcza.

Oprawne razem z: Uwagi na sposób postępowania Ministra Portugalskiego w sprawie Jezuitów. Cosmopoli 1761. — Ob. niżej. Jocher 9381. Jagiell.

— nad dySSERTACYĄ o wolności (1778)... ob. Rousseau.

— Nad Edukacją Człowieka, A Osobliwie Domową Młodzi Szlachetney. I Oświadczeniem, i Czytaniem Nabyte; A Dla Pożytku Publicznosci, Do Druku Podane. Roku 1784. [Tu ozdobnik: amorek]. We Lwowie, Drukiem Pilleworskim. w 16ce, k. tyt., str. 55.

W przedmowie broni zdania, że edukacja czyni człowieka tym, czym jest. Człowiek rodzi się jak malarska tabliczka, edukacja ją zapisuje. Należy kształcić rozum i cnotę jego. Rząd państwa powinien kierować edukacją w pierwszym rzędzie, potem rodzice i nauczyciele. Obowiązki nauczycieli i ich uczniów. W całej broszurce nie wspomniano nigdzie o roli Kościoła w edukacji, tylko o zadaniach „rządu“.

Ossol. — Uniw. Kijow.

— przeciw Elekcyi i Sukcassyi Tronu w Polsce. R. 1791. w 4ce, str. 20.

Notata ręką Jochera.

Ob. niżej: Uwagi nad wyborem (1789).

— Ekonomiczne czyli prawidła gospodarskie w biegu każdego roku przypadające. Z przydatkiem pożytecznych Wiadomości z poważnych Autorów wydane. w Sandomierzu, w drukarni J. K. M. y R. Pospolitey 1785. w 8ce, str. 154, k. 2.

Może to przedruk wcześniejszego dzieła: Obserwacje ekonom. czyli reguły gosp. w biegu roku (1769)... o czym ob. t. XVI str. 31 i XXIII str. 233.

Są i inne dzieła z tych lat zbliżone do powyższego swą treścią (to znaczy popularyzujące lepsze sposoby gospodarowania na roli). Obacz mianowicie pod: Albertandi — Uwagi gospodarskie (1768) — Uwagi tygodniowe (1768—9) — Wybór ekon. wiadom. (1770).

Porównaj: Bednarski Upadek i odrodzenie szkół jezuickich 1933 str. 358.

Uniw. Warsz.

— o formie rządu Polskiego, projective podaney na Seymie Roku 1790. w 4ce, str. 19.

Por. Piaskowski M.

— Względem Gwarancyi (1790). w 8ce, str. 15.

Pisane po uchwale 100.000 wojska. Pisze autor, że jest zbliżony wiekiem do grobu. Obawia się gwarancji pruskiej: gwarancja ścieńnięcia woleg zagwarantowanego i stano-wić prawa wolnemu narodowi nie może. Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Nad Historią Kościelną z Francuskiego na Polski Język Przełożone. Roku 1772. — documenta damus, qua simus origine nati Ovid. [Tu winieta: kwiat]. w Wilnie w Drukarni J. K. M. y Rzeczypospolitey XX. Scholarum Piarum. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 239.

Dedykacja ks. Tomaszowi Husarzewskiemu è Congr. Miss., regensowi semin. od kleryków tegoż seminarium na akcie szkolnym 20 grudnia 1772. W dedykacji wychwalają jego ukończenie w naukach kośc. Po czym „Przemowa“ z pochwałami biskupa wileńskiego, który wprowadził do seminarium naukę historii kościelnej. Historia odrzuca zawilności platońskie lub arystot. i gani wymysły słów nie zrozumiałych. Co do tłumaczenia, to trzeba wiedzieć, że dodano annotacje, a niektóre rzeczy popuszczano. — W aprobacie powiada ks. M. F. Karpowicz, iż autor francuski naśladował dissertacje ks. Fleurego. (Nazwisko autora nie jest nigdzie wymienione).

Dzieło jest podzielone na rozdziały wedle wieków. Zaczyna wiek I, kończy na str. 225 wiek XVII. Jest to więc obraz bardzo sumaryczny w duchu apologetycznym. U dołu są przypisy, ale dość ogólnikowe i elementarne. Dzieje zakonu jez. są zawarte na jednej stronie druku, sekty różnowiercze w. XVI wspomniane, ale pokrótce. Stosunki polskiego Kościoła nie są nigdzie uwzględnione, chociaż przypisy dodane są w Polsce. Zamyka się wzmianką o panowaniu Klemensa XIV, będącego słodkości Jezusowej i ducha łagodności

Jocher 8098.

Czartor. — Jagieli. — Uniw. Wilen.

— nad historią grecką (1772)... ob. Mably.

— O nowym Instrukcyi Publiczney układzie, przez Kommissyą Edukacyi Narodowej uczynionym; ku objaśnieniu chcących o nim wiedzieć i sądzić. (Warszawa 1776). w 4ce, k. 7 nlb.

Autor odwołuje się do „Obwieszczenia względem ksiąg elementarnych“ (ob. tom XXI str. 235) wydanego przez komisję. Omawia cel wychowania tam wskazany (czynić człowieka enotliwym i dla drugich pożytecznym) i pyta się, czy może być szlachcie polskiej właściwszy? Program ten uwzględnia naukę chrześc. i naukę moralną (z wiadomościami o prawie ojczystym), także łacinę, fizykę, matematykę, higienę, retorykę, poetykę, logikę, historię. Autor zbija wątpliwości i podejrzenia co do nauczania religii oraz inne zarzuty podnoszone przeciw programowi. Zapewne pióra Piramowicza?

Bibl. w Suchej — Czartor. — Ossol.

— w interesie Brygidek... ob. Brygidki (1785).

— kalkulacyjne okazujące trudność wystawienia w Polszcze wojska regularnego sto tysięcy. (1788), fol., k. 1. Ob.: Odpowiedź na Uwagi kalk. Bibl. ks. Miej. w Krakowie — Raczyń. — Kaznodziejskie (1778)... ob. Jełowicki J.

— nad korespondencyą jednego obywatela z podkomorzym pewnego Województwa (około 1789 r. w Warszawie). w 8ce, str. 71.

Powtórnie wyszło to pisemko wraz z innym pt.: Korespondencya jednego obywatela i uwagi nad nią z odpowiedzią. w 8ce, str. 103.

Ma to być korespondencya Kollataja z podk. Duskim, co wątpliwe.

Pilat Liter. polit. str. 171. — Obacz t. XX 102 (tu podane streszczenie i biblioteki).

— nad losem posłów francuskich...
ob. Raszadt (1799).

— przy lustracji pułku Byszewskiego 1789... ob. Byszewski.

— matki ob. Sanguszkowa Barbara.
— menniczne. (1787). fol., k. 2.

Po chwale o pomnożeniu wojska. Zatem około r. 1790. — Mówi, że mennica jest już 24 lat w akcji. Wapomina uniwersał z r. 1787. Bibl. w Suchej — Jagiell.

— i Modlitwy dla Chrześcianow Chorych. w Wrocławiu 1783. Znajduje się u Jana Frydryka Korna księgarzni. w 8ce, k. 4, str. 128. Uniw. Warsz.

— moralne. R. 1779. d. 15 Stycznia podane do druku. [Dopisano: druk Berdyczowski]. w 8ce, str. nlb. 1, 51, 1 (z rycinami). Czartor. — Krasiń.

— Moralno Chrześcianskie o Nikczemności Ludzkiej z Niemieckiego na polski język przełożone, na Godzin dwadziescia Cztery Podzielone. W Warszawie, w Drukarni Schol. Piarum 1785. w 12ce, str. 99. Uniw. Warsz.

— o naturze pieniędzy y o wexlarstwie (1792)... ob. Gawroński Jędrz. (tom XVII 50).

— nad nieprawością Prawności y świętością Sprawiedliwości. R. 1791 podane. w 4ce, k. 4.

W materii rozgraniczenia dóbr.
Bibl. w Suchej — Ossol.

— okazujące nierówność dymów podług przedaży dóbr, 1790. fol., k. 1.
Bibl. w Suchej — Raczyń.

— zakordonowego Obywatela pruskiego nad protestacyą konfederacyi Targowickiej przeciwko wkroczeniu woysk pruskich do Polski. Quo! quo scelesti ruitis! W Toruniu 1793. w 8ce, str. 15.

Bywa mylnie przypisywane Staszicowi.
Potępia Szczęsnego Potockiego, kanclerza, Mniszcha, Kossakowskiego, Chreptowicza — zowie ich najpodlejszymi, przekupnymi zbrodniarzami. Wytyka sprowadzenie Moskali i broni konstytucyji 3 Maja. Wyjątki podaje Kraazewski Polska w czasie III 317. — Smoleński Konf. targ. str. 412. Akad. — Jagiell. — Uniw. Lwow.

— Obywatela nad pryncypalnymi punktami Seymu przyszłego tyczącemi się. (1789). w 8ce, k. tyt. i k. 31 nlb. Rozpoczyna: Przemowa do króla. Po czym wymienia 5 kwestyi, na które odpowie

w dalszym ciągu. Zgadza się one z położeniem politycznym r. 1789.

Najprzód rozważa, czy należy, aby przyszył sejm był konfederackim, i oświadcza się za tym. — Potem mówi o Radzie Nieuust. (nowej, kosztownej, nienawisnej). — Dalej o aliansach (oświadcza się raczej za aliansem z Prusami). — Nie odpowiedział jednak na pytania dotyczące wojska i skarbu, choć na początku je poruszył. Toteż kończy zapowiedzią: Ciąg dalszy pisma tego wyjdzie nieodwłocznie.

Egz. Jagiell. ma dużo poprawek, jak gdyby ręką autora.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell.

— wolnego obywatela w okolicznościach sprawy Ponińskiego (1790)... ob. tom XXV str. 48.

— Obywatela w Teraźniejszych Okolicznościach Polskiej Rzecz krótkka (1790). w 8ce, k. tyt., str. 24.

O wzburzeniu umysłów: brat brata ma w podejrzeniu, dzieci przeciw rodzicom. O obaleniu Rady Nieuust., o zerwaniu z Rosją (teraz nie do tego posła Rzeczpospolita jeździ, do którego przed rokiem we wszystkim się udawała). Teraz rzuca się ona na silne sąsiady swoje. Mamy być wprowadzeni w wojnę. Grańdacja z sukcesyji do absolutyzmu niezbitcie jest wyprowadzona przez J. W. hetmana polnego kor. Elekcja jest lepsza.

Autorem jest więc ktoś z sympatyków Sew. Rzewuskiego, bisk. Kossakowskiego lnb tp. Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Ossol. — Zieliń.

— jednego bezstronnego obywatela nad projektem od Prześw. Deputacyi do formy Rządu podanym. (1790). fol., kart 2. Bibl. w Suchej.

— Dobrego Obywatela nad Memoriałami Rossyiskim i Pruskim Dnia 11 Listopada R. P. 1766. podanemi... fol., k. 2.

Chodzi o objaśnienie konstytucyji z r. 1764. — O uchwały pluralite, a nie unanimitate. — Przeciw Prusom i Rosji.

Obacz: Uwagi przeciwko różności wiar (1766). Wywołane sprawą dysydencką forsowaną przez Rosję i Prusy.

Pilat Liter, polit. str. 110. — Smoleński Przewrót um. str. 223.

Akad. — Czerwonny Dwór — Ossol.

— Obywatela Krakowskiego nad ofiarą osób po Jezuiickich. Przy Gazecie Warszawskiej drukowanej Nr 90. przydana była Gratis cwiartka pod tytułem: Ofiara ex Iezuitów, własnych

osób dla Rzeczy Pospolitej uczyniona
Rok 1790. z tym napisem łacińskim
Religioni et artibus. w 4ce, k. 6.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Ossol.

— obywatelskie nad deklaracyą
Party Ottomańskiej (1788). fol., k. 1.

Gwałtownie występuje przeciw Moskwie,
przeciw gwarancji i rublom.

Czartor. — Krasin.

— Obywatelskie Nad Okoliczno-
sciami I Rozroźnieniami Protestantów
Polskich, Do Wyznania Ewangelickiego
Nieodmiennej Auszpugskiej Konfessyi
Przyznających się. [Tu ozdobnik]. Roku
1786. w 8ce, k. tyt., str. 64 (brak końca).

Wywołane sporami, jakie wybuchły w r. 1782
w zgromadzeniu warszawskim na tle wy-
boru władz konsystorskich i synodalnych.
Autor przedstawia genezę sporu między
szlachtą i mieszczanami (str. 10) i stara
się udowodnić z dawnych synodów, z praw
Rzeczp. i z traktatów gwaranc., że miesz-
czanie byli zawsze pars activa in corpore
ecclesiastico dissidentium.

Jocher 9743.

Akad. — Ossol. — Raczyń.

— (Obywatelskie) nad projektami
względem Duchowieństwa (1790). w 8ce,
str. 45.

Ob. niżej: Uwagi nad projektem.

Z okazji rozdanych sejmów dwóch pro-
jektów o duchowieństwie. Żąda zabro-
nienia alienacji dóbr. O seminariach.

Por. Wybicki Józef.

Jocher 9169.

Krasin.

— obywatelskie nad żebrakami.
W Warszawie 1782. w 8ce, str. 16.

Obacz: Okęcki Antoni (tom XXII 306).

— nad odłożeniem professyi do
lat 24. w dwóch zgromadzeniach, w kto-
rych młodszych pozwala się przyjmowa-
ć. fol., k. 2.

Czartor.

— Ogólne Nad Stanem Rolniczym
i Miejskim Z Powodu Przyszłej Rządu
Narodowego Formy. [Tu winieta: pęk
kwiatów]. w Warszawie u P. Dufour
Konsyl: Nadwor: Druk: J. K. Mei
i Rzpltey, Dyrektora Druk: Korp: Kad:
M.DCC.LXXXIX. (1789). w 8ce, k. tyt.,
str. 46.

Na początku nadpis: Uwaga 1.

Autor wykazuje, że chcąc poddać ogromnym
ciężarom państwowym (wojsko), trzeba po-
pierać stan rolniczy. Tylko z pracy wszyst-
skich obywateli naród stać się możnym
może. Rolnicy są u nas wzgardzeni dla
tego, że chodzą w siermiągach, że żyją

chiebem krajowym, że czystą polszczyzną
nie umieją krasić obłądy. Bitny naród
Słowaków (szlachta) napadł sarmacką
ziemię, zgwałcił karki pracowitego Sarmaty
pod nogi, i to było pierwsze prawo wła-
sności do cudzej ziemi. Autor silnie uderza
na szlachtę. Ważniejszym jeszcze od aliansu
z Prusami jest przymierze wewnętrzne
między stanami. Kończy autor: Reszta
potym.

Istotnie wyszła dalsza część pt.:

Ciąg dalszy Uwag nad Stanem Rol-
niczym i Miejskim Uwaga II. Czyli
słuszne są dzisiejsze uprzedzenia nie-
które przeciwko stanowi miejskiemu
i rolniczemu w Polsce? (1789). w 8ce,
str. 54.

Smoleński Dekiert str. 25 przypisuje autor-
stwo tych pisemek Baudouinowi de Cour-
tenay (ob.), który stał na usługach amba-
sady rosyjskiej — ale to hipoteza. —
Stan. Grabski Zarys idei I 1905.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. —
Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. —
Zielin.

— z okoliczności rysu rządu pu-
blicznego. Warszawa 1791. fol.

Ob. niżej: Uwagi do polepszenia.

— dobrego patrioty. 1765.

Schmitt Dzieje Polski II (1866) str. 123
pisze o tym piśmie, że „wyszło“ i przy-
pisuje je Ign. Massalskiemu (?) oraz cytuje
odповідź napisaną przeciw temu pt.: Rada
patrioty. — Druków takich nie znam.

— jednego saskiego patryoty względem
korony Fryd. Aug. (1792)... ob.
Pamiętnik (tom XXIV 42) — Roemer
K. H. (1792).

— patryotyczne nad objętym przez
kompanią handlem i fabryką tabaki.
(Warszawa 1775). fol., ark. A₄.

Ob. Odpowiedź. Bibl. w Suchej.

— Patryotyczne Nad Projektem
Przedaży Starostw Pod Tytułem: Sta-
rostwa Y Królewsczyzny. w 4ce, str. 5.

Ob. Starostwa — Urządzenia królewsczyzn.
T. P. N. w Poznaniu.

— (Krotkie Na Pismie S. i Rozumie
Gruntujące się) Nad Powszechnym Pra-
wem Koscielnym w Węgrowie Ułożo-
nym Dla Ewanielików Obojga Wyznań
w Polsce i Litwie Znaydujących się.
[Tu ozdobnik]. Roku 1782. w 8ce, k. tyt.,
str. 77.

Porównaj w tomie XXIV str. 531.

Pismo wydane imieniem starszych i repre-
zentantów ewangelicznego zgromadzenia
warszawskiego, aby wyjaśnić, dlaczego

oni żadnym sposobem nie mogli przyjąć ułożonego przez Scheidemantla Prawa kościelnego (ob. tom XXV str. 223 i XXVII 184), do którego przyjęcia chciano ich gwałtem nakłonić; a nie mogli go przyjąć bez sprzeciwienia się prawom ojczyzny swojej.

Na str. 11 o pokrzywdzeniu ludzi dysyd. miejskiego i wiejskiego stanu na rzecz szlachty dysydenckiej. — Na str. 36 o patronie. O roku łaskawym (dla wdowy i sierot po duchownych). — O uroszczeniach Scheidemantla, aby on w najwyższej instancji rozsądzał kwestie sporne („cudzoziemski prawnik“ — str. 45 i 51). — Synod w Węgrowie w tej części dziełka nie jest jeszcze wspomniany.

Od str. 58 polemika z nową Prawa Kościelnego książką, tj. z 11 edycją Scheidemantla, która widocznie tymczasem się ukazała, a zawierała wiadomość o synodzie w Węgrowie. Na str. 76 o obraniu Piotra Teppera seniorem A. C.

Całe to pismo datowane na kołcu: W Nowym Bojanowie 5 czerwca 1781 (ale widocznie było w r. 1782 uzupełnione, a druk zapewne 1783).

O całej tej sprawie obacz też pod Friese (Von der Kirchenverwaltung 1783).

Joher 8023 oraz 7997 (w „Notach“ na str. 395 przedrukował stąd „przestrożę“).

Czart. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyń.

— Krotkie nad pismem Rzewuskiego... ob. Jezierski Franc.

Mają być pióra Jezierskiego wedle Piłata Lit. polit. i Smoleńskiego Pisma hist. II 330.

— (Krotkie) nad pismem W. Turckiego (1798)... ob. Turski W.

— nad pismem p. t. Uniwersał do narodu pod dniem 29 maja 1792. fol., k. 4.

Uwagi są odpowiedzią targowiczom na „Uniwersał“ napisany piórem Piramowicza (ob.). — Pisał te „Uwagi“ najprawdopodobniej Józef Kosakowski, bisk. infl. (ob.). — Smoleński Publ. anon. 1912 przytacza następujący następ: „Jak skoro pan marszałek Potocki z księdzem Kołłątajem dmuchali w pióro księdzu Piramowiczowi, zapewne, że nie mogli, jak upstrzyć go w te wszystkie pozory, które tylko poczciwych ludzi omamią mogą. Wcale niepotrzebnie Imć P. Niemcewicz, poseł inflancki, czytając ten uniwersał w Izbie, cytował tych pomagaczyw ks. Piramowicza, boby się każdy domyślił, że ten prałat, chcąc pisać do narodu, nie mógłby dobrym sumieniem, jak o papuciach, o tytynie tureckim i cybuchach gadać, i zapewne większą pokazałby szlachetność umysłu swojego, żeby o tem pisał

co do jego kondycyi należy, niżeli, wtrącawszy się jak Piłat w credo, paplał o interesach politycznych, o których nie rozumie, i grał rolę tej kociej łapy, którą małpa z ognia kasztany wygrzebywała... O! gdyby Imperatorowa Imć podług pretenzji JX. Piramowicza pochwaliła w deklaracji swojej ks. Kołłątaja, pana marszałka Potockiego, Batowskiego, Weysenhoffa, Niemcewicza, Kublickiego, Zabiellę postów inflanckich, Zajęczka podolskiego, Linowskiego krakowskiego; o! gdyby pochwaliła elokwencyę JP. Psarskiego posła wielunińskiego; gdyby podziękowała IPanu Kociałkowskiemu wilkomirskiemu, że ją w najgrubiańszych terminach fukał i łajał; Imci Panu Zielińskiemu nurskiemu, że ją szkalował, Matuszewicowi brzeskiemu, że fałszywe ekspedycje d. 3 maja czytał, i tej całej hałastrze, tej zgrai, co in officina cudendarum legum knli kajdany na swój naród; Lanckorońskiemu za przeprowadzenie perukarczyków, szewczyków, konowałów, którzy za danym znakiem huczenia robią dla przytłumienia głosu, po obywatelsku mówiącego; gdyby podziękowała IP. Sienkiewiczowi arbitrowi, że zawsze, upiwszy się, przerywał głosy Polaków; — dopieroby JX. Piramowicz pochwalił Imperatorowę... JX. Piramowicz udaje durnia“...

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Krasin.

— nad pismem z druku wysłłym p. t. Usprawiedliwienie się JW. Dłuskiego (1791)... ob. Dłuski (tom XV 251).

— przeciwko pismu rozdanemu pod tytułem „Objaśnienie wykonania prawa 1755 w punkcie uskutecznionej zamiany starostw Połongowskiego“. fol., str. 4.

— nad pismem o dochodzie tabacznym i jego administracji. w 4ce.

Ob. Dochodzie (O) (1788).

Bibl. w Suchej.

— nad pismem: Plenipotenci miast duchownych do JW. Sołtyka posła Krak. (1789). w 8ce, str. 48.

Wspomina świętą uchwałę Sejmu z 30 maja 1789. broni praw duchowieństwa do dóbr posiadanych. Chwali Małachowskiego marszałka, iż włościan udarował wolnością. — Broni duchowieństwa przed atakami plenipotentów miast duchownych (ob. o nich w tomie XXIX str. 72).

Sołtyk był autorem projektu: Miasta nasze duchowne.

Akad. — Bibl. Narod. Warsz. — Bibl. w Suchej — Czart. — Jagiell. — Ossol.

— bezstronne do podatowania na powiększenie sił krajowych Roku 1789. fol., str. 4.

Bibl. w Suchej.

— Z Powodu Roznych Pism Na Stronę Duchowienstwa w Materyi Podatkowania. MDCCL,XXXIX. (1789). w 8ce, k. tyt, str. 85.

Na początku cytat ze św. Augustyna. Składa się z 4 uwag: 1) Duchowni winni składać większe podatki niż świeccy. — II) Natura dóbr duch. nie zasłania ich od podatków. — III) Prawem Nowego Zakonu duchowni nie są od podatków wolni. — IV) W początkach Kościoła i później księża nie byli wolni od podatków. — Autor powołuje się często na dawne konstytucje polskie. Zaś na str. 33 i 58 powołuje się na powagę Monteskiusza.

Ob. Głos duchowieństwa (1788), z którym autor polemizuje.

Jocher 7403. — Kraszewski Polska w czasie II 171.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— względem podatku z Miasta Warszawy. (1790). w 8ce, str. 22.

Przeciwko podatkowi na posesje w sumie 400.000 zł pol. oznaczonemu prawem w miesiącu grudniu r. z. (1789). Żąda rozłożenia go na całą ludność

Akad. — Bibl. w Suchej — Czart. — Jagiell. — Zieliń.

— Poprzedzające Ustanowienie Sprawiedliwego Podatku. fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— Podane Na Sessyi Prow. Wielkopolskiej Sciągające Się do Materyów Woyskowych. fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— podane Narodowi Francuzkiemu (1792)... ob. Necker.

— względem poddanych w Polsce i projekt ich uwolnienia (1788). w 8ce, str. 64.

Streszczenia podane w tomie XXIV 394. Jagiell.

— nad stanem poddanych ob. Jezierski Fr. (1790).

— Praktyczne o Poddanych Polskich. Względem Ich Wolności I Niewoli. [Tu ozdobnik]. w Warszawie w Drukarni P. Dufour Kons: Nad: J. K. Mei Dyr: Druk: Korp: Kadetow M.DCC.XC. (1790). w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 178.

W przedmowie mówi, że „aby się nie zdał pisać bez porady“ uwzględnił zdania zawarte w 3 książkach: 1) O poddanych polskich z r. 1788. — 2) Pilchowski Odpowiedź na pytanie izali nieczulość (1789). —

3) Grabowski Ig. Dopytanie się u przodków (1790).

Istotnie w rozdziale I na str. 1—58 streszcza i komentuje te trzy rozprawy, z których dwie pierwsze są za reformą włościańską, a trzecia ją zwalcza.

W rozdziale II przytacza z Vol. Leg i Statutu lit. przepisy odnoszące się do opieki nad rolnictwem (aby wykazać, że to najważniejsza gałąź produkcji). Jak początkowo broniono wolności chłopca, a późno dopiero wprowadzono niewolę. Urządzenie powinności publicznych i prywatnych. Autor operuje wszędzie dozą erudycją bistor. prawną. Obszernie przedstawia większą zamożność chłopów w Koronie niż Litwie (bardzo ciekawy obraz ubóstwa chłopca i jego małych potrzeb kulturalnych). Wydatki rolników, ich stosunek do dworu, do żydów, do miast.

W rozdz. III (od str. 119—26) zestawia autor ustawy względem czci, zdrowia, majątku i życia poddanych. — W rozdz. IV (str. 127—78) wysnuwa „wnioski z poprzedzonych prawd“. Wprowadza tu chłopca, proszącego o litość. Pół roku utrzymuje życie plewami, pół roku głoduje. Nie ma dla niego ojezyczny. W śmierci czeka ulgi i nieba. Rozważcie, jaki z nędzy naszej macie pożytek? Uczynicie wszystkich obywatelami, niech każdy pracuje na swą własność. Tu przedstawia obszernie korzyści dla kraju i dla panów z uwłaszczenia chłopca. (Jest to jeden z najsilniejszych ataków w niewolę chłopską w literaturze XVIII w.).

Autorem był doskonale znawca przeszłości, dawnych ustaw i stosunków gospodarczych; rozprawa ta jest pierwszą próbą ujęcia rozwoju sprawy chłopskiej w obraz historyczny. Nasuwa się nazwisko Tad. Czackiego, ale poparciem dla tej hipotezy nie rozporządzam.

Świętochowski Historia chłopów polsk. I (1925) str. 314 i 350. — Korzon Wewn. dzieje I (1897) str. 422 pisze, że autor „bardzo się zbliża do naszych pojęć dzisiejszych“.

Por. tom XXIV 394.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Zieliń.

— Polaka nad Kurlandią (1788)... ob. tom XX 392.

— Do polepszenia Rządu Polskiego Woiewodztwom, Ziemiom, i Powiatom przez Marszałka Rady komunikowane przed następującym Seymem w Roku 1786. fol., k. 4 nlb.

O naprawie sejmików. Rada Nieustająca jest pożyteczna, ale trzeba ją uzupełnić dalszymi reformami. Między innymi przez

stworzenie rad wojewódzkich. Potrzeba Codicia Legum. O pomnożeniu handlu i ulepszeniu monety. O potrzebie podniesienia miast. O dochodach, jakich by można żądać z ks. Kurlandzkiego.

Czartor.

— Polityczne Do Prawideł Religii Y Zdrowey Filozofii Zastosowane, Tyt. czące się Władzy Kościelney in Temporalibus, ulepszenia Duchowieństwa Katolickiego Obrządku Greekiego, nie utwarzania Hierarchii Nieuნიckiiego Kościola w Kraiach Rzeczypospolitey, i udzielenia sprawiedliwości Poddanstw Polskiemu, przez Anonima krotko w jednym Liście Zebrane. [Tu ozdobił]. W Warszawie, u P. Dufour Konsyl. Nadwor. Druk: J. K. Mei i Rzpłtey, Dyrektora Druk: Korp. Kad: M.D.CCLXXXIX. (1789), w 8ce. k. tyt., str. 45 i LXVIII.

Na odwr. tyt. cytaty z Platona i Symmachusa.

Rozpoczyna „List obywatela Wołyńskiego do obywatela Mazowieckiego“, zajmujący str. 1—45, a podpisany: Anonim. Wołyński omawia w nim zakres mocy obowiązującej prawa kanon. (ściśnając ją jak najbardziej — i broniąc mocy prawa natury oraz prawa cywilnego; ale znowu prawo cywilne jest wyższe od prawa natury!). A potem przechodzi do „projektu względem ulepszenia duchowieństwa obrządku greekiego a przez to zabezpieczenia się od buntów poddaństwa“. Projekt ułożony przez niego i podany tu w całości ma tytuł: Szacunek dla duchowieństwa katol. obrządku greekiego. (Dąży on do równouprawnienia obu wyznań i podniesienia poziomu kleru greekiego). — Po czym polemizuje z broszurą: Zdanie obywatela. Występuje przeciw tworzeniu osobnej szrym. hierarchii, skoro traktat 1775 żadnego dysunickiego biskupa w Polsce nie pozostawił.

Wreszcie omawia broszurę „Uwagi o chłopach“, z którą się godzi, ale nie ma nadziei, aby po stu napisanych prawach przeciw chłopom było choć jedno za nimi uchwalone. Odwołuje się do Listów Anonima do St. Małach.

Odtąd idą „Noty“ na 68 stronach. W tych notach rozwija autor dużą erudycję historyczną, prawniczą, ekonomiczną. Zna bardzo dokładnie stosunki w ziemiach ruskich i kreśli dużo wiernych obrazków. Broni małżeństwa księży ruskich jako niesprzeciwiającego się religii Chryst. Broni potrzeby nauki dla chłopów (oczywiście stosownie urządzonej) i szkół chłopskich.

Wychwała dra Monetę i Chirnesa za ich dziełka popularyzujące medycynę. (Chirnes — to Hirnesy). Odmawia Kościółowi (greekiemu) prawa nakładania podatków. Przeciw oddawaniu biskupstw bazylianom. — Cała rzecz świadczy o wysokim poziomie wykształcenia politycznego.

Autorem ma być wedle dopisku na egzemplarzu Bibl. Wilanowskiej: Ignacy Potocki (dopisek jest na dziełku tuż niżej opisanym — ale oba te dziełka są jednego autora). O tyle też należy sprostować to, co podałem w tomie XXV 145.

Z broszurą tą polemizuje — w pewnych szczegółach — Kołłątaj (Prawo polit. narodu pol. czyli układ 1790), zarzucając mu, że jest owocem jurysprudencji niemieckiej i zarażone jest duchem kanonistów niem. — Godzi się jednak na jego projekt o duchowieństwie unickim. — Zachęca też autora „Postscriptum“ (t. XXV 118), by w tej sprawie zabrał głos.

Podobno ma istnieć inna edycja bez wym. drukarza (kart 27 ulb. i Noty str. 82??). Jocher 4078. — Deruga w Kwartal. Hist. 1936 str. 338.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czart. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Zielin.

— Polityczne do Prawideł Religii i Zdrowey Filozofii Zastosowane, odpowiadające na Krytykę Anonima pod tytułem: Prawo Polityczne Narodu Polskiego. [Tu ozdobił]. w Warszawie w Drukarni Wolney Roku 1791. w 8ce, k. tyt., str. 189 i str. 3 (Omyłki druku).

Rozpoczynają cytaty łac. z Maksymusa Tyriusa i Juliusza Caesara.

Po czym od str. 5: List drugi obywatela Wołyńskiego do obyw. Mazowieckiego, Dnia 12 marca 1790. — Jest to więc dalszy ciąg poprzedniej broszury, a ma być odpowiedzią Kołłątajowi na jego zastrzeżenia.

Autor w odpowiedzi swojej broni powagi Juris civilis i wyjaśnia, jaki był początek Juris canonici. — Polemizuje też z Prawem polit. Kołłątaja. Jest innego odeń zdania co do zakazu, aby państwo nie miało dóbr nieruchomości; co do uchylenia stanu królewskiego (str. 38); co do praw kardynałnych (str. 43); co do sądownictwa chłopów; co do patronatu; co do uznania kilku stanów prawodawczych (str. 87); co do reform dotyczących żydów (str. 153); itp. itp. Między obu autorami są więc pewne różnice, ale zbliża ich ta sama tendencja do radykalnych (jak na ówczesne stosunki) reform polit. społecznych. Na końcu ostrzega Kołłątaja, że go retoryką i wysokim tonem nie przekona; on wyniosłych ludzi cierpieć nie może.

Wreszcie zawiadamia, że ukazało się pismo: „Prawdziwy obywatel Wołyński do J. P. Mazowieckiego“; nie będzie na nie odpisywał, bo pełne jest kabał i złośliwości. (Obacz o nim tom XXII 239).

Autorem ma być, jak wskazano wyżej, wedle dopisku na egz. Wilan.: Ignacy Potocki. Kraszewski Polska w czasie III 37. — Bentkowski Hist. lit. — Kalinka Sejm 4-letni II 317 (przypuszcza, że autorem jest Strojnowski, członek deput.).

Bibl. w Suchej — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Wilanów — Uniw. Witeń. — Zieliń.

— polityczne imieniem duch. (1778).. ob. Skarszewski Wojciech.

— polityczne (1722)... ob. Kownacki J.

— potrzebne do przestrogi sumienia (1765)... ob. Śmiglecki M. (w t. XXVIII str. 315).

— z powodu osobliwszego i w kraju naszym niesłychanego dotąd wniesienia, aby stan wojskowy oddalony był od przywilejów obywatelstwa w Polsce. (1789). fol., k. 4.

Ob. Myśl nad stanem.

Bibl. w Suchej. — Czart. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— co jest pożyteczniejszego dla Polski? czyli wolne obieranie królów? czyli tronu sukcesyja? w 4ce.

Ob. wyżej: Uwagi nad elekcją. Dzików.

— wielce pożyteczne zgotowane dla nabycia bojaźni Bożej a rozdzielone na dni siedm. Przetłumaczone po polsku. w Warszawie 1694. w 8ce, str. 133.

— Uwagi (Prawowierne i Oczyste) do Prawowiernych Rzeczypospolitej Stanow na Sejm Konwokacyi generalney w Roku 1764. Dnia szóstego Maia zgromadzonych y do całej Prawowierney Ojczyzny z żalem przeciwko Synom domagającym się wolnego y publicznego używania Wiar albo raczey Sekt y Reliy (sic) Akatolikow w Narodzie Polskim od Lat 890. Katolickim Prawowiernym. (1764). fol., k. 6 nlb. (sygn. C₃).

Zaczyna od powołania się na dzieło Herburta Nauka dobromilska. Nie jest rzeczą dobrą zarządzać błędami kraj katolicki. Potępiła konfederację warszawską (1573). Dysydenckie państwa nie tolerują katolików (patrzaj Żałuskiego „Dwa miecze“).

Zuchwałość dysydentów w Polsce. „Choćby nietylko Chmielnicki ale sam Luoyer szarpał wnętrzności Ojczyzny i ostatnią jej groził zgubą, raczej tą ruiną pograżony być wole, niżbym miał zezwolić, aby jota było przydane do artykułu dysydentów“. Słuchajcie, co wam radzi sławny Orzechowski!

Na końcu przedruk listu Hozjusza z r. 1570 do Jana Sierakowskiego.

Jocher 9679 i Noty.

Czartor. — Jagiell. — Krasień. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Toż... w 4ce, k. 8(?).

— Nad Prawem Zapadłym Zaboru Skor Na Skarb, i Czy Przystoi Zakazać Wywozu Skór Surowych za Granicę? (1789). w 4ce, str. 14.

Zwalcza zabór skór, jako precedens do dalszych ograniczeń wolności. Ma on oznaki niszczenia fabryk, ściśnienia przemysłu, fiskalności. Akczyzy w Prusiech niewiele przyniosły. Zwalcza system Colberta. Przyniósł on szkodę rolnikom.

Obacz tom XXVIII str. 188, gdzie podano bliższy opis i literaturę przedmiotu. — Dodać należy: Zabłocki Pisma (1903) str. 204. Czartor.

— o początkowych prawdach religii i o kościele który jest składem prawdziwej Religii. w Warszawie, w Drukarni XX. Missyonarzów r. 1785. w 8ce, str. 113. Uniw. Warsz.

— i prawidła ogólniejsze dla tych, którzy mają wiadomość prawideł i figur wymowy, i chcą się usposobić do opowiadania słowa Boskiego publicznie w kościele, krótko zebrane. Kraków, 1786. w 8ce. Zieliń.

— nad procesem z pisma (1792)... ob. Kaźmirski Tomasz.

— nad projektem podatkowym z tranzakcyi przedażnych dóbr do proporeyi kominów. fol., k. 2.

Czartor.

— nad projektem przedaży starostw. 1792. w 8ce, str. 75.

Ob. Surowiecki K. — Skarszewski Wojc. Oświadcza się przeciw przedaży, lecz za czynszowaniem i za 25-letnimi dzierżawami. Autorem jest zapewne Skarszewski. Bentkowski Hist. lit.

Bibl. w Suchej — Jagiell.

— do projektu o Seymie. fol., k. 9 nlb. Rozbiera artykułów XXIX projektu.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Krasień. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— do projektu który wyszedł pod tytułem Projekt do Prawa pod tytułem Decreta executionis. fol., k. 2.

Ob. Dekreta (1776) oraz: Projekt do prawa. Czartor. — Ossol.

— nad projektem przez stan rycerski kurlandzki deputacyi podanym z strony JW. Xiążęcia JMci przełożone. (1791). fol. Petersb. publ.

— Nad Projektami, które między Seymami Ordynaryniami na mieysce Rady Nieustaiącey, innego Rodzaiu i Władzy żądaią mieć Straż. [Na końcu:] w Warszawie, w Drukarni Uprzywileiowanej Michała Grölla, Księgarza Nadw. J. K. Mei (1790?). fol., str. 6.

Polemizuje z pismem: Jaki rząd w Polsce (ob. tom XXVI 542). — Pismo to oddala wydoskonalonych mężów od magistratur. Dąży ono do wzrassania dekretów trybunałskich i innych jurydykcyj.

Tak samo gani autor pisma pt. „Myśli do projektu radzącego seym gotowy... oraz „Trwałość Seymu i Rady“ (ob. tom XXI 340).

A więc autor jest za Radą Nieust., choć uznaje potrzebę pewnych jej zmian.

Czartor. — Zieliń.

— Na Projekt Reformy Żydów. (1791). fol., str. 12 (sygn. C₂).

Jest to krytyka projektów deputacji dla sprawy żydowskiej, o których ob. wyżej na str. 75. — Autor krytyki nie zgadza się na to, aby odebrać dworom jurydykcję nad żydami, boby to doprowadziło do bezkarności żydów. Również po miastach i miasteczkach nie byłoby dobrze oddać sądownictwa żyd. w ręce magistratur (są one ciemne i kłótlwie między sobą). Gani myśl zniesienia zwierzchności kahałów w rzeczach świeckich i gani wolność elekcji rabinów przyznaną kahałom. Gani zakaz wydzierżawiania szynków żydom i chęć osadzania ich na roli (jak gdyby wilkiem chciał kto orać). Inne artykuły uważa za niewykonalne, za owoc dobrych chęci i złudzenia. Na artykuł, aby żydzi w ubiorze krajowym chodzili — odpowiada: za co sprawi, kiedy na wyżywienie jego nie stanie? Projekt — jego zdaniem — zgubiłby miasta do reszty. Na końcu podaje streszczenie swoich uwag. Czartor.

— Nad Projektem do Prawa Kardynalnego, przez Przeswietną Deputacyą O Dysydentach Napisanym. (1789). fol., k. 2 nlb.

Pisane po usunięciu „ohydnego traktatu i obcej gwarancji“. Żąda równouprawnie-

nia szlachty dysydenckiej i powołuje się na konfed. warsz. 1573. Akad.

— Do Projektu Wieczystych Rolnych Kantonow. Czyli Gospodarstw Żołnierskich. (1790). fol., k. 4 nlb.

Powołuje się na „Projekt wieczystych kantonów rolnych“ (był to projekt L. Karśnickiego, ob. tom XIX 158). Stałe wojska są ruiną dla państw; gospodarstwa rolniczo-wojskowe nie mogą tej kłęski złagodzić. Konstytucja z 7 grudnia 1789 wprowadziła już właściwie kantony, a przecież tyle regimentów jest niedokomplementowanych. Projekt przasnaczenia co 10 rolnika na kantonowego żołnierza pomnożyłby populację kraju. Autor Uwag przytacza dalsze argumenty za tym projektem. Czartor. — Uniw. Warsz.

— nad projektem o pomnożeniu dochodów publicznych. (1788). w 4ce, kart 4.

Ob. Czacki Michał. — On jest autorem. Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Krasin.

— nad pewnym o duchowieństwie projektem mniącym za tytuł Duchowieństwo wszelkiego obrządku w Koronie, W Wielkiem Xięstwie Litew. w Warszawie w Drukarni Nadworney J. K. Mei i Kommissyi Eduk. Narodowey. R. 1790. w 8ce, str. 63.

Por. wyżej: Uwagi z powodu różnych pism. Jocher 7404. Jagiell. — Raczyn.

— nad projektem legionów ofiarowanych. fol., k. 2.

— Nad pokorną Prozbą Żydów, Do Stanów Rzeczypospolitey. [Na końcu:] w Warszawie w Drukarni Uprzywileiowanej Michała Grölla, Księgarza Nadw. J. K. Mei. fol., k. 2 nlb.

Występuje autor przeciw knowaniu żydów na ruinę Warszawy. Chcą, aby w Warszawie dozwolone było obywatelstwo żydom. Ale wtedy żydzi z innych miast przenieśliby się do stolicy. Rząd musi jednak szanować istniejące przywileje. Wychwała pamięć Stan. Lubomirskiego. Akad.

— Przyciela Ludzkości. Z Francuskiego Przełożone. (1794). w 4ce, str. 8.

Pisane niby to przez Francuza przebywającego w Polsce. Zaczyna od przytoczenia zdań Woltera i Russa o zbliżającej się rewolucji. Waleczny Polak przekonał się o prawdziwici słów w dniach 17, 18 i 23 kwietnia. Rewolucja francuska została wywołana przez błędy szlachty

i księży. Broni Francję rewolucyjną przed oskarżeniami o bezbożność. Zwraca się do Kościuszki, który nienawidzi tyranii, a jest uczniem Washingtona. Wychwala Ad. Czartora, obu Potockich, Kołłątaja, Sołtana, Zakrzewskiego i innych, Kilińskiego, Maryańskiego i Sierakowskiego z mieszczan. Cytuje Mably'ego i Raynala. Narody europ. powinny zmusić monarchów do zwołania zjazdu celem obmyślenia pokoju (projekt Saint Pierre'a) Zjazd europ. byłby zespolony przeciw Petersburgowi i Berlinowi.

Rzecz tę pisał niewątpliwie Polak, i to bliski Kołłątajowi.

Grabski Zarys 1905 I.

Akad. — Krasin.

— nad punktami Zasady do prawy rządu podanemi od prześwietney deputacyi i wyznaczoney do ułożenia projektu formy rządu. (1789). fol., k. 2. Ob. Krasinowski Adam (Zasady).

— do ratowania oyczyzny pobudzające. 1745.

Skibiński Europa i Polska I 774 i II 547 omawia i ocenia bardzo wysoko wartość, ale nie powiada, czy to druk czy to rękopis.

— nad religią panów dyssydentów (1792)... ob. Leśniewski Fr. (tom XXI 199).

— Nad Rewolucją Polską z Francuzkiego. Roku 1792. w 8ce, str. 92.

Pisane w duchu rusofilskim, widocznie z natchnienia ambasady ros. Polemizuje z „odpowiedzią warsz.“ na deklarację ministra imperatorskiej. Polska była podobna do puszczy pełnej jaskiń. Wychwala Radę Nieustaj., która zaprowadziła porządek. Broni gwarancji ros. Mniemany rokosz prawosławnych sztucznie wywołano i przypisano Rosji. Krytykuje układy Polski z Turcją i całą działalność Sejmu 4-letniego. Dzień 3 maja jest wieczną płamą; gloryfikuje Suchozrewskiego. Królowi nadano władzę despotyczną. Zgwałcono traktaty. Monarchini ros. przywraca Polsce jej dawny republikański ustrój.

Oryginał wyszedł równocześnie po francusku pt. *Mémoire sur la révolution de la Pologne*. (Są dwa wydania, ob. tom XXII 279). Autorem był Alteaty, a na drukłożyła ambasada ros. w Warszawie. Przekładu polskiego dokonał Baudouin.

Obacz o tym Smoleński Publ. anonimowi (1912), gdzie mówi, że Baud. narzucał się ze swą pracą względem Szcz. Potockiego listem z 20 września 1792.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Krasin.

— rozłożone na rok cały, każdy

miesiąc y dzień. Supraśl. 1783. w 12ce, str. liczb. 119.

Krasin.

— pod rokiem 1790. w 8ce, str. 212 i karta 1.

„Autor krytykuje wszelkie wzmocnienie rządu, oraz władzę królewską, a zwywa naród do zrzucenia z siebie jarzma tyranów. Poruszając kwestię elekcji, stawia jako stałych kandydatów na tron królewski wojewodów i podkomorzanych wojewódzkich, którzy, znając potrzeby narodu i posiadając zaufanie szlachty, najlepiej odpowiedzą warunkom tego stanowiska“.

Pilat Liter. polit. str. 77.

Jagiell. — Ossol.

— Rozne Uwagi Fizyczno-Chymicznego Warszawskiego Towarzystwa Na Rozszerzenie Praktyczney Umiejętności w Fizyce, Ekonomii, Manufakturach y Fabrykach, osobliwie względem Polskiej. I. Tom I. Część. z jednym Kopersztychem ktore z Niemieckiego na Polskie przetłumaczył X. P. Twardy. [Tu ozdobnik]. w Warszawie, 1769. Nakładem Michała Grella Kommissarza Nadwornego y Bibliopoli J. K. Méi. w 8ce, k. tyt., str. 93, k. 5 nlb.

Toż:... I. Tom II Część z Kopersztychami. [Tu ozdobnik]. w Warszawie, 1769. Nakładem Michała Grella Kommissarza Nadwornego y Bibliopoli J. K. Méi. w 8ce, k. tyt. i str. 91, k. 2 nlb., 2 tablice.

Jest to przekład dzieła „Abhandlungen“, o którym ob. tom XII 5. — Por. też pod: Versuche.

Rozpoczyna „Powszechna wiadomość o końcu i przedsięwzięciu warszawskiego fizycznego chymicznego Collegium albo zgromadzenia“. Zawiązało się w Warszawie zgromadzenie dla popierania różnych części ekonomii i fabryk, dla fizycznych prawd, dla badania ziemi i kruszców, jakie mu będą przysyłane, mineralnych wód itp. (Nigdzie nie powiedziano, kto do tego zgromadzenia należy — zdaje się, że składało się z Niemców, skoro jego „uwagi“ pisane były po niemiecku). Listy należało adresować do kantoru Grella z dodatkiem: sekretarzowi zgromadzenia.

Po czym idą różne „uwagi“: o znaczeniu słowa chymii, o kamforze, o twardej i miękkiej wodzie, o ołowiu, o manufakturach (jakie by w Polsce powstać mogły), o piwie i miodzie, o lekarskiej nauce, o chorobach bydłowych itp. — W części II są listy z responsami na pytania odebrane, o chowaniu kóz, o złotym piasku, o robieniu potaszu, o pożytku z laboratorium

oecon. chymicum, o piecach i paleniu w nich, o żelazie, o tabace itp.

Część II jest już tłumaczona przez innego tłumacza, jak w przedmowie zaznaczono (bo pierwszy tj. Twardy doskonale języka polskiego nie umiał).

„Uwagi“ są symptomem dążności do skierowania Polski na drogę merkantylizmu. Najcharakterystyczniejszym jest pod tym względem artykuł o fabrykach i manufakturach, które by w Polsce należało założyć (na str. 51 cz. I spis takich projektowanych fabryk, np. porcelany, koronek, garbarni itp.). — W orędziu stawiana za wzór Saksonia.

Zdaje się więc, że inspiratorem tego przedsięwzięcia był Grel, sam Saksouczyk. Na końcu każdej części są katalogi książek Grela.

Smoleński Pisma histor. II 35.

Akad. — Jagiell. — Ossol.

— Przeciwno pretendowanej różności Wiar, w Oratoryow dla Dyssydentow w Polsce (około 1766). fol., k. 5 lb.

Uderza gwałtownie na dysydentów. Podła jest przyczyna dla pomnożenia handłów i rzemiosł pozwalając dysydentom liberum exercitium wiar z krzywdą stąd Boga i wiary prawowiernej. Ale i bóżnice żydów należy zrzucić — chociaż są mniej niebezpieczni jako będący wszędzie w niewoli, nie mając królów swych protektorów.

Jest to więc widocznie polemika z Monitrem, który w nrze 2 z r. 1765 bronił zdania, że dysydenci pomnażają dochód kraju. — Porównaj wyżej: Uwagi dobr. obywatela.

Joher 9721 (podaje 4 1/2 ark.). — Smoleński Przewrót str. 223.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Ossol. — Raczyń.

— Nad Rządem Galicyjskim Przyczyny, dla których do tego stopnia niekzemności Prowineya ta przyszła, a nakoniec sposoby iakiemiby los tego Kraiu poprawić można Roku 1790. (B. m.). w 8cc, k. tyt., str. 52.

Autor stwierdza, że bogaetwo Galicji to płody rolne. Nie należy też producentów rolniczych rujnować. Właściciele ziemi nie uciskali chłopów; powinności były mierne i od dawnych czasów jednaki. Chłop widział w swoim dziedzicu opiekuna. Dopiero cudzoziemcy nasłani do kraju zaczęli rujnować kraj swojami uniwersałami i wystawili nas jako tyranów chłopu. Zła gospodarka królewsczymi. Ujemne strony zniesienia administracji męża majątkiem żony. Walka rządu z religią (józefinizm). Fatalne skutki urbariów. Odcięcie monarchy od społeczeństwa. Ni-

cość „Stanów“ galic. wprowadzonych 1783. Język niemiecki w urzędowaniu. Upadek prowincji. Co trzeba zrobić dla naprawy. (Znieść urbariusz, nakazać posłuszeństwo panom, powrócić do sposobu rządzenia M. Teresy, zwołać sdjm obieralny, erygowanie kancelarii i kanclerza, zmiany w sądownictwie, ożywienie handlu itp.). To są pokorne żądania narodu.

Ob. w tomie XVII 21 pod Galicja, gdzie podano treść.

Przedrukowane w przykładzie w dziele Grellmana: Statistische Aufklärungen (1795).

Odpowiedzią na to jest Kortuma M. Charta. Schnürr Peplowski Cudz. w Gal. (1898) str. 42.

Akad. — Czartor. — Uniw. Warsz.

— Nad Rządem Angielskim Y Inne dla Wolnego Narodu użyteczne. 1791. w 8cc, k. tyt. i str. 132, k. 2 nlb. (omyłki druku).

Jest to zbiorek kilku „uwag“ o różnych przedmiotach. Rozpoczyna obszerny ustęp (str. 4—58) wyjęty z Prawodawstwa Filangiero (dzieło to przełożył i wydał równocześnie Karczewski, ob.). — Autor włoski poddaje ustrój ang. krytyce jako niedość zabezpieczający wolność („odkrywa wam choroby, które byt wasz chcą niszczyć“ str. 54). Nawiązując do tego autor „Uwag“ polemizuje z dziełkiem Kollataja „Observations“ i zarzuca Kollatajowi, że zaleca Polakom naśladowanie władzy absolutnej. Ministrowie robią tam, co im się podoba i co woli króla dogadza.

Od str. 63—84 idzie: Z konstytucji franc. niektóre wyjęte punkta dla narodów wolnych użyteczne. (Są to urywki z konst. franc. z września 1791 — z dodanymi tu i ówdzie uwagami, iż ona lepiej zabezpiecza wolność jak majowa).

Dalsza część książeczki nosi nadpis „Przypisek“, a poświęcona jest różnym kwestiom prawa cywilnego i karnego. Na str. 95 o bankructwach i sposobach zaradzenia onym.

Na str. 107: Uwagi nad proj. o obieraniu kandydatów do magistratur, o kasach skarbu, o popisach. (Ma to formę dialogu posła i arbitra). Arbitr zaleca milicję narodową a śmieje się z klubów utworzonych przeciw możnowładztwu. Jak bywało, tak i będzie, słabych możni duszą wszędzie.

Ob. tom XII 156.

Być może — ale nie mam na to w tekście dowodu — że polemika przeciw „rządowi angielskiemu“ stoi w związku z propagowaniem tego ustroju przez króla i prymasa (ob. np. Petrykowskiego Opisanie porz. sejm. w parl. ang. 1790).

Bibl. w Suchej — Czertwert. — Jagiell.

— Rzeczy Ostatecznych Y Złosci Grzechowey Przy Nabożnych Aktach,

modlitwach, i textach różnych. Nakładem W. JMCI Pana Onufrego Miniewiczza Sekretarza J. K. Mói. Woyta Wilna Miasta Stołecznego W. X. L. Prowizora Arcy-Bractwa Bożego Ciała w Kaplicy Magistratowej Święto Janskiej. Do Druku Na Pozytek Duchowny Podane. Roku 1766. w 8ce, k. tyt. i k. 52 nlb. (sygn. F₈).

Na odwr. k. tyt. lichy wizerunek Ukrzyżowania, a nad nim i pod nim wierszyk polski: Zważaj, grzeszniku, jak cię szanują...

Następuje potem przedmowa do czytelnika wierszem (Jeden grzech — setnych bied — świata jest przyczyna...) oraz szereg wierszy pt. „Uwagi różne rzeczy ostatecznych“. Są to uwagi o karze grzechów, o jedynym proficie wszelkiego złego, o wieczności, o wolności sumienia, o żądzy większej chwały boskiej, uwagi poranne i wieczorne. Nadto: Akty (proza) i znowu wierszem: Suplika pokutującego, Uwaga nędry ludzkiej, Uwaga skruszonego serca, Suplika o miłość Boga, Tekst o miłości bożej, O najśw. Sakramencie. I znowu akty (proza), pieśni, hymny, modlitwa do św. Franc. Regisa S. J.

Od ark. D: Uwaga śmierci wszystkim stanom służąca; Suplika wszystkich stanów (wierszem); od k. F₈: Testament codz. chrześcijanina (proza); Uwaga prawdy z rozrywką; Uwaga nieszczemności świata; Rhythmus de vanitate mundi. Na ostatniej karcie (F₈) verso: Imprimatur Carolus Karp J. U. D. canonicus cathedr. et Officialis Vilm: mpp;

Cały ten tomik wierszy i prozy wyszedł niewątpliwie spod pióra ks. Baki. „Uwaga śmierci wszystkim stanom służąca“, która księdzu Bace zapewniła głośne imię, jest tylko jedną cząstką tego tomiku. Musiała mieć ta właśnie cząstka największe powodzenie, gdyż jeszcze w tym samym roku (1766) puszczono ją w obieg powtórnie z dodaniem wiersza wstępnego „Do Czytelnika“ (zaczyna się „Panuj świecie! nim straszna grobów pani, Aktem tragicznym twoje serce zrani...“), a z opuszczeniem znajdujących się w I wydaniu „Supliki wszystkich stanów“ (wierszem) oraz „Testamenta“ (proza).

Opuszczono te dwa ustępy dlatego, że mają charakter poważny, a więc nie godzą się z barokowo-humorystyczno-groteskowym tonem innych rymów i rytmów na temat śmierci, które przede wszystkim znalazły popularność w szerokich kołach.

To pierwsze (istotnie pierwsze) wydanie utworów ks. Baki powinno zmienić sąd o jego twórczości. Ogłoszone w tej edycji poezje okazują jego talent poetycki w lepszym

świecie. Pisze i tutaj wprawdzie z zabarwieniem groteskowym, ale językiem włada wprawnie, posługuje się strofą kunsztownie, potrafi osiągnąć nieraz powagę w treści. Przytaczam na przykład początek uwagi o wieczności:

W pielgrzymstwie świat ten ustawnie krąży

Niewiedzię dokąd, atoli dąży

Każdej minuty.

Lata, miesiące, dni i godziny

Mijając dają znać, że terminy

Tuż, tuż zbliżają,

Do których zmierzam, których dojść muszę.

itd.

Rubaszny humor właściwy „Uwagom śmierci służącym“ jest w świetle tych nowych wierzy ks. Baki środkiem artystycznym świadomie użytym, aby uzyskać popularność w sferach nisko wykształconych i reagujących silniej na rubaszność niż na wytworność.

Na unikacie Un. Wileń., jest dolepiena karteczka z napisem: Collegii Antecollensis Ord: SS. Trinitatis Nr. 265.

Blіższy opis zamieszczam w Pamiętniku liter. 1937. Uniw. Wileń.

— względem sądów zadwornych duchownych dyecezyi Wileńskiej. w 8ce. Bibl. w Suchej.

— na sejmik szredzki... ob. Bniński (1790).

— kaznodziejskie o zacności i pożytkach nabożeństwa do Serca Jezusowego (1778)... ob. Jelowski Jan.

— o najsław. sercu Pana J. Chr. (1782)... ob. Dewin Jerzy.

— Nád pewnym skryptom Roku 1745. pod tytułem Manifestu Najiasniejszego Krola Imci Pruskiego przedwko Dworowi Dresdeńskiemu. W Dreźnie Roku 1745. fol. str. 46 i k. 12 nlb.

Wyszło równocześnie po franc. pt. Remarques, jako odpowiedź na manifest Fryd. II (ob.). — „Uwagi“ zaczynają się od porównania postępowania obu monarchów (saskiego i pruskiego) po śmierci Karola VI. Po czym idzie szczegółowa odpowiedź na wszystkie punkta manifestu. Zwalczają „Uwagi“ twierdzenie, jakoby Polacy powinni znaleźć pożytek swój w zaborze Śląska przez Prusy. (Obacz o tej kwestii: Religio... w tomie XXVI 235). — Na str. 46 jest tu kustoszą A son, czemu nie odpowiada początek nast. strony.

Na ostatnich kartach mieszczą się dokumenty (pisma Wallenrodta i Fryd. II; listy consilii intimi saskiego i pruskiego; relacja Aleksandra Koszubińskiego, jak niegodziwie był przez Prusaków uwięziony itp.).

Akad. — Jag. — Krasin. — Uniw. Warsz.

— Toż... w Dreznie R. 1745. fol., str. lb. 46 i k. nlb. 12.

Kóźni się od pierwszego odbicia, gdyż na końcu str. 46 stoi kustosz A, a nie A son.

Uniw. Warsz.

— śmierci... ob. Baka J. (1766).

Autor nie wymieniony.

— Ná sposób postępowania Ministra Portugalskiego W Sprawie Jezuitow. [Na końcu:] In Cosmopoli, 1761. con permissione de' Revisori. w 8ce, k. tyt., str. 30 (sygn. D₃).

Omawia zarzuty ministra Józefa Karvalho przeciw jezuitom portug. podniesione (przywłaszczyli sobie posiadłości zamorskie, mają za maksymę zabijają monarchów itp.). Na podstawie tych zarzutów wypędzono jezuitów z Luzytanii. Autor broni jezuitów i wykazuje bezprawność wdrożonych przeciw nim procesów.

Broszura ta wyszła ze strony jezuitów, podobnie jak spokrewniona z nią broszura: Uwagi dworów barb. (1773).

Ob. w tomie XXIII str. 233 (Observations sur la conduite).

O Carvalhu wydano w Warszawie w r. 1784 i 1789 (Kollarz) dwie prace biograficzne. Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Toż... (1762). w 4ce, str. 36 (sygn. E₂).

Tytuł wydrukowany krzywo, jakby później dodany. Na jego odwrotnej stronie: Część Pierwsza.

Na końcu brak oznaczenia: In Cosmopoli. — Widocznie to drugie wydanie wyszło w Polsce (w Krakowie).

Na egz. Ossol. dopisano współcześnie: Vendebatur hic libellus ad S. Petrum Crac... Societatis Jesu. Emi grossis octo. Emptus 1762. Ossol.

— Toż... (Część II?). w 4ce, str. 46.

Egzemplarza nie odszukałem. Cytuje Jo-cher 9383.

Uniw. Warsz. (?) — Uniw. Wileń. (?)

— do sposobu powiększenia ceł krajowych publiczności podane do rozstrząśnienia. fol., str. 10.

Bibl. w Suchej.

— w sprawie ordynacji Ostrogskiej (1754)... ob. Dłuski Tom. — Rzewuski Wacł.

— Stosowne Do Poprawy Obyczajow Na Rok 1790. Dzień 1. Miesiąca Czerwca. [Tu ozdobnik]. w Warszawie w Drukarni Nowey J. K. Mci Piotra Zawadzkiego. w 8ce, k. tyt., str. 175.

Książeczka ta jest w pierwszej części szeregiem moralizujących uwag (na dzień 1, 5, 9, 12, 16 czerwca), w drugiej części

składa się na nią kilka powiastek. W pierwszej części omawia autor takie tematy, jak: bytność Boga, cześć boska, człowiek, zasada współczułości. (Polemizuje z filozofią materialistyczną, cytuje Makulskiego Nieprzyjacieli kobiet). Przeplata swoje wywody czasem wierszykami np.: Być wolnym od miłości, bajka śmiechu pełna, wsak taż sama w kontuszu, co w habicie wełna.

Ciekawą jest część II, składająca się z „Uwag“ na dzień 26 i 30 czerwca, 3, 7 i 10, 14, 17, 21 i 24, 27 i 30 lipca, wreszcie 3 i 7 sierpnia. Jest to kilka powiastek satyrycznych, zgrabnie i wprawnie napisanych, na temat pożycia różnych małżeństw sfery szlacheckiej. Autor przedstawił małżeństwa zgodne i niezgodne, wizerunki złych żon i złych mężów. Są one realistyczne i dają obraz ówczesnego społeczeństwa, ale w oświetleniu satyrycznym (czasem widoczne naśladownictwo Krasickiego). Pomnażają też ubogi zasób polskiego powieściopisarstwa epoki stanisławowskiej. I w tej części autor przerywa opowiadanie ustępami wierszowanymi.

Dlaczego „Uwagi“ są podzielone wedle dni czerwca, lipca i sierpnia, trudno odgadnąć. Uniw. Warsz.

— nad stanem nieszlacheckim (Kutasiańskiego)... ob. Jezierski Fr.

— nad stanem rolniczym (1789)... ob. Baudouin de Court.

— nad stanem teraźn. dyss. (1767)... ob. Uwagi dobrego obywatela.

Ob. Smoleński Przewrót 1891 str. 227.

— Szlachcica polskiego nad usposobieniem sąsiednich mocarstw względem naszych seymów (1764)... ob. Konarski St.

Cytuje jak gdyby drukowane Konopczyński Mrok i świt (1911) str. 315. — Drukuję nie znam.

— jednego szlachcica nad listem pisanym z Drezna przez pewnego pana. Lipsk 1790. w 8ce, str. 27.

Jest to odpowiedź na pismo pt. Uwagi dla utrzymania wolney elekeyi Po czym autor wydał ją powtórnie wraz z uwagami pt. Pismo w dwóch zdaniach.

Pilat Liter. polit. str. 146.

Akad. — Krasin. — Uniw. Lwow.

— treść samą zawierające... ob. Czapski Franciszek.

— Nad Traktatami Między Rosyą i Polską Zawartemi, Zwłaszcza Traktatem W Roku 1768. Uczyniony. (1789) fol., str. 10.

Zwraca się do Sarmatów zagranicznymi nie napawanych maksymami. Potem przeciwstawia różne obietnice zawarte w traktacie 1768 faktycznemu stanowi rzeczy. Moskwa niczego nie dotrzymała, wszystkich punktów nadużyła. Po jednej stronie drukuje ekscerpt z traktatu, po drugiej opisuje pogwałcenie poszczególnych artykułów. Przemawia za przymierzem z Prusami. Uderza na członków Rady Nieustającej. Zwraca się do króla, by się obrócił przeciw Rosji.

Ob. druk pt. „Traité d'amitié perpetuelle“ (Cracovie et Paris 1769), w którym podano ten traktat krytyce.

Pilat Liter. polit. str. 110.

Bibl. w Sucheju — Krasin. — Ossol.

— Tygodniowe Warszawskie Ku powszechnemu pożytkowi przełożone O pomnożeniu Ekonomii w Królestwie Polskim. Dnia 7. Grudnia (Dopisano: 1768). [Góra rycina: w barokowych ramach daleki krajobraz]. w 4ce, k. 213 nlb. (sygn. Hhhh₄).

Objemnie za czas od 7 grudnia 1768 do 23 grudnia 1769 numerów LXII. — Jest to więc tygodnik wychodzący co środę, każdy numer z 4, 6 lub 8 kart. — Przy numerze VI tablica in folio: Rapport albo doniesienie miesięczne o dochodach majątności NN.

Numer I tworzy rodzaj ryspektu, podpisanego na końcu: Sincerus. Jest to, jak się zdaje, pseudonim autora, podobno Kro-nego(?). Pisze on w tym prospekcie, że jest cudzoziemcem, ale tak Polskę kochać poczyna jak drugą ojczyznę i chce Polakom sen twardy przerwać i serca dętać. Przesz 12 lat pracował w obcych krajach, teraz chce Polaków uczynić uczestnikami swych wiadomości.

Zaczyna od przedłożenia planu przedmiotów, o których ma zamiar pisać (o ekonomii w miastach, o zbożu i tabace, o bydłe, o łąkach i lasach, o rybach i pszczolach etc.; o edukacji dzieci, o szkołach, szpitalach, drogach itp.). Jak z tego wynika, rozumie ekonomię jako sztukę racjonalnego gospodarowania i administracji publicznej. Pisze, że nie ma zamiaru poprzestawać na teorii.

W numerze pierwszym wyklada pożytki z dobrego gospodarowania na roli. W dalszych mówi o mapach gruntów po zbzdaniu, jaka tam jest gleba (przywiódł ze sobą wzór świadra do badania jakości gleby). O wysuszeniu bagnow i błot. O powinnościach dozorców dóbr i gospodyń na wsi. O zarazach bydła. O plugu (tu ciekawe nazwy polskie różnych części pluga). O zabawach gospodarskich w poszczególnych miesiącach. O nawożeniu

ugoru. O bronie. O czasie zasiewania. O łąkach. O łąkach (dużo nazw polskich roślin). O tabace. O pszenicy. O przechowywaniu owoców. O krzewach, z jakich części są złożone. O pomnożeniu wosku i miodu. Jest to więc właściwie podręcznik praktycznego rolnictwa. Uwzględnią wciąż stosunki polskie — a więc zwrot użyty w tytule: „ku powsz. pożytkowi przełożone“ nie należy rozumieć jako „przetłomaczone“ tylko jako „przedłożone“. Niewątpliwie jednak korzystał autor z jakichś prac obcych.

Przestało wychodzić w grudniu 1769, gdyż na ostatnim numerze zapisano: Koniec (zamiast zwykłego: Koniec napotyjm). — Od r. 1770 zaczął wychodzić: Zbiór wiadomości gospodarskich, którego wydawcą był Jan Albertrand (ob. pod Zbiór) oraz: Wybór ekon. wiadomości (1770). Między tymi dziełami zachodzi ogromne zbliżenie. W katalogu pijarskim Bielskiego zanotowano tytuł odmienny: Uwagi gospodarskie o pomnożeniu Ekonomii w kraini Polskim z roku 1768 i 1769.

Ob. wyżej: Uwagi ekonomiczne (1785).

Ossol.

— względem cel (1786?).. ob. Uwagi... cel.

— Względem Uformowania Korpusu Wojska Do strzeżenia Granic podług prawideł Taktyki tak, aby to Wojsko wszelkie Ewolucye z należy-tym pośpiechem i szybkością czynić mogło, oraz za pierwszym zaraz Ordy-nausem było w stanie ruszenia w Pole, iako też żeby z iak największą oszczęd-nością Skarbu Publicznego uformowane było. (1788). fol., k. 8 (sygn. Dij).

Bibl. w Sucheju — T. P. N. w Poznaniu.

— Nad Cesarską, Królewską Ustawą W Sprawach Małżeństw Pod Dniem 16. Stycznia, 1783. Ułożoną W Języku Pol-skim Wydane. [Tu ozdobnik]. w Wie-dniu, w Drukarni Jana Tom. De Tratt-nera, Ces. Król. Dworu Typogr. y Bi-bliop. 1783. w 8ce, k. tyt., str. 119.

Ob. tekst ustawy wyżej pod „Ustawa“.

Autor zbija zdania, jakoby prawa małż. tylko do kościelnej zwierzchności należały. Cywilny kontrakt powinien być rozdzielony od sakramentu. Już pierwsi chrześc. cesarze stanowili prawa o małż. Powołuje się na św. Tomasza i Augustyna. Tak samo jest w dawnych prawach bawarskich, węgierskich itp. Konecyljum Tryd. też się temu nie sprzeciwia. Kończy szcze-gółowa obrona przepisów ustawy.

Joher 7943.

Jagiell. — Horod. — Ossol. — Un. Lwow

— o uszczęśliwieniu w tym życiu doczesnym. *Reflexions sur la felicité.* w Warszawie 1770. w drukarni XX. *Scholarum Piarum...* ob. *Reflexions* (w tomie XXVI 152).

Jocher 4200.

Czartor. — Raczyń. — Zieliń.

— dla Utrzymania Wolney Elekcji Krola Polskiego do Polakow. [Tu ozdobnik]. w Warszawie Roku 1789 w 8ce, k. tyt., str. 31.

Tylko wolna elekcja gwarantuje narodowi wolność. W Anglii nie ma prawdziwej wolności. Ameryka odpadła od Anglii. Pod sukcesjonalnym rządem we Francji były zawsze wewnętrzne zamieszania. Bezkrólowia nie prowadziły nas do upadku; nikt nie dowiedzie, aby Reczp. utraciła jakie kraje podczas bekrólowiów.

Por. wyżej: Uwagi szlacheica.

Pilat. Liter. polit. 1872 str. 131.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— nad uwagami czyli obserwacye nad Xiążką, która w r. 1785 wyszła p. t. *Uwagi nad życiem J. Zamojskiego* (Staszycza)... ob. *Nax Ferdynand* (w tomie XXII 71).

Autorstwo Naxa nie ulega wątpliwości, bo powołuje się na nie rok później (1790) w przedmowie do swojego „Wykładu początk. prawideł ekonomiki“. Na autorstwo Naxa wskazał też już mój ojciec w tomie XXII. Wobec tego wszystkie hipotezy inne upadają.

Korzon Wewn. dzieje I (1897) str. 418 i n. — Świętokowski *Hist. chłopów* I str. 430.

Przedrukował J. K. Turowski (w *Bibl. Pol.*) 1861 str. 169.

Pilat *Literatura polit.* 1872 (ograniczył się do podania tytułu). — Korzon *Wewn. dzieje I* (1896) str. 13. — Grabski *Zarys rozwoju idei* (1903) str. 99. — *Marchlewski Fizjokratyzm w dawnej Polsce* 1898. — *Tarnowski Hist. liter.* III 417 (nie zna autora i fałszywie go się domyśla; także książki nie streszcza wiernie). — *Szykowski Myśl J. J. Rous.* str. 140. — *Smoleński Montesk.* w *Polsce* 1927 str. 77 (o stosunku do Mont.). — *Pohoska Sprawa oświaty* 1925 str. 159. — *Korbut*² I 163 i 189.

Akad. — *Bibl.* w *Suchej* — Czartor. —

Czetwert. — *Horodecka* — *Jagiell.* —

Ossol. — *Uniw. Lwow.* — *Uniw. Wileń.* —

Zieliń.

— nad wolnością drukowania... ob. *Albertrandy Jan* (1790).

Smoleński Przewrót umysł. str. 374.

— Nad Wyborem Między Elekcją

i Sukcesją Tronu W Polsce (1789). w 4ce, k. tyt., str. lb. 54 (właściwie 55).

Autor mówi, że ma wprawdzie elekcje za twierdzą wolności, ale są one w Polsce bez ubezpieczenia i prowadzą do zamieszania i ruiny. Dlatego oświadcza się za reformą bekrólowiów i elekcji. Zachwala często stosunki angielskie (str. 28, np. zachwala je Monteskiusz), ale nie wszystko z Anglii da się przenieść do naszych stosunków. Ustrój Anglii ma znaczne wady (str. 32). — Autor powołuje się na wywody Rzewuskiego (z r. 1789) przeciw sukcesji. Na str. 45 cytuje „skrócone dzieła Bodyna“ (Jean Bodin). Wreszcie podaje swój projekt zreformowania elekcji.

Pilat *Lit. polit.* 1871 str. 131 cytuje to pismo, ale go nie streszcza.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— na wzbudzenie w sobie pragnienia Miłości Jezusowej. w 12ce.

— do zupełnego zabierających się w stan małż. szczęścia (1746, 1754, 1768)... ob. *Zatorski Paweł* (Podgórzanin).

— Y Żądania Obywatelów Polskich Y Wielkiego Xięstwa Litewskiego Po Woiewodztwach pozostałych, Stanom w Warszawie Seymującym przesłane. Dnia 28. Lutego R. 1789. fol., str. 16.

Zaczyna autor od stwierdzenia „rozpusty życia naszego gorzej jak bestje, bo przeciwko naturze prowadzonego, naszego krzywdzenia poddaństwa, naszych krzywoprzysięstw, naszej edukacji młodych hardej i próżnej“... Szuka rady przeciw temu. Pierwszą jest ugruntowanie religii rzymsko-katol. (Proponuje karę śmierci za drukowanie pism farmazonskich, konfiskatę i wygnanie za przedawanie pism Woltera i Russa, karę śmierci za nieprzestrzeganie przykazań kościelnych, kary surowe za nieprzestrzeganie postów, kary na malowanie twarzy, na maski, komedie, reduty — zmiany w sposobie obsadzania urzędów kościelnych, przywrócenie jezonitów). — Projekt drugi dotyczy ustaw porządku sprawiedliwości, podatków i o broncy sprawiedliwości. Autor rozwija projekty popisów rycerskich, rozważa nowe podatki na ten cel, organizuje urzędy powiatowe. Urzędnicy obowiązki swe gwałcący mają być karani śmiercią. Artykułów wiary nie wolno „poddawać pod sejm ani sejmiki“. Tytuły obce są zakazane. Wszystkie urzędy są elekcyjne. Sposób odbywania sejm. Koniecznie wprowadzić pogłowne (bo podymne jest niesprawiedliwością) i daniny in natura.

Cały ten elaborat wyszedł z kół przeciwnych wszelkim reformom propagowanym na Sejmie Czteroletnim.

Bibl. w Suchej — Krasin.

— Y Zdania Pewnego Obywatela, Nad Stanem Teraźniejszym Y Przyszłym Dyssydentów Polskich (1790). w 4ce, str. 16.

Broni tolerancji. Nikt o rozumienie metafizyczne nie powinien być karany, dysydemtom należy przyznać porównanie i uspolenie. Imię religii panującej jest rzeczą przestarzałą. Greko-rusini, ewangel. i Ormianie winni mieć pełne równouprawnienie; na manistów (menonistów?) i filipowców trzeba przez szpary patrzeć; wreszcie żydzi, mahom. i karaimi nie powinni być uciskani. Chwali uniwersał obu marszałków konfederacji obiecujący obywatelską sprawiedliwość bez względu na religię. Natomiast projekt deputacji do formy rządu nie wprowadza równości dla dysydemtów. Na końcu proponuje trzy, jak nazywa, zaszczyty, tj.: 1) Król i królowa w Polsce tylko katolicy... 2) Duchowieństwo tylko katolickie do urzędów krajowych ma przystęp... 3) Iż przejście z religii katolickiej do innych wyznań dziać się nie może.

Jocher 9745.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— pewnego ziemianina proste ale prawdziwe przeciw punktom Laudi W. X. L. fol., k. 4.

Przeciw wprowadzeniu wojska niemieckiego do Litwy 8.000 w miejsce ubytych 4.000 litewskich. Ci popelniają nadużycia. Rzecz z czasów króla Augusta II. — Druk gocki. Tyszk. w Czerw. Dw.

— Z Przyczyny Zakusu Nad Zaciekami Wszechnicy Krakowskiej. (1789). w 8ce, k. tyt., str. 31.

„Zakus nad zaciekami“ pisał Siarczyński (ob. tom XXVIII str. 4). — Autor „Uwag“ pisze o sobie, że nie jest literatem i nie mieszka na publicznym miejscu. Nagania on czernidła i ohydliwe nazwiska używane przez autora „Zakusu“. Przyznaje, że krytyka pism Trzczińskiego i Fijałkowskiego dosyć jest dobra, ale napominania ich są surowe, technące pogardą. Broni Przybyłskiego, jest to ogromny erudyta. Broni wynajdywania niektórych nowych słów; daje za przykład słowo „częstotliwy“. Autor „Zakusu“ pokrzywdził bardzo rektora Akad. przez pismo ostre na akademików, których rektor jest wodzem. Niestuszenie też atakuje Akademię, że się niczym poszczycić nie może i że nie bierze udziału w układaniu ksiąg elem. Zapomniał o algebrze Śniadeckiego i o filozofii elekt. Szeidta. — Autor „Zakusu“ pochlebia za to ekjesuitom i pijarom.

Jest to więc jeden głos więcej w polemice wznieconej przez Śniadeckiego przeciw Akademii. Kto mógł być jego autorem? Wyszedł on niewątpliwie nie z obozu krytykowanych i nie jest odparciem ataku Siarczyńskiego, bo trafność jego zarzutów uznaje, a tylko paszkwilową formę nagania. Jestem skłonny przypisać te „Uwagi“ Dmochowskiemu, gdyż Bielski (Vita piarum) powiada, że Dmochowski napisał drugą część „Zakusu“ moderatius scriptam. „Uwagi“ odpowiadają temu określeniu, bo są istotnie „moderatius scriptae“ w stosunku do „Zakusu“. Za autorstwem Dmochowskiego mogłoby i to przemawiać, że na str. 10 cytuje 4 wiersze ze „Sztuki rymotwórczej“ w polskim przekładzie (wydał ten przekład w r. 1788 — ob. tom XV 253). Jagiell.

— Pewnego Ziemianina Podane do rozważenia tym, na których zawisła Prawo całość y wolności obrona Roku 1764. w 8ce, k. tyt. i k. 21 nln.

Pisane przed elekcją (miejsce druku zatajone). Broni zdania, że należy obrać rodowitego Polaka. Siła sejmów dwór zerwał, a bardziej ministrowie. Omawia opresję wojsk cudzoziemskich, choć na pana zeszłego nie narzeka. Winni są panowie, którzy nie dają stacencie sposobu do życia i do nauk. Wszystko poobsadzane Niemcami. Zepsowana senatą powaga. Chłopska swywola (chłopi pomieszała swą krew ze szlachtą, skozaczeni naszym żyją łupem). Miast ruina, wyniszczenie monety. Nie kupcy, ale szlachta płaci cła, a oni jednej taksy nie mają. Odpadają prowincje. Prawa są zepsute, trzeba nowe napisać. Handel upadł, za nie n Gdańszczan nasze prawa. Skarb ma za szcuple dochody. Nie ma wojska i sprawiedliwości. Niezgoda panów i prywatna szlachty jest ojczyzny zgubą. Lekarstwem na to jest rada: rex e numero fratrum, jak zaleca Deuteronomium.

Pod koniec wyraża się o Augustcie III, jak gdyby ten żył: „nie mam w czym łaska-wego szczęśliwie panującego krytykować pana“; podczas gdy na początku nazywa go „zozłym“. Zdaje się więc, że pisane przed śmiercią Augusta, a drukowane zaraz po jego śmierci.

Przypomina wielu szczegółami stanowisko broszury „Sprzeczka polityka z ziemianinem“ (ob. tom XXIX 144) Ossol.

— obojętnego ziemianina (1763)... ob. Heyking Wilh. Aleks.

— O Związku Interessow Polski Z Interesami Politycznymi Innych Europejskich Mocarstw. w Sarmacyi 1795. w 8ce, k. tyt., str. 38.

Istnieje też odbicie z datą 1796 (w Bibl. Ossol.).

Tendencją broszury tej jest wykazać, że wszystkie państwa europ. mają interes w przywróceniu niepodległości polskiej i powinny podjąć wojnę z Moskwą. Najprzód oba mocarstwa rozbiworu Prusy i Austria (Moskwa jest groźną dla Austrii, bo dąży do zjednoczenia szczytatków). Potem Anglia i Francja. Najobszerniej zastanawia się autor nad interesem Francji. Wolność rewolucyjnej Francji nie będzie ubezpieczona, póki nie poczyni takich związków, aby mogła się oprzeć na przeważnie sił w Europie. Austria, Turcja i Szwecja powinny wypowiedzieć wojnę Moskwie, król pruski pozostać neutralnym, a Francja poprzeć koalicję antymoskiewską. Siły wojsk. Moskwy są słabe. Prawdziwa siła imperatorowej jest bardziej na zewnątrz jak na wewnątrz. Opinia (mylna) o jej potęgę waży jej za podwójne siły.

Książeczka ta wykazuje w treści dużo podobieństw do listu Kosmopolity-Syracha (obacz o nim tom XXX 170), a również datowana jest: w Sarmacji 1795. Nie może to być przypadkowe podobieństwo. Zapewne wyszła z tej samej kuźnicy. Równocześnie wyszedł przekład niem. pt. Zusammenhang (ob.).

Askenazy Napoleon i Polska I 234 przypisuje autorstwo Dziejuszyckiemu. — Bentkowski Hist. lit. II podaje str. 35. Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Czetwert. — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— czyli życzenia obywatelskie z prowincji Litewskiej do zarządzenia przez prawo. (1784). fol., k. 2. Krasin.

— ob. Dimarco (filozof. nad Guliverem 1787) — Forsyth (nad chorobami drzew 1791) — Galińska (podane do Stanów 1786) — Hevenesi (na każdy dzień postu 1769) — Małachowski Antoni (nad pochwałą) — Massalski biskup (Projekt) — Monteskiusz (nad przyczynami 1762) — Wąsowski (1606) — Wybicki J. (duchow., monet, zebr.).

Uważ to dobrze ob. Dawid (Psalterz 1773).

Uważaj dobrze ob. Horbowski ks. Michał (1752, 1766).

Uważenie (Na) y Przestrożę przez Szlachetca polskiego de armis Roża (1611)... ob. Traktat.

W tomie XXXI 279 wyjaśniłem błąd popełniony przez Maciejowskiego III 78.

Uwiadomienie Bezstronne publicznymi dowodami wsparte o sporach,

które trwały ad 4. Junii a. c. między niektórymi Zgromadzeniami Augszpurskiej nieodm. Konfessyi (1783).. ob. Friese Chr. Gottl.

Autorami są Friesowie ojciec i syn, a dzieło napisane jest w obronie Goltza. Z Friesami stał w porozumieniu Stackelberg. — Obacz w dopełnieniach pod Friese.

Porównaj także pod Kaufmann (Ausführliche Geschichte der Uneinigkeiten 1783)... oraz pod Büsching (Neueste Geschichte 1785). Także cały szereg ulotnych broszur odnosi się do tych sporów.

Jocher 9732, 9735.

Chrept. — Czartor. — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— o fairwerku w dniu 6tym Maja za pozwoleniem prześwietney Kommissyi Policji Obojga Narodów (1791). w 4ce, k. 8.

Prozą i wierszem.

Bibl. w Suchej — Jagiell.

— Uwiadomienie. Zaiste prawda iż z zaszłego Naywyższego Rozkazu Nayiaśnieyszej Mości zniesionym Towarzystwa Jezus Xiężom tu w kraiu należące Apteki za publicznym ogłoszeniem, y po cennieyszym spuszczone być mają. [Na końcu:] W Lwowie 7meo Grudnia 1773. fol., k. 2 nłb.

Po polsku i po francusku. — Wezwanie do kupowania aptek pojezuickich. Ossol.

— o funduszu dla żebraków ob. Sierakowski Wacł. (1789).

— krotkie lecz bardzo interessuiące o skutkach nieszczęśliwych na zdrowie każdego splywających z dobrowolney polucyi czyli samogwałtu. Z francuzkiego. w Krakowie, druk Ig. Grebla 1787. w 8ce, 2 k. tyt., str. 123.

Por. Tissot.

— względem magnesu, który dzielnością swoją różne wyprowadza choroby. 1765. w 4ce. Ossol.

— o konwikcie Warszawskim XX. Piarów... w 4ce. Czartor.

— z strony XX. Trynitarzów Wileńskich Antokolskich ex gravamine od procedury Magistratu Wileńskiego przez sąd J. K. Mosci Zadworny powzywających. fol., kart 4.

Bibl. ks. Misj. krak.

— [Kommissya porządkowa Xięstwa Mazowieckiego]. w 4ce, k. 1.

O zbieraniu dobrowolnej ofiary (legitymacja dla Ign. Krzysztofowicza i Mat. Tarnowskiego. — Ob. Uniwersał.

— względem Teatru Polskiego (1794)... ob. Dufour.

Bernacki Teatr za Stan. Aug. II 146.

— Miast Wyczerpane z Prawa pod Tytułem Urządzenie wewnętrzne Miast Wolnych Rzeczypospolitey. (1791). w 8ce, str. 13.

Jest to streszczenie ustawy pt. „Urządzenie miast“ (ob.) oraz prawa o sejmikach — a to dla objaśnienia mieszczan, jak się będą odbywać elekcje deputatów i urzędników dnia 1 i 10 sierpnia 1791.

Jagiell. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— w jakim porządku wjazd C. K. pełnomocnego holdowniczego nadwornego Kommissarza i samo homagium przedsięwzięte będzie. Nachricht, in welcher Ordnung der Einzug des K. K. bevollmächtigten Herrn Huldigungshofkommissärs und die Huldigung für sich gehen werde. W Krakowie dnia 25 lipca 1796. roku. fol., k. 5 nlb.

Druk w dwie kolumny po niemiecku i po polsku. Komisarzem był książę Auersperg, feldmarszałek lejtnant i szambelan Jego Ces. Mości.

Ob. Wisłocki w Roczniku dla Archeol. 1870 str. 186. — Gazeta Krak. 1796 nr 63. Jagiell. — Ossol.

— o nowej Organizacji Instytutu Ubogich we Lwowie. w 8ce, str. 10. Ossol.

— Zapraszające Do Przyszłej Regulacji Ubogich w Stołecznym Galicyi Mieście Lwowie. [Tu ozdobnik: harfa i gałązka kwiatów na tle wschodzącego słońca]. W Lwowie 1787. Drukowano U I. P. Pillerowey C. K. Gubernianey Typogr. w 8ce, k. tyt., str. 78 i k. 5 nlb. (sygn. F₄).

Wynalazcą tej regulacji jest jakiś przyjaciel ludzkości w król. czeskim, którego urzędzenia naśladowały Wiedeń i Praga, a w Polsce Zamość, Sambor i Lwów. Regulacja zaczyna się od założenia towarzystwa dla zwalczania żebractwa. Arcybiskup lwowski już wydał list pasterski do plebanów. Ma powstać kasa ubogich, oparta na jałmużnach dobrowolnych. Niedostatek będzie kontrolowany. Opatrzanie ma polegać na żywieniu, przyodzianiu i umieszczeniu. Publiczność będzie dopuszczana do kontroli. — Na końcu: Instrukcja według której przyjąć

ubogiego według przepisów Instytutu postąpić trzeba. Ossol.

— o przypadkach z ukąszeń psów wściekłych i o środkach zaradczych. Dat. we Lwowie 6. kwietnia 1781. fol.

Po niemiecku i po polsku. Czartor.

— Toż... Nachricht, dat. 23 grudnia 1784. fol.

Ossol.

— (Krótkie) o przywilejach i prawach miastu Warszawie a nadewszystko konfraternii i cechom (1797)... ob. Warszawa.

— Publiczności. W Krakowie wyszła z druku książka p. t. Dyaryusz przyjazdu Najjaśniejszego Stanisława Augusta... (Na końcu) W Krakowie, w druk. Ign. Grebla 1787 d. 20 listopada. w 8ce, k. 6. Jagiell.

— skuteczność i własność pigulek Redlingerskich. w 4ce. Ossol.

— o stancyach Jaśnie Ośw. Jaśnie W. Senatorów, Ministrów i Posłów na seym Ordynacyjny Grodzieski w r. 1784. w 8ce.

† Jest to informacja, w czym dworku ma który z nich stanąć. Bibl. w Suchej.

— o Szkole Królewskiej Cylichowskiej, Collegium Regium nazwanej, w Brandenburku leżącej. w Cylichowie, w drukarni Szyndlera y Thaurika. w 8ce, str. 12.

Jocher 1250 (z notaty L. Sobol.).

— (Nowe Doskonałe) O Ustawieniu Realney Szkoły przy Kościele Ewangelikow Reformackiej Konfessyi w Wrocławiu, W przod w Niemieckim, a teraz w Polskim Języku, nakładem teżey Szkoły wydrukowane. [Tu wiśnieta]. w Wrocławiu 1772. w 8ce, k. tyt., str. 47.

Dyrektorem szkoły był pasterz ewang. ref. konfessji ksa. Daniel Henryk Hering, którego podpis znajduje się na końcu prospektu (str. 38). Szkoła była przeznaczona dla wszystkich konfessji, także dla katolików. — Uczono języka niemieckiego, angielskiego i francuskiego — także łaciny i greki, oraz fizyki, matematyki, geografii, pisania wierszy, rysowania, tańców. Poziom nauki musiał być niski. Posiadała szkoła instrumenta i gabinet. Miała muryrowany, 4-piętrowy budynek. Przyjmowała też studentów „na stół”. Suma rocznych kosztów za jednego uczącego się wynosiła 25 talarów i 5 czeskich, a z całym utrzymaniem 129 talarów (co odpowiada 775

złotym polskim). Na końcu jest porządek dla stołowników (str. 39—47).
 Egzemplarz Krasiń. był własnością Nepom. Ochockiego. Krasiń. — Uniw. Kijow.
 — względem systematycznego Wypisu z politycznych rozporządzeń dla Galicyi wydanych, który wkrótce drukowany będzie akcentem niemieckim. Lwów 1791. w 4ce, str. 28.

Ob. Koefil (tom XIX 388). Ossol.

— o założeniu Kantoru Kointelligencji i Wiadomości. W Krakowie przy najłaskawszym przywileju J. K. M. Kraków 1768. w 4ce, k. 2. Ossol.

— (Publiczne) Zdrojów Zdrowych lub wód mineralnych leczących na Śląsku w Kodowie, Reynereu, Altwaser, Szarlotenbrun, Salebrun i Flinsbergu się znajdujących. [Tu ozdobnik]. w Wrocławiu u Gwilhelma Bogumila Korna R. 1777. w 4ce, k. tyt., str 20.

Przechodzi po kolei powyższe zdrojowiska i podaje wiadomość o wartości leczniczej ich wód. Zachęca do przyjazdu lub do kupowania wody we flaszkach. Zdroje te są już od 300 lat znane.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— o śmierci Fryd. Wilh... ob. Fryderyk Wilh. (1797).

— o życiu... ob. Bonawentura z Potencyi (1777).

— o ukończeniu okopów... ob. Wohlmann M. (1794).

Uwiecius Jakób ob. Wujek Jak.

UWIECKI Jan. De morbo irae et curatione ejus.

Starowolski Hecat. — Jabłonowski Musaeum pol. str. 262. — Gąsiorowski Hist. med. I 305.

Zapewne nie było drukowane.

Uwielński Adam ob. Paschani Andr. (1677).

Uwojnia Tomasz ob. Paszkiewicz J. M. (Dolina Jozafatowa).

Uwolek Sebastian ob. Gałęcki Antoni (1642).

Uwolnienie klasztorów mendicantium od płacenia podatku czopowego y podymnego. (1776). fol., k. 1.

Akad. — Krasiń.

— od płacy zatrzymaney Kwarty z Starostw Łukowskiego y Zwolenckiego. w 4ce, k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

UZ Jerzy Fryderyk. Nova Mappa geographica Regni Poloniae, Magni Ducatus Lithuaniae, Regni, et ducatus occidentalis Borussiae secundum eam faciem, quam terrae istae induerunt, ex quo nonnullae partes earum juris vicinorum Principum factae sunt... in quatuor tabulas redacta et edita a Georgio Friderico Uz... Norimbergae 1773. (cm 101 $\frac{1}{2}$ × 87).

Skala: mniej więcej 1 : 1.700.000. — Mapa na 4 ark.

Jest to przeróbka mapy t. zw. Kanters (ob.), będącej może (?) pracą J. Bakałowicza.

Buczek w Pracach Kom. Hist. atlasu 1925 III str. 158. — Rastawiecki Mapografia str. 63. — Finkel Bibl. hist. nr 10912.

Czartor. — Ossol. — Raczyń.

— Toż... 1775 (?).

— Nova Mappa geographica Regni Poloniae, M. D. Lit., Regni et Ducatus Occidentalis Borussiae secundum eam faciem, quam terrae istae induerunt, ex quo nonnullae partes earum juris vicinorum Principum factae sunt et sigillatim nominantur in his tabulis Austriaca Polonia, Occidentalis Borussia et Litv. Russiaca in quatuor tabulas redacta et edita a Georg. Frid. Uz... subcenturione et architecto. Norimbergae 1788, prostat in officina C. Weigelio Schneideriana.

Mapa na 4 ark.

Lewicki Geografia za czasów Kom. Eduk. Nar. 1910. Bawor.

Użalenie ob. Szeptycki Leon (Opowiedź) — Żaba Tad.

Uzdrowienie (Cudowne)... ob. Alojzy (t. XII 123).

— Rzczpltey ob. Wężyk Piotr (Lekarstwo 1649).

UŻEWIC Jan, student Akad. Obraz Cnoty Y Sławy W Przechacney Famiiliej Ich MM. PP. Przyłęckich, wiecznemi czasy nieodmiennie trwający: Ná wesolo fortunny Akt Mażeński Przechacnych Mażonkow. Iego Mości P. Alexandra z Przyłęka Przyłęckiego, y Jey Mości Panny Ewy z Rypniowa Rypniowskiej, Aońskim piorem odrysowány, y ná Vóiechę nowemu Stadłu ofiarowány. Przez Jana Vżewica sławney Akademiej Krakowskiej Studenta.

W Krakowie, v Piątkowskiego, R. P. 1641. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. tyt. herb i 8-wiersz polski na cześć Przyłęckich. — Przedmowa na 2 str. datowana 13 mai 1641. — Poemat zaczyna się: Cnotę świętą i oney wysokie przymioty, Człowiekowi od Boga nadane klejnoty... Muzo wdzięczna objaśnić czas pogodny tobie.

Wysławia w poemacie Mariana, Hieronima, Hermolansa, Achacego, Stanisława, Joachima Przyłęckich — tak samo Ruppiewskich. Na koncu cytat z Plutarcha.

Wiszniewski Hist. lit. VIII 450. — Maciejowski Piém. III 835. — Martinet Les Manuscris slaves 1858.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

UZŁOWSKI Dominik. Proceder WJP.

Dominika Uzłowskiego Skarbnika Nowogr. przeciwko WJP. Alexandrowi Woyniłowiczowi Podczaszemu Nowogrodzkiemu. (1771). fol., 1 ark. dr.

Jagiell.

— Replika... przeciwko Woyniłowiczowi (1775). fol., sygn. D₂. Jagiell.

UZŁOWSKI Józef. Sprawa WW. JPP. Jozefa Rotmistrza i Wincentego Skarbnika Nowogr: Uzłowskich Braci Rodzonych z WJP. Ludwikiem Pacem Starościcem Kowieńskim Successorem zeszl: Jozefa Paca Star: Wileyskiego. (1799). fol., k. 2 nlb. !

Dopis. Jerzy Leopold Lipnicki.

Ob. też pod Puciłowski B.

Uniw. Wileń.

— ob. Pac. Lud. (Sprawa 1798).

Uzłowski Wincenty ob. Pac Lud. (Sprawa 1798).

Uznaniu (O) Boga ob. Sarnieki St. (1564).

Użyteczność Sądów Handlowych. (1790). fol., k. 1.

Akad. — Uniw. Warsz.

Użytek Skarbu Koronnego, fol., k. 1.

Monopolium soli prywatnym osobom zakazane.

T. P. N. w Poznaniu.

Używaniu (O) miecza ob. Budny Sz. (1578).

W.

V. (de). Journal hebdomadaire de la diète (1788—1791)... ob. Journal (w t. XVIII 629).

W. A. ob. Rozmowa Polaka (Wójt Augustyn? 1565) — Wargocki A. — Władysławiusz Adam (1608) — Wolan And.

W. B. ob. Dawid (1558) — Wapowski Bern. — Wojewódka B. (przekład Psalmów).

W. B. (rodzic) Z.(acharkiewicz) R. Z. B. K. ob. Zacharkiewicz W.

W. D. ob. Bertermann Urs. (Abdanckung 1646).

W. E.-B., rytownik ob. Arteński (Triumphans virtus 1672).

W. H. Stand-Rede, Welche Bey Volekreicher Beerdigung Des weyland Hoch-Edel-Gebornen Ritters und Herrn, Herrn George Osswald Von Cettritz, Herrn auff Schwartz- und Conrads-Waldau, etc. etc... Als Selbiger in die Hoch-Adeliche Grufft zu Conrads-Waldau den 11. December. 1693. höchstschmerzlich beygesetzt wurde, Abgelegt Von einem dem Vornehmen und Höchst-Betrübten Hause Treu-Verbundensten Knecht H. W. V. D. H. Gedruckt zur Lissa durch Michel Bukken. 1694. fol., str. 8.

Wrocław, miejs.

W. J., Soc. J. Capitulum Sanctioris Triumphii non Tarpeiae Rupis sed Apostolicae Petrae infundatum sacrum Caput S. Stanislai Kostcae olim a Serenissimo Vladislao IV. Poloniarum Rege,

in Regia Basilica Cracoviensi, SS. Petri et Pauli S. Jesu depositum (1727)... ob. w tomie XX str. 147.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Zamoj

W. J. ob. Woronicz Jan Paweł.

W. J. Wiersz na wiadz J. O. Xcia Jmci Prymasa (M. J. Poniatowskiego) przez J. W. w Warszawie w drukarni Nadw. J. K. Mei. 1786. w 4ce.

W. J. ob. Saint Lambert (Zimeo 1779) — Samson Opera (1781).

W. J. ob. Wedeck J.

W. K. Pilnik na oglądzenie chrapowatej faierki przez K. W. sporządzony y mosiężnikowi offiarowany. W Warszawie w drukarni P. Dufour Kons: Nadw. I. K. Mei, Dyrektora drukarni Korpusu Kadetów M.DCC.XCII. (1792). w 8ce, str. 22.

Nieudolnym wierszem polemika z broszurą „Fajerka“. W związku z tym są broszury: 1) Cygan z Gandzarą. 2) Gandzara prawdy chłuszcząca Cygana. 3) Sekundant między Cyganem i Księdzem. 4) Fajerka na osuszenie kropidła. — W polemice tej głównym działaczem był Karol Surowiecki (ob.), który napisał: Xiędza z kropidłem.

Jagiell.

W. K., Soc. J. ob. Łukomski Mikołaj (1747).

V. L. C. ob. Basilicus Daniel (1599).

W. L. O. ob. Olizar (Do publiczności).

W. L., Soc. J. ob. Męka Jezusowa (1727).

W. M. ob. Wierzbęta Maciej (np. Czechowicza Summaryusz N. Test. 1570; Reja Wizerunek)

W. M. Głos Nieszczęśliwey Matki Ojczyzny Do własnych Dzieci. [Na końcu:] M. W. (1793). w 8ce, k. 4 nlb.

Dość lichym wierszem naśladowanym z Naruszewicza ubolewa autor nad ciężkim położeniem ojczyzny. Wzywa do zaniechania różnych wad np. „Zalóżcie tamę przekupstwa na drodze, Aby złoty żer nie ludzi do wziętku, Bo nim skuszonych ukrzyżują srodze, Postaw się w krośnie rozerwie bez wátku...” Kończy się pochwałami Stan. Augusta: „Sześćdziesiąt-letni król idzie na czele, Ojciec łaskawy cznie (sic) słońce piersiami, Zarezcacie krwawe Moskalom kąpiele, A bądźcie czynu zbawnego brońcami... Łączcie się z królem, podaje wam ramię...” Brońmy się Polacy! — A więc pisane przed akcesem do Targowicy. Jagiell.

W. M. ob. Journal de la diète (1791) — Mowa (1785).

W. M. B. ob. Wresnanus Bartł. M.

W. O. R. B. K. W. G. G. ob. Augustyn ś. (1728).

W. R., Soc. Jesu ob. Pisarski (Mowy 1756).

V. S. ob. Rubricella (1554).

W. S. ob. Isabella (Pieśń 1539).

W. Z., Soc. J. ob. Człowiek (1728).

Wa. Ty. ob. Theses Theologicae.

WAASBERGE. Leichenrede der hochedlen und hochgeachteten Frau Marie-Luise geb. von Heemskerck des hochedlen und hochweisen Herrn Johann Alexander Jungschultz von Roeborn, hochverdienten Rathsverwandten der alten Stadt Danzig zärtlich geliebten Gemalinn gehalten von Waasberge. In Danzig, den 4 August, 1746. Gedruckt bey Thomas Johann Schreiber, E. Hochedl. und Hochw. Raths und des löbl. Gymnasii Buchdrucker. (1746). w 4ce, k. nlb. 2 i 18 k. nlb. (sygn. D₄).

Jagiell.

— Lobrede auf Emanuel Davison. Danzig 1743. w 4ce.

— Standrede gehalten bey dem Sarge der hochedelgebornen und tugendsamen Catharine Elisabeth Hewelken verwittweten Langen den 7. Julius 1745 von... Danzig, gedruckt bey Thomas Johann Schreiber E. Hochedl. und Hochw. Raths und des löbl. Gymnasii

Buchdrucker. (1745). w 4ce, k. 1 i 12 (sygn. C₃).

Jagiell.

— ob. Waesberge.

Wabers Martin ob. Huber Dawid (1625).

Wacelrode (Veisselrodt) ob. Watzelrode Łukasz.

Wach Bartłomiej ob. Vigilius.

Przekładał pisma socynianów polskich na łacinę. — Życie jego i pisma omawia Bock I 2 str. 983.

WACH Gilbert, prof. szkoły gdańskiej. Actus oratorius de laudibus linguarum ebraicae, graecae et latinae in schola reformata Gedanensi a nonnullis Musarum alumnis publice habitus... auspicio Gilberti Wachii... Gedani, typis J. Z. Stolii 1689. w 12, str. 83. Gdańs. miejs. — Ossol.

— Carmen, quo Conradum et Emanuellem Soestmannos, cum ad in Belgio Academiae se conferrent, prosequi voluit. 1693. fol. Gdańs. miejs.

— Justa funebria viro Johanni Henrico Giese persoluta. Dantisci 1687. fol.

— ob. Cato Dionisius (1697).

Wachelied ob. Kuralt (1797).

WACHENIUS Piotr ze Strzelec (Strelicensis), poborca celny na Śląsku. Wierne á prawdziwe Okazanie ktory Zakon á ktora Wiara od Pána Bogá, y co Zákon á co Wiara iest: Także też, Ktorzy ludzie podług tegoż to Zakonu á teyże to Wiary Pána Bogá miłuią, á ktorzy go nienawidzą, y od Zakonu á Wiary odstąpili y odstępuią. Z dozwoleńiem Stárszych Zboru Ewanielickiego wydáne. Przez Piotra Wacheniusa. Roku 1612. [Tytuł w ramce z ornamentu figuralnego]. w 4ce, k. tyt. i k. 75 lb. (sygn. T₁).

Na odw. k. tyt. cytaty z Biblii.

Zaczyna przedmowa Bartł. Bythnera kaznodz. ewangelii św. (na 4 k.). Mówi, że książkę tę zebrał jeden brat chrześc. podług darów sobie od Boga użyzonych, trawiać dobre godziny na pilnym rozmyślaniu wolej, nauki i słowa bożego. Niektóre postęпки ludzkie gani, ale z miłości braterskiej. W przedmowie drugiej, autorskiej (na 3 k.), mówi autor, że jego „zakon“ nie ma nic wspólnego z zakonnikami. Ci zakonów przywiar i zabobonów swoich dźwignych a rozlicznych wielką wielkość wymyślili, i hipokrytonabożnościami swymi lud boży

obłudzą. — Po czym na 1 k. cytaty ze św. Chryzostoma.

W dziele tym omawia autor, co to jest „zakon“ i wiara; odłudzenie od przykazania, a przyłudzenie do obrazów; odzienie owcze obłudnych i ich błędy; dlaczego katolicy nadrabiają tradycjami; obrazów cierpieć się nie godzi (dawni Polacy obrazy ojczyście popalili i topili przyjąwszy wiarę chrześc. — jak pisze Kromer); jak księża po kołędach noszą obrazy do całowania i jak je ustawiają po drogach i po rynkach (str. 36); jak powozem wwiązawszy i rękoma trzymawszy po trzykroć podnaszają i poniżają i górą nad dach wciągają, a żakom każą oplatki chwycić i pospołu się drapać i rwać za włosy; jak z kościoła wodą je oblewać dopuszczają; jak tamy i świece przed obrazami świeca, a farbami i glancami postrzychnionym rozlicznych odpustów nawymyślali; jak pozwalają gomółki, chleby, kokosze przed obrazami składać; jak słupy i kamienie rzezane powystawiali itp. To wszystko na dowód, że katolicy czczą bałwany wbrew słowom zakonu.

Na str. 44 podejmuje polemikę przeciw ołtarzom katolickim „rzemieśniewiczami rękami foremnie a misternie wyrzezanym“. Na str. 48 o księżej spowiedzi u ołtarzy, którą mamroczą kłęcząc przed bałwanami. Msza katolicka jest późnego początku. Są to czary i mistrzostwiczne zaloty, kuglarskie ofiary. Ustawa o wieczery Pańskiej jest całkiem inna. O oplatkach i kielichach katolickich — to wszystko sprzeciwia się zakonowi. Na ścianach kościołów bywają malowane gadziny i zwierzęta czworonogie. — Na str. 68 o czci Boga w oplatkach z wymysłu papieża Urbana kwoli niewieście Ewie laodiańskiej w r. 1264 postanowionej.

Na str. 74 pisze: Ja Piotr Wachenius Jego Rzym. Cea. Wielbności cła i biergiałtu w państwie Błszczyńskim (sic) wybierca... wszelkiego czytającego pilnie proszę: obaczcież się na słowa pańskie... Wyrzucicie bogi cndze... Creatory, Salvatory, Crucifixy, hostye, ciborie, monstrancje, święte Piotry, Pawły, Gawły, Marie, Anny, Zofie... ze złota, srebra, kryształu, kamienia, drzewa, ciasta uczynione, ulane, utworzone... Nawróćcie się, czyńcie pokutę. Kończy na ostatniej stronie dwoma wierszami o zakonie i zabobnach.

Cała ta namiętna polemika z katolickim „bałwochwalstwem“ poparta jest obszernymi tekstami z Pisma św. zestawionymi w całość tak, aby udowodnić stanowisko autora. Język czysty, dużo niezwykłych wyrazów. Autor był niewątpliwie Polakiem — Ślązakiem, a i druk zapewne na Śląsku. — O pastora Bartł. Bythnerze, który dziełku temu patronował ob. tom XIII 488.

Równocześnie z tym musiała wyjść następująca książeczka tegoż autora (Himny), bo omyłki druku dodane do Himnów odnoszą się do „Okazania“.

Bandtkie Hist. druk. I 426 sądzi, że to druk. w Łaszczowie. — Jocher 3201.

Ossol.

— Himny moje domowe. Każdemu Człowiekowi przykład osobliwy. Ku nabożności i pokucie szezdrobliwy. Sam Pan Bog zdźrzyć raczył wierszami napisać, Y Drukiem dla chwały swoiey ná światło wydać. Ephes: 5. v: 18, 19, 20. Bądźcie nápełnieni Duchá, Mowiąc sobie przez Psálmy y Pieśni, y śpiewania duchowne: śpiewając y grząc w sercu swoim Pánu. Dzięki czyniąc záwsze zá wszystko Bogu y Oycu, w Imię Pána nášzego Jezusa Krystusa. [Tytuł w ramce, wyobrażającej Adama i Ewę]. (1612?). w 4ce, k. tyt., str. 35, k. 1 nlb.

Na odwr. k. tyt. wiersz łac.: In libellum precatonum.

Od str. 3 wiersze polskie. W przedmowie wiersz. wymienia swe nazwisko: Piotr imie moje na krzćcie mi dano, Wachenius po ojcę mie zwano... Wierszami imie i przymianek moj, Każdy człowiecze tak na przykład twój... Sam Pan Bóg sprawił z miłości.

Potem idą dalsze wierszyki (ale te aż do str. 25 nie mają osobnych tytułów). Wzywa do chwaleńa Boga, wyznaje wiarę, żałuje za grzechy itp. Wszystkie podzielone na strofy, a każda strofa zaczyna się od liter składających razem jego imię i nazwisko (Piotr Wachenius). — Na str. 25: Wiersze na przodkach swych nie mające imienia i przymianku mojego z tegoż daru boskiego te jako i owe sprawione. — Na str. 30: Nowa poprawa starego tekstu (widocznie przerobił jakiś dawny hymn; zaczyna się: Boże ojcie błogosław nam, a swą świętą szezdrobliwa...). — Na str. 31: Magnificat anima... oraz: Nunc dimittis... — Kończy: O wieczny a wszechmocny mój dobrotliwy Panie, Tobie dzięki, tobie chwala proszę uiech się stanie. — Zamyka rzecz westchnienie: O Panie Boże mój, Ja grzeszny nędznik twój...

Na str. 35 dwa wierszyki (po łacinie i po czesku). Mają tytuł Lemna symbolicum Nominis... To jest przypowjodka na Gmeno. Nad oboma cyfry autora P. W. S. (Strzelicensis, Strzelecki) wytłumaczone raz po łacinie jako Praemia Virtutis Sempiterna, a po czesku Pobożności Węcna Slawa. — Wierszyk czeski zaczyna się: Sama Crnost zde blahoslavi...

Pod tymi wierszami podpis: A Matthia Czechio Borzeslavino B: SS^{ae} Theolog: et poes: studioso. — Wreszcie na 1 k. Omyłki (ale te odnoszą się do poprzedniego dziełka!)

Cała ta książeczka nie ma żadnej wartości literackiej. Wiersze są nędzne, rymy grammatyczne, rytmu brak. Ale jest przyczynkiem do dziejów relig. na Śląsku i żywiofu polskiego tamże. Krasin. — Ossol.

— Summa Świętego Krześcijańskiego nabożeństwa krotkimi słowy na światło wydana... ob. Summa (w t. XXX 44 — 5).

— ob. Pisecius Tomasz (1617).

Wachus ob. Wach.

Wąchoczek Jan ob. Stok (Historya bardzo cudna 1564).

Wąchocka szkoła ob. Nauka.

Wąchocki profes ob. Rzezawski P. (Wieża Dawidowa 1702).

Wąchocki Stanisław ob. Sislovius Stan. (1598).

WACHOCKI Szymon Dominik. Planctvs Poloniae Super ingenti suorum clade, A Kozacis rebellibus illata. Qvem Religio, Mars, Bellona, Fortuna, & Fama, Lyricis Carminibus Lenivnt. Per Simonem Dominicvm Wąchocki Conscriptvs. Anno Domini 1649. Cracoviae. In Officina Typographica Francisci Caesarii, S. R. M. Typographi. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i 4-wiersz łac. Dedykacja J. Nic. Danielowicz, supr. thes., z podpisem autora.

Rozpoczyna opisanie (prozą) klęsk i spustoszeń wyrządzonych przez Kozaków (same ogólniki); po czym 5 ód łac. (np. Mars cohinet rebelles..., Bellona pollicetur se favere Polonis...). Wreszcie napis nakam. pt. Tumulus Famae Poloniae... Tendencją całej broszury jest pobudzić Polaków do odporności.

Hoppe 53.

Ossol.

Wachschlager Daniel († 1689) ob. Boehm M. (Virtus) — Stigallius J. (1650). Thorn. Nachr. 1762 str. 400—1.

WACHSCHLÄGER (Waschläger) Jerzy, sekretarz poselstwa szwedzkiego w Warszawie (ur. 1648 † 1720). Tedis conjugalibus principis Poloniarum Ludovici Jacobi et principis Palatinae Hedvigis Elisabeth. (1691). fol., k. 6.

— Natalis Serenissimi Principis Po-

loniae celebratus a G. Wachschlager legat. Suec. secret. fol., k. 2.

Wierszem łacińskim.

Tor. Kop. — Uniw. Warsz.

— Domitiani Orientis Ioanni III Regi Poloniarum etc. Post Liberatam obsidione Viennam Turcarum Victori Semper Invicto... Applaudet G. Wachschlager S. R. M. Pol. Secret. fol.

Wiersz.

— Carmen gratulatorium Ioannis III post redditam orbi polono triumphato oriente pacem Gedanum ingredienti. 1676. fol.

Hoppe 60, 62.

— Coronationi regis Poloniae Joannis III. Dantisci 1676 fol.

— Laurus poetica, quam honori Johannis Naps natalem celebrantis erigit. Dantisci 1667. fol.

— Nuptiis Caroli XI Suecorum regis et Udalricae Eleonorae Daniae principis hereditariae. Dantisci. fol.

— Proconsularibus honoribus viri Andreae Baumgarten. Dantisci 1673 fol.

WACHSCHLAGER Karol Jakób. Als die Viel Ehr und Tugendbegabte Frau Euphrosyna gebohrne Kehlin Des Weyland Wohl Ehren Vesten und Wohl-gelahrten Herrn Christian Goldniks wohlmeritirt gewesenen Juris Practici allhier nachgelassene Frau Wittwe den 9. Maji 1734. mit Christlöblichen Ceremonien zu St. Georgen zur Erde bestattet wurde, wolte seine schuldige Condolentz gegen das schmerzlich betreubte Trauer-Hauss ablegen... Thorn Gedruckt Joh. Nicolai E. E. Hochw. Raths und Gymn. Buchdrucker. fol., k. 2.

Tor. Kop.

— Die letzte und schuldige Liebes Pflicht Wolte bey der Baare Des Weyl. Wohl Edlen, Vesten nnd (sic) Wohlweisen Herrn Heinrich Czimmermanns gewesenen wohlansehnlichen Rathmanns dieser Stadt als er 1734 den 26 April in dem Herrn sanfft und seelig eingeschlaffen und darauff den 2 May mit gewöhnlichen Solemnien zur Erden bestattet wurde als seinem Hochgeschätzten Herrn Oheim und Pathen abstat-

ten... Thor. LL. AA. Cult. Thorn Gedruckt bei Joh. Nicolai E. E. Hochw. Raths und Gymn. Buchdrucker. fol., k. 2.
Tor. Kop.

— Ich will dir deiner Augen-Lust nehmen! Ezech. XXIV. 16. Dieses wolte als Die Viel Ehr und Tugendbelobte Frau Elisabeth Des Wohl-Ehren-Vesten und Wohlgelahrten Hrn. George Daniel Wachschrägers, Wohlbeliebten u. wohlverdienenden Secretarii dieser Stadt, liebgewesene Ehegenossin den 27. Junii 1734 frühzeit doch seelig von dieser Welt schiede und darauff den 2 Julii zu St. Georgen mit Christlößlichen Ceremonien zur Erde bestattet wurde In wehmütige Betrachtung ziehen und zugleich sein schmerzliches Beyleid an den Tag legen, ein treuer Bruder... Thorn, Gedruckt bey Joh. Nicolai E. E. Hochw. Raths und Gymn. Buchdrucker. fol., k. 2.
Tor. Kop.

WACHSCHLAGER Michal. Votivus Applausus Auspicatissimis Nuptiis, Spectabilis Eruditissimique Dn. Johannis Christophori Elsneri Juris Practici, ut et generosa virtute Ornatissimae Dominae Catharinae Waltheriae, Natalibus Austeniae, ipso die Festivitatibus conjugalis die 21. Febr. Anno 1708. Applaudere Voluit... Thorunii Impress. Johannes Conradus Rütgerus (1708). fol., str. 1.
Tor. Kop.

— Monumentum honoris et memoriae viro eruditione, insigni pietate atque virtutum gravitate claro Dn. Christiano Goldnikio, J. U. Practico famigerato, Anno 1642. die 24. Decembris Hammerstadii nato, Anno verò 1706. die 29. Julii è statione sua inter preces lacrymasque adstantium evocato, et in Aede D. Mariae honoreficientissimis Ceremoniis Dom. IX. Trinit. tumulato erectum à... Thorunii, excudebat Johannes Conradus Rütgerus, Nobiliss. Senatus et Gymnasii Calcographus (1706). fol., str. 1.
Tor. Kop.

(**Wachschräger Michael**). Auspicatum foedus thalami, in festo nuptiali... Michaelis Wachschrägeri... itemque... Annae nat. Schlawiziae, sponsae, anno

MDCOCX. d. XXVI. Augusti celebratum... Thorunii... fol., k. 2.

— Auspicatissimis nuptiis... Michaelis Wachschrägeri... cum... Anna... Georgii Schlawizii... filia... initis prospera quaeque ominabantur amici... Thorunii (1710)... fol., k. 2.

— ob. Boehme (Singularia quaedam 1703).

Wacht ob. Gdańsk (Ordnung 1626, 1656).

Wachtendanch Otto ob. Franconius M. (Epitome 1531).

WACKERBARTH. Drei Königinnen: Wanda de Pologne, Kanitz, Panthea. Leipzig, 1795. w 8ce.

Wackerbarth August Krzysztof ob. Frigander (Leben und Thaten).

WACKERBARTH - SALMOUR Józef Antoni, poseł saski w Warszawie. Glückwünschende Gemüths-Erklärung des allerdurchlauchtigsten grossmächtigsten Fürsten und Herrn, Herrn Augusti III, Königs in Pohlen und Churfürstens zu Sachsen an die durchlauchtigste Republic in Pohlen abgeschickten Staats-Ministres und Commissarien, Tit. Herrn Joseph Antons Reichs-Grafen von Wackerbarth-Salmour und Herrn Wolff Heinrich Freyherrns von Baudis, sowohl die Antwort des Herrn Bischoffs von Posen und des Herrn Reichsinstigatoris und Marschalls Puninsky, in drei besondern Reden gethan. A. 1733. 14 Octobr. w 4ce, str. 16.

Ob. August III. — Po niemiecku i po łacinie. Jagiell.

— List pewnego posła (1733)... ob. List.

— Remonstracja fundamentalna (1733)... ob. Remonstracja.

On inspirował oba te pisemka.

(**Wackerbarth J.**) Dies fortunata in stellis Josephi Antonii Gabaleonis Comitiss de Wackerbarth Salmour Ministri et Plenipotentiarri Augusti III Reg. Pol. in polo Sarmatiae accensa. 1733. fol., k. 7.
Krasin.

— ob. Articles des Pacta (1733) — August III — Expositio (1733) — König (1734) — Lipski Jan (1733) — Poniński Ant. (Responsum 1733) — Votiva (1733).

W Ostrowsk. Danejk. Suada lat. f. II 1, p. 4 są jego mowy: 1) Responsum nomine Augusti III, electi Regis Poloniarum ad sermonem Ioannis Lipski Procancelarii Regni Tarnomonti in Silesia, die 6ta Ianuarij 1734. 2) Sermo in publico utriusque Ordinis consensu habitus 14 8^{bris} 1733.

Waćlaw od św. Augustyna ob. Kozierowicz Waćlaw.

Waćlaw od św. Eliasza ob. Głuchowski Waćlaw.

Waćlaw od św. Franciszka ob. Piasecki Waćlaw (1770, 1785) — Zawacki Waćlaw (Wieczność 1698).

Waćlaw od św. Jana Nep. ob. Malinowski (1738).

Waćlaw od św. Karola ob. Lament (1703).

(**Waćlaw św.**) Baranek niewiuny Męczennik Chrystusów Święty Waćlaw Xiążę Czeski, Patron Korony polskiej zasługami y niewinnością Zycia nie tylko przed światem ale y Niebem głosny i przy pompatycznym wieździe J. Oswieconego Xiążęcia Andrzeja Stanisława Kostki Żaluskiego Biskupa Krakowskiego Xiążęcia Siewierskiego etc. etc. na Wawel krakowski y Solenną tegoż świętego introdukcją relikwii z Kościoła Archipresbyter. P. Maryi do Kośc. Katedral. Krakow. wniesiony. R. P. 1747. d. 7. Maja. W Krakowie w drukarni Michała Dyaszewskiego (1747). w 12ce, k. 12.

Jagiell.

— ob. Boleluczky (1668) — Długosz (Vita S. Stan. 1511) — Muszyński Józef (Kazanie 1793) — Sierakowski W. S. (Kantata) — Venceslaus S. (1732).

WAĆLAWOWICZ Jan Oktawian (1571 † 16 paźdz. 1630). Assertiones Philosophicae De Meteoris In Communi. In Celebri Cracoviensi Academia Publice Ad Discutiendum Propositae, Anno Domini 1597. Die. [dopis.: 3] Ianuarij. [dopis.: Hora 19] A Joanne Waćlawowicz Philosophiae Doctore & Professore. Cracoviae, In Officina Andreae Petricouij. (1597). w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Ded. Stanisław Ciolek comiti a Zelechow. — Na karcie 3 wiersze łacińskie i greckie Fabiana Birkowskiego i łacińskie: Stanisława Kielczewskiego tudzież Alberta Ciolka. — Na końcu dłuższy wiersz

Erazma Sixta oraz krótki wierszyk Marcina Waćlawowicza.

Zawiera 22 tez. Arystotelesa cytuje po grecku (teste Aristotele). Broni zdania, że efficiens meteororum causa est caelum et elementa sed fiunt ex divino instituto. Nullos eventus futuros in rebus humanis significant. (Bliżej to rozwinął w rozprawie: Pyrotheoria).

Ob. Zrzenczycki Przestrog (na ark. A₁) oraz Niesiołowski Otia dom. (1745) str. 225. Jagiell. — Ossol.

— Assertiones Ivris Pontifici Ex Multiplici Materia de Nuptiis. Ad C. Tva Nos. XXVI. Ext. de Spons. & Matrim. Qvas D. F. G. In Nobilissima Parisiensivm Academia Avtoritate Amplissimi Consultissimae facultatis Decretorum Collegij ob consecutendam Doctoratus in Iure Canonico Lauream tuebitur, Ioannes Octavianus Vaclavovic. LL. D. Et Pontificij Iuris Licent. Insignia Doctoratus Deferente Clarissimo Viro D. H. Gviionio I. V. D. & Professore ordinario. In Scholis Decretorum, A meridie ad Vesperam XXIIj. Ianuar. [Tu winietka: głowa lwa wśród gałęzi]. Parisiis, Apud Dyonysivm Binet, prope portam Sancti Marcelli. c1616CII. (1602). w 4ce, k. tyt., str. 23.

Na odwrocie tytułu czterowiersz ad Bern. Maciejovium, episc. crac. de propugnatore harum thesium, podpis.: Gabriel Prevan-tius, Theol. D. S. R. M. capellanus. — Po czym drugi wierszyk de eodem Jakóba Peletariusa.

Dedyk. Maciejowskiemu, dat. Lutetiae Parisiorum Id. Janu. 1602. Mówi, że go wysłali Academiae crac. proceres do Paryża, aby uzyskał exactam cognitionem juris. Przywozi ze sobą simplicem, puram, ve-reque Papinianam jurisprudentiam, a nie frivolis disputationibus resertam. (Taką naganił Maciej Korwin, gdy z Neapolu do Węgier wtargnęła).

Broni tutaj 40 tez z prawa de nuptiis (z Ekstrawagantów). Małżeństwa należą do trybunałów kościelnych. Obowiązują przepisy Soboru Trydenckiego obok przepisów iuris civilis et canonici. Małżeństwo osoby ochrzczonej z nieochrzczonej jest nieważne. Jakie przymioty ma mieć consensus. Vinculum est indissolubile. Separatio możliwa. Inne pytania pozostawia teologom.

Pod każdą tezą cytuje obficie źródła, a nader skąpo literaturę przedmiotu (np. Couar. libro 4, Joan. Andr., Nauar. in Man.). — Jest to więc zwięzłe opracowanie głównych kwestii z zakresu kośc. prawa mał. Ossol. — Uniw. Warsz

— Disputatio Philosophica, De Elementis. In Catholica Et Inclita Ingolstadiensi Academia, post confectum Philosophiae curriculum publicè proposita. Die Septemb. Praeside Rvperto Reindelio, Societatis Iesv, Philosophiae Professore. Respondente Ioanne VVaczlavovvievz Polono Cracoviensi, Artium & Philosophiae Baccalaureo. [Tu ozdobnik]. Ingolstadii, Ex Officina Typographica Wolfgangi Ederi. Anno M.D.XCIII. (1593). [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 24, k. 2 nlb.

Na odwr. tyt.: Carmen Petri Krisicii, palatinidis ducatus Masouiae ad respondentem. Dedykacja autora: Rectori procancel. et caeteris professoribus Acad. Crac., dat. Cal. sept. 1593. Tu dziękuje im za otrzymane początki wiedzy i za dobrodziejstwa. Dysputacja dzieli się na rozdziały de numero elementorum, o ich właściwościach, de generatione et corrupt. elementorum, de motu, de aliis accidentibus. — Wszystko oparte na Arystot., który jest wciąż na poparciu cytowany.

Na końcu jej aprobatą Greg. de Valentia i J. Sallera S. J. — Na ostatnich dwóch kartach wiersze współuczniów (Scheffthallera, Schrenka, Fickera).
Żebrawski Bibliogr. 216. — Wierzbowski III 2929. — Piekarski Katal. (1929) nr 1515. Jagiell. — Kórnik — Ossol. — Uniw. Warsz. (?)

— Iohan: Vaczlavovvievz Philosophiae Doctoris Pyrotheoria Sive De Igneis Meteoris Speculatio. Ad disputationem publicam proposita Cracoviae, Anno Domini 1597. Die Octobris. [Tu winieta: aniołek wśród dwóch rogów obfitości]. Ex officina Andree Petricouij. w 4ce, k. tyt. i k. 27 nlb.

Dedyk. Demetrio Chalecki, datow. ex lycaeo crac. 9 Cal. Sept. 1597. — W niej podnosi znaczenie nauk i brak w Polsce Medyceuszy: adhuc rudes estis et impoliti mei Sarmatae, nondum potestis cum aliquibus ex beatioribus illis terris cum spe victoriae certare...

Zaczynają wiersze greckie i łacińskie podpisane: Kuaminos Eumelos, Fab. Birkowski, Erazm Sixtus, M. Sisenius.

Rzecz sama obejmuje 6 rozdziałów. Opiera się głównie na Arystotelesie, ale cytuje często Lukrocjusza, Ptolomeusza, Senekę, Pliniusza, z nowszych cytuje wierszowaną Meteorologię Pontana oraz Jul. Skaligera, Cardana, Fr. Vicocomercata. Mówi o naturze i podziale meteorów; o gwiazdach i zjawiskach na niebie; dużo o kometach,

blaskawicach i piorunach, grzmotach, ogniach podziemnych. Skłania się do naukowego wyjaśnienia tych zjawisk; tak np. w rozdz. IV odrzuca objaśnianie „fata principum, mutationem regnorum“ z gwiazd. Na k. C₂ powołuje się na obserwacje z r. 1575, ale nie na swoje, lecz cudze (a multis accepimus). Wywody jego mają istotnie charakter „speculatio“, a nie observatio.

Wierzbowski III 3037. — Piekarski Katalog nr 1516.

Drezdeń. publ. — Dziedusz. — Jagiell. — Kórnik — Ossol

— Qvaestio De Investitura Fevdaria ad c. Ex parte. 2. De Feudis. A Joanne Octaviano Vaczlavovvievz, I. V. Doctore, publicè in alma Academia Cracoviensi ad disputandum proposita. Die 9. Decembris. Pro loco inter Doctores Iuris assequendo. [Tu ornament]. Cracoviae, Ex Officina Andreae Petricouij. Anno Domini, 1604. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Na odwrocie wiersze łac. Jacobi Scrobiszewii oraz Mart. Waczlavovvievz fratris.

Dedyk Mart. Waczlavovvievz civit. crac. senatori, parenti et benefactori. — Dziękuje mu za dobrodziejstwa, popierając to argumentami z prawa rzymskiego. Dat. ex contub. juristarum VII Kal. Dec. 1604.

Rozbiera problem znaczenia prawnego inwestytury feudalnej. Ten wasal jest bliższy feudo, cui dominus possessionem tradidit. Przepisy prawa zwycz. feud. contra canonicum et civilem iuris principia nie mają mocy. Disputabitur in coll. canonistarum 9 decembris hora 14. Jagiell

— ob. Dambrowski Kaz. (1605) — Szeliha Jan (Quaestio iuridica 1608).

Bentkowski Hist. lit. II 268. — Siarczyński Obraz II 283. — Święcki Hist. pam. II 253. — Encykl. Orgelb. XXVI str. 288. — Starowolski Monumenta 187. — Formanowicz Katalog Bibl. Kap. Gnieźn. 1932 pod nrem 359. — Barycz Hist. U. J. (1935) str. 550.

WACŁAWOWICZ Martinus. Gratulatio Virtute et Doctrina Vitae Morumque integritate excellentissimis XI Dominis Licentiatis. Cum ad IIII Kalend. Aprilis in florenti et celebri Cracov. Academia supremam Artium liberalium et Philosophici doctoratus Lauream publice solemniterque consequerentur. Cracoviae Anno Domini 1601. w 4ce, k. 8 nlb.

Czartor. — Ossol.

— ob. Sokołowski Stanisł. (O czei 1590) — Waclawowicz Joannes (Assertiones 1597).

WACŁAWOWICZ Stanisław. Majestas pontificia candidissimo Fasciae Lezenianae volumine consignata et ad auspiciatissimum pro cathedra Chelmensi ingressum illustrissimi et reverendissimi domini Thomae de Lezenice Leżeński Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopi chelmensis abbatiae Wyhocensis administratoris perpetui, inclytae universitatis generalis studii Academiae Zamoscensis Cancellarii amplissimi per... in eadem Academia Elementorum Philosophiae ac Eloquentiae auditorem inter festos gratulantium applausus modulante Apolline explicata Anno Salutis 1659. die 19 Octobris. (Na końcu:) Sub auspiciis Martini Foltinowicz, Academiae Zamoscensis rectoris. Zamosci ex officina typographica academiae Zamoscensis imprimebat Andreas Jastrzębski. w 4ce, k. 8 nlb. (sygn. B₃).

Na odwrotnej stronie herb Leżeński; pod nim tetrastych.

Dedyk. Tomaszowi Leżeńskiemu, biskupowi chełmskiemu. — Jest tu siedm ód; gdzie-niegdzie są całe wyrażenia Horacjuszowe. Zamoj.

— Melpomenon Gratvlatorivm Illustrissimis Neosponsis, Domino, D. Iohanni In Zamoscie Zamoyski, Supremo Regni Pocillatori, Terrarum Podoliae, Copiarumque Exercitus Germani S. R. M. Generali. Camenecen: Laticouien: Calussien: &c. Capitaneo. Et Mariae Casimirae Franciscae, Illustrissimorum Parentum, Henrici De la Grange Marchionis D'Arquien, Et Franciscae Comitissae De Chastre, Filiae Charissimae. Per Stanislavm VVaclavvovvicz Stud: Zamoscen. Dedicatvm. [Na końcu:] Zamosci, In Officina Typographica Acad: Imprimebat Andreas Iastrzembski. (1658). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Są to ody na cześć nowożeńców (dicolos i tricolos tetrastrophos). W pierwszych wychwala ród Zamojskich i nowożeńca; w ostatniej słaWi Marię Kazimierę: Illa Dianae species decorae, Ille formosus rubei coloris Vultus, hybernae similis pruinae... Aderit propago candida Vobis. — Dat. V Nonas Martij 1658. Krasień. — Zamoj.

— Pallas Laureata D. Thomae Koczorkowicz Ordin. Canonicor. Regularium Custodum SS. Sepulchri Hierosolymithani Praeposito Lezayscensi ad Doctoralem Sacr. Theolog. Lauream et Perillustri et Admodum Rndo DD. Andrae Kłopoeki S. Theolog. et U. J. Dⁱⁱ praeposito Jaroslaviensi, Scholastico Zamoscen. Prothonotario Apostolico S. R. M. Secretario et Zamosc. Procancellario Dignissimo Per Stanislaum Waclawowicz Elementorum Philosophiae et Eloquentiae in eadem Academ. Auditorem in Gratulationem novi Honoris producta. A. Dom. 1660. 29 April. Zamosci In officina Typog. Academ. Imprimebat Andr. Iastrzębski. 1660. w 4ce, ark. B₄.

Jocher 1966.

Ossol.

— ob. Abrek Andr. (Laurum 1658) — Tutkowski Sz. (Virtuti Foltinowicz 1654, Laurea artium 1653).

Starowski Monum. — Bandtkie H. druk. III 332. — Encykl. Org. XXVI str. 288.

Wacławski Franciszek ob. Decisio (1747).

WACŁAWSKI Szymon. Quaestio logica de relatione praedicamentali, sub felicissimis auspiciis, magnifici, clarissimi et excellentissimi D. Francisci Rolinski, Philosophiae et Medicinae doctoris, ac professoris, Consulis Cracoviensis, Studij Universitatis almae acad. Cracovien. generalis rectoris. A. M... a Zychlin, Philosophiae doctore, et professore, Contubernijque Philosophorum seniore. Dum pro Collegio Minore responderet, In DD. Theologorum peraugusto lectorio Anno reparatae generis humani salutis 1666. novembris 19. horis matutinis publice ad disputandum proposita. Cracoviae, apud haeredes et successores Lucae Kupisz S. R. M. typogr. fol., k. 2 nlb.

Jagiell. — Krasień.

— ob. Baliński Franc. (1677) — Brocki Maciej (1670).

Zestawił spis doktorów krak. z lat 1542—61, o czym obacz Muczkowski Statuta nec non Liber prom. str. 200. — Sobieszczański w Enc. Org. XXVI 288.

Vacuum ob. Kojalowicz Wojciech (Oculus 1648) — Krüger Oswald (Dis-

sertatio 1648) — Magni Valerianus (1647).

WADDING **Lukasz**. *Annales Minorum* (tomów 6). Lugduni 1648. fol.

— Toż:... seu *Trium Ordinum a S. Francisco institutorum*. Auctore A. R. P. Luca Waddingo Hiberno S. T. Lectore jubilato et Ordinis Chronologo. Editio secunda locupletior et accuratior Opera et Studio Rmi P. Josephi Maria Fonseca ab Eborā. Romae, typis Archi Bernabo 1731—36 (Tom I—XVIII). fol.

Zawiera w tomach III—XVI sporo dokumentów odnoszących się do spraw polskich od r. 1254 (Innocenty IV w sprawie pomocy dla Wilh. króla rzym. contra Conradum) aż do r. 1625 (litterae Sigism. III ad Urbanum VIII).

Akty zawarte tu odnoszą się do kanonizacji św. Stanisława (1255), do apostołowania w Inflantach, Prusiech i na Litwie (1254, 1255) oraz na Rusi (1371, 1409), do walki z herezjami w Polsce (1318), do beatyfikacji św. Kunegundy, do klasztorów klarysek (1327—8), do pobytu Jana Kapistrana w Polsce (szczególnie dużo aktów do tego się odnoszących), do uwięzienia Pawła z Pragi na rozkaz Kapistrana (1454), do wojny pruskiej (1454), do beatyfikacji Jana Kapistrana (proszą o nią Andrzej Odrowąż, Jan Tenczyński i inni 1462), do beatyfikacji Jana z Dukli (1618); najwięcej jednak dokumentów do spraw zakonów franciszkańskich, do budowy ich domów, do zarządu polskiej prowincji. — Dużo z tych aktów jest dzisiaj dostępnych w lepszych wydaniach, ale jest spora liczba znanych tylko z Waddinga.

Wadding dzieła nie ukończył; w późniejszych czasach kontynuowali je franciszkanie. W r. 1887 wyszedł tom XXV. — Tych tomów późniejszych nie uwzględniam tu, gdyż przekraczają granicę chronologiczną dzieła.

Annales minorum seu trium ordinum wychodzą od r. 1930 w trzeciej edycji.

Denise Zur Quellenkunde der Franziscaner Geschichte w *Archiv für Lit. und Kirchengeschichte* 1885. — Finkel III nr 30578. Jagiell.

— *Scriptores ordinis Minorum*. Recensuit Fr. Lucas Waddingus ejusdem Instituti theologus. Romae M.DC.L. fol.

Joher II str. 50—1 podaje szczegół i niedokładne wiadomości o Polakach tu zawarte.

— *Compendium* życia B. Micheliny albo Michaeliny Zakonnicy Instytucyi Trzeciego Zakonu S. O. Franciszka

w r. 1737 *Beatyfikowaney od Oyca S. Papieża Klemensa XVI, przetłumaczone przez X. Michała Halkiewicza Franciszkaną z Rocznych Dziejow Waddinga y innych Historykow.* w Warszawie w drukarni Sch. Piarum 1737. w 4ce, 2 ark.

Joher 8559. — Ob. Halkiewicz (t. XVIII 23).

— ob. Barberio (1661, 1690; tu przedruk wielu aktów o Janie Kap.). Finkel III 1886.

Vade mecum piorum sacerdotum, sive Exercitia et preces matutinae, vespertinae ante et post missam, nec non officia SS. Cordis Jesu, Immaculatae Conceptionis, Hebdomas Mariana, et aliae selectae Devotiones ad B. M. V. ad commoditatem sacerdotum tum regularium tum saecularium impressum. *Berdiczoviae*, typ. Fortalit. B. M. V. 1701. w 12ce, str. 359. Czartor.

— Toż:... tum *Religiosorum*, tum *Saecularium*. Reimpressum. Typis Portalitii B. V. Mariae, anno Domini MDCCLXI. (1761). w 16ce, k. 1, str. 359.

Na czele rycina z podpisem T. Rakowiecki sc. *Berdiczoviae*.

Aprobate na przedruk daje Fr. Josephus a B. V. M. de Monte Carmelo.

Jagiell.

— *Medicum To* iest Krotkie y doświadczone sposoby leczenia chorob rozmaitych, Męskich, Białogłowskich y dziecięcych, o Pulsach, Urynách, o krwi puszczeniu, &c. O Powietrzu z przydatkiem Apteki domowej, &c. Ktore mając przy sobie każdy nie tylko sam sobie, ale y bliźniemu łatwo poradzić możesz. O czym przeczytaty na drugiey stronie. Pođane do druku. Przez pewnego Authorá w Roku Pańskim 1721. w Drukarni Jásney-Gory Czestochowskiej. w 12ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 701, k. 12 nlb.

W liczbowaniu błęd, bo po str. 509 idzie str. 600.

Zaczynają 4 karty wierszowanych przedmów, w których autor zachwala swe dzieło i charakteryzuje najczęstsze przyczyny chorób jak hołdowanie pijaństwu i obżarstwu: Galenus i medycy zgodnie nauczają, że się gęba do ludzi choroby wkradają. Mówi też, że ten sam autor wydał już poprzednio „*Compendium medicum*“ (ob. tom XIV 333 — ale to jest inne dzieło

niż powyższe), oraz że „Vademeum“ wyszło już raz (1716) pod tytułem: *Promptuarium medicum*, (ob. tom XXV 284). „Wolno mi z nich co trzeba wziąć jako ze swego, a choćby też z kąd inąd, eo komu do tego“.

Zaczyna rzecz o wpływie znaków zodiacycznych na zdrowie, o puszczeniu krwi, o znakach chorób, o pulsach, o urynach, o dniach krytycznych. Po czym przechodzi do chorób: o bólach głowy i sposobach ich leczenia, o gorączkach, o śledzionie, o krostach, o wypadaniu włosów... itp. W ten sposób przechodzi bez porządku najzwyczajniej spotykane niedomagania i choroby, i podaje przeciw nim lekarstwa. Nie poleca nigdzie lekarstw aptecznych, kosztownych i trudnych, lecz środki domowe, łatwe do sporządzenia. Głównie odwary z ziół, jagód i korzeni, różne proszki, wódki, obmywanie uryną, przykładanie skóry wężowej, sierści zajęczej, zażywanie senesu, enemy itp. Raczej więc jest to medycyna ludowa; ale o zamawianiach i egzorcyzmach nigdzie nie wspomina.

Od str. 470 idzie: Apteka domowa to jest sposób robienia osobliwych lekarstw, które każdy w domu łatwo sobie zrobić może. Tu podaje sposoby sporządzania driakwi, wódek, plastrów, maści, proszków, olejków, syropów itp.

Kończą wiersze „Do Zoila“: Sam Bóg we wszystkim jest bez nagany, Czek i najmędrzy nie bez przegany... Więć i Zoilu masz też swój czubek... ..Sam leżąc w piecu nie gań drugiego...

Wreszcie idzie Regestr (alfabet.) i Errory. Bentkowski Hist. lit. II 453. — Bandtkie Hist. druk. I 70. Jagiell. — Ossol.

— Toż... to jest Krotkie y doświadczone sposoby leczenia różnych chorób męskich, białogłowskich, dziecinnych. O pulsach, urynach, o krwi puszczeniu. O powietrzu etc. z przydatkiem Apteki domowej które mając przy sobie, każdy nie tylko sam sobie ale y bliźniemu poradzić może. Teraz świeżo przedrukowane y z errorów tak typograficznych iako y innych expurgowane y nowo na karcie przyczynione pod tytułem *Additament*. w Drukarni Akademii Zamoyskiej 1724. w 8cc, k. 3 i str. 340 oraz na końcu k. 11 nlb.

Po włożeniu chorób i lekarstw kończy się dziełko wierszami, zawierającymi przepisy o zdrowiu, rubasznym stylem wyrażone. Poczynają się tak:

We dwóch rzeczach należy o zdrowiu staranie
Robić w piciu, w iedzeniu mieć pomiarkowanie.

Gdy się trafi co w niesmak mimo siebie
puszczaj,

A wiatry gdy cię wesprą na stronę wypuszczaj.

Tak się Włosi sprawują, choć ich będzie wiele,

Przy stole lub w rozmowie puszczaią pierdziele —

Lecz Polak polityki takiej nie przyjmuje,
Złe duchy iako może w sobie zatrzymuje,
Chyba gdy się przytrafi przy znaczney ochocie,

Że się wiatry wytrzęsą w tanecznym obrocie.
Akad. — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Toż... albo lekarstwa różne.
Częstochowa 1736.

Katal. pijar. Bielskiego pod nrem 155.

— Toż... to jest krotki i doświadczony sposób leczenia chorób rozmaitych Męskich, Białogłowskich y Dziecinnych... podane do druku przez pewnego Authora w roku 1763. na Jasney Gorze Częstochowskiej. w 12ce, k. 5, str. 450 i rejestr.

Krasiń. — Uniw. Warsz.

— Toż... urynach, o krwi puszczeniu etc. o powietrzu z przydatkiem apteki domowej etc. które mając przy sobie każdy, nie tylko sam sobie, ale y bliźniemu łatwo poradzić może. O czym przeczytaj na drugiej stronie. Przedrukowane w Roku Pańskim 1787. w Drukarni Jasney Gory Częstochowskiej. w 12ce, k. nlb. 5, str. 416 i k. 6 rejestr.

Jagiell.

— ob. Schwentner Kasper (*Chymicum* 1624) — Szczygielski Stanisław (*Catechismus* 1713).

VADIANUS (de Wadt) Joachim, prof. uniw. wiedeń. (1484 † 1551). Habes lector: hoc libello. Rudolphi Agricolae junioris Rheti, ad Joachimum Vadianum Heluetium poetam laureatum, epistolam, qua de locorum nonnullorum obscuritate quaestio fit et percontatio. Joachimi Vadiani Heluetii poet. lau. ad eundem epistolam, qua eorum quae priori epistola quaesita sunt, ratic explicatur. *Impressum Viennae per Joannem Singrenium, Nono Kalendas Julias. Anno Domini M.D.XV. (1515).* w 4cc.

Dedyk. Kasprowi Ursinusowi. Odpowiedź Vadianusa datowana (błędnie): XVII. Kal. Novemb. 1515.

Przedruk w Dominika Nigri Geographia, Basileae 1557 fol.

Janoz. III 3 i I 10—11. — Ob. Arbenz Vad. Briefsamlung (j. n.). — Bauch Rud. Agricola, Breslau 1892, str. 15.

Obacz pod Agricola Rud.

Bibl. Nadw. w Wiedniu.

— Epitome trium terrae partium. Tiguri. 1534. w 8ce.

Ma tu wspominać o geogr. Polski?

— Oratio Coram Invictissimo Sigismundo Rege Poloniae &c. in conuentu Caesaris & trium regum, nomine Vniuersitatis Viennae Austriae per Ioachimum Vadianum Poetam Laureatum habita cum carmine in laudem eiusdem Regis annexo in quo quaedam de ilto (sic, zam. illo) conuentu continentur. Iannes Dantiscus. Sum regina auum. peto sidera, tuta trifulco Fulmine & Arctoi fida ministra Iouis. [Tytuł w ozdoby ramce, w środku k. tyt. na tarczy orzeł biały, w klejnocie korona. Na końcu.] Impressit Viennae Nonis Augusti Anno M.D.XV. (1515). Hieronymus Vietor qui se Principi inuicto hac sua sedulitate commendari cupit. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Ranka tytułowa złożona z ozdób renesansowych (głowy zwierząt i ludzi, kwiaty i liście, u dołu na tarczy trzymane w rękach dwa fantast. postaci cyfry H. W. z krzyżem). Na jednej stronie wstęga, na której wisi torba, a na wstędze litery: I. V. T. V. N. A. M. R. — Co te cyfry oznaczają? Może się w nich kryją inicjały drukarza, np. I.(eronimus) V.(ietor) T.(ypogr.) U.(niv.) N.(ec non) A.(ulicus) M.(ajeat.) R.(eg.) lub temu podobnie. Ale to tylko przypuszczenie.

Podobnej ramki z tymi samymi literami używa Vietor potem w Krakowie, np. obacz pod Valla (1520).

Druk całej mowy antyką renesansową.

Na odwrocie k. tyt. rozpoczyna się wiersz Dantyszka: Ad inuict. Sigismundum Poloniae regem J. Dantisci pro Joachimo Vadiano poeta laureato carmen.

W mowie podnosi zaślony Polski w walce z poganami (Tartari, Roxolani, Pruteni), przypomina stryja Władysława, ojca i matkę Elż. oraz braci, dla każdego znajdując słowa pochwały. — Wychwała łagodność rządów Zygmunta, jego zwycięstwa i jego mądrość w polityce zagranicznej (rozumienie niebezpiecz. tureck. qui maxime communi nostrum salutis infestus est). Cała mowa wytworną łaciną.

Na końcu: Ejusdem Joachimi Vadiani carmen pt. Vienna loquitur (sztuczny wiersz, którego początkowe litery oraz końcowe tworzą dwuwiersz: Principe te perpes regni Sismunde manebit, Nomen et aeternum retinet iam Sarmata laudem).

Przedrukowane w Acta Tomiciana III 399—404. — Ob. Orationes Viennae (1516). — Bartolinus (Oedeporicon).

Janoz. I 293. — Wierzbowski II 919. — Kopera Spis nr 48. — Seruga J. Haller 1934, str. 102.

Bibl. Theresianum wied. — Czaps. (Muz. N.) — Czart. — Czarneck. — Jagiell. — Ossol. — Szembek.

— De nuptiis Serenissimi ac Invictissimi Poloniae regis D. Sigismundi et Illustrissimae Virginis D. Bonae Sfortiae, Mediolanensium ducis Joannis Galeatii, filiae, Joachimi Vadiani, Helvetii, poetae laureati, carmen elegiacum. Impressum Viennae Austriae per Joannem Singrenium, Anno Domini MDXVIII. mense Martio. w 4ce.

Janoz. I 294. — Za nim Juszyński II 296 oraz Wiszniewski VI 340.

— De nuptiis Serenissimi ac Invictissimi Poloniae regis D. Sigismundi, et Illustrissimae Virginis, D. Bonae Sfortiae, Mediolanensium ducis Joannis Galeatii, filiae, Joachimi Vadiani, Helvetii, poetae laureati, carmen elegiacum. In regia Poloniae Cracovia per Hieronymum Vietorem, Philovallensem, Silesitanum Anno a Christo nato MDXVIII. Idibus Aprilis. w 4ce.

Janoz. I 294. — Za nim Juszyński II 296 oraz Wiszniewski VI 340.

— Joachimi Vadiani Helvetii, poetae laureati, de Magnanimo et Invictissimo Sarmatiae Poloniaeque rege Sigismundo, eius nominis primo, sacratissimi et invictissimi ordinis Aurei Velleris socio ascito. Ad ornatissimum virum Iustum Ludovicum Decium, Regiae eiusdem Maiestatis a secretis, elegia. Viennae Austriae per Joannem Singrenium, anno MDXIX. (1519). die XIII. Novembris. w 4ce.

Janoz. I 294. — Za nim Juszyński II 296 oraz Wiszniewski VI 340.

— Joachimi Vadiani Helvetii, poetae laureati, de Magnanimo et Invictissimo Sarmatiae Poloniaeque rege Sigismundo, eius nominis primo, sacratissimi

et invictissimi ordinis Aurei Velleris socio ascito. Ad ornatissimum virum Iustum Ludovicum Decium, Regiae eiusdem Maiestatis a secretis, elegia. Cracoviae, urbe regia Sarmatiae, in officina Hieronymi Vietoris, anno a natiuitate Domini. MDXXXV. (1525). In vigilia divi Andreae. w 4ce.

Tak podaje Janoc. I 294. — Za nim Juszyński II 296 oraz Wiszniewski VI 340.

— Joachimi Vadiani Helvetii De Sarmatia eiusque claris viris sui temporis et de salis fodinis Sarmaticis commentariolus.

Jest to list do Rudolfa Agricoli, zamieszczony najprzód w edycji Pomponiusza Meli De orbis situ commentarii, dokonanej przez Vadiana w Bazylei 1522 (str. 179—83), folio.

Później kilkakrotnie przedruk.: 1) W dziele Pistoriusza Pol. hist. Corpus I 158—163. — 2) W Mitzlera Hist. collectio I str. 1—8.

List Deciana wyrażający żal, że Vadianus bez niego zwiedzał Wieliczkę, zamieszczony jest w Vad. Briefsamml. III 179.

O pobycie Vadiana w Polsce ob. Bauch w „Ungarische Revue“ VII str. 32 (w monografii o K. Ursynie) — oraz Morawski Z dziejów odrodzenia 1884 str. 6.

Janoc. I 249. i III 3.

— De Vadianorum familiae insignibus a Sigismundo I Pol. Rege donatis, ad Melchiorem Vadianum fratrem exegesis Joachimi Vadiani. Hieronimus Vietor impressit 1515. w 4ce.

Bibl. Pawlikow.

— Joachimi Vadiani Heluetii, Aegloga cui titulus Faustus. Eiusdem de Insignibus Familie Vadianorum, ad Melchiorem fratrem Elegia exegetica. Impressum Viennae Austriae per Joannem Singrenium. Expensis uero Joannis Meczker. Anno domini M.D.XVII. w 4ce.

Dodane wiersze Jerzego Logusa, Jerz. Bindera, Melch. Vadiana i innych.

Bauch George von Logau str. 3—4. — Tenże w „Silesiaca“ 1898.

Bibl. miej. Wrocław.

— ob. Agricola R. (Habes 1515) — Albertus Magnus (Isagoge 1515, 1541) — Aretinus Leon. (1515) — Bartolinus Ric. (1515) — Cicero (1512) — Cleophilus Octavius — Dattus Aug. (1517) — Grzegorz Nysseński (1517) — Homer (Batrach. 1522) — Kmita Jan Achacy

(1615) — Mela Pomp. (De Sarmatia) — Niger Fr. (1508, 1510) — Orationes (Viennae 1516) — Pindarus (1513) — Posnaniensis (Parvulus philos. 1516) — Salernitanus And. (Gram. 1533) — Salustius (De conjur. 1511) — Vergerius Petr. Paulus (1511).

Utrzymywał żywe stosunki listowne z kilku Polakami i Niemcami przebywającymi w Krakowie (Dantyszek, Andrzej Grodzicki, Andrzej Vogelweider, J. Decius, Salomon, — zwłaszcza z Rud. Agricolą).

Listy ich do Vadiana ogłosił Arbenz Vad. Briefsammlung 3 t. (1890—97). Tu także listy jego krewnych osiedlonych w Krakowie (Hug von Watt, Melchior von Watt).

Bandtkie Hist. druk. krak. 247. — Bentk. H. lit. II 657. — Roczn. Tow. War. Przyj. N. VII 183. — Czermiński w Roczn. Tow. N. Krak. XIII 237—8. — Encykl. Orgelbr. XXVI str. 120. — Kronika Wiadom. 1859 N. 137. — Morawski Z dziejów odrodzenia 1884. — Morawski Hist. Uniw. II 238—9. — Barycz Hist. Uniw. 1935 str. 35. — Ptasnik Rodzina Salomonów w „Studiach ku

czci W. Zakrz.“ str. 352. — Ks. Mazurkiewicz Pocz. akad. Lubr. 1921 str. 48. — Sinko w Enc. pol. XXI str. 135. — Dobrzycki Psalterz Koch. 1910 str. 17. — Bauch Rud. Agricola 1892. — Arbenz Joachim Vadian 1895. — Pressel J. Vadian 1861. — Goetzing J. von Watt 1895. — Dahlmann-Waitz Quellenkunde 1906 str. 447 i 459. — Finkel Bibl. III 1883.

Wadian Paweł ob. Górski J. (1569). Hosii Epistolae (ed. Zakrzewski-Hipler). — Fijałek w Polonia Sacra 1919 str. 176. — Brückner w Pamiętniku Liter. 1908 str. 236.

O innych Wadianach (Watach), krewnych Joachima, przebywających w Polsce, ob. Wicherkiewiczowa Z przeszłości rodzin pozn. w Dzienniku Pozn. 1915 nr 271—2. — Wotschke Gesch. der Reformation 1911. — Tenże w Posener hist. Monatsblätter 1908 str. 17. — Wojtkowski Bibl. Wpolski 1936 nr 9336.

Wądłowski (Wandłowski) Łukasz (pseud.) ob. Zygrowiusz Jan (Disputacja 1616, Papapompe 1611).

WADOLKOWSKI Jan Nepomucen. Głos IW. Iana Nepomucena Wądłowskiego miecznika, posła ziemi Łomżyńskiej y vice starosty grodzkiego Ostrołęckiego na Sessyi dnia 9 Grudn. 1790 r. miany. w 4ce, karta 1.

Kraśiń

Wadowicer Kreis ob. Haidinger.

WADOWITA (Vadovius) Campius Marcin (ur. 1567 † 28 stycznia 1641).

Disputatio theologica (1620)... ob. Ryb-
kowiez Jan Aug.

Jocher 2630.

Jagiell. — T. P. N. w Poznaniu.

— Disputatio de evidentiâ misterii.

Cracoviae typis Fr. Caesarij 1622. w 4ce.

Jocher 3739.

— Quaestio De Christi Merito,
A Martino Campio Vadovio Theologo
Ordinario, publicè in Alma Academia
Cracouien, Die 1. Aprilis ad disputan-
dum proposita. Praesidente Rñdo Dño
M. Andrea Schoneo, S. Theologiae et
I. V. Doctore. Cracoviae, In Officina Ia-
cobi Sibenecher, Anno Dni, M.DC.III.
(1604). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Na odwr. herb Ciołek i wierszyk Jac. Jak.

Skrobiszewskiego. — Dedyk. Bernardo
Maciejowski, datow. ex aedibus Coll. ma-
joris Anno 1604 die 27 martii. Tu dziękuje
mu za zyczliwość dla Akademii (obsadził
katedry teolog.) i dla siebie (sermonibus
amicorum certior sum factus).

Na końcu: Disputabitur in lect. theol. 1 Apr-
ilis. — Broni bóstwa Chrystusa i jego za-
sług (opus Christi superavit omnia peccata).

Por. Krusius.

Jocher 3516.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Quaestio de merito Christi Do-
mini... Joan. Leopolita praesidente. Cra-
coviæ, Fr. Cezary 1620. w 4ce, k. 4.

— Quaestio de Divinissimo SS.
Eucharistiae Sacramento... Cracoviae
1626. w 4ce.

Ob. Sterngell Zach.

Jagiell.

— Quaestio De Divina Volvntate
Et Radice Continentiae. A Martino
Campio Vadovio. Theologo Ordinario,
publicè in Alma Academia Cracouien:
Die... Iulij ad disputandum proposita.
Praesidente Admodum Reuerendo ac
Magnifico Domino M. Andrea Schoneo
S. Theologiae et J. V. Doctore, eius-
dem Academiae Rectore Vigilantissimo,
et Procancellario dignissimo. [Tu ozdob-
nik]. Cracoviae, Apud Viduam Iacobi
Sibenecher, Anno Domini, 1608. w 4ce,
k. tyt. i k. 3 nlb.

Dedyk. Stan. Sułowski, abb. tincensi, dat.

XI Calend. Julii 1608.

Jagiell.

— Quaestio De Incarnatione, A Mar-
tino Campio Vadovio Theologo Ord-
inario publicè in alma Academia Cra-
couien, die 11. Decembris ad dispu-

tandum proposita. [Tu ozdobnik] Prae-
sidente Reverendo Domino M. Andrea
Schoneo, S. Theologiae & I. V. Doctore.
Cracoviae, In Officina Iacobi Siben-
echer, Anno Domini, M.DC.III. (1603).
w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Na odwołanie 4-wiersz: In arma... (ale herbu
nie ma), oraz wierszyk Jak. Skrobiszew-
skiego ad M. Campium Wadovium.

Dedyk. Nicolao Mielecki, abb. tincensi...

Octavo Idus Dec. 1603. — Disputabitur

11 Dec. Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Quaestio De Hypostasi Aeternae
Foelicitatis, Primoqve Medio Salvts,
Interno Actv Fidei. A Martino Campio
Vadovio: S. Th. Doctore: publicè in
alma Acad. Cracouien. ad disputandum
proposita. Pro loco inter Doctores S.
Th. assequendo. Chronosticon. Docto-
rum numerum qvando Vadovivs ornat:
(1616). [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt.
i k. 5 nlb.

Na odwr. herb Gembickiego i 8-wiersz M.
Buczowskiego. — Ded. Wawrz. Gem-
bickiemu (e Coll. majore).

Disputabitur in lect. theolog. (dopis. XVI
martii 1616 (poprawiono na 1617)).

Na końcu dwa wiersze łac.: 1) anagramat
z nazwiska: 2) Anagorensis Academiae.
Sic Mater filium honorat..., podp. M. M. B.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Quaestio De Invenienda, Co-
gnoscenda, & discernenda vera Christi
in terris Ecclesia. A Clarissimo ac Ad-
modum Reverendissimo Domino, D.
Martino Campio Vadovio, S. Th. Doct.
ac Professore, nec non in Alma Vni-
versitate Crac. Procancellario. & ad
S. Florianum Praeposito. &c. M. Pavlo
Mirowski & Joanni Noskovic, S. Th.
LL. Dum in eadem Vniuersitate in-
signia Doctoratus in S. Theologia capes-
serent, ad decidendum Proposita. Anno
1636. Mense Ianuario, Die Hora 15.
In Lectorio DD. Theologorum. w 4ce,
k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. herb Kretkowskich. — Dedyk.
Erazmowi Kretkowskiemu przez Jana No-
skowica.

Quaestio przedłożona do dysputy polega na
pytaniu utrum propter visibilitatem ec-
clesiae ...signa et notae sunt sumendae
ex qualitatibus extrinsecis nec no. Od-
powiedź stwierdza: haereticis est docere
ecclesiae verae notas non ab exterioribus...

sumendas esse. — Na końcu berła i sub
ausp. Opatovii.

Ob. tom XXII 175.

Jocher 3452.

Jagiell. — Ossol.

— Quaestio De Visione Beata, Illustri & Adm. Reverendo Domino, D. Danieli, Casimiro Krvsio, Canonico Vratislauię. I. V. Doctori, S. Theologiae Licentiato, proponenda ad disputandum, Ab Adm. Reverendo & Illustri Domino Promotore, D. Martino Campio Vadovio, S. T. D. Vniuersit. Cracouię. Vice Cancellario, Praeposito S. Floriani. Pro solenni inauguratione in Doctorem S. Theologiae. Anno Domini, M.DC.XXXVIII. (1638). 22. Martij, Hora 1. matut. in Lectorio DD. Theologorum. Cracouiae. Ex Officina Typographica Francisci Caesarij. w 4cc, k. tyt. i k. 4 nlb.

Problem dysputy brzmiał: Utrum intellectus beatorum... videat omnia, quae sunt in Deo... ita ut perfectio intellectus naturalis nihil ad inaequalitatem visionis beatificae conferat. Dysputa dąży do wykazania, że inaequalitatem visionis beatae causari de facto a lumine gloriae non ab intellectu probabilis est.

Za dziekanatu M. Blossii Buzińskiego, permissu rectoris Alb. Borovii (i berła).

Jocher 7256.

Jagiell. — Ossol.

— ob. Alembek Fryder. (Quaestio de authorit. 1634) — Bossuet Krzyszt. Konst. (1634) — Canisius Canevesi (Hercules 1636) — Cynerski Jan (Lucerna 1636, Gratulatio 1636) — Damałowicz Stefan (1638) — Dambrowski Mikołaj (1632) — Fiołkowicz Kasp. (1632) — Gdowski Zym. (Theoremata 1621) — Gołkowski Szym. (1623) — Kłobucki Jan (Poemata 1609) — Kruśius Dan. Kaz. (1638) — Leopolda J. (Disput. 1619) — Malerius Albertus Carolus (1629) — Miernikowicz Albert (1633, 1636) — Mirowski Paulus (1634) — Miskowski Christophorus (1636) — Mstowski Benedykt (1628) — Noskowiec Joannes (1636) — Nowakowski Adam (Minerva 1638) — Papenkowicz Jakób (1626) — Perowiec Joannes (1632) — Raphael de Leopoli (1628) — Rosparcarius Ben. (1629) — Rybkowicz Jan Aug. (1622) — Rzyśkiewicz Lucas — Siepre F. (De poeni-

tentia sermones 1619) — Sierpski W. (1592) — Skrobiszewski J. (Ad magn. heroem 1603) — Śmieszkwic L. (Hercules 1617) — Sternigel Zach. (Quaestio de admirabili 1634, de natura legis 1629, de divinissimo 1626) — Świczkowski Laur. (Oratio 1626) — Tański Jan (1636).

Jego wykłady „Scholia in cosmogr. Honteri“ a. 1591... ob. w ręk. petersb. opisanym u Korzeniowskiego Zapiski z ręk. (w Archiw. do dziejów liter. XI) 1910 str. 301. Jego listy są w ręk. Jag. 2501. — Jego testament w ręk. nr 3316. — List Socyna do niego ob. w Opera Socyna (Bibl. Fr. Pol.) I str. 475. — Ujął się za Socynem w chwili napadu studentów na niego.

Starowski Monumenta 175. — Wisłocki Katalog rękop. 1877. — Encykl. Orgelbr. t. XXVI str. 290—1. — Muczkowski Statuta 303, 306—10. — Siarczyński Obraz II 284. — Wurzbach Kirchen 1853 str. 234. — Gazeta Warszawa. 1853 nr 234. — Łepkowski w Roczn. T. Nauk. t. 28 str. 254. — Święcki Hist. pam. II 253—4. — Encykl. kościelna XXX 169. — Budka w „Reformacyi w Polsce“ 1928 nr 20 str. 122. — Barycz Hist. Uniw. Jagiell. 1935 str. 504 (o jego dyspacie z r. 1608, której przysłuchiwał się króliewicz Władysław).

Vadovius ob. Wadowski.

WADOWSKI **Idzi** Stefan († 31 stycznia 1721). Beneficium Immortalitatis cum Egressu de collegio Viventium, Magnis Meritis et Sapientiae Perillustris et admodum Reverendi Domini D. M. Andreae Augustini Czyrzyckowic Sacr. Th. Doct. et profess. collatum per M. Aegidium Stephanum Wadowski declaratum Cracouiae 1718. Cracouiae, Typis academicis, 1718. fol., ark. B., Akad. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— Coelum In Terris Mobile, Domvs Lavretana Beatissimae Virginis Mariae, Motrici Intelligentia Seraphico Francisco Commissvm. Et dum Mariana Statva. Ex Ecclesia Collegiata S. Annae, Crac: In Domum Laurentanam Ad Conuentum Patrum Capucinatorum, Noviter Erectam, Cum magno devoti Populi Applausu Introductetvr. A M. Aegidio Stephano Wadowski, Philosophiae Doctore, in Classibus Novodorscianis Dialectices Professore, Contubernij Ge-

loniani Seniore. Prima Oratione Páneyrica Demonstratvm. Annò quò Magno De CaeLo soL VIVVs rIsIt In orbe. Die vero 30. Mensis Maji. Cracoviae, Typis Academicis. (1719). fol., k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. tyt. herb Rawicz i 6-wiersz Stefana Szofdrskiego. — Dedyk. Albrechtowi Dembińskiemu.

Jest to mowa w czasie przeniesienia posągu M. Panny z kościoła św. Anny do kapucynów (ufundował go Dembiński — a zarazem darował kapucynom swą bibliotekę). Jocher 5412.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zamoj.

— Hercules In Fabula Vervs Christus Salvator, Post edomita peccati monstra & impensos labores, Igne Amoris Ad Crucis Pyram Exustus. Scenico apparatu & Metrico pede, per Illustrissimam Scholae Poeseos Juventutem, Spectante Magnorum Hospitum frequentia, in Mariano suae Immaculatae Conceptionis Oratorio, Adoratus. Anno, quo Mortes DeCoLLans Heros eX VirgIne serpsIt (1718). Die verò 12. Aprilis. Cracoviae, Typis Academicis. fol., k. tyt. i k. 8 nlb.

Na odwr. tyt. herb i 4 wierszyki: Krzysz. Gołuchowskiego, Stan. Żetowskiego, J. Chwaliłboga, J. Bobrownickiego. — Dedyk. Jerzemu Marc. Ożarowskiemu. Wychwała tu Wadowski całą rodzinę. Podpis: Aegidius Stephanus Wadowski, scholae poeseos professor.

Po czym treść dramatu. Występuje w nim Rawicz gentilitus (ten wypowiada prolog), a nadto Hercules, Antheus, Prometheus, Admetus, Furiae cum Cerbero Akt I zaczyna się od monologu Herkulesa, potem idą scenae mutae (zabicie lwa, smoka itp.), potem poskromienie korsarzy przez Herkulesa, na scenie odbywa się mustra wojska Gerionowego, przygoda z Admetem i Cerberem, włożenie koszuli Dejaniry, śmierć i pożegnanie bohatera. Właściwie są to sceny o charakterze pantominy, a deklamacje wierszy łacińskich są tylko objaśniającym dodatkiem.

W ostatniej scenie występuje Poesis profana oraz sacra, Fama i Echo i deklamują różne anagramaty nader sztuczne.

Wartość utworu mała, ale ilustruje on dobrze ówczesny teatr szkolny.

Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Liber Votivus VII Virtutum ac Meritorum Sigillis munitus, concedenti super Praesuleum Thronum Gentilicio

Agno Celsissimi Principis. Illustrissimi & Reverendissimi Domini D. Constantini Feliciani in Szaniawy Szaniawski. Dei & Apostolicae Sedis Gratia Episcopi Cracoviensis Cancellarij & Protectoris Faventissimi; inter publicas Salutantium Aclamationes a Nobilissima Iuventute Academica porrectus; ac per M. Aegidium Stephanum Wadowski, Philosophiae Doctorem in Classibus Novodvorscianis protunc Dialectices Professorem &c: reverenti Calamò compendifactus. Annò quo MorDaCes toLLens noXas perVicerat Agnus. Cracoviae (1721). fol., k. 26.

Mieści: In Stamma Celsissimi Illustrissimi et Reverendissimi Principis (pod herbem). — Dedykacja: Celsissime Princeps, Illustrissime et Reverendissime domine. Humillimi et Obsequentissimi Servi Professores Novodvorsiani. Programma. Constantinus Felicianus Episcopus Cracoviensis Dux Severiae.

Jest tu 53 epigramatów przez tyłuż uczniów. Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Quaestio logica de substantia. Cracoviae 1720. fol. Ossol.

— Sonus Vocalis Campanae A Principe Petra & sepulchrali saxo Repercussvs. Immortalem Meritorum & Sapientiae famam Reverendissimi olim Patris Antonini Cloche, Sacrae Theologiae Professoris, Universi Praedicatorum Ordinis Generalis Magistri. Promulgans. & dum Piis Eivsdem Manibus Debitus Exequiarum Actus A Maestissimo & Devinetissimo P. P. Ordinis Praedicatorum Conventu Cracoviensi ad Aedes SS. Trinitatis In magno Condolementum Hospitum Concursu persolveretur: Philadelphico Corde Per M. Aegidium Stephanum Wadowski, Philosophiae Doctorem, Scholae Dialectices Professorem, Collegam Minorem Vocatum, Contubernij Geloniani Seniore. Concitatus. Annò quò Mors DeCepta taCet, paX Verbo est Vera sonante. (1720). Die vero quo Fragranti terrae ferIa IVnII erat. Cracoviae Typis Universitatis. fol., k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odwr. k. tyt. całostronicowa rycina (portret Cloche'a) z podpisem Henr. Czech sc. Cracoviae.

Dedyk. Cypriano Sapecki priori (2 k.), po czym Oratio. — Szczegółów biogr. niewiele. Był zmarły wielbicielem św. Tomasza. Na końcu: śmierć z kosą.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Un. Warsz.

— *Strena aeviternae Gloriam, de exterminis laboribus, vocalibus meritis Perillustris olim Clarissimi et admodum Reverendi Dni D. M. Gregorii Knapieński Phil: Doctoris etc. a M. Aegidio Stephano Wadowski publicata. Cracoviae Typis Francisci Cezary 1719. 29 Dec. Cracoviae, Franciscus Cezary, 1719. fol., k. 4.*

Dzików — Jagiell. — Ossol.

— *Tomus Tollendis. Tenebris Traditus Thomas Theologus Thaumaturgus, Templi Tremendae Trinitatis, Transcurrente triumpho Tanti Tutelarum Tenore Tulliano Tractatus. TVNcQ; TOMVs (a) trIstIs, toLLebat tVrbIDa terrIs. (1719). (a) Christvs Passus. [Na końcu:] Reimpressum Cracoviae, Typis Francisci Cezary, S. R. M. Illustrissimi & Rndissimi Episcopi Crac. Ducis Severiae, nenenon Scholarum Novodvorscianarum Ordinarij Typographi. fol., k. tyt., i k. 7 nlb. (sygn. D₁).*

Na odwr. herb i 4-wiersz łac. — Dedyk. Józefowi Ant. Radomickiemu, kasztelanowi pozn. (na 2 kartach).

Na ost. 4 kartach zawarty jest panegiryk na cześć św. Tomasza. Osobliwością jego jest to, że składa się z samych wyrazów zaczynających się od litery T... a więc: Theologorum Titanem Thomam Tullianis titulis tractare timon transverberat. (Jest to zresztą sztuczka nieraz w ówczesnych panegirykach spotykana). Aby to osiągnąć, trzeba było niektóre wyrazy zastępować ich opisaniem. Tak np. Akademia Krak. nazwana jest Tutrix Tritonia, miasto Kraków: Tres Turres, Cantium Canticorum; Tonus tonorum, zamiast papieża mamy Tenutor Tiaratus Templi itp. — O treść w takich razach mniejsza.

Być może, że istnieją dwa różne odbicia, skoro na tytule użyto zwrotu „reimpressum“. W egzemplarzu Jagiell. sygn. A stoi pod h, A₂ pod vit, B pod ij, C pod al, D pod T.

Jocher 5409. — Chłędowski Spis 81. — Juszyński II 295. — Tuwim w „Wiadomościach Liter.“ 1933 nr 9 str. 5.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Przypkowski — Un. Warsz. — Un. Wileń.

— *Toż:... Cracoviae, typis Academicis (1724). fol., k. 8.*

Odmienne edycja. W tytule wypisany cały wyraz TVNcQVe, stąd data o V lat późniejsza. — Na odwrocie tytułu dwaj rycerze tworzą kolumny.

Sygn. A stoi pod m, B pod przecinkiem, C pod ali, D pod. ub.

Dedykacja temuż J. A. Radomickiemu.

Jagiell. — Raczyn.

— *Unio virtutis et sapientiae in probato binione excellentium ac eruditorum Dominorum, D. Georgii Maria de Meliorutiis et D. Michaelis Zaleski, Cracov: in Artibus et Philosophia licentiatorum, dum in Alma Universitate Cracoviensi, per clarissimum et admodum reverendum dominum D. M. Simonem Josephum Wrobleński, Philosophiae doctorem, eiusdemque Tractovianum et Ordinarium in Collegio Maiori astrologiae professorem, ecclesiae collegiatae S. Annae canonicum, in peraugusto DD. Theologorum lectorio, praesente magnorum hospitem corona, ritu solenni, Artium magistri et Philosophiae doctores crearentur, laureata, et a M. Aegidio Stephano Wadowski, AA. LL. et Philosophiae in eadem universitate doctore et professore, in vim gratulatorii plausus, demonstrata. Anno, quo Divinae Naturae cum humana Unio facta est MDCCV. die vero XXII. Febr. (1705). fol., ark. B₂.*

Dedyk.: Orbis Lechici Patrono, B. Ioanni Cantio.

Dzików — Jagiell. — Raczyn

— ob. Federowicz M. St. (Laureatum 1713) — Pałaszowski Kaz. Stan. (Cathedra 1721).

Muczkowski Statuta 377.

Wadowski Jakob ob. Gorczyński A. M. (Joannis 1707).

WADOWSKI Józef Jan, kanonik warszawski. Cien życia Ludzkiego Z drogą z tegosz cieniem Duszy do zbawienia Pod łaskawym Aspektem Iasnie Wielmożnego Im. X. Stanisława Ną Wielkiej Witwicy Witwickiego Biskupa Poznańskiego Wierszem Polskim Czteremá liniami Dzieciństwa, Młodości, Męstwa, y Stárości, Przez X. Jozefa Wadowskiego Kánoniká Wárszawskiego, Plebana Zbikowskiego Obiasniony. [Tu linia]. w Warszawie w Drukarni Col-

legium Scholarum Piarum Roku 1691.
w 4ce, k. tyt. i k. 63 nlb.

Na odwr. herb i 6-wiersz. — Ded. Biskupowi. Składa się z dwóch poematów. Pierwszy z nich dzieli się na 4 części wymienione w tytule. Wykazuje, że w żadnym okresie życia nie masz szczęścia ni jego pewności: Nietrwały jakoś ten żywot człowieczy — Rozumiesz, żeś mąż, a tyś tylko w rzeczy — Gładkość, uroda... (w latach młodszych) w swym pozorze bywa — A w późnych jak liść z drzewa opadywa... itd.

Od k. F₂ idzie drugi poemat: Droga z tego duszy cienia duszy do zbawienia. — Droga ta to bojaźń Boga, wargarda bogactw, pamięć o zbawieniu. Ciała furta w niebie, niewiele weszło do Ziemi Obiecanej. „Tędy głupi i mądry, pan także ubogi — Ma iść, bo inszej w niebo trudno znaleźć drogi.“

Wierszowanie gładkie, język czysty, ale treść i całe ujęcie czysto moralizujące, dydaktyczne.

Jocher 6085. — Bandtkie H. dr. Kr. Pol. II 192. — Załuski Bibl. 88. — Korbut² I 510. Chreptow. — Czartor. — Ossol.

— Daniel Prorok Xiążę Assyryjskie Na pierwszą Audyencyą Wprowadzony W Dom Nieśmiertelney Sławy Iasnie Oswieconey Xiężny Państwa Rzyskiego Jeymosci Paniey Paniey Elzbiety Hrabiney ná Wisniczu y Jarosławiu Lubomirskiey Marszałkowej Wielkiey Koronney, Śpiskiey &c. Staroséiney. A potym Cálemu świātu Polskiemu Oddany. Przez Xiędza Jozefa Jana z Wadowa Wadowskiego, Kantora Katedralnego Łuckiego, Kanonika Wárszawskiego, Sochaczewskiego, Pęcickiego Proboszcza, D. S. Th. w Warszawie, w Drukárni Collegium OO. Scholarum Piarum. Roku Pańskiego 1699. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 347.

Dedyk. Elżbiecie Lubomirskiej, marszałk. kor., w której wychwala przymioty i graje księżnej. — W przedmowie do czytelnika życzy sobie, aby dissidenci do opaczego mię sądenia nie mieli fundamentu. Bardziej go duch Danielowy aniżeli delficki zagrzewał.

Poemat, pisany oktawami, podzielony na 14 rozdziałów. Oktawy nazywane są „odami“. Na marginesach częste odsyłacze do Pisma św. — Treść oparta wiernie na Biblii, ale przeplatana od czasu do czasu „annotacjami“ to jest moralizującymi refleksjami autora (pisanymi także oktawą). Na str. 221—54 obszernie opisany epizod Zuzanny ze starcami. Język polski jest

czysty, wierszowanie gładkie, ale polotu w tym nie ma.

Od str. 275 idzie szereg wierszy tegoż autora pt. „Komplementa przy Danielu Proroku do światowej Dusze“. Są to rozmyślenia bądź to saficką strofą, bądź to czterowierszami na tematy różnych grzechów (pycha, łakoinstwo, zazdrość, gniew, nieczystość, obżarstwo, lenistwo ku służbie bożej itp.). Cytuje na marginesach źródła tych swoich refleksji, jak np. Pismo św., Owidego, Wergil. i Horacego, Tomaszka a Kempis, Swetoniusza, Wal. Maksym., Speculum exemplorum, Baroniusa, Pliniusza, Plutarcha, Liwiusza, Trogusa, Properejusza, św. Grzegorza, św. Augustyna itp. Uderza w tych wierszach na światowiczków, na mazzkaraty, pijaństwo, próżniaków itd. Cały nastrój ascetyczno-pobożny, forma dość zręczna. Np.: Przed Namiestnikiem boskim mało co powiadasz — Jakbyś z drewna ma duszo, kiedy się spowiadasz — Każesz się pytać sama, mało co wyznajesz — Większe grzechy utajasz a drobiazeczki bajesz.

Kończy ten zbiorcik: Komplement ostatni na waletę do światowej Dusze (na str. 339—47), napisany wierszem 13-zgłoskowym: „Umartw ducha w łakomym na krótki czas ciebie, Wieczne za to odbierzesz od Boga weselo“. — Między poetami relig. epoki barokowej należy się niewątpliwie Wadowskiemu jakie takie miejsce.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Kolumna Nieśmiertelney Sławy Domu Starożytnego Wielmożnego niegdy Imię Pana Jana z Obor Oborskiego Starosty Sochaczewskiego, post Martis, in arena Mortis w Roku ninieyszym, dnia trzeciego Miesiąca Lutego w Koséiele OO. Dominikanów Sochaczewskich przez X. Jozefa Iana z Wadowa Wadowskiego, Kantora Prałata Katedralnego Łuckiego, Kanonika Wárszawskiego, Sochaczewskiego, Pęcickiego Proboszcza. D. S. T. tym pogrzebowym Kazaniem Wystawiona. Thieny przy niey ná końcu nád grobem. w Warszawie, w Drukarni I. K. M. OO. Scholarum Piarum. Roku Pańskiego 1698. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odwrocie „kleynot“ Oborskich i 10-wiersz. — Dedyk. Stanisławowi Wojc. Oborskiemu. — Po czym tekst kazania (z koligacjami domu Oborskich). Wreszcie wierszowany „Nagrodek“ oraz sześć trenów rymami, strofą saficką. Kazanie druk. antykwą, treny gotykiem. Chłędowski Spis dzieł str. 19.

Akad. — Ossol. — Uniw. Wileń

— *Philosophia universa... per Iosephum Wadowski defensa. Varsaviae. 1683. fol.*

WADOWSKI Stanisław († 1769). *Promulsis Literarij Honoris Laurea Prima Philosophica Ritu & Affectu Materno Palladis Iagellonicae, V. VV. DD. Primae Laureae Candidatis, dum post praemissum examen, Clarissimo & Excellentissimo Domino, D. M. Stanisław Mameczynski, Philosophiae Doctore, ejusdemque & Ordinario Póeseos in Collegio Minori Professore, Notario Apostolico, Artium Liberalium & Philosophiae Baccalaurei, in magna Illustrium Hospitum corona, more solito declarantur, Exhibita, Officiose tandem, A Stanislao Wadowski, Ejusdem Laureae Primae Candidato, Inducta. Anno Domini 1731. die 17. Martij. Cracoviae Typis Universitatis. (1731). fol., k. tyt. i k. 9 nlb.*

Na odwr. tyt. herb Czartoryskich i 4-wiersz łaciński. — Dedykacja: Stan. Czartoryskiemu, chorążycowi W. X. L.

Po czym wiersze i proza nakam dla św. Jana Kantego, dla egzaminatorów, dla kandydatów (Pacynowski, Ant. Rogawski, Krz. Strzedulski, P. Górski) i dla autora. Na końcu: Sub ausp. M. Waleszyński.

Cytowani Owidiusz, Plutarch, Plato (Coena). Jocher 1538. Akad. — Ossol.

— *In nomine Domini Amen. Quaestio medica de pleuritide, sub felicissimis Auspiciis Magnifici Perillustris et Reverendissimi Domini D. M. Casimiri Pałaszowski Sacrae Theologiae Doctoris et Professoris, Ecclesiarum; Cathedralis Cracov: Canonici, Collegiatae Cureloviensis Decani, Parochialium S. Stephani Crac: Praepositi, in Czerniechów Curati, Scholarum Nowodworsecianarum et Contubernii Hierosolymytani Provisoris, Canonizationis B. Joannis Cantu Procuratoris, Librorum per Diocesim Cracov: Ordinarii Censoris, Studii Generalis Universitatis Crac: Vigilantissimi Rectoris pro Loco inter Clarissimos et Excellentissimos DD. Inelytae Facultatis Medicae Doctores et Professores in Alma Vniversitate Studii Generalis Cracoviensis obtinendo. a M. Stanislao Wadowski Philosophiae*

et Medicinae Doctore publice ad disputandum in Lectorio C. C. D. D. Theologorum proposita. Anno Domini 1750. Die 1. Mensis Junii. Typis Collegii Majoris Academici. fol., kart 2.

Jagiell.
— ob. Gliński Jak. (*Capitolium* 1674) — Herka Kl. (1681, *Liber* 1732 i 1734) — Kaszewicz Kazimierz Józef (1766) — Kopeiński Antoni (*Excellentia* 1764) — Wasowicz Florian (*Militia Palladis* 1762).

Janocki Lexic. II 65. — Muczkowski Statuta 392, 417. — Gąsiorowski Hist. medyc. I 332, 387. — Wachholz Wydział lek. 1935.

Wadowski Wacław ob. *Decisio* (1738).

Waebbers Andreas ob. Maronius Melch. (*Status* 1639).

WÄCHTER Jan. *Der Kummerhaften Einsamkeit Entgegen steht die Hochzeit-Freud. Oder: Schuldige Glücks- und Ehren-Bezeugung, Mit welcher, Als der... Ephraim Oloff... Mit der... Christina, Des.. Iacob Grassen... Tochter, Sein... Ehe-Verbündniss den 1 May dieses 1714. Jahres... vollen zogen... hat contestiren wollen... Elbing, gedruckt bey Samuel Preussen. fol. k. 2.*

Wrocław. miej.

VAELKEREN (Vaelckeren, Valcaren)

Jan Piotr, historiograf cesarski, Vienna à Turcis Obsessa, à Christianis Eliberata, Sive Diarium Obsidionis Viennensis, Indè à sexta Maji ad decimam quintam usque Septembris deductum, Authore Joanne Petro à Vaelckeren, Sacri Romani Imperij Equite, Sac: Caes: Maj: Consiliario Aulico Bellico, Generali Auditore & Historiographo: unà cum typis aeneis. Cum licentia Superiorum, & Privilegio Caesareo. [Tu linia z gwiazdek]. Vienna Austriae Typis Leopoldi Voigt, Universitatis Typographi, Anno 1683. w 4ce, k. tyt. i str. 92, k. 4 nlb. i tablica.

Dedyk. Rutgero comiti à Stharenberg. — Na czele przywilej autorski ces. Leopolda, datow. Lincii 20 octobr. 1683. — Dalej przedmowa Lectori, gdzie pisze, że komunikował przed drukiem swą relację ludzdom wiarogodnym, biorącym udział w wypadkach. Korzystał też z archiwów. Opowiada dzieje oblężenia z r. 1683. Geografia Austrii. Obliczenie sił wojennych

cesarskich. Turcy przystępują do oblężenia. Po czym następuje diariusz z lipca i sierpnia (str. 44) oraz września (str. 70). Diariusz ten opowiada to, co się działo wewnątrz miasta; o innych wypadkach prawie nie wspomina. — Na stronie 75: Catalogus sive Lista bassarum et copiarum quae lustratione coram Primo Vezirio 7 septembris facta sunt numeratae et scriptae. (Jest to dokładny spis sił tureckich, wedle wykazu znalezionej w tureckim obozie).

Na str. 82 o pojawieniu się odsieczy; obecność Sobieskiego zaznaczona, ale rola jego naczelną przemilczana (dowodził tylko prawym skrzydłem).

Na str. 89 o mowie podkanclerzego do cesarza Leopolda. O spotkaniu Sobieskiego z cesarzem.

Na str. 92 Errata.

Na ostatnich czterech kartach specyfikacja amunicji znalezionej w obozie tureckim; także armat i pocisków zużytych przez obrońców Wiednia przez cały czas oblężenia.

Dodana tablica cm 11 × 43: Vienna a Turcis obsessa et Deo dante a Christianis eliberata. — Domenico Rossetti sculpsit.

Bibl. Nation. w Paryżu — Bibl. Wolfenbüttel — Czart. — Hamburgska Stadtbibl. — Jag. — Monachij. miejs. — Raczyń. — Uniw. Wiedeń.

— Toż:… Authore Joanne Petro a Vaelekeren, I. R. I. Equite, S. Caes. Maies. Consiliario Aulico-bellico, Generali Auditore et Historiographo: una cum typis aeneis. Juxta Impressum Viennae Austriae, prostat Bruxellis, apud Lambertum Marchant. 1684. w 12ce, str. 155.

Czartor.

— Toż:… Bruxellis, Sub signo Patris 1684. w 12ce, str. 166.

Hamburgska Stadtbibl. — Monach. państw.

— Wienn von Türcken belagert von Christen entsetzt Das ist: Kürztliche Erzebl- vnd Beschreibung alles dessen was sich vor- in- vnd nach der grausamben Türkischen Belägerung der Kayserlichen Residenz Stadt Wienn an Oesterreich Anno 1683 vom 6 Maj an bis 19 Septembris von Tag zu Tag donckwürdigis zugetragen. Erstlich in Lateinischer Sprach beschrieben. Durch der Roem. Kayserl. Majest. Hoff-Kriegs-Rath General Veld-Kriegs-Auditoren vnd Historiographum Johann Petern v. Vaelkern dess Heyl. Roem. Reich Reichs Rittern. Anjeto auss dem La-

teinischen ins Teutsch übersetzt und in Truck gegeben von dem Authore selbst. Mit Kayserlichen Privilegio und Freiheit. Gedruckt zu Lintz in Oesterreich bei Johann Rädlmayer 1684. w 4ce, str. 104 i Anhang k. 4 (rycin 2 i plan Rossettiego).

Bibl. Nation. w Paryżu — Monach. Państw. — Uniw. Wiedeń.

— Vienne assiegée par les Turcs et delivrée par les Chrestiens. Or Journal du siège de Vienne, Depuis le 6 de May de l'année 1683 jusqu'au 15 de Septembré de la mesme Année. Composé en Latin Par Pierre à Vaelkeren Chevalier du St. Empire Conseiller Aulique & Bellique de Sa Majesté Imperiale & son Auditeur & Historiographe General. Avec des figures. Et se Vend A. Bruxelles Chez Lambert Marchant au Marché aux Herbes 1684. w 12ce, str. 215.

Bibl. Hamburgska Miej. — Bibl. Nacional w Madrycie.

— A Relation Or Diary Of The Siege Of Vienna. Written by John Peter a Valcaren, Judge-Advocate of the Imperial Army. Drawn from the Original by His Majestie's Command. London, Printed for William Nott in the Pall-Mall, and George Wells Bookseller in St. Paul's Church-yard, 1684. w 4ce, k. tyt., 2 mapy, k. 2 nłb. i str. 112.

Pierwsza mapa: Description of the Turkische Camp. (plan obozu); druga: Vienna (właściwie tylko fortyfikacje). Czartor.

— Dell' Assedio di Vienna con le Vittorie de Christiani. Scritto dal Signor Giovan. Piero da Velekeren Cavalier del S. R. J., Consigliere di Stato, e di Guerra di S. M. Ces., suo Generale Vditore, e suo Storiographo. Volgarizzato per opera di Antonio Bulifon, ed accresciuto, di molte notizie. In Vienna d'Austria presso Leopoldo Voigt 1683. E in Napoli presso Giuseppe Roselli 1684. A spese di Antonio Bulifon, Libraro di S. E. Con. licen. de' Superiori e. Privilegio. w 12ce, str. 301 i 18 (z ryciną).

Bibl. Nacional w Madrycie.

— Vienna assediata da' Turchi e liberata da Cristiani ouvero diario dell' assedio di Vienna dal di sei di maggio

infino al di quindici di settembre. Del sig. Giovanpiero Vaelekeren, cavaliere del sacro rom. imp. consigliere di guerra, auditore generale e storiografo dell' imperatore volgarizzato. In Vienna e in Firenze, per Antonio Navesi, nella stamp. di S. A. S. 1683. w 4ce, str. 124 i rycina (plan obłożonego Wiednia).

Pod dedykacją al marchese Pierfranco Vitelli gentilhomme di camera e cap. de' trabantanti del duca di Toscana, podpisany Francesco Memmi. Czartor.

— Vienna assediata da Turchi e liberata da Christiani... dato in luce in idioma latino dal Signor Gio. Pietro Velcheren nuovamente tradotto in lingua italiana da Dorotheo Alimari. w 4ce. Bibl. Narod. w Paryżu.

(Waeltzscy). Sprawa JJ. PP. Von Clermontt Braci rodzonych, Wäéltzskich, Edmunda Fion, i Macieja Scheryna, Wernickich, Adama Wildenszteyna Acheńskiego, Barstow, Eliotta i Szymtta Gdańskich, Kupcow Zagranicznych: JP. Leonarda Joehera Obywatela i Kupca Wileńskiego, z JP. Franciszkiem Frybesssem cały swóy majątek na satysfakcyą Wierzycieli oddającym, i z Jeymość Panią Franciszką z Przegalińskich Frybessową do tegoż Mężowskiego Majątku pretensyą bez żadnych słusznych i Prawnych zapisow od nie małego czasu i dopióro ieszcze nawet formułący, i z Osoby własney swojey dłużnicze. (1798). fol., k. 3 nlb.

Dopis. Stan. Orzechowski (wnosił).

Uniw. Wileń.

Waesberge (a) Janson, księgarz księgarz w Utrecheie ob. Catalogi (1680) — Węgierski And. (Systema 1652).

Ob. o nim Bandtkie Hist. druk. I 93—7. Tu wylicza kilka poloników, wydanych u Waesberga.

Wäsche (Des hochlöblichen Preussischen Frauenzimmers grosse und kleine) mit denen Pohnischen Reichstagen in Parallele gezogen, und in Form eines Briefes, mit schertzhaffter Feder, entworfen.

Zamieszczone w „Erleutertes Preussen“ (1723). Arnold Gesch. der deutschen Polenliter. 1900. str. 33.

WAETZOLD (Wätzold). Abdruck derer in die Thornische E. Hoch. Edl. Raths und Gymnasii Buchdruckerey neu angeschafften Schriften. 1746. fol. Tor. Kop.

— Abdruck Deutscher Schriften in E. Hochedl. Hochw. Raths und des Gymnasii Buchdruckerey... in Thorn Anno 1746. fol. Tor. Kop.

— Abdruck Lateinischer Schriften in E. Hochedl. Hochw. Raths und des Gymnasii Buchdruckerey in Thorn Anno 1746. fol.

Mocarski Książka w Toruniu 1934, str. 102.

Tor. Kop.

Waez Franciszek ob. Torres Jakób (O rozszerzeniu 1603).

Waffen (Die Siegreichen Schwedischen), werden bey einem blutigen Treffen wider die moscowitische polnische Völcker bey Riga glücklich geführet und mit einer herrlichen Victoria von der Fama ausgerufen. Aus Memel berichtet, vom 27. Julii 1701. [Na końcu:] Nürnberg, zu finden bey Joh. Jonathan Felscheckers sel. Erben. (1701). fol., k. 3.

Waffen (Polnische) ob. Schuppius J. B. (1657).

Waga miłości Pana Jezusa ku ludzkiemu narodowi z naszey ku niemu niewdzięczności to iest Rozmyślania na Święto Najsłodszeo Serca Jego z przydaniem krótkich uwag o męce Pańskiej w wszystkie inne Piątki całego roku ważnych mieysc pisma świętego zebrane y do druku podano przez Zakonnice Nawidzenia N. Panny 1719. W Krakowie w Drukarni XX. Sch. Piar. 1719. w 8ce, k. 12, str. 179.

Uniw. Warsz.

— między stanem cywilnym y wojskowym. (Projekt z r. 1788). fol., k. 1. Bibl. w Suchej — Czartor. — Uniw. Wil.

WAGA Stefan. De iis quibus ius belli gerendi competit. Vitembergae, J. Fr. Sebtomachus. 1739. w 4ce.

Cytuję Catalogue des livres impr. de la Bibl. du Roi, Paris 1753 I nr 553. — Ale czy to Polak?

WAGA Teodor (Szymon od św. Klemensa), Sch. Piar. (ur. 26 listop. 1739 † 1801). Krotkie Zebranie Historyi y Geografii Polskiej. W Drukarni Su-

prański XX. Bazylianów 1767. Roku.
w 8ce, k. tyt., str. 392.

Na początku dwa cytaty (z Cicerona i z ces. Bazylego) zachwalające naukę historii. Potem wykaz chronolog. monarchów od Lecha do Stan. Augusta... i podział na 4 epoki: I od r. 550—842; II odr. 842—1386; III jagiellońska; IV elekcyjna.

Autor zwięźle i przystępnie opowiada na str. 13—227 dzieje tych czterech epok. W kilku miejscach dodaje u dołu stron moralizujące wierszyki. Panowanie Augusta II i III zajmuje stosunkowo najwięcej miejsca (od str. 173), ale i tu przedstawienie jest pobieżne. Źródła swoich nie wskazuje, ale nie są to całą pewnością archiwalia, tylko opowiadania kronikarzy. Książeczka ma na oku nauczanie na stopniu początkowym.

Od str. 229—392 idzie: Geografia o Polsce y W. X. Litewskim. Jest to opis kraju, charakterystyka Polaków (str. 238), wykaz i opis ziem, powiatów, miast, starostw itp. Cel znowu dydaktyczny. — O przeróbce tej geografii dokonanej w r. 1856 ob. w Bibl. tom V 5.

Smoleński Pisma hist. III 327.

Akad. — Uniw. Wileń.

— Historia Xiążąt Y Krolow Polskich Krotko Zebrana z Niektoremi Uwagami Nad Dzielami Narodu Dla Oswiecenia Młodzi Narodowej Przez X. Teodora Wagę Sch. Piar. Do Druku Podana. [Tu winieta: konar drzewa]. w Warszawie 1770. w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt., k. 2 nlb., str. 380.

W przedmowie oznajmia, że dziełko to jest przeróbką „Krótkiego zebrania“ i że przeznaczone jest tym razem dla użytku dorosłych. Mówi, że „Krótkie zebranie“ napisał na rozkaz jednej z pierwszych w kraju osoby. Książka jest na nowo przelana, a opisanie geogr. jest opuszczone „dla zaszyłych w tej części znacznych odmian“.

Na początku dał w tej przeróbce „Domysł o początkach narodu polskiego“. Tu, powołując się na „rozsądnego Lengnich“, podaje w wątpliwość istnienie Lecha. Polacy pochodzą raczej od Lazzów czyli Lachów. „Za żadnego historii naszej punktu prawdę aż do Mieczysława nie ręczę“.

I tutaj rzecz całą podzielona jest na 4 epoki (przedpiast., piastowską, jagiell. i elekcyjną). Dochodzi aż do śmierci Augusta III. Przedstawienie jest znacznie obszerniejsze, poziom wyższy. Nie notuje samych wypadków, ale stara się podać o królach własne sądy. Nagania np. ostro Kazimierza

Jagiellończyka (str. 72). Krytykuje politykę Zygmunta III (str. 250). Przychylnie wyraża się o Wład IV (str. 267) i o Sobieskim, chociaż ten miał „niejednostajne powodzenie“ (str. 322). Augusta II ocenia jako łaskawego pana i mądrego rządce wolnego narodu (str. 355). Zwraca głównie uwagę na sprawy wojenne i na politykę zagraniczną; kwestie wewnętrzne, np. ustrój, są traktowane po macoszemu. Nie wypowiada się w sprawie sejmowania, bezkrólewiów, dysydentów itp.

Na końcu cenzura Szym. Boydeckiego i imprimatur Ant. Okęckiego.

Dziełko to miało ogromne powodzenie. Było kilkanaście razy przedrukowywane, jeszcze i w XIX wieku (ob. w Bibl. tom V 5).

W r. 1818 przerobił je znacznie Lelewel i dodał opis panowania Stan. Augusta.

Przy wydaniu z r. 1809 dodano biografję autora.

Bentkowski II 738. — Smoleński Pisma hist. III 327. — Lelewel w Dzienniku Wileń. 1816 (tom III nr 15) podał ocenę tego podręcznika w porównaniu z Albertr., Lengnichem, Schmitem i Bandtkiem — na ogół pochwalną. Dokonał też jego dalszej przeróbki (r. 1818).

Akad. — Czartor. — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Toż... krótko zebrana przez X. Teodora Wagę Sch. Piar. z niektórymi uwagami nad dzielami narodu, dla oświecenia młodzi narodowej, drugi raz przedrukowana. W Warszawie 1786. w druk. J. K. Mci y Rzeczyposp. u X.X. Schol. Piarum. w 12ce, str. 476.

Katalog Batowskiego podaje omyłką pod N. 1206 datę: Warszawa 1741, w 8ce małej.

— Toż... z niektórymi uwagami nad dzielami narodu dla oświecenia młodzi narodowej trzeci raz przedrukowana. W Warszawie w drukarni J. K. M. y Rzeczyp. u XX. Scholarum Piarum 1789. w 12ce, str. 544 i k. 1.

Czartor. — Jag. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Toż... z niektórymi uwagami nad dzielami Narodu polskiego. Czwarty raz przedrukowana. Warszawa, S. P. 1795. w 12ce, str. 525 i nlb. 3.

O dalszych przedrukach, przeróbkach i przekładaah tej pracy (Zielińskiego na franc.) ob. Bibl. V 5 i 293.

Chrept. — Jag. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Inwentarz Praw, Statutów, Konstytucyi Koronnych y W. X. Lit. (1782,

1789)... ob. Ładowski Mac. Marian — Żeglicki Arnolf (1754).

Waga przedrukował edycje Żeglickiego. nie pomnażając jej weale nowymi przepisami; a znowu Żeglicki wydał (i pomnożył) pracę Ładowskiego. Ładowskiego uzupełnił przed jej drukiem i poprawiał biskup Żałuski. Jest więc kilku wydawców, ale za właściwego autora należy uznać Ładowskiego; chociaż i ten nie był zupełnie samodzielny, lecz korzystał z prac dawniejszych, porządkujących konstytucje wedle alfabetu (Abdykacja, Absencja, Abusus, Accessoria, Acta itd.). Ponieważ „Inwentarz“ w opracowaniu Żeglickiego — Wagi urywa się na tomie VI Voluminów (to jest na roku 1763), przeto w r. 1789 opracował Teodor Ostrowski konstytucje z lat 1764—80 (tom VII i VIII Voluminów) i ogłosił to jako II tom „Inwentarza“. Przy tej sposobności przedrukował jeszcze raz Inwentarz Żeglickiego — Wagi (jako tom I).

— Kadencye Sądów Ziemskich Y Grodzkich Oraz Juryzdycy Sądowych Ultymae Instantiae Obojga Narodow Przez X. Teodora Wagę S. P. Zebrane. [Tu dwie tarcze herbowe: na prawej herb polsko-litewski, na lewej herb Ciołek]. w Warszawie 1785. w Drukarni J. K. Mei i Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 148, k. 2 nlb.

Regestr ten podaje wykaz kadencji sądów ziemskich i grodzkich 1) w Wielkopolsce, 2) w Małopolsce, wreszcie na Litwie. Nadto kadencje w sądach pograničných (z Rosją i Portą Otomańską) na str. 55 i nast. — Wreszcie kadencje sądów ultimae instantiae, jako to sąjmowych, relacyjnych, asesorii, marszałków, referend., różnych komisji; a na ostatku Trybunału Koronnego (lubels. i piotrck.), Tryb. głównego W. X. L. i Tryb. compositi iudicii. Przy każdym sądzie opisany skład jego. Akad. — Ossol. — Przeźdz. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Zbior Krotki Wiadomości Potrzebnych Kawalerowi Maltańskiemu dla wygody y pożytku Przeznaczonych Familii Krolestwa Polskiego y W. X. L. Wydany. [Tu na ozdobnej tarczy krzyż maltański]. w Warszawie 1775. w Drukarni J. K. Mei y Rzpłtey u Xięży Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 140, k. 2 nlb. Obacz opis bliższy w tomie XXVII 374. Ded. Adamowi Ponińskiemu, podp. de Rozan Sendlinger. — Był on jednak tylko wy-

dawcą, a autorem był Waga, który zamieścił tutaj historię zakonu, series znaczniejszych ludzi, opisanie Malty, oraz zbiór nastaw. Akad.

— Wykład o cnotach i karach... ob. Beccaria (1772).

— O przestępstwach i karach... ob. Beccaria (1772).

— ob. Konarski Stan. (Opera 1767; tu jego wiersz de vana gloria) — Sendlinger (1775).

Chodyniecki III 295. — Gołębiowski O dziejopisach 224—6. — Bielski Vita 152. — Roczniki Tow. Warsz. Prz. Nank XIX 168 — Dmochowski w Pamiętniku Warsz. 1803 IX 340—3. — Tenże w Pismach rozmaitych II (jego życiorys). — Święcki II 513—5. — Enc. Orgelb. XXVI 295—7. — Bentkowski Hist. Lit. II 738, 799—800. — Wójciecki Cmentarz Pow. II 103. — Encykl. kośc. XXX 170. — Korbut² II 150. — Finkel 9349 i 23467 oraz III 1886.

WAGENAAR J. Vaderlandsche Historie, vervattende de geschiedenissen der nu vereenigde Nederlanden, inzonderheid die van Holland, van de vroegste tyden af. Amsterdam 1749—59.

Ogromne to dzieło, liczące 21 tomów, przynosi także nieco materiałów do stosunków polsko-holandzkich, np. pod r. 1633, 1655, 1697, 1704 do wojen polsko-szwedzkich. Pod r. 1733: Oorlog om de Poolse Krone, Staat de Poolse zaaken itp.

WAGENSEIL Jan Krzysztof. Belehrung der Jüdisch-Teutschen Red- und Schreibart etc. etc. Königsberg, gedruckt in dem MDCXCIX. Heyl-Jahr. In Verlegung Paul Friedrich Rhode, Buchhändlers daselbst. (1699). w 4ce, str. 334.

Dotyczy żargonu Żydów polskich. Wrocław. miej.

WAGHNITZ Aleks. Felix omen diei, in aurora seu totius vitae felix successus de nuptiali die... Eliae Hoffman Causarum Pruthenicalium in aula Seren. Polon. Regis Promotoris... ab Alexandro Wagnitz et Gottofr. Hoffman... 1653... Brunsbergae, Typis Casp. Weingärtner. w 4ce, str. 12.

Vagitus Blasius ob. Wağlicius Baz.

Wağlicius Andrzej ob. Stanisław a Jesu (1621).

WAĞLICIUS Bazyli (Blasius), pleban oleszycki. Swawola Wyuzdana Zydowska. [Tytuł w owalu z podwójnych

linii] [Na drugiej k. tyt.:] Obżalowanie Wyvzdaney Swawoley Zydowskiey. Przez Wielebnego w Chrystusie X. Bazil: Vaglicivsa, Sław: Akád: Krak: Mistrzá, P. Olesz. wypisáne. Isaias 5. Vae, qui iustificatis impium, pro muneribus, & iustitiam iusti, aufertis ab eo. Biada wam, którzy vspráwiedliwiácie niepobożnego, zá vpominkámi, á spráwiedliwość spráwiedliwego, bierzecie od niego. [Tu ornament linearny]. Roku Pańskiego M.DC.XLVIII. (1648). w 4ce, 2 k. tyt. i k. 2 nlb., str. 32.

Na odwrócie pierwszego tytułu aprobata Jakóba Ustiensis, bez daty.

Dedykacja na 2 k. do Katarzyny z Sztomberku Sieniawskiej. Tu mówi, że widząc, jakie krzywdy ubodzy od żydów odnoszą, wydobył z kąta i z prochu otrząsał pracę swoją dawniej już napisaną. Dat. 7 aprilis 1631. (Ponieważ w tekście na k. B₂ zamieścił datę Anno 1623 die S. Bartol., więc pisał swą pracę zapewne w r. 1623 lub zaraz potem).

Na czelu dziełka przedrukowuje wstęp z przedmowy św. Grzegorza do Konstancji król. franc. — Potem idą trzy rozdziały dziełka: 1) Przestrogi prawne. — 2) Obżalowanie żydów. — 3) Prawa przeciw swywoley żydów.

Wszystkie te trzy rozdziały składają się z samych ekscerptów. Czerpie z prawa kanonicznego, ze Szczerbica, Groickiego, ze Skargi, z pisarzy kośc., z postanowień synodów. Stara się wykazać za pomocą tych wyjątków, że prawom papieskim żaden zwyczaj przeciwstawiać się nie może, że żydzi postępują przeciw prawu i że gwałcą święta chrześcijańskie (tu kreśli obraz żyda arendarza, przekupującego wójta i burmistrza).

Zostawia przepisy wydane przeciw żydom, a nie dość zachowywane. Są to przeważnie przepisy jeszcze z Dekretu i Dekretałów, a'e także Kazimierza Jag. i Aleksandra. W przydatku cytuje konstytucję sejmową z r. 1538 (z Przyżuskiego).

Kończy: Coronia. Ne carta relinquere tur vacua. (Tu jakaś przypowieść o żydach i wierszyk: De vulpis astutia).

Bibl. Warszawska 1846 tom XXIV str. 441. — Maciejowski Piám. III 160.

Akad. — Czartor. — Drezd. publ. — Dzików — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— ob. Siejkowski M. (Orationes 1748) — Stanisław a Jesu (Na pogrzeb 1620).

W Bibl. Jag. są zachowane pod nrem 1925 rękopisy dwóch jego prac: 1) Elementa

Geometriae industria et labore Blasii Vaglicii Almae Academiae Cracoviensis Magistri et Ph. Doct. Plebani Olesicensis conscripta A. D. 1641 (z rysunkami). — 2) Computus Calendarii (z r. 1641).

WAGLIKOWSKI Andrzej. Phalanx Philosophica Ab Andrea Waglikowski in Academia Posnaniensi Philosophiae Auditor instructa. Ab Excell: verò D. Christophoro Wilkowski Artium Magistro & Philosophiae Doctore eiusdemq̃ moderatore publicè directa. Illustrissimo ac Reuerendissimo Domino, D. Andreae Szoldrski Dei Et Sedis Apostolicae Gratia Episcopo Posnaniensi Academiae Posnaniensis fautori ac protectori elementissimo suum Episcopatum Anno a Christo nato 1636. Mensis Die primum ingredientis laeta occurens Posnaniae, In Officina Alberti Reguli. w 4ce, k. tyt. i k. 8 nlb.

Na odwr. herb; dedyk. Andreae Szoldrski episc. posnan. Zawiera XXI tez de ente rationis.

Egz. Jag. ma przypis własnoręczny autora Lucae Piotrowski D. et amico.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

WAGNER Cels. Oratio S. a Copertino Josephum sacerdotem Ord. Minor. S. Franc. convent. a Clemente VIII inter sanctos relatum, depraedicans a Celso Wagner eiusdem ordinis. Praemislae 1768. w 4ce.

WAGNER Erhard. Vita et mores Lithuanorum in Borussia. Regiomonti 1621. w 4ce.

Lilienthal Erlautertes Preussen V 25.

WAGNER Daniel Ernest (ur. 20 kwiet. 1739 w Gdańsku, † 1800) Geschichte Von Polen. Herausgegeben von Daniel Ernst Wagner. [Tu winieta: wazon kwiatów]. Erster Theil. Leipzig, bey M. G. Weidmanns Erben und Reich. 1775. w 8ce, k. tyt. i str. 914, k. 1 nlb. Zweyter Theil Leipzig, bey M. G. Weidmanns Erben und Reich. 1776. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 977.

Dritter Theil. Leipzig, bey Weidmanns Erben und Reich. 1777. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 560, k. 60 nlb.

Jest to tom XIV wielkiego zbiorowego wydawnictwa noszącego tytuł: Allgemeine Weltgeschichte (w dwóch częściach).

Ogromne to dzieło, liczące razem dwa tysiące kilkaset stron, obejmuje historię Polski,

historię Litwy, historię Prus do pokoju toruńskiego oraz historię Prus Książęcych i Inflant.

Część pierwsza obejmuje historię Polski doprowadzoną do śmierci Augusta III (gdź panowanie Stanisława Augusta zawarte jest na kilku tylko stronach). Rozpoczyna autor od najdawniejszych Słowian, starając się skreślić ich dzieje na podstawie relacji pisarzy starożytnych i wczesnośrednio-wiecznych. W poglądach na początki Polski trzyma się Schlözera. Początki państwa polskiego kreśli na podstawie zbiorów Sommersberga i Mitzlera. Wiek średnie traktuje bardzo obszernie, opierając się głównie na Długoszu i Kadłubku oraz na kronikarzach niemieckich. Sięga więc do tych źródeł, które były w XVIII wieku dostępne, ale raczej kompiluje, aniżeli analizuje. Wiek XIV i XV opisuje głównie wedle Długosza i Kromera. Także i późniejsze czasy oparte są na źródłach kronikarskich, i to głównie polskich, jak np. Wapowskiego, Piaseckiego, Pastoriusa, Orzechowskiego, Warszawickiego, Rudawskiego, Kochowskiego, Zawadzkiego.

Z historyków obcych zna i korzysta z Thouana, Bizardiera, Puffendorfa, Coyera itp. — często korzysta co do wojen turecko-polskich z „Hungarisch-polnische-venet Kriegsthaten“ oraz z „Ottomanische Pforte“. Bardzo chętnie korzysta z dziejów Lengnicha. Wypadki ostatnich kilkudziesięciu lat oparł na Żalskiego Epistolae oraz na żywotach Stanisława Leszczyńskiego ogłoszonych po francusku i niemiecku.

W przedstawieniu swoim nie okazuje niechęci do narodu polskiego, choć widocznie sprzyja sprawie dysydentów.

W drugiej części dzieła historia Litwy zajmuje stron 1—182. Dla czasów dawniejszych korzysta głównie z Nestora i Duisburga. Dla czasów późniejszych kompiluje Długosza i Kojalowicza, dla początków Litwy jest mu przewodnikiem dzieło Thunmanna (ob. tom XXXI 159). — Po czym idą dzieje Prus, które obejmują str. 183—525, a oparte są głównie na kronikarzach pruskich, na Długoszu, na historykach pruskich XVI stulecia (Waissel, Schütz), a zwłaszcza na Lengnicha. — Następują potem dzieje Prus Wschodnich, które obejmują str. 526—766. Bezustannie się tutaj powołuje na kilkotomowe dzieło Lengnicha; opowiadanie swoje doprowadza do r. 1668, to znaczy do wyłamania się Fryderyka Wilhelma spod zwierzchnictwa polskiego.

Od str. 767—977 mieści się historia Inflant, oparta głównie na Russowie i późniejszych historykach.

W części III idzie od str. 1—466: Geschichte von Ostpreussen unter der Oberherrschaft des Churhauses Brandenburg. — Tu ob-

szernie opowiedziane dzieje Prus od połowy XVII w. do r. 1764. Zrazu trzyma się Puffendorfa i Lengnicha, potem źródeł sobie współczesnych (Büschinga Magazyn, Politischer Staat von Europa, Helden Geschichte itp.). Działalność Fryderyka II opisuje z wielką sympatią (zarówno wojskową jak gospodarczą). Nie jest to historia „Prus Wschodnich“, ale całego państwa pruskiego.

Od str. 467—560 historia Kurlandii od r. 1662 (Kettler) aż po r. 1764.

Kończy dzieło obszerny indeks rzeczowy do wszystkich 3 części tomu „Polen“ oraz na 2 k. Druckfehler.

Całe dzieło Wagnera ma więc charakter kompilacji; ale nie da się zaprzeczyć, że autor starał się dotrzeć do źródeł i kontrolować pisarzy, których wypisuje. Nie była więc to na owe czasy praca bezwartościowa, aczkolwiek nie stoi na tym poziomie, jakiego dzisiaj od historyka wymagamy.

Bankowski H, liter. II 735. — Gołbiewski O dziejop. 232. — Recke i Napierski IV 459, 460. — Encykl. Orgelbr. XXVI str. 304. — Goldbeck Hist. Nachr. str. 242, 135. — Arnold Gesch. der deutschen Polenliteratur 1900 str. 93.

Jagiell. — Raczyń. — Uniw. Lwow.

— Toż:.. (w dziele: Allg. Weltgeschichte nach dem Plan Wilh. Guthie und Joh. Gray, Band 44—45). Brunn, bei Trassler. 1788. w 8ce.

Jagiell. — Uniw. Lwow.

WAGNER Franciszek S. J. (1675 † 1748). Supellex latininitatis... ob. Bohomolec Franc.

Dzieło to przerobił na użytek polskiej młodzieży Franc. Bohomolec. Wyszło siedem wydań w latach 1761—95.

Ks. Stan. Bednarski Upadek i odrodz. wkół jezuckich 1933 str. 178. — Finkel III 1886.

— Historia Leopoldi Magni Pars I. Augustae Vindelicorum 1719. fol.

Tu dużo o odsieczy Wiednia.

WAGNER Fryderyk. Aeternitatis strena, qua Barbara v. d. Beeke Georgii von Bömmel coniuu donata est. Dantisci 1653. w 4ce.

— Cippus sepulchralis Johanni Schrödero. Dantisci 1659. fol.

— Cippus brevis Elisabethae von Bergen. Dantisci. 1661. fol.

— De donativo, quo militem veteranum virum Johannum Bolnerum... Imperator remuneratus est. Dantisci 1654. w 4ce.

- Eclogus memoriae et honori Clementis Krey. Dantisci. 1657. fol.
- Letzter Ehrendienst dem Heinrich Lincken. Danzig 1654. w 4ce.
- Epicedia lugubra Jacobo Har-dero. Dantisci 1654. w 4ce.
- Exequias Annae Dassawin, Danielis Falcken viduae, celebrare volebam. Dantisci 1659. w 4ce.
- De fascibus scholasticis Adriano v. d. Linde, Burggrabio et praecons., Nicolao v. Bodeck gratulatur schola Mariana. Dantisci 1655. fol.
- Justa funebria Annae v. d. Linde, Georgii Rosenberghii viduae. Dantisci 1652. w 4ce.
- Funus Adriani Dilgeri prosequi volebat. Dantisci 1656. w 4ce.
- Gamelion solemnitati nuptiarum Georgii Boemeln et Iustinae Gabriels, Davidis Sielmanni viduae. Dantisci 1655. folio.
- Gaudia, quae autor amoris fecit Friderico Ehlero, cum eidem nuberet Anna Flinten, Joh. Rüdigers vidua. Dantisci 1654. fol.
- Honor exequalis quo... Arnoldum Reygerum... prosequi... debebat Fridericus Wagnerus... (Dantisci) typis Viduae Georgii Rhetii. 1654. w 4ce, str. 4.
- Honorem ultimum Johanni Rossaven exhibere debebat. Dantisci 1653. w 4ce.
- Honori Joachimi Pelargi Dorotheam Johannis Cluntzii filiam matrimoniali sibi vinculo copulantis. Dantisci 1658. fol.
- Iudicis vox nuncia magni cuius sonitum vir Bartholdus Bottsaccus etc. Dantisci 1639. w 4ce.
- Laurum aeternantem, quam Gabriel Schumannus reportavit. Dantisci 1654. w 4ce.
- Lessus dicatus piis manibus Dorotheae Bolinerianae Mich. Fischeri conjugii. Dantisci 1655. w 4ce.
- Lessus funebris honori Constantini Falk. Dantisci 1659. w 4ce.

- Memoria posthuma viri Constantini Ferberi consecrata. Dantisci 1654. fol.
- Memoriae et honori aeterno Henrici Frederici sacrum. Dantisci 1654. fol.
- Naenia ad tumulum Henrici Schumannii defuncti. Dantisci 1655. w 4ce.
- Naenia Annae Rosenberghianae. Dantisci 1656. w 4ce.
- Nupt. fest. Danielis Schlieff et Annae Mariae Pahl. Dantisci 1661. fol.
- In nuptias Lindano Sanderas. Dantisci 1653. w 4ce.
- In nupt. Nathanaelis Dilgeri et Elisabethae Giesin. Dantisci. fol.
- In nupt. Johannis Heckeri et Annae Laviniae Conrads. Dantisci. fol.
- Praecipitem obitum Nathanaelis Carmanni. Dantisci 1658. w 4ce.
- Solamen, quibus luctum Gerhardi Bartsch conjugae Cordula v. d. Linde orbatu levare conabatur. Dantisci 1655. folio.
- Sonett auf Barbara Turawen, des Heinrich Freders Hausfrau. Danzig. fol.
- De Strena, qua Arnoldum von Holten, dum eidem Hedwig von Bobart foedere connubiali jungebatur, donare voluit. Dantisci 1655. w 4ce.
- Synecharma Gabrieli Schlieff Dorotheam Backhiseriam sibi jungenti. Dantisci 1661. fol.
- Tr.-Ged. auf Petrus Oelhafius. Danzig 1654. w 4ce.
- Ad tumulum Catharinae Rossaviae. Dantisci 1654. w 4ce.
- Pia verba ad tumulum Dorotheae von Bodeck, Alberti Rosenberghis conjugis, fusa. Dantisci 1654. w 4ce.
- Virum Petrum Crügerum ultimum salutare volebam. Dantisci 1639. folio.
- Vox sponsi et sponsae cum Albertus Rosenberg Adelgundam Wiedariam Gabrielis Schumannii viduam sibi jungeret. 1655. fol.

WAGNER Gregorius. Dancksagung der Christlichen gemein für das Seligmachende wordt Gottes, und Bitte umb den rechten gebrauch des Sacrament

des Altars, Welchs ist der ware Leib und Blut unsers Herrn Jesu Christi. Durch D. Gregorium Wagnerum von Resel Prediger in Dantzick zu Sanet Katharinens Anno M.D.LVI. (1556). w 8ce, k. 8.

Wierzbow. III 2304.

Tor. Kop.

WAGNER Jędrzej S. J. (ur. 14 lutego 1707 † 22 czerwca 1765). Kazania O Opatrzności Boskiej, I Sercu Pana Jezusa. W. X. Jędrzeia Wagnera, Towarzystwa Jezusowego Niegdyś. Asystenta Polskiego. Po śmierci do Druku Podane. [Tu winieta: zdobne ornamentem linearnym wazony kwiatów]. W Rzymie. 1781. W Drukarni Archaniola Kasalettego. Za Pozwoleniem Starzych. w 8ce, k. tyt., str. 207.

Na końcu impr. Karola Koryckiego i Dom. Łasińskiego, prof. teologii — obaj datują Romae in domo Nationis Polonae 1781.

Kazań jest dziewięć: 4 o Opatrzności, a 5 o sercu Jezusa. Zaleca pobożność, pokorę, wzgardę bogactw itp.

Jocher 4617. — Brown Bibl. 414. — Ba-

liński Dawna Akad. 513-4. — Janocki

Lexic. II 83.

Dzików — Jagiell. — Ossol.

Wagner Jak. ob. Pileius K. (1591) — Wagner M.

WAGNER Jan Krzysztof. Delineatio provinciarum Pannoniae Imperii Turcici in oriente. Eine grundrichtige Beschreibung des ganzen Aufgangs, sonderlich aber des hochleblichen Koenigreichs Ungarn und der ganzen Tuerkey auch deren Voelcker (welche selbigem Monarchen) als Mohren, Arabern und Tartaren, von ihren grausamen Proceuren, gegen die Christenheit, sonderlich in gegenwertigem Krieg, wie mannlich aber sie durch die christlichen Waffen zurück getrieben. Ferner wird beigefugt Der ganze Zustand des Tuereckischen Hofes, des heiligen Landes, von der Schiffahrt des mittel-laendischen Meeres, von vielerlei Art Schiffen, als Maonelli, wie auch aller hand Seltenheiten in obgedachten Laendern aus den neuesten Reisebüchern und Geschichts-Schreibern. Sammt 2 Landkarten und Abriss der fuernehmsten Staedte etc. unterschiedlichen

Nationen und lebhaften Abbildungen viler hohen Standes-Personen, raren Gewaechsen und Ruinen als der Pyramiden in Egypten und des babylonischen Thurms dem Leser... gegeben. Nürnberg, Augspurg 1684. w 4ce.

Jest tu wizerunek Jana III Sobieskiego oraz opis odsieczy. Zi-li-á.

WAGNER Karol, Soc Jesu. Analecta Scepusii Sacri Et Profani Pars I. Complectens Bullas Pontificum, Caesarum, Regumque Diplomata, Illustrium Viro-rum Epistolas, Aliaque Monumenta Litteraria Ad Notitiam Scepusii Facientia. Collegit Et Notis Illustravit Carolus Wagner Societatis Jesu Sacerdos. [Tu rycina: postać uczzonego w średniowiecznej pracowni. Górą orzeł podtrzymujący wstęgę z napisem: Altius, dołem napis: Labore Et Favore]. Viennae, Typis Joan. Thomae Nobil. De Trattuern, Sac. Caes. Reg. Avlae Typogr. Et Bibliopolae. 1773. w 4ce, k. 2 tyt. i k. 6 nlb., str. 469, k. 1 nlb.

Pars II. Complectens Scriptorum Re-rum Scepusiacarum Quibus Accedunt In-scriptiones Templorum Scepusiensium. Collegit Et Notis Illustravit Carolus Wagner SS. Theologiae In Universitate Tynnaviensi Doctor. [Dalej jak w tomie pierwszym]. 1774 w 4ce, k. 2 tyt. i k. 4 nlb., str. 357, k. 5 nlb.

Pars III. Complectens Seriem Prae-cipuorum Scepusii Magistratum Ecclesiasticorum Et Politicorum. Collegit Et Notis Illustravit Carolus Wagner SS. Theologiae In Universitate Tynnaviensi Doctor. [Tu rycina: w cieniu drzewa pomniczek i dziecko duma nad otwartą książką]. Posonii Et Cassoviae, Symptibus Joannis Michaelis Landerer, Typographi Et Bibliopolae. 1778. w 4ce, k. 2 tyt. i k. 2 nlb., str. 264.

Pars IV. Complectens Genealogiam Illustrium Familiarum, Quae Olim In Scepusio Floruerunt Collegit Et Notis Illustravit Carolus Wagner... [dalej jak w części trzeciej]. w 4ce, k. 2 tyt., 1 tablica, k. 2 nlb., str. 219.

Dedyk. I i II tomu J. Car. Zbisko, episc. tinniniensi.

Ogromny ten zbiór materiałów do dziejów Spisza obejmuje w I tomie dyplomariusz. Składa się on z XI części: instrumenta

publica, diplomata ad Scep. universum, dipl. areis Scep., urbis Kesmark., urbis Leutsch., diplomata nobilitatis scepas., oppidorum Scep., dipl. parochiarum, capituli S. Martini, relig. ordinum, nonnullarum villarum. W obrębie każdej części układ chronologiczny. Najst. dokumenty z r. 1198, 1209 itd., najmłodsze z r. 1596.

Dużo odnoszących się do Polski. Są one czerpane częściowo z Dugiela, Sommersberga, Długosza i Nakielskiego — i te nie przedstawiają interesu. Ale dużo jest „ex autographo“, i te zachowały wartość do dziś dnia. Wprawdzie Fejer i inni wydawcy wydali niektóre w lepszych tekstach, ale nie wszystkie. Zwłaszcza polskowęg. dokumenta z w. XVI nie są dotąd gdzie indziej dostępne (do stosunków Łaskich ze Spiszem, do Turzonów, do Zapolyi).

Wymieniam dla przykładu na str. 224 przyw. Zygm. I dla Podolina z r. 1537; str. 276 tegoż dla 13 miast spiskich z r. 1539; na str. 282 podobnie; na str. 230 list Zygm. Aug. do Ferdyn. z r. 1555; na str. 233 przyw. Zygm. Aug. z r. 1563 co do handlu solą i metalami; na str. 235 przyw. Batorego; na str. 287—8 listy Maks. do Zygm. Aug. 1555 i odpowiedź.

Tom II zawiera ekscerpta z różnych kronik, odnoszących się do dziejów Spisza, wizytacji i opisów podróży. Na str. 308—31 przedruk podróży Simplicissimusa po Spiszu i po Tatrach (najstarszy ich opis), który wyszedł w Lewoczy w r. 1683 (bawił Simplicissimus na Spiszu w r. 1640).

Tom III zawiera życiorysy opatów, prepozytów, hrabiów spiskich — między innymi na str. 257: Series capitaneorum lublubiensium (Zawisza Czarny, Komorowski Mik., Przeclaw z Demoszye, Piotr i Stan. Kmita, Bened. z Koźmina w r. 1500, Stan. Lubomirski, K. Brühl itp.).

Tom IV zawiera genealogie i dzieje kilku możnych rodzin spiskich (Zapolya, Thurzo, Tököli, Warkotsch). Nas najbliżej obchodzą dzieje Turzonów, zajmujące str. 61—154 (Jan, Stanisław, Aleksy itp.). Zwłaszcza do Jana Turzona dużo tu materiału z dokumentów i napisów. Na str. 87 wiersze J. Langa o Aleksym Turzonie. — Żałuję, że nie znamem Wagnera i nie uwzględniłem go opracowując Turzonów w tomie XXXI 422.

Wyszło do tego: Supplementum Analectorum Leutschoviae 1802. w 4ce str. 460 i indeks. Ossol.

— Genealogia Bathoriorum et genuinis monumentis exposita... ob. Acta Societ. Jablon. (str. 179—202).

WAGNER Marcin (I), pastor. Apologia Examinis Ecclesiae et Scholae Bartphensis, et iam etiam Scholae Epperiensis, opposita Assertioni Regu-

larum Caluiniarum Casparis Pileij, Pastoris Eccl. Marciullanae. Concinnata maiori ex parte ex responsionibus in *ἀπογράφω* relictis Reuerendi viri, sanctae memoriae, Domini Martini Wagneri, Pastoris Ecclesiae Bartphensis et Senioris liberarum Ciuitatum Vngariae superioris fidelissimi, statimque post mortem ipsius, ex commissione eiusdem testamentaria vulgata, opera: Iacobi Wagner N. Ministri Eccl. Bart. Thomae Fabri Ludirectoris Bartphen: Seucrini Sculteti Ludirectoris Epperi: Matthaei 7. Ex fructibus ipsorum agnoscetis eos. Bartphae (ok. r. 1591). w 8ce, k. 32 nlb.

Sprawozd. z poszuk. na Węgrzech (1919) zamieszcza to jako rzecz polską (na str. 346). Nie znam treści, więc powtarzam tu, ale ze sceptycyzmem.

Budap. Akad. Umiej. — Muzeum Narod. w Budap.

— ob. Pilcius C. (1586, 1591).

WAGNER Marcin (II). Theses De SS. Theologia, Et Causis Praecipuis, ad Constitutionem Illius Concurrantibus; De Quibus ad 7. Diem Februarij. in celeberrimo Thoruniensi Gymnasio, horis matutinis loco consueto, publice, annuente Deo, disputabitur: Praeside M. Theophilo Aenetio Rochlicensi Misionico Gym. Prorectore. Respondente Martino Wagnero Bartphensi Hungaro. Psalmo 73... Thorunii Apud Viduam Andreae Cotenij Anno M.DC.VIII. (1608). w 4ce, kart 8.

Budap. Akad. Um.

WAGNER Michał Kasper, student Dialektyki. Victrix Gigantum sine caede Divinissima Catharina Virgo & Martyr, Ad annum suae sollemnitatis diem, In Basilica Casimiriensi ad Cracoviam Ordinis S. Avgvstini, PP. Eremitarum, Devota panegyri In frequentissima Dignissimi Auditoris praesentia, A Michaele Gasparo Wagner, Notarida The-sauri Regni, In Alma Universitate Cracoviensi, Dialecticae Auditore. Demonstrata. Anno Domini 1729. Die 25. Novembris. [Tu ozdobna linia]. Cracoviae Typis Universitatis. fol., k. tyt. i k. 23 nlb.

Na odwrocie tyt. licha rycina: św. Katarzyna z toporem Tarłów i z odznakami biskupimi stoi w przedsiönku z koputą i ko-

Imnami po bokach. Pod nią niby otchłań skalista, wśród niej trzy postacie męskie w strojach cudzoziemskich. Rytownik nie podpisany.

Dedykacja J. Tarło ep. posn., z pochwałami dla całej rodziny.

Po czym: Oratio (od ark. B—L). W niej historia św. Katarzyny i jej męczeństwa, retorycznym stylem.

Akad. — Jagiell. — Krasin. — Zamoj.

Wagner Piotr Dungowski ob. Dungowski P. (Pełnia 1650, 1754).

Wagner Wawrzyniec ob. Oczkowiec Stan. (Promentorium 1647).

WAGNER Zachariasz. Elegia in morte Mathiae Cimmermann. Dantisci 1557. w 4ce.

— Elegia in nupt. Johannis Domsen et Annae filiae Melchioris Briem. Dantisci 1557. w 4ce.

— Elegia in nupt. Martini Praetoris et Barbarae Heintz. 1557. w 4ce.

WAGROWIECKI (Wągrowecius) Jan, cysters. Quaestio Theologica De Satisfactione Christi. Ex tertia parte D. Thomae Aquinatis desumpta. Praesidente Magnifico & Adm. Rūdo Dño. Iacobo Vstiensi, S. Th. & L. V. Doctore ac Professore, eiusdem Augustae Facultatis, Decano Custode S. Floriani, &c. Studij Cracou. Generali Rectore. Et obseruandissimo Praeceptore. A Rūdo Patre Fratre Ioanne Wągrowecio, Conuentus Andreouiensis, Sacri Ordinis Cisterciensis, Professo Sacrae Theologiae Baccalaureo. Publicè ad disputandum in Alma Academia Cracouiensi Regni Poloniae Schola Generali, Proposita. Pro consequendo gradu Licentiatursae in Sacra Theologia. Lectorio DD. Theologorum, Mense Septemb. die 16. hora... Anno Dñi. 1643. Cracouiae, In Officina Francisci Caesari. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb.

Na odwr. herb Śreniawa. Dedyk. Joachimowi Mostowskiemu, opatowi cyst. oraz congr. Circensi. — Zawiera obronę tezy de satisf. Christi, podzieloną na 5 konkluzji. Jocher 3547.

Czetwert. — Jagiell. — Ossol.

— Perillustri ac admodum Reverendo Domino D. Casimiro Tarnowski, Canonico Loviciensis, Praeposito Capellae Tarnovianae P. F. Ioannes Wągro-

vecius Ord. Cisterc. Monast. Andreou: Professus felicitatem.. Positiones totius Philosophiae. [Na końcu]: Defenduntur publice ab eodem Calissii in Aula Collegii Karnkouiani Societ. Jesu Anno Domini 1636.. mense Junio Die.. Hora... Calissii in Typographia PP. Soc. Jesu.

Tezy druk. na jedwabnej materii (98×55 cm) u góry scena aleg.

Flach w Przegl. Polskim 1913 (styczeń) str. 59. — Barwiński w „Sprawozd. z posz. w Szwecji“ nr 155.

Bibl. Upsal. Visnig.

— ob. Pudłowski M. (Fraszki).

Wągrowiec ob. Zajączkowski W. (1589).

WAGROWSKI Walenty Konstanty. Novi Honoris In Fasciam Gembicianam A Serenissimo Wladislao IV. Potentissimo Polnioniarvm Et Sveciae Rege Pro Insignibus Rempubl: Meritis collati Illystrissimo Domino D. Stephano Gembicki Palatino Lenciciensis Gratvlatio Per Valentinvm Constantinvm Wągrowski Eloquentiae in Collegio Thoruniensi Societatis Jesv Studiosum Concinnata. Eidemq; Illystrissimo D. Palatino In Primariam sui Palatinatus Ciuitatem Feliciter & Auspicatò Ingredienti Reuerenti Affectu Oblata. Anno ab Orbe Reparato M.DC.XXXIX. (1639, fol., k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwrocie k. tyt. miedzioryt herbu Gembickiego, po boku małe herbiki, pod tym wiersz łac.

Ded. Stef. Gembickiemu, woj. łącz. — Po czym mowa pełna ogólnych pochwał i napis nakamienny z wylczeniem różnych zasłużonych Gembickich. Na ostatniej stronie: Conclusio auctoris, gdzie wspomina swego wuja Samuela Nadolskiego, przyjaciela St. Gemb. Ten polecił autorowi, ut gratulationem scripto exaratum offerret. Świącki Hist. pam. II 255.

Jagiell. — Wilanów.

Wag-Schale (Politische) der dreyfachen Türcken-Alliance, Das ist: Politisches Bedencken und Anmerkungen über die zwischen dem Römischen Kaiser, den König in Polen und der Republicque Venedig ohnlängst getroffene Türcken-Alliance. Darinn zu sehen etc. etc. etc... Alles Auss den bewehrtesten Geschichtschreibern und fürnehmsten Begebnissen dieser Zeit zu-

sammengetragen und der politischen Geheimnissen Neubegierigen zur Lust und sonderbahren Nutzen zum Druck befodert (sic). Anno 1685. w 4ce, str. 104. Ossol. — Wroclaw. miej.

WAHL Andreas, cantor Novae civitatis Elbing. Lob und Dankaltar für die glückliche Wahl Fridr. Aug. 1698. folio.

— Magnum magni Augusti II nomen a 9 musis celebratum. Elbing, 1697. fol.

Hoppe 67.

— Bey dem Glücklich erlebten Geburtstags-Tage des S. Tit. Herrn Johann Zacharias Wegschmiedts Wohlmeritirten Cantoris bey der Kirchen zu St. Marien Welcher Anno 1719 den 5. Februarii vergnügt einfiel, Wolten hiemit ihr wohlmeinendes Gemüth an den Tag legen, Gottfried Padel Tüwtenberg, Luzatus. Andreas Wahl Bojanow. Pol. Thorn, Gedruckt bey Johann Nicolai E. E. Hochw. Rath und Gymnasii Buchdrucker. fol., str. 1.

Tor. Kop.

— Der ausgerüstete Regent an Joh. Ernst Schmieden fürgestellt. Danzig 1704. w 4ce.

— Als Joachim Weickhmann das feste Jahr seines Lehr Amptes hinter sich geleet. Danzig 1706. fol.

(Wahl Jan) (I). Epistola gratulatoria Joh. Wahl et Elis. Hexelbergin cum coniugii sui anno elapso jam 50. memoriam recolerent ab nepote Joh. Geor. Wahl. Gedani typ. Phil. Chris. Rhetii 1664. w 4ce, k. 4. Czartor.

— O Eylfertiges Hochzeitgeschenk, welches, als Johannes Wahl mit Elisabeth Hexelbergin in gesegneter Ehe das 50te Jahr erlebte, überreicht worden. Danzig 1664. fol.

— Epicedia. 1672. fol.

WAHL Jan (II). Doctrinae praemium i. e. Joh. Ernesti Schmieden filia Adelgunda Joh. Godofredo à Diesseldorf juneta. Dantisci 1699. fol.

— Gaudia quae Johanni Gottlieb Möllero et Florentinae Elisabethae Wahl gratulabatur. Dantisci 1698.

— Dr. Samueli Friderico Willenberg gratulabatur. Dantisci 1701. fol. **Wahl Józef** ob. Chlebowski Pawel (1771).

WAHL Karol Ludwik. Der glückselige Gelehrte, welchen am hochz. Ehrentage des Joh. Gottfr. v. Diesseldorf mit Adelgunda Schmieden hat vorstellen wollen. Danzig 1699. fol.

— Die andere Ehe am hochzt. Ehrentage des Michael Hanschen mit Florentina Elisabeth geb. Wahlin. Danzig 1700. fol.

— Gratulatio Joh. Gottlieb Möllero cum ei honores doctorales collati essent. Dantisci 1697. fol.

— Leichenrede auf Florentina von Hollwellin, des Johannes von Diessendorffs Ehegattin. Danzig 1700 fol.

— Ein wohleingerichtetes Mühlwerk bey Vermählung Johann Gottlieb Möllers mit Florentina Elisabeth Wahl. Danzig 1698. fol.

— Die durch Myrthen versüsete Cypresse, am Vermählungstage des Johann Heinrich Wahlen mit Anna Maria Daniel Stüwen Tochter. Danzig 1698. folio.

— Als Samuel Frid. Willenberg bey dem Athenaeo in Danzig introducieret ward. Frankfurt 1701. fol.

— Als die Professoratstelle durch Gabriell Groddeck ersetzt wurde. Danzig 1699. fol.

Wahl Krzysztof (ur. 1676 † 1738) ob. Cicero (Orationes).

Ob. o nim ks. Bednarski Upadek i odrodz. szkół 1933 str. 176.

WAHL Salomon. Q. D. B. V. De Inimicitis Capitalibus, Von Todt Feindschaft, Exercitationem Iuridicam Sub Praesidio Dn. Ioachimi Hoppii, I. U. D. Ejus. Et Histor. Profess. Publ. Nec Non Gymn Gedan. Inspect. Fautoris Ac Praeceptoris Sui submisso cultu observandi, D. XX. Iulii, Horis Matutinis, In Auditorio Majori, Publicae placidaeque discussioni submittit Salomon Wahl. Gedani, Imprimebat David-Fridericus Rhetius, Anno M.DC.LXXXIV. (1684). w 4ce, str. 51. Wroclaw. miej

— Carmen quo jubilaem connu-
biale Johannis Wahl et Elisabethae
Haxbergiae condecorare voluit. Danzig
1664. fol.

— De consensu. Francofurti 1686.
w 4ce.

— In fest. nuptiarum Johannis
Wahlis et Elisabethae Friderici. Dan-
zig 1644. fol.

— Pacis osculum Friderico Feder-
sonio et Concordiae Wahliae. Danzig
1647. fol.

— Ad prae nomina, cum Davidis
Wahlis et Adelgundae Rosenbergiae
matrimonium contrahentium offert al-
lusionem. Danzig 1650. fol.

(Wahl Dawid). Glückliche Hirsch-
jagd auf den hochzeitlichen Ehrentag
David Wahlen und Adelgunde Rosen-
berg. Danzig 1650. w 4ce.

(Wahl). Kurze Erzählung dessen,
was sich bey den Wahlen der Könige
von Polen seit Sig. Aug. zugetragen.
w 4ce, k. 4.

— Der Kön. Polnischen Wahl Staats
Maxim, was zu einem u. andern Male
dabey practicirt werden (1697)... ob.
tom XXIX 148—9.

— Ausführlicher Bericht, was wäh-
rend des königlich polnischen Wahl-
tags merkwürdiges sich zugetragen.
1697. w 4ce, 1 ark.

— ob. Betrachtungen histor. (1734) —
Bizardière Blinētis (Schoppen 1698) —
Joachimus J. Fr. (Recht 1764) — Staats
Protocoll (Crönungen 1698) — Załuski
And. Chr. (Predigt 1697).

VAHLEN Ernest Fryderyk. Vendae
Antiquissimae Poloniae Ducis, Fatum
Finale, partim Historicis, partim Mora-
libus, Discursibus interpolatum; Prae-
side M. Georgio Wendio, Wratisl. Gym-
nasii Thorun. Rectore & Prof. Publ.
a. d... Decembr. A. M.DC.IC. (1699).
ad conferendum propositum ab Ernesto
Friderico Vahlen, Caminensi Pomerano,
Opponendi Provinciam in se suscipien-
tibus: Michaele Karszburg, Falekenb.
Marchico, Paulo Duberman, Strafurt.
Pol. Simone Andrea Poleczyn, Conecensi
Borusso. Gedani, Typis Johannis Za-

chariae Stollis, Athen. Typogr. (1700).
w 4ce, k. 2 nlb.

Jest to próba ujęcia moralnego problemu
Wandy. Cytuje Helmoda, Miechowite,
Długosza, Kromera, Dusburga. Przyczyna
jej samobójstwa wydaje mu się niedosta-
teczną, i naganną — ale Wanda była
poganką! Vana gloriae cupiditas in Vi-
stulam eam praecipitavit. Seelere viam
quaesivit. Male periit. Historyczności faktu
nie bada.

Podobno istnieje egzemplarz z datą 3 Febr.
1700. Chrept. — Krasin.

Wahrhafte, Wahrheit. ob. War-
hafte, Wahrheit.

Wahrheit (Bestetigte 1675)... ob.
Gdańsk.

— (Die von Läst. gerettete)... ob.
Hermelin Olaus (1700, 1701).

— (Die triumphirende und stets
oben schwebende)... ob. Hennenberg
(1726).

— und Freimühtigkeit in schwester-
licher Umarmung. Nürnberg 1789. (Cza-
sopismo).

Zawiera cztery listy o Polsce.

WAHRMUND Deutschmann. Die
Siegreiche Ehren-Crone, welche Carl
dem XII Könige in Schweden etc. etc.
etc. Moscau und Pohlen aufgesetzt,
seine Tapferkeit gewunden, und bey
sollester Feyrung Ihrer Königl. Ma-
jestät zwey und zwanzigsten Hohen
Geburts-Festes Deutschmann Wahr-
mund in tiffster Untherthänigkeit be-
trachtet. Im Jahr Christi 1703. w 4ce.
kart 10.

Finkel III 1886.

Jagiell.

WAHRMUND (von) Trauherz. Voll-
kommenste Regiments Verfassung der
gantzen Welt. Dantzig. 1700. w 4ce.

Wahrsager (Der französische) ob.
Barbe M. (1674).

— (Der neuvermehrte Preussische)
nebst verschiedenen die Europ. Staaten,
sonderlich Pohlen, Oesterreich, Moscau
betreffenden Prognosticis. Wien 1758.
w 4ce.

Wahrzachtig (Wahrsuchtig)... ob.
Warsuchtig.

Wahrzeichen (Augenscheinliche) von
der Christen Waffen Glück, und fehl-
geschlagener Türken Tuk. Welche
Durch die von ihnen eroberte mit Ara-

bischer Sprache beschriebene, und zum höchsten heilig gehaltene Haupt Fahne, so da beiliegende Kupfer Bildnus nach, bey Wienn, dem Grossvezier von dem Durchl. Fürsten und Herrn Herrn Johanni dem III., König in Pohlen abgenommen, und von seiner Königlichen Mayestät an Ihre Päbstliche Heiligkeit Innocentium den XI. überschiedt worden, mit mehrern vorstellig gemacht und der Verlauf von selbiger, samt vielen andern sonderbaren Denkwürdigkeiten ausführlich beschrieben. Nürnberg, In Verlegung Georg Scheurers, Kunstbändlers 1683. w 4ce, k. 4.

Na str. 1—4 opis choragwi i oddania jej papieżowi; str. 5—6 spis zdobywczy.

Bibl. miej. w Wiedniu — Bibl. Monachijska.

Wajchard Jan ob. Kieleński Mare. Albr. (1651) — Weichard.

Wajher Zygmunt ob. Dachius Szymon (Geistliche 1652) — Weiher.

Vaillant A., rytownik ob. Chwałkowski N. (Jus).

WAILLY (de) Noel Franciszek (ur. 1724 † 1801). Abrégé de la Grammaire française de M. de Wailly. Krotki Zbior Grammatyki francuzkiey Pana Wailly przez X. Kajetana Kamińskiego S. P. w Warszawie 1792. Nakładem i drukiem Michała Grölla księgarza nadw. J. K. M. 1792. w 8ce, str. 451.

Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— Toż:… Wilno 1799. w 8ce.

Krasin. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Toż:… Berdyczów 1799. w 8ce.

Przedruki tej gram. franc. z XIX w. ob. w Bibl. V 7. Uniw. Wileń.

WAIMERN Filip. Elisa Ein Neue vnd lustige Comodia, Von Eduardo dem Dritten dieses Namens, Könige in Engellandt, Vndt Fraw Elisen einer gebornen Gräffin von Warwitz Gestellet Durch Philippum Weimern von Dantzick B. R. D. Summum crede nefas, animam praeferre pudori, Et propter vitam, vivendi perdere causas. Gedruckt zu Dantzick, durch Jacobum Rhodum 1591. w 8ce, ark. 10^{3/4}.

Czerpane z noweli Baudellasa (Nouvelle 1554). Bolte Danziger Theat. 1895 str. 22.

Waiss Mik. ob. Waiss.

WAISSSEL Matias z Bartensteinu, pleban w Lanckheim († 1602). Chronica Alter Preusscher Eifflendischer, und Cur-lendischer Historien. Von dem Lande Preussen, vnd seiner Gelegenheit: Von dem Vrsprung, vnd ankunfft der alten heidenischen Völcker, so das Land zu Preussen anfänglich besessen haben: Von iren Abgöttern, vnd heidenischem Gottesdienst: gemeinem Leben: Hochzeiten: vnd Begrebnissen. Item: Von dem Anfang des Ordens der Ritterbrüder des Hospitals S. Marien, Deudtsches Hauses zu Jerusalem: vnd, Wie dieselben erstmals in Preussen gekommen sind: das Land bestritten, vnd eingenommen: mit Schlössern, vnd Städten bewawet: zum Christlichen Glauben gebracht: vnd widerumb verloren haben. Daneben auch, wie Eifflandt, vnd Cur-landt, von den Christen erstlich erfunden: bestritten: zum waren Glauben: vnd an den Deudtschen Orden gekommen sind. &c. zugleich mit beschrieben wird. Aus alten geschriebenen Historien, ordentlich verfasst, vnd menninglich zu nutz in den Druck gegeben. Durch Matthaevm Waisselivm, von Bartenstein, weyland Pfarrern zu Lanckheim. Gedruckt zu Königsberg in Preussen, bey Georgen Osterbergern, Anno 1599. Cum Gratia & Priuilegio. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., k. 286 lb., k. 6 nlb.

W liczbowaniu k. 149—153 myłka.

Na odwrocie tytułu drzeworyt „Ein alter heidnischer Preusz“. Przedstawia Prusaka w łapciach, w czapce, w kaftanie, przepasanego łykiem, za to zatkniętych pięć małych pałek (jakby do rzucania?), w ręku długą, wysoką pałką. Zdaje się, że robione z natury wedle stroja ludności pruskiej z końca XVI w.

Dedykacja burmistrzom, rajcom, sędziom i ławnikom miast pruskich; po czym wiersz o historii, oraz herb „der alten heidn. Preussen“ (dwie korony na tarczy herb.) i wierszyk.

Dzieło dzieli się co do treści na część poświęconą dawnym Prusakom oraz na część o dziejach Zakonu (zł p. r. 1525). Poprzedza obie te części krótki geograficzny opis kraju.

Autor jest kompilatorem. Czerpie z kronik, do zasobów archiwalnych nie dociera. — Jako swoje źródła dla pierwszej części cytuje Długosza, Kromera, Miechowite,

Szymona Grunau, Erazma Stelę; — zaś dla drugiej czerpie z Runawa i Hennebergera. Tych jednak wyraża nie cytuje, za to wspomina Sleidana.

Część I kończy się na k. 27. Zawiera m. i. obszerny opis małżeństw i wesel, pogrzebów, czci króla, czarodziejskiego poszukiwania kradzieży. Czy wszystko czerpał z Grunawa i Stelli, czy też dodał co z własnej obserwacji współczesnych Prusaków, należałoby sprawdzić.

Część II idzie od k. 27 verso. Zawiera dzieje Prus w epoce Zakonu, ułożone wedle panowania mistrzów. Przy każdym mistrzu podany jest jego herb w renesansowym obramowaniu (podtrzymywany często przez jakieś fantastyczne istoty).

Z dokumentów przytacza na k. 145 tekst „bundu“ miast i ziem z r. 1440; na k. 152 pismo kartaży Henryka Borringera do w. mistrza z r. 1428; na k. 175 pismo stanów z r. 1454; tekst aktu hołdowniczego z r. 1525. — Na k. 247 omawia Pfaffenkrieg. — Na k. 362 o inwazji jakiejś sekty holenderskiej „Kittelbrüderorden“ do Prus i na Litwę z początkiem w. XVI. Nie umiemy powiedzieć, czy i tu nie opiera się na jakich ustnych tradycjach?

Kończąc wykazy chronolog. wielkich mistrzów w Prusiech i Infantach, oraz objaśnienie o monecie używanej w Prusiech w XVI w.

Lilienthal Erl. Preussen V 15. — Recke u. Napiersky IV 463 — Gadebusch Lief. Bibl. III 276. — Tegoż Abhandlungen str. 15. — Toeppen Gesch. der preuss. Histor. 1853 str. 250. — Wiszniewski VIII 68. — Wierzbowski I 677. — Finkel III 1886.

Akad. — Czartor. — Ossol. — Tor. Kop. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— Tabulatura oder Lautenbuch. Frankfurt 1592.

Ma także zawierać tańce polskie? Ale może to jakiś inny Weissel?

WAISZNORAS (Waisznor) Szymon, pastor w Ragnecie († 1600). Margarita Theologica, Collecta et conscripta à M. Adamo Francisci, Jegerndorfense, Monasterii Heilsbrunnensis Abbate. Zmęczuga Theologischka, kuri Sawieje aptur, trumpa parodima ir ischguldima, Wiriausiuu daliu moxlo Chrikseonischkoio, pro Baźniczes ir Ischkallas Orthodoxischkoses Confessies Augustanos. alba Sassu. O nu: Lietuwischkai jra perguldita per Simona Waischnora warnischki Plebona Ragaines. Ischspausta Karaliaucziwie Prusu per Jurgi Osterbergera, maetusą Christaus 1600. w 8ce,

str. 56 nlb., k. 300 lb., k. 39 lb. (Druk gocki).

Ob. pod Francisci Adam, z którego Waisznor przerabiał.

Dedykacja Jerzemu Fryderykowi brandenburskiemu. Przedmowę łacińską do księcia podpisał Simor Waischnarus, Pastor Ragnetensis. Dalej idzie przedmowa litewska do czytelnika (Skaititoiop), którą podpisał: Zacharias Blothno Lietuwas Klibons Tilzeje. Po czym obszerny wstęp litewski.

Bezenberger w Kultur der Gegenwart I Th. Bd. IX str. 360. — Tenże Beiträge 1877. — Stankiewicz Bibliogr. litewska II str. 24 i 32. Bibl. Szembeka(?) — Bibl. Uniw. w Królew.

— ob. Hunnius Idzi (1600) — Sengstock Łazarz (Giesmes 1612).

Waitkunas (Moswid) Marcin ob. Moswid (Pieśń św. Augustyna Catechismusa prasty szadei 1547).

Ob. w Dodatkach do t. XXIII.

WAITOVIUS Łukasz, karmelita. Summariusz darów bożych i odpustów Zakonu y Bractwa P. Maryi z góry Carmelus z łacińskiego. w Poznaniu w Drukarni Marcina Wolraba. 1604. w 4cc. Jocher 8993 (za Sienkiewiczem)

Waizenegger Ferdynand ob. Stawieński Stanisław (Assertiones 1618).

Waka ob. Hryniewicz Antoni (Kommissya).

Wakansy ob. Bniński Łuk. (1790) — Leszczyński Rafał (1683) — Lubomirski Stan. (1705) — Sapieha Jan Fryderyk (Odpowiedź 1747) — Wywód z prawa (1763).

Wakkerbarth ob. Wackerbart (1795).

Waksman, Waksmański ob. Waxman, Waxmański.

VAL (Du) Wiktor. Congratulation et resioissance sur la grande et inasperee nouvelle advenue de l'elction de Monsieur, frere du roy, au Royaume de Poloigne. Dedice a son Excellence par Victor du Val. [Winieta drukarza]. Lyon par Benoit Rigaud 1573. Avec permission. w 8ce, str. 21 (2 białe, a na ost. winieta).

Czartor.

— Toż... Paris, Denis du Pré. 1573. w 8ce.

Lednicki w Archiw. Neophilologicum I 1 (r. 1930) str. 123.

Bibl. Narodowa w Paryżu

VAL (du). Carte de Pologne et des Etats qui en dependent. A Paris chez Pierre Mariette (ok. 1670).

Mapa cm 51×37.

Jest to przeróbka mapy Sanson d'Abbeville z r. 1655.

— ob. Du Val (wydanie z r. 1669).

Walachia (Valachei) ob. Agrippa V. (Oratio 1533) — Bariensis (Epistola) — Bielski (Kronika) — Beschreibung (1699) — Bocignoli (Epistola 1524) — Carras (1789) — Dogiel (Codex 1758) — Engel — Gorecki Leon (Descr. belli 1578) — Krzycki And. (Trenodia 1531) — Relation (1685) — Rotta (1598) — Wołosi — Wrocki Jerzy (Relation 1621).

Finkel Bibl. hist. II str. 1245—7 i str. 1661.

Walacki Kasper i Anna ob. Hanuszek Wal (Epitalam. 1613).

Walaski Jordan Konstanty ob. Jordan Konstanty (Opisanie kampanii 1730).

Walassius Joannes Cracoviensis ob. Libanus Georgius (De musicae 1540, in sponsalibus 1535).

Walbach Melchior ob. Cuneus Achacy (De obitu 1566).

Walburg Maria Amalia ob. Gaudiello D. (1738).

WALCH Christian Wilhelm Franc. (ur. 1726 w Jenie † 1784). Christ. Guil. Franc. Walchii De Persequotionum Christianorum Romanorum Causis Non Solum Politicis, Sed Etiam Religiosis Commentatio Recitata Die VII. Septembris Societati Regiae Scientiarum Goettingensi Anno M.DCC.LXX. Tomo II. Comentariorum Societatis Regiae Scient. Goettig. (sic) Inserta Nunc Denuo Recusa. Leopoli, Typis Josephae Piller, C. R. Gubern. Typograph. 1784. [Na drugiej k. tyt.:] Christ. Guil. Franc. Walchii De Persequotionum Christianorum Romanorum Causis Non Solum Politicis Sed Etiam Religiosis Commentatio Recitata Die VII. Septembris Anno cIoIoCCLXX. (1770). [Tu winietka: flakon z kwiatami]. Leopoli, Typis Josephae Piller, C. R. Gubern. Typograph. (1784). w 8ce, k. tyt. 2, str. 62.

Widocznie w r. 1784 dodrukowano tytuł do egzemplarzy z r. 1770 (będących odbitką z Comm. Soc. Goett.).

Jocher 8152 ma mylnie datę: roku 1770 u Pillera we Lwowie.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warez.

— Neueste Religionsgeschichte. Lemgo, b. Meyer 1777—782, w 8ce, 9 tomów. W tomie IV 1—208, i t. VI 1—160, mieści: Geschichte der Dissidenten in Pohlen, vom Jahre 1766.

Jocher 9724. — Nie dotarłem do tego dzieła.

— ob. Tozbat Juwenal (Dissertatio 1786).

Encykl. Org. t. XXVI str. 320. — Finkel III 1886.

WALCH J. Kriegskarte vom 1773 und 1793. Augsburg.

Jest to mapa Polski.

WALCH Jan Jerzy. Historia controversiae Graecorum Latinorumque de processione Spiritus sancti. Jenae. 1751. w 8ce.

— ob. Claudianus Cl. (1715).

Valckenier Idzi, sztycharz ob. Valckenier.

VALCKENIER. Das verwirrte Europa. Amsterdam 1677. w 4ce.

— Das verwirrten Europa Continuation 1680... ob. Müller Andr.

Z obu dzieł korzysta wiele Korzon Dola i niedola III 388 i nast. Kop. Tor.

— ob. Fredro A. M. (Instr. 1700).

Waldenses ob. Bazylik (Hist. o przesład. 1567) — Camerarius Joach. (Historica 1625) — Ewalt M. (1756) — Modrzewski Frycz (De emend.) — Responsio vera et sincera (1566) — Węgierski And. (Systema 1652; pisze o nich obszernie jako o prekursorach braci czeskich).

Była to herezja z w. XII i XIII. — W późniejszych czasach nazywano jednak waldensami Braci Czeskich. Z początku oni sami to twierdzili. Jeszcze w r. 1568 Jerzy Izrael podpisał się: senior unitatis fratrum qui Valdenses vocantur. Ale później bronili się przeciw temu. — Ob. Hałecki Zgoda sandom. 1915.

Traktat o waldensach (kart 12) znajduje się w ręk. Jag. nr 2471 i 1356.

Finkel Bibl. histor. str. 739.

VALDES Juan († 1541). Lac Spirituale, Pro alendis ac Educandis Christianorum pueris ad gloriam Dei: Munusculum Vergerii. Illustrissimo Domino Nicolao, Illustrissimi Principis D. Nicolai Radiuili Ducis Olicae ac Nesuuisi, Palatini Vilmensis etc. Primogenito. Ad-

iecta sunt: prima Christianae religionis elementa, Latinis, Graecis, Germanicis et Polonicis carminibus reddita, per Andr. Tricesium equitem polonum et Math. Stoium Regiomontanum, Philosophiae et Medicinae doctorem. Item Hymni quotidiani II Timoth. III Persistito, in his, quae didicisti et quae tibi concredita sunt, sciens a quo didiceris et quod a puero sacras literas noveris, quae te possunt eruditum reddere, ad salutem, quae est in Christo Jesu. [Na końcu:] Amen. Ex italico versus est etiam germanice et polonice. Excudebat Joannes Daubmannus, Regiomonti Borussiae (1556). w 8ce, k. 12 (sygn. A—C₄).

Na odw. kar. tyt.: Ad illustr. puerum Nicolaum Nicolai Radivili ducis filiolum Andr. Tricesii dodecastichon. ... Vergerio coeli quod summa afflavit ab arae — Christus lac fidei spirituale sacrae... (razem wierszy 12).

Dedykacja Vergeriusa Radziwiłłowi.

Oryginał pisany po hiszpańsku został przetłumaczony ok. 1545 na język włoski (druk w Rzymie). — Z włoskiego przełożył Vergerius na łacinę i ogłosił w r. 1554 w Tybindze. Edycja powyższa Daubmana z r. 1556 jest przedrukiem tego wydania tybńskiego, ale wprowadzona przy tym daleko idące zmiany. Dokonał ich Vergerius; on także dodał tytuł „Lac“.

Przedrukował na nowo Böhmer Instruccion christiana (Londyn 1883) i poprzedził przedmową.

Janocki Nachr. I 63 II 76 oraz Janociana I 280. — Juszyński II 266. — Załuski Bibl. 87. — Sembrzycki Vergerius 1890 str. 51. — Wierzbowski II 1993.

Bibl. w Królewcu — Dzików — Krasin. — Wollfenbüttel.

— Vpominek. Który Vergerius Janemu Panu Mikołajowi. Oswieconego Pana: Mikołaja Radziwiła Książęcia w Olicie y Wnieświeżu Woiewody Wilenskiego etc. Synowi pierwszemu Posłał. II. Timo. III: Chciei statecznie stać y zostać przy tym... ku zbawieniu które iest w Christuśie Jezusie. [Na końcu:] Wycisnął Alexander Augedecky w Krolewcu Pruskym Roku panskiego. 1556. w 12ce, k. 24 nlb. (sygn. C₇).

Na nast. stronie: Mleko Duchowne. Dla karmienia y wychowywania Chrześciańskich Dzieciak ku chwale Boskiej.

Po czym przedmowa: Pobożnemu Czytelnikowi.

kowi. — Mówi w niej autor (Valdes), iż chce zastąpić „zabobony“ prawdziwą nauką zebraną krótko i prosto z Biblii. — Istotnie streszcza przystępnie wiadomości o stworzeniu świata, o grzechu i upadku, o potopie, o Abrahamie i Mojżeszcu, o zakonie, o wcieleniu Syna Bożego, o posłaniu Ducha świętego, o wierze i Kościele, o sakramentach i żywocie wiecznym, o Modlitwie Pańskiej, o cnotach, o chwaleeniu i smartwychwstaniu — wreszcie o bożych nieprzyjaciolach. Nauki te są przystosowane do umysłowości dzieci, stąd ujęta popularnie i króciutko.

Kończy na karcie C₅; Rzecz ku chrześcijańskim rodzicom, gdzie autor powiada, że dopiero wówczas, gdy działki podrosną, należy je uczyć o Pańskiej wieczerzy i o Trójcy św.

Wreszcie na karcie C₆ dodane jest zakończenie tego dziełka od tłumacza Trepki: Do tego kto będzie czedł Staphij Trepka. Tu mówi Trepka, iż katechizm ten może się wydać komuś niedostatecznym i krótkim, ale jest to mleko dla małych dzieciak. „Tak kosztowna boskie potrawy Vergerius mąż boży i Christusów służebnik... za wielką pilnością umyślawa“. Podnosi, że Vergerius wolał być ubogim i niskim w kościele Pańskim niżli w pałacach niepobożnych mieszkać.

Trepka tłumaczył z II edycji przekładu łacińskiego, na którym Vergerius był podany za autora, a nazwisko Valdesa nie było wspomniane.

Druk gocki.

Przekład Trepki przedrukował Böhmer Instruccion christiana (1883)... oraz Karłowicz w „Pracach filolog.“ I (1885) s. 404. — Tytuł i opis podaje Woiśchke Enst. Trepka str. 23—7. — Bock II 315. — Warmiński And. Samuel i Sekl. 1906 str. 433. — Encykl. kośc. XXX 17.

Bibl. Uniw. w Królewcu

— ob. Ochinus — Vergerius.

Pisma jego wpłynęły na Ochina, a przez niego na naszych różnowierców. — O stosunku socynian do Waldeza ob. Borkowskiego Quellenstudien zur Vorg. 1930 str. 117.

WALDENBACH Melch. Beniam., Niesierzeza-Polonus. De abortu... Diss. inaug... Francofurti ad Viadrum 1684. w 4ce.

Waldowski Wojciech ob. Columna Jan (1697).

WALDSEEMÜLLER Marcin, Carta Europae... 1511 (mapa; tu także mapa Polski).

Unikat jest w Muz. Ferd. w Innsbrucku. — Reprod. wydał Wieser 1893.

— Tabula moderna Sarmatiae Eur. sive Hungariae, Poloniae, Russiae, Prussiae et Walachiae (51½ × 37½ cm).

W dziele Ptolemeusza Geogr. opus (1513). Często później reprodukowana, między innymi w dziele Kordta Mater. 1899, tabl. II. Olszewicz w Polskim Przegl. Kartogr. tom IV (1930).

— ob. Stobnica Jan (Introductio... w tomie XXIX str. 302 oraz w Dodatkach do tego tomu).

O znajomości jego map w Polsce XVI w. pisze Olszewicz w Katalogu Wystawy Zbiorów Kartogr. Bibl. Nar. 1934: Słynna mapa świata Marcina Waldseemüllera z r. 1507 już przed r. 1512 musiała się znaleźć w Polsce, skoro wówczas wykonywać ją mógł geograf krakowski, Jan ze Stobnicy do swego „Introductio in Ptolemaei cosmographiam“. Skopiował on mianowicie rysunek półkul, umieszczony na mapie Waldseemüllera w formie winiet, i dodał do swego dzieła. Niestety, egzemplarz cennej mapy Waldseemüllera, z którego Stobnica korzystał, zaginął a kopia polska (pierwsza mapa w Polsce wydana) należy do największych rzadkości.

(Waldsgott). Threni, Beatissimae Manibus, Faeminarum Lectissimae, Castissimae, Gratissimae Elizabethae, Viri Amplissimi, Clarissimi et Consultissimi, Dn. Andreae Waldsgotti... Conjugis... Ab Amicis et fautoribus uberrime profusi et subscripti. Bregae, typis Christoff Tschorn 1661. w 4ce, ark. C.

Wiersze łacińskie i niemieckie. Łacińskie pisali: Adam Gdaczusz, Polluciusz pastor polski na Śląsku, Jan Herbinus rektor w Byczynie. Wrocław. miej.

Waldstein Eleonora Czartoryska ob. Karpiniński Herakliusz (1765).

WALDUNG W. Medicina seipsam discrucians suamque calamitatem deplorans, Fel. Przyłubsky Lithuano ex Noriberg. acad., quae est Altdorfii, abeunti in patriam. Altdorfii 1613. w 4ce, k. 8.

Vale ob. Teatr (Obwieszczenie 1775).

Vale Ostatnie synom koronnym... ob. Boczyłowicz Jak. (1696).

Vale extremum ob. Zychowski A. (1646).

WALECKI Gaudenty, prezbiter klasztoru oo. Paulinów. Posilek Zbawienny. Tak Dla Ciekawey Mysli, Jak Dla Po-

bozney Duszy. Z Odrobin Stołu Naza-reńskiego Krolowy Nieba I Ziemi Zebrany, Czyli Krotka wiadomość o Cudownym Obrazie Najswiętszey Panny Maryi Częstochowskiey od Łukasza Świętego Apostoła i Ewangelisty malowanym, z przyłączonym Nabożeństwem, i przygotowaniem się do Spowiedzi doskonałej, Wydana. Na Jasney Gorze Roku 1796. w 8ce, k. tyt. i k. 8 nlb., str. 152, 1 rycina.

Przed tytułem lichy miedzioryt z podpisem: Eigentliche Abbildung uns. lieber Frau zu Czenstochau in Pohlen.

Aprobaty Hil. Bobrowskiego i innych; po czym „Do Czytelnika“.

W części pierwszej opowiada w sposób popularny historię obrazu i klasztoru (na str. 64 o uderzeniu czarnego dwójgłowego orła w r. 1771). — W części II godzinki modlitwy, akty. Na str. 111 rachunek sumienia, Łaski Stolicy apost., Sposób zbawienny pielgrzymowania (str. 132). Kończy kilka pieśni, w których wciąż wspomniane są miasteczka śląskie — tak jak gdyby ta książeczka miała przede wszystkim pielgrzymów śląskich na oku.

Przedruk wyszedł w r. 1812.

Akad. — Jagiell. — Ossol.

— Theologia Moralis Ex Authoribus Approbatis Per interrogationes & Responsa Collecta ac Pro utilitate tam Ordinandorum quam Ordinatorum Proposita. Authore R. P. Gaudentio Waleckii Ordinis Monachorum Sancti Pauli primi Eremitae Theologo, Seniore Emerito. Typis Clari-Montis Częstochoviensis Anno Domini MDCCXCVIII. (1798). w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 420.

Rozpoczyna facultas o. Hil. Bobrowskiego z r. 1797 i innych oraz aprobaty i imprimatur. — Potem dedykacja Adalberto Przeddziecki, praep. mnichovensi.

Całe przez pytania i odpowiedzi. Na str. 182 o kontraktach i lichwie. Na str. 129 o magii. Na str. 348 de matrimonio.

Korzysta ze Struglla Theol. moralis. — Od str. 404 przedrukował konstytucje Benedykta XIV, na które się często w tekście powołuje. Jagiell. — Uniw. Warsz.

Valedictio ob. Firlej J. (ad Heidelbergam 1604) — Moeresius J. G. (extrema 1655).

Walecznik Grzymałów ob. Stojkowski (1679).

VALEGIO (Valezio) Franc. Nuova Raccolta di tutte... citta di mondo. Venezia, 1580. w 4ce podł., str. 316.

Jest tu kilka widoków miast polskich (Wilno, Kalisz...).

Walenburch Adrian i Piotr ob. Ferrarius Janus Alexander (1667).

Walens św. ob. Opisanie przeniesienia (1766).

VALENTIA (de) Grzegorz, Soc. Jesu, prof. w Ingol. (ur. 1551 † 1603). Disputatio theologica de vera et falsa differentia Veteris et Novae Legis contra fundamentum Lutheranae doctrinae, a Calvino etiam receptum et a Melanchtone, Kunnicio, Heerbrando et aliis passim sectariis repetitum... In cathol. Acad. Ingolstadiensis... Praeside Georgio de Valentia S. J. Respondente Christophoro Sella Norimbergensi. Ingolstadi, Sartorius, 1580. w 4ce.

Dedyk. Aleksandrowi ks. Stuckiemu i Kopskiemu.

Autorem był Valentia, a nie uczeń Sella. Csartor.(?)

— Libri quinque de trinitate. In quorum postremo nominatim refutantur horribiles blasphemiae cujusdam pestilentis libri non ita pridem de eodem argumento in Polonia editi. Cum gratia et privilegio Cesareae Maiestatis. Ingolstadi, ex officina typographica Davidis Sartorii Anno M.D.LXXXVI. (1586). w 4ce, k. 10, str. 888 i indeks k. 7.

Obacz Vehe (Glirius) Mac., z którym polemizuje. Nie jest to jednak pewne, czy książka Vehego wyszła istotnie w Polsce? Vehe był judaizantem.

Wierzbowski III 2790. — Piekarski Katalog (1929) nr 1517.

Bock Hist. antitr. I 403. — Grabowski Skarga 1913 str. 254. — Encykl. kościelna XXX 22. Kórnik.

VALENTIA (de) Jacobus (Perez), biskup. Iacobi De Valentia Episcopi Christopholini Theologiae professoris clarissimi viri in omni genere Philosophiae doctissimi atque disertis, in linguis, Latina necnon Haebrea, Theologicalis quaestio vniuersalis, egregia, praeclara, doctrinalis & isagogica. Omnibus Studiosis proficere cupientibus orthodoxae & catholicae in ipsa theo-

logica doctrina atque lectione omnium librorum sacrae scripturae, simul ac in vniuersis quatuor libris sententiarum nostri Petri Lombardi ac etiam ipsius Ioannis Damasceni non parum vtilis & necessaria. [Na końcu:] Impressum Cracouie per Mathiam Scharfenbergium. Anno Domini. Millesimo: quingentesimo: trigesimo octauo Ultima die mensis Aprilis. (1538). w 8ce, k. 2 tyt. i k. 4 nłb. (ostatnia z nich czysta) i k. 39 nłb.

Na nast. karcie powtórzony ten tytuł kurryw widocznie dla wypełnienia pustego miejsca. Po czym na 3 k. przedmowa: M. Gregorii Staviesini ...prof. gymn. crac... ad candidum ac pium lectorem praefatio... Dat. 3 Kal. Junii 1538.

Mówi w niej, że wykładając psalmy Dawida i pieśń Salomona natrafiał na miejsca niezrozumiałe i ciemne, które wyjaśnił mu dopiero komentarz Jakuba de Val. — To zachęciło go do ogłoszenia niniejszego jego traktatu. Wychwala ten traktat i poleca do czytania.

Treścią tego traktatu jest rozbiór pytania: Utrum solus Christus sit... humanae naturae reparator et largitor omnium bonorum. Dowodzi, że tak — wbrew twierdzeniom różnych sekt, jak Pelagianie. Dowodzi zaś metodą scholastyczną, zbijając przeciwne twierdzenia i jego konsekwencje powagami. Opiera się głównie na św. Augustynie.

Jocher 2376 i noty. — Wierzbowski III 2199. Csarn. — Czart. — Jagiell. — Moszyn

VALENTINER D. Ex historia literaria observationum singularium Trias praeside M. Gabriele Groddeck. Philos. Primae et Pract. P. P. ac Bibliothec. Ad D.XXVII Julij MDCCII. In Auditorio Anatomico Hora X disputabit respondens Dietericus Valentiner, Flensb. Holsatus. Gedani, Typis J. Z. Stollii. Athen. typogr. (1702). w 4ce, k. 4.

Berliń. publ

VALENTINI Basilius, ord. S. Benedicti. Via veritatis oder: der einige Weg zur Wahrheit... den Sendivogianischen Schriften mitheygefüget durch Fr. Roth-Scholtzen Silesium. Nürnberg. 1718. w 8ce.

Valentinis (de) Andreas z Mutyny, lekarz Bony ob. Polidamus Valentinus (1530, 1540).

Ob. o nim Miaskowski w Rocznikach pozń. T. P. N. XXX str. 105.

VALENTINUS, frater Ord. Eremitarum S. Augustini. Practica Anni M.cccc.xvij fratris Valentini Ordinis heremitarum S. Augustini, artiū baccalaurij famosissimi... (1496). w 4ce malej, k. 2 (fragment).

Na tytule rycinka, przedstawiająca jakiś konwencjonalny widok miasta (Wisłocki j. n. dopatruje się w tym Wawelu i Skałki??). Nad tym miastem Jovis dnus anni, Mars particeps.

Na karcie drugiej, obciętej, wyczytao można: Cracoviensem pestem et epidemiam. — Budesens seditiones... Valentinus z zakonu august. promował się na bakałarza w r. 1488 w Krakowie.

Wisłocki Incunabula 1900 str. 532.

Jagieli.

Valentinus Arnoldus ob. Arnoldus.

Valentinus a B. Cunegunde ob. Slotwiński Joan. (Orator).

Valentinus Franciscus ob. Wężyk Walenty (Gratulatio 1765).

Valentinus Laur. ob. Widawski.

Valentinus sanctus ob. Staromiejski (Sacerdos factus 1648) — Walenty święty.

VALENTINUS Ungarus. Seent Pál legendaja. Cracoviae, 1507.

Tak podano w Chronologii w t. VIII str. 6. —

Poza tym nie znalazła się żadna wiadomość o tym dziele. — Szabo go nie zna.

WALENTY (pseudonim), proporzcznik cesarskiego wojska, poddany St. Łaskiego. Napomnienie Polskie tu zgodzie do wssech Krzesciánów w obec, á mianowicie ku Polakom vezynione. [Tytuł w prostokacie. Rama prostokątu jest to rycina przedstawiająca sceny Narodzenia Chrystusa, hołdu 3 króli i gwiazdę z pasterzami]. (1545). w 8ce, k. tyt. i k. 23 nlb. sygn. A—Fiv).

Druk w Krakowie u M. Szarffenberga. Na końcu jest bowiem jego sygnet (dwa koszy trykające się rogami na tle ostrych górskich wierzchołków; na jednym wierzchu kozica).

Dedykacja na odwr. stronie tytułu i na 2 następnych stronach: Wysoce urodzonemu a sławn. i wielm. Stan. Łaskiemu na Strickenhoffie woiwodzie sirackiemu, panu y zwierzechniemu swemu... Walenty poddany, na ten czas żołnierz ieden y sluga cesarskiego wojska... Służbę swą poddany a powiną zaleca.

Tłumaczy tu, dlaczego żołnierz do żołnierza o pokoju pisze. Wspomina przodków St. Ł.

którzy (jak Jan arc.) u Bożego grobu bywali — mówi też o Jarosławie Łaskim. Potrzeba, aby się Krześcijanie na Turka obrócili. Dan z Bruxelles kieżyca grudnia 1546. Pod tym orseł polski za koroną.

Na k. Bi napis: Zgoda mówi ku chrześcijanom. — Mówi ona czystą polszczyzną, namawiając do pojednania. Krytykuje prałatów i zakonników. Krześcijanie nie wszyscy są krześcijanie. O Turku mało oni wiedzą a Turek mędrsz od nich, bo idzie tylko na okroczony zwierz. U nas na języku pax, na sercu swada. Nawet legaci papiescy radą a podesezwaniem wiele tysiąc zamordują. Panujący winien panować nie dla swych rozpusat ale dla zachowania ludzkiego w prawie, w miłości, w pokoju. Nie powinien za najwyższy skarb pokładać aby co cudzego dostać. Tymczasem krześcijanie o leda co walkę podnoszą. Lepiej ten groz na Turka zachować, co na bramy wynijdzie albo na contacty (sic). Nie wadziłoby by ku Konstantynopolowi jedną drogą, drugą ku Alexandrii, trzecią przez Węgry jechać. I Polacy jeździli już do Ziemi świętej z ks. Gotfredem (1095). Trzeba się strzec walk domowych. To diabeł Greków prowadził i Turkowi ułatwił ich podbić.

Walenty podróżował dużo, zna ziemię świętą, cytuje Wergilego, Homera (karta F₂), zna język włoski (słwot Bancho roto), obeznany jest z historią. Wobec duchowieństwa nastrojony jest krytycznie — zamieszcza przeciw niemu wycieczki, a sprzyja myśli pogodzenia wyznań. Nasuwa się myśl, czy pisał to istotnie anonim — Walenty; czy też nie jest to pseudonim kogós wyżej stojącego? Brückner w Pam. Liter. 1902 str. 409—14 oświadcza się za tym, że autorem jest Stan. Łaski, znany z podróży, z wykształcenia, talentu literackiego itp. Bardzo to prawdopodobne.

Polszczyzna jest czysta, ale styl nieporadny, chwila mi uchwycenie sensu dość trudne. Duże zwrotów prysłowiowych (np. nie zawdy niedziela czasem piątek — jako owo mówią).

Na okładce egzemplarza wyciętno na złotawej skórze ornament złożony z popiersi alegorycznych postaci (Charitas, Fides, Spes). Jest też wyciętny napis: D EMB 1551 W SCHAK.

Tworzy klocek z kilku pracami Seklucjana. Na okładce wewn. spis nazw roślin z głosami polsk. i jakiś list po niem. ręką XVI w. — Widocznie oprawiane było w Prusiech w r. 1551.

Przedrukował tę broszurę (niepoprawnie) Wiersbowski Bibl. zap. postów i pros. zeszyt VI (1895). — Wiersbowski Bibl. III 2232.

Bawor. (Czarn.).

WALENTY z Brzozuwa. Cantional albo ksiągy chwał Boskich to jest

Pieśni Duchowne Kościoła świętego, podług Ewangeliei y Prawdziwego Pisma świętego słożone. A teraz z Czeskiego ięzyka na Polski przez Xiędza Walentego z Brzozowa (1554)... ob. Kancjonał (w tomie XIX str. 86—7).

Walenty z Brzozowa tłumaczył śpiewnik Łukasza z Pragi (z r. 1541).

Friese Beyträge II cz. 1 str. 168. Schnaase Zur poln. Literaturg. 1862 str. 23. —

Warمیński Andrzej Sam. i Sekl. 1906 str. 227. — Korbut² I 294.

Ob. także tom XIII 404 (gdzie podana starsza literatura o tym Kancjonał).

Walenty z Raciborza (Ratyboriensis) ob. Raciborezyk (w tomie XXVI str. 6).

WALENTY dominikanin, ksiądz. Przykład zbawienny wszelkim pici białogłowskiej osobom, żywot Ś. Izabelli królowy Luzytańskiej przez iednego z zakonu kaznodz. spowiednika panien zakonnych S. Dom... w Krakowie u Schedla. (1688). w 4ce, ark. B₄.

Przypis. Izabelli Mistrzynie Panien zakonnych na Gródku; podpis. X. Walenty Dominikanin.

Jocher 8610.

Ossol.

— [Siedem dekad wierszem elegiackim]. Kraków, 1675.

Wymierzone przeciw Papenbrochowi w obronie zakonu karm.

Juszyński II 297. — Kraszewski Okruszyny I 219. — Jocher 8510.

Walenty z Kęt ob. Terentius.

Walenty od św. Feliksa ob. Ozdoba (1767).

WALENTY od Młodzianków, karmelita bosy. Kazania przygodne, po różnych Kościołach Lwowskich, przez X. Walentego od Młodzianków, Karmelitę Bosego Konwentu Przemyskiego S. Teologii Lektora, miane, a drukowane w Berdyczowie Fortecy N. M. P. Roku 1780. w 8ce, k. 4 i str. 140.

Jocher 5148.

Krasiń.

— Kazania Jubileuszowe W przeciągu dwóch Tygodni wedle porządku ná Dni pierwsze Października przypadających w Kościele Archikatedralnym Lwowskim Roku 1776. Przez Xiędza Od Młodzianków, Karmelity Bosego Konwentu Lwowskiego Filozofii Lektora Miane. [Tu winieta: gałązka drzewa z owocami]. w Berdyczowie w Drukarni Fortecy Najświętszej Maryi Panny 4

Przywilejem J. K. Mái. Roku 1780. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 226, k. 1 nlb.

Na odwr. tyt. miedzioryt herbu.

Dedyk. Ant. Węgłowskiemu skarbnikowi dobrzyńskiemu (tu koligacje; żonaty był z Małyszówną). — Na końcu Facultas i imprimatur.

Kazania są o słowie bożym, o zatwardzałości, o spowiedzi, o krzywdzie bliźniego, o zgorzeniu itp.

Na str. 110 o zwyczajach niepiacenia kupcom i kredytorom.

Czartor. — Drohob. — Jagiell. — Ossol.

(Walenty święty). Modlitwa do św. Walentego abo słowa ś. Antoniego przeciw morowemu powietrzu poważne i doświadczone. 1677. w 4ce.

Ossol.

— Nabożeństwo do S. Walentego Kapłana y męczennika we wszelkich złych zdrowia affekcyach osobliwego y doświadczonego patrona. We Lwowie w drukarni Societatis Jesu. w 12ce, k. 24 nlb.

Ossol.

— Nabożeństwo do B. Jana Jozefa Walentego. w Warszawie, w drukarni Sch. P. w 8ce.

Jocher 6964 b.

— Toż... Edycya 2ga.

— Toż... po trzeci raz do druku podane. w Krakowie 1751. w 8ce.

Jocher 6964 c.

— Nabożestwo do S. Walentego Kapłana i Męczennika Patrona przeciwko wielkiej chorobie. w Warszawie 1771. w 12ce.

— Toż... to jest godzinki, litania, modlitwy i pieśń o tymże świętym, którego cześć i łaska nierozdzielnie w kościele WW. OO. Paulinów pod tytułem S. Ducha codziennie niemal słynie, Na pomnożenie teyże czci Świętego przedrukowane. w Warszawie Roku P. 1772. w 12ce, k. 14 nlb.

— Toż... Przedrukowane R. P. 1775. w Krakowie w Drukarni Seminaryum Akad. w 12ce, k. 12.

Jocher 6962 6964 a. Jagiell. — Ossol.

— Ucieczka w różnych przypadkach osobliwie w wielkiej chorobie do Wielkiego Patrona Walentego S kapłana y męczennika, którego się uroczystość zwykłą odprawować dnia 14

Lutego w kościele archiprezbiteralnym Panny Maryi w rynku krakowskim. Z dozwoleniem stárszych. W Krakowie w Drukárni Akadémickiej Roku Pańskiego 1746. w 12ce, k. 17 nlb.

Jagiell.

— ob. Adamowicz Chr. (1767) — Rafał ze Lwowa (1627) — Staromieyski K. (1648).

WALENTYNOWICZ Józef. Głos Iasnie Wielmożnego Imci Pana... Sędziego Grodzkiego Xstwa Inflantskiego, posła powiatu Wilkomierskiego, w izbie seymowej w r. 1793, na dniu 24 czerwca miany. fol., k. 1.

Jagiell.

— Głos w Izbie Seymowej 1 Iulii 1793. fol., k. 1.

Jagiell. — Krasiń.

— Sprawa W. JP. Jozefa Walenty-nowicza Ex-Sędziego Pttu Wilkomiersk. przeciwko W. J. Pani Maryannie Sipo-wiczowej bywszych Woysk Polskich Pułkownikowej. (1799). fol., k. 1 nlb.

Uniw. Wileń.

Valeri Valerio ob. Casanova.

Valerianus de Cracovia ob. Acta (1635).

Valerianus Magni ob. Magni.

Valerianus Lithuanides ob. Andrzej-kowie Wal. (II) (w tomie XII 151 i w Dopeń.).

W t. XII 151 pomieszano błędnie dwie różne osobistości: Wal. Adrianowica i Wal. Andrzejowica.

Walerian od św. Andrzeja, Sch. Piar. ob. Wyszynski (Argumentum 1708).

WALERIAN od św. Brokarda. Tar-cza z najswiętszych imion Jezus Márya i Jozef złożona przez W. O. Waleryana od S. Brokarda Karmelitę Bosego Prow. Litt. wydana r. 1752 w Wilnie w Dru-karni WW. OO. Franciszkanow. w 12ce, str. 66.

Jocher 5966 (z bibl. Karm. wil.).

Uniw. Wileń.

Walerian ks. od św. Hieronima ob. Jagieliński Walerian (Pokój 1704, Po-lityk 1695, Abrys 1700, Murus 1692).

WALERIAN od św. Wawrzyńca, Sch. Piar. Salutatio Iudicium Commissario-rum ad Tribunal Thesauri Regni Ra-domiam congregatorum a Professore

Rhetorices Sch. Piar. ibidem facta. Sandomiriae. 1741. fol., k. 8.

Bibl. Przypk. — Krasiń.

VALERIANUS Mathias Praedicato-rius, dominikanin, prof. teol. (ur. po r. 1500 † po r. 1579?). Historia Per-brevis, Qvo Pacto Videlicet Magna Portio Crvcis Christi In Oppidvm Lv-blm Pervenit. [Niżej pasja Chrystusa. Górą napis: 1532]. (Kraków, Wietor, 1537). w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. tyt.: Thomae ab Ilkus, can. reg. ord. S. Sepulchri in Miechow preposito, Math. Valerianus, S. Th. et ord. Préd. professor S. D. (Tu nazywa tę pracę swoją „lucubratiuncula unius noctis“). Dat. 4 sept. 1537.

Opisuje dzieje krzyża św. Jak Jadwiga ces. biz. odcięła kawałek krzyża i schowała do swoich skrzyń. Dała go potem dotis vice Egnatio Kijow, principi i jego żonie Chwiedorze. Około 1400 dostał się ten kawałek krzyża z Kijowa do Polski, sprowadzony przez Andrzeja bisk. krak. (tu znana legenda, jak konie utknęły z krzyżem w Lublinie i nie mogły go stamtąd wywieźć).

Na ost. kartce: Precatio sive ejaculatio ad Christum in cruce pendentem... (jest to wiersz łac., podp. Cra. Hie. V.) Na odwr. str. rycina św. Heleny obejmującej rękoma krzyż.

Tę samą historię opracował obszernie Andrzej Wargocki (ob.). Jagiell.

— **Divi Hyacinthi Poloni Fratris ordinis Praedicatorum vita.** Cracoviae ex officina Ungleriana 1537.

Było w bibl. Dominik. krak. — Spłonęło w pożarze r. 1851.

— **Concio de divo Thoma Aquinate, in qua obiter disputatur: utrum magis expediat Theologo Philosophari an Reticari: Authore Matthia Valeriano Praedicatorio.** (Na końcu:) Cracoviae ex Coenobio Praedicatorum die divo Floriano sacro, Anno ab orbe redempto 1534. w 8ce, k. 34 nlb. (sygn. Eijj).

Pod tytułem herb Łódzia Tomickiego. Dedykacja Petro Tomitio, episc. crac. Mathias Valerianus Praed. Baccalaureus.

Ks. Miaskowski w Roczn. T. P. N. pozn. XXX (1904) str. 16.

Bibl. paraf. w Nyssie — Zamoj.

— **Praelectio in Topica Ciceronis Mathiae Valeriani Praedicatoris.** [Na końcu:] Impressum Cracoviae apud Hieronimum Vietorem Anno a Christo nato 1534. w 4ce.

Znany jest tylko odpis z tego druku w jednym z ręk. dawnej Bibl. Cea, w Petersb. — W tymże rękopisie znajduje się list Valer. clarissimo adulescenti Michaeli Semilitio(?) Lithuano, dat. 1534.

Ob. Korzeniowski Zapiski z ręk. w Arch. do dz. liter. XI (1910) str. 166.

— [Brak tytułu. Na k. A₂ u góry:] Illustri ac magnifico viro Ioanni comiti a Tanczyn, palatino generali Russiae, Matthias Valerianus ordinis Praedicatorij Sacrae Theologiae professor I. D... w 8ce, k. 31 nlb.

Jest to pochwała zmarłego nonis Ianuarii Anno 1536 Andrzeja Tenczyńskiego, kazszelana krak. Druk to prawdopodobnie Wietora z r. 1536. — Na str. ost. herb Tenczyńskich. Jagiell.

— Avrei Flores Totivs Dialectices Perillvstrissimi, In Gratiam Iyventutis Conventvs Cracoviensis Ordinis Praedicatorii. Authore Fratre Valeriano eiusdem familie, Philosophiae ac Theologiae cultore, nuperrime collecti. [Tu winieta: ornament linearny]. Cracoviae In officina Lazari, Anno D.M.D.XXIX. (1579). w 8ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 262.

Rozpoczyna: Candido lectori autor optimam mentem. Tu wysławia znaczenie dialektyki. Nie było jego zamiarem wyłożyć tu całą dialektykę, lecz tylko jej „flores“.

Po czym: Frater Dominicus Magzinus... christiano lectori. Wyjaśnienie, że „flores“ te nie mają służyć eloquentiae et facundiae orat., ale do zwalczania herezji. — Wreszcie idzie dwuwiersz grecki i dwa wiersze łac. na pochwałę dzieła.

Dzieło zaczyna się od: Diffinitio et divisio scientiae. Na str. 26: de oratione. Potem: De divisione propositionis. De propositione hypothetica (str. 60). Na str. 82: De praedicabilibus et utilitate eorum (przedrukowany ustęp z Isagoge Porfirii ad categorias Aristotelis). — Na str. 234 De syllogismo demonstrativo. — W całym dziele trzyma się Arystotelesa i jego komentatora Porfiriusza. Cytuje też dość często Boecjusza, Alberta Wielkiego, Gilberta.

Starowolski Elogia 73. — Jocher II str. 58. Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyń.

— ob. Basilius (De evolv. 1574).

Wątpliwości budzi fakt, iż pierwsze dziełka M. Valeriana ukazały się w latach 1532—7, a ostatnie w r. 1579; mimo to nazwane jest „nuperrime collecti“. Byłoby dwóch M. Valerianów prof. teologii u dominikanów?

Valerianus Cornelius, Ultrajectinus ob. Valerius.

VALERIUS Maximus. Valerii Maximi Dictorum Et Factorum Memorabilium Libri Novem. [Tu kotwica, a wokół niej owinięta ryba. Po obu stronach kotwicy napis: Al — dvs. Na końcu:] Venetiis In Aedib. Aldi Romani. Octobri Mense. M. DII. (1502). w 8ce, k. tyt. i k. 215 nlb. (arkuszy 26), sygn. A—Z i aa—cc₈).

Na odwrocie tytułu dedykacja (przez 2 str.): Aldus Ro. Joanni Ludbrancio Polono iurisperito ac Posnaniensi episcopo regnique Poloniae a consilio. — Wychwała tu dzieło Wal. Mksa. Mówi o Lubrańskim, że tak w Padwie jak Wenecji ludzie uczeni głoszą go probum et commodum esse. Praypomina, że gdy byli razem w Padwie (wraz z Rafałem Regiussem), obiecał im ad Dacas mittere invenienti librorum gratia, quod ibi antiquorum librorum plena turris esse dicitur (Dacae — to zapewne Wołoszczyzna). Obiecał nawet w razie potrzeby sam pojechać. Vale, Venetiis Octobri 1502. — Po czym spis rzeczy w 9 księgach... oraz przedmowa Aldusa do Cuspiniana... i tekst dzieła. — Na końcu wyciąg z przywileju druk. S.(enatu) W.(eneckiego) i sygnat Mannejusza.

Wierzbowski II 82₅.

Krasin.

— Walerego Maxyma O Dzieciach y powieściach pamięci godnych Ksiąg Dziewięc. Ktore dla Rzymian teskliwych z Historykow rozmaitych, Greckich, y Łacińskich krotko zebrał. Ludzi Świata niemal wszystkiego co przed nim żyli, Cnoty, Rozum, Postępek, Rzeczyposp: Rząd, Poselstwa, Zwyczajie, Chytrości, Zdrady, Swawola, &c. wkażując. Reiestr o wszystkim da sprawę. Przekładania X. Andrzeia Wargockiego. W Krakowie, W Drukarni Symona Kempiniego, Roku Pańskiego, 1609. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 344, k. 1 nlb.

Na odwr. tyt. herby i 8-wiersz polski, podpisany IN. — Dedykacja Stan. brabi Pilce Padniewskiemu. Zapewnia w niej tłumacz, że te księgi pogańskie najlepiej cnót ucą. Przetw w sarmackie szaty rzymskiego rycerza ubrał. Pradek rodu Nowina (Padniewskich) przyszedł do Polski z Niemiec w 100 lat po Lechu. Dat. w Krakowie w dzień św. Doroty 1609.

W przedmowie Do czytelnika wyjaśnia, że o chwale bogów pogańskich i o ceremoniach nie przekładał, także przykłady mało uczciwie pominał. (Istotnie Wargocki dużo skraca i wcale nie jest wierny).

Dzieło jest niewyczerpaną kopalnią opowiadań, anegdot, przypowieści i przykładów, z której pisarz XVI wieku czerpał bardzo obficie — i to tak obcy jak nasi. Są tu przykłady z zakresu życia religijnego, wojskowego (ks. II), o miastach i stałości (ks. III), o ubóstwie i miłości, o przyjaźni i szczerobliwości (ks. IV), o ludzkości, pobożności i życiu rodzinnym (ks. V), o wierności żon i sług, o wywyższeniu ponad stan (ks. VI), o chytrkości i fortelach, o testamentach (ks. VII), o sądownictwie, o mekach i świadkach, o krasomówstwie i naukach (ks. VIII), o szytku, gniewie, lakomstwie, o ludziach sobie podobnych (ks. IX).

Do przykładów i anegdot Wal. Maks. wtrąca Wargocki 32 przykłady ze stosunków polskich: a więc o św. Stanisławie biskupie, o św. Jacku, o błog. Izajassu; głównie jednak o rodzinach Padniewskich i Rozrażeńskich — nieco o Tęczyńskich i Tarnowskich.

Przykłady o świętych polskich czerpie z ich żywotów. Przykłady o Padniewskich z tradycji tego domu, np. jak Albrycht Padniewski walczył mężnie przeciw Niemcom (Maksym.) (str. 84). — Jak Stan. Padniewski bawił w Rzymie na naukach (str. 5) za Klemensa VIII i obecewał z Baroniuszem (str. 157); jak tenże prowadził rokowania w sprawie należytości zabezpieczonych na sumach neapolit. (str. 219); przytoczony też list Klemensa VIII do Padniewskim do Jana Zamojskiego (str. 219) z r. 1604. Na str. 224, jak powracał z Rzymu przez Rakusy i miał tam satarg z jakimś kapitanem.

Na str. 71 oraz 285—9 obszerny ekskurs o oracji w W. Piątek i o dyspuście odbytej przez Stan. Padniewskiego w Rzymie (opis sali, theatrum, muzyki, ucsty, wymienia dygnitarzy obecnych, daje przykład wierszy napisanych na tę uroczystość przez „najprzedniejszego poetę ziemi włoskiej“). Był on kamerarzem tajemnym Ojca świętego, miał przyznane prawo azylu dla swego mieszkania; siadywał między kardynałami. Z tym Padniewskim bawił widocześnie Wargocki w Rzymie, gdyż dokładnie jego pobyt i powrót do kraju opowiada.

Na str. 43 i 224 o protogowaniu uczonych przez Filipa Padniewskiego i o jego bibliotece „dziwnie bogatej“. Na str. 261 o nieznanym skądinąd dziele F. Pad. pt. *Elogia principum in Rep. virorum* (poważne i mądre księgi). Na str. 241 o świetnym dworze biskupa. Na str. 289 o jurgielecie, jaki ces. Maksymilian wyznaczył F. Padniewskiemu (30.000 zł. rocznie), „czego on wprawdzie nie potrzebował“. — Na str. 300 anegdota, jak król Zygm. I zajechał z Boną na 16 niedziel do Spytka Tarnowskiego. Na str. 220 o Andrzeju Tęczyńskim.

Z rodów obcych wysławia czeskich Rozrażeńskich: Waclawa barona blatneńskiego na str. 243 i 269 i Jana ochmistra królowej franc. (o którym „musiałbym całego nowego Waleriusza napisać“). — Z polskich Rozrażeńskich wspomina Hier. Rozrażeńskiego, bisk. kujawskiego (str. 221), który potrzykroć odmawiał kardynałstwa. Na str. 220, 265 i częściej wysławia ród hrabiów z Donina na Wartmberku i Krasinie (Abrahama, co jeździł w legacjach od cesarza do cara oraz Konrada). Widocznie łączyły go z Rozrażeńskimi i Dominami jakieś bliższe stosunki, podobnie jak z Padniewskimi Filipem i Stanisławem. Wtręty Wargockiego odbijają tym więcej od „dicta“ Waleriusza, że mają panegiryczny charakter, a nie są to wcale „exempla“ dla poparcia jakichś cnót i tez etycznych, jak u autora rzymskiego.

Jocher 462: noty (tu całkiem mylna ocena Ludw. Sobol.).

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. (brak 3 kart) — Warsa. pow.

— ob. Wargocki A. (O Rzymie 1610) — Wereszczyński J. (Regula 1587).

Znał Waleriusza i czerpał wiele Frycz, o czym Kot Wpływ starożytności klass. (1911) str. 76 i 94. — Obacz o jego znajomości w Polsce: Krzyżanowski *Romans polski* 1934 str. 38, 103, 257. — Brückner *Mikołaj Rej* 1905 str. 235.

VALERIUS (Valerianus) Cornelius z Utrechtu (Ultrajectinus). *Grammaticarum institutionum libri IV*. Cracoviae, typis Scharfenbergeri 1546. w 8ce.

Notatka wątpliwa?

— Cornelia Valerii Ultraiectini *grammaticarum institutionum libri IIII*. I. De primis Grammaticae Latinae Rudimentis. II. De Etymologia, III. De Syntaxi, IIII. De Carminum ratione. Nunc ab Auctore postremum diligentissime recogniti, multisq; passim adiectis novis annotationibus aucti, & multo quam antehac emendatius excusi. Torvnii Excudebat Andreas Cotenius. Anno, M.D.LXXXX. (1590). w 8ce, sygn. T₈.

Sprawozd. z posz. w Szwecji... nr 40.

— Cornelia Valeriani Ultraiectini *Grammaticarum Institutionum Libri IIII*. I. De primis Grammaticae Latinae Rudimentis. II. De Etymologia, seu Analogia. In quo libro genera nominum cum declinationibus, praeter vulgarem Grammaticorum in praeceptis

tradendis consuetudinem, coniuncta sunt: itemq; Verborum praeterita cum supinis. III. De Syntaxi, seu recta partium orationis consecutione. IIII. De Carminum ratione, seu de Versibus faciendis. Nunc ab Auctore postremum diligentissime recogniti multisq; passim adiectis nouis annotationibus aucti, & multò quam antehac emendatius excusi, quibus extrema iam manus accessit. [Tu winieta]. Cracoviae, Typis Andreae Petricouij. M.D.XCI. (1591). w 8ce, k. tyt. i k. nlb., k. 154 lb.

Przedmowa Ad Lectorem datow. Lovanii Kalend. Augusti 1554. Po czym dedykacja Cornelii Valerii Ultrajectini (z datą 1560): Karolowi Meloduno, Petro Verchinio, Roberto et Jacobo Meloduno... oraz dwa wierszyki łacińskie.

Liber I (Rudimenta) idzie do k. 42. — Po czym z osobnym tytułem liber II De Etymologia. — Od k. 98 znouu z osobnym tytułem liber III De Syntaxi. — Od k. 158 znouu z osobnym tytułem liber IV: De Carminum ratione. Kończy: Admonitio.

Jest to więc wierny przedruk wydania zagranicznego bez uwzględnienia potrzeb młodzieży polskiej.

Kot Szkolnictwo paraf. 1913 str. 60.

Jego „retoryka“ była przedmiotem wykładów w Uniw. Krak., ob. rękopis Jag. 2467 i 2044. Czartor.

— Grammaticarum institutionum libri IIII. Racoviae Typis Sebastiani Sternacii 1604. w 4ce, str. 44 i 164 (sygn. X₆).

Jocher 668 mylnie pisze: Cracoviae.

Czartor.

Valesiades ob. Falkenberg Jakób (1573).

Valesiani ob. Forcatulus (De Valesianorum 1579).

Valesius Feliks ob. Franciscus à S. Augustino (1754) — Matta Joannes (1726) — Przewodnik (1750) — Sikorski Marianus (Honor 1761, Orationum 1737, Przewodnik 1750, Fasces Franciae 1757) — Sposób seraficki (1760).

Valesius Henricus ob. Henryk Walezy.

Waleszyński Ignacy Kanty ob. Herka.

WALESZYŃSKI Marcin Jan († 1739). Amazon Dembinsciana Philosophiae felicem portum demonstrans seu Conclu-

siones ex unixerse Philosophia ad mentem D. Thomae doctoris angelici, concinnatae: & sub auspiciis illustrissimi & magnifici domini D. Francisci de Dembiany Dembiński castellani sandecensis, capitanei wolbromensis benefactoris colendissimi, praesidente M. Martino Joanne Waleszyński in Alma Universitate Cracov: Philosophiae doctore, collega minore vocato, ac interea in Academia Posnan: cursus philosophici professore contubernii szofd: prof. ad obiecta respondente G. Casimiro Pylarski, Philosophiae auditore, in collegio lubransciano Academiae posnan: publicae disputationi expositae. Anno Dni 1701. Die 14. Novembris, horis consuetis. Typis Academiae Posnaniensis. fol., k. 6 nlb.

Na odwr. tytułu szcściowiersz podpisał Alb. Szablkwicz Minor. Ord. Cleric. phil. aud. Jagiell.

— Caput virtutum et meritorum adjutorio Perillustris olim et Reverendissimi Domini D. Gasparis de Cienie Cienski Ecclesiae Cathedralis Cracov. Decani, Piotrovinensis praepositi, S. R. M. Secretarii, caelis illatum ac dum ejus magnis cineribus justa parentalia in Ecclesia Cathedrali Cracoviensi lugubribus cerimoniis persolverentur a M. Martino Ioanne Waleszynski in alma Universitate Cracoviensi Philosophiae Doctore et professore Collega Minore officiosissimo cultu adoratum Anno Christi 1703. die 23. Julij. Cracoviae typis Academicis. fol., k. 9 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb (Pomian) Cieńskich. Pod nim 15 wierszy wyjętych z różnych pisarzy łacińskich. — Przypis proza egzекutorom testamentu Kazimierzowi Łubieńskiemu biskupowi krak., Marcinowi Cieńskiemu podkomorzemu Sieradzkiemu i Kazimierzowi z Roxye Ruszkowskiemu kanonikowi katedr. Wysławia zasługi Kaspra Cieńskiego. — Ten Cieński był synem Alberta. Jagiell. — Uniw. Lwow. — Zamoj.

— **Conclusio ex male intellectis principijs illata dum Excellentissimus olim et Doctissimus Dominus M. Casimirus Musiałowicz in Alma Universitate Cracoviensi Philosophiae Doctor et professor, collega minor vocatus, e vivis 13. Aug. eriperetur non recte**

argumenti Libitinae exprobrata et pro perpetua tanti viri memoria fidelissimae etiam in distans agentis amicitiae ductu a M. Martino Waleszynski in Universitate Cracov. Phil. Doct., Collega minore vocato, protunc in Acad. Posnan. cursus phil. professore, Contub. Szolldr. praefecto publicata Anno Salutis 1701. Typis academiae Posnaniensis. fol., 1 ark.

Wspomina o trzech panegirykach zmarłego. Akad. — Jagiell. — Ossol.

— In Nomine Domini Amen. Conclusiones ex Universa Philosophia speculativa, ad mentem D. Thomae doctoris angelici, concinnatae: praesidente, M. Gasparo Stan. Ciekawowski, Philosophiae doctore, collegâ Minore, Matheos et cursus Vladislaviano philosophici professore, ac interea Facultatis Philosophicae decano Ad objecta respondente M... Philosophiae doctore et professore, publicae disputationi propositae. Cracoviae, typis Universitatis A. D. 1694 die 24 Junij. fol., k. 1 tyt. i kart 6.

Ded. Joanni Cantio. — Na odwr. tytułu miodzioryt św. Jana K. Jagiell.

— Conclusiones ex Universa Philosophia Speculativa ad mentem D. Thomae Doctoris Angelici concinnatae a M. Martino Ioanne Waleszynski publicae disputationi expositae A. D. 1699. Typis Academiae Posnaniensis 1699. fol.

— Conclusiones ex Universa Philosophia Speculativa ad mentem D. Thomae doctoris angelici, concinnatae, et sub auspiciis academici ternionis praesidente M. Martino Ioanne Waleszynski in Alma Universitate Cracoviensi Philosophiae doctore, collega minore vocato, ac interea in academia Posnan: cursus philosophici professore, contubernii Szolldr. praef: ad objecta respondente G. Ambrosio Przybocki, Philosophiae auditore, in collegio Lubranciano Academiae Posnan: publicae disputationi propositae. Typis Academiae Posnaniensis. Anno Dñi. 1701. Die... Novembris horis consuetis. fol., k. 6 (ark. B₂ i k. 2).

Dedyk. Ioanni Gieczewski, Valentino Wiburowski, Stanislaw Cichoszewski.

Jagiell.

— Cygnus aquinaticis innatans aquis D. Thomas Aquinas Doctor Angelicus annua suae festivitatis recurrente die in Basilica D. Dominici celeberrimi conventus Posnaniensis PP. Praedicatorum numerosae magni auditoris praesentiae officiosa panegyri a M. Martino Ioanne Waleszynski in Alma Universitate Cracoviensi Philosophiae Doctore, in Academia Posnaniensi cursus philosoph. Professore, Contuber. Szolldrsciani praefecto, demonstratus Anno Domini 1701. ipsis Nonis Martii, typis Academiae Posnaniensis. fol., k. 9 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb (Habdank) Tworzyańskich, pod nim 6 wierszy podpisał Jan Tworzyański Iowczye wschowski, stud. Akad. Poznańskiej. Przypis prozą Franciszkowi Tworzyańskiemu.

Jocher 5387 mylnie Goszkowskiemu przyznaje. — Bandtkie H. dr. Kr. P. I 211.

Czartor. — Jagiell. — Zamoj.

— Załozny Dźwięk Uderzonego Od Zazdrościwey Parki, o grobowy kámię Herbownego Pierscienia, Iasnie Wielmożney niegdy Iey-Mosci Paniey P. Zofiey Z Bukowca Radomickiey Kasztelanowey Kaliskiey, Mośinskiey &c. Starościney, Od ludzkiego Geniuszu Wysłuchany, á przy ostatniey pogrzebowney usłudze, w Kościele Poznańskim WW. OO. Franciszkanów, Przez M. Marcina Jana Waleszynskiego, w Przesławney Akademiey Krákowskiy Filozofiey Doktorá, á ná ten czas w Poznańskiey Akademiey Kursu Filozoficznego Profesorá, Burse Szolldrskiey Prefektá, Oyczystym Rytmem Opisany. Roku Pańskiego 1699. Dnia 15. Czerwca. [Tu linia]. w Poznaniu w Drukárni Akademickiey. fol., k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. herby i dwa czterowiersze. Dedykacja Wład. Radom. i Zofii Zaleskiej. Poemat składa się z 79 sekstyn, pisanych dość zgrabnym i gładkim wierszem; treść czysto panegiryczna.

Dzików — Jagiell. — Uniw. Warsz

— Eques honor in publico ad suam praefecturam ingressu, Illustrissimi et Magnifici Domini, D. Alexandri Comitiss in Pieskowa Skála, Wielopolski, Praefecti Opocznensis, triumphans, et dum inter festas acclamationes, et solennes applausus, splendidissimo apparatu, et

publicae laetitiae voto Opocznae exciperentur, a M. Martino Waleszyński, Phil. doctore, Collega maiore, Regio Professore, ecclesiarum collegiatarum, S. Michaelis in Arce Crac. custode, S. Annae canonico, in Pobiedr curato, interea in Universitate Cracoviensi philosophicae facultatis decano, officiosisimo cultu delineatus. Anno, quo Maeror DeCepto teter Certē eXIII orbe (1712). Die 24. Januarij. Cracoviae, Typis Francisci Cezary, S. R. M. Illustriss. et Reverendiss. Dñi Episcopi Cracov. Ducis Severiae; necnon Scholarum Novoduorscianarum Ordinarij Typographi (1712). fol., k. 2 nlb. i ark. N₂.

Na odwr. str. herb Stary koń.

Obejmuje szczegóły o domu Wielopolskich i Lubomirskich.

Bandtkie H. dr. Kr. P. I 212.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Rhetorica Institutio IV. Libris Comprehensa, Praeceptis brevibus instructa, facili methodo disposita, exemplis illustrata, Cum adiecto Praeambulo de modis Amplificandi. Pro usu Academiae Juventutis in Alma Studij Universitate Cracoviensi, Accommodata. Anno Domini 1722. [Tu linia z gwiazdek]. Cracoviae, Typis ejusdem Universitatis. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 304.

Na odwr. k. tyt. i na 2 nast. stronach przedmowa Waleszyńskiego, w której mówi, że wydaje ten podręcznik zamiast dyktować uczniom wykład (manus scribentium fatigando). Zebrał go ex probatis authoribus. Wysławia znaczenie retoryki dla sprawujących urzędy publ.

Dedyk. Hier. Wielopolski (z opisaniem jego koligacji) imieniem Coll. majoris.

Zawiera Proaemium (o zasadach ogólnych retoryki i de amplificacione) oraz 4 księgi: Inventio (str. 37—180), Dispositio (do str. 223), De elocutione (do str. 298), wreszcie krótką księgę De memoria et elocutione (str. 299—304). — Przykłady czerpie niemal wyłącznie z Cicerona, autorów nowszych nie cytuje (wyjątkowo kilka razy Lipsiusa i Petrarke). Na str. 202 powołuje się na różne określenia retoryczne nadawane świętym i bóg. polskim. — Cała książka jest świadectwem upadku nauczania i nauki.

Dziekoński Hist. retoryki 14.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Kijow. —

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Rhetorica Institutio V. Libris

Comprehensa, Praeceptis brevibus instructa, facili methodo disposita, exemplis illustrata. Pro usu Academiae Juventutis in Alma Studij Universitate Cracoviensi Accommodata. Editio Secunda. Anno Domini 1752. [Tu ozdobnik]. Cracoviae, Typis Collegii Majoris Universitatis. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 256.

Exemplarz Akad. ozdobnie oprawny z superexlibrisem Józ. M. Tarnowskiego, studenta retoryki, i z zapiską, że został kupiony za 3 flor. w r. 1776. Właściciel ten dopisał na okładkach dwa wierszyki. Jeden „raki“ (zaczynające się: Była to panna nie mieszkała w Rynku...), drugi zaś wierszyk następujący: bardzo dla tych lat charakterystyczny: Dokąd idziesz, starosto? Do nieba! — W niebie gołców nie trzeba. — Któż cię to obnarzył (sic) z sukien, fortuny y gaci? — OO. Jezuciu, niech im Bóg zapłaci.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Kazanie na solemn. beatyfikacyi Wincentego a Paulo (1731)... ob. Wincenty à Paulo (Beatyfikacja).

— Nievtvlony Lament Przeswięt nego Wieniawy, nad żalonym z świata zesćiem Wielmozney niegdy Ieymosci Paniey P. Marianny z Szoldr Broniszowey, Starosciney Pyzdrowskiej &c, Od Lubrańskiego Apolina Wysłvchany, á przy ostatniey pogrzebowej usłudze, W Kościele Czempinskim, Przez M. Marcina Jana Waleszynskiego, w Przesławney Akademiei Krákovskiej Filozofiey Doktorá, á na ten czas w Poznanskiéy, Kursu Filozoficznego Profesora, Burse Szoldrskiej Prefekta, Oczystym Rytmem Opisany. Roku Pánskiego 1701. Dnia 10. Stycznia. [Tu ozdobna linia]. w Poznaniu w Drukárni Akadémickiey. fol., k. tyt. i k. 10 nlb.

Na 2 i na 3 stronie herby (z wierszami), zaś na 4 dedykacja wierszem do Piotra z Paradiza Brunisza (męża zmarłej). — Dalej poemat dość kunsztownymi strofami (siedmiowierszowe, ostatni wiersz o jedną zgłoskę dłuższy). Wysławia w nim Broniszów i Szoldrskich. Zmarła żegna się pod koniec z mężem, ojcem, bratem, siostrami. Jagiell. — Ossol.

— Medela ex ferali mortis veneno Desumpta, perennis gloriae vigorem

causans, Clarissimo olim, Spectabili & Nobilissimo Domino, M. Hyacintho Łopacki, Philosophiae & Medicinae Doctore, Ejusdeq; in Alma Universitate Cracov: Professori, Urbis Metropolitanæ Regni Consuli. Equiti Aurato, S. R. M. Secretario, Cùm ex mundo virtutibus & meritis suis illustrato, ad aeternitatis Augustale migraret, Sub ipso Lybitinae ictu Porrecta; ac dum eis Iusta Parentalia In Ecclesia B. M. V. Archipresbyterali in Circulo Crac: magno omnium dolore persolverentur, A. M. Martino Joanne Waleszynski, Philosophiae Doctore & Professore, Collega Minore, currenti officioso calamo, in tanti Viri, etiam post fata venerationem, Demonstrata. Anno Salutis publicæ 1702. Die 20. Majj. [Tu linia]. Cracoviae, Typis Academicis. fol., k. tyt. i k. 3 nlb.

Panegyryk wylicza zasługi Łopackiego stylem nakamiennym. Był krewnym M. Winklera. Sprawował godności konsula krak. i posła. Wspomnianych kilka rodzin mieszczkańskich.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Navarchvs Ecclesiae Dei Argonavim gubernans D. Thomas Aquinas Doctor Angelicus, Annuâ suæ Festivitatis recurrente die, In Sacris Aedibus D. Dominici, Celeberrimi Conventus Posnaniensis PP. Praedicatorum, Magnæ Magnorum Hospitum Coronæ Officiosa Panegyri à M. Martino Joanne Waleszyński, In Alma Universitate Cracoviensi Philosophiae Doctore, ac interea in Academia Posnaniensi Cursûs Philosophici Professore, demonstratus. Anno, quo Matre DeCor nostras eX Casta VenIt In oras. (1717). Ipsi Nonis Martij. Typis Academiae Posnaniensis. fol., 1 k. tyt., 1 k. dedyk. i 8 k.

Sześciowiersz na odwr. tyt. podpisał Aleks. Opaleński Capit. Sremons. studiosus.

Dedyk.: Perillustri et Magnif. D. D. Stanislawo de Dawsonow Kogaliński Notario terrestri et Capturali Iudici Palatinatus Posnan. Zdaje się, że są też egzemplarze z dedykacją Franc. Tworzyńskiego?

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Phosphorvs Solem Justitiae Praecedens D. Joannes Cantivs Confessor, In Alma Universitate Cracoviensi S. Theologiae Doctor & Professor, Regni Po-

loniae Patronvs, Admiranda vitae sanctitate, virtutum excellentia, miraculorum gloriâ Insignis, Annuo Solennitatis suae recurrente die, In Cathedrali Posnaniensi Basilica, Illustrissimo Peraugusti ejusdem Basilicae Capituli Censessui, & numerosissimæ Magnorum Hospitum Praesentiae, Officiosa de rostris panegyri, a M. Martino Joanne Waleszynski, Phiae in Alma Universitate Crac: Doctore, in Academia Posnan: protunc Cursûs Philosophici Professore, Contubernij Szolrdsciani Praefecto, Demonstratus. Anno quo Maesta a DeCepto eXcessIt noX orbe beate (1721). 14. Calend: Novembris. Typis Academiae Posnaniensis. fol., k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwrocie herb i sztuczny wiersz złożony z cytat z Verg., Ovid. i Claudiana (każdy heksametr wyjęty z innego poety, mimo to razem dają sens). — Dedyk. Mat. Radomicki, po czym oracja.

Jocher 5393 (milynie pod Goszkowskim z datą 1711). Jagiell. — Ossol.

— In Nomine Domini, Amen. Quaestio Physica, De Mundo in communi, Ex Octavo Libro Physicorum Aristotelis Desvmpa. Sub Felicibus Auspiciis Magnifici, Perillustris, & Admodum Reverendi Domini, M. Petri Praczlewic, S. Theologiae Doctoris & Professoris, Collegae Majoris, Ecclesiarum Collegatarum S. Floriani ad Cracou: & Pilecensis Decani, Praepositi Prosovicensis, Scholarum Novoduorscianarum & Contubernij Hierosolymitani Provisoris, Studij Almae Universitatis Cracoviensis, Generalis ac Vigilantissimi Rectoris A. M. Martino Waleszynski, Philosophiae Doctore & Professore, Pro Loco in Collegio Minori obtinendo Pvblice ad Dispvtandvm, in Peraugusto DD. Theologorum Lectorio, Proposita. Anno Domini 1702. Die 29 Martij. Cracoviae Typis Vniversitatis. fol., k. tyt. i k. 1 nlb.

Tezy głoszą, że mundus fuit ab aeterno sed creatus est in tempore. Godzi to dowodząc, że probabilis est, mundum potuisse esse ab aeterno quod res permanentes tantum non quoad successivas. Motus coelorum post diem novissimam cessabit. Walczy z epikurejczykami, gdyż twierdzą, że świat powstał przypadkiem.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow

— In Nomine Domini Amen. Quaestio Theologica, De Fide. Ex 2. 2. Doctoris Angelici. quaest. I. A. M. Martino Walezynski, S. Th. Professore Collega Majore, Ecclesiarum Collegiatarum, S. Annae Crac: Decano, Searbimiriensis & S. Michaelis in Arce Crac: Custode, Scholarum Novodvorscianarum & Contubernij Hierosolymitani Provisore, Pro Licentia in Sacra Theologia obtinenda, Publicè ad Disputandum In Aula Iagelonica, Lectorio DD. Theologorum, Proposita. Anno Domini 1720. Die 10. Septembris. Cracoviae, Typis Universitatis. fol., k. tyt. i k. 1 nlb.

Na końcu: berła i sub regim. Bas. Plaszczewski, rect. Ossol.

— Sagitta Sierakowsciana Jucundo strepitu sursum evolans, dum Perillustis & Reverendissimus Dominus D. Stanislavs de Bogusławice Sierakowski, Archidiaconus Sremensis Canonicus Gnesnensis &c. inter magna Peraugusti Capituli Posnaniensis gaudia & festivos omnium applausus, Archidiaconalis Honoris Fastigium possideret, ex Academi vmbris Conspecta, & A. M. Martino Joanne Walezynski Philosophiae in Vniuersitate Cracoviensi Doctore, ac interea in Academia Posnaniensi, Cursus Philosophiae Professore, officioso cultu & profunda veneratione Celebrata. Anno reparatae salutis 1697. Die 25. Februarij. [Tu ozdobna linia]. Typis Academiae Posnaniensis. fol., k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odw. tyt. herb i wiersz, który podpisał Hier. de Magna Chrząstow Wierzbowski, subdapiferid. Lancic., Acad. Posn. studiosus. — Ostatnia karta: Ad Stan. Witwicki Antistitem Posnan. — Sam panegiryk stylem nakam. Jagiell. — Ossol.

— ob. Czyrnicki (Conclus. 1722) — Domaniewski Fr. (1749) — Dropeczyński M. J. (1712) — Dziewulski M. (Sukienka 1724) — Goszkowski P. (1721) — Goszkowski Wojc. (1739) — Grocholski Alb. (1699) — Jankiewicz J. (1735) — Kalewski Franc. (1721) — Kielarowicz Fr. (1733) — Kobowicz (1730) — Kosicki Paweł (1727) — Kwapiński St. (1733) — Kwiatkiewicz (Theatrum 1736) — Malecki St. (1724) — Mamczyński (1729) — Mitalski (Candor

1723) — Pałaszowski Cas. (1727, 1729) — Pałaszowski Jan (1729) — Płaczkowski Alb. (1732) — Popiołek Józ. (Lapis super ostium 1730) — Preisz Jędrzej (Corona sapientiae 1694) — Pruski (Summa 1721) — Przybocki Ambroży (Conclusiones 1701) — Rudzki Wężyk Szymon (Triumphus 1729) — Sikorski Fabian (Praedicatum 1737) — Smołukowski Jan (1732) — Staniewski Stef. (Szreniawa rzekom 1736) — Twarzewski (Regina 1701) — Wincenty a Paulo (Beatyfikacya 1731) — Węgrzynowicz Ant. (1728; cenzura) — Żalaszowski (Syntagma 1740; onłożył na druk tego dzieła).

Statut Uniw. z czasu jego rektoratu (1724) ogłosił Szujski w Archiwum do dziej. liter. II (1882) str. 363—400. — Na str. 402 daty z jego życia (pisze o nim Szujski: „musiał coś pisać i drukować“. Dzieł jego nie znał).

Muczkowski Statuta nec non liber 1849 str. 550. — Tenże Rękop. Radymińs. 70. — Łętowski Katalog IV. 195. — Encykl. Orgelbr. XXVI 335. — Wisłocki Katalog ręk. 1877. — Encykl. kościelna XXX 1909.

Waleta ob. Uberschar Hipperik (którą zostawił 1657) — Wężyk Piotr Widawski (Acta publica 1612).

Valete imieniem Jozafata ob. Żochowski Cyp. (1667).

Valetudine (De) ob. Eobanus Hessus (1560) — Schneberger (1564).

(Walewscy). Kommissya Do rozszędzenia pretensyi Urodzonych Walewskich o Sukcesyją po Kościeleckich. fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

— Nota Do Projektu UUr. Walewskich względem Sukcesyji po U. Beacie z Walewskich Kościeleckiey, spadającej z strony Sukcessorów Ur. Hieronima Walewskiego do Prześwietney Delegacyi podane (sic). fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

— Krótkie objaśnienie Pretensyi Domu Walewskich do Dóbr Ostrogskich. fol., k. 2. T. P. N. w Poznaniu.

— ob. Poniatowscy (1789) — Przyspieszenie sprawiedliwości (1778) — Radolińska M. (1774) — Sierakowski W. H. (Majus 1720) — Stan sprawy (1786).

**Walewska Felicjana z Michałow-
skich** ob. Trzebiński Ign. (Na dzień
ślubny).

Walewska Helena ob. Grabski Sta-
niśław (Wjazd Heleny 1691).

(Walewska Konstancja). Na dzień
imienia JW. Pani Konstancy z Jor-
danów Walewskiej kasztelanowej Spi-
cimirskiej ad Collegium Piotrkowskiego
X.X. Schol. Piarum, 1794. w 4ce, k. 2.

Akad.

Walewska Marcjanna ob. R. J.
(Applauz 1775) — Szaster Wincenty
(Uroczyste powinszowanie 1776).

Walewska Salomea ob. Kiełczewski
Józef (1775).

WALEWSKA Teodora (tłumaczka).
Ostatnie Słowa Konającego Oyca Do
Syna Swego. [Na drugiej karcie:] Osta-
tnie Słowa Konającego Oyca Do Syna
Swego. Y List Umierającej Matki Do
Corki Swoiey. Przetłumaczenie z Fran-
cuskiego na Polski ięzyk przez J. W.
Jeym Pannę Teodorę Walewską Pod-
komorzankę Krakowską. w Krakowie
1783. w Drukarni Uprzywileiowanej
Ignacego Grebla. w 8ce, k. tyt. i k.
1 nlb., str. 45.

Na czelo jakiś tłumacz (nie tłumaczka!)
wyznaje. „że to dzieło nie jest moje, to
jest tłumaczenie z niemieckiego“. (Wy-
gląda to tak, jak gdyby Walewska prze-
kładała z franc. ale tłumacz francuski
przełożył „Ostatnie słowa“ z niemieckiego.
Pierwsze 23 stron zajmują „Ost. słowa ojca“ —
dalsze „List umier. matki“. Umierający
ojciec daje synowi rady o stosunku do
Boga, o żenieniu się, o życiu relig. etc. —
Matka pisze do córki, aby się strzegła
bezbożności, aby czytywała le Spectateur
anglois et le Surveillant, aby nie ufała
wielbicielom, o wyborze małżonka itp.

Jagiell. — Ossol.

— Toż... Edycya druga. Kraków.
Kosztem i drukiem Ignac. Grebla. 1785.
w 8ce, str. 2, 45, 1.

Jagiell. — Krasin.

Walewski (Kawaler) ob. Préchac.
(Walewski Adam). [Sprawa Adama
Walewskiego vice brygadiera i Iana
Czyża maj. Kawal. Narod.]. (1790). w 4ce.

Krasin.

— ob. Proceder (1791).

Walewski Aleksander Kolumna ob.
Brzeziński Michał (1764) — Krzanowski

Ant. (Kalendarz na r. 1740) — Madejski
Idzi (1728, 1722) — Wykowski Seb.
(Korona Kolumny, Labor idearum
1722) — Zieleźniecki Piotr (Krok 1725).
Ob. rękopis Akad. Umiej. nr 566.

Walewski Anastazy ob. Ostrzeżenie
(1790).

Walewski Daniel ob. Lublin (1785) —
Ordinatio (1785).

Walewski Feliks ob. Rychłowski Fr.
(1759) — Rychłowski Karol (1755).

Walewski Jan, stolnik († 1692), ob.
Dzielski Wojciech (Conclusiones 1686) —
Szaniawski Stefan (Kaz. pogrzeb. 1692).

WALEWSKI Jan od św. Adriana
(ur. w Łopawszy na Wołyniu d. 3 lipca
1744 † w Warszawie 1822). Kazanie
o S. Józefie w Kościele XX. Karmeli-
tow Bosych przez X. Jana od S. Adrya-
na Przełożonego Klasztoru Warszaw.
XX. Trynitarzow powiedziane i do
druku podane. w Warszawie w Dru-
karni Piotra Zawadzkiego (1792). w 4ce,
str. 16.

Pamięt. Relig. Mor. XX 514. — Joher 5123.
Czartor. — Drohob. — Jagiell.

Walewski Jan Franciszek ob. Seza-
niecki Stefan (Kolumna 1692).

WALEWSKI Józef Kolumna, chorą-
życe piotrkowski. Mowa imieniem prze-
świetney palestry piotrkowskiej przy
pożegnaniu Trybunału Koron. w Piotrk-
owie R. P. 1767. miana. fol., str. 4 nlb.

Czartor. — Krasin.

— ob. Młocki Jakub (Propositiones
1761).

WALEWSKI Kasper. Głos Jaśnie
Wielmożnego Kaspra Walewskiego Pod-
komorzego J. K. Mei, Posła Wdztwa
Krakowskiego. In Turno w materyi
woyskowej miany. (1788). w 12ce, k. 2.

Akad. — Jagiell.

— Głos JW. Kacpra Walewskiego
Podkomorzego J. K. Mei posła Wdztwa
Krak. in turno w materyi woyskowej
miany. w 8ce, k. 2 nlb

Jest to inny głos jak poprzedni.

Akad. — Jagiell.

— Głos JW. JMP... Podkomorzego
nadw. JK. Mei, posła z wdztwa kra-
kowskiego na sessyi dn. 14. styczn.
1789 miany. Warszawa, Gröll. fol., k. 1.

Czartor

— Mowa... na sessyi dn. 19. stycznia 1789 miana. fol., k 1. Czartor.

— Mowa... 3 Sept. 1773 miana. fol. Raczyń.

— Mowa J. W. Walewskiego posła województ. Krakowskiego na seymie miana d. 30 Septembr. 1773. fol., k. 1. Akad. — Krasin. — Ossol. — Raczyń.

— Mowa J. W. Walewskiego Podkomorzego Nadwornego J. K. M. Posła Wojewodztwa Krakowskiego na sessyi Seymowej Dnia 3. Pazdzier. 1776. Roku miana. w Warszawie w Drukarni P. Dufour 1776. fol., k. 2.

Akad. — Krasin. — Ossol.

— Mowa J. W. Walewskiego Podkomorzego nadwornego J. K. M. Posła Wojewodz: Krakowskiego na sessyi Seymowej Dnia 15. Pazdzier. 1776. Roku Miana. w Warszawie w Drukarni P. Dufour. 1776. fol., k. 2.

Krasin. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Mowa JW... posła wojewodztwa krakowskiego dn. 21. paźdz. na sessyi seymowej miana 1776. fol., k. 1.

Czartor. — Krasin.

— Toż... 19 Stycznia 1789 miana. w 4ce. Czartor.

— Mowa JW. Imci Pa Posła Wojewodztwa Krakowskiego na Sessyi przed Stanami skonfederowan. Rzpthey dnia 21. Grudnia R. 1789. Miana. w 4ce, k. 2. Akad. — Uniw. Warsz.

Walewski Konst. i Teresa ob. Lesco (1683).

WALEWSKI Ksawery. Mowa JMci Pana... podczaszego Ostrzeszowskiego Posła ziemi Wieluńskiej dn. 27. Kwietnia 1773 r. na Seymie miana. w 4ce, kart 2.

Akad. — Czartor. — Krasin. — Ossol.

— Toż... 28 marca 1775. w 4ce. Czartor.

— Toż... 5 kwietnia 1775. w 4ce. Czartor.

WALEWSKI Ludwik, poseł sieradzki. Mowa... posła sieradzkiego 23 sept. 1776 na projekt o Radzie. fol., ark 1.

— Zdanie JWIMP. Ludwika Walewskiego Posła Wwodztwa Sieradzkiego d. 23. 7bra 1776 r. na projekt pod tytułem: Powinności i władza de-

partamentów w Radzie ex Turno na Sejmie miana. fol., k. 1

Czart. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Warsz.

Walewski Marcin (I) ob. Żeromski Wł. (1638).

Walewski Marcin (II) ob. Krząnowski A. M. (1740).

WALEWSKI Michał (1735 † w październiku 1806). Głos JW... Kolumny Wojewody sieradzkiego na seymie konfederacyjnym w Warszawie dn. 1 maja 1789 miany. Warszawa, Gröll (1789). fol., k. 2. Czartor.

— Głos J. W. Walewskiego Marszałka zastępcy Konfederacyi Generalney Koronney, w dniu 20 Kwietnia na sessyi Konfederacyi Generalney Obojga Narodow miany (1793). fol., str. 1. Krasin. — Ossol. — Raczyń.

— Mowa IW. IMP... wojewody sieradzkiego dn. 19. stycznia (1789) miana. Warszawa, Gröll. fol., k. 2.

Czartor. — Ossol

— Mowa JW. JMci P. Walewskiego Wojewody Sieradzkiego na Sessyi Seymowej dnia 1. Sierpnia 1789. r. miana. w 8ce, k. 2 nlb. Akad.

— Mowa JW. JMci Pana Walewskiego Wdy Sieradzkiego na Sessyi Seymowej dnia 25. lipca 1789. r. miana. w 8ce, k. 2 nlb. Akad.

— Mowa... na Sessyi Seymowej d. 27 lipca 1789. r. miana. w 8ce, k. 2 nlb. Akad.

— Obwieszczenie Deputacyi od Nayaiaś. Stanów Rzplitey do przeniesienia podatku podymnego na łokciowy wyznaczona. Warszawa 1790. fol., k. 1. Krasin.

— Opinia Rozłożenia Summy 400000 złotych polskich podatku rocznego na Miasto Warszawę i Inrydyki z Przedmieściami. fol., k. 6. Uniw. Warsz.

— Michał Kolumna na Walewicach Walewski, marszałek Konfederacyi województwa krakowskiego, orderów polskich kawaler Wszystkim JOO. JWW. WW. senatorom etc. Dan dnia 6 października r. 1792. fol., k. 1.

Wzywa do konfeder. targowickiej.

Jagiell.

— Michał Kolumna na Walewicach Walewski Marszałek Konfederacyi Województwa Krakowskiego Orderów Polskich kawaler... Dan w Krakowie na Sessyi konfederacyiney dnia 8 października 1792 roku. fol., k. 2.

O sądach pierwszej instancji. Jagiell.

— Toż:... 15 grudnia 1792. fol.

— Michał Kolumna na Walewicach Walewski, marszałek konfederacyi województwa Krakowskiego, orderów polskich kawaler. Mając sobie... etc. Dan w Krakowie na sesyi dnia 28 miesiąca grudnia 1792 r. fol., k. 3 nlb.

Jagiell.

— Protestacya JW. Walewskiego Marszałka Zastępcy Laski Konfederacyi Generalney Koronney. Działo się w Grodnie, Dnia 10 Miesiąca Kwietnia 1793 Roku. fol., k. 1.

Bibl. T. P. N. w Poznaniu — Jagiell. — Krasin. — Raczyń.

(**Walewski Michał**). Respons na de-liberatorie J. WJM. Pana Woiewody Sieradzkiego. fol., k. 1.

Ossol.

— Do I. W... Iegomości Pana Michała Kolumny Walewskiego woiewody sieradzkiego orderów polskich kawalera Wiersz arbitra w czasie seymu w Warszawie. W druk. Wolney 1788. w 4ce, k. 2.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Uniw. Wileń.

— ob. Deputacya (1790).

Święcki Hist. pan. II 516. — Siewers Pamiętniki (1866) s. 164—5. — Konopczyński Konfederacja Barska (1936) I str. 400.

Walewski Piotr ob. Firlej Henr. (Leopardus 1624).

Walewski Przemysław ob. Drużbicki G. (In historiam 1697).

WALEWSKI Stefan Juliusz, poseł sieradzki. Deklaracya porządku seymowania. Porządek Izby seymowej. Od deputacyi. fol., k. 3. Czartor.

— Głos IW... Kolumny podsędka i posła wdztwa Sieradzkiego na sessyi seymow. dn. 24. paźdz. (1788). miany. Warszawa, Dufour. fol., k. 2.

Czartor.

— Głos IW. Imci pana... Kolumny, podsędka i posła Sieradzkiego na sessyi

seym. dn. 22 listop. ex turno miany. w druk. Dufoura, 1788. fol.

Czartor. — Raczyń. — Zielin.

— Głos... na sessyi seymowej 28 list. 1788 miany. Warszawa, 1788. fol.

Raczyń.

— Mowa I. W. I. Pana Stefana Juliusza Kolumny Walewskiego Podsędka i Posła Województwa Sieradzkiego na Sessyj Seymowej dnia 19. Listopada R. 1780. miana. w Drukarni J. K. Mei i Rptey u X.X. Schol. Piar. w 4ce, k. 6.

Raczyń. — Zielin.

(**Walewski Szczepan**). Wiersz JMci Panu Szczepanowi Walewskiemu Stolnikowi Szadkowskiemu od obowiązane-go Kollatorowi pasterza w ofercie wdzięczności w dzień imienin oddany. fol., k. 2.

Walewski Wojciech ob. Awedyk Konstanty (1747).

Walgiierz ob. Minasowicz Józ. Epif. (1778).

Walgrisi (Mathioli) ob. Siennik (1563).

O przywileju Zygm. Aug. w 1561 r. wydany. dla tego dzieła obacz Kostasiński Nasza lit. bot. 1888 str. 30. — Z dzieła tego skorzystał dużo Siennik.

Walicycy ob. Satkiewiczowa (1799).

Walichnowski Paweł ob. Sawicki Basilus (Ava Palladis 1696)

Walichowska Róża ob. Hulewicz Andr. (Zbiór 1788).

WALICHT Józef. ks. In Nomine Domini, Amen. Conclusiones Theologicae Ex Tractatu De Legibus in genere & in specie. Menti Divi Thomae Aquinatis Angelici, & Ecclesiae Doctoris, Conformes. (Na końcu:) Defendentur publice in coll. Lubranseiano Academiae Posnaniensis, a R. Josepho Walicht. M. O. Diacono, Theologiae auditore. Sub assistentia ejusdem professoris, qui supra w 4ce, k. 7 nlb.

Miejsce druku (Poznań) ani drukarnia, ani rok, ani nazwisko profesora nie podane. Zawiera tezy de lege aeterna, humana, divina — wszystko wedle św. Tomasza.

Ossol

Walicki Aleksander ob. Fortuna (1744).

WALICKI Bazyl, wojewodzie i poseł rawski. Głos JW. IMci Pana... na sessyi

seymowej w izbie poselskiej dnia 30 października roku 1778 miany. fol., k. 2 nlb.

Akad. — Czartor. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— Mowa Jaśnie Wielmożnego Walickiego wojewody rawskiego na sessyi seymowej dnia 8 stycznia roku 1789 miana. w Warszawie w drukarni uprzywil. Mich. Grölla, księgarza nadw. J. K. MCI. fol., k. 3.

Czartor. — Krasiń. — Zieflń.

(Walicki Bazyli). Ofiara W Walickiego Wwdy Rawskiego i pozwolenie kapitule Sandomir. zamiany dóbr. (Prawo 27 maja 1790). fol., k. 1.

Bibl. w Suchej — Krasiń.

— ob. Cedrowicz Adam ks. (1776) — D. T. (Do Bazylego) — Skrzetuski Wincenty (Prawo polityczne 1784).

Walicki Jakub ob. Sapieha Jan Fryderyk (Historia obrazu 1720) — Stawski Albrycht (Memoryał 1724).

Skrudlik Królowa korony pol. 1929 str. 251.

WALICKI Kazimierz na Waliskach Ładzie, starosta grodowy sochaczewski, ord. S. Stan. kaw., na Kommissyi ziemi Sochaczewskiej i powiatu mszczonowsk. przez stany seymowe wyznaczony w mieście IKMcj Sochaczewie agitującej się prezes. W Sochaczewie 1 lipca 1789. Uwiadamia o prawie: Sposób wynalezienia ofiary z dóbr ziemskich i duchownych, w Koronie i W. X. Lit. fol., k. 2.

— ob. Actum (1790).

Valiere ob. Lavalier (Reflexyje 1730).

WALIGORSKI Michał Jan (1697 † 16 lipca 1755). Wieczna Pamięć Zawsze w Polsce ze Zasługi, y Honory Wiekującego Grothow Rawicza, S. P. Jaśnie Wielmożney J. Mć Pani. Dorocie z Grothow Gembicki, Starosciny Nakielskiej, &c. Na Pogrzebie w Łabiszyńskim WW. OO. Reformatorow Kościele, od X. Jana Michała Waligorskiego Societatis Jesu. Kaznodziejskim Słowem. Deklarowana Roku Pańskiego 1731. Dnia 4. Czerwca [Tu linia]. W Sandomierzu w Drukarni J. K. M. Collegium Societatis Jesu. fol., k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. herb Rawicz i 4-wiersz. Dedykacja Mat. Eust. Grothowi z Przyłęka, łowcz.

sand. — Kazanie stylem makaronicznym. — Początek rodziny Grothów wywodzi z angielskich i duńskich królów. Przedkiem ich w Polsce był Kochan Ursyn. Od niego wyprowadza się Jan Grot bisk. krak. i inni liczni Grotowie.

Brown Bibl. str. 415.

Akad. — Czartor. — Drohob. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Regnum integrum in illustrissimo ac reverend. domino D. Mathia Sołtyk episcopo Margaretensi suffrag. Culm. praeposito Gnesnensi etc. Tribunalis regni Praesidente, illustrissimo ac excellentissimo D. Stanislao Flaviano Suffczyński pocillatore Łukowiensi etc., Tribunalis regni Mareschalco totque aliis illustrissimorum Regni iudicum lectissimis nominibus comprehensum, tum in suo Petricoviam ingressu pedis equo styło adoratum a Collegio Petricoviensi minimae Soc. Jesu. Anno regni Christi 1732. Calissii, Coll. Soc. Jesu. fol., k. 6. Jagiell. — Krasiń.

Valistius de Starilas ob. Radziwiłł Albr.

WALISZEWSKI Maciej Jan. Abrys Miłości, Przy chwalebny do Stanu świętego Małżeńskiego Wstępie, Jego Mości Páná Jana Kortyniego, Medicinae Doktorá, &c. &c. Takze Jey Mości Panny Anny Zacherlankiey Sławney pamięci Jego Mości Páná Sebastiana Ná Giebułtowie Zacherle, Ráice Krákowskiego, Sekretarzá I. K. M. Vkocháney Cory, Oblvbiencow Wystáwiony Przez Macieia Iana Waliszewskiego Palaestrítę Trib: Koron: Roku Pańskiego 1667. Dnia 17. Stycznia. W Krakowie: w Druk: Dźiedzi: Fránciszká Cezárego I. K. M. Typ. fol., k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. tyt. przemowa do oblubieńców (proza). Po czym szereg wierszy, przed każdym mały miedzioryt przedstawiający różne symbole ze stosownymi napisami. Wiersze są liche; sławia zasługi Kortynów wobec Krakowa: i twój eny Krakowie Senat świetny wyświadczy, jako Kortynowie mury twoje swym słońcem mile ogrzewali, kiedy w trudnych terminach ciebie ratowali. Juszyń. Dykc. II 298. Jagiell.

VALK Gerard i Leonard. Regnum Poloniae divisum in Magnum Ducatum Lithuaniae, Magnam parvamque Poloniam, Prussiam, albam et rubram Rus-

siam, Volhyniam, Podoliam, Ukraniam. Accedit omnium distributio in suos Palatinatus cum circumjacentibus regnis per Gerard et Leonard Valk. Amstelodami... 1709. (Mapa 58¹/₂ × 48¹/₂ cm).

Przeróbka mapy Beauplana.

Obacz o tej mapie Rastawiecki Mapogr. str. 31. — Ob. Weigell.

Walka kanarkow... ob. Łabęcki A. (1789).

— Dwuch Gorliwych Polakow Mocno Certuiących Odprawiona A Przez Tam Przytomnego Opisana. Roku 1791. Dnia 10 Junij. [Na końcu:] Tego Dzieła dostać można w Drukarni Imci Pana Dufour i w Xiegarni J Pana Szczepańskiego w Bramie Nowomiejskiej. (1791). w 8ce, k. tyt., str. 88.

Na odwrocie cytaty z Owena: Ille nihil nisi risit et iste nihil nisi flevit... itp. Jest to rozмова Korończyka z Litwinem.

Litwin jest tym, co pod wpływem 3 Maja „płucze i boleje“, a Korończyk broni ustawy rządowej. Mówi o przekupstwach (rubie i talary), które teraz ustana. Jest on za sukcesją jako „zaprzykładniony francuskim narodem“. Podczas bezkrólewíów najzgnubniejszy był wpływ magnatów. Ci frymarczyli tronem. Pod koniec po wyjściu Korończyka przybywa syn Litwina i miecznikowa i oboje oświadczają się za sukcesją.

Kończą (str. 82) dwa wiersze: Nadgrobek i Odpowiedź Elekcji, oba zachwalające sukcesję, a potępiające elekcję. („Nie wiem, elekcje, czyś w piekle czy w raju — Nie wiem, bo gdybyś nawet w piekle była, Tambyś i samych djabłów pokłóciła“).

Ten sam autor napisał „Nowe sławne Udoran przypadki“, o czym obacz wyżej pod Udoran.

Ob. Kraszewski Polska w czasie II 440.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Uniw. Lwow. — Zieliń.

Valkenier Idzi (Nova totius Regni Poloniae tabula) ob. Cellarius (1659). Rastawiecki Mapogr. str. 27.

Walker Adam Franciszek ob. Cieplowski (1750).

WALKIEWICZ Wawrzyniec ks. Kazania i exhorty pasterskie pasterzom w parafiach przygodne do druku podane, w Łowiczu w drukarni Prymasa 1777. (Tom I). w 8ce, k. nlb. 15, str. 352.

Uniw. Warsz.

— Kazania niektóre Świętne, Pogrzebne y Missyine przez JX. Wa-

rzyńca Walkiewicza Kanonika Łęczyckiego, Dziekana Gabińskiego, Plebana Kiernos. miane, a teraz do druku podane r. 1785. w Łowiczu w Drukarni JO. Xcia Jmci Prymasa. w 8ce, k. 6, str. 522 i k. 7 reg.

Tworzy tom II poprzedniego dzieła.

Dedykacja do starosty Nałęcz Łączyńskiego. Jocher 4738.

Ossol. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Kazania świętne i przygodne miane a teraz pod zaszczytem Antoniego Onufrego Okęckiego przez X. Wawrzyńca Walkiewicza na widok publiczny wydane. W Warszawie w Drukarni Nadwornej JKM. 1786. w 8ce, ark. 5, k. 2, str. 284 i k. 2 rej.

Tworzy tom III; zawiera rzecz o biskupach poznańskich, i kazanie o św. Stanisławie, przystosowane do imienin N. Króla.

Uniw. Warsz.

— Exhorty pasterskie pasterzom w parafiach przygodne przez X. Wawrzyńca Walkiewicza Vice-Proboszcza y Mansyonarza Piątkowskiego, pisarza dekanatu Zgierskiego. do druku podane (1777) a powtórę przedrukowane. W Łowiczu w drukarni J. O. Xięcia Jmci Prymasa Arcybiskupa Gnieźnieńskiego. 1783. w 8ce, str. 259 i k. 2 rej.

Czartor. — Drohob. — Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Panegiryk czyli wyraz powinnowy J. W. Nayprzewielebniejszemu Imię Xiędzu Antoniemu Okęckiemu bisk. pozni. i warszawskiemu, ex kancelerzowi W. Kor., orderów Orła białego y św. Stanisława Kawalerowi podczas uroczystych jego imienin. 1787. w 8ce, kart 8.

Czartor.

— Samochwał (a) Od Prawdzickiego (b) reflektowany, albo Przypowieść Polityczno-Moralna (c) Napisana R. 1791. [U dołu strony:] (a) Comaedia est vita hominis super terram, ubi quisque sui oblitus, personam exprimit alienam. Saresber 4. 8. (b) Veritas ipsa sibi testimonium trihuit ubique. Galen. (c) De moribus ultima fiet quaestio. Juvenal. Sat: 3. w 8ce, k. tyt. i k. 6 nlb., str. 245.

W liczbowaniu stron błąd (282, 283). Są też egzemplarze z liczbowaniem: str. 1—233 i nlb. 12.

Rozpoczyna Aprobata X. Sebestyana Wolińskiego... po czym: Ofiara serca życzliwego... ziemi gostyńskiej cywilno wojsk. komisarzom. (W dedykacji tej znajduje się krótki opis ziemi gostyńskiej, jej piękności, jej miast, dróg, obyczajów). Wreszcie wylicza nazwiska komisarzów.

Rzecz składa się z 4 rozdziałów nazwanych „sposobami”. Na treść składają się rozmowy Prawdzickiego z Samochwałem. Samochwał jest filozofem i libertynem. Rozmawiają o praktykach religijnych, o dziesięcinach, o pojedynkach, o zbytkach i obyczajach dworskich. Samochwał zostaje wszędzie na głowę pobity. Prawdzicki powołuje się m. i. na pisma Krasickiego (satyra *Zona modna i Monachomachia*), a także na bardzo pożyteczną książkę „Magazyn anegdotów”, skąd czerpie niejedną przykład. Na str. 146—57 przytoczony w całości list pasterski bisk. Okeckiego w sprawie pojedynków (z r. 1783). Całe dziełko dziwaczne i bałamutne.

Kraszewski Polska w czasie III 39.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyń. — Zieliń.

Walknowska Barbara ob. Łuszczewski Paweł Ign. (Żal 1688).

WALKNOWSKI Wierusz Franciszek. Wypełniając Przeswiętney Rady Zalecenia, pierwsze de d. 21, drugie d. 22da praesentis wyszłe, wydają to obwieszczenie do Ich Mściow XX. Pasterzy y Ich Mściow Obywatelów, jako też Miast y Miasteczek, aby bez odwłoki Palety na furaz wydane, y kwity Pruskie tu do Kommissaryatu tuteyszego nieodwłocznie odsyłali etc. etc. (U dołu:) Datum w Lesznie d. 23^{ia} Octobris 1772. (Podpisany: Franciszek Wierusz Walknowski, Sędzia Ziemi Kaliski, Kommissarz Powiatu Kościańskiego. mppria). fol., k. 1. T. P. N. w Poznaniu.

Walknowski Franc. ob. Boeleke J. (Adorea 1763).

Walknowski Wierusz Stanisław, wojski ob. Łuszczewski Paweł Ign. (Skarb 1688) — Rzączyński Gabriel (Gemmae 1700).

Walknowski Stefan ob. Łuszczewski Paweł Ignacy (Żal 1688).

WALKNOWSKI Władysław ksiądz. Mowa Wielmożnego Jegomości Xiędza Władysława Walknowskiego, kanonika katedralnego poznańskiego, opactwa trzemeszyńskiego koadiutora, na postrzy-

żynach wielmożney Jeymości Panny Ludwiki Kowalski, pisarzowy ziemskiej wschowskiej, w Poznaniu dwudziestego dnia Października r. 1755 miana. Poznań, Akademia. 1756. w 4ce.

— Mowa winszująca Generalstwu Wielkopolskiego Mniszechowi. Poznań, Akadem. 1758.

— Odpowiedź z strony W. I. X. Władysława Walknowskiego Opata komendatar. Trzemeszyńskiego y gromad wsiów, tudzież miasteczka Kazimierza do tegoż opactwa należących, na dokumenta IW. Łuszczewskiego kasztelana sochaczewskiego, starosty łączyckiego dopominającego się danin, czynszów, spow y robocizn z namienionych dóbr opacich, w sądzie nayiaśn. komissyi summaryuszem złożone. fol., k. 2.

— Wódz woysko chrześciańskie w boiu doczesnego życia przeciwko inkursyom nieprzyjaciół duszy prowadzący, Chrystus Jezus w Przenayświętszym Sakramencie utaiiony podczas solenney w Rawiczu processyi w Niedziele między Oktawą Bożego Ciała przy liczney towarzystwa Chrystusowego y Wiary S. Katolickiej adwersarzów frekwencyi kazaniem przez X. Władysława Wierusz Walknowskiego kanonika kat. poznańskiego publikowanemu roku 1745. W Poznaniu w drukarni Akademickiej. fol., 8 ark.

Na odwr. tyt. herb. Przepisał autor prozą Jędrzejowi z Brudzewa Mielżyńskiemu staroście keyńskiemu.

Katalog bibl. Raczyń. podaje z datą 1739. Raczyń. — Uniw. Warsz.

— ob. Oczykowski Ignacy (Magnitudo 1769).

Walkowic Ludwik Zygmunt ob. Gołejowicz Stan. (Plejas 1698) — Jurkiewicz St. J. (Violetum 1673).

WALKOWIC Wojciech. Kalliope Z Wesolą Kompanią Mvz Parnaskich, Ną wesolofortunny Akt Małżenski Przejacnych Nowożeńiow Szlachetnego Pana P. Woyciecha Kepczynskiego Nauk wyzwolonych y Philoz: Bakał. Z Szlachetną Panną Zophią Dvdkiewiczowną; Szlachetnego Páná Marcina Dvdkiewicza Mieszczaniną Bieckiego Corką.

Przez Woyciecha Walkowica Vstien-
sesa Nauk vvyzvvolonych y Philoso-
phiey vv Słavvney Akademiey Krak.
Bakalarza. Ná Oświadczenie miłości
Bráterskiej Wprowadzona. Roku P.
1643. w 4ce, k. 8 nlb.

Na odwr. cytat ze św. Chryzostoma.

Potem wiersze (13-zgłoskowcem) zatytuło-
wane: Poeta, Kalliope, Hymen, Melpo-
mene...

W. Kępczyński był przełożonym liceum
bieckiego. Wychwała też innych mieszczan
bieckich, co pokończyli Akademię: Pio-
trowickiego, Wesołowskiego, Rubitkowiec.
Przeznacznych, godnych mężów Bieca o-
czywiście rodzi. Oczywiście opiewa też
piękność Zosi Dudkiewiczówny. Kasta-
lijskie boginie dały nimfę jemn.

Maciejowski Piśm. III 843.

Jagiell. (fragm.) — Ossol.

— Bona Memoria in funere Magni-
fici et admodum Rndi Dni Jacobi Ustien-
sis S. Th. et J. U. D. ac professoris,
ecclesiarum S. Floriani Clepardiae, et
SS. Omnium Cracov. praepositi, ordi-
narii librorum per dioecesim Cracov.
censoris, generalis almae Acad. Cracov.
rectoris, contubernii Hierosolymitani
beneficentissimi provisoris, a M. Alberto
Walkowicz Philosophiae doctore et pro-
fessore, contubernii Hierosolymitani se-
niore, officiosa in patronum et Moece-
natem pietate conscripta, et posthumae
memoriae piis cum lacrymis consecrata
A. 1649. die 4. februarii. Cracoviae
apud Lucam Kupisz S. R. M. typogr.
w 4ce, k. 18 nlb.

Na odwr. str. tyt. herb Tarnowskich, a pod nim
8 w. łac. podpisał Mikołaj Xięski student
wymowy. — Autor przypisał prozę ks. Ja-
nowi Tarnowskiemu archidiaconowi krak.
Chreptow. — Dzików — Jagiell. — Krasin. —
Ossol. — Przeźdz.

— Oratio Natalitia Perillustri et
admodum Reverendo Domino D. Ni-
colao a Koniecpole Koniecpolski Cano-
nico Gnesnensi Praeclavien. etc. etc.
praeposito Domino Conlndens. in au-
spicatisimas Natalis die ferias anno
reparatae salutis 1642. octava Idus
Decemb. honoris et observantiae erga
ab Alberto Walkowic Ustiense Artium
et Philosophiae Bacall. Consecrata ac
DD. Cracoviae In Officina Martini Phi-
lipowski (1642). w 4ce, str. 22.

Mikołaj z Pisar Pisarski and. eloqu. przy-
pisał prozą.

Przyłęcki Pamiętniki o Koniecp. str. 43.

Jagiell. — Ossol. — Warsz. powsz.

— Pegma Heroicarvm Virtvtvm
Boni Patriae Ciuis Magnifici ac Gene-
rosi Domini, D. Ioannis De Pławowice
Gvteter Dobrodzieyski. Ad Lugubres
eius funeris, in Ecclesia Caenobij Ad-
modū Reuerend. Patrum Sacri Candidi
Ord: Praemonstratensis Canonic: Regul:
Hebdoviae solenni ritu, celebrati Exe-
quias. Ab Alberto Walkowicz Vstiense
Artium & Philos: in Acad: Cracou:
Baccal: Scholae ad Aedes sancti Spi-
ritvs Seniore. Anno Christi 1643. ad
7. Calend. Quintil. in communi omnium
maerore concinnatum. Crac. Typis Va-
leriani Piątkowski. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. tytułu herb i wiersz, podp. Aleks.
Rożański.

Dedyk. Melchiori decano Witowiensi ac
Martiano, filii Joannis Gutt. Dobr.

W kazaniu wychwała zmarłego, jego po-
bożność, wierność Kościołowi, hojność etc.
Krasin. — Ossol.

— D. O. M. Qvaestio Ivridica De
Contractu Matrimonij Inter absentes
Ad e. fin. de Procuratoribus in 6. iuncta
L. Mulierem ff. de Ritu Nuptiarum.
Sub felicibus auspicijs, Magnifici & Cla-
rissimi Domini. D. Gabrielsis Ochocki,
Philosophiae & Medicinae Doct. ac Or-
dinarij Professoris, Consulis Cracou.
Almae Vniuersitatis Cracouiensis Gene-
ralis Rectoris, A. M. Alberto Walkowic
Contubernij Iuristarum Seniore, Cursus
Philosophici Vladislauianae Fundationis
Professore Publice, In Alma Academia
Crac. Jn lectorio DD. Iureconsultorum
Ad disputandum. Anno Christi 1655.
Mense Ianuario, die [dopisano: 30]
Hora 8. Proposita. [Tu linia]. Cracoviae,
Apud Lvcam Kvpisz, S. R. M. Typog.
fol., k. 2 nlb.

Teza rozdzielona na 3 konkluzje wykazuje,
że ad matr. contrahendum non sufficit
generale mandatum, sed speciale requi-
ritur. Na końcu herbu rekt. — Wszystkie
strony w ozdobnych ramkach.

Jagiell. — Ossol.

— Qvaestio Ivridica, De Iuramento
Extraiudiciali per vim & metum ex-
torto. Quam Ad D. O. M. G. B. M. V.
& M. Hon. Sub Felicissimis auspicijs

ac prouido regimine Magnif: Clariss: & Excellentiss: Domini D. Francisci Rolinski, Phil: & Medicinae Doct: ac Professoris, Consulis Cracouien: Generalis Studij Vniuersitatis in Vrbe eadem Vigilantiss. Rectoris. M. Albertvs Wałkowie, Phil: Doctor I. V. Profess. Contubernij Iurist: Senior. ad disputandum publicae luci exhibebit. In Lectorio DD. Iureconsultorum, Anno Christi 1658. Mense Nouemb. Die Hora 8. Cracouiae, Apud Viduam & Haered: Francisci Cezary, S. R. M. Typogr. fol., k. tyt. i k. 1 nlb.

Strony w ramkach.

Przysięga wymussona nie obowiązuje. Przysięga contra proprium et legitimum principem si non seruetur, transgressores ut mortaliter peccantes non puniuntur. Cytuje uchwały Sob. Tryd. Ossol.

— Quaestio Philosophica De anima humana. In Alma Academia Crac. ad disputandum a M. Alberto Wałkowie, Contubernii Hierosolymitani Seniore publice proposita permissu Magnifici D. Rectoris Anno Christi 1649, Mense April. die... hora... Cracouiae In Officina Valeriani Piątkowski Anno 1649. w 4ce, k. 6 nlb.

Wiersz podpisał Stephanus Iwański stud. dialect. — Ded. Ioanni Komiszowski scholast. crac. Jagiell. — Ossol.

— Sacerdotii Honor & Dignitas Oratione breui expressa Et Venerabili ac Admodum Rndo Domino Alberto Lorencowski, Art: Lib. & Philosoph: Baccalav. Dvm Primum in Ecclesia Paroch: Cantensi Deo Opt. Max. offeret Missae Sacrificiwm. A M. Alberto Wałkowie debitae gratulationis ergo & sacri Xenij loco VIII Idus Ianuarij. Anno M.DCXLVII. (1657). d. c. q̄. Crac. Apud Valerianum Piątkowski. w 4ce, k. tyt. i k. 8 nlb.

Na odwr. tyt.: Qualis debet esse sacerdos. (Odpowiada, że podobnym do statui w świątyni Apollina).

Całe w formie mowy do Lorencowskiego pełnej pochwał do niego. Na końcu dedicatio wierszem oraz wierszyk łaciński, w którym zawarte są wyrazy polskie: Colenda, Nowe Lato, Szczydły Wieczor — zrzęcznie ukryte wśród tekstu łacińskiego. Jagiell. — Ossol.

— Xenion Admodum Reverendo Domino Dom. Melchiori Gutteter Nitiensi Goronecensi &c. &c. Plebano et Pastore Vigilantiss. Dom. observand. ab Alberto Wałkowie Ustiense Art: et Phil. B. honoris et observantiae ergo... VIII idus Ianuarij Anno verbi Incarnati 1643. fol., str. 1. Ossol.

Wałkowski J., sztycharz ob. Baderski Andrzej (Luminare 1761).

VALLA Georgius, Placentinus. Georgii Vallae Placentini De Expedita Argvmentandi Ratione Libellvs In inclyta et regia ciuitate Cracouieñ. Anno Tredecimo regni serenissimi & Inuictissimi (sic) Domini Sigismvndi Poloniae Regis MDXX. (1520). [Tytuł w ozdobnej ramce] w 4ce, k. tyt. i k. 15 nlb. (sygn. d₄).

W Bibl. Jag. są dwa odbicia. W jednym z nich na karcie przedostatniej verso: Impressum Cracouiae per Hieronymum Vietorem. — W drugim brak tego.

Ramka tytułu złożona z głów zwierząt i ludzi — po prawej stronie szarfa, na niej litery: I. V. N. N. A. M. R. (nie umiem wyjaśnić, co oznaczają). U dołu na tarczy cyfra spleciona H. W. z krzyżem, a więc znak Wietora. — Na k. ost. verso drzeworyt św. Jana z barankiem, u dołu herb Łódzia z mitrą i pastorałem, a więc herb Tomickiego.

Na odwr. k. tyt. dedykacja: Michaeli Vratislaviensi... Christophorus Steyensis se commendaturum reddit... (Obacz o nim pod Stratander). Datuje ex contubernio Germanorum 17 Kal. Sept. anno 1520. Porównuje tu dziełko Valli z dziełami Stapulensis, Augustini, Capellae, Politiani, Laurentii itp. — Na końcu dziełka usprawiedliwia wydawca (Steyensis), dlatego przypisał Wrocławczykowi (Excusatio dedicati opusculi), i mówi, że przeznaczał je dla studentów jako uzupełnienie studiów nad Arystotelesem, w którego wtajemnicza ich profesor.

Aby to usprawiedliwienie zrozumieć, trzeba pamiętać, że Valla jest już przedstawicielem nowożytnego tj. humanistycznego kierunku, w przeciwstawieniu do Donata i Aleks. de Villa Dei (ob. Villa Dei).

W książeczce tej nie powołuje się na Arystotelesa, rozbijając problemy z logiki: essentia i substantia, de quaestionibus, argumenta, quaestio causae, axiomata, theses, hypotheses, sylogizmy.

Egz. Czarn. był niegdyś własnością Bursy German.

Wierzbowski II 971. — Janoc. I 251. — Szabo Regi Mag. Kön. 1896 nr 236. — Struve Hist. logiki 1911 str. 49. Czarn. — Jagiell. (egz. obu odbić) — Petersb. publ.

Valla Laur. ob. Lucas de Nova (1522) — Ursinus J. (1496).

Lempicki Działalność J. Zamoj. 1922 str. 211. — O drnkach jego pism w Bibl. Jagiell. ob. Wislocki Incunabula str. 533 i 341.

Valla (de Valle) Mikołaj ob. Acursius (1511) — Hesiodus (Georgicorum 1505, 1521, 1530).

Wallachei ob. Valachia.

WALLASZKY Paweł. Conspectus Reipublicae Litterariae in Hungaria ab initiis Regni ad nostra usque tempora delineatus a Paulo Wallaszky. Posenii et Lipsiae, apud Antonium Loewe, Typographum et Bibliopolam. 1785. w 8ce.

Jocher podaje dokładnie wszystko, co się znajduje w tym dziele z zakresu rzeczy polskich.

Valle (de) Nigra Jan ob. Nigra (t. XXIII 154).

VALLE (della) Pietro. Il Pellegrino ossia viaggi descritti... della pelegrinazione... in tre parti... Bologna, Longhi 1672. w 12ce.

Mają tu być m. i. wspomniane wypadki z początku w. XVII, odnoszące się do stosunków polsko-turecko-perskich.

Ob. tom XXIV 269. — Ciampi Bibl. nr 36.

WALLEN Jonas. Ehrengedicht... des Nathanael Loffsen u. Anna Rosenberg. Danzig 1634. fol.

— Auf den Abschied Nicolai Barbiers. Danzig 1635. fol.

— Dorothea Gerhard Brandes Haus-ehre... Danzig 1635. fol.

— Christina, Thomas Gelletin Haus-frau... Danzig 1635. fol.

— Johannes Keckerbarth... Danzig 1635. fol.

— Elisabeth Nachbarin... Danzig 1635. fol.

— Antonius Seidler... Danzig 1635. folio.

— Anna v. d. Elborch, des Wolfart Vornemsen Blicken Wittwe. Danzig 1656. fol.

— Klag und Trostschrift auf Andreas Köhne alias Jasky. Danzig 1636. folio.

— Valentin von Bodeck... Danzig B. w. r. fol.

— Trostschrift auf Dirk Brassler. Danzig 1639. fol.

— William Appfel... Danzig. fol.

— Grabschrift auf Adrian von Forest... Danzig. fol.

— Direk von Hoffen. Danzig. fol.

Wallenrod Friedrich (von) ob. Rhode Jan (1725).

Wallenrodiana stirps ob. Rhode (1719).

(**Wallenstein Albrecht**). Krotkie ale prawdziwe Opisanie Zdradziectwa, niegdyslawnego Olbrachta Walenstina Xiazecia Mekelbvrskiego. Hetmana Generalnego C. I. M. Ktore sie pokazalo 12. Dnia Stycznia, Roku 1634. a trwało do 28. Lutego, a iaką zaplatę, tu wszystko znajdziesz. Z Niemieckiego ięzyka ná Polski przetłumáczona. Iustus es Domine & rectum Iudicium tuum. [Tu ozdobnik]. (1634). w 4ce, k. tyt. i k. nlb. 5.

Odwrotna strona karty tyt. pusta.

Opisana tu śmierć Wallensteina ze stanicwiska dworu austriackiego. Wallenstein chciał się koronować w Pradze, a dom rakuski i wszystkie państwa Rzeszy chciał poddać w niewolę. Całe chrześcijaństwo poniosłoby szkodę.

Druk. zapewne w Czechach lub na Śląsku. Akad. — Ossol.

— Krotka Ale prawdziwa Relatia rzeczy tych: Ktore od 12. dnia Stycznia, Roku 1634. do 28. Lutego, z Olbráchem Wallensteynem przesyłym Xiazęciem Mekelburskim, Frydlánskím, Ságánskím, Głogowskim: Generálem Woysk Cesarza J. M. y z drugimi Obersterámi; wprzod w Pilznie, a potym w Egrze przeciwko Cesarzowi J. M. Domowi Rakvskiemu, y wszytkiemu Rzymskiemu Páństwu, przez zdrádzieckie praktyki ná swiat się pokazály. Z Niemieckiego ięzyka ná Polski przetłumáczona. Justus es Domine & rectum iudicium tuum. W Warszawie, V Wdowy Janá Rossowskiego, Krolá J. M. Typ: Roku Páńskiego, 1634. w 4ce, k. 4 nlb.

Jest to wierny przedruk poprzedniego wydania. Druk zaczyna się już na odwrocie k. tyt. na trzech ostatnich stronach mocno ściśnięty, stąd udało się zmieścić tekst nie na 10 stronach, ale na siedmiu.

Bibl. Ossol. 1848, I 213.

Jagiell. — Ossol.

— ob. Faber (Europäische Staats-Cantzley 1697).

Finkel Bibl. III 1887.

WALLERIUS, prof. w Upsali. De L'Origine Du Monde, Et De La Terre En Particulier. [Na drugiej k. tyt.:] De L'Origine Du Monde, Et De La Terre En Particulier; Ouvrage dans lequel l'Auteur développe ses Principes de Chymie & de Minéralogie, & donne, en quelque manière, un abrégé de tous ses Ouvrages: Par M. Wallérius, Chevalier de l'Ordre Royal de Vasa, Professeur Émérite de Chymie, Métalurgie & Pharmaceutique à Upsal, Membre de l'Académie Impériale de Pétersbourg, de l'Académie Royal de Stockholm, &c. Traduit par M. J. B. D**, Conseiller de la Cour du Roi de Pologne, Membre de l'Académie des Sciences, Arts & Belles-Lettres de Dijon, de la Société des Curieux de la Nature de Berlin, de l'Académie Royal de Géorgiphiles de Florence, de la Société Physique de Dantzic, &c. [Tu ozdobnik]. A Varsovie, Et se trouve, A Paris, Chez J. Fr. Bastien, Libraire, rue du Petit Lion, Fauxbourg Saint-Germain. M.DCC.LXXX. (1780). w 8ce, k. tyt. 2, str. C i 360, 1 tablica.

Dedyk. — Ferguson-Tepperowi przez tłumacza. — Poczem „Avis”, podp. J. B. D., oraz Discours du traducteur. (Oznaczają te cyfry niewątpliwie Jana Bapt. Dubois — obacz tom XV str. 347). Tłumacz mówi, że korzystał z pracy Buffona o początku ziemi; wymienia kilka prac angielskich na ten temat; oraz zapowiada, że sam zamierza napisać: Hist. de la mineralogie.

Książka oparta na wynikach nauk przyrodniczych XVIII w. uznaje jednak niektóre opowiadania Genezy np. o potopie.

Uniw. Wileń.

WALLHAUSEN Jan Jakób, naczelnik straży w Gdańsku. Camera militaris oder Kriegskunst Schatzkammer. Frankfurt 1621. fol.

Wydal liczne pisma o sztuce wojskowej. —

Do bibliografii polskiej nie należą.

Valliere ob. La Valliere (Reflexye 1685).

VALLIMONT, opat. La sphere du monde selon l'hypothèse de Copernic h. e. Sphaera mundi iuxta hypothesin Copernicanam, exhibita Regi; descripta, demonstrata et comparata cum Sphaeris et systematibus Ptolemaei et Tychonis de Brahe ab Abbate de Vallimont. Parisiis apud Prosperum Marchand 1707. w 12ce.

Vallistius de Stari Las Urban (pseud.) ob. Radziwił Albr.

Valmont (de) ob. Gerard L. F. (Hrabia 1780, 1788) — Sanguszkowa Barbara.

Valois (de) Feliks ob. Walesius.

Valore (de) missarum... ob. Paradiso Jak. (1493).

Valore (II) in Parnasso. Gioie poetiche degl' academici aborriti di Livorno, per la vittoria dell' armi Christiane contro l'Ottomane, con la liberazione di Vienna. Dedicate all' Altezza Sereniss. di Cosmo III. Granduca di Toscana nella loro academia il di 17. Ottobre 1683. In Livorno, Appresso Gio. Vinc. Bonfigli 1683. w 8ce, str. 80.

Czartor.

Wałowski Wawrz. ob. Serafinowicz Jan (Epikrotyma 1635).

Walpole Rob. ob. Forman (1733).

WALPURGER Jan. Cosmo-Theologiczne Uwagi. [Na drugiej karcie:] Cosmo-Theologiczne Uwagi o Nayważniejszych Cudach Boskich Y Prawdach, Ktore Się w Panstwie Natury y Łaski Nayduią. Ku większej czci i chwale Boga i Stwórcy naszego, Ku zawstyżeniu niewiernych, Ku powszechnemu zbudowaniu. Z Objawienia i z rozumu dowiedzione Przez Jana Walpurger. Przetłumaczone na Polski język. [Tu winieta: pęk kwiatów]. w Wilnie w Drukarni J. K. Mei przy Akademij. Roku 1785. w 8ce, k. tyt. 2 i k. 2 nlb., str. 324.

Na odwr. pierwszego tytułu wierszyk polski:

Czas drogi tu na ziemi lepiej obrócony.

Na odwr. drugiego tyt. aprobaty z r. 1784.

Dedyk. do Gedeona Jeleńskiego, z podp.

Drukarni przy Akad. — Tu mówi Dru-

karnia, że zachował od zguby rymy Kochanowskiego, przysłowia Fredry i rękopisy Krzyszpina woj. wil., a także i na ten druk łożyl.

Na treść dzieła składają się wywody o Bogu, o niebie, o fenomenach przyrody, o aniołach, o ziemi (i jej skarbach). Wszystko przeplatane „applicacją” to jest nauką dla duszy. — Nazwisko tłumacza nie wymienione.

Kraszewski Wilno IV.

Bibl. w Suchej — Uniw. Wileń.

WALPURGIS Antonia, synowa Augusta III. La Conversione di Santi Agostino, Oratorio Al Sepolero di N. S. Cantato il sabato santo. Nell' anno 1750. Nawrócenie S. Augustyna, Oratorium przy Grobie Pańskim w Dreźnie śpiewane po wtorku w Wielką Sobotę R. P. 1750. A teraz dla zacności Na polski język przetłumaczone. w 4ce, k. 30.

Tekst włoski i polski wiersz.

Kraśń. — Uniw. Warsz.

— Nawrócenie świętego Augustyna, melodramma śpiewane w kaplicy królewsko-elektorskiej Dreźnieńskiej w Sobotę Wielką Roku 1750. Po włosku anonyme napisane w Dreźnie przez Nayaśniejszą królewiczową Jeymę Polską. Na noty muzykalne przeformowane przez J. P. Jana Adolfa Hasse kapelmajstra Jego Królewskiej Mci. a z włoskiego metru na wiersz oyczysty przetłumaczone przez J. Z. R. K. w Kielcach 21y 23y 24 febr. 1751. W Warszawie w drukarni Jego Królewskiej Mci y Rz. Pltey Collegium Soc. J. w 4ce, od str. 52—71.

Tłumaczył J. Załuski (ob.). Jagiell.

— Augustins Bekehrung, ein geistl. Drama. übers. von Gottsched. Leipzig, 1764. w 4ce.

— Sentiments d'une âme pénitente sur le pseume Miserere mei et le retour d'une ame à Dieu sur le pseume Benedic anima mea. Avec l'ordinaire de la messe et des réflexions chrét. Paris 1751. w 16ce.

— Toż... 1764. w 4ce.

— Gesinnungen einer bussfertigen Seele... von Chr. Brüchting. w 16ce.

— ob. Valiere (Affekty 1751) — Wyrwicz Karol (Kalendarzyk 1761).

WALSEKKI Antoni, prof. w Padwie. O Gruncie Religii Czyli Czci, lub Wierności Prawdziwey, y Zrzdłach Niezbożności: Trzy Księgi Xiedza Antoninusa Walseckiego, Zakonu Kaznodzieyskiego, Świętego Dominika, Professora Świętey Teologii, w Akademii Padewskiej, z Włoskiego ięzyka ná Laciński przetłumaczone, á z Łacińskiego na Polskie wyłożone Przez Xiedza Henryka Boguckiego, Świętey Teologii Prezentata Zakonu tegoż Kaznodzieyskiego, Magistra Studentium. Roku Pańskiego 1777. w Berdyczowie w Drukarni Fortecy N. P. M. za Przywilejem J. K. Mci. w 8ce, k. tyt. i k. 10, str. 279. — Tom II. Księgi I.. [dalej jak w tomie pierwszym]. k. tyt. i k. 3 nlb., str. 255.

Księga Druga O Gruncie Religii Obiawioney Tom I.. [dalej jak w tomie pierwszym pierwszej księgi]. w 8ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 259. — Tom II.. [dalej jak w tomie I]. k. tyt. i k. 2 nlb., str. 429.

Księga Trzecia O Zrzdłach Niezbożności Tom I.. [dalej jak w księdze II..] 1778. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 331. — Księgi Trzeciej O Zrzdłach Niezbożności Tom II.. [dalej jak w tomie I]. k. tyt. i k. 1 nlb., str. 364, k. 3 nlb. (omyłki druku).

Na czele księgi I list Klemensa XIII chwalcący dzieło (z datą 1767), po czym kilka aprobat i dedykacja: Urzędnikom, ziemianom i obywatelom województwa podolskiego (woj. J. Zamojskiemu, kaszt. K. Hryniewieckiemu i kilkudziesięciu innym). — Wreszcie przemowa do czytelnika.

Księga I tom I mówi o pobożności, o Chrystusie, o libertynach naszego wieku (polemika z Wolterem, Helwecjuszem itp.); o duszy i jej nieśmiertelności.

Księga I tom II, dedykowana sądowi ziemskiemu podol. i latycz., mówi o wolności człowieka, o przyr. prawie (tu polemika z Hobbesem; i Spinozą, Puffendorfem i Coccejim), o zgodności narodów w religii i o mniemanym ateizmie „grubych“ (tj. pierwotnych) ludów.

Księga II tom I, dedyk. sądowi grodzkiemu podolskiemu (np. Adamowi Czartor.), o potrzebie objawienia, o religii filozofów, o tajemnicach wiary, o nauce Star. Test. Księga II tom II, dedyk. ofejalistom wojew. podolskiego, mówi o zacności N. Test. i o znakach religii chrześc.

Księga III tom I, dedyk. Ignacemu Dulskiemu, mówi o niezbożności, zwalcza ateizm. Znowa obszerna polemika z Hobbesem, Spinozą, Epikurem, deistami. Zabobonność nie jest gorsza od ateizmu.

Księga III tom II, dedyk. Ant. Krosnowskiemu, mówi o przewrotności rozumu, o początku złego, polemizuje obszernie z Aemiliusem Russoiego (widać, że nie był wtedy w Polsce nawet z nazwiska szerzej znany), o wątpliwościach niewiernych. — Od strony 241 idzie „Część III“ książki trzeciej: o mniemaniach „nowaków“, o czytaniu książek szkodliwych (tu znów polemika z rozprawą Rousseau o równości ludzi), o potrzebie cenzury ze strony Kościoła i monarchów.

Jest to więc obszerne dzieło poświęcone walce z wdzierającymi się do Polski prądami oświecenia i racjonalizmu.

Jocher 9935.

Czartor.

WALSH Wilhelm. Szpital Głupich z Angielskiego Na Francuzki A Z Tego na Polski Język Przełożony. Ten co ma najmniej światła poposolicie sądzi iż wszyscy głupi, on sam rozumem się rządzi. Każdy głupiec dla przyczyn iakich, co powiada W szpitalu głupich, swego osadza sąsiada. Boileau w Sat. IV. [Tu winieta: trąbka i kaduceusz związane wstęgą]. w Warszawie, w Drukarni P. Dufour Drukarza J. K. Mei y Rzeczypospolitey. M.DCC.LXXXIII. (1783) w 8ce, k. tyt., str. 51.

Na odwr. tyt. „przestroga“ wskazująca nazwisko autora i wiersz Pope'a o Walshu.

Dowcipny dialog między Eskulapem, Merkurem, Człowiekiem, Stoikiem, Poetą, Politykiem itd. — dowodzący, że wszyscy ludzie są istotami mniej lub więcej głupimi i że ich uszczęśliwienie jest zależne od ich głupstwa. Odjąć ludziom ich głupstwo, byłoby to samo, co odjąć im społeczność życia. Gdyby nie było głupich, rodzaj ludzki by zaginął.

Bernacki Teatr II 195.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Uniw. Wileń.

Waltburg Wilh. ob. Fabri Johannes (1548; tu szczegóły o pobycie Waltburga w Krakowie).

Walter Anna ob. Hermann Z. (1688).

WALTER B. Brevis ac vera descriptio rerum ab Illustrissimo Duce Jon Michaele gestarum. 1599. fol.

Kronikę tę tłumaczył z tekstu rumuńskiego (dziś nieznanego) na język polski And. Taranowski, a z polskiego na łacinę przebrał Walter.

Walter Jakob ob. Łychowski Gabr. (Wieniec pod znakiem).

Walter Marcin ob. Herrman Z. (1702) — Puschman L. (1702).

WALTHER Antoni Baltazar (urodz. 1705). Anthon Balthasar Walthers Königl. Preussischen Kriegs- und Domainen-Raths Silesia Diplomatica Oder Verzeichnüss derer gedruckten Schlesischen Diplomatum, Privilegiorum, Landes Gesetze, Statuten, Päbstlichen Bullen, Ober-Amtlichen Patenten, Gerichtlichen Bescheide, Beschlüsse, Gutachten, Rechtlichen Ausführungen, Beschwernüsse, Vergleiche, Friedens-Schlüsse, und anderer zur Schlesischen Historie und Rechtsgelahrtheit gehörigen Uhrkunden und Nachrichten. Nebst einem Verzeichnüss derer Autorum worinnen dieselben zum Theil befindlich, Und einem Register über die vornehmsten Sachen In II. Tomis Der I. Tomus Enthält die zur Religion, Bissthum, Clerisey, Stiftern, Kirchen und Schulen gehörige Uhrkunden. Der II. Tomus Enthält die zum Weltlichen Zustand Schlesiens gehörige Uhrkunden. Breslau, In Verlag Johann Jacob Korn, 1742.

Każdy z tych dwóch tomów ma nadto drugi tytuł, brzmiący w końcowej części odmiennie:

Erster Tomus. Enthält die zur Religion, Bissthum, Clerisey, Stiftern, Kirchen und Schulen gehörige Uhrkunden. Breslau, In Verlag Johann Jacob Korn. 1741. w 4ce, 2 k. tyt. i k. 3 nlb., str. 188, k. 1 nlb.

Zweyter Tomus Enthält die zum weltlichen Zustande Schlesiens gehörige Uhrkunden. Breslau, In Verlag Johann Jacob Korn. 1742. w 4ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 536, k. 12 nlb.

Dedykacja hr. L. W. Münchow.

Rozpoczyna przedmowa, spis dzieł, z jakich korzystał, oraz na str. 37—44 spis treści. — Taki sam spis na czele II tomu.

Dzieło to obejmuje regesta drukowanych dokumentów śląskich średn. i nowszych (aż po r. 1740). Dokumenty podzielone na grupy wedle treści (dla biskupstw i zakonów, dla księstw i miast, w sporach relig. wydane, dla stanów i całego kraju

itp.). W obrębie każdej grupy uporządkował autor materiał chronologicznie.

Dokumenty dawniejsze czerpie z Sommersberga, Goldasta, Thebesiusa i innych znanych zbiorów; stąd nie ma tu nieznanymi. Sporo streszczonych dokumentów z w. XVI i XVII do stosunków Śląska z Polską za czasów Zyg. III i Wład. IV, i te może największy przedstawiają dla nas interes. — W tomie II na str. 46—50: Von denen zu Pohlen gehörigen Schlesienschen Briefen (z lat 1335—1722). — Na str. 129 i nast. listy Zygmunta I z lat 1523—6 do Rady Wrocławskiej, wzywające do obrony przeciw luteranizmowi (streszczone wedle dzieła Fiebigera pt. *Gewaltig in Schlesien eingerissenes Luthertum* — nauce polskiej nie znane).

Dzieł polskich nie uwzględniła poza Lubieńskiego Opera.

Dopełnieniem pracy Waltera są prace Worbasa, które wymienia Thomas Handboch der *Literaturgeschichte Schles.* 1824 str. 18. — Tu także na str. 331 podany życiorys Waltera.

Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Warsz. powsz.

WALTHER Gottlob. *Prodromus exercitationis secundae... praeside Paulo Patre P. P. respondente Gottlob Walther... ob. Pater Paweł.*

— ob. Kotwitz Baltaz. (1700) — Wende G.

WALTHER Jan (I). *Nuptiis Johannis Papienii et Annae, Johannis Hoppii viduae. Dantisci 1612. w 4ce.*

WALTHER Jan (II). *Ungeschliffene Zunge des sg. Loefini bey dem Leichenbegängnisz des Nicolai Pahl erkläret. Danzig 1650. w 4ce.*

Ob. Lefinus (tom XXI 142).

(Walther Jan). *Verschmähete Einsamkeit, Dess Wol-Ehrenwerten und Wolbenampten Herrn Johann Walthers, Bürgers und Handelsmannes in Fraustadt, Als Er sich mit der Viel-Ehr- und Tugendbegabten Jungfrauen, Elisabeth geborne Sickerin, Ehelich verbunden, Abgebildet auff deroselben, Den 11. Tag dess Winter-Monats im Jahr, 1670. in Fraustadt, Feyerlich begangenen Hochzeit-Feste. Bresslau, In der Baumannischen Erben Druckerey druckts Iohann Christoph Iacob, Factor. fol., k. 2.*

Wrocław. miej.

— *Versteckte Liebes-Funcken, in Dero gewünschten erflammen Bey Hoch-*

zeitlichen Ehren (Titul.) Herrn Johann Walthers, Vornehmen Handelsmanns in Fraustadt, Und (Tit.) Jungfr. Elisabetha Suckerin, angemerket Und in der Frembde Von beyder Ehelichen, treuen Freunde erfreulich besungen. Bresslau, In der Baumannischen Erben Druckerey druckts Johann Christoph Jacob, Factor. fol., k. 2.

Wrocław. miej.

— ob. Grossmann Fr. (1703) — Irleyn Pancr. (1703).

WALTHER Jan Jakub. *Essentia Linguae Italicae. Lublini 1753. w 16ce.*

Uniw. Wileń.

— *Essentia Linguae Italicae modernae Romanae Jo. Jacobi Waltheri Eriburto-Thuringi. Editio nova emendata Romae impressa. Lublini reimpressa anno Domini 1763. typis Collegii S. J. w 16ce.*

— *Essentia Linguae Italicae Moderno-Romanae JO: Jacobi Waltheri Reimpressa. [Tu ozdobnik]. Cracoviae Typis Seminarii Academico-Diaecesani Superiorum permissu. w 16ce, k. tyt. i str. 154.*

Druk z połowy XVIII w.

Akad. — Jagiell.

WALTHER Kasper. *Das Unveränderliche, das Vortrefflichste, Bey der Adelichen Funeration Des Weyland Hoch-Edelgebohrnen Ritters, und Herren, Hr. Adam Gall von Kreckwitz, Erb-Herr auff Kommernig und Talbendorff, etc. Des Liegnitzschen Fürstenthums Hoch-meritirten Herrn Landes-Eltestens, In der In dem Mlitscher Gottes-Hause d. 4. Nov. A. C. 1693 gehaltenen Parentation, erwogen von Caspar Walthern, Diacono der Kirchfahrt in Hayn. Schlichtingsheim in Gross-Pohlen, druckts von Christoph Wild. w 4ce.*

Wrocław. miej.

— *Christliche Leichen-Predigt, Darinnen Bey der Christ Priesterl. Beerdigung Des weyland Wol Ehrwürdigen, Grossachtbaren, Hoch- und Wohlgelehrten Hn. Andreae Neumanni Treu- verdient-gewesenen Pastoris der Kayser- und Königl: Stadt Hayn, wie auch der Ehrw. Priesterschaft selbigen Kreyssses wolansehnlichen Senioris, Aus den ver-*

langten Worten Hiobs C. X. 12. 13. Dom. Sexages. im Jahr Christi 1692. in Volekreicher Versammlung, Ein Danckbahrer Prediger vorgestellt worden, Einfältig gehalten, und auff begehren, zum Druck übergeben von Caspar Walthern, der Haynauischen. Kirchfahrt Diacono. Gedruckt zur Lissa durch Michael Bucken. 1693. w 4ce, str. 39.

WALTHER M. Dissertationes theologicae academicae. Editae a C. G. Hofman... Wittembergae 1753. w 4ce. Zawiera m. i. polemikę z polskimi socynianami.

WALTHER Melchior, pastor in Rawiezu. Christliche Denk- und Geistl. Ehrensäule... bei Begräbniss... Elis. Hoffmanin... Steinaw, bei Funck Wittib. 1662. w 4ce.

Wotschke w Aus Posens Kirchl. Vergang. 1912 str. 33.

Śą tutaj jego pieśni niem., o czym Wotschke Gesch. der Kirche Rawitsch 1912 s. 1 i 13.

— I. N. I. Das lieblich-gefallene Loss, So Alle ergetzet; Und Das schöne Erb-Theil, So Alles ersetzt. Bey Wohl Ansehlicher, in sehr Volekreicher Versammlung, und Christ Priesterlichen Leich-Ceremonien, Dess Wol Ehrwürdigen, Gross Achtbahren, und Hochgelahrten, Herren Gottfried Hoffmanns, Gewesen Herren Pastoris und Inspectoris, der Evangelischen Gemeine, in der Hoch-Gräfflichen Stadt Rawitz. Welcher, plötzlich, denn 10. Novemb. zu Nachte, ein Viertel auff zwey Uhr, Anno 1673. an einem harten Schlag-Flusse, Sanfft und seelig verschieden; und den 20. ejusdem gedachten Jahres in seine vohin verfertigte Grufft versencket etc. dem 16. Psalm denn 6. versicul. Schlecht und einfältig Inbeschauen vorgestellt. Durch Melchiorem Waltherum Hirschberga — Silesium, beate Defuncti Successorem. Gedruckt zur Lissa durch Michael Buck. 1674. w 4ce, ark. E.

Wrocław. miej.

— Piorum lachrymabilis & laetabilis confitio... Bey Beerdigung.. Annae... des Vincentii Stephani der ew. Gemeinn in der... Stadt Rawitz ersten Herrn Pastoris... hinterlassenen Frau Wittiben...

Von Melchiore Walthern... Steinaw, Wig. Funcken Wittib. 1661. w 4ce, str. 44.

— Frommer christglaubiger Herzen Tränensaat... bei der Beerdigung der Anna Cronin geb. Clapin des... W. Stephani Wittiben... Gedruckt zu Steinaw an der Oder. 1661. w 4ce.

Wotschke w Aus Posens Kirchl. Verg. 1912 str. 33.

— I. N. J. Optimus piorum Christianorum Commeatus Sub Iussis Iosuae, quam breviter aduinbratus: Das ist, Aller frommer Christen bester Vorrath, Entworfen unter Iosuae Befehlungs-That. Auss dem 10 und 11. Verss. Iosuae I. C. Iosua geboth den Haupt-Leuten des Volks, und sprach: Gehet durch das Lager etc. Bey Christlicher Leichen-Bestattung Dess Wohl Ehrenverten, Wohlweisen und Wohlbenamten Hn. Georgii Walthers, Vornehmen Bürgers, Kauff und Handels-Mannes, wie auch des Rathes Assessoris, in der Hoch-Gräfflichen Stadt Rawitz, allhier: Welcher seines Lebens Elends-Reise mit dem schönen Himmlischen Paradiese verwechselt hat, im Jahr 1675. den 9. Decembr. drey Viertel auf 11 Uhr zu Abende und folgends den 19. ejusdem in sein Ruh Kämmerlein beygesetzt worden. Seines Alters 46. Jahr 22. Wochen und 4. Tage Gehalten von Melchiore Walthern Hirschberga Silesio Pastore et Inspectore gedachten Orthes. In der Hoch-Gräfflichen Stadt Lissa gedruckt durch Michael Bucken im Jahr 1676. w 4ce, str. 36.

Wrocław. miej

— ob. Pfeffer Henr. (1683)

Walther Nebal ob. Gualter.

Walther Rosina ob. L. T. (1670).

Waltherd Michael ob. Held Joannes (1709).

VALTRINI Antoni. Życie Św. Ludwika Gonzagi, tłum. Stan. Gawroński Soc. J.

O tym Sommervogel III 1293.

Valturus ob. Vulturinus (pseudonim Geyera z Hirschbergu).

WALUŁOWICZ Dionizy ks. Sposob Odprawowania Nabożnego Passyi w Post Wielki dla Archi Konfraternii Ro-

zanea S. w Kościołach WW. OO. Dominikanow y w innych, gdzie iest introdukowany Rożaniec S. Wielmożnemu IMéi Panu, P. Teodorowi Tadeuszowi Turczynowiczowi Suszyckiemu Krayczemu Powiatu Pińskiego Dedykowany Y do Druku naprzod w Warszawie potym w Wilnie, za dozwoleńiem Zwierzchności Duchowney Podany Przez X. Dyonizego Walułowicza Promotora Rożańca S. Konwentu Wileńskiego S. Duchu Z. (B. m. i r.) w 8ce, k. 28 nlb.

Wydanie I z r. 1735 ob. t. XXIX 130.

Na odwr. herb i dwa dwuwiersze. Dedykacja Suszyckiemu, reimprimatur i niezgrabny drzeworyt z męką. — Potem przedmowa. Zawiera modlitwy i pieśni. Nut nie ma, ale są kreski wydrukowane, aby łatwiej nuty wpisywać. — Pieśni te miały śpiewać dwa chóry. Uniw. Wileń.

Waluszewicz Tomasz (urodz. 1747 † 1800) ob. Bukaty Tad. (Kazania 1778) — Flechier de Reval (Katech. filozof.) — Henry Piotr (Nauki dogmat. 1777) — Liguori Alf. (Kazania 1783) — Kraazewski Wilno IV 327, 343. — Brown Bibl. 415. — Encykl. Orgelbr. XXVI 360. — Bentkowski Hist. lit. II 49. — Encyklop. kośc. XXX 209.

Vana sine viribus ira... ob. Śmi-glecki M. (1611).

WANATOWSKI Michał. Conclusiones academicae, quas sub patrocinio Christophori Jonaszewicz in collegiata Sandomir. Psalmicinum praesidis et senioris publice defend. in scholis sandomir. S. J. suscepit. Typis Collegii Sandomir. S. J. (1736). w 12ce, k. 7 nlb.

Czartor.

— Tirocinium theologicum una cum conclusionibus academicis Sandomiriae In publica disputatione atq; solenni inauguratione neolecti Marianae academiae rectoris distributum Die 20 januar. Anni D. 1753. (Na końcu:) Typis Sandomir. in Coll. S. J. w 8ce, k. 8.

Bronił Mich. Wanatowski.

Czartor. — Uniw. Warsz.

(Wancke Daniel). Carmina Votiva, quibus Viro Clarissimo et Eruditissimo Dn. Danieli Wanckio Scholae Lesnens. Prorectori solertissimo, Praeceptoris meritisimo, die Die Nominali gratulatur,

et a Deo ter Opt. Max. Sanitatem, Vitam, et omnem Prosperitatem animitus precatur, Discipulor. Quadriga: Anno M.DCXLIII (1643). Mens. Ian: ipso Daniel die. Lesnae Polonorum, Typis Danielis Vetteri. w 4ce, k. 2.

Wiersze łacińskie. Wrocław. miej.

— Sermon: Welche auff freundsches Ansehen ist gehalten worden von D. W... [Zarazem:] Ara Sepulchralis. w 4ce, sygn. Diij.

W Ara Sepulchralis zamieszczono wiersze łacińskie i niemieckie. — Występują tam jako autorowie: Vincentius Stephani Münsterberg. Ecclesiae Ravicens. Pastor, M. David Grotkius Fraustad., Gothofredus Hofmanus Ravicensium Diaconus, Iohannes Hofmanus SS. Theol. Stud. et p. t. Ludi Schlichtingsh. Moderator, Iustinus Hofmanus pt. Sch. Osch.

Wrocław. miej.

— ob. Gryphius Andr. (Schlesiens 1641) — Martinus Henr. (Vota 1650).

WANCKELIUS J. Fest. nuptiarum Pauli Gesneri et Catharinae Ulrici Ludmeri viduae. Dantisci 1614. w 4ce.

— ob. Guevar Antoni (1615).

Wanckelmuth (Die) des Glücks, eine Tragoedie, worinnen des ehemaligen Gen. Lieutenants von Patkul und des Staats-Ministers von Görtz besondere Unglücksfälle und Hinrichtungen samt deren Ursachen und andern Umständen Gesprächsweise zu finden Leipzig 1719. und in diese Form gebracht 1749. w 4ce.

Czartor.

Wanda (Wenda) królowa ob. Amboyse (1573) — Białobłocki (1661) — Bielski (Kronika 1597; tu portret Wandy) — Capacius (Elogia 1608) — Daniecki Jan (1599) — Freder Cas. (Poloniae princeps 1664) — Gillet (1641) — Ines (Lechias 1655) — Kmita (1588) — Kochanowski Jan (elegia łac. o Wandzie) — Lech und seine Nachfolger (1795) — Ledoux (1788) — Limant (Tragedie 1751; zapewne przeróbka z powieści) — Meier Joach. (Poln. Wenda 1702) — Meletaeon (1715; ob. Wenda) — Miechowita (1521; portret) — Obodziński (1641) — Paprocki (Herby 1584; tu o kopcu Wandy) — Rochequihar (Histoire galante 1713) — Rost Jan (Wenda 1715) — T. A. — Treter

(Icones 1591) — Wackerbart (de Pologne 1795) — Wurwitz (1796) — Vahlen (fatum finale 1699 — ob. Wende) — Wenda (reine 1706; toż übersetzt von Meletæon 1715) — Wende G. (fatum finale 1699 — ob. Vahlen) — Werner Zacharjasz (tragedja) — Witkowski (na zwrócenie się 1611) — Ziegler H. (Germaniae virorum 1562).

Podanie o Wandzie jest wymysłem uczonym, zapewne Kadłubka — potem przez innych kronikarzy rozszerzanym (Bogufał, Długosz, Kromer, Bielski, Sarnicki). Dużą rolę odegrały przy tym motywy starożytne, które wplatanio do rzekomego podania. Zaczęto też dodawać jej wiserunki w stylu renesansowym i zwrócono uwagę na tak zwany kopiec Wandy (Długosz, Paprocki). W w. XVI chwycili ten wątek poeci polsko-lacińscy i często się nim posługiwali (Jan z Wiślicy, Kochanowski, Janicki, Klonowicz), potem i polscy (Kmita, Daniecki, Obodziński, Białobłocki). Za polskimi pisarzami zwrócili na jego osobliwość swą uwagę Francuzi, Niemcy i Włosi (Amboyse, Ziegler, Capacius). Wszedł też jako składowa część do katalogów wierszowanych i do poematów epicznych z dziejów Polski wieku XVII i XVIII (Ines, Skórski). Jeszcze większe powodzenie uzyskał w tym czasie za granicą; zaczęły się pojawiać romanse i tragedie — nawet balety — osnute na tym romansem wątku (Gillet 1641, Meier 1702, Meletæon 1715, Rochequihar 1713, Rost 1715, Limant 1751, Ledoux 1788, Lech 1795, Wurwitz 1796 — wreszcie najznakomitszy z utworów: tragedia Zach. Wernera). Były to utwory nie roszczące sobie żadnej pretensji do wierności historycznej, wprost przeciwnie. W wieku XVII zaczął się pojawiać sceptycyzm na temat Wandy i jej poświęcenia się: wątpiono w wartość moralną jej czynu (Wende i i.), ale przedewszystkiem zakwestionowano historyczność faktu. Z pisarzy polskich uczynił to pierwszy Ign. Krasicki (Historia 1774) oraz Naruszewicz.

Motyw Wandy w literaturze niem. omówił Arnold Gesch. der deut. Polenliteratur 1900 str. 20. — O stosunku podania do literatury star. obacz Kumaniecki w Pam. Liter. XXII (1925) str. 46. — Morkowiczówna Podanie o Wandzie (1927) podała bibliografię tego wątku i pewną próbę syntezy (nie kompletnej), nadto dużo cennych reprodukcji. — Windakiewicz Dzieje Wawelu 1925 str. 1—15.

Rozbiorowi hist. i folklor. podania o Wandzie poświęconych jest sporo prac (najstarsze Naruszewicza i Ślarczyńskiego). — Obacz o nich Finkel nr 24831 oraz t. III str. 1887.

Vandali, Vandalia ob. Acta (1773, 1774, 1775) — Chytraeus Dawid (regionum 1589) — Krantz (De origine 1519, 1600) — Praetorius (1688) — Schurtzfleisch (1700) — Slawi (Słowianie) — Suchten Al. (1545) — Stritter J. (Memoriae populorum 1771) — Trooster (Adler Nest 1666).

Wandalów często od czasów Krantza identyfikowano z Wenedami. Dopiero ostatecznie Praetorius (Orbis gothicus 1688) usunął ten błąd, zbliżywszy ich do germańskich Gotów.

Vandalides Heliconis ob. Gostomiowski G. K. (1642).

Wandalin ob. Jurkowski Jan (albo wiślny bohater, Chorągiew 1607).

Vandalus ob. Suchten Al. (1545).

VANDER P. Palatinat du Posnanie (mapa).

W dziele: Galerie agreable t. XVI.

Van der Lind ob. Erenstern W (1659) — Liud.

Wanderungen (Kosmopolitische)... durch Preussen, Liefland, Kurland, Lithauen, Vollanden, Podolien, Gallizien und Schlesien in den Jahren 1795—1797. (I Bändchen). Germanien 1798. w 8cc. Raczyn.

Wandłowski Andrzej (Theses et antitheses de cultu et invoc. sanctorum 1609)... ob. Zygrowiusz Jan.

Jocher II nr 3985.

— ob. Grasser (Propempticon 1603) — Zygrowiusz (Papapompe).

Juszyński Dykc. II 298.

(Wandrey Balt.). Erfreuliches Rosenkonfekt mit wohlmeinenden Glückwünschungen gezieret, so auf dem hochzeitlichen Ehrentage des... Herrn Balthasar Wandrey, J. U. C. und wohlregierenden Bürgermeisters der gräflichen Stadt Rawitz, mit der... Jungfrau Rosina, des... Herrn Lorenz Leuffers Jungfrau Tochter, von nachgesetzten guten Freunden, Bekannten und Anverwandten vorgetragen worden. Anno 1670 den 29. Aprilis. Breslau 1670. w 4cc.

Wolsche Gesch. der K. G. Rawitsch 1912. — Tenze w Aus Posens kirchl. Vergang. 1912 str. 88.

— ob. Döhning C. (1670).

VANEL. Histoire des troubles de Hongrie, avec le Siège de Neuheusel, et une Relation exacte du combat de Gran. Amsterdam, Elzevir, 1686. w 12ce.

Dzieło to wyszło kilkakrotnie; ta edycja jest trzecią.

W edycji trzeciej dodana na końcu tomu II 326—408. Livre XIII i 3me Volume: Histoire des campagnes de 1683—4. — Autor jeden z najprzychylniejszych Janowi III. — Wyszła też nowa edycja w r. 1717.

Vangen (a) Nicolaus Vilheimus ob. Trzeciński Andrzej (Sylvarum liber III).

WANGEN Petrus. Paraleipomena ad Amphitheatrum Honoris Jesuitarum. Ex recensione Petri de Wangen. Lugduni Anno Christi 1610CXI. (1611). w 8ce, str. 183.

Od str. 71 do 148 idzie znany pamflet antyjezuicki: Consilium Datum Amico De Recuperanda Et In Posterum Stabilienda Pace Regni Poloniae. In quo demonstratur, pacem nec constitui nec stabiliri posse, quamdiu Iesuitae in Polonia maneant. Conuersum e Polonico in Latinum.

Wrocław, miej.

— Physiognomonia Jesuitica variis opusculis, discursibus, characteribus, epigrammatibus expressa. Lugduni 1610. w 8ce.

WANGEROW, pastor. Peter und Maria... Züllichau, 1793. w 8ce.

Jest to powieść o Piotrze Duninie.

Wangolin Kasper ob. Schosser Christian (Sirenium 1611).

Vangrovecius ob. Wągrowecki Jan.

VANIÈRE (Wanier) Jakub. Folwark Domowy Z wiérsza Łacińskiego X. Jakuba Waniera è Soc. Jesu na rym Polski Przez X. Adama Wysockiego, z tegoż Zakonu Przełożony. [Tu winietka: dwoje gołych dzieci pod palmą]. R. P. 1780. W Gdańsku Drukarni J. E. F. Müllera. w 8ce, k. tyt. i k. 11 nln., str. 328.

Oryginał wyszedł kilkakrotnie w Paryżu pt. Praedium rusticum (wierszem łaciń.). Dedykacja tłumacza do Józefa hr. Rogalińskiego. Wychwała w niej Waniera jako poetę i jako człowieka oraz chwali ród Rogalińskich.

Dalej podaje dedykację Waniera Mikołajowi Lamoniemu (na 3 k.).

Dzieło składa się z 16 ksiąg: o kupieniu i rozporządzeniu folwarku; robotnika do-branie (oracze, pasterze, szczęsne życie rolników, wychowanie dzieci wiejskich);

chów bydła (m. i. o duszy zwierzęcej — tu cytuje Kartezjusza „bańsie filozofa“); drzewa; o czterech porach roku; jarzyny; winnice i wino, o rodzajach wina, o fałszowaniu wina; ptactwo i jego chów (paw, kury, gęsi, indyki); gołębie i ich obyczaje; pszczoły i ich chów; stawy i ryby; zwierzyńiec (króliki, wilki, lisy, jelenie).

Wiersz 13-głoskowy jest gładki, ale treści pozbawiona wszelkiej poezji. Tłumacz przekłada wiernie (nie opuszcza nawet ustępów nie mających w Polsce zastosowania np. o winnej latorośli, o jemiole); od siebie — o ile mogłem sprawdzić — nie nie dodaje, stosunków polskich nie wspomina.

Całość nie przypomina Georgik Wergiliusza. Ks. Mańkowiak w Roczniku Tow. Nauk. to-ruń. 1911.

Bibl. Bernard. w Świeciu — Jagiell. — Krasin. — Uniw. Wileń.

Waniewicz Wojc. ob. Wołoski Józef (Tractatus asceticus 1720).

Vaninus Julius Caesar ob. Apel Joh. Wolfgang (1708) — Deutsche Jacobus.

Vanitas Vanitatum Omnia Sub Sole Ex contemptu Mundi In Josephat Rege Indiarum Comprobata, et Luci publicae Spectante Magnorum Hospitum Coronâ a Nobilissima Juventute Academica In Aula Scholarum Culmensium politico-Ascetice 'Patris Soluti Idiomatice Demonstrata Annô quô PoMpae sponte DoCet Caelo Rex spernere terrae. Ponsnaniae Typis Academicis (1760). fol. Autor: Manka P. (ob. XXII 124).

— ob. Dambrowski (Vanitatum 1621) — Lubomirski St. (consiliorum 1699—1712) — Podkański Krzysztof (mundi 1600) — Śmiadecki (Vanitatum).

Wańkowicz Adam ob. Uteczycki Baz. (Szlad 1670).

WAŃKOWICZ Józef. Przymówienie się JW... Pisarza grodzkiego y posta wdzstwa Mińskiego in turno względem rezolucyi Rady nieustajacey, de ubiqnario foro R. 1786 d. 30 paźdz. Warszawa, Dufour. fol., k. 1.

Czartor. — Jagiell.

Wańkowicz Marc. ob. Iwanowscy (Sprawa 1776).

Wańkowicz Tadeusz ob. Kuszelewscy (Replika 1790) — Sapieha Aleks. (Sprawa 1782).

Finkel III str. 1887.

(**Wańkowicz Teodor**). Dapifer ad mensam honoris in regno Reginae Poloniarum Mariae post mensas Regum... Theodorus Wankowicz dapifer... adornatus. Vilnae 1716. fol., k. 14 nlb.

Uniw. Wileń.

(**Wańkowiczowie**). Powtorny głos W. Wańkowicza przeciwko IXX. Trynitarzom konwentu wileńskiego... (około 1790). fol., k. 10 nlb.

Zieliń.

— Odpowiedź W. IP. Wańkowicza podczaszego wojewodztwa minskiego przeciwko IXX. Trynitarzom Antokolskim. fol., k. 14 nlb.

Zieliń.

— ob. Koszczycowie Ant. i B. — Lipnicki Leop. (Przełożenie 1799) — Szczyt — Trynitarze.

Vannianum regnum ob. Sommerus Frid. (1722).

WANNICH Antoni. Carmen Onomasticum Illustrissimo Domino Joanni Baptistae In Raciborz Morstyn Ordinis Sancti Stanislai Equiti, Tribuno Reipublicae Poloniae, Mecenati Suo Amplissimo... dicat. VIII. Calendas Julias. M.DCC.LXXX. (1690). w 4ce, k. 7 nlb.

T. P. N. w Poznaniu.

WANNIUS (Wanner) Walenty z Wirtembergii († 1567). Praktyka o mszy Walentego Wanniusa co o niej, a iako rozumieć mamy. Summa wssystkiego. Matth. 15. Każde szezepienie, ktorego niesszczepyl Oćiec moy Niebiesky, będzie wykorzeniono y w ogień wrzuceno. Drukowano w Krolewcu Pruskym v Jana Daubmana. Roku pańskiego. 1559. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., k. CXII liczb. (brak końca).

Na odwr. k. tyt. trzy cytaty z Biblii (poprawiane współcześnie czerwonym atramentem w egz. Czarn.).

Dedykacja: Wyelm. a milose. panom y inszym szlachetnie urodzonym y wszystkim pospolicie Polakom y tym którzy pod obroną tey sławney korony imię pana Christusowe prawdziwie wznawiają... (Tu mówi, że fałszywi nauczyciele za przykładem papieżów rzymskich są naukę powagą i dostatkami cukrują. Między innymi błędami równają mszę z zaślugami pana Christusa barzo przez to bluźniąc). Pod przedmową tą podpisany jest: W. N., które to cyfry oznaczają Wojciecha z Nowego Miasta, tłumacza. Datowane z Królewca 18 Księżycza stycznia 1559.

Dzieło składa się z trzech części. Do karty LXVIII idzie rozbiór poszczególnych składników mszy, odąd wywody „którym obyczajem msza może być naprawiona“. Wreszcie od k. LXXXI: o początku mszey, kiedy a od kogo była szezepiona.

Tendencją dzieła jest wykazać, że msza nie ma tego znaczenia, jakie jej Kościół katolicki przypisuje. Nie jest ustanowiona przez Chrystusa, jest dziełem ustawodawstwa papieskiego, którego przepisy o mszy autor wylicza. To, że księża przy mszy pożywają chleb i wino, to dla wiernych nie ma znaczenia (jest to „tantalusowy głód u tych, co przy mszy papieskiej bywają“). Tylko przepowiadanie słowa bożego i rozdzielanie świętości jest udziałem dobrodziejstw wynikających z miłości Chrystusa. Cały ton książki jest nader wojowniczy, księża są przedmiotem ciągłej ostrej krytyki. Tak np. przytaczając przepis Bonif. I, aby niewiasty nie dotykały się „peły które są na ołtarzu i nie kaziły w kościele“, dodaje autor: „acz im wolno dotykać się ciała księżego y mnskiego acz też święconego ale tajemnie“.

Zwalcza też autor bezkłonstwo księży, jako dopiero przez papieża ustanowione — oraz przedstawia początek papistwa jako rzecz późną, skoro aż do Grzegorza W. nie było „papieży“ tylko rzymsey biskupowie.

Autor chętnie przytacza (obok N. Testamentu) argumenty z pisarzy kościelnych, jak św. Augustyn, Chryzostom, Cyprian, Tomasz z Akwinu. Cytuje też często pisarzy katol. nowszych, jak Gabriel Biel (tego najczęściej), Platina, Bergosus, — na dowód, że i katolicy pisarze „niespodejrzani“ są z nim w zgodzie. Na k. XXV apologia Jana Hnsa. Na k. LXXXVII wspomina Nauclerusa, który wypisuje „żałosną tragedję“; może to Ochina?

Wspomniane w Hosii Epistolae II 556 „Misale“ Wanniusa (drukowane podobno w Elku po r. 1555 z polecenia ks. Albrechta) jest zapewne identyczne z powyższą „Praktyką“.

Wojciech Nowomiejski był nauczycielem szkoły toruńskiej (N. Miasto toruńskie), stąd podpisuje się W. N. — Tłumaczył także „Rycerstwo“ Erazma. Język jego jest czysty i wprawny. Pisze „okrum“, „zgrumadzać“ itp.

Wierzbowski III 2350. — Brückner w Pam. Liter. 1903 (II) str. 592. — Warmiński And. Samuel i Sekl. 1906 str. 450—2. — Wotschke Geschichte der Reform. 1911 str. 253 i 299 (tu o Wanniusie).

Czarn. (z bibl. Birgiela).

WANNOWICZY G. Breve relatione della prodigiosa immagine della Madre

di Dio di Chiaromonte Cestecoviense in Polonia over di Constantinopoli e le notizie della vita di San Paolo. Roma 1671. w 4ce.

Třebicki w Bibl. War. 1840 II 564 ma z datą 1641.

Wannovius (Wannowski?) Michał († 1665).

Miał wydać drukiem swe kazania, i to może po polsku.

Ob. Weintraub w „Reform. w Polsce“ 1935 str. 214.

— ob. Kancjonał (1792; w tomie XIX 90).

VANNOZZI Bonifacy z Pistoï († 1622). Delle Lettere Miscelanee Del Sig. Bonifatio Vannozzi L. C. Pistolese, & Prototario Apostolico. All' Illvstriss. Et Preclarissima Academia Veneta. Nelle quali sono lettere di Complimento, di Congratulatione, di Condoglienza, d'auuisci, & d'ogni altro genere. Insieme con le lettere di ationi importantissime nella legatione Monsignor Illustrissimo Caetano legato à latere di Nostro Signore in Polonia. Con. Privilegio. [Tu sygnet drukarza: w ozdobnej ramce Zorza z wieńcem laurowym w ręku]. In Venetia, MDCVI. (1606). Appresso Gio. Battista Ciotti Sanese all'Aurora. w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb., str. 660.

Pierwszych 13 kart zajmują dedykacje, wiersze pochwalne i zalecenia przyjaciół — nadto: Tavola de nomi.

Jest to zbiór jego listów z lat 1582—1604 (wszystkie w języku włoskim); podzielony jest na dwie części, obie uporządkowane mniej więcej chronologicznie. Część pierwsza ogarnia listy do osób prywatnych (lettere miscelanee); część druga od str. 347 obejmuje listy w sprawach politycznych. Rozpoczyna je „Avvertenza“ — w niej mówi, że są to listy pisane w charakterze sekretarza kard. Henryka Caetana, legata do Polski, oraz że w sprawach tych komunikował się z sign. Cintio Aldobrandino, card. di San Giorgio.

Od str. 349—512 idzie ogromny poczet listów pisanych przez niego z Polski (z Krakowa i Warszawy) do różnych osobistości we Włoszech i Polsce. Rozpoczynają listy pisane z drogi do Polski (od 6 aprile 1596). Są to listy do cesarza, do króla polskiego (tu użyty swrot „antemurale e il propugnaculo“), do króla hiszp., do doży weneckiego, do różnych kardynałów i biskupów, do ka. siedmiogr. itp. (Wszystkie te listy stoją w związku

z podróżą do Polski). — Od str. 373 opis wjazdu kard. Caetana do Krakowa (entrata in Cracovia 17 giugno 1596). Przybywszy do Polski rozpisuje mnóstwo listów: do papieża, do kard. Aldobr., do wielu innych (niektórych adresatów nie nazywa), do kard. Acquaviva, do ks. Sermonety, do kard. J. Radziwiłła. — Tak samo z Warszawy, dokąd się przeniósł 24 sept. 1596. Są to listy do braci Gwagninów, do Andrzeja Opalińskiego, do bisk. chełmińskiego (21 gennajo 1597), do kard. d'Aragona, do Jana Zamojskiego (6 luglio 1596 na str. 501, 505, 512). Nie wszystkie listy dotyczą spraw polskich, gdyż zamieścił i w tej części listy prywatne — ale przeważna ich część obraca się około ligi antytureckiej, nad której skłenieniem pracowal. Najwięcej o tym szczegółów w listach do kardynała Aldobr. i do Zamojskiego. W r. 1597 w maju jest już z powrotem w Ferrarze. Miaja, jak wiadomo, rozbiła się o opór Zamojskiego.

Dalsze tomy kor. i inne dzieła tegoż autora nas nie dotyczą. Obacz o nich Ciampi Bibl. crit. III 102—121 (tu nieco listów i cennych informacji uzupełniających jego korespondencje, a wyjętych częściowo ze zbioru Ant. Zacharia B. J., częściowo z rękop.). Ossol.

— ob. Malaspina G. (1596) —

Mandina B. (1596).

Opis nader ciekawy jego pobytu w Polsce jest podany w przekładzie polskim w Niemcewiczu Zbiorze pam. II (1838) str. 97 i str. 155. — Encykl. kośc. XXX 41. — Rykaczewski Relacje nuncjuszów I. — Finkel Bibl. nr 3332. Ossol.

Wąsowicz ob. Wąsowicz.

Wantałowicz Jan Kanty ob. Saeculum (Felix 1768).

Jocher 3758 idąc za Sienkiewiczem przypisuje autorstwo Wantałowiczowi.

Wanzeliusz ob. Proces duchowny.

WANZELIUS Jan, kazn. prot. w Toruniu. Der 91 Psalm Dawids sampt dem Gesang Simeonis 1569.

Praetorius Presbyt. Thorun. (rękopis w Bibl. Kop.) str. 72.

Wapen-Buch ob. Wappenbuch.

Wapenen ob. Karol Gustaw (1660) — Laage Piotr (1660).

WĄPIERSKI Sebastian. Odprawa Rosprawy nieprawdziwey Wydány przez Marcina Jánicyusá z Smiłowic, Ministrántá Secymińskiego, O zwierzchności Biskupá Rzymkiego. przeciwko disputacyej Wileńskiej. Wydána przez

Sebastianá Wąpierskiego. Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. Prouer. 26. W Krakowie, W Drukarni Ják. Sibeneycherá, Roku Páńskiego, 1599. w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb.

Na odwołanie k. tyt.: Do czytelnika prawdę miłującego. Autor wyjaśnia, że przeszłemi czasami zjechali się do Wilna ministrowie zwinglikańscy, kalwińscy i saatakowali jezuitę Kol. Wileń., a luterany i greki proste chcieli też przeciągnąć do siebie. Z tej trzody jeden baran (albo wilk w koźluchu) wydał teraz pisemko o dysputacie z jezuitami i tam zastawia samolówkę na Ruś. Wąpierski odpowiada mu podzieliwszy rzecz na 4 artykuły.

Jest to więc odpowiedź na pisemko Janickiego (ob. tom XVIII 449). W artykule pierwszym na jego „gdakanie“ przeciw bisk. rzymskiemu. W art. II o jego oszukiwaniu Rusi i greków (zamilcza, w czym się grekowie z katolikami zgadzają oraz w czym się zgadzają ewangelicy z mahometanami). W art. III o niezgodzie między trzema wyznaniem ewangelików. W art. IV: „z czym odjechali z Litwy ministrowie zwinglikańscy i kalwinitowie“. Tu opowiada, jak zaraz po dysputacie diabeł porwał nagle Luboszczyńskiego, który przeciw wierze bluźnił (apopleksja) — a wtedy Bóg puścił postrach na ministrów. Użytkali tyle, że gdzie się pop ruski z popem zwingl. potka, to ma sam suszą iść, a jemu kałuży ustąpić, gdyż snadniej po kałużach w kurcie żydowskiej brodzić niż w długiej rewerendzie.

Autorem jest oczywiście któryś z jezuitów wileń. — Polemika się na tym nie skończyła, gdyż Janicki odpisał na to pod pseud. Gabr. Prawowierskiego (ob. XVIII 449).

Maciejowski Piśm. III 443. — Piekarski Katalog Kórń. nr 1518. — Jocher 4044. — Wiersbow. III 3094.

Czartor. — Kórnik — Kaczyń.

— ob. Gostomski Henryk (Gratulationes 1593) — Jurowiusz Jędrzej (Pogrzeb Mik. Paca 1595).

WAPOLINUS(?) Stanisław. [O sakramencie Eucharystyi naprzeciw heretykom].

Tytuł nie wiadomy.
Jocher 3936.

Wapowska Katarzyna z Maciejowa ob. Androcy (1606) — Antonin z Przemysła (Różaniec 1583) — Grenada Ludwik (1583) — Wysocki Szymon ks. (Kształt 1606).

Kałwa Piotr Działalność kość. Katarz. Wapowskiej (w Księdze pam. ku czci Abrahama 1931). — Finkel III 1887.

Wapowska Katarzyna Teofila ob. Łacki Kas. (Rutka 1662).

Wapowski ob. Wesołowski Stanisław (Heptagon 1647).

Wapowski Andrzej z Radochowiec, kasztel przemyski ob. Jakub de Clusa (Nijowski J. Rozmowa 1603).

WAPOWSKI Bernard (ur. ok. 1450 † 1535), kanonik krak. Fragmentum Sigismundi senioris regis Poloniae res gestas Cromeri descriptione posteriores continuans (1506—35) nunc primum in lucem editum (cura Thomae de Plaza S. Stephani Crac. parochi et canonici visliciensis).

Zamieszczono w edycji Kromera (Coloniae 1589). — Kromer czerpał dużo z rękopisu kroniki Wapow. i on też powierzył ten rękopis Plazie celem wydania.

Kronikę Wap. znał i wyżyłskł po części Marcin Bielski w swojej Kronice świata (1550, 1554). Na str. 159—291 pisze: Poczyna się kronika B. Wapowskiego. (O stosunku Bielskiego do Wap. ob. niżej cytowaną rozprawę Chrzanowskiego).

W przeróbce kroniki M. Bielskiego dokonanej przez syna Joachima podano jeszcze obszerniejszy ekscerpt z kroniki Wapowskiego.

W latach 1847—49 wydał przekład polski kroniki pt. „Dzieje korony polskiej“ (za lata 1381—1463) Mikołaj Malinowski (w Wilnie) w 3 tomach.

Ale właściwy tekst kroniki Wapowskiego (część podługoszową) wydał dopiero Szujski w r. 1874 (w Scriptorum Rerum Polonicarum II).

On też opowiada w przedmowie do swego wydania (str. XXI) o smutnych losach kroniki, której rękopisy zostały poniszczono. W ten sposób nie ogłoszone dotąd są lata 1463—1480, tak że znamy je tylko z rękopisów (Bawor., Jagiell.).

Stosunek Kromera do kroniki Wapowskiego rozbiiera obszernie Finkel w Rozpr. Akad. hist. filoz. tom XVI (1883) str. 370 i nast. — Zaś na str. 449 i n. charakteryzuje ogólnie wartość kroniki Wapowskiego. Z rozbioru jego wynika, że Długosz był niemal że wyłącznym źródłem dla Wapowskiego, zwłaszcza o ile chodzi o fakty hist. aż po r. 1480. Dużą wartość należy przyznać geograficznemu opisom krajów, dokonanych ze stanowiska XVI wieku (opis Ukrainy, Litwy, Spiszu, Inflant). Geografię i pochodzenie Słowian traktuje Wapowski ze szczególnym zamiłowaniem.

O stosunku Bielskiego do Wapowskiego mówi Chrzanowski w swej monografii o Bielskim (1924) str. 115.

Ossoliński w Wiadom. hist. kryt. I (1819). — Schmitt w Dzienniku literackim 1870. — Lukas Rozbiór podług. części Kroniki w Rozpr. Akad. hist. fil. tom X—XII (1883). — Finkel Elekcja Zygmunta I (1910) str. 241. — Krókowski w „Kulturze staropol.” 1932 str. 439. — Kasalóg rękop. Jagiell. Wisłockiego pod nr 3707.

Fragment kroniki Wap. z edycji Kromera bywa w niektórych bibliotekach oprawiany osobno, ale w rzeczywistości osobno nie wyszedł.

— Oratio coram Serenissimo domino Sigismundo Poloniae Rege Invictissimo in reditu sua Maiestatis ex Lituania per R. P. D. Bernardū Vapouskij Radochonieñ. Prothonot. aplicum Cantore et Canonicū. Cracouieñ. Regiūque Secretarium in augustissimo Cracouieñ. templo: habita. [Tytuł w klin ułożony. Nad nim ozdoba druk.: orzeł polski z przewięniętym przezeń S. i wyginanymi po obu stronach tarczy gałązkami. U dołu mała tarcza z herbem kapituły krak., a po jej bokach:] Impressum Per Florianum. In Platea sancti Stephani. Anno MDXXIII. (1523). w 4ce, k. 4 nrb.

Każda str. tekstu ma po jednej stronie jako ozdobę kolumnę ozdobną obwieszoną kotarami. Prócz tego na każdej str. u dołu tarcze herbowe z liśćmi, gałązkami, rogami obfитоści po bokach. — Na str. 1 na tarczy herb Polski — orzeł. — Na str. 2 na tarczy Pogoń. — Na 3 orzeł w małej tarczy na krzyżu. — Na 4 kawka ukoronowana (Ziemia halioka). — Na 5 pod koroną pół lwa i pół orła czarnego plecami setknięte (Kujawy).

Wspomina zwycięstwa Zygmunta. Zwycięstwo pod Orszą nazywa „hand procul ab aris Alexandri Magni” — a więc podobnie jak na tytule dziełka „Carmina” (ob. tom XIV 62), co potwierdza przypuszczenie, że on był redaktorem tamtego zbiorku. Wspomina interwencję Andrzeja Tęczyńskiego „satrapy sandomirskiego” w Czechach. Mówi o poskromieniu Albrechta pruskiego; o przyniesiu z carem Bazylim przeciw Tatarom; o uspokojeniu wewnątrz państwa. Wszędzie nżywa nazw geogr. i etnograficznych starożytnych.

Bandtkie Hist. dr. Król. I 162. — Ossol. Wiadom. I 468. — Przedrukował Szaujski w swoim wyd. kroniki (1874) str. 343—5. Jagiell. — Ossol.

— Panegyris [seu carmen elegiacum in victoriam Sigismundi I Regis de

Moschis]... ot. Carmina de memorabili cede Scismaticorum 1515 (w t. XIV 62).

Zbiorek ten zawiera kilka utworów napisanych na cześć zwycięstwa pod Orszą (list ded. J. Łaskiego do Zyg. I, wiersze Dantyska, Eckiusa, Suchiena, Wapowskiego, Krasyckiego, Pisona, Andronika). W liście dedykacyjnym Łaskiego jest wywód o narodach słowiańskich, który zdaje się świadczyć, że autorem tego listu był geograf i historyk, a więc Wapowski. On też zapewne był wydawcą i redaktorem tego zbiorku.

„Panegyris” Wapowskiego liczy 228 wierszy (heks. i pentametrow). Opisuje w nim w poetycznych swrotach wschód Europy (używa przy tym nazw geograf. starożytnych). Podnosi bitność Polaków i Litwinów i wzywa do wojny z Tatarami: si vis Taurica, crede, tua est. Zygmunta mógłby wtedy otworzyć Polsce drogę na Wschód do Azji, Arabii, Bizancjum.

Janociana I 267. — Sobieszczański w Encykl. Orgelbr. XXVIII 385. — Wiersbowski II 1927. — Szaujski przedrukował na str. 347—353 swojego wydania kroniki (1874) a we wstępie opisał treść (str. XIII).

— [Tabula Sarmatiae, Regna Poloniae et Hungariae utriusque Valachiae, nec non Turciae, Tartariae, Moscoviae et Lithuaniae partem comprehendens].

Wydane u Unglera w r. 1526 w Krakowie. — Skala 1:4,000,000.

— [Mappa in qua illustrantur ditiones Regni Poloniae ac Magni Ducatus Lithuaniae].

Wydane u Unglera w r. 1526 w Krakowie. — Skala 1:1,000,000.

Wapowski zaczął pracować nad kartografią w latach 1505—6, prowadząc z M. Beneventanem prace przygotowawcze nad wydawaną w Rzymie nową edycję Ptolemeusza. Jego mapy Europy środkowej wygotowanej wówczas nie znamy — być może jednak, że na niej jest oparta mapa Europy braci Zellów (1535). Wapowski miał się wzorować na mapie Mikołaja Cusanusa. Natomiast doszły do nas fragmenty dwóch map Sarmacji, wydane w Krakowie 1535, i fragmenty mapy Polski. Fragmenty te odszukał niedawno (r. 1932) dr Kaz. Piekarski w oprawach ksiąg Arch. Aktów Dawnych w Warszawie.

Doszedł do nas także przywilej na wydanie powyższych map (tres tabulae cosmographicae particulares Polon., Lith., Moscoviae) z r. 1526 dany Unglerowi. — (Obacz Wiersbowski Matric. Sum. IV nr 14909 oraz Ptańnik Monum. Pol. typ. str. 151). Z powyższych map Wapowskiego korzystali późniejsi kartografowie, np.: Mercator (1554) i Grodecki (1562).

O wartości tych map pisze dr Buczek w Sprawozdaniach Akad. 1935, za luty, co następuje: „Obraz właściwej Polski został odtworzony przez Wapowskiego po mistrzowsku, w oparciu o bardzo liczne oznaczenia szerokości, a nawet i długości geogr. drogą obserwacji astronomicznych, robionych po większej części niewątpliwie przez samego autora. Dzięki też temu praca jego może pod tym względem walczyć o lepsze nawet z generalnymi mapami Polski z czasów Stanisława Augusta. Na niej bezpośrednio wzorowało się (i to niewolniczo) wiele map, żeby wymienić tylko mapy Polski Grodeckiego i Merkatora, mapę Prus H. Zella, wreszcie odpowiednie partie map Europy Merkatora i Vopela oraz Niemiec Sgrootena, a przypuszczalnie jeszcze wiele innych (np. mapa Śląska Helwiga), pośrednio zaś wszystkie opracowania kartograficzne zach. Polski aż do połowy XVIII w. Ze względu na skalę, bogactwo treści i dokładność zaliczyć trzeba tę pracę do najcenniejszych pomników kartografii europejskiej XVI w., a zarazem stanowi ona chlubę nauki polskiej w epoce Odrodzenia i służyć może za jeden jeszcze dowód jej naprawdę europejskiego w tym okresie poziomu.“

O mapach Wapowskiego istnieje bardzo licznaliteratura. Obacz: Chromiński Dzienn. Wileń. 1806, grudz. str. 213. — Lelewel Geogr. du Moyen Age 1. 213. — Rastawiecki Mappografia 1846 str. 10. — Callier Spis map 1884 str. 3. — Birkenmajer M. Beneventano w Rozpr. Akad. Umiej. Wydz. matemat. tom XLI (1911). — Ptaśnik Monumenta Poloniae typ. str. 151. — Bajak Początki kartografii w „Studia“ 1925. — Fijałek w Pamiętniku Liter. 1902 I str. 481. — Kordt Materiały do ruskiej kartografii, выпуск II 1910. — Buczek w Katalogu wystawy zbiorów kartog. Bibl. Narod. w Warszawie 1934 (str. 16).

— ob. Beneventano M. (Ptolomei 1508) — Bielski M. (Kronika 1551, 1554, 1562) — Carmina (1515) — Dawid (Psalm 127; w t. XV 64 — ale to mylna hipoteza Wiszniewskiego!) — Kromer M. (1589) — Polidamus Val. (In hoc 1532; tu wiersz do niego) — Unieszowski J. (1609).

Mowa jego z r. 1518 jest w Monum. Pol. hist. III 92. — Zaś mowa z r. 1522 jest w Script. Rer. Pol. II.

Jego pracę „De bello“ wydał J. Korzeniowski w Scriptorum Rerum Pol. XV (1891).

O jego kilku nieznanym dziś pracach pisze Birkenmajer Mik. Kopernik I str. 11 i passim, zwłaszcza str. 456 i n.

O jego „Cosmographii“ ob. Ptaśnik Mon. Pol. typogr. nr 286,

Nie on był tłumaczem „Psalmów“, jak to mylnie dawniej twierdzono, — o czym ks. Warmiński And. Sam. i Sekl. 1906 str. 462 i nast.

Horoskopy z wieku XV i XVI, przepisane lub ułożone przez Bern. Wap., są w rękopiśmiennie t. zw. erectiones figurarum.

Jego listy do Dantyszka mają się znajdować w Bibl. Uniw. Upsalsk. — Jego list z r. 1530 w t. XII Tomic.; z r. 1533 w Wissn. Hist. liter. VII 567.

List Kopernika w sprawach astronomicznych pisany do niego (w r. 1524) jest w edycji warsz. Kopernika — oraz w Curtzeo Inedita Copernicana 1578. Omawia tu Kopernik dzieło De motu oct. sphevae 1534 (pióra Jana Wenera).

Janociana III 251. — Wisniewski VI 471 i VII 567. — Biblioteka Ossol. 1847, I 329. — Szujski we wstępie do przedruku czasów podług jego kroniki (Script. Rer. Pol. II 1874). Tu jego życiorys. — Korytkowski Prałaci i kanonicy IV 215—223. — Birkenmajer w Rozprawach Wydz. matem. Akad. 1901, III. — Tenże Mikołaj Kopernik I (1900) str. 11 oraz 455—9. — Tenże w dziele „Udział Polski“ 1918 I str. 15. — Brückner w Pracach filolog. V. — Fijałek w „Ateneum Wil.“ II 128. — Barycz Hist. uniw. Jagiell. 1935. — Łętowski Katalog IV 196 (tu jego życiorys). — Hartleb Działalność kultur. Er. Ciołka 1929. — Encykl. Org. XXVIII. — Enc. kościelna XXXI. — Korbut² I 156. — Wojtkowski Bibl. wkpól. nr 9300. — Finkel III str. 1887. — Finkel Malezyjski Bibl. hist. nr 10281 i nast.

Wapowski Constantinus ob. Jachimowski Szymon (Triumphus 1687) — Krajewski Stanisław (1687) — Kwiatkiewicz Jan (Nowiny 1700).

Wapowski Jan ob. Ostrogski Paweł (1619).

Wapowski Krzysztof ob. Ostrogski Paweł (1619).

Wapowski Nicolaus ob. Stembeg Anna (Monumentum 1636).

Wapowski Piotr (1445 † 3 paźdz. 1530) ob. Nagonius Michael (Oratio 1537).

Łętowski Katal. IV 203—6. — Święcki Hist. pam. II 257. — Starowski Monum. — Nakielski Miechovia 551.

Wapowski Stanisław (I) ob. Górnicki (Dworzanin 1566) — Orzechowski Stanisław (1562).

Orichoviana (wydał Korzeniowski) I. — Przyłuski wspomina o nim kilkakrotnie

jaku o wybitnym prawniku, np. fol. 812 i 596 (tu cytuję jakiś jego „commentarius“).

Wapowski Stanisław (II) ob. Jakub Clusa (1603) — Ostrogski P. (1619) — Roźniatowski Abr. (Apollo 1617) — Wonięski M. (1613).

WAPOWSKI Stanisław (III). Cursus philosophicus felicissimis auspiciis S. Francisci Xaverii Indiarum Apostoli institutus illius ope ac suffragantibus gratiis consumatus tandem cultui et venerationi eius consecratus in scholis stanislaopoliensibus Societatis Jesu anno Xti MDCCLXVI (1766) mense junio. Superiorum permissu. (Na końcu:) Defendentur in schola Stanislaopoliensibus Soc. Jesu a Mag. et Gen. D. Stanislao Wapowski, Marianae academiae assistente. w 8ce, k. 17 nlb.

Na odwr. tyt. miedzioryt św. Franciszka. Tyszk. w Cserw. Dw.

Wappenbuch (Das schlesische). Breslau, 1578. fol.

Zawiera drzeworyty 782 herbów rodzin śląskich. Inne dzieła niem., w których m. i. są uwzględnione herby śląskie, wskazuje Thomas Literaturgesch. 1824 str. 124.

Wappenbuch (Der durchl. Welt). (2 części). Nürnberg 1767—8. w 8ce. Są tu także herby kilku rodzin polskich (Poniatowscy, Radziwiłł, Sułkowsi).

— ob. Lange Nic. (der Obrigkeit 1683, 1700) — Neimbts Joh. (des Kurl. Adels 1793) — Schultz Jerzy (1743).

Wappenkunst ob. Gehema Jan (1703).

VARADUS Samuel. Epistola de liberatione miraculosa ex captivitate turcica Joan. Potoczki Podoliae quondam Voyvodae. Adjecta est relatio rationum aerarii turcici. Rostochii 1635. w 4ce. Wiszniewski VIII str. 55.

— ob. Russyan Henr. (1746; tu przedruk powyższego listu).

Waramund Ernest, Fryzyczyk. (O furyiach albo szaleństwach francuskich 1576)... ob. Friz.

— ob. Budny Szymon (1576).

VARANDAEUS Jan z Montpellier. Physiologia et pathologia. Hanoviae, 1619. w 8ce.

Wydał Piotr Jaenichius, lekarz toruński.

VARANNAI Johannes. Dispytatio Theologica de Praedestinatione Dei aeterna. Qvam Deo Triuno suppetias

ferente, Sub Praesidio Eximii, Clarissimi, Nobilissimique viri, D. Johannis Mackovii S. S. Theologiae Doctoris, ejusdemque facultatis, in Illustri Academia Franekerana, Professoris acutissimi. Publicae disquisitioni subjicit, Iohannes L. Varannai Vngarus. Ad diem 26. Iunii, horis locoque solitis. Franekerae, Excudebat Vldericus Balck, Illust. Fris. Ord. eorundem Academiae Typographus. Anno 1630. w 4ce, k. 6 nlb.

Bibl. Bath. w Gyulafehervar.

Varanus Józef ob. Camerinus Benignus (1684).

Warawski Adam ob. Dąbkowski Józef (Propositiones 1752).

Warcaby ob. Gra (w t. XVII 301) — Manoury (1760, 1787).

Warczycki Jerzy ob. Jagieliński Walerian (1695).

Warda F. X. D. (pseud.) ob. Dmochowski Franc. (Idées sur la Pologne 1796, Reflexions 1797).

Wardęscy ob. Duńczewski St. (Herbarz).

Wardęski Andrzej ob. Dronowicz Germ. (Łukomstwo 1765).

Wardęski Jan ob. Ceremoniant (1778).

WARDYNSKI Aleksy, przeor dominikanów w Gdańsku. Kazanie na Niedzielę XVI. po Świątkach w Kościele WW. XX. Dominikanów pod czas Kapituły Prowincyi Polskiej na Obranie Prowincyała Zgromadzoney w Płocku Roku Pańskiego 1790 Dnia 12 Września miane przez X. Alexego Wardyńskiego S. T. Lektora Przeora Gdańskiego Zakonu Kaznodziejskiego Do Druku Za Pozwoleniem Zwierzchności podane. w 8ce, k. tyt., str. 31.

Na odwr. k. tyt. aprobata i imprimatur, obie: datam Gedani 1790. — Może to więc i druk gdański.

W Płocku po 200 latach przerwy odbywa się kapituła dominik.; członkom jej dedykuje autor powyższe kazanie. Treścią jest tena, że urzędy (zakonne) winny mieć straż nad dobrami duszy, ale także i ciała i fortuny. Akad. — Jagiell.

— Spoczynek bezpieczny w dokonaniu życia, po usilnych pracach z chwalebny m cnot wyborem, y godnością

urodzenia złączonych, sen arcy słodki, po ustawicznych niewczasach na wysokiej Bogomyślności, y pożycia małżeńskiego znakomitości użytych, Wstęp szczęśliwy, po zakończonej z chwałą y sławą swoią na zachowaniu praw boskich życia śmiertelnego podróży, do pożądanej Nieba Oyczyzny, otrzymany od Świętej Pamięci z J.J. OO. Xiążąt Swatopelków Czetwertyńskich Jaśnie Wielmożney Imci Pani Franciszki Nowowieyski Starosciny Braclawskiej, zmarley dnia trzeciego Stycznia roku niżej wyrażonego, na uroczystym ciału Jey w kościele WW. XX. Dominikanów Łuckich pochowaniu żalobnym kazaniem ogłoszony, ciężkich żalów i smutków najukochanszego w życiu męża Jaśnie Wielmożnego Imci Pana Stanisława Fortunata Nowowieyskiego, Starosty Braclawskiego y Kruślenieckiego umniejszający wielkość, świata całego oczom, z prasy drukarskiej na przykład wszystkim do ukochania cnoty wystawiony, za pozwoleniem przełożonych. Przez X. Alexego Wardyńskiego S. Teologii Lektora y Kaznodzieię Ordynariusza, na ten czas Professora Filozofii Zakonu Kaznodziejskiego. Roku 1770. dnia 29. Marca Miesiąca. W Lwowie w Drukarni J. K. M. y Bractwa SSS. Troycy. (1770). fol., sygn. S₃.

Jagiell.

WARDZINSKI Kazimierz, student. Echo Parnaskiey Harmonii słyszane przy wesole fortunnym weselnym akcie Iego Mości Pana Franciszka na Zelisławicach Zalasowskiego z Iey Mością P. Anną Wisemberkowną córką I. M. P. Mikołaja Wisemberka Sekretarza I. K. M. Na Obrazowicach pana Dziedzicznego przez Kazimierza Wardzińskiego Stud. w Sławney Akad. Krak. przy uniżonej uprzejmości ofiarowane. w Krakowie w drukarni Waleryana Piątkowskiego Roku Pańskiego 1640. w 4ce.

Jaszyński Dykc. II 298.

Jagiell.

Varea a Lasor (Universus terr. orbis 1713)... ob. Savonarola R.

WARECKI (Varcensis, Warka, Varetius) Melchior, przeor domin. wileń.

u św. Ducha († 1602). Bractwo. Imienia Bożego w Wilnie przy Kościele S. Ducha postanowione Roku, 1590. [Tu ozdobnik]. Psalm 112. Chwalcie dziatki Páná, chwalcie imię Pánskie: Niech będzie Imię Pánskie błogosławione od terażniejszego czasu, aż ná wieki. w Wilnie. 1594. [Tytuł w prostokątnej ramie]. [Na końcu:] W Wilnie, Przez Christopha Wolbrameczyka. Roku Pánskiego. 1594. w 12ce, k. tyt. i k. 60 nlb. (sygn. K).

Druk gocki.

Na odw. k. tyt. rycinka (symbole męki), także na ostatniej stronie rycina Ukrzyżowanego.

Dedykacja: Lwowi Sapieże, canc. W. X. L., z datą 10 Junii 1594 i podp. Melchior Varetius. (Tu mu dziękuje za przyjaźń i opiekę nad ojcem Chryz. Romanowskim, kaznodzieją konwentu).

W przedmowie do czytelnika opowiada, jak w peregrynacji z posłuszeństwa świętego 'będąc, usłyszał' pod Krakowem, jak jeden ciała rzekł drugiemu „Pięć korcy diabłów w tobie“, co miało swoje głębsze znaczenie.

Rozpoczyna się od „Nauki i krótkiego opisanja wszystkich powinności braci i sióstr“. Nie wolno brać imienia bożego nadaremno, prysięgać, bluźnić — ani wspominać imienia diabelskiego. — Kończą litanie, modlitwy, hymny, odpusty, protestacje. — Są też rozmyślania kard. Hozjusza.

Maciejowski Piśm. III 568—9. — Wierzbowski III 2925.

Czarnecki — Uniw. Warsz

— O bractwie różancowem imienia Nayśw. M. P. Księga I.

Cytuje Jocher II 48, 58.

Ob. także Gravina (Vox turturis, pars II cap. 28).

— ob. Bzowski (Propago 1606).

Barącz Rys. II 203—4. — Siarczyński Obraz II 288. — Pruszcza Forteca (1727) str. 232. — Kraszewski Wilno II 363.

Wareckie dobra ob. Reprezentacja — Rychłowski Ign. (Inkorpor.) — Wykład Konstytucji (1790).

VARENNE Jakub (pseud. Ravanne). Pamiętniki Pana De Ravanne. Pazia ode Dworu Xięcia d'Orleans i Muszkietera z Francuskiego Języka na Polski Przełożone. [Tu ozdobnik]. w Warszawie w Drukarni P. Dufour Kous: Nad: Drukarza J. K. Mei i Rzeczypospolitey. M.DCC.XCII. (1792). w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 264. — Tom II.. k. tyt.

str. 259. — Tom III... k. tyt., str. 297. —
Tom IV... 1793. k. tyt., str. 259.

. Nie są to rzeczywiście pamiętniki, ale powieści
rozgrywająca się w Paryżu i w Anglii.
Typ awanturistico-erotyczny. Tłumacz o-
czywiście nie wymieniony.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Kijow. —
Zieliń.

VARESIO. Signatura justitiae... Vla-
disl. praepositurae... pro Michaeli Awe-
diik... contra Ignatium Ciemski... die
Jovis 24 Apr. 1760. fol. małe, str. 8.

Uniw. Warsz.

— Toż... Responsio cum Summario.
fol. małe, str. 8. Uniw. Warsz.

Varetius ob. Warecki.

WARGAWSKI Anastazy, eksprowinc.
paulinów, kapelan Stan. Augusta. Moni-
toris Per Viam Salutis Deducentis
Pars I. [Na drugiej karcie:] Moderator
Politico-Christianus Ab Aeterno Moni-
tore Per viam Virtutis, ad Scopum
Beatae Aeternitatis, Scripturae Divinae
dogmatibus, Sanctorum Patrum Senten-
tiis, atq; Ethnorum Sapientum effatis.
Ductus, Serenissimo ac Potentissimo
Stanislaeo Poloniarum Regi, Magnoque
Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae,
Samogitiae, Kijoviae, Volchyniae, Po-
doliae, Podlachiae, Livoniae, Smolen-
siae, Severiae, & Czerniechoviae &c.
Duci. Domino Clementissimo Die Na-
tali Ejusdem à suo indignissimo Theo-
logo & Capellano Oblatus. Calissii. Typis
S. R. M. Reip: in Colleg: Soc: Jesu.
Anno Domini 1773. w 8ce, k. 2 tyt.
i k. 14 nlb., str. 236, k. 1 nlb. —
Monitoris Per Viam Salutis Deducentis
Pars II. k. tyt. i str. 175. — Moni-
toris... Pars III. k. tyt., str. 119.

Pod dedykacją Stan. Augustowi podpisany
Anast. Wargawski, eksprow. św. Pawła.
Wychwała tu i króla i jego matkę. Pod-
nosi jego zamiłowanie do ksiąg (k. 4).
Po czym Ad lectorem (k. 4^{1/2}), aprobaty
i cenzury Bazyl. Kłodzińskiego i Wojc.
Radoszewskiego. Wreszcie indeks rzeczowy
(k. 2^{1/2}).

Na str. 1 rycina Chrystusa zjawiającego
siebie kilku osobom (król, biskup itp.).

Omawia w I t. najważniejsze cnoty i dobre
uczynki: Amor Dei, Bona opera, Credi-
litas, Spes in Deo... itd., łącząc z tym
różne medytacje i modlitwy. Na str. 190:
Cultus Mariae. Na str. 206: Sacra peri-
grinatio.

W cz. II opatrzonej podobną ryciną: Char-
itas proximi, Boni publici Amor, amor inimi-
corum, Liberalitas, Contemptus mundi etc.

W cz. III (również z ryciną tą samą):
Virtutis amor, Prudentia, Castitas, Mortis
memoria.

U dołu stron odsyłacze do Pisma św. i do
autorów kościelnych lub starożytnych.
Cała tendencja książki: budująca i mor-
ralizująca. Faktów nie dotyka. Pisane
widocznie dla użytku kaznodziejów, aby
powyższe tematy z ambony rozwijali.

Jocher 6136.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. —
Uniw. Wileń.

— Summulae sive Exordia brevia
Concionatoribus, defectu temporis labo-
rantibus inservientia pro occurrentis
Sacri Evang. textu ad virtutem in tribus
partibus Monitoris, per salutis viam du-
centis, suo loco positam relatae et ac-
comodatae. (1773). w 8ce, k. 47 nlb.

Jest to podręcznik dla kaznodziejów. Na
każdą niedzielę podaje tekst Pisma św.
i stosowne exordium kazania. (Na str. 93
także i „conclusiones concionie“). Odsyła
pry tym kaznodziejów do powyższego
swego „Monitora“, wskazując, jakie to
ustępy z niego należy danej niedzieli
bliżej rozwijać.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Monitora Droga Zbawienia Pro-
wadzącego Część Pierwsza. [Na karcie
drugiej:] Rządca Polityczny Oraz
Y Chrześcijański Od Przedwiecznego
Monitora Droga Cnoty do celu wiecz-
ney szczęśliwości, dowodami Pisma
Świętego, Oyców Świętych, i Mędrcew
Pogańskich Prowadzony, Najjaśniej-
szemu i Niezwyciężonemu Stanisławowi
Augustowi Królowi Polskiemu Wiel-
kiemu Litewskiemu, Ruskiemu, Pru-
skiemu, Mazowieckiemu, Zmudzkiemu,
Kijowskiemu, Wołyńskiemu, Podol-
skiemu, Podlaskiemu, Inflanckiemu,
Smoleńskiemu, Siewierskiemu i Czernie-
chowskiemu Książęciu, Panu Nayła-
skawszemu w Dzień Narodzenia Jego,
od Teologá i Kápeláná J. K. M. Od-
dany w Kaliszu w Drukarni J. K. M.
i Rzpltey Kolleg. Soc. Jesu. Roku Pán-
skiego 1773. w 8ce, k. 2 tyt. i 1 ryc.
(portret Stanisława Augusta), k. 14 nlb.,
str. 368, k. 1 nlb. — Monitora... Część
Druka. k. tyt. i str. 227, k. 1 nlb. —
Monitora... Część Trzecia, k. tyt. i str. 158.

Jest to przekład powyższego dzieła Iacińskiego. — W niekt. egzemplarzach bywają i tutaj doprawiane na końcu Iacińskie „Summula sive exordia brevia“. W innych Summula brakują.

Na czelu rycina z portretem Stan. Augusta w owalu, z napisem. Pod portretem herby i dwie postacie (z koroną i księgą); u dołu podpis: Adam Gierik sculps. Varsa.

Przedmowa do króla ta sama co w wyd. łac., tylko w przekładzie polskim. Potem te same przedmowy i aprobaty oraz na 1 k. „Tytuły cnot“ (spis rzeczy wedle porządku treści).

Na czelu każdej z 3 części te same rycinki, co w edycji łac.

Jocher 6137 podaje mylną datę 1793.

Jagiell. — Kijów — Kłódawska — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Msza z prozami stosującemi się do czasu z Pisma Sw. złożonemi przez X. ... Zakonu S. Pawła pierwszego pustelnika exprowincyała Sw. Teol. doktora napisana. Kalisz, w druk. J. Kr. M. i Rzpl. in Collegio Soc. Jesu R. P. 1770. w 8ce.

Jocher 6455.

WARGAWSKI Piotr. Uniwersał, który po całym Powiecie Kaliskim w każdej wsi ma być czytany... Dan w Kaliszu dnia Czwartego Czerwca 1793 Roku fol., k. 1.

Względem cał od produktów, idących do Prus zachodnich. Raczyn.

Wargawski Rafał ob. Janicius Klem. (Tristium).

Hosii Epist. (wydał Zakrzewski) II 1113.

Wargawski Wiktor ob. Poniatowski Michał (Rozporządzenie 1785).

Wargilowicz Markiewicz Kaz. ob. Maczowski Seb. Lud. (1646).

WARGOCKI Andrzej († po r. 1620?). Apologia przeciwko Lvteranom: Zwinglianom: Kalwinistom: Nowokrzczencom Przez X. Andrzeia Wargockiego pilnie napisana, y do Druku podana. Psal: XIII. Vsta ich przekletwa y gorzkości pełne. Językami swymi zdradliwie mowili. Niemasz boiaźni Bożey przed oczyma ich. W Krakowie, w Drukarniey v Wdowy Jaku: Siebeneicherá, Roku Pańsk: 1605. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. [Tytuł w ozdobnej ramce, mocno zużytej, z orłem polskim u dołu]. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb., str. 542, k. 13 nlb. (rejestr). W liczbowaniu pomyłka, brak liczb 379—88.

Na odwrocie tyt. herb Podkowa i 8-wiersz polski na cześć Tylickiego. — Ded. Piotrowi Tylickiemu, bisk. krak. Broni tu potrzeby takiej polemicznej książki jak Apologia. Mówi, że przodkowie Tylickiego urodzili się w Kościełnym Wielkim w ziemi dobrzyńskiej, dopiero dziad kupił Tylicze (zwanu ich Wielickimi). Chwali jego braci i jego szczerobliwość. Na druk „Apologii“ łożył Hier. Powodowski. Dat. 6 Julii 1605.

Następuje „Do czytelnika Lut., Kalw., Zwing., Nowokrzczeńca“ zachęta, aby dzieło czytał... oraz Summa apologiey

Dzieło dzieli się na XIII kaputów. Wykazuje w nich, że nowi kacerze wzjęli swe kacerstwa od starych kacerzy, a ci znowu od pogan. Kacerse nie mogą się powołać na żadne cuda (kaput IV). Pofalszowali Pismo św. i księgi doktorów św., wzniecili bunt i rozterki w Kościele i w królestwach (tu obszernie o hugonotach i gwizjuszach, o rozruchach niem. chłopackich i miejskich, o Henryku ang. o Knoxie itp.). Kacerze kłócą się między sobą i odmieniają swą wiarę. Wielu z nich ukarał P. Bóg strasną śmiercią. Są zbliżeni do Turków, wielu ministrów się obrzezało. Oto krótka treść książki, poparta mnóstwem cytat, anegdot, faktów historycznych.

Polemizuje głównie z pismami Lutra, Kalwina, Zwinglego ale i z innymi heretykami: Erasmus (str. 308), Melancthonem (str. 308), Beza, Menno Simoniusem (str. 392), Le-liuszem Socynem, Satoriuszem, Blandrata. (Antytrynitarsami mało się jednak stosunkowo zajmuje — powołyuje się na Bezę i Simlera).

Polemika jego nie jest wybredna, często w tonie obelżywym. Lutra nazywa „diabłem“ (str. 462) i twierdzi, że już na 60 lat przed jego urodzeniem jeden zakonnik miał widzenie, jak przychodzi na świat jakiś mnich, a w jego kapturze siedzi diabeł. To oczywiście Luter.

Zna i cytuje często historyków i polemistów katolickich całej Europy (z historyków Surius, Ulebergius) — nawet Bodinus (De Demonomania) nie jest mu obcy. Nie wiadomo jednak, czy nie bierze z drugiej ręki, bo cytaty są ogólnikowe i niezbyt dokładne.

W dużej mierze korzysta, można nawet powiedzieć wypisuje polemistów polskich, a więc Hozjusza, Skargę, Reszke, Staflusa — Czekanowskiego, Szcz. Żebrowskiego, Jurgiewiczza, St. Sokołowskiego. — Tego ostatniego wspomina w związku z swą rozmową z Jeroteuszem Niccńskim (str. 518) o pozyskaniu Gzrów dla luterstwa. — Historię polską zna jedynie z Kromera i Wapowskiego. Na str. 157 korzysta z Bazyljka (Hist. prześlad.).

Z polskich heretyków swalcza, wysmiewa, obelgami obypuje Czechowicza (str. 117,

161—5) i innych „Nurków“ (str. 161), Otwińskiego („stary wyrwa, który przed laty 20 rzucił się w Lublinie na kapłany w procesji“), Wolana (str. 447), Sudrowskiego (str. 322), Vergeriusa (str. 486), Jana Łaskiego (str. 533). Łaski na ostatek życia „patrzył na Mahometa“.

Silnym jego argumentem jest, iż heretycy polscy pochodzą z mieszczan i chłopów (Sudrowius był katem!); a także że herezje prowadzą do buntów chłopstwa przeciw panom, bo głoszą równość własności. Dużo mówi o prześladowaniu katolików w Genewie i w Anglii. Pilnie zestawia wypadki, w których kacerzy diabeł porwał, wpół skręcił ciało, ogniem nogę poraził — aż kacerz „zdechł“.

Na str. 494 opowiada, jak się zmieniła od r. 1585 postać Krakowa (głównie za staraniem Jeron. Powód.). Z miasta herezyckiego przemienił się w miasto katolickie, podobnie Lwów (arc. J. Zam.) i Przemysł (bisk. Wał. Herbułt).

Joher 3185.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. powsz.

— O Krzyżu Y Vkrzyżowanym: Nad To: O Drzewie Krzyża Ś^o. Dziwne Cudownym V Oycow Dominikanow w Lublinie: Książ Dwoie. Rzeczy za-prawdę godne czytania, poważne, zbawienne. Napisał X. Andrzej Wargocki. Cum Priuilegio Sacrae R. M. W Zamosciv, W Drukarniej Akademiej Zamoykskiej Drukował Symon Niziołkowie Roku P. 1620. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 137; 1 tablica (po str. 42).

Na odwrocie tyt. mały krucyfiks i kilka wierszy prozą na pochwałę krzyża. — Joher 8930 podaje: Dołączony wizerunek na złożonym arkuszu drzewa krzyża św. lubelskiego. Tego w egz. Jag. nie ma.

Dedyk.: Książnie Annie Ostrogskiej panicy z Sztemberka, woj. woł., z datą: z Zamoscia Roku P. 1620. W dzień S. Krzyża. — Pisz tu, że czerpał z greckiego i łac. doktorów, także z innych pism.

Część I idzie do str. 90. Opisuje tu, jak wyglądał krzyż Chrystusa, o częstotkach krzyża, o krzyżu jako o godle, o cudach, jakie wywoływał. Po str. 42 dwie ryciny: mężczyźni i kobiety z krzyżami, gwoździami i włóczniami zjawionymi na ich ciałach. O cieniach i gwoździach. Przebieg ukrzyżowania i zdjęcia z krzyża. Noszenie krzyża. Zegnanie krzyżem.

Część II poświęcona krzyżowi lubelskiemu. Zaczyna od pieczęci Lutra i Melanchtona z krzyżem i wężem. Te podaje w drze-

worycie. O kryształach z Lutrem, jakie widział sprzedawane w r. 1610 pod Trybunałem w Lublinie. Krzyż lubelski przywiozła z Bizancjum Anna cesarzówna do Kijowa dla Włodzimierza. Tam trwał ten krzyż aż do Jagielly (legenda o przewiezieniu tego krzyża do Lublina; konie nie chciały ruszyć z miejsca, gdy biskup przejeżdżał z nim przez Lublin). — Od str. 131 cuda zdziałane w Lublinie (najstarszy z r. 1434). Razem jest opisanych cudów 31.

Siarczyński Obraz II 53 ma datę Zamość 1614. Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— Przewyżniał Na Chytröse Ministrow Ewangelickich, w rozmowach o Wierze. Krotko Pismem, Doktorami SS. zwyczajem Kosciola Powszechnego wskazana. Przez X. Andrzeja Wargockiego. Przypo: 10. Kto się wspiera kłamstwy, ten pąsie wiątry. W Krakowie, Roku Pańskiego, 1605. w 8ce, k. tyt. i k. 9 nlb., str. 93.

Na odwrocie herb Kostków i wierszyk pochwalny Stan. Grochowskiego. — Ded. Jerzemu Kostece, kaszt. chełm. W niej odpiera zarzuty o bałwochwalstwo katolików. Heretycy popadli w te same błędy, co filozofowie pogańscy. Stanisław Kostka był bratem Jerzego. Wychwała Jerzego, wspomina jego podróz.

Treść dziełka jest następująca: Kacerze nie chcą wierzyć temu, co w piśmie czytają. Przywodzą miejsca fałszywie przełożone z Pisma św. Jak sfałszowali kazanie Jana Kochleusza (str. 35). Cytują błędnie doktry święte albo historie. Gdy przychodzi do dysputy, tak się długo kacerze mową bawią, że czasu na respons nie stawa. Opowiada za Reszką (De atheisnisi), jak pleban Gorski u hetmana Mieleckiego zakazał ministrowi mówić — a minister natychmiast oniemiał. Podobny wypadek w Słucku z plebanem Pawłem Zielińskim (str. 89). — Na str. 18 pisze: Widział manichejskiej sekty człowieka; trafić się to może, bo i Ebonita Budny niedawno zdechł na Litwie.

Cała ta książeczka jest przystosowaniem jego wielkiej „Apologii“ do potrzeb mniej wykształconych czytelników. Ossol.

— O Rzymie Poganskim Y Chrześciańskim Książ Dwoie. X. Andrzej Wargocki Napisał y do Druku podał. Przydane jest opisanie Domku Loretanńskiego Naświetszey Panny Maryey Matki Bozey, y Miastá Weneckiego, przez tegoż Autorá. [Tu ornament linearny]. W Krakowie, W Drukarni Janá Szárffenbergierá, Roku Pańskiego,

1610. [Tytuł w prostokątnej ramce].
w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 146.

Na odwrocie herb Nałęcz i 10-wiersz polski, podp. ks. Stan: Gro; Kus: Kruszaw.

Dedyk. Tomaszowi Pirawskiemu, ofic. lwow., datow. w Krakowie 1610 w dzień św. Cecylii. — Píše w niej, że opisał Rzym, w którym i Pirawski wiek swój przedniejszy trawił; tam uzyskał doctoris titulos. Znali i cenili go kanclerz i primas Jan Tarnawski (sic) i Wawrz. Goślicki i J. Solikowski. A zwłaszcza Jan Zamojski arc. lwow. wziął go do swych konsilia.

W przedmowie do czytelnika, wyjaśnia, że opisuje wiernie Rzym. Przed napisaniem czytał książki, rozmawiał z tymi, co świeżo z Rzymu przyjechali, i poprawiał odmiany.

Dzieło dzieli się na dwie księgi. Od str. 1—58 mówi o Rzymie pogańskim: jak był wielki, jakich czcił bogów, jakie dochowały się kościoły pogańskie (Panteon itp.), o pałacach, o słupach i ścianach, o ilości mieszkańców, o bogactwach, o obrazach słupowych (tak nazywa „statuaty“) i innych słupach (obeliskach), o osatach, potrawach i obyczajach w Rzymie, o łaźniach, o cieplicach, o rurach wodnych, o Tybrze, o zegarach, o grobach cesarzów. W końcu przytacza wiersz łac. jednego Włocha (Janus Vitalis) o starym Rzymie i przekład tego wiersza przez M. Sępa Szarzyńskiego: „Ty, co Rzym w pośród Rzymu...“

(Mówi przy tej sposobności, że skrypta Sępa oglądał w bibliotece Jak. Pretlicza z Gawron wojew. podolski.)

Powyższy opis Rzymu pogańskiego mniej mówi o zabytkach, aniżeli o obyczajach i topografii Rzymu. Wiadomości swoje czerpie z autorów starożytnych, z nowszych powołuje się na Andr. Fulwiusa, Aleksandra ab Alex., Lipsiusa, Budeusa (De asse). Dużo korzysta z Waler. Maksyma, Witruwiusza, Cassiodora, Pliniusza. Od str. 58—119 idzie ks. II o Rzymie chrześcijańskim. Jest to opis miasta ograniczony do jego kościołów (Lateran, Watykan itd.). Interesują go głównie dzieje kościołów, relikwie, odpusty, ołtarze, obrazy święte, kosztowne ozdoby, naczynia, krzyże — nie zwraca uwagi na piękno architektury i na dzieła sztuki. Na str. 87 wzmianka o kościele św. Stanisława, który „ozdobił Stanisław Rzeszka“. — Kończąc refleksje, że Rzym pogański upadł, a chrześcijański zwyciężył i króle świata teraz dawa (co do Polski powołuje się na Kromera), a także króle karze (np. Ludwika IV, Bol. Śmiałego, Wład. weg.). — Kończy o szczytności Rzymu chrześc. (sapitale, seminaria, akademie — np. Academia Annae założona przez Stan. Padnieńskiego). Od str. 120—36 idzie opis Loreta. — Od str. 137—46 opis Wenecji. Obszerniej

opisuje kościół św. Marka. O rzucaniu pierścienia w morze. O sprawowaniu Rzecz. (ustrój), o intracie, gotowości na wojnę i o cekawzie.

Jak z tego wynika, książka Wargockiego ma charakter literatury „pielgrzymiej“ i tym się różni od dzieł współczesnych włoskich poświęconych Rzymowi, jak np. Albertini Opusculum de mirabilibus novae et veteris urbis Romae (1510) lub dzieła Contarina L'antichita (1575). Datą jest mu najblizszy Felini Trattato nuovo (1610). — Żadnego z tych dzieł Wargocki nie użytkował, widocznie ich nie znał. W jednym miejscu (str. 51) cytuje natomiast „Franci: Sco: p. 2 adm: fol: 138“. Będzie to Francisska Scotta (Schottus) Itinerarii Italiae Romanarumque rerum libri III, które wyszło od końca w. XVI w wielu wydaniach łacińskich, francuskich i włoskich. — Schlosser (Kunstliteratur 1924), z którego czerpie wiadomość o powyższych dziełach, wyliczający bardzo starannie najstarsze opisy Włoch, dzieła Wargockiego nie znał.

W egz. bibl. Jag. dopisano jeszcze w XVII w. po przedmowie: Serce twoje bierze za zwoje, a ty tysz moie, to będzie dwa, twoje y moie... Agnieszka Kalinowska. Maciejowski III 495 przypisuje to mylnie jego bratu Bartłom. i pisze: „Opis Rzymu chrześc. kończy wypisaniem z psalmów Dawida podług przekładu J. Koch.“ Tego w znanym mi egz. (Jag.) nie ma. — Jocher 818 a. — Brückner w Pam. Liter. X (1911) str. 588.

Należy porównać pod Grochowski Stan. (Rzym Nowy szczególniwszy nad stary 1610; Starego Rzymu z nowym stosowanie 1610). — Ks. Grochowski wydał także wierszem: Włoskie miasta co przedniejsze. Chrept. — Jagiell. — Ossol. — Un. Lwow.

— Toż...: W Drukarni Łukasza Kupiszá I. K. M. Typographa, Roku Pańskiego, 1648. [Tytuł w prostokątnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 132.

Na odwr. herb Cieklińskich i 4-wiersz. Dedykacja makaroniczna Dobiesławowi Cieklińskiemu przez drukarza Łukasza Kupiszá. Mówi, że dodał opis domu Loretańskiego(?). Ciekliński swiędzał Włochy. Jocher 816 b. — Chłędowski Spis str. 151. Chrept. — Czartor. — Dziękó — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Warsz. powz. — Wrocław. miej.

— Żywot S. Katarzyny. w Krakowie w drukarni Szymona Kempiniego 1610, w 4ce, str. 12.

Jocher 8519 (za Osinińskiego Skargá str. 90). Druku takiego nie znam. Jest tylko z r. 1606 żywot św. Katarzyny sen. (84 str.) przez Szymona Wysockiego.

— ob. Breidenbach (Perygrynacja arabska 1610; on jest tłumaczem) — Cezar C. J. (O wojnie francuskiej 1604) — Curtius Quintus (O dziejach Aleksandra 1614, 1673) — Justinus (Troja Pompeja 1607) — Kretschmer J. B. (1676) — Radziwiłł (Peregrynacja 1628) — Valerius Maximus (Dzieje 1609).

Czubek w przedmowie do nowego wydania Peregrynacji Radziwiłła (w Archiwum do dziejów liter. XV) str. XIV. Tu bliższe o nim szczegóły.

J. Krzyżanowski o jego opracowaniu Kwintusa Kurcjusza (Romans pseudohistoryczny 1926 str. 88).

Przełożył także Florusa ksiąg IV (rękopis był w Bibl. Zał.).

O jego koresp. ob. Korzeniowski Zapiski ręk. (w Archiwum do dziejów liter. XI) 1910 str. 339 i nast.

Bandtkie H. dr Kr. P. I 299. — Leleweł Bibl. ks. I 280, II 210. — Siarczyński Obraz II 287. — Wiszniewski Hist. lit. VI 542; IX 111; VIII 170. — Jocher Obraz I XIV, XXXIX. — Batowski Niekt. rękopisy Ossol. 335. — Dziennik Wil. 1819 II 559. — Masejowski Piśm. III 495—9 II 163. — Kronika Warsz. 1858 N. 191. — Świącki Hist. pamięt. II 516—18. — Encykl. Orgelb. XXVI str. 405—6. — Encykl. kościelna XXI 223. — Korbut I 264.

Wargocki Walenty, kanonik lwowski ob. Cerasinus Sebast. (Epos 1601) — Solikowski Jan Dymitr (Acta et constit. 1593) — Ursinus Jan (Grammaticae 1619).

W „Acta“ Solik. jest jego mowa na synodzie 1593.

Wargocki ogród ob. Strojnowski Hipolit (Lilia w nowym ogrodzie 1679).

Warhaffe ob. Abdruck (missiven 1607) — Biorenklau (Bericht 1658) — Funk Joh. (Bericht 1553) — Heidenstein (Beschreibung 1590) — Schlichting Sig. (Beweis 1592) — Strauch Aeg. (Bericht 1674) — Voget Pet. (Bericht 1661) — Zelanski P. (Bericht 1607).

Warheit (Die von Lästerungen gerettete) oder rechtmässige Antwort von Seiten Sr. Königl. Majest. zu Schweden &c. Worinnen die unsägliche Künste und Unwarheiten welcher sich der König von Pohlen den wieder Göttd- und Weltliche Gesetze erregten Krieg

zu beschöner und zugleich der ihm anvertrauten Republicque Freyheiten wieder die Pacta conventa und seinen ihr geleisteten Eyd nach Möglichkeit zu unterdrücken bedienet Kund gemacht werden. Im Jahr nach der Geburt unsers Erlösers 1700. w 4ce, k. 4, str. 122, k. 17 nlb., i str. 24.

Czartor.

Varia ob. Badurski Andreas (1770).

Variarum rerum dictiones... ob. Murmelius.

Varille (Varillaeus) Pyrrhis ob. Pyrrhis.

Varinus ob. Camers (Apophtegmata 1529).

Violae ob. Berendt N. (Disput. 1709).

Variscus ob. Haynisch Jo. Chr. (Systema 1724).

VARISMASIUS Ioan., Dantiscanus. De inflammationibus cerebri Assertiones medicae... Basileae, 1593. w 4ce, k. D₄. Ded. Mat. à Suchten i innym gdańszczanom. Bibl. Bazyl.

Warka Melchior ob. Warecki Melchior.

(Warka). Justification des depenses et des pertes exprimés dans un écrit présenté aux Etats de la Republicque en le temps de soins faites par le sousigné au sujet d'un heritage de Terres de Warka et pour eux une actuelle existence 1786. fol., k. 1. Krasin.

Warkland ob. Borch Michał (1795).

WARMER Christophorus, Cassoviensis. Gazophylacium decem lingvarum Europaeorum apertum... germanicae, polonicae, bohemicae, belgicae, anglicae, latinae, gallicae, hispanicae, italicae, et ungaricae. Cassoviae 1691. w 4ce.

Szabó K. Régi Magyar Könyvtár, str. 366.

(Warmia, warmijska diecezja, warmijskie biskupstwo). Rechtlicher Process des hohen Stifts Ermeland... ob. Process.

— Processus iudiciarius episcopatus Warmiensi proprius (1679)... ob. Processus.

Por. też: Jus Culmense correctum (1711).

— Erml. Landes Ordnung... ob. Ordnung.

— Constitutiones Maurittii (Ferberi) oder Landes Ordnung... ob. Jus Culmense correctum (1711).

— Recessus episcopatus (2 oct. 1573)... ob. Jus Culm. (str. 22—6).

— Landes Ordnung... wie sie mit dem Bischof zu Heilsberg (1528)... ob. Jus Culmunse correctum (1711).

— Landesordnung z r. 1766... ob. Grabowski Adam Stan. (tom XVII 309).

— Binae deductiones quibus demonstratur Episcopis Varmiensi et Culmensi titulum Sambiensis vel Poniensis nullo modo competere (1733)... obacz tom XV 114 (autorem jest Duncker).

— Varmiens. Electionis seu Postulationis pro capitulo Varmiensi... ob. Rivera (1724).

Ob. Summarium (1724).

— Sacra Congregatione consistoriali Varmien. liberae Electionis. Pro Reverendissimo capitulo Ecclesiae Cathedralis Varmiensis secundum memoriale. Romae typis R. Cam. Apost. 1698. fol.

— Jura reverend. capituli circa electionem... ob. Jura (1724, 1728).

Ob. Kurdwanowski (on ma być autorem).

— Molines decano Varmiens. pecuniaria pro capitulo eccles. cathedr. Varmiens. contra canonic. Aut. Bassanum (1702)... ob. Molines.

— Series episcoporum Varmiensium, typis monaster. Oliv. primum promulgata (1681) ob. B. J. (w tomie XII).

Autorem ma być Wydźga (ob.).

Janozki III 45.

— Summarium complectens originem et statum ecclesiae Varmiens. (1698, 1724)... ob. tom XXX 46.

Autorem tego summarjusza (podobnie jak wyżej wspomnianych „Jura“) ma być Jan Fr. Kurdwanowski. Obacz tom XX 305.

— Synodus dioeciesana (1726)... ob. Szembek — Synodus (w tomie XXX 153; tu opisane wszystkie druki synodów).

— Constitutiones synodales (1597, 1612 etc.)... ob. Constitutiones.

— Index rerum et verborum in Constit. quatuor episcoporum Varmiens. Lucae, Stan. Hosii, Martini Cromeri et Sim. Rudnicki... ob. Leo Joannes (1614).

— ob. Agenda (1512—20, 1616—71,

1574—85) — B. J. (1681) — Brevarium varmiense (1581) — Congregatio (1698) — Constitutiones (1597) — Diurnale (1593) — Endersch (mapa Warmii 1755 i 1789; wydana staraniem biskupa Grabowskiego) — Fabiani (Confraternitas 1674) — Ferber — Giese Tiedemann — Grabowski Adam, biskup — Gräbern (1774) — Heilsberg — Hosius Stanisław — Jus Culmense (1711) — Krasicki Ignacy — Kreczmer (Vitae episcoporum, ob. Treter) — Kunig (Ordnung für Kirchenvisitationen 1712) — Kromer (Zwelff 1571) — Kurdwanowski J. Fr. — Leo J. (Historia Prussiae 1725; tu dzieje biskupów) — Liber (canonicarum horarum 1516) — Missale (1587) — Ordo officii (1608, 1663) — Plastwig (Chronicon episc. 1664) — Radziejowski Mich. — Rosteuscherus Natan (Episcopatus 1645) — Rudnicki S. (dioecesis 1612) — Schlieben J. (Lob und Leben der Bischöffe 1683) — Szembek Krzysztof Antoni — Szyszkowski Marcin — Treter Tom. (Episcopatus 1685; dalszy ciąg tego dzieła napisał Leo 1725) — Tylicki Piotr — Watzelrode Ł. — Werda (1647) — Wydźga J. bisk. — Zakrzewski Sebastian (1627) — Załuski Andrzej.

Ustawy wydane dla Warmii w czasach polskich zestawia Kamptz Provinzialrechte I 171—4.

Bibliografię Warmijską wydał Hipler Bibliotheca Varm. 1873.

Indulgencja druk. po łacinie co do udzielania rozgrzeszeń oraz formularz absolucji z r. 1523 znajduje się w Bibl. w Upsali; ob. Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji pod nr 130.

Monumenta hist. Varm. (8 tomów, 1860—89. — Woelky Codex diplom. 1858—65 oraz Scriptoros 1866. — Sieniawski Bisk. warm. 1876. — Hipler (liczne prace, głównie w Erml. Zeitschrift) — Eichhorn ibidem. — Encyklopedia kośc. XXX 229—50. — Finkel Bibl. hist. str. 665 i 1596 oraz w tomie III 2015. — Finkel Maleszyński 2 nr 2236 i nast.

Varmisius Nacorsius ob. Janocki (Janociana III 341; Specimen cathalogi nr 177) — Weickhman (1766).

Varmius exegeticus ob. Bohomolec Fr. (Ubaldo 1752).

WARMSKI Grzegorz Józef. Amor sapientiae laureatus, celeberrimus dictis et factis virorum in gratiam VII V. D. Primae Laureae Candidatorum dum per Clarissimum et Excellentissimum Dominum D. M. Florianum Lachowicz Philosophiae Doctorem et Professorem, Collegam Minorem Contubernij Regio Jageloniani Seniore Interea Philosophicae Facultatis Decanum, Artium Liberalium et Philosophiae Baccalaurei ritu solenni ad Dignissimum Hospitium coronam renuntiarentur probatus ac in tesseram mutui affectus et gratulationis ergo a Gregorio Iosepho Warmski ejusdem Primae Laureae Candidato, luci publicae patefactus anno domini MDCCXXX. (1730). Die (...4) 9bris. Cracoviae Typis Universitatis. fol., k. 9 nlb.

Na odwołanie tytuła herb. Dedykacja Josaphato Michaeli Karp Supremo M. D. L. Secretario, Custodi Vilnensi, praepos. Troceni (kart 2). Zaczyna wiersz: Laureatum coronae D. Joanne Cantio. Po czym wiersze do egzaminatorów: F. Lachowicza, Val. Wichrowskiego i Józ. Popiołka. Dalej poezje na cześć laureatów: I Stan. Krzaskowski († 1732). II Joan. Bernatowicz. II Jos. Choynecki, IV Cas. Fr. Gurski. VI Jac. Molecki. VII Martius Długoszowski. Kończą V Gregorio Jos. Warmski ... Joannes Bernatowicz. Jagiell.

Warmski Józef ob. Kwapiński Stan. (Species 1733).

WARMUND Friedlieb. Das vollständige Journal, was vor in und nach der Belagerung der Stadt Danzig wie auch in den russischen Trenchéen vorgegangen ist. Langfuhr bei Dantzic 1735. w 4ce, k. 57 nlb.

Są trzy oddzia.

Porów. Warmund.

Czartor. — Gdańsk. miej. — Krasin. — Zielin.

Warmund Kasper ob. Schütz Konst. (1617).

WARNATZ Christian Gottlieb. An dem hochzeitlichen Freuden-Tage Des Ehren- und Wohlgeachten Herrn Johann Bremers Bürger Kauff- und Handels Mann Allhier Mit der Viel Ehr- und Tugendbegabten Jungfer Florentina Concordia Gottwaldin Den 3. Febr. Anno 1728. In allem Vergnügen celebrirt Wolte Seine Freude und erge-

benste Schuldigkeit contestiren... Thorn Gedruckt bey Joh. Nicolai E. E. Hochw. Raths u. Gymn. Buchdr. fol., k. 2.

Tor. Kop.

— Bey dem neuen Stern Und Hochzeitlichen Lichte welches Dem Tit. Herrn Johann Friedrich Warnatz Wohlangeesehenen Bürger Kauff- und Handels Manne in Thorn Wie auch Der Viel Ehr- und Tugendbegabten Jungfer Anna Dorothea Des Weyland Ehrengedachten Herrn Johann George Gottwalds Altesten nachgelassenen Jungfer Tochter Durch Göttliche gnade (sic) erschienen, Wolte in ergebenster Veneration seine Schuldigkeit kurzlich an den Tag legen... Thorn, Gedruckt bey Joh. Nicolai E. E. Hochw. Raths und Gymn. Buchdr. (1728). fol., k. 2.

Tor. Kop

WARNATZ Henryk ze Wschowy. Praeside Domino Vitae et necis! Dissertationem medicam de malo pestifero, pro loco, in gratiosissima facultate medica Lips. rite consequendo ad D. XXVIII aug. anni O. S. 1668. in celebrima Philurea H. L. Q. C. P. P. Gottfrid Wiesner Philos. ac Med. Doct... Respondente Henrico Varnatio Fraustadia Polono Philos. ac Med. Studioso. Lipsiae Literis Joh. Erii Hahnii 1668. w 4ce, k. 16.

Na końcu wiersz: Jonch. Fellerus cygneus ad Wiesnerum amicum de peste disputantem. Jagiell. — Ossol.

— I. N. J. Medicina Hippocratis Chymica, Quam Gratosae Facultatis Medicae Consensu Publico Examine Exponunt Praeses Michael Ettmüller, Phil. Et Med. D. & Respondens Henricus VVarnatius, Schowa Polon. Phil. Et Med. Studiosus. Ad diem... Octobr. A. 1670. H. L. Q. S. Lipsiae, Anno MDCLXXVIII. (1678). w 4ce, k. tyt. i k. 18 nlb. Jagiell.

Varnensis (clades) ob. Callimachus (Clades 1583) — Moriconi Kar. (praelium) — Mylius J. (1568) — Poniński Ant. (Clades w Opera 1739) — Vladislaus rex — Władysław król.

WARNERY Karol Emanuel, pułkownik pruski, potem generał major polski

(ur. w Morges 1719 † 1786). *Melange De Remarques Sur-Tout Sur Cesar, Et Autres Auteurs Militaires Anciens Et Modernes. Pour Servir De Continuation Aux Commentaires Des Commentaires De Turpin Sur Montecuculi, Et Sur La Tactique De Guibert, Par Le Général-Major de W. à Varsovie, 1782. w 8ce, k. tyt., str. 392.*

Dedykacja: Adamowi Czartoryskiemu.

Są to uwagi głównie nad strategią i taktyką Cezara ze stanowiska w. XVIII. — Autor powołuje się ciągle na Dauna, na Kar. Gustawa, na to, co widział w Rosji 1743 r. (str. 99), na Vendôme'a, na Fryd. Wielkiego, na Maur. Saskiego i krytykuje ówczesną literaturę militarną. Nie jest to więc książka historyczna, lecz strategiczna.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— *Remarques Sur L'Essai Général De Tactique De Guibert. Pour Servir De Suite Aux Commentaires & Remarques sur Turpin, César & autres militaires, anciens & modernes; Par Le G. De W...y. [Tu ozdobnik], à Varsovie, 1782. w 8ce, k. tyt., str. 216.*

Dedykacja gen. Komarzewskiemu, którego nazywa „mon ami”. Omawia podręcznik taktyki Guiberta. Wykazuje dużą znajomość wojen rosyjskich. Na końcu uwagi o czasopiśmie niem. Bellona.

Czartor. — Jagiell. — Raczyń.

— *Remarques Sur La Cavalerie Par Mr De W. Général-Major. [Tu winieta: mogiła, na niej miecz nakryty tarczą]. à Lublin, 1781. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 278, k. 1 nlb.*

W przedmowie do czytelnika mówi o swoich dawniejszych dziełach (komentarze o Turpinie i Montecuculim). — Tom IV i V nie są jeszcze wydane.

Omawia taktykę kawalerii, o ataku, o flankach i ich zakryciu, o ruchach kawalerii, o dawnej (XV—XVI w.) i nowej jeździe. Przykłady czerpie z wojen XVIII w. Na str. 80 o ułanach króla polskiego. Na str. 273 poprawia swoje pomyłki o wojsku ros. popełnione w dziele o Turkach, oraz błąd, jaki się wkrađ tamże do ustępu refutującego „le libelle d'ourang-outang” (Mehée).

Wątpliwe, aby to był druk lubelski, bo za staranny.

Wyszło w r. 1835 w przekładzie polskim w Paryżu; obacz Bibl. V str. 17.

Czartor. — Ossol. — Raczyń.

— *Remarques Sur Le Militaire Des Turcs Et Sur La Façon De Les Com-*

battre Par Mr De W*** General-Major de Cav. Au S. Du Roy Et De La Rep. De Pol. Aide De Camp. Gén. Des S. M. Et Chevalier De L'Ordre Militaire Pour Le Merite De Prusse. [Tu ozdobnik]. A'Leipsic et A'Dresde, Dans La Librairie de Michel Groell. 1770. w 8ce, k. tyt., str. VI i str. 7—128, 3 plany (bitew).

We wstępie wspomina o swych stosunkach, z Seydlitzem i Reppinem. Ogłoszono niem. przekład tej rozprawy we Wrocławiu bez jego wiedzy (z rękopisu). Ma ją zamiar wydać po polsku. Wspomina nie wymieniając nazwiska ks. Adama Czartoryskiego. Opisuje organizację wojska tureckiego, ich piechotę, janczarów, artylerię, sposoby ich zwyciężenia. Powołuje się na doświadczenia w wojnie ros.-tureckiej. Mówi dużo o wojsku ros., które na ogół chwali. Na 3 planach ordre de bataille, jak powinien wyglądać, i uszykowanie wojska tur.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Un. Wileń.

— *Remarques Sur le Militaire Des Turcs Et Des Russes; Sur La Façon La Plus Convenable De Combattre Les Premiers; Sur La Marine Des Deux Empires Belligerants; Sur Les Peuples Qui Ont Joint Leurs Armes a Celles De Russie, Tels Que Sont Les Georgiens, Colchidois, Mainottes, Montenegrins Albanois, Chretiens Grecs &c. &c. Avec diverses observations sur les grandes actions qui se sont passées dans la derniere guerre d'Hongrie, & dans la presente en Moldavie; Comme aussi sur l'expédition de la flotte russe en Grece; & sur celle du Comte de Tottleben: Avec Des Plans. Par Mr. de Warnery Major-General. Breslau, Chez Guill. Theophile Korn. 1771. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 10—264, 3 tablice.*

Pomimo podobieństwa tytułu jest to książka bardzo różna od poprzedniej. — W przedmowie mówi, że przedłożył ją w r. 1766 Adamowi Czartoryskiemu. Wydanie z r. 1770 chwaliłi Galicyń i Romancow. Drukuje teraz nową edycję bardzo rozszerzoną i zmienioną.

Istotnie przerobił bardzo znacznie rozdz. I poświęcony wojsku tureckiemu (do str. 118), a nadto dodał dalszy ciąg o wojsku ros., o Gruzinach itp.

O armii ros. mówi od str. 118—153. — Od str. 153—171 omawia siły Gruzinów i innych ludów kauk., mogących pomagać

w zwalczaniu Turcji. — Od str. 172: O sposobie zwalczania Turków. Całe oparte na doświadczeniach, jakie autor wyniósł z ostatniej wojny: je n'ay en main aucun livre... ma memoire est mon seul guide. Wyszedł przedruk w r. 1812 w Paryżu, ob. Bibl. V str. 16. Uniw. Wileń.

— Remarques sur plusieurs auteurs militaires et autres. Par Le G. de W. [Tu winietka]. Lublin, chez Staroludzki. (1780?). w 8ce, k. 2 i str. 140.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyń. — Skórnszewski w Czerniejewie — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

— ob. Mehée (Warnery miał podobno odpowiadać na jego paszkwił?). Inne jego prace (a mianowicie dzieła o kampaniach Fryd. W.) nie należą do polskiej bibliografii. — Zyciorys jego w Allg. Deutsche Biographie tom XLI str. 176.

WARNIKENIUS Meichior. Freudenrede auf den Nahmenstag Andreae Messerschmieds. Danzig 1671. w 4ce.

— Glückwünschende Frewden-Ode mit welcher des Herrn Andreae Messerschmiedts erfrewlichen Geburts-Tag hat begehnen wollen. Danzig 1671. w 4ce.

Warnung (Letzte) für Polen (1794) ob. Kollątaj Hugo.

— ob. Behm J. (vor Zwinglian 1614) — Botsaccus Jan (Einfältige 1633) — Coletus M. (an Ewangelische 1611) — Hosius St. (Schrift 1559) — Senckler (1701).

Warryleusz ob. Pyrrys de Varrile. **Wars** (The) ob. La Croix M. (of Turks 1711).

Varsaviensis Christophorus ob. Lagomarsini (1752).

Varsaviensis Math. ob. Warszawien-sis Mat. (1621, 1651).

Warschau (Das frohlockende) ob. Warszawa.

Varsovie ridicule ob. Warszawa.

Varsovie vengée ob. Warszawa.

WARSUCHTIG (Warzuchtig) Fridrych. Diariusz prawdziwy expedicye Korony Polskiej, y Wielkiego Xięstwa Litewsk. Przeciw Osmanowi Cesarzowi Tureckiemu w Roku 1621. Pod Chocimem w Wołoszech Fortunnie odprawionej. Fridrych Warzuchtig Bawarczyk Zoldath ubogi będąc przytomny opisał. 1640. w 4ce, ark. L₄.

Miał ten druk w rękę Juszyński II 409—410 (Wiszniewski w tomie VIII 105 widocznie tylko za nim powtarza). Znał go także Załuski Bibl. histor. str. 67—68. — A może także Maciejowski Piśm. III 681 (ale ten podaje mylnie nazwisko autora: Warzachtig).

Wedle Jusz. autor był naocznym świadkiem bojów. W przypisie do Stef. Paca mówi, że czytając dotychczasowe ich opisy, a widząc opuszczone zwycięstwa Litwy przedsięwzięt bezstronnym piórem ukazać światu, komu Polska winna tryumfy. Zaczyna tak: Czystym plonem od pogan ukraiinne włócić — Spustoszone żądały twej, Polsko, czułości.

A kończy: Odebrawszy na leżach żołąd swój zasłużony — Oddaję Bogu dzięki i słuszne pokłony.

Przydał: Obserwancję spraw i przykładów wojennych (tu pochwały Chodkiewicza). — Wreszcie Apostrophe oraz Ad Zoilum... (Jeślim prawdę napisał, zgań, na to nie stękam — Jeślim nie przypodchlebił, gniewaś się, nie lękam).

Domysł Wiszniewskiego, jakoby autorem był Rudomina, nie jest ugruntowany. Opiera on się na świadectwie Kojalowicza, ale Kojalowicz nigdzie nie mówi, aby to ten właśnie opis był dziełem Rudominy.

Pauli w przedmowie do „Pamiętników o wojnie chocimskiej“ 1853 str. VII. — Tretiak Wojna Chocimska 1889 str. 2. — Ambr. Grabowski Starożytności pol. I. — Rozmaitości naukowe Krak. 1829 II.

(Warszawa). Warschauische wöchentliche... Anzeigen zum Behufe des Polizeiwesens, des Handels und Nahrung Standes, in gleichen der Künste und Wissenschaften.

Wychodziło od kwietnia 1762, wydawane co sobota, w 1 arkuszu. — Toż samo co środa, wychodziło po polsku za przywilejem królewskim i kanclerza koronnego. — Ob. Wiadomości.

Mówi o tym ogłoszenie Grölla w Warszawie d. 2 stycznia 1763, zamieszczone w Thorn. Nachr. 1763 str. 43.

— Bericht aus Warschau, wie es mit der Königsaction auf Poln. und Schwed. Seite abgelaufen 28 und 29 Juli. 1656. w 4ce.

— Beschreibung was sich nach Eroberung Warschau zugetragen. 1656. w 4ce.

Inne tego rodzaju doniesienia wojenne z Warszawy ob. pod Bericht, Beschr., Relation itp.

— Civibus Varsaviensibus secundum consilium liberum celebraturus

civis. Varsaviae, prelo Dufouriano. 1792. w 8ce, str. 16.

Ob. tom XIV 293.

Bibl. w Sucheju — Dzików — Krasin.

— Co slychać w Warszawie, doniesi mi przyjacielu? (1791). w 8ce, str. 54.

Obacz tom XIV str. 310. — Nowak J. Sacyra polit. sejmu 4-letn. 1933 str. 80.

— Compendium praw, przywilejów, ... konfraternii kupieckiej Starej Warszawy (1745)... ob. tom XIV 336.

Przeciw dysydentom i żydom.

— Decretum Tribunalis Regni Radomiensis in causa inelytae Terrae Varsaviensis cum civitatibus Antiquae ac Novae Varsaviae et oppido Lesno ad Varsaviam sito post plenariam convictionem in contumaciam prolationem atque cum adcitatis comparentibus ex controversiis emanatum pro usu publico impressum 1760 anno. fol., k. 4.

Krasin.

— Demonstracya percept, expens y remanentów miasta Warszawy y Pragi z osobną na końcu Tabellą stan terażniejszy onychże okazującą Roku 1789. 1. die Novembris sporządzona. fol., k. 5.

Jagiell.

— Do prześwietney Deputacyj przez Nayiaśnieyszego Króla Jegomosci i Nayias. Stany Rzptey do miasta Warszawy wybraney podane d. 5. Listop. 1789. w 8ce, str. 96.

O przywilejach miasta i przyczynach zata-mowania jego wzrostu, jak Żydzi i podatki. — Podpisani Jan Dekert prezydent, nadto rada i lawnicy.

Ob. w t. XV 117 i 153 oraz w t. XXX 100.

Akad. — Bibl. w Sucheju — Jagiell. —

Ossol. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Desideria Zgromadzenia mies-cowego szczególnego Cyrkułu N. Mia-sta Warszawy I. P. P. Deputowanym na Zgromadzenie wydziałowe obranym powierzone, dla umieszczenia tychże Dezyderyów... fol., k. 4.

Sobieszczański Rys histor. statyst. 1848.

Uniw. Warsz.

— Desideria Miasta Starej War-szawy, na Seym Convocationis Ordinum Regni Anno Dni 1764 podane. fol., 1 ark. dr.

Ob. tom XXV 301.

Akad. — Bibl. w Sucheju.

— Desideria Miasta Nowey War-szawy Nayiaśnieyszemu Królowi JMCI Panu Miłościwemu Y Nayiaśnieyszey Rzeczy-Pospolitey Skonfederowaney. Pod czas Seymu Anni 1773 Podane. fol., k. 2.

T. P. N. w Poznaniu.

— Expositio Vera et genuina gra-vaminum praejudiciorum ac injuriarum Civitatis S. R. Majestatis Residentialis Antiquae Varsaviae. fol., k. 3.

Bibl. w Sucheju — Ossol. — Uniw. Kijow.

— Expozycya praw miasta War-szawy względem Żydów, oraz odpowiedź na żądaną przez nich w tymże mieście lokacyą (1788). fol., k. 12.

Ob. tom XXX 100.

Jagiell. Smoleński Dekert (1911) str. 11 — 4 stwierdza,

że jest pióra Świniarskiego (obacz). —

Tenże Mieszczaństwo warszaw. 1917 str. 80 (za druk i papier zapłacił warsz. magi-strat 15.4 złp. Rozdawano ten druk królowi, senatorom i posłom).

Porównaj niżej: Gravamina... oraz Prośba szczególna. Czartor.

— Feuer Ordnung in Warschau durch Ihro Fürstliche Durchlaucht den Kron Gros Marschall aus Recht und Vollmacht eingerichtet. Die selbe findet man auch in Pohnischer Sprache, und eine jedwede kostet 3. Gulden. Gedruckt bey Peter Dufour Königlichen Buchdrucker, wohnhaft in der Alt-Stadt auf dem Rinck nächst bey der Strassen Krzywe Koło genannt. 1779. fol., k. 1, str. 22 i 1 tabl.

Podpisany Stan. Lubomirski Kron und Gross Marschall.

Ob. t. XVI 203, tom XXV 90 oraz pod Lubomirski Stan. (Porządek ogniowy).

Jagiell.

— Gravamina et praejudicia które miasto J. K. Mei rezydencyonalne Stara Warszawa ponosi summarie zebrane. fol., k. 2.

Uniw. Warsz.

— Informacya o prawach i swo-bodach miasta Starej Warszawy i ubli-żenia onym przez różne osoby. (1764). fol., 4 ark.

Bibl. Warsz. 1848 t. 29 str. 444. — So-bieszczański Rys hist. statystyczny 1848 str. 4. — Działowski Warszawa I 18.

— Inscriptio circa pontem Varsa-viensem (1592)... ob. Ostrowski Danejk. (Suada lat. Inscript. 1747. II 67).

— Inkorporacya Woytostwa z Jurydykcyą Miasta Nowey Warszawy y zamiana za nie. fol., k. 1.

Dwa odmienne wydania. — Wójtostwo jurydykcyonalne miasta Warszawy, podległe prawom i posesyi ur. Ignacego Rychłowskiego, ma być miastu Warszawa inkorporowane; za odstąpienie tegoż wójtostwa otrzymuje Rychłowski pozwolenie kupienia prawem dziedzicznym starostwa warszawskiego.

Inne pisma w tej sprawie ob. pod Rychłowski.

T. P. N. w Poznaniu.

— Warschauer Neu Jahrs Geschenk auf das Jahr 1760... ob. t. XVII 119.

Kop. Tor.

— Kalendarz (Kalendarzyk) warszawski (1760—99)... ob. t. XIX 38 i 45.

— Kommissya do rozsądzenia Sprawy o Grunt Gnatowski zwany przy Warszawie leżący. fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— Kupcy miasta IKMei starey Warszawy, dla ocalenia commertii niektóre materye publicznego dobra ty czące się, krótko zebrane na seym terazniejszy podają. fol., 2 ark.

Ob.: Kupcy.

— Magistratu warszawskiego odezwy do mieszkańców z lat 1790—1796... ob. tom XXII str. 31.

— Magistrat miasta wolnego Warszawy. Dnia 4 Pardiernika (sic) 1794. (Podpisany:) Józef Łukaszewicz, wiceprezydent Warszawy. fol., plakat.

O utrzymywaniu furmanek stałych.

Bibl. ks. Miss. Krak.

— Magistrat miasta wolnego Warszawy. Dnia 30 października 1794 r. (Podpisany Józef Łukaszewicz, wiceprez. Warszawy). fol., k. 1.

O wolnicy na rzeź była i pieczenie chleba.

Bibl. Ks. Miss. Krak.

— Magistrat miasta Warszawy. Dnia 14 lutego 1795. [Podpisani: Józef Łukaszewicz, Andrzej Rafałowicz P.M.W.]. W drukarni P. Dufour, mieszkającego w Rynku miasta Starey Warszawy pod nr 58. fol., k. 1.

Obwieszczenie względem talarów fałszywych pols. i pruskich. Bibl. ks. Miss. Krak.

— Najjaśniejsze Rzeczypospolitey Seymuiące Stany. (U dołu:) Nayniżsi Podnózkowie Magistrat y Całe Miasto Nowey Warszawy. fol., k. 1.

Suplika, aby prawa ksiąg dziedzicow mazowieckich nie były zgwałcone.

T. P. N. w Poznaniu.

— Manifest praskiego pospółstwa (1787)... ob. Actum.

— Memoriał obywatelstwa miasta Warszawy Nayiaśn. Stanisławowi Augustowi Królowi swojemu litościwemu z podpisem starszych y podstarszych wszystkich konfraterniów y cechów warszawskich dnia 18 Iulii 1786 względem żydów podany 1786. fol., str. 12 lb.

Memoriał ten, ułożony przez Jana Rożyńskiego (ob. tom XXVI 435), zamówiony został przez cechy wbrew woli prezydenta i t. zw. porządków. Smoleński Publ. anon. 1912 przytacza o tym z protokołu magistr. następującą wiadomość (z dnia 2 paźda.): „Magistrat Starej Warszawy et Ordines skonkludowały, aby na dzień jutrzejszy złożona była publika, na którą sławetni Starsi Cechowi weswani być mają. Na tej więc publice przeloży szlachetny Prezydent tymże sławetnym Starszym Cechowym, iż gdy szlachetne Porządki z równej troskliwości o odwrócenie przeszkód obywatelskich i uprzątnienie Żydów z Warszawy oraz zabronienie onym handlów i rzemiośł, wszelkiego podług możności przykładają starania, aby sławetni Starsi Cechowi żadnych kroków z awey strony czynić nie ważyli się. Że zaś dawniejszą publiką zakazane jest tymże sławetnym Starszym, aby żadnych pism in publicum nie wydawali, a słyszeć się daje, iż mimo tego zakazu rzeczeni sławetni Starsi Memoriał, sekretnie wydrukowany, rozdawać mają; przeto zleca się szlachetnemu Prezydentowi, aby, obeślawszy niebawnie sławetnych Starszych, onym takowe Memoriały na dzień jutrzejszy komportować nakazał“. — W protokole posiedzenia z 3 października starsi cechowi oświadczyli prezydentowi, że memoriału przedstawić nie mogą, gdyż wszystkie egzemplarze rozdali. Do zabiegów na swą rękę w sprawie usunięcia Żydów od rzemiośł i handlu zmuszeni byli rozpocząć, nie mieli bowiem nadziei, żeby magistrat przedsięwziął w tym względzie kroki stanowcze. „Szlachetne Porządki, postępek takowy za naganny i poprzy siężonej subordynacyi przeciwny uznawszy, interes ten do szlachetnego Magistratu po osiągnięciu kar, na kogo należeć będzie, odayłają“. Bibl. w Sucej — Jagiell.

— Memoriał miasta Warszawy na obradę sejmikową 1790... ob. t. XXII 517.

— Myśli z okna patrzącego... ob. Myśli.

Krausbar w Kurj. Warsa. 1913 (2 stycznia).

— Glaubwürdige Nachricht von der Eroberung der Stadt und Schlosses Warschau. 1656. w 4ce, 1 ark.

— Objasnienie sprawy miasta Starey Warszawy i konfraternii kupieckiej z Grekami y innemi przeciwko prawu handle prowadzącemi w sądach marszałkowskich koronnych mianey. folio. Bibl. w Suchej — Zieliń.

— Odpowiedź Juryzdykcyi Sieleckiej na pismo od Miasta Starey Warszawy wydane.

Koresp. kraj. i zagr. 1793.

— Opis wszystkich Pałaców, Domów, Kościołów, Szpitalów i ich posesorów Miasta Warszawy dla wygody publiczney wydany. Warszawa, 1797. w 8ce, str. 104.

Dziwulski Warszawa I str. 199.

Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Opisanie zgromadzenia ogólnego elekcyjnego miasta Warszawy dnia 28 m^{ca} kwietnia 1792 r. fol., str. 4.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Krasin. — Zieliń.

— Ordynacya dla Warszawy względem żydów (1784)... ob. Ordynacya (t. XXIII 420).

Sobieszczański Rys 1848 str. 11.

— Pieśń na dziękczynienie Opatrzności za wybiecie się Warszawy z pod przemocy Moskiewskiej. W drukarni K. Majera. (1794). fol., karta 1.

Czartor.

— Toż... Moskiewskiej. [Zaczyna się:] Zmiąkczony Boże naszymi jęki, tyś nam wszechmocney użyzył ręki... W Lublinie 1794 w drukarni Rzpllt. Colleg. XX. Trynitarzów. w 4ce, k. 2.

Ossol.

— Pieśń o wyjazdzie warszawskim. w 4ce, k. 2.

Wedle Maciejowskiego Piśm. III 177 (który znał tylko podobiznę w Uniw. Warsz.) początek był następujący:

Boże które (sic) rzeczy — Masz wszystkie na pieczy — Miei oko łaskawe — Na nasze (sic) Warszawę — Żle o niej radzą. Pieśń pt. „Wyjazd z Warszawy królewica Wład.“ z r. 1617... ob. pod Władysław IV, ale to zapewne co innego.

Ale za to może identyczne z pieśnią w „Obiecacia dworskim“ (tom XXIII 217)?

Ob. Bartoszewicz w „Świecie“ 1915 nr 21.

— Planta Kommissyi do Wychodo-

żenia y Reparacyi Brukow y Kanałów Miasta Starey Warszawy (1743)... ob. tom XXIV 345.

Dziwulski Warszawa I 147. — Sobieszczański Rys str. 76. Akad. — Jagiell.

— Podział miasta na 7 cyrkulów... ob. Podział.

— Podziękowanie od Magistratu... za koszary artyl... ob. Podziękowanie.

— Porządek ognia (Regulamin Stan. Lubomirskiego 1779)... ob. Porządek. Por. Lubomirski Stan. (Obwołanie 1779). Tygodnik Ilustr. 1870 VI.

— Possessye mieyskie. '[Tabeila]. fol. plakatowe.

Zawiera: Stan terazniejszy miasta Warszawy z Praga. Bibl. Ks. Miss.

— Prezydenta postanowienie... ob. Dekert (1785).

— Prezydent z magistratem miasta I. K. Mci rezydencyonalnego miasta Starey Warszawy. Zalecenie do rzemieślników, ażeby z okazji nagłych dla wojska potrzeb rękodzieła rzemieślnicze podróżone nie zostały. 1789. fol., str. 2. Bibl. w Suchej.

— Prezydent miasta wolnego Warszawy. 1794. fol. str. 1.

Bibl. w Suchej.

— Prezydent miasta wolnego Warszawy do obywateli warszawskich. 1794. fol., str. 1. Bibl. w Suchej.

— Prezydent miasta wolnego Warszawy. Z wydziału policyi. 1794. fol., str. 2. Bibl. w Suchej.

— Projekta y prośby ludu warszawskiego (1794)... ob. t. XXIV 276.

Przeciw panom i zdrajcom.

— Propozycye ad deliberandum na seymie 1764... ob. tom XXIV 301.

Zarazem: Desideria St. Warsz.

— Prośba magistratu miasta Starey Warszawy do Króla i Prześw. Skonf. Rzpllt. Stanów. fol., k. 2.

W kwestii żydowskiej. Krasin

— Prośba deputowanych zgrom. ewang... ob. Prośba (1785).

— Prośba kapeluszników.... ob. Prośba (tom XXV 304).

— Prośba miast koronnych (na czele podpis Dekiert, 1790)... ob. tom XXV 304.

Tamże podana literatura w sprawie tej doniosłej „prośby“.

— Prośba szczególna Konfraterni kupieckiej i Cechów warszawskich (1790)... ob. Prośba (tom XXV 305).

W sprawie żydów. Obejmuje dokumenty od r. 1483—1765. — Do tego dodany aneks: Wyszczególnienie.

— [Prośba]. Nayaśniejszy Królu Panie Mój, Prześwietna nieustająca Rado! [Wywód praw starostwa i jurysdykcyi do miasta Warszawy należnej. Żąda, ażeby kwestia magistratu warszawskiego naganioną została, a mieszczanie do poddania się przymuszeni]. fol., str. 8.

Bibl. w Suchej.

— Proźby Miasta Warszawy. (Podpisani: Franciszek Xawier Makarowicz, Franciszek Tykiel i Jan Ludwik Koch). fol., k. 6.

Bibl. w Suchej — Krasin. — T. P. N. w Poznaniu.

— Przełożenie od miasta Warszawy względem podatku procentowego. fol., kart 2.

Bibl. w Suchej — Czartor.

— Przełożenie proźb miasta Nowey Warszawy do Nayi. Konfederacyi general. złączonych Obojga Narodów w Grodnie zostaiący uczynione. 1793. w 4ce, str. 15.

Jagiell.

— Przełożenie od obywateli do obywateli m. Warszawy. 1794. w 4ce.

Czertwert.

— Przepis tymczasowy władzy y obowiązkwów ekonom. y sądowych dla magistratu (1792)... ob. t. XXV 346.

Bibl. w Suchej.

— Przywrócenie mocy przywilejom Warszawy... ob. Przywrócenie (tom XXV 385).

— Jasne y dowodne z istoci swoiey racye i przyczyny miasta starey Warszawy, znoszące y konwinkujące wynalezione sposoby narzucania y zmieniania corocznie z miastem Nową Warszawą, w każdy tydzień, co pięć dni, czerwonych złotych sto wynoszących, przez regiment gwardyi Iego Królewskiej Mości, y Rzecy Pospolitey niewypowiedzianie z wielkim nader uciegnięciem ludzi, y mieszczan ubogich, osobliwie temi czasy nieszczęśliwemi bardzo zniszczonych y upadłych, pod Jurisdykcyą tych miast szczupluchną

znayduiących się y zostaiących. fol., kart 2.

Druk z połowy XVIII w. Powołuje się na kontrakt z arendarzem żydem z r. 1725. — Wyrzeka na trudność dostania białej monety. Powiada, że Stara Warszawa wypłaca kontrybucji poglównego na rok blisko 14.000 złotych. Wszyscy używają czerwonych złotych i mieniają je ze stratą na monetę białą.

Jagiell. — Ossol.

— Prospekt Przewodnika Warszawskiego 1788. w 8ce, k. 4.

Ob. zaraz niżej pod Przewodnik z r. 1788.

— Przewodnik Warszawski z ordynacyą Poczty. Warszawa, druk M. Grölla, około 1770 r. w 16ce.

Toż... 1771.

Przewodnik Warszawski czyli nowy kalendarz na r. 1772. Warszawa, M. Gröll. w 16ce.

Toż... z r. 1773. w 16ce.

Toż... z r. 1774. w 16ce, k. 38.

Przewodnik Warszawski czyli Nowy Kalendarz Na Rok 1775. w Warszawie. Nakładem Michała Grela. I. K. Mei Bibliop. y Kommiss. Nadwor. w 16ce, k. 46 (ark. A—E₁₀).

Mieści: Spis ulic; kościoły i klasztory, szpitale, pałace (tych 65), studnie, poczty, trakty.

Toż... na rok 1776. Warszawa, Gröll. w 16ce.

Jagiell.(?) — Krasin. — Ossol.

— Przewodnik miasta Warszawy czyli Generalny Seryarz wiadomości warszawskich, układany w Warszawie 1783. w 8ce, str. 16 i 32 (końca brak).

Zapowiedziano wychodzenie co kwartał.

W cz. I są: Serjarz posiedzenia urzędów, rzemieślników, magazynów, hoteli, żydów, liwerantów. — Część II: Serjarz stancji osóbjurysdykcyi w Warszawie sądzących się. Tu wymienieni urzędnicy różnych władz.

Jagiell.

— Przewodnik warszawski, zawierający różne wiadomości Warszawskie. Warszawa, na Krakowskim przedmieściu N. 438; w ekspedycyi Dzienn. handl. 1788. w 8ce.

Nr I z 15 września str. 30 oraz Prospekt str. 8. W numerze tym od str. 3—18: Specyfikacya stancyów. Specyfikacya miejce wiktuałów do str. 27. — Targi warszawskie do str. 29. — Nr II z 22 września str. od 31—54. — III z 29 września str. od 55—86. — IV i V. — VI z 20 paźdź.

str. od 135—166. — VII 27 paźdz. str. od 167—197. — VIII z 3 listop. str. od 199—222. — IX z 10 listop. str. od 223—245. — X z 17 listop. str. od 246—269. — Nr XI, XII. — XIII z 8 grud. str. od 317—348 i 16. — Nr XIV i XV.

Wydawano co tydzień arkusz.

Toż... Rok 1789. w 8ce, od str. 565—612

Toż... Rok 1790. w 8ce.

Toż... Rok 1791. w 8ce, str. 146.

Wyszło numerów 4.

Numer III str. 85—114; nr IV od str. 115—146.

Toż... na Rok 1792. W Drukarni na Krakowskiem Przedmieściu N. 427 nie daleko Poczty. w 8ce.

Nr IV od 4 do 11 sierpnia 1792 mieści:

- 1) Resztę alfabetu raportu stancji przyjezdnych do Warszawy od 1 do 15 lipca.
- 2) Raport odjezdnych z Warszawy od 1 do 15 lipca.
- 3) Raport stancji przyjezdnych do Warszawy od 15 lipca do 1 sierpnia.
- 4) Stancje do najęcia w Warszawie. — Nr V O stancjach przyjezdnych do Warszawy od 1 sierpnia.

Jagiell. (r. 1788) — Uniw. Warsz.

— Reglement für den lustiz Magistrat der Haupt-Stadt Warschau. Warschau gedruckt bey I. C. G. Ragozy. (1796). fol., str. 30 lb., k. 22 nlb.

Krasiń. — Uniw. Warsz.

— Glückliche und wahrhaftige Relation, wie die Stadt Warschau von S. K. M. den 1 Iuli glücklich wieder eingenommen worden. 1656. w 4ce, k. 4.

— Relation Oder Warhaftiger Bericht, Wie es bey der von Seiten Sr. Churfl. Durchl. zu Brandenburg ec. wider die Pohlen und Tartern vor Warschau erhaltenen Victoria daher gangen, de Dato 31. Julij. Anno 1656. aus dem Churfl. Haupt-Quartier Prag, vor Warschau. Gedruckt im obgemeldten Jahre. w 4ce, k. 2.

Ob. Relation.

— Rozłożenie summy 400.000 rp. podatku rocznego na miasto Warszawę i Iurydyki z przedmieściami. fol., k. 6 nlb.

Krasiń.

— Taksa Marszałkowska... ob. Taxa, Taxy — Bieliński Franc.

— Taryffa Miasta Warszawy do składki na Koszary na rat sześć cztero miesięcznych w roku 1784. ułożona, perceptę z kwitami zgodną okazująca. w 8ce, k. 43 (sygn. F).

Dan w Warszawie na Sessyi d. b. mies. październ. 1786 r.

Ob. wyżej: Podziękowanie.

Sobieszczański Rys 1848 str. 124.

Dzików — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Urządzenie magistratu co do handlarzy... ob. Urządzenie (1795).

— Uwagi względem podatku z Miasta Warszawy. w 8ce, str. 22.

Po r. 1790.

Sobieszczański Rys str. 95.

Ossol. — Uniw. Warsz.

— Uwagi nad prośbą żydów... ob. Uwagi.

— Krotkie Uwiadomienie o przywilejach i prawach Miastu Warszawie a nadewszystko szczególnym zgromadzeniom, To Jest, Konfraternii Kupieckiey y Cechom Rzemieślniczym, względem przeszkod które Zydzi onym zrzadzać zwykli, służących. Kurze Nachricht von den der Stadt Warschau und vorzüglich der Kaufmanns-Confraternitait und den Gewerks-Innungen dasselbst zustehenden Privilegien und Rechten, wie auch von den Hindernissen, welche ihnen die Juden bey Ausübung dieser Rechte und Privilegien in den Weg zu legen pflegen. (1797). fol., str. 23 (sygn. F₃).

Druk synopt. po polsku i po niem.

W 19 paragrafach zestawie ten memoriał prawa Warszawy względem Żydów od przyw. z r. 1483 do ustawy grodz. z r. 1793. Ustawy te zakazują Żydom inkolat, handlu, szynkarstwa, a straż nad tym powierzona była jurysdykcji marsz. (zaś w razie nieobecności króla jurysd. starostów grodzkich). Tylko w czasie sejmów handel i pobyt były dla Żydów wolne. Od czasu Stan. Aug. nastąpił rozrost Warszawy, a Żydzi zaczęli się masowo osiedlać. O ordynacji Lubomirskiego 1770 i Mniszcha 1784. O rzezi (koszornej) i o garkuchniach żydowskich. O okresie rządów Buxhewdona i jego „urządzeniu“ z r. 1795. O urządzeniu Hoyma z 5 marca 1796 i zaprowadzeniu wolności dla Żydów. Kupcy do bankructwa, a rzemieślnicy do ostatniego ubóstwa zostali doprowadzeni. Liczba mieszkańców po rewolucjach spadła ze 100.000 do 50.000.

Bibl. w Sucheju.

— Użalenie miasta Warszawy przeciwko Żydom handle i rzemiosła prowadzącym w roku 1768. podane. d... lipca. fol., k. 9 nlb.

Krasiń. — Uniw. Warsa

— Varsavia cum circumjacentibus... expressit (1796)... ob. Albertrandy Jan.

— Warschau den 23 Januarij. (1703). w 4ce, k. 1.

— Warschau den 5 Febr. (1703). w 4ce, k. 3.

— Warschau den 11 Februarij. (1703). w 4ce, k. 1.

Inne relacje wojenne z czasów inwazji Karola XII ob. pod Karol XII.

— Das frohlockende Warschau, oder umständliche Beschreibung, so wohl der am 24. Januarii dieses 1734. Jahres wegen dem zu Cracau den 17. ejusdem glücklich vor sich gegangenen Crönungs-Actu, Ihro Königlichen Mayestät von Pohlen Augusti III und dero Königlichen Gemahlin Mariae Josephae, zu Warschau allhier gemachten illumination, als auch des, nach beyderseits Königlichen Majestät höchst-erfreulich-erfolgter Anherkunft, den 25. November a. c. von Ihro Majestät dem Könige allhier gehaltenen Einzuges, und der am Abend darauf erfolgten Illumination, wie nicht weniger der, zu allerunterthänigster Empfangung Ihro Majestät von hiesigem Magistrat und Bürgerschaft aufgerichteten kostbaren Ehrenpforte. Gedruckt zu Warschau im Jahr 1734. in der Druckerey des Collegii Soc. Jesu. w 4ce, k. 3 nlb. i str. 48.

Pod przypisem Augustowi III podpisał się autor G. E. J.

Inne niem. opisy koronacji Aug. III ob. w tomie XII 288 (Krönung Gesch., Nachricht).

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Un. [Warsz.

— Varsawe Ridicule, & autres Pièces nouvelles. La Voix De La Nature Et De La Raison, Ou Lettre d'un Gouverneur au Pere de son Eleve. Lettres Sur Le Caractere Des Anglois. Lettres Sur La Creation De L'Arbre De Vie. Rédigé par Mr. L. C. M*****. A Londres, aux dépens de l'Auteur. Imprimé par Laurant, 1740. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 110 i 5.

Ob. tom XXII str. 2.

W całym tym zbioru rymów dotyczy Polski tylko wiersz początkowy (str. 1—17): Varsowie ridicule. (Pisany jest na wzór St. Amanta „Rome Ridicule“ i Petita „Paris Ridicule“). Autor wierszyka zjadliwie wy-

raża się o Warszawie: sans murs, sans defence et sans loix. — Wyśmiewa zamek (triste couvent, sale grange), opisuje błoto i brudy, skardną Wisłę, pałace zrzuconowane, ich ohydne wnętrza i umebłowanie. Opisuje wojewodę i jego orszak (escadron de ces moustaches effarées) i posłów zrywających za poczęstunek sejm „en trois mots de mauvais latin“. Nie podoba mu się i ubiór Polaków (peuples tondus comme des moines), których nazywa: esclaves valets de valets. — Cały ten wierszyk utrzymany w tonie zjadliwym, jak zresztą i inne niektóre utwory, do nas już się nie odnoszące (np. listy z Londynu).

Autor nie umiem wskazać. Był nim jakiś cudzoziemiec, który starał się o łaski hr. (Jerzego?) Flemminga, bo na str. 68 dedykuje mu swoje „Stances irrégul.“, w których go wychwala. Ale w Polsce zdaje się długo nie popasał, bo zbiorek drukowany za granicą.

Zbiorek ten wzbudził widocznie w Polsce ogromne oburzenie, skoro w dwa lata później ukazała się obszerna odpowiedź wierszem i prozą pt.:

Varsovie Vengée Et Son Apologie Avec Des Reflexions Morales, Politiques Et Autres. [Tu ozdobnik]. En Pologne MDCXLII. (1742). w 8ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 68.

Autor tej odpowiedzi odmawia w przedmowie swemu przeciwnikowi uczciwości; zakrywa on to „que la Pologne a de plus respectable“. Po czym przedrukowuje wiersz inkryminowany i swaleza go na różne sposoby.

Od str. 1—7 polemizuje wierszem: Peinte d'un fidele pinceau La capitale du Sarmate Ne fera jamais voir cet infame tableau Ou ta sottte fureur eclate... Si tu pretends briller par quelque nouveau coate Au fond des petites maisons Cours, va, cache nos yeux ta folie et ta honte... (Ten przejrzysty kalembur świadczy za autorstwem Polaka).

Po czym proszą opisuje, jak autor Vars. Rid. sam się przyznał przed jednym z wyższych dygnitarzy koronnych do autorstwa i prosił o protekcję. Do Polski zgłasza się mnóstwo cudzoziemców szukających fortuny. Wysoka kultura szlachty w Polsce. Piękne pałace w Warszawie; ulice są szerokie i brukowane. Piękno i wielkość zamku. Śliczne położenie Warszawy. Kościoły. Zakony (misjonarze, wizytki, teatyni). Pochwały królowej i dzieci król. Opisuje pałac kanclerza. Panegiryk dla króla (jeune, guerrier, conquerant, docile, modeste, humain itp.). — Tu wtrącona jakaś historia wschodnia o Mansorze, kalifie Maroka.

Od str. 39 do końca idzie „Satyra“ wierszem, dedykowana królowi, a ofiarowana mu w dzień N. Roku (1742). Satyra ta ma na celu wykazać „le ridicule des souhairs“; temu samemu poświęcone są końcowe uwagi prozą.

Treść podana w „Wieku“ (dziennik) 1888 nr 14—15. — Askenazy Dwa stulecia II 476 przypisuje (bez dowodu) autorstwo „Varsovie vangée“ Franc. Bielińskiemu, co wydaje się mocno nieprawdopodobnym. Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— Warszawa Do Jego Królewskiej Mosci, W Czasie Oddalenia Się Do Wolborza. Parodya z Horacyusza. Divis orte bonis, optime Romulae Custos gentis, abes jam nimum diu. (po r. 1764). w 4ce, k. 2 nlb.

Autor mówi, że król „w pierwiastkach wieku“ był na jego łonie starownie wypieszczonym. Warszawa wzdycha za Stanisławem, za którego się rozbudowała. Stoją za szańcem domy warownie, Pallas ma zbrojownie w księgach, Mars w arsenał...

Ob. tom XXV 37. Akad. — Krasin.

— Warunek względem kommissy bankowej w mieście naszym Warszawie. fol., k. 1. Czartor. — Dzików.

— Wezwanie magistratu m. Warszawy do possessorów i komorników, w kwestyi podatkowej. (Warszawa d. 19 Stycznia 1795), w druk. P. Dufour. fol., str. 1. Krasin.

— Wiadomości Warszawskie (1762—1795)... ob. Wiadomości.

Por. wyżej: Anzeigen.

Sobieszczański Rys 1848 str. 110.

— Woyt cyrkułu trzeciego miasta Warszaw 1794. fol., k. 1.

Bibl. w Suchej.

— Wywód z praw krajowych y szczegulnych miastu Warszawie nadanych okazujący, że pretendowana, przez IMPANA Teppera lokacya Żydów w Raszynie iest prawu maiestatycznemu y mieyskiemu przeciwna a Śkarbowi koronnemu szkodliwa. (1784). fol., k. 2. Sobieszczański Rys 1848 str. 99.

Jagiell.

— Zbiór praw... ob. Zbiór.

— ob. Accord (Übergabe 1656) — Actum (z r. 1787 i nast.) — Af-beeldinghe (ryba w Wiśle 1624) — Aleksandrya — August II (wjazd 1697) —

August III (wjazd 1734) — Begebenheiten (1790) — Bericht (1656, 1725, 1653) — Bernitz (Catalogus plantarum 1652) — Bernouilly (Reisen 1780) — Beschreibung (1698, 1574) — Bieliński Franc. (taksy i inne rozporz. z roku 1760) — Brief (1656, 1701) — Büsching A. F. (evangel. Confessionen 1784) — Buxhewden (1795) — Cagliostro (1786) — Capizuchi (Sobieski, Łazienki) — Chroński K. (żydzi 1789) — Conditions (1656) — Continuation (1697) — Copia (1704) — Copior (1656) — Coxe (Travels 1784; tu opis) — Dawidson J. Józ. (1755; tu kilka jego broszur o obyczajach relig. w Warsz.) — Dekert — Demonstracja (1789) — Deputacja (1794, 95) — Deputacji (Żydzi 1789) — Description (1764) — Diarium (des Congresses 1704) — Directorium (archidiaconatus 1750) — Doniesienie (1790) — Dowód (1776) — Dubrawski M. (Warsch. Kalender 1694) — Durini (1769; tu o Żoliborzu, Ujazdowie, Wilanowie) — Dyaryusz zgromadzeń miasta Warszawy (1791) — Dyspozycye (1765; o bezp. i ochędóstwie) — Dzwon (ob. Tomaszewski 1791) — Einzug (der mosk. Gesand. 1680) — Elekcja urzédników i dezyderja (1792) — Eleonora (Koronacja 1670) — Endersch T. (Episcopatus 1755) — Erndtel Christian. (physice illustrata 1730) — Etrennes (1767) — Fortia (Voyage de deux Français 1791) — Foxhal warszawski (1785) — Freund (An einen 1701) — Frischmann (Comitia 1669) — Fryderyk Wilhem (warsz. hipoteka 1797) — Gazette à Paris (1706) — Giornale del Campo Cesareo (1688) — Gordon J. (Gentilitia Siren 1679) — Gravamina — Guarini (Lettere 1598) — Hube (Topogr. 1796) — Incendium (1607) — Jarzemski Adam (Gościniec, opis wierszowany 1643) — Jezierski J. (Ktoś 1790) — Kommissya (1789) — Konstytucye (1589) — Krasiecki Ign. (Organy 1788, Wiersze 1789; podróz z Warsz.) — Kreitel (1776) — Kriegstheatrum (1718) — Królikowski Kaz. (o naprawie ulic i dróg 1752) — Le

Laboureur (1647; opis) — Linowski Łukasz (pseud. Sawickiego 1611) — Listy tu w Warszawie (1790) — Lubomirski Stan. marszałek (szereg odezwo i nakazów w sprawach Warszawy) (1768—77) — Łukaszewicz Józef (Powitanie Małachowsk. 1791) — Makulski Franc. (1791) — Manifest do obywateli Pragi (1777) — Medem O. (Relation 1765) — Mędrzecki (do prześw. deputacji 1789) — Merkel (Reise 1796) — Miasta koronne (1791—3) — Minasowicz (Kraków i Warszawa — w Zbiorze 1782) — Mniszech Mich. (Ordynacja żydów 1784) — Most — Myśli patrzącego przez okno (1791) — Nachrichtung (Eroberung 1656) — Naumański Jan (Kurier Polski 1729, Relata refero 1729, Wiadomości 1730) — Nufer Friedrich (Gefangenschaft 1795) — Obwieszczenie komisji policyi (1790—1) — Obwieszczenie magistratu (1795) — Obwieszczenie prezydenta względem żydów (1792) — Odpowiedź (na żądania kanoniczek 1763, wójta 1790) — Okowy (1794) — Opisanie iluminacji (1789, 1791) — Opisanie festynu 1788, fajerwerku 1764, ekspozycji 1733) — Oraczewski F. (List 1789) — Piaseczyński (Informacya w sprawie coll. Vars.) — Poniatowski Stan. August (Relation 1764) — Praga (Relation 1656, Demonstracya 1789, Manifest) — Projekt (nowo zask. żydów 1789; ob. Kilien) — Przełożenie okoliczności do teatru (tom XXV 342) — Przestroga jadącym do Warszawy (1771) — Rada (1794) — Reise (ob. Seume 1795) — Relation (1656, 1704) — Rönnow M. (In Vars. foedus 1706) — Rychłowski Ignacy (Inkorporacja wójtostwa) — Rzewuski Wacław (Mowa 1761) — Sadebeck (Polens Ende 1797; Beschreibung von Südproussen 1798) — Schau-Bühne (1734) — Schlesien (1796) — Schulz Fr. (Reise 1795) — Seume (Reise von Warschau 1795) — Sobieski Jan (pomnik) — Staats-Mann (Der Curieuse 1698) — Staats Schau-Bühne (1734) — Steiner Chr. (ludność 1778) — Sułkowski Aug. (Manifest 1777; broni praw Żydów

w Warszawie) — Święcki (Topogr. Masoviae) — Świnarski — Szoldrski A. (Informatio de crucifixo 1639) — Szubski Mik. (1637; tu pochwały Warszawy) — Suwarow (1799) — Szpitale warszawskie — Taxa Marszałkowska (Lubomirskiego, Mniszcza, Zamoyskiego; tu ceny różnych towarów) — Theatrum (1710, widok i plan) — Theatrum cosmographicum (1689) — Tirregaille (Plan de la ville 1762) — Tomaszewski J. (Dzwon starop. fabr. 1791; tu obraz ówczesnej Warszawy) — Toonel der Stenden (1682) — Törbund emellan (1705) — Tralles (1767; tu opis ze stanowiska lekarskiego) — Ujazdów — Urządzenie kordegardy (1793) — Urządzenie magistratu (handlarze 1795) — Ustawy (1753) — Uwagi względem podatku — Walewski Michał (Opinia) — Warunek (bruki) — Verzeichniss der Confoederationspunkten (1704) — Winiobraćcy (1785) — Viridarium varsaviense (1730) — Władysław królewicz (Wyjazd z Warszawy 1617) — Wohlthäter (1788) — Wolnomularze — Wrzall (Memoirs 1799) — Wywód (1784) — Zakrzewski Ignacy — Zbiór praw (1790) — Zuernern A. (Reise 1738) — Zuruff (1796).

Przepisy konst. sejmowych, odnoszące się do Warszawy, zestawia Inwentarz Vol. leg. I (1860) str. 288 i II 84.

Zestawienie literatury o dziejach Warszawy podaje Finkel Bibl. hist. str. 2016, a zwłaszcza pod nrmi 17215—17238. — Także zestawiono tę literaturę w artykule o Warszawie w Słowniku geogr. XIII str. 85—96.

Z ważniejszych prac, odnoszących się do dziejów XVI—XVIII wieku, wymieniam: Gołębiowski Opisanie hist. stat. m. Warszawy 1827. — Weinert Starożytności Warszawy (1848—1855). — Sobieszczański Rys hist. statystyczny wzrostu i stanu Warszawy 1848 (odbitka z Bibl. Warsz.). — Tenże Warszawa (w Encykl. Org. XXVI i odbitka). — Tenże Opowiadania o Warszawie 1872. — Dziewulski Warszawa I. — Smoleński Mieszczanstwo warsz. 1917. — Tenże Warsz. Komisja boni ordinis 1914. — Płaśnik Miasta i miesz. 1934 str. 214, 281—290 i passim. — Słownik geograficzny XIII str. 85.

Smoleński poświęcił także i w innych swych pracach sporo miejsca dziejom Warszawy w epoce Sejmu 4-letniego. — Obacz także

o tym okresie Korzon Wewn. dzieje II (1897)
§ 50—4, zwłaszcza zaś na str. 358—80.

Warszawskie gazety (czasopisma)

ob. Anzeigen (Wöchentl. 1762—3) —
Biblioteka (Warszawska 1788, Ekonom.
Meiera 1788) — Bibliothek (Polsische
1787, Mizlers 1754—5) — Bulletin
National (1794) — Courier de la Po-
logne (1776—9) — Dziennik Handlowy
(1786—93) — Dziennik Warsz. (1788) —
Dziennik Powstania (1794) — Dziennik
Sejmowy — Gaz. Korrespondenta Warsz.
1792—9; Krajowa 1794; Narodowa
1791—2; Obywatelska 1794; Patryotycz-
na 1794; Powstania 1794; Rządowa
1794; Warszawska 1774—96; Wolna
1794 — Gazette de Varsovie (1758—
93) — Gazety z Warszawy (1701,
1734—6) — Intelligenzblatt (1796—8) —
Journal Litteraire (1777) — Journal Po-
lonais (1770) — Journal Historique
(1794) — Journal Hebdomadaire (1788—
92) — Korrespondent Krajowy (1793) —
Korrespondent Narodowy i Zagraniczny
(1794) — Korrespondent Warszawski
(1795—9) — Korrespondenta Pismo
(1794) — Kurjer Cudzoż. (1733—6) —
Kurjer Polski (1729—99) — Kurjer
Extraord. (1761) — Kurjer Warszawski
(od 1761) — Magazyn Warszawski
(1784—9; ob. Świtkowski) — Naumański
Jan (Kurjer polski 1729, Relata refero
1729, Wiadomości 1730) — Pamiętnik
Polityczny i Historyczny (1782—92; ob.
Świtkowski P.) — Przyjacieli Ludu
(1794) — Wiadomości — Zeitung (War-
schauer 1759—63, 1791—94).

Warszawy plany i rysunki ob. Bie-
ster (plan 1796) — Bodenehr (widok
1730) — Braun (Theatrum urbium
1597; widok) — Canaletto (prospekt
z r. 1771) — Cellarius (widok 1659) —
Description de la Pologne (1729; wi-
doki miast) — Duviviers (Mokotów,
Łazienki, plac Zygmunta; szychy An-
nety Tyszk.) — Erndtelius (1730; tu
widoki Warszawy, Marymontu i kol.
Zygm.) — Hennequin (Plan iconogra-
fique 1779, planta 1779) — Houfnagel
(rycina w dziele Brauna i Hogenbergha
1618 z tekstem łac., z herbami i 3
polsk. kostiumami) — Kalender (Hist.

genealog. 1796; tu plan Jaettninga) —
Kriegs-Theatrum (widok 1718) — Locci
(Delineacja 1686??) — Pistor (plan
z r. 1794, w dziele „Memoires“ 1806) —
Puffendorf (1656) — Sommer (prospekt
Warszawy wydany w Wiedniu 1750) —
Theatrum (1650, 1710) — Tirregaile
(plan z rozkazu Bielińskiego 1762, ob.
tom XXXI str. 166) — Zanoni-Ricci
(1772).

Bibliografię planów i widoków Warsz. podał
Sobieszczański w „Kalendarzu Ungra“
1867. — Kilka reprodukcji z dawnych
sztychów jest w II tomie Korzona Wewn.
dziejów (II wyd.) — Kraushar Warszawa
za sejmu Czter. w obrazach Vogla 1910. —
Tenże Widoki Karola Albertiego 1912. —
O widokach Canaletta obacz: Sawicki
Bern. Belotto Canaletti. Warsz. 1934. —
Fritsche Bern. Canaletto 1936.

Warszawianin w domu ob. Kossa-
kowski Józef.

Warszawianka, dnia 17 Kwietnia
1794. w 8ce.

**WARSZAWIENSIS (Varsoviensis) Ma-
teusz.** Kazanie Na Pogrzebie Wieczny
Pamięci Godnego Jego M. Pana P.
Dobiesława Przeborowskiego Sędziego
ziemskiego Poznańskiego miane w Po-
znaniu w Kosciele Farskim S. Magda-
leny 8 Junij 1621. W Poznaniu w Dru-
karni Jana Rossowskiego R. 1621. w 4ce,
k. 14 nlb. (sygn. D₄).

Przyp.: Janowi Niegolewskiemu przez Ma-
teusza Warszawian.

Druk gocki.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin. —
Ossol. — Raczyń. — Uniw. Lwow. —
Uniw. Warsz. — Warsz. pow.

— Vox Salomonis Tempus puta-
tionis advenit Cant. II. v. 12. Quae
sensu morali omnes homines (Christum
Dominum et matrem Ejus Sanctissimam
excipiendo)... ad putationem pec-
catorum suorum invitat, et idonea tem-
pora falcesque aptas pro eadem indicat.
Explanata a Patre Matheo Varsoviense
e S. J. Theologo. Cracoviae in Officina
Caesarii S. R. M. 1651. w 4ce, k. 13,
str. 565, ind. k. 19.

Ded. Casimiro Flor. Czartoryski episc. posn.
duci in Klewan... Matthaeus Varsaviensis
S. J. — Prooemium et series capitum.
Joher 4420.

Akad. — Bibl. w Suhej — Dzików —
Jagiell. — Uniw. Warsz.

Toż... Cracoviae In Officina Franc. Cezary S. R. M. Typ. Anno Dom. 1652. w 4ce, k. 13, str. 566 i indeks.

Dedykowane: Casimiro Florianio Czartoryski Dei et Apostolicae Sedis Gratia Episcopo Posnaniensi, duci in Klewan.

Maciejowski Polska I 393—4. — Tenże Piśm. pols. III 686. — Brown Bibl. 415. — Encykl. Orgelb. XXVI 507. — Jocher 6226. Czartor. — Ossol. — Uniw. Warsz.

Warszawy (z) Tadeusz ob. Krawczyński Stan.

Przetłumaczył „Uwagi nad regułą“ Bernarda z Bononii (1789), o czym ob. t. XII 501.

WARSZEWICKI (Varsevitius, Varsavitius) Krzysztof, sekret. król., potem ksiądz i kanon. krak. (ur. 1543 † 1603). Apologia. Huic praemissa est Nicolai Regij Germani, que eius Apologiae causa fuit Epistola. Impressum Vilnae, Anno D. 1584. w 4ce, k. 16.

Ded. Stanisław Karnkowski archiep. gnesnen., dat. Vilnae 24 martii.

Jest to odpowiedź Warszewickiego na polemikę, z jaką Mik. Rhegius (pseudonim Franckena, ob.) wystąpił przeciwko jego piśmu „Pro Christi fide et Petri sede“. — Wspomina tę polemikę Wierzbowski w swej monografii pt. Krzysztof Warszewicki 1887 str. 106, 125, 296. — Wiszniewski IX 81, 183.

Warszewickiego wziął też w obronę przed Franckenem Piotr Lilia (1584); ob. tom XXI 275.

Warszewicki przedrukował „Apologię“ w dziele swem „De cognitione“ (1600), o którym ob. niżej.

Na egzemplarzu Apologii w zbiorze Hier. Wildera znajduje się własnoręczna dedykacja autora: Domino Pilzno (Glicio) C. C. et rectori Acad.

Ossol. — Petersb. publ. — Szembek — Uniw. Lwow. — Zieliń.

— Christ. Varsevicii C. C. Caesarum, Regum, Et Principum, Unius et Eiusdem Partim Generis et nominis, partim etiam imperii ac dominationis, Vitarum Parellelarum, Libri Duo. Quod quorum quodque contineat versa pagella monstrabit. Accessit rerum et verborum memorabilium locupletissimus index. Cracoviae, In Officina Jacobi Sibenecher. Anno Domini MDCIII (1603). fol., k. 3 i str. 168.

Dedyk. Rudolfowi II, dat. Cal. Jan. 1603. Są to naśladowanie pomysłu Plutarcha paralelne żywoty (dwóch Dariuszy, Augusta

i Augustula, Konstancya I i XV, Karola Martela i Karola lotaryńsk., dwóch Berengariuszy, dwóch Baldwinów i dwóch Alfonsów, dwóch Franc. Storzów, Wład. Jagiełły i Zyg. Augusta (Jagellonis primi et ultimi). Warszewicki dość niedoświadczony kompilował przy tym szczerze dostępne mu źródła. Panowanie Jagiełły oparł np. głównie na Kromerze, a potrosze na Długosza. — Tylko panowanie Zyg. Aug. przynosi sporo szczegółów źródłowych.

Zygmunt III „na żądanie niektórych senatorów“ miał podobno zabronić rozszerzania tej książki (zakazu takiego nie znam, ale dosłownie o nim Keckerman Systematis II 1613 str. 1870). Przyczyną zakazu było, jak się zdaje, to, że Warszewicki omawiał małżeństwo Zyg. Aug. z dwiema po kolei siostrami (podobne do małżeństw Zyg. III); a w epoce przedrozkoszowej były te małżeństwa Zyg. III namiętnie przez salachę zwalczane jako „kazirodzce“. (W istocie chodziło o wzmocnienie wpływów austr. na dworze).

Przeciwko zamieszczonej tu biografii Zyg. Aug. wystąpił Stan. Grochowski (August Jagiełło wzbudzony 1603). — Istotnie Zyg. Aug. sądził Warszewicki bardzo surowo.

Wierzbowski Krz. Warsz. str. 271 (omawia treść i wartość dzieła). — Bandtkie Hist. druk. krak. oraz Hist. druk. Król. Pol. III 64. — Braun De script. str. 57. — Bentkowski I 280. — Kraszewski Wędrówki literata 1839. — Wizerunki i roztrząsania 1840 nr 16 str. 191. — Wiszniewski VIII 146

Czartor. — Czetwert. — Jagiell. — Krasin. — Morzstyn — Ossol. — Przeźdz. — Raczyn

— Toż... Libri Duo. Auctore Christoph. Varsevicio C. C. Quod quorum quodque contineat, pagella post praefationem monstrabit. Francofurti Apud Wolfgangum Richterum, sumptibus Nicolai Steinii MDCIV (1604). w 8ce, k. 16, str. 431 i k. 1.

Dedyk. Rudolfowi II.

Przedruk frankfurcki stoi zapewne w związku z trudnościami rozpowszechniania druku krak. ? Na końcu przemowa do czytelnika z datą Crac. 28 marca 1603.

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Praezda.

— [Toż, pod tytułem:] Speculum Analogiae et Matamorphosis aliquot Magnatum Hoc est: Caesarum, Regum et Maximorum Principum Unius Et Eiusdem Partim generis et nominis; partim etiam imperii ac dominationis Vitarum Parellelarum Libri Duo, In

Quibus Regnorum et Imperiorum subitae mutationes, rerum ac temporum vicissitudines, varii humanae vitae casus, ac denique tam laeti, quam tragici aliquot Regum exitus cognoscuntur. Et quidem eorum, qui partim eodem nomine et genere; partim etiam in Imperio et Dominatione pares; moribus vero a se dispares fuerunt; et quod horum alter in Imperio feliciter arte quaesivit; alter eius nominis funditus extirpavit, comparatio hic recensetur. Auctore Christophoro Varsevicio C. C. Quod quorum quodque contineat, pagella post praefationem monstrabit, Francofurti, Apud Wolfgangum Richterum, sumptibus Nicolai Steinii. MDCVIII (1608). w 8ce, k. 8 i str. 431 i k. 1.

Dedyk. Rudolfowi I.

Jest to tylko nowy tytuł dodrukowany do edycji z r. 1604.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

— Christophori Varsevicii, Pro Christi Fide, Et Petri Sede, Orationes III. I. Ad Regem. II. Ad Senatum. III. Ad Equites. Cracoviae. Typis Andreae Petricovij. Anno Domini MDLXXXIII. (1583). w 4ce, k. 52 nlb.

Druk antykwą, tylko ded. kursywą.

Dedyk. Janowi Zamojskiemu od autora.

W dziełku tym, składającym się z 3 mów (do króla, senatu i rycerstwa), uderza na dysydentów; ich wpływowi przypisuje upadek władzy monarchicznej w Polsce; omawia stosunek Kościoła do władzy królewskiej i twierdzi, że autorytet króla opiera się na papieżu (teza Orzechowskiego!); zbija baśnie o papieża i zwłasczcha o papieża Joannie (której to baśni źródłem jest Marcin Polak); omawia powinność uiszczania dziesięcin i wykazuje pierwszeństwo stanu duchownego.

Odpowiadał na to Mik. Francken (ob.), a replikowali temuż Warszewicki (Apologia, ob.) i Lilia (Responsio).

Wierzbowski l. c. str. 105 i 290 omawia bliżej treść.

Na egz. Bibl. Uniw. Warsz. własnoręczny przypis Staa. Sokołowskiemu.

Wiszniewski IX 81. — Bandtkie Hist. dr. III 197. — Jocher 2918 i 8739. — Wierzbowski Bibl. I 448. — Piekarski Katal. kórń. 1929. — Kotula Właściciela nr 474. — Krzyżanowski w „Reform. w Polsce“ 1935 str. 101.

Akad. — Czarniecki — Czartor. — Drezd. publ. — Dsiedusz. — Jagiell. — Kórnik —

Ossol. — Szembek — T. P. N. w Pozn. — Uniw. Warsz.

— Clypeus spiritualis (Vilnae 1582, Pragae 1593, Stockholmiae 1594, Cracoviae 1598)... ob. pod: Clypeus.

Z dedykacją Sigismundo principi Sueciae, podpisaną w Wilnie 1582 przez Warszewickiego. — Warszewicki nie jest jednak autorem, lecz tylko wydawcą. Dzieło było napisane w Polsce po łacinie w początkach XVI wieku (około 1520), a potem przetłumaczone na język polski i wydane w r. 1533 pod tytułem: Tarcza duchowna (ob. bliższe szczegóły w t. XXXI str. 27). Tekst łaciński dostał do swych rąk Warszewicki i ogłosił go drukiem.

Wierzbowski Bibl. I 665 i III 2930. —

Brückner Liter. relig. 1902 III 153. —

Lechicki Mecenat Zyg. III str. 262. —

Wierzbowski Pisma nieznan. str. 246. —

Tenże Krz. Warszewicki 1887 str. 328.

— Christophori Varsevicii Canonici Crac. De Cognitione Svi Ipsivs Libri Tres. His accesservnt Alia Eivsdem, Partim antea quoque partim nunquam aliàs edita opera; De morte et immortalitate animae: De factis et dictis Jesv, meditationes tres; totidemque pro Christi Fide et Petri sede, ad Ordines Regni Poloniae Orationes: in Psalmos quos vocant Poenitentiales, et in Jubilum de Nomine Jesu D. Bernardi paraphrasis, et B. Mariae Virginis Encomium. Cracoviae in officina typographica Jacobi Sibeneycher, Anno Domini MDXCIX (1599). fol. k. 6 i 207.

Dedyk.: Clementi VII Crac. 29. Sept. 1599. Wierzbowski I 678.

Płockie Semin. — Uniw. Warsz.

— Christophori Varsevicii C. C. De Cognitione Svi Ipsivs Libri tres. His Accesservnt Alia Eivsdem, Partim antea quoque partim nunquam aliàs edita opera; De morte & immortalitate animae: De factis & dictis Jesv meditationes tres; totidemque pro Christi Fide & Petri sede ad Ordines Regni Poloniae Orationes: in Psalmos quos vocant Poenitentiales, & in Jubilum de Nomine Jesv S. Bernardi paraphrasis: & B. Mariae Virginis Encomium. Adiecta postremò est contra Nicolaum Regium Germanum, qui in eas Orationes scripserat, eiusdem Apologia. Et pro auita religione retinenda ad

Henricum Poloniae Regem Oratio. [Tu: gwiazdka]. Omnia & singula subiiciuntur iudicio & auctoritati Ecclesiae Orthodoxae. Cracoviae, In Officina Iacobi Sibeneycher, Anno Dñi, M.DC. (1600). fol., k. tyt. i k. 5 nlb., k. 207 lb. (sygn. A—Fff₃).

Wydanie tytułowe w porównaniu do dzieła poprzedniego.

Na odwr. tytułu: Gregorius papa XIII nobili viro Christ. Varsenicio. Datow. Romae 6 nov. 1573. — Tu wspomina występ Warsz. na sejmie oraz wzywa go, aby zawsze bronił Christi gloriam et regni (Pol.) salutem, quae nulla alia ratione obtineri potest, quam si fides cath. pure retineatur.

Potem idzie na 4 nlb. kartach: 1) dedykacja autora Clementi VIII, datow. z Krakowa 29 sept. 1599, oraz 2) Lectori S.

Wspomina tu listy papieża do Mik. Firleja i Stan. Gostomskiego, życzliwość papieża dla St. Mińskiego, pobyt kilku legatów w Polsce — wszystko jako dowód życzliwości Stolicy Apost. Wspomina niebezpieczeństwa ze strony Turków i heretyków, i mówi, że papież winien pogodzić dom austriacki z Polską, aby temu niebezpieczeństwu zabezpieczyć.

Zbiór ten zawiera następujące jego pisma:

1) De cognitione sui ipsius libri tres (k. 1—79). — Praca ta, tutaj po raz pierwszy ogłoszona, została napisaną w r. 1599. Ma treść teologiczną, a nie psychologiczną, jakby można po tytule się spodziewać. Autor mówi o podobieństwie człowieka do aniołów, o potrzebie pokory, o badaniu swego sumienia, o starożytnym zasadzie nosce te ipsum, o nędzy życia i o pysze, o modlitwach i postach. Na k. 59 verso wspomina o Bernardzie Wysockim (k. 59 verso), który wstąpił do bernardynów za wpływem ślubu swych rodziców, oraz przytacza kilka innych przykładów pobożności (np. z czasu swej podróży do Szwecji, k. 60). Porusza też kilka spornych problemów teolog., polemizując z różnowiercami.

2) De morte et immortalitate animae, ad Steph. regem (k. 79—100).

3) De monte et miraculis S. Crucis historia (k. 103—107). Na kartach 101, 102, 103 poprzedzają dedykacje: Petro palat. Raven. et Sigismundo cast. voivie. Miscoviis (datum in M. S. Crucis Calva 1599)... oraz: Patriarchae Caietano (z datą 30 julii 1600). Mówi tu, że schronił się na górę świętokrzyską, uciekając z Krakowa przed zarazą. Tam napisał „historiolam“, którą miał zamiar dedykować card. Caietano, ale ten zmarł przedwcześnie.

Jest to przeróbka polskiej broszury pt. Historia... (ob. tom XVIII). — Na końcu

o dobrodziejach klasztoru oraz wzmianka o spaleniu się klasztoru i biblioteki w r. 1459, o wizycie kard. Caietana, o eremiecie Kaszubie z Gdańska, nie chcącym jadać mięsa, o nagrobkach.

4) De factis et dictis Jesu meditationes tres (k. 107—133).

5) Pro Christi fide et Petri sede orationes tres (k. 133—174) z poprzedzającą je dedykacją: Bernardo Maciejowski (dat. 15 Julii 1600). Tu wychwala Sam. Maciejowskiego. — W mowach tych (ad regem, ad senatum, ad equites) zwalcza herezje i wiarę mahomet., wspomina różnych heretyków z grona szlachty (Górków, Szafranców) i piętnuje odstępstwa, np. Vergeriusa.

6) In septem psalmos... poenitentiales Paraphrasis (k. 175—83), z dedykacją Janusio duci Ostrogiensi et cast. crac. (dat. Jul. 1600).

7) In Irbilum Divi Bernardi de nomine Jesu Paraphrasis (k. 184—87) z dedyk. Sebast. Lubomirscio (dat. Cal. Aug. 1600).

8) De B. Maria Encomium (k. 188—90) z dedyk. Nicolao Volscio, marese. (dat. 6 Aug. 1600).

9) Apologia contra Nic. Regium (k. 191—201) z dedyk. Leoni Sapibae (dat. 15 Aug. 1600).

10) Ad Henr. I Poloniae Regem pro avita retinenda religione Oratio, habita Crac. 20 martii 1574 (k. 201—7), z dedykacją Laur. Goslicio designato episcopo posnan. (dat. 15 Aug. 1600).

Jak z tego widać, Warszewicki drukował ten zbiór w ciągu r. 1599 i 1600. Do dwóch pierwszych prac i do pracy czwartej nie dodał nowych dedykacji, natomiast zaopatrzył w nie prace inne. Niektóre z nich są świeżo napisane, inne są przedrukami (np. mowa z r. 1574).

Na egzempl. Bibl. Czerw. Dworu przypis własnoręczny autora: Exc. Dno Bernhardo Mossmillerio JVD. amicitiae ergo Pragae 15 Nouem. 1600.

Wierzbowski Bibl. I 694. — Jocher 4149. — Bandtkie Hist. druk. II 203—5. — Wiszniewski IX 183. — Kotula Właściciele rękop. nr 151 (egz. z supereksl. kapituły krak.). — Wierzbowski Krz. Warszewicki (1887) str. 155—63 (omawia bliżej zawarty tu traktat De cognitione).

Akad. — Czart. — Czarn. — Czerw. Dwór — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Petersb. — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Warsz. — Warsz. powsz.

— [Toż, pod tytułem:] Christophori Varsevicii C. C. Omnia quotquot extant, et quae non extant Opera Clementi VIII Pontifici Max. dicata, et in quatuor Volumina distincta: quorum primum Theologica et Etica; Oratoria secundum

et tertium; quartum continet partim Chronologica partim etiam historica. Quid autem quodque Volumen in se habeat, versa pagella singulatim monstrabit. Adiectae sunt postremo variae et diversorum ad Varsevicium et eiusdem ad diversos Epistolae. Omnia et singula Sacrosanctae Ecclesiae Catholicae Romanae iudicio et auctoritati subiecta sunt. Cracoviae, In Officina Jacobi Sibeneycher. Anno Domini MDC (1600). fol., k. 6 i 207.

Jest to znówu edycja tytułowa, z innym tytułem i z 4 kartami na nowo odbitymi. Należy ją odróżnić od dzieła pod podobnym tytułem (Omnia quotquot extant et que nondum in lucem prodierunt), o którym obacz niżej pod Turciae.

Wierzbowski Bibl. I 695. — Wierzbowski l. c. (1887) str. 236. — Łempicki Działalność Jana Zamoj. 1922 str. 154. — Piekarski Kat. kór. 1929, nr 1519.

Kórnik — Uniw. Warsz.

— De Concilio et Consiliariis Principis Liber (1597)... ob. w t. XVI 573 (pod Furio Ceriola) oraz niżej pod: 1) Turciae (1596) — 2) De legatis et legationibus (1595, 1597, 1646).

Krz. Warszewicki przetłumaczył pracę Cerioli z hiszp. na łacinę; autorem jej nie jest.

— Christophori Varsevicii Dialogvs De Morte. Ad Stephanum I. Regem Poloniae. Vilnae. Typis Illustriss: Do: D. Nico: Christoph: Radiwili, etc. Supremi M. D. L. Marszałci. Anno M.D.LXXXI. [Na końcu:] Vilnae, Martinus Cazymirieñ. Anno 1581. w 4ce, k. 4 nlb. i 45.

Ded. królowi dat. Vilnae 18 Junii.

Przedruk wyszedł w r. 1600 przy dziele: De Cognitione (ob. wyżej). Pomiedzy obu wydaniem są różnice, które omawia Wierzbowski Krz. Warsz. (1887) str. 143. Wierzbowski Bibl. III 2706 (podaje kart 65?). Czarneck. — Muz. Narod. (Czaps.) — Ossol.

— De beata Maria Virg. Encomium... ob.: De Cognitione (1600).

Dedyk. Mik. Wolskiemu.

— Christophori Varsavicii De factis Et Dietis Jesu Christi Commentarius. Cracoviae In Officina Lazari Anno Domini M.DLXXXIII (1583). w 4ce, k. 28.

Druk kursywa.

Przypis: Królowi Stefanowi ex Castris ad Plescoviam XXVIII Augusti 1581.

! Poprawione i pomnożone wydał powtórnie przy dziele: De cognitione sui ipsius (z przemową do króla na odwr. tyt.).

Omawia to pisemko Wierzbowski K. Warsz. (1887) str. 96, 106, 148.

Jocher 8174. — Wierzbowski I 447. — Piekarski Kat. kór. (1929) nr 1520.

Czartor. — Jagiell. — Kórnik — Szembek — Uniw. Warsz.

— Ad Gonzagam (1602)... ob. pod Oratio.

— Ad Guilhelmum V (1600)... ob. pod Oratio.

— Ad Henricum Oratio (1574, 1575)... ob. pod: Oratio.

— Ad Jacobum oratio (1603)... ob. pod: Oratio.

— In Jubilum Divi Bernhardi de nomine Jesu... ob. wyżej: Clypeus spiritualis (1598) oraz De Cognitione (1600).

— Christophori Warsavitii De Lavibus Ioannis Tarnouij. Castellani Cracoviensis, & summi in Polonia belli Ducis Oratio. [Tu ozdobnik]. Cracoviae, Typis Matthiae Wirzbietae. Anno 1585. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

U góry strony winieta ozdobna.

Na odwr. karty tyt.: Auctor Lectori. Tu mówi, że wpadły mu do ręki dwa żywoty Tarnowskiego pióra Orzechowskiego i Rożanki, oba w rękopisie. Te zużytkował tutaj i dopełnił. Datum Cracoviae Calendis Junii (1585).

Po czym na k. A₂ nadpis: Christophori Varsevicii De laudibus Joannis com. Tarnouij... Oratio.

Zaczyna od genealogii i od pochwał rodu, z którego tanquam ex equo Troiano wyszli ludzie mądzy i wojenni. Matka pochodziła od Zawiszy Czarnego. (Tu opowiada o Zawiszy). O wychowaniu, o podrózach, o pobycie Tarnowskiego w Portugalii. Męstwo Tarnowskiego i jego zwycięstwa. Jego panegiryczna charakterystyka. Jak zwalczał rozboje po lasach tarnowskich. O wizycie Jana Zapoły w Tarnowie i o pobycie Tarnowskiego na Węgrzech. O wielkiej bibliotece Tarnowskich (codices vastissimos, libros manu scriptos infinitos). O jego wykształceniu. O stosunku do Konst. Ostrogskiego i do innych magnatów. O jego godnościach. O jego stosunku do obcych monarchów (Tarnowski chciał w pewnej chwili przejść w służbę Habsburgów „in regnum et ditionem Bohemorum“). O opozycji przeciw niemu podczas wojny koczującej. O jego stosunku do obn Zygmunta.

Wierzbowski III 2781. — Tenże Krz. Warsz. 1887 str. 108 i 234 (tu porównuje z dziełkiem Orzechowskiego). — Piekarski Kat. kórń. (1929).

Przedruk z r. 1858 (w Bibliotece Polskiej Turowskiego).

Akad. — Czartor. — Dzików — Kórnik — Ossol. — Petersb. publ. — Raczyń. — Szembek — Wilanów.

— De Legato Legationeque (1595)...

ob. niżej pod: Turcicae quatuordecim (Cracoviae, Lazar, 1595).

Jest to pierwsze wydanie tego dzieła, kilkakrotnie potem przedrukowanego.

— Christophori Warszevicii Nobilis Poloni, Regii Oratoris Et Legati Exercitissimi de legationibus adeundis luculentissima Oratio. [Tu winieta: w płomykach anioł wsparty o szubienicę; pod szubienicą kościotrup. Wokół napis: Patris Soboles Religio Symmi Vera]. Lichae, Typis Guolgangi (sic) Kezeli. M.DC.III. (1604). w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 170.

W liczbowaniu od str. 161 pomyłka, stąd ostatnia strona oznaczona 160. — Druk kursywą.

Na odwrocie tyt. dedykacja Herm. Kirchnera historiarum professora: Paulo et Stanislao Orzechowski (sic) Polonis, in Acad. Hassiae principum Marpurgensi bonarum artium culturae incumbentibus. W dodanym na nast. stronie wierszyku wysławia Kirchnera inżyniera polskie oraz cytuje Zamojskiego.

Od str. 1: De legato et legatione liber. — Dziełko to ma charakter parenetyczny, jest „zwierciadłem” dobrego posła. Warszewicki wyszukaną łaciną (na to kładzie wielki nacisk) rozbiiera pytania, jakie poseł powinien mieć przymioty (być wykształcony, gładki, religijny, ostrożny, powinien pisać częste i trafne relacje itp. itp.). Zalecenia swoje popiera Warszewicki faktami, jakie w zakresie dyplomacji zaobserwował w swoim życiu — dużo przykładów cytuje ze stosunków polskich. Tak na przykład mówi o posle któregoś z księżyżąt włoskich, jak bojąc się przejazdu lasami pod Grodnem wrócił do stolicy, do króla nie dotarłszy. — O Dantyszku, jak posłował do Karola V (str. 20, 91, 95). — O woźnicach arc. Przerembskiego, posła polskiego do cesarza Ferd., którzy zaimponowali cesarzowi swoją znajomością łaciny (str. 51) i ulagodzili w ten sposób jego gniew. — O posłach tatarskich do króla polskiego, jak ich posadono na ławce, samiaś aby na kolanach do króla przemawiali (str. 69). — O uczestnictwie beretyka Frycza w poselstwie do Karola V

(str. 78). — O poselstwie Jana Tarnowskiego (str. 79). — O poselstwie Pawła Uchańskiego do papieża. — O arogancji posłów moskiewskich do Rzymu, którzy twierdzili, że w Moskwie mają piękniejsze budowle (str. 79) i o innych dowodach ich barbarzyństwa. — O posłach króla Stefana w Ratyżbonie i o ich zatargu z powodu Morona (str. 90). — O poselstwie Montlucy (str. 91). — O poselstwie brata króla duńskiego do Stef. Batorego (str. 115). — O poselstwie tureckim do Zyg. I (str. 122). — O Pibracu (str. 123). — O pokoju zapolskim (str. 129). — O poselstwie Kromera do Ferdynanda (str. 134). — Na str. 156 mówi o obcych posłach w Polsce (Kallimach, Dudycz, Loricibus), którzy pozostali w Polsce raz na zawsze.

Daje też monarchom (w pierwszej linii polskim) rady, jakich posłów do jakich krajów należy posyłać: Per Italiam humani et officiosi, in Galliam ingenio celeri, in Angliam formosi et proceres, in Germaniam promissorum tenaces etc. — Literatury przedmiotu (jaka już w tym czasie istniała) nie cytuje; natomiast powołuje się czasem na pisarzy starożytnych. Tak np. na str. 132 o zapatrywaniach Platona na dobór posłów (divinus morum magister Plato). — Na str. 140 cytowany Sofokles (po łacinie).

W r. 1935 wyzedł przekład polski J. Życkiego pt. O posle i poselstwach (str. 271). O treści i wartości dzieła ob. Brann De script. str. 58 i nast. — Wiszniewski Hist. Liter. IX 375. — Tarnowski Pisarze polit. II 190—200 (tu obszernie streszczanie). — Nys Les origines du droit international 1894 str. 356—7. — Kasperek Udział Polaków w prawie międzyn. str. 65 (przeczy wpływowi Warszaw. na Wicqueforta). — Rembowski Pisma I 333. — Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 202.

Akad. — Czartor. — Jagiell.

— Christophori Varsevicii, Equitis Poloni, virique doctissimi De Concilio Et Consiliariis Principis Liber, Ex Friderici F. Ceriole Hispanico in latinum versus, inque lucem editus. Item Ejusdem Varsevicii liber de legatis & legationibus lectu utilissimus & jucundissimus. Accessit Hippolyti de Collibus Consilarius, rem eandem diversaratione tamen explicans. Rostochii. Excudebat Christophorus Reusnerus, Anno M.D.XCVII. (1597). [Na końcu:] Rostochii Ex Typographia Christophori Reusneri. Sumptibus Laurentij Alberti, civis & Bibliopolae Lubecensis. Anno M.D.XCVIII. w 8ce, k. nlb. 212.

Na karcie ostatniej recto sygnet Albertiego. Dedyk. Jerzemu Radziwiłłowi, kardyn. Przedmowę Lectori podpisał Laur. Sturcius pridie Non. Sept. 1597.

O dziele Cerioli obacz Bibl. XVI 573 (mylnie dano pod Furius, zam. pod Ceriola!).

Egz. Czart. ma nadpis ręką Laur. Alberti, bibliopoli w Lubece, który przesłał ten egzemplarz autorowi.

Wierzbowski III 3038.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Pawlik. — Przewdz. — Petersb. publ. — T. P. N. w Poznaniu — Wilanow.

— De legato et legatione, item eiusdem De concilio et consiliariis principis liber, accessit Hippol. a Collibus Consiliarius. Dantisci. 1639. w 12ce.

Tak podaje Hauenstein Catalog. 67. — Rzecz wątpliwa.

— Christ. Varsevicii Equitis Poloni. De Legato Et Legatione. Item Eiusdem De Concilio et Consiliariis Principis Liber. Accessit Hippol. a Collibus Consiliarius. Dantisci Sumptibus Georgii Försteri 1646. Cum privilegio S. R. M. Polon. et Suec. [Po czym drugi tytuł:] Christophori Varsevicii Equitis Poloni de Legato Et Legatione. Item eiusdem De Concilio et Consiliariis Principis Liber; Ex F. Furi Ceriolae Hispanico in Latinum versus. Cui accessit Hippolyti a Collibus Consiliarius. Dantisci, Sumptibus Georgii Försteri Anno MDCXLVI. (1646). Cum privilegio S. R. M. Poloniae et Sueciae. w 12ce, str. 310.

Są więc dwie karty tyt., drukowana i szychowana.

Dedykacja: Dno Achatio Przyłęcki de Przyłęk castellano Oświęcimensi Dantisci kal. Ianuarij a. 1646... G. Förster bibliopola Dantiscanus. — Po czym druga od autora: Dno Stanisław Minscio, palatino Lanciciensi capit. liven. etc. Varsaviae Calend. decembr. 1595.

Maciej. Obraz I 619. — Chłędowski Dodatki. Akad. — Czartor. — Dzików. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Wil. — Zieliń.

— Ad Matthiam (1602)... ob. pod Oratio.

— Memorabilium Rerum Et Honorum coaeorum descriptio Ab Orbe Conditio Ad Annvm Christi MDLXXXV. (1585). Avctore Christophoro Warsevicio. Cracouiae Typis Matthiae Wirzbietae. w 4ce, k. tyt. i k. 134 nlb. (sygn. Ll₂).

Na odwołanie k. tyt. herb Zamoj. — Dedykacja Janowi Zamojskiemu; w niej podnosi udział Zam. w wojnie z Moskwą (bellum, in quo ego Regem et te ejus duces vidi). Datow. Cal. Sept. 1585. Na karcie A₄ zestawia, jaką ilość lat liczą różni pisarze od stworzenia świata do Chrystusa. Dowiadujemy się z tego, że najwyżej obrachowywał ten okres król Alfons hiszpański bo na 6984 lat, inni na pięć, cztery lub nawet 3 tysiące kilkaset lat.

Po czym idą tablice synchronistyczne, zestawiające ważniejsze wypadki z dziejów świata według dat. W pierwszej części dzieła stara się ustalić datę wypadków opisywanych w Starym Testamencie, a równoległe z nimi notuje wypadki z dziejów Chaldei, Asyrii, Grecji, Rzymu itp. Rzecz wykonana jest pracowicie, aczkolwiek daty chronologiczne są ustalone dość dowolnie, jak zresztą w wieku XVI nie można było postępować inaczej. (Nie można mierzyć wartości tego dzieła dzisiejszą miarą).

! Lepszą jest część druga, zestawiająca synchronistyczne wypadki od urodzenia Chrystusa. W pierwszej rubryce notuje chronologię z dziejów Kościoła i cesarstwa rzymskiego. W dalszych rubrykach zjawienie się wybitnych pisarzy, świętych, znakomych wodzów, a w końcu wojny i przemyśla. Od wieku VIII zaczyna notować wypadki z dziejów Polski. (Popieła panowanie kładzie na koniec wieku IX i otąd dość regularnie notuje także wypadki z dziejów Polski). Schemat przyjęty przez niego oraz błędy popełnione bądź to wskutek opierania się na niekrytycznych kronikarzach bądź też wskutek niezajomości historii świata u samego autora rozbiera bliżej Wierzbowski (K. Warsz. 1887 str. 236—45). Tenże stara się odtworzyć listę pisarzy, z których Warsz. korzystał — Za Wierzbowskim powtarza zbyt bezwzględny i surowy sąd Chrzczanowski M. Bielski 1924 str. 99 („Szkoda czasu i atlasu“).

W każdym razie Warszewicki włożył w to dzieło duży wysiłek, dużą erudycję i wpadł na dobry pomysł synchronistycznych tablic, co później często naśladowano.

Na ostatniej stronie „Endecasyllabum“ Basilii Golonii ad auctorem (pochwały).

Egz. Akad. ma ręk. dedyk. Andrea Cochlero (popr. na Barski lub Burski).

Wiszniewski VIII 145. — Wierzbowski Bibl. III 794. — Piekarski Kat. korn. 1929. — Kotuła Właśc. rękop. 1929 nr 369.

Akad. — Bibl. w Suchej — Chreptow. — Czarn. — Czartor. — Czetwert. — Dziedusz. — Dzików — Jagiell. — Kórnik — Krasin. — Moszyń. — Ossol. — Petersb. — Uniw. Warsz

— De monte et miraculis S. Crucis... ob. De Cognitione (1599, 1600). Jest to przeróbka „Powieści rzeczy istey“ (1537—40). — Ob. Wierzbowski Krz. War. str. 265.

— Post mortem Stephani... ob. pod Oratio.

— Christophori Varsavicii Eqvitis Poloni In Mortem Maximiliani Secvdi Imperatoris Romani Oratio. Ratisponae M.D.LXXXVI. w 4ce, k. 7.

Ded. Rudolfowi II, Ratisponae idibus Oct. 1576. Podobiznę k. tyt. podaje Biegeleisen Dzieje liter. III 148.

Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 301. — Tenże Bibl. III 2625.

Akad. — Czarn. — Czartor. — Drezd. publ. — Krasin. — Muz. Bryt. — Ossol. — Wied. Nadw.

— Ad Maximilianum electum regem Poloniae oratio... ob. Turciae tres (1589).

Są tu dwie mowy pod tymże tytułem. Wierzbowski Krz. Warsz. (1887) str. 301—4.

— Ad Maximilianum II oratio in comitiis Ratisponensibus... ob. Orationes — Turciae tres (1589).

Wierzbowski Krz. Warsz. (1887) str. 285.

— Christophori Varsevicii C. C. In Mortem Philippi II. Hispaniarum Regis Catholici. Oratio. [Następuje dłuższy cytat z Ecclesiast. cap. 30: Mortuus similem enim... et amicis reddentem gratiam]. Cracoviae, Ex Officina Andree Petricouij. Anno, 1598. w 4ce, kart 26.

Dedyk. Georgio Radivilio, cardin. perpetuo admin. episc. Crac. (z wizerunkiem Filipa II). Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 308. — Tenże Bibl. III 3067. — Piekarski Kat. kón. 1929.

Chrept. — Czarnec. — Czartor. — Dzików — Kijów — Kórnik — Ossol. — Petersb. publ. — Uniw. Wileń.

— Christophori Varsevicii In Mortem Annae Austriacae Poloniae Sveciaeqve Reginae: Oratio. Cracoviae, In Officina Lazari, Anno Domini, 1598. w 4ce, str. 24.

Ded. matce zmarłej Mariae archid., datow. Varsaviae 13 febr. 1598.

Mówi o pobożności jej przodków. O jej wychowaniu pobożnym. O jej dobrych uczynkach. Jak ją wysoko cenili obcy posłowie. Jak starannie zarządzała swym dworem. Ciężka choroba przy urodzeniu synka Krzysztofa oraz budująca jej śmierć.

Porównanie do Jadwigi Jagiellowej i do Elżbiety. Pochwały Zygm. III włożone w usta królowej zmarłej. Przestroga przed elekcją, która zawsze jest niebezpieczna. Przez całą mowę przewijają się pochwały domu Habsburgów.

Omawia to Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 306.

Przekład polski Bogusławskiego, wydany w r. 1599, ob. niżej pt.: O śmierci.

Wierzbowski Bibl. III 3066. — Bandtkie Hist. druk. III 201.

Akad. — Chrept. — Czapski (M. Nar.) — Czarn. — Czartor. — Dzieł. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Pawlik. — Sem. Włocław. — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Lwow. — Zamoj.

— O Śmierci Anny Rakvszanki Polskiej Y Szwedzkiej Królowey Oracĩa. Przez Księdzã Chrystophorã Wárszawickiegõ K. Krak. po łacĩnie napisana. [Tu maska na tle ornamentu]. W Krakowie, W Drukarni Woyciechã Kobylińskiego, Roku Pańskiego. 1599. w 4ce, k. tyt. i k. 8 nłb.

Na odroście herb Leliwa. Dedykacja Stan. Tarnowskiemu, kaszt. sandom. datow. 20 sierpnia 1599 przez ks. Jana Bogusławskiego. (Do przekładu zachcił go Tarnowski chcąc, aby wszyscy Polacy śmierci królowej płakali, nie tylko po łacinnie umiejący).

Przekład stara się oddać wytworny i wyszukany styl Warszewickiego. Zaczyna się: Odeszła nam w stanie królewskim ozdoba i ochędostwo... jeśliż więc wierzyć mamy, że odeszła raczej niżli to, że do onych błogosławionych duchów zebrania łotem się zaniosła... itd.

Na końcu 6-wiersz „Do Pana Przyganskiego“, podpisany J. B. — Broni się przed zarzutem, że tłumaczył, a nie swe napisał. Przedruk w Bibl. Pol. Turowsk. 1858.

Wierzbowski III 3093. — Juszyński II 300. Cieński — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Zamoj.

— In obitum Stephani (1587)... ob. niżej pod: Oratio.

— Christophori Varsevicii C. C. Omnia quotquot extant et quae non extant Opera (Crac. MDC)... ob. wyżej: De Cognitione.

— Christophori Varsevicii C. C. Omnia quotquot extant et quae nondum in lucem prodierunt Opera (Oenipenti, Excudebat Joannes Agricola MDC)... ob. niżej: Turciae.

— Ad Henricvm Valesivm, Poloniarvm Litvaniae Dvcem, Christophori

Varschevicii Oratio. [Tu na tablicy tarcza, na niej orzeł polski, z trzema liliami na piersiach. Po obu stronach napisy. Po lewej: Et Lilia dabunt suavitate odoris. Po prawej: Galli crista erit augmentum honoris]. CRacouiae Matthaeus Siebeneycher. (1574). w 4ce, k. tyt. i k. 30 nlb. (sygn. Giiij).

Druk kursywą.

Na odwrocie tyt.: De hac eleganti Christophori Varschevicii eq. pol. oratione Carmen Andreae Tricesii secr. regii (10 wierszy, ostatni wiersz po grecku).

Zaczyna się od napisu: Ad Henricum... Oratio (pod tym lilia). Podnosi w tej mowie wielkie czyny dynastii francuskiej. Między Francją a Polską nie było nigdy zatargów sed summa similitudo. Pochwały Francji (Galli, Gallia). Ale i slavica gens (unde Polonorum initium) jest również wielka. Polacy są obrońcami chrześcijaństwa od wachodu. Pugnatum apud eos numeros annorum numerum adaequabit. O wolności polskiej. Princeps subditis, subditi principi certa legum nomina conjunguntur. Biskupstwa i kościoły w Polsce. Wydobywanie szabli podczas mszy (może to najstarsza wzmianka?). O podobieństwie natury polskiej i franc. Polacy chętnie przywożą z Galii obyczaje i wzory dla siebie (dimensuratio agrorum, Akademia Krak. na wzór paryskiej!). Mówi, że sami Turcy wierzą w przepowiednię, iż ich potęga będzie obalona przez jakiegoś Karola (a więc może potomka Karola franc.). Pochwały Henryka. Jego udział w walce z hugonotami. Przedstawia mu rozległość Polski i jej prowincje. Wolność polska; nie zna Polska zasady „quod principi placuit“. Wolna elekcja (non nasci sed creari reges). Nie zna Polska okrutnych królów, jacy bywają gdzie indziej. Pochwały ustroju polskiego. Jakże przymioty powinny odznaczać króla? Między innymi winien być propugnator religionis. Polskę winien uważać za swą matkę. Winien naśladować poprzedników swych na tronie itp. Na końcu wspomina przyjazd Jagiellły do Krakowa.

Mowe tę przedrukował w r. 1600 przy dziele „De cognitione“ (na k. 203), o którym obacz wyżej.

Jest też jej przedruk w Juniusa Orationum, Argentinae 1578, str. 148—164.

Wierzbowski Bibl. I 793. — Piekarski Katalog kórń. 1929.

Omawia ją bliżej Tarnowski Pisarze pol. II 45. — Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 77 i 282 (mylnie mówi, że wyszło bez miesiąca druku).

Czartor. — Jagiell. — Dzików — Kórnik — Ossol. — Petersb. — Uniw. Warsz.

— Ad Henricum eius nominis tertium Galliarum & Poloniarum Regem, in inauguratione Rhemensi Christophori Varsaucij Equitis Poloni Oratio. [Tu sygnet drukarza: drzewo a pod nim mężczyzna; na drzewie szarfa z napisem: Altum Sapere]. Lvtetiae Excudebat Mamertus Patissonus in aedibus Roberti Stephani, in vico Bellouace a regione Scholae Decretorum. M.D.LXXV. (1575). w 4ce, k. tyt., str. 28.

Druk kursywą.

Nazywa Francję i Polskę „duo clarissima lumina“. Łączy je bardzo wiele wspólnego. Henryk powrócił po śmierci brata do Francji, widząc kraj w niebezpieczeństwie. Zachęca go do obrony chrześcijaństwa przed Turkami. Wylicza przykłady, że Francuzi zawsze zwalczyli Turków. Coniunctis Galliae et Poloniae viribus będzie można Turków zwalczyć (piechota franc., jazda polska). Z Calais do Gdańska jest tylko 20 dni drogi, łatwo wojsko franc. przysłać. Ukazuje mu przyszłą sławę i w gorących wyrazach zachęca do utrzymania korony polskiej. Niech nie słuca doradców poniżających Polskę. Przedstawia bogactwa i potęgę Polski.

Wierzbowski Krz. Warsz. (1887) str. 284. — Piekarski l. c.

Bibl. Nar. w Par. — Kórnik. — Ossol.

— Christophori Varsaucij C. C. Ad Serenissimum Potentissimumque Principem Et Dominum D. Jacobum Dei gratia Angliae, Scotiae et Britanniae Regem, Oratio. Cracoviae, In Officina Jacobi Siebeneycher, Anno Domini 1603. w 4ce, k. 8.

Z powodu koronacji Jakuba wychwała go i namawia do udziału w wojnach z Turcją. Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 311.

Czartor. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— Christophori Varsaucij Oratio Ad Rvdolphvm II. Romanorum Imperatorem Avgvstvm. Qua de re bene, et foeliciter contra Turcas gesta gratulatur. Pragae, Impressa per Georgium Nigrinum Anno M.D.LXXX.VIII. (1588). w 4ce, k. 11.

Dedykacja Rudolfowi, datow. w Pradze 16 nov. 1588.

Wierzbowski III 2843. — Tenże Krz. Warsz. 1887 str. 302.

Bibl. Narod. Wiedeń. — Bibl. Wrocław. publ. — Uniw. Praski.

— Christophori Varsevicii ad Rudolphum II Romanorum Imperatorem et Hungariae Bohemiaeque Regem etc. Oratio, qua de clarissima Christianorum contra Turcas victoria, in Slavonia ad Sissek parta, Ipsi et Reipublicae gratulatur. Pragae, Anno DMXCIII. (1593). w 4ce, k. 7 nlb.

Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 303. Przedruk w Lüniga Orationes I 479 oraz w dziele Hammera X 187.

Bibl. Barber. w Rzymie.

— Christophori Varsevicii ad Rudolphum II Romanorum Imperatorem, Et Hungariae Bohemiaeque Regem, Oratio, qua de clarissima Christianorum contra Turcas victoria, in Slavonia ad Sissek parta, Ipsi et Reipublicae gratulatur. Pragae, primo excussum Anno DMXCIII. (1593). w 4ce, k. 6 nlb.

Bibl. Alessand. w Rzymie.

— Christophori Varsevicii C. C. Ad Serenissimum Principem et Dominum, Dominum Matthiam Archiducum (sic) Austriae Oratio, Viennae, 6 Augusti habita. [Tu herb Austrii]. Viennae Austriae, Typis Francisci Kolbii, in Bursa Agni. Anno MDCII. (1602). w 4ce, k. 4.

Wychwała jego ojca cesarza Macieja i wspomina Matthiam regem Hungariae belliosissimum contra Turcam. Cała mowa (podobnie jak inne mowy. Warsz. z lat 1601—2) poświęcona gloryfikacji wojen z Turkami.

Przedrukował Wierzbowski Mowy Krz. Warsz. (w Bibl. Zapomn. Poetów i Proz. 1885). — Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 311.

Bibl. Nadw. Wied.

— Christophori Varsevicii C. C. Ad Serenissimum utriusque Bavariae Ducem Guilhelmum V. Oratio. Augustae Vindelicorum typis Michaelis Mangeri MDC. (1600). w 4ce, k. 6.

Dedykacja Wilhelmowi dat. Augustae Vind. 6 dec. 1600.

Omawia Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 308. — Piekarski l. c.

Bibl. Casanat. w Rzymie — Kórnik — Petersb. publ.

— Christophori Varsevicii C. C. Ad Serenissimam Venetorum Rempubicam Oratio. Cum privilegiis. Venetis, Apud Joan Bapt. Ciottum. M.D.C.II. (1602). w 4ce, k. 6 (sygn. C₂).

Rozpoczyna list pap. Klemensa VIII do doży, w którym zaleca Warszawickiego,

dat. Romae 5 Julii 1601. — Po czym list Warsz. do Jana Delphina, prok. Rzeczp. Wen., datow. 20 apr. 1602. Tu wspomina Pawła Parutę, qui libros suos italicos latine a me reddi voluit.

Dalej idzie przedmowa wypowiedziana 4 martii 1602. Wychwała w niej potęgę Wenecji, wysławia kilku wielkich Wenecjan (Karola Zena, Chr. Morusa, J. Delfina, Jak. Tiepolo, rycerza Michelego wodza u Batorego). Pochwala też aristokratyczny ustroj Wenecji i mądrość senatu. Zwłaszcza zaś zaznacza udział Wenecji w wojnach z Turkami. Wspomina, że Polacy kształcą się w Wenecji i że Polskę łączą z Wenecją związki handlowe. Wydaje się, jakoby miał jakąś sekretną misję do Wenecji — może w sprawie tureckiej?

Przedrukował Wierzbowski Mowy Krz. Warsz. 1885 str. 11—22. — Tenże Krz. Warsz. 1887 str. 310.

Bibl. św. Marka w Wenecji.

— Ad Serenissimum Principem et Dnum D. Vincentium Gonzagam Ducem Mantuae et Montisferrati etc. Oratio, Decima Februarii Mantuae habita. [Ozdobnik]. Bononiae, Apud Joannem Baptistam Bellagambam MDCII. (1602). Superiorum permissu. w 4ce, kart 7 (sygn. B₃).

Na odwr. tyt. herb Gonzagów i świątynia wiary; poniżej 8-wiersz łac.

Dedyk. księciu Mantui, dat. Bononiae 5 Martii 1602. — Po czym „Oratio“, w której wysławia talent wojskowy księcia i odniesione przezeń zwycięstwa.

Przedrukował Wierzbowski Mowy Krz. Warsz. 1885. — Tenże Krz. Warsz. 1887 str. 310.

Bibl. św. Marka w Wenecji.

— Christophori Varsevicii Ad Stephanum Regem Poloniae Oratio. Qua Cvm Joanne Magno Moscorvm Duce XV. Janvarij ad Zapolsciam confectam pacem gratulatur. Vilnae Anno Domini 1582. w 4ce, k. 9 nlb.

Ded. Stefanowi, dat. 4 febr. 1582 Vilnae, z podpisem: Warsavicius.

Treść mowy stanowią pochwały Stefana i sumaryczny opis wojny. — Wreszcie Inflanty dziękują za wyswobodzenie.

Wierzbowski Bibl. I 426. — Tenże Krz. Warsz. (1887) str. 110 i 288.

Bibl. Bodlej. — Czartor. — Uniw. Warsz. — Zamoj.

— Ad Serenissimum Stephanum, regem Poloniae, Christophori Varsevicii Oratio. Qua exposito toto belli negotio, cum Ioanne, Magno Moscorum

Duce, XV. Ianuarij ad Zapolsciam confectam pacem gratulatur. Cracoviae, Anno Domini M.D.LXXXII. (1582). w 4ce, k. nlb. 12.

Wierzbowski III 2725.

Czapski — Czartor. — Petersb. publ. — Przedz.

— Christophori VVarsevicii. Ad Stephanvm Regem Poloniae Oratio. Qua Cvm Ioanne Magno Moscorum Duce XV. Ianuarij ad Zapolsciam confectam pacem gratulatur. Torunia Excudebat Melchior Neringk. 1582. w 4ce, kart 8.

Dedyk. Batoremu, dat Vilnae 4 febr. 1582.

Wierzbowski Bibl. III 2727. — Wojciechowska Z dziejów książki 1927 str. 154. —

Mocarski Książka w Toruniu 1934 str. 34.

Czapski (M. Nar.) — Gdańska miej. — Ossol. — Petersb. publ. — Tor. Kop. —

Zamoj.

— Toż:... Qua Cvm Ioanne Magno Moscorum Duce XV. Ianuarij ad Zapolsciam confectam pacem gratulatur. M.D.LXXXIII. w 8ce, k. 15.

Wierzbowski III 2747. Tor. Kop.

— Christophori Warsevicii Ad Stephanum Regem Poloniae Oratio Qua cum Joanne Magno Moscorum Duce XV. Ianuarij ad Zapolsciam confectam pacem gratulatur. Magdebvrgi Imprimebat VVilhelmus Ross. M.D.LXXXII. [Na końcu:] Magdebvrgi, Ex officina Typographica VVilhelmi Ross. Anno à nato Christo, M.D.LXXXII. w 4ce, k. 11.

Ded. Batoremu (j. w.).

Mowa ta była kilkakrotnie przedrukowana w dziełach innych autorów. Znajduje się: w dziele Łasiczkiego De Russorum relig. (Spirae 1582); w Gwagnina kronice (1584); w Melchiora Juniusa Orationum ex historicis pars II (1598) str. 238.

O jej przekładach niem. ob. niżej.

Wierzbowski III 2726.

Akad. — Czartor. — Petersb. publ.

— Christophora VVarszevickiego. Do Wielmożnego oświeconego á niezwycciónego Steffana Krolá Polskiego. eté. Oratia. O Zgodzie, ktorá sie stała z Jánew Wielkim Kniázem Moskiewskim w Zábłoću 15. dnia Steczyńa. [Tu ozdobnik]. Z Łacińskiego ná Polski ięzyk przelożóná, przez Jerzego Lebbelskiego ze Wresznie, Káznodzieie Kátolikow v S. Wawrzyneá przy Toruniu.

Torunia Excudebat Melchior Neringk; 1582. w 4ce, k. 12 nlb.

Tytuł w ramce. Druk gocki.

Przedmowa do łask. czytelnika przez Łamacza Lelelskiego i dedyk. Warszewickiego z 4 lut. 1582 Stefanowi Bat.

Wierzbowski II 1584. — Maciej. Piśm. I 623—4 oraz ks. Polkowski w Roczniku dla Archeol. 1870 str. 7 mylnie sądzi że to w dialekcie kaszubskim. — Piekarski Kat. kórn. 1929.

Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 289.

Gdańska miej. — Kórnik — Petersb. publ. — Tor. Kop. — Wrocław.

— Toż:... w 4ce, k. 13.

Po przedmowie do czyt. następuje przypis Krzysz. Kostece z Sternberku wojew. pomors. z podpisem Toruń Jerzy Lebbelski. — Druga dedykacja królowi przez Warszewickiego.

Wojciechowska Z dziejów książki w Pozn. 1927 str. 153. Ossol.

— Oration Christophori Warsehewitz, An den Allerdurchleuchtigsten Herrn Stephan König in Polen. Inn welcher er, nach erzelung der gantzen Kriegshandlung mit Johanne dem Grossfürsten in der Moscau, Jrer Kön. Maie. wegen dess den 15. Ianuarij zu Zopoltzki auffgerichten fridens gratulirt. Nürnberg MDLXXII. [Na końcu:] Gedruckt zu Nürnberg, durch Katharinam Gerlachin, vnd Johans vom Berg Erben. (1582). w 4ce, k. 11.

Dedyk. królowi Stef z datą 4 febr. 1582.

Wierzbowski III 2728. — Piekarski l. c. Kórnik — Krasin. — Pawlik.

— Neue Zeitung, Was sich des Krieges, auch darauff erfolgten Friedshandlung und Vertrages halben, zwischen Koeniglicher Wirde in Polen und dem Grossfuersten der Muscau, begeben und zugetragen habe. Aus der Lateinischen Oration, so Christophorus Warseuicius, Koeniglicher Legat, an seinen Herrn den Koenig in Polen gestalt(?), und zu Vilna erstmals selben in druck verfertigt hat, Anno Christi M.D.LXXXII. Gedruckt zu Magdeburgk durch Wilhelm Ross 1582. w 4ce, kart 6.

Bibl. król. Drezd.

— Christophori Varsevicii Ad Sigismvndvm Poloniae Et Sveciae Regem, Oratio Inavgvrationis, Comitiiis Habitis Vpsaliae Calendis Martijs Anno Domini M.D.LXXXIII. Stockholmiae

Typis Gvtttervitzianis Anno cIoIoXCIII. (1594). w 4ce, k. 6.

Wierzbowski Bibl. III 2954. — Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji str. 221. — Piekarski l. c.

Wierzbowski Krz. Warsz. (1887) str. 303. Akad. — Czartor. — Kórnik — Ossol. — Upsals. Bibl.

— Christophori Varsevicii In Obi-
tvm Stephani Primi, Regis Poloniae,
Oratio. Cracoviae, In Officina Lazari.
Anno Domini: M.D.LXXXVII. (1587).
w 4ce, str. 24.

Na k. tyt. sygnet Łazarza. — Druk antykwą, ded. kursywa.

Ded. Marcinowi Kromerowi dat. 18 Cal. junii 1587. (Zostało też przedrukowane w Kromera Polonia 1589).

Na egzemplarzu Bibl. Un. Warsz. przypis własnoręczny autora: Experient. medico et oratori eloq. Ockoni olim regio nunc Varschov. physico.

Wierzbowski Bibl. I 521. — Wiszniewski VIII 145. — Piekarski Kat. kórń. 1929.

Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 297. — Tarnowski Pisarze polit. II 49.

Inne druki wydane z tejże okazji oraz z okazji choroby króla Stefana zestawia Katalog ręk. i druków polsko-węg. 1928. — Por. Kovacciocius (1587). — Roselli (1588). O przedrukach ob. poniżej.

Bibl. w Suchej — Chrept. — Czarn. — Czartor. — Jagiell. — Kijów — Kórnik — Krasiń. — Moszyń. — Ossol. — Petersb. publ. — Uniw. Warsz.

— Christophori Varsevicii In Obi-
tvm Stephani Primi, Regis Poloniae.
Oratio. [Tu ozdobnik o motywach ro-
ślinnych]. Permissu Illustris, et Reue-
rendiss. Domini D. Lucae à Koscielcz,
Dei Gratia Episcopi Posnaniensis. Po-
snaniae, In Officina Ioannis VVolrabi,
A. D. M.D.LXXXVII. (1587). w 4ce,
str. 24 i k. nlb. 2 (sygn. D₂).

Druk tekstu antykwą.

Ded. Kromerowi (j. w.).

Mowa ta podaje życie i charakterystykę Stefana (nie tając kilku rysów niepo-
chlebnych, jak np. popędlliwość, mściwość).
Straszca ja Wierzbowski Krz. Warsz.
1887 str. 297.

Na dwóch ostatnich kartach nlb.: 1) Epi-
taphium pro exequiis funebribus Steph. I
... Leopoli in Russia habitis, a Joanne de
Zamoscio... conscriptum. — 2) Milites
Poloni. — Na końcu ten sam ozdobnik
co na tyt.

Wierzbowski Bibl. III 2816. — Wojcie-
chowska Z dziejów książki str. 204. —

Barycz w Silva Rerum 1928 str. 71 (opi-
suje egz. Aldobrandiniego).

Akad. — Bawor. — Czarn. — Czartor. —
Dzików — Ossol. — Raczyń. — T. P. N.
w Poznaniu — Un. Boloń. — Un. Lwow. —
Uniw. Warsz.

— Toż:... Coloniae Agrippinae, Birc-
man 1589. w 4ce.

Może to identyczny druk z przedrukiem
w dziele Kromera Polonia 1589, które
również ukazało się w druk. Bircmana?

Wyszłoby też przedruk w dziele: Orationes
funebres Pontif., Imper., Princ. Hanoviae
1613. w 8ce. Dziedusz. (?)

— Vita, Res Gestae, Et Obitus
Stephani Regis Poloniae oratione fu-
nebris exposita à Christophoro Vvarse-
vicio. Basileae Per Leonhardum Oste-
nium cIoIoXIIC (1588). w 4ce, str. 20
i k. nlb. 2 (sygn. C₄)

Wiszniewski VIII 145. — Hoppe Sched.
43. — Piekarski Kat. kórń. (1929).

Bibl. król. w Berlinie — Czartor. —
Kórnik — Moszyń.

— De vita, rebus gestis et obitu
Stephani I regis Poloniae Orationes
duae. Rostochii, S. Myliander, 1587.
w 4ce.

Zawiera mowę Warszawickiego wraz z mową
Sturziusa (ob. tom XXIX str. 368).

Piekarski Kat. kórń. (1929) nr 1030.
Gdańska miej. — Kórnik.

— De vita, rebus gestis ac obitu
Stephani I regis Poloniae Orationes
Duae: Prior Christophori Varsevicii no-
bilis poloni, altera Christophori Sturzii,
nobilis Livoni I. U. D. Rostochii, Steph.
Myliander 1627. w 4ce, k. 12.

Ob. Sturcius. Chreptow.

— Christophori Varsevicii Post Ste-
phani Regis Mortem In primo & generalis
totius Masoviae conuentu Oratio.
[Tu sygnet: obelisk, chmury i sznur
pactwa]. Cracoviae, In Officina Lazari.
Anno Domini, M.D.LXXXVII. (1587).
w 4ce, k. tyt., str. 36.

Druk antykwą.

Na odwr. k. tyt. dedykacja Petro Costcae
episc. culmensi, w której wyraża żal
z powodu śmierci brata. Dat. Varsaviae,
30 maja 1587.

We wstępie podaje kilka pochwał dla Ba-
torego. Zapowiada, że będzie mówił o bez-
królewicach, o wolności polskiej nieco,
o skażeniu obyczajów. Zaczyna od trud-
ności, w jakich znalazło się państwo po
śmierci Zyg. Aug. O rywalizacji Maksym.
i Batoro i o żarcie M. A. Colnmma.

Przybycie Batorego do Polski. O pośrednictwie kard. Morono. O niebezpieczeństwie i szkodliwości bezkrólewów (obszerny wywód — jeden z ważniejszych w naszej literaturze). O planach Zygma. Augusta co do urzędzenia elekcji. O niebezpiecz. tureckim, grożącym Węgom i Polsce. List baszy Habrayma (którego odpis udzielił mu kanclerz Ocieski). Obawia się w Polsce 1587 potrójnej elekcji. Jakie grzechy Polska popełnia (herezje, krzywoprzysięstwa, zabójstwa bezkarne, brak obrony granic, zamknięcie plebejuszom przystępu do godności).

Krytykuje młodzików chcących rządzić państwem (oratores stulti). O potędze Turcji; większe to niebezpieczeństwo dla nas niż Moskwa (str. 26). O grozie wojen domowych (aspicite Galliam, Belgium, Hungariam). Wzywa do zgody. Daje przykład walki między J. Tarnowskim i P. Kmitą, których pogodził ze sobą Jan Tęczyński woj. sand. z nakaz. Zygma. I na sejmie piotrkowskim. Kończy ostrzeżeniem przed podwójną elekcją i doradza wybór króla, mogącego zaradzić niebezpieczeństwu od strony tureckiej (ale wyraźnie Habsburga nie poleca). Astrologowie turecy przepowiadają na r. 1588 graves calamitates dla nas. Na str. 30 wzmianka o mapie polskiej, sporządzonej z rozkazu króla, o czym ob. niżej zaraz.

Warszewicki pisze w dziele „De Cognitione“ (zbiór pism), że ta mowa została „ex polonico in latinum versa“. Mimo to są następne świadczące, że pisał ją po łacinie na nowo, np. zwroty takie jak „equus rastris quam castris magis delectatur“. — Duży wpływ na tę mowę wywarło dzieło Modrzewskiego, ale nazwiska jego nie wymienia (heretyk). Jeśli tę mowę istotnie wygłosił przed szlachtą na sejmiku, łatwo zrozumieć, że nie była dobrze przyjęta. Istotnie musiał się z niej potem tłumaczyć przed posłami, jak to wynika z Diariusza Sejmu z r. 1587 (wydał Sokołowski 1887) str. 56. (Warszewicki zapytuje tu o zdanie Kromera).

Streszcza tę mowę: Wierzbowski Krzyszt. Warsz. 1887 str. 298. — Sokołowski Przed rokoszem (w Rozpr. Akad. hist. fil. XV str. 67) korzysta z tekstu polsk. niżej opisanego.

Wierzbowski Bibl. III 2817.

Chrept. w Szcorsach — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Kórnik — Ossol. — Popiel — Synod. Wileń. — Toruń. Kop. — Zamoj.

— Chryzstophu Warszewickiego po śmierci Króla Stephaná, na pierwszym, y głównym ziezdzie Mázowieckim Mowá. W Krakowie, Z Drukárni Lázárzowey. Roku Páńskiego 1587. w 4ce, k. 21.

Druk gocki. — Jest to przekład mowy poprzedniej, ale są duże różnice.

Na odwołanie tytułu przemowa.

Wzmianka zawarta w tekście łac. na str. 30 o mapie polskiej, zrobionej z rozkazu Stefana (a w tekście polskim na karcie Eij), dała powód do nieporozumienia. Wzmianka ta brzmi: „Z jednej strony Tatry, z drugiej strony Inflanckie morze graniczy państwo wasze: z jednej strony Odra, z drugiej Dniepr: ztąd Bałteyskie, zonąd Przekopskie morze was obacza; wszystko od was wychodzi, co do okrętów, co do zyności wojska, co do budowania miast należy: w domu wszystkich rzeczy was dostawa, które do ozdoby i do obrony tej R. P. należą: byleście wy sami też przy sobie zostawali. Co abyście tym chętnie czynili, przypatrzcie się tej karcie, na której iest państwo i królestwo wasze malowane, która z tej, co u króla była, iest przepisana, a miała być potem w drug podana, na ozdobe korony tej, i zasług iego pamiątkę nieśmiertelną: którego samego króla na tym tu miejscu gdzie siadał, gdzie tyle seymow odprawował, mówiącego, zda mi się, że ku wam dziś słyście“. Tu wprowadza mówiącego króla, którym wyraźnie iest król Stefan, jak znać z wyrazów: wyście też nie dawno dwu królu obrali, mnie i Maximiliana Rzymskiego Cesarza.

Mimo to Czacki (O prawach pol. i lit. I 224) zrozumiał, że Warsz. pokazywał mapę sporządzoną za Zygma. Aug. — zaś Potocki w Pam. Warsz. 1815 (lipiec) str. 346 dodał, że to była mapa Grodeckiego.

Co do treści tej mowy ob. wyżej tekst łaciński. Przedruk wydał J. K. Turowski 1858.

Wierzbowski Bibl. II 1671. — Piekarski Kat. kórń. 1929.

Czarn. — Dzików — Gdańs. miej. — Jagiell. — Kórnik — Krasiń. — Ossol. — Warsz. Seminar. Diec.

— Christophori Varsevicii Diversis Locis Et Temporibus Habitaie Qvaedam Orationes. Pragae Typis M. Danielis Adami à Veleslauina. M.D.XXCIX. w 4ce, k. 26.

Przedmowa dat. Pragae Cal. septem. 1589. Objemuje pięć mów Warszewickiego: 1) Ad caes. Maxim. II. in comitiis Ratisb. — 2) Ad. arch. Maximilianum in Mogillano monasterio. — 3) Do tegoż Vielunii ante confl. Bienen. — 4) Ad Rudolf. Pragae (1588). — 5) Ad Maxim. archid. Brandisii. — Porównaj: Turcicae tres.

Wierzbowski Bibl. III 2864. — Jocher 9919 (tu mylny tytuł). — Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 139.

Petersb. publ. — Wied. Narod. — Wrocław. publ.

— Christophori Varsevicii Ad Stephanvm Regem Poloniae De, Origine Et Derivatione Generis Et Nominis Polonici Dialogvs. [Tu ozdobnik]. Vilnae, Typis Illustris: D. Domini Nicolai Christophori Radiuill Ducis in Olica & Nesuisi, Magni Ducatus Lituaniae summi Marsalci &c. Per Danielem Lancicium Anno 1580 Die 14. Junij. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. k. tyt. dedykacja królowi, w której składa mu życzenia z okazji wojny mosk.

Opowiada, iż jako młody chłopiec słyszał rozmowę na temat początku Polaków między Janem Tarnowskim a Janem Tęczynskim i chce ją teraz powtórzyć (oczywiście jest to fikeja literacka).

Tarnowski zapytuje się, skąd się wzięli Słowianie. Zaprzecza, aby pochodzili od Scytów lub Germanów. Raczej są Słowianie bliscy Grekom; język, charakter (ingenia) i obyczaje mają podobne do greckich. Nazwa pochodzi od „sława“ (fama). Istnieje w archiwach tureckich testament Aleksandra W., w którym kraje od Bałtyku po Adriatyk nadał Słowianom. Nazwisko Sarmatów przybrali po zwyciężeniu Scytów. (Sarmaci idą od Assarmota). Przycząca dowody z Pliniusza, Puzaniasza, Pomp. Meli itp., że Sarmaci za Trajana wojowali skutecznie z Rzymianami. Owidiusz mówił po sarmacku i gotycku. Kreśli ogromne rozmiary dzierżaw słowiańskich. Na podstawie Krantza wyjaśnia, że Polacy i Czesi nie wywodzą się bynajmniej od Russów i z Nowogrodu, jak niektórzy twierdzą. Polacy mogą pochodzić albo od „pole“, albo od Lecha (Polachia), a może od „polus“ (powołuje się przy tej etymologii na Eginhardta Vita Caroli). Obaj rozmówcy, tj. Tarnowski i Tęczynski, nie rozstrzygają tej kwestii ostatecznie.

Pamiętn. Warsz. 1818 nr 8 str. 459. — Niesiecki IX 236. — Ossoliński Wiad. I 462. — Braun De scriptorum str. 112. — Bandtkie III 201. — Wierzbowski III 2687. Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 224. Akad. — Czartor.

— Chrostophori (sic) Varsevicii De Origine Generis, et Nominis Poloni Dialogus. Romae apud Aloysium Zanettum 1601. Superiorum permissu. w 12ce, str. 56.

Dedyk. Gabrieli, Andreae et Johanni fratibus Tęczynski, dat. Romae XVIII apr. MCDI (sic).

Wydanie rozszerzone nieco; nagania tu Bielskiego (bonus vir sed ineptus), a i Kromera krytykuje.

Bielowski Wstęp krytyczny 1850 str. 192 (o znajomości kroniki Mierzwj).

Akad. — Bibl. Angel. w Rzymie — Uniw. Padew. — Zamoj.

— Panegyricus ad Philippum III Hispaniarum regem, catholicum et tot tantorumque regnorum, principem pium, iustum, prudentem, fortem, magnanimum, elementem, beneficum, potentem et gloriosum. Genuae, apud Josephum Pavonem. MDCI. (1601). De licentia superiorum. w 4ce, str. 16 (ark. A—B₄).

Dedyk. Mariae Augustae Augustorum Abnepti, Pronepti, Nepti et Filiae.

Napisane z powodu urodzenia córki królewskiej: wychwala matkę i jej rodzinę oraz króla, zwłaszcza za zwycięstwa nad Turkami.

Wierzbowski Krz. Warsz. (1887) str. 309. Bibl. Nadw. Wied. — Czartor. — Jagiell.

— Christophori Varsevicii Panegyricvs. Ad Sigismvndvm Poloniae Et Sveciae Regem, Et Magnvm Litvaniae Finlandiaeque Dvcem. Stockholmiae Impressit Andreas Gutterwitz. Anno cDcIoXCIIII. (1594). w 4ce, k. 16.

Na końcu: Auctor lectori, Stockholmiae Cal. iunii 1594

Wierzbowski Bibl. III 2955. — Sprawozdanie z poszuk. w Szwecji str. 221.

Wierzbowski Krz. Warsz. (1887) str. 304. — Piekarski Kat. kór. 1929.

Bibl. Aleksandr. w Kzynie — Bibl. Upsal. — Czarnecki — Kórnik.

— Christophori Varsevicii, Panegyricus. [Tu ukoronowany orzeł w podłużnym wieńcu laurowym]. Cracoviae, in officina Lazari, anno domini MDVC. (1595). w 4ce, k. 8 nlb.

Panegyryk Zygmuntowi III i Annie po narodzeniu się syna Władysława. — Wychwala małżeństwo króla i przepowiada, że Wład. osiągnie tron polski.

Bandtkie H. Dr. Król. P. III 199 (podaje mylnie datę MDXC = 1590). — Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 305. — Piekarski Kat. kór. 1929.

Jagiell. — Kórnik — Ossol.

— Panegyricus Ad Stephanvm I. Polonorvm Regem Et Magnvm Litvanorvm Dvcem. Christophori Varsevicij Equitis Poloni. Vilnae. Typis Illustris D. Domini Nicolai Christophori Radiuill Ducis in Olica et Nesuisi, Magni Ducatus Lituaniae supremi Marsalci etc. Per Danielem Lancicium Anno D. 1580. w 4ce, k. 21 (sygn. F₁).

Dedyk. Stefanowi, dat. Vilnae, 15 nov. 1580, podpisał Lancicius. — Na końcu: In Paneg. hexastichon.

Zawiera krótki opis panowania i wojen Batorego, oparty na edyktach króla (zwłaszcza świrskim) i nie przynoszący nic nowego. W jednym z ustępów przemawia do Stefana niby to w. ks. Witold.

Przedruk w Gwagnina Rerum polon. 1584, tom I str. 1—48.

Wierzbowski Bibl. III 2688. — Tenże Krz. Warsz. 1887 str. 286. — Piekarski Kat. kórń. 1929.

Czarn. — Czartor. — Dzików — Kórnik — Ossol. — Tor. Kop.

— Christophori Varsevicii Paradoxa Ad Stephanum I, Regem Poloniae. Vilnae Anno à Christo nato, 1579. Typis Illustr. D. D. Nicolai Christophori Radziwiłłi, Ducis etc. Joannes Słęcki, excudebat. (1579). w 4ce, k. 40.

Tytuł zapożyczony z Cycerona. Rozbiór treści obacz niżej przy wydaniu 1598 r.

Zwracam uwagę, że zachodzą w treści różnice między wydaniami Paradoksów, nawet tytuły rozdziałów są różne. Każde z wydań oddzielnie omawia Wierzbowski (j. niż.).

Leleweł Bibl. I 199. — Bandtkie Hist. dr. Kr. Pol. II 275 (tu mylnie r. 1578). — Kraszewski Wilno IV. — Wierzbowski Bibl. I 377. — Piekarski Kat. kórń. 1929. Akad. — Kórnik — Ossol. — Petersb. publ. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— Christophori Varsevicii Paradoxa. Pragae. Ex Officina Michaelis Peterle. Anno M.D.LXXXVIII (1588). w 4ce, k. 2 i 54 liczb.

Przedmowa datow. Pragae Calend. aug. Joher 9919. — Wierzbowski Bibl. III 2844. British Muz. — Czartor. — Nadw. Wied. — Zamoj.

— Christophori Varsevicii, Paradoxa. Quae Etiam Diversis Locis & temporibus, semel & iterum prodierunt. [Tu sygnet: obelisk, chmury, sznur ptactwa]. Cracoviae, In Officina Lazari, Anno Domini, M.D.XCVIII. (1598). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nłb., str. 151.

Dedyk. Nicolao Zebridovio, Supr. R. Marsalco, datow. Varsavia Calendis Martij 1598.

Wychwala tu ojca Zebrę, który służył pod chorągwią Hier. Łaskiego, a potem walczył przeciw Moskwie (ad Nevelium). Potem podaje daty z życia syna. Mówi, że pisał to dzieło na podstawie rozmów z Aleks. Malaspina, znakomitym znawcą rzeczy wojskowych (bratem nuncjusza).

Po krótkim wstępie (w którym wywodzi w sposób retoryczny, iż więcej u niego waży ratio niżli opinia tłum) poddaje

rozbiorowi sześć paradoksów na temat: 1) Sectae inter se dissectae et civilia incivilia proelia (str. 4); 2) In mediis Christianorum discidiis Turcicae servitutis occurret periculis (str. 33); 3) Libertas liberatis mastyx (str. 65); 4) Uno bono melius et aequalitate nihil est inaequalius (str. 81); 5) Via regia magis compendiaria (str. 108); 6) Honoris et gloriae ambitio sui ipsius est oblivio (str. 129).

W dwóch pierwszych Paradoksach omawia niebezpieczeństwo tureckie, sukcesy Turków na Węgrzech, brak zgody w państwach chrześcijańskich, potrzebę porozumienia zwłaszcza co do strony pieniężnej, łatwość wtargnięcia Turków do Włoch (morzem) i do Polski, pochwały J. Tarnowskiego (str. 47), pochwały husarzy (hastati cataphracti), konieczność wojska zaciężnego; nie trzeba szukać porozumienia z potęgą turecką (vitreus globus), kruche podstawy tej potęgi; jak zaatakować Turcję.

W trzecim Paradoksie zwalcza wyuzdaną wolność; władza monarchów jest potrzebna (etiam si erraverint, ferendi sunt nihilo minus). Na polach rakoszańskich głupi mówcy doprowadzili ojczyznę do upadku. Gorszą jest tyrania wielu niż jednego. Ludowi brakuje umiaru. Przykładem złej ustawy jest gówszczyzna; dlaczego zło dziej jest karany surowiej jak mężobójca?

W czwartym wychwala monarchię: monarchiam in tyrannidem non tam facile decrescere, quam aut optimatum statum degenerare in potentiam paucorum aut vero hanc rursus in licentiam popularem. O przymiotach króla. Jak u pszczoł, tak i u ludzi królom brakuje żądła, o ile są należycie do królowania wychowani. Zebrał tu wszystkie argumenty, jakie za ustrojem monarchicznym (absolutnym, bez współrzędu stanów) można było podać. Si metuitur tyrannus, qui non metuitur eorum multitudo. Tyraństwa jest widocznie przeciwny (nieśluszenie go Wierzbowski l. c. krytykuje, jakoby nie odróżniał od cieni monarchicznego ustroju). Non ego sum, qui omnia principum dicta et facta laudavero.

W piątym Paradoksie mówi obszernie o dworzec monarchycznym, o parasytach, o złych doradcach, braku prawdy. Pochwały prawdy, ale nec omne aptum tempus aut etiam locus proclamandae veritatis. Jest to więc zwierciadło dworzana.

W szóstym mówi o pogoni za sławą i za władzą i o złych skutkach, jakie zło pojmowana ambicja sprawdza.

Dzieło jest moralizujące i retoryczne. Wielką wagę przykładu do pięknego wysłowienia i chętnie nadużywa wyszukanych zwrotów stylistycznych (np. non religio sed regio; non urbis sed orbis causa; numen et nomen blasphemant; libertas delectavit sin-

gulos, perdidit universos; vita hominum magis vanitate quam veritate constat itp.). Cytuje dużo autorów starożytnych (pisarzy nowoczesnych zamilcza); zwłaszcza często cytuje Platona, częściej niż Arystotelesa. Fakta historyczne, którymi popiera swe wywody, czerpie z dziełow Rzymu i Grecji oraz z Pisma św. Ale czasem cytuje swoje spostrzeżenia z Włoch (str. 146), ze współczesnej mu Francji (str. 93, str. 140, 150), z Niemiec (str. 114), z Czech (str. 132). Podaje kilka ważnych anegdot i pochwał o Janie Tarnowskim (str. 47), o Strusiu (str. 52), o Władysławie królu węg.

Sporo jest w tej edycji błędów druku, jak gdyby autor sam nie robił korekty (np. str. 104: in articulis digesti numerare — zam. in articulis digiti).

O znaczeniu tego dzieła ob. Wierzbowski l. c. str. 165—89. (Tu wskazuje także na znaczne różnice między wydaniami). — Tarnowski Pisarze polit. II str. 47. — Chrzanowski Kazania sejmowe Skargi 1912 str. 43.

Joher 9919. — Wierzbowski Bibl. III 3068. — Piekarski l. c.

British Muz. — Chrept. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Kórnik — Krasin. — Ossol. — Petersb. publ. — Szembek — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zamoj.

— Christophori Varsevicii C. C. Paradoxa. Quibus de origine generis et nominis Poloni adiunctus est Dialogus. Romae Apud Aloyzium Zannettum. Superiorum permissu. 1601. w 16ce, k. 12 i str. 213.

Ded. cardinali Petro Aldobrandini, dat. Romae Kat. apr.

Bandtkie Hist. druk. Kr. Pol. III 155.

W dziele Reusnera Collectio orat. de bello Turcico są też częściowo przedrukowane Paradoxa (dwa pierwsze, o Turkach). Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Zamoj.

— Christophori Varsevicii C. C. Reges. Sancti. Bellatores. Scriptorum. Poloni Superiorum Permissu. [Tu w ramce obraz: dziecko w rydwanie, do rydwanu zaprzęgnięte lwy]. Romae, Apud Typographos Camerales. MDCL. (1601). w 12ce, k. tyt., str. 23.

Rozpoczyna spis królów polskich od Miecysława do Zyg. III, z króciutkimi życiorysami i zwykłe z wymienieniem żon. — Potem idzie spis polskich „Sancti”, począwszy od pięciu eremitów i św. Stan. aż do Tom. Żeleńskiego (um. 1595). Razem wymienia przeszło 40 świętych i błogosławionych.

Dalej: Bellatores. Rozpoczyna Seecehus (1094), kończą Mik. Radziwiłł, J. Zamojski, Mikołaj (sic) Żółkiewski, Ernest Weier, Mat. Dembiński; przy każdym podano: vivit.

Kończy wykaz „Scriptores”. Wymienia ich 27. — Z żyjących Skarga, Stan. Karnikowski, J. Zamojski, D. Solikowski, Bartł. (sic) Goślicki, Hier. Powodowski, P. Lilia, Andrianus. — Kończą Aug. Rotundus i Jan Herburt († 1578).

Rzecz spisana widocznie pośpiesznie dla cudzoziemców, bez dostatecznych źródeł. Stąd zapewne wynikają liczne myłki w imionach i datach i opuszczenia. Pomiął np. Krzyckiego i Dantyszka, Kochanowskiego i Klonowicza, Wereszczynskiego i Górnickiego itp., bo nie miał dat co do nich pod ręką. (Oczywiście pomiął różnowierców).

Załuski w Bibliot. historyków, daje zdanie o tym dziele: „Rozumiałby tu kto że znajdzie opisanie życia cnych Polaków W tej dziwnie rzadkiej książce, lecz Prima Aprilis. Same tylko imiona gołe, sto trzydzieści. Poznańskiej edycji w życiu nie widziałem”.

Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 266 (przedrukował listę „Scriptorum”). Mylnie zarzuca Warsz. jakoby pomiął tych autorów, których „bez ceremonii okradał”. Zamieszcza np. Orzechowskiego, choć z niego chętnie nieraz korzystał.

Bibl. Angel. w Rzymie — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Uniw. Padow. — Zamoj.

— Toż:… Posnaniae 1629. w 8ce. Taką edycję cytuje Braun De scriptorum 1723 str. 223 — Może to myłka?

— Ad Rudolphum oratio… ob. wyżej pod: Oratio — Orationes.

— In septem Psalmos paraphrasis… ob. wyżej: Clypeus.

Omawia Wierzbowski Krz. W. str. 152.

— Ad Sigismundum oratio (1594)… ob. pod Oratio.

— O śmierci Anny… Oracia (1599)… ob. wyżej str. 221.

— Po śmierci Stephana… Mowa (1587)… ob. wyżej str. 326.

— Speculum Analogiae et Metamorphosis (Francofurti 1608)… ob. wyżej: Caesarum, Regum et Principum.

— Christophori Varsevicii De Optimo Statu Libertatis. Libri duo. Cracoviae, In Officina Lazari, Anno Domini MD.XCVIII. (1598). w 4ce, str. 2 i 235.

Ded. Nicolao Firlej, palat. crac., datow. Varsoviae. Calendia Julii 1597.

Dedykacja do Firleja jest tutaj krótsza niż dedyk. następnego wydania. — Ob. o tej różnicy Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 210, który przypuszcza, że przedmowa dat. w lutym nie podobała się Firlejowi i że dlatego autor zastąpił ją we wszystkich innych egzemplarzach przedmową szerszej opracowaną.

Wierzbowski Bibl. I 666.

Kraśniń. — Un. Warsz. (brak w ogóle ded.).

— Christophori Warszevicii, De Optimo Statu Libertatis, Libri duo. [Tu sygnety: obelisk i chmury, pod chmurami sznur ptactwa]. Cracoviae, In Officina Lazari, Anno Domini, M.D.XCVIII. (1598). w 4ce, k. tyt., str. 235.

Dedykacja: Nicolao Firleio, palat. cracov., datow.: Varsavia, Calend. Febr. 1598. — Wychwała tu Firlejów i Bonerów (którzy już w Niemczech byli szlachtą, co poświadczył Karol V). Babką Firleja była Mielecka, stąd i Mieleckich pochwały. Wspomina legacje Firleja. Wskazuje na niebezpieczeństwo tureckie.

Dzieło obejmuje dwie księgi. Autor opowiada, jak niedługo był świadkiem rozmowy Fil. Padniewskiego, Jana Ocieskiego, Stan. Orzechowskiego (który w r. 1561 porzucił heretyków i wrócił do Kościoła). Zaczął tę rozmowę o stanie rzeczy publicznych Ocieski; miesza się do niej czasem Padniewski; ale głównie rozprawiają ze sobą u Warszewickiego Ocieski i Orzechowski. Oczywiście jest to rozmowa fikcyjna, częsta forma literacka w piśmiennictwie politycznym XVI w.

Rozmowa toczy się na tematy następujące: O przestarzałych i nie trafnych w Polsce prawach (ze zbioru Łaskiego); o ich zbytnej łagodności (głównoszczyzna); praw powinno być niewiele, ale dobre (str. 36). O przywilejach stanu szlacheckiego w nagrodę za jego męstwo i o wychowaniu młodzieży szlacheckiej. O wolnej elekcji króla (złe i dobre strony elekcji), o sposobach jej naprawy. O sejmowaniu w Polsce, o trybunach (posłach), o niskim poziomie tego sejmu. Wzór posła. O senacie, o wadach senatorów, zwierciadło dobrego senatora. Naprawa sposobu sejmowania. O królu, zwierciadło króla. O tyranach. Jak powinien król kierować sejmami. Jakich powinien mieć kanclerzy (str. 219), ministrów i doradców. O unii Kościołów, o wojnach z Turcją (str. 175).

W dyskusji tej Ocieski jest raczej za silną władzą króla, Orzechowski za złotą wolnością. Konsekwentnego programu monarchicznego (jak np. Skarga) Warszewicki nie rozwija.

Dużo czerpie z Modrzewskiego, ale nazwiska Frycza nie wspomina. — Z Orzechowskiego czerpie mniej, niżliby można oczekiwać; jego teorię o stanowisku zwierzchnim arcybiskupa pomija milczeniem, za to powtarza ataki na rzeczników (str. 123) i wywody o tyranach. — Na str. 221 mówi o Kallimachu, znając widocznie jedną z udzielonych przezeń rad Olbrachtowi (ut ignaros consiliarios eligeret). — Na str. 165 i nast. wychwała Długosza (veracissimus scriptor), a krytykuje nie-dokładność Kromera.

Z pisarzy starożytnych powołuje się chętnie — jak wszyscy zwolennicy zręcznej polityki — na „arkana“ polityczne i na powagę Tacyta (str. 197, str. 46: prudentissimus historicorum), Plutarcha (str. 79), Platona (str. 108 i 225), Arystotelesa (str. 110), Tucydyesa (str. 155 i 159), Cicerona (dość często).

Rozmawiające osoby odwołują się często do tego, co widziały i słyszały za dawnych lat, stąd wiele wzmianek o osobistościach z czasów Zygmunta i Batorego; np. str. 41 (Maciejowski o wychowaniu), str. 44 (o Radwanku), str. 85 i 223 o Janie Tarnowskim (o bitwie pod Starodubem), str. 149 o animozjach między Tarnowskim a P. Kmitą, str. 84 i 94 i często gdzie indziej o Bonie, zawsze nieprzychylnie, str. 151 o Gamracie, str. 86 o Andrzeju Tęczyńskim, str. 132 o Andrzeju Zebrzydowskim, str. 147 o Wład. Jagiellończyku zwanym „Kirał Dobrze“ (bo powtarzał wciąż: dobrze), str. 160 (oraz str. 44) o Janie Tęczyńskim, str. 182 o Ostafim Pretwicu, str. 194 (o Lubrańskim i jego zatargu z królem Zygmuntem).

Często powołuje się na przykład stosunków w Czechach (str. 27, 35, 43, 128). — Także na Węgrów (np. str. 59, 68, 70, 89), ostrzegając przed wprowadzeniem u nas ich „rakoszu“ i ich walk partyjnych.

Wierzbowski Bibl. III 3065. — Braun Descript, str. 112. — Piekarski Kat, kórń. 1929.

Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 209—221 (tu rozbiór dzieła). — Sokołowski Przed rekoszem (Rozpr. Akad. hist. filoz. XV) str. 119. — Tarnowski Pisarze polit. II (tu streszczenie dzieła).

Przedruk w Ostrowskiego Danejk. Swadzie stat. 1747. — Przytacza to Pilchowski Odpowiedź na pytanie 1769 str. 23.

Akad. — Bibl. Pow. Warsz. — Czarn. — Czartor. — Daików — Dziedusz. — Jagiell. — Kórnik — Ossol. — Szemb. — Tor. Kop. — T. P. N. w Poznaniu — Wrocław, miej.

— Ad Stephanum oratio (1582)...
ob. pod: Oratio.

— Ad Stephanum de origine.. ob. pod: Origine.

— Christophori Varsevicii Turcicae Tres. [Tu sygnet drukarza: włócznia skrzyżowana z płonącym kagańcem, z napisem: Nec igni cedit nec ferro]. Pragae Typis M. Danielis Adami a Veleoslavina. M.D.XCIX. (sic, zamiast daty 1589). w 4ce, k. tyt. i k. 46 nlb. (sygn. M₃).

Turcyka pierwsza do k. Cij. — Druga do k. F. — Trzecia najobszerniejsza do końca.

Są dwa odbicia, różniące się ostatnimi kartami. Różnica zaczyna się już na karcie 45, a wynika stąd (poza poprawkami stylistycznymi), że w trakcie druku ostatniego arkusza nadeszła do Pragi wiadomość z Konstantynopola o buncie jan-czarów; Warszewicki uznał przeto za stosowne przedrukować ostatni arkusz i podać w nim informacje o tym buncie (de iis quae superioribus diebus acciderint). W obu odbiciach na tytule jest rok MDXCIX (1599), zamiast — jak powinno być — 1589.

Wszystkie te trzy mowy zachęcają chrześcijan do podjęcia walki z Turkami, i to zaczepnej (ich dalszym ciągiem są wydane w sześć lat później Turcicae XIV, poniżej opisane). Mówi tu obszerniej o walkach Węgrów z Turkami. O jassyjczy tatarskim brany z Polski. Twierdzi, że cesarz Maks. przejmował się losem Polski, a nie dbał o Polskę tylko „reguli“ niemieccy (książęta). Wykazuje błędność religii Mahometan. Wspólne jest niebezpieczeństwo dla całego chrześcijaństwa.

Przedruk dwóch mów w Reussnera Selectissimarum orat. et consult. volumen IV 1596 — Wszystkich trzech w „Turcicae quatuordecim“ (1595).

Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 189. Bibl. pań. w Wiedniu (ma oba odbicia). — Czartor. — Uniw. Praski.

— Christophori Varsevicii Turcicae Quatuordecim. His Accesserunt Opuscula Dvo. L. Friderici Ceriole, de Concilio & Consiliariis Principis, ex Hispanico in Latinum versum vnum, & de Legato Legationeque eiusdem Varsevicii alterum. Omnia his rebus & temporibus accommodata. [Tu obelisk, znany sygnet Łazarza]. Cracoviae, In Officina Lazari, Anno M.D.XCV. (1595). fol., k. tyt., str. 314, k. 1 nlb. (Corrigenda).

Wydanie ozdobne, druk antykwa, trzy dedykacje kursywą. — Druk dzieła trwał niemal cały rok, bo pierwsza dedykacja

dat. jest Idibus febr. 1595, druga 27 iunii, trzecia Calend. decemb.

1) W dedykacji do Zygmunta III przypomina autor wieści, jakie otrzymał król, bawiąc w Gdańsku, o groźbie najazdu tureckiego, i usprawiedliwia nimi wydanie swoich 14-tu mów. Zarazem mówi, że wraz z nimi drukuje książkę Cerioli, przełożoną z hiszpańskiego (którą dedykował kardynałowi Radziwiłłowi jako znawcy języka i obyczajów hiszpańskich). A do niej dołączył swoje dzieło O legacie dedykowane Mińskiemu. Na Cerioleż zwrócił mu uwagę poseł cesarski do Hiszpanii Jan Cevenhilerus (zapewne Khevenhüller).

Po przedmowie od str. 1—193 idzie pierwsza część dzieła, tj. XIV Turcyk (w formie rzekomych mów). Wszystkie te mowy zagrzewają do walki z Turcją. Spomędzy nich 11 zostało napisanych w końcu r. 1594, podczas gdy 3 pierwsze pochodzą sprzed pięciu lat. W nowododanych mowach wykazuje potrzebę zaczepnej wojny z Turcją. Potęgą Turcji rośnie wskutek wojen domowych wóródcy chrześcijan i niezgody państw chrześcijańskich między sobą. Przestrzega przed wyciekaniem biernym, aż Turcy urosną w siłę. Wykazuje barbarzyństwo Turków i różnicę od cywilizacji chrześcijańskiej. Wskazuje, że takie potęgi katolickie jak Austria i Hiszpania (Filipa II) są najlepszym punktem oparcia dla polityki antyturckiej (poza tym często wychwala Habsburgów, np. str. 92). Polityka pokojowa wobec Turcji jest niebezpieczna, bo Turcy nie szanują umów. Tak np. wyręczają się Tatarami w napadach na Polskę. Turcja najbardziej wroga Polsce (str. 113). Należy obmyślić osobny podatek na wojnę z Turcją. Turcja jest nieprzyjaciółką wszystkich chrześcijan ale specjalnie Słowian pod swoim panowaniem. O rozpowszechnieniu Słowian od Szczecina po Bałkany. W razie zgody narodów chrześcijańskich mogą być Turcy łatwo pokonani, a wtedy wszystkie państwa powiększą się odebranymi im dzierzawami, tak np. Polska będzie mogła zająć Wołoszczyznę. Bardzo często powraca do tej myśli, że jedność chrześcijan jest zależna od przewyższenia sekt, które utrudniają porozumienie narodów chrześcijańskich. (Na str. 133 o podobieństwie tych sekt do Mahometanizmu).

Jak w innych dziełach Warszewickiego, tak i tutaj przytacza on wiele ciekawych szczegółów historycznych, które zaobserwował bądź w Polsce, bądź w licznych swoich podróżach, albo też znał z lektury. Tak np. na str. 74 o Kapistranie w Krakowie. Na str. 83 obrona pamięci Warneńczyka. Na str. 90 o swoich rozmowach z Herbersteinem. Na str. 91 legenda o Rudolffie Absburgu (qui parochum equo

imposuit). Na str. 116 i 156 o Pretwicu i Kozakach. Na str. 117 o Mik. Cikowskim kaszt. sąd., który kazał stracić pośła tureckiego na dworze Izabeli (za to że zabił jednego z Polaków, Golskiego). Na str. 127 o Janie Tarnowskim i jego udziale w bitwie ad Essecum. Na str. 137 o nazwach słowiańskich rozsianych po całej Europie (Kraków nad Renem, Lubeka, Rostok, Szczecin od szczeni, Lechnik pod Kolonią), o pokrewieństwie Polaków, Czechów, Serbów. Na str. 145 o Oleśnickim i Swidrygielle. Tamże o poselstwie Stan. Łaskiego. Na str. 153 o poselstwie Jana Tęczyńskiego do Konstantynopola (za Olbrachta). Na str. 154 o Boratyńskim, któremu anioł pomógł przeprować się przez rzekę podczas wyprawy mosk. Na str. 155 o tym, jak to Polska jest propugnaculum Europae. Na str. 156 o wygnaniu Owidiusza (ad lacum Ovid.). Na str. 162 o pieśniach Slavonum, qui Milossio suo admirabiles laudes tribuunt. Na str. 106 i 169 o Leonardzie Straszcu (ex municipio Sandom. eques polonus) i o jego poselstwach. Co mówili Turcy, widząc w Krakowie Henr. Waleczego ubranego nie po rycersku (str. 177). O polityce Zyg. I wobec Turków (str. 180). Na str. 182 o Hier. Łaskim i jego pobycie w Konstant. Na str. 186 o pobycie Comend. w Polsce. Notując tylko niektóre szczegóły, jest ich o wiele więcej i stanowią one ważną okrasę tych mów.

II) Od str. 194—241 idzie dzieło Cerioli „De concilio“, poprzedzone przedmową do kard. Radz. Tu zastrzega się, że Ceriola „in Polonicis quibusdam hallucinatus est rebus“. Broni go przed zarzutem sprzyjania tyrannidi. Wychwala całą literaturę hiszpańską. Datow. Cracoviae 27 iunii 1595.

Wzmianka o Polsce znajduje się na str. 213 (uznaje Polskę za „gubernatio penes regem, nobiles et plebejos“).

III) Od str. 242—314 idzie „De legato“, z dedykacją Stanisłao Minscio, w której wychwala jego poselstwo do Rzymu; dat. Varsaviae Calend. Dec. 1595.

Na końcu na 2 str. list Mińskiego do autora z daty ex Minscio Cal. Dec. 1694. List ten przepelniony jest pochwałami dla Warsz. i przypomina, że ich obu rodziny były z dawną ze sobą złączone.

Na egz. Przedz. dedykacja ręką autora: Lucae Gornicki Dno et Amico.

Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 139 i 190 (rozbiara tu Turcyki). — Tenże Bibl. I 626. — Chłędowski Spis str. 126. — Piekarski Kat. kórń. 1929.

Akad. — Bibl. w Suchej — Chrept. — Czarn. — Csartor. — Dziedusz. — Dzików — Jagiell. — Kapit. gnieźn. — Kórnik — Morsztyn — Ossol. — Przedz. —

Petersb. — Raczyń. — Szembek — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Omnia quotquot exstant et quae nondum in lucem prodierunt Opera, Clementi VIII Pontifici Max. dicata et in quinque tomos distincta: quorum primus theologica et ethica, oratoria secundus et tercius: quartus chronologica et historica; quintus tam diversorum illustrium virorum ad auctorem, quam auctoris ad diversos illustres continet epistolas, quorum quod quilibet contineat versa pagella monstrabit. Omnia et singula Sacro sanctae Ecclesiae Catholicae Romanae iudicio et auctoritati subiecta sunt. Oeniponti, excudebat Joannes Agricola MDC. (1600). fol.

Wydrukowane tylko cztery karty jako początek do wydanych w Krakowie u Lazara 1595 r. Turcicae quatuordecim.

Wierzbowski Nieznane pisma (1883) str. 254. Bibl. Barberinich w Rzymie.

— Venecia. [To w czworobocznej ramce. Pod tym drzeworyt wyobrażający św. Marka stojącego, u nóg jego lew. Dokoła napis: Pax tibi — Marce Evangelista Mevs. Niżej:] Do Czytelniká. Nie gań pierwey niżli czóisz, doczći niż masz sądzić: A przepusć, że sie w cudzym zdało domu rządzić. Cum gratis et privilegio S. R. M. 1572. [Na karcie ost. między dwoma ozdobnymi węzłami drukarskimi, jednym u góry, drugim u dołu:] Drukowano w Krakowie, v Mattheuszá Siebeneychera, Roku od Narodzenia Pańskiego 1572. w 4ce, k. 53 nlb. (sygn. A—N₆).

Wyjawszy wyraz Venecia, który na tytule i w kćście na tytuliku na każdej stronie jest antykwą, i z wyjątkiem wyrazów w koło św. Marka — druk gocki.

Dedykacja do Walentego Dębieńskiego, kancl. kor., podpisana przez Siebeneychera, drukowana kursywą. Autor nie wspomniany.

Całość lichym wierszem 13-zgłoskowym. Pisane w końcu r. 1571, jak świadczy wzmianka o bitwie pod Lepanto. Autor wprowadza Wenecję (bawił tam za czasów swego pierwszego pobytu we Włoszech) i wkłada w jej usta rozwlekły przegląd dziejów tureckich, przedstawienie niebezpieczeństwa tureckiego, zwłaszcza dla Polski, oraz wezwanie do jedności reli-

gijnej (katolickiej) w Polsce, gdyż herezje sprowadzą klęskę.

Zaczyna się od apologii Wenecji: Jam... panna niezgwałcona, wszach miast królewna,... wiary bronie i Kościoła... jam włoskich państw ozdoba i wszystkich cnót szkoła etc. Dzieje tureckie wypisywał z pisarzy starożytnych (Pomp. Mela i Pli-nius) oraz nowożytnych; nie własnego nie dodał — nawet z rzeczy polskich. Wenecja monituje Polaków, aby nie walczyli u siebie z duchowieństwem (wy-wirając niesłuszne, niesłychane rzeczy, a po-trzebniejszych wielu nie chcą mieć na pieczy, by iż jednakie prawa duchownych z innymi). Wyzućcie bluźnierstwa i ka-cerstw szkoły. Zwraca uwagę, że król niebawem może umrzeć, i wtedy trzeba będzie „rakoszować w hełmiech, gdyby zszedł bez potomka, czego nie daj Panie” — a kandydatów będzie wówczas wielu i wy-buchnie zamieszanie. Wychwala różne chrześcijańskie narody i wzywa do zgody przeciw Turczynowi: co przedszego Wę-grzyna, co Niemca stałszego, co nad An-glika wzrostem jest udatniejszego i co popędliwszego nad Francuza w boju, co mędrszego nad Włocha, co mężniej nad Hiszpana, nad Czecha śmielszego? — Przeciwstawia temu nędzę i podłość na-rodów poddanych Turkowi: Greków leni-wych, Afrów nagich i bosych, Tatarzynów pierchliwych itp. Turcy z tymi narodami barbarzyńsko się obchodzą, jest też wszelka nadzieja zwycięstwa.

Poemat Warsz. należy więc do okresu bez-królewnia i jest z nim w związku (Czubek go nie uwzględnił).

Przedrukował Wenecję Wierzbowski w Bibl. Zapomn. Poetów i Prozaików, zeszyt I (1886).

Autorstwo Warszewickiego nie ulega wąt-pliwości. Całe jego życie dalsze wypeł-nione jest tymi samymi tendencjami (walka z Turcją, zgniecenie herezji w Polsce, przymierze chrześcijańskich narodów). Zresztą wyraźnie ogłasza się autorem w II wydaniu, o którym niżej. Wprost też nie-zrozumiałym jest twierdzenie Wierzbowskiego, nie poparte nawet cieniem dowodu, który odmawia Warsz. autorstwa i przy-znaje je Paszkowskiemu.

Opiera on się jedynie na wyrażeniu Paszkow-skiego, jakiego tenże użył w r. 1616 w „Dziejach tureckich“. Paszkowski mówi tam „...Niech sobie czyta wywod Stry-kowskiego Cesarzów Bisurmańskich i War-szewickiego: Wenecią. Ci o tem prawdziwie pisali. Co potem łowiczowie za swoje udali... ja ich nie cytuję, choć mi też niepomaga serce zakrawawili, bo nieraz sławę sobie węgą mą kupili“. Z tych wy-rażeń raczej widać, że Paszkowski chce stwierdzić iż „łowiczowie“ udawali za

swe pracę Strykowskiego i Warszewi-ckiego, a tak samo łowiczowie podoku-bywali Paszkowskiego z jego dzieł. — Paszkowski wyraźnie też mówi: że Stry-kowski i Warszewicki „prawdziwie pi-sali“. — Zatem, by Warszewicki jego przepisywał, wcale nie twierdzi. Miał on urazę do takich korsarzy literackich, jakim był Chlebowski. Ten właśnie i z „Wenecji“ całe ustępy przepisywał.

Toteż hipotezy Wierzbowskiego o autor-stwie Paszkowskiego powszechnie nie przyjęto. — Obacz: Nehring w Kwartal. Histor. 1887 str. 445. — J. Krzyżanowski w Encykl. polskiej (Liter. piękna) (1935) I 228.

„Wenecja“ była dość popularna w Polsce ówczesnej. Korzystali z niej Chlebowski, Paszkowski, Strykowski, Gwagnin i Ra-kowski (w „Pobudce“ 1608. — Ob. tom XXVI 122).

Odpis rękopiśmienny tego wydania Wenecji zachowany jest w bibl. Zamoj. (z datą 1673, zapewne myłka w odpisie). Wier-zbowski przypuszcza (mylnie), że jest to autograf Paszkowskiego(!).

Załoski Bibl. str. 26. — Juszyński II 299. Czartor.

— Christoph Warszewicki mówiącą wwoździ Wenecią. [Sygnet: kolumna, której szczyt w obłokach otoczony ptactwem latającym. Niżej:] W Kra-kowie z Drukar.: Łáz. Roku Pańskiego 1587. w 4ce, str. 54.

Przypis wojewodzie krakowskiemu, tj. Mi-kołajowi Firlejowi (nie Zborowskiemu Piotrowi, jak utrzymuje Maciejowski). Datowany 30 maja 1587.

W tym wydaniu dokonał autor pewnych zmian, zwłaszcza skróceń, które starannie wynotował w swym przedruku Wierzbowski. Maciejowski Piśm. I 621—3. — Piekarski Kaf. kórń. 1929.

Czartor. — Gdańska miej. — Kórnik — Krasin. — Ossol. (brak początku) — Petersb. publ.

— Vita, Res Gestae et Obitus Ste-phani (1588, 1627)... ob. wyżej: Oratio.

— De vita et miraculis sancti Am-brosii Encomium. Mediolani, apud hae-redes quon. Pacifici Pontii et Joan. Baptistam Piccaleum socios, impressores archiepiscopales. MDCI. De con-sensu superiorum. w 4ce, k. 4 (fragment).

Wierzbowski Nieznane pisma (1883) str. 256. — Tenże Krz. Warsz. 1887 str. 128 i 309. Bibl. Nazionale w Mediolanie.

— ob. Brutus J. M. (Epistolae 1583) — Ceriola (1595, 1646) — Chle-bowski Waw. (Historia cesarzy tur.

1609) — Dziedzie Jan (Rosae 1653) — Francken (Regius) Christ. (1584) — Grochowski Stan. 1608) — Gwagnin Al. (Rerum 1584) — Junius M. (Orationum 1598; tu przedruk dwóch jego mów De pace confecta i Oratio funebris in laudem Stef.) — Kromer M. (1589) — Łasicki J. (De Russ. 1582) — Lilia Petrus (Responsio 1584) — Muretus M. A. (Oratio, wydał Warszawicki 1585) — Orationes (1587, 1613) — Paruta Paweł (1567) — Reusner (1595) — Reszka (Epist. 1598 str. 151) — Starowski (Hecatontas) — Veranzio (Dell origine 1606) — Zhylytowski And. (Droga do Szwecji 1597; tu jego pochwała jako sławnego krasomowcy).

Krz. Warszawicki w r. 1600 na czele swoich „Opera“ (druk w Krakowie) zamieścił wykaz swoich dzieł, do r. 1600 napisanych (przedrukował ten wykaz Wierzbowski Pisma niew. 1883 str. 383—7). Planował wydanie tych dzieł w 4 tomach, zaś piąty przeznaczał na ogłoszenie swojej korespondencji. Plan ten udaremniła jego śmierć (wydał tylko jeden tom). W skład tych dzieł miało wejść kilka prac dzieł nieznanych.

Wierzbowski Mowy Krz. Warszawickiego 1885 oraz Niewydane pisma 1883 ogłosił (oprócz listów i dokumentów), jedenaście nie wydanych przedtem pism Warszawickiego, a mianowicie:

- 1) Rerum polonicarum libri III.
- 2) De rebus in Polonia gestis (1575).
- 3) Apologia Maximiliani.
- 4) Rationes pro regno Pol. recuperando.
- 5) Lechitas et Bohemi colloquium.
- 6) Apologia II Maximiliani.
- 7) Ad Max. oratio (1588).
- 8) Ad Rudolphum oratio (1588).
- 9) Propositio Max. liberandi.
- 10) Consilium de rebus polonis turbandis.
- 11) Pro Max. ad ordines oratio.
- 12) Nadto w „Materiałach do dziejów piśm.“ I ogłosił Wierzbowski jego mowę do Klemensa VII z r. 1600.

Poza tym przypisuje mu Wierzbowski wydaną dopiero w r. 1828 przez Ciampiego: Rerum polonicarum ab excessu Stephani Regis ad Max. Austr. captivitate liber. Dziełko to przypisywał Ciampi (pierwszy wydawca) Janowi Mich. Brutusowi; co mylnie. — Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 267 stara się udowodnić, iż jest to praca Warszawickiego. Podobnie sądził już Wiszniewski VII 445.

Ob. o tej kwestii Kuntze w jego edycji Interr. libri Orzelskiego (1917) str. 252. W rękopisie pozostaje dotąd „Inventarium

priv. Regni“, o którym mówi Wierzbowski l. c. na str. 230—2.

Mylnie bywa jako osobne dzieło cytowane (za Siarczyńskim II 292) „De ambitionis vitio“. Jest to część Paradoksów.

O przekładzie pism Paruty przez Warsz. ob. Kot Rzecpospolita w liter. Zach. 1919 str. 12.

Literaturę starszą o Krz. Warsz. zestawia i omawia Wierzbowski w swej monografii (1887) str. 11—34. — Prócz tej monografii wydanej najprzód po rosyjsku (Chr. Warszawickij i jego soczynienia 1886), potem po polsku (1887), należy wymienić dwie inne prace Wierzbowskiego: 1) Mowy Krz. Warsz. 1887; 2) Niewydane pisma 1883, które tę monografię uzupełniają. — Obszerną recenzję pracy Wierzbowskiego ogłosił Nehring w Kwart. Histor. I 444.

Tarnowski Krzysztof Warsz. jako polityk (w „Rozprawach filolog. Akad. Umiej.“ 1874). — Tenże Pisarze polit. XVI w. (1886). — Tad. Grabowski Skarga 1913 str. 646 i 458. — Dembiński Stos. liter. pol. do włosk. 1888 str. 24. — Maliniak And. Fricius (1913) str. 101. — Kot Anglo Polonica 1935 str. 74. — Biaudet Jean III de Suede et sa cour, d'après une relation inédite de Chr. Warsz. (w Annales Acad. Fennicae) 1913. — Archiwum Zamoyjskich II. — Wisłocki Katalog ręk. 1877. — Brückner Dzieje literatury I 126, 185. — St. Lempicki w księdze „Szymon Szymonowicz i jego czasy“ 1929 str. 116. — Mecherzyński Hist. wymowy I 510. — Bruchnalski w „Dziejach literatury pięknej“ (Encykl. Pol., I wydanie) II 293. (Tu o jego mowach). — Encyklopedia kości. XXX 331. — Korbut² I 186. — Finkel III str. 1887. — Finkel Maleszyński Bibl. nr 10744 i nast.

WARSZEWICKI Stanisław (ur. 1527 † 3 paźdź. 1591). Nabożeństwo dla ludzi zabawnych. Poznań 1693(?) w 4ce.

Tak podaje Niesiecki, a za nim Jocher 6636. Zapewne jakaś myłka.

— Oratio De Stanislao A Lasky, Palatino Siradiensi, & Lanciensi Capitaneo, qui in familia ueteri & nobilissima gentis Polonicae natus fuit, & sapientia, uirtute & fide excelluit. Scripta A Stanislao VVarseheucio. VVittebergae Imprimebat Iohannes Crato, Anno M.D.LI. (1551). w 12ce, k. tyt. 14 nlb. (sygn. B₇).

Zaczyna od pochwał Łaskiego. Zyskał sobie uznanie nie tylko króla Zyg., ale i innych monarchów Europy. O jego urodzie. O jego biegłości w języku łac., włoskim i niem. Jego pobyt we Francji i przy-

jaż z królem Franciszkiem. Zamiłowanie w książkach i studiach. Stał po stronie Franc. w wojnie z cesarzem (brał udział w oppugnacione Ticini). Srowadził do Francji brata Hieronima, ale tego odwołały do kraju i do Węgier sprawy tureckie. Pobyt obu braci w Anglii u Henryka VIII. Podróż do Norwegii i Danii. Podróż do Turcji, Grecji, Palestyny — wizytacja miejsc świętych i Egiptu (podanego tu opisu podróży nie uwzględnił Bystron Polacy w Ziemi Świętej 1930 str. 17). Powrót Nilem i morzem do Sy-cylii i Włoch. Jego legacja do Karola V w sprawach pruskich (Karol wyrażał wątpliwości co do posiadania Prus przez Polskę). Imponował na dworze cesarskim swoją wymową i znajomością języków. Żył tylko lat 40 kilka. — Kończy Epitaphion (wiersz po grecku) z podpisem Warszewickiego.

Malinowski w przedmowie do Stan. Łaskiego Prac naukowych 1864 str. XI—XII. — Wierzbowski III 2266.

Akad. — Czarn.

— ob. Górski Jakub (1558, 1559) — Grenady (z) Ludw. (Przewodnik grzesz. 1570, Zwierciadło, Wizerunek 1584) — Heliodor (1556; to jego przekład) — Herbest Ben. (1555) — Ostrowski Stan. (Odpowiedź na list 1556) — Pruszc (Forteca 1737 str. 225) — Rostkowski (Hist. Lith. S. J.) — Rzepnicki (Vitae praes. I 324) — Sacchinus Fr. (Vita 1620) — Tanner M. (Societas Jesu 1694; tu jego biografia).

Wielewicki Diarium I 147 (wylicza jego pisma; m. i. żywot Stan. Kostki). — O jego rękopisach ob. Kurpiel w Sprawozd. Akad. Um. 1906 nr 2. — Jego listy do ks. Albrechta są w archiwum Królewskim (ob. o nich Kolankowski Archeion VI). — Wierzbowski Kra. Warsz. 1887 str. 50—54 cytuje listy jego z archiwum Waty. — W rękop. Ossol. nr 1117 są wyciągi z jego kazań.

Jego listy podaje także Blandet Études posthumes 1931.

Freher Theatrum str. 283. — Harless Introd. in hist. lit. graecae II 342.

Caligari Epistolae et acta (1915) str. 17 i nast. — Polkowski Sprawy woj. Bator. 1887 str. 429. — Wierzbowski Uchańsciana V 835. — Niemcewicz Zbiór pam. II 65.

Wiszniewski Hist. liter. VI 205, 302 oraz VIII 178. — Maciejowski Piám. II 205 III 46. — Kraszewski Wilno II 458 i IV 152. — Starczyński II 287. — Dziennik Wileń. 1820 I 288—95 i 1827 266. —

Przyjacieli Ludu IV 400—4. — Ossoliński Wiadomości I. — Brown Bibl. S. J. 415. Wierzbowski Krz. Warsz. 1887 str. 50—4. — Korytkowski Pałacy i kanonicy I oraz IV 226—237. — Bieliński Uniw. Wileń. I, II, III. — Załęski Jezuciu I. — Tretiak Skarga str. 46. — T. Grabowski Skarga (1913) str. 247 i 646. — Bidlo Jednota II str. 46, 50, 102 i passim. — Wotschke Geach. der Reform. 1911. — Windakiewicz Padwa 1891. — Krzyżanowski Romans polski 1934 str. 255 (o jego przekładzie romansu Heliodora). — Encykl. kościelna XXX 334. — Encykl. Orgelbr. XXVI 547. — Korbut I 189.

Warszyccy ob. Sierakowski Wacł. Hier. (Majus Szembecius 1720) — Warzyccy.

Warszycka Anna ze Stanisławskich (Oleśnicka, Zbąska) ob. Dobiński Krz. (1683) — Stanisławska Anna.

(Warszycka Barbara). Sprawa Successorów z Głowy... Barbary z Warszyckich idących, przeciw... Annie z Ankwiczow Podstolinie Koronney Matce i Piotrowi Borzękiemu Podstolicowi Koronnemu Synowi, do Nayaśn. Trybunału Koronnego Lubelskiego wprowadzona 1789. fol., k. 4. Ossol.

Warszycka Domicela, wojew. sandomierska ob. Słowakowicz Jan (Wieża 1695).

Warszycka Marianna z Jordanów ob. Chelstowski Dion. (Trzy trąby 1717).

Warszycki Adam (I) ob. Siepre Wojciech (1592, De poenitentia 1619).

Warszycki Adam (II) ob. Stawicki Seb. (1659).

Warszycki Andrzej ob. Stempkowski Władysław (Lacrymae 1616).

Warszycki Jerzy ob. Jagieliński W. (Prezent muzy 1695) — Słowakowicz St. (Corona 1698).

Warszycki Jan Kazimierz, syn Stanisława ob. Arteński Raf. (Fastigium 1681) — Conclusiones (1651) — Persiose (1651) — Treter Maciej (Emerologeion 1654).

Warszycki Krzysztof ob. Gorczycki (Fama 1789).

Warszycki Michał ob. Bieżanowski St. (Purpura 1681) — Dyaryusz uroczystości szkaplerza (1695) — Oczy (1695) — Słowakowicz Stan. (Autum-

nales 1693, Corona 1698) — Sotarevius Bartłomiej (Byssus 1693) — Sczaniecki Stefan (Kolumna 1692).

Warszycki Mikołaj ob. Dobiński Krzysztof (1683).

Warszycki Paweł ob. Firlej Henr. (Leopardus 1624).

Warszycki Stanisław (I) ob. Siepre (1592) — Zychowicz (1613).

Warszycki Stanisław (II), wojew. mazow. i kaszt. krak. († 1681) ob. Arteniński Kaz. (1681) — Bieżanowski St. (Purpura 1681) — Brzezewski Sam. (Prawo z śmiercią 1641) — Cezary (Viridariolum) — Dziedzie Jan (Apolog. 1657) — Gładysz Maciej (1644) — Głazowski T. (Progn. 1664) — Goldonowski A. (Bractwo 1641) — Gutowski Wal. (1669) — Koleczycki W. (1693) — Łobżyński Jan (Pharus 1649) — Perisius (1651) — Sobieski Jan (1674) — Stawicki Sebastian (Skarb 1659) — Vergilius (Aeneida 1640) — Wiwijani Jerzy (Żywot pobożny 1655) — Woy-nar (1656).

Finkel Bibl. III 1887.

Warszycki Stanisław (III), starosta Łęczycki ob. Brocki M. (Ternio 1690) — Buchowski And. (Gratia 1691) — Koleczycki W. (1693) — Krzywański K. (Volumen 1689) — Słowakowicz St. (1698).

Przyboś Konfed. Gołąbska 1936 str. 38 i n.

WARSZYCKI Waclaw (z Łęczyckiego). Imion W Herbownych (sie) Z Urodzenia Szlachetnego Uroczystością Wyrachowanych Summaryusz Dowodnemi Autorow Swiadcetwy Wsparty Przez Urodzonego Waclawa Warszyckiego Ziemiańsina Łęczyckiego Woiewodztwa Do Druku Podany Roku 1782. [Tu winieta: flakon z kwiatami]. w Gdańsku. w Drukarni uprzywilejowanej Stanow Miasta. w 8ce, k. tyt., str. 285.

Na odwrocie tytułu podaje spis źródeł, z których dzieło zebrał. Między innymi: Paprocki, Niesiecki, Starowski itp. Także Metyrka Koronna, Wołyńska i konstytucje. Pierwszych 9 stron zajmuje „Protestacja autora”. W niej protestuje na korzyść Niesieckiego z powodu, iż zdarzało się

mu słyszeć narzekania i uszczypliwe przy-mówki, że wielu opuścił, a wielu nad słusność podniósł. — Warszycki przed laty kilkunastu, przesiadując w Bibliotece Żaluskich w Warszawie i w innych duchownych, umyślił pilnie zbadać pracę Niesieckiego. Przez lat 6 pracował przeczytawszy wszystko, cokolwiek mogłoby wyświecić rody szlacheckie, i przekonał się, że Niesiecki sumiennie stworzył dzieło. Warszycki przejrzał wszystkie konstytucje i metryki, statuta w Koronie i Litwie, a nawet panegiryki weselne i pogrzebowe. Opuścił te tylko familie, które Stan. August nobilitował. Niesiecki umieścił kilka rodów niesłusznie udających się za szlachtę. Ich wywodenie się piamami z aktów grodzkich, gdzie im generosus przydawano, jest wątpliwe. Toteż bywało, że krawcy, wychrzty, pasiecznicy, szewcy itp. podstępnie to miano uzyskiwali. Nawet Żyd grodzki Mortko przysłał Warszyckiemu swoją transakcję z Trybunału Piotrkowskiego. — Zarzucano Niesieckiemu, że nie będąc szlachcicem rejestrował szlachtę. Zbłądził, że kilku jezuitów lub tych, co jezuitom świadczyli, między szlachtę policzył; czynił też to z oficjalami niektórych katedr biskupich; ci bowiem musieli używać pieczęci do pieczętowania procesów pod namiestnictwem biskupiem prowadzonych. — Pseudoszlachta podsuszała swoje wywody Warszyckiemu, aby ją umieścić, ale on mimo ponadsyłanych dekretów z grodów, ziemstw i konsystorzów jako niczego nie dowodzących nie uwzględnił. Herbarz Niesieckiego od razu rozkupiony został, tak że go nie można było dostać już z czasów Warszyckiego. I on miał przykrości z powodu wpisania lub niewpisania różnych nazwisk. Może być, że opuścił kogo, lecz w tym winy żadnej nie może być.

Po czym od strony 10 do 284 idzie alfabetyczny wykaz familii szlacheckich (z podaniem herbu). Od czasu do czasu dodaje przy niektórych nazwiskach pewne objaśnienia, ale na ogół czyni to rzadko. Tak np. na str. 145 przy Męczińskich podaje trochę wiadomości o jezuitcie Wojciechu Męczińskim i o losach klejnotów, które ofiarował jezuitom na cele misyjne. Klejnoty owe zostały wówczas użyte do zrobienia monstancji, lecz po kaacie zakonu zniknęły i jakimś dziwnym sposobem wypłynęły przerobione na ozdoby do sprzączek damskich, trzewików i fryzur. — Na str. 133 wyjaśnia pokrewieństwa Leszczyńskich. — Na str. 122 mówi o zabiciu jezuita Krügera († 1665) przez hultaja studenta. — Na str. 214 podaje anegdotę o improwizacjach Sarbiewskiego wobec papieża. — Na str. 235 o Suchodolskim, który udławił się jedzeniem, gdy

przy stole przeciwko religii katolickiej wymyślał. I tym podobne.

Kończy ten tom „Suplement z poprawieniem myłek“ oraz dwie przestrogi (wierszowane po łacinie o nieskazitelności tego dzieła).

Herbow Opisy W Iakimby Ktory Był Y Powinien Bydz Kształcie Z Tych Dawnością, Dla Łatwiejszego Kazdemu Z Herbcwnych Jak Sobie Ich Maią Formowac Czyli Dla Rznięcia Pieczęci, Czyli Malowania Onych. W Tey Drugiej Książce Zamknięte. Przez Tegoż Samego Autora Co Y Pierwsza Książka. Roku 1782. [Tu winieta: wazon kwiatów]. w Gdańsku w Drukarni uprzywileiowanej Stanow Miasta. w 8ce, k. tyt., str. 112.

Druga ta część obejmuje alfabetyczny wykaz herbów. Przy każdym z nich podany opis dosyć dokładny z uwzględnieniem pochodzenia herbu i barw herald.

Na końcu tomu podaje rejestr czyli wykaz, ile rodzin rycerskich wymienił. Razem naliczył polskich rodzin szlacheckich 7879. — Z tej liczby na literę A wymienił 62 nazwisk szlacheckich, pod literą B 684, pod literą K 889, pod literą M 500, pod literą P 613, pod literą S 933, pod literą Z 383. — Z tego wnosi, że gdyby dom każdy wystawił po 50 ludzi do wojska, to stanęłoby w Polsce wojsko z 394.000 ludzi.

Tę drugą część przedrukował Kuropatnicki w swej kompilacji.

Summariusz Imion Kleynotem urodzenia Szlachetnego zaszczyconych, a tych między inszemi, tak dawnych, że już ich wiele zeszło, Tak w Koronie iako y w Wiel. Xię. Litt. Tudziesz I tych ktorych w przeciągu Panowania swego, nam dzisiaj rozkazujący Nayiasniejszy Monarcha Stanisław Augusta IV. Krol Polski, aż do ostatniego Seyma przypadłego na Rok 1782. Tegoż Kleynotu uroczyście lub prywatnie domieścić w Tomie tym Trzecim Przez Wacława Warszzyckiego Do Druku Podanym Roku 1783. Zebrany. w 8ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

W przedmowie do tej części mówi, że upłynęło zaledwie dziewięć miesięcy, jak jego zbiór został drukiem wypracowany. Jeszcze raz podkreśla, że nie umieszczał takich imion, których żaden inny autor nie wymienia. Z pisarzy nie uwzględnił tylko Dembołęckiego oraz „Heraldica“ Józefa Jabłonowskiego, gdyż otrzymał je po wy-

drukowaniu. Nie uwzględnił także tych osób, które były nobilitowane za Stanisława Augusta. Pominął także indygenaty, o których nie było wzmianki w konstytucjach sejmowych, gdyż prawo polskie zabraniało nadawać indygenaty bez uchwały sejmowej. — Przypomina nieszlachte, która się podszywała pod nazwiska szlacheckie, jak: Jan Barbowski (pisarz prowentowy), Drozdowicz (kotlarz z Sambora), Hudziewiczze, Hulowicze (z popów), Koźmiński (z Karaimów), Łukaszewicze, Piotrowicze, Szeffery (kupecy z Torunia), Wierzejscy (z Żydów) itp.

Tomik obecny obejmuje oprócz dopełnienia niektórych nazwisk regestr tych, których indygenatem obdarzył Stanisław Poniatowski. Spis tych indygenatów Poniatowskiego obejmuje blisko 300 nazwisk, pomiędzy nimi bardzo wielu cudzoziemców. (Przy nazwiskach niektórych świeżo uszlacheconych zamieszcza złośliwe wierszyki, jakie o ich uszlachceniu krążyły. Np. przy Woźniakowskim czytamy następujący wierszyk: Zasługi wielkie liczył nie w śmierci ni w ranach, tylko w Łęczycy ociec zegrał na organach. — Wiadomo, że przeciw masowym nobilitacjom za Stanisława Augusta występowano bardzo namiętnie).

Na dwóch ostatnich kartkach wykaz omyłek druku w pierwszym i drugim tomie.

Bentkowski Hist. Lit. II 672. — Ant. Stądnicki Postrzeżenia nad wiekiem XIV (1837). — Styczynski w Dzienn. Wileń. 1822 III 337. — Bandtkie H. dr. Kr. P. I 111. — Gołębiowski O dziejopisarstwie 201, 285.

Akad. — Chrept. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

Warta ob. Balbinus (1657) — Lipczyński Hier. (Kościół 1672) — Piliła — Relation (1666).

WARTA Jan. Kalwarya nowa w Krolestwie Polskim, Kraków w drukarni Sybeneychera 1617. w 4ce.

Dadyk. Mikołajowi Zebrzydowskiemu, wojewodzie i gener. krakowskiemu.

Czartor.(?)

— Lexicon Latino Poloniceum Tironibus perutile. Cracoviae apud Haeredes Jacobi Sibeneicheri. A. D. M.DC.XVI. (1616). w 8ce.

Janoc. III 343 opisuje egz. Zał. (in bibl. Carmel. Montis argent. deprehensum). — Za nim Jocher 711 oraz Wiszniewski Hist. liter. VI 139).

Warta Piotr ob. Ormiński Tom. (Kalend. 1704).

Wartenberg (miasto na Śląsku) ob. Gomolke Daniel (1742).

Wartenberg Franc. ob. Zborowski Stan. (1619).

Finkel III str. 1887.

WARTENBERGENSIS Jan. Assertiones Philosophycae (sic) Menstrvae Ex Quarto Et Quinto Libro Physicorum Aristotelis De Vacuo, Tempore & speciebus motus discutiendae in Collegio Vilnensi Societatis Iesu Iunii... hora... Anno Domini 1577. [Tu ozdobnik]. Defendet Ioannes VVartenbergensis. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Jest tu tez 12 opartych na Arystotelesie. Dotyczy: motus per vacuum, tempus non esse a motu distinctum, tempus esse opus rationis, species motus... Haec habuimus non ex nostra tantum, sed multorum antiquissimorum et doctiss. philosophorum sententia. Laus Deo.

Piekarski Katalog kórn. nr 1543.

Kórnik.

Wartensis Diva ob. Balbinus B. (1657).

WARTENSIS Michael. Vitae et gesta pontificum Lutheranorum carmine elegiaco. Vilnae, Joannes Velicensis 1585. w 4ce.

Jan Velicensis jest to Karcan. — Ma zawierać życiorysy Jerzego Polenza, Gerharda.

Przypisał ministrom zborów litewskich. Juszyński Dykc. II 300. Za nim Jocher 9537. — Kraszewski Wilno IV 126. — Wiszniewski Hist. lit. VIII 155.

Wartensis Modestus ob. Rzekowski Ant. (Theol. 1655) — Sztybnerowic Jan (Theologia speculativa 1655).

Wartensis Szczepan ob. Kromer Marcjan (1541).

Wartensis Walentyn ob. Wilkowiecka (z) Mikołaj (Flores 1579).

WARTENSIUS Henricus, Polonus. Disputatio de foedere Dei cum homine. Jocher 3814.

WARTMAN Zygmunt Fryderyk. Polonia Svspirans Durch die klagende Königin Polonia auff dem Parnasso Apollini vorgetragen. Das ist: Von Staats-Sachen, Zustandt, Königlicher Succession, Abdication, Nachbarschaft, Verein- vnd Trennung der beyden Königreichen Polen vnd Schweden.

Wie dann deren Vrsprung, Proceduren, Alten vnd Newen Vrsachen, auch Gerechtigkeit deren bisshero geführten Kriegen, vnd sonderlich jetzigen continuirenden Waffen. Wie dieselbige fortzuführen oder hinzulegen, vnd der Fried zu ergreifen, Gründliche Historische Erzehlung, Consideration, Rathschläge, Bedencken, Relation vnd vnpartheyische Discurs. Auss sonderbahren Befelch vnd Anordnung Apollinis auff dem Parnasso seinen sämptlichen Ständen vnd Geheimbsten Rätthen in absonderlichen Collegijs vnd Rätth-Stelle, Als I. Der Historicorum, II. Kriegserfahrenen, III. Statisten, IV. Theologorum, neben dem Machiavello vnd Catone Censorino, anbefohlen alles zu durchsuchen, reifflich vnd gründlich zu berathschlagen, zu erwegen, ad Protocolum zu bringen, vnd endlich Apollini ad decidendum, hingewiesen. Jetzo dem gemeinen Wesen zu Nachricht in Truck verfertiget Durch Sigismundum Fridericum Wartman, Franckfurt am Mayn, 1656. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 187.

Poloniae Svspirantis Continvatio. Auff dem Parnasso dem Apollini ad decidendum vorgetragen: Das ist: Eygentlicher Bericht, wie beyde Königreich Schweden vnd Pohlen, auss guter Nachbarschaft in offene Kriege gerahten jederweilen ein Stillstand der Waffen getroffen, vnd jetzt schier vnversöhnliche Feind worden: Erstlich über Lieffland, als eine offene Beuthe vor den Stärckesten, gegen dem Moscoviter gestritten, vnd darnach über die Cron Schweden, wer der rechtmässige Erb darzu sey, zum offenen Krieg gerahten. Sampt Dem hohen Vrtheil in Parnasso über den gegenwärtigen Krieg, vnd dessen Gerechtigkeit beschlossen. Darinnen Viel vnterlaufende Staats- vnd Kriegshändel in beyden Königreichen, sonderlich aber wegen der Moscoviter, dess Fürsten von Siebenbürgen Ragotzky, der Cosacken, Tartaren, Moldawern, vnd Türcken begriffen vnd aussgeführt werden. Jetzo

Dem gemeinen Wesen zum besten in Truck verfertigt, Durch Sigismund Friedrich Wartman. Gedruckt im Jahr 1657. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 176.

Poloniae Suspirantis Continvatio Vltior, Sive Tomus Tertius: Auff dem Parnasso Dem Appollini ad decidendum fürgetragen. Das ist: Eygentlicher Bericht, Von denen Vier Theilen und vier Monarchien oder Haupt-Reichen der Welt: von Auffkunfft vnd Weiterung der Stadt Rom und Römischer Macht: Von Teutschland vnd Teutschem Röm. Reich: Denen Niederlanden, Engelland, Franckreich, Spanien, Portugal, Polen, Moscovien, &c. vnd endlichen von beyden Nordischen Königreichen, Schweden vnd Dennemarck, wie dieselbe zu offener Fehde vnd zu den Waffen gerathen. Sampt dem hohen hierüber publicirten Parnassischen Urtheil. Darinnen viel vnterlaufende Rationen Status concernirende Sachen begriffen, so gemeinem Wesen zum besten, vnd zu männiglichs Information fürgestellt werden, Durch Sigismund-Fridericum Wartmann. [Tu ozdobnik]. Gedruckt im Jahr MDCLVIII. (1658). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 188.

Strona 54 części III znaczone jako 45, strony 55 i 56 znaczone podwójnie. Stąd jest właściwie stron 190.

Na początku każdej części rejestr rozdziałów i ich treść.

Książka niesłychanie dziwaczna. Zaczyna się od opisu, jak Apollo obserwnje z Parnasu stan Europy. Wtem zjawia się „die Dame Polonia“ i zanosi piśmenną skargę na sąsiadów, którzy ją krzywdzą. Dla rozpatrzenia tej skargi zwołuje Apollo posiedzenie „reichstagn“, w którym zasiadają przedstawiciele czterech stanów: historyków, wojowników, statystów, teologów, i przekazuje im skargę. Stany naradzają się najprzód, kogo obrać swym syndykem. Apollo wybiera wreszcie na tę godność spośród przełożonych osób Katona i dodaje mu do pomocy Machiavella. Zaczynają się obrady, w których zabierają nieustannie głos Cato, Machiavell, Polybins, Livius, Plinius, Bellisarius, Barclaes, Tamerlan, Savonarola, Baronius, Seneca, Cicero, Erasmus, Richelieu, Symmachus, Tacitus itp. itp. — Historycy opowiadają początkowe i nowsze dzieje Polski, zwłaszcza zaś przebieg zatargów polsko-szwedzkich za Zyg. III, a teolo-

gowie i statyci zastanawiają się, kto i w jakim stopniu winien wojnom Polski. Dość dużo mówią o losach różnowierców w Polsce (str. 98). Wszystkie ich opinie referuje Apollinowi Merkury. Opowiadanie jest chaotyczne, przerywane ciągle uwagami niby to od radzących, ale w gruncie rzeczy od autora. Żadnego zwartego ciągu dziejów polskich nie daje. Część I kończy się tym, że „reichstag“ parnaski nie ma jeszcze podstaw do wydania wyroku (1 septembra 1656), ale chce wysłać poselstwo do stron, aby się pogodziły.

W Continvatio z r. 1657 odbywa się w tej sprawie dalszych siedem sesji. Livius opowiada o bezkrólewiu po Stefanie, Polybins o grawaminach stanów, po czym mówią obszernie o panowaniu Zyg. III, o rokoszach, o Turkach, o Kozakach, o panowaniu Władysława, o jego zamachach na Gdańsk, o śmierci Władysława, o nstroju polskim (str. 43), o naturze Polaków i o granicach Polski itp. Wszystko to przeplatane rozumowaniami autora nie okazującymi bezpośredniej znajomości dziejów polskich. Czerpie ją przeważnie z ówczesnych gazet i popularnych pism. Nazwiska polskie i wiele faktów niekształca. Kończy swą rzecz tym, że „Dame Polonia“ zostaje odesłana do przyszłego sejmku, co nie powinno jej obrażać, bo i sejmy polskie nigdy spraw nie załatwiają lecz odsuwają na przyszłość.

W części III są opisane dalsze trzy posiedzenia „reichstagn“ na Parnasie. Referują sprawy Livius, Cicero, Savonarola, Seneca, Erasmus, Dion, Bellisarius, Tacitus, Baronius, Tamerlan, Richelieu — wreszcie Crommerna to jest M. Kromer; przemawia on w sprawach polskich, ale jemu także powierzył autor referat o sprawach Niderlandów. Uczestnicy „reichstagn“ słuchają o dziejach Rzymu, o powstaniu na jego gruzach nowych państw, o dziejach Włoch, Burgundii, Niderlandów, Niemiec, o żydach i heretykach, o Francji i Hiszpanii itp. — Od str. 132—151 idzie długi ekskurs o Polsce: wielkie wolności polskie, co to jest „rocoosz“, o sektach i prześladowaniach, o stosunku Polski do Austrii, o Tatarach i Kozakach, o wojnach z Szwecją i Moskwą. Na str. 163 i dalszych omówione są ostatnie wypadki na terenie wojny polsko-szwedzkiej. Kończy się tym, że Apollo wydaje wyrok w sprawie polskiej, datow. 5658. Nakazuje on zgodę królowi i stanom polskim, zakaz swywoli dla nich i rozumienie dobra państwowego. Na tym Apollo zamyka ów dziwaczny „reichstag“, a autor dziwaczną książkę.

Nie można tego traktować jako źródło historyczne; co najwyżej jako wyraz opinii

zachodu o sprawach Rzeczypospolitej Polskiej; ale opinii wychodzącej od pisarza mało bystrego, chaotycznej i bałamutnej, będącego raczej erudytą szkolarskim niż statystą.

Dla literatury niemieckiej przedstawia to dzieło o tyle interes, że są to jedno z pierwszych w Niemczech niemieckie „rozmowy umarłych”, naśladowane zapewne nie tyle z pism humanistów, ile z Boccaliniego *Ragguagli di Parnasso* (1612–3).

Dużo podobieństwa z tym dziełem wykazuje współczesne: *Consilium rationis status. Oder geheimer Trewlicher Rathsschlag, Vnder Den Himmlischen Influentzgottern, Vber jetzigen Zustand in Europa 1658.* (Obacz pod *Consilium*). I tutaj Merkury referuje bogom na Olimpie polsko-szwedzkie spory.

Gryphius Apparatus scriptorum 527. — Ks. Gaicki w *Bibl. Warsz.* 1846 tom 24 str. 308. — *Arnold Geschichte der deutschen Polen Literatur* 1900 str. 17. — *Kot Rzeczposp. polska w liter. zach.* 1919 str. 252.

Akad. (2 cz.) — Czartor. — Ossol.

— *Polonia suspirans durch die klagende Königin... in Truck verfertigt Durch Sigismundum Fridericum Wartman. Franckfurt am Mayn, 1656.* w 4cc, k. 3 nlb., str. 234 liczb.

Toż... *Continuatio, auff dem Parnasso... begriffen und ausgeföhret.* 1657. w 4cc, k. 4 i str. 216.

Inne wydanie z tą samą datą.

Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyn. — Warsz. powsz.

Wartość zasług... ob. Sołtyk Marcin.

Warum soll der Churfürst... ob. Roemer K. H. (1792).

Warunek dostoiności królewskiej. fol., k. 1.

Projekt do prawa z r. 1790.

— względem dziedziców i dzierżawców. (Actum d. 10 czerwca 1774). fol., k. 1. Krasin.

— dla generałów artylleryi Obojga Narodów. fol., k. 1. Czartor.

— dla Kommissyów Cywilno-wojskowych Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Actum in Curia Regia Varsaviensi die vigesima septima Mensis Octobris Anno Domini millesimo septingentesimo nonagesimo. 1790. fol.

Uniw. Wileń.

— do Konstytucyi pod tytułem: Przyspieszenie sprawiedliwości krymi-

nalnym sprawom W. X. L... ob. Actum etc. d. 10 czerwca 1789. Krasin.

— konstytucyi przeszło seymowej (Projekt). fol., str. 1. Bibl. w Suchej.

— dla Korony. fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— dla Korony y Wielkiego Xięstwa Litewskiego. (Względem wyroków i dekretów Rady in materia iudiciaria). (1778). fol., k. 1.

Czartor. — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Warsz.

— Toż... Uchylenie rezolucyi z R. 1782 względem małżeństw potajemnych. fol., k. 1. Czartor.

— względem lenności w W. X. L. (Actum d. 15 czerw. 1791). fol., str. 2 nlb. Ob. Actum. Czartor. — Krasin.

— względem mieszczan i rolników. Warszawa, Grel 1789. fol.

— do ofiary na raz uczynionej względem chłopów. fol., k. 2.

Bibl. w Suchej — Czartor.

— dla kommisarzy wojewodzkich. (Beneficium brania suspensy w subelliach). fol., k. 1.

Ob. Actum.

Czartor.

— Bspieczeństwa Dekretow Prynypalnych Oczewistych w Sadzie Kommissyi Po-Jezuickiej Wileńskiej Ultimae Instantiae Zapadłych. fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— prawa dziedzicznego do dóbr Kręzki, Umiastowo, Klimanty i Falki. folio.

— względem przechodzenia pod rozstrząsanie Stanów Seymujących odmian w projekcie kodexu praw politycznych. folio. Czartor.

— czynności Rady Nieustającej. fol., k. 1.

Czartor. — T. P. N. w Poznaniu.

— względem służących. Warszawa 1790. fol., k. 1.

— dla Wierzycielów. fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— do uskutecznienia Kommissyi względem rozgraniczenia Starostwa Braślawskiego y Klucza Dryświatskiego od Gruntów, które do Dóbr Ilzen y Sałna w Xięstwie Kurlandzkim leżących z tey strony Granicy w Xię-

stwie Litewskim należą, przez Konstytucyą naznaczoney. (1779). fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— Przywileiów. fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— dla officerów rodaków z zagranicznej służby wracających oraz dla kadetów. fol. Dzików.

— względem wnoszenia podatków ze starostw, emfiteutyków y wszelkiego tytułu krolewsczyzn. (Projekt). fol., k. 1.

Tekst francuski. Bibl. w Suchej.

— dla poddanych. (Projekt na Sejmie 1775). fol., k. 2.

T. P. N. w Poznaniu.

— od zbiegłego poddaństwa. (Projekt do prawa 1791). fol., k. 2.

Świętochowski Hist. chłopów I 468.

Czartor.

— Dziedzicow względem ich Poddanych. w 4ce, k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— starostw dożywotnich possessyi. (Projekt na sejmie 1780). fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— o suspensach. (Prawo z r. 1790). fol., k. 1.

— dobrowolney transakcyi między Serafin. Sokołowskim sekret. król. i sejmowym a m. Nieszawą, o kupno dóbr Dymca etc. zawartej. (Projekt do prawa na Sejmie 1778). fol., k. 1.

— dla wierzycielów. (Projekt do prawa z r. 1780). fol., k. 1.

— dla wojewodztw Kiiowskiego, Wołyńskiego, Braclawskiego, Czernichowskiego. fol., str. 2.

Tekst francuski. Bibl. w Suchej.

— dla woyska. (Odsunięcie stanu woyskowego od funkcji publicznych, poselstwa etc. Projekt na Sejmie 1778). fol., k. 1.

Ob. Uwagi — Actum.

Czartor. — Uniw. Wileń.

— dla woyska. (Projekt do prawa z r. 1788). fol., k. 1.

Odmienny od poprz.

— względem Xięstwa Siewierskiego. (Actum in Curia Regia Varsaviensi Die Trigesima Mensis Novembris 1791). fol. k. 1.

Ob. Actum.

Czartor. — Jagiell. — Krasień. — Raczyń.

— (odnoszący się do zmian opisow paktami konwentami zawarowanych). fol., k. 1.

Czartor.

— ob. Warszawa (o brukach).

Bardzo liczne uchwały sejmowe z drugiej połowy XVIII wieku mają zatytułowanie „Warunek“. Niektóre z nich były oblatowane przez zainteresowanych w grodzie i drukowane osobno. Ale także drukowano pt. „Warunek“ projekty pewnych uchwał. Charakterystyczna rzecz, że kilka tych projektów ma tekst franc., a nie polski.

Warunki Zadržymania Rzeczpospolita, Oyczyznę myślą (sic), Doma w Rządzie gruntownym, Foris w Obronie mocney, y pewney, z Vkráiny Ex Solititvdine Iezierskiej Wydane. [Tu ozdobnik]. Roku Pánskiego Tyśiącnego sześćsetnego siedmnastego. (1617). [Tytuł w podwójnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i 5 k. nlb. (sygn. B₂).

Na odwr. tyt. kilka cytatów z Sallust., Cicerona, Tucyd., Polibiusza.

Autor wymienia i omawia pięć warunków:

1) żeby stan szlachecki dawał pomoc ojczyźnie (pobory); 2) maturitas w deliberacjach (ulepszenie obrad sejmów i sejmików); 3) principis autoritas; 4) wystrzegać się copia legum; 5) posłów sylać rozsądnych.

Autor motywuje te warunki samymi cytatami z pisarzy starożytnych (Cycero, Ksenofont, Liwiusz, Polibiusz, Tucyd. itp.).

Na końcu również 11 cytat po łacinie oraz rok w akrostychu. Ossol.

— **Krotkie A Zwiezne (sic) z Wielkich Politykow, y Scriptorow Zebrane.** Warunki. Do zadržymania Rzeczyp: Oyczyzny miłej. Doma W Rządzie gruntownym. A Przeciwno Nieprzyiaciom W Obronie Pewney Mocney y Potężney. Przez jednego ex statu Politico wydane w Roku 1627. [Tytuł w prostokątnej ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb.

Na odwr. k. tyt. wierszyk łac.: Ad ordinem equestrem. — Potem dedyk.: Bogu, K. J. M. i senatorom. W niej powołuje się na Tolossana „wielkiego polityka naszego wieku“. Warunki jego są zebrane z samych wielkich polityków.

Jako pierwszy warunek wysuwa: administratio sprawiedliwości. Należy naprawić wymiar jej po sądach, sędziami robić ludzi pobożnych, znających prawo, dochodzących prawdy. Równe przymioty winni mieć adwokaci.

Drugi warunek — to dbałość o skarb. Trzeci — *dexteritas in negociis vicinorum*. Czwarty — *autoritas principis*. Piąty — wystrzegać się copia legum. Szósty — należyte ćwiczenie dziatek (tu broni nauczania jezuitów). Siódmy — każć słuszną na swawolę (tu nieco szczegółów o swawoli żołnierskiej). Ośmy — postów zająć rozsądnych.

Po czym osobny ustęp: przeciwko nieprzyjaciółom obrony mocnej i pewnej. Tu przedrukowuje dwa pierwsze warunki z poprzedniej swej broszury, ale w nieco przeobrobionej formie (pomoc ojezyźnie, *maturitas in deliberacajach*).

Tak samo jak w poprzednim piemku, tak i w tym autor operuje cytatai; tylko tutaj przeważają cytaty z kanonów, z pisaarzy kościelnych i kanonistów. Argumentów rzeczowych i konkretnych projektów naprawy mało. Ton moralizujący. Autorem jest niewątpliwie duchowny, i to mieszkający na kresach wschodnich, zwraca bowiem uwagę na „*omissa cura zamków ukraiennych*“.

Maciejowski Piśm. III 125. Ossol.

Warwik, komedia (1784) ob. Hrabia (w t. XVIII 302).

WARYSKI Stanisław. *Ephemeris Historico Politica In Coelo Sarmatiae, Lvmnarivm, Maiorum aequè ac Minorum, Motus, Ortus, Occasus, Culminationes, Aspectus, Coniunctiones aliasq; Sisigias, Fideli Stylo referens. Sev Synoptica descriptio Historiographica Chronographica, singularium in Polonia gestorum, Regum, Principum, Ducum, Magnatum, Nobilium, Vitas & Heroica Acta complectens. Per singulos Anni dies, ex approbatis Authoribus. à M. Stanislao Waryski, Collecta. Luci Publicae Porrecta. Cracoviae, Typis Vniuersitatis. [Tytuł w ramce] (po 1701).* w 12ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 205.

Na odwr. herb i cytaty. Dedyk. Christ. Dobinski i aprobaty.

Jest to wykaz wypadków hist. miesiąc za miesiącem i dzień za dniem. Czerpie z Bielskiego, Miechowity, Longinusa, Kordeckiego, Starowolskiego, Piaseckiego.

Ostatni wypadek, jaki wspomina — to śmierć Słuski 4 nov. 1701.

Załoski Progr. litter. 1743 str. 56.

Chrept. — Czapski — Czartor. — Dzików — Ossol. — Tor. Kop. — Uniw. Wileń. — Ziełiń.

— Nowy y stary kalendarz na r. p. 1699. w 4ce.

Mieści Kwestię astrologiczną.

— Toż... na rok. 1700. w 4ce.

Mieści Kwestię astrologiczną.

— Nowy y stary Kalendarz w którym święta roczne, Biegi y Wybory Niebieskie, czas Siania, Szczepienia, Puszczenia Krwie, y Purgowania się Dobrym porządkiem, Na rok Pański M.DCCI. Który jest przybyszowy przed Przystępnym Trzeci. Przez M. Stanisława Waryskiego Nauk wyzwolonych w sławney Akadémiej Krakowskiej, Filozofey Doktora, y Profesora z pilnością wyrachowany y do Druku podany. W Krakowie, w druk: Mikołaja Alexandra Schedla I. K. M. Ord. Typ. (1700). w 4ce.

Na tytule rycina ta sama, co w następnym roku. Zaczyna pod aspektami: Co czynić albo się strzec. Przy miesiącach: Krótkie zebranie historii narodu polskiego. Na wstępie powiada, że skończył przeszłych dwóch lat kwestię astrologiczną, a teraz zamierza pisać *compendiosę* według Kromera i innych autorów historię domową. — Pod miesiącami drobne wiadomości. Dalej idzie ark. C: Kalendarz ruski. Od C₂: Praktyka generalna, z podpiem Joannes Toński. Kończy: Zebranie jarmarków. Jagiell.

— Toż... Na Rok Pański 1702. który jest po przystępnym drugi. Przez M. Stanisława Waryskiego, Nauk wyzwolonych w Przesławney Akadémiej krakowskiej, Filozofey Doktora, Matematyki Professorá. Z pilnością wyrachowany, y do druku podany. (Niżej rycina z nadpisem: *Nos ambae unus sumus* — i z podpisem: *Medicina Astrologia. PK.*). W Krakowie, w druk: Mikołaja Schedla I. K. M. Ord. Typ. w 4ce, k. 9 i Prognozyk k. 14.

Obok Kalendarza idzie Kontynnacja historii polskiej (Słowianie, Scytia, Aleksander W.). Dalej obliczenie, ile kropli mają wody ziemskie, ile ziarn proszku, maku itp. niedorzeczności.

W drugiej części nowy tytuł:

Prognozyk albo przestroga, z obrotów niebieskich, względem przypadków wszelakich ktorými nam Niebo przegraza na rok pański M.DCCII. (1702) Po Przybyszowym pierwszy przed Przystępnym drugi. Przez M. Stanisława Waryskiego, nauk Wyzwolonych w Sławney Akadémiej Krakowskiej, Filozo-

ficy Doktora, *Mathematici Professora* z pilnością wyrachowany, y ku dobru pospolitemu wydany. W Krakowie, w Drukarni Schedlowskiej. (1701). w 4ce, k. 14 nlb.

Na odwołanie tytułu ośmiowersz: *In stemma Universitatis. Dedykacja Petro Praczelewicz Dr. et Prof.* (kart 3), po czym kalendarz ruski (kart 2); prognostyk (cz. I i II); w rozdz. VIII o powietrzu w Krakowie 1677 (wierszem); rozdz. XIII O powodzi miast polskich. Część II O mutacji powietrza. — Kończą: Zebranie jarmarków. Jagiell. — Kórnik.

— Toż... na rok 1703.

— Toż... y biegów niebieskich z wyborem czasów y Aspektami, Na Rok Pański 1704, który jest Przybyszowy y Przystępny... przez M. Stanisława Waryskiego... z pilnością wyrachowany, y do druku podany w Poznaniu w druk. Akademijskiej. (1703). w 4ce, k. 16.

Mieści: ze greczyzna, łacina i insze języki z słowiańszczyzny są wypowiane. Raczuy.

— Toż... na r. 1705.

— Toż... na r. 1706.

— Toż... na r. 1707.

— Toż... świąt rocznych y biegów niebieskich, z wyborem czasów y aspektami na rok pański 1708 przez M. Stanisława Waryskiego, w przesławny Akademij krakowskiej Filozofii doktora, a na ten czas w poznański kursu filozoficznego y matematyki profesora, y seminarium prefekta z pilnością wyrachowany y do druku podany. Poznań w drukarni akademickiej. (1707). w 4ce.

Czartor.

— Toż... na r. p. 1709.

— Toż... na r. p. 1710.

— Toż... na r. 1711. w 4ce.

O zawartej tu inwektywie przeciw dysydem ob. *Sendschreiben von dem Zustande* (1717 str. 10) oraz *List szlachcica* (tom XXI 348).

Ob. *Jocher III* nr 9641.

— Toż... na Rok P. 1712. przez M. Stanisława Waryskiego wyrachowany. W Thoruniu u Jana Christyana Laurera. w 4ce.

— Toż... y biegów niebieskich z wyborem czasów y aspektami na Rok p. 1713. W Poznaniu u Jana Tobiasza Kellera. w 4ce.

— Toż... na Rok P. 1714. Poznań, druk. Akad. w 4ce. itaczyń.

— ob. *Ancuta* (1719) — Łapczyński A. Ch. (*Lechiadum* 1717) — Piskorski Seb. (1735) — Tomaszewski Alb. (*Annulus honoris* 1698).

WARYSKI Wojciech Stanisław, prof. w szkole pinczow. *Arcus triumphalis Ex Laureati Honoris Insignibus Victoribus in Philosophico, Certamine Athletis XVII. VV. DD. Secundae Laureae Candidatis sub gratiosissima protectione Eminentissimi, Celsissimi, & Reverendissimi, Principis D. Joannis à Lipe Lipski, Divina Miseratione Sacrae Romanae Ecclesiae Presbyteri cardinalis Cracoviensis, Episcopi, Ducis Severiae Almae Universitatis Cracov. Cancellarii Faventissimi Speciali favore Perillustis & Reverendissimi, Domini, D. M. Mathiae Ziętkiewicz Sacrae Theologiae Doctoris & Professoris, Collegii Majoris Senioris Patris, Ecclesiarum Cathedralis Cracoviensis Canonici, Parochiae, Zarnovecensis Praepositi Librorum per Dioecesim Cracoviensem Censoris, Canonizationis B. Joannis Cantii Procuratoris Contubernii Geloniani Provisoris, Studii Generalis Universitatis Cracoviensis Procancellarii Dum iisdem VV. DD. Candidatis, Magisterij in Artibus Liberalibus & Philosophiae Doctoratus Licentiam solenni Ritu conferret. Praesente Magnorum Hospitum Corona ab Adalberto Stanislao Waryski Ejusdem Laureae Candidato Artificio Poetico Erectus Anno Domini 1745. Die 12 Mensis Julii. Cracoviae, Typis Universitatis. fol., k. 8.*

Na odwołanie tytułu miedzioryt św. Jana Kantego z podpisem Paulus Jędrzejowski sc. Zamosej. — Mieści odeę na cześć św. Jana Kantego, wiersz do Macieja Ziętkiewicza, podziękowanie wierszem prof. Stępiowskiemu, Salaszewiczowi, Żołędziowskiemu i kandydatom. Zaś dla Waryskiego pisali pochwały Koperski i J. Szaster. *Janocki Lexicon II* 81. — *Jocher* 1557.

Dzików — Jagiell. — Ossol

Warzachtig ob. *Warsuchtig*.

WARZECHA Józef od Matki Boskiej pijar († 1699). *Panegyris salutatoria Serenissimi Augusti II Regis Polonia-*

rum post debellatos hostes Varsaviam redeuntis ac Regni gubernacula repetentis. Varsaviae Typis Schol. Piarum 1698. fol.

Horanyj Scriptores II str. 820. — Bielski Vita str. 10.

Warzyccy ob. Słowakowic St. (1693) — Warszyccy — Witkowski M. (Kolebka 1611).

WARZYŃSKI **And. P.** Clypeus Seraphicus Regno Poloniae et ejus Metropoli. Urbi Cracovien. coelitus concessus seu Oratio in laudem eximii Servi Dei Simonis de Lipnica Ordinis Minorum de Observantia, vitae sanctimonia et miraculorum multitudine in dies coruscantis recurrente annua suae festivitatis die, Stradomiae in Basilica Patrum Bernardinorum ad Cracoviam per M. Andream Paulum Warzyński in alma Universitate Cracoviensi Philosoph. doctorem et professorem dicta luciq. publicae consecrata. Anno incarnatae sapientiae MDCLXXXII. (1682) 14. Kal. Augusti. Cracoviae typis Francisci Cezary S. R. M. Illustriss. ac Rmi Episc. Crac. Ducis Severiae neonon Scholarum Novodorse. Typogr. (1682). fol., ark. 4.

Na odwr. tyt. herb Bryszkiewiczów; pod nim 4 wiersze łac. podpisał Karol Jan Stradomski. — Przypis prozą Jackowi Bryszkiewiczowi.

Jocher 3341 mylnie go pisze Waszyński. Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Zamoj.

— Echo publici doloris, aeternae memoriae, perillustris olim & reverendissimi domini D. M. Simonis Stanisłai Makowski, Sacrae Theologiae doctoris & professoris, eccl. cathedralis Cracoviensis canonici & collegiatae S. S. Omnium praepositi, curati Nasiechoviensis, procancellarii Academiae Cracoviensis, contubernij Hierosolymitani provisoris, S. R. M. secretarii, Lanciensi cancellarii; dum in ecclesia collegiata S. Annae magno cum dolore & moerentibus animis, mortales eius exuviae sepelirentur. A M. Andrea Paulo Warzyński, in eadem Universitate Cracoviensi, Philosophiae doctore & professore, parentali obsequio promulgata. Anno salutis 1683. die 12.

mensis Januarii. Cracoviae, typis Universitatis. (1683). fol., k. 2. Czartor.

— Palma immortalis, Magnifico, Perillustri & Reverendissimo Domino D. M. Jacobo Baltazarowic, inter collegas Maiores Seniori Patri, Sacrae Theologiae licentiato, & Professore, Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis Canonico, Collegiatae S. S. Omnium & Prosoviensis Praeposito, Contubernij Staringeliani Provisori. Studij Almae Universitatis Cracoviensis, Generali, & Vigilantissimo Rectori; dum ad Aedes S. Annae, inter festivos publicae laetitiae applausus, Sacrae Theologiae doctor renuntiaretur: & in argumentum debitae venerationis, Votique gratulatorij; a M. Andrea Paulo Warzyński, in eadem Alma Universitate Cracoviensi, Philosophiae Doctore & Professore, Contubernij Sisiniani Seniore, officioso cultu, in orbis faciem producta. Anno incarnatae Sapientiae, 1684. die 27. Januarii. Cracoviae, Typis Universitatis. (1684). fol. k. 3 nłb.

Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Tubae perenni gloria sonorae, dum sub felicissimis auspiciis Magnifici, Perillustri & Reverendissimi Domini D. M. Jacobi Baltazarowicz, inter collegas Maiores, Senioris Patris, Sacrae Theologiae licentiati, Ecclesiarum, Cathedralis Cracovien: Canonici, Collegiatae Sanctorum Omnium Praepositi, Curati Prosoviensis, Contubernij Staringeliani Provisoris, Studij Almae Universitatis Cracov: Generalis, & Vigilantissimi Rectoris; Perillustri. Clarissimus, & Admodum Rndus Dominus, D. M. Franciscus Przewoski, S. Theologiae Licentiatus, & Professor, Collega Maior Ecclesiarum Collegiatarum S. Annae decanus, Cureloviensis Scholasticus, Contubernij Hierosolymitani provisor, Universitatis Procurator dignissimus, Sacrae Theol. doctor ritu solenni crearetur, a M. Andrea Paulo Warzyński, in eadem alma Univ. Crac. Phil. Doctore et Professore, Contubernij Sisiniani Seniore, Venerabundi Calami obsequio, celebratae. Anno Salutis, 1684.

Die 27. Ianuario. Cracoviae, typ. Universitatis. (1684). fol., k. 3 nlb.

Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

Was den löbl. Churfürsten (1512)... ob. Orden.

Vas ob. Rucieński J. Ch. (electionis 1636) — Zamoyska Kat. (aureum 1643).

(**Was**). [Wiersz rozpoczynający się: Wasie, natury śliczna ozdobo]. w 8ce, k. 4. Por. Książnin. Czartor.

Wasarawski Teodor ob. Basarabski (1771).

Waschetta Andrzej († 1729) ob. Kancjonał gdański (1723).

Oloff Poln. Liederg. 190—1.

Wasiński Jerzy ob. Kancjonał (królewiecki 1741).

WASIELEWIC Stan. Kanty. Immortalis virtutum gloria in generoso pervetustae domus sanguine & stirpe illustri & magnifico domino D. Ioanni Tarlo palatinidae Lublinensi, S. R. M. cubiculario domino et patrono munificentissimo per Stanislaum Cantium Wasielewic, stud. al. Acad. Crac. edita gratulationis et observantiae ergo, in grati animi significationem, submissee offertur. Cracoviae, apud Valerianum Piątkowski, A. 1649. w 4ce, k. 10 nlb.

Czartor. — Dziaków.

WASIEWICZ Bonawentura, ordinis minorum (ze Stopnicy). Modus recolendi misteria passionis Christi. Varsaviae, 1740. w 12ce, ark. 6.

Ob. Załuski Bibl. str. 88. — Będzie to zapewne „Sposób rozpam. męki Chryst.“ lub t. p.

Wasił, ostrogski kleryk ob. Ostrogski.

Wasił mnogogrzeszny ob. Kniaga prawo ziwota (1598).

Wasił Wielki ob. Bazyli.

Wasilewicz Iwan (Obrona wojska mosk. w Polsce)... ob. Niemcewicz J. U. (1793).

Wasilewicz Rafał ob. Rościszewski Wojciech

WASILEWSKI Adam Franciszek, pisarz ziemski wołyński. Trakt Nie przestronny ale Zbawienny Którym Słowo Weielone Syn Boga Oyca Przedwiecznego Y Maryi Panny Niepokalanej Przyszedłszy na Świat dla Odkupienia Narodu Ludzkiego Od Narodzenia Śwego

całym Przenąyswiętszym Zyciem swoim Lat trzydzieści y trzy Przez ciężkie prace, Prześladowania, Mękę okrutną y Śmierć zelżywą postępował, Potym przez Chwalebne Zmartwychwstanie y Wniebowstąpienie Swoie do Wiecznego Królestwa Śwego Niebieskiego przyszedł, A będąc Sam Drogą, Prawdą, y Zyciem Nam też wiernym swoim z niewymowney Dobroci y Miłości Swoiey też Drogę do Chwały Wiekuistej remonstrował. Dla Pobożney zabawy y zbudowania Dusz Wiernych z niektórymi Uwagami y Dygressyami do tey Materyi służącemi Według Historyi Świętych Ewangelistow, Świętego Bonawentury Kardynała y Biskupa Albańskiego Tudziesz różnych rewelacyi, Przez Urodzonego Adama Wasilewskiego Pisarza Ziemskiego Woiewodztwa Wołyńskiego Powiatu Krzemienieckiego Wierszem Polskim Delineowany Y za dozwoleciem Zwierzchności Duchowney Do Druku Podany. [Tu zdobna linia]. W Warszawie. w Drukarni J. K. Miei y Rzepltey w Collegium XX. Schol: Piarum. (1746). fol., k. tyt. i k. 6 nlb., str. 462.

Na odwołanie tytułu dedykacja Stanisławowi Wincentemu Jabłonowskiemu, wojewodzie generałowi ziem rawskich, oraz jego synowi Antoniemu. Podpisał tę dedykację Adam Franciszek Wasilewski, pisarz ziemski woiewodztwa wołyńskiego powiatu krzemienieckiego. W dedykacji wysławia ród Jabłonowski i wieszkuje „nowo przydanej z cesarskim orłem mitry“. Wychwala uczoność Jabłonowskiego i jego pisma, które są rozkoszą dla czytających, a zwłaszcza gdy arcyładrego Tacyta statysty wyraził Moralia. Na końcu zwrot do Zoila o swojej pracy: „Drzewo to mocne w cnotach i orężu. Wara od niego Zoilu i wężu“.

Następnie potem krótka przemowa do czytelnika z prośbą o modłtwe za duszę autora, imprimatur, podpis. przez Antoniego Grzegorzewskiego, archidiacona katedry poznańskiej oraz cenzura dwóch teologów (datow. 2 martii 1746).

Wreszcie na pięciu stronach przemowa wierszowana (oktawami), w której wzywa do pomocy Ducha wszechmocnego i Gołgubia świętego, aby dopomógł mu do podniesienia umysłu i wyrażenia rytmem hymnu na chwałę Boga.

Poemat składa się z 14 rozdziałów, z których pierwsze dziewięć pisane są oktawami,

a ostatnie pięć porzucają formę oktawy i pisane są podwójnymi jedenastozgłoskowymi wierszami. Forma jest płynna i gładka, język wolny od makaronizmu, treść całego poematu oparta wiernie na Piśmie świętym.

Zaczyna się poemat od wspomnienia o upadku pierwszych rodziców, o wygnaniu ich z raju, o zwiastowaniu przez archanioła i o cudownym narodzeniu Chrystusa, do czego autor nawiązuje różne swoje uwagi o stosunku człowieka do Boga, o świętości Matki Bożej i o swojej gorącej pobożności.

W dalszych rozdziałach opisuje autor dzieciństwo Chrystusa, ucieczkę do Egiptu oraz całe dalsze jego życie.

W rozdziale XII śmierć i pogrzeb; w rozdz. XIII sceny przy grobie i zmartwychwstanie, w rozdz. XIV: Dziękczynienie z afektem Chrystusowi za prace, które 33 lat ponosił, i cierpliwość w mękach. Ostatnie wiersze brzmią: Serce i duszę dając na ofiarę, Tak gdy zostają pod Twoją obroną, Niech Cię przez wieczność chwale nie-skończoną.

Cały ten obszerny poemat o Chrystusie jest przeplatany uwagami moralnymi, ganiącymi współczesne obyczaje i nawołującymi do poprawy. Np. na str. 216 (z okazji Marii Magdaleny) gani damy nadobne, pyszne, modno się strojące, które powinnyby pójść w ślady Magdaleny. Niech się strzeżąc nocnych kompanii, oper i łoży, niech się nie pragną tak jak księżne stroić, niech nie czynią z dzieci miżernych pauperów. Zwłaszcza stare poczwary niech się nie stroją w maszki, niech się nie muszczą i farbują, niech nie śpią do południa, niech słuchają, co z ambon mówią kaznodzieje itp. Takich obrazków z życia ówczesnego kreśli więcej z zabarwieniem satyrycznym.

Od str. 425—439 dołączył zbiorok trzech wierszy o treści religijnej: Afekt do N. M. P., pieśni o boleściach M. P., afekta do św. Józefa. Tworzą one niejako dopełnienie żywota Chrystusa (albo dodatek do rozdz. XIV).

Od str. 439: rozdział XV „De quatuor novissimis“. (Tytuł „rozdział XV“ wprowadza w błąd, bo nie ma organicznego związku między tymi wierszami a poprzednim poematem, ujętym w 14 rozdziałów).

Są to wiersze o rzeczach ostatecznych na wzór jezuickich poematów (Gwaltera Paulo), a nawet w rytmie do nich zbliżone: Osłoń, Boże, moje oczy, bym uważał twe sprawy, niech nikczemność ich nie mroczy, i do-czesne zabawy... Opiewa tu śmierć, sąd nad ciałem, piekło, sąd ostateczny. Z tym związane kilka wierszy, przeznaczonych widocznie do śpiewania: 1) Mars o nie-

powności życia ludzkiego, 2) pieśń o boskiej opatrności, 3) pieśń o krótkości i odmianach wieku ludzkiego, 4) pieśń łacińska śpiewana przy mszy, 5) dwie pieśni o św. Franciszku.

Janocki Polon. lit. 80. — Janocki Lexic. I 166. — Juszyński Dykc. II 301. — Bentkowski Hist. lit. I 382. — Załuski Bibl. post.

Akad. — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

WASILEWSKI Antoni. Głos ze strony W. I. Pana... Skarb. ptu orszańsk. przeciwko W. I. Panu Michałowi Kostrowickiemu staroście Grzybiańskiemu, Ichmei panom Jozefowi Giedźwiłłowi, Ignacemu Korcozewiczowi, Bobrowskiemu oraz strzelcom i poddaństwu Orszańskiemu. O naznaczenie w dotkliwej krzywdzie i zatamowanej sprawiedliwości extra kadencyjnego sądu z mocy i determinacyi konstitucyi 1789 na seymie terazniejszym ustanowionej, pod tytułem: Przyspieszenie sprawiedliwości kryminalnym sprawom W. X. Lit. (Wilno 1790). fol., k. 7 nlb.

Skarga o grabież i zajazd.

Jagiell. — Zieliń.

— Głos powtórny ze strony W. I. P... skarb. orszańsk. w skardze o akcyje kryminalne przeciwko W. I. P. Kostrowickiemu staroście Grzybiańskiemu i jego społecznikom. (1790). fol., k. 8 nlb.

Zieliń.

— Przełożenie sprawy W. I. Pana... skarbnika orszańsk. z W. I. panem Mich. Kostrowickiem szambelanem I. K. Mei starostą Grzybiańskim Tudziez z I. Panem Ignacym Korcozewiczem kuzynem tegoż W. Kostrowickiego, Jozefem Giedźwiłłą ekonomem dóbr Orszan. oraz strzelcami i poddanymi orszańskimi do gwałtów, najazdów, kryminalów i prześladowania użytych i subordynowanych (około 1790). fol., k. 6.

Zieliń.

— ob. Kostrowicki Mich. (Głos 1790) — Wasilewski Józefat.

Wasilewski Józef ob. Nepos (Życia 1783).

WASILEWSKI Józefat. Sprawa W. I. P... rotm. orszańskiego zapisodawcy W. Kostrowickiego szamb. I. K. M. stty Grzybiańskiego z WW. IMei pa-

nami Antonim Wasilewskim skarb. orszans. Ignacym Zajączkowskim komorn. wdztwa Wileńskiego pryncypałami i dalszemi, fol., k. 9 nlb.

Zieliń.

Wasilewski Mikołaj ob. Litości (1784).

Wasilewski Stefan, adwokat w Wilnie ob. Jurewicz Tad. — Michałowski Joach. (1798) — Pietrzekiewiczowie — Piotrowiczowie (1798) — Regnier M. (1798).

Bardzo wiele pism procesowych, które on wnosił (indukował) w Wilnie pod koniec w. XVIII, znajduje się w Bibl. Uniw. Wil.

Wasilkowscy przedmieszczanie ob. Kruszewski Jan.

Wasiński Stanisław ob. Kuczankowicz Mich. (Honor 1693).

Wasiutyńscy ob. Sobolewscy (Sprawa).

VASMULO Doroteusz. Discorso Pronunziato Nel Campo Di S. E. Il Signore Generale De Bibikow Comandante delle Truppe Russe In Polonia Li 29. Giugno 1773. Giorno Anniversario Del Avvenimento Al Trono Di Caterina II. Imperatrice Di Tutte Le Russie Dal Signor Abate Doroteo Vasmulo, Cappellano dell' Ambasciata Imperiale di Russia in Varsavia.

Poniżej tytuł francuski:

Discours Prononcé Au Camp De Son Excellence M. Le General En Chef de Bibikow Le 29. Juin 1773. Jour Anniversaire De L'Avènement De Catherine II. Au Trône Impérial De Toutes Les Russies Par M. L'Abbé Dorothée Vasmulo, Chapelain de l'Ambassade Impériale de Russie à Varsovie Traduit De L'Italien. Nella Stamperia Mitzleriana. (1773). fol., str. 14.

T. P. N. w Poznaniu.

Wasniewicz (Wasniowicz) Adalbert (Wojciech) ob. Radłowski J. M. (1695) — Tomaszewski Alb. (Annulus 1698).

Może identyczny z Waśniowskim Wojc?

Waśniowa (z) Jan (pseud. Reja) ob. Vergerius (Dwa listy 1559).

WAŚNIOWIC Mikołaj (Hieronim ob. św. Mikołaja), komendarz wodzisławski. Mądra Thekuita na pogrzebie W. Pannie Zophicy z Dąbrowice Lanckoronskiej, Starościny Małagoskiej, wysta-

wiona... przez Hieronima od św. Mikołaja... Kraków, A. Piotrkowczyk 1645. w 4ce, str. 4 nlb. i 20.

Maciejowski Piśm. III 851.

Akad. (?) — Krasin. — Warsz. Powsz.

— ob. Serafinowicz Jan (Epikrotyma 1635).

Waśniowski Albin ob. Lutkiewicz P. (Palaestra 1689).

Waśniowski Wojciech, kanonik tarnowski ob. Choroszewicz Ad. (Bellona 1726) — Waśniewicz.

WAŚNIOWSKI Wojciech. Wielkiego Boga Wielkiej Matki [Tu koło podwójne; między kołami napis:] Ogrodek. [W kole mniejszym obraz: górą Matka Boska, dołem tłum kłęczących postaci]. [Z lewej strony koła napis łączący się z literami w kole:] Ciebie Cna Theotok Iż się ważę głosić Owocem żywota BOG Ktorey się dał nosić. Gdy węża na głowę tar (sic) Ewę iszćie drugą W tym czece ogrodu przeto Day w tym być twym sługą. [Pod kołem:] Veni Jn Hortvm Cant: 5. Przechodniv. Tu drzewką, Ziolká, Kwiecień masz z Panną preczystą, Lecz Ogrodek zawarty, maszli myśl nieczystą. [Na końcu sygnet: obelisk i chmury]. Za dozwoleńiem Stárszych. W Krakowie. W drukárni Fránciszka Cezárego Roku Pańskiego. 1644. w 4ce, k. tyt., str. 72 i k. 4 nlb.

Druk książki czarny, przeplatany czerwonym. Na odw. k. tyt. herb Sreniawa i dwuwiersz polski. — Dedykacja: Jerzemu Lubomirskiemu star. sąnd... X. Wojciech Waśniowski pleban brzeski. Wspomina pobożność jego rodziców i dziadów. Dan z Brzeska 1 stycznia 1645.

Rozpoczyna przedmowa wierszem („Przyjacielu”) oraz dedykacja do M. Boskiej. Od str. 11 szereg wierszy pt. Drzewka, opisujący przymoty Boga i N. M. P. — Od str. 20 idą czterowiersze, zatytułowane „Ziolká”, poświęcone chwale M. Boskiej. Między innymi opisuje kult M. B. w Polsce (o śpiewie Boga Rodz., o kościołach M. B. w Krakowie i Częstoch., o kaplicy Zym. 1). — Na str. 50 Pozdrowienie Anielskie wierszem.

Od str. 53: Kwiecień Maria zmiannoliter Ray Ma. (Szereg anagramatów). — Od str. 66: Wianek ogródka Bogarodzice (dwuwiersze), po czym różne sztuki poetyckie, łamańce i figury — wszystko na cześć M. B. — Kończy: Echo (które po-

lega na tym, że ostatnia zgłoska jest odpowiedzią na postawione w wierszu pytanie).

Wartość poetycka tego pisemka żadna, ale dla dziejów kultu M. B. ma znaczenie. Maciejowski Piśm. III 848. — Juszyński Dykejonarz II 303.

Dzików — Krasin.

— ob. Anzelm S. (Objaśnienie 1651).

(Vasoldt Jan Ernest). Vota nuptialia... Job. Ernesto Vasoldt... et... Benignae.. Johannis Hemelingii... filiae, sponsae, d. XXVII April. Anno M.DCC.VI. nuncupata ab intus nominatis. Thorunii... fol., k. 2.

— ob. Skubovius Paweł (Bey der Hochzeit 1706) — Weiss G. (1706).

WĄSOWICZ Ambroży od S. Waleriana, syn Jana Wąs. i Anny (1680 † 13 kwietnia 1749). Meta Po skończonym życia biegu y doczesnym Ziem y Powiatow rozmierzeniu, y odległych wieczności Granicach. Od Jaśnie Wielmożnego Iego Mości Pána P. Karola Kazimierza Na Smogorzewie Wąsowica Podkomorzego Generalnego Ziem y Powiatow wojewodztwá Sandomierskiego, Lipnickiego, Krolewieckiego etc. Starosty. Znaleziona. A Jaśnie Wielmożney Iey Mości Páni Barbarze z Głowa Wąsowicowey Podkomorzyny Sandomirskiej, Przy pogrzehowym Akcie Od żalosney Muzy Collegium Rádomskiego Scholarum Piarum, Ukazana. Roku Pánskiego 1713. fol., k. tyt. i k. 9.

Na odwr. k. tyt. herb Dołęga Lasockich i dwa 4-wiersze. Wiersz żałobny złożony z 65 oktav.

Autorstwo Ambr. Wąsowicza jest wątpliwe (jak sądzi prof. J. Dunin Wąsowicz). Raczej byłoby prawdopodobne, że autorem jest Krasnodębski.

Arch. Wąsow. — Bibl. w Sucehuj — Uniw. Warsz.

— Diana polska (1695)... ob. tom XXV 132.

Jest to zapewne ten jego panegiryk, który cytuje Bielski Vita str. 34 z niedokładnym tytułem: Wiersz na ślub Szczuki i z datą 1698. Ślub odbył się w r. 1695, więc data 1698 musi być mylna.

Egz. Kraś. jest opatrzony własnoręczną dydyk. Wąsowicza dla kol. w Rawiczu.

Krasin.

— Insula bonae spei (1722)... ob. tom XXVI 486.

Liczy kart 22.

On jest autorem tego druku, jak stwierdza prof. J. Dunin Wąsowicz. — Juszyński II 304 cytuje ten wiersz, ale z niedokładnym tytułem.

Uniw. Lwow. (def.).

— Sława W Imieniu złożona, Podkanclerską Pieczęcią stwierdzona, Na herbownych Górach wywyższona, Ciemną niewiechronnych fatów umbrą przy Pogrzebowym akcie Jaśnie Wielmożnego I. M. Pana. P. Stanisława Antoniego Szczuki Podkanclerzego W. W. X. L. Przyémiona A Jaśnie Wielmożney I. M. Pani. P. Konstancyei Maryannie Szczuczyny Podkanclerzyny W. W. X. L. Wiekszniańskiej, Wawelnickiej etc. etc. Starościny. W Nieśmiertelnych splendorach honorów, y chwalebnych akcei, Na utulenie serdecznego żalu, Od żalosney Muzy Collegium Szczuczynskiego Scholarum Piarum Prezentowana Roku Pańskiego 1711. w Warszawie w Drukarni Collegium Scholarum Piarum. fol., k. tyt., k. 2 nlb. i k. 13 (sygn. G).

Na odwrocie k. tyt. herby Szczuków i Potockich. Po czym na 2 k. dedykacja, wreszcie poemat gładkimi oktavami z pochwałami rodziny Szczuków i zmarłego.

Juszyński Dyke. II.

Archiwum Wąsowiczów (def.) — Krasin.

— Trophaevm Ternae Ledochowsiorum Crvcis Defensae Majestate Augustis Europae Solijs, Servata Aurea Libertate Lechico Polo, Protecta Orthodoxa Religione Urbi & Orbi, per insignes stabilitate Pacis triumphos. Clarvm. Et in Praemium meritorum Illustrissimo ac Excellentissimo Domino D. Stanislao In Ledochow Ledochowski Palatino Volhyniae Ad Publicum sui honoris ascensum, Inter plaudentia Ordinum Regni Servatori ac Patri Patriae vota, a Devotissimo Tanto Nomini Interamnensi Scholarum Piarum Tullio. Pro debito Venerationis homagio Erectvm Anno Quo Restaurator Humanae Libertatis in Ligna Crucis triumphavit. 1725. fol., k. tyt. i k. 37 nlb.

Na odwr. herb Ledochowskich i 2 wierszyki. — Po czym dedykacja stylem nakam. z podpisem: Interamnense (tj. Międzyrzeckie) Coll. S. P. — Potem panegiryk z pochwałami różnych Ledoch.,

a zwłaszcza Stefana i Franciszka oraz Taranowskich. Wysławia zasługi wojenne Ledochowskiego, który walczył za Sobieską z Turkami, a potem ze Szwedami. Był on liber ab omni partialitate.

Autor nigdzie nie wymieniony, ale na egz. Ossol. jest jego własnoręczna dedykacja dla kolegium w Radomiu.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— Contractus sponsalitiū inter Honorem et Virtutem facti per... Stan. Ant. Szczuka... et M. Potocka (1695)... ob. Zawadzki Ben. a Joseph.

— Senat prześwietnych antenatów (1725)... ob. tom XXX 226.

— Echo nieśmiertelnych żalów (1713)... ob. tom XXX 226.

Jest możliwe, że i te panegiryki są jego pióra wedle zdania prof. J. Wąsowicza. Bawor.

Wąsowicz Cyryl Józef ob. Muszyński A. (Applausus 1782).

Wąsowicz ze Smogorzewa Felician ob. Drozdowski Wacł. (Corona 1687) — Kochowski Wesp. (Liryka) — Rzeszowski Fel. (1640).

WĄSOWIC ze Smogorzewa Florian. Militia Palladis Jagellonicae in selecta cohorte XXXI VV. DD. 2dae Laureae candidatorum conscripta, dum iidem, post expeditum rigidi examinis certamen, annuente protectrice gratia et favore Celsissimi Principis Illustrissimi et Reverendissimi Domini D. Cajetani Ignatii Sołtyk, Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopi Cracoviensis, Ducis Severiae, Equitis Aquilae Albae, Universitatis Cracov. cancellarii faventissimi, a Clarissimo, Excellentissimo, ac Doctissimo Domino M. Stan. Wadowski, AA. LL. Phil. et Med. doctore ac earundem facultatum Procancellario, magisterii in AA. LL. et Philosophia doctoratus licentiam ritu solemni consequerentur, intra ornatissimam dignissimorum hospitum coronam, victricibus ornamentis coronata, applaudendo Flor. Wąsowie, ejusdem 2dae Laureae candidato, sub tessera sceptriferae crucis triumphans. Anno, quo rex gloriae Christus triumphavit D^eVIC^{to} M^oU^oI^s aCVLeo (1762) Die 8ta mensis Julii. Cracoviae, typis Collegii Majoris. (1762). fol., k. 15 nlb.

Jocher nr 1577.

Bawor. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Przyppkow. — Uniw. Lwow.

WĄSOWIC Hieronim († 1666). Korona Ż Prześwietnych cnot zrobiona. Świętej Pamięci Iasnie Wielebnego I. M. X. Iakvba Piaseckiego, Opata Koronowskiego. Ná Pogrzebnym Kazaniu w Kościele Koronowskim S. Ordinis Cistercień. Przez X. Hieronima Wasowica, Zakonu Káznodzieyskiego S. Dominiká Theologá: ná ten czas Toruńskiego, á teraz Lubelskiego Káznodzieię. Dniá 12. Lipcá w Roku P. 1640. Wystawiona. [Tu winieta]. W Krakowie. W Drukarni Fránciszká Cezárego, Roku P. 1642. w 4ce k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwoicie herb i 6-wiersz podpisany F. C. Dedykacja Jakubowi Piasekiemu, opactwa mogil. koadintorowi przez Benedykta Tarloviusa z cyst., datow. z konwentu mogilskiego w dzień św. Tomasza 1642.

Wychwała w kazaniu rózne przynioty zmarłego; szczegółów konkretnych brak.

Akad. — Archiwum Wąsow. — Bawor. — Chrept. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Warsz. Powsz. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— ob. Tarzymięski Jerzy (Certamen 1616).

Progr. dominikań. 1828 str. 51. — Maciejowski Piśm. III 826. — Barącz Dzieje zak. kazn. — Wadowski Kościoły lubelskie.

(Wąsowicz Jan Kanty Dunin) (ur. po r. 1730 † 29 marca 1827). Widok Prawd od powszechności okrzyknięty a Przez Przyjaciela J. H. Właścicielowi J. W. Janowi Kantemu Duninowi Wąsowiczowi Łowczemu Stężyckiemu Ord. P. Kaw. W dniu 21. Października 1798 Roku Ofiarowany. w 4ce, k. 2 nlb.

Zawiera pochwały cnot obywat. Wąsowicza. — Ob. o nim Smoleński Ostatni rok Sejmu Czteroletu. 1897. Arch. Wąsow.

WĄSOWICZ Józef. Ad officium et acta praesentia castrensis capitanealia Novae Civitatis Corczyn personaliter venientes generosi Josephus de Smogorzew Wąsowicz et Franciscus Grabowski, nomine Magnifici Francisci Desiderii in Podolany de Jagniątki Jagniątkowski Pocillatoris Lanczyciensis, Vice Capitanei et iudicis castrensis Lancyciensis, Vice-Cap. et jud. Castrensis Oswiecimensis, Mareschalci comit. pala-

tinatus Sandomir. Opatowice nuperrime celebratorum obtulerunt eidem officio praesenti, et ad acticandum porrexerunt laudum eiusdem palatinatus Sandomiriensis similiter Opatoviae in anterioribus comitiis celebratis sancitum manu ejusdem magnifici Mareschalci, vigore ejusdem nuperrimi laudi propria subscriptum, infra scriptum tenoris sequentis... My Rady, Dygnitarze, Urzędnicy y wszystkie ryceństwo wojewodztwa Sandomirskiego... (1705). fol., k. 4.

Przystępują do konfederacji Wielkopolskiej i nakazują swoim legatom deferre afekta Stanisławowi Leszczyńskiemu. — Działo się w Opatowie 10 junii 1705.

Bibl. w Suchej — Zielń.

— ob. Wąsowic Karol.

WAŚOWICZ Dunin Józef Propositiones Ex Universa Philosophia In Scholis Premisliensibus Societatis Jesu Propugnatae. Mense Julio MDCCLX. [Tytuł w kole zdobnym przyrządami geometr. i astronomicznymi]. (1760). w 8ce, k. tyt. i k. 28 nlb., 4 tablice.

Dedyk. Hieronimo Wielogłowski.

Są to propozycje z logiki, metafizyki, psychologii, teologii, fizyki.

Autor polemizuje z Kartezjuszem: cum praeter ingeniosas fabulas multa sibi met repugnancia coacervet, merito a melioris notae physicis risu excipitur. Wspomina też krytycznie Newtona i Leibniza. — Na dodanych w końcu 4 tablicach wyobrażone są różne przyrządy i doświadczenia.

Akad.

(Wąsowic Karol Kazimierz). Olor Vetustae Duninorum Originis canitie Niveus, Domesticus Wąsowicijs Virtutum Candore Argenteus, Meritorum in Deum et Patriam pretio gemmeus, Illustrissimus D. D. Carolus Casimirus in Smogorzow Wąsowic, Terrarum et Districtuum Palatinatus Sandomiriensis Succamerarius. Maestae patriae, turbatis Consiliorum Ordinibus spei melioris nuntius, sibi ipsi funebris Orator, desolatae familiae, ac praecipue Illustri D. Josepho in Smogorzow Wąsowic, Lipnicensi etc. Capitaneo, magno maximi parentis filio Dolor. Quem in altum aeternitatis Wąsowiciana Radomiensis Scholar. Piar. Collegij penna subvectum,

Cantantes sVpreMa ferVnt In sIDera Cygn I. (1713). fol., k. 8 (sygn. C₃).

Autorem tego panegiryku mógł być wedle przypuszczenia prof. Wąsowicza Klaud. Krasnodębski.

Został po nim rękopis „Inwentarza arch. Skarbu koron.“ oraz księga pamiętnicza w 3 tomach w 4ce (obecnie zaginiona — znał ją jeszcze Boniecki Herbarz V 102, 104, 391).

Arch. Wąsow. — Bibl. w Suchej — Krasień.

— ob. Wąsowicz Ambroży.

WAŚOWICZ (Wąsowicz) Kazimierz Stanisław. Arrha Philosophica V. VV. DD. primae laureae Candidatis post rigidum examen dum a clarissimo ac excellentissimo Domino D. M. Andrea Cybulski Philosophiae doctore et professore, Collega Minore, in peraugusto D. Iagellonis Archilycaeo AA. LL. et Philosophiae Baccalaurei ad numerosam nobilissimorum hospitum Coronam renuntiarentur in vim mutui affectus et gratulationis ergo a Casimiro Stanislaw Wąsowicz ejusdem laureae Candidato oblata Anno Christi primae redemptionis humanae ferentis 1729. die 5. Mensis Octobris. Cracoviae typis Universitatis. (1729). fol., k. 7.

Na odw. str. tytułu berła, pod tym 2 wiersze łac. Przypis prozą św. Janowi Kantemu. — Dalej oda na cześć św. Jana Kantego. — Podziękowanie egzaminatorom Tomaszowi Muszyńskiemu, Grzegorzowi Filipowskiemu i Jędrzejowi Cybulskiemu. — Bakałarzami zostali Stanisław Herka, Franciszek Józef Żabiński, Jakub Michałowski i Józef Mikołaj Wytrząsecki. Zaś dla Wąsowicza napisał pochwałę Żabiński. Za rektorstwa Walezyńskiego. Jagiell. — Zamoj

— Bonvm Virtutis & Sapientiae Communicativum D. Esaias Boner, Ordinis Eremitarum Sancti Patris Augustini S. Theologiae Doctor, Regni Poloniae Patronus, Recurrente Festi sui Die In Basilica D. Catherinae Virginis & Martyris, Praesente Amplissima Illustrissimorum Hospitum Corona A M. Casimiro Stanislaw Wąsowicz, In Alma Unversitate Cracov: Philos: Doctore & Professore. Oratorio Stylo Expressus. Anno quo Bonitas Infinita Carmen Humanam assumpsit. 1732. Die verò 8. Februarij. [Tu linia]. Cracoviae, Typis Universitatis. (1732). fol., k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. ozdobny miedzioryt z 2 herbami i dwuwierszami.

Ded. J. B. Borkowi, z pochwałami rodziny, po czym Oratio na 6 k.

Arch. Wąsow. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Zamoj.

Wąsowicz Maksymilian († 1711) ob. Kwiatkowski Marian (Candor 1701).

Wąsowicz Marcin ob. Chryczkiewicz (1727) — **Wąsowicz Karol** (Olor 1713).

On fundował „Wąsowicianum collegium” w Radomiu.

WĄSOWICZ Piotr ze Smogorzewa. Olor pro Rostris eloquens Cùm primùm Renuntiaretur Ecclesiae Cathedralis Posnaniensis Archidiaconus Perillustris et admodùm Reverendus Dominus D. Venceslaus de Smogorzew Wąsowicz, Nurensis, Łaskarzewiensis etc. praepositus. nuper deputatus ad tribunal Regni Judex a Petro de Smogorzew Wąsowicz, rhetore Coll. Posnan. Soc. Jesu, Domino Patruo et Patrono Colendissimo deductus et dedicatus. A. ab Oratore Deo Nato M.DC.XLVI. (1646). fol., ark. C₂.

Na odwr. str. herb Łabędź, pod nim kilka wierszy z Wergilego. Rzecz prozą, przepieciona odą. Jagiell. — Krasin.

Wąsowicz Stan. ob. Kwiatkowski M. (Candor 1701).

Wąsowicz Wacław ze Smogorzewa (ur. 1608 † 1654) ob. Apophoreta Parnassia (1627; tu jego wierszyk) — Treter Mac. Kaz. (Olor 1647) — **Wąsowicz Piotr** (Olor 1646).

Wąsowiczowa Barbara z Lasockich (ur. 1672 † 1724) ob. **Wąsowicz Ambroży** (Meta 1713).

Wąsowiczów Duninów (herbu Łabędź) genealogia ob. Drozdowski (Corona 1687) — Kwiatkowski M. (Candor 1701) — **Wąsowicz Piotr** (Olor 1646).

Boniecki Herbarz V.

(**Wąsowiczowie**). Przełożenie krótkie urodzonych Wąsowiczów (o 12.000 zł pol.). fol., k. 1.

Po r. 1787.

Bibl. w Suchej.

— ob. Sierakowski Andrzej (Odpowiedź).

(**Wąsowska Anna**). Komissya w Sprawie Urodz: Anny Wąsowskiej y Józefa

Jelskiego z Urodz: Samuelem Jakimowiczem. fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

WĄSOWSKI Bartłomiej Nataniel, S. Jesu (1617 † 4 paźdz. 1687). Apparatus Sacerdotvm. Ea complectens Quae ad notitiam Sacerdotij spectant; nec non ea, quae ad Scientiam illi necessariam pietatemq; pertinent. Collectus. ex varijs probatisq; Auctoribus. In gratiam Auditorum Theologiae in Collegio Posnaniensi Societatis Iesu, qui ad Sacerdotium promoventur. Superiorum permissu. Posnaniae Typis Regijs in eodem Collegio Societ. Iesu. Anno Domini M.DCLXXXV. (1685). w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb, str. 352, k. 1 nlb. (errata).

Na czesle I części dedykacja Franc. Mielzyński, arch. posn.; po czym aprobaty z r. 1684—5 i spis rzeczy na 3 stronach. Jest to system. opracowanie przepisów prawa kanon., odnoszących się do życia duchowieństwa. Ale nie jest to praca całkiem oryginalna. Na str. 1 przedrukował niektóre ustępy z Jana Busaensa S. J. (De statibus hominum); od str. 149 ex P. Tobia Lohner. Zapewne jest więcej autorów, z których dzieło ekscerpował.

Sacri Apparatus Sacerdotvm Collecti ex varijs Authoribus. Pars II. De ijs quae ad Scientiam Sacerdotibus necessariam spectant... [Dalej, jak w części pierwszej]. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 514, k. 2 nlb.

Tutaj podaje m. i. wypisy ex Alloza et Archedekino.

Cały ten tom poświęcony jest wykładowi X przykazań oraz sakramentom i heretyckim na nie poglądom (Luter, anglikanie, purytanie, mennonici, kwakrzy, schizmatycy itp.). — Na str. 174 i nast. wykład de furto, de usura, de emptione, de testamento. Jest to bowiem podręcznik przeznaczony dla użytku spowiedników, podobnie jak analogiczne i współczesne dzieło jezuita W. Tylkowskiego.

Sacri Apparatus Sacerdotum. Partis Secundae Divisio IV. De Dispositione Moribundorum. Superiorum Permissu. Typis Regijs in Collegio Posnaniensi Societatis Iesu. Anno Domini 1685. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 131, k. 6 nlb.

Tutaj podaje ustępy z Filipa Serwiusa (Amicus fidelis) i Jana Polancusa. Na końcu: Index rerum i Errata.

Jocher 4219 a.

Tenże pod nr 4219 b, idąc za Niesieckim, podaje z datą 1687, co zapewne mylnie? Czartor. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń. — Warsz. Powsz.

— Callitectorum Sev De Pvlchro Architecturae Sacrae et Civilis Compendio collectorum Liber Vnicvsv. In gratiam & vsum Matheseos auditorum in Collegio Posnaniensi Societatis Jesv. De Superiorum facultate. [Tu rycina: blok kamienny przybrany gałązkami, na nim cyfry I. H. S. i napis: Opus Perfectvm habet]. Posnaniae Typis eiusdem Collegij Anno 1678. fol., k. tyt. i k. 1 nlb., str. 68, 1 rycina i 14 tablic.

Przed tytułem rycina miedziar. folio, przedstawiająca dwie postaci kobiece na tle bogatej architektury pałacowej w głębi; z tych jedna trzyma cyrkiel w ręku, druga kartę z napisem: Callitectoric... Architecturae Sacrae et civilis; u dołu aniołek ryje napis: In aedibus Deorum... Nazwisko rytownika nie podane (zapewne przerys z jakiegoś obcego dzieła?).

Dedyk. Jacobo, invict. regis Joannis III filio. Tu mówi o cudach architektury starożytnej i o kolumnie Zyg. III. Jego „opella“ narodziła się in Coll. Posn. Podpisany Bart. Nat. Wąsowski, rector Coll. Posn.

Na k. A: Intentio opusculi (napisał o tym przedmiocie obszerny traktat, a tutaj podaje tylko wyciąg z niego).

Rzecz dzieli się na VI rozdziałów: 1) Wiadomości wstępne (proportio hominis, modulus, stylometriczna, cechy stylów doryckiego, jońskiego, korynckiego, toskańsk., romańskiego).

2) De cognitione pulchri architectonici. Tu włosko-polska, bardzo ciekawa nomenklatura architektoniczna. O kolumnach, kapitelach, ozdobach. — 3) De praxi stylometricae. Między innymi opisuje tu na str. 38: Symmetriae sacrae Salomonis in templo Hieros. — 4) O bramach, oknach, łukach, niszach, frontispicjach, podiach. — 5) De compositione operis arch. ex columnis (pomnik, ołtarze z kolumnami, kariatydy). — 6) De ideis arch. aedium sacrarum et civilium (ich wielkość, szerokość, długość, kopuły). Powołuje się na Witruwiusza i na przykłady różnych kościołów zagr. i polskich (np. in S. Petro Coll. Crac.). Na końcu o pałacach świeckich (tu cytuje Scamozziusa libri 3), o domach mieszkalnych duchownych, o bibliotekach w nich pomieszczonych.

Do dzieła dodano VII wielkich, starannie wykonanych miedziar. rycin i kilka tablic rachunkowych. Ryciny przedstawiają pro-

file kolumn, ich kapitele rzeźbione, profile odrzwi i okien, wzory pomników i ołtarzy, kopułę i frontową ścianę kościoła del Gesu w Rzymie. Tablice te robione są zapewne w Polsce, ale podług tablic zagranicznych (włoskich) Ostatnia VII tablica, technicznie gorzej wykonana, przedstawia architekturę zamku w Zbarażu, budowanego wedle planów Scamozziego (około r. 1580). Niewątpliwie więc skorzystał w tej tablicy z dzieła Scamozziego (Dell' idea di architettura 1616), gdzie również podany jest plan i opis zamku zbaraskiego

W egz. Jag. rysowano około r. 1740 (?) kilka rysunków, między innym hełm wieży podobny do hełmu wieży zegarowej na Wawelu.

Na końcu errata i wskazówki, jak wlepić tablice z rycinami.

Całe to dzieło natchnięte jest ideałem barokowej architektury jeznickiej XVII wieku i stara się ją propagować jako jedynie piękną. Było widocznie czytowane i używane. Na egz. Jag. jest mocno zartarte nazwisko pierwszego i drugiego właściciela: Comparavi usui proprio Cas. Daniel I...ński... Dein Collegio... ad S. Johannem Varsaviae adscriptum 1691. — Wreszcie: Jacobi Okleyski, dec. Radom.

W Bibl. Czartor. znajduje się przekład rękop. polski tego dzieła z r. 1728.

Żebrawski Bibl. matem. 339. — Kucharzewski O początkach piśm. techn. 1899 str. 41. — Lauterbach Pierścień sztuki 1929 str. 51.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Warsz. Pow. — Zakład hist. sztuki w Krak.

— Ideae Pietatis Religiosae. Sev Modi, quibus formentur actus Religiosae Pietatis ad excitandum mentis devotio-nem; & in quibus prins suggeritur intel-lectui materia recogitanda, tum deinde voluntati affectus in praxi. Auctore P. Bartholomaeo Nathanaele Wąsowski e Societ. Iesu. [Tu ozdobnik] Posnaniae, Typis Collegij ejusdem Societatis Anno M.DC.LXXXVI. (1686). w 12ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 348.

Przekład „Podniety naboż.“.

Jocher 5612 ma stron 398.

Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Podniety Nabożenstwa Zakon-nego. To iest Sposoby zágrzewiące wola y áffekty, á rozumowi dodające co má myślic przy Aktách zakonnych. Ktore mogą służyć y ludziom inszym máiącym się do osobliwej służby Bożej.

[Tu ozdobnik]. Przez W. K. Bartłomieja Nathanaela Wąsowskiego Societatis Iesv. Posnaniae. Typis Collegij eiusdem Societatis Iesv. Anno 1687. w 12ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 288.

Przedmowa do braci zakonnych Aprobata z r. 1686 Stefana Moreńskiego i cenzura J. Hermana.

Dzieli się na 19 rozdziałów. Wylicza sposoby podniecania się w pobożności i wykonywania pewnych aktów (sakramenty, modlitwy, przygotowanie się do śmierci). Zawiera dużo modlitw ułożonych przez autora.

Na egz. Jag. ofiarowanie Zofii Grzybowskiej przez niegodną Agnieszkę karm. bosą.

Jocher 5746. — Hauenst. Catalogus 43.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— ob. Tylkowski Wojc. (Tribunal 1690).

Janociana III 362—4. — Łukaszowicz Obraz miasta Poznania II 153. — Święci Hist. pam. II 265—6. — Brown Bibliot. 416—7.

WAŚOWSKI (Wąsowski) Gordian, bernardyn (ur. około 1670 † 8 maja 1751). Kazania Moralne, ná niektóre Świętá, z Posłuszeństwa Świętego Przez X. M. Gordyana Wąsowskiego, S. T. Doctoris, Patris Provinciae, Diffinitoris perpetui, Fránciszkaná. Wydane. Roku Páńskiego 1743. [Tu ozdobna linia]. W Krakowie W Drukarni Akademickiej. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 143, k. 2 nlb. (indeks).

Na odwr. tytułu miedzioryt herbów. Na drugiej karcie dwuwiersze na te herby oraz dedykacja: Bonawen. Antoniemu Turskiemu, archid. gnieźn., Kazimierzowi Ant. Turskiemu, Antoniemu Erazmowi Wołowiczowi.

Są dwa odbicia; różnica w tym, że w drugim egzemplarzu nie ma herbów na odwr. karty tyt.

Jocher 4131.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Nauka o Pokucie, w Krakowie. w Drukarni Akademii 1744. w 12ce. Jocher 3969 (za Janockim Lex. I).

— ob. Ponte Lud. (Zbiór medytacyi o wiary tajemnicach 1751).

Janocki Polon. liter. 80. — Janocki Lexic. I 166. — Piasecki w Pam. Relig.-Mor. V 408.

WAŚOWSKI Jan. Aureum fulmen ab ore aureo Illustr. Principis et Rev. Dni D. Andreae Chrysostomi Załuski Episcopi Varmiensis pro bono publico

pontificio zelo inflammatum a Joanne Wąsowski venatoride Starodubiensi orbi Europaeo gratulatoria D. Chrysostomi panegyri Januarias inter nives propositum. A. MDCCII (1702). fol., k. 10.

— Echo Aurei Fulminis ab ore aureo Illustrissimi Principis et Rev. D. D. Andreae Chrysostomi Załuski Episcopi Varmiensis ad ripas maris Balthici reflexa a Nymphis. per ora et oras circumlata. fol., k. 4.

Notata Jochera.

Wąsowski Stanisław ob. Węgierski Woj. (Vota 1633).

Wąsowski Walerian ob. Bukowski Tad. (Óde 1786).

WASSENAER CI. Historisch verhael alder ghedenck-weerdichste geschiedenissen, die hier en daer in Europa, als in Duytsch-lant, Vranckrijck, Hungarijen, Polen, Transsylvanie, Wallachie, Moscovie, Tartarie, enz. van 1621—32 voorgevallen zijn. Amsterdam 1622—33. (27 części w 7 tomach). w 4ce.

Zawiera nieco współczesnych relacji holend. o sprawach polskich. Wymieniam niektóre porządkiem lat: Poselstwo polskie w Londynie (1621). — Walki z Tatarami (1621). — Kozacy (1622). — Posel polski w Konstant. (1623 styczeń). — Sprawy Wschodu. — Historia fałsz. Dymitrow (pod r. 1624). — Lisowczycy (1625). — Gustaw Adolf i Polska (1626, na 40 stronach). — Wojna ze Szwecją. — Sejm w Warszawie (1627). — List Zyg. III do króla Anglii (1629). — Sprawy Infant (dużo wiadomości). — Gdańsk i Oxenstierna (dużo o sprawach gdańskich 1630). — Śmierć Zyg. III (1632).

Wyliczenie to daje tylko w przybliżeniu pojęcie o informacjach, jakie zbierano w Holandii o sprawach polskich i całego wschodu Europy.

WASSENBERG Ewerhard (ur. 1610 † 1668) (przybył do Polski z Cecylią Renatą i został historiogr. królewsk.; po r. 1645 opuścił Polskę i wrócił do służby austr.). Congratulatio panegirica Illustrissimo Dno, D. Gerardo Comiti a Dönhoff, Praefecto Koszerinensi & Felinensi, S. R. Mtis Mariaeburgensis Oeconomiae Administratori, & ejusdem Per Prussiam, Commissario Generali Bellico &c &c. Dno et Maecenati suo colendissimo, In Iunioris Comitissae, Se-

cundae, ex Illustrissima Sibilla Brigensi Principe, Prolis Masculae, Solennitate Baptismali, Anno 1640 30 Dec. ab Everhardo Wassenbergio, strenae loco, oblata. Gedani Typis Hunefeldianis Anno 1640. w 4ce, k. 7 nlb. Jagiell.

— Congratulatio brevis Illustrissimo Dno Dn Gerhardo Comiti a Dönhoff S. R. Mtis per Prussiam, Commissario Generali Bellico Capitaneo Koszerinensi et Felinensi. Marienburgum ingredienti. Ab Everhardo Wassenbergio oblata. Gedani typis Hunefeldianis. Anno 1642. w 4ce.

Sprawozd. z posz. w Szwecji nr 158.

Gdańska miej. — Krdł. w Sztokh.

— Congratulatio Panegyrica, Illustrissimo Principi Reverendissimo Domino, D. Iohanni Carolo Comiti Konopatscio, Dei & Apostolicae sedis gratia Varmiensi Principi & Episcopo. Primo Principatum & Episcopatum hunc suum Varmiensem solenniter ingredienti, Ab Everhardo Wassenbergio, S. R. M. Historiographo, Oblata. Gedani, Typis Hunefeldianis Anno M.DC.XLIV. (1644). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Nazywa go Ulisaeem (z powodu licznych po całej Europie podróży). Podnosi jego talent pisania wierszem i prozą. Wspomina jego przygody we Francji (z Janem Kaz.). Został teraz następcą Kromera i Dantyszka, Eneusza Silwiusa(!) i Hozjossa.

Akad. — Jagiell. — Ossol.

— Congratulatio Panegyrica Brevis Illustrissimo Excellentissimo Dno, D. Iacobo VVeyhero Palatino Mariaeburgensi S. R. I. Comiti. S. R. M. Tribuno Militari: Christoborgensi, Schlochoviensi, Bytoviensi &c. &c. Praefecto. Primo Palatinatum Suum Mariaeburgensem IX. Maij Solenniter Ingrediendi. Ab Everhardo Wassenbergio S. R. M. Historiographo Oblata Gedani Typis Hunefeldianis Anno M.DC.XXXXIV. (1644). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Pochwały dwóch braci Weiberów, których porównywa do dwóch Scypionów.

Na czele piękny iniejał Q (Łódź na morzu).

Akad.

— Congratulatio Panegyrica Brevis Illustrissimo Excellentissimo Domino Georgio Ossolinio S. R. I. Principi, Duci in Ossolin, Comiti In Teczyn,

&c. &c. Cvm Iam Supremo Cancellario Regni Sigillvm Maivs, In Pleno Comitio, A. S. R. Maiestate Offeretvr: Ab Everhardo Wassenbergio Historiographo Regio Concinnata. Varsaviae, In officina Petri Elert, S. R. M. Typogr: Anno M.DC.XLIII. (1643). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Pochwały i przypomnienia jego podróży.

Hoppe 73.

Akad.

— Commentariorum de bello inter... Ferdinandos II et III... et eorum hostes... Francofurti, 1639. w 12ce, str. 30 i 456. Wyszło też z datą 1640. Warsz. Pow.

— Florus Germanicus, Sive Everhardi Wassenbergii Embricensis, Commentariorum De Bello, Inter invictissimos Imperatores Ferdinandos II & III. Et eorum hostes, Praesertim Fredericvm Palatinvm, Gabrielem Bethlenvm, Et Daniae, Sveciae, Franciae Reges Gesto, Liber Singularis, Ad Annum 1641. absolutus & continuatus. Cum indicibus locupletissimis. [Tu ozdobnik]. Hamburgi, Apud Bernardum Baldwinvm. MDCXLI. (1641). w 12ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 420, k. 24 indeksu i str. 18.

Dedyk. Francisco Hatzfeldio.

Opowiadanie zaczyna się od bellum Bohemicum, potem bellum Transylvanicum, Suecicum, Francicum etc. Na ost. 18 stronach: Belli Franc. continuatio. — O rzeczach polskich są drobne wzmianki: str. 136 o napadzie Tatarów z r. 1616; str. 222 o wojnie polsko-szwedzkiej z r. 1628; str. 386 o poselstwie polskim na sejm w Ratzybonie, które doradzało wybór Ferd. III.

Akad. — Ossol. — Uniw. Kijow.

— Florus germanicus seu commentarius de bellis ab imperatoribus Ferdinando II et III gestis. Dantisci, Hunefeld. 1642. w 12ce, str. 416.

Dedyk. Ceciliae Renatae Austr. Poloniarum reginae.

Zawiera przyw. Wład. IV dla autora.

Chrept. — Czartor. — Jagiell. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— Toż... et Georgium Ragotzki, Editio auctior. Francofurti 1648. w 12ce. str. 804.

— Toż... Gedani 1662. w 12ce.

— Der teutsche Florus aus dem Lateinischen Eberh. Wassenbergs übertragen, und biss aufs 1645 Jahr fort-

gesetzt. Dantzig, A. Hünefeld. 1645. w 12ce, str. 608 i Register.

Dedyk. Cecilien Renaten gebornen vom Hause Oesterreich, in Polen u. Schweden König. Z portretami, między którymi polskie: królowej Cecylii Renaty, Władysława IV, Gerarda Dönhoffa, Łuk. Opalińskiego i J. Ossolińskiego.

W przypiskach do przekładu niem. sprostowano błędy autora.

— Gestorvm Gloriosissimi ac Invictissimi Vladislai. IV. Poloniae et Sveciae Regis Pars Prima Principem Panegyricae Repraesentans. Authore Everhardo Wassenbergio Embricensi. Gedani Typis Hünefeldianis. Anno 1641. [Tytuł w renesansowym portalu. Górą portret Władysława IV wieńczonego przez dwóch aniołów, z napisem Vladislao. IV. Victori. Przy kolumnach portalu postacie niewieście, na kolumnach obrazy triumfów króla z napisami: na prawej Moscovia Humiliata; — Borussia liberata; pod kolumną: Comitae Fortuna. Na kolumnie lewej: Osmanus victus, — Amurathes territus. Pod kolumną: Virtute Duce. Dołem między kolumnami pęk broni, a pod nim napis: Jo Herman fecit]. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb., str. 208.

Toż... Pars Secvnda... Regem panegyricè repraesentans. w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 257.

Tytuł w tej samej rycinie, co w pierwszym tomie. — O rycinie tej obacz Bersohn O rytonnikach gdań. str. 40.

Ded. do Władysława IV. Mówi, że przybywa do niego znad Renu, z Batawii. Wysławia go, że dotarł orężem do Berezyny, Dniepru, Dniestru (ślądem Witolda). — Po czym wierszyk do Wassenberga, podp. M. R. H. i przedmowa: Ad Lectorem na 2 k.

W przedmowie tej wskazuje autor na swe źródła: na prace Petrycego (o wojnie wołoskiej); na ręk. diariusz Hagenawa (o podróży Wład.), będącego sekretarzem Alb. Radziwiłła, oraz na relacje ustne Kaspra Nagota; wreszcie o wojnie mosk. na informacje otrzymane od Kaspra i Pawła Działyńskich, Jerzego Ossol. i Gerh Dönhoffa.

Następuje: Introductio ad Vlad. regem (z pochwałą dla Zygm. III) na 2 k.

Tom I obejmuje trzy księgi. Mówi o narodzeniu i o młodości króla, o wojnie mosk. i tureckiej, o podróży króla. Mówi o Dymitrze i o zamachu Piekarskiego. Ponieważ diariusz Hagenawa się nie dochował, przeto

są tu szczegóły nieznane, np. o jego byciu w Niemczech, Holandii, Rzymie, Neapolu, Florencji, Wenecji. Tom II rozpoczyna się od przedmowy: Ad Lectorem, po czym dalsze trzy księgi: w ks. I elekcja i koronacja, legacja Jerzego Ossol. do Rzymu (obszerny opis). W ks. II oblężenie Smoleńska (z planem oblężenia na tablicy przy str. 48 i z objaśnieniem liczb użytych na tym planie). — Dalej wojna z Amuratem oraz rokowania ze Szwecją. Na str. 176 o flocie polskiej. Na str. 199 przybycie króla do Gdańska i Elbląga. — W ks. III o podróży do Wilna. O odznaczeniu Sarbiewskiego pierścieniem, o mowie Rywockiego. — O związku z Cecylią Renatą; opis jej ingresu, łuków tryumfalnych i napisów, widowisk (tragicomoedia de S. Cecilia); urodzenie królewicza.

Wartość źródłowa tego opowiadania nie jest duża, ton jest panegiryczny, ale nie podobna mu odmówić zręczności stylistycznej. Krytykę opowiadania o oblężeniu Smoleńska dał Liske w Bibliotece Ossol. 1868 II str. 1—65, porównując je z relacją ajenta branden. Weinbeera. Zachodzą między obu opowiadaniem znaczne różnice, nawet plan oblężenia podany przez Weinbeera znacznie się różni. Liske przyznaje Weinbeerowi większą wiarygodność.

O spaleniu kart z jego dzieła na naleganie Puszkina, posła mosk., ob. Kubala Szkice I 223.

Bentkowski II 751. — Finkel Bibl. nr 8125. — Czermak Wojna smoleńska w Kwart. Hist. 1896.

• Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Tor. Kop. — Warsz. Pow.

— Toż... Authore E. Wassenbergio, S. R. M. historiographo. Editio secunda correctior. Gedani typis Hünefeldianis Anno 1643. w 4ce, k. 9 i str. 208 oraz k. 1, str. 257.

Tytuł nowosztuchowany. Nazwany tu już Wassenberg S. R. M. historiographus. W tekście różnic nie ma.

Czartor. — Krasin. — Ossol. — Przędz. — Raczyń. — Tor. Kop. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. Pow.

— Toż... Authore Everhardo Wassenbergio Embricensi. Gedani, Hünefeld. 1649. w 4ce.

Dzików. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

— Oratio Funebris in exequiis Ernesti Comititis a Dönhoff, Palatini Parnaviensis etc. ab Everhardo Wassenbergio historiographo regio oblata. Elbingae 1642. w 4ce, k. 4.

Hoppe 74.

— Oratio in obitum D. Joannis Grabinseii, Abbatis Olivensis dignissimi, totam ejus vitae seriem breviter repraesentans. Dantisci 1638 (?). fol., k. 8.

— Oratio in prima praesulatus auspicia Michaelis Konarski Abbatis Olivensis. 1639. fol.

— Oratio congratulatoria Michaeli Konarsky Abbati Olivensi, in debita observantiae symbolum concinnata. Dantisci. fol., k. tyt. i str. 18. Krasiń.

— Oratio in obitum Michaelis Konarski Abbatis Olivensis. Gedani 1641. w 4ce.

Hoppe 71.

— Everardi VVassenbergii Saguntus, In Dantisco, Non Deleta. [Tu ozdobnik]. Francofurti Ad Moenvm. Prostat apud Casparum Waechtlerum, Bibliopolam Francofurtensem M.DC.LXXI. (1671). w 4ce, k. tyt., str. 36.

Dedykacja prokonsulom, konsulom, ławnikom i centum virom „optime per aliquot saecula de Pol. Regno merita civitatis Gedonansis“.

Opisuje napad na Gdańsk Gust. Adolfa i zamachy Karola Gustawa. Dzielne zachowanie się mieszczan i miasta. Podziw, jaki to budzi. Pomagają Jan. Kaz. do odzyskania ojczyzny. Koningsmarius a Ged. capitur. Przybycie króla do Gdańska Pokój w Ołiwie. Abdykacja J. Kazim. O najwybitniejszych kandydatach na tron polski. Cudowny wybór Michała. Wyjazd J. Kaz. do Francji. Król Michał i stosunek Gdańska do niego. Pochwały Polski.

Ze względu na datę tego druku (1671) zwykle podawana data jego śmierci: 1668, wydaje się być wątpliwą?

Akad. — Czartor. — Dzików — Drezd. publ.

— Panegyricus Serenissimis Principibus Sponsis Philippo VVilhelmo Comiti Palatino Rheni... et Annae Catharinae Constantiae, Poloniarum, Sveciaeque Principi. Ispis Nuptiarum Solennibus V. Non Jun: ab Everhardo Wassenbergio Embricensi S. R. M. Historiographo Oblatus. Gedani Typis Hünefeldianis, Anno 1642. fol., k. tyt. i k. 10 nlb.

Na odwr. k. tyt. cytaty z Tacyta. Mówi o wykształceniu panny młodej: znała łacine (jakby in Medio Latio non Sarmatia nata).

Czartor. — Raczyń.

— Panegyricus honori Raphaelis Comitis Lesnensis. Thorunii 1656. w 4ce.

— Serenissimi Iohannis Casimiri Poloniarvm Sveciaeque Principis Carcer Gallicvs ab Euerhardo Wassenbergio conscriptus Gedani apud Georgium Försterum anno 1644. [Tytuł na owalnej tablicy, umieszczonej w rycinie przedstawiającej miasto i zamek na skale, górą napis: Cisteron. U stóp miasta rzeka z napisem: Drventia. Z lewej strony podpis rytownika: H. Jammer fecit]. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 254, k. 1 nlb.

Dedykacja: Ferdinando III, po czym przewilej wydawniczy Wład. IV datowany XXXI martii 1642; wreszcie przedmowa autora: 'Ad Lectorem.

Na czele tablica geneal. potomstwa Zygmunta III. Opisuje młodość J. Kaz., jego podróże (w towarzystwie Konopackiego), przygody we Włoszech i Hiszpanii, uwięzienie we Francji (1638), zarzuty kardynała Richelieu, list Urbana VIII, listy Jana Kaz. i Wład. IV, listy arcyb. J. Lipskiego, Krz. Gosiewskiego.

Nastawienie dzieła panegiryczne; dużo szczegółów (niekorzystnych dla J. Kaz.) przemilcza, dokumenty cytowane streszcza tendencyjnie. — Widok miasta i zamku jest konwencjonalny, niezgodny z rzeczywistością.

Przełożył na język polski Michał Baliński i wydał w Wilnie 1858 pt. Więzienie we Francji Jana Kazimierza. Zaopatrzył to wstępem o życiu i pismach Wass. oraz licznymi przypiskami w tekście.

Urywki z dzieła podał Niemcewicz w Zbiorze pam. III 169. — Posiłkował się tym dziełem Bronikowski pisząc w r. 1827 swoją powieść o więzieniu J. Kazimierza. (Z Bronikowskiego korzystał znów Słowacki w Mazepie). — Kubala Szkice I str. 3—64 (podaje ujemną ocenę wartości dzieła Wassenberga).

Bentkowski II 752.

Akad. — Chrept. — Czartor. — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Przędz. — Raczyń. — Uniw. Wileń. — Warsz. Pow. — Zieliń.

— Toż:... Gedani, apud G. Försterum 1645. w 4ce, k. tyt., k. 3 nlb., str. 254 i k. 1.

Wydanie tytułowe.

Chłędowski Spis 18.

Czartor. — Chrept. — Krasiń. — Ossol.

— ob. Twardowski Sam.

Innych jego prac nie wymieniam, bo nie należą do polskiej bibliografii (np. Humanae vitae schema 1636, Embrica sive descriptio civitatis 1667 itp.).

O mylnie przypisywanym mu utworze ręk., dotyczącym dziejów Wład., ob. Korzeniowski Zapiski z ręk. (w Archiwum do dziejów liter. XI 1910) str. 88.

Vogt Catal. libr. rariorum str. 720. — Braun De scriptor. 1735 str. 157. — Struve Bibl. hist. str. 458 (pisze o nim: Author est mendax).

Bentkowski H. lit. II 751. — Gołębiowski O dziejop. 136. — Siarczyński II 294. — Bibliot. Ossol. 1868 II 1—60 — Kubala Szkice I str. 3—64. — Mieniński w Przeglądzie Histor. XIV (1913) str. 183. — Korbut² I 200. — Finkel Bibl. hist. nr 3791, 7885 i III str. 1888.

WASSERFÜHRER Henryk. Carmen nuptiale in honorem Henrici Milichii et Ursulae Bocks. Dantisci 1654. fol.

Vasseur (le) G. ob. Levasseur — Starowolski Szymon (Polonia 1656).

Vasseur Jakub ob. Dresner Tomasz (Similium iuris 1602).

Wassiciński Jan ob. Cynerski J. (Pallas 1637) — Vota (1640).

Vassovius (Ussovius) Nicolaus ob. Lippus Aurelius (Oratio 1568).

Wąsowski ob. Wąsowski.

VASTOVIUS (Wasteson) Jan, Soc. Jesu (od r. 1597 w Polsce, † 1642). Vitis Aquilonia seu Vitae Sanctorum qui Scandinaviam magnam Arctoi Orbis Peninsulam, ac praesertim Regna Gothorum Sueonumque olim rebus gestis illustrarunt. Opera et studio Joannis Vastovii Gothi Protonotarii Apostolici, Canonici Varmiensis Ser. Sigismundo III Poloniae ac Sueciae Regi a Sacris et Bibliotheca. Coloniae Agrippinae ex Officina Antonii Hierati. Anno 1623. fol., str. 24 i 199.

Tytuł sztychowany.

Dedykacja Zygmuntowi III. — Aprobata rektora Akad. Krak. — Przedmowa datow. z Warszawy 1622. — Rozpoczyna oda do patronów szwedzkich przez ks. Bojera, potem wiersz Borasta (w Krakowie 1619). Dzieło zawiera biografie 85 patronów Szwecji (m. i. św. Brygidy). — Na końcu podano szereg listów papieskich.

Janociana III 344. — Jocher 8240. — Siarczyński Obraz II 294. — Lechicki Mecenat Zygm. III 1932 str. 228—9 i 311—2.

— Toż... Opera et studio Joannis Vastovii Gothi. emendavit et notis illustravit Eric Banzelius, Fil. Upsaliae,

Joan. Henr. Werner 1708. w 4ce, 160 i 84.

W przedmowie do czytelnika te słowa: Monuisse te oportet, pontificiae religioni Vastovium addictum fuisse, noli itaque mirari, si de nostra passim iniquus iudicet, praesertim in hac ad Sigismundum III Regem operis sui dedicatione etc.

Jocher 8240 b.

Wasył ob. Wasil.

Wasyli ob. Bazyli.

Waszyczyński Bartłomiej ob. Czechowicz Jan (1601).

Waszyczyński Krz. ob. Daniecki J. (Zabawy 1606).

Vat ob. Vadianus.

Watek komedya w dwóch aktach... ob. Teatr polski tom 39.

VATER Abraham. De Plica Polonica rarissima programma. Wittebergae 1784.

VATER Paweł. Beschreibung von Erscheinen und Bedeutung der bevorstehenden Sonnenfinsternisz, wie dieselbe den 12. Mai 1706 zu ersehen sein werde. Danzig 1706. w 4ce.

— Kurtze Beschreibung der neuen Wundererscheinung des Nord Lichts, so in Preussen und anderwärts gesehen worden. Aus natürlichen Gründen beschrieben. Danzig 1716. w 8ce.

— Verschwindung und Erscheinung des schönen Venus-Sterns. Danzig 1714. w 4ce.

— ob. Klepperbein J. G. (1717, 21).

Vates ob. Karatau Jan (Polonia 1633) — Kwaśniewski Fr. (honoris 1667).

Vathionensis Andreas ob. Stobnica Jan (Gen. doctr.).

Vaticani Antichristi delineatio ob. Izdebski (1679).

Vaticinia ob. Gioannini (1600) — Idzi minorityta — Joanninus (Vaticinia seu praedictiones 1605) — Sleszkowski Sebastian (ex natura 1611) — Wahrsager (1758).

Vaticinia gentis Polonae in campo ad Volam ad St. Augustum anniversaria suae electionis. 7. Sept. 1765. w 4ce, k. 2. Czapski (M. N.).

Vaticinium regale (1669) ob. Lorenzowicz Aleks.

WĄTORSKI Stanisław Michał. Observatio Sanguineae Eclipsis increati solis justitiae seu Planctus superposito in tumulo pro salute nostra usq; ad mortem advertante rege saeculorum Patientissimo Jesu Christo Domino, in ecclesia collegiata infulata Tarnoviensi à Scholis Tarnoviensibus conceptus & elogiari calamo M. Stanislai Michaelis Wątorski in Alma Universitate Cracoviensi Philosophiae Doctoris & Professoris. Ecclesiae collegiatae infulatae Tarnoviensis Canonici, Coloniae Aca-demicae Rectoris, parochialis in Plesna curati cum Latrentico Cultu expressus. Anno à Partu Virginis 1767 die 27 parasceves Mensis Aprilis. w 4ce, k. 4 nlb. Jagiell.

— Symmetria eximia virtutis ac eruditionis specimina, XI. VV. DD. Primae Laureae Candidatorum in multiplici symbolorum lemmatumq; serie repraesentans & dum per Illustrem Clarissimum & admodum Reverendum Dominum D. M. Stanislaum Foltański, Philosophiae doctorem & professorem, collegam minorem ecclesiarum collegiatarum: SS. OO. Cracov: Canonicum, Parochialis in Osiek Curatum. In magna hospitium praesentia AA. LL. & Philosophiae Baccalaurei, ritu solenni renuntiarentur; votivi aplausus gratiã à Stanislao Michaele Wątorski ejusdem laureae candidato Poetico Calamo delineata. Anno quò MVnere grato sol CeLso respLenDet ab orbe (1755) Die 15. Mensis Maji. Cracoviae, Typis Universitatis Collegii Majoris. fol., k. 10 nlb.

Na odwr. tyt. lichy drzeworyt (Chrystus ukrz.).

Mieści: Jesu Christo: Carmen Votivum, Joanni Cantio, Acroama Votivum, Examinatoribus: Petro Filipowski, Joanni Przypkowski, Stanislae Foltański Lemmata. Po czym wiersze: Andreae Muiszewski, Josepho Szybalski, Paulo Manka, Laurentino Ficzkiewicz, Josepho Szabel, Joanni Oliwinski, Josepho Kotlarski, Adamo Smolikowski, Andreae Kubinkiewicz, Mathiae Potaczewski; Stanislae Michaeli Wątorski a Joanne Oliwinski.

Jocher 1570.

Jagiell. — Dzików — Ossol.

— ob. Ciepliński Kajetan (1765).

WĄTROBKA (Wątróbski, Wentropski) Franciszek Wincenty, prof. Akad. Zamoj. In Nomine Domini Nostri Jesu Christi. Conclusiones Theologicae ex Cursu Morali de gratia divina Menti D. Thomae Angelici Ecclesiae doctoris Conformes. Pro actu Lunari publicae disputationi expositae... Respondente... J. Wentropski... Philosophiae candidato... Seminarii Alumno Sub assistentia M. Stanislai Patelski. Die 18 Decembris An. D. 1770. w 4ce, k. 2. Ossol.

— Magnitudo dolorum nostri Salvatoris seu oratio lugubris acerbam illius passionem complectens Illustri Magnifico Domino Dno Leoni Wyzdga Iudici Terrestri Buscensi viro insigni eruditione et prudentia fortitudine animi ac justitia caeterisque virtutibus ac amplissimis in religionem et patriam meritis clarissimo in testimonium debitorum grati animi officiorum infra octavam indigetis ejus divinissimi consecrata, More autem academico ad tumulum patientis Salvatoris in insigni Collegiata Zamoscensi coram numerosa illustrissimorum hospitum corona per M. Franciscum Vincentium Wątrobka AA. LL. et Philosophiae Doctorem, in alma Universitate Zamoscensi professorem recitata. Anno quo CVM DeVs In terris CaeLestla signa reteXIT (1774) die XIV. Aprilis. Typis Universitatis Zamoscensis. w 4ce, k. 14 nlb.

Na odwr. tyt. herb Wądzgów. Pod nim 4 serie dystychów. Przypis Leonowi Wądzdze. Ossol. — Uniw. Wileń. — Zamoj

— Odgłos zyczenia w dzień doroczney uroczystości... o stopy Pana-Hendryka na Czernicach Niemiryca Staroscica Nowosieleckiego Generała Adjutanta J. K. Mei objajający się, a przez... Nauk wyzwolonych y Filozofii w przesławney Akademii Krakowskiej doktora, w Zamojskiej zaś niegdyś rymotworstwa profesora, a teraz sekretarza tegoż W. Pana imieniem całego dworu u nóg pańskich złożony. Z dozwoleńiem zaś Zwierzchności do druku podany 1775 d. 19. stycznia. w 4ce. Wierszem. W dedykacji rodowód Niemiryków.

— Wymiar Niesmiertelney Wdzieczności z Morza Łask Nieprzebranych Jasnie Oswieconego z Naywyższych Xiążąt Ruskich Początek Maiącego Xięcia JMCI Ignacego Jakoba Massalskiego Biskupa Wilenskiego Kawalera Orła Białego Edukacyi Narodowej Prezydenta Pana y Nayosobliwszego Dobrodzieia Wynikający, Czyli Życzliwie Chęci Przy Znamienitey, A Pełney Powszechnego Wesela Imienia Jego Uroczystosci Przez Nayobowiązanszego Temu Jasnie Oswieconemu A Starożytnemu Domowi Podnoszka Y Sługę M. Franciszka Wincentego Okrzyca Wątrobkę. Wierszem Polskim Ogłoszone. Do Druku zaś w R. 1776. Dnia 31. Lipca Podane. w Wilnie. w 4ce, k. tyt. i k. 13.

Na odwrócie k. tyt. i sześciowiersz.

Jest to poemat, zaczynający się: Co jest, co tak przeraża z gruntu moje myśli... Zaczyna od pochwał różnych Massalskich, a w przypisach podaje daty z ich życia. Potem wychwała biskupa Massalskiego. Kończąc „Różne śpiewania“ tj. cztery pieśni (ody). Porównuje biskupa z Cyceronem, św. Augustynem itp. Uniw. Wileń.

— ob. Bednarski (Honor praemium virtutis 1773).

Wadowski Wiadomość o prof. Ak. Zam. 1900.

WĄTRÓBSKI Andrzej, prof. i rektor Akad. Zam. Actus publicae promotionis ad primam lauream Joannis Cantii Podziomkiewicz, Stanislai Ignatii Maykowski, Josephi Ricciardelti, Josephi Tiwiankiewicz, gratiae et protectionis Illustrissimi, Excellentissimi et Reverendissimi Domini D. Valentini Comitis de Osiny Wężyk Dei et Apostolicae sedis gratia Episcopi Helmensis, almae Universitatis Zamoscensis Cancellarii faventissimi, protectoris amplissimi, dum IV. VV. DD. Candidatis praevio ex universa Philosophia examine et quaestionibus, sibi ad resolvendum extraditis ac tandem publicae luci ab iisdem huic Opellae insertis a M. Andrea Wątrobski Sacrae Theologiae professore, insignis Collegiatae Zamoscensis Canonico, Scholarum provisore, ac interea facultatis Philosophicae Decano, in AA. LL. et Philosophia prima laurea

in publica hospitum frequentia ritu solenni conferretur ab eodem Facultatis Philosophicae et Neo-promotorum nomine perennis recognitionis ergo et profundissimi cultus oblatu Anno Domini 1758. die 26. Mensis Iunii. Typis Universitatis Zamoscensis. fol., k. 25 nlb.

Na odwr. tytułu herb Wężyka i wierszyki. — Po dedykacji Wężykowi idą wiersze And. Wątrobskiego oraz Z. Pawłowskiego i Jana Gorajskiego na cześć Wężyka. Następują wiersze 4 nowych bakałarzy pod 4 rycinami przedstawiającymi węża; na każdej rycinie węż z innym godłem i dewizą. Kończą mowy i pytania z filozofii scholast. przedłożone kandydatom do rozstrzygnięcia. Na końcu: Sub regim. Podziomkiewicz.

Zamoj.

— Conclusiones Philosophicae juxta genuinam mentem D. Thomae Angelici et Ecclesiae doctoris, tum sensum principis Philosophorum Aristotelis in perpetuam hecatumben D. Joanni Cantio in Alma Universitate Cracoviensi Sacrae Theologiae Doctori et Professore, Regni Poloniae nec non Magni Ducatus Lithuaniae patrono, miraculis clarissimo, Universitatum patriarchae, a minimo ejus cliente M. Andrea Wątrobski Philosophiae Doctore et Professore, Canonico Zamoscensi, ad objecta respondente I. D. Simone Pluszyński Philosophiae Auditore sub assistentia illius qui supra dedicatae. Annō Domini 1754. diē 7. Julii, Zamoscij typis Universitatis. fol., k. 5 nlb.

Na odwr. str. tytułu rycina św. Jana Kantego a wokoło symbole — pod ryciną sześć wierszy łac. Przypis prozą S. Janowi Kantemu. Potem też 20 z logiki perypatycznej. Na końcu: Sub regimine Balthasaris Dulowski. Zamoj.

— ob. Komorzeński (Recognitio) — Pohorecki Franc. (1749).

W Bibl. Zamoj. są jego rękopisy: 1) Cursus universae philosophiae (str. 300). — 2) Quaestiones theologicae.

Janocki Lexie. II 80. — Muczkowski Statuta 407. — Wadowski Wiadomość 1900. — Kochanowski Dzieje Akad. Zam. 1900.

Wątrobski Jan ob. Kryspin i Kryspinian (1760).

Wątrobski Tomasz ob. Bednarski (Honor 1773).

Watson Jakub ob. Orliński M. Józ. (1652).

(Watson Ian). Epithalamia... Johannis VWatsoni reipubl. Slavienisium senatoris... Mariae... Johannis Schwederi... filiae. Dantisci Typis viduae Georgii Rhetii. 1649. w 4ce, k. 6 nlb.

Watson Tomasz ob. Łaski Olbracht.

Watsonówna Matg. ob. Szenknecht Piotr (Die nutzbare Perle 1708).

Vatt Joachim ob. Vadianus.

VATTEL Emeryk (ur. 25 kwietnia 1714). Dialogue Entre Pierre Le Grand Empereur De Russie Et Charles XII. Roi De Suede Sur La Gloire De Conquerans De Monsieur de Vattel Conseiller Privé De S. A. S. L'Elect: De Saxe Et Le Reve De l'Homme Par Aristobule Philosphie Grec. [Tu ozdobnik], a Varsovie. 1768. chez Michel Groll. — Rozmowa Między Piotrem Wielkim Carem Moskiewskim Y Karolem XII. Krolem Szwedzkim O Chwałę Woienników Przez JMei P. de Vattel Konsyliarza Pryw: Nayiasniey: Elektora Saskiego Y Sen O Człowieku Przez Aristobula Greczyna Filozofa. [Tu ozdobnik]. W Warszawie 1768. u Michała Grella. w 8ce, k. 2 tyt., str. 51.

Druk w dwóch językach.

Piotr Wielki wychwala dzieła pokoju i przecistawia je wojnom niszczycielskim, a nawet porównywa Karola XII z Kartuzem — mordercą. Sama sława rycerska nie uprawnia do tytułu „Wielki“. Moskali uszczęśliwił swą działalnością. Karol XII broni nader słabo wartości wojownika.

Od str. 34 idzie: Sen o człowieku Aristobula. (Człowiek nie jest właścicielem świata, jest dziwną lepianką z gliny i nędznym stworzeniem. Jego rozum jest słaby i ślepy).

Wyszło u Grölla a na 2 ost. stronach jest jego Katalog.

Bywa cytowane w 12ce i z datą 1786, co zapewne mylne.

Z. Leńnodorski Lucjan w Polsce 1933 str. 58. Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Petersb. publ.

— Memoire sur les affaires de Courlande. [Na końcu:] A Varsovie le 20 de Fevrier. 1763. w 4ce, k. 1 i str. 44.

Na autora wskazano już w tomie XXII str. 279. — Mówi on pod koniec pismka, że dochody na jego twierdzenia znajdują się aux actes de la Chancellerie de la Couronne.

Dzielko wywołało represje w Kurlandii (spalono je w Mitawie). — Odpowiadał na nie H. Chr. Keyserling (tom XIX 237). Konopczyński Polska w dobie II 320 i 449. Akad. — Czartor. — Krasiń. — Zieliń.

— Memoire über die curländischen Affairen. Warschau, 1763 w 4ce. Petersb. publ.

— Memoryał o Kurlandzkim interesie z francuskiego tłumaczony (1763). w 4ce, str. 131.

Ob. tom XIX 237.

Czartor. — Dzików — Ossol.

— Opisanie okoliczności kurlandzkich. (Warszawa 1763). w 4ce, str. 39. Zapewne inny przekład „Memoire“?

Jagiell.

— Réponse d'un Courlandois, aux Remarques d'un de ses compatriotes faites sur le Mémoire donné relativement aux affaires de Courlande. 1764. w 4ce.

Vattel odpowiada Keyserlingowi.

Petersb. publ.

Vatyaszky Kasper ob. Benck L. (1661).

Watzelrode (Veisselrodt) Łukasz de Allen, biskup warm., ob. Breviarium (1494) — Constitutiones synodales (1497, 1597, 1612) — Jus Culmense (1711) — Missale (1497; ob. tom XXII 433) — Rudnicki Szymon (1612).

Genealogia jego jest w Thorn. Nachr. 1762, str. 405—8.

W Scriptorum rerum Varm. (wydał Woolky) tom VI 1887 zamieszczono jego „Memoriale“ z lat 1489—1512.

Janocki III 57. — Acta Tomiciani I (passim) — Finkel Elekeya Zygm. I (1910) str. 36. — Encykl. kośc. XXX 244. — Watterich De Lucae Vatz. in N. Cop. meritis 1856. — Zivier Neuere Gesch. Polens 1915 str. 808. — Finkel III 1888. — Estreicher Bibl. V 26.

Vauban (Dime royale) ob. Leszczyński Stan. (Głos wolny).

O wpływie Vaubana na Leszcz. mówi Marchlewski Fizjokratyzm (1897) str. 32.

Vauciennes ob. Linage.

VAUGONDY (de) Robert. Dissertation sur la Pologne (1757). w 4ce, str. 36 i tablic 7.

Na tablicach zamieszczono: Carte de Pologne par provinces; Carte généalogique de Pologne; Carte des trois ordres de la République; Carte généalogique des familles royales et duciales, Carte généalogique

des maisons illustres; nadto kartę geneal. królów węg. i czeskich.

Cale to dziełko tworzy „Extrait du IV vol. de l'Atlas universel, par M. Robert, géographe du roi, et par M. Robert de Vaugondy, son fils, géographe ordinaire de S. M. Polonoise, duc de Lorraine et de Bar“.

Bibl. Narod. w Paryżu.

— Le Royaume de Pologne, divisé en ses Duchés et Provinces et subdivisé en Palatinats. Par la S-r Robert De Vaugondy 1752 (wymiar 55.5 × 47 cm).

Vaugondy opierał się głównie na mapie Beauplana.

Rastawiecki Mapogr. str. 50. — Buczek w Pracach Kom. hist. atlasu 1935 III zeszyt str. 134.

— Le Royaume de Pologne par... Geogr. ord. du Roi de S. M. Polonoise, duc. de Lorr. et de Bar et de l'acad. roy. de Nancy. A Paris, chez Delamarche Geogr. 1767.

Rastawiecki j. w. str. 50. — Callier Spia map Tow. Przyj. N. Pozn. 18.

— Le Royaume de Pologne... par R. de Vaugondy, Paris 1778 (28 × 28 cm).

— Royaume de Pologne... par R. de Vaugondy. Venise, P. Santini 1780 (48 × 52 cm).

Mapa jego wyszła ostatni raz w Paryżu 1817.

Vaunting (A) Daring Letter ob. Murat sułtan (1645).

VAVASSOR Jan Andrzej. In questa taola se contien la Germania, Ungeria, Boemia, Polonia, cum parte de la Flandria, de la Italia, de la Grecia, de la Turchia, de la Tartaria, de la Russia, novamente cum diligentia stampata. Opera di Giovanni Andrea Vavassore ditto Verdagnino. Venezia (1530?). (54 × 38 cm).

Mapa była rysowana około 20 lat wcześniej (1507?).

Wawel (katedra i zamek) ob. Amboyse (1573; grób Łokietka) — Calcagnino (katedra 1725) — Carpaccio (1790) — Cieciszowski K. (Przymówienie 1790; tu o rest. kościoła) — Denhoff Mik. (1721) — Diurnale (ecl. cathedralis 1494, 1517) — Eck Jan 1526; imagines argenteae) — Gumpenberg (obraz 1672) — Koryciński And. (1698) — Naruszewicz Ad. (Djarrjusz podróży 1787) — Orzechowski Stan. (Panegiricus 1553) — Pruszcz

(Kleynoty 1647) — Przepis (w. XVII) — Rej M. (Zwierzyniec) — Sadebeck (1797) — Spes Poloniae (1738) — Szlachciński M. (1587) — Stevin Sz. (1634) — Trzebiecki And. (Annua 1681; mausoleum Jagiell.) — Typus foundationis (1632) — Wąsowski B. (1678; hełm wieży zegarowej) — Węgierski Wojc. (Classicum 1703; tu o ruinie zamku i katedry) — Viomenil (obrona w r. 1772) — Zeiterus (Newe 1647).

WAWROWSKI Wojciech. Materia tentaminis publici quod ex geometria et trigonometria theorico-practicis quovis etiam periclitante subibit... Adalbertus Wawrowski eques Polonus Philos. auditor... Praeside P. Joanne Bohomolec Soc. Jesu AA. LL. et Philos. doct. atque ejusdem professore Anno 1758... in Athenaeo regio Colleg. Varsav. Soc. Jesu. w 4ce, k. 10 nlb.

Zebrański Bibliogr. matem. str. 400.

WAWRZECKI Aleksander Tadeusz. Mowa JW. Imci Pana Wawrzeckiego Podstarościego Sądowego Orszańskiego, Stolnika Brasławskiego, Marszałka Trybunału Skarbowego W. X. L. circa resignationem I. W. Imci Pana Abramowicza Pisarza ziemskiego Wileńskiego od Trybunału żegnająca (1763). w 4ce, k. 1.

Jagiell.

— ob. Kamiński Anzelm — Wawrzecki Jan.

WAWRZECKI Bogusław. Segregatus a peccatoribus B. Stanislaus Casimirianus... Disputatio... praeside Aquilino Mich. Gorczyński I. C. et Theol. Doct. et Profess. canonico cathedr. Crae. defendente Boguslawo Wawrzecki Theologiae auditore. Cracoviae, typ. Schedel. 1703. fol., ark. 2.

Ossol. — Uniw. Wileń.

WAWRZECKI Jan ze Skrzetuszewa (I), wojskowiec brasł. Prekustodycy w Izbie Poselskiej ogłoszona, y Manifest Wielmożnego Jmci Pana Jana z Skrzetuszewa Wawrzeckiego Wojskowiecy Powiatu Brasławskiego w Dyneburgu o nominowanie nieprzytomnych z Xięstwa Inflantskiego Posłów na Seym, á mianowidie ieśliby z mieysc innych ciż sami absentes stanąć mieli

Posłami, pro non substituendis jam aliis: eo y nastąpiło. [Na końcu:] Pisan w Dyneburgu Tysiąc Siedmsetnego Pięćdziesiąt Osmego, (1758). Miesiąca Augusta Dwudziestego Pierwszego Dnia. fol., k. 2 nlb.

Protestuje przeciw sposobowi wyboru, niezgodnemu s prawem, i donosi, iż oblatował swój protest w kancel. brasławskiej oras w księgach Tryb. Skarbowego Lit.; a to dlatego, bo te jego uciążliwości w grodzie dyneburskim miejsca nie znalazły.

Akad.

WAWRZECKI Jan (II), brat Aleks. Tadeusza, prefekt szkół pijar. Illustrissimo Excell. Alexandro Thaddaeo de Skrzetuszow Wawrzecki, Mareschalco Tribunalis aerarii publici, dapifero Braslaviensi etc. amoris studiiue sui in carissimum fratrem... ergo hos in natalem prolusos a se versus Joannes Wawrzecki praefectus Wideiszarensis D. D. D. (około 1770). fol., k. 2.

Uniw. Wileń.

— Propositiones philosophicae, quas ...propugnandas suscepit Varsaviae (1758). w 8ce.

Uniw. Kijow.

— Quaestiones cum Responsis Excerptis ex Libris Ciceronis de Officiis, ex Catone Majore & Laelio, ad faciliorem captum Juventutis. [Tu winieta: kosz kwiatów]. MDCCLVIII. (1758). Varsaviae Typis S. R. M. & Reipublicae Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i k. 8 nlb., str. 236, k. 10 nlb.

Dedyk. Michaeli Casim. Czartoryski, supr. cancell... Joannes Wawrzecki, phil. et math. auditor in Coll. Nob. Tu wysławia jego życzliwość dla pijarów. — Po czym: Lectori benevolo (tu mówi o metodzie pracy; łączył nieraz po dwie lub trzy kwestie z Cyclerona w jedną).

Są to wyjątki z Cyclerona, wybrane z kilku jego dzieł. Nad każdym takim wyjątkiem stawia pytanie a ekscerpt z Cyclerona jest odpowiedzią na to pytanie. U dołu objaśnienia Wawrzeckiego, zwłaszcza nazwisk i miejscowości wspomnianych przez Cyclerona. Na końcu kilkanaście sentencji Cyclerona oraz obszerny Index rerum rzeczowy.

Razem wzięte te ekscerpta tworzą jakoby podręcznik etyki wedle Cyclerona.

Ob. o tym dziele w tomie XXV 439.

Jocher 560.

Chreptow. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

WAWRZECKI ks. Jan (II), brat Stanisława, proboszcz. Status causae WJX na Skrzetuszewie Wawrzeckiego Prototyparyusza Apostolskiego, Wileń: i Płockiego Kanonika, Proboszcza Hodueickiego z WW. JPP. Wawrzeckimi Woyskimi Brasławskimi Sędz: Woysk W. X. Litt. Matżonkami. R. 1774. fol., 1 ark. Jagiell.

WAWRZECKI Stanisław. Podpis Imci Pana Wawrzeckiego Sędz. gener. Woysk. W. X. L. do Konfederacyi czynioney w Brasławiu d. 22 Maja 1767 r. w 8ce, str. 1. Krasień.

— ob. Propozycya (1791) — Kosecki (Mowa 1758).

Wawrzecki Teodor Piotr ob. Bernowicz Piotr (Theses 1704).

WAWRZECKI Tomasz, podkomorzy kowieński, później senator wojewoda (ur. 1753 † 1816). Głos IW... podkomorzego kowieńskiego, kaw. ord. s. Stanisława, posła brasławskiego na sessyi seymowey 1788, 22 listop., in turno miany. fol., ark. 1. Czartor.

— Głos... dnia 13 stycz. 1789 miany. fol., k. 2. Czartor.

— Głos... dnia 19 stycz. 1789 in turno miany. fol., k. 1. Czartor.

— Głos... na sessyi seymowey dnia 28 stycznia r. 1789 miany. Warszawa. fol. Czartor. — Krasień. — Ossol.

— Głos Jaśnie Wielmożnego IMCI pana Wawrzeckiego, podkomorzego kowieńskiego, posła brasławskiego, kawalera orderu S. Stanisława na sessyi seymowey dnia 20 drugo r. 1789 miany. w Warszawie w drukarni uprzywil. Mich. Grölla księg. nadw. J. K. Mci. fol., 2 kartki.

Czartor. — Krasień. — Zieliń.

— Głos... na sessyi seymowey dnia 14 grudnia 1789 miany. w 4ce.

Uniw. Wileń.

— Głos... na Sessyj Seymowey dnia 21. Grudnia 1789. r. miany. fol., k. 2. Omawia prawo o sejmikach.

Uniw. Warsz.

— Głos... IW. Imci Pana... podkomorzego kowieńs. posła brasławs. kaw. ord. s. Stanisława 8 Junii 1790 r. na sessyi seymowey miany. fol., str. 8. Czartor.

— Głos IW. Imci P... podkom. kowieńs. posła braclawsk. kaw. ord. św. Stanisława d. 11 Junii 1790 r. na sessyi seymowej miany. fol., k. 2.

Czartor. — Uniw. Lwow.

— Głos... d. 16 września 1790 na Sessyi seymowej miany. fol., str. 4.

Czapski — Czartor.

— Głos IW. Imci P. Tomasza Wawrzeckiego, posła Braclawskiego K. O. S. S. na Sessyi Seymowej d. 23 m. 7bris 1790 r. miany. w 4ce, str. 18 lb.

Dziaków — Krasin.

— Głos JW. JP. Tomasza Wawrzeckiego Chorążego W. X. L. na Sessyi Seymowej dnia 13 Października 1791. roku. fol., ark. 3.

Zielin.

— Projekt naznaczenia kary śmierci na przyjmujących pieniądze od państw zagranicznych. fol., k. 1.

Czartor.

— Przymowienie się... na sessyi seymowej dnia 9 stycznia 1789 miane. Warszawa, druk. J. K. M. fol., k. 1.

Czartor.

— Sąd wspólny między Xięstwem kurlandzkim i przynależącemi do niego powiatami, a powiatami W. X. Lit. z Kurlandją stykającemi się. Projekt Wawrzeckiego, chorążego w. W. X. L. posła braclawskiego. fol., k. 2.

Czartor.

(Wawrzecki Tomasz). Do JW. JPana Tomasza z Skrzetuszawa Wawrzeckiego Chorąż. Pow. Braclaw. Marszałka Trybunału Duchownego na też Laskę Marszałkowską Jemu ofiarowaną Wiersz napisany w Wilnie R. 1778 w Mies. Październiku. Patrum vestigia ducunt. Juvenalis. w 4ce, k. 2.

— Oda w dzień Imienin Tom. Wawrzeckiego 11 Grud. 1791. w 4ce.

Krasin.

— ob. Blinstrub Ant. (Produkt sprawy 1784).

Wspomnienia o Tomaszu Wawrz. Wilno 1829. — Baliński Statyst. Wilna 170. — Kraszewski Wilno II 261. — Święcki Hist. pam. II 520. — Encykl. Orgelb. XXVI str. 596—8. — Lachnicki Ant. Mowa 1817. — Janik Kollataj 1913. — Tokarz Ostatnie lata Kollataja II 229 i nast. (tu memoriał Koll.). — Finkel III 1888.

Wawrzyniec od św. Ambrożego ob. Mysłowski.

Wawrzyniec Dominik, kalwin ob. Dominik (Kancjonal 1624) — Kraiński Krzysztof (Katechizm 1624).

WAWRZYNIĘC od św. Michała, karmelita. Świątnica Boża Niebv Do scho-wania oddana. Na Exequiach Godney pamięci Iey Mości Pániey, P. Zofiey Ostrowskiy Ostafiey Korsakowey Woy-skiej Połockiey Pobożney y prawdzi-wey Wdowy, W Kościele Wileńskim Oycow Karmelitow Bossych Przez W. O. Wawrzynca od S. Michała tegoż Zakonu, 1649. Nouembr: 23. A Z Do-zwoleniem Starszych w Wilnie Do druku podana, v Oycow Bazyljanow S. T. 1651. Die 19. April. [Tytuł w prostokątnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k 1 nlb., str. 22.

Na odwr. tytułu aprobata Mikołaja Laurinowicza, kaz. wil. z zakonu św. Franciszka Min. Conv. — Dedykacja Gabrielowi Kolędzie, opatowi berezwieckiemu. — Kazanie zawiera pochwały zmarłej. Opata Kolędę, pominawszy pokrewnych, nazna-czyła egzekutorem wolej ostatniej.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Przedz. — Uniw. Wileń.

WAWRZYNIĘC (Laurentius) a Carm. Disc. De Exercitio Actuum Episcopalis Muneris propriorum, ante Pallii receptionem, Archiepiscopis denegato Exercitatio theologico-canonica ad Excell. D. D. Venceslaum Sierakowski Episcopum Premisliensem. w 4ce, k. 25.

Janozki Excerpta (r. 1764—6) str. 29. — Mizler Acta 1756 str. 235. — Za nimi Jocher 7324 pisze, co następuje: „Pismo to wyszło anonime z powodu wątpliwości, która się wyrodziła przy wyniesieniu Łubieńskiego na arcybiskupstwo gnieźn., czyli może wejść w sprawowanie swego urzędu przed otrzymaniem palliusza od Papieża. Autor rozstrzyga tę wątpliwość negative. Poprzedza list do Sierakowskiego biskupa przemysł. Autorem jest Laurentius a S. Carm. Discal. ill. D. Serra Nuntii in Polonia theologus“.

Tymczasem Łubieński został arcyb. dopiero w r. 1758 (jego poprzednik Dembowski umarł 1757); a Mizler już w r. 1756 wymienia tę broszurę? — Sierakowski był biskupem przem. do r. 1759. — Zachodzą więc trudności z jej datowaniem. — Egzemplarsza nie odszukałem.

Ossol. (?)

Wawrzyniec św. ob. Sztollmann Józef Ignacy (Tryumf 1777).

WAWRZYKOWICZ Andrzej. In Nomine Domini Amen. Quaestio logica de scientia ex lib. 2do Posteriorum Aristotelis fen: 169. sub felicissimis auspiciis Magnifici, Perillustris et Reverendissimi, Domini, D. M. Iacobi Baltazarowic S. Th. doctoris et professoris, inter collegas maiores senioris patris, ecclesiarum Cathedralis Crac. canonici, collegiatae Sanctorum Omnium praepositi, curati prosovienis, contubernij Staringeliani, provisoris, Almae Universitatis Cracoviensis generalis et vigilantissimi Rectoris a M. Andrea Wawrzynkowicz, Philosophiae doctore, Novodvorsciano dialectices professore, Contubernii Noscoviani seniore. Pro loco in collegio minori obtinendo, publice ad disputandum proposita, in peraugusto DD. Theologorum lectorio, Anno Incarnatae Sapientiae 1684. Die 13 Mensis 8bris hora 13. Cracoviae, Typis Universitatis. fol., k. 2 nlb. Jagiell.

— Quaestio physica de tempore, sub auspiciis M. Ioannis Michalski S. Th. D. et Prof. a. ... phil. doct. et prof. collega minori, Coloniae academ. Białensis direttore, pro loco Majoris collegii obtinendo ad defendendum proposita. Cracoviae typis universitatis. 1689. fol., kart 2.

Ossol.

— ob. Słowakowicz Stanisław (Autumnales laureati 1693).

WAWRZYSKIEWICZ Andrzej. Exercitationes Philosophicae Animis Iudiciisq; tum Veterum, tum Recentiorum Philosophorum Accommodatae Et In insuperabili S. P. N. Augustini Hypponensis Episcopi & Ecclesiae Doctrinis Eximii Doctrina Corroboratae. à V. P. Andraea Wawrzenskiewicz Philosopho Consumato Ordinis Eremitarum S. P. Augustini Conventus Vlnensis ad propugnandum publice more Scholasticae Expositae. Per Illustri Ac Admodum Reverendo Domino, Domino, Thomae Josepho Stacewicz Utriusq; Juris Doctore, Protho-Notario Apostolico, Theologo Speculativo absoluto, artium LL.

& Philosophiae Magistro, Paenitentario Ordinario Ecclesiae Cathedralis Vlnensis, Benefactori Gratosissimo, & Maecenati amplissimo. Dedicatae. Sub assistentia R. P. Seraphiui Makocki S. T. L. Ejusdem Ordinis Actualis Philosophiae Primarii Professoris. Anno Domini 1769. Die [dopis.: 20] Mensis [dopis.: Maii]. w 4ce, k. 4 nlb.

! Na odwr. tyt. dedicatio.

Tezy obejmują metafizykę, ontologię, psychologię, pneumatologię. Czartor.

WAXMAN Andrzej. Imago Magni & Religiosi Magistri In S. Joanne Cantio Regni Poloniae & M. D. Lithvaniae Patrono, in Alma Universitate Cracoviensi Sacrae Theologiae Doctore & Professore, Sacrae Ejus Nomini Die in Academica Collegiata D. Annae Ecclesiae, à Magnifico ac Generoso Domino Andrea De Korábniki Waxman, Dapiferida Novogrodensi Scholae Rhetoricae Alumno sub Assistentia M. Adalberti Sokolowski in Universitate Crac. AA. LL. & Philoso: Doctoris coram Amplissima Hospitum frequentia Exposita. Annò Domini 1772. Die 25. 8bris. Cracoviae Typis Seminarii Academici. w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwrocie herb i dwa dwuwiersze. — Dedyk. Florianowi de Janówek Janowskiemu, podpisana: M. A. (dalbertus) S. (okołowski) P. D.

Mowa zawiera okólnikowe pochwały świętego. — Autorem jej jest niewątpliwie profesor, a nie uczeń, i należało ją dać pod Sokolowskim.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

Waxman Jan, dominikanin († 1674) ob. Gostumiowski Jan (Luctuosus stellae 1674) — Mojecki Rajmund (Caelum 1666) — Wojewódzki Jan (Joannes 1672).

Waxman Jan, menniczy królewski, ob. Twardowski Kasp. (Kolęda 1623).

Waxmann Jan Aleksander, burgrab. krak., ob. Dziedzic Jan (Theatrum 1657) — Małkowicz Paw. (Nodus 1680) — Strasz Er. (1658) — Temberski St. (Fascia 1657) — Wiśniowski Józef (Kalendarz 1682).

Waxman Jan Kazimierz, kanonik katedr. krak., ob. Czeski Mikołaj (Di-

lectum 1670) — Margocki Andrzej Rudolf (Infula 1685).

Łętowski Katalog IV 212—3.

Waxmann Józef ob. Kopciński Antoni (1764).

Waxmann Kazimierz ob Lipski And. (1631) — Odrowąż E. (Conclusiones).

Waxmann Michał ob. Bigoszewski Ad. (Monumenta 1756).

WAXMAN Stanisław. Żałoba po zęściu Zofii Szembekowny Krzyżanowskiej przez... S. A. K. S. w 4ce, k. 8. Wiersz. Ossl.

— ob. Poematia (1622).

Waxmann Władysław ob. Wilkoszowski Ant. Fr. (Navigium 1736).

WAXMAŃSKI Hieronim, dominikanin. Zbawienne Kroki Ktorem i Niebieska Bellona, skwapliwa w interesach Ludzkich Monarchini, Pełna Łask i Zwycięstw w Cudownym Obrazie Lwowskim Dominikańskim Najswiętsza Marya Z Oryentalnych Tryumfów do Korony, na mocną, a nigdy nie ustającą Mieysca, Miasta, y Kraiu Obronę Pospieszyla. W Dzień sam Koronacy, w Polu, Pod Namiotem Kaznodziejską wymierzone Praktyką. Przez W. X. Hieronima Waxmańskiego S. Teologij Prezentata, Przeora Iawrowskiego a na ten czas S: P: I. O. Imci Pana Potockiego Kasztellana Krakowskiego Hetmana Wielkiego Koronnego Teologa Zak: Kazn: Dnia 1. Miesiąca Lipca Roku P: 1751. fol., k. 9 nlb.

Tworzy część obszernego zbioru kazań wydanego z okazji koronacji pt. Hasło słowa Bożego (1751; ob. tom XVIII 56).

Kraszewski Okruszyny 1856 I 207.

— Pospolite Ruszenie po niezliczonych nieśmiertelnej w życiu sławy, heroicznym dzieł, męstwa, odwagi y wiekopomyń w oyczynie zasług krokach za wydaniem śmiertelnych martwey potentatki Wici w terminie ostatniej życia ludzkiego rumacyi, czyli przy exportacyi ciała ś. p. J. O. Ięomości Pana Józefa na Złotym Potoku, Stanisławowie, xięstwie Zbaraskim, Brodach, Nimirowie, Załóscach, Iozefowie, Krotoszynie etc. Potockiego kaszt. krak. hetm. w. kor. leżańsk., śniatynsk.,

bolemowski, luchowski, kutskiego etc. starosty, Białego Orła y S. Andrzejka kawalera; z Załozieckiego zamku do kollegiaty stanisławowskiej d. 15 sierpnia, przez X. Hieronima Waxmańskiego s. theol. praesentata, zak kaznodz. prowincji ruskiej, na ten czas teologa dworu tegoż; żalobnym stylem ogłoszone, a prawdziwemu y dziedzicznemu imienia, cnot, dzieł, talentów y tytułów oycowskich successorowi, J.W. Im. Panu Stanisławowi Potockiemu Wojewodzie Kijowskiemu dedykowane, dnia 2 września 1751 r. We Lwowie w drukarni SSS. Troyey. fol., ark. 6.

Na odw. tytułu herby Pilawa i Jelita, pod nimi wiersze polskie.

Barącz ks. Pamiątki Stanisławowa str. 109 i 110. — Tenże: Dzieje zak kaznod. II str. 274. Krasin. — Uniw. Wileń.

WAXMAŃSKI Wacław. Nowa Jeruzolima albo Kalwarya Całey Męki Jezusowey y Bolesney Matki Jego Maryi Panny wyrażająca Drogi. W Gornym Śląsku na Gorach Chelmu, teraz Anny Świętey nazwanych, od Jaśnie Wielmożnych Fundatorów Grafów De Gaschin Wystawiona Roku zaś Pańskiego 1764. W Uroczystość Podwyższenia Krzyża S. Wprowadzona, Zupełnemi Odpustami od O. S. P. Klemensa XIII. Nadana A Dla wygody Pobożnego Ludu, służącami na tę S. Podróż Uwagami, Modlitwami y Pieśniami; z przydatkiem krotkiego Nabożeństwa do Anny S. na tey Gorze Cudami y Łaskami sławney Opatrzona Y za Dozwoleniem z Wierzchności do Druku podana Roku Pańskiego 1767. W Wrocławiu, Drukarni Akadem. S. Jesu. w 8ce, k. tyt. i k. 8 nlb., str. 3—169, k. 8 nlb. (z tych pierwsza czysta).

Na odw. k. tyt. wiersz Iaciński na cześć domus Gaschinianae. Na nast. stronie herb i wiersz; wreszcie dedykacja Antoniemu grafowi de Gaschin, fundatorowi N. Jeruzolimy, podpisana przez Reformatorów konwentu św. Anny na Górze Chelmu. Aprobata dają Ad. Entendorffer S. J. we Wrocławiu 23 dec. 1767 i Dawid Krumhorn. (Tu wymienione nazwisko autora Waxmańskiego). Entendorffer musiał umieć po polsku, gdyż jemu zlecił biskup cenzurę dziełka, a on pisze „curatissime

legi". — Wreszcie licencja i aprobatą ze strony zakonu Reformatorów.

Jest to książka do nabożeństwa o zwykłej treści: odpusty, przygotowanie do spowiedzi, rozmyślenia na drogach kalwaryjskich, dróżki M. B., litanie i modlitwy do św. Anny. — Na str. 164 opisano obrazu św. Anny na Górze Chełm słynącej. Statua św. Anny (a więc nie obraz) przyniesiona była z Francji w r. 1504.

Kończąc pieśni kalwaryjskie (w liczbie 28) dla śpiewania przez kompanie z różnych miejsc przychodzące. Autor poetą nie był. Rycie w známym mi egzemplarzu nie ma. Jocher 8779. Jagiell.

Waymann ob. Proposition (1659).

Ways Szelmicki Jan (pseud.) ob. Groicki B. (Tytuły 1567).

WAYS Mikołaj. Prognosticon, Z náuki gwyzdzárskiej. [Tu ozdobnik]. Od roku 1572. áże do roku 1588. będącego, w ktore czáasy, gruntownie á istotnie oznáymiono, czo sie w thych námienionych przyszych leciech przydáć á okazać ma, wszystko z wielką pilnością dla wierney przestrogi z Biegow Niebieskich zložono y opisano iest. Przez Mikołáyá Wáysá Mathematica. z Drukárníe Mácyeyá Wirzbíety. Roku, 1572. w 8ce, k. tyt. i k. 15 nlb. (sygn. A—D₄).

W przedmowie do Krzesc. Czytelnika pisze, że wyjawil tu rózne tajemnice, a także srogości tureckiego smoka. Po czym kolejno podaje prognostyki na lata 1572, 1573 itd., aż do r. 1588. W r. 1572 będzie tani chleb i odkryją się wykryty jednego zwozdziela (śmierci Zygm. Aug. nie przewidział jednak czytając w gwiazdach). Przyjdą potem zaćmienia słońca, ciężkości, głody. W r. 1579 przyjdzie zaburzenie z strony świeckiego na królestwach rządzenia, w Rzymie będzie pożoga od ognia. Powołuje się na przepowiednie Jana Schtöflera. W r. 1588 będą w Niemczech miejskie statuty pogwałcone, ukaże się miotła jadu pełna, wszystkie ziemie walkami i krwi rozlaniam będą nawiedzona. Kończy wiersz pocieszający czytelnika: Do tego co czedł ty straszne rzeczy. Straszność to są iście rzeczy, — moy namilszy bracye. — A iże to zasługniem, — snadź to wszyscy znacye. — Ale to iest rzecz nasroższa, — że to iuż widzimy, — A przed się sie w swoich stanielch — nie nye poprawimy... itd.

Ten sam wierszyk znajduje się w dziełku Leowicjusza (1665).

Maciejowski Piśmienn. III 214. — Żebrawski Bibl. matem. str. 204. — Wierzbowski III 2569 Czartor.

— ob. Waiss (?) — Grazer Ferd. (Judicium 1572).

Waytmann Fryderyk ob. Arteński (Lumen 1680).

Waytmanowa Agnieszka ob. Hanicki Jan Stanisław (Konsystencya 1692).

Wąż w rycinach i emblematy N. P. Marii... ob. Symbola Immac. Virg. declarantia (tom XXX str. 118).

— ob. Leopolda Gabr. (miedziany 1618) — Różycki (Wężyka 1638).

WAŻ Karol Antoni. Conventus lyricus virtuti et honori XI. VV. DD. primae laureae Candidatorum, dum in alma Universitate Cracov. per clarissimum et excellentissimum Dominum D. M. Michaelem Iosephum Rembecki Philosophiae Doctorem, Astronomiae et Astrologiae in Collegio Minori ordinariū professorem in magna magnorum hospitem Corona AA. LL. et Philosophiae baccalaurei ritu solenni creatorum a Carolo Antonio de Węże in Bielany Wąż pincernida Drochiciensis ejusdem laureae Candidato metri planidentis instrumento accommodus Anno Domini 1726, die 7. Novembris, Cracoviae typis Universitatis. fol., k. 11 nlb.

Na odwr. tyt. herb Wiśniowieckich i wiersz. —

Przypis Mich. Serwacemu Wiśn. — Po czym oda do św. Jana Kant. i podziękowanie egzaminatorom oraz wiersze dla kandydatów (H. Kasprzycki, M. Mirecki, Mich. Gawroński, Jan i Wojc. Domańscy, Ant. Michalski, Mik. Iwański, Fr. Hebdowski i P. Przedborski). — Zaś dla Węża napisał wiersz M. Gawroński.

Jocher 1527. — Muczkowski Statuta 387. Raczyń. — Zamoj.

Wazgilowicz ob. Markiewicz

WAZGIRD Kazimierz. Signaculum Supra Cor Litvaniae In Universitatis ac Academiae characterē à Coranato Sarmatiae Capite Stephano I. Positum, Inter Theatrales Ignis Ab Academica Congregatorum Manu In eadem Universitate Actu Metagymnastico Reseratum. Anno Unionis Hypostaticae Humanitatem consignantis 1731 Kalend: August: fol., k. 2 nlb.

Bez osobnej karty tyt.

Jest to program dialogu na tle dziejów Baturego (powołuje się na Solikowskiego, Chwałkowskiego i Kojalowicza). Wystę-

pują Batory i Bekiesz, i młodzież akademicka, witająca ich po zwycięstwie. Młodzież dedykuje mu panegiryk: *Vigiliae cordis*. Zjawiają się potem Mielecki i Zbrozina. W końcu król podpisuje fundację Akademii i mówi: *Disce latine et ego te faciam Mości Panie*. Kończy scena alegoryczna.

Kraszewski Wilno IV 247—8. Jagiell.

— Scena post triste Deo et Angelis Spectaculum ad excitatos amoris divini ignes in adolescente Japone in melius mutata, actu antecinerali a Celsissima Illustrissima Perillustri Magnifica, oratoria palaestra Academiae et Universitatis Vilnensis Societatis Jesu, inter theatrales ludos repraesentata, anno Dei personam hominis in theatro Orbis agentis 1737. die 2. Martii. fol., k. 1.

Ważność Tranzakeyi. (Projekt do prawa). fol., kart 1.

T. P. N. w Poznaniu.

Ważyńscy-Skarbkowie ob. Ruszycze Kasp. — Kiryalt Amb. (1773).

Ważyńska Elżbieta z Moszyńskich ob. Gawath ks. Jakub (Kazanie na pogrzebie 1629).

WAŻYŃSKI Antoni. Sprawa IW. I. P... na trybunale głównym W. X. Lit. y ziem. powiatu oszmians. sędziego z JJ. WW. IP. PP. Kazimira z Oginskich podskarbiną W. W. X. Lit. Michałem y Barbarą z Brzostowskich pierwey Potocką, teraz Brzostowskiemi starostami puńskimi (około 1790). fol., kart 2.

Zieliń.

— ob. Gonsowski Ignacy (1761).

Ważyński Benedykt ob. Kiryalt (Kazanie 1773) — Skarbek Jan (The-saurus orbis 1743) — Ważyński Por-firy (Węzeł 1755).

Ważyński Feliks ob. Bagiński Jan Kanty (W dzień 1779).

Ważyński Jerzy i Elżbieta ob. Sko-rulski Jan (Głos pochwał 1764, Vox voluptatis 1764).

(**Ważyński Michał**). Sprawa WJPP. Michała Starosty Kiernowskiego i Joze-fata Podkomorzycy Oszmianskiego Braci Rodzonych Ważyńskich, z W. JP. Do-minikiem Głuchowskim i WW. Kura-torami jego (1798). fol., k. 2 nlb.

Uniw. Wileń.

— Sprawa W. JP. Michała Ważyń-skiego Starosty Kiernowskiego. z JW. JP. Ludwikiem Hrabią Tyszkiewiczem Marszałkiem Gubernskim. O Zwrót do Ziemstwa Oszmianskiego, i o Poeny Ewokacyjne, niemniej za podane Są-dowi Obnowy (1799). fol., k. 4 nlb. Ob. Tyszkiewicz Ludw. Uniw. Wileń.

— ob. Ruszycze Kasp.

Ważyński Onufry ob. Grodecki Syx-tus (1799).

WAŻYŃSKI Skarbek Porfiry, biskup chełmski, prowincjał zak. bazyl. († 1814). Duch Kapłaństwa Chrystusowego albo żywot i cnoty apostołskie Zbawiciela naszego przez X. P. S. W. (Wilno 1792)... ob. tom XV str. 352.

On był tłumaczem.

— Katechizm albo Krótkie zebranie Nauki Chrześcianańskiej, dla pożytku dusz ludzkich spisane na 2 klasy podzielone. Począjów, w drukarni WW. XX. Bazylianów. 1792. w 8cc, str. 208.

Kraśń.

— Kazanie na Uroczystosc Bł. Jo-zafata Kuncewicza Arcybiskupa Połockiego Biskupa Witebskiego, Mscisław-skiego, Orsząńskiego i Mohilowskiego, Za Jednosć z Kosciółem Rzymским Męczennika Miane w Katedrze Połockiey Roku MDCCCLXII. (1762). Przez X. Porfrego Ważyńskiego Z. S. Bazylego W. Filozofii Natenczas Profesora, i przez Tegoż Wielmożnym Jehmo-sciom Panstwu Antoniemu Y Eleonorze Z Skarbkow Ważyńskich Zenowiczom Woyskim Wojewodztwa Połockiego z Okoliczności powinszowania Dozgon-nego Szezęśliwie między Niemi zawar-tego Przymierza Przepisane. [Tu wi-nieta]. w Wilnie w Drukarni J. K. M. u XX. Bazyljanow. (1762). fol., k tyt. i k. 14 nlb.

Na odwr. dwa herby i dwa 4-wiersze polskie. W dedykacji wychwala różnych Zeno-wiczów, zwłaszcza Michała.

Korzystał z pism Jak. Suszy i Cypr. Żochow-skiego. Stąd bierze fakty o życiu Bł. Jo-zafata przytoczone w kazaniu. Kończy impr. Karola Karpia.

Jocher nr 5049 podaje tytuł wypunktowany (ze względu na cenzurę ros.).

Uniw. Wileń.

— Illustrissimo et Excelentissimo Domino Domino Nicolao in Potok... Potocki... Scholae Buczacenses cum adjuncto... Convictu sub regimine Ordinis Sancti Basilii... hanc Sinopsim rectefactorum Constantini Magni... Typis Poczaj. 1759. fol., k. 26.

Tytuł dokładniejszy i biblioteki, obacz w t. XXV 151.

Poprzedza obszerna dedykacja do Potockiego. Do jej autorstwa przynajmniej się Ważyński, gdyż przedrukował ją w swoich Orationes II 40—112 (i to w obszerniejszym tekście). Mówi w niej o stosunku Potockiego do Poczajowa, o przyjęciu chana tatarskiego, o posłowaniu na sejm itp.

Tragedia o Konstantynie pt. „Ozdoba i sława prawowiernych cesarzów“ była też zapewne pióra Ważyńskiego, który pisywał poemata vernaculo idiomate.

Obacz o niej w t. XXIII str. 542.

— Orationum Seu Exercitationum Oratoriarum R. P. Porphyrii Skarbek Wazynski Hieromonachi Basiliani Pars Prima. Sacras Orationes Complectens. [Tu winietka: kwiat]. Vilnae Typis S. R. M. Basilianis Anno 1772. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 443 (sic). — Pars Secunda Orationes Profanas Complectens. [Tu winietka: lira przybrana gałązkami]. Vilnae Typis S. R. M. Basilianis Anno 1773. w 8ce, k. tyt. i k. 10 nlb., str. 17—234, k. 3 nlb. (errata).

W liczbowaniu tomu I myłka, bo po str. 223 idzie nie 224, lecz 323 itd.

Ded. Silvestro Lubieniecki Rudnicki Russiae totius exarchae (na 6 k.) i cenzura N. Karpińskiego oraz impr. S. Nowickiego. Część I zawiera 14 mów treści teolog. (De Christi cruciatibus, de internis Mariae, de laudibus S. Thomae, de S. Joan. Chrysostr., de S. Joseph itp.). — Nie ma nigdzie zaznaczone, gdzie te mowy były wypowiedziane.

W cz. II rozpoczyna dedykacja temż Rudnickiemu. Tu mówi, że ma gotową do druku i trzecią część, napisaną vernaculo idiomate, a obejmuje ona także quaedam nullo lepore consarcinata poemata.

W cz. II są m. i. utwory: In initio scholarum, dedykacja tragedii o Konstantynie (obacz o niej wyżej), oratio lustrica gratul. Nicolao Potocki, oratio dedic. thesium B. M. Josaphat, praefatio ante disput. theol. dicta Romae, oratio in capit. Bytensi ad Hypp. Biliński (z r. 1763), Bellum seu certamen partium orationis (nominis atque verbi). — W całej książce przewija

się kult dla języka łac. (Cicero) i dla wykształcenia klasycznego.

Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

— Porphyrius Skarbek Wazynski Ordinis S. Basilii Magni Humilis Hieromonachus, Congregationis Ruthenorum Ex Generalis, & Provinciae Sanctissimae Trinitatis Superior Provincialis, Archimandrita Zydieczynensis. Omnibus & Singulis Ordinis & Provinciae nostrae Monachis, praesertim vero Monasteriorum Superioribus Salutem & benedictionem Coelestem precatur. [Na końcu:] Dabantur Grodnai in Monasterio Abbatiali Anno Domini 1784. 12 novembris, w 4ce, k. 14 nlb.

Opowiada o swoim wyborze na prowincjała, omawia uchwały kapituły prow., mówi obszernie o szkołach bazylijskich, przytacza pismo Sedis Apost.

Uniw. Wileń.

— Porphyrius Skarbek Wazynski Ordinis S. Basilii Magni Humilis Hieromonachus, Congregationis Ruthenorum Ex Generalis, & Provinciae Sanctissimae Trinitatis Superior Provincialis, Archimandrita Zydieczynensis, Omnibus, & singulis Ordinis & Provinciae nostrae Monachis, praesertim Vero Monasteriorum Superioribus salutem ac Coelestem benedictionem ex animo precatur. (1785). w 4ce, k. 11 nlb.

Zawiera list Ważyńskiego w sprawach liturg., datow. in monast. Suckoviensi 12 Sbris 1785. — O porozumieniu ze Smogorzewskim i z nunc. Garampim, o śmierci Sam. Nowickiego, o jego pracach naukowych, o założeniu stowarzyszenia dla badań naukowych nad historią Kościoła rusk. — Dodany list Jasona Smogorzewskiego, arcyb. kijow.

Uniw. Wileń.

— Porphyrius Skarbek Wazynski O. S. Basilii Magni Humilis Hieromonachus Congr: Ruthen: Exgeneralis & Provinciae SS. Trinitatis Superior Provincialis, Archimandrita Zydieczynensis Omnibus & Singulis Ordinis & Provinciae Nostrae Monachis praesertim Monasteriorum quocunque titulo Superioribus Coelestem benedictionem precatur. [Na końcu:] Dabantur in Monasterio Nostro Zydieczynensi Anno Salutis MDCCLXXXVI. (1786). w 4ce, k. 5 nlb.

W sprawie karności zakonnej.

Uniw. Wileń.

— Propositiones philosophicae Studii Basil. Polocensis (1759)... ob. Horyłowicz Maks.

— Beatissimo Martyri Josaphat Kuncivicio Ex Ordine S. Basilii Magni Archiepiscopo Polocensi, Episcopo Vitebscensi Mohiloviensi, Orsanensi &c. Regni Poloniae & M. D. Litvaniae in rebus difficillimis Patrono Praesentissimo Per Russiam Albam & Litvaniam schismatis Eversori Gloriosissimo, nec non Consensiois cum Romana Ecclesia circa Fidei dogmata Propagatori Felicissimo Básiłianae Fámiliae sicut & Caeterorum ad se confugientium Tutori Amplissimo Studium Philosophicum Basilianum Vitebscense suas Ex Universa Logica Theses Magistrò Kyr Porphyrio Skarbek Ważyński Hieromonacho ejusdem Ord: D. D. D. [Tu pod ozdobną linią:] Vilnae, Typis S. R. M. PP. Basilianorum. (1761). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Rozpoczyna: Oratio na cześć błogosł. Jozafata. Potem idą tezy z logiki (w liczbie XII). — Defenduntur publice in Monasterio Vitebscensi Ord. S. B. Anno 1761 idibus Novembris.

Wstępna Oratio przedrukował stąd w swoich Orationes II 150. Uniw. Wileń.

— Propositiones... ob. Szezurowski Tymoteusz.

— Sanctorum Pari Gloriosissimo, Boriso & Hlibo, In Salutari Baptismatis lavacro nuncupatis Romano & Davidi, Magni, & Sancti Principis ac Apostoli Gentis Roxolanae, Vladimiri Filiis, Invictissimis Christi Martyribus, Proecipuis totius Ruthenorum nationis Tutoribus; Theses Ex Metaphysica Selectas, Quae Praeside R. P. Porphyrio Wazyński, Ordinis S. Basilii Magni, Philosophiae Professore, in Monasterio Polocensi, a Religiosis ejusdem Ordinis, Anno MDCCLXIII. (1763). Mense Augusto, Die... Propugnabuntur; Ejusdem Monasterii Studium Philosophicum D. D. D. [Tu głowa anioła]. Vilnae Typis S. R. M. Monachorum Basilianorum. (1763). w 4ce, k. tyt. i k. 16 nlb.

W przedmowie powołuje się na dzieło Assemana Kalendarium eccl. universae, który, idąc za Possewinem, podaje w wątpliwość

świętość Gleha i Borysa. Possewin nie miał racji; Synod zamojski zatwierdził ich cześć.

Po czym idą tezy z metaf., ontologii, etologii, demonologii, psychologii. Powołuje się w nich na Wolffa, Locke'go, Leibniza, Hobbesa, Spinozę, których zdania częściowo przyjmuje, częściowo zwalcza. Przeciw Kartezjuszowi wysnuwa Huet'a. Janocki Excerpta 386. Uniw. Wileń.

— Kazanie na pogrzebie IW. IP. Mikołaja Potockiego wwdzica belzk. kawal. maltańsk. podczas mszy s. uroczyste śpiewanej przez JW. Cypriana Steckiego exarchi całej Rusi Łuck. i Ostrogszk. biskupa, testamentu tegoż pana exekutora w Poczajowie r. 1782. d. 17 czerweca odprawionym miane przez X. Porfrego Skarbka Ważyńskiego zak. S. Bazyl. W. kongregacyi ruskiej exgenerała, opata żydyczńskiego. Poczajów (1782). w 8ce, str. 60.

— Oycze nasz albo Modlitwa Pańska podług różnych potrzeb i okoliczności przystosowana, Obfite bogomyślności uproszczenia łask różnych osobliwie do zbawienia ścigających się sposoby zawierająca... Z różnych Ksiąg wzięta. w Lublinie, w Drukarni XX. Trynitarczów. w 12ce, k. 94 nlb.

Uniw. Warsz.

— Zbiór dwojaki żywotów (1786)... ob. Massini (w t. XXII 219).

On był tłumaczem tych 13 tomów. Dodał tu także żywoty kilku świętych polskich. Przedruk wyszedł w r. 1839. Bartoszewicz w Przeglądzie Katol. 1869 nr 51.

(Ważyński Porfiry). Węzeł w którym się zawierają pochwały W. w Bogu Nayprzewieleb. JX. Porfrego Skarbka Ważyńskiego Zakonu Bazyliańskiego Generała WJP. Benedyktowi Skarbki Ważyńskiego Dworzaninowi J. K. Mei... w Oktawę jego imienin od uczący się w szkołach Borunskich młodzi dany. Roku 1755. dnia 27 Lutego. w 4ce, ark. 2.

Na końcu te słowa: „Tu także przyłączamy wiersz Jozafata Zypowskiego Professora swego, jakim po przepczytaniu naszych nam odpisał“.

Jest to notata Jochera (zapewne z Bibl. Wil.). Data wydaje się za wczesna, jeśli Ważyński nazwany tu „generałem“.

— ob. Horyłowicz Maks. (1759) — Idzellowicz Michał (1796) — Kiryatt Ambroży (1775) — Pinamonti J. P. (Synagoga 1792, Piekło otwarte 1790 — on był tłumaczem) — Ritus (1796) — Szczirowski Tym. — Wyobrażenie (1790).

O ustawach synodalnych wydanych przez niego ob. ks. Likowski w Przeglądzie Kościelnym 1902 I str. 163 i nast.

O jego „Żywocie Chrystusa“ ob. tom V 27. Najwybitniejszym jego uczniem był Tymot. Szczirowski, o którego działalności obacz tom XXX str. 228. — Wydając tom XXX nie znalazłem jeszcze ani „Propozycji“ szkolnych Szczirowskiego (1768) ani tegoż „Ethologii“ wydanej w r. 1772, a dedykowanej archimandrycie Ważyńskiemu. Dlatego tutaj na razie notuję, że „Ethologia“ jest wierszowanym podręcznikiem szkolnym, obejmującym całość etyki. Kończy się prozaiczną „Rozmową o celu szczęśliwości człowieka“, w której dowodzi, że nie dobra doczesne, ale Bóg jest celem szczęśliwości człowieczej.

Dziennik Wileński 1819 II 314. — Kraszewski Wilno IV 344. — Dzieje dobrocz. 1820 str. 266. — Święcki Hist. pam. II 521. — Gaz. Korresp. Warsz. 1804, nr 25 (Dodat.). — Encykl. Orgelbr. XXVI str. 604. — Encykl. kościelna III 256; XII 522; XXX 376—8.

WCISŁIC Krzysztof. Kalendarz świąt rocznych obrotów niebieskich z wykładem pilnie uważanym czasów na Rok Pański 1643. przez Krzysztofa Weisłica Nauk Wyzwol. w sławnej Akad. Krak. bakałarza na horyzont Lwowski napisany... w Krakowie u Bartł. Kwaśniewskiego. (1642). w 16ce.

Dodany jest z osobnym tytułem: Rozsądek y przestroga na obwieszczenie urodzaju, chorób... na rok pański 1643 przez Chrystofa Weisłica. — Przepisał Stanisławowi Jabłonowskiemu miecznikowi w. kor.

— Rozsądek abo obwieszczenie przypadków z przyczyn przyrodzonych idących, z Nieba y obrotów jego na Rok Pański 1646. po przestępnym pierwszy, Chrystofa Weisłica Nauk Wyzwolonych i filozofii w sławnej Akad. Krakowskiej bakałarza. (1645). w 16ce.

Przypis Karolowi Franciszkowi Korniaktowi. Żebrawski Bibliogr. matemat. str. 274.

Wcisłiński Flor. Marc. ob. Colonna Kamil (Compon. 1638).

Wcisłowski M. ob. Szynglarowicz And. (1720).

WCISŁOWSKI Walenty Józef († 15 maja 1747). Culmen rosis coronatum praesulei honoris, ad felicissimum pontificatus ingressum illustrissimi, excellentissimi ac reverendissimi domini D. Christophori in Słupów Szembek, Dei et Sanctae Sedis apostolicae gratia, episcopi Chelmensis, praepositi Miechoviensis, universitatis Zamoscensis cancellarii ac benefactoris amplissimi, ejusdem Universitatis nomine per Valentium Josephum Weisłowski AA. LL. & Philosophiae baccalaureum, in eadem universitate Zamoscensi scholae poeseos ordinarium professorem, profundo cultu & veneratione, orbi polono praesentatum. Anno quo summus pontifex e coeli culmine in crucis cathedram descendit 1713. mense (7bris) die (24). Leopoli, typis confraternitatis S. S. S. Trinitatis. (1713). fol., k. 17 nlb.

Na odwrocie tyt. herb Szembeków. Dedykacja Krzysztofowi Szembekowi. Całe prozą przeplatane wierszami.

Czartor. — Krasin. — Uniw. Lwow. — Zamoj.

— Gemma orbis Poloni cervus, ad fontes theologicos accurrens Perillustris ac Reverendissimi Domini D. Pauli de Rzeplin Woiakowski, ecclesiae cathedralis Premysliensis archidiaconi, archicathedralis Leopoliensis primiceriter judicis deputati ad Tribunal regni, praepositi Prochnicësis, Krasicinësis etc. dumq; in alma universitate Zamoscensi Sacrae Theologiae doctor ritu solenni crearetur per M. Valentinum Josephum Weisłowski, Philosophiae doctorem, canon. Zamoscen: notarium apostolicum, in Universitate Zamoscensi professorem, applaudente pennâ orbi Polono demonstratus A. quo Gemma Caelestis in Mari Gratiarum reperta est 1715. Die verò 4 Mensis Julii. Zamoscii. Typis universitatis (1715). fol., k. 2 nlb., ark. F₂.

Na odwrocie str. tyt. herb Wojakowskich, na 2 karcie ded. prozą, po czym rzecz prozą, poprzedzona krótkim ustępem poetycznym.

Jagiell. — Ossol. — Zamoj.

— Hymen hastis armatus super flumina excubans post connubialia foe-

dera Thomae Joseph Zamoyski Grodec. etc. capit. colonelli, acad. Zamosc. fundator. et Antoninae de Zahorowsceis Wołowiczowa Lith. supremae marschalcae orbi Polono proclamatus per M... Ph. doct. Notar. apost. in ead. acad. prof. Zamosc. typis univers. (1718). fol., k. 13. Krasin. — Ossol. — Zamoj.

— Korona złota drogiemi kamieniami nasadzona, Przenajświętszey Maryi Pannie, przez wielki w Koronie Polskiej dom Jaśnie Wielmożnych Ich Meiów Panów z Złotego Potoka Potockich w cudownym Sokalskim obrazie w kościele WW. OO. Bernardynów alias Obserwantów, w dzień festu iey narodzenia, ofiarowana. Przy doroczney zaś uroczystości w tenże fest, przez X. Walentego Weisłowskiego, kanonika Zamoyskiego, proboszcza Thomaszowskiego, s. stolice apostolskiej pisarza, kazaniem rannym z Sokalskiej ambony ogłoszona. Roku ukoronowanej bostwem natury ludzkiej 1725 dnia 8. września w drukarni Akademii Zamoyskiej 1725. fol., k. 11 nlb.

Dedyk. Franc. Salez. Potockiemu staroście bełskiemu.

Wyszło także w 4cc, k. 23, jako część zbioru kazań z tejże okazji wypowiedzianych, wydanego przez Ig. Orłowskiego pt. Chwała koronna (ob. tom XXIII 427).

Czartor. — Ossol. — Uniw. Wileń. — Zamoj.

— Laureae doctorales theologicae sub eximia protectione Illustrissimi, Excellentissimi ac Reverendissimi Domini D. Christophori in Słupow Szembek Dei et S. Sedis Apostolicae gratia Episcopi Chelmensis, praepositi generalis Miechoviensis, Universitatis Zamoscanae Cancellarii et Benefactoris Munificentissimi, in Perillustribus et admodum Reverendis Dominis D. M. Mathia Pawłowicz Sacrae Theologiae licencjato, Canonico Zamoscensi, Curato Gorajensi, Universitatis Zamoscensis vigilantissimo Rectore D. M. Jacobo Arakielowicz S. Theologiae Licencjato, Canonico et Concionatore Zamoscensi, physicae professor: Curato in Wilkołazy Facultatum Decano vernantes, et dum in Basilica Collegiatae Zamoscensis, in magna Il-

lustrissimorum hospitum et ordinum Academiae Corona; ritu solenni Sacrae Theologiae Doctores crearentur per M. Valentinum Iosephum Weisłowski Philosophiae Doctorem, Canonicum Zamoscensem, Notarium Apostolicum, in Universitate Zamoscensi professorem Cultu panegyrico consignatae. Typis Zamoscij A. D. 1715. die 13. Maij. fol., ark. 3.

Na odw. tytułu napis: Insignia Neodoctorum, pod tym waga z ręką. Na jednej szali herb (Róża) Arakielowicza, a na drugiej herb Pawłowicza i nad tym napis: Ambo pondus habent. — Zaś pod tym 6 wierszy łac. Zamoj.

— Sanguis regum diadematis, principum mitris, heroum laureis coronatus Illustrissimorum Excellentissimorum Neosponsorum, scil. Illustr. Excell. Domini D. Michaelis Zamoyski, Venatoris regni, capitanei Mevensis, Lanckoronensis, Bratianensis etc. cum Celsiss. ducissa Elizabetha Koributhowna, Celsiss. ducis in Wiśniowiec et Zbaraż; et magni ducatus Lithuanie supremi cancellarij; marchionis in Dolsko, Dąmbrowica et Komarno, capitanei Pincensis, Glinianensis, Wilkomirien-sis etc. etc. dignissima filia, nomine universitatis Zamoscensis, celsissimis nominibus clientaliter applaudentis tempore nuptialis actus orbi Polono praesentatus per M. Valentinum Iosephum Weisłowski Ph. Doct. et Prof. C. Z. p. t. Not. Apostol. Anno Concepti de purissimo Sangvine Virginis Xsti 1722. Typis Universitatis Zamoscensis fol., ark. H₂.

Na odw. tyt. herby nowożeńców. Pod nimi dwa czterowiersze łac. Dedykacja nowożeńcom. — Hymenensz wierszem polskim. Jagiell. — Ossol.

— Teologia polska którą zowią szkolną tym trybem, iak ią w szkołach dają kroćusienko wierszem polskim zebrana, osobliwie dla tych, którzyby rądzi wiedzieli co się zamyka w Teologij, a sposobu ná to nie máią, bo albo się nie uczyli Teologij, albo po Lacinie nie umieią; wypisana, teraz świeżo przez Xiędza Walentego Jozefa Weisłowskiego Kąpláná Swieckiego, S.

Th: Doktora K. Z. P. T. do druku podana. Roku Páńskiego 1742. we Lwowie w drukarni Pawła Jozefa Golczewskiego J. K. Mości uprzywilejowanego Typografa. w 4ce, k. 5 i str. 156.

Dedykacja Maurycemu Józef. Kurdwanowskiemu i jego żonie. Po czym aprobatą. Teologia ma IX rozdziałów. — Rozdział I o Bogu; rozdział IX o różnych materiach teologicznych. — Od str. 123 zaczyna się inne pismo tegoż autora pod tytułem: Stan i życie kapłanów świeckich.

Juszyński II 304 (z mylną informacją). — Za nim Jocher 2605.

Chrept. — Dzików — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— ob. Actus (1724) — Synodus chełm. (Szembek Krzysztof 1717) — Szynglarowicz And. (Astrea 1720).

Janozki Lexic., Pol. I str. 134. — Jocher 2605 pisze o nim, co następuje: „O życiu jego pisał Jakub Kadliński, co Załuski miał w rękopisimie. Weiśłowski ten doktor teologii, był kaznodzieją przez lat dwadzieścia, potem rektorem Akademii Zamajskiej i kanonikiem regularnym miechowskim. Umarł r. 1747. Siarczyński, pod Wasłowskim, pomieścił autora między pisarzami wieku Zygmunta III^a. — Siarczyński Obraz II 294. — Wadowski Wiadomość (1900) str. 174. — Kochanowski Dzieje Akad. Zam. 1900.

Wdowa, komedia... ob. Bohomolee Franc. (1768).

Wdowa Malabaru ob. Bogusławski W.

Wdowy, Wdowi stan ob. Fulvius Andrzej Androcy (Nauka jako 1606) — Goldonowski Andrzej (1635) — Patent (1794) — Układ dobrowolnego ustanowienia (1787).

Wdzięczność od arbitrów imieniem całego Narodu Stanom Seymułącym oświadczona. W drukarni wolnej na papierze krajowym. w 4ce, k. nlb. 2.

Z okazji pomnożenia wojska i zamierzonego podatku (ofiary). Pomnożenie wojska było 1789.

Pilat Lit. polit. str. 88.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— ob. Actum (1791) — Casimirus a S. Michaele — Czartoryski Ad. (1777) — Franciotti Cez. (Bogu 1692) — Franciszek od św. Michała (Jezusowi 1705) — Kognowicki Kaz. (wiekopomna 1776) — Łojowska Agnieszka (1772) — Załuski (1780).

WDZIEKÓNSKI Szymon, stud. wil., potem jezuita. Memoria Ervditae Virtvti Nobilis Et Ingenvi Adolescentis Alexandri Thvr Svbdapiferi Orsen. Filii. Quem, dum veram Philosophiam mortis meditatione disceret, breui bene doctum, è Tyrocinii Logicae Aeternitatis altiùs promouit. Erigitvr A Simone Wdziekonski Artium & Philosophiae Magistro Sacrae Theologiae Auditore in Almâ Academiâ Vilenſi. [Tu ozdobnik]. Vilnae, Typis Academicis Anno Domini M.DC.XXXIX. (1639). fol., k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Thurów i dwuwiersz łac. — Ded. po łacinie ad Subdapiferum Orsensem. i po polsku do Paniey Podstoliney.

Po czym panegiryk prozą, napis nakamienny, Lessus familiae i 5 polskich trenów (czystym językiem i nienajgorszym wierszem). Na egz. Uniw. Wil. zanotowano, że miał to pisać ks. Obuchowicz S. J.

Krasiń. — Uniw. Wileń.

— ob. Roa Marcin (Czyścicie 1671).

Brown Bibliot. 417 (nazywa go Wdziekowſki). — Kraszewski Wilno IV 204.

Veaux (de la) Thielbaut J. Ch (1749 † 1817) ob. Bykowski (Noey wiejskie 1788; tu jego przeróbka).

WEBER Andreas. Ex Angelographia, an, et eujusmodinam Angeli assumant corpora? Disputabit publice praeses M. Andreas Weber, Bojanowa Polonus, respondente Gottfried Peucer. Wittenbergae, typis Johannis Wilekii 1688. w 4ce, k. 8.

Dedyk. Samueli Hentschel Eccles. Augustanae Confess. in Maj. Polonia Seniori et Lesnae past.; M. Dav. Gottfr. Arnold Bojanov. Pastori; Christ. Stobaeo Sabroviensi Pastori.

Jocher 3763 (ma datę 1638). Ossol.

— Dissertatio historica de Tartaris quam publice... proponit praeses M. Andreas Weber Bojanovâ Polonus Respondente Godofredo Peucer Berolstad. Silesio... Ad Diem 23 Martii An. Chr. 1689. Wittenbergae, typis J. Wilekii. w 4ce, k. 8 nlb.

Ob. Peucer.

Dreżd. publ.

— Klage und Trost, über den Fall Eines Grossen in Israel, Bey... Leich-Begängnuss, Des... George Abraham von Stosch, Welches... A. C. 1705. den

10. Jun. vollbracht worden, Stelte.. in einer Stand-Rede, ... In der Frey-Herrl. Stadt Schlichtingsheim, druckts Johann Christoph Wild. (1705). fol., str. 20. Wroclaw. miej.

— Viro Clarissimo Doctissimoque Dn. Christiano Bleyelio, De Sacris Christi Rutenensibus Meritissimo, etc. Fautori suo Aestumatissimo, Amico Lectissimo, ... condolens M. Andreas Weber. Schlichtingkoviae, Typis Joannis Christophori Wildii. (1691). fol., kart 2. Wroclaw. miej.

— ob. Fechner J. (Arae Exequiales 1686).

Weber Krzysztof (I) ob. Weber Michał (Galea 1644).

WEBER Krzysztof (II). Leichenrede auf Maria Dorothea Radwalden, Albrecht von Derschau Eheliebsten. Danzig 1707. w 4ce.

WEBER Franciszek. Propositiones philosophicae ex 2. libr. de ortu & interitu rerum & 4. Meteorolog. Auspiciis perillustris ac magnifici domini D. Joannis Caroli Kopeć, castellanidae Novogrodensis &c. publicae disputationi in alma acad. Vilnensi Soc. Jesu propositae, Per... à Presburg Summi Pontificis alumnum, artium & philosoph. magisterii candidatum. A. D. 1644. mense Junio. Vilnae, Typis Academ. Societat. Jesu. w 4ce, k. 19 nrb. (sygn. E₂).

Dedyk. Joanni Carolo Kopeć, castellanidae Novogrodensi. Czartor. — Ossol.

WEBER Fryderyk, pastor w Szlichtyngowie. Als Der... Augustus Constantinus, Freyherr von Schlichting, Erbherr auff Rogaline, den Besitz, derer, dem Hoch Freyherrl. Schlichtingschen Hause zustehenden Güter, nemlich Der Stadt Schlichtingsheim, und der zugehörigen Dorfschafften, Gurschen und Attendorff, antrat, Und bey Anretung ihrer, Den September, itztauffenden 1731. Jahres, Unter allgemeinem Frolocken der gesambten Bürgerschaft, Seinen öffentlichen Einzug, in die Stadt Schlichtingsheim hielt, bemühete sich... Seine Beyfreude... zu bezeugen, auch sich, mit Ihro Hoch Freyherrl. Gnaden... Anna Justina Verwitbtber von

Schlichting, geb. von Bachstein... Bey ihrem gänzlichen Abzuge aus Polen... zu gesegeben. In der Frey-Herrl. Stadt Schlichtingsheim, Druckts Johann Gottfried Hase (1731). fol., k. 2.

Wroclaw. miej.

— Bey dem zwar frühzeitigen, und hochzubeklagenden, iedoch sanfften und seligen Absterben, Der... Ursula Helena Vermählter Freyin von Schweinitz, gebobrner von Zedlitz... Schlichtingsheim, druckts Joh. Gottfried Haase (1726). fol., k. 2.

Wroclaw. miej.

— Thränen-Gefäss, Welches Dem... Leichen-Begängnisse Des... Samuels, Frey-Herrns von Schlichting und Bukowiec, Erb-Herrns auff Schlichtingsheim, Gurschen, und Attendorff, Herrns auff Pasterwitz, Jackschenau und Pelschütz, etc. Als Dero Frey-Herrlichen Gnaden Den 29. Januar dieses 1701sten Jahres... entschlaffen. In der Frey-Herrl. Stadt Schlichtingsheim, druckts Johann Christoph Wild. (1701). fol., k 4.

Wroclaw. miej.

(Weber Fryd.) Memoriae... Friderici Weberi... Ex Merito Propagandae S... (Na końcu:) Socio Convictissimo Et Desideratissimo Societas Erudit. Philadelphica Silesiaca. L. M. Q. P. (1739). fol., k. 2.

Wroclaw. miej.

— ob. Adelt Martin (1739) — Hedelhofer Franc. (1739) — Hentschel (1739) — Heyn Caspar (1739) — Thomas Christian (Die Barmhertzigkeit 1739) — Weber Samuel (1740).

WEBER Jan. Reversio animae peccatricis das ist: Wiederkehrung oder Revocations Predigt. Leipzig, Scheiben (1650). w 4ce.

Autor był dominikaninem we Lwowie.

Czartor

WEBER Jan Mikołaj. Carmen in coronationem Ioannis III. Gedani. 1676. fol.

— Ehrengedichte dem Hermann von Bömell und Barbara Schmidt. Danzig 1672. fol.

— Ehrengedicht auff den Hochzeittag des Johann Rhanen mit Iustina geb. Hilbrandin, des Michael Langwalds Wittwe. Danzig 1679. w 4ce.

— Johanni Hevelio traheas Palaeopolitanas rursus ornanti. Dantisci 1679. folio.

— Cum Constantinus Ferberus scholarum munus suscepisset. Dantisci 1683. fol.

— Monumenta debiti affectus Joachimo Pastori ab Hirtenberg in obitu coniugis dedicata. Dantisci 1675. fol.

— Plausus Gabrieli Krumhausen. Dantisci 1683. fol.

— Cum Christianus Schröderus protoscholarchae munus in humeros suos devolvi passus esset. Dantisci 1686. fol.

— Laurus Sarmatica laetissimo Sarmaciae pacis nuntio accepto. Gedani. 1676. fol.

Hoppe str. 60.

WEBER Mathias. Apostolicum Puerperarum Solatium. Christliche Leich-Predigt Auss dem Spruch 1. Timoth: 2. V. 14. 15. Das Weib wird Seelig werden durch Kinder zeugen, etc. Bey ansehnlicher Volkreicher Leich-Begängniß Der Erbarñ, Ehrenreichen, und Tugendsamen Frawen Ursulae Nippin, Des Ehrenvesten, Achtbarn und Wolgelahrten Herrn Ioachimi Eschenhagii, Wolverordneten, trefwleissigen Cantoris allhier zu Grünberg Hertzgeliebten Hauss-Ehre. Gebalten, auch auff Begehren in Druck verfertigt von Mathaeo Webero Diacono daselbst. Gedruckt zur Poln. Lissa, bey Wigand Funcken. w 4ce, sygn I.

Wrocław. miej.

WEBER Michał z Kolobrzegu. Allocutio nuptialis ad nuptiarum festivitatem Martini de Castellis... Radzivilianarum Praefectarum Hypothecarii et Virg. Annae Sophiae Matthiae Richteri Reip. Elbing. Consulis filiae. a... Colbergensi, Logicae et Metaph. in Atheneo Urbis Elb. Professore, officiosae gratulationis ergo. w 4ce, ark. 3.

Tolekemith Elbing. Gedächtn. 1753 s. 332 - 4.

— Galea stellata ad festum nuptiale spectabilis iuxtaq; eximij sponsi D. Christophori Weberi patricii Colbergen et lectissimae florentissimaeq; Virginis, Dorotheae Osmiciae sponsae,

a Michaeli Webero Philosophiae interea Moralis, ac Eloqu. Tylicianae in Alma Acad. Crac. auditore. Ad V. Idus Octob. fausti ominis ergo d. eq; Cracoviae in Officina Christophori Schedelij S. R. M. Typ. Anno Domini M.DC.XLIV. (1644). w 4ce, k. 8 nlb. Jagieli. — Ossol.

— Michaeli Fischern, Weiszhoffen designatis consulibus. 1648. w 4ce.

— Salutatio D. Barth. Cranken. Dantisci 1669. w 4ce.

— Georgii Kühlen Onomasteriis. Dantisci 1676. w 4ce.

— Oratio de triumpho eloquentiae, tam pacis quam belli tempore habita cum professionem oratoriam in gymn. Elbingensi susceperet. Gedani 1663. w 4ce, ark. 3¹/₄

— Toż... Gedani 1682.

Dedyk. Gdańskiej Radzie.

— Pompa nuptialis Ioanni Ignatio a Bąkowo Bąkowski Comiti a Nostic palat. Pomeraniae thesaurario Prussiae, connubium secundum ineunti cum Constantia comitissa a Donhoff Kossowa palat. culm. exhibita a... Gedani, typis Rhetianis. fol., k. 12.

Z herbem na odwr. tyt

Bąkowski wojew. malborski 1678 r. miał drugą żonę Konst. Annę Denhofównę.

Ossol.

— Sonett auff hochzeitlichen Ehrentag Heinrich Freders und Reginae Wiederinnen. Danzig 1640. w 4ce.

— ob. Elert (Wety).

WEBER Samuel Fryderyk. Als... Friedrich Weber, ... Den 14. Augusti des Jahres 1740 (tak, zam. 1739)... sanfft entschlief, Den 19. Aug. darauf... beerdigt wurde, führte... folgende Gedanken, der hochbetrübte einige Sohns... (1739). fol., k. 2. Wrocław. miej

WEBER Szymon, S. J. Concio Rever. P. Weber Soc. Jesu Concionatoris Regis Poloniae ex Germanico in Latinum ex Latino in Polonicum idioma exposita A. D. 1743 die 23 Januarii. Typis Monast. Basilianorum. Posnaniae, Soc. J. fol.

Brown 417 zwie go Franciszek. — Joher 4995. — Janocki Lexicon II. 88.

Uniw. Wileń

Weberowa Elżbieta ob. Nippius Jan. (Evangelicum 1649).

Weberowa Teresa ob. Serwan Paschalis (Kazanie 1798).

Weberowa Urszula ob. Hennig Ad. (Genio 1649).

WEBERSKI Jan Jakób. I. N. J. Disputationum moralium prima, de philosophia in genere & specialiter de philosophia practica, quam praeside Samuele Schelguigo, philos. primae & practicae prof. publ. ordinario & SS. theol. extraordinario itemque bibliothecario in athenaeo Gedanensi, solenniiori disputationi subicit... Gedanensis. Habebitur d. XX. Januar. 1678. horis antemeridianis in auditorio maximo. Imprimebat David Fridericus Rhetius. (1678). w 4ce, k. tyt., str. 24 i k. 3 nlb.

Toż... secunda de Philosophia practica quam solennem disputationem subicit Zacharias Zoller. Thorun. w 4ce, str. 48.

Toż... tertia de Ethicae essentia et existentia, quam sol. disputationem subicit Ernestus Blumber Gedanensis, 1679. w 4ce, str. 72.

Toż... quarta de Ethicae utilitate, dignitate, certitudine et difficultate, quam... subicit Joannes Rebeschke Gedanensis. Habebitur die 13. Julii 1679. Impr. D. Rhetius. w 4ce, str. 90.

Autorem tych dysputacji tworzących całość był Schelguig (ob.). Czartor.

— Dissertatio physiologico-anatomica de lacte quam... in Gedanenses. Athenaei auditorio... 1678 die 24 maji sistit... Gedanensis Auctor et Respondens. Imprimebat Dawid. Frider, Rhetius. w 4ce, str. VI i 40.

Chreptow. — Uniw. Kijow.

— Gratulatio Georgii Segeri. Dantisci 1675. fol.

— Paternas lacrymas viri Johannis Schmiedt in praematuram mortem filii unici Johannis Gabrielis Schmiedt. Dantisci 1686. fol.

WEBERSKI Otto Teodor. Othonis Theodori Veberski. Elegiarum Libri Duo: Quorum Primus ipsam Diui Cantii Vitam, Secundus Miracula eiusdem post obitum facta continet. [Tu sygnet dru-

karni: obelisk i sznur ptactwa]. Cracoviae, In Officina Typogr. Matthiae Andreouiensis, Anno Domini 1635. w 4ce, k. 32 nlb.

Na odwr. tyt. herb Ottona Schenkinga, bisk. wend. i wierszyk łac. — W dedykacji dziękuje mu za dobrodziejstwa (on go wysłał na studia do Krakowa) i opisuje swój żal po śmierci ojca. Kończy epigramatem: ad librum.

Na pierwszą część książeczki składa się 16 elegii opisujących życie św. Jana Kantego (wychowanie, wizja M. Bosk, przykłady dobroczynności, podróz do Rzymu i rozbojnicy, pożar Krakowa, cud z garnkiem, śmierć). W II części jest sześć elegii z opisem cndów pośmiertnych.

Juszyński II. Dzików — Ossol.

WEBSTER Sinclair. Discours patriotique sur la décadence de la Pologne. 1787. w 8ce.

Quéraud La France littéraire X str. 495.

VECCHI Orazio. Madrigali a sei voci. Novamente stampati. Libro primo. In Venezia, appresso Angleo Gardano, 1583. Ded. Alberto Rudziwil marsch. del re.

Eitner Quellenlexicon X 40. — Jachimecki Wpływy włoskie (1911) I 180. — Ciechanowska w Przegl. Bibliot. 1929 III str. 567.

Bibl. Santa Cecilia w Rzymie.

Vecchio-Pastor ob. Zannovich (1779). (Vecchis). Congreg. Signaturae Iustitiae RPD. de Vecchis Cracov. Praepositurae super praetensa Reintegratione pro R^{mo} D. Matheo Bujdecki praeposito Generali Ordinis S. Sepulchri Hierosolymitani. Contra RD. Cyrillum Żuchowski. Roma Typ. Bernabo 1771. fol. małe, k. 8.

Chodzi o to, czy przywrócić Żuchowskiego na probostwo św. Jadwigi na Stradomiu. Uniw. Warsz.

— Toż... Roma 1771 Typ. Bernabo. fol. małe, k. 2.

Apelacja odrzucona. Uniw. Warsz.

— Toż... Roma Typ. Bernabo 1771. fol. małe, k. 4.

Cyryl Żuchowski nie godzien posady duchownej. Uniw. Warsz.

— Toż... Roma Typ. Bernabo 1771. fol. małe, k. 6. Uniw. Warsz.

VECELLIO Cezar. De gli habiti antichi et moderni di Diuerse Parti del Mondo Libri Dve, patti da Cesare Vecellio, et edn Discorsi de Lui dichiarati... In Venetia, presso Damian

Zenaro M.D.XC (1590). w 8ce k. 23 i 499 liczb.

Ubiory zajmują stronę lewą; po prawej tekst w języku włoskim, opisujący strój i ubiory z ubiorów polskich (króla polskiego, dwa ubiory szlachty, donna di Poznania, mercante prussiano). Znał to wydawnictwo i korzystał z niego Łoziński (Życie polskie).
Bibl. Angelica w Rzymie.

— Toż:... Vestitus antiquorum recentiorumque totius orbis... latine declarati. Venetia pressó Giov. Bern. Sessa. w 8ce.

W edycji tej są ubiory: król, dwa ubiory szlachty, donna di Poznania, mercante prussiano; nadto 3 ubiory wieśniaczek śląskich, dwa gdańszczanek; trzy ubiory litewskie, jeden ruski (vir russionus) i dwa inflanckie. Ubiórów śląskich, gdańskich, litewskich itd. nie ma w pierwszej edycji. Szczegóły powyższe zawdzięczam uprzejmości p. Daszyńskiej.

Ryciny egz. bibl. narod. we Florencji zostały współcześnie zakolorowane.

Bibl. Angel. w Rzymie — Bibl. Wiktora Eman. — Flor. Narod.

— Toż:... 1664. w 8ce.

W r. 1794 przedrukowano po raz czwarty z tekstem hiszp. i z dodatkiem „disenados por el gran Ticiano Vecellio“ (co mylne). W r. 1859 przedrukowano jeszcze raz w Paryżu, włączając tu ilustracje z wszystkich trzech wydań.

Inne współczesne dzieła z ubiorami polskimi obacz pod: Ubiory... oraz w Dodatkach do niniejszego tomu.

VECERIUS Conradus, regius secretarius. De seditionibus Siciliae historia, item ejusdem, de rebus gestis imperatoris Henrici VII libellus, item P. Calimachi Experientis Attila. Hagenoë, per Joan. Secerium. 1531. w 4ce.

Raczyń.

(**Węciewicz Józ.**). Sprawa JP. Jozefa Węciewicza Porucz. Powiatu Witkomińskiego. z WW. JPP. Mikołajem i Johanną Giedgowdami Sędziami Prezyd. Grodz. Pttu Telszew: Panami, Maryanną Jucewiczową, Pawłem Szydłowskim, Alojzým Zylakowiczem i dalszemi mieszkańcami Folwarku Zebenkowa. (1798). fol., k. 2 nlb.

Uniw. Wileń.

Wechalski Walerian ob. Piskorski Seb. (Sacratissima 1735) — Tomaszewski Albert (Annulus 1698).

Vechner Anna ob. Faust Jan Georg. (Sacri 1638).

Vechner Barbara ob. Eder Mich. Nuptiis 1638).

Vechner Dawid ob. Ascherborn Mich. (In obitum) — Potocki Jan (1627).

(**Vechner Fab.**). Nuptiis Auspicatis Florentissimi Viri-Iuvenis Dni Fabiani Vechneri Sponsi Et Bene natae ac educatae Virginis Barbarae Consultissimi ac Prudentissimi Dn. Ioannis Textoris Viri quondam apud Fraustadienses Consularis P. D. relictæ Filiae boni ominis ergo decantatae a Cognatis. Thorunii Anno M.DC.XXXV. (1625). w 4ce, k. 2.
Wrocław. miej.

VECHNER Jerzy z Freystadu (ur. 1590 † 24 grudnia 1647). Der Anfang des Evangelii Johannis... Predigt, bey der Gemeine Gottes zur Lissa in Polen. Im Jahr 1639. w 8ce, str. 108.

Odpowiadał na to J. Schlichting (Notae). Bock I 794.

— Austeritas Christi erga Matrem, qua in nuptiis Cananeis usus est congruentia declarata. Auctore G. Vechnero S. T. D. Lesnae 1640. w 8ce.

Karwowski Kronika miasta Leszna, 1877, str. 14. Wrocław. miej.

— Synodalische Errinerungs-Predigt, so bey der Christ. Brüderlichen Zusammenkunft der vereinigten Evangelischen, Polnischen, Böhmischen und Mährischen Bruderschaft zu Lissaw in Gross-Polen, nach Anlass des ordentlichen Festes auf Cantate G. V. D. Gedruckt bey Daniel Vettern 1643. w 8ce, ark. 7.

Karwowski Kronika miasta Leszna (1877) str. 14. — Jocher 5222.

— Scolops seu Paulus Pauli, cuius II ad Corint. XII 7. fit mentio, post Historicam recensionem explicationum plerumq. aliarum omnium, et modestum earundem examen, ex convenientiore quadam allusione, et usitata apud Chaldaeos in voce Darban, qua Stimulus alias vocatur, significatione, dilucide ostensus: exquisitione et opera Georgi Vechneri SS. Th. D. Lesnae Polonor. apud Danielelem Vetterum 1644. w 8ce, k. 10 nlb. i liczb. 322.

Jagiell. — Krasin

— Toż:... ad II Cor. XII. 7. ex convenientiore quadam allusione, et usitata apud Chaldaeosin voce Darban, qua Stimulus alias vocatur, significatione ostensus: cui subjecta est, de sinu Abrahae disquisitio, ad Luc. XVI. 23. Anno 1678. w 8ce.

— Sinus Abrahae cujus Lucae XVI. fit mentio. Lesnae Pol. ex officina typographica Wigandi Funccii. 1639. w 8ce, str. 40.

Jocher 2525.

Jagiell. — Ossol.

— Toż:... fit mentio, pro sermonis a Christo instituti Scopo, ex Ritu in convivii recumbendi pristino, MODOQUE Auctore Georgio Vechnero, SS. Th. D. Lesnae Polonorum, ex Offic. Typogr. Danielis Vetteri 1646. w 8ce, k. 4 nlb., str. liezb. 79.

Krasiń.

— Erbawlicher Lehr- und Trost-Bericht. Von plötzlichen Todesfällen, Bey Christlicher Leichbestattung Der Viel Tugend- und Ehrenreichen Frauen Marthae, gebohrnen Goldmerin Des Ehrenfesten, Wolbenambten, Wolweisen und Kunstreichen Herren Martin Zueghörs, fürnehmen wolverdienten Bürgers, Buchsen- und Pulvermachers, auch voriger zeit gewesenen wolverordneten Rathsverwandten zur Lissa... Öffentlich der Christlichen Versammlung fürbracht den 21. Novemb. durch Georgium Vechnerum SS. Th. D. Zur Poln. Lissa druckts Wigand Funck. Anno 1641. w 4ce.

Wrocław. miej.

— Lob-Ehren- und Trost-Gedächtniß Des weyland Edlen, Gross Achtbarn, Hochgelahrten Herren Balthasar Zahns, Fürnehmen Iuriconsulti, Und bey dem Königlichen Grossglogavischen Ampt, biss ins drey und zwanzigste Jahr, wolverdienten Secretarii, Nach Christlicher Leichbestattung desselben, nebst gewöhnlicher Abdankung, gestellet, Und in Gegenwart des ansehnlichen Leichcomitats fürbracht durch G. V. D. w 4ce, sygn. C₃.

Wrocław. miej.

— Dreyfache Straffung oder Überweisung Der Welt, So der H. Geist durch die Apostel, und folgendes auch durch andere Diener Christi, verrichtet:

Gründlich und deutlich, Durch ordentliche abhandlung des Evangelischen Texts auff Cantate Joh. XVI. a v. 5. ad 15. Für der Christlichen Gemeine zur Lissa in Pohlen, erkläret von Georgio Vechnero SS. Th. D. Anno MDCXL. Gedruckt zur Polnischen Lissa, bey Wigand Funcken. (1640). w 8ce, str. 81.

Wrocław. miej.

— Der hochnachdrückliche Warnungs-Spruch Christi, von Georgio Vechnero, S. T. D. 1640.

Karwowski Kronika miasta Leszna (1877) str. 14.

— ob. Ambrosius M. (1622) — Ascherborn M. (In obitum 1647) — Potocki J. (1627) — Schlichting Jonasz (Notae 1639, 44, 49) — Węgierski And. (Systema 1652 str. 380) — Węgierski Wojc. (1629).

Inne prace tego płodnego panegirysty nie należą do polskiej bibliografii.

Łukaszewicz Kościoły br. czes. w Wkpolace 209, 212. — Danysz Studia 1921.

VECHNER **Henrich Christian**. Das nach langem Wachen in Gott Seeligst-Entschlafene Wächter-Auge, wurde Bey... Hintritt Des... Joachimi Gülichs... In der Hoch-Gräfflichen Stadt Lissa in Gross-Pohlen, druckts Benjamin Friedrich Held. (1703). fol., k. 12.

Wrocław. miej.

VECHNER **Joannes**, diacon. Wschow. Illustrissimus ac Generosus Dn. Joannes a Schlichting &c. &c. fol., k. 1.

Sześciowersz łaciński.

— Ecloga De Nativitate Admirabilis Et Salutaris nostri Immanuelis Exarata a Ioanne Vechnero Fraustad. celeberrimi Thorunensium Gymnasii eive Anno Reparatae per Christum Gratiae M.DC.XXII. Dantisci, Apud Andream Hüfeldum. (1622). w 4ce. k. 4.

Wrocław. miej.

(**Vechner Joannes**). Honori et Felicitati Nuptiarum Reverendi, Clarissimi Viri Dn. Iohannis Vechneri Ecclesiae apud Fraustadienses Evangelicae Ministri. Glogoviae M. Literis Funcianis. (1638). w 4ce, k. 4.

Wiersze łacińskie różnych autorów.

Wrocław. miej.

— ob. Pirscher Szym. (Ministerii 1652).

Vechner Julianna ob. Eder (1638).
(Vechner Maciej), lekarz Zygm. III.
 Eufemia Asclepiadeo Mystae Dn. Do-
 ctori Matthaeo Vechnero, Reipublicae
 Fraustadiensis Medico Ordinario Orgia-
 dionea, Cum Lectissima Virgine Regina
 Mencia, Dn. Doct: Joannis Mencia,
 Glogoviensium Poliatri, Filia Celebranti
 23. Septemb. An. 1614. Honoris et
 amoris ergo missa ab Amicis. Glogoviae
 Typis Funcianis. [Tytuł w ramce].
 w 4ce, k. 2 nlb.

Zawiera wiersze Fl. Gasta i K. Cunrada.
 Univ. Wileń.

— ob. Poniatowska Krystyna.

O jego orzeczeniu w sprawie Krystyny Po-
 niatowskiej obacz Biekerich w Zeit. der
 hist. Ges. Posen (1910) XXV str. 177—97.

Wechselrecht, Wechselfragen ob.
 Wekslowe (prawo).

Wechter Michał ob. Breviarium
 (1538).

WECKHERLIN. [Wydawał 3 pisma
 periodyczne: 1) Chronologen; 2) Hy-
 perbor. Briefe; 3) Das graue Ungeheuer.
 Zwłaszcza w tym ostatnim dużo
 o Polsce].

Ob. Salomon Gesch. des deutschen Zeitungs-
 wesens I (1900).

Vectigal ob. Clo — Teloneum (tom
 XXXI 81).

Vectigal portus (1761) ob. Mitzler
 (on jest autorem) — Gedanum (tom
 XVII 76).

Wyszło też po niemiecku.

— metricum ob. Janowski Fl. A.
 (1789).

— gratitudinis ob. Biezanowski St.
 (Joanni Casimiro) — Mazurkiewicz Iwo
 (pro favoribus Stan. Cas. 1763).

Wedecke Andrzej, predykant w Pru-
 siech (1632 † 1693) ob. Kancjonał.

Miał tłumaczyć pieśni niem. na polskie. —
 Ob. o nim: Oloff Poln. Liederg. 191—3,
 265, 374. — Bentkowski Hist. liter. II
 256. — Arnold Kirchengesch. str. 572. —
 Pisanski Entwurf preuss. Literat. 1886
 str. 414.

WEDEL Marcin Adrian. De Insinua-
 tione Testamenti... Exercitatio Sabba-
 thina XXV. (vide Ex. Sabb. I de Amb.
 Iurispr. resp. I. S. Schultz) D. 19.
 Septembr. 1722. Respondens Martinus

Adrian de Wedel, Equ. Pom... Gedani,
 Typis I. D. Stollii. w 4ce.

— De Vade, Germanice vom Bürgen
 in Peinl. Sachen; Exercitatio Sabba-
 thina XXXV. (v. I De Amb. Iurispr.
 resp. I. S. Schultz), D. 16. Ianuarii
 1723. Respondens Martinus Adrianus
 Wedel, Equ. Pom... Gedani, Typis I.
 D. Stollii. w 4ce.

Vedelicius Georgius ob. Mellen Ja-
 kub (1679).

Vedelicius Piotr z Obornik (Tu-
 czyński), prof. medyc. i rektor uniw.
 († 1543) ob. Hippocrates (Diaeta 1533,
 De morbis 1535, Praesagiorum libri
 1532) — Łowicza (z) Szymon (Enchi-
 ridion 1532).

Janociana I 295. — Bentkowski II 440. —
 Wiszniewski Hist. lit. VI 213. — Gąsio-
 rowski I 216—7. — Muczkowski Statuta
 139 i 153. — Wisłocki Katalog rękop.
 nr 2624, 2713. — Encykl. Orgelb. XXVI
 625. — Majer w Piśmie zbior. wileń.
 1862. — Miaskowski w Roczniku T. P. N.
 1908 (XXXIV). — Ptańnik w Kwart. Hist.
 1909 (jego testament). — Giedroyc Źródła
 1911 str. 867. — Cwikliński Carmina
 Janitii 1930 str. 140. — Lachs Kronika
 lekarzy (Archiwum do dziejów literat.
 XII) str. 124. — Tenże w Arch. hist.
 med. I (1924) 142. — Barycz Hist. U. J.
 (1935) str. 233. — Wojtkowski Bibl. hist.
 W. Polski nr 9374.

O książce J. Andreae, będącej jego własno-
 ścią, ob. Formanowicz Katalog bibl. kap.
 gnieźn. 1930 nr 10.

Vedelius Adolf ob. Arnold Samuel
 (1723).

Vedelius Nicolaus ob. Almassius
 (1640).

Vedemeyer Benigna ob. Lichtfuess
 (Hirten-Gedichte)

(Wedemeier Edward). In tumultum
 Edwardi Wedemeieri Reip. Thor. Con-
 sulis. Thorunii, Mich. Karnall. 1661.
 w 4ce, str. 4. Gdańsk miej.

(Wedemeier Erazm). Epicedia in...
 obitum... Erasmi Wedemeieri.. Thorunii,
 Mich. Karnall. 1660. w 4ce, str. 8.

Gdańsk miej

WEDEMEIER Henryk († 1672). De-
 licium Prussiae seu Thorunium urbs
 Prussiae nobilissima sub actum Baccalaureatus
 solemnem oratione adumbratum
 in academia Lipsiensi ab Henrico

Wedemeiero Thor. Philosophiae Baccalauro, anno 1668, ipso promotionis die, qui erat IV April. Lipsiae, 1667. w 4ce, ark. B₄.

(Wedemeyer Henryk). Supremum Munus, Viri Quondam Nobilissimi atque Amplissimi Dn. Erasmi Wedemeyeri, Scabinatus Thoruniensis, Assessoris meritissimi relicto Filio Dn. M. Henrico Wedemeyero, S. S. Theol. Studioso, Cujus Sexto Calend. Maji Anno Christi, Supra Millesimum Sexcentessimum, Septuagesimo Secundo pie defuncti, Tertio Calend. Mensis ejusdem ad D. Elisabethae, Wratislaviensium frequentissimae habebantur exequiae Exhibitum ab Amicis quibusdam dolentibus. Wratislaviae, In Haeredum Baumannianorum Typographia exscribebat Joh. Christophorus Iacobi (1672). fol, k. 2.

Wrocław. mij.

— ob. Lebusch Dan. (1672).

WEDEMEYER Jan Henryk. Kurtze Relation Der nacheinander folgenden Ordnung Aller Gross-Fürsten und Könige in Pohlen, Von dem Uhalten Lecho an Biss auff die itzt-regierende Königliche Majestät Augustum II. Zu Hülffe der Memorie Stylo Poetico entworfen Von Johanne Henrico Wedemeyer, J. U. P. Thorun. [Tu ozdobna linia]. Thorn, Druckes Joh. Nicolai, E. E. Raths und des Gymnasii Buchdrucker (1712). w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Dedyk. J. Roggenowi i J. H. Schmidtowi, radcom toruńskim.

Są to niemieckie dwuwiersze, opiewające po kolei królów polskich od Lecha I aż do Augusta II. Np. dystych dla Jana III brzmi: Vor dessen Waffen hat ganz Orient gebetet — Wiewohl er mehr in Ruh als Krieg und Streit gelebet. — Na końcu dodana proza: Recommendation der Gelehrsamkeit. Podnosi tu znaczenie der geheimen Staatsrätheln i Staatsconsilio-rum Mazariniego i Richelieuigo, jako dowód, że wszystko działania państwowe winny się opierać na uczoności.

Czartor. — Ossol.

— Die Tugendhafte Wanderschaft Bey der Schmerzlichen Bahr Der Viel-Ehr und Tugendbegabten Frauen Elisabeth geb. Schultzen. Thorn, 1708. fol., k. 1.

Tor. Kop.

— Bei der glücklichen Verbindung des Wol-Edlen, Festen, Hochweisen und Hochgelahrten Herrn Herrn Daniel Eskens, Wohlverdienten Rath-Mannes Königl. Stadt Thorn, mit der Sophia Anna, geb. Millerin. Thorn, gedruckt bey Johann Nicolay, E. E. Hochw. Raths und des Gymnasii Buchdrucker (1713). fol., str. 1.

Tor. Kop.

— Die Treue Sorgfalt Eines weisen Regenten Vor das Wohlseyn der sámpflichen Bürgerschaft Bey der hochansehnlichen Leich-Bestattung Des... George Austen Hoch-meritirten Bürgermeisters Wie auch Erwehlten Land-Schöppen des Preussischen Adelichen Land-Gerichts Anno 1716. den 28 Octobr. Thorn, gedruckt bey Johann Nicolai, E. E. Höw. Raths und des Gymnasii Buchdrucker. fol., str. 1.

Tor. Kop.

WEDIGER Gabriel. Schertz-Gedicht auff hochzeitlichen Ehrentag des Jacob von Bergen und Elisabeth Giesen. Danzig 1643. w 4ce.

Vedigon Raymarus ob. Zawadzki Jan (Encomium).

WĘDROGOWSKI Wojciech (Albertus), syn Michała, prof. pozn., Coll. minor w Krak. († 1584). Catechismvs. Elementa Pietatis Christianae Contines. Variis Carminvm Generibvs Conscriptvs. Avthore Alberto Wedrogovio Lvbbevio. [Tu ozdobnik]. Addita est Ode, de nativitate domini nostri Iesu Christi, cuiusdam grauissimi & eruditi viri. Os mega to mikron esin eu dothen. Permaigna res est, pusillum in tempore datum. Cracoviae, Lazarus Andreae Excvdet. Anno D.M.D.LXI. (1561). w 8ce, k. tyt. i k. 27 nlb. (sygn. A—Giv).

Na odwr. k. tyt. Półkożic herb Wolskiego (dwubarwny), na nast. karcie dwa wiersze in arma Nicolai Wolski episc. chelm. oraz epigramat Alberti Wędrogovii offerentis libellum.

Dedyk. temuż Wolskiemu, dat. Cracoviae è Collegio minori IX Cal. Mart. 1561. Pisze w niej, że to katechizm dla tyronów; napisał go bawiąc teraz w Krakowie, ne frustra tempus trivisset. — Następuje potem Monodia de laude Nic. Wolski (wiersz dłuższy, strofą saficzną) oraz: Aequo lectori...

Od k. Bij rozpoczyna się katechizm (Elementa christiana religionis) ułożony wierszem łacińskim. Nie są to zwykłe pytania i odpowiedzi, tylko ważniejsze modlitwy, symbol wiary, dekalog, grzechy główne itp. Przewierzał to wszystko zgrabnie, pomysłowo, różnorodnymi miarami. Oto np. początek Orationis dominicae: O pater alme — incola coeli — maxime rector — rector Olympi — qui regis ultra — aethera cuncta... — nos precor audi — poscimus omnes... Jest to więc parafraza, często artystyczna.

Po zakończeniu tego „katechizmu“ — jak go nieśluszenie nazywa — idą drobne wierszyki; m. i. ad Zoilum oraz wierszyk Jana Myliusza Libenrodensis. Kończy dłuższy poemat pt. Ode de nativitate Christi, opisujący erudycyjnymi zwrotami Boże Narodzenie.

Na 2 ostatnich kartach herb macierzysty Mik. Wolskiego (Trzaska) i dwa wierszyki łac. na herb oraz 3 wierszyki nie nazwanych przyjaciół autora, pochwalających jego utwór.

Mylius, który tu zamieścił swój wierszyk, jest autorem bardzo podobnych zbiorów poezji, tak że Wędrogowski wyszedł niewątpliwie z jego „szkoły“ poetyckiej

Joher 2868 i noty. — Piekarski Kat. kórn. nr 1544. — Wierzbow. III 2396.

Czart. — Kórnik — Ossol. — Sem. Włocław.

— Epitome Totivs Veteris Et Novi Testamenti. Carmine Elegiaco Conscripta. Recens In Lvcm Data. Avtore Alberto Vedrogovio Lybbevio. [Tu tarcza z herbem Trzaska; w klejnocie infula opacka]. Ad Lectorem. A. V. Quid sibi picta velint, Signa haec, si nosse labores: Splendida deuoti, Stemmata nosce viri. Candida Lvna docet, quoniam coelestia curat: Crvx duplex signat, magna trophaea tibi. Crac: M.D.LXI. (1561). w 4ce, k. tyt. i 27 nlb. (sygn. A—Giv).

Druk Łazarza.

Tytuł czerw. i czarny, herb na pół czerwono. — Druk dzieł kursywą.

Rozpoczynają 4 wiersze Alb. Wędrogowskiego in arma Pauli Chojnacki, abbatis Lubin., po czym dedykacja prozą. Dziękuję mu za dobrodziejstwa wobec profesorów i uczniów szkoły pozn. Wysyłał ich do Włoch, Francji i Niemiec. Wychwala też innych zakonników lub.: Mik. Wilezińskiego, Alb. Mszczonovium, Jana a Costan. Datum Cracoviae e Coll. Minori VIII Idus oct. 1561.

Od ark. B rozpoczyna się Epitome. Składa się z krótkich wierszy na tematy St. i N. Test., a więc kolejno: Adam et Eva, Abel et Cain, Diluvium, Ad ilicem Mam-

brae... itd. — Od k. C₄ idzie: Nova Lex (Nativitas Domini, Betleem, ...). Ostatnie wiersze charakteryzują: Visio Petri, Paulus apost., Septem epistolae canonicae, Apocalipsis Joh., Dies mortis et iudicii. — Wspomina, że do tych wierszy o N. Test. wcielił jakieś dwa wiersze poetae cujusdam suavissimi.

Dalej idą wierszyki drobne o dziełku, m. i. dwa wiersze do Zoila, w których autor zastrzega się: Non haec Vergilius scripsit, non doctus Homerus, Sarmata conscripsit simplicitate styli... ut prosit pueris. Utwór był więc przeznaczony dla celów dydaktycznych (zapewne w szkole pozn.?).

Na końcu dodaje spis ksiąg St. i N. Test.; Oratio ad Christum Salvatorem, wykaz błędów druku (tu mówi, że był acerbissimo morbo impeditus podczas druku, w końcu wierszyk ad quosvis scriptores. (Tu oświadcza: Sumimus ex aliis, nil reor esse meum).

Książka nie ma więc pretensji do poezji, jest to tylko elementarny skrót Biblii na użytek początkujących studentów.

Joher 2426. — Wiszniewski VI 313. — Juszyński II 305 (ma tytuł po polsku, ale rok wydania ten sam). — Wierzbow. III 2397.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Petersb. publ. — Wilanów — Zamoj.

— ob. Górski Jakób (1560) — Hosius Stan. (1562) — Lippus Aurelius (1561) — Maciejowski Samuel (1561) — Orzechowski Stan. (Chimaera 1562) — Rubricella (1562, 1563, 1564, 1565, 1567, 1568) — Sadoletus Jakub (Elegantissimae 1561).

Juszyński II 304. — Wiszniewski VI 100, 313. — Święcki Hist. pamiąt. II 268. — Encykl. Orgelbr. XXVI 748. — Wisłocki Liber dilig. str. 518. — Stan, Estreicher Acta rect. II 378. — Fijałek Polonia sacra 1919 str. 189. — Tad. Grabowski Skarga 1913 str. 100. — Górski Grzegorz Paweł 1929 str. 187. — Barycz Concl. Uniw. Jag. 1933 str. 490. — Barycz Hist. U. J. (1935) str. 371. — Finkel Bibl. III 1888.

Wędrownik, komedia we dwóch aktach... ob. Teatr polski (Tom 39).

Wędrychowski Jan Antoni ob. Ptaszyński Stanisław (1729).

Łukaszewicz Opis kośc. pozn. III 340—375.

WĘDRYCHOWSKI Jan (I). Dissertatio politica de effectu nobilitatis per principis privilegium concessae 1779. w 8ce.

WĘDRYCHOWSKI Jan (II), ksiądz, pleban wolski. Brama złota podczas Jubileuszu Ordynaryjnego, przez Należyższego Namiestniká Chrystusowego

Benedykta XIV. Pápieżá do skarbu nieprzebránego, z Męki y Zásług Chrystusowych złożonego, w Kosćiele Bózym zostájącego. Náyprzod w samym Rzymie Roku przeszłego 1750. Otworzona: a teraz Królestwu Polskiemu y wszystkim Katolickim Państwom do wniścia Prawowiernym Chrystusowym, Dlá pozyskania Łask y Fáworow Jubileuszowych w Roku ninieyszym 1751. ná sześć Miesiący pozwolona. Z Dyspozycyi zaś Jaśnie Oswieconego Xiążęcia JMĆi Teodora na Klewaniu y Zukowie Czartoryskiego z Bozey y Stolicy Apostolskiej Łaski, Biskupá Poznańskiego y Warszawskiego. w Warszawie dnia Osmego miesiąca Sierpnia dlá całego Archidiakonátu Warszawskiego wystawiona Krotką Informácią z przydatkiem niektórych modlitw Jubileuszowemu nábożństwu służących, przez X. Jána Wędrychowskiego ad Campum Electoralém Plebana Wolskiego, przy Kollegiacie Warszawskiej Capellae Regio-Ducalis Mansyonarza, z dozwoleńiem Zwierzchnosci Duchowney przyozdobiona. w Warszawie w Drukar. J. K. M. y Rzpłey Colleg. Schol. Piarum. (1751) w 8ce, k. nlb. 4, str. 177 i k. nlb. 17.

Na odwr. tyt. imprimatur Ant. Ostrowskiego. Potem: Przemowa do łask. czytelnika, kończąca się wylíczeniem bull, encyklik i traktatów o jubileuszach.

Na treść dzieła składa się 26 rozdziałów o istocie jubileuszów, o odpustach, o władzy spowiedników, o wotach i ślubach, o jubileuszu warszawskim, o obchodzeniu kościołów, o modlitwach i postach, o obchodzeniu jubileuszu przez więźniów, o pomocy i jałmużnach itp. Jest to więc traktat teologiczno-prawny.

Na ost. 17 k. nlb. modlitwy przy nawiedzaniu kościołów i rejestr (str. 5).

Joher 7853, 9072.

Akad. — Czetwert. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Głos wolny podczas powszechnego całego przeświętny ziemi warszawskiej na seymik gospodarski zjazdu do Jaśnie Wielmożnych, Wielmożnych Ichmościow panow teyże ziemi urzędnikow... [tu wylicza 21 nazwisk i tytułów]... y inszych przeznacznych teyże ziemi obywatelów, osobliwszych dobro-

dziejow, a parafianow wolskich. Przez X. Jána Wędrychowskiego plebana wolskiego. Roku Pańskiego 1762 dnia 30. czerwca miany. fol. k. 6.

Opisuje różne potrzeby kościoła w Woli, które na końcu stroszcza w 4 punktach.

Mówi o podatkach, ubolewa nad pogłównym. Akad. — Bibl. Ks. Miss.

— Memento perpetuum, Iilmorum et Excellmorum DD. ecclesiae parochialis in Magna Wola ad Varsaviam, piorum fundatorum, benefactorum, protectorum, collatorum, tam vivorum, quam vita functorum, nec non antecessaneorum hujus loci parochorum (1772). w 8ce, str. 29.

Autor wymienia z żyjących ks. Jędrzeja Stan. Młodziejowskiego, Mich. Poniatowskiego i rodzinę Brühlów jako dobrodziejów kościoła. Potem wymienia zmarłych dobrodziejów i proboszczów kościoła. Wreszcie podaje daty ze swego życia i kładzie sobie nagrobek:

Grzesznik wielki ksiądz pleban kościoła wolskiego — Jan Wędrychowski czeka tu sądu boskiego — Nie zlekła się przysławia śmierć, choć wołał: Hola! Co się ma dziać? po śmierci owoż teraz Wola Bez księdza, bez plebana, bez pasterza swego — Życie mu wszyscy z Bogiem spoczynku wiecznego — Tak wy parafianie jak parafianie — Niech się dusza najprędzej do nieba dostanie. — Póki żył według woli, wolno chodził sobie — A teraz leży w grobie. Myśl każdy o sobie.

Kończy żywotem Anny Brühlowej i opowiada wierszem „Lament nad jej stratą“:

Przed kim się teraz ks. pleban użali? — że nie ma co jeść, w piecu się nie pali — nie ma drew, których minister z swych lasów — pozwalał zawsze za spokojnych czasów — dawał chleb, wino i wszelkie wygody — teraz brakuje i we studni wody... Uniw. Warsz.

— Memoriał do Przeświętnych stanów najyasnieszey Rzeczy-Pospolitey podczas generalnego seymu warszawskiego zgromadzonych przez X. Jána Wędrychowskiego plebana w Wielkiej Woli pod Warszawą ad campum electoralém podany. Dnia 4 października R. P. 1762. fol., k. 4.

Broni różnych żądań w sprawie kościoła wolskiego, np. aby pleban wolski był natus capellanus regius.

Łukaszewicz Opis hist. kość. diec. pozn. III 346—63.

Bibl. Ks. Miss. krak. — Ossol.

— Memoriał do prześwietnych Stanów, nayiaśniejszey Rzeczypospolitey na Seym Coronationis nayiaśniejszego y nypoteźniejszego Stanisława Augusta Króla Polskiego, Wielkiego Xiążęcia Litewskiego etc. zgromadzonych, przez X. Jana Wędrychowskiego plebana w Wielkiej Woli pod Warszawą ad campum electoralem podany w Warszawie dnia 3. Grudnia R. P. 1764. fol., k. 3.

Bibl. Ks. Miss. w Krak. — Krasin. — Ossol.

— Toż:... W Warszawie dnia 3 Grudnia R. P. 1764. Przedrukowany zaś r. 1779. w 8ce, str. 16. Ossol.

— Mowa X. Jana Wędrychowskiego plebana Wolskiego, w prześwietney Kommissy skarbowey miana względem zniesienia Poglównego ex Sanctuario Volensi. w 8ce, str. 16. Ossol.

— Odpowiedz X. Jana Wędrychowskiego niegdys Plebana w Wielkiej Woli pod Warszawą na zarzuty podane w sprawie względem zaległego mesznego, temuż Kościołowi ze wszystkich gruntów całej wsi Wielka Wola zwanej należącego. W Sądach J. K. Mei Referendarskich agitującej się, teraz dopiero w r. 1778 uczyniona. w 8ce, kart 21.

W odpowiedzi tej wyjaśnia trzy zarzuty mu czynione, tyczące się dziesięciny wyciecznej, mesznego z każdej włóki i sepu do dworu starościńskiego. Przy tym ciekawie podaje szczegóły o miarach zbożowych.

Jocher 9165.

Ossol.

— Nayiaśniejszy Królu, Panie, à Panie moy Miłościwy. Prześwietna Rado Nieustająca. (Datow.) Dnia 17. Augusti 1776. Varsaviae. fol., k. 1.

W sprawie przeciwko gen. Brühlowi. Podpisany: ekspleban kościoła wolskiego.

Bibl. Ks. Miss. w Krak.

— Godna Pamięć Dwoch Heroin Polskich, Matki z Corką JJ. WW. Jehmeiow PP. Niegdy Maryi Anny z Kollowrathow Hrabiny Brühlowy Generalowy Artylleryi Koronney &c. Tudzież Amelii z Brühlow Mniszechowy Marszałkowy Nadworney &c. Lubo w śmiertelnych Popiołach pogrzebionych, w obowiązanych iednak sercach

Niezasła. Przez X. Jana Wędrychowskiego przedtym Plebana Wolskiego. Temu Prześwietnemu Domowi wielce obligowanego, teraz świeżo Ponowiona. w Warszawie R. P. 1779. Mensis Decembris. w 8ce, str. 18 nlb.

Dedykacja: Do Jozefy z Mniszechow Potocki Chorażyny Wielkiej Koronney.

A. Wolański (Muz. Nar.).

WEDYKOWSKI Seweryn, ksiądz. Mowa w dzień imienin Nayiaśń. Stanisława Augusta P. N. M., do młodzi szkół wydziałowych krzemienieckich, miana r. 1785. w 4ce. Uniw. Kijow.

WEDZICKI Szymon. Calendarium anni a calendis Januarii post Christi salvatoris nostri nativitate labentis MDCII. horizonti Cracoviensi accomodatam. Atque perillustri et magnifico Domino Georgio de Magna Concice Mnischeck Palatino Sandomiriensi, Capitaneo generali Leopoliensi, Samboriensi Medicinensi etc. vigilantissimo DD. ac patrono suo colendissimo. Inscriptum studio et opera Simonis Wedzicki Philosophiae Doctoris Decani Jaslensis. Herbipoli e typographeo Georgii Fleischmanni. (1602). w 4ce, k. 12, k. 24 i 1 tablicia.

Na odwr. str. tytułu herb Mniszechów i przypis Jerzemu Mniszechowi.

Żebrański Bibliogr. mat. str. 226.

— Disputatio Juridica de Sponsalibus et Matrimoniis, quam Auspice Christo, pro Summo in utroque Jure assequendo gradu. Permissu amplissimi Collegii Juris in Catholica et florenti Herbipolensi Academia, Praeside Clarissimo... Petro Gilszenio J. C. Digestorum Ordinario Professore et Decano Facultatis Juridicae vigilantissimo publice pro viribus defendere conabitur, Simon VWedzicki Decanus Jaslensis, Philosophiae Doctor. Die 18 Maji. Wirceburgi Typis Georgii Fleischmanni Anno 1602. w 4ce, k. 27 nlb.

Na odwrocie tytułu herb księcia Juliusza biskupa würceburskiego. Na następnych kartach idą wiersze łacińskie na tenże herb (10 i 24 w.) Mikołaja Mniszcha. — Pierwsze i ostatnie litery 24 wierszy dają następujące wyrazy: Nicolaus Mnischec Herbipolensis Universitatis Rector. — Także 11 w. Zygmunta Mniszcha. — Także

14 w. ł. na tenże herb z podpisem: Martinus Weier de Leba et Novvodvor.

Z dedykacji Wędzickiego do tegoż książęcia i biskupa wrocławskiego dowiadujemy się, iż był nauczycielem młodych Mniszców, oraz że ojcu ich, wojew. sandomierskiemu, przed czterema laty jakąś prawniczą rozprawę w Akad. Krak. broniącą dedykował.

Na końcu są wiersze: 1) *Apostrophe Epigrammatica Ad Propugnatores Thesium... Paulus Wikanowski Palatinides Ravensis.* 2) *Gratulatio eidem... Joannes Belzecki de Belzec.* 3) *Epigrammata Adamus Kazanowski.* 4) *In Zoilum* 6 w.

Notata ręką L. Sobolowskiego może z Bibl. Ossol. ?

— *Hymenaeus in nuptias Ill^{mi} Sponsi Dⁿⁱ Constantini Wiszniewiecki et Ill^{mae} Ursulae Mniszchownae...* a Simone Wędzicki I. M. et Ph. D. conscriptus. *Cracoviae in officina Iacobi Sibeneicher (1603). w 4ce, str. 22.*

— *Hymenaeus na wesele I. W. Książęcia I. M. Constantego Wiszniewieckiego i IW. Panny Orszuli Mniszchowney... przez... napisany. W Krakowie w drukarni Sibeneychera 1603. w 4ce, str. 11.*

Wędzidło ob. Powodowski (na błędy 1588).

VEGA Emanuel, S. J., prof. w Wilnie, Portugalczyk († 1648?). *Assertiones Theologicae, De Avgvstissimo Evcharistiae Sacramento, quibus refelluntur, quaecunq; fere nostrae tempestatis Secretarij, contra veram, & realem praesentiam Christi in Eucharistia, & Transubstantionem panis, & vini, in corpus, & sanguinem eiusdem, prodigiosè commenti sunt.* Ab Emanuele Vega, in Academia Vilmensi, Societatis Iesu, Theologiae Professore, propositae. [Tu w środku prostokątnej tablicy koło, a w nim w promykach serce przebite trzema gwoździami i litery: I H S]. *Disputandae in eadem Academia, Anno M.D.LXXXV. (1585). Die... Iulij. w 4ce, k. tyt. i k. 66 lb.*

Rozpoczyna: *Praefatio, quo status Controversiae aperitur* (przytacza nazwiska Melanctona, Zwinglego i Lutra).

Składa się z 7 rozdziałów poświęconych obronie czei Eucharystii: rozbiiera słowa Chrystusa (*Hoc est corpus meum*), udowadnia prawdziwość ciała i krwi, mówi

de Adoratione. Głównie zwalcza Lutra i Kalwiną, ale polemizuje też z Janem Łaskim (k. 60). Dowody polegają na interpretacji Pisma św. i OO Kościoła.

Odpowiadał na to Wolan (*Assert. confutatio 1586*), zaś z Wolanem toczył znowu dalsze walki A. Jurgiewicz (ob. t. XVIII 673—6).

Wierzbowski I 791. — Jocher 3921. — *Brown Bibl. pis. str. 414.* — St. Szczotka w „*Reform. w Polsce*” 1935—6 str. 44.

Akad. — Czartor. — J. Borkow. — Jagiell. — Kap. gnieźn. — Katedr. Lwow. — Krasin. — Ossol. — Szembek — Uniw. Warsz.

— *Evangelica, Et Apostolica Doctrina. De Divinissimo, Et Tremendo Missae Sacrificio.* In *Theses Digesta Ab Emanuele Vega, Societatis Iesu, in Academia Vilmensi, Professore.* [Tu w prostokacie koło, a w nim serce przebite trzema gwoździami i litery: I H S]. *Excvsae Vilnae, In Collegio eiusdem Societatis. Typis Ill^{mi} D. D. Nicolai Christophori Radiuili, Ducis in Olyca, & Nieswiz. &c. Anno M.D.LXXXVI. Permissu Superiorum. (1586). w 4ce, k. tyt. i k. 86 lb.*

Składa się z 9 części, liczących razem 142 „*assertiones*”. Na odwr. k. tyt. wyjaśnienie, że dziełko to stanowi drugą część pracy *De augustissimo Eucharistiae sacramento* (z r. 1585). Polemizuje tu z Chemnitusem, Illirikiem, Bezą, Stankarem — oprócz Lutra i Kalwiną.

Bandtkie Hist. dr. Kr. P. II 269. — Jocher 6407. — *Wierzbowski I 506.*

Bibl. w Suchoj — Czartor. — Jagiell. — Katedr. Lwow. — Krasin. — P. Mosz. — Uniw. Warsz.

— *Dispytatio Theologica, De Distributione Evcharistiae, sub altera tantum, vel vtraq; specie.* In *Theses Digesta, Ab Emanuele a Vega, Societatis Iesu, in Academia Vilmensi, Professore Theologo.* [Tu koło, a w nim w owalu litery I H S. W koło owalu napis: *Nomen Eivs † Ante Solem Permanet*]. *Excusae Vilnae. Permissu Superiorum. (1586). [Tytuł w ramec]. w 4ce, k. tyt. i k. 85 lb., k. 4 nlb. (sygn. A—Miv).*

Na końcu *Errata* i indeks.

Składa się z 3 ksiąg: *De vera praesentia Christi; De sacrificio missae; De communionem sub una vel utraque specie.*

Cytuje dużą literaturę starszą i nowszą (Turiana, Stapletona), polemizując wciąż z luteranami i kalwinami na temat ciała i krwi. Głównie zwalcza Chemnitiusa.

Kraszewski IV 128. — Jocher 3922. — Wierzbowski I 792. — Brown j. w. Bibl. w Sucheju — Czartor. — Jagiell. — Katedr. Lwow. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Warez. — Uniw. Wileń.

— De vero et unico primatu Divi Petri Apostolorum Principis, Sacrosanctorum Ecclesiae Patrum Testimoniis atque Oecumenicorum Conciliorum decretis comprobato. Vilnae typis et impensis Illustrissimi Domini D. Nicolai Christophori Ducis Radivilli Supr. M. D. L. Mareschalei anno MDLXXX (1580). w 4ce.

Jocher 4033. — Janocki III 346. — Kraszewski Wilno IV pod r. 1586. — Abramowski Cztery wieki 1925 str. 38.

— De cultu et invocatione Sanctorum, contra librum Volani de idolatria Jesuitarum. Vilnae 1586. w 4ce.

Cytuje Brown j. w. za Przyłęckim. — Poza tym nie znane. — Zapewne identyczne z dziełem Jurgiewicza (De pio)?

— Pauli Samosatiniiani Dei oppugnationi ac aeternae Christi generationis veraeque Deitatis defensio contra Blandratam et Franciscum Davidem. Vienne Anno 1590. w 4ce.

Brown str. 414 z Bibl. Script. Jes. (1676).

— Quaestiones selectae de Libertate Dei et hominis, de Praedestinatione, de Concordia summorum nostri temporis Theologorum. Romae Anno 1639.

Brown Bibl. S. J. str. 414.

— De principiis fidei. Vilnae 1586.

Rzecz wątpliwa; taki tytuł podaje Przyłęcki w Księg., a za nim Brown l. c.

— De vita et miraculis Lutheri, Calvini et Bezae. Vilnae 1586.

Uwaga jak wyżej.

— De pio et in ecclesia jam inde ab Apostolis receptissimo cultu SS. imaginum... ob. Jurgiewicz (1586).

Niewątpliwie on jest właściwym autorem tego dzieła.

— ob. Jurgiewicz And. (Anatomia 1591, cap. II; także Mendacia 1588).

Wywarł on wpływ na Krz. Warszewickiego (np. w dziele: Pro Christi fide).

Janociana III 345—6. — Baliński Pisma hist. 87. — Siarczyński Obraz II 282. — Kraszewski Wilno IV 34, 126. — Bieliński Uniw. Wileński II, III. — Załęski Jezuita I. — Grabowski Skarga 1913 str. 47.

VEGA Jehuda. [Kazania po hebrajsku, miane w Lublinie w drugiej połowie w. XVII].

Bersohn Słownik biogr. Żydów str. 74.

VEGA Józef. Los tryumphos del Agyyla y Eclipses de la luna, que en reverente panegirico consagra al invicto Rey de Polonia Don Joseph de la Vega per la memorable victoria que alcançó contra la Potencia Ottomana. Su valor. librando de su formidable Sitio à Viena. En Amsterdam Ano MDCLXXXIII. (1683). w 4ce, str. 126.

Przedrukował to pismo, poświęcone chwale Jana III, M. Bersohn w Warsz. 1883 (miał własny egz.) — Na polskie przełożył J. Świącicki. Bibl. w Sucheju.

WEGETIUS Flavius Renatus. Flawiusza Wegeejusza Renata Męża Zagnanego O Sprawie Rycerskiej Nauka Zprzydatkiem do teyże Materyi Pisma z innych nayprzedniejszych Autorow Tłumaczona Przez Franciszka Paprockiego Dziekana Katedralnego Inflantskiego Kanonika Łowickiego Kawalera Orderu Złotey Ostrogi Tom I. O Sprawie Rycerskiej Ładowey y Wodney w Powszechności. [Tu ozdobnik]. W Łowiczu w Drukarni J. O. Xcía JMci Prymasa R. 1776. w 8ce, k. tyt. i k. 8 nlb., str. 486, k. 6 nlb.

O Sprawie Rycerskiej Polskiej Historia z Rożnych Autorow Oczystych y Postronnych Y Konstytucyi Seymowych Zebrana Przez Franciszka Paprockiego Dziekana Katedralnego Inflantskiego Kanonika Łowickiego Kawalera Orderu Złotey Ostrogi Tom II. [Tu ozdobnik]. W Łowiczu w Drukarni J. O. Xcía JMci Prymasa R. 1776. w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 516 i k. 2 nlb.

Tom I zawiera przekład Wegeejusza oraz fragmenty dzieł nowszych pisarzy o wojnie. — Tom II jest pracą odrębną, zawierającą „historię sprawy rycerskiej polskiej“, to znaczy dzieje wojen i wojowników polskich. — Oba te tomy są dalszym ciągiem wyłanych w r. 1763 „Wojen znaczniejszych“ (ob. t. XXIV 83).

1) Na odwrocie k. tyt. tomu I dwie cytaty z J. Koch. o obronie granic. — Dedyk. na 2 k. Franciszkowi na Piłsudach Piłsudzkemu, piwniczemu W. X. L., star. wieszawiańskiemu, pułk. Ks. Żmudzk., kawalerowi orderu wielkiego krzyża Opatrz-

ności Bożej (?). W dedykacji tej podnosi wydawca jego służbę w chorągwi petyhorskiej Mikoł. Radziwiłła, woj. nowogr., oraz dalsze jego zasługi wojenne (pod Paszkowskim, Wołłowiczem, Massalskim, był kilkakrotnie ranny). — Był on synem Ferdynanda Piłsudskiego, pułk. dywizji żmudzkiej. Hetman Sapieha ofiarował Ferd. Piłsudz szablę bogatą „którą dotąd w skarbcu chowasz“. Ferdynand walczył zwycięsko pod Okmianami, ale gdy los wojenny wypadł pod Sielcem niepomysłnie dla Litwy, został dworzaniem Leszczyńskiego. Był też deputatem na Trybunał Lit. i posłował na sejm. „Genealogia Piłsudzkich dla swej obszerności osobno drukowana“ (takiego druku nie znam).

Po czym przemowa do czytelnika z wyjaśnieniem planu dzieła i wykazem błędów drukarskich (razem k. 5).

Dalej na 1 k. nlb. przedmowa Wegecjusza do ces. Walentyniana (r. 380). — Dzieło Wegecjusza — znane w Polsce już od w. XVI i gorliwie czytowane (ob. niżej) — obejmuje ksiąg pięć. Tłumacz i wydawca Paprocki dopełnił je jednak szeregiem nowszych dodatków: 1) Na str. 121—36 przydatek z Marc. Bielskiego. — 2) Na str. 136—68 przydatek z dzieł Puysegna i Polarda (o szykowaniu wojsk). — 3) Na str. 221—38 z Justa Lipsiusza o żołnierstwie rzymskim oraz z Mauberta de Gouvest. — 4) Od str. 239—75: Wypisy z Raya de Saint Senis i z innych dzieł dotyczących artylerii. — 5) Od str. 276—320: Porównanie sztuki woj. starej i nowszej z różnych autorów (Folard, Daniel, Lipsius). — 6) Od str. 334: G. Daniel, Folard, Massuet, Chales o sprawie morskiej. — 7) Od str. 381: Myśl Maur. Saskiego o sztuce wojennej. — 8) Od str. 433: Myśl Fryd. II o sztuce woj. — 9) Od str. 465: Wybiór (sic) krótki terminów wojennych (przekład z franc.). — Wreszcie alfabetyczny rejestr rzeczy na k. 6. W tekście kilkanaście drobnych rycin (nie-dbale rytowanych).

II) Tom II ma na odw. tyt. rycinę „starego Polaka“ w żelaznym stroju i 6-wiersz polski ku pochwalie bitności. Rozpoczyna go dedykacja Kaaw. Massalskiemu (z jego genealogią od książów ruskich). Podpisany: Franciszek Paprocki, dziekan infl., kawaler orderu złotej ostrogi (?).

Dzieło powyższe Paprockiego składa się z XXXVI rozdziałów. Jest to próba napisania dziejów wojskowości w Polsce (przebiegu wojen, strategii i techniki wojskowej) z dydaktycznym celem podniesienia ducha wojskowego w narodzie. Kompiluje Bielskiego, Kromera, Strykowski, Lengnicka, Kojalowicza, Paprockiego, Hartknocha, Piaseckiego, Twardowskiego, Starowolskiego, Fredrę itp. —

Przytacza dużo wypisów z Starowolskiego (str. 270) i Fredry; ale wiadomości skompiłowane opatruje też własnymi uwagami: o sposobie wojowania (str. 158), o wartości i korzyściach z pospolitego ruszenia, o karności żołnierskiej, o wojsku służebnym czyli komputowym, o zapłacie wojska, o urzędach wojskowych, o artylerii, o fortcach, o flocie polskiej (na podstawie Bielskiego i konst. sejm.). — Na str. 285 o miłośnikach ojczyzny (sławnych wojowników), których życiorysy zestawia alfabetycznie. — Na str. 459 i nast. o przyczynach ścieśnienia granic polskich i o krajach odpadłych. — Na str. 493: O przyczynach przeszłej słabości narodu polskiego (cytuje wciąż Reala La science du gouvernement). Wytyka różne wady np. opieszalność podatkową, zaniedbanie sztuki rycerskiej itp. — Na str. 502 o poprawie wad słabości (chwali regulamin wojsk. Branickiego). — Na str. 506: o stanie wojennym Europy w r. 1750 (wedle Reala). — Kończy wiersz (jego własny) pt. Głos stanu wojennego Europy do Polaków. Tu przeciwstawia nam mądrość i bitność naszych sąsiadów (chwali z tego względu Katarzynę II, M. Teresę i Fryd. W.). — Wreszcie Rejestr na k. 2.

Rzecz cała nie jest więc źródłowa i oryginalna, ale w dziejach odrodzenia bitności narodu winno mieć to dzieło zaszczytne miejsce.

Joher 500.

Bibl. w Suchej — Czapski (Muz. Nar.) — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Przedz. — Raczyn. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zielin.

— ob. Bielski M (Sprawa rycerska 1569) — Łaski Stan. (Spraw. i post. 1599) — Modrzewski (De emend.) — Przyłuski J. (Księga VI Statutów).

Korzystał z niego także Petrycy w swoim komentarzu do Polityki Arystotelesa.

Sobieszczański Dalszy ciąg Kroniki Bielskiego (1851) str. LVIII. — Chrzanowski Marcin Bielski² 1925. — Korzon Dzieje wojen I 299. — Kunkiel Zarys hist. wojskowości 1929 str. 46.

WEGENER Jan. Nuptiis honesti et docti Juvenis D. Georgij Corabisij, Scholae Gedanensis ad D. Bartholomaeum Cantoris: Et pudicae virginis Mariae honesti et prudentis D. Timothei Alberti cuius Dantiscani filiae. Elegia scripta a Joanne VVegnero. Adiuncta est fabula de Hippomene et Atalanta carmine iambico dimetro expressa a eodem auctore. Excusa Dantisci a Jacobo Rhodo M.D.LXXXVIII. (1588). w 4ce, k. 4.

Wierzbowski III 2845.

Toruń. Kop.

— Ode gratulatoria in Nuptias generis splendore, sapientia virtute, et dignitate praestantis, Domini Johannis Van Der Linden Reip. Dantiscanae Proconsulis, Sponsi: Et Nobilissimae atque Castissimae Virginis Hedbigis, nobilis et prudentissimi Domini Georgii Proiti, Equitis Aurati, nec non dictae quondam Reip. Proconsulis, filiae relictae, Sponsae scripta per Johannem Vvegenerum Pomeranum. (Na końcu:) Excusum Dantisci a Jacobo Rhodo M.D.LXXXVIII. (1588). w 4ce, k. 3. Wierzbowski III 2846. Toruń. Kop.

Weger P. (Actio gratiarum Vladislao IV 1636)... ob. Władysław IV.

Weghen ob. Pinocci H. (1657).

Veggius Raphael ob. Lilius Vincentius (Melodiae 1604).

Węgiel ob. Węgle.

Węgier Dawid Józef, prof. Akad. Zamojskiej ob. Amberski Jak. (Flores gratiae 1739) — Duńczewski Mich. (Vestibulum).

Wadowski Wiadomość o prof. 1900.

Węgierska wiara ob. Wiara (Węgierska Nowa 1620).

Węgierska Elżbieta ob. Zelicus Jak. (Pierścień 1629).

Węgierska Joanna ob. Węgierski Andrzej (Gamelia 1622).

(**Węgierska Małgorzata**) z domu Ruchajewska, żona Wacława (ur. 1564 † 1640). Ivsta Fvnebria pientissimae Matri, Margaritae Węgierskae, die XV. Martii, Anno Christi, M.DC.XL. Baranoviae, a filijs, & amicis, persoluta. [Tu ozdobnik]. Tob. 4. V. 3. 4. 5. Honorem habebis Matri tuae omnibus diebus vitae eius. Cum autem & ipsa compleverit tempus vitae suae sepelias eam. Baranoviae, Excudebat Georgius Twardomeński: A. D. 1640. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Jest tu epitafium (stylem lapid.) położone przez synów Tomasza, And. i Wojciecha. Nadto wiersze Daniela Zalaniusa, Jana Procopiusa, Jana Fabriciusa, Dan. Stephana, Jerzego Schaulciusza (Dnae de Tarnow eklezjasty) i Tomasza Węgierskiego.

Miała 9 dzieci, z tego 5 synów byli Christi ministri. Była katoliczką, ale w r. 1617 (już po śmierci męża) zmieniła wiarę. Akad. — Chreptow.

WĘGIERSKI Andrzej, syn Wacława, senior lubelski (1600 † 1649). Comendacia Pogrzebna, żących osob, W Panu odpoczywających, Iasnie Wielmoznego Pana Raphala Hrabie z Leszna Leszczynskiego, Woievvody Bełzkiego, Hrubieszowskiego Stárosty, dnia Wrześniá, R. P. M.DC.XXXVI. Y Iasnie Wielmozney Paniey, Iey Mosci Paniey Anny z Radzyna Leszczynskiej, Woievvodziney Bełzkiej Hrubieszowskiej Stárosćiney, XIX. dnia Kwietniá, Roku P. M.DC.XXXV. W Kościele Włodawskim Vczynioná. Przez Xiędzá Andrzeia Węgierskiego. W Baranowie Drukował Gerży Twardomeński Roku 1636. [Tytuł w ramce z linii]. w 4ce, k. tyt. i k. 12 nlb.

Dedyk. synom zmarłego, także Zbig. Gorajskiemu i jego żonie Teodorze z Leszna. Opowiada o starożytności rodu (cytując Kromera) i o życiu zmarłego. Urodzony z Anny Firlejówny, kształcił się w Strasburgu, w Genewie, w Paryżu. Znał się z Thuanem, który go często wspomina i z Villaregiuszem, Lipsiuszem itp. Odprawił też peregrynację do Włoch. Jego poselstwa (do Moskwy i do Prus). Jego przmioty. Jego śmierć w 57 roku życia (r. 1635). Kończą wiersze polskie i napisy łacińskie. Od k. Cij verso: Pamiętka, albo Zalecenie W Pánu odpoczywającej... Anny z Radzyna Leszczyńskiej. (Zmarła w styczniu 1635 w Kwidzynie. Jej pochwały i napis nagrobny).

Kończy wiersz łac. do Węg., z podpisem: Daniel Stephanides, rector scholae baranov. Bawor. (z bibl. Birgiela).

— Discipulus christianus in funere Georgii Kurtzbach Zawadzki. Bethaniae 1625.

Jaszyński II pisze: W piśmie tym na śmierć Jerzego Kurtzbach Zawadzkiego, sędziego i podstarosty wschowskiego, w Bytomiu wydanym, a Janowi Jerzemu Szlichtyngowi sędziemu wschowskiemu przypisanym, podpisał się: Jaśnie Wielmożney Słupecki Kasztelanowey Lubels. kaznodzieja.

Wspomina tu pracę Zawadzkiego: „Insignem libellum Joh. Tafni de characteribus et notis filiorum Dei, abhinc annis aliquot in polonico idioma translatum“.

Dzików (?)

— Generalis Confessio doctrinae ecclesiarum reformatarum (1645)... ob. tom XIV 357.

Jest to wyznanie wiary przygotowane na Colloquium charitativum w Toruniu w r. 1644. On je redagował. Przedłożył je na Colloquium Zygm. Guldenera.

Obacz przekład polski pod: Ogólne Wyznanie zborów reformowanych..., zaś niemiecki pod: Christliche Glaubensbekenntis (1657) w tomie XVII 162.

Węgierski Hist. eccl. slavon. str. 420 (tu przyznaje się do autorstwa). — Jocher II str. 229. — Wiszniewski Hist. lit IX 176. Czartor. — Gdańska miej.

— Disputatio theologica de Conciliis ecclesiasticis, quam sub praesidio Clarissimi et Doctissimi Viri D. Antonii Thysii S. Theologiae Doctoris et eiusdem Facultatis in celeberrima Lugduno-Batava Academia Professoris Ordinarii, publice examinandam proponit Andreas Węgierski Polonus. Lugduni Batavorum ex Officina Bonaventurae et Abrahami Elzevir, Acad. Typographi. 1628.

Dedykacja seniorom zborów: Gracjanowi pastorowi leszneńskiemu, Janowi Turnowskiemu pastorowi toruńskiemu, Danielowi Mikołajewskiemu pastorowi izbickiemu.

Jocher 800.

Dzików.

— Epithalamia Votiva sacro conjugio Bacarlin Petri. w Baranowie w drukarni Jędrzeia Piotrkowczyka, 1629. w 4ce.

Dzików(?).

— Epithalamia Sacro Nuptiali Reverendi & doctissimi Viri, Dn. Thomae Węgierski, M. V. D. fidelissimi, Sponsi, Et Lectissimae Virginis Theophilae Turnoviae, Filiae Reverendi, Clarissimi & Doctissimi Viri, Dn. Johannis TurnovI, SS. Theol. D. Eccles. per Maj. Pol. Orthodoxarum Superintendententis dignissimi, M. V. D. apud Thorunens. primarii, Sponsae, à Sponsi Fratrib. Consecrata. [Tu ozdobna linia]. Thorunii, Typis Frisianis. (1620). w 4ce, k. 2 nlb.

Zawiera wierszyki po grecku i po łacinie. Pisali je bracia nowożeńca (Andrzej i Wojciech). Z nazwiska i imienia panny młodej urobiono anagramat: O unita Pihltro Have — i na ten temat napisano „Anacreon Anagrammaticus”.

Akad. — Dzików.

— Exercitium logicum in quo exemplum accidentis singularis, Resurrectionem Domini et Salvatoris Nostri Jesu Christi, Divina aspirante gratia, et manu ductione Dni Andreae Węgierski tractavit Daniel Regulus S. Theol. in Gymn. Lesnensi studiosus. Impressum Lesnae Polonorum 1632.

Dedykacja wierszem: Superintendentom seniorom zborów czeskich, morawskich i wielkopolskich.

Jocher 5839. (za Sienkiewicza dodatk. do Bentkowsk.). — Siarczyński II 128.

— Gamelia pio Conjugio Reverendi & doctissimi Viri, Dn. Johannis Węgierski, M. V. D. dignissimi, Sponsi, & Pudiciss. Virginis, Susannae Petriciae, Filiae Reverendi & praestantissimi Viri tou en tais eulogiais Dn. Stanisłai Petricii, Sponsae ab Andrea Węgierski, Ecclesiae Dei Diacono, suo & caeterorum Fratrum nomine nuncupata. Thorunii, Typis Frisianis. (1623). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Jest to 5 wierszy łac. (z tytułami po grecku) — wszystkie na cześć nowożeńców. — Nadto ostatni (Prospheosis) skierowany do Macieja Węgierskiego, principissae Zasławien. aulicum, sponsi fratrem.

W pierwszym z wierszy (Apologeticon) porusza sprawę małżeństwa księży: Non prohibet Christus... ministros... conjugii foedera sequi.

Juszyński II 310. Akad. — Dzików.

— Kazanie o pragnieniu śmierci, na pogrzebie Anny z Tulin Hornostaio- wey Leszczyńskiej Woiewodzicowney Bełzkiej miiane we Włodawie. w Baranowie, druk. Gerzy Twardomeński r. 1639. w 4ce.

Maciejowski Piąmienn. III 706. — Jocher 5226. Dzików.

— Kazanie, O Státęczności w Wierze, Kv Nauce, Przestrodze, y Poćiesze Chrześciańskiej, Na Pogrzebie sł. p. Iego Mosci Pana P. Rapała, Hrabie Z Leszna Leszczyńskiego, Woiewodzica Bełskiego, We Włodawie, W Kościele Ewangelickim, Dnia XIV. Listopada, Roku P. M.DC.XLIV. Przez X. Andrzejia Węgierskiego, odprawione. W Baranowie, Drukował Gerzy Twardomeński, R. P. 1644. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. dedykacja Katarzynie, małżonce zmarłego, oraz córce Theophiley. W ciągu kazania: Osoby zmarłej zalecenie (ur. 1607, jego pochwały). Wreszcie napisy lapidarne na jego cześć.

Bandtkie Hist. dr. I 38.

Akad. — Ossol.

— Kazanie, O Wyznaniu Wiary; Kv Nauce, Przestrodze, y Poćiesze Chrześciańskiej, Na Pogrziebie Śl. p. Iasnie Oświeconey Xiężny Iey Mói, Pániey Marianny, z Leszną, Zasławskiej, Woiewodziney Wołyńskiej, We Włodawie, w Kościele Ewangelickim, Dnia XXVII. Májá, Roku Páńskiego, M.DC.XLII. (1642). Przez X. Andrzeia Węgierskiego odprawione. Prov. 10. 7. Błogosławiona iest pamiątka sprawiedliwego. 31. 30. Niewiastá, która się Pána bojí, tá pochwałą godná. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwr. dedyk. Barbarze Słupeckiej i jej synowi Gerzemu.

Zawiera m. i. Osoby zmarłej zalecenie (ur. 1574, córka Rafała Leszczyńskiego i Anny Kortsbokówny z Trachenbergu. W r. 1592 została żoną Andr. Firleja, w r. 1611 Zasławskiego). Kończy napis lapidarny i Proshpnesis.

W kazaniu tym wspomina o Macieju Węgierskim. Pogrzeb jemu (swemu słudze bożemu) sprawiła ka. Zasławska.

Uniw. Warsz.

— Kaznodzieja Osobny: to jest, Sposób odprawowania Nabożeństwa Osobnego; Iako każdy człowiek Chrześciański Sam Osobno modlić się ma Bogu: Z pisma Świętego sporządzony y spisany. Przez X. Andrzeja Węgierskiego. W Baranowie, Drukował Gerzy Twardomeński, Roku P. M.DC.XLII. (1642). w 8ce, str. 466, oraz rejestru k. 6 nlb.

Wrocław. miej.

— Kaznodzieja Osobny: to jest, Sposób odprawowania Nabożeństwa Osobnego; Jáko każdy człowiek Chrześciański Sam Osobno, ná wszelkim miejscu, Nabożeństwo ma odprawować ná chwałę Oyca, y Syna, y Duchá Świętego, Bogá w Troycy świętey jedynego; á ná pożytek ludzi pobożnych zbáwienny, Z Pismá świętego sporządzony, y spisany, á teraz znowu przeżyżany, y vv Druk podány, przez X. Andrzeja Węgierskiego, We Gdansku,

Drukował Andrzej Hünefeld, Roku MDCXLVI. (1646). [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 275 i str. nlb. (rejestr).

II. Kaznodzieja Domowy: to jest, Sposób odprawowania Nabożeństwa Domowego; Jáko Gospodarze, w Domách swych pospołu z Domownikami swymi, Nabożeństwo mają odprawować? ná chwałę Oyca, y Syna, y Duchá Świętego Bogá w Troycy świętey jedynego; á ná pożytek ludzi pobożnych zbáwienny, z Pisma świętego sporządzony, y spisany, przez X. Andrzeja Węgierskiego. We Gdansku, Drukował Andrzej Hünefeld, Roku MDCXLVI. (1646). [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 229 i 5 str. nlb. (rejestr).

III. Kaznodzieja Zborowy: to jest, Sposób odprawowania Nabożeństwa Zborowego; Jáko Káznodzieje Zborowi, álbo Pásterze Kościoła Bożego, y ich Słuchacze, we Zborze Páńskim (á podczas sami Słuchácze, w niebytności Pásterzá, ná inszym osobnym miejscu, domá albo w drodze zgromadzeni) Nabożeństwo mają odprawować? ná chwałę Oyca, y Syna, y Duchá Świętego, Bogá w Troycy świętey jedynego; á ná pożytek ludzi pobożnych zbáwienny, Z Pismá Świętego sporządzony, y spisany, przez X. Andrzeja Węgierskiego. We Gdansku, Drukował Andrzej Hünefeld, Roku MDCXLVI. (1646). [Tytuł w ramce]. w 8ce. k. tyt. 1, str. 190, k. 2 nlb. (rejestr).

Trzy powyższe części stanowią całość; ułożone są wedle jednego planu i wzajemnie się uzupełniają. Każda z nich ma jednak osobny tytuł, osobną paginację i odmienne dedykacje (wszystkie 3 dat. z Włodawy w listopadzie 1646).

Część I dedyk. Andrzejowi Leszczyńskiemu. Zbign. Gorajskiemu i Wład. Leszczyńskiemu. Po dedykacji przedmowa do pobożnego czytelnika, wyjaśniająca plan dzieła. Część ta zawiera „nabożeństwo osobne” to znaczy takie, które odprawia człowiek sam jeden — bez udziału innych. W ks. I mówi autor o sposobach nabożeństwa w różnych porach dnia (rano, w południe, nieźpor, wieczór). Podaje modlitwy, hymny, czytanie, rozmyślania, śpiewy; mówi o pożytkach takiego nabożeństwa (wypełniającego właściwie cały

dzień). — W księdze II podaje sposoby nabożeństwa „przypadkowego“. Chodzi o naboż. w różnych okazjach: w przycieczkach, w różnych porach roku; modlitwy dla „sługi bożego“ (pastora), o nawrócenie niewiernych (Żydów, Turków); modlitwy zwierzchności, modły za króla, za Rzeczpospolitą Polską (ładna i godna przedrunku modlitwa), za sejmikami i sejmami, modl. podczas koronacji, podczas interregnum, modlitwy gospodarza za czeladź itp.; modlitwy podczas prac gospodarskich, klęsk i burz; czasu wojny, w podróży, na morzu, podczas moru; w chorobach, przy śmierci itp. Jest to więc modlitewnik nader bogaty; ton jest podniosły, język czysty — słowem pisane z talentem literackim.

Część druga, dedyk. Janowi i Krzysztofowi Potockiemu i Rafałowi Buczackiemu, bratu ich stryjecznemu. W przedmowie do czytelnika wskazuje, żeby gospodarz miał żonę w wierze prawdziwej jedynymyślną. Przynosi pieśni, modlitwy i nabożeństwa, jakie gospodarz ma odprawiać wspólnie z domem swoim, a więc z żoną, dziećmi, czeladzią. Nabożeństwo to ma znowu wypełniać jak najwięcej czasu — nawet w nocy ocknąwszy się ma zwołać wedle podanej okazji czeladkę i śpiewać wskazane hymny.

Czerpał dużo pieśni z kancjonałów z r. 1544 i 1569 (sam o tym wspomina w dziele: *Systema* 1652 str. 32). Ale przeważną część sam pisał, lub sam tłumaczył. — Na str. 171 są modlitwy w „stanie gospodarskim“ (zdarzenia z życia rodzinnego). Na str. 209 naboż. podrózne.

Część III dedyk. Adamowi Suchodolskiemu, Janowi Zbąskiemu, Piotrowi Sieniuciu. Zawiera ona „sposób odprawowania naboż. zborowego“, zawiera więc wskazówki dla kaznodziejów i słuchaczy. Mówi o powinnościach kaznodziejów, popierając swe nakazy cytatami z Biblii. O powinnościach słuchaczy. Zawiera formułki błogosławieństw; wykazy miejsc do czytania z Biblii i kiedy który ustęp należy czytać. Od str. 103 naboż. zborowe przypadkowe (modlitwy i śpiewy na adwent, na Gody, na 3 Króli, o mece Pańskiej itp.).

Tytuł „Kaznodzieja“ może więc wprowadzać w błąd; nie jest bowiem to dzieło podręcznikiem kazań, lecz śpiewnikiem i modlitewnikiem. Na poglądy religijne, a nawet społeczne braci czeskich rzęca ono sporo światła.

Jocher 5205. — *Beyträge* I 146. — *Mecherzyński Hist. wymowy* II 519. — *Bruchnalski* w *Enc. Polsk. Akad. Um.* (Literatura piękna) 1917, II 320.

Czartor. — Jag. — Krasiń. — Warsz. pow.

— Toż... w Krolewcu w Druk. Pro-

fessora Georgego. R. MDCCVI. (1706). w 8ce, k. 1, str. 276 i k. 3 rej.

Jocher 5205 b.

II. Kaznodzieja domowy 1706. w 8ce, k. 1, str. 229 i k. 3 rej.

III. Kaznodzieja zborowy 1706. w 8ce, str. 190 (mylnie 160) i k. 3 nlb.

Czetwert. — Jagiell. — Zieliń.

— *Systema Historico-Chronologicum, Ecclesiarum Slavonicarum per Provincias varias, Praecipue Polonicae, Bohemicae, Litvanicae, Rvssicae, Prvssicae, Moraviae, &c. Distinctarum. Libris IV. Adornatum; Continens Historiam Ecclesiasticam, à Christo & Apostolorum tempore, ad An. D. MDCL. Opera Adriani Regenvolsicii E. P.* [Tu winietka: rozłożyste drzewo, pod nim postać w powłóczystych szatach podtrzymuje wstęgę z napisem: *Et Floribus et Fructu*]. *Trajectini ad Rhenum, Ex Officina Johannis à Waesberge, Bibliopolae. Anno M.DC.LII. (1652).* w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 3—499, k. 1 nlb.

Dedykacja *consulibus Reipublicae Ultraeictinae*, podpisana przez Jana Waesberge (znanego bibliopolę utrechckiego). Wysławia ich jako patronos *ecclesiae orthodoxae*.

Dalej idzie *Praefatio*: *Gisbertus Voetius* theol. in Acad. *Ultraeictina* professor lectori benevolo. Tu wymienia autorów, jacy pisali o dziejach *albigensów*, *waldensów*, *husytów*, *braci czeskich*. Wspomina z nadzwyczajnymi pochwałami działalność Jana Łaskiego, *belgicarum ecclesiarum moderatoris*. Voetius, otrzymawszy rękopis tego dzieła, czuwał nad jego drukiem.

Dzieło Węgierskiego dzieli się na 4 części, każda z osobnym tytułem.

Część I *de origine et successu Ecclesiarum Dei praesertim in Slavonicis regionibus ad 1650*. Mówi zrazu o początkach chrześc. w Polsce i Czechach, o wpływie Wiklefa, o Husie i jego wyznawcach w Polsce, o powstaniu braci czeskich, o ich podróży przez Polskę do Ziemi Świętej, o Rokicie i Chełczyckim oraz M. Flac. Illiriku — o próbie osiedlenia się na Śląsku w r. 1481 (str. 36). — Od str. 39—54 idzie rzecz o powstaniu luteranizmu i o Zwinglim.

Po czym powraca do dziejów braci czeskich, kreśląc ich dzieje w w. XVI. Na str. 57 o ich stosunkach z luteranami i kalwinami (z Osjandrem, Vergeriusem). O ich osiedleniu się w Polsce, dokąd przyszli z Prus w r. 1549. O tłumaczeniu Biblii na język czeski (1579). Stosunek Frycza Modrz. do ich nauki i J. Łaskiego. —

Od str. 71 idzie rzecz: De reformatione in Polonia et M. D. L. ab 1550—1650. (Jest to historia rozwoju braci czeskich na ziemiach polskich). Daje opis zgody sandom. i kollokwiów z r. 1645. — Na str. 99 o stanie Kość. reform. w Polsce, o ich kościołach, szkołach, kaznodziejach. — Na str. 120 de reformatis eccl. in Min. Polonia. (Tu na str. 124 obszerniej o kółku Lismanina i o jego coll. privatim theologium z r. 1542 — wylicza uczestników). O wplywie Stankara. O Janie Łaskim, o Andrzu Kosno. O Janie Zamojskim i jego stosunkach z różnowiercami. — Na str. 139 de ref. eccl. in M. D. L. (o Radziwiłłach, o J. Falconiusie, o szkołach itp.).

Od str. 151 idzie księga II: De persecutionibus ecclesiarum Dei. O prześladowaniach husytów, kalikstynów, luteranów i braci czeskich. Na str. 206 persecutiones in Regno Poloniae (najdokładniej o tumultach studenckich w Poznaniu, Krakowie, Wilnie — o agitacji jeznickiej w XVII co do burzenia zborów w różnych miejscowościach — o zaborze kościołów). Na str. 252 o śmierci Francusa di Franco.

Od str. 265 idzie księga III: Theologi et pastores ecclesiae Christi. Obszernie omawia starszych pisarzy (do w. XV), potem na str. 313 wymienia husytów działających w Polsce (Holy, Payne Anglus, Wilh. Kostka w r. 1431), oraz o pierwszych w Polsce braciach czeskich (Sionius, Czerny, Czerwenka, Israel, Cruciger J., Koneczny, Comenius, Paliurus, M. i J. Rybinus, Bythner itp.). Dużo z nich drukowało swe prace po czesku lub łacinie. Wymienia też wszystkich seniorów i pastorów braci czeskich prowincji czeskiej, morawskiej i wkopolskiej. — Od str. 339: Calix. reformatorem Augustanae et Helveticae confessionis pastores (w Niemczech). Od str. 343: teologowie luteranscy i zwinglikańscy w Niemczech. Od str. 361: Theologi Helv. conf. (m. i. Vermigli, Zanchi, Pauli, Grynaeus, Paraenus, Abr. Scultetus, Jan Makowski, Jerzy Vechner). — Od str. 383 idą życiorysy teologów różnowierczych działających w Polsce (m. i. J. Israel, Szymon Turnowski, M. Rybiński, dwaj Gertichowie, J. Turnowski, D. Mikołajewski, P. Paliurus, J. Rybinus, J. Bythnerus — J. Memoratus, J. Hypericus, Ambr. Halesius — E. Gliczner, S. Dambrowski, Herberger — And. Prasmovius — F. Cruciger, Jan Łaski, St. Labomirski, St. Sarnecki, J. Sylvius, Fr. Stankar, Franc. Płachta, D. Clementinus, Wojciech i Andrzej oraz Tomasz Węgiercy, Bart. Bythner, Chrzęstowski, Gilowski, P. Artomius, Krz. Krański, M. Krowicki, Jerzy Laetus, Grz. z Żarnowca, Maciej i Jan Węgierski,

S. Zacius, St. Sudrowski, A. Chrzęstowski, Wojc. Salinarus, And. Mnsonius, Minwidowie, Balt. Krośniewicki, J. Biskupski, Jan Ostrowski, Andrzej Dudycz, Jak. Niemojewski, Mik. Rej, Trzeciecki, Łasicki, Wolan, Rysiński, Otwinowski, Głoskowski). — Wymieniam tu tylko wybitniejszych teologów i pisarzy, omówionych przez Węgierskiego. O wielu z nich przynosi jego dzieło ważne szczegóły biograficzne (bibliografia jest niedokładna).

Od str. 455 idzie cz. IV: De Graeco Rutenorum in Min. Pol. et M. D. L. ecclesiis. Wylicza tu dogmaty greckie, katechizmy, bible, zbiory śpiewów i modlitw. O unii z r. 1595. — List Meleczusza Smotr. do Zyg. III. — Wykaz archimandrytów i metrop. unickich i szysz. — O próbach unii między ewangelikami a grekami, podjętymi w r. 1595 i nast. (obszerny opis niewdanej akcji — zdaje się na podstawie relacji Szym. Turnowskiego). — List Glicznera, Sz. Turnowskiego, D. Mikoł. itd. do konstant. patriarchy z r. 1599; list (inny) samego Turnowskiego. — Listy Smotr. do Turnowskiego i Marc. Broniewskiego z r. 1600.

Kończy: Index capitum.

Dzieło Węgierskiego jest jedną z najwcześniejszych prób ujęcia dzieł reformacji w Polsce po r. 1650 — i to na szerokim europejskim tle. Oczytanie jego jest bardzo duże. Zna i wyczerpał literaturę drukowaną. Powołuje się często na Enesasa Sylw., Długosza, Kromera, Miechowite, Bielskiego, Hajeka, Camerariususa (z r. 1605), Thuana, Starowskiego, Polana, Sleidana, Hozjusza, Sarnickiego, Orzechowskiego Annales, Damalewicza, Sarnickiego, Cichockiego, Wolana, Petrycego, Piaseckiego, Neugebauera.

Ale zna także i korzysta z rękopisów prze-ważnie dziś zatraconych: Błahoslau de origine Fr. Boh., Simeonis Theopili Turnov. compendium hist. Fr. B., oraz Apologia cons. sand., Lascius de Fr. Boh., Ratio discipl. U. Fr. B., Israela Hist. de eccl. Maj. Pol., Jan Laurencius de eccl. Maj. Pol., akta synodów ręk., Łasickiego Hist. Fr. Boh. (korzysta z manuskryptu, bo pisze przed r. 1649, w którym ją drukiem ogłoszono), Johannes Lactus, jakiś manusk. de eccl. Lituaniae, Erasmi Otwinovii carminum liber Heroes Christiani, Budzitiinus. — Na str. 35 wspomina dzieło Marcina Kabatnika (Cabatnicus), który, nie umiejąc innego języka, jak tylko czeski, wziąwszy Żyda tłumacza odbył podróż do Jeroz. i wydał jej opis drukiem w r. 1491 (powtórnie 1542).

Z tych swoich źródeł korzysta dość jednostronnie, bo przemleca i zaciera wszystko, co odnosi się do sporów między „ewangelikami“ (lutrzy, kalwini, bracia czescy),

a kładzie nacisk na ich jedność i wspólną im bliską styczność z pierwotnym chrześcijaństwem. Socynianów pomija niemal zupełnie milczeniem, bo ich do „ewangelików“ nie zalicza. Przemilcza także walkę polityczną o równouprawnienie, a więc występy na sejmach, konfederację warszawską, rokosz i stosunek różnowierców do niego itp.

Chociaż w zasadzie traktuje trzy wyznania na równi, jednak najbliższymi są mu bracia czescy. Tych dzieje zna najlepiej i tych wszędzie traktuje najobszerniej. Wewnętrzne ich kłopoty są przemilczane.

Pisał swe dzieło w ostatnich latach życia — po jego śmierci (1649) uzupełniono je, gdyż dodano np. jego życiorys, a w nim wzmiankę o jego zgonie.

Jocher 9813 a. — Preussische Zehenden 1740 str. 880—4. — Völker Der Protestantismus in Polen str. 61—70.

Akad. — Bibl. w Suchej — Chreptow. — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Tor. Kopern. — Warsz. powsz.

— Andreae Wengierski Libri Quatuor Slavoniae Reformatae. Continens Historiam Ecclesiasticam Ecclesiarum Slavonicarum, Imprimis Polonicarum, Bohemicarum, Lithuanicarum, Russicarum, Prussicarum, Moravicarum, &c. Ab Apostolorum tempore usque ad nostra tempora. Quibus additur Appendix variorum monumentorum ad res ecclesiasticas Slavoniae pertinentium: nimirum Epistola Joannis Smerae ad Regem Russorum Vlodimirum: Narratio compendiosa de ortu & progressu Socinianorum in Polonia: Catalogi Patriarcharum, & Episcoporum Ephesiorum, Smyrnensium, Sardensium, Laodicensium Syriae, Caesarensium Palaestinae & Cappadociae, Tyriorum: Historia de Catharina Zalassovia: Erasmi Otvinovii Heroes Christiani: Colloquium Roznoviense habitum inter Pontificios & Socinianos. [Tu ozdobnik]. Amstelodami, Apud Janssonio-Waesbergios, M.DC.LXXIX. (1679) w 4cc, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 586, k. 2 nlb.

Wydanie to jest po części przedrukiem (dedykacja), po części jest identyczne z pierwszym wydaniem (str. 1—498); wreszcie ostatnia część (od str. 499) jest tu nowo dodana i nie znajduje się w pierwszym wydaniu.

Przedmowy Waesberga nie przedrukowano w tym wydaniu. Zaczyna się więc od przedmowy Voetiusa. Od str. 1—496

użyto arkuszy wydrukowanych jeszcze w r. 1652. Strony 497—8 przedrukowano bez zmian, zaś od str. 499 idzie:

Appendix variorum monumentorum ad res ecclesiasticas Slavoniae pertinentium.

Dodatek ten składa się z siedmiu części:

1) Na str. 499 list Iwańca Smery Połowca, przetłumaczony z języka bułg. na polski, a z polskiego na łacinę (z kodeksu J. Ryńwickiego Trembeckiego) przez Ben. Wiszowatego. (O tym apokryfie ob. bliżej w Bibl. tom XXVIII str. 293).

2) O oddzieleniu się trynitarzy reform. od unitariuszy (z Sandiusa).

3) Notatki z Sandiusa o różnowiercach.

4) Od str. 511—27: Catalogi episcoporum Orientis.

5) Historia de Cath. Zalassovia.

6) Od str. 529: Erazma Otwinowskiego Heroes Christiani (comm. a Ben. Wiszowatio). Jest to spis miejscowości, in quibus eed. solebant esse; nazwiska antytrynitarzy; koncjonatorów; ministrów.

7) Od str. 538: Summa colloquii Roznoviae habitum (1660 na zapr. J. Wielopolskiego), comm. ab Andrea Jovedeccio. — W dyspacie tej brał udział M. Cichowski S. J., Rychłowski prow. bern., kanonik Kurdwanowski; zaś po stronie unitariuszy (ariani vulgo dicti) And. Wiszowaty, Jan Moskorzewski, Wład. i Zbig. oraz Teofil Morsztynowie, Maciej i Jan Przypkowski. Dysputa trwała od 10 do 16 marca; obejmowała sprawę autorytetu Kościoła w sprawie interpretacji Pisma św., kwestię tradycji, głowy widomej a nieomylnej, pojęcie „słowa bożego“, sakr. eucharystii (wedle Kone. Tryd.), paedobaptismum. Należy do dysput donioślejszych i jest zwięzle streszczona.

Po czym na 2 ost. k. idzie Index capitum.

Ponieważ niemal każdy z tych dodatków nosi ślad ręki Andrzeja i Benedykta Wiszowatych, przeto nasuwa się wniosek, że oni to spowodowali to „nowe wydanie“ dzieła Węgierskiego opatrzone w dodatki. Nie oni jedni jednakże próbowali uzupełnić dzieło Węgierskiego. W Bibliotece Akad. (ręk. nr 654) przechowała się bezimienna praca z końca w. XVII pod tytułem: Continuatio hist. eed. Slavoniae Reformatae. Jest ona dopełnieniem dziejów Kościoła reform. na Litwie od połowy w. XVII po rok 1695. Uzupełnia tok opowiadania na str. 150, 264 i 450 w dziele Węgierskiego i przynosi dużo nieznanych skąd inąd informacji.

Jocher 9813. — Gelahrt. Preussen II 117.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Kazanie o śmierci nagłej, na pogrzebie Rapała Hrabie na Lesznie Leszczynskiego, Woiewody bełskiego, hrubieszowskiego Starosty. W Bara-

nowie u Jerzego Twardomeskiego 1637. w 4ce.

Dedyk.: dzieciom i żonie zmarłego Zofii Teofili z Goraja Gorayskiej. Kazanie miaue we Włodawie. Maciejowa. Piśmienn. III 706. Chrept.

— Kazanie Pogrzebne, Sposob Chrześciańskię żałoby; Y w niey przednieysze z Pism SŚ. Poćiechy wyrażaiące: Nád zacnym Ciałem sł. pamięci, J. W. P. Iey Mści Panny Alexandry Hrabianki Z Leszna, Leszczynskiey, Woiewodzanki Belskiey, &c. &c. We Włodawie w Kościele świeżo ná chwałę Bożą wystáwionym, XVII. dnia Máia, Roku Páńskiego M.DC.XXIV. odpráwione. A ná gorliwą zacney y bogoboyney Osoby žádóść, dostáteczniey spisáne, Przez X. Thomasza Węgierskiego. Psalm. 116. 15. Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius. W Lubczu, w Drukárni Piotrá Błástusá Kmity. Roku Páńskiego 1625. w 4ce, k. tyt. i k. 33 nlb.

Na odw. tyt. cytaty. — Dedyk. Annie Leszcz. wojew. bełskiey (na 7 str.), dat. we Włodawie w dzień św. Wawrzyńca 1624.

Rozpoczyna wiersz polski pt. Nabożne Votum na dzień radosny zacnego urodzenia Aleks. Leszcz. (w r. 1613).

Po czym kazanie na temat śmierci ukochnych dziatek i rady, jak hamować żal i płacz rzewliwy chrześcijańskich rodziców. Kończy podniosła „Modlitwa“ i wiersz polski „Pociecha ostatniej po śmierci mowy“. Jest to akrostych nader sztuczny (bo i początkowe i końcowe wiersze tworzą imię i nazwisko oraz godność zmarłej: Wojewodzanka bełzka). Autorem tej wierszowanej sztuczki, mającej pocieszać rodziców w nieszczęściu, jest niewątpliwie sam Węgierski.

Chreptow. — Czartor.

— Życzliwe wotum na dzień radosny wesela W. P. Je^o Mości Pana Zbygniewa Gorayskiego etc. etc. y W. P. Jey Mości Panny Woiewodzanki Belskiey, etc. etc. w Baranowie, w drukarni Andrzeia Piotrkowczyka, Roku Pańsk. 1629. w 4ce, k. 1.

Wojewodą był wówczas Rafał Leszczyński. Czartor.

— Martinalia Sacra pro natali Mart. Gratiani. Thorunii Typis Henrici Frisii 1622. w 4ce.

Juszyń. Dykejon. II 311. Dzików.

— Minerva Athenaea hoc est disertatio quâ primum, scholarum dignitas et necessitas demonstratur; deinde vera informandae juventutis ratio explicatur. Habita in illustri Lesneo ab Andrea Węgierscio V. D. M. S. Q. R. [verbi divini magistro scholaeque rectore] ipso inaugurationis suo die 27 Julii A. 1629. Baranoviae, excudebat Andreas Petricoviensis (1629). w 4ce, str. 20.

Dedykacja Rafał. Leszczyńskiemu, gdzie autor mówi o sobie, iż nauki odbywał pod Makowskim w Akademii Franekerskiej.

Na ostatniej stronie są wiersze na cześć autora: ósm przez T. W. (Tomasza Węgierskiego brata, bo się podpisał Philadelphus) — cztery przez Alb. W. (Alberta Węgierskiego brata, bo się podpisał fraterno charissa affectu), a czternaście przez Daniela Stephana, moderatora scholae Baranoviensis.

Jocher 1217.

— Lacrymae super insperato obitu Joannis Cyrilli. Lesnae 1632.

Obacz tom XIV 498.

Są tu wiersze w języku polskim, greckim, niem. i łac. — Ponieważ egzemplarza nie znam, nie umiem powiedzieć, które z tych wierszy wyszły spod pióra Węg. (rektora gimn. lesz.), a które są utworem innych. — Pisał z tejże samej okazji wiersz Paweł Poniatowski, więc zapewne jest ten wiersz tu pomieszczony.

Lukaszewicz Kośc. br. czeskich w W. P. str. 191. — Juszyński II 311. — Koehler „Druki kościelnskie Wig. Fuaeka (w Rocznikach pozn. T. F. N. XXI 173) zwraca uwagę, że Jan Cyrill (teść Komeniusza) przybył do Leszna dopiero w r. 1628 jako starszy Jednoty. Umarł w r. 1632 (prawdop.).

— Oratio de imaginibus ad excollenda studia literarum theologiae comprimis ab elephante petitis adumbrata et in illustri Silesiorum Bethaneo ad Oderam publice habita, ab Andrea Węgierscio Ostrorog. Polono. Bethaniae typis Joh. Dorferi. 1618. w 4ce.

Ded. Rafaelowi Leszczyńskiemu. Są tu wiersze Chr. Hoffmana i Mich. Ambrosiusa.

Wotschke Das Lisa. Gymn. 1906 str. 24.

— Politicus Christianus, hoc est de vita et morte illustris Magnifici ac Generosi Domini Dn. Nicolai Latalski, Comitis de Łabiszyn, Castellani Nacelensis etc. Panegyricus Parentalis in illustri Lesneo 17 Novemb. habitus et

illustribus magnificis ac generosis dominis dn. Raphaeli Latałski, Comiti de Łabiszyn etc. defuncti ex fratre Nepoti, Dn. Andreae Rey de Nagłowice Secretario Regio etc. Genero, Dn. Hieronymo Broniewski de Broniewo delecto ad Tribunal Regni universale Iudici etc. Genero. Nec non Vladislao, Stanisłao, Nicolao, Johanni et Alexandro Filijs, Georgio ex fratre pronepoti L. M. Q. dicatus ab Andrea Węgierscio V. (erhi) D(ei) M(inistro) S(cholae) Q(ue) R(ectore). Lesnae Anno Domini MDCXXXII. (1632). w 4ce, k. 16.

Na odwr. tyt. herb Prawdzic i 6-wiersz.

Lelewel Bibl. ks. II 212. Dzików.

— Quod annuente Deo bene vertat. 1625. w 4ce.

Na ślub Adama Liebiga bytomskiej szkoły rektora.

(**Węgierski Andrzej**). Epitaphia threnodiaeque lugubres in obitum Andreae Węgierski pastor. Vloday., eccles. in districtu Lublin. Senioris. Thorunii, Karnal. (1649). w 4ce.

Oloff Beyträge I 197.

— Epithalamia Votiva Sacro Coniugio Reverendi, Pii, & Docti Viri, Dn. Andreae Węgierski, M. V. D. S. Q. L. R. Sponsi, Et Lectiss. ac Pudiciss. Virginis, Dorotheae Orliciae, Filiae Reuerendi, Clarissimi, & Doctissimi Viri, beatae memoriae, Dn. Samvelis Orlicii, Eccles. Maior. Pol. Orthodoxarum Consenioris dignissimi, mysteriorum Verbi Dei apud Baranov. Dispensatoris fidelissimi, Sponsae, A Sponsi Fratribvs, Affinibvs. Cognatis & Amicis, Ipso die Nuptiarum, IV. Octobris, Anno M.DC.XXIX. (1629). consecrata. Heb. 13. V. 4. Honorabile est inter Quo suis Coniugium & Cubile impollutum. Baran: Excudebat Andreas Petricouiensis. (1629). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Zawiera wiersze Macieja Węg., Tomasza Węg., Jana Węg., Wojciecha Węg., Pawła Orlicza, Jana Bochnickiego, Jana Bythnera, Krz. Musoniusa, Dan. Stephanusa, Bern. Bogumanskiego (gen. Morstinorum ephorus) i Dan. Regulusa. — To wszystko po łacinie.

Na końcu polskie wiersze (akrostychy) Marcina Bythnera oraz Jana i And. Orliczów.

Akad.

— ob. Biblia gdańska (1633; był może jednym z jej tłumaczy?) — Bochnicki Jan — Confessio (1645) — Corpus (1645) — Komeniusz J. (on tłumaczył na język polski „Janua ling.“ oraz „Vestibulum“) — Kretschmer (Regenten 1671) — Regulus D. (1632) — Rhenius J. (1664, 1711, 1721) — Sandius (Catalogi 1679) — Węgierski Maciej — Węgierski Paweł (Suspiria 1646) — Węgierski Wojc. (1619).

On tłumaczył na język polski Wyznanie wiary na Synod Toruński. Wyszło po polsku 1647.

Braun De script. 1709 str. 166. — Oloff Poln. Lieder str. 194—7. — Gołębowski Dziejop. str. 190. — Kwiatkowski Panowanie Wład. IV. — Siarczyński Obraz II 295. — Maciejowski Piśm. pol. III 706, 817. — Łukasiewicz Kośc. braci czeskich s. 305. — Tenże Dzieje wyzn. helw. w WP. 346—7. — Mecherzyński Hist. wym. II 519. — Encykl. Orgelbr. XXVI 773. — Encykl. kośc. XXX 509. — Werner Gesch. der evang. Parochien 1898 str. 186. — Danysz w Rocznikach pozn. T. P. N. XXV str. 110, 138 i passim. — Tenże Studia 1921. — T. Grabowski Z dziejów kalw. 210, 234. — Tenże Literatura ariań. 1908 str. 114. — Völker Der Protestant. 1910. — Bidło Jednota I str. 257—62 (tutaj o jego pracy o początkach braci czeskich w Polsce oraz o stosunku do pracy Gerticha). — Barycz w „Reformacji w Polsce“ 1926. — Korbut² I 201. — Finkel Bibl. III 1888.

WĘGIERSKI Barnaba ks. Kazanie na różne Święta całego roku uroczyste y nieuroczyste. Lwów, w drukarni Franciszkańskiej 1772. w 8ce.

WĘGIERSKI Jan, syn Wacława, rektor szkoły łobzeń., kaznodzieja Radziwiłłów (1591 † 1 paźdz. 1636). Regimen sanitatis pro conservanda valetudine compositum. Cracoviae, 1618. w 4ce, ark. D.

Wierszem.

— ob. Ambrosius Math. (Psalmi 1622) — Węgierski And. (Vota nuptialia 1633; Syst. hist. eccl. str. 435) — Węgierski Mat.

Wiersz rękop. jego pióra na śmierć Szym. Bog. Turnowskiego, ob. w Korzeniowskiego Zapiski z ręk. (w Archiwum do dziejów liter. XI 1910) str. 167.

Łukasiewicz Kośc. br. czesk. WPol. 339. — Tenże Wyznanie helw. na Lit. II 109. — Poliński Wizer. i roztrząs. nauk. 1840 tom 49 str. 148.

(**Węgierski Maciej**), syn Wacława, pastor w Belżycach (ur. 1581 † 1638). Nomizomenon, Quo Pientissimis Manibus, Fidei, Et Vitae Vndiqvae Probatae Dei Viri: Reverend: Dñi Matthiae Węgiersky, Ecclesiastae Orthodoxi, ex animo parentatur, Ab Amicis, & à Schola Provinciali Belżycensi, In Anno: qVI rebVs praesVnt, II non generIs DIgnitate & VerbIs; seD pletatIs, & fideI pVrItate InnotesCant. (1638). Baranoviae Excudebat Georgius Twardomęsky. [Tytuł w ramec]. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Zawiera szereg łac. wierszy, nieraz o bardzo sztucznej formie (up. w formie piramidy). Pisali je Jak. Milius, Dan. Stephanus, Stefan Swietlicius, Chr. Gutternus, M. Raducki, Stan. Zeleński, Ad. Bobrownieki, Tobiasz Morsztyn, P. Kuczowski, J. Bochnicius, J. Hogreff, I. W., D. R., T. W. (ęgierski), D. Zalanus, J. Procopius itd. W tekście nagrobki stylem nakam. dla Jana Węgierskiego (um. 1636) i Macieja Węg. (um. 1638). Takie nagrobki są ówczesną formą literacką nekrologów i zawierają szczegółowe daty z życia zmarłych. Akad. — Chreptow.

— ob. Węgierski And. (Epitalamia 1629; Syst. 1652 str. 433—4).

Siarczyński Obraz II 297. — Juszyński II 311.

Węgierski Mac. ob. Haslobius (1588).

(**Węgierski Paweł**), syn Andrzeja. Svspiria & Lacrymae, super insperato ex hac mortalitate abitu, Bonae spei Pueruli, Pavli Węgierski; Filioli Reverendi, Clarissimi, & doctissimi Viri, D. Andreae Węgierski, Senioris Eccl. D. L. & Vlodavien. Pastoris. Anno Domini M.DC.XLVI. (1646). [Tytuł w prostokątnej ozdobnej ramec]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Są to wierszyki łac. na śmierć chłopca, pióra I. W. (Marpurg. Hesus), Marcina Czupalina, Dan. Zalanusa, Wacł. Brosiusa (Bohemus). Jest też po polsku: Threnodia parentum: Odszedłś nas przed czasem, Pawełku nasz drogi, Prędko się pospieszwszy na niebieskie progi... Już ci szkoły, ćwiczenia i nic nie potrzeba. Akad.

Węgierski Sebastian ob. Janiejusz Marcin (Wyprawa).

WĘGIERSKI Tomasz (I), syn Wacława, superint. zborów małop. (urodz. 6 grudnia 1587 † 1653). Assymbolvm Soci(ni)anorvm: To iest, O Przedniey-

szych Powszechney Apostolskiej Wiary Cząstkach, Non-Credo, ábo Niewiárá Aryanow dzisieyszych: Z ichże własnych Scribentow summownie zebrána. [Tu cytaty, m. i. z dzieła Smalcjusa]. (Na końcu:) W Baranowie, Andrzej Piotrkowczyk Drukował Roku Pánskiego. 1630. w 4ce, k. 1 nlb., str. 72 lb. i k. nlb. 8 (sygn. I₅).

Drukowane razem z dziełem Clementinusa Antapologia (1630) i razem z nim oprawne. Jednakże ma osobne zatytułowanie, osobną paginację i osobny rejestr, a więc tworzy odrębną jednostkę bibliograficzną.

W tytule wydrukowano: Socianorum, a później dopiero dodano dwie mniejsze litery (ni) w środku. Nie był to błąd przypadkowy, bo termin Sociani powtarza się i później w dziełku.

Na odwr. przedmowa: Do czytelnika, podp. T. W. i cytaty z M. Martiniusa, prof. w Bremie.

Treść tego dziełka tworzy rozbiór „symbolum socińskiego“. Polemizuje z każdym jego ustępem, a także z pismami Smalcjusa, Moskorzewskiego, Socyna, Ostoroda, Statoriusa — głównie zaś z Katechizmem rakowskim. Omawia więc odpuszczanie grzechów, zmartwychwstanie ciała, żywot wieczny itp. — Na końcu: Rozsądek theologów ewang. o nauce socinistów (Balduin, Paraeus, Meisner, J. Makowski, Grzegorz z Żara., Jakub Zaborowski). — Wreszcie: Rejestr nauk arianów in Assymbolo Socianorum.

Odpowiadał na to w r. 1632 Morzkowski (ob. tom XXII 579).

Wiszniewski IX 140.

Czartor. — Jagiell. — Krasin

— Assertiones Theologicae contra heterodoxon Missae Sacrificium. Dissertatio Academica. Heidelbergae 1617. w 4ce, str. 11.

T. Węgierski, studiując w Heidelbergu, był uczniem Paraensa i Abr. Scultata.

Jocher 6429.

Chrept.

— Disputatio theologica de justificatione hominis coram Deo... quam in illustri Academia Archi-palatina publicae egzetadzei subiecit Thomas Węgierscius Polonus. Heidelbergae, 1615. w 4ce, str. 20.

Jocher 3802.

Chrept.

— Eufemia, in Sollemnem Nuptiarum Festiuitatem, Illvstris ac Generosi Dni, D. Zbygnei Goraiski Sponsi; Nec non Illvstris ac Generosae Virginis, D. Theodoraes Leszcyniae Illustrissimi

ac Generosissimi Dñi, Dn. Raphaelis Comititis in Leszno Palatini Belzensis, &c. &c. Filiae vnicè dilectae Sponsae: ad d. 4. Calend. Martii, Baranoviae celebrandam A. C. 1629. [Na końcu:] W Baranowie, Z Drukárniey Andrzeiá Piotrkowczyká, Roku Pañskiego, 1629. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. k. t. cytaty z pisarzy kość.

Dedykacja comitibus de Leszno, datowana mundo bacchante Anno 1629. — Składa się z dwóch wierszy: łac. i polskiego. W łacińskim chwali Gorajskiego, jego wykształcenie (w uniw. niem.), jego podróże (w Anglii, w Hiszp., w Grecji, Belgii, Francji) — po czym chwali ród panny młodej. Wiersz polski (Życzliwe Votum) jest akrostychem z nazwisk oblubieńców, i to po obu stronach.

Akad. — Ossol.

— Kazanie O Pokucie w Dzień Postu, y Modlitew pospolitych, w Lublinie 10 Novemb. Anno D. 1618. odprawione: A ná gorliwą bogoboynych niektórych Słucháčow žádóść dostateczniey z písane, Przez X. Thomasza Wegierskiego. [Tu winiętka: ornament linearny]. Jerem. 3. V. 12. 13. Idź á vvoľay ku Puñnocy, á movv; Návvroć się odporna Izráel, movvi Pan, á ia vvięcey nie puszcze ná vvas gniewvu moiego ábovviem iestem miłosierny, movvi Pan, á nie będę ná vvięki zachovvyyvaľ gniewvu mego. tylko uznay złość svoię. Abovviemes zgrzeszyłá precievv Pánu Bogu tvvemu: biegálás drogámi tvvymi, &c. á nie słuchálás głosu moiego, movvi Pan. [Tytuł w ramce]. (1620). w 4ce, k. tyt. i k. 23 nlb.

Na odwr. tyt. cytaty. Dedyk. Rafałowi hrabi z Leszna, dat. w Krupem Calend. Aug. 1619.

Rozbiera w kazaniu pojęcie i stopnie prawdziwej pokuty. Cytuje obficie Pismo św. i poetów starożytnych (Sofoklesa, Juvenalisa).

Od k. sygn. G idzie z osobnym tytułem:

Krotkie Obiasnienie Y Wyrzażenie Summovvne Pacierza; Albo Modlitwy Panskiey. [Tu ornament]. Matth. 4. V. 10. Nápisano iest, movvi Pan Iezus: Pánu Bogu tvvemu pokłonisz się, y iemu samemu służyć będziesz. Ephes. 2. V. 18. Przez Chrystusá mamy przystęp oboy,

vv iednym Duchu, do Oycá. Luc. 18. V. 1. Závvdzy się modlić potrzebá, á nie gnuśnieć. 1. Timoth. 2. V. 8. Chce áby Mężovvie modlili się ná vvszelkim mieyscu, podnosząc czyste ręce, bez gniewvu, y sporu. 1. Joh. 5. V. 14. 15. To iest ufanie, ktore mamy do Bogá, iż ieslibysmy o co prosili, vvvedie vvoli iego, słucho nas, &c. Roku Pañskiego 1620. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb.

Dedyk. wierszem Katarzynie z Buczacza Ostrorogowej, star. wachowskiej. — Zaczyna się: Krotkać w słowa, hojna w rzecz, od Jezusa Pana, Modlitwa kościołowi wybranych podana...

Jest to komentarz do Ojczy Nasz. Przechodzi kolejno wszystkie próby w nim zawarte i wyjańnia je. Potem przytaacza wykład tejże modlitwy przez św. Cypriana, św. Augustyna, Bellarmina, św. Grzegorza. — Kończy: Modlitwa próby wszystkie w Pacierzu zamknione summownie wyrażająca na 5 stronach (jego własnej kompozycji). — Wreszcie omyłki druku.

Jocher 3123 i 3964. — Bandtkie Hist. druk. I 425—9 (mniema, że to druk. w Łaszczowie).

Chrept. — Czartor. — Krasin. — Ossol.

— Perikope theologica tes ortodoxias de vere Catholica sub uno capite Christi Ecclesia. Dissertatio academica. Heidelbergae 1616. w 4ce, str. 31.

Przypis: Rafeli Comiti de Leszno Castellano Wislicensi, etc. orthodoxias defensori piorum promotori, Musarum Patrono Singulari, Domino ac Maecenati suo.

Jocher 3202.

Chrept.

— Żalobne Threny na zeście wielkimi cnotami zacnie ozdobioney JW. P. Anny z Radymina Leszezyñskiey Wojewodziny Belskiey Hrubieszowskiey Starościny etc. w Baranowie, drukował Jerzy Twardomesky R. P. 1635. w 4ce, k. 2.

Podpis T. W. — Wierszem.

Uniw. Warsz.

(Węgierski Tomasz). Akt Pogrzebowy, Wielebnego w Krystusie Panu Oycá, X. Tomasza Wegierskiego. Zborow Ewángielickich Málopolskich Superintendentá godnego y czulego, &c. &c. w Sielcu. R. P. MDC.LIII. (1653). XXVI. Maji. przy wielkim zacnych ludzi konkursie odprawiony. vsługa (sic) rożnych Bráci Ministrow, następującym

porządkiem. Drukował w Lesznie, Daniel Vetterus, ex approbatione & consensu Seniorum. (1653). w 4ce, k. tyt. i str. 56.

Rozpoczynają 3 kazania pogrzebowe:

I. Raptus Eliae... ks. Jana Laetusa, pastora zboru okazyńskiego (str. 1—20). — II. Memoriale Sacrum... przez ks. Daniela Stephanusa, past. sieleckiego (str. 21—32). — III. Curriculum vitae... simplici oratione a Daniele Kalay, ecclesiasta Szczepanowiensi (str. 33—48).

Po czym idą wiersze łacińskie Wojc. Węgierskiego, seniora dystr. krak., elegia Dan. Stephanusa, Christ. Gutera chmielnicensis orthodoxae eccl. antistitii, anagramat And. P. Lisetusa, epicedia i anagr. Daniela Ziałańskiego, Wacł. i Samuela Stephanusa (studentów Acad. bregensis).

Najwięcej danych biogr. przynosi oracja Kałaja. Już dziad Tomasz Wojciech porzucił papieski Kościół w r. 1562. Miał syna Wacława, a ten znowu 5 synów, wszystkich ministrów (Macieja, Tomasza, Jana, Andrzeja, Wojciecha). Tomasz był uczniem Grasera i Turnowskiego w Toruniu. O jego stosunku do Leszczyńskich, o wyjeździe do Heidelberga (prof. Paraeus, Alting, Scultetus Abr.). Powrót do Baranowa i jego prace. Udział w przekładzie Biblii (quae nunc in manibus omnium versatur — jest to Biblia gdańska). Udział w pracach nad zjedn. kościołów (in peragenda sacris). Jego kazania na sejmach w Krakowie i Warszawie. O jego polemice z jezuitą Susligą. Znalazł uznanie apud Anglicos theologos eo tempore, quo in componendis ecclesiarum reform. et august. dissidiis per Germaniam, Sveciam, Angliam fudabat... Duracus. — Jego rola w r. 1645. O nieszczeniach i prześladowaniach, jakich doznał. Opuszcza Baranów i przenosi się do Pawła Żeleńskiego ad aulam Ruscensem. Tam umiera w 66 roku życia, a w 34 senioratu. Ożeniony z Dorotą po śmierci pierwszej żony. Teofili Turnowskiej. Zamoj.

— ob. Ambrosius M. (1622) — Biblia gdańska (wydał) — Katechizm chrześcijański (w t. XIX 185; miał w tym brać udział?) — Morzkowski P. (1632) — Węgierska M. (1640) — Węgierski Andrzej (Minerva 1629, Systema str. 415—18).

Wiszniewski Hist. IX 140. — Bentkowski II 484. — Oloff Beyträge II 222. — Chodyncki III 316.

Juszyński II 312. — Siarczyński Obraz II 297, 276. — Kwiatkowski Panowanie Władysł. IV 310—11. — Łukaszewicz

Kośc. br. czes. w WP. 213. — Tenże Dzieje wyzn. helw. w WP. 312. — Maciejowski Piśmien. III 704—6, 819. — Bukowski Dzieje reform. I. — Encykl. Orgelbr. XXVI 772. — Encykl. kośc. XXX 508. — Finkel Bibl. III 1888.

WĘGIERSKI Tomasz (II), ksiądz. Oda Dla Wielkiego w Ojczyznę Męża Jasnie Wielmożnego Seweryna Rzewuskiego Hetmana Polnego Koronnego Orderow Orła Białego Y S. Stanisława Kawalera, Dolńskiego, Łanowskiego &c. Starosty Przez X. Tomasza Węgierskiego Proboszcza Buczackiego Napisana, Y Ofiarowana. [Tu winiętka: trąbka i piszczałka przewiązane wstęgą]. MDCCLXXVIII. (1778). w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Opisuje niewolę Rzewuskiego i jego powrót: Powraca Duch ten wielki i stały — Ojczyźnie swojej wierniejszy — Na jej obronę czuły, wspaniały — Po klęsce jeszcze silniejszy. Ossol.

— Wiersz na dzień weselny JW. na Potoku, Glinianach etc. etc. Mikołaja Potockiego Cześnikowicza Koronnego, Rotmistrza Kawaleryi Narodowej polskiej z JW. Maryanną Borzęką Podstolanką Koronną, przez Tomasza Węgierskiego proboszcza Buczackiego napisany y ofiarowany R. 1784. We Lwowie w drukarni Wdowy Józefy Pillerowey Ces. Kr. Gubern. Typ. 1784. w 4ce, ark. 2.

Mówi tu: Lutni moja, ty która silisz głos pieszczony — Byś mądrym palcem błędne uskramiała strony — Ktoraś niegdy odważnych Bohatyrow imię — Nucila hardym pientem w dostatecznym rymie — Ktoraś czasem troskliwie spiewała pieszczoty — Szczęśliwych miłośników radość y kłopoty, — Albo też jako w smutku nędznik łązy rzewliwy — Wylewa za to, że był na świecie enotliwy — Lutni, powtarzam, może dziś... Zabrzmiń etc. Można z tego wnosić, że Węgierski napisał więcej utworów.

Wiersz jemu poświęcony z r. 1778(?) znajduje się w „Poezjach“ Kaj. Węgierskiego (edycja Estreichera, 1882 str. 26). Tu wzmianka o Bielawskim. Ossol.

WĘGIERSKI Tomasz Kajetan (ur. 1755 na Podlasiu † 1787 w Marsylii). List do Człeka Łączącego Smak Z Umiejętnością Y Umiejącego Cenic Uczonych... w 8ce, str. 24 (sygn. B₄).

Jest to zbiorek 4 listów poet. Węgierskiego (nazwisko jego nigdzie nie wspomniane). Zawiera on mianowicie:

- 1) Od str. 1—5: List do człeka... (U góry strony winieta: ruiny).
- 2) Od str. 7—14: List o równości losu ludzkiego. (U góry strony: wazon przewrócony; na końcu gałąź).
- 3) Od str. 15—20: List o potwarzy do *****. (U góry strony dwa amorki; na końcu dwoje dzieci).
- 4) Od str. 21—24: List do wierszopisów. (U góry księga otwarta; na końcu bogini z księgą).

Już z tej ilości wnieitek użytych widać, że miało to być wydanie ozdobne. W dzisiejszym stanie jest ono fragmentem rozpoczętym, ale nie ukończonym. Brak karty tytułowej; wydrukowany na pierwszej stronie napis („List do człeka...“) jest tylko tytułem pierwszego wiersza, ale nie całości. Nie ma też nigdzie podanego roku ani drukarza (Dufour). Widocznie druk przerwano, a to, co było złożone, puścił wydawca w handel.

Kiedy ten mały zbiorek drukowano? Jedyny ślad jest w uwadze na str. 10: „Imię (adiutanta Feba) czyli tytuł dany Bielawskiemu od X. Minasowicza w Muzofilu polskim. Piosnki jego są znajome: jedna którą zrobił do żnney gen. Ziem Pod. na nutę Kukurudzy dayte, powinna maby, jako sam powiada, nieśmiertelność zapewnić; za drugą do czarnych oczu powinnyby statnę wystawić, jako sam powiada... Lecz cóż, kiedy się ludzie nie znają na nich“.

Widocznie musiał być już wówczas „Muzofil polski“ Minasowicza napisany, a także i drukowany. Ponieważ jego druk pochodzi z r. 1782, przeto i druk Listów Węgierskiego zdaje się pochodzić z tego czasu. W r. 1783 wyjechał Węgierski na stałe za granicę; widocznie wyjazd ten był powodem przerwania druku jego poezji.

Inaczej datuje mój ojciec (na str. LXXXI swojego wstępu do „Pism“ Węgierskiego — Lwów 1882), bo już na rok 1776 kładzie II wydanie; a więc I musiałoby wyjść wcześniej. Ale zdaje mi się, że to datowanie jest niesłuszne. — Wątpliwość mogłoby rozstrzygnąć porównanie z innymi drukami Dufourowskimi. Można by też dochodzić, kiedy się ukazała książka de Houteville'a i artykuł w Dykc. Bayle'a, cytowane na str. 17.

Wszystkie 4 zawarte tu listy są pisane pod silnym wpływem Woltera. Ale obok ustępów parafrazowanych mają i własne Węgierskiego. Tak np. w wierszu „Do wierszopisów“ zwrot „co nam oboja przemoc wzięła“ — zapożyczony niebawem przez

Wybickiego — jest chyba własnością Węgierskiego.

Przedruk powyższych 4 listów jest w „Pismach“ (wyd. K. Estr. 1882) na str. 60, 64, 69, 73.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow.

— Toż... Edycya nowa (dwa nowe wiersze dodane). Warszawa, Dufour, 1776. w 8ce, str. 26.

Tak notuje mój ojciec na podstawie jakiegoś starego katalogu ksiąg, ale sam nie miał w rękę tej „nowej edycji“. Dlatego to podana data 1776 nie jest bezwzględnie wiarygodną.

— Mowa do Jego Królewskiej Mci, miana w Collegium Nobilium S. J. od JP. Kaletana Węgierskiego Starościca Korytnickiego. (1770). w 4ce, k. 2.

Wysłał pierwotnie jako suplement do „Wiadomości warszawskich“ (1770) — potem przedrukowano ją w „Mowach wybornych“ II 1784.

Uniw. Wileń.

— Organy: Poema heroikomiczne w szesciu pieśniach przez Teodora Weichardta Konsyl. J. K. Mci, Doktora Nadwornego J. W. Potockiego Starosty Olsztyńskiego etc. Akad. Rzymsko-Cesarskiej Towarzysza do druku podane. 1784. w 4ce, str. 30.

Poprzedza na odwr. tyt. „Przestroga“, datowana w Sławińcach na Podolu 15 sierpnia 1784; a więc od Weichardta. — Weichardt pisze, że poemat krył się od paru lat przed zdaniem ludzi przesądnych, a sam stworzył dzieła porzucił go. Nazwiska Węgierskiego nie wymienia.

Po czym dedykacja autora do Ignacego Krasickiego, dat. 22 stycznia 1777. Mówi, że Krasicki poznał to dzieło za swą bytnością w Warszawie (1774?) i że je aprobował, po czym autor tę pracę zakończył. Prosi, aby go zrobił w Heilsbergu organistą; narzeka na wierszydła jezuickie i różnych kasztelanów (głowa ich nie do rady, a tył nie do krzesła). Nawet na sejmach gadają wierszami.

W przedmowie „do czytelnika“ wyznaje, że imitował Le lutrin de Boileau, ale krytyczne moralizacje wzięł z La pucelle d'Orléans (Woltera).

Z dekykacji Krasickiemu wynika, że Węgierski napisał pierwszą redakcję „Organów“ w r. 1774, a wykończył je w latach 1775—6. — Druk się odwlekl ze względu na zawarte tu złośliwe aluzje do króla (pieśń IV), Albertrandiego, Ponińskiego itp. — W pieśni V zabawne drwiny z ówczesnych książek (Fortunat, Baniuluka, Tarcza Żabickiego, Koloander itp.).

Szykowski w *Przewodniku Nauk i Liter.* 1907 str. 22—42 zestawia ten poemat z jego pierwowzorem (Boileau: *Le lutrin*) i wykazuje różnice.

Oprócz Szykowskiego obacz o tym poemacie: *Magazyn warsz.* część IV (1784) str. 976. — *Pilat Hist. liter. pol.* IV 209. — *Tarnowski Hist. liter.* IV 338. — *Komęza w Sprawozd. Szkoły Realnej w Jarosławiu* 1909.

Przedruk w wydaniu Karola Estreichera (1882) str. 139. — W *Bibl. Jag.* nr 2830 jest rękopis „Organów“ nieco różny od druku.

Akad. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— [Toż, pod tytułem:] *Xiądz Pleban Dyecezyi X. B. W.* [Tu rycina: amorek z lutnią]. w *Brunsbegu Roku 1788.* w 8ce, k. tyt. i k. 21 nlb.

Dedykacja: Do Jaśnie Ośw. Xięcia Biskupa Warmińskiego. — Zaczyna się: Nie Xiążęciu i Kawalerowi orderów, bo w oczy moje ten blask nie uderza... ale wielkiemu autorowi Myszeidos, ale dowcipnemu krytykowi trybunałów i sejmików w Doświadczyńskim, ale zabawnemu w posiadzeniu, ale jednemu z najpierwszych na Parnasie naszym pocie to dzieło dedykuje. Niech nie zadziwia W. X. M. że to dzieło inszym tytułem ochrzczone; wyjęty on jest z metryki probostwa Neilberskiego (sic, zam. Heilberskiego) i że to pleban tamtejszy tak czyni... Mnichy się poprawili, niech się poprawią i jego plebani... Większą potrzebą swoich plebanów poprawić ułomności, aniżeli opylać kaptury mnichowskie.

Podpisany: Autor. — Daty nie ma.

W tym wydaniu sygn. B jest pod *tak b*; C pod *by iak*; D pod *kót*.

Wydawcą i tym razem był kto inny, a nie autor, bo Węgierski zmarł r. 1787. — Druk. zapewne w Warszawie.

Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— *Pigmalion*, scena liryczna... ob. *Rousseau* (XXVI 393).

Obacz o tym przekładzie, dokonany piękny (o nierównej ilości zgłosek) wierszem: *Bernacki Teatr za Staniława Augusta* II 440. — *Galle Wojc. Bogusławski* 1926 str. 104—6. — *Olśzewicz w Księdze referatów Zjazdu im. Krasickiego* 1936 str. 475. — *Chrzanowski Lit. niep. Polski* 1930 (j. n.).

Przedrukował Estreicher w edycji z r. 1882 na str. 175. — Jest też przedruk z r. 1823.

— *Uwagi w sprawie Węgierskiego z Wilczewskimi*, fol., k. 1 nlb.

Przedrukował w swej edycji K. Estreicher str. XXXVII; zapewne z rękopisu, bo

egzemplarza druku nie znał. Druk był niszczone ze względu na ostry ton pisma.

— ob. *Colardeau* (Pope) — *Marmontel* (*Powieści moralne* 1776) — *Montesquieu* (*Listy perskie* 1785) — *Pope Aleks.* (*Listy Heloizy* 1795, ale to nie jego przekład) — *Słowik* (ale to pióra *Naruszewicza*?) — *Wilczewscy* — *Władysław Laskonogi* (1790) — *Wolter* (*Mahomet*; *Dowgiałło*) — *Zabawy Przyj. i Pożyt.* (1771—7).

Umieścił w „*Zabawach Przyj. i Pożyt.*“ w latach 1771, 1772, 1773, 1774 i 1777 kilka utworów, mianowicie wierszem: *Odę do Narusz.*, *Sen* (*Kolaska*), *Dwa strumyki*, *Róża i lilia*, *Kozłowie*, *Hylas*, oraz prozą: *Porównanie Karola V z Franciszkiem I* (przekład). — Przedrukował to K. Estreicher w swej edycji (1882). — Ob. niżej rozprawę *Turowskiej-Barowej* o *Zabawach*.

Wydania jego poezji (*Mostowskiego*, *Bobrowicza*, *Breslauera*) ob. w *Bibl.* w t. V 30.

Wydanie nowe, zaopatrzone w obszerną przedmowę, dał mój ojciec w *Bibl. Kłasyków Pol.* *Altenberga* („*Pisma wierszem i prozą*“ 1882, stron LXXXIII i 201). Niewiele odnaleziono już potem nieznanych wierszy Węgierskiego i niewielu autentyczność zakwestionowano. Recenzję tego wydania przez *Biegeleisena* ob. *Bibl. Warsz.* 1883 (marzec).

Wiersz „*Żądania moje*“, ogłoszony przez mego ojca jako wiersz Węgierski, jest — jak stwierdza *Chrzanowski* (ob. n.) — pióra *Koblańskiego*.

Wiersz „*Szczygieł*“ jest pióra *Trembeckiego* (?). Tak samo „*Pszczoly*“.

Wiersz „*Przeciw fanatyzmowi*“, przypisany przez mego ojca Węgierskiemu, jest — jak twierdzi K. M. *Górski* *Pisma lit.* I 568 — pióra *Fr. Karpińskiego*.

Jemu przypisuje *Chrzanowski* (Z dziejów satyry XVIII w.) wiersz „*Żądania zabawne*“ (wydr. przez *Kaz. Bartoszewicza* w *Księdze pam. konst.* 3 maja, 1891).

Listy Heloizy do Abelarda (*Colardeau*) 1787, 1795 nie są przekładem jego pióra, ale *Stef. Chomętowskiego*; ob. *Pam. Lit.* 1928 str. 481.

Znane memu ojcu rękopisy prac Węgierski są wymienione w jego wydaniu (r. 1882) na str. LXXXIII (mianowicie *Bibl. Jag.*, *Ossol.* i *Akad.*). Jego wiersze (często tylko przypisywane mu) są częste w rękopisach poezji ośmnastowiecznych. Między nimi paszkwił na *Katarzynę II* pt. *Kataryneida* (mocno nieprzyzwoity).

Kilka jego wierszy notuje opis rękopisów *petersb. Kozłowskiej* (*Katalog rękop.* 1929 str. 17 i nast.) — obecnie znajdując się te rękopisy w Warszawie.

O rękopisach jego „Dziennika podróży“ ob. Kosowski w Przewodniku Nauk. i Liter. 1908. (Znał je już Siemieński, ale opracował je dopiero wyczerpująco Kosowski — z wyjątkiem dziennika z podróży po Włoszech. Tu także kilka jego listów do Washingtona, do ks. Walii, do St. Aug., do Bukatego z lat 1784—5).

Inne jego listy (z lat 1782—5) ogłosił Bernacki w Pamiętniku Liter. 1928.

Testament jego (z r. 1787) ogłosił Wójcicki w Arch. Domowym 1856. — Akt zejścia ogłosił Verany (w Le soleil du Midi 1898).

Występuje on jako bohater w powiastce „Władysław Laskonogi“, wydanej w r. 1790. Tu zjawia się „w przybytku błogosławionych“ wobec Władysława Laskonogiego, krytykuje ostro stosunki wśród duchowieństwa i recytuje różne na ten temat uwagi wierszem. — Smoleński Przewrót umysł. 1891 str. 317 mylnie przypisał autorstwo tego Węgierskiemu. Wierzbowski Materiały II 144 i passim. — Zabłocki Pisma 1903 (wydał Erzepki) str. 124—30.

Stan. Potocki w Rocznikach Tow. Warsz. Przyj. Nauk XVI 267—9. — Wójcicki Życiorys znak. ludzi 1850 II. — Przyjaciół Ludu (1837) III 293. — L. Siemieński Portrety literackie I 147 (toż w „Dziełach“ III). — Estreicher Karol w „Kłosach i kwiatkach“ 1869 (całkiem przerobione w wydaniu „Pism Węgiersk. wierszem i prozą“ 1882). — Wal. Przyborowski w Tygodn. Wielkop. 1871 I. — Korotyński w Tygodn. Powszechnym 1887 I i II. — Bem Śmielsze błyski humoru satyr. (w „Ognisku“ dla Jeża 1882; przedruk w jego „Studiach“ 1904). — Smoleński Przewrót umysłowy (passim). — Smolarski Studia nad Wolterem 1919. — Batowski Wiersze w stosunku do Woltera („Czasop. Akad.“ 1897). — Brückner Dzieje kultury III 342. — Tarnowski Hist. liter. III 331—40. — Pilat Hist. liter. IV cz. I 194—212. — Chrzanowski (w „Dziejach liter. pięknej“ Akad. Umiej. I 308 i nast.). — Tenże Literatura niepodległej Polski 1930 str. 378. — Tenże Z dziejów satyry XVIII w. (1909). — Tenże w Pamiętniku Liter. VII (O wydaniach poetów stan.). — Wójciewski Wiek oświecony 1926. — Braher Węgierski w Wenecji (w Księdze dla Chrzanowskiego 1936). — Turowska-Barowa Zabawy Przyj. i Pożył. 1933 str. 57.

Inne prace o Węgierskim są wyciązione w przedmowie mego ojca do edycji pism (z r. 1882) str. LXXXII. — Nadto w Korbuta Liter. polskiej II (1829) str. 90—4 oraz u Pilata (j. w.). — Finkel III str. 1888.

WĘGIERSKI **Wacław**. Descriptio oratoria Vlodaviae urbis celeberrimae,

in finibus Lithuaniae et Minoris Poloniae sitae. Francofarti ad Viadrum, 1634. w 4ce.

Finkel III nr 8046.

Petersb. publ.

WĘGIERSKI Wojciech (I) z Ostrogora, syn Wacława, superattendent ewang. dystryktu krak. Antidotvm; abo, Lekarstwo Dvzsne, przeciwko Apostasiey, Y Odstąpieniu Od Prawdy, ná jedynym fundamencie SS. Prorokow y Apostołów, ugruntowaney: sporządzoną, y wygotowaną Przez X. Wójciewskiego Węgierskiego. [Tytuł w ramce]. [Na końcu:] w Baranowie Drukował Gerzy Twárdomeski. R. P. 1646. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 213, k. 1 nlb.

Na odwr. k. tyt. dedyk.: Andrzejowi Morsztynowi, podesz. woj. sędom.; Stanisławowi Chrzastowskiemu, Aleks. Wielowieyskiemu, także Ich M. starszym zboru krak. Ofiaruje im to dzieło jako patronom i dobrodziejom swoim. Datowana ta dedykacja w dzień Szczepana św. 1646, a podpisany: X. Wojciech Węgiersky S. D. K.

Druk teje dedykacji, jak i całego dzieła czczeniem gośc., ale czcionki są wytarte i źle świadczą o technicznej stronie drukarni baranowskiej.

Dzieło obejmuje pięć traktatów o następującej treści: Apostazja jest ciężkim i srobnym grzechem, trzeba jej zabiegać. — Aby nie zostać apostatą, trzeba się oprzeć na fundamencie Pisma św.; wiara ewangelicka jest jedynie prawdziwą. Główne nanki wiary ewangelickiej (prymat Chrystusa, nie papieża, sakramenty, posty, cuda, cześć obrazów, małżeństwo księży itp.). — O przyczynach apostazji (bezbożność, chciwość bogactw, ambicja itd. itd.). — Jak ciężkie oczekuje karanie apostatów od Boga (robak złego sumienia, piekło itd.). — Apostatowie powinni się nawrócić i nie zapierać Boga. Wiary ewang. nie powinno się odprysygać. Przykład Tom. Kramera. — Kończąc modlitwa do p. Jezusa, po czym na ost. karcie ozdoba drukarska. Książka jest skierowana przeciw katolicyzmowi, ale Kościół katol. nie jest nigdzie wyraźnie atakowany. — Odpowiedział na to po przeszło stu latach (1754) jezuita Jan Poszakowski dziełem: Antidotum contra antidotum, o którym ob. t. XXV 119, Jocher 3244.

Chrept. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Antidotum albo Lekarstwo Duszne Przeciwko Apostaziey lub Odstąpieniu od Prawdy, Na jedynym Fundamencie Pism S. S. Proroekich y Apo-

stolskich ugruntowane: Sporządzone y wygotowane przez X. Wojciecha Węgierskiego, Czulego niegdy Kaznodzieje, y Superattendentą Zborow Ewangelickich Distriktu Krakowskiego. Ktore teraz powtornie Dla wyborney Znacności jego, y na Pobudkę wszystkim Ewangelikom, aby w poznaney prawdziwey Wierze Zbawicielowi swojemu Jezusowi Chrystusowi, aż do Śmierci wiernymi zostawali, Drukiem publikuje y ogłasza X. K. H. K. Z. E. P. K. w Krolewcu, drukował Jan Henryk Hartung, Roku Pańskiego 1750. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 280.

Na odwr. k. tyt. cytaty. Rozpoczynają dzieło dwie przedmowy. Wydawca mówi w pierwszej z nich, że dzieło jest „nieporównane“ i wychwala autora. Znalazł się przypadkiem egzemplarz dzieła w ręku pana J. Z., który umierając zalecił synom, aby je kazali przedrukować „na własne koszta swoje“. — W drugiej opowiada ów pan J. Z., że doszedłszy lat 65 nigdy przedtem tej księgi nie czytał, aż dopiero pod koniec życia. Egzemplarz był zwałtawy i zdarty. Chciał koniecznie go przedrukować, ale to nie jest „moich sił robota dla niedostatku i szczupłości mojej substancji“. Mógł jedynie książkę przepisać i odpis pozostawia synom.

Jak z tego wynika, J. Z. książkę przepisał, a sukcesorowie zlecieli księdzu K. H. K., aby ją z odpisu ojcowskiego przedrukował. Tekst nie różni się, o ile mogłem tu i ówdzie sprawdzić, od wydania z r. 1646.

Joher 3244.

Czartor. — Czetwert. — Dzików.

— Josua Heroico Carmine redditus In Ill. Siles, Bethanéó ab Alberto VVe-gierscio Polono. [Tu ozdobnik]. Bethaniae Typis Martini Brúxeri Typographi Schönaichiani. A. D. M. DC. XXIV. (1624). [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 13 nlb. (sygn. A—D₂).

Dedykacja autora prozą: Rafałowi Leszczyńskiemu, woj. bełsk. Wynika z niej, że Węgierski kształcił się w Bytomiu w Coll. Schönaichianum kosztem Leszczyńskiego. Poemat rozpoczyna się: Arma, virumque cano, qui sancto primus in orbe...

Styłem zapożyczonym z Wergiliusza opisanje autor, idąc w ślad za Biblią, czyni Josuego, zwłaszcza zburzenie Jerycha, pieśń Debiry (sic) itp. Josua święci łupy sacro Vulcano, Bóg przemawia do Żydów ex Olympo, walce patronuje Mavors, rankiem wstaje Tytoni conjunx, bohaterów żydowskich opiewa Camoena. — Na końcu

wiersze do autora Jerzego Vechnera i Adama Liebiga.

Juszyński Dykc. II.

Dzików. — Uniw. Wileń.

— Pogrzeb Jozyaszow; Abo, Kazanie przy Akcie Pogrzebowym, Nád znacnym Ciałem Jaśnie Wielmożnego, Jego Mści Páná, P. Andrzeia Hrábi z Leszná Leszczynskiego, Wojewody Derpskiego, Stárosty Dubińskiego, etc. odprawione: Roku P. M. DC. LI. (1651). Dnia 20. Kwietnia, w KOściele Baranowskim: Przez X. Wojciecha Węgierskiego, S. D. K. Psalm CXVI. v. 15. Pretiosa in conspectu Domini, mors Sanctorum ejus. Drukowano w Lesznie, v Daniela Wetterusa. [Tytuł w liniach]. (1651). w 4ce, k. tyt. i k. 23 nlb.

Dedykacja Zbigniewowi Gorajskiemu, Wład. i Sam. Leszczyńskim oraz Barbarze Słupskiej i Teodorze Gorajskiej.. datow. w Wielkiejnocy 20 Julii 1651. — W kazaniu jest nieco szczegółów biograficznych i genealogicznych.

Czartor. — Dzików.

— [O początkach Zmartwychwstania Pańskiego]. Bytom 1632. w 4ce.

— [O stateczności]. Bytom 1628. w 4ce.

— Strena votiva Clarissimis in Polonia Maiori Ecclesiae Orthodoxae luminibus. Bethaniae Joannes Dorferus Gymnasii Typographus excussit.

Powinszowanie N. Roku znakomitszym pastorzom kościołów Wielkopolskich. W wierszu tym nazywa się nędznym i ubogim. Juszyński Dykc. II. Dzików.

— Ternio votorum [na pochwałę Marcina Gracyana pastora ostrorogskiego i superintendenta]. Bytom 1641. w 4ce.

— Threnodia carmine lugubri super immaturo fato Pauli Orzechowski... Baranoviae, typis Twardomeński, 1632. w 4ce. Dzików.

— [Wiersz do Mikołaja Orlicza pastora]. Bytom 1634. w 4ce.

— [Wiersz do Andrzeia Węgierskiego gdy w Lesznie został rektorem szkół]. Bytom 1619.

— [Wiersz na ślub Abrahama Sagana]. Bytom 1632. w 4ce.

(Węgierski Wojciech). Vota gratulatoria Sacro Connubio Reverendi et

pie Eruditi Viri, Dn. Alberti Węgierski, Ministri V. D. et Pastoris Eccl. Opolien. Sponsi, et lectissimae ac pudiciss. Virginis Barbarae, Filiae veneranda canitie Senis Dn. Francisci Plachta Secemini, Eccl. Minor Pol. orthod. in Districtu Cracoviensi Senioris meritisimi, coetus Gorensis Pastoris fidelissimi, Sponsae, a Sponsi Fratribus, affinitibus Cognatis et Amicis, ad ipsum diem Nuptiarum, Calendas Novembris, Anno M.DC.XXXIII consecrata. Lesnae excusa 1633. w 4ce, k. 4.

Wiersze łacińskie pióra czterech Węgierskich; Jana Grzybowskiego, seniora dystryktu lubelskiego; Józefa Biskupskiego, rektora szkoły w Bełżycach; Jana Plachty z Secymina; Samuela Plachty, studenta teologii w Gimnazjum Toruńskim; Daniela Regulusa; Stanisł. Wasowskiego i dwóch młodych Węgierskich, Wacława i Jędrzeja.

Notata bez podania biblioteki.

— ob. Aschenborn (In obitum Potocki 1627) — Poszakowski J. (Antidotum 1754) — Potocki Jan — Węgierski And. (Minerva 1629, Epitalamia 1632, Systema str. 415; tu jego życiorys).

W r. 1817 ogłosił J. Sam. Bandtkie napisaną w r. 1651 przez niego „Kronikę zboru ewang. krak.“ (str. 132 i VII). — W r. 1880 wyszła w przekładzie niem. Altmanna.

Maciejowski Piśm. III 819. — Bentkowski II 533. — Bandtkie Hist. dr. I 39. — Siarczyński Obraz II 296. — Kwiatkowski Panow. Wład. IV t. II 210. — Encykl. kościelna XXX 509.

WĘGIERSKI Wojciech z Mikorzyna, ksiądz. Classicum Wolności Polskiej, w Ruinie Oyczynny, na odgłos lamentującego Ubostwa Otrąbione Niedotrzymaniem poprzysiężonych Paktów Oliwskich, przez Karola XII. Króla Szwedzkiego, złamanej Wiary, stwierdzone. Niezwyczajnym wprowadzonych VVoysk VVolności, Praw y Swobod uciesnieniem, zabranych skarbow, skontemptowanych Świątnic Panskich, wycisnieniem Contribucyi Głosne. w Smiertelnym Xiążęcia Olsztynskiego nadgrobkui potomney Pamięci. Zapisane. Roku Pana VVoysk VVszystkich. 1.7.0.3. Nakładem Kochającego Boga, Wiare, Wolność, y Oyczynę Syna. w 4ce, k. nlb. 6, k. nlb. 21 (sygn. A—E) i k. nlb. 16 (sygn. A—D.).

Na odwr. k. tyt. cytaty. Po tytule rycina, przedstawiająca orła polskiego siedzącego na powalonym o ziemię lwie szwedzkim, z podpisem: Tak więc iastrzab zaiąca Orzeł lwa Szwedzkiego Zwoiunie, gdy mu doymie sponą do żywego. — Na odwrocie tej ryciny tarcza z popiersiem młodego mężczyzny na medalionie; pod nią 4-wiersz sławiący wolność.

Dedykacja: Do Synów Koronnych. Przedstawia w niej krzywdy, jakich kraj doznał od Szweda. — Wreszcie idzie wiersz: Do Czytelnika... oraz Registr matery (sic).

Dziełko składa się z poezji poświęconych klęskom spowodowanym przez Szwedów. Zaczyna na karcie A: Opis wojny za Gustawa króla. — Na karcie B₁: Ruina ojczyzny w ruinie zanku krak. (przez Szwedów 1701). — Trumna św. Stanisława. Pinczowska bitwa. Nadgrobek książ. Olsztynskiego (poległ pod Pinczowem). Wiersze do WPolski, MPolski, Prus, Ks. Ruskiego. Do zgodnego Senatu. Odgłos wojennej trąby. Ojczyzna ścięsniona. Rycerstwo polskie. Nadgrobek Aleksandra Lipskiego. Miasto Gdańsk. Wszystkie te wiersze pobudzają do oporu przeciw Szwedom i opowiedzenia się przy Anguście. — Wreszcie idzie wiersz do Zoila (pójdź precz, żyćże za wczasu, a umykaj geby). Na samym końcu tych wierszy herb Wieniawa z napisem w otoku: Wojciech z Mikorzyna Węgierski. (W ten sposób zdradził swoje autorstwo, bo na tytule nazwiska nie podał).

W egz. Czart. oprawiono razem z tym zbiorkiem jakiś drugi zbiorek poezji, drukowany kursywą (pierwszy jest drukowany antykwą) — bez tytułu, ale z osobną sygnaturą A—D. Sądząc po stylu i treści, jest to również zbiorek wierszy W. Węgierskiego. Wychwała w nim prastarą wolność polską, sprawiedliwość i inne cnoty. Ale w Polsce ich teraz nie ma. „Tylko się o nich w Polsce dysputują, po Parlamentach. Kiedy się prawują, więcej tam waży subtelna wymowa“. W takiej wolności tylko Machiawelewcy jest mocniejszy. Jest więc tylko głupia wolność, a raczej awawola. Piast ociec fora z królewskiego dwora. Następują wierszyki o „Matuskiej“ (bitwie), o Koniecpolu, wreszcie wiersz D (o) N. (aszego) K (rdła) A. (ugusta) W. (tórego) i apostrofa do rycerstwa. Wazędzie wieści upadek Polski.

Na ark. D: Pogroszka niebieska (proza). Opisuje to widzenie, jakie widział w r. 1692 dnia 8 września pod Częstochową, miłe przed Kłobuckiem. Widział na niebie różne osoby (jedną w peruce, drugą z insygniami lilii, trzecią z orłem czarnym itd.). Należy to widzenie do rzędu wieszczb przepowiadających, skąd przyjdzie ratunek dla

Polski — jedną z takich wieszczab jest wróżba ks. Marka.

Na k. C₂ pierwszego zbiorku zamieszczona mała rycinka (trzy ręce w uścisku) z napisem: Wier (sic) drey Hände Bringen alles zum Ende. Ma to oznaczać zgodę pana, senatu i rycerstwa. Widocznie wziął ją z jakiegoś druku niem., choć w słowie „Wier“ popełniono przy przerysowaniu błąd. Juszyński II 308. — Załuski Bibl. str. 89. Czartor. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Geniusz dowcipu z rozumem o terazniejszym Rzeczypospolitej stanie certuiącey oraz Historya Inflancka przydana. W Koloniei w drukarni Orła Polskiego, a Roku Panskiego 1702. w 4ce, ark. 2.

Notatka rękop. Jochera (zdaje się na podstawie egz. Bibl. Chreptow.) podaje: „Historya inflancka zajmuje ostatnią kartę. Autor Woyciech Węgierski, chociaż nigdzie niewymieniony“.

Egzemplarz nie odnalazłem. — „Historię inflancką“ (Murinus, Chwałkowski) z r. 1712 obacz w tomie XVIII 212.

Węgierskie strony ob. Zaciąg (1622).

VEGIUS (Vegio) Maphaeus, Laudensis (ur. 1406 † 1458), kanonik św. Augustyna i prof. w Pawii. O Aeneaszv Trojańskim Księgi Trzynaste. Iana Achacego Kmity. Anno Domini, M.D.LXXXIX. [Tu ozdobnik]. W Krakowie, W Drukarni Łazarzowey, Roku Pańskiego, 1591. w 4ce, str. 18.

Druk gocki. Na odwr. tytułu: Argument... (12 wierszy). Zaczyna się: Gdy już na końcu wojny był Turnus zabity.

Wyszło równocześnie z jednym z przedruków przekładu Eneidy przez A. Kochanowskiego, jako jej uzupełnienie. — Obacz pod Kmita Jan Ach.

Przedrukował w r. 1897 Sam. Adalberg w Bibl. Pis. Pol. Akad. Um. nr 33. — Piekarni Katalog kórn. nr 1545. — Jocher 236. — Korbut² I 396. — Obacz o tym dziełku i o autorze Encykl. kośc. XXX 54.

Egz. Ossol. był własnością Juszyńskiego. Kórnik. — Ossol. — Pawlik.

— O Aeneaszu Trojańskim Księga Trzynaste. Przekładania Marcina Błażewskiego. W Krakowie, Roku Pańskiego 1606. w 4ce, str. 28.

Dedykacja Mikołajowi z Podhajec Wołoskiemu, marszałkowi nadwor., z której wynika, że tłumacz w młodości Marsowi służył, a potem się zaciągnął pod chorągiew Apollina.

Jocher 237. — Wiszniewski Hist. liter. VI 537 oraz VII 139. — Korbut² I 420.

Krasin. — Kórnik — Uniw. Wileń. (?)

— Philaethes. Ad Lectorem Rudolphus Vasserburgensis... [Tu następuje 10-wiersz: Perlege veriloquum lector charissime librum...]. Ihesus * 1512 * Maria. Impressum Cracovie per Florianum Vnglerium. [Na końcu:] Si tibi fructum peperit libellus, prouido grates age floriano Hic vbi claram liquidus pererrat Istula Crocam. (1512). w 4ce, k. tyt. i k. 16(?).

Karta tyt. ma piękne obramowanie z florisów, wychodzących z dwóch wazonów, na tle czarnym. U góry orzeł, u dołu herb Krakowa. Znam ją tylko z fac simile T. Mińskiego (r. 1873) w egz. Bibl. Zam. (Nie ma tam faksymilowanego jej odwrotu).

Rozpoczyna się dziełko od dedykacji kud. Agricoli wydawcy do Michała Wrocławczyka, datowanej ex contubernio nostro Cracouie Anno salutis 1512. Mówi, że przywiózł tę książeczkę ex Germania i wydaje ją oczyszczonej z błędów druku.

Po czym idzie na k. A ustęp: quaedam de Veritate hinc inde recollecta per Bartholomeum fragilicum Vratislaviensem. (Cytuje tu Plutarcha, Pindara, Erazma, Cyserona, Liwiusza — zdania o prawdzie). Na odwrocie k. A rozpoczyna się: Maffei Vegii ad Eustachium praefatio (zajmująca 2 strony), zaś na odwr. k. A₁: rycina przedstawiająca Filaletesa i Veritas (postać kobieca naga, zroszona krwią czy potem, ze skrzydłami); w głębi domy miejskie.

Jest to dialog Filaletesa z Prawdą. Filaletes prosi ją o wytłumaczenie, czemu bliździ uboga i prześladowana, zroszona krwią, opuszczona przez swoich „cultores“, wreszcie zaprasza ją do siebie.

Dodane na końcu wierszyki: 1) Quaerimonia veritatis ad Jovem per Sebastianum Grubel de S. Gallo. 2) Ad bonae indolis adolescentem Joannem Thomae Cremonniensem ode extemp. Rudolphi Vasserburgensis.

Ostatnia strona biała. Na niej wypisał ktoś współcześnie w egz. zamojsk. genealogię nauk filozoficznych (ciekawa próba systematyki tych nauk i określenia ich treści). Egz. jest współcześnie nader silnie głosowany i stanowił niewątpliwie własność któregoś z prof. lub uczniów Akad. Krak. Samo dziełko było już w XV w. kilkakrotnie drukowane. Bibl. Jagiell. posiada kilka inkunabułów tego dziełka, które wymienia Wisłocki Incunabula 1900 str. 68.

Ob. Lucianus (w tomie XXI 492; błędnie tu podany jako autor tego utworu Lucjan). Wierzbowski II 883.

Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń. — Zamoj.

— ob. Verdizotti (Setnik).

Bruchnalski w przedmowie do przedruku „Setnika“ w Bibl. Pis. Pol. Akad.

Węgle (kopalnie) ob. Duhamel de Monceau (Sposób 1769, 1770) — Ostrzeżenie (bibliopoli) — Seligmacher (Kopalnie pod Tenczynkiem 1718) — Świtkowski P. — Tralles (1767).

Finkel Bibl. str. 884. — Korzon Wewn. dzieje (1897) II 293.

Węgleńska Maryna ob. Szamotulski B. (Kaz. pogrzeb. 1651).

Węgleński Jan ob. Arakiełowicz Jakób (1718).

WĘGLEŃSKI Jozafat Jędrzej, pijar (1732 † 13 marca 1795). Algebra Początkowa Przykładami Arytmetyki Obiawniona Dla Szkolney Młodzi. Wydana Przez X. Jozafata Węglenskigo Scholarum Piarum. [Tu ozdobnik]. w Warszawie 1775. w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 186, k. 1 nlb.

W „Przestrodze“ pisze, że jego podręcznik nie jest ciężki i nie zadaje młodzi mozołu; wymaga samej tylko znajomości arytmetyki.

Od str. 62 zawiera problematy „wyrządne“ i „niewyrządne (to znaczy różne zadania i ich rozwiązania).

Żebrawski Bibl. matem. 445.

Akad. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wil. — Zieliń.

— Maxymy prawdziwey mądrosci podług których każdy Katolik rządzić się ma przez X. Węglińskiego. w Warszawie 1774. w 8ce, str. 150 i rej.

Ded. do Łukasza Węglińskiego, chorążego chełmskiego.

— Medytacye o cnotach S. Jozefa Kalasantego na całą oktawę tudzież na uroczystość Nayśw. Imienia N. M. Panny. przez X. Jozefa Węgleńskiego S. P. w Warszawie 1777. w 4ce.

Jocher 5995. — Bentkowski II 339. — Bielski Vita 123.

Węgleński Lukasz ob. Węgleński Józ. (1774).

Węgleński Michał ob. Tepper Wal. (Wiersz 1774).

WĘGLEŃSKI Rafał. Ornamentum Pompae Laureati Honoris Conveniens Virtuti & Eruditioni IV. VV. DD.

Primae Lavreae Candidatorum Congregum ijsmet dum á Clarissimo & Excellentissimo Domino D. M. Michaele Josepho Rembecki Philosophiae Doctore Matheseos Professore Collega Minore In Peraugusto D. Iagelonis Archilycaeo in praesentia Magnorum Hospitum Artium Liberalium & Philosophiae Baccalavrei renuntiarentur Opera Raphaelis Węgienski Subdapiferidae Mielnicensis. Ejusdem Primae Laureae Candidati In vim mutui affectus & gratulationis ergo Distribvtum. Anno Salutis 1727. die 5. Aprilis. [Tu zdobna linia]. Cracoviae. Typis Iacobi Matyaszkwie. fol., k. tyt. i k. 8 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb i 6-wiersz.

Dedyk. Mich. Zamoyski. Następują wiersze: J. Cantio, Cas. Pałaszowski, P. Goszkowski, M. J. Rembecki (profesorom) — oraz wiersze Simoni Rudzki, J. Michalski, Stan. Giszkowski, R. Węgleński. Jocher 1529.

Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

Węgleński Wojciech ob. Duńczewski Jan (Disputatio 1769, Kalendarz na r. 1776).

Węgleński Ksawery ob. Zebranie (Krótkie 1756).

Węgleska Rozalia ob. Olędzki Feliks (Oda 1775).

Węglewski Antoni ob. Walenty od Młodzianków (Kazania 1780).

Węglikowski ob. Węglikowski And. (1633).

Węgliński ob. Węgleński.

WĘGLIŃSKI Hieronim, dominikanin. Exaltacya Przy Drzewie Krzyża Jezusowego Fortunna Wielkiemu Jmieniu JJ. WW. Tarłow osobliwie Jáśnie Wielmożnemu JMCI Panu Adamowi Na Cekarzowicach Tarłowi Goszczyńskiemu, Brzegowskiemu Skalskiemu &c. &c. Staroscie. Deputatowi Prześwietnego Trybunału Koronnego Pułkownikowi J. K. Mci. Y Jáśnie Wielmożney IMCI Pani z Mirzeiowskich Tarłowej Goszczyńskiej Brzegowskiej Skalskiej &c. Staroscinie Pod Herbowney Starzy Obroną Oddana. Publicznych Applauzow Szczęśliwemi successami Wyniesiona w Kościele WW. OO. Dominikanow, Przez W. O. Hieronyma Wę-

głinskiego Świętey Theologii Lektora y Aktualnego Professora Zakonu Kázno-dziejskiego. Ogłoszona. Roku. Którego Bog Tron swoy podniósł z Drzewa 1732. Dnia 14. Wrzesnia. w Lublinie w Dru-karni Kollegium Societatis Jesu. fol., k. tyt. i k. 13 nlb.

Na odwrocie k. tyt. rycina z podp. H. M. Osterlag sc. (wyobraża Marsa w zbroi i Temidę w stroju XVIII w. trzymających herby). Dedykacja prozą Tarłom i Mierzejskiewskim (wychwalani bisk. Jan Tarło, Adam Tarło). — Dalej idzie kazanie. W nim powołuje się na Rewelacje Meto-diusza (ob. Stawiski Hey). Wychwała też Eugeniusza Sabaudzkiego.

Jocher 4964.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Zielin.

Węgliński Jędrzej ob. Żeleński Łuk. (Floridus 1675).

Węgliński Łukasz ob. Radziwiłł Mik. (Threnodiae 1615).

Węgliński Mikołaj ob. Chyliński Piotr Ignacy (1696).

WĘGŁOWSKI Wojciech. Starozakonka Ruth Moabitka, álbo Wzor Cnoty Pobożności y Żywota Świętobliwego &c. Idąca, W Prześwietne Progi Jaśnie Oswieconey Kieżney Ieymosci Maryi Zofiy Czartoryskiej, Woiewodziny y Generałowy Ziem Ruskich: Kaluskiej, Latowickiej, Koscierzynskiej &c. &c. Starosciney, ná Wielką Sollennizacyą Dnia Anniwersalnego. Iako Do rownych Cnot Skarbnice Spiesząc Przewodem Woyciecha Węglowskiego Za Pozwo- leniem Starszych. Roku Pańskiego 1738. We Lwowie w Drukarni Bráckiej SSS. Troycy. w 4ce, k. tyt. i k. 23 nlb.

Dedykacja datow. w Oleskych 15 apr. 1738.

Potem przedmowa do Czytelnika. Tłumaczy mu, że nie ma tu poetycznych fikcji ani wysokich conceptów, tylko prawdziwa historia.

Dzieli się na sześć rozdziałów, każdy poprzedzony argumentem. Wierszem dość pospolitym opowiada wedle Biblii o Boozie i Rut. Kończy się: ...bo ktoby mówił, kto pomyślił kiedy — Patrzący przed tem na owe jej biedy — Gdy niebożatko w polu za kłóskami — Uwijała się z Boozą żęncami — By Matką potym Krolow zostac miała — I samej Prawdy wiecznej wedle ciała...

Na ostatniej stronie wiersz do Zoila: Fałszywy ludzkich czynów taxarzu Natury

Jeśli nie ujdzie i ta praca twej cenzury, Godzieneś z pierwszych liter tych wierszyków za tę Abyś pracę odebrał przystojną zapłatę.

Znaczy to: FIGA.

Załuski Bibl. poetów 89.

Ossol.

WEGNER (Wegener) Godofredus. De Infinito Deo Dissertatio Academica. Gedani, Typis Johannis Zachariae Stollii Anno M.DCC. (1700). w 4ce, str. 43.

Wrocławsk. miejs.

— Tractatus Curiosus Historico Physicus De Rattis, Damnosu truculentoque inter mures populo, Quo Neostadium Eberswaldiense, in Meromarchia Brandenburgica Oppidum, initio hujus seculi, mirabili ratione, liberatum est. Gedani, Typis Johannis Zachariae Stollii Anno MDCXCIX. (1699). w 4ce, str. 111.

Wrocławsk. miejs.

— ob. Ohm G. (1697).

WEGNER Krzysztof. Disputatio inauguralis de differentia juris civilis Caesarei, et provincialis Pruthenici. Regiomonti 1640. w 4ce.

Wiszniewski Hist. lit. IX 317.

Węgorzewski Jan ob. Sędziwoj (1593).

Węgorzowski synod (1780—83) ob. Briefe — Büsching — Canones (1782) — Dekret (1782) — Friese (Nachricht 1783, Uwagi) — Kirchenrecht (Scheidemantel) — Nachricht (Friese) — Scheidemantel — Synod (w t. XXX 164) — Ustawy synodu (1782) — Uwagi (Krótkie 1782) — Vorstellung an Seine K. M. (1785).

Literaturę do synodu węgr. ob. t. XXX 164.

Węgrowca (z) Wojciech ob. Em-poryn (Pamiętne życia 1585).

Węgrowski ob. Wolski Jakub (Instalacja 1715).

Węgrowski kościół ob. Koronka (1728).

Węgry, Węgrzy ob. Argentus (Transsylvania 1620) — Artus (1608) — Artykuły sejmu z Preszporku (w. XVI) — Ausführung (1772) — Bakschay (Chronologia 1567) — Bartolinus (1515) — Batizi (1550) — Bel (1735) — Bentzur (Jurium 1772) — Bethlen (1792) — Bielski M. (Kronika 1551, Sen majowy 1590) — Brodericus (1527) — Bretschneider H. G. (Vereinigung mit Ga-

lizien 1790) — Chronica (Sybenb. 1596, Türkische 1663, 1684) — Crosnensis P. (Panegyrici 1509) — Curaeus (1607) — Cuspinianus (1515) — Czachrowski Adam (1599; tutaj jego wiersze w języku węgierskim) — Dąbrowski Szym. (1595) — Devai (1549) — Dogiel (Codex 1758) — Feierdi (ruina 1603) — Ferrman (1713) — Forro Paweł (1590—5) — Franconius (1541—2) — Górnicki (Rozmowa Polaka z Włochem) — Gruszczyński Jan (1581) — Gyengyes (1532) — Hagymasi (1697) — Hongrie — Hungaria (Hungari) — Hungarn — Jaenichen (De meritis Corvini 1717; tu o Węgrach studiujących w Toruniu) — Janicki Klemens (elegia do Antonina) — Łaski Hieronim — Łaski Olbracht — Lippisch Jan (Thorunium 1735; o Węgrach stud. w Toruniu) — Lubomirski Jerzy (Relation) — Modrzewski And. (De emend.; w księdze „De bello“) — Napragi (Poselstwo 1595) — Odpowiedź — Orationes (1516) — Orzechowski Stan. (Turcyki) — Pannonia (1544) — Pannonius J. (Silvester 1531) — Paszkowski M. (1616) — Pieśń o posiadzeniu ziemi węg. — Problema (1534) — Relacya (1697) — Skwarski Alb. — Smoniewski Damian (1760) — Tarnowski J. (De bello 1595) — Uncius (poemat z dziejów węg.) — Ungari, Ungarn — Vanel (troubles 1686) — Warszawicki Krz. (De optimo statu libert. 1598; Paradoxa 1579, 1588) — Ver (1648; tu wierszyk po węgiersku) — Vereinigung (1515) — Wiara (Nowa 1619, 1620) — Zaciąg (1622) — Zeitung (1515).

W literaturze naszej w. XVI Węgry bywają często cytowane jako przykład królestwa, które zginęło przez niezgodę wewnętrzną; tak zresztą twierdził król Stefan na sejmie 1585 (Czuczynski Diariusz sejmu str. 34). — Powoływano się też na przykład Węgrów, jako na obrońców wolności sumienia (St. Stadnicki na sejmie r. 1606; ob. Sobieski Pam. sejm str. 184). — Albo jako na przykład zwierzchnictwa nad królem (nominacja dygnitarzy), jak np. na sejmie 1553 (Szujski Diariusz str. 83). — Najczęściej jednak, bo niemal w każdym dziele czy broszurze polit. w. XVI wskazuje się na przykład Węgień jako na

dowód, że przez elekcję Habsburgów doszłoby do upadku, do zaboru Polski przez Turcję i do absolutyzmu. Obawy takie zjawiają się zwłaszcza w okresie trzech pierwszych bezkrólewí. Zestawienie wzmianek o Węgrzech w Czubka Pisma polit. z czasów pierwszego bezkrólewia 1906 str. 750 dostarcza dużo materiału do tej kwestii.

O Węgrach w Krak. Akademii ob. Morawski Hist. Uniw. II oraz Barycz Hist. Un. J. (1935) str. 120—5. — Głównie zaś: Schrauf Regestrum Bursae Hung. 1893 str. 138 oraz Acta Rectoralia I—II.

W w. XVII i XVIII wielu Węgrów studio- wało w szkole toruńskiej i opracowywało tam pod kierunkiem profesorów toruńskich tematy naukowe. Także i profesorowie toruńscy ogłosili kilka rozpraw na tematy brane z Węgień, np. Jaenichius (w „Meletemata“) pisał: De meritis M. Corvini in rem literariam; De vineis Ungariae etc.

Druki z tekstami węgierskimi, ogłoszone w w. XVI w Krakowie, opisuje Szabo Régi Magyar Könyvtar I, 1879. — Obacz w Bibl. pod Heyden, Dawid, Komjathi, Murmelius, Ozorai, Galazecsi, Farkas, Szekely, Devay, Sztarai, Balassa, Karolyi. — Druki późniejsze ob. Szabo II, III.

O wpływie węg. obyczaju na polski ob. Bystron Dzieje obyczaju I 112.

Finkel-Maleczyński nr 229 i 8789 i nast.

WĘGRZECKI Michał. Głos Ur. Mi- chała Węgrzeckiego Mecenasa Sądów Komisji Skarbowej imieniem Palestry do JW. Kossowskiego jako Podskarb. W. K. 14. lut. 1791 miany. w 4cc, k. 1.

— ob. Dziennik sądów (1789) — Kossowski (Głos) — Zbiór głosów (1791).

Węgrzecki Stanisław (urodz. 1765 † 1845), prezydujący Rady zast. Ks. Mazow. ob. Rada zastępcza — Uni- wersał.

Z jego podpisem wyszły w maju 1794 nie- które plakaty; są one w zbiorze ks. Mi- sjonarzy w Krakowie.

Ob. o nim Bibl. V 32.

Węgrzyn ob. Józef II (Nagrobek).
Węgrzynekowicz Franc. ob. Jedliński Seb. (Coronamentum 1681).

WĘGRZYNKOWIC Jan z Bobowej, spowiednik benedyktynek w Jarosła- wiu († 1634). Posag to jest Zbiór rzeczy kosztowniejszych, świątobliwszych Za- konu S. O. Benedykta. Z Chronistów y Autorow Wielebnych Kościelnych zgromádzony, y ná kształt Kroniki, láty y rokámi porządnie obháśniony.

Księgą naprzód Zakonnym, potem kázdemu Zywoťow Przykłađowv, Nauk, Sentencyj Duchowvnych, szukajacemu, potrzebna y poćieszna. Częsc Pierwsza. Dzieie Zakonu Świętego Benedykta ná Trzystá lat pierwsze, trzemá xiegámi w sobie zamykajaca. Spisána albo ráczey przepisána, Przez Spowiednika Pánien Zakonnych Iárosláwskich, X. Ianá Węgrzynkowicá Bobowczyká. Genesis 15. Policz gwiazdy iesli mozesz. S. Grzegorz Názyánski do Nikobulá. Sliczna rzecz pámięć Historyámi nápełnioná mieć: gdyż Historya jest mądrość náskárbiona, y wiela ludzi myśi w iedno zgmóždzona. W Iarosláwiv, Z Drukárniey Ianá Szeligi, Roku P. 1623. fol., k. tyt., kolumn 248 i 151—72.

Druk gocki w dwie kolumny liczbowane.

Pod koniec zaszła pomyłka w liczbowaniu; powinno być razem kolumn 272 i str. 1 nlb.

Na odwr. k. tyt.: Świadcetwa o świętych... oraz: Authorowie, z których przykłady są wyjęte. Czerpał z Baroniusa, Bzowskiego, Tritemiusa itp.

Ded. bisk. Janowi Weżykowi, dat. w dzień św. Jana 1623. (Wedle Jochera 9214 w egz. jemu znanym była druga dedykacja do Anny z Sztemberku Kostkówny?).

Pierwsze trzy księgi, objęte tym tomem, opowiadają dzieje zakonu aż po r. 821. Jest to praca kompilacyjna, której źródła wskazano na odwr. k. tyt. — Na końcu dodany registr rzeczy osobliwych oraz na ost. str.: wiersz św. Anzelma do zakonnych, a więc do każdego z nas.

Posagv Albo Zbioru rzeczy kósztowniejszych, y osob świętobliwszych Zakonu S. Oycá. Benedykta. Część Wtóra. Dzieie Zakonne trzech set lat, od Iará Pánskiego 823. do Roku 1122. Trzemá Księgámi zamykajaca. Zebrána z Chronistow y Authorow wagi wielkiew Kościele ś. Przez Spowiednika Pánien Zakonnych Iárosláwskich. X. Ianá Węgrzynkowicá Bobowczyká. z Regestrem ná koncu dostátnim. [Tu ozdóbnik]. S. Bernát do siostry. Ser. 16. Bez wątpienia, iesli Świętych náśládujemy, z Świętymi krolowác bęđziemy: przeto pros Boga, ábyé dał Oycow SS. Cnoty, Chrystusowá Pokorę, Nabożeństwo Piotrowe, Ianowá miłość, Abráhánowe posłuszeństwo, Iobowá ćierpliwość, Prácowitość Iakobowá, Czystość Iozefowá,

Cichość Moyzeszowá, Lutość Dawidowá, Posty Dánielowe. w Iarosláwiv, w Drukárni Ianá Szeligi, Roku Pan: 1623. [Tytuł w ramce]. fol., k. tyt., 1 k. nlb., kolumn 1—203 i str. 11 nlb. Indeksu na wtórą część.

Na odwr. k. tyt. rozbiór pytania: „Jeżeli posagi zakonnic brać mogą...“, po czym dedykacja: Annie Magdalenie z Mortąg Mortęskiej, káseniewy chełmińskiej, datow. w Iarosláwiv w dzień świętego Mikołaja 1623. — Na odwrotnej stronie dedykacji: Nauki Pannom potrzebne.

Część ta obejmuje ks. IV—VI to znaczy dzieje zakonu od r. 823 do r. 1122. — Kończy Indeks.

Posagv albo Zbioru rzeczy pámięćniejszych, y osob świętobliwszych, Zakonu Świętego Oycá Benedykta. Część Trzecia. Dzieie tegoz Zakonu, od Roku Pánskiego 1123. aż do Roku 500. parą Ksiąg zamykajaca. Zebrána z pilnością z Baroniuszá, y innych Authorow powaznych w Kościele Bozym. Przez Káplaná Zakonnych Pánien Iárosláwskich X. Ianá Węgrzynowicá Bobowczyká. Z Regestrem nákoncu dostátnim. Co wyczerpywac mamy z czytánia Ksiąg. Cassiodorus Abbas Instit. diuin. lect. cap. 8. & 11. W Księgách nie mióę náukę, lecz dawnych Oycow słowa zálecam, ktorých sławic y ogłaszac potómnym náleżyta y chwalebna rzecz iest, cokolwiek álbowiem dla czéi Bożey o stárych powiádamy, nie bywa poczytano zá przykrá chlubność. W Iarosláwiv, W Drukárni Ianá Szeligi, z pozwoleniem Stárszych. Roku 1624. [Tytuł w ramie]. fol., k. tyt., k. nlb. 1, kolumn liczb. 3—98: Indeksu trzeciej czésci k. nlb. 4; wreszcie „Przydatku“ kolumn liczb. I—XXIV (to, znaczy str. 12) — oraz „Kalendarz“ k. nlb. 4.

Na odwr. k. tyt.: O stanie zakonnym św. Ephrema (sic) Acclamacie. Po czym na 1 k. dedykacja wierszem: Oycu św. Benedyktowi w oktawę św. Skolastyki 1624..., oraz: O zakonnicach niektore kwestje. (Rozbiera tu pytanie, „co one mogą“ i czy można je wydziedziczać — oczywiście nie!).

Część ta obejmuje ks. VII i VIII, tj. dzieje zakonu od r. 1123 do 1222. — Na końcu Indeksu, Omyłki i na ost. str.: Bernarda opata Klarewalleńskiego dokument. Już po wydrukowaniu całego dzieła dodru-

kowano i dodano na końcu dwa dodatki, a mianowicie:

1) Przydatek dziejów Zakonu do r. 1186 przynależy... (Jest to na str. 12 obszerna opowieść o klasztorze benedyktynek w Rydze, o stornunku Batorego do tego klasztoru w r. 1587 itp.).

2) Kalendarz świętych Zakonu, kart 4. (Jest to również dodatek późniejszy).

Jocher 9214.

Chrept. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Warsz. pow.

— *Svmmarivs Przykładnych Dzieiow y osob świątobliwych. Ktorymi Zakon Benedykta S. przez trzystá lat pierwsze niepodobnie iaśniał. z Chronistow y Autorow wagi wielkiej zebrány. Przez Spowiedniká Pánien Iarosláwskich X. Iana Węgrzynkowica Bobowczyká. w Iaroslávviv, w Drukárni Ianá Szeligi. Roku Pán: 1623.* [Tytuł w ozdobnej winiecie U góry dwaj aniołowie. Dołem w kole herb Ostrogskich; po lewej stronie k. tyt. podkowa, po prawej gwiazda w półksiężycu. W kole lewym napis: Anna Z Stemb: Kost: X. Ostrog W. W., w prawym: Anna z Pilce: Opal: Mar: Koron: Między kołami napis: Chwalcie Páná w świątych jego. Psal: 150]. (1624). w 4ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 142.

Na odwrocie k. tyt. herb Nieczuja (jawor z krzyżem) i wierszyk polski. Dedykacja Katarzynie z Starzechowic Derániakowej. Mówi, że przed laty nauczała panią na jej dworze. Rozmawiała z nim wtedy nieraz, pytając np. czemu święci gorzkość za życia mieli, lub co będzie po śmierci z tymi opaty, co kurapatwy jadają? Jej był krwią kapitan Samuel Starzechowski, który poległ pod chorągwią Żółkiewskiego, a ona była córką Jana Starzechowskiego. Dla niej to wybrał tę rzecz z „Legendy“ klasztornej. Datowane z Jarosławia 2 stycznia 1624 — a więc to jest data właściwa. Rozpoczyna Regestr przykl. dziejów (na 3 str.). Opisuje w tym dziełku dzieje Benedyktynów od założenia po rok 822. Na str. 93 wizerunki św. Wilbrodusa i Swiberta. Cytuje jakąś kronikę zakonu i Hagiologię Vieeliusa. Na str. 135 o fundacjach („naszych czasów“) Anny z Szttembergu Ostroskiej.

Jocher 6063, 9213.

Ossol. — Uniw. Lwow.

— ob. Pontan Ludwik (Rozmyślenia o tajemnicach 1621).

Juszyński II 312. — Chłędowski Spis 87. — Siarczyński Obraz II 297. — Encyklop.

Orgelbr. XXVI 802. — Maciejowski Piám. III 697—9. — Bandtkie Hist. druk. I 402. — Encykl. kościelna XXX 523.

WĘGRZYŃKOWICZ Andrzej. Porta Triumphalis, Palladi Jagellonicae, Per recens editam Sobolem, hostes animum triumphanti. Svb Gloriosissimo Ossolinianae Asciae Trophaeo, Exasciato Musarum gratulantium opere, Erecta. Laureisq; recentibus, VV. DD. IX. Candidatorum, Exornata. Et dum In Alma Academia Cracoviensi Per Clarissimum & Admodum Reverendum Dominum, D. M. Casimirum Zrzdliński, Philosophiae Doctorem, & Professorem. Collegam Minorem, &c. In Amplissima Magnorum Hospitum Corona, Artium & Philosophiae Baccalaurei, Ritu Solenni Renuntiarentur; Amoris & gratulationis ergo, Ab Andrea Węgrzynowicz, Eiusdem Primae Laureae Candidato, Plausu Poetico Celebrata. Anno Salutis M.DCC.I. (1701). Quo patuit Cracoviae, Magni Jubilei Porta Salutaris. Cracoviae, Typis Universitatis. fol. k. tyt. i k. 7 nlb.

Ded. Maks. Fr. Ossoliński.

Następują jak zwykle wiersze na cześć Jana Kantego, dla profesorów, dla kandydatów. — Kończy wiersz dla autora od Seb. Sylwińskiego. Na końcu: sub ausp. Pracelewic. Jagiell.

— Pretium Virtutis & Sapientiae, In Sacra Astraeae Bilance Aestimatum. Atq; dum Perillustris, & Reverendissimus Dominus, D. Dominicus Lochman, Ecclesiarum, B. Mariae Virg. in Circulo Cracov: Archipresbyter Infulatus, Coadjutor, Collegiatarum, Sandomiriensis Decanus, Opatoviensis Custos, &c. A Perillustri, & Admodum Reverendo Domino, D. M. Andrea Krupecki, J. V. Doctore & Professore, Collega DD. Jureconsultorum, Ecclesiarum, Collegiatae SS. Omnium Custode. Luborzyenc. Curato, Ritu Solenni In Frequentissima Illustrum Hospitum, & Senatús Academiici Corona. In Lectorio DD. Jureconsultorum, Vtriusq; Juris Doctor Renuntiaretur: Ab Andrea Węgrzynowicz Póseos Auditore, è Voto obligati propinquo Sanguine pectoris, Luci Publicae Praesentatvm. Anno

Gemmae Caelestis, Conchâ Carnis humanae, velatae 1698. Die 19. Decembris. Cracoviae, Typis Universitatis. fol., k. tyt. i k. 3 nlb.

Poemat. Obok Lochmana wychwała Januszowskiego, Słowikowskiego itp.

Dzików. — Jagiell. — Ossol. —

— ob. Bieżanowski Stan. Józ. (Epthalamium 1680) — Brykner St. (1702) — Mroziński Jan (1715) — Pluciński Franc. (1717) — Strażyce Stefan (Annulus 1668).

WĘGRZYNOWICZ Antoni, franciszkanin († 1721). Alphabetum Immaculatae Conceptionis SS. Virginis Mariae, Sev Discevsvs Concionatorii, Per Titulos à literis Alphabeti initiales. In quibus praemissâ congruâ moralitate, Scripturaliter, Figuraliter, Doctoraliter, Miraculosè, Scholasticè; idq; Theologicè, Philosophicè, Symbolicè, Pœticè, Anagrammaticè, atq; Historicè, SS. Deiparae Conceptio sine labe Elucidatvr. Auctore, F. Antonio Wegrzynovio Polono Ord: FF. Min: Reformat: S. Th: Lectore, Provinc: Minoris Poloniae Patre. Anno Domini MDCCX. (1710). Cracoviae, Typis Academicis. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb., str. 446, k. 29 nlb.

Dedyk.: Immaculatae Mariae... oraz card.

Fabricio Spada, protectori ord. Fr. Minorum; wreszcie ad lectorem i censury.

Dzieli się na rozdziały dziwacznie zatytułowane: Arbor sine verme, Balsamum sine mixtura, Columba sine felle, Domus sine ruina, Eva sine vae... Ostatni: Zebulon sine tributo. W ten sposób wyczerpany alfabet od A—Z. Na końcu są indeksy: locorum S. Scr.; index rerum notabilium; index pro concionibus.

Całe dzieło pełne barokowej erudycji np.: bellorum origo pomum Paridis; analogia maris cum ventre; Heva idem quod serpens; speculum interficit basiliscum itp. — Dzieło ma widocznie na oku potrzeby kaznodziejów, stąd dużo w nim przykładów, anegdot, pouczeń. Niejedno wierzenie ludowe dostało się tą drogą do folkloru.

Pierwszy tytuł sztychowany: Invenit et delineavit autor operis; J. Tscherning sculps. Brigae.

Jocher 4427.

Akad. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— **Kazań Niedzielných Księga Pierwsza**. To iest Siedm Trąb, z Obiáwienienia Jana Świętego. Przeciwwko Sie-

dmiom głównym Grzechom Napisane. Przez X. Antoniego Węgrzynowicza, Zakonu Oycá Świętego Franciszka Reformatá, w Mało-Polskiey Prowincyey Oycá. Y Do Druku z Pozwoleniem Stárszych Podane. [Tu ozdobna linia]. W Krakowie, w Drukarni Akademickiey, Roku Pańskiego, 1708. fol., k. tyt. i k. 5 nlb., kolumn 620, k. 11 nlb.

Na odw. tyt. cytaty. Dedykacja arcybisk. Stan. Szembekowi (z herbem), po czym na 1 k. aprobaty i protestatio authoris. Wreszcie: Do czytelnika.

Na ost. 11 kartach Index locorum S. Ser. i Rejestr rzeczy osobliwych... oraz: Menda sic Ememenda. (A więc i tu błąd druku!). Druk gocki w dwie kolumny na stronie. Liczbowane są kolumny, a nie strony. Tak więc tom ten liczy właściwie 310 stron. Tak samo tom następny.

Kazań niedzielných, Księga Wtóra. Albo Siedm Kolumn, Domv Pobożności. to iest, O siedmiu cnotách Chrześciańskich. Przez X. Antoniego Węgrzynowicza O. S. Franciszka Reformata VV Małopolskiey Provincyey ná ten czas Provincyala. Nápisane, y do Druku podane. [Kartę tytułową zajmuje alegoryczna rycina, przedstawiająca rotundę i kilka symbol. figur; tytuł na szarfie, podtrzymywanej przez 2 aniołki na wysokości dachu rotundy]. [Na drugiej k. tyt.] **Kazań Niedzielných Księga Wtóra**, to iest Siedm Kolumn Domu Mądrości Duchowney: álbo pobożności, alias O Siedmiu Cnotách Chrześciańskich Napisana. Przez O. Antoniego Węgrzynowicza Zakonu O. S. Franciszka Reformatá, ná ten czas w Małey Polsce Provincyala. Y do druku z pozwoleniem Stárszych Podana. Roku Pańskiego 1713. [Tu linia]. w Drukarni Iásney Gory Czestochowskiey. fol., k. 2 tyt. i k. 4 nlb., kolumn 686, k. 8 nlb.

Pod sztychem podpis: Inv. del. fecit Author operis (a więc Węgrzynowicz, który był zarazem rysownikiem i sztycharzem).

Dedyk. bisk. Bartł. Tarle, po czym na 1 k. aprobaty. — Na ost. 8 kartach Regestr miejsc Pisma św. i Regestr rzeczy osobliwych... oraz Omyłki.

Kazań niedzielných Księga Trzecia O Czterech Rzeczach Ostatecznych Napisana. Przez X. Antoniego Węgrzyno-

wicza, Zakonu O. S. Franciszka Reformata w Mało-Polskiej Prowincyi ná ten czas Prowincyała Y Do Druku Podana Roku Páńskiego 1713. [Tytuł w środku karty w prostokacie. Góra 2 koła, w lewym Chrystus w obłokach z krzyżem w ręce, dołem aniołowie wzywający trąbami na sąd ostateczny; w prawym: w obłokach trójkąt Opatrzności z hebrajskim napisem, dołem klęczące postacie. Pod tytułem również 2 koła. W lewym: przy konającym trzy postacie, z których jedna podaje konającemu gromnicę; w prawym grzesznik w piekle.] [Na drugiej k. tyt.:] Kazan Niedzielnych Księga Trzecia Albo Nauki O Czterech Rzeczach Ostatecznych Przez Całoroczne Niedziele, Rozłożone. Napisana Przez X. Antoniego Węgrzynowicza Zakonu Oyca Świętego Franciszka Reformata w Mało-Polskiej ná ten czas Prowincyała Y Do Druku Z Pozwoleniem Starszych Podana Roku Páńskiego 1714. [Tu linia]. w Warszawie w Drukarni OO. Scholarum Piarum, fol., k. 2 tyt. i k. 6 nlb., str. 447, str. 11 nlb. i k. 1.

Tytuł sztychowany znówu przez autora, ale nazwisko jego nie wymienione. Na tytule egz. Jag. przypis własnoręczny: Martino Oslński, coll. majori... offert author. — Zaś Oslński ofiarował: Bibl. Coll. maj. Univ. Crae. Dedyk. Janowi Skarbowski, arcyb. lwowski (po łacinie), po czym aprobaty i przedm.: Do czytelnika.

Na końcu Regestr miejsc... i Regestr rzeczy osobliwszych... oraz Errata.

Kazania powyższe są rozłożone w następujący sposób: Tom I o siedmiu głównych grzechach, które są pospolitsze u nas w Polsce. — Tom II o enotach chrześcijańskich. — Tom III o czterech rzeczach ostatecznych (śmierć, sąd, niebo i piekło). Obok tego dołączył na końcu tomu I: Siedem pieczęci (sic) Księgi Barankowej męki P. Jezusowej (kolumna 587—620). Jest to kazanie na Wielki Piątek.

Nie odróżniają się te kazania od innych kazań tej epoki swoim językiem; są bowiem pisane polszczyzną makaroniczną. Ten sam w nich rodzaj erudycji: obok tekstów Pisma św. exempla czerpane z drugiej ręki (często cytowany Wadding i inni pisarze franciszkańscy). — Oryginalnym jest ich układ „trochę niezwyčajny”, tj. podział każdego kazania na część zwaną catechetica (nauka do sumnienia), na

część dogmatyczną (dowodzenie założonej propozycji racjami), na część mistyczną (o sposobach wykorzenia grzechu).

Najważniejszą jest rzeczą, że w kazaniach porusza dość śmiało błędy i grzechy społeczne, zwalczając je, napominając, przytaczając przykłady konkretne. Przytaczam treść niektórych kazań: W t. I o łakomstwie panów (kol. 67; tu dość śmiało — jak na owe czasy — z powołaniem się na Śmigleckiego zwalcząca ucisk chłopów, opisuje nowonarzucone ciężary i piętnuje je jako nadużycia przeciwne konstytucjom); o łakomstwie kucepów (kol. 80); przeciwko lichwie (kol. 99); przeciwko gusłom gospodarskim (kol. 119; tu dużo szczegółów o czarownicach, zwalczaniu gradów, deszczów, nieurodzaju); przeciwko tańcom i igrzyskom (kol. 161); przeciwko strojom białogłowskim (kol. 194); przeciwko grzechowi obżarstwa i pijaństwa (kol. 218); przeciwko podpijaniu gości (kol. 240); przeciwko pijaństwa niewiast i gospodyń (kol. 282); przeciwko zazdrościwym ku duchownym (kol. 424); przeciwko opieknom żydów i heretyków (kol. 559). Do historii obyczajów, stosunków społecznych, poglądów mylnych i prawdziwych na życie gospodarze dużo tu materiału.

W tomie II przeważają kazania o treści dewocyjnej. Wymieniam niektóre: O upokarzaniu się, o dziesięcinach, o posł. kościelnej zwierzchności, o niebraniu podarunków w sądach, o czytowaniu duchownych ksiąg (kol. 255; zaleca Zwierciadło przykładów, kazania, żywoty świętych, ks. Kwiatkiewicza), o miłości własnych dzieciak. — I tutaj dodał na końcu kazanie na W. Piątek.

W tomie III między innymi mówi o przyjściu Antychrysta, o dniu sądnym, o mękach w piekle (obszerny opis), o niebie i błogosławionych, opisuje czyściec, o śmierci i kto umiera dobrze, o złej śmierci. — Od str. 421—47: Kazanie na W. Piątek. Jocher 4486—8. — Mecherzyński Hist. wym. III 321.

• Akad. — Czartor. — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Melodya S. Kazimierza Krolewicza Polskiego Albo Piesn Omni die &c. Dnia każdego &c. O Najswiętszey Pannie Maryi Kazaniami chwałę Najswiętszey Panny, y oraz potrzebne Nauki Chrześcijańskie zamykającemi. Przyozdobiona. Przydane są Troie Kazań S. Kazimierza, także Regestr Kazań, albo nauk duchownych ná każdą Niedzielę; częścią dla wygody XX. Plebanów, częścią dla domowego czytania,

Wydana. Przez X. Antoniego Węgrzynowicza, Zakonu S. Franciszka Reformata, ná ten czas w Máley Polsce Prowincyałá, á przed tym S. Theologiey Professorá. Nákladem nabożnego do Przen: Panny Dobrodźieia Roku Páńskiego 1704. W Krakowie. W Drukárni Mikołáia Alexandra Schedla, I. K. M. Ordynáriyego Typogr: w 4ce, k. tyt. i k. 20 nlb., str. 172. — Pars II. str. 272. — Pars III. str. 204. — Nidus Aquilae. Kazanie I. na Święto Kazimierza S. w 4ce, str. 25, oraz str. 7 nlb. Regestru.

Na odwrocie k. tyt. wizerunek św. Kazim. i M. B., z podpisem: inventi, delineavit, sculpsit F. A. W. (ęgrz.) R. Autor Operis. — Przed dedykacją ozdoby orzeł polski, również jego rysunku.

Dedyk. Piotrowi Stan. Orłowskiemu, kan. krak., po czym aprobata oraz wiersz pt. Propempticon D. Casimiri, podp. Florianus Suszyceus, ejsudem prov. diff.

W przedmowie „Do Czytelnika“ wyjaśnia, że hymn Omni die znalezione na pierśsiach świętego, otwierając w 120 lat jego grób w Wilnie. Nie jest to hymn św. Bernarda, lecz odmienny od Bernardowego. Po czym rejestr zawartych kazań z krótkim streszczeniem oraz tekst hymnu po łacinie i po polsku (na k. 4). Zaczyna się: Dnia każdego Boga mego Matkę duszo wysławiaj, Jej dni święte, sprawy wzięte, z nabożeństwem odprawaj (sic).

Każde kazanie jest komentarzem do jednej zwrotki hymnu. W każdym kazaniu dużo „gdek“ i cytatów. Np. jak hrabina do łoża męża przyjęła trędowatego Jezusa, jak kamienny lew umorzył człowieka, jak Aleksander W. kazał zabić nurka, jak serce bohaterki Joanny Orł. nie chciało zgorzeć, jak Adam nie chciał mówić pancerza itp. Język makaroniczny, treść często wprost dziwaczna. Na końcu dodane 3 kazania na część św. Kazimierza, pt. Nidus Aquilae.

Rastawiecki Słownik ryt. str. 13 mylnie rozwiązuje podpis rysownika (jako X. Aureli Antoni!).

Akad. — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Przedz. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Nuptiae Agni Gody Baranka Apokaliptycznego Albo Kazania Ná Uroczyste Świętá P. Jezusowe, Nayśw. Panny, y Świętych Bożych, Napisane, Przez X. Antoniego Węgrzynowicza, Zakonu O. S. Franciszka Reformata, w Małopolsk. Prow. ná ten czas Pro-

wincyałá. Y do Druku z troiákim Regestrem, Pismá S. Rzeczy osobliwszych, y Niedzielných Kazań per reductionem, Podane. Poku Pańskiego 1711. Venerunt Nuptiae Agni. Apocalypsis 19. versu 7. [Tytuł na cokole. Nad cokolem personifikacja Trójcy Świętej w obłokach. Po lewej stronie cokołu postacie z napisem: Ecclesia. Sponsa Anima. Po prawej stronie: Sponsa Maria. Na II k. tyt.:] Nuptiae Gody Baranka Apokaliptycznego. Albo Kazania Na Vroczyste Świętá, Pána Jezusowe, Nayswiętszey Panny, y Svwiętych Bożych, Napisane. Przez X. Antoniego Węgrzynowicza, Zakonu O. S. Franciszka Reformata, w Małopolskiej Prowincyi ná ten czas Prowincyałá. Y do Druku, z troiákim Regestrem, Pismá S. Rzeczy osobliwszych, y Niedzielných Kazań, per reductionem, Podane. Roku Páńskiego 1711. [Tu linia]. W Krakowie, W Drukárni Fránciszka Cezárego, I. K. M. y I. M. X. Biskupá Krakóws. Xiążęciá Siewierskiego; także Przesławney Akadémij Krak. Ordynáriyego Typografa. fol., k. 2 tyt., k. 5 nlb., kolumn 848 lb., k. 19 nlb.

Nazwisko rytownika karty tyt. nie podane.

Dedyk. (pod herbem) Kaz. Łubieńskiemu, bisk. krak. Tu jego pochwały oraz i innych Łubieńskich. Dat. in conventu Vielicensi 20 sept. 1711. — Dalej: Do Czytelnika, aprobata y smariusz.

Część I obejmuje kazania święteczne na część Jezusa (do str. 247). — Część wtóra na święta N. M. P. (do str. 411). — Część III na święta apostołskie itp. (także i na święta kilku świętych Polaków, np. Stan. Kostki). — Nie ma więc kazań na niedziele, ale autor podaje na końcu, że I część każdego kazania może być wypowiedziana w niedzielę.

Po czym indeksy locorum S. Script. i rzeczy osobliwych. Jak w innych jego zbiorach kazań, tak i w tym pełno anegdot, cudów, dziwów, tłumaczeń różnych symbolów i dziwacznych interpretacji faktów histor. Kończy Protestatio autoris (co do prawowierności) i Errata.

Jocher 4487. — Zalewski Bibl. Sem. Duch. w Lublinie 1926 str. 67 (o egzemplarzu z Węgrowa).

Czartor. — Czetw. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Panoplia Ecclesiae Dei, Seu Breve Armamentarium Pro Defensione

S. Fidei Catholicae, ac expugnatione hostilis Sectae Aetholicae, sexcentis telis instructum. ac pro commodo zelantium, praesertim contra aevi nostri haereses, Publico usui & luci Expositum. Ab A. R. P. F. Antonio Węgrzynowio, Ord: Min: S. P. Francisci, Strictoris Observantiae Reformatorum, Provinciae Min: Poloniae ex bino Ministeriato Provinciali, Patre Lectore Theologo, sex voluminum in sparsa Concionatoria, olim vulgatorum Authore Celebratissimo. Post ejusdem pia Fata Typo Donatum à Fratibus Minoribus Reformatis praefatae Provinciae Minoris Poloniae Anno Domini 1728. Cracoviae, Typis Academicis. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 304, k. 2 nlb.

Pierwszy tytuł sztzychowany.

Na odwr. tyt. herb Wodziekich i 4-wiersz. — Dedyk. kanon. Michałowi Wodziekiemu od reformatów. Potem facultates i censura (M. Walezyńskiego).

Część I zaczyna się od pytania: An liceat disputare cum hereticis? W cz. II przechodzi główne kwestie sporne (tematy dysput). W cz. III wiadomości o soborach, w cz. IV argumenty przeciw ateizmowi, mahometanom, żydom i szyzmatykom.

Jocher 2980.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Syllabus Marianus Syllabarum consonantium seu Discursus Concionatorij. in quibus Scripturaliter, Figuraliter, Doctoraliter, Miraculosè, Historicè; praemissà congruâ moralitatae. SS. Deiparae Laudes Praerogativae, Mysteria etc. per eius Festivitates solennes Depraedicantur. Authore F. Antonio Węgrzynowio Polono, Ord. Min. Reform. Prou. Min. Polon. Patre, et S. Th. Lectore. [Kartę tyt. stanowi rycina przedstawiająca „Syllabus Marianus”. Pod ryciną podpis: Inv. Author operis, del. Carol Preus, sculp. J. Tscherning. Na II k. tyt.] Syllabus Marianus Syllabarum Consonantium aliàs Discursus Concionatorii In Titulos B. V. Mariae a Syllabis initiatos: in quibus, [praemissa congrua moralitate] Scripturaliter, Figuraliter, Doctoraliter, Miraculosè, Historicè, SS. Deiparae Laudes, Praerogativae, Mysteria &c: per omnes Solemnes eius Festivi-

tates Depraedicantur. Cum Indice locupletissimo, nedum S. Scripturae, & Rerum; sed & Concionum reductarum pro Dominicis ac Festis per annum. Authore P. Antonio Węgrzynowio Polono, Ord: Minorum Reformatorum, Provinciae Minoris Poloniae Patre, & S. Th: Lectore. [Tu licha rycinka: na pierwszym planie 2 aniołków podtrzymujące wieniec, w którego środku mieści się w płomykach trójkąt, a w nim serce. Pod ryciną napis: Fulget ubiq; Trias. Z lewej strony wieńca budynek, z prawej lew leżący u stóp trzech pagórków]. Anno salutis nostrae 1717. Leopoli Typis S. R. M. & Confraternitatis SSS. Trinitatis. fol., k. 2 tyt. i k. 18 nlb., kolumn 2049 liczb., k. 23 nlb.

Zaczyna Profusus ad Deiparam, po czym pod herbem dedyk. Adamo Petro Tarło, palat. lublinensi; datum Leopoli in conv. ad S. Casim. 1716.

Od ark. C idzie Ad lectorem, aprobaty, elenchus, indeksy (ze streszczeniem kazań). Na końcu indeksów drzeworyt z przedstawieniem prasy drukarskiej z 3 drukarzami przy robocie i z podpisem: lucem dabit atra fuligo.

Każde z kazań ma inny pretensjonalny tytuł: Basis Universi, Beatitudo beatorum... itp. Uszykowane są wedle alfabetu. Kończy Index locorum... i Index rerum locupletissimus.

Jocher 4428. — Sygnety drukarskie II nr 52 (reprod. tytułu). — Enc. kościelna XXX 523. — Mecherzyński Hist. wymowy III 327. — Encykli. Orgelbr. XXVI 803.

Bibl. paraf. w Szywnaldzie — Czartor. — Czestwert. — Drohob. — Dzików — Krasin. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

WĘGRZYNOWICZ Gabriel († 1684). Specvlvm Sive Doctrina Brevis, Seruiens Informationi Confratrum, tam Spiritualium, quàm Saecularium, Confraternitatis Sacerdotalis, pro Defunctis in Ecclesia Pilsnensi, antiquitus erectae. Cvra & Svmpstv Eiusdem Confraternitatis. Ac Svperiorum Permissv in lucem Edita. Anno Domini 1679. Cracoviae, Ex Officina Georgii & Nicolai Schedel, S. R. M. nec non Jllustrissimi ac Reuerendissimi Dñi. Episcopi Cracoviensis Ducis Seueriae. Typogr. (1679). fol., k. tyt. i k. 4 nlb., str. 44, k. 1 nlb.

Na odwr. tyt. herb Trzebieckiego i wiersz Laur. Matuszowski, presb. pilnensis. — Następuje dedykacja Trzebieckiemu, podp. przez G. Węgrz., prezydenta kongregacji; dalej aprobata A. Kucharskiego i cytaty.

Od ark. A idą obszernie ustawy bractwa i zajmują całą część I (do str. 25). Właściwym autorem bractwa był sam Chrystus, potem św. Piotr. Baronius wspomina je pod r. 984, w diecezji krak. odnowił je Jak. Zadzik i otrzymał indulgencje. Na str. 25 sygnet drukarski (ręka Boga trzymająca kulę ziemską); na str. 26 drzeworyt: Chrystus z krzyżem.

Od str. 27 idzie Pars II: De privilegiis confraternitatis et indulgentiarum (pomieszczone tu przywilej Zadzika z r. 1631, dekrety kapit. krak., confirmację Urbana VIII z r. 1632 i indulgencje). — Na końcu całośrotonnicowa rycina: B. Joannes Canti offer Jesu et animae cor et animam meam. U dołu grzesznicy w piekle.

Jocher 8976.

Bibl. w Suchej — Jugiell. — Krasin. — Ossol.

— Zwierciadło albo Nauka Krótka dla informacji Braci Świeckich, bractwa kapłańskiego za zmarłych w Kosciele Pilźnieńskim fundowanego do druku podane Roku Pańskiego 1680. W Krakowie, w drukarni Jerzego i Mikołaja Schedlów J. K. M. typogr. w 8ce, k. 8 nlb. i str. 64.

Przypisał Helenie Tekli z Tęczyna na Wiśniczu i Jarosławin Lubomirskiej, wojewódzinie krakowskiej, ks. Gabriel Węgrzynowicz, proboszcz oficjal w Pilźnie.

— ob. Biezanowski Stan. (Fasciculus... 1684) — Brocki M. (Unio, Spectaculum 1684) — Frankowicz A. J. (Colossus 1659) — Węgrzynowicz Marcin (Fructus 1681).

Muczkowski Statuta 329, 331.

WĘGRZYNOWICZ Jan, pisarz miejski nowosamborski. *Arcvvs Trivmphalis In Auspicato Illustris & Magnifici Domini, D. Adami De Rudnik Biskvpski Vielunensis, Samboriensis, &c. Capitanei. Ingressu. Gentilitiae eius Sagittae in Orationibus Salutatorijs No 6. per Ioannem Węgrzynowicz, Ciuitatis Samboriensis Notarium nomine eiusdem Ciuitatis Extensvs. Nunc sub eius auspicijs Luci exhibitus Die 19. Mensis Aprilis. Leopoli, Superiorum permissu. In Officina, Michaelis Slozka. [Tytuł*

w prostokątnej ramce] (1666). w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. herb i wierszyk. Dedykacja po łac. Adamo Biskvpski, dat. Novae Samborbiae 12 april. 1666.

Jest to zbiorek kilku krótkich mów po łac. i po polsku: powitanie Adama Bisk. na starostwie z r. 1665; powitanie Jana Kaz., gdy przybył na polowanie (r. 1662); powitanie bisk. Stan. Sarnowskiego (r. 1664); powitanie J. Kaz. i Marii Ludwiki, gdy w r. 1660 osiem tygodni w Samborze bawili; powitanie Stan. Skarszewskiego (r. 1665); podziękowanie Stan. Woyazy, komisarzowi ekon. samborskiej (r. 1665). W tej ostatniej mowie wspomina „ziomka“ Grzeg. Vigilantiusa z Sambora, jako wielkiego doktora i akademika Kreśli znaczenie Sambora jako bramy wpadowej Moskwidinów, Tatarów, Ordyńców... Mowy są liche, pełne aluzji do herbów, makaroniczne — ale podają kilka szczegółów do historii Sambora i ekonomii Samb.

Bandtkie Hist. drnk. K. P. I 402. — Jocher III (za jedno bierze z Węgrzynowiczem).

Jagiell. — Ossol.

— Columnae IV quas ex corruptibili ligno Illustrissimus ac Magnificus Dominus D. Stanislaus Skarszewski Castellanus Woynicensis Magnae Gubernationis Cracoviensis Supremus Administrator, Drohobicensis etc. Capitaneus, gentilitio suo acervo aeternum omine bono duraturo supposuit in solenni nuptiarum cum Illustrissima ac Magnifica Domina D. Catherina Wierzbowska Illustrissimi olim ac Magnifici Domini D. Hieronymi Wierzbowski palatini Siradiensi conjugae relictae per eundem Illum Dnum Castellanum Varsoviae celebratarum per Joannem Węgrzynowicz publicum sacra auctoritate Apostolica et Civitatis Samboriensis notarium dedicatae die decima mensis Aprilis Anno Domini 1668. Zamoseii typis Academicis. fol., 5 ark.

Na odwr. str. tyt. herb Leszczyc; pod nim 10 wierszy łac. — Przypis prozą Stanisławowi Skarszewskiemu, gdzie znaleźć można wiadomości do życia Skarszewskiego. Univ. Wileń. — Zamoj.

— ob. Straszyc Stef. (Annalus 1668).

WĘGRZYNOWICZ Jędrzej († 1727). *Porta triumphalis laureis IX Candidatorum exornata. Cracov. typ. Univ. 1700. fol.*

Jocher 1478. — Łętowski Katalog IV 213.

WĘGRZYNOWICZ Józef Bartłomiej, prof. wymowy w Akad. Bipennis in Alto Sui Honoris Ascias, Illvstrissimo Domino D. Josepho Comiti à Tęczyn Ossolinski Capitaneo Sandomiriensi Praefecturam Suam auspiciant in plausum Evolans, Dum Inter solennes plausus & festivas acclamationes publicae laetitiae uotò Sandomiriae exciperetur A Josepho Węgrzynowicz in Alma Vniuersitate Crac: Philosophiae & Eloquentiae Auditore Officiosissimo Cultu Delineata. Annò Domini 1730 Die 14ta Februarii. Cracoviae Typis Iacobi Matiaszkiewicz S. R. M. Typographi. fol., k. tyt. i k. 24 nlb.

Na odwr. k. tyt. miedzioryt herbu. Dedykacja i panegiryk z pochwałami rozmaitych Ossolińskich od czasów Chrobrego. Czartor. — Dzików — Jagiell. — Ossol.

— **Majestas Crucis Sacrae Astrigero Carmelo Supereminens**, D. Joannes a Cruce, Redeunte Festiva suae Solennitatis Die In Inclyta Basilica S. Michaelis Archangeli PP. Carmelitarvm Discalceatorvm Cracov: In Publico Magni Auditoris Consessu, In forma Oratoria, Per M. Josephum Bartholomaeum Węgrzynowicz, In Alma Vniuersitate Cracoviensi Philosophiae Doctorem & Professorem. Demonstratus. Annò Quò se suprema in formam hominis humiliavit Majestas, 1736. Die vero 24ta Mensis Novembris. [Tu linia]. Cracoviae Typis Vniuersitatis. fol., k. tyt. i k. 24 nlb.

Na odwr. k. tyt. prymitywny miedzioryt herbu Stary koń z 4-wierszem. — Dedykacja Joan. Wielopolski, capit. lanck. (tu obserne pochwały rodziny i jej genealogia). — Kazanie na cześć Jana od Krzyża. Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— **Vestalis Divinior Ignis Eliae Custos**, D. Maria Magdalena De Pazzis, Recurrenre Annua suae Festivitatís Die, In Basilica Celeberrimi Conventus Cracoviensis Majoris, Perantiquae Regularis Observantiae, PP. Carmelitarvm in Arenis, In numeroso Magnorum hospitem concursu Stylò Oratoriò A Josepho Bartholomaeo Węgrzynowicz, Philosophiae & Tylicianae Eloquentiae in

Alma Universitate Cracoviensi Auditore, Demonstrata. Annò, quò Ignis Consumens descendit de Caelo 1731. Die 27. Maij. Cracoviae Typis Universitatis. fol., k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odwr. herb Szan., po czym dedykacja Józefowi Szaniawskiemu na 6 kartach. Dzików — Jagiell. — Ossol.

— ob. Bielecki Stan. (Naumachia) — Kwapiński Stan. (Species 1733).

WĘGRZYNOWICZ Marcin († 1717). Coronae Trivmphales, Ex augusto Sapiientiae Capitulo depromptae, V. V. DD. Primae Laureae Candidatis, Dym In Alma Vniuersitate Cracoviensi, Per Clarissimum & Excellentissimum Dominum, D. M. Casimirvm Straszynski, Philosophiae Doctorem, & Professorem, Collegam Minorem Artisticae Facultatis Decanvm, In Florentissima Nobilissimorum Hospitum corona. Artium, & Philosophiae Baccavlavrei Renvntiarentvr Amoris Fraternali & Gratulationis ergo A Martino Węgrzynowicz Eiusdem Laureae Candidato, Dedicatae. Anno Salutis 1679. Die 19. Mensis Septembris. Cracoviae, Ex Officina Schedeliana S. R. M. Typogr. fol., k. tyt. i k. 5 nlb.

Dedyk. Andrzejowi Węgrzynowiczowi proconsuli i 23 konsulom krak. (m. i. P. Fryzniekier, Hiac. Łopacki, M. Lochman, M. Śleszkowski, And. Belli, Bon. Briganti, Kaz. Cantelli, Ant. Lukini, Gabr. Ochocki, Stan. Wosiński, J. Schedel, Stan. Słowakowicz itp.). Potem wiersze łac. na cześć św. Jana Kantego, Baz. Olszyńskiego (prof. greki) oraz kandydatów (Behmowie i M. Bielecki). Na końcu: berła, sub ausp. Alb. Dąbrowski.

Akad. — Dzików — Jagiell. — Ossol

— In Nomine Domini, Amen. Fructus Avtvmnales, Ex Philosophia Naturali, Juxta mentem Aristotelis, & D. Thomae; Praesidente, M. Christophoro Sowinski, Philosophiae Doctore, Collega Maiore, Regio & Cursus Vladislaviano-Philosophici Professore, Custode Pilecensi, & Sanctae Annae Canonico. A M. Martino Węgrzynowicz, Philosophiae Doctore, Collecti, Et Publicè ad disputandum In Augusta D. Vladislai Jagellonis Aula, Propositi. Anno Dñi 1681. Die 21. Septembris, circa Horam se-

cundam post meridiem. Cracoviae, Typis Vniversitatis. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwrocie godło to jest stemma (lew i 3 gwiazdy) oraz 6-wiersz. Dedykacja stryjowi Gabrielowi. Potem konkluzje z Arystotelesa (ex octo libris Phisicorum). Jagiell. — Ossol.

— Quaestio physica, de natura, et arte, ex lib: 2do Phys. Aristotelis. Sub felicissimis Auspiciis Magnifici, Perillustri et admodum Rndi Domini, D. M. Francisci Przewoski, S. Th. Doctoris et Professoris, Collegae Majoris, Ecclesiarum Collegiatarum, SS. Omnium Crac: Praepositi, Scholastici Cureloviensis, Canonici ad S. Florianum, Canonizationis B. Joannis Cantii Procuratoris, Ordinarii per Dioecesim Crac: Librorum Censoris, Contubernij Hierosolymitani Provisoris, Almae Universitatis Cracoviensis Generalis, et Vigilantissimi Rectoris. A M. Martino Węgrzynowicz Philosophiae Doctore et Professore, Pro loco in Collegio Minori, publicè ad disputandum in Alma Universitate Crac: in Peraugusto DD. Theologorū Lectorio proposita. Anno Salutis, 1691. Die 3. Mensis Aprilis. Cracoviae, Typis Universitatis. fol., k. 2. Jagiell.

— In Nomine Domini Amen. Quaestio Ivridica, De Contractibus, Ex c. ad aures, de rebus Eccles: non alien: iuncta 1. iubemus & hoc ius porrectum. C. de sacros: Eccles. Pro Collegio Clarissimorum DD. Iureconsultorum Almae Universitatis Studij Generalis Cracoviensis. Per M. Martinum Węgrzynowicz I. V. P. Protonotarium Apostolicum, Seniore Contubernij Iuris peritorum, Ecclesiae Collegiatae Cracoviensis SS. Omnium Canonicum. In Lectorio Iuridico Publicae Disputationi, Proposita. Anno Domini 1695. Die 21. Mensis Aprilis. Cracoviae, Typis Vniversitatis. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Tęza brzmi: Utrum contractus tam nominati quam innominati... sine debitis solennitatibus de re ecclesiastica celebrati...valeant nec ne? — Dochodzi do rezultatu, że „contractus de re eccl. sine debita solennitate celebrati, si sint ecclesiae utiles, valent“. Przez solennitates

rozumie: konsens kapituly, autoritas episcopi, licentia Papae itp.

Dowody podaje z prawa kościelnego i pism komentatorów (Bartolus, Tyraquell, Gotfredus) oraz z wyroków Rotae i ze zbiorów decyzji. — Na końcu berła i sub ausp. Seb. Piskorski.

Czartor. — Ossol.

— ob. Andlikiewicz Wojc. (1714) — Balicki Fr. (1681) — Jędrychowski Szymon (1713) — Kozubski S. F. (1716) — Nadobski Wł. (1713) — Panisius (1713) — Pluciński (Leo 1717) — Słowakowicz Stan. (1693) — Sułkowski B. J. (1692).

Łętowski Katal II 213.

WĘGRZYNOWICZ Michał ks. Kazanie na zaczynającym się akcie solennym Koronacy Najświętszej Panny Maryi Niepokalanie poczętej obrazu w Kościele WW. OO. Franciszkanów w Przemyślu. Tudzież Beatyfikacyj Błogosławionego Bonawentury z Potencyi. Przy Wniesieniu Koron, Na pierwszych Nieszporach Roku 1777. dnia 7. Września Przez X. Michała Węgrzynowicza P. H. w tymże Kościele miane. w Lwowie w Drukarni Kazimierza Schlichtyna I. C. K. A. M. Typografa. 1777. w 4ce, k. 26.

Jocher 9010.

Ossol.

Węgrzynowicz Stanisław ob. Goszkowski Alb. (Legatus 1722).

Węgrzynowicz Wojciech ob. Gostumiowski Grzeg. (1642).

WEGSCHMIDT Jan Zachariasz. Christliche Lebens- und Sterbens-Gedancken Hat Zu letzter Ehrenbezeugung Dem Tit. nun-seligen Herrn Matthias Reichen, Gewesenen wohl angesehenen Kauffmann in Thorn, Am Tage seiner in der St. Marien Kirchen allhier geschehenen Beerdigung War der 29. Tag dieses 1714. Jahres... Thorn, Gedruckt bey Johann Nicola., E. E. Raths und des Gymnasii Buchdr. (1714). fol., k. 2.

Winieta tytułowa przedstawia trumnę na marach, przykrytą całunem.

Tor. Kop.

WEGSCHMID, Bogmechowski i Reichel. Das höchst beglückte Nahmens-Fest des Herrn Andreas Schults, Bürgers und Pfefferküchlers, Welches den 30. Nov. Anno 1714. einfiel, Wolten

mit wenigen Reimen begrüßen. Thorn, Johann Nicolai. fol., k. 1. Tor. Kop.

(Wegweiser). Kronn und Aussbund aller Wegweiser. Darinne verzeichnet seindt alle die Wege so gehen auss ...Londen in Engelandt, Copenhagen i. Dennemarck, ...Königsperg u. Danzig in Preussen, Riga u. Narva in Livlandt, Moskow und Nauogardia in Mosscouia, Vilna (die Wilde) in Littaw, Crackaw in Polen. Cölln 1597. w 4ce.

Ob. tom XX 287.

Weg-Weiser (Kleiner Pohnischer), oder Reise-Gefehrte: Das ist, Kurtze Anweisung zu denen in dem Königreiche Pohlen gewöhnlichen generalen Landes-Eintheilungen, und darinnen befindlichen vornehmsten Orten; Nebst einem General-Chärtgen von Pohlen und darzu gefertigten Register. Zum bequemen Gebrauche denen Liebhabern zum besten eingerichtet. Nürnberg, Zu finden bey Johann Christoph Weigels, seel. Wittbe (około r. 1730). w 8ce, k. tyt., str. 32, 1 mapa.

W przedmowie do czytelnika podnosi potrzebę podręcznej mapki Polski zwłaszcza ze względu na panujące tam teraz zaburzenia (troubles) i wojny. Zapowiedziano w Gdańsku ukazanie się dźżej mapy Polski, ale zanim ona wyjdzie, ukazują się teraz ta mała. Dodano do niej wykaz dróg (Reise und Postrouten). Starano się pokonać przy tym różne trudności — niech panowie Polacy wybaczą błędy językowe (crimen laesae majestatis linguae polonicae). Sami Polacy nie dbają o quantitas syllabarum. Następują objaśnienia mapki, wykaz prowincji i województw polskich, spis miast ważniejszych i rzek; dalej rejestr nazw miejscowych uwidoczniionych na mapie; wreszcie spis dróg prowadzących z Drezna, Lipska i Berlina do Polski i etapów (stacji). Podaje stacje na drogach do Warszawy, Krakowa, Gdańska i Królewca — wreszcie na drodze von Warschau nach Grodno wie der Hof 1729 gegangen.

Sama mapka liczy 31 × 20 cm. Nazwy polskie w brzmieniu często niepoprawnym (Wielicz, Przemisla, Kalitsch itp.). Nazwisko autora nie podane. Czartor.

Weg Zeiger Dess Wahren und allein Seeligmachenden Glaubens, Welcher sich dem Scrutinio Veritatis Oder Erforscher der Warheit, So neulich in

Lateinischer Sprach an das Licht gegeben, und beyde gar wohlübereinstimmen, Durch einen Priester der Soc. Jesu Zugestellet. Permissu Superiorum. Im Fürstlichen Kloster Oliva S. O. Cist. Drucks Georgius Franciscus Fritsch, Factor. Anno 1682. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb, str. 9—213, k. 1 nlb.

Dedyk. wojewodzie chełm. Działyńskiemu, podp. I. A. C. E. D. B. S.(oc.) J(esu). — Po czym przedmowa do czytelnika, w której autor oświadcza, że nawiązuje do pisma „Scrutinium veritatis“. — Ma niewątpliwie w myśli dzieło Hackiego z r. 1682, ob. t. XVIII 6.

Dziełko składa się z 14 rozdz. o wierze, sakramentach, mszy, relikwiach, św. obrazach, czyściu, wieczności itp. Wszędzie polemizuje z „Neu Evangelische“ (w formie pytań i odpowiedzi; zwalcza zwinglian, kalwinów, nowochrześciców, In-trów — głównie cytatami z Pisma św).

Inne dzieła, stojące w związku z pracą Hackiego, wymieniono w t. XVIII 6—7. Jocher 2962. Ossol. — Uniw. Wileń.

— (Unfehlbarer) oder... Einführung zum rechten Glauben. Braunsberg 1720. w 8ce.

— ob. Ernesti (polsischer 1682) — Kuschius M. (zur poln. Sprache 1646) — Michael Petrus (zur poln. Sprache 1696, 1709).

VEHE Maciej, socynianin, (bawił w Polsce, potem był rekt. w Siedmiogrodzie) (pseud. Glirius Matthias, Dorschius Dietericus, Nathanael Aelianus Matthanias?). De regno Christi. Coloniae 1578. w 8ce.

— Tractatus aliquot Christianae religionis. Ingolstadii 1583. w 8ce.

Bock Hist. I 402 pisze o tym dziele: videtur vel in Transsylvania vel in Polonia paucis exemplaribus impressus. — Istotnie Greg. de Valentia (ob.), odpowiadając na to dzieło, nazywa je drukowanym w Polsce. W tomie XVII str. 172 mój ojciec przez pomyłkę zamieścił go pod Glivius (zam. Glirius). — O jego boycie w Polsce pisze Wilkowski (obacz) na str. 87. Mówi, że przeszedł na judaizm (obrzezał się), a razem ze swym dyscypułem Fr. Davidis wielu ludzi w żydostwo sprośne wwiódł.

— ob. Paleologus (Defensio 1580). Ob. o nim Merczyng Polscy deisci 1911.

Vehr Frenai ob. Kaldenbach Melch. Benjamin (1684).

Weichard Jan ob. Wajchard — Kie-
leński Jan (1651).

WEICHART (Weichardt) Teodor, le-
karz Szcz. Potockiego (sztabsmedyk dy-
wizji ukraińskiej) († 1799). Anatomia
to jest Nauka Poznania Części ciała
ludzkiego, z rozkazu J. W. Stanisława
Szczęsnego Potockiego wojewody ru-
skiego Generała leutenaanta komende-
rującego dywizjami Ukraińską i po-
dolską Woysk Koronnych, orderów
Orla białego, S. Jędrzeja i S. Stanisława
Kawalera etc. etc. Ku pożytkowi fel-
czerów i cyrulików napisana przez
Teodora Weichardta J. K. Mei Aka-
demii Rzymsko Cessarskiej towarzysza
etc. w Krakowie 1786. Kosztem i dru-
kiem Ign. Gröbbla typ. i bibliop. w 8ce,
str. 222.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw.
Wileń.

— Anatomia to jest Nauka Poznania
Części Ciała ludzkiego. [Na drugiej k.
tyt.:] Anatomia to jest Nauka Poznania
Części Ciała ludzkiego. Ku pożytkowi
Felczerów i Cyrulików. Napisana Przez
Teodora Weichardta Konsyliarza J. K.
Mei Akademii Rzymsko-Cesarskiej To-
warzysza &c. Edycya Druga. [Tu ozdo-
bnik] w Krakowie 1793. Kosztem i Dru-
kiem Antoniego Ignacego Gröbbla. w 8ce,
k. 2 tyt., str. 266.

W „przemowia“ wychwala znaczenie nauki
anatomii. Zlecił mu ją napisać Stan. Po-
tocki, woj. ruski. Posiłkował się dziełem
niem. Ludwiga, prof. lipskiego, które to
dzieło w r. 1778 w Warszawie z manu-
skryptów wydał. Verba technica zachował
w języku łacińskim.

W cz. I omawia naukę o kościach; w cz. II
o powszechnym pokryciu ciała; cz. III
o wnętrznościach brzucha; cz. IV o wnętrz-
nościach piersi; cz. V o sercu; cz. VI
o mózgu i nerwach; cz. VII o narzędziach
zmysłów; cz. VIII o muskułach; kończą
tabela i spis książek do objaśnienia ana-
tomii potrzebnych (tu zestawia dużą lite-
raturę przedmiotu).

Ob. Ludwиг (Anweisung 1778).

Akad. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— *Commentatio Physica de Pharma-
copoliis rite constituendis quam autho-
ritate Amplissimi Philosophici Ordinis
die XVIII. April 1776. defendet...* Jo-
anne Christiano Weis Altdorfensi. Li-

psiae ex Officina Sommeri 1776. w 4ce,
str. 54.

Uniw. Warsz.

— *Dykeyonarz Magiczny czyli opi-
sanie Historyczno-Krytyczne wszyst-
kich Czarodzieystw &c. ich początki
wynalazców, sposobow działań, Cudow
fałszywych, z przyłączeniem uwag Fi-
zycznych i zdań wielkich ludzi.* Kra-
ków, Grebel, 1788. w 8ce.

• Druk zapowiedziany w katal. księgar. 1788;
zapewne nie wyszło.

— *List Imc. Pana a Trahciew do
Nauczycielow Filozofii w Polsce; Za-
praszając do Obchodzenia Pamiątki
Smierci Pana Woltera.* w Lipsku Roku
1781. w 8ce, k. tyt. str. 32.

Trahciew jest to odwrócone Weichart. —
Druk nie jest lipski, lecz warszawski.

Donosi o śmierci Woltera, wielkiego czło-
wieka. Stara się ten sąd uzasadnić. Był
to Francuz, a Francuzi są wyżsi od Niem-
ców i Anglików. Niemcy nie mają cha-
rakteru narod., Anglicy mają same przy-
wary. (Kto Angielczyka w pisaniu naślą-
duje, staje się obrzydliwym straszliwym).

Omawia kwestię religii, a zwłaszcza chrze-
ściejańskiej, i twierdzi, że zdanie Woltera
zgadzało się ze zdaniem teologów. Nie
był wprawdzie ortodoksem, ale też nie był
bluźniercą. Broni Pucelle i Kandyda. O to-
lerancji Woltera. (Cytuje „Pana Podcza-
szego w zamysłach swoich“). Tłumaczy,
dlaczego Wolter nie napisał Teodycei (jak
np. Leibnitz). Chwali jego „Historię uni-
wersalną“ (choć są tam pomyłki). Podnosi
jego talent literacki. Ubolewa nad „anti-
patią“ między nim a Rousseau (Wolter
miał cholere, a Rousseau melancholiję). Nie
może tylko zrozumieć, dlaczego Wolter
przy końcu życia został farmazonem i czego
w Łoży szukał. Wolter był wielkim czło-
wiekiem.

Karol Estreicher we wstępie do „Pism^o Wę-
gierskiego (1882). — Bentkowski Hist.
liter. II 461. — Smoleński Przewrót nmy-
słowy str. 166. — Badecki w Przegl. Bibl.
1909 II str. 59.

Dzików. — Jagiell. — Ossol.

— *Liguria czyli Panienska Uwie-
dziona Powieść przetłumaczona z Grec-
kiego. Zardrości Naszej godne Twe
chwile Trembecki.* [Tu ozdobnik: Amor
i Apollo]. Roku 1785. w 8ce, k. tyt.,
str. 29.

Na czele kursywą przedmowa (w której znów
cytowany Trembecki), skierowana do pa-
nienek niewinnych, którym się puszcza
włosk trzonowy. Dat. 12 sierpnia 1785
w Sawińcach na Podolu.

Rzecz nie jest oczywiście tłumaczona z greckiego. Jest to fikcja zwykła w tych czasach.

Występują w tej powiastce Liguria, Leukozja, Biblis. Biblis prowadzi Ligurię do gaju, tam ją spotyka bóg grecki i staje się jej kochankiem. W ten sam sposób, dodaje autor, panna N. została uwiedziona przez pana M. Panna N. dała się przebłągać i mieszka teraz w wygodnym pomieszkaniu. Całość odnosi się widocznie do jakiegoś rzeczywistego przypadku.

Gubrynowicz Romans polski str. 56. — W katalogu Grebla podana data 1781, niewątpliwie mylna. Czarator. — Jagiell.

— Gruntowna Nauka wychowania dzieci od czasu ich urodzenia aż do wieku doskonałego, dla rodziców troskliwych o zdrowie dzieci swoich w Polskim języku wydana przez T. Weichardta Kons. J. K. Mei Akademii Rzymsko-Cesarskiej Towarzysza. Kraków, Grebel 1788. w 8ce.

Druk zapowiedziany w Katalogu Grebla; zapewne nie wyszło.

— Odpowiedź na zapytanie jakim sposobem można częstemu dzieci zabójstwu zapobiedz, z rękopisu Weichardta wyięta. w 8ce.

Taki tytuł podaje katalog księgarski. Jest to zapewne identyczne z „Radą dla matek“.

— Przyczyny dla których się nie żenię Mysl O Stanie Mażeńskim wyięta z Rękopisma Jmć Pana Teodora Weichardta Konsyliarza J. K. Mei Filozofii Nauczyciela w Akademii Lipskiej Doktora Nadwornego J. W. Potockiego Starosty Olsztynskiego &c. [Tu ozdobnik: ul. Drukowane Roku 1787. w 8ce, k. tyt., str. 44.

Rozpoczyna list do Aleks. Kościńskiego, stolnika kołomyjskiego. Przedkłada mu swe myśli do osądzenia. — Dat. 26 stycznia 1785 w Sawińcach.

Treść jest następująca: Małżeństwo zostało złączone z religią, co jest błędem. Zrobiono je kontraktem bezterminowym, przez co stało się prawem tyrańskim. Przez to mężczyzna staje się na długi czas bezpożytecznym naturze (nie może płodzić dzieci tyle, ile by mógł). Przemawia więc za możliwością rozwodów. W razie nieplodności powinny być małżeństwa w każdym razie rozwiązywalne. Najlepiej, gdyby były zawierane na pewien czas (np. na 6 lat). Populacja by się zwiększyła, naród odbierałby wielorakie korzyści. Każdy małżonek miałby postać amanta, żona starałaby się być przyjemną. Zastanawia się

i wskazuje środki, jak temu zapobiec, aby dzieci zostały niezabezpieczone.

Na str. 26—7 przytacza wiersz J. Raciborskiego pt. Gwałt woli. Wiersz lichej. Mylnie bywa autorstwo przypisywane Kaj. Węgierskiemu.

Ob. Czartoryski (List 1787).

Akad. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Rada Dla Matek, względem Zapobieżenia Różnym Słabosciom I Chorobom, Którym Dzieci Od Urodzenia Swego Podlegać Mogą; przez T. T. Weichardta, J. K. Mei Konsyliarza Akademii Rzymsko-Cesarskiej Towarzysza Etc. [Tu ozdobnik: kosz kwiatów]. Za Przywilejem. w Warszawie 1782. Nakładem i Drukiem Michała Grölla, Księgarza Nadwornego J. K. Mei. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 417.

Dedyk. Adamowi Czartoryskiemu.

Rozpoczyna: Przemowa. Zwalcza tu zwyczaj leczenia się u starych bab i szarlatanów — zwłaszcza w chorobach dzieci. Jest to rodzaj zabójstwa.

Dzieło składa się z 31 rozdziałów: o urodzeniu, o żywieniu dzieci, o mamkach, o konstytucji dzieci; różne choroby dziecięce (odra, glisty, ang. choroba itp.); o znakach, jakie dzieci na świat przynoszą. Kończą ogólne przestrogi z pism JP. Tyssota wyjęte.

Giedroyć Źródła 1911 str. 869 (obszernie streszcza). Jagiell. — Ossol.

— Do Moiej Zony 1783. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb.

Mówi, że przechodząc ulicą usłyszał męczynne śpiewającego podaną tu pieśń (oczywiście fikcja). — Do egzemplarza Ossol. dodane na końcu pisane ręką nuty (zapewne utworu samego Weichardta?)

Zaczyna się: Już wszystkie chęci moje dopełnione — Dni najweselsze już do mnie należą — Ciesz miły ojcze lata nadwątłone... Takich stróf jest siedem, każda kończy się: Możeż być większa szczęśliwość na świecie. Wychwala swoją „Mimi“ i zapewnia ją o dozgonnej miłości.

Ossol.

— ob. Czartoryski (List M. Dośw., radząc, by się ożenił z Nipuanką 1787) — Ludwig Chr. (Anweisung 1778) — Węgierski Kajet. (Organy; on był wydawcą).

Gasiorowski Hist. medyc. II 205. — Encykl. Orgelbr. XXVI 629. — Giedroyć Źródła do dziejów medycyny 1911.

Weicher Ernest, Jakób, Ludwik ob. Weiher.

Weichsel ob. Wisła.

Weichselzopf ob. Hoffmann (1792) — Koltun — Plica.

WEICKERT Jan Kasper. Utrum Christus Augusto Imp. cognitus olim fuerit, nec ne? Praeside M. Georgio Wendio, Wrat. Gymnasii Thorun. Rectore et P. P. A. d. 23. Novembr. A. O. R. 1701 disputab. Respondens: Joh. Caspar Weickert, Mariae Insul. et opponentes: Joh. Antonius Raebnitz, Thorunens. Samuel Gallasius, Soldav. Prusus et Andreas Ketzler de Lipocz Nobil. Hung. H. L. Q. S. E Chalcographeo Thoruniensi. 1701. w 4ce, 1 ark. dr. Zapewne pisał Wende Jerzy, prof.

Czartor. — Jagiell.

Weickhman Gottlieb Gabriel, rajca i burmistrz gdań. ob. Weickhman Joach. Wilh. — Wernsdorff G. (1756) — Unsel (Trauerrede 1776).

WEICKHMAN Joachim (I), pastor ad S. Mariam w Gdańsku († 1729?). Abschiedsklage über Gottlieb Wernsdorff. Danzig 1729. fol.

— Bey Ankuufft des Joachim Hoppe auf dem Helicon des Gymnasii zu Danzig 1683. fol.

— An Nathanael Ernst Schmieden, wie derselbe mit Abschieds Gedanken umging. Danzig 1681. fol.

— Letztes Ehrengedächtnis zum Andenken der Concordia v. Bodeck, Andreae Bockmanni Eheliebsten. Danzig 1712. fol.

— Ab- und Anzugs-Predigt. Dantzig durch Joh. Zach. Stollen 1705. w 4ce, str. 98.

Czartor.

— D. Joachimi Weickhmanni, Pastoris Ad D. Mariae, Et R. Ministerii, Quod Gedani I. A. C. Profitetur, Senioris, Apologiae, Qua Justitiam Causae Suae, In Controversia De Polygamia Simultanea, Adversus Scriptum Mordacissimo Sali Involutum, Quod Nomine Viri Consultissimi Et Excellentissimi, Dn. Sam. Frider. Willenbergii, J. U. Doctoris, Ejusdemque Et Historiarum P. P. Et Athenaei Gedanensis Inspectoris, Et Titulo: Iterata Praesidia Juris Divini, Sese Effert Et Luxuriatur, Modeste, Sed Solide Protegit Ac Tuetur, Pars Prior Ipsius Doctrinae Veritatem

Et Pondus Sistens. Appendix Includitur Civitatis Gedanensis Ordinum Declarationem Innocentiae Autoris Injuste Laesae, Juxta Et Responsum Juridicum Regiomontanum Exhibet. Accessit Index Tripartitus. Lipsiae, Sumtibus, Haeredum Lanckisianorum, Anno MDCCXV. (1715). w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 3—344, k. 11 nlb.

Na odwr. k. tyt. dedykacja: Jndiciorum publicorum civit. Gedan. collegio. W niej opowiada początek swego sporu z Willenbergiem. — Po czym w przedmowie do czytelnika bliżej ten spór wyjaśnia i cytuje zdania innych jego uczestników. Spór rozpoczął się od kwestii, czy wolno żenić się z siostrą zmarłej żony. Zwolennicy takich małżeństw powoływali się na Stary Testament i na brak zakazu w Piśmie świętym. Przeciwnicy takich małżeństw podciągali je pod pojęcie poligamii i wykazywali niedopuszczalność poligamii. Spór ten trwał od dawna w kościele protestanckim (podobnie jak w katolickim). Willenberg (ob.), wystąpiwszy w obronie t. zw. poligamii, przeniósł ten spór na teren gdański i zawikłał się w polemikę z Weickhmanem. Za Weickhmanem oświadczyła się większość teologów gdańskich i Uniwersytet Królewiecki. Twierdzili oni, że „polygamia nunquam in Republ. judaica universaliter recepta fuit et inter Christianos nunquam fuit tolerata”. Spór toczy się głównie o poligamię patriarchów, a „locus controversus” to — Deuteronom. XXI 15—17. Weickhman zwalcza Willenberga wedle zasad logiki formalistycznej, a bez żadnego zmysłu dla egzegezy historycznej.

Inne pisma odnoszące się do tego sporu wymienilem w t. XXIV 471. — Już pierwój, bo w r. 1684, wziął w tym długotrwałym sporze udział Adam Gdacjusz (Kwestya o polygamiey — wt. XVII str. 63). Ossol.

(Weickhman Joach.). Abkündigung bey dem Tode Joachim Weickhmanns in der St. Marienkirche zu Danzig. Danzig 1729. w 4ce.

Gralath Gesch. Danz. I. — Benth. Hist. lit. II 235. — Łukaszewicz Kości. br. czes. w Wp. 257. — Tenże Hist. szkół I 422. — Goldbeck Liter. Nachr. 136—7.

Rozróżnić kilku Joachimów Weickh. było rzeczą trudną, może więc popełniłem pewne pomyłki?

O bibliotece tej rodziny ob. Reychman Bibliotheky gdańskie 1929.

WEICKHMAN Joachim (II). Catechetische Erklärung des göttlichen Sittengesetzes. Dantzig 1742.

— Der vergnüglich geführten Ehe des Aegidii Glagaus und Barbara Rosenauin. Danzig 1734. w 4ce.

— Gedicht an Christian Gottlieb Duisburg bey seiner Abreise nach Halle. Danzig 1758. fol.

— An Joh. Benjamin Schmidt bey seiner Abreise nach Leiden. Danzig 1758. fol.

— Die heilige Schrift. Dantzig, Thomas Schreiber 1731. w 8ce.

Jocher 2277 i 8.

— Toż:... 1749. w 8ce.

Może to on jest wydawcą tego dzieła?

(Weickhman Joach. II). Vorbitte und Danksagung in der St. Marienkirche wegen der Fieberkrankheit des Joachim Weickhmann. Danzig 1739. w 4ce.

WEICKHMAN Joachim Gabriel, syn Gabriela. De discordia civili reipublicae capitali praefatus parenti optimo Gottlieb. Gabrieli Weickhman consulatum in civitate Gedanensi susceptum an. 1756 d. 15 Kal. April. gratulatur filius obsequentissimus Gabriel Joachim Weickhmannus L. L. C. Vitembergae, Typ. Io. Frider. Schlomachi 1756. w 4ce, str. liczb. XXXII.

Kurdybacha Stosunki kultur. polsko-gdańskie 1937 str. 88 (o jego liście do Stan. Aug. z r. 1780) i str. 95 (o stow. „Deutsche Ges. der Wiss.“). Czartor. — Krasin.

WEICKHMAN Joachim Wilhelm (ur. w Gdańsku 1737). Dissertatio juridica de incongrua praxi doctrinae juris romani de restitutione in integrum ex capite metus et doli, praeside Martino Gottlieb Pauli juris utriusque doctore, juris et historiae professore publico ordinario et Athenaei inspectore die XX Junii A. R. S. 1758. in auditorio maximo ad disputandum proposita ab auctore Joachimo Guiljelmo Weickhmann Dantiscano. Gedani 1758. w 4ce.

Również ogłoszone w Acta secundi jubilai gimn. gedanen. 1758.

Lukaszewicz Hist. szkół I 422.

— Dissertatio Iuris Pvblicae Qvae Civitas Gedanensis Neqve Olim In Regni Germanici Fvisse, Neqve Hodie In Imperii Romano-Germanici Esse Potestate, Eivsque Formvla Contineri Vincitvr, Cvivs Partem Priorem In Academia

Vitembergensi Ad D. XIV. Kalend. Ianvar. Anni cIoIoCCLXVI. (1766). H. L. Q. C. Pro Licentia In Vtroqve Ivre Sine Praeside, Qvae Gratia Est Serenissimae Avlae Electoralis Saxonicae, Pvblice Tvebitvr Ioachimvs Gvilielmvs Weickhmann Gedanensis, In Patria Vrbe Aedis Atqve Xenodochii Ad S. Barbaram Cvrator. Literis Caroli Christiani DürrI, Acad. A Typis. [Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i str. 90 oraz str. 27 liczb. i 1 nlb.

Na odwr. tyt. cytata z Sarbiewskiego.

Zaczyna od wyliczenia pisarzy, którzy bronili zdania, że Prusy nie podlegały nigdy cesarstwu (Ludewig, Seyler, Gröttner, Heineccius, Ohl). Autor przyłącza się do tych pisarzy.

Wykazuje, że Germanowie mieszkali niegdyś nad Wisłą (wedle Pliniusza, Ptol., Pomp. M.), ale to nie znaczy, że cała ta ziemia pozostała częścią imperium germańskiego. Siedziby i dzieje Gotów. Początki Gdańska (Gotiscanzja). Cytuje źródła starożytnie, literaturę niem. i polską (nawet codicem polonicum Nacorssii Varmisii z Bibl. Załuskiel i z dedykacją kroniki Wizymirowi). O przybyciu Wenedów nad Wisłę (cytuje nawet Wulfstana), Pomorzanie i Kaszubi, Stosunki Karola W. ze Słowianami. Fata Pomeraniae saec. X. Założenie i najd. dzieje Gdańska. — Jak na owe czasy są te początki dziejów Pomorza nakreślone z wielką znajomością źródeł i krytycyzmem.

Część II dziełka tworzy rozprawa Paulo z osobną numeracją:

Ordinis iuridici in Academia Vitembergensi H. T. Decanus Martinus Gottlieb Pauli D. Digest. Infortiat. et Nov. Prof. Publ. Cur. Province. Consist. Ecclesiast. Scabinat. et Facult. Iurid. Assessor Lectori Benevolo S. P. D. (Na końcu:) Vitembergae. Literis Caroli Christiani DürrI. Acad. A Typis. (1766). w 4ce, str. 27 lb. i 1 nlb.

Pauli, będący sam gdańszczaninem, o tyle się nie zgadza z Weickhmanem, iż kładzie nacisk główny na kolonizację niemiecką w Prusiech wieków średnich. Prawo obowiązujące w Prusiech — to prawo niem. (chełmińskie) Przywileje zapewniają miastom i szlachcie pruskim osobne stanowisko.

Od str. 18—27 idzie obszerna autobiografia Weickhmana. Opisuje w niej swoje studia, zwłaszcza w Witemberdze u Paulo. Wspomina tu swą pracę „Sanctiones Karnovianae“.

Czartor. — Jagiell. — Tor. Kop

— Viro Illvstri Per-Magnifico Generosissimo Maximeqve Strenvo Gottlieb Gabrieli Weickhmanno Patro Svo Sanctissime Colendo Praeconsvlarem In Patria Vrbe Dignitatem Solemni Die XV. Kalendar. April. A. MDCCLXII. (1762). Avspicato Delatam Vna Cvm Caeteris Mvniis Gravissimis Pie Gratvlatvr Ac Vtrvm Sanctiones Karnkovicanae Vnqvam Gedani Vim Legis Habverint Pacis Anqvirit Devinctissimvs Ei Patrvelis Ioachimvs Weickhmann. [Tu ozdobna linia]. Vitembergae. Imprimebat Ephraimvs Gottlob Eichsfeld. (1762). w 4ce, k. tyt., str. XL.

Ded. prekonsulowi i Senatowi gdań.

Po wstępnych pochwałach dla członków Senatu i dla swoich profesorów opowiada o przyłączeniu Prus do Polski. O wolnościach przyznanych Gdańskowi. Wapomina spór o Żalagę i portorium. O wyznaczeniu komisarzy w r. 1569. Jak się gdańszczanie obawiali Karnkowskiego propter sacrorum causam. Przebieg komisji (rola Kleefeldy i Fridewaldy). Udział Royssiusa i opata Geschkna. Ostatecznie sankcje nie weszły w życie, bo gdańszczanie odpowiedzieli: se tam servilis non esse conditionis, ut in nolentes, reclamantes et protestantes quiddid statui possit.

Opiera się na Lengnichu, Pastorianu i Curickem; często prostuje przedstawienie u Thonana. Czartor. — Tor. Kop.

(Weickhmann Joach. Wilh.). Pleisz Athens Beschwerde über die Treulosigkeit des Herrn Joachim Wilhelm Weickhmann, Beyder Rechten Licenciaten, als er diese Wyrde in Wittenberg erhielt. Leipzig 1765. w 4ce.

— ob. Wernsdorf (Augusti III regis).

WEICKHMAN Joachim Samuel. Favstae Precationes Qvibvs Saecvlarem Pacis Olivensis Memoriam Patria Sibi Charissima Religiosissime Redintegratam Prosequitvr Praefatvs Nonnylla De Virtvibus Majorvm Hac Pactione Nobilitatis Joachimvs Samuel VVeickhmannvs S. S. Theologiae Doctor Hvjvsqve Professor Pvblicvs Ordinarivs Senatvs Ecclesiastici Assessor Et Ad OO. SS. Praepositvs. M.D.C.C.LX. (1760). Gedani A Thoma Johanne Schreiberov. w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 58.

Dedyk. Burggravo praesidi consulibus ged-

Jest to rozprawa: De virtutibus Gedanensium trans. pacis olivensis.

Wysławia znaczenie cnót obywatelskich. Powołuje się na pisma Hume'a, Monteska, Fryderyka II (Antimachiawelli). Takie cnoty okazywali Gdańszczanie, a zwłaszcza fidem in principem (Jan Kazim.). Chwali Polskę za okazaną tolerancję religijną (immunitas sacrorum — pacis oliv. donum), oraz za zapewnienie liberae negotiationis (handel). Omawia sprawę Koenigsmarcka i jego uwolnienie. Kończy pochwałami Boehmego i Lengnicha i innych uczonych Gdańszczan. Czartor.

— Frohe Glückwünsche wegen der Secular-Feier des Olivischen Friedens. Marieburg 1761.

WEIDA Marek, kaznodzieja w Lipsku. Der Spiegel hochloblicher Bruderschaft des Rosenkrantz Marie, der aller reinsten Jungfrauen, vff begere, der durchlauchtigen hochgebornen Fürstin, vnd frauen, frauen Barbara geborn auff koniglichen Stamm czu Poln Hertzogin czu Sachssen. Lantgrauin in Doringen vnd Margrauin czu Meyssen, czu Leyptzk gemacht, vnd gedruckt. [Pod tym czerwono druk tytułem w wieńcu Madonna; u jej stóp pod wieńcem gromada kłęzących niewiast. W prawym rogu na tarczy pięciopolowej Orzeł polski i Pogon, w tarczy środkowej herb saski]. (1515). w 4ce, k. liczb. CXXXVII i k. nlb. 10.

Druk gocki.

Na karcie CXXXVI recto u dołu: Gedruckt itzu Leyptzk, durch Melchior Letter, in der Hawstrasse. Anno dni Tausent, funffhundert, funfftzen, in der Fasten, am Sonabendt noch dem Sontage Reminiscere.

Na odwr. k. tyt. list księżnej saskiej a królowej polskiej do autora: Dem .. andechtigen Ern (sic) Marcus von Weida, der heil. Schrift Leszmeister und prediger zu sant Paul czu Leyptck... .. Barbara von gots gnaden, geborn ausz koniglichem Stamm von Poln, Hertzogin czu Sachssen etc. Unsere eigene handschrift... .. Begeben czu Dreszen Sontags noch Michaelis Anno XV. vnd XIII.

Po czym na karcie 2 drzeworyt z M. Boską, odbierającą hołd od tłumu (z księciem i księżną na czele), i przedmowa autora do ks. Barbary. Idzie ona aż do k. 11 recto. Od k. 12—135 tekst dzieła.

Treść stanowi uzasadnienie kultu M. B. i bractwa różańcowego ku jej czci. — Jak bractwo powstało za Fryd. III. — Jaki ma cel. — O wpisywaniu się do

bractwa. — O odmawianiu psalterza M. B. — O śmierci Jezusa i miłości M. B. itp. W tekście kilkanaście (15) całostronowych drzeworytów na temat czci różańcowej. Jedna z rycin znaczona: H. S. (może Steiner).

Na k. 126 recto cenzura Jana Antoniego, inkwizytora hereticae pravitatis z r. 1514. Kończy rejestr treści oraz na ostatnich sześciu stronach: Die VII gaben des heil. Geistes.

Quétif Scriptor. II 81. — Nagler Monogr. III 586. Czartor.

WEIDMANNUS Jan Karol. Positiones theologicae ex praefatione et articulo I August. confessionis de Deo, quarum partem priorem tuebitur... Gedan Typis Thomae Joannis Schreiberi 1743. w 4ce, k. 2 nlb., str. 18. Jagiell.

WEIDMANN M. Glückwunsch bey der Genesung, Zurückkunft und dem Geburtstfest des Königs in Pohlen. fol.

WEIDMANN Maurycy Jerzy. Selecta Bibliotheca varii generis librorum exoticorum venalium in officina lipsiensi Weidmanniana. Catalogus librorum theologico-historico-pontiforum qui venales extant Lipsiae et Warsaviae in officinis Weidmannianis 1749. w 8ce.

— Catalogue des livres français et italiens qui se trouvent à Varsovie chez Maur. Georg. Weidman libr. de S. M. roi de Pologne. 1730. w 8ce, k. nlb. 194. Krasiń.

— Catalogue de livres français et italiens qui se trouvent à Varsovie chez... Nro XI. 1738. w 12ce. Czartor.

— Catalogue de livres français et italiens qui se trouvent à Varsovie dans la boutique du J. M. Weidmann 1744. w 12ce. Czartor.

— Catalogus librorum qui prostant in officina M. G. Weidmanni, Bibliopolae Regii, Varsaviae. In loco Mariae Villa dicto. No XI. w 8ce.

— Catalogus librorum qui prostant in officina M. G. Weidmanni, Bibliopolae regii Varsaviae. In loco Mariae Villa dicto No XI 1730 w 8ce.

— Catalogus librorum qui prostant in officina M. G. Weidmanni Bibliopolae Regii Varsaviae in loco Mariae villa dicto N. XI 1732. w 8ce, k. 58. Jagiell.

— Catalogus librorum qui prostant in officina Weidmanniana. Varsaviae Nro XI 1733. w 12ce. Czartor.

— Supplementum I. ad Catalogum librorum qui prostant Varsaviae in officina Weidmanniana 1732. w 12ce. Czartor.

— Supplementum II. ad Catalogum librorum qui prostant Varsaviae in officina Weidmanniana mense Augusto. w 12ce. Czartor.

Weidman Paweł ob. Bogusławski (Cud mniemany 1794) — Górnicy (1779) — Matki jakoż więc (1782).

Tłumaczem „Matek“ był zapewne Zabłocki, Galle W. Bogusł. 1925 str. 125. — Bernacki Teatr II (passim).

Weidner Grzegorz ob. Moller Henr. (Ad 1552).

WEIDNER Jan, kaznodzieja w Augsburgu. Instrukcja jakim sposobem historia o męce y o Śmierci Pana Jezusa Krystusa czasu świętego Postu na każdy dzień w tegodniu z najmłodszymi dziećmi i doma i w szkole przez spytańie y odpowiedź może być rozebrana, ku nauce podana od Jana Weidnera, Kaznodziei Nieodmienioney Konfessyi Augustyańskiej przy kościele S. Ulderyka w Auszpurku. Roku 1725, wiernie na język polski przekładana z przydatkiem o Chwalebnym Zmartwychwstaniu Pańskim. w Toruniu wydrukował Bogumił Sławomir Wecoldt. 1746. w 16ce. kart 12. Jagiell.

WEIDNER Paweł. Loca praecipua Fidei Christianae collecta et explicata a Paulo Weidnero Philosoph. ac Medicinae Dre ex Iudaismo ad fidem Christi converso. Cum Gratia et privilegio Caes. ad decem. Viennae Austriae. (Na końcu:) Viennae Austriae excudebat Raphael Hofhalter Anno 1559. w 4ce, k. 7 nlb., str. 411 i k. 5 nlb. Hofhalter to Rafał Skrzetuski. Ossol

WEIER. Strena nuptialis D. Mart. Stobaeo Reipubl. Mariaeb. senatori. Dantisci 1612. w 4ce.

Veier Hermann ob. Loeaechius Andr. (Eudoxia 1604).

Weier Martinus ob. Wedzicki Simon (Disputatio iuridica 1602).

Weigel Em. ob. Propositiones (1772).
WEIGEL Hans. Habitus praecipuorum populorum... Nürnberg 1577. fol.
 Ob. pod: Amman.

— Toż... populorum, tam viro-
 rum quam foeminarum singulari arte
 depicti. Trachtenbuch: Darinn fast aller-
 ley und der fürnembsten Nationen die
 heutiges tags bekand seyn, Kleidungen,
 beyde wie es bey Manns vnd Weibs-
 personen gebräuchlich, mit allem fleiss
 abgerissen seyn, vor zeiten durch Hans
 Weigel... Jetzo aber von Newen... auff-
 gelegt. Zu Vlm, In Verlegung Johann
 Görllins Buchhändlers, gedr. d. Balth.
 Kühnen, 1639. fol.

Zawiera 220 ubiorów, między innymi stroje
 z Inflant, Gdańska i Polski (3 polskie
 ubiory).

Rosenthal w r. 1910 cenil na 850 m.

Weigel (Wicelius, Wosgelius) Jerzy
 ob. Mączyński J. (Lexicon 1564) —
 Pac (Confessio).

Wotschke w Archiv. für Reform. Gesch.
 XVIII (1922) Heft 1. — Tenże Abraham
 Culvensis (str. 239 i n.). — Tenże Verge-
 rio (w Altpr. Monatschr. 1911) str. 255. —
 Baryczowa Aug. Rotundus 1936 str. 29.

WEIGEL Krzysztof. Polonia et Lit-
 huania accurante curatius... Christoph.
 Weigelio. Norimbergae (1711).

Mapa 275 × 33,5 cm, będąca przerysem
 mapy Valka (ob.). — Obacz o niej Rasta-
 wiecki Mapografia str. 43 nr 102—3.

— Prussia integra... (mapa).

Rastawiecki l. c. str. 91.

— Ukraina seu Cosacorum regio,
 Walachia, Moldavia et Tartaria minor.
 Norimbergae... (mapa).

— Livoniae et Curlandiae tabula...
 (mapa).

— ob. Łubieński Wład. (Świat 1740;
 tu jego mapa) — Uz (mapa 1773, 1788).

Weigel Walenty (ur. 1533 † 1588)
 ob. Arnold (Kirchen und Ketzler Hist.
 1699).

Enc. kośc. XXX 432. — Był zwolennikiem
 Paracelsa.

Weigenheim Jerzy, pastor wschowski,
 ob. Galliculus Melchior (1606).

Weihard ob. Weyhard.

(Wejher Ernest). Planctus sepul-
 chralis in obitu Ernesti Weyher Pala-

tinidis Marienburgensis. Brunsbergae,
 Georg Schönfeld. (1617). w 4ce, k. 16.

Pod dedyk. wiersz podp. Martinus Gold-
 bach. — Pod herbem: Samuel Grabski, —
 Na ostatniej karcie (D₄): Żaloba Ant.
 Weihera, wiersz pol. Ossol.

— ob. Informacya krotka, że Bo-
 russi non ligantur (tu dużo o nim).

Wejher Jakub ob. Chełchowski Henr.
 (Wieś 1634) — Dębolecki J. (Wróźbit
 1638) — Kieleński Mart. Albr. (Pallas
 1652) — Trebnie Stanisław (Kazanie
 1657) — Wassenberg Ewerh. (Congra-
 tulatione 1646).

Niesiecki IX str. 269. — Gazeta Warszaw.
 1860 nr 78. — Kwiatkowski Wład. IV
 str. 66. — Święcki Hist. pam. II 271.

Wejher Jan, wojew. chełmiń. (ur.
 1580 † 1626), ob. Birkowski Fabian
 (1627) — Czartoryski M. (Mors martia
 1611) — Dachnowski J. (Chorągiew
 1643) — Wassenberg E. (Congratu-
 latio 1644).

Siarczyński II 298. — Niesiecki (j. w.). —
 Niemcewicz Panowanie Zyg. III, I 283,
 III 315. — Święcki Hist. pam. II 270. —
 Starowski Monumenta 748.

Wejher Ludwik (I) († 1617) ob. Eucho-
 lius J. (Oratio 1594) — Kmita Ł. (Par-
 thenicae sodalitates threni 1594) —
 Kurdwanowski (Kaz. pogr. 1614).

Siarczyński Obraz II 299. — Święcki Hist.
 pam. II 272. — Niesiecki (j. w.).

Wejher Ludwik (II) ob. Castanniza J.
 (Pugna 1644).

WEIHER Ludwik (III). Sposób od-
 prawowania nabożnego passyi w post
 wielki dla Archikonfraternii Rożaniec
 S. w Kościołach WW. OO. Domini-
 kanów y w innych gdzie iest introdu-
 kowany Rożaniec S. Jaśnie Wielm.
 JMP. Franciszkowi na Zakrze y Nowo-
 sielu Nowosielskiemu Staroście Łukow-
 skiemu etc. etc. Rotmistrzowi chorągwi
 Pancerney Woysk Polskich J. K. M.
 Fundatorowi Konwentu Zofiborskiego
 Dominikanskiego, nayosobliwiey Roża-
 niec S. kochającemu dedykowany y do
 druku podany przez X. Ludwika Wey-
 hera General. Kaznodzieie Z. D. S.
 Roku 1735. w Warszawie, w druk.
 JKM. Rptey Schol. P., 1735. w 8ce.
 Jagiell.

Weiber Ludwik (IV) ob. Gräbern (o loterii pruskiej 1771).

Weiber Marc. Wład. ob. Czartoryski Mik. Jerzy (Mors 1611).

Juszyń, II 436.

Siarczyński Obraz II 300. — Niesiecki (j. w.). — Niemcewicz Panow. Zyg. III 443. — Niemcewicz Pamiętniki II 370. — Starowski Monum. 743. — Święcki H. pam. II 273.

Weiber (Weicher) Melchior ob. Tu-
czyński Piotr (In obitum 1591).

(Weiber Mikołaj). Rytm Żałobny...
na pogrzeb Mikołaja Weihera woje-
wody chełm. W Toruniu, drukował
Michał Karnał 1647. w 4ce.

Znał niegdyś ks. Osieński taki druk.

— ob. Dachnowski Jan (1643) —
Sarbiewski Mac. Kaz. (Lyricorum 1625).

Lelwel Bibl. ks. II 227. — Święcki Hist.
pam. II 271. — Siarcz. Obraz II 299. —
Kwiatkowski Panow. Wład. 1, 22, 266. —
Starowski Monum. 749. — Niesiecki j. w.

Weiber (Wajher) Zygmunt ob. Dach
Szym. (1652).

Weiberopolis (?) ob. Calvaria (Bens-
heimer).

Weiberowa Katarzyna ob. Kościński
Aleks. (Officium 1651).

(Weiberowa Maria). Weiherische
Vermählung mit Maria Henrica von
Weiher gefeiert. Danzig 1757. fol.

Weiland Jan ob. Gespräch (1725).

(Weinberg Krzysztofor). Gamelia
pro more ex amore, in Honorem hy-
meneum virtute et fide Praestantissimi,
Spectatissimique Viri-Iuvenis Dn. Chri-
stophori Weinbergii, Civis et Mercatoris
Lesnensis primarii, Sponsi, cum Vir-
gine lectissima, pudicissima Regina,
Reverendi, Clarissimique Viri, Dn.
Esaiæ Gosky P. L. C. Archidiaconi
Wincigens. Opt. merentis, filia unica;
26 Ianuar. Anno h. Seculi LI. Lesnae
celebrandum, rite condecorandum, et
pie confirmandum, a bene faventibus,
consanguineis, amicis scripta, dicata,
praebita. Lesnae, typis Wigandi Fu-
nccii. (1651). w 4ce, ark. C₃.

Po łacinie i niem. wiersze.

Wrocław, miej.

Weinreich Hans († 1553) ob. Al-
brecht (Lied wie der Hochmeister Ma-
riam anruft) — Luter (1520) — Moswid

(1547) — Seklucjan (Wyznanie 1544,
Katechizmu tekst 1545, Katechismus
1547).

Wotschke Gesch. der Reformation 1911
str. 94—8. — Gehrke Das Ebert Ferber
Buch 1892. — Brenstein w Przegł. Histor.
III 98 (Druki litewskie). — Warmiński
And. Samuel 1906 str. 549.

WEINREICH Jan Wilhelm. Disputatio
philosophica de pluralitate mundorum
quam praeside Friderico Bormanno,
prof. publ. ord. autore ac studiorum
suorum promotore aetatem colend. in
auditorio maximo d. Iunii 1715. Tho-
runii, Impressit Ioh. Nicolai nob. sen.
et gym. typog. w 4ce, str. 88.

Kraśń

(Weinreiss M.). Klag und Trost
Gedichte, über das Absterben des Hn
Michaelis Weienreiss, geschrieben von
guten Freunden und Bekannten. Elbing
gedruckt durch Achatz Corellen 1647.
w 4ce, k. 6.

Czartor.

Weinrich Jerzy ob. Recessus Jac.
(Disputatio 1638).

Weir Jan ob. Czosnowski (Deziozis).

WEISBACH Jan B. Manifest Jana
Bernarda von Weisbach. [Przy tym:]
Deklaracya Panów Polskich, znajdu-
jących się w Gdańsku — uznających kró-
lem Kurfurstą Saskiego. (Datow. :) Kijów
d. 18. Lipca 1734 r. fol. 1 ark.

W języku cerkiewnym.

Kraśń

Weisenborn Jan ob. Buddeus (1725).

Weisheit ob. Wolter Steph. (1704).

Weiskopf Adam ob. Pontanus (1601).

WEISS. Przyjaciel dzieci dzieło ty-
godniowe oryginalnie w języku Nie-
mieckim przez Pana Weissa wydane,
na polski przetłumaczone dla zabawy
i domowej edukacji dzieci, bardzo
użyteczne. przez JJ. PP. L. J. M. KK.
PPrów i K. B. przetłumaczone. w War-
szawie w Drukarni XX. Missyonarzow,
1789. Tom I str. 311. — Tom II str.
330. — Tom III str. 313. — Tom IV
str. 322. — Tom V str. 333.

Jest to notatka wycięta z jakiegoś dawnego
katalogu księgarskiego. — Format nie
podany.

Weiss Albert (pseudon.) ob. Bia-
łęcki Wojciech.

Weiss Anna Regina ob. Schelguig Sam. (Vota).

WEISS Gotfried (I), prof. w Toruniu († 4 maja 1714). Q. D. B. V. De Cosacis, Dissertatio Historica, Quam Inclytae Facultatis Philosophicae permissu, publicae ventilationi submittunt M. Godofredus Weissius, Thorunio-Borussus, Praeses, & Respondens Joh. Joachimus Möllerus, Sommerfeld. Siles. Phil. Bacc. In Collegio Majori Principum, d. 7. Junij, A. M.DC.LXXXIV. (1684). Editio Secunda. Lipsiae Typis Christiani GötI. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Dedyk. Greg. Schönknechtowi i innym ławnikom tor.

Sklada się z 10 tez omawiających: Cosacorum nomen (z tureckiego kasak, praedo); inne ich nazwy; ich dzieje; stosunek do Polski; o Kozakach polskich i dońskich; ich inkursje na Śląsk; Chmielnicki; ich wyprawy na Carogród. Korzysta z kronikarzy i historyków polskich wieku XVI i XVII (Heidenstein, Kromer, Piasecki, Jak. Sobieski, Starow., Hartknoch itp.). Cytuje też rozprawę Schurzleischa o Stef. Ratzinie (1683).

Na końcu trzy twierdzenia do obrony m. i.: „Ratio status non licita modo, sed et necessaria est“.

Przedrukowane w „Meletemata“ Jaenichiusa. Ossl. — Tor. Kop.

— Eruditionem subsidium studii Theologici necessarium ductu Petri Jaenichii Rect. et Prof. publ. d. XXIII. Febr. a. cIoIoCCXIII. (1713). disputatione asseret et defendet Respondens Godofr. Weissius. Thorun. Gymnasio valedicturus. Thorunii impress. Joann. Nicolai. w 4ce, k. 12.

Jocher 2583. — Czartor. — Ossl.

— De Bethesda et miraculo ibi edito. A. MDCLXXXI. Editio secunda Gedani, impr. Rhetius 1701 (2 części). w 4ce. Król. w Sztokholmie.

(**Weiss Godofr.**). De Tiara Doctorali Philosophica Viro-Iuveni Prae-Eximio, Praestantissimo Atque Politissimo Dn. Godofredo Weissio, Thoruniensi, Anno Salutis M.DC.LXXXIII. die 25. Ianuarii, Suo merito collata gratulabantur Patroni, Praeceptores, Amici. Lipsiae, Literis Scholvinianis. (1683). fol., k. 2.

Praetorius Athenae str. 221. — Zernecke Entwurf str. 37. — Tenze Thorn. Chronika str. 390 i 441.

Było widocznie dwóch Godofr. Weissów, obaj profes. toruńscy. Wrocław. miej.

WEISS Gotfried (II). Den wahren Grund zu einer glücklichen Ehe Wolte Als der Tit. Herr Cyriacus Nesselmann, Beliebter Bürger Kauff- und Handels-Mann allhier, Mit der, Viel-Ehr-Sitt- und Tugend-begabten Jungfer Christina Maria, Des Wohl-Ehrwürdigen Hochachtbahren und Hochgelahrten Herrn M. Peter Jänichen Der Deutschen Gemeine, in der Alten Stadt in Thorn Höchstmeritirten Seelsorgers und des Gymnasii hochberühmten Rectoris und Prof. Publ. Ordinarii Aeltesten Jungfer Tochter Anno 1727. den 18 November Seinen Hoch zeitlichen Ehren-Tag In vollem Vergnügen höchst feyerlich begieng, vorstellen Und zugleich alles beständige Wohl Ihnen von Gott erbitten... Thorn, Gedruckt bey Joh. Nicolai E. E. Hochw. Raths und Gymn. Buchdrucker. fol., k. 2. Tor. Kop.

— Zu der Verlassenen Einsamkeit, Und Lobenswürdiger Antretung des Ehestandes Des Ehrengachten Hn. Johann Ernst Vasoldts, Vornehmen Burgers, Kauff- und Handelsmannes allhier, Mit der Viel-Ehr-Sitt- und Tugendreichen Jungfr. Benigna, Des Wohl-Ehrenvesten, Nahmhaften und Wohlweisen Hn. Joh. Heinlings, Wohlverdienten Schöpffenmeisters der Altstädtischen Gerichte, Eheleiblichen jüngsten Jungfer Tochter, Am 27. April. des 1706. Christ-Jahres, Wolten in schuldigster Observantz von Herten Glück wünschen Innen-Benandte. Thorn, druckts Joh. Conrad Rüger, E. E. E. Raths und des Gymnasii Buchdrucker. fol., k. 2. Tor. Kop.

— Als dem Magnifico Hoch Edlen, Hochweisen und Hochgelahrten Herrn Herrn Simon Weiss, Höchst-meritirt gewesenen Raths-Eltesten, Ober-Kämmerherrn und Scholarchen Durch einhelligen Schluss Derer Väter dieser Stadt den 7. April Anno 1734. Das Hohe Praesidirende- und Burgermei-

sterliche Ampt aufgetragen wurde, Wolte seine Pflicht und Schuldigkeit in einer geringen Gratulation observiren Dero Verbandester Diener und Vetter... Thorn Gedruckt bey Joh. Nicolai E. E. Hochw. Raths und Gymn. Buchdrucker. fol., k. 2. Tor. Kop.

— Hochzeit Reime, auf das verliebte Paar Herrn Joh. Zöllers und Jungfrau Benigna Zerneckin aufgesetzt von... In Thorn gedr. von Joh. Cöpselius. fol., k. 1. Czartor.

— ob. Oloff (Nuptiis 1714).

Weiss J. ob. Maczewski J. (1740).

WEISS Jakob (I). [Gazeta polska w Gdańsku w r. 1656].

Löschin Geschichte Danzigs I 305, 366, 385, a za nim wszyscy inni, podają, że wydawał w r. 1656 w Gdańsku „gazetę polską“. — (Ob. np. Bolte Das Danziger Theater 1895 str. 66; ks. Alfons Mańkowski w Roczniku T. N. toruń, 1911; za nimi Askenazy Gdańsk 1919 str. 218).

Nie sądzę, aby tak było. Wiadomość ta opiera się na układzie między J. Weisssem a wdową po druk. Rhetem. Ale z układu tego nie wynika, jakoby chodziło o „gazetę polską“, tylko raczej o jakąś niem. „Zeitung“ (poln. Novellen) z nowinami odnoszącymi się do Polski.

WEISS Jakob (II). Q. D. B. V. De Anatocismo... Exercitatio Sabbathina XLVIII. (vide I de Ambit. Iurisp. resp. I. S. Schultz) D. 4 Septembr. 1723. Respondens Iacobus Weiss, Gedan... Gedani, Typis I. D. Stollii. w 4ce.

— Q. D. B. V. De Caede Furiosi Melancholici Et Noctambuli, Exercitatio Sabbathina LIII. (vide I de Amb. Iurisp. resp. I. S. Schultz) D. 6 Novembr. 1723. Respondens Iacobus Weiss, Gedan... Gedani, Typis Viduae I. D. Stollii. w 4ce.

— Q. D. B. V. De Societate In Aeternum Contracta... Exercitatio Sabbathina XLIV. (vide I de Amb. Iurisp. resp. I. S. Schultz) D. 29 Maji 1723. Respondens Iacobus Weiss, Gedan... Gedani, Typis I. D. Stollii. w 4ce.

Weis Karol ob. Toryani Jan (Decisiones 1777).

Weiss Michal ob. Albinus Michal (Christlicher Gesang 1649, Nachricht des Schauspiels 1651, Christl. Klag-Ode

1648, Die aller. Empfangnuss 1636 i inne liczne jego wiersze).

Był to wierszopis nader płodny, który ogłosił drukiem przeszło 80 utworów. Podam je w dopełnieniach pod Albinus, gdyż tego nazwiska używał (podobnie zresztą jak kilku innych Weissów). — Życiorys jego ogłosił Neubaur w Zeitschr. des westpr. Gesch. Vereins Heft 53 (r. 1911). Tu zestawił też jego pisma.

WEISS Szymon (1623 † 1688). Gnosis gnoseon seu scientia scientiarum, oder Vornehmste Wissenschaft des Wol-Ehrwürdigen Gross Achtbaren, und Hochgel. Herrn M. Johannis Holfeldii zum Brieg im Gross Glogau gischen Fürstenthums gelegen XIX. und denn zur Lissa, bey dero Evangelischen Gemeinde ungeänderter Augspurgischer Confession X Jahr gewesenem trew-fleissigen Pastoris und Pfarrers; wie auch des Ehrwürdigen Ministerii in Gross Polen Confessionis. Welcher im Jahr MDCLII, XXIV Aug. der Tag des Heiligen Apostels Bartholomaei, da er auff der Cantzel, als ein Wächter auff der Hut gestanden, seinen lieben Schöfflein und Pfarr-Kindern Gottes Wort rein und lauter geprediget, mit einem Schlagfluss befallen, den XXVII. nach mittage, 2 viertel auff 2 Uhr auff das Blut und Leyden seynes gekreuzigten Iesu Christi (den Er noch vor seinem Ende, ob Er wol sonst nichts reden können hat angeruffen) Selig verschieden, und denn in sein zubereitetes Ruhkammerlein in der Kirchen Augspurgischer Confession, mit Christlichen Ceremonien den 11. Sept. ist eingesetzt worden. In einer vornehmen und ausehnlichen Versammlung abgebildet. und auff Begehren zu Papier gebracht durch Simon Weissen Thorun. der gedachten Gemeinde Diaconum in Lissa. Gedruckt zur Pol. Lissa bey Wigand Funcken. w 4ce, sygn. G.

Jagiell. — Wroclaw. miej.

— Privilegia Iustificatorum, Oder Freyheiten der Kinder Gottes. Auss dem V. Cap. der Epistel S. Pauli an die Römer vers. 1. 2. 3. 4. 5. Nu wir denn sind gerecht worden durch den Glauben etc. Bey Christlicher und

Volckreicher Sepultur Der Wol Erbahren Viel Ehren und Tugendreichen Frawen Margarethen Burgstallerin, Gebohrne Lyhrin, Des Ehrenverten, und Wolbenambten Herrn Iohannis Burgstallers, fürnehmen Bürgers und Handelsmannes in Lissa, Hertzgeliebten Hauss- und Ehewirthin, Welche in wahrer und biss an ihren letzten Seuffzer beständiger Erkändtnüss und Bekändtnüss Ihres einigen Erlösers Iesu Christi, im Jahr MDCLII. den letzten Octobr. des Nachts drey viertel auff 12. Vigilia aller Heiligen, nach achzenwöchiger aussgestandener Niderlage, Selig eingeschlaffen, in die zahl der Heiligen in Himmel kommen, und den 10. Nov. mit Christlichen und gebüsenden Ceremonien auff unsern Kirchhoff in ihr Ruhkämmerlein bey gesetzet worden. In der Leichpredigt erkläret, und auf Begehren in Druck gebracht von Simon Weissen Thorun. der Augspurgischen Confession zugethanen Gemeinde in Lissa Diacono. Gedruckt zur Pol. Lissa bey Wigand Funcken. (1652). w 4ce, sygn. Iij. Wroclaw. miej.

— Electorum in Ecclesia 1. militante proprietas 2. triumphante felicitas. Das ist, der glaubigen Kinder Gottes in der streitenden triumphirenden Kirche, Eigenschaft Glückseligkeit Aus dem VII. cap. V. 13. 14. 15—16. 17. Offenb: Und der Elteste sprach zu mir, Wer sind diese mit dem weissen Kleide angethan. Bey Christlicher und Volskreicher Leichbegängtnüss der Wol-Erbaren, Viel-Ehren und Tugend reichen Frawen Marthen Eltnerin, gebohrne Lyhrin Des Ehrenvesten und Wolbenambten Herrn Christophori Eltners, fürnehmen Bürgers und Handelsmannes in Lissa, vielgeliebten Hauss- und Ehewirthin, Welche in seliger und biss an den letzten Athem beständiger Erkändtnüss und Bekändtnüss ihres einigen Heylandes Iesu Christi nach anderhalbjähriger aussgestandener Krankheit im Jahr Chr. 1653 den letzten Febr. umb 10 Uhr des Abends eingeschlaffen, und darauff den 9 Mart. mit Christlichen

unnd gebührlichen Ceremonien auff unsern Kirhhoff zur Erden bestattet worden. In der Leichpredigt beschrieben, und auff Begehren zu Papier bracht durch Simon Weissen Thorunensem, der Evangelischen Gemeinde Augspurgischer Confession Diaconum. Bey Wigand Funcken gedruckt in Lissa. (1653). w 4ce, sygn. I.

Wroclaw. miej.

— Gläubiger Kreisender Weiber Trost... Bey... Leichbestattung der... Elisabeth... des Gregor Schönknechts... Haus Ehre... von Simon Weiss der ev. ungeänderter Augsburg. Conf. Pred. Thorn, Joh. Caepselius (1668). w 4ce, str. 40.

(Weiss Szymon). Klag und Trostzeiten welche dem... Simoni Weissen... Pastori... zu Tohrn... wie auch... Regina Weissin... Als ihr... Töchterlein Dorothea... in das himmlische Paradies... einging.. übergeben... Thorn, Mich. Karnall 1665. w 4ce, str. 8.

— Treu gemeinte Freuden Wünsche wormit den... Nahmenstag... Simon Weisz... feierlich beging... Thorn, Cöpse-lius 1667. w 4ce, str. 8.

— ob. Biber.

Życiorys jego i bibliografię jego pism podaje (na podstawie rękop. „Presbyterologia tor.“ Praetoriusa) Heuer w Mittheilungen des Cop. Ver. 1927. — Mocarski Książka w Tor. 1934 str. 75.

Weiss Szymon (II) ob. Heerman E. — Weiss G. (1734) — Zabler (1734).

Weiss Regina ob. Hoffmann Frid. (Dies 1670).

Weissagung ob. Capistrano Joh. (1621).

— des europ. Mercurii ob. Mercurius (tom XXII 298).

Weissagen (Zwey vor mehr denn 100 Jahren geschehene), Welche aus der Antiquität dem geneigten Leser von Wort zu Wort communiciret werden. w 4ce, k. 4.

Część druga ma napis: Eine Offenbarung das Königreich Pohlen betreffend.

Uniw. Wrocl.

WEISSENBORN J. Commentatio historico-theologica de origine Socianismi

ab Ecclesiae emendatione non repetenda. Jenae 1725. w 4ce.

Weissenhof ob. Weyssenhof.

VEITH Jan Adam. Thermae Podolenses aneb zdrawa podolska neb sw. Wacława Jazen. w Praze u Labaunskyeh dedieuw 1728. w 8ce.

Pamiętnik Sandomierski I 408.

— Ziwot Swateho Stanisława Kostki. w Praze u sw. Klimenta 1727. w 8ce.

WEITTE Daniel. Carmina nuptialia in honorem Tobiae Ruhlii et Elisabethae, Adriani Pauli filiae. Dantisci 1603. w 4ce.

Weitzler Jerzy Krz. ob. Nachrichten (Thorn. Wöch.).

WEKHERLIN Wilhelm Ludwik (ur. 1739 † 1792). Parograph... 1791.

Zajmuje się w swoich pamfletach kwestią rozbiorów (broniąc stanowiska trzech mocarstw), oraz sprawą Gdańską, a także konstytucją 3 maja. Mówi o tym bliżej Arnold Gesch. der Polenliteratur 1900 str. 75, 120 i n.

— ob. Schreiben (Pseudo Wekherlin 1796) — Weckherlin (wyżej str. 279).

Wekker Jan Jakub ob. Pedemontanus Alekxy (Tajemnice 1620).

Wekslowa ordynacja Gdańska ob. Danzig (Wechsel Ordnung 1701) — Ordynacja magistratu (1714).

Wekslowa ustawa dla Galicji ob. Maria Teresa (Norma cambialis w t. XXII 170) — Ustawa weksłowa (Franc. II z r. 1797).

Wekslowe prawo, weksłowe procesy, weksle ob. Baudouin J. (przekład ustawy z r. 1775) — Bernowicz M. (1782) — Cambium, Cambiale jus — Diarjusz sejmu walnego ordyn. z r. 1778 (tu dyskusja nad zmianą prawa weksl.) — Gawroński (Uwagi o naturze pieniędzy 1792) — Gorczyn (1647) — Hausman (sprawa weksłowa 1787) — Hietzgern J. (Do konfed. 1792) — Konstytucje publiczne sejmu ekstraord. (1775; tu pierwszy druk tekstu ustawy weksl.) — Lubomirski Marcin Jerzy (Tabella 1780) — Massalski Ign. (1790) — Objaśnienie (1778) — Piaskowski M. (Zaskarżenie 1788) — Schedel (1662—7) — Schimmelpennig J. E. (1723) — Skiron (1753) — Śmiglecki

(O lichwie) — Stanczewic (1638) — Stroński And. (1787) — Suski Józef (1791) — Szwerdtner (1692) — Ubezpieczenie fortun (1773) — Umiastowski (Processus judiciarius 1780 str. 279) — Ustanowienia (tekst ustawy z r. 1775 i wiadomość o jej przekładach franc. i niem.). — Uwaga nad lichwą (około 1780) — Uwagi o naturze pieniędzy (1792) — Wechsel, Wechselrecht — Wybicki J. (Rozmowa 1780, str. 8) — Zamojski And. (Zbiór praw 1778).

Tekst prawa weksłowego z r. 1775 i późniejszych nowel obacz (oprócz pod „Ustanowienia“ i „Konstytucje“) w Voluminach Legum t. VIII (oraz w dziełach Trembickiego Prawo polit. i cyw. 1789 i Ostrowskiego Prawo cywilne).

Louis Dawne prawo weksłowe polskie 1872. — Fierich Prawo weksl. w Polsce 1908 (odbitka z Rozpraw Wydz. hist. filozof. Akad. Um. LI). — Bandtkie Prawo pryw. polskie 1861 str. 474. — Dotkiewicz Prawo cywilne 1869 str. 235. — Kutrzeba Hist. źródeł prawa pol. II 344. — Finkel Bibl. str. 864, 891.

Welamin Rutski Jan, metropolita († 1637) ob. Rutski J.

Welawski pokój (1657) ob. Instrumentum — Pacta (tom XXIV 14) — Tractaet (1658) — Traktaty (t. XXXI 281) — Volumina Legum IV (konst. z r. 1658).

Ob. Finkel-Maleczyński (1931) nr 5105 i n.

Velcheren (Velckeren) ob. Vaelkeren.

Velciusius Jan ob. Herbst Jan (1567).

WELCZEK (Wilczek) hr. Anpreisungs-Rede vermittelt welcher auf Röm. Kays. Befehl der Churfürst Friedrich August dem Poln. Königs-Wahl-Reichs-Tage zum Könige von Pohlen und Gross-Herzoge v. Litthauen recommendet worden. (1733). w 4ce, k. 8.

Po niem. i łac.

— Toż:... k. kais. Maj. Befehl, der Printz von Pohlen Friedrich August denen Senatoren und Edel-Leuten zum Könige von Pohlen, vorgeschlagen worden. Nach dem Lateinischen Original übersetzt. 1734. w 4ce.

— Declaratio iterata, in praesentia Residentium Russiae et Prussiae, Pri-

mati Poloniae facta, 14. Maji 1733. fol., k. 2.

— ob. List z paskwilo (1733) — Seyler (Accurate Nachricht).

Weleśnica ob. Kurzeniec (1774).

Velinus Joannes ob. Samboritanus Gregorius (Polymnia 1564).

Velificatio ob. Cirenberg J. (1620).

Velikie Łuki (Wielkie Łuki) ob. Zeitung (1580).

Well prof. ob. Czerepiński P. (Dissertatio 1778).

Vellades Didacus ob. Praeda (1715).

VELLAUER Konstany Filip. Kurze Beschreibung einer Maschine welche das Copernicanische Weltgebäude vorstellet. Nürnberg 1761. w 8ce.

WELLENDORFER Virg. Annotatio peregrina ad Dei cultum exiguanque nonnulorum scholasticorum commemorationem. Lipsiae, Wolfgangus Monac., 1516. w 4ce, k. 6.

Obejmuje rozdział: De natione Polonorum in facult. artium magistri actu regentes.

WELLER Jakub. Elementa linguae graecae ex grammatica Jacobi Welleri S. S. Theol. D. depromta. Thorunii Borussorum, exprimebat Franciscus Schnellboltz. Anno 1638. w 16ce, k. 2, str. 120.

— Toż... Thorunii, 1675. w 16ce. Jagiell. Uniw. Wileń.

— Donatus graecus. Torunii, Bressler 1691. w 8ce.

Mocarski Książka w Toruniu (1935) str. 79.

— ob. Rosteuscher (ad methodum 1685).

WELLER Mikołaj. Elegia de causis quibusdam mortis, morborum et aliarum calamitatum in genere humano. 1606. w 4ce, k. 4.

Przypisane Franciszkowi Zborowskiemu. Zaczyna się: Ut rosa mane viget laetisq. arridet Oculis. — Kończy się: Munera praeclaris gaudia summa viris.

Siarczyński Obraz II 30. — Juszyński II 312.

WELLINGK (Welingius). Oratio ad Serenissimum ac Potentissimum regem Poloniae Stanislaum I qua eidem de inita nuper pace gratulabantur missi a Sacra Regia Majestate Sueciae illustrissimi et excellentissimi senator regius dominus comes Welingius et do-

minus secretarius status Olaus Hermelinus Lesnicae die XI. XXI. Novembris anno Domini M.DCC.VI. (1706) et illustrissimi domini Olai Hermelini, Sacrae Regiae Majestatis Sueciae status secretarii responsio ad illustrissimos ac excellentissimos legatos Sacrae Regiae Majestatis Poloniae cum illorum e numero dominus procancellarius comes Szczuka ob conciliatam pacem Sacrae Regiae Majestati Sueciae gratias ageret Alt-Ranstadae die 17. Novembris 1706. w 4ce, k. 4 nlb.

Są dwie odmienne edycje.

Czartor. — Jagiell.

— [Proklamacja w języku szwedzkim dat. Narva 5 apr. 1700]. fol., k. 2.

— Toż... (po niem.) fol., k. 2.

— Responsum... Illustr. ac Excell. Dominis... ob. Szczuka (1706).

— Memoire d'une personne interessée & sensible au Commerce de la Mer Baltique (1715). w 4ce, k. 4.

— ob. Hermelin (1706) — Lettre (1715) — Reasons (1715) — Remarques.

Velitationes ob. Cochlaeus J. (1534).

Velius Ursinus ob. Ursinus.

WELKI Anton. Sur le mariage de Son Excellence Monsieur le comte Xavier Branicki avec Mademoiselle Alexandre Vassilievna d'Engelhardt, première demoiselle d'honneur. St. Petersburg. 1781. fol.

Vellius Mutius ob. Sokoliński Drucker Krzysztof (Ex autoritate 1598).

Vellus aureus ob. Jurkowski St. (1645) — Krosnowski Mik. (1723).

Vellus purpureum ob. Radziejowski M. S. (1687).

WELS Andrzej, prof. poetyki († 1614). Ekcrasis Christi pendentis in cruce scripta a M. Andrea Welsio. (Na dole.) Dantisci Iacobus Rhodus excudebat. 1589. fol., str. 1. Gdańsk. miej.

— Carmen de Cunis domini et redemptoris nostri Iesu Christi rite visendis scriptum et dedicatum spectabili viro nobilitate prudentia multoq; rerum usu praestanti, Domino Gerardo Cimmermanno reipublicae Dantiscanae scabino domino et fautori suo plurimum colendo a M. Andrea Welsio. (Na końcu.)

Excudebat Dantisci Iacobus Rhodus
ineunte anno 1591. w 4ce, k. 3 nlb.

Gdańska miej.

— Precationes scholasticae. Dantisci
1598. w 4ce.

— Miscellanea hymnorum epi-
grammatum et paradoxorum Johannis
Bernhardini Bonifacii Neapolitani, prae-
fixa brevi de ejusdem vita et morte
narratione. Dantisci 1599. w 4ce.

Praetorius Athenae 45.

(Wels And.). Gamelia matrimonii
auspicati... Andreae Welsii coll. gimn.
gedan. et Magdalenae Praetoriae (1584).
w 4ce.

Zawiera wiersze Balt. Germana, konrektora
szkoły toroń.; Fr. Gericciosa mag.; J. Op-
peliusa kantora. Bibl. Tor. Kop.

— ob. Radziwiłł Janusz (Lacri-
mantes 1621).

Wels Jan († 1498) ob. Miechowita
(Chronica) — Wapowski (pod r. 1498).

Hoszowski Jan Wels 1882. — Morawski
Hist. Uniw. II 111. — Wisłocki Incunabu-
la 1900 str. 537. — Giedroyć Źródła
1911 str. 875. — Woytkowski Bibl. hist.
WPolski 1936 nr 9403 (tu zestawiona
o nim literatura).

On darował bibl. Koll. Większ. t. zw. „Księge
Twardowskiego“.

**Welshuysen und Thomsonische Ehe-
verbindung.** Danzig 1757. fol.

(Welsniowski Wojciech). Epithala-
mium. Nobilissimo Viro Domino Al-
berto Welsniowski. Nec Non Nobilis-
simae Virgini Elisabethae Gorczycka,
eidem in thalamum succedenti, amoris
ergo. Autor maIOres forsAN NEStore
peregeris annos, SCRibeNtem SCieris
si (VSq; precabor agas) PLERos bar-
BARies NVSqua VEndit. TRICOLORq;
VITa ENSIS peremit Sphinx sacra no-
men habes. [Tu winietka]. [Na końcu:]
Cracouiae, In Officina Iacobi Siben-
eicher. Anno Domini. 1603. w 4ce,
k. tyt. i k. 3 nlb.

Nazwisko autora jest utajone w wierszyku
zamieszczonym na tytule, ale można je
odeczytać zestawiając wielkie litery: Jo-
hannes Scrinicius plebanus Vetricoviensis.
Zawiera kilka zgrabnych wierszy łacińskich:
Hymnus epith., Emblema, Carmen nuptiale,
Epigramma in sponsam, Ad Welsniouium,
Ad Zoilum. — Do tego ostatniego po-
wiada: Nil refert si quis ponat pro car-

mine lutum, Versum vel lutum rodere
compar erit. Ossol.

Welt (Die New) ob. Miechowita
(1534).

Weltbürger Syrach... ob. Syrach.

Weltbürgers (Eines reisenden) un-
partheische Anmerkungen, die jetzige
Widerwärtigkeiten der Stadt Danzig
betreffend. [Tu winieta: pęk kwiatów].
Hamburg. Lübeck und Bremen. 1783.
w 4ce, k. tyt., str. 24.

Obacz w tomie XV str. 43 (pod Danzig).

Jest to polemika przeprowadzona przez nie-
nazwanego autora (Weltbürger) z twier-
dzeniami jakieś gazet (Hamb. Corres-
pondent), dotyczącymi praw Gdańska
co do splawu i handlu Wisłą. Gdańsk
bronił stanowiska, że ma monopol takiego
handlu (juz emporii) nadany mu przez
królów polskich, a rząd pruski w sposób
brutalny gwałcił to jego prawo. Otóż
autor broni monopolu gdańskiego i zwalcza
punkt za punktem artykuł w Hamb. Corr.
przeciw niemu opublikowany. Między in-
nymi cytuje na obronę Gdańska mowę
Stan. Augusta w sejmie 1782 (powie-
dziana mit aller einnehmenden Grazie
und dem hinreissenden Anstande). Cytuje
też notę Buchholza, interwencji hr. Ur-
ruha, list Egloffstaina. Wreszcie opisuje
represalia pruskie przeciw Gdańskowi,
wskutek których miasto niszczeje. „Gott,
erbarne dich der Stadt!“.

W obronie praw Gdańska pisał także Sam.
Geret (Schreiben eines Polen). — Przeciw
Gdańskowi pisał Uhl (ob. tom XXXII 16)
i O'Blaih. — z wiązku z tym stoi bro-
szura Wernickego (1782).

Ob. także broszurę pt. „Observations“ wy-
daną w tej sprawie (t. XXIII 234), która
jest może przekładem powyższej broszury
niemieckiej? Czartor. — Krasiń.

Weltgeschichte ob. Schlözer —
Wagner (tom XXXIII 149).

Welthistorie ob. Semler (w tomie
XXVII 371).

WELTZEL. Kasper. Festivati Nup-
tiarum Florentissimi ac Integerrimi
Viri Iuvenis Dn. Michaelis Werdtwein
Mercatoris apud Dantiscanos eximii
& conspicui, sponsi cum Lectissima,
Castissima Matrona Christina honesti
nec uon ornatu viri Dn. Iohannis Zeigsen
p. m. relicta vidua, Sponsa Celebran-
darum pridie Calend. Septemb. Anno
quo IVDICIVM breVI erit: Amoris de-
biti honoris morisq; gratulantur Amici
Dantisci Typis Rhetianis (1620). (Na

końcu:) Casparus Weltzel Stargard. Borussus, w 4ce, k. 4.

Sprawozd. z poss. w Szwecji, nr 159.

Velum zakonne ob. Pruszczy Piotr (1646).

Velunius Sebastian ob. Śleszkowski Seb. (Medicorum tetras operum 1619).

Juszyński II 413 (a za nim Siarczyński Obraz II 300) podaje, jakoby to dzieło Śleszkowskiego wyszło pod pseudonimem Veluniusa: ... ..Autore Sebastiano Velunio phil. et med. doctore. — Egzemplarza z nazwiskiem Veluniusa nikt nie opisał. Może należałoby go szukać w Dzikowie, dokąd dostała się bibl. Juszyńskiego?

Wetyczanie po wsia dny w prazdnykie hospodskija, Bohorodycy y naroczytych Swiatych. Poczajów, 1774. w 8ce.

Vena (Venae) ob. Galenus (de sectione 1549) — Śleszkowski Seb. (sectio 1615) — Woniejski Matthias (Quaestio 1613).

Venatio ob. Adrianus Card. (1524) — Polowanie — Słowicki L. (1664) — Venatorum.

VENATOR Ian Kasper, proboszcz i dyr. seminarium. Historischer Bericht vom Marianisch Teutschen Ritter-Orden, dess Hospitals Unser lieben Frauen zu Jerusalem, zusammen getraget durch D. Johann Caspar Venatorn, dessen Priester und Geistlichen Rath. [Tytuł na prostokątnej tablicy w środku karty tytułowej. Górą w środku w obłokach Madonna, w rogach herby. Z lewej strony prostokątu św. Jerzy zabijający smoka, z prawej postać niewieścia z koroną na głowie, u jej stóp kłęcząca dziewczynka. W środku pod prostokątem herb krzyżacki]. [Na drugiej karcie tytułowej:] Historischer Bericht, von dem Marianisch-Deutschen Ritter-Orden, wo, und wie derselbe entsprungen, von einer Zeit zur andern gewachsen; absonderlich aber wie die Preussische Länder innerhalb 54. Jahren erobert, 300. Jahr inngehabt; nachgehends aber, durch den bekanten Abfall, samt der Lieffländischen Provinz wieder verloren: Nebens vielen andern denkwürdigen Sachen, so bey hochgedachtem Orden sich ereignet, und niemals im

Druck hervor kommen. Aus verschiedenen vornehmen Bibliotheken, Haupt-Archiven und Documenten, mit besonderem Fleiss zusammen getragen, Durch Johann Caspar Venatorn, der heiligen Schrift Doctorn, Hoch-Fürst. Hoch- und Teutsch-Meisterischen Geistlichen Rath, Teutsch-Ordens Priestern, Seminarii Directorn, und Stadt-Pfarrnen zu Mergentheim. Samt beygefügten, in Kupfer gestochenen Wappen und Namen, einiger diesem Ritter-Orden noch wütklich, und ehedessen einverleibt gewesenenen hohen, fürtrefflichen und alten Königlich - Chur - Erzherzoglich-auch anderen Fürstlich- und vielen Gräfflich-Freyherzlich-Adelichen Häusern und Geschlechtern. Mit Röm. Kaiserl. Majestät sonderbarem Privilegio. Nürnberg, Gedruckt bey Andreas Knorzen. Zu finden bey Georg Scheuern, Kunsthandlern. Im Jahr Christi 1680. w 4ce, k. 2 tyt. i k. 4 nlb., str. 15, k. 2, str. 508, k. 21 nlb. (W tekście 27 rycin, przeważnie herbów).

Na odwr. k. tyt. przywilej ces. Leopolda z r. 1679. — Dedykacja autora: Johann Casparn, admin. des Hochmeistertums in Preussen, in Kön. Ungarn Gubernatorn. — Dalej idzie opis pasowania na rycerza (Ritterschlag) pfałcegrafa Ludwika Antoniego na 15 stronach i przedmowa „an den günstigen Leser“. W przedmowie tej tłumaczy się, czemu opracował historię zakonu niem. (mimo że jest katolikiem) i w jakich bibliotekach prowadził badania.

Dzieło składa się z ksiąg. Księga I siega po r. 1386 (opiera się na Rüssowie, Gwagninie, Krumerse, Krantzau, Schützu, Sarnickim — nie ma więc wartości, będąc pracą kompilacyjną z kronik). — Od str. 121 idą dzieje Konr. Walleroda i nast. mistrzów. O Grunwaldzie cytuje spiszkę konwentu w Maastricht. Na str. 134 Der ewige Frieden (z r. 1436). — Od str. 211 idzie ks. III: Vom Preussisch und Lieffl. Abfall. Opowiada tu obszernie o odstępstwie Albrechta i o dziejach jego panowania.

Odtąd cytuje nieco materiałów archiwalnych z bibliotek i archiwów niem. o stosunkach Zakonu z cesarzem. Są tu i do dziejów polsko-krzyżackich z wieku XVI pewne przyczynki. Opowiadanie dochodzi do r. 1585.

Na końcu indeks nazwisk i rzeczy ważniejszych.

Czartor. — Tor. Kop. — Warsz. powsz.

Venatorum status ob. Palezowski (1603, 1605).

Venceslaus Adamus ob. Woniejski Mat. (De Pleuritide 1615).

Venceslaus, Bohemiae princeps... ob. Waclaw (1732).

Venceslaus Imperator ob. Areopagus (1718; dialog szkolny).

VENCESLAUS Cracoviensis, magister krak. *Introductorium Astrologie compendiosum Magistri Venceslai Cracouin. (sic) editum pro Serenissimo principe ac dno dno Friderico Illustrissimi olim principis & dni Casimiri Poloniae regis nato ad communem studentum (sic) vtilitatem.* [Dalej rycina: słońce oświetlające przez pas płomieni i przez sferę planetarną nagie skały. Na końcu sygnet drukarni Unglera. Przedstawia św. Florianą gaszącego ogień z napisem:] *Nunc leui solers pręcio libellum Compares nuper bene quem poluit Doctus: & tali modo Florianus. Clarus in arte. Anno. d. 1515].* w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb. (sygn. A—Bvi).

U góry tytułu ozdoba drukarska podłużna. Na odwr. k. tyt. rycina: górą apostołowie (jest ich tylko siedmiu — w środku św. Piotr z kluczem), pod nimi siedem sfer, pas ignis, aeris, aquae — wreszcie zamek na skale.

Traktat zaczyna się: *Magnam virtutem natura stellis erraticis dedicavit... effectum inferius acuratissime exarabo.*

Dzieli się ten traktat na 9 rozdziałów: *De divisione sperarum (sic). Characteres planetarum quae in Almanach ponuntur, quid significant. Naturae planetarum, quam naturam sociuntur signa sodiaci. Coeli cardines (o dwunastu domach na niebie i kto w każdym mieszka) Proprietates in signis zodiaci (temu rozdziałowi brak nadpisu). De aspectibus planetarum, quam vim luna optinet.*

Autor używa stale pisowni spera zamiast sphaera. W pierwszym rozdziale powołuje się na Ptolemeusza, Alfonsa i Alberta W. W egz. Jag. są na pierwszych 3 stronach glossy, ale z wyjątkiem dwóch czysto stylistyczne.

Jest to więc próba popularnego objaśnienia podstawy układania almanachów. Sądząc z tytułu napisane było jeszcze za życia Fryderyka Jagiell. (a może nawet przed jego biskupstwem i kardynałatem, gdyż tego tytułu mu traktat nie nadaje). Ale śladnych aluzji do niego traktat nie zawiera.

Nie sądzę, aby był w w. XV drukowany; raczej Ungler ogłosił go z rękopisu.

Rzecz była przeznaczona ad usum studentum, a więc pisana przez kogoś z profesorów (docentów) krak., który wykładał astrologię (to jest naukę o sferach i o teorii planet). Nazwał się sam Waclawem z Krakowa. Mój ojciec zapisał na egz. Jag.: „nie był to Venc. de Budweis, który drukował dla „graniczy“.

Sądzę, że autor jest identyczny z tym Venc. Crac., który w rękopisie Jag. nr 3227 (mieszczącym kilkadziesiąt traktatów astrolog., a zwłaszcza horoskopów) jest reprezentowany przez list do prof. Mikołaja z Poznania (Czepiel † 1518). Ten sam być może Venceslaus de Cracovia, phisicus regis Bohemiae Vladislai, został ad gradum magist. promotus w r. 1479 (Muczkowski Lib. prom. 85).

W Bibl. Jag. są dwa egzemplarze, różniące się tylko tym, że jeden z nich nie ma na ost. stronie św. Florianą, lecz że ostatnia strona jest biała.

Bandtkie Hist. dr. krak. 271. — Żebrowski Bibl. mat. str. 68. — Piskarski Pierwsza druk. Unglera 1926 nr 71. — Sygnety polskich drukarzy I nr 3 (tu repr. ost. strony).

Bibl. w Suchej — Dzików — Jagiell.

Venceslaus a S. Elia ob. Głuchowski Waclaw.

Venceslaus a S. Francisco ob. Pia-secki Waclaw (Annus 1696).

WENCK Fridericus Augustus Guilielmus. *Relatio de binis codicibus epistolarum ineditarum Sigismundi I. et Sigismundi II. Augusti Regum Poloniae. Ad orationes memoriae Henricianae Ridelianae et Seyfertianae sacras D. I. Mart. 1794 in auditorio philosophorum hora IX. audiendas humanissime invitat. Inest... w 4ce, str. XVI.* Nie odszukałem tego druku.

Akad. — Jagiell.

(Venda). *Venda Reine de Pologne. Ou L'Histoire Galante & Curieuse, de ce qui s'est passé de plus memorable, en ce tems-là.* [Tu winieta: na tle ornamentu otwarta księga]. A La Haye, Chez Abraham Troyel, marchand Libraire dans Hoogstraet. M.DCCVI. (1706). w 12ce. k. tyt. i k. 5 nlb., str. 155.

Data była początkowo M.DCCV. — Poprawiono ją później.

Rozpoczyna dedykacja podpisana A. T. (księgarz Abr. Troyel): à la duchesse douairiere de Kadzivil née princ. d'Anhalt. Tu wychwala przodków jej książąt anhalckich

i mówi, że jest jej oddany (żonaty był widocznie z panną jej francuzem).

Rzecz dzieje się niby to w Polsce. Jest mowa o Krakusie i Krakowie, Lechusie, Przemysławie, Polemirze, Litwie, Gedanum, Kazimierzu. Kończy się szczęśliwym małżeństwem Wandy z Przemysławem. Pisał widocznie nie Polak, nie znający Polski. Cały romans w duchu sentymentalnych powieści franc. XVII wieku. Troyel, choć podpisał dedykację, nie był oczywiście autorem. (Może był nim Rochequihar?)

Obacz Gazeta Codzienna 1860 nr 34.

Nie same tylko dzieje Wandy stały się w tym czasie wątkiem pseudohistorycznych romansów z dziejów Polski. Romans Wandy ma bowiem swe odpowiedniki w utworach francuskich, niemieckich, włoskich, angielskich o Bonie, Piotrze Władzie (ob. pod Wengerow), Piaście — wreszcie t. zw. Lodoisce. Motywy polskie stają się w w. XVIII modne, ale utwory te z prawdziwą historią nie mają wiele wspólnego.

Czartor. — Jagiell. — Raczyń.

— Toż... Histoire galante. A la Haye, 1713... ob. tom XXVI 321 (pod Rochequihar).

— Venda Königin in Pohlen... übers. von Meletaon... Nürnberg (1715). w 12ce.

Ob. w tomie XXII 276 pod Meletaon; ale to jest tylko tłumacz, nie autor — a więc błędnie tam pomieszczone.

Jagiell. — Raczyń.

Wenda (Die polnische) zur Erklärung der Geschichte itziger Zeit (Leipzig 1712)... ob. Meier Joach. (t. XXII 267).

Venda (Wanda) ob. Freder Cas. (Polon. principem 1664) — Rochequihar (histoire galante 1713) — Meletaon (Königin 1713) — Wackerbart — Wanda — Vahlen Er. (fatum finale 1699) — Wende M. G. (fatum 1699) — Wurrwitz (1796).

WENDA Walenty. Corona nuptialis cum applausu coeli, circa coniugium illustrissimi excellentissimi domini Francisci de Słupow Szembek palatini Livoniae praefecti Tolkmicensis, cum illustrissima excellentissima Maria Sułkowska comitissa imperii oblata. Anno Domini 1747 die XVIII Junii. fol., k. 4.

Czartor.

— Honor cum gloria magnis terrarum numinibus: Illustrissimo et Excellentissimo domino domino Alexandro Iosepho de Sułków Sułkowski S. R. I.

comiti, Serenissimi ac Potentissimi Augusti III. Poloniarum regis ac electoris Saxoniae ministro status consiliario intimo, venatori curiae Magni Ducatus Lithuaniae, generali peditum exercituum S. R. Majestatis, equiti Aquilae Albae in Polonia, S. Andreae in Russia, et S. Henrici in Saxonia, capitaneo Odolanoviensi, Nowodvoriensi, Sokolnicensi, domino haereditario in Lissa, Rydzyna, Kobylin, Mieyska Górką, Schmiegel, Zduń; nec non Illustrissimo ac Excellentissimo domino domino Petro magno comiti in Lachovice et Sapieżyno Sapieha terrarum Smolenscensium palatino, et generali, equiti Aquilae Albae in Polonia, S. Andreae in Russia, exercituum Sacrae R. Majestatis et Reipublicae in Majori Polonia duci, Zdytoviensi, Sokołoviensi capitaneo, domino haereditario in Koźmin, Vielun &c.; circa nuptiales taedas ejusdem Illustrissimi palatini, cum Illustrissima et Excellentissima Iohanna Sułkowska S. R. I. comitissa, in cultum perennem redditus a Valentino S. K. Venda, professore Philosophiae in aula Rydzynensi, anno Domini 1750 die 24. Junii. (Na końcu:) Lesnae, typis imprimebat Michael Laurentius Presserus. w 8ce, k. 12, str. 205 i 1 rycina.

Czartor. — Raczyń.

Vende pallium ob. Śleszkowski J. K. (1775).

WENDE Jan. Quaesita et observata politica, ex historia biblica antediluviana. Prop. per Joh. Neunachbar, Respondente... Thorunii Pruss. Thorunii imprim. Joh. Caepselius, gymn. typ. w 4ce.

Czartor.

— De Succino... Thorunii 1671. w 4ce.

(**Wende Jan**). Symbolae Nuptiis Amplissimi, Excellentissimi, Clariss: D. Iohannis Wendii, Icti, Viri In Wschovensi Repub. Consularis, Sponsi; cum Lectissima, pudicissimaque Virgine Iustina Rudingeria ab obitu Viri Prudentissimi, Spectatissimique D. Henrici Rudingeri, Scabinatus ibidem Assessoris relicta Filia, Sponsa Felici Fato peragendis, ab Alumnis Scholasticis Col-

latae. Lesnae Pol. Ex Typographia Danielis Vetteri, Illustris Gymnasii Typographi. w 4ce, k. 12. Wroclaw. miej.

WENDE Jerzy, profesor szkoły to-ruńskiej († 7 lipca 1705). Als Der Hoch-Edle, Veste, Hochgelahrte und Hochbenahmte Herr George Hübener, Der Königlichen Stadt Thorn Hochansehnlicher Pro Consul, Praesident, Und des Gymnasii Wohl-meritirter Proto-Scholarcha, am 23. April des 1696. Jahres Seinen 68. Jahrs-Tag in Christlicher Vergnügung Begieng, Wolte das Hübenerische Ehren-Wapen Mit etlichen Heraldischen Gedancken erläutern, Und daraus den Grund seiner schuldigen Glückwünschung entlehnen Sr. Hoch-Edl. Herrlichkeit Dehmütiger verbundener Diener M. George Wende, R. und Prof. Thorn, druckts Joh. Balth. Bressler, des Gymnasii Buchdr. (1696). fol., k. 2. Wroclaw. miej.

— die Weyland Wol-Ehrbare und Tugendbelobte Frau Anna, geborne Zoellerin, Des Ehren-Wolgeachten Herrn Benedict Mohauptes, Wohl-gesehenen Bürgers, Kauff- und Handelsmannes in Königl. Stadt Thorn, im Leben Hertz Treugewesene Ehe-liebste, am 1. May-Tage dieses 1701. Christ-Jahres Durch einen unverhofften Schlagfluss aus dieser Zeittligkeit entzogen, und den 5. darauff, (war Christi Himmelfahrt) Bey der Pfarr-Kirchen zu St. Marien alldar in Volkreicher Versammlung zu dero Vaeterlichen Erb-begräbnüs begleitet wurde, wolte Durch Erwe-gung des Vorzuges, Welchen theils Frauen sich durch Tugenden vor den Männern erworben, (so gut es bey wehrender Unpässligkeit geschehen können) erhalten helfen... des Gymnasii Rector und Prof. P. Thorn, Gedruckt in eines Hoch-Edl. Raths Druckerey. fol., k. 2. Tor. Kop.

— Als Die weiland Edle und Hoch-Tugendbegabte Frau Elisabeth Constantia gebohrene Austenin, Des Ehren-Wolgeachten Herrn Johann Carl The-sens, Vornehmen Bürgers, Kauff- und Handelsmannes in Thoren, im Leben

hertzlichgeliebte Frau Eheliebste, am 15. Julio dieses 1701 Jahres in schwerer Geburts-Arbeit Ihr Leben seelig beschloss, und den 20. darauff bey der Marien-Kirche daselbst in Volkreicher Versammlung zu Ihrer Ruhestätte begleitet wurde, wolten Beydes gegen dem hochbetrübten Herrn Wittwer, und sämtliche Austenische Anverwandten, Ihr schuldiges Beyleid entdecken, und vom gütigen Himmel bessere Fata erwünschten Zwey mit Liebe und Schwägerschafft Verbundene Freunde. Gedruckt mit Thornischen Schriften. fol., 2 karty. Tor. Kop.

— Als Von dem Durchl. Herrn Herrn Sylvio Friedrich, Hertzogen zu Württemberg und Teck, auch in Schlesien zur Oels, Grafen zu Mompelgart, Herrn zu Heidenheim, Sternberg und Medzibor, etc. (Titul.) Herr M. George Wende, Bisshero dess Löblichen Magdalen. Gymnasii in Bresslau Wolver-dienter Philos. Pract. Histor. et Eloqu. Professor. Zum Professore der Hoch-Fürstlichen Classis selectae, Und zum Directore der Fürstlichen Stadt-Schulen in Oelss gnädigst beruffen wurde. Wolten Bey desselben glücklichen Abzuge von Bresslau, So den Winter-Monats des 1682. Jahres fortgieng sich Ihme mit nachgesetzten Gesegnungs Zeilen Dientsschuldigst befehlen Seine bissher gewesene treue Auditores. Gedruckt in der Königlichen Stadt Brieg durch Johann Christoph Jacob. fol., k. 6.

Są tu wierszyki jego ucziów, między którymi byli także uczeniowie rodem z Polski: Matthaeus Arnhold, von Bojanowa auss Polen; Christianus Adolphi Lesna Pol.; Iohannes Scobelius von Lissa auss Polen; Samuel Friedrich Lauterbach von Frau-stadt auss Polen; Adam Rudolph Tschering von Frau-stadt auss Polen; Iohann Gottfried Gerlach von Schlichtingsheim auss Polen. Wroclaw. miej.

— Jubel-Gedancken, bey Gelegen-heit des M.DCC. Jubel-Jahres, welches, Wie in andern Polnischen Provincien, also auch im Königl. Preussen, feyerlich gehalten wurde, Zuförderst dem Allerhöchsten Gott zu Ehren, Dann Gemeiner Stadt Thorn zu Freuden, am

11. Hornungs-Tage Durch die Studi-
rende Jugend aldar auff öffentlicher
Schaubühne eröffnet unter Anführung
M. George Wendens. Thorn, Gedruckt
in eines Hoch-Edl. Raths Druckerey.
fol., k. 2. Wroclaw. miej.

— De Iudaeorum Superstitione,
circa Tekaphot. Thorunii 1704. w 4ce.
Tor. Kop.

— Judicem Christi iudicatum, id
est Pontium Pilatum 1698. indicit...
Thorunii apud Joh. Balt. Bresler. fol.,
kart 2. Czartor.

— De Pannifice Goldbergensi Anno
Christi M.DC.XCII. Laubae Lusatorum
(Exemplo in Germania hactenus inau-
dito) vicibus plus L in Somnis concio-
nante Schediasma Theologico-Philoso-
phicum. Viro Generoso Et Perquam
Strenuo Domino, Dn. Abrahamo à Seiler,
Toparchae in Protsch, Weida, Lilien-
thal, Leute und Sare, etc. Ducatus
Wratislaviensis Deputato Ad Conventus
Publicos Gravissimo, Domino Et Pa-
trono Suo Vere Gratioso, in memoriam
Veteris Conversationis nuncupatum a M.
Georgio Wendio, Wratisl. Gymnasii
Thorun. Rectore et Prof. Publ. Gedani,
typis Johannis Zachariae Stollii Athe-
naei typographi (1690). w 4ce, k. 6.
Wroclaw. miej.

— Serenissimo Ac Potentissimo
Principi Et Domino Domino Augusto II.
D. G. Regi Poloniae, Magno Duci Li-
thuaniae, Russiae etc. etc. Haeredi-
tario Duci Saxoniae, I. C. M. A. et W.
S. R. Imp. Archimareschallo Et Electori
etc. Regi Et Domino Suo Clementissimo,
Coronam Polonicam A. D. XV. Sept.
A. Chr. MDCCIIIC. In Maxima Polo-
norum Splendissimis Ceremoniis Im-
positam Subjectissima Animi Devotione
Gratulabitur S. P. Q. Thorunensis Inter-
prete M. Georgio Wendio Gymnasii
Rectore et Prof. Publ. Thorunii im-
primebat Johann Balthasar Bresler Gymn.
typogr. (1697). fol., k. 2.

— Caiphaz et Hannas in tribunali
Cl. Tiberii Imp. interprete... Thorunii
ex officina Sen. et Gymn. 1703. fol., k. 2.
Czartor.

— Conjecturae aliquot politicae de
susceptis magni Moscovii ducis Petri
Alexiewitz per varias Europae provincias
itineribus. Thorunii 1698. w 4ce.

— Consignatio speciminum 1696.
w 4ce. Tor. Kop.

— Consignatio speciminum diligen-
tia publicorum a studiosa gymnasii
Thor. juventute anno Christi 1699 ex-
hibitorum publicata a gymnasii rectore...
E Chalcographe Thorun. w 4ce.

Czartor. — Tor. Kop.
— De conversione iudeorum, et
num protestantes. I. Jure quodam ad
eam obligentur? II. De facto jam ali-
quos ad fidem suam converterint? Tho-
runii 1703. w 4ce.

— Drahomira, Trauer-Spiel, Auf
Genehmhabung E. Hoch-Edien Raths
in Thorn, unter Anführung Des Autoris,
M. George Wendens, Rect. und Prof.
Am 9. Nov. im Jahr Christi 1695. Auff
öffentlicher Schau-Bühne vorgestellt
Von der Bey dem Löblichen Gymnasio
dasselbst Studirenden Jugend. Thorn,
Gedruckt bey Joh. Balth. Bresslern,
Gymn. Buchdr. (1695). fol., k. 2.

Wroclaw. miej.
— Ad locum Mendozae de Sinen-
sibus ludis litter. Thorunii 1700. w 4ce.
Tor. Kop.

— De corpore Christi in coena.
1703. w 4ce. Tor. Kop.

— Disputationes de rebus Ebraeo-
rum. w 4ce. Tor. Kop.

— Utrum de Christo nummi Imp.
Aug. expressi fuerint. 1701. w 4ce.
Tor. Kop.

— Vet. et Nov. Test. miraculorum
parallelismus. Thorunii 1699. w 4ce.
Tor. Kop.

— Utrum Judaei vere Christiano-
rum sanguine sitire dicantur? Thorunii
1704. w 8ce. Tor. Kop.

— An Cyrus, Alexander et Augustus
in templ. Hierosol. sacrificia obtulerint
nec ne? Thorunii 1700. w 4ce.
Tor. Kop.

— De literis Eliae ad Joram. Tho-
runii 1703. w 4ce. Tor. Kop.

— De obsidione Samariae temp. Jo-
rami R. (Reg. VI, VII) Thor. 1703. w 4ce.
Tor. Kop.

— De republica Ebraeorum dissert. 1696, 1697. w 4ce. Tor. Kop.

— Passio Christi in regno Minerarum repraesentata. Respondente J. Majore Ungaro. 1704. w 4ce. Tor. Kop.

— Sylloge observationum aliquot historico politicorum Augusti II. nomine, persona, familia, elect. petitarum, Regi oblata per G. Wend, gymnas. rect. Thor. 1698. fol.

Hoppe 67.

— Analysis philosophica mirandi Lapidis à Thuano descripti. Thorunii 1699. w 4ce.

Ogłoszone w Meletem. thor. Piotra Jaenichusa t. I (1726) z nazwiskiem Laur. Stiegego, ucznia Wendego jako respond.

Tor. Kop.

— De lapidis Rostochiensis notabili inscriptione: Vivant Gedanenses. Praeside Wendio, resp. Chr. Eisswagen. Thorunii 1703.

Ogłoszone w Melet. tor. (j. w.). W Bibl. w t. XIII 202 mylnie podane jako praca Boehmego.

Gelahrt. Preuss. 131. — Rzączyński str. 18. Tor. Kop.

— De primis Polonorum nummis argenteis seu Grossis Pragensibus. Praeside Wendio, resp. Adamo Lemcken et Sam. Kephaliide Ungaro. 1702. w 4ce.

Ogłoszone w Melet. tor. (j. w.). — Ob. Lemcken. — Czacki O lit. i pol. pr. I 125 (w nucie). Akad. — Tor. Kop.

— Naturae pictricis specimen Thoruniense hoc est de figuratis quibusdam lapillis prope Thor. in Vistulae littoribus collectis... Praeside Wendio, resp. Antonio Giering. 1704. w 4ce.

Gelahrt. Preuss. I 34.

Ogłoszone w Melet. tor. (j. w.). — W Bibl. XIII 202 mylnie podane jako praca Boehmego.

— De nummis in memoriam victoriae de Sarmatis olim eusis. Praeside Wendio, resp. Jo. Czimmermano. [Diatriba prior et posterior]. 1698. w 4ce.

Ogłoszone w Melet. tor. (j. w.).

Tor. Kop.

— De notabilibus et curiosis quibusdam Thorunensibus. Praeside Wendio, resp. Jacobo Meisnero. 1697. w 4ce.

Ogłoszone w Melet. tor. (j. w.).

Tor. Kop.

— Examen Svecici Lapidis... praeside M. Georgio Wendio... ad confe-

rendum propositum a Joh. Antonio Rachlitz, Thorun. opponendi provinciam sustinentibus: Christophoro Eiszwagen, Thorun. Godofredo Eitner, Ravicensi Polono, Johanne Wolf Corona-Transylvano. Thorunii (1701). w 4ce, k. 8 nb.

Ogłoszone w Melet. tor. (j. w.).

Tor. Kop.

— De Vendae antiquissimae Poloniae Ducis fato finali. Respond. Frid. Vahlen. Thorunii 1699. w 4ce.

Rozprawka jego wyprzedza niewątpliwie epokę. Obok balastu nieużytecznej erudycji próbuje zestawić legendę o Wandzie z legendami starożytnymi o poświęcających się za kraj monarchach — a więc nie da się zaprzeczyć, że wszedł na dobrą drogę wytłumaczenia. (Nie znał tej pracy Kazimierz Kumaniecki pisząc o legendzie Wandy).

Ogłoszone w Meletemata tor. I (j. w.). —

Obacz wyżej Vahlen.

— De trium antiquissimorum ducum Poloniae Lechi II, Lesci II et Popieli I fatis finalibus. Praeside Wendio, resp. Laur. de Grell. 1699. w 4ce, kart 4.

Zestawia paralele do tych legend.

Ogłoszone w Melet. tor. I 53 (j. w.). —

Hoppe 26.

Tor. Kop.

— Historia Augustanae confessionis. 1698. w 4ce.

Tor. Kop.

— De peccato in Spir. 1696. w 4ce.

Tor. Kop.

(Wende Jerzy). Bey dem glücklichen Eintritt In das 1696ste Jahr, Wolten Dem Wohl-Edlen, Wohl-Ehrenvesten, Hoch-Gelahrten Herrn, Hn. M. George Wende, in der Hoherlauchten Fruchtbringenden Gesellschaft Dem Pflanzenden, Wohl-meritirten Rector und Professor des Gymnasii zu Thorn, Mit einer geringen Abend-Music Aus schuldiger Pflicht glückwünschende auffwarten Derselben Unterthänigste Diener und Supremaner. Thorn, Gedruckt bey Joh. Balthasar Bresslern, Gymn. Buchdr. (1696). fol., k. 2.

Wrocław. miej.

— Lectori Benevolo S. [U dołu:] Thorunii. Dominica II. post Trinit. A. O. R. MDC.XCV. (1695). Scholarchae.

Powołanie Wendego na rektora gimn.

Wrocław. miej.

— *Pietas Vectigalis, Praecellentissimo, Nobilissimo, Et Amplissimo Viro, Domino M. Georgio Wendio, paulo ante Rectori, Inspectori et Directori, Lycei Laubanensis excellenter merito, nunc vero Quod felix jubeat esse, Rerum Scholasticarum Stator, Deus! Florentissimi Gymnasii Thorunensis, Rectori Et Professore, Consensione Magnifici et Nobilissimi Magistratus Thorunensis, Electo, Sub tempus Accessus, h. e. Anno Christiano 1695. die 29. Maji, holevidenso metro, A Literata Iuventute Declarata. Thorunii, Imprimebat Johann Balthasar Bressler. fol., k. 2.*

Wrocław. miej.

— *Justae lachrymae super... analysin... Georgii Wendii... profusae Thorunii (1705)... fol., k. 3.*

— *Praematurum obitum Mariae Dorotheae... Georgii Wendii... filiolae... professoress, collegae et amici dolere voluerunt. E Chalcographe Thorunensi (1699). fol., k. 2.*

— *Die Leiche des Wohl-Edlen, Gross-Achtbaren, Hochgelahrten Herrn Herrn M. George Wenden, Wohlverdienten Rectoris und Professoris Publici hiesigen löbl. Gymnasii, und Inspectoris der Neustädt. Schulen begleiten so huldigst als willigst Anno 1705 den 12. Julii hiemit zu ihrer Ruhestätt. Die Lehrenden in der Neustädtischen Schulen. Thorn, Gedruckt in E. E. Raths und Gymnasii Druckerey. (1705). fol., str. 1.*

Tor. Kop.

— ob. Böckelmann — Czimmermann Jan (1698) — Giering Antoni (1704) — Grell Henryk Wawrz. (1699) — Kephallides Samuel (1702) — Kotevitz Baltaz. (1700) — Lemcken Adamus (1702) — Meisner Jak. (Disputatio 1697) — Schmid Dawid (De antiquo 1698) — Weickert (Utrum Christus 1701).

Opócz wskazanych wyżej rozpraw są jeszcze inne ogłoszone jego prace w Meletemata tor. I, ale nie wiem, czy wyszły osobno? Np.: 1) De curiosis nonnullis (1697). — 2) De curioso Bretislai nummo (1698). — 3) De Prosperi Altdorfii ideographia (1704). — 4) De Elisabethae reginae schemate geneal. — 5) De notabilibus Thorun.

Był to autor tak płodny, że zapewne nie udało mi się zestawić wszystkich jego pism i pisemek. — Bliżej informują o nim: Praetorius Athenae gedanenses str. 222 — 5. — Zernecke Summ. Entwurf des gel. Thorns 34. — Tenże Thorn. Chronica str. 396. — Encyklopedia Orgelbr. XXVI 672 (Sobieszcz.).

Jako o numizmatyku wspomina o nim Zagórski Monety dawnej Polski str. XVI.

Jego działalność profesorską omawia Tyc Szkolnictwo Torunia 1933 str. 24.

O jego bibliotece ob. Mocarski Książka w Tor. 1934 str. 118. — Między innymi był tam rękopis aktu szkolnego (dysputy) pt. Utrum in aliquam Americas provinciam aliquas Polonorum colonias deducere consultum est nec ne? (z początku w. XVIII). Pierwszy to zapewne objaw zainteresowania możliwością polskiej emigracji do Ameryki.

Ob. o nim Thomas Literaturgeschichte Schlesiens 1824 str. 338.

WENDE Jerzy Gottlob. Als Der Weyland, Ehren- Wohlgeachte Herr Johann George Gottwaldt, Vornehmer Bürger Kauff- und Handels Mann in der Königl. Stadt Thorn Am 24. Tage des Brach-Monats im Jahr Christi 1711. in Volekreicher Begleitung zur Erden bestattet wurde, Wolte Aus hertzlichen Mitleiden dieses eilfertig entwerffen... von Lauban. Thorn, Gedruckt bey Joh. Nicolai, E. E. E. Hochw. Raths und des Gymnasii Buchdrucker. fol., k. 2.

Tor. Kop.

Wendel Jan Bardili ob. Bardili (1730).

WENDEL Dietrich. Hieroglyphische Beschreibung des Freuden-Jubel über die Eroberung Caminic und über den fröhlichen Einzug (Augusts II) in Dresden. Halle 1699. fol.

— Bildschriftliche Namensklärung... Peter I... als Sr. Carische Maj. 1698 zu Dresden regalirt wurde, von P. P. P. w 4ce, ark. 1.

Wiersz.

Wendelandt Joachim ob. Wendland. **Vendennia** (La) dramma giocoso... ob. Winobrańcy (1785).
Bernacki Teatr II 313

Vendensis civitas, ecclesia ob. Karol IX (1609) — Niderlag (1579) — Schenking Otto (Visitationis 1611).

Wendi (Venedae, Wenden) ob. Acta Societatis Jablonovianae (1772—3) — Krantz (Vandalia 1519, 1600) — Kromer Marcin (1562) — Krüger Georg (De Vendis 1675, 1719) — Lengnich (Poln. Bibl.) — Micraelius Jan (Antiq. Pomeraniae 1723) — Moller Alb. (Kancjonał 1574) — Pantaleon Henr. (1552) — Potocki Jan (1795) — Praetorius M. (Orbis gothicus 1789, cz. II) — Schurtz-fleisch (Res slavicae 1699, Disput. 1700) — Slawi, Słowianie, słowiańskie języki — Train J. (Lingua 1679) — Weickhman (Diss. 1766; tu źródłowy rozbiór zjawienia się Wenedów — gens Sarmatica) — Wiley.

Venditio ob. Naymanowicz Jac. (1614).

WENDLAND Joachim, z Marchii, minister w Wilnie w latach 1601—1612 (umarł 1619). Catechesis Heidelbergensis, Ad aedificationem populi & juvenutum Perspicue explicata, Per Joachimum Wendlandum, ecclesiae Christi, dum viveret, pastorem fidelissimum. Accesserunt quaedam historica de vita & morte auctoris. Edente haec Valentino Cabelo, pastore ecclesiae Dei in Loppersumo. [Tu ozdobnik]. Bremae Typis Villerianis, anno MDCXXIII. (1623). w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 495.

Dedykacja wydawcy Justo, Abr. i Matthiae Becken. W dedykacji tej są podane pewne szczegóły o Wendlandzie: Sepiuscule solebat deplorare tristem illam ecclesiae Vilmensis devastationem, in qua non tantum preciosae suae suppellectilis et valetudinis, sed et instructissimae bibliothecae et multorum summo labore confectorum manuscriptorum jacturam fecisset, a qua nihil nisi has chartulas tanquam raptas a naufragio tabulas haberet... Wylicza też jego patronów (za pobytu w Wilnie): Hlebovitios, Kaziviltios, Narussovicios, Dorohostaiskios, Przistanovskios, Tallusios(?), Zechovitios. ...Apud Lithvanos et Polonos ipsius idioma non intelligentes in magno numero fuit... (Wendland był w latach 1601—11 ministrem eccl. germanicae w Wilnie — po polsku widocznie nie umiał).

Od ark. A idzie tytuł właściwego dziełka: Prolegomena in repetitionem Catecheseos Heidelbergensis. Vilnae 1609. — Składa się ono z 52 homilii, będących komentarzem do t. zw. Katechizmu heidelber-

skiego (ob. o nim pod Ursinus Zacharias, wyżej str. 72).

Od str. 440—444 idzie opowieść: Martyrium Franci de Franco Itali nec non ecclesiae Vilmensis devastatio... pridie et postridie Cal. jul. anno 1610 et 1611. — Jest to opis snanej skądinąd sprawy Franka, podczas której Wendland cudem uszedł śmierci (podobnie jak przedtem w r. 1601 podczas rozruchów w Malborgu, gdzie był predykantem).

Od str. 451 idą: Commendationes et testimonia... de fide et vita rev. Joach. Wendlandi. Zamieszczone tu są listy i wiersze: 1) senatu malburskiego z r. 1601; 2) fratrum Radziwillorum Janssii et Christ. (z r. 1611); 3) Christ. Monvidi, liberi baronis(!) in Oschmiana et Dorohostais z r. 1611; 4) ecclesiae Vilmensis, z podp. Joh. Litemiericius z r. 1612; 5) Georgii Radzivillii (z Birż) (z r. 1612); 6) zalecenie margr. Wilhelma brand. do króla ang. Jakóba VI (z r. 1614); 7) wiersze różnych jego przyjaciół z Gdańska, Malborga itp.

Od str. 490 zamieścił Walenty Cabelus (zięć Wendlanda): Vita dom. Joach. Wendlandi, gdzie pokrótce wspomina o jego pobycie w Wilnie.

Wajsblum w „Kulturze starop.“ 1932 str. 91 mylnie podaje, że Wendland tłumaczył na polskie Katechizm heidelb. On go „tłumaczył“ — to znaczy komentował — ale nie na polskie, bo po polsku, jak się zdaje, nie umiał. Czartor.

— Verantwortung auf vier Fragen vom H. Abendmahl... Wilno 1603. w 4ce. Na to odpisał Mikołaj Pasch w Królewcu 1604 (obacz).

— Predigten vom H. Abendmahl... 1602. w 4ce.

Z tym polemizował Bruno (1603).

A może to równoznaczne z poprzednim?

— Historia Johannis Baptistae. Dantisci 1587. w 4ce, ark. 3.

(Wendland Joachim). Propemtica quibus amici aliquot prosequuntur exilium reverendi, pii et docti viri dñ. Joachimi Wendlandii, ecclesiae orthodoxae apud Mariaeburgenses in Prussia, Concionatoris fidelissimi, qui ob sanioris doctrinae constantem professionem seditiosae factiosae multitudinis furore ministerio inique protelatus, solum vertere coactus est, sub ipsum initium anni 1602. „Non miser nec exul est, in cujus corde Christus habitat“. „Exul erat Christus; comites nos exulis hujus esse decet, cujus nos quoque membra sumus“. Im-

pressa Vilnae Lithuanorum Anno 1602. w 4ce, k. 12 (sygn. C₃).

Pisali wiersze: Waimer Dantisc., Mart. Stobaeus, Joan. Truncius, Thom. Fabricius, Dan. Asarius, Joan. Reich, Joan. Mart. Wendelinus Walchius, Chr. Mencilius. Jagiell.

— ob. Bruno Chr. (1603) — Pasch Mik. (Erläuterung 1604).

Obacz o nim: Gelehrtes Preussen I cz. I 141. — Tolckemith Elbin. Gedächtn. 1753 str. 321—2.

WENDLER Joan. Christophorus, pastor (ur. w Neustadt w Saksonii 19 grudnia 1687 † po roku 1745). Dissertatio praeliminaris qua assertitur contra Stanislaum Rescium, Baronium Labbeum, Colomesium, Brietium, Kolonitschium, Antonium Varillusium, Natalem Alex. et Godofr. Arnoldum Lutheranos in praejudicium doctrinae purioris, neque supprimere, neque corrumpere scriptores ecclesiasticos et profanos. Jena 1713. w 4ce, ark. 5.

Jocher 3179. — Zedler Universal Lexicon 1747 t. LIV str. 2065.

(Wendorf Ign.). Sprawa JW. Jgnacego Wendorfa Rotmistrza Kawaleryi byłych Woysk Litew: Orderow Poll: i Maltańskiego Kawalera. JW. JX. Marcina Poczobuta Rektora, Orderow Poll: Kawalera, WW. Kazimierza Ruszczyca Pułkownika, Dominika Ablamowicza Komornika Troc: Antoniego Zaremby Szamb: Petronelli Eysmontowey, i dalszych Wierzyceieli w Stopniu X. Bawera Rektora Szkół Nowogrodz: Osobno W. JP. Dominika Ablamowicza Komornika Trockiego. Tudzież Starozakonnego Jozefa Rubinowicza Kupca i Obywatela Miasta Grodna z JW. Karolem Morawskim Generałem Maiorem Woysk Ross: Debitorem. JW. W. Janem względem Starszeństwa Małżeńskiego, Teoffilą z JOO. Xiążąt Radziwiłłow wprzód Morawską teraz Rozwodowskiami Rotmistrzostwem Kawaleryi Woysk byłych Litewskich. Naostatek z JW. Anną z Jundziłłow Morawską Generałową Ross: do złożenia Funduszow majątku dłużnika pociagnionemi. (1799). fol., k. 41 nlb. Uniw. Wileń.

— ob. Sobański B. (Sprawa 1799).

Vendriniski Venceslaus ob. Schoppius Laur. (Epithalamia 1585).

WENDT Jan Marcin. Q. D. B. V. De Praesumpto Mandato... Exercitatio Sabbathina... Die 12 Junii 1723... Respondens Johannes Martinus Wendt, Biit. Pom. Gedani. Typis I. D. Stollii. w 4ce.

Ob. Schultz J. S.

Wenecja (Venezia) ob. Błoński Ad. (Status aevi 1699) — Capitoli (1684) — Contarini (1524, 1543) — Copia (z wierszem o Polsce) — Dogiel (Codex 1758; traktaty) — Faletus (1558) — Forestiere ilum. (1740) — Frangipani (1574) — Furius Ceriola (Rada pańska, tłum. Górski; tu opisany jej ustrój) — Henryk Walezy (Le feste e trionfi 1574) — Leonfieri (1574) — Niegoszewski Stan. (Serenissimo nomen Venetum 1584 — i inne jego prace) — Olmo J. (Relationi della republ. di... 1620) — Palczowski Paweł (Status Venetorum (1603) — Paszkowski Marcin (??) — Republica di Venezia (1650; z dedykacją Zamojsk.) — Sansovino (1571) — Sannuto (1571) — Siemowski J. (Nuptiae ducis Ven. cum Tetida 1565; poemat) — Ursinus J. (1496; tu jej pochwały) — Ustrzycki (Sobiesciados) — Wag Schale (1685; o przymierzu przeciw Turcji) — Wargoeki And. (O Rzymie 1610) — Warszewicki Krzysztof (1572; poemat) — Warszewicki Krz. (Ad... oratio 1602).

Znajomość urzędzeń weneckich jest w Polsce wieku XVI bardzo znaczna. Niemal wszyscy nasi pisarze polityczni, wskazując wzór formy mieszanej ustroju (uchodzącej za najlepszą), powołują się na ustrój wenecki (znany im był bądź naocznie, bądź z Contariniego). Twierdzą, że na czele stoi tam monarcha obieralny, prawem związany (doża); obok niego organ arystokratyczny i rządu ludu. — Związczą Górnicki zachwala ustrój Weneccji. Ale tak samo Frycz Modrzewski, Orzechowski, Kromer, J. Górski, Wolan, Krzysztof Warszewicki (Oratio 1602), Palczowski, Herbut (Consilium de pace) i Turnowski Jan (wypędzenie jezuitów).

Są wprawdzie głosy sceptyczne co do możliwości przeszczepienia arystokratycznej oligarchii weneckiej do Polski (Jan Sierakowski) — ale są nieliczne wobec głosów podziwu. Podziw dla urzędzeń wa-

neckich jest zrenatą wówczas częsty u wielu zagranicznych teoretyków politycznych (Guicciardini, Paruta).

Oprócz tego pozostawała Wenecja z Polską w stosunkach handlowych i drukarskich. —

Weneckie druki dla Polski w w. XVI omawia Ptaśnik Mon. Pol. typ. str. 174—5.

Finkel III 2018.

Weneckie poldiabile ob. Bohomolec Jan (część jego dzieła: Diabeł w swojej postaci) — Puł dyable.

Venel Adrian (wydawca) ob. Poniatowska Krystyna (1629).

Venenum ob. Abano (Libellus 1498) — Mercurialis Hieronymus (1584, 1601) — Naborowski Dan. (1599) — Śleszkowski Seb. (1619) — Szeliga (Scheligus) (De venenis 1586—1601) — Totius S. (de que peste 1565).

Wenera ob. Duńczewski St. — Kopia — Łuskina — Niegowicki Jakub (o jej przejściu przez słońce) — Relacja — Uciechy lepsze (1655) — Wenus (Gawiński 1673) — Węzyk Piotr Widawski (Pod obraz Bogini 1590).

Weneryczne choroby ob. Flores Józef (Lekarstwo 1784) — Oczko — Posthumus Andreas (1600) — Przymiot.

Veneti ob. Palczowski Paulus (1603).

Wengerscius ob. Węgierski.

WENSENFELD. Uniwersał.. gdzie za dwa miesiące prowianty daruie d. 23. Czerwca 1735. fol.

Venti ob. Dąmbrowski M. (1628) — Mirowski A. (1596) — Romanus Adrian (1596).

Ventorum usus ob. Romanus Adr. (1596).

WENTOUN (Wenton) Jan Antoni. Dolor parentalibus lacrymis delineatus in obitu Illustr. Domini D. Ioannis Francisci in Zamoście Zamoyski Zamoysciana ordinacionis haeredis, Bolemoviensis etc. etc. capitanei obsequiosa penna Ioannis Antonii Wentoun In collegio Lublinensi Societatis Iesu Philosophiae auditoris. Anno dolentis in carne Dei MDCXCI (1691) Die XII mensis martij. Lublini, Typis collegij Societatis Jesu. fol., ark. D₃.

Na odwr. str. tyt. herb, pod nim wiersz; na ark. A, ded. Kazim. Zamojskiemu, wojew. bełsk. Na ark. B, Natalium splendor Ioannis Zamoyscii, capitanei Bole-

moviensis. Po czym idą wiersze na cześć Zamojskich. Jagiell. — Zamoj.

— **Hastiludium seu triumphale Pal-ladis, Fortunae, Martis de Illustrissimi Domini Ioannis in Zamoście Zamoyski Supremi Regni Thesauraridae, Zamoysciana ordinacionis haeredis, Bolimoviensis etc. etc. Capitanei tergeminis hastis certamen natalibus Divi Joannis tutelaris suis feriis, publicae spei immortalis avitae Domus solutio ab illustrissimae Dominationis suae obsequentissimo Ioanne Antonio Wentoun in Collegio Lublinensi Societatis Jesu Philosophiae Auditore productum Anno Domini 1690.** Lublini typis Collegij Societatis Iesu imprimebat Ioannes Iar-muzewski. fol., ark. 4.

Na odwr. k. tyt. herb Jelita, pod nim cytaty. Praypis prozą Janowi Franciszkowi Zamojskiemu, podskarbicowi w. kor., staroście bolimowskiemu. Wiersz napisany na rocznicę urodzin Jana, w których wychwała jego przymioty i rokuje z niego godnego senatora. Na końcu wiersze do jego braci: Józefa, Michała, Marcina i Aleksandra. Zamoj.

— **Port Szczęśliwy Herbowney Kow-twicy Jego Mosci Pana M. Stanisława Antoniego Łopackiego Filozofey y Medyciny Doctora, a ná ten czas teyże Nauki Dziekana zá przyiązną Cynozurą Jeymosei Panny Vrsznułi Karmichelowney w dożywotniey przyiązni záślubieniu Dopedzony (sic), a zyczliwym piorem Iana Antoniego Wentona Náuk wyzwolonych y Filozofey Báká-larzá. Opisany Roku Pańskiego 1692. Miesiąca Lutego, w Krakowie w Drukárni Mikołáia Alexándra Schedlá I. K. M. Ordynárnyego Typ: (1692). fol., k. tyt. i k. 8 nłb.**

Na odwr. miedzioryt godeł czy też herbów („domowy zaszczyt“) obojga oblubieńców i 4-wiersz polski.

Następuje potem długi poemat. Między innymi wychwała też dom Forbesów Cypryjska Pani wypytuje się o Kraków, a Neptan opowiada jej o Krakowie: Polskiego narodu głową jest, Karpaty widzi, senatorskie krzesła posiada, szlachta odprawia tu festy, miał Werinków, ma znakomitego prezdydenta (Łopackiego) itd. Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Zieliń.

— ob. Chrostkiewicz J. J. (Fortalium 1726) — Preisz And. (Corona 1694).

Wentoun Jakub ob. Gorecki Jan
Wacław (Na gody 1681).

Wentowic Józef ob. Łopuszyński
Jan (Doctor 1710).

Wentrobski (Wątrobka) Franciszek
ob. Wątróbka — Wątróbski.

Wadowski Wiadom. o prof. Akad. 1900.

Wentropski Tomasz ob. Bednarski
(Honor).

VENTURA. Thesoro politico in cui se
contengono relationi, istruttioni etc. per-
tinenti alla perfetta intelligenza della
ragion di stato (1600)... ob. Thesoro,
Tresoro.

WENTURIUSZ Franciszek, biskup.
Zywot S. Iędrzeia Korsyna Karmelity:
Biskupá Fesulánskiego. Przez Oyca
Świętego Vrbana VIII. Teraz świeżo
w poczet świętych Biskupow policzo-
nego, Roku 1629. Dnia 22. Kwietniá.
Od wielu poważnych Pisárczow Ko-
ścioła ś. ś. osobliwie teraz nowo od
Jásnie Wielebnego Oycá Fránciszka
Wenturyusza, Biskupá ś. Sewerá pisány.
A Przez X. Bazylego Jarockiego. Za-
konu Karmelitow, Bráctwá Szkáplerzá
P. Máryey w Krakowie ná Piásku
Praesidentá, dla pożytku wiernych pil-
nie ná Polski przetłumaczony, y do
druku podány. Pámiętne mieycie sprawy
Świętych, áby pámięcią ich duch wász
do cnót był wzbudzony. ś. Athán. w ży-
wocie ś. Anton. Z dozwoleńiem Stár-
szych. W Krakowie, v Mácieia An-
drzeiowczyká, Roku Páńskiego 1629.
[Tytuł w ramce]. w 4ce, k. tyt. i k.
21 nlb.

Na odwr. k. tyt. cenzura Bartł. Golanko-
wicza (ex mandato Seb. Nucnerini).

Od k. A₂ dedyk. Jadwidze Jazłowieckiej
z Buczacz (na 3 k.) — a podpisał ją
karm. B. Jarocki. Ona to ufundowała
klasztor karm. we Lwowie i różne do-
brodziejstwa mu świadczyła.

Od ark. B idzie żywot Jędrz. Korsyna, opis
cudów, jego nagrobek wierszowany, sta-
rania o kanonizację.

Jocher 81317. — Siarczyński Obraz I 191. —
Maciejowski Piám. III 734. — Encykl.
Orgelbr. t. XIII str. 85.

Jagiell. — Ossol.

Ventus ob. Mirowski Andr. (1596) —
Venti.

Wentzel Adam ob. Kottwitz 'Bal.
(Kindliche Thränen).

Venus ob. Duńczewski Stan. (1761) —
Gawiński Jan (Polska 1673) — Kopia
(1761) — Łuskina (Star. sława) —
Niegowiecki Jakub (Transitus 1761) —
Relacya (1761) — Wenera.

Smoleński Przewrót umysł str. 99—102.

Venusgarten ob. Hausmann Wal.
(1602).

WENZEL Jan. Der 91 Psalm Davids.
Thorn. 1569. w 8ce. Tor. Kop.

WENZL Jan Baptysta, kanonik. Re-
uerendissimi, Illustrissimi, Perillustres,
Magnifici, ac Generosi Domini, Dñi
& Patroni Colendissimi. [Zaczyna się:]
CVm S. R. Maiestas in proxime cele-
bratis Cracouiae Coronationis Comitijs...
[Na końcu:] Humillissimus Seruus Io.
Baptista Wenzl, Eccl: Cathedralis Fri-
sing: Brixin: & Salisburgi ad Nives
Canonicus, S. Caes: Maiest: Consilia-
rius. (1670). fol., k. 2 nlb.

Omawia sprawę zabezpieczenia Ukrainy
i Polski przed Turkami. Potrzeba 30.000
wojska. Mówi, że ma projekt i że król
zgodził się wysłać komisarzy do jego
zbadania. Pragnie za to mieć indygenat.
Jagiell.

Ver Lvkiskanvm Ad Serenissimarvm
Maiestatvm Praesentiam Efflorescens,
Pvbliae Felicitatis Amaenitatem Et
Minimae Societatis Iesv Venerabvndam
Hilaritatem Iisdem Serenissimis Vla-
dislao IV, Et Lydovicae Mariae Polo-
niarvm Maiestatibvs Et Svecorvm Typo
exhibit. Anno Salvts M.D.C.XLVIII.
in Praedio Suburbano Colleg: Vilm:
Soc. Iesv. (1648). fol., k. 6 nlb.

Na odwr. k. tyt. dedykacja Wład. IV i M.
Ludwice, gdy odwiedzali Łukiszki.

Po czym wiersze w różnych językach. A więc
najprzód Ekloga 14c. heksametrami; po-
tem Hendecasyllabus. — Następują dwie
„sielanki“ po polsku: 1) Wsi dostojna,
wsi wspaniała, Którać może zrównać
chwała?... (4 strofy z pochwałami wsi
gładkim wierszem.) 2) Początek drugiej
„sielanki“, sławiącej parę monarszą,
brzmi: Dobrzeć wiosna uczyniła, Że się
kwiecień nie okryła...

Potem idą: 4-wiersz makaroniczny (Miesiąc
fiores majus wyglądają, Zielonam barvam
od niego czekają...) — Dithyrambus (po
Iacinie). — Certamen linguarum, quae

inter personas Soc. Jesu suis Majestatibus subditis... reperiuntur.

Pod tym ostatnim tytułem pomieszczono 17 wierszyków, każdy w innym języku, wszystkie na cześć pary królewskiej. A więc mamy tu wiersze francuskie, hebrajskie, greckie, włoskie, hiszpańskie, niem., belgijskie (holender.), skławońskie (Tebe dnes weliczaiet wes swiet Władysławie...), łotewskie, litewskie, ruskie (Wieliki Gospodarz przesławnych narodów...), węgierskie, angielskie, szkockie(?), czeskie, hibernijskie (irlandzkie), syryjskie. Kończy: Ruralis poeta de se.

Dwuwiersz litewski brzmi: Džiaugas ziedalay kad iump ateio Karalay — Saulas iszvido meto nelaukia pražido.

Wiersz łotewski zaczyna się: Starpan to lele meže tas Latwis dzywoiams...

Jest to prawdziwy turniej poliglotyczny, świadczący, ilu językami władali jezuiti rezydujący w Polsce, a przez to jeden z bardziej interesujących panegiryków jezuitckich, biorąc se stanowiska hist.-kulturalnego.

Na egz. Czart. przerobiono równocześnie tekst wierszyka franc., który istotnie ma w drukowanej swej redakcji bardzo nie-sgrabne brzmienie.

Porównaj pod Chądzyński (Florae Lukinsciana amoenitas 1639) — w tomie XIV 140.

Kraszewski Wilno IV. — Stankiewicz Bibl. Litew. II. Czartor.

Ver ob. Baco J. (philosophicum 1710) — Burniewicz (nuptiale 1651) — Dąbkowski S. (autumnae 1683) — Gwardziński Jak. (floribus 1677) — Racki J. (Poloniae 1642).

Ver aureae aetatis astraera aurei quondam terris librante saeculum Saturni concessum imperio Theatrum. (Collegium Brunopolitanum S. J.) 1720. fol., k. 1.

Program teatr.

Czapski.

Ver novum, Veris exacti Stagyriticici Cursus laureis Amaenum. In Carmeli vertice, ad Immaculatum Liliū inter spinas candorem. Sub Auspiciis A. R. P. N. O. Provincialis, Provinciae Sancti Spiritus per Poloniam et M. D. Lithuaniae noviter electi: nec non RR. PP. NN. Capitularium, in conventu Novitiatus Immaculatae Virginis Congregatorum, Publicis Thesibus a FF. Carmelitis Ejusdem Ordinis Studii Philosophi: Cracoviens. salutatum. Anno Salutati inter brumam peccati Divini Veris

1694. Die 2. Maii. Defendentur publice in Conventu Cracoviensi Carmelitarum Discalceatorum, Horis pomeridianis. Cracoviae, Typis Universitatis. fol., k. 4.

Na odwrocie tytułu rycina wyobrażająca karmelitę piszącego na pulpicie i dwa drzewa: sculps. Joan. Alex. Gorczyn. Od k. 3 idą Conclusiones philosophicae.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

Wer hätt' es gemeint?... ob. Bonifacius (1721).

Ver-Vert ob. Grasset.

VERACINI Francesco Maria. Sonate a Violino solo e basso dedicate a Sua altezza.. Il principe reale... di Polonia. Op. I. Dresdae 1721.

Ded. późniejszemu Ang. III.

Ciechanowska w Przegl. Bibliot. 1929 str. 569.

Bibl. Liceum Muz. w Bolonii.

Verainigung (Die) Kaiserlicher May. mit dem König von Hungern Polen und Böhem etc. Auch wie und wo sy zu komen seynd und ainander empfangen seind. Auch was herrschafft und volck darbey gewesen und wie sy zu Wien eingezogen seind mitt mer verlauffung und handlung alles hierinnen klerlich begriffen. (1515). w 4ce, k. 8.

Z drzeworytem. — Druk zapewne w Norymb.

Jest także inne odbicie ze zmienioną nieco ortografią: Polen vn Behemen.. Auch wie und wo sie zusammen kummen sein... wie sy zu Wien einzogen...

Piekarski Katal. kórn. nr 1546.¹ — Kertbeny Bibliogr. — Inne broszurki odnoszące się do zjazdu wied. zestawia Finkel Bibl hist I nr 6927—31 i 2569. — Porównaj też t. XIV 475.

Bibl. Monach. — Kórnik.

Veramantius (pseudonim) ob. Kazmierski — Potocki Ignacy.

Verant-woordingh vanden Hertogh van Coerlandt tegens de Sweetsche Lasteringen. Amsterdam 1658. w 4ce, kart 8.

Na końcu jest wyłożenie przyczyn, które skłoniły króla szwedzkiego do przeprowadzenia Ks. Kurlandii do Rygi.

Verantwoordinge ob. Schlichting (1654, 1656).

VERANCIUS (Vrančić) Faustus. Dell' origine degli Slovini o Sarmati in Dalmazia e della lingua parlata ai tempi di S. Girolamo. Dissertazione latina dedicata dall' autore a Cristoforo Varso-

vich [Warszewicki] Canonico Cracoviense inscrite nell'opere del Veranzio. Roma 1606. w 8ce.

Ob. Warszewicki K.

— Dictionarium septem linguarum (Pragae 1605)... ob. Loderecker.

Verantius Michael ob. Leorinus Hier. (1591).

(**Weraszyńska Elż.**) Luceorien..., Sacra Congr... Pro Ep. Luceor... contra Elis. Weraszyńska abbatissam monialium... monast. Bresten... Facti 1729. fol.

— Toż... Summarium. 1729. fol.

Bibl. w Cambridge.

Werawski Ludwik i Józef ob. Poiej Albr. (1795).

Verax hemerodromus ob. Foltiński J. S. (1679).

Verax Christianus Liberius Luceoriensis ob. Vergerius (1556).

Jest to pseudonim Andr. Trzeciekiego. — Jednakże Sembrzycki Vergerius 1890 str. 46 przypuszcza, że może to pseudonim Sebast. Wołyńca od wyrazu Luceoria (Łuck) w wojew. wołyńskim.

Verba ob. Chefer Im. (pulchra 1637) — Gesner Kon. (ultima 1614) — Hahn Ad. (Votiva 1664) — Heptalogum (in arca 1712) — Maukisch (ultima 1655).

Verbi (Incarnati) mysterium. Iuxta mentem Doctoris Subtilis elucidatum. A Fratibus Minoribus Strictioris Observantiae publicae disputationi expositum. Cracoviae ad aedes Divi Casimiri die (dopis. 22) mensis (Maii) hora (secunda pomeridiana). Anno Domini 1664. (Cracoviae), in officina apud Successores Lucae Kupisz S. R. M. Typographi. w 4ce, k. 4.

Obejmuje: Conclusiones I—XVI. Jagiell.

Verbo (De) Dei... ob. Blaesing Daw. (1682).

Verborum (De) copia... ob. Erazm Roterodamus.

Werbowanie ob. Abocourt Franc. (1779).

WERBSKI Józef, kanonik chełmski. Zwiernadło Matronom polskim albo żywoty pobożnych panien, matron y wdow polskich. w Lublinie 1697. w 12ce.

Jocher 8251 (za Niesieckim).

— ob. Rucieński Jan Chryst. (1685).

Verbum caro factum, assertionibus theologicis ad mentem D. Thomae Aquinatis Doctoris Angelici, explicatum; et Illustrissimo ac Magnifico domino, D. Stanislao Lubomirski, comiti in Wisnicz, palatino et generali Cracoviensi, Scepusiensi, Zatoriensi, Niepolomicensi etc. etc. capitaneo a FF. Carmelitis Discalceatis Collegij Visnicensis, Sacrae Theologiae studiosis, grati animi ergo dedicatum, publicoq; certamini expositum. Crac. in Officina Andreae Petricouij, S. R. M. Typogr. Anno 1645. w 4ce, k. 8 nlb.

Obejmuje Assertiones theologicae.

Jagiell.

— aeternum in cruce, pro salute universi generis humani passivum... Ab Illus., ac Gener. Juventute Scholae Grammaticae Almae Univ. Cracoviensis, in Novodvorsciano oratorio Immaculate Conceptae Virginis Sacratissimae, scenico apparatu demonstratum. Anno Domini 1712, Die 22 Martis. w 4ce, k. 4.

Program teatr.

Jagiell.

— divinae mentis D. Thom. Aquin. Josepho Andreae Załuski Supr. Polon. Referend. ded. a Carmel. Discal. Collegii Radzieiov. 1745. Varsaviae, S. J. fol., sygn. F₂.

Ob. Tomasz Akw. Dzików — Ossol.

— divinum ob. Chmielecki.

— carofactum ob. Śmiglecki M. (1613).

Werbunek (dla obcych potencyj w Koronie i W. X. Lit. zabroniony). (Projekt na sejmie 1780). fol., 1/2, ark.

Ob. Projekt.

Bibl. Ks. Misjon. — T. P. N. w Poznaniu.

— ob. August II (Uniwersał 1739) — Olechowski J. (1789) — Werbowanie.

Werbung vnd beuehl, Was der Durchleuchtigste, Grossmechtigste Fürst vnd Herr, Herr Sigism vnd vs, der Schweden, Gothen vnd Wenden Köning, &c. &c. Als dann Köning zu Polen, &c. &c. Bey Dem Durchleuchtigen, Hochgebornen Fürsten vnd Herrn, Herrn Carln, der Reiche Schweden, Gothen vnd Wenden Erbfürsten vnd Gubernatorn, Hertzogen zu Südermanland, Nericke vnd Wermeland. Inglichen

Den Herrn Ständen dieses Reichs, zu errichten vnd anzuzeigen. Seiner Kön: Maiest: Abgesandten Dem Edlen vnd Wolgeborenen, Herrn Samvel Lasky von Lasko, Herrn zu Schonenwaldt, gnedigst auferlegt vnd anbetrawet gehabt. Ingleichem, was wolermelter Gesandter, inmittelst seiner erlangten wiederabfertigung, an S: F: G: durch eingelegte sonderbare schreiben, gelangen lassen. Vnd Welcherley gestalt S: F: G: auff des Gesandten schriftlich vbergebene, auch in seiner werbung angezogene Protestation vnd sonsten hinwiederumb geantwortet. So wol auch Was S: F: G: in antwort, zur begerten abfertigung, schriftlich verlassen lassen. vnd dann Ermelte Herrn Reichs Stände, gegen S: R: M: auff oberbürte angebrachte werbung, zum aller vnderthenigsten sich erkleret haben. Actum Upsal, im 1598. Jhar. [Na końcu:] Gedruckt zu Stockholm, durch Andream Gutterwitz. [Tu winietka: ornament linearny]. Anno M.D.XCVIII. (1598). w 4ce, k. tyt. i k. 42 nlb. (sygn. A—Liii).

Są to dokumenta odnoszące się do poselstwa Samuela Łaskiego. Na początku tłumaczy się Łaski, że otrzymał polecenie odprawiania poselstwa po niem., ale języka niem. nie zna dokładnie (so ferne die zierlichkeit der deut. Sprach erfordert).

Następuje list Zyg. do Karola suderm., przemowa Sam. Łaskiego, jego protestacja (z pretensjami i żadaniami do Karola od Zygmunta), odpowiedzi Karola itp. W dniu 20 febr. 1598 udzielił Karol obszernej odpowiedzi (na 13 kartach druku), w której odpierał wszelkie zarzuty i doręczył także osobny list do Stanów polskich. — Stany szwedzkie odpowiedziały w dniu 22 febr. osobno.

Ob. o tej sprawie pod Bericht (Eigentlicher 1598). — Inne druki współcz. wylicza Finkel I nr 3359 i 3361.

Wierzbowski I 667.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Warsz.

Werbungs Oration ob. Olszewski (1670).

VERCH Samuel. Gedicht auf den Einzug August II. in Danzig 1698. fol. Hoppe 68.

— Lessus in Andream Gnospium. Dantisci 1702. w 4ce.

— Der erhöhete Siegesschild Johannis III, Königes in Pohlen, von dem Archimedes unserer Zeiten Joh. Hevelio der Himmelskugel zugesetzt. Danzig 1684. fol.

— Glückliche Vereinigung der beyden Häuser Bergmann und Bauer durch eheliche Alliance. Danzig. fol.

Werchau Mart. Fr. ob. Hancke G. (1687).

WERDA Jan, podkomorzy pomorski, starosta nowski († w Piotrkowie 1648). Indigenat Ziemi Pruskiej przez Iana Werdę Podkomorzego Pomorskiego Nowskiego Starostę etc. nowo wydany. w Thoruniu 1645. fol., k. 23 nlb.

Krasiń. — Uniw. Warsz.

— Indigenat Ziem Pruskich Przez Wrodzonego Jana Werdę. Podkomorzego Pomorskiego. Starostę Nowskiego. Z Supplementem Objectyi, ktorymi Obywatelow Pruskich niektorzy Ich mość P. P. Koronni żarzucac zywkli, y z Indexem, z ktorego co w sobie ten Indigenat zawiera, każdy sufficienter sprawić się może. Auctius teraz à niż przed tym wydany. We Gdańsku. V. wdowy Gerzego Rhetiuszã. Anno D. 1647. [Tytuł w prostokątnej ramie]. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb., str. 41—123, k. 4 nlb.

Druk gocki. Sygn. A, pod oś, B pod oj, C pod że.

Dedykacja: Trójjedynemu jednowladcy... i Władysławowi IV... Osmana i Fiedrowicza cara mosk. zwycięzcy.

Opisuje wiktorie Władysława, wspomina o pobycie pod Bredã, o elekcji, o potencji korony polskiej a kończy pochwałami ziemi pruskiej. Pruska ziemia jest dla Rzeczypospolitej skarbnicã, szafarzem, ludzi cudzoziemskich szkołą, ceikhanzem, wojsk źródłem. O dobrowolnym wcieleniu Prus. o osobnej radzie publ. muskiej. O indygenacie pruskim (obcy nie mogą zajmować urzędów w Prusiech).

Druga dedykacja do Stan. Olbrychta Radziwiłła, kanclerza litew. Wspomina wspinałe dzieło Janusza Radz., gdy datek od króla franc. rozdał między niezyczliwe królówi franc. animusz. Datum w Nowym 2 febr. 1645.

Rozpoczyna tekst inkorporacji z r. 1494; po czym dalsze przywileje: Zyg. I z r. 1512 i 1519; dwie legacje stanów pruskich do Zyg. I w sprawie naruszonego indygenatu; przywilej Zyg. III z r. 1601;

rewersały bisk. Rudnickiego i Mik. Szysz-kowskiego (z r. 1637).

Od ark. K. tj. od str. 73 idzie:

Vvтора Чзесе Indigenatu abo raczy Supplement Obiectiy Ktoremi Indigenat Ziem Pruskich Niektorzy Ich Mosc Panowie Koronni Zarzucac Zwykli. Anno M.DC.XLVII.

Na odwr. tego tytułu herb pruski. Rozpoczyna znowu dedykacja królowi. Tu znowu pochwały Prus. (O Mauritza holend. i in-szych sąsiadów pilnym na Prusy oku. O tym, że szpetnie by było być bez Prus Koronie). Dalej idą przyw. Władysława IV z r. 1645 oraz cautia Waclawa Leszczyń-skiego z r. 1647.

Od str. 87—123 idą obiekcje w liczbie siedmiu. Po każdej dodaje autor „zaplatę“ tj. jej odparcie poparte źródłowo. — Na ostatnich nlb. 9 stronach indeks alfabetyczny.

Czart. — Jagiell. — Krasin. — Un. Warsz.

— Indigenat Ziem Pruskich albo Prawa y Privilegia od Krolow y Rzpthey Polskiej Obywatelom tey przezacney prowinciey nadane. Zebrane niegdy przez WP. Iana Werde Podkomorzego Pomorskiego y Nowskiego Starostę a teraz przez Piotra Elerta I. K. M. Typografa znowu przedrukowane w Warszawie R. P. 1652. fol., k. 36 nlb. Uniw. Warsz.

— Toż... Gdańsk 1761 (?).

Kat. Bibl. Pijar. nr 61.

— Jvstificatia Jana Werdy Podkomorzego Pomorskiego, Nowskiego &c. Starosty. Dlaczego się od Confessiey Ausspurskiej odłączył. Za Pozwoleniem Starszych Podana Do Drvkv XIII. Lipca, Roku Pańskiego 1642. A Drukowana w Thoruniu 1645. [Tytuł w ramce]. fol., k. tyt. i k. 3 nlb., str. 59. Druk gocki.

Dedyk.: Wprzód Trojjednemu Jednowładcey (sic) a potym Wład. IV. Wychwała jego zwycięstwa, mądrość, gorliwość religijną. Datum w Orzechowie 2 augusti 1645.

Po czym druga dedyk.: Gerzemu z Tenczyna Ossolińskiemu, datow. 18 julii 1642.

W dziełku tym opowiada autor, dlaczego porzucił wyznanie augsburskie na rzecz Kościoła katolickiego. Przechodzi po kolei różne kwestie sporne i oświadcza się za wiarą rzymską: uczynki dobre zbawiają, posty, o małżeństwie duchownych, o spowiedzi, zakony, prymat rzymski... itd. Powołuje się na pisarzy kościelnych i na Pismo św. na dowód, iż to, w co „pierwej

wierzył“ było błędne. Życzy sobie, aby król zwołał jaki walny synod w sprawach wiary. Zwraca się też z prośbą, aby biskupstwa obsadzano na stałe, a nie przenoszono biskupów. Wykazuje z tego pożytki i cytuje duży ustęp z Kromera, krytykującego sposób obsady biskupstw.

Na końcu dowody z doktorów św. i przykłądy, że Piotr św. był między apostołami starszy. Że się godzi świętych wzywać. O transsubstancjacji. O komunii. O czyszczeniu.

Cytuje św. Augustyna, Chryzostoma, Ambrożeego etc.

Jocher 9806.

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasin — Toż... za pozwoleniem Starszych podana do druku XIII. Lipca Roku Pańskiego 1642. Drukowane w Toruniu 1645. Przedrukowane w Gdańsku r. 1732. w 4ce, str. 76.

Dedykuje: do Władysława IV i do Jerzego z Teczyna Ossolińskiego kanc. w kor. Jocher III 592. — Maciej. Piśmienn III.

Czartor. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Iustification oder Rechfertigung des Hochgebohrnen und Wol-Edlen Joannis Werdae Pomerelschen Kreises Unterkammers und Starosten auff Newburg. Warumb er von der Ausspurgischen Confession abgestanden. Mit Bewilligung der Obern aussgegeben. Dantzig. Gedruckt den 12 Febr. 1646. fol., k. 4 nlb., str. 61.

Ded. Carolo Ferdinando, Bischoff von Breslau. Jagiell. — Uniw. Warsz.

— ob. Dachnowski Jan Karol (Pogrzebowa żałoba 1648).

Święcki Hist. pam. II 274. — Maciejowski Piśmien. III 837. — Bentkowski H. lit.

II 224. — Braun De scriptor. 1739 str. 317. — Finkel Bibl. III 1889.

Werde (Na wesele ziążenia de Nassau)... ob. Nassau Karol.

Jest to wiersz przypisany w jednym z katalogów jakiemu Werdemu. Ale czy to nie omyłka, bo autor tego nazwiska nie jest znany.

Verden (de) Joannes Gedanensis ob. Franconius Mat. (1545) — Hoppius Joan. (Oratio 1548) — Szadek Mikołaj (Judicium astrologicum 1530, Practica 1531).

WERDENHAGEN (a) Jan Anioł. De rebus publicis hanseaticis. Francofurti, M. Merian, 1635. fol.

Z mapami, z widokami miast i planami (m. i. Gdańska, Krakowa, Elbląga).

— Toż... Francofurti 1641. fol.

(Werder). Recuperirung des Werders 1659. w 4ce.

Hoppe 96.

— ob. Bericht (1659) — Hartwich Abr. (1722).

VERDIZOTTI Mariusz. Setnik przy-
powańcei (1608).. ob. tom XIII 163.

Na odwr. tyt. herb Gryf i 12 wierszy pol.
Dedykacja wierszem Janowi z Rusca Bran-
nickiemu, kaszt. bieckiemu. W niej mówi,
że jeden człek wielki, w przyjaźni Bran-
nickiemu miły, przywiózł z Włoch tekst
tych bajek, sprawił im „szatę polską“
(przełożył?) i sam odjechał w cudzo-
z. kraje, a rękopis porucił Błażewskiemu.
Ten go przebrał i według zdania
swego uszykował.

Dziełko Błażewskiego „Setnik“ jest istotnie
przeróbką Verdizottiego „Favole bellissi-
me“ (druk. 1560). Czy ów „przyjaciel“
jest fikcją — czy też na prawdę kto
inny jak wydawca tłumaczył? — trudno
rozszyfrować. Może jednak pierwsze, bo
Błażewski chętnie się piórem bawił. Brü-
ckner (Ezopy) oświadcza się za drugim
zprzysiężeniem i upatruje tłumacza w Lu-
bomirskim.

Przekład jest dość wierny, tylko wprowa-
dzono wszędzie wiersz 13-zgłoskowy za-
mianst miar oryginalu. Rozpoczyna bajka
„Ojciec, syn, osioł“; kończy: „O bani
z sośnią“. Wreszcie wierszyk „Do czy-
telnika“, w którym wyjaśnia, że zwierzęta,
drzewa, zioła, kamienie przemawiają tu,
by czytelnika poprawić. — Przed każdą
bajką dodano krótki sens moralny, czasem
w formie przysłowiowej, np. Kto da zęby,
da i chleb; Mędrsze jaja niż kokoszy itp.

Przedrukował w r. 1897 Bruchnański w Bibl.
Pis. Pol. Akad. nr 34, opatrzywszy wstępem
i słowniczkiem. — Maciejowski Polska I
228 oraz Maciej. Piám. III 517—9; myl-
nie twierdzi, że Krasicki i Trembecki
„wiele sobie stąd przywłaszczyli“. —
„Wisła“ (czasop.) VIII 780. — Korbut I
str. 420.

Por. także pod. w Bibl. XXVII str. 181
(bajka o ojcu, synu i osle).

Jagiell. — Ossol.

Wertwein Michał ob. Weltzel Kasp.
(Festivitati 1620).

VERDUCCIOLI Feliks, prof. w Pe-
rugii. Religiosa Nobilitas In funere
Henrici Firley Comitiss De Dabrowica
Palatinidae Sendomiriensis Oratio Fel-
licis Verduccioli Doct. Phil. & Theol.
in Patrio Augusto Perusino Gymnasio
Eloq. Prof. dicta Perusiae in Ecclesia
D. Virginis Conceptae Congregationis
Oratorij S. Philippi Nerii. Ipsis Paren-

talibus. V. Kal. Septemb. oCIdoCXL.
(1640). [Na końcu:] Pervsiae, Typis
Angeli Bartoli, 1640. Superiorum Per-
missu. Deinde recussum Lublini. Anno
D. 1641. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.
(sygn. C₁).

Dedyk. bratu zmarłego Sbigniewo Firley,
palatinidae sandom., datow. Perusiae IIII.
Kat. sept. 1640.

Przedruk niestaranny, lichy. Wysławia ród
Firlejów, który przed 500 laty przybył
z Niemiec do Polski. Zmarły kształcił
się za granicą, zmarł przedwcześnie.
W Perugii dużo kształcących się Polaków,
są tu jak w ojczyźnie. Opisuje żal miasta
po śmierci Firleja. Na końcu są dwa li-
sty: 1) do bisk. Jerzego Tyszkiewicza
w Rzymie; 2) do Jerz. Ossolińskiego
w Warszawie — z doniesieniem o śmierci.
Ossol. — Uniw. Warsz.

Werdum, dworzanin Paulmiersa ob.
Bernouilli (1786).

Pierwszy Bernouilli ogłosił fragment opisu
tej podróży (bez jej końca) z r. 1671. —
Dużo więcej podał Liske Cudzoziemcy
w Polsce 1876 str. 120 — oraz w Arch.
Komisji Histor. I 183. — Wreszcie Kluc-
czycki w Scriptores Rerum Polon. IV (1888).
Szujski Opat Paulmiers (w „Dziela“ IV). —
Korzon Dola i niedola III 111 i passim. —
Pieradzka w Roczn. Krak. XXVIII 219.

Veredarius Paciferus ob. Bosz-
kowski Jan Filip (Nova electio abba-
tum 1729).

Veredianus Georgius (pseud.) ob.
Kazimirski J. — Potocki Ign. (1778).

Verehrung (Andächtige) des heil.
Stanisłai Kostka Soc. Jesu. Wien, 1760.
w 8ce.

Ob. w tomie XX 150 (Leben und Verehrung).
Ossol.

— (Schuldige) und Andächtige Tag-
Zeiten zu dem grossen Patriarchen H.
Joachim... aufs neue gedacht in Brauns-
berg 1752. w 12ce.

WERENKO Teodor, Soc. J. z Pińska
(1704 † 1771). Responsa juridica de
ultimis voluntatibus, Dillingae typis
I. A. Schnabel, 1761. w 8ce.

— Jus naturae et gentium commoda
auditoribus methodo explanatum. Dil-
lingae typis I. A. Schnabel Anno 1763.
w 8ce.

Brown Bibl. str. 418.

VEREPAEUS Simon. De epistolis
latine conscribendis libri V. nunc re-

cens meliori methodo et scholiis illustrati et accessione aliqua nova postremum aucti. Brunsbergae. Excudebat Iohannes Saxo. Anno MDXC. (1590). w 8ce, str. 224.

Bandtkie Hist. druk. I 48. Raczyń.
— ob. Bartsch Fryd. (1607).

Vereinigung der Lutheraner und Calvinisten in Polen. Merkwürdige an einen Polnischen vom Adel geschriebene Briefe. Gedrukt in dem andern Jubeljahr und 1570. w 8ce.

Halecki Zgoda sand. 1915 str. 359.

Werelt de Kleyne... ob. Joosten Jak. (1644).

Werena P. ob. Aleksander (1728).
(Wereszczaka Ant.). Sprawa WW. JP. Antoniego Ex-Mar: Nowogr: Tadeusza Podkomorzego Nowogrodzkiego Wereszczakow. Z WW. JPP. Xawerym iako Mężem, a Barbarą z Boynowskich iako Aktorką Zielińskimi Komor: Nowogr: (po 1790), fol., k. 2 nlb.

Uniw. Wileń.

— ob. Bujnowski (1791).

WERESZCZAKA Bogusław. Głos Jaśnie Wielmożnego Imci Pana... sędziego grodzkiego y posła wojewodztwa Brzeskiego na seymie extraordinarynym grodzieńskim w złączonych Izbach r. 1793 miesiąca Junii 25 dnia miany. fol., str. 2.

Jagiell. — Krasin.

— Głos Jaśnie Wielmożnego Imci Pana Bog. Wereszczaki sędziego Grodzkiego, y posła wdztwa Brzeskiego, na seymie extraordinarynym Grodzieńskim w stanach seymujących dn. 16 Julii 1793 r. miany. fol., str. 2.

Jagiell. — Krasin.

— Głos Jaśnie Wielmożnego Imci Pana... sędziego grodzkiego y posła wojewodztwa Brzeskiego, na seymie extraordinarynym Grodzieńskim na dniu 30 Julii 1793 r. miany. fol., str. 3.

Jagiell.

(Wereszczaka Eliasz). Sprawa WW. JPP. Eliasza y Marcyanny z Glinskih Wereszczaków kracych Brzeskich, oraz JX. Ignacego Laskowskiego kanonika łuckiego kanc. Brzeskiego pko WW. JPP. Rozalii z Wereszczakow

matee, Piotrowi synowi, Annie corce Mickiewiczom kracyzney y kracyzcom Lidzkim (około 1790). fol., k. 2 nlb.

Zieliń.

WERESZCZAKA Prokop, stud. Akad. Krak. Hercvles Abo Zdrowa Rada. Y Wezesna przestroga wspaniałey Słowiańskiej Młodzi. Przez Prokopa Wereszczakę, Studenta Akademiei Krakowskiej napisana. W Krakowie. Imprimatur Sebastianus Nucerinus. [Tuwinietka]. W Drukarni Marciná Filipowskiego, Roku 1632. [Tytuł w prostokątnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 10 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb Lewart i epigramat po polsku. Dedykacja Janowi Firlejowi, wojewodzieowi krak. Autor wspomina w niej swój pobyt w domu Firlejów wraz ze Stan. Sieklickim, który go w nieznanym kraju pokazał i oświadczył. Dat. z Krakowa 5 Julii 1632. Na nast. stronie: Dux altitudinis sive Sarmata (rycina husarsza w skoku, jak na drukach zamoy-skich). Pod nią podpis: Poyrzyz wspaniała słowiańska młodzi, a obacz dokąd cię przykłada walecznych przodków powabiają...

Zdaje się, że w tej wzmiance o słowiańskości jest ślad znajomości „Herkulesa słowiańskiego“ K. Miaskowskiego.

Od ark. B idzie: Herkules albo Zdrowa Rada... Napisane 13-zgłoskowym lichym wierszem. Zaczyna od wzmianki o Podolu żalonym („złote runo polańskie“), spustoszonym przez Bisurmanów. Gniew Jowisza z piorunem w ręce. Występuje Aleydes i wzywa kary na wyrodków, ale prosi za bohaterami. Jowisz wymienia swoje warunki, nakazując zachowywać cnoty: Pieszczoty strzec, poządliwosci miarkować, mężny umysł, trzeźwość, porty niech w państwach swych działają celem żeglowania, rozbójników karać itp. Kończy: Do tego, kto przeczyta (Dnieprowe krawe muzy to wszystko sprawili, że wdzięcznych Roksolańskich mów mnie nauczyli). Wreszcie: Na Zoila. (Kruc hardym karkiem, pysk łaj zawisnym kłem swoim...).

Naśladowania Ksenofonta Herkulesa nie dostrzegłem, chociaż autor w dedykacji wyraża się: Greckiego Herkulesa dzielność... odkrywszy i w polską szatę przybrawszy. Maciejowski Piśm. III 746 (podaje mylnie k. 8). — Sinko Liter. grecka I 2 str. 565.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

WERESZCZAKA Stefan i Godlewski Stan. Z Filozofii Wybrane Zdania Ktore Najjasnieyszemu Stanisławowi Augustowi Krolowi Polskiemu Wielkiemu Xiążęciu Litewskiemu Ruskiemu,

Pruskim, Mazowieckim, Zmuydzkiemu, Kijowskiemu, Wołyn. Podolsk. Podlaskiemu, Inflant., Smolen., Siewierskiemu, y Czernichowskiemu. Przypisane. Dowodzili y Utrzymywali Publicznie Stefan Wereszczaka Podczas. Wdztwa Nowogr. Stanisław Godlewski Stolnik. Wdztwa Brzeskiego. Uczący się Filozofii w Konwikcie Szlacheckim Wileńskim XX. Scholarum Piarum Pod Nauczycielem Kazimierzem Narbuttem Teżoż Zakonu. w Wilnie w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey XX. Schol. Piar. R. 1771. fol., k. tyt. i k. 25 nlb.

Imprimatur dał Aleks. Horain, refer. lit. Dedykacja królowi, w której podniesione jego zasługi około dobrobytu kraju i oświaty. Rozpoczynają tezy z logiki, potem idą z kosmologii, z psychologii, z nauki o Bogu, o polityce, z fizyki generalnej, z mechaniki, z nauki o świetle, o powietrzu, o wodzie, o planetach, o elektryzacji, o ziemi i jej owocach, o rolnictwie, o żyjących rzeczach.

Cytowani są nieustannie Leibniz, Wolff, Malebranche, Kartezjusz, Hallembert (sic), Hevelius, Newton, Duhamel, Franklin itp. — Tezy oparte na tych autorach zwalczają twierdzenia scholastyków (czyli „szkolnych filozofów“) i sławią nowoczesne metody przyrodniczo-filozoficzne. Są dowodem wielkiego przełomu w nauczaniu pijarskim. U dołu stron dodane i odsyłacze do nowszych dzieł objaśnienia tez.

51 Autorami ich nie są oczywiście dwaj młodzi studenci, tylko ich profesor. Na karcie H (verso) powiada on: „Sposoby, jak najczęściej wnoszenia jedno z drugiego, reguły, wedle których doświadczenia czynić, świadectwa Pisma św. i historii jak używać mamy — dostatecznie w Logice polskim językiem wydane wyraziłiśmy“. Autorem jest więc Kazimierz Narbutt (ob. tom XXIII 39).

Druk piękny, marginesy szerokie.

Osrol.

(Wereszczaka Stefan). Sprawa... z W. JPanem Felicyanem Bienkuńskim Szambelanem Dworu Polskiego. (1799). fol., k. 9.

Dopis.: 1799 Januar. 31 Stanisław Orzechowski komor. (wnosił).

Uniw. Wileń.

— Sprawa W. Stefana Wereszczaki Podkomorzego Pttu Nowogrodzkiego przeciwko JW. Felicyanowi Bienkuń-

skiemu Sęziem (sic) Główn: z Pttu Oszmiańskiego. fol., k. 2.

Dopis.: 1799 8bris 12 z Remissyjnych Michał Zaleski.. odpowiadał.

Uniw. Wileń.

— Odpowiedź... przeciwko W. Felicyanowi Bienkuńskiemu Szambelanowi byłego Dworu Polskiego (1799). fol., k. 4.

Dopis.: 1799 Januar. 31 Michał Zaleski.

Uniw. Wileń.

— ob. Bienkuński (Sprawa 1799) — Bujnowski (1796) — Narbutt Kaz. (1771).

(Wereszczycy). Na przenosiny JJ. WW. Józefa i Eleonory z Gielgudów Wereszczeyckich Starostów Sądowych Ptu Upitskiego imieniem Collegium Poniewiezkiego X. X. Scholarum Piarum Roku 1781. fol., k. 1.

Wiersz.

(Wereszczycy). W. J. P. P. Barbara z Klopmanów starościna Kurklecka matka, Krzysztof szamb. J. K. IMCI i Józef stta sędowy pttu upit. synowie Wereszczycy przeciw: W. I. P. Tadeuszowi Muśnickiemu star. moskwitel. taką swej sprawy czynią wiadomość (około 1780). fol., k. 1. Jagiell.

— ob. Brunow K. (ok. 1790) — Kurklecka Barbara (1777).

Wereszczyńska Eleonora z Gielgudów ob. Wróblewski Bonifacy (1781).

WERESZCZYŃSKI Feliks. Rywał Opiekun Zawstydzony. Komedia W Pięciu Aktach. [Na drugiej karcie tyt.:] Rywał, Opiekun Zawstydzony. Komedia w Pięciu Aktach z Niemieckiego Tłumaczona, i do Kraiowych zwyczajów z niektórymi małemi odmianami, i okrasami przystosowana Przez Feliksa Wereszczynskiego Sędzica Ziemskiego Hełmskiego. [Tu winiętka: flakon z kwiatami]. w Lublinie w Drukarni J. K. Mci, XX. Trynitarzów. Roku 1785. w 8ce, k. tyt., str. 274.

Aktów pięć. Bohaterami są Zofia Dobrucka i Walery lubownik Zofii, chorąży w regimencie. Na Walerego zagięła parol ciotka Zofii skarbnikowa Zrzednicka. Po wielu przeszkodach młoda para się pobiera. Rzecz z niem. przerobiona na stosunki polskie, ale tylko powierzchownie. Bentskowski I 571 (z datą 1785). — Bernacki Teatr II 297 i 352. Czartor.

WERESZCZYŃSKI Józef, opat sieciechowski i biskup kijowski (od r. 1581) († 1598). Adhortatio Reverendi In Christo Patris D. Iosephi Wereszczynski Divina Ordinatione Abbatis Sieciechovien. Ad Reuerendissimos, Reuerendos, Illustrissimos, Illustres, Magnificos & Generosos Regni Poloniae Proceres & Ordines omnes. Qua ducuntur ad concordiam amplectendam, & omnes similitates deponendas, priusquam aetum Electionis, aggrediantur, vtq; ommissa rerum priuatarum cura, solis publicis negotiis studeant, quae secus faxit, vt à communi fratrum coetu excludatur. Cicero in Officiis libro I. Omnes omnium charitates patriae vna complexa est: pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus. Quo est detestabilior istorum immunitas, qui lacerarunt omni scelere patriam, & in ea funditus delenda occupati & sunt & fuerunt. Cracoviae, Typis Andreae Petricouij. Anno Domini M.D.LXXXVII. (1587). w 4ce, k. tyt. i k. 12 nlb. (sygn. C4).

Na odwr. k. tyt. dedykacja: Gen. Dom. Nicolao Regowski (sic) in Rogow. Wysokie Kolo... macedenati et amico... Podpisał Sebastianus Sulmiricius Acernus (a datował: Lublini nostris in aedibus septimo idus febr. 1587).

Klonowicz pisze tu, że tłumaczył istum libellum ex polonico idiomate in latinam linguam. Zachwala i formę i treść tego pisemka.

Po czym idzie przedmowa autora ad proceres et ordinem equestrem na 1 karcie, datow. ex monasterio Siec. die Tribus Magis sacro 1587. Tu mówi, że pisząc miał na myśli konwokację warsz.

Od k. Aij zaczyna się Adhortatio (quoniam videmus o magn. proceres... itd.). Wyśławia w niej libertatem et amoenitatem Poloniae. Mówi o potrzebie zgody wewnętrznej, cytując Pismo św., filozofów greckich i rzym. (Plato, Cicero), poetów. Dla cnoty nie należy się wahać umrzeć (przykład z Sokratesa i Wandy). Nie trzeba się dać uwodzić podarunkami (tu ustęp o agitacji austr.). O kupczeniu ojczyzną. Nie dajcie się uwodzić tyranom (Nemrod pater tyrannorum) tj. Turkowi. Dziedzicznym naszym wrogiem jest Turcarum imperator. Insidiatur dum intercedit. — Na końcu wiersz Ad lectorem (podp. Erasmus Gorscius).

| Janoc. I 3—4. — Wiszniewski VIII 124—5. (daje mylnie tytuł: Exhortatio). — Wierzbowski III 2818.

Akad. — Czartor. — Drezd. publ. — Jagiell.

— Droga Pewna Do przedsięgo y snádniejszego osadzenia w Ruskich Kráinách pustyń Krolestwa Polskiego, iáko też względem drożniejszej obrony wszystkiego vkráinnego położenia od nieprzyaciół Krzyża świętego. Pokazána Przez Księdzã Iosepha Wereszczynskiego z Wereszczynã, z láski Bozey Nominatã Biskupstvã Kijovvskiego, á Opatã Sieciechovvskiego. W Krákwie, W Drukarniej Andrzeiã Piotrkowczykã. Roku Páñsk: 1590. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i str. 56.

Druk gocki.

Na odwr. str. tyt.: Przedmowa Authorowa do ksiázki z nią się zegnając. — Jest to 22 wierszy rymowanych przeważnie niby asonansami (pozdrowił — obudzil, baczny — wdzięczny, sława — szczęśliwa, obrusza — potrzása). Także i rytmu autor nie przestrzega. Zaczyna się: Idźże już ode mnie moja miła wdzięczna ksiázko, A imieniem mym brata witaj każdego rzeźko...

Dedykacja: Radom Kor., Rycerstwu i Stanom Kor. P. i W. X. L. także wszystkim państwom ruskim do Korony należącym. Traktat zaczyna się od tego, że wyrzucą stanom ospałość i grozi gniewem pańskim; przyczyny, dla których giniemy. Rуска ziemia jest folwarkiem naszym — wielość była, miodu, ryb, żywność pól. Ukraina ciągnie każdego jak magnes. Osadzić pustynie, wzmocnić horodyszcza. Przyjadzy króla i dworu. Żołd dla Kozaków. Kwarta i dziesięciny na ten cel (składane do rąk bisk. kij.). Podatek na Ormian (tu ustęp o ich nieżyczliwości). Spichlerze dla Kozaków. Opis sałamachy i serby kozackiej. Jako Żydowie w Polsce górę biorą, a jak nas przeklinają. O hetmanach kozackich. Jak winniśmy sobie sami pomagać.

W ciągu tych wywodów nieustannie cytuje Bukoliki Wergiliusza po łacinie i przekłada je rozwlekłym, niezgrabnym wierszem. Tak np. Deus nobis haec otia fecit... brzmi po polsku: Zasiadlichmy tu ku czci Boga wszyscy.

Od str. 52: Lament Authora tych Ksiąg, nie mogąc znaleźć kościoła żadnego do biskupstwa swego, ani domu jednego do mieszkania swego względem spustoszałych Ruskich krajów przez sprosne pogany Turki a Tatory... (Jest to wiersz wzięty z Psalmu LXXIX, szczytną się: Pohańcy o Boże żywy, Wojują twój kraj włáściwy).—

Po czym wierszem na 2 stronach: Przemowa do J. M. Authora tych ksiąg... (Autor tych wierszy nie nazwany).

Wiszniewski IX 344. — Maciejow. Piśm. III 407. — Wierzbowski III 2879. — Storożenko Projekt zas. Ukrainy w „Kijew. Starinie“ 1894.

Bawor. (Czarn.) — Uniw. Warsz.

— Excitarz Xiedza Iozepha Wereszczynskiego Z Wereszczyna, Z Laski Bozey Nominatá Biskupstvva Kiiiovskiego á Opátá Sieciechovvskiego. Do podnieśienia Woyny S. przeciwko Tvrkom Y Tatarom, iako głównym nieprzyjacielom wszyskiego Chrześcijaństwa. Psalm: CXXXVI. O ty nędzny Bábilon, strzeż dobrze swey głowy, Bo iuz nád tobą wiśi vpadek gotowy: Szczęśliwy, którye zá nas odmierzy twe winy, A o skąę rostráci twe niezsczęsne syny. Z Drukárni Andrzeiá Piotrkowczyká. Roku Pańskiego, 1592. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt., str. 190

Na odwr. k. tyt. herb Polski i Litwy (ze Snopkiem). Po czym idzie wierszyk na herb: Orle po matce niesiesz Pogoniá waleczną... Dedykacja Zygmuntowi III (od str. 4—18), datow. z Kijowa 6 sierpnia 1592. Mówi o tym, jak Turek gnębi krainy słowiańskie. Wywodzi, że zostawszy biskupem to przedsięwziął, aby jak trębacz na wojnie pobudkę i hasło dawał. — Po czym od str. 19—22: Przemowa do czytelnika. Mówi, że wzywa czytelnika do kwawej rozprawy z Mahometem.

Traktat (poza wstępem) dzieli się na 2 części (cz. I na str. 30—71, cz. II str. 72—190). We wstępie mówi, że pisał suplikacją w tej sprawie do Sykstusa V (przez Jerz. Radziwiłła), ukazując sposoby pokonania Turka, a teraz to ogłasza.

Część I opisuje niewolę braci pod Turkiem. O wybieraniu dziesięcin i dzieci na jan-czarów. Profanacja kościołów. Płacz więźniów. Sposób uciekających więźniów z Turka. Przepowiednie o upadku monarchii tureckiej (powołuje się m. i. na św. Metodiusza — ob. Stawiski). Turcy i Arabi. Słabość Turcji. Tatarzy, Azjanie i Afrykanie — to słabe narody.

W cz. II mówi o przyczynach klęsk chrześc. Trzeba jedności i zgody pomiędzy monarchiami chrześc. Ojciec św winien dać pobudkę. Pios II i Skanderberg. Plany Batorogo (str. 101), który miał być najw. hetmanem w wojnie z Turkami. Jak Batory badał mapy Turcji. Jak Bóg pojednał Zygm. III z domem austr. Iłe by wojska i pieniądze trzeba na wojnę z Turkiem

(Polacy musieliby wystawić samej piechoty 30.000). Całe wojsko musiałoby liczyć 374 000 ludzi. Deklaracja Stan. Karnkowskiego, będąca wyrazem wszyskich biskupów, w sprawie wojny z Turcją. Jak zapewnić fundosze na tę wojnę. Pomocy kniazia moskiewskiego potrzeba do wyniszczenia Tatarów we spółek z panami ukraińskimi. O roli hospodara wołoskiego. O przeprawie przez Dnnaj. O potrzebie zdobycia Konstantynopola. Na str. 128 wywodzi, że hetmanem winien być J. Zamojski, póki starczą jego siły, serce, moc i ochota. Od str. 181: Napomnienie krótkie do Rycerstwa chrześc. (Podaje tu projekt regulaminu wojny tureckiej, złożonego z 13 artykułów, nadającego tej wojnie charakter świętej krucjaty).

Wierzbowski I 583. — Piekarski Katalog kórn. nr 1547. — Maciejowski Piśm. III 407. — Osieński Skarga 85.

Tarnowski Pis. polit. II 92 (przytacza treść za Hołwińskim, gdyż jemu samemu „nie udało się tej książki spotkać“ — co tym dziwniejsze, iż, jak niżej podaje, jest ona częsta w polskich bibliotekach). — Winc. Zakrzewski Stefan Batory, przegląd hist. 1887 (sądzi, że pisane pod wpływem Batorogo).

Czarn. — Czartor. — Jagiell. — Kórnik — Pawlik. — T. P. N. w Poznaniu — Tor. Kop. — Uniw. Warsz.

— Goscinniec Pewny: Niepomiernym móczygębom, á omierzłym wydmikuflom świata tego, do prawdziwego obaczenia, á zbytkow swych pohámowániu. Z pismá świętego, y z rozmáitých Authorow zebrány y wydány. Przez Księdzá Iozepha Wereszczynskiego z Wereszczyná. z przezyrzenia Bozego Opátá Sieciechovvskiego. I. Petr. 5. Bráćia, bądźcie trzeźwi á czuyicie, bo dyabeł przeciwnik wász, kráży (około was) iáko lew ryćząc, szukáiąc kogoby pożarł, ktoremu się przeciwstawiaycie będąc mocni w wierze. W Krakowie, W Drukárniey Andrzeiá Piotrkowczyká. Roku Pańskiego, 1585. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt., str. 201—270.

Druk gocki Liczbowanie od 201—270 tłumaczy się tym, że jest to nadbitka ze zbioru „Wizerunek“ — ob. niżej.

Na odwr. tyt. herb i wiersz „Na kleynot starodawny Korczak“, podp. B. P. (aprocki). Dedykacja: Łukaszowi Włodkowi komornikowi ziem. chełmsk., dat. z Janikowa wsi klaszt. siec. 10 kwietnia 1583.

Zaczyna od powołania się na kazanie Wnjka o obzarstwie i opilstwie. Wychwala Turków, co się wstrzymują od wina i piwa.

Dlaczego pijaństwo jest szkodliwe (pijanice pójda do piekła). Cytuje przykłady o pijakach z Bielskiego i Gwagnina; za nimi powtarza historię o kuglarzach, co chodzili po wsiach udając Chrystusa i apostołów. Opowiada o współczesnych sobie pijakach. Historia z Melsjusa (s ziemi szwabskiej), jak diabeł szynkował gorzałkę. Opowiada o Reju (tegom ja dobrze znał, bo często u podsędka chełmskiego, ojca mego, dla używania myślistwa bywał) — jako Rej rad dobrze pił i jadł. Opisuje, jak zjadał pudło śliw, miodu pół rączki, ogórków surowych niekolki, grochu w strączkach cztery magierki, a potem z chlebem garniec mleka, jabłek kopę, pół trifusa gniłek, sztukę mięsa, kapustę kwaśną, a wtedy „mało już o żabki włoskie dbał“. Jak Rej pijał różne gatunki piw (nawet „torowskie“), aż mu w karku trzeszczało. Nie wyjechał z domu, aż wszystkiego nie wypił, co było. Barwny to obrazek, widocznie wierny, a nie zmyślony przez autora.

Wizerunek człowieka opitego z kroniki czeskiej (jest to historia o chłopie w Gandawie, co przez jedną noc był cesarzem — stąd to zapewne weszła ta historia do Facecji polskich 1590 i stała się potem wątkiem komedii Baryki i Gulińskiego?). — Na str. 247 anegdota z Dworzanina Ł. Górń. Cytuje Powodowskiego kazanie Korab. Cytaty z pisarzy starożytnych o pijaństwie (Plato, Ksenofon, Aryst.). Pismo św. i statuty kościelne o pijanicach. O przymuszaniu gości do pijaństwa: jak gospodarze mieczmi potrzęsają nad gościem, co nie chce pić, i nad nim po ścianach kreślają. W dziełku tym przejął dużo z pism Reja, o czym bliżej Ptaszycki w „Upominku dla Kraszewskiego“ 1880.

Przedrukował to dziełko Turowski w Bibl. Polskiej („Pisma treści moralnej“ 1860). Jocher 4264. — Osiński Życie Skargi 65. — Wierzbowski III 2784.

Czarn. — Czart. — Dzików — P. Moszyń. — Szembek. (?)

— Instrvetia Albo Nauka o Spowiedzi, jakim sposobem powinien ją każdy Chrześcijański człowiek czynić Panu Bogu. Wczyniona Przez Xiędzá Iozepha Wereszczynskiego z Wereszczyná, z przeyzrzenia Bozego Opátá Sieciehovvskiego. I. Ioan. I. Będziemylisi spowiadać grzechow naszycy, iestci wierny i sprawiedliwy, żeć nam odpuści grzechy nasze. W Krakowie, W Drukárniy Andrzejá Piotrkowczyká. Roku Páńskiego, 1585. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt., str. 145—199 i 1 str. nlb.

Jest to część zbioru „Wizerunk“.

Na odwr. k. tyt. herb Korczak i 8-wiersz polski, podp. B. P.(apr.). — Ded. And. Hańskiemu pisarzowi ziemsk. chełmsk., dat. z Puhażowa miasteczka klasztoru sieciech. 14 marca 1583.

Wyjaśnia, co to jest spowiedź i jako się mamy przed nią, przy niej i po niej zachowywać. Kilkakrotnie wplata w tekst swoje modlitwy, znaczone Jose: Were: Jocher 4355. — Wierzbowski III 2783.

Czartor. — Dzików — Szembek.

— Kazania Albo Cwiczenia Chrześcijańskie ná XVIII. Niedziel, z wykładem, ták ná Ewangelie, iáko też ná XII. członkow wiary Chrześcijańskiej. Wydáne Przez Księdzá Iozepha Wereszczynskiego z Wereszczyná, z zrzádenia Bozego Opátá Sieciehovvskiego. W Krakowie, w Drukárniy Andrzejá Piotrkowczyká. Roku Páńskiego, 1587. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 386, k. 1 nlb.

Na odwr. herb kapituły chełmskiej (12 apostołów i orzełek polski w ozdobnym kole) i wiersz, podpisany: Seb: Klo. — Dedyk.: Prałatowi i kanonikom, dat. w klasztorze sieciech. w dzień N. Lata 1587. (Pisze tu, że w r. 1579 był kanonikiem kapituły, a duch Pański wiódł go nieraz, gdy kazał w kość. krasnostawskim. Kształcił się także w szkołach kraan. in artibus litter. pod bakał. Michałem Radruzjanem, który jest teraz kanonikiem i oficjałem waszym. Po rezygnacji ks. Kaspra Koźmińskiego został wybrany opatem siec., ale o gnieździe swoim pamięta).

Na nast. karcie dwa wiersze Erazma Górskiego do kanoników i do czytelnika.

Od ark. A (str. 1) idzie tekst 18 kazań. Rozpoczyna kazanie na pierwszą niedzielę postną; kończy na niedzielę pierwszą po Trójcy. Kazania te rozbiegają po kolei artykuły Credo albo Składu wiary, nawigując do odpowiednich ewangelii; mają więc charakter teolog.-egzegetyczny. Rzadko tylko polemizuje z „kacerzami“, np. na str. 141 o ołtarzach, świecach, procesjach i innych ceremoniach; na str. 356 o eucharystji („niechaj kalwinowie, bracia żydowscy, pożywiają manny i zęboma chleba gryzą“) itp.

Operuje cytatami z Pisma św. i pisarzy kość. — na starożytnych się nie powołuje, a więc inaczej jak w dalszych swych pismach. (Wyjątkowo na str. 366 cytuje Owidiusza o Feniksie).

Kończy wiersz polski Er. Górskiego do autora („Księżę opacie łaskawy, każdy bazy, że te sprawy...“

Książka jest gęsto ozdobiona licznymi małymi drzeworytami. Kilka wcale ładnych, np. na str. 58 (Bóg stwarzający świat), na str. 81 (chrzest Chrystusa), na str. 94 (zwiastowanie), na str. 349 (wieczerna pańska), figury apostołów (św. Szymon, św. Tadeusz) itp.

Jocher 4444. — Maciej. Piśm. III. — Wierzbowski I 522. — Piekarski Katal. kórń. nr 1548.

Przedrukował ks. Hołowiński w r. 1854 (ob. niżej). — Literature o Wer. jako kaznodziei ob. podaną niżej.

Czartor. — Dzików — Kórnik — Krasiń. — Ossol. (?) — Uniw. Warsz.

— Kazanie Na Dzień Zaduszny.

W którym pokazuje się, iż Czyściec jest prawdziwie, z dowodem pismą świętego, tak starego iako y nowego zakonu. Wydane Przez Księdzą Iozepha Wereszczynskiego z Wereszczyną, z przezyrzenia Bozego Opátá Sieciechovvskiego. 2. Machab. 12. Świętá y zbáwienna iest myśl, modlić się zá vmárle, áby im były odpuszczone grzechy. W Krakowie, W Drukárniy Andrzeiá Piotrkowczyká. Roku Páńskiego, 1585. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt., str. 117—143.

Jest to część zbioru „Wizerunk“.

Na odwr. k. tyt. herb Ciołek i 6-wiersz z podp. P.(apr.) B. — Dedyk. Ambr. Żulińskiemu, podsędkowi z Żulina, dat. 7 lutego 1583 z Kobelan, wsi klaszt. sic.

Udowadnia, że artykuł wiary o czyścju jest pewny (dowody z Pisma św., koncyliów, pisarzy kośc. itp.). Na str. 141 polemizuje z Marcinem Loterusem (sic).

Jocher 4000. — Maciejowski Piśm. III 406. — Wierzbowski II 1638.

Przedrukował Hołowiński (j. n.) 1854.

Czapski — Czartor. — Dzików — Szembek — Uniw. Warsz.

— Kazanie Przy Przyimowanu Swiatosci Malzenstwa Vczynione Przez Księdzá Iozepha Wereszczynskiego z Wereszczyną, z przezyrzenia Bozego Opátá Sieciechovvskiego. Ephe: 5. Sákráment ten wielki iest. W Krakowie, W Drukárniy Andrzeiá Piotrkowczyká. Roku Páńskiego, 1585. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt., str. 273—306.

Jest to część zbioru „Wizerunk“.

Na odwr. k. tyt. herb i 8-wiersz na klejnot starodawny Jastrzębiec, z podp. B. P.(apr.) Dedyk. Stan. Piotrowskiemu z Siestrzytowa, podstar. Iuckiemu; dan z Garbatki, wsi klaszt. sic. 30 maja 1583. — Tu

pisze, że kazanie to jest upominkiem ich przyjaźni. Podjął pracę nad nim w r. 1577 (będąc kanonikiem chełmskim), ale dla wielkich i gwałtownych spraw dopiero teraz skończył.

Kazanie ma za temat dostojność małżeństwa; Bóg się gniewa na cielesne a nieczyste lndzie; małż. winno być dobrowolne, a nie poniewolne. Jakie krzyże Bóg włożył na żonę i na męża. Jak Bóg karze cudzołóstwo. Dużo podaje przykładów z pisyarzy starożytnych, których cytuje i tu i gdzie indziej niemal równie obficie jak Pismo św.

Maciejowski Piśm. III 406 (tu bałamuctwa). — Jocher 3973. — Wierzbowski III 2785. Czartor. — Dzików — Uniw. Warsz.

— List Michaela Zyda Okrzczonego, W Roku Panskim, 1583. Ktory do wszystkich Zydow w Polsce będących posłał, vkázuiąc im iż iuz Messyas, to iest Christvs Iesvs, ná świat przyszedł, á iż oni dárémnie oczekawiają Messyasza: wypisuiąc też znaki spustoszenia yrosproszenia Zydowskiego, vstánie Zakonu Moyzeszowego, zá przyszciem Chrystusowym. Wszystko zebrano z Prorokow Bożych, ku wielkiej póciesze wszem wiernym Krześcijanom. W Krakowie, W Drukárniy Andrzeiá Piotrkowczyká, Roku Páńskiego, 1584. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt., k. 4 nlb., 3 i 44 (sygn. L₄).

Druk gocki.

Na odwrocie k. t. herby Polski i Litwy (z węzłem w środku) oraz 8-wiersz: Do Orła y do Pogonicy... Zaczyna się: Gdyżże stróżem naznaczon Orle krolu ptasz, krolom z dawna y świętey tey krolowy naszey...

Po czym dedykacja na 3 k. Naj. Annie... królowej polskiej. Opowiada tu, że za jej panowania Duch św. dał jednemu Żydowi Michaelowi to obaczyć, iż Chrystus wypełni obietnicę co do Mesjasza daną Michaelowi przyszedł do niego do klasztoru sieciech. i prosił, aby jego wiarę ugruntował przez chrzest. Był on doktorem pisma i kapłanem. Co on powiadał, to Wer. na piśmie podaje, Dan z klaszt. sieciech. 30 stycznia 1584.

Od ark. A rozpoczyna się tekst listu. Opisuje najprzód, jak i dlaczego się ochrzcił (w Sieciechowie). Slepota Żydów przeciw Bogu. Głupsi są niż nieme bydłta. Już nie przyjdą do Ziemi Obiecanej. Chrzęścianie są powołani od Boga miasto Żydów. Bóg opuścił Żydów i brzydzi się nimi. Nawrócenie Żydów nastąpi przy skończeniu świata. Wyszłość ofiar chrz. nad żydowskiemi krwiawymi. Talmud żydowski o Chry-

stusie ma szczere plotki (tak samo księgi Maila imperque — przytacza taką legendę, jak Chrystus zażył fortelu, aby pokonać lwy Salomona, zaszywszy sobie magiczną kartkę z „karakterami“ pod skórą i mocą tej kartki czynił cuda). Obszerna polemika z Talmudem. Chrystus czynił cuda nie mocą „karakterów“, ale mocą swego bóstwa. Żydzi zataili księgi kapłaństwa Chrystusa. Upomnienie Żydów: Izraelu przystąpi do Chrystusa

Jest to więc polemika o bóstwo i cuda Chrystusa skierowana przeciw Talmudowi. Talmudu jednak nie zna bezpośrednio, tylko raczej albo z opowiadań owego „Michała“, albo z jakiegoś wykazu „błędów Talmudowych“ (wydał taki J. Górski Index errorum 1569).

Korzysta również niewątpliwie z Bielskiego (choć go tu nie cytuje — ale z którego i gdzie indziej wypisuje). Opracowując znajomości Talmudu w Polsce (tom XXXI 20) nie znalazł jeszcze tej pracy Wereszcz. Zużytkował to Galatowski w swoim „Messiaszu“.

Jocher 3589. — Wierzbowski III 2763. — Piekarski Kat. kór. nr 919.

Akad.(?) — Czarnecki — Kórnik.

— Passio Albo Kazanie o Męce Pańskiej, ze czterech Ewangelistów zebrane, według prostego Ewangeliiy textu, z nauką Doktorow S. przydaną. [Na końcu:] W Krakowie, z Drukarni Stanisława Schärffenbergera: Roku Pań. M.D.LXXij. (1572). w 4ce, k. 44.

Tytuł w drzeworycie: U góry Pan Jezus naucza dzieci, u dołu wieczerza Pańska. Po bokach Matka Boska, a nad nią Duch święty, u góry Anioł.

Na odwr. str. tyt. herb Ciołek i 18 wierszy polskich. — Rozpoczyna przepis autora: Barbarze Drzewieckiej z Drzewice, wojewodzinie sandom. z podpisem: Jozeph Wereszeczyński pleban biskupski... Dan w Krakowie XXV dnia Marca R. P. 1571.

Po czym idzie tekst kazania, a na jego końcu (apokryficzny): List Piłata starosty jerozolimskiego pisany do Klaudiusza Tyberiusza cesarza, w którym donosi mu o śmierci, cudach i zmartwychwstaniu Jezusa Chr. — Na końcu drzeworyt z ukrzyżowaniem (Chrystus i dwaj łotrwie). Egzemplarz miał niegdyś ks. arcyb. Popiel; ten egzemplarz cytuje zarówno mój ojciec, jak Wierzbowski III 2570. — Może jest w Bibl. Sem. Duch. Warsz?

— Pobudka Ną Jego Cesarską Miłościę wszystkiego Chrześcijaństwa: Jako też ną Jego K. M. Krola Polskiego: Tudzież też na Jásnie Oswieconego Knięcia Wielkiego Moskiewskiego: do

podniesienia Woyny świętej spólną ręką przeciw Turkom y Tátárom. Trabona przez X. Iozepha Wereszeczyńskiego z Wereszczyną, z łaski Bozey Biskupa Kijovvskiego, a Opátá Sieciechovvskiego. Traba Izaiasza S. Z Bibliley skárbu nadrosszego powierzona. [Tu traba, w jej zwojach napis: Iedząc Y Piiąc Porwiecie Się Xiążęta A Pochwaćcie Tarczą, Isa: 21]. W Krakowie, Z Drukarni Andrzejá Piotrkowczyká, Roku Páńskiego, 1594. [Tytuł w ramach z linii]. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb. (sygn. E).

Na odwr. tyt. orzeł czarny dwugłowy, po czym wiersz: Na herb J. Ces. Miłości — zaś na dalszych dwóch stronach orzeł polski (ze Snopkiem) i wiersz na herb króla pol. Wreszcie herb: nagi człowiek na końcu z włócznią skacze w przepaść; a obok wiersz na herb kniazia wielk. mosk. (oám wierszy po rosyjsku: O ty wieliki Kniazu moskowski proswitny...).

Dedyk. Rudolfowi wtoremu, dat. z ukraińskiego miasta Nowego Wereszczyna, dnia 10 stycznia 1594. (Nowym Wereszczynem nazywa Chwatów albo Fatów). — Po czym: rycina Ecce Homo i 6-wiersz polski; rycina choragi woyny świętej i wiersz; rycina króla z tarczą i włócznią w zbroi. Od k. C idzie wiersz pt. Pobudka (jak na tytule). Wzywa trzech monarchów do zgody, zachęca do wspólnej akcji, upomina o obronę wspólnej wolności; wskazuje na los Serbów, Greków i Węgrów; słowem powtarza myśli szerszej wypowiedziane w Ekscitarczu (1592) Wiersz liechy, częste asonanse (Chrysta — usta, nigdy — krzywdy), język czysty.

Juszyński II 313. — Maciejowski Piám. III 407. — Wierzbowski II 1790. — Piekarski Katalog kór. nr 1549. — Tarnowski Pisarze polit. II 93.

Kórnik — Krasiń. — Ossol.

— Toż: „Wilno, Jakób Markowicz(?) 1594, w 4ce.

Edycję taką cytuje mój ojciec w Bibl. w. XV—XVI (r. 1875) str. 208 na podstawie informacji od Ant. Moszyńskiego z Pińska, właściciela biblioteki. — Za nim podaje Tarnowski I. c.

Poza tym edycja taka nie jest znana; raczej więc sędzę, że to był błąd Moszyńskiego?

— Publika Xiędza Jozephata Wereszeczyńskiego z Wereszczyna z łaski Bozey biskupa kiiowskiego a Opata Sieciechowskiego: Ich M. Rzeczyposp. na Seymiki przez list obiaśniona, tak z strony fundowania Szkoły rycerskiej

synom Koronnym na Ukrainie, iako też Krzyżaków według reguły Malteńskiej w sąsiedztwie z pogany y z Moskwą na wszystkim Zadnieprzu, dla snadniejszego ochronienia koronnego, od niebezpieczeństwa wszelakiego. W Krakowie z drukarni Andrzeja Piotrkowczyka Roku Pańskiego 1594. w 4ce, str. 57.

Jak często u Wer., tak i to pismo ma formę odezwy do miłościwych panów braci, dat. z klasztoru sieciechowsk. 20 oct. 1594. Zaczyna od swanku, jaki odnieśliśmy od kniazia mosk., który ważył się wybudować zamek we własnym państwie J. K. M. na gruncie bisk. kij. (Kurop — o 13 mil od Kijowa). Potrzeba bronić złotaj Ukrainy, która jest dłuższa i szersza niż Polska. Trzeba tam założyć szkołę rycerską, a on podaje na to siedem „sposobów“.

Mówi więc kolejno o zorganizowaniu młodzieńców, służących na Ukrainie wojskowo; stworzeniu chorągwi kozackich i usarskich; o wybraniach i o opatrzaniu ich funduszami, o założeniu bractwa krzyżaków na wzór maltański; o funduszach i ich zebraniu na cele „szkoly“; o stworzeniu skarbu i spożytkowaniu kruszców górnych na ten cel. Co daj Panie Boże!

Jest to najlepiej, najgoręcej pisana jego praca, pełna wielu ciekawych szczegółów. Wspomina pobyt Jana Kapistrana w Polsce i jego natchnioną działalność. Mówi o swym urodzeniu (gdę się począł w żywocie, krzyże się na chustach u jego rodziców jeły pojawiać!) a ojciec jego przyjął też krzyż do herbu. Był on z góry przeznaczony do budzenia „ojczyzców“ przeciw Turkom — a jednak ani jego Droga, ani Ekscytarz, ani Pobudka nikogo nie poruszyły. Jak należy uboższe biskupstwa lepiej uposażyć i do służby używać, a zwłaszcza greckiej religii metropolitów, archimedrytów, humenów, którzy teraz recumbunt sub tegmine fagi. O Żydach i Ormianach (którzy są cioteczni bracia), jak Polsce szkodzą.

Wiszniewski IX 344. — Maciejowski Piśm. III 407. — Wierzbowski II 1791. — Piekarski Katalog kórn. nr 1550.

Przedrukował Turowski w Bibl. Pol. 1858. Tarnowski Pisarze polit. II 94—105 (obszerne streszcza). — Korzon Dzieje wojen III 45. — Czubek Pisma polityczne rokosz Zembr. II 229. — Winkler w Przegl. Powsz. 1922 str. 121 (streszcza). — Storożenko (j. n.).

Bawor. — Jagiell. (?) — Kórnik — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Regula, id est: Institutio seu cursus vitae cujusque Regis Christiani edita per Reverendum in Christo Pa-

trem D. Josephum Wereszczynski divina ordinatione Abbate Sieciechovien. Cracoviae in officina Andreae Petricovii 1588. w 4ce, k. 10 nlb. i k. 69 lb. (ark. sygn. S.).

Na odw. str. tyt. Orzeł polski i 10 wierszy łac. wyjętych z psalmu 103 Dawida. — Po czym idzie przemowa tłumacza (Sebastianus Sulmyrcensis Acernus Lublini cansarum judaearum iudex) do czytelnika, dat. w Lublinie z domu naszego w Maju r. 1588. Pod tym 6 w. łac. tłumacza do Zoila. Dalej dostówny przekład dzieła polskiego.

Józef Załuski Dwa miecze. — Janociana II 296. — Janoc. I 4. — Jocher 4229 (mylny tytuł). — Wierzbow. I 537.

Bawor. — Czartor. — Uniw. Warsz.

— Regvla To iest Náuka, álbo poštěpek dobrego życia Krolá káždego Chrześcijáńskiego. Wydána Przez Księdza Iozepha Wereszczynskiego z Wereszczyná, z rządzenia Bozego Opátá Sieciechovvskiego. W Krakowie, W Drukárnicy Andrzeiá Piotrkowczyká. Roku Pańskiego, 1587. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 154.

Na odw. k. tyt. orzeł polski i 10-wiersz polski: Błogosław Polsko miła panu swojemu, Błogosław imieniowi temu świętemu...

Rozpoczyna przedmowa do wszech stanów Korony Polskiej, dat. z klasztoru sieciech. w dzień św. Wojciecha 1587. Po czym na 1 str.: Przedmowa króla Dawida do wszech mocarzów (jest to przekład psalmu 29). Wreszcie na 3 str. Registr i Napominanie (cytat z Jozuego I).

Traktat składa się z 27 rozdziałów, mających być „zwierciadłem“ dobrego króla (w przeddzień elekcji). Jest to więc jeden więcej utwór parenetyczny, tak częsty o tej treści w w. XVI. Króla Bóg obiera i pomazuje. Ma on żywić bojaźń bożą, pełnić sprawiedliwość, unikać gwałtów, wszeteczeństwa, pijaństwa, pychy, łakomstwa, pochlebstwa, gniewu, — mić wspaniałą umysł, nigdy nie rozpaczać, lecz ufać w łaskę Pańską.

To wszystko poparte przykładami o wielkich władcach, czerpanymi z Pisma św., oraz z dziejów starożytnych. Cytuje officie Waler. Maks., Cycerona, Senekę, Katona. Dziejów nowszych i dziejów polskich nie wyzyskuje — z wyjątkiem, że w rozdz. I wspomina na podstawie jakiejś „historii“ leczenie skrofulów przez króla franc. (oraz mówi o królach ang. i norw.); zaś w rozdziale IX wychwala przymioty Batorego (jaki był wymowny, jak się dzielił z rycerstwem swą żywnością, jak leżał nieraz na gołej ziemi, jak go rycerze kochali).

Cała treść jest moralizująca i nie okazuje zmyślności politycznego u autora. Zresztą jak w kilku innych pismach, tak i w tym korzystał wiele z Mik. Reja (Zwierciadło). Bentkowski Hist. lit. I 338. — Jocher 4228. — Wierzbowski I 523.

Przedrukował Turowski w Bibl. Pol. 1858. — Tarnowski Pisarze polit. II 117 (podnosi, że mimo swej żarliwości relig. oświecała się za „pokoj-m w ziemi polskiej, to znaczy za niezwalczaniem wyznań akatol). — Ptaszycki M. Rej i ks. Wereszczczyński (w „Upominku dla Kraszewsk.“ 1880). — Brückner M. Rej str. 5.

Bawor. — Czartor. (def.) — Uniw. Warsz.

— Sposob Osady Nowego Kijowá, y ochrony niegdy Stolicy Księstwa Kijowskiego od niebezpieczeństwa wszelkiego bez nakładu J. K. M. y wszelu Koronnego: Ich M. Pánom Posłom, ná Seymie Krákovskim przyszlým podány. Przez X. Iozepha Wereszczzyńskiego z Wereszczzyná, z łáski Bóżej Biskupá Kijowskiego, á Opátá Sieciechowskiego. W Krákovie, Z Drukárni Andrzejá Piotrkowczyká. Roku Pánskiego, 1595. [Tytuł w ramce z linii]. w 4ce, k. tyt., str. 39.

Druk gocki.

Napisane w formie odezwy do Panów Braci. — Mówi, że jako senator przyjął dobrze radzié J. K. M. Chce radzié o Kijowie tak, aby to było bez „uszczytku“ prawa koronnego i nie kosztowało nakładu — Opisuje wygląd Kijowa i kościoła „mitropolickiego“ oraz katedry. Ich obecny upadek. O zamku kijowskim. Porównuje go do ratusza krak. i do zamku królewskiego. Góra Saczykawka. Opisuje życie w Kijowie, brak wody, picie brahy uparzonej z prosa, która jest mało różna od pomyj gorzałczanych. O założeniu dwóch nowych osad pod Kijowem i obdarowaniu ich wolnościami (prawem magd). — Dzisiejszy Kijów jest ścieśniony; trzeba go opatrzyć futerami (sic), po naszymu folwarkami, i nadać rozliczne korzyści gospodarce (omawia to bliżej). O zorganizowaniu obrony dla tych nowych miast. Skąd wziąć pieniądze i skąd wziąć ludzi na te osadnictwa (zwłaszcza kupców i rzemieślników). Jak to Rzymianie zakładali nowe miasta (powołuje się na Sylwusa historyka — zapewne Aeneas Silvius). O osadzeniu zamku Wyszehorodu dzieł zburzonego. Dat. z Sieciechowa w dzień Nowego Lata 1595.

Język czysty, ale używa wielu prowincjonalizmów, np. kamyszczkami szygać (rzucać), podymie, w tuku wpływać, pochuchywać, oczetały, niestoki, zawierzony itp.

Wiszniewski Hist. IX 345.

Przedrukował Turowski w Bibl. Pol. 1858 str. 35 — Storożenko przełożył ten ntwór Wer. na język ros. pt.: Maloizwiest, soczinienia kijew. bisk. Wer. Kijów 1895 (wraz z „Drogą pewną“).

Tarnowski Pisarze polit. II str. 111—16 (streszcza obszernie). — Jabłonowski Akademia Kijow. 1900 str. 33. — Rawita Gawroński Kozaczyzna ukraina (1923) str. 58. — Chodyniecki Kościół prawosławny 1934 str. 159. — Winkler (j. n.). — Storożenko w „Kijew. Starinie“ 1894—5 (Kiew 300 lat nazad).

Ossol. — Pawlik.

— Svffragivm Reverendi In Christo Patris D. Iozepi Wereszczzyński Abbatis Sieciechoviensis. Ad Nobilitatem Regni Poloniae & magni Ducatus Lituaniae, aliorumq; prouincialium & sociorum Ducatum: De eligendo nouo Rege à domo Iagelloniadum, Serenissimo Sigismundo, filio Serenissimi Svecorum, Gotorum, Vandalorum, &c. Regis: post decessum inuictissimi Stephani primi Poloniae Regis. Cicero. In libera ciuitate, libera suffragia esse debere. [Tu ozdobnik] Cracoviae, Typis Andreae Petricouij. Anno Domini, M.D.LXXXVII. (1587). w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb. (sygn. A—Civ).

Na odwoście k. tyt. list Sebastiani Sulimircensis Acerni (dat. Lublini Kal. Febr. 1587 sub Interregno) — do benedyktynów sieciechowskich. Mówi tu, że Wereszczczyński pisał tę rzecz w ciężkiej chorobie. Tak mu się spodobała (eum ego polonice scriptum perlegissem), że ją przełożył na łacinę. Zaleca benedyktynom modły za nowego króla.

Rozpoczyna: Ad omnes R. P. status et ordines inprimis... ad equites auratos... praefatio (datow. in monasterio Sieciech. in vigilia Domin. Nativ. 1586). Mówi, że ciężko chory, stojąc nad grobem, chce złożyć swój głos w sprawie elekcji.

Mowa zaczyna się: Mortuus est Stephanus Rex... Pochwała Stefana. O jego zwycięstwach. Trzeba wybrać Zygmunta, potomka Jagiellonów. Wylicza ich zasługi (m. i. nawrócenie Litwinów, którzy oddawali cześć ogni quem Eincz apellabant — ma to być znieć). Podaje 11 argumentów za wyborem Zygmunta.

Mowa ta nie była nigdzie wypowiedzianą (to tylko forma literacka), a zapewne Klonowicz tłumaczył ją ze skryptu, a nie z druku. Druku takiego nie znamy bowiem. Janociana II 295—7.

Czartor. — Drezd. publ. — Jagiell.

— Wizerunek Na Kształt Kazania Czynnion: O wzgardzie Śmierci y Świątą tego nędznego: tudzież też o Chwale onego wdzięcznego á wiecznego Królestwa Niebieskiego. Wydány Przez Księdzǎ Iozepha Wereszczynskiego z Wereszczynǎ, z przyzrzenia Bozego Opátá Sieciechovvskiego. 1. Ioan: 2. Synaczkowie moi, nie mǎdźcie tego światá, áni tych rzeczy, ktore sǎ ná świcie. W Krakowie, W Drukarniej Andrzejá Piotrkowczyká. Roku Pańského, 1585. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 304.

Druk gotki.

Na odwr. k. tyt. herb i wiersz: Na kleynot starodawny Tarnawa, należący domowi Gorskowskich w Chełmskiej ziemi... podp. B. P. (aprockiego?). — Dedykacja Piotrowi Gorskowskiemu „wujowi memu miłemu“, datow. z klasztoru sieciech. 4 stycznia 1583.

Po czym: do czytelnika przedmowa. Wzywa w niej czytelnika, aby sam nie ukracał swego życia i popiera to powagǎ słów Platona.

Od ark. B rozpoczyna się lichoowanie i tekst pierwszej składowej części zbioru, a mianowicie „Wizerunka“. Idzie on od str. 1—115.

Mówi tu o konieczności śmierci i podaje rady, jak ma w to człowiek chrześcijański ugodzić, aby śmierć nie była mu straszliwą i nie zawiodła na potępienie wieczne. Nie ma się co ociągǎć z tego światá, tylko trzeba dbać za życia o zbawienie i odpowiednio żyć. Zarówno poganie co lepsi, jak i chrześcijanie tę prawdę znali. Cytuje mnóstwo przykładów, czerpanych bądź to z pisarzy starożytnych (Cycero, Kato, Seneka, Plutarch, Kallimach, Wirgiliusz, Owidiusz, Wal. Maks., Ksenofon itp.), bądź z pisarzy kościelnych. Dużo przykładów czerpie z Euzebiusza Historia ecclesiastica. Z polskich historyków przytacza w kilku miejscach Kromera (o Wandzie, jak dobrowolnie zginęła). Raz cytuje Lubravisusa.

Na str. 4 opowiada o swym ojcu Andrzeju; na str. 103—14 obszerny ustęp o dziejach swej rodziny (rzecz rzadka w naszej literaturze XVI w.). Mówi tu o swojej rodzinie: dziwne przygody z chrztem jego ojca (spór oficjała chełms. i władzyki. kto go i na jaką wiarę ochrzci); jak ojciec został akolitem i jak się mimo to ożenił; jak się jego matka wychowywała; jak ojciec walczył pod Obertynem i u Goździa z Wołochami; jak pogodził się z rodzicami, którzy przestali się na Lacha krzywić widząc, że się dorabia majątku; jak

został pod-ędkiem; jak przez jeden rok wahał się w wietrze i o mało co nie został kacerzem.

Od str. 117 idǎ dalsze części tego zbioru (każda z osobnym tytułem i osobną dedykacją), a mianowicie

- 1) Kazanie na dzień zaduszny... (str. 117—44).
- 2) Instructia albo nauka o spowiedzi... (str. 145—200).
- 3) Gościniec pewny: niepomiernym moczygębom... (str. 201—72).
- 4) Kazanie przy przyjmowaniu świątości małżeństwa... (str. 273—304).

Ponieważ każda z tych czterech części tworzy odrębnǎ całość i bywa jako oddbitka oprawiana, przeto podaję ich bliższy opis osobno.

Jocher 6039. — Wierzbowski III 2782.

Akad. — Dzików. — Ossol. — P. Moszyń.

— Votum X. Jozefá Wereszczynskiego z Łaski Bożey Biskupá Kijowskiego á Opátá Sieciechowskiego z strony podniesienia Woyny potężney przeciwko Cesarzowi Tureckiemu bez ruszenia pospolitego: á izby każdy Gospodarz zostawszy w domu swoim mógł bezpiecznie zażywać gospodarstwa swego Ich M. Panom Posłom na Seymie Wárszawskim w roku 1597 ná piśmie podáne. Drukowano w nowym Wereszczynie Roku 1597. w 4ce, k. 18.

Druk gotykem. — Nowy Wereszczyn jest to Chwastów (Fastów), gdzie założył własną drukarnię.

Napisane w formie listu do miłość. panów braci, a datow. z Kijowa 10 febr. 1597. O niebezpieczeństwie tureckim. O stworzeniu wojska z pociąganiem do ońiar wszystkich stanów (chłopów, putnych bojarów czyli szlachty drobnej, miast i miasteczek, kozaków, wojsk usarskich z Polski). Trzeba ogłosić sacrum bellum. Podaje projekt zorganizowania wyprawy. Liczy na powstanie Greków, Węgrów, Karwatów, Serbów, Słowaków, Bośniaków przeciw Turkowi. Pociągǎć do opłat Gdańsk, Ryge, Królewiec.

W końcu dodaje, że pisał w tej sprawie do papieża Grzegorza XIV i Klemensa VII, do ces. Rudolfa, do cara Chwedora Iwan. Od tego ostatniego otrzymał odpowiedź, którą tu po polsku podaje (z lata 6593). Car w zasadzie nie uchyla się od porozumienia co do walki z Turczynem, ale pierwej trzeba załatwić spory między Polską i Litwą a carem. — Wreszcie ostatni silny apel do szlachty ze wskazaniem na łoa Węgier (pohaniec wlecie ich jak psy na łańcuchu przy koniu swoim, tłukǎc uczciwą głowę).

Wisniewski IX 345. — Wierzbowski II 1855. Przedrukował Turowski w Bibl. Pol. 1858. — Tarnowski Pisarze polit. II 106. Krasin. — Liceum teol. w Brunsberdze. — Ossol. — Popiel. — Pozn. T. P. N. — ob. Friese (Comm. brevis de episc. Kijov. str. 49—51) — Klonowicz F. S. (Reguła 1597) — Korezyński Kas. (Kazanie o tajemnicy 1767) — Naramowski Ad. (Facies 1726) — Okolski (Kij. episc. Ordo str. 28) — Orłowski K. (Defensa 1748 str. 91) — Paprocki (Gniazdo enoty 1578 str. 543) — Rzepnicki (Vitae praesulum III 145; tu jego życiorys) — Starowolski Sz. (pisma Wereszczynskiego wywarły duży wpływ na Starowolskiego) — Tarnowski Jan (De bello 1595) — Załuski Józ. (Cephas 1731).

Klonowicz, dedykując mu w r. 1597 swój polski przekład Reguły św. Benedykta (ob. tom XII 471), podał nieśc faktów biograficznych z jego życia i działalności pisarskiej. Mówi tu także o księgach jego do druku nie podanych, a mianowicie:

- 1) Postylla na cały rok. — 2) Katechizm tryd. po polsku. — 3) Kazania (piętnaście) o ofierze mszy św. przetłumaczone oraz nauka o tejże ofierze. — 4) Pasja. — 5) Korektura trybunału, przy niej piosnećka żalosa, wyliczająca sztuki prawne. — 6) Ewangelia Nikodema po polsku. — 7) Listy do papieży i monarchów. — 8) List do przyszłego „ostatniego Mahometa”. — Inne jego nie wydane pisma stały się łupem po jego śmierci w biskupstwie na Ukrainie.

Listy jego są ogłoszone w dodatku do „Pism polit.” (wydał Turowski 1858); oraz w Maciejowskiego tomie dodatk. do Piśm. pol. III; w Wierzbowskiego Mater. I (list z r. 1594).

Jego „Kazania” przedrukował w r. 1854 ks. biskup Ignacy Hołowiński (ob. Bibl. V 39)

Jego Pisma polit. i Pisma moralne (Gościńiec, Wizerunek) przedrukował J. K. Turowski w swej „Bibl. Pol.” w latach 1858—60.

Bywają mylnie cytowane dwa jego pisma (ob. wstęp do jego „Pism polit.” wydał Turowski 1858 str. XVI) a mianowicie:

- 1) Pobudka z strony fundowania szkoły rycerskiej (1594). — Jest to że samo co „Publika”.
  - 2) Pobudka z strony podniesienia wojny przeciw cesarzowi tureckiemu (1598). — Jest to identyczne z „Votum”.
- Specjalnie jego mowy (związczą kazania) omawiają Mecherzyński Hist. wymowy II

166—79. — Hołowiński Homiletyka str. 408 (przecenia jego wartość). — Pelczar Zarys kaznodz. II 101. — Bruchnalski w Dziejach liter. pięknej 1918 (I wyd. w „Enc. pol.”) tom II 292 i 300. Janociana II 295—7. — Siarczyński Obraz II 301. — Niemcewicz Podróże histor. str. 200. — Hołowiński w Pamiętniku Relig. Moral. XXIV 51—73. — Rulikowski Opis pow. wasilk. 1853 str. 67—8. — J. Bartoszewicz w Bibl. Warsz. 1854 tom 54 str. 356—7. — Święcki Hist. pam. II 274, 521—4. — Tom. Dobszewicz Wiadomość hist. o bisk. kijow. 1883 (tu obszerny życiorys). — Gacki Kłasztór w Sieciech. 1872. — Szajnocha Szkice hist. IV (w szkicu „Jak Ruś polszczała” opowiada dzieje rodz. Wereszczynskich na podstawie „Wizerunku”). — Sokołowski Przed rokoszem (w „Rozpr. hist. fil. Akad.” XV 116). — Tarnowski (j. w.). — Korzeniowski Excerpta ex libris 1890. — Storożenko w Kijew. Starinie 1894—5. — Tenże Josyf Wereszcz. (w „Sborniku stat. po istorii jugozap. Rossii” I 1911). — Encykl. Orgelbr. XX (?). — Encykl. kość. XXX 471. — Winkler w Przeglądzie Powoz. 1920—2 (kilka prac streszczających niektóre dzieła Weresz.). — T. Grabowski Skarga 1913 str. 218 i 646. — Gargas Gesch. der N. Ökonomie in Polen 1928 (o jego poglądach gosp.). — Brückner Dzieje liter. I 153. — Ks. Długosz w „Collectanea teol.” 1930 str. 72. — Korbut² I 243. — Finkel III str. 1889. — Bibl. Estr. V 39.

WERESZCZYŃSKI Józef (II). Mowa... na Trybunał Główny y Duchowny w Wiel. Xięstwie Litewskim... miana... 1774. w 4ce. Uniw. Wileń.

(Wereszczynski Józef II). Hymn na Gody JW. JP. Józefa na Wereszczynie Wereszczynskiego Sądowego Powiatowego Upit... y JW. Eleonory Giełgudowny Kasztelanki Xię. Zmudzkiego w dożywotnią przyjaźń wchodzących. w Wilnie R. 1781. w 4ce.

— Z okoliczności publicznego odjazdu na Starostwo Sądowe Upińskie JW. JP. Józefa Wereszczynskiego... imieniem Szkół Poboż. Colleg. Poniewieckiego. Wiersz. w Grodnie w Druk. Skarb. J. K. M. R. 1776. w 8ce, 1 ark.

— Wiersz do Jaśnie Wielmożnego Imć Pana Józefa Wereszczynskiego sędziego ziemskiego Chelmskiego Kawalera orderu S. Stanisława pod czas oddania tegoż orderu ofiarowany dnia

22 maja roku 1785. w Lublinie, w drukarni J. K. Mei XX. Trynitarzów. w 4ce, k. 4 nlb.

Czartor.

— ob. Kognowicki K. (Hymen 1781) — Przeddziecki Józef (1785) — Przyczyny.

Wereszczyński Michał ob. Mikucki A. (Mowy 1774).

Wereszczyński Wiktor ob. Kochnowski M. (1747).

Wereszczyński Wiktoryn (1628 † 1664) ob. Gorczyński A. M. (Johannis 1707) — Lefar Jos. (Conclusiones 1686) — Preis Alb. (Corona 1694) — Preis Jędrzej Dominik (Via caelestis 1694) — Relowski Paweł (Monomachia 1690).

Verfasser (An den) der Schrift: Ueber die Annahme der Polnischen Krone an Sr. Churfürstlichen Durchlaucht Friedrich August III den Vater der Sachsen von einem Patrioten. Meissen, bey K. F. W. Erbstein, 1792. w 8ce, str. 60.

Jest to jedna z licznych broszur niemieckich wywołana powołaniem ks. Fryd. Augusta na tron polski jako ewentualnego następcy Stan. Augusta. — Inne broszury ob. w t. XII, str. 166 (Annahme, Annehmung), w t. XXIV 42 i w t. XXVI str. 329 (Roemer).

WERGA Ibn. Berło Judy, kronika (po hebr.). Kraków, Izaak Prosnitz.

Bałaban w Pam. Zjazdu Kochanow. (1930) str. 114.

Vergänglichheit ob. Vigilantius I. (1730).

VERGERIUS Ludwik, bratanek Piotra Pawła, De natura et usu sacramentorum. Regiomonti 1559. w 8ce.

Bawił w Polsce razem z P. P. Vergeriusem. Sixt P. P. Vergerius str. 383. — Sembrzycki w Altr. Monats. XXVII (1890) str. 582. — Wotschke w Altr. Monats. 1911 (passim).

VERGERIUS Piotr Paweł (I), Justinopolitanus († 1445). Hic habentur haec. Petri Pauli Vergerii Justinopolitani de moribus liber vnus. Basili Magni Caesariensis episcopi de gentiliū poetarum legendis liber vnus. Isocratis Atheniensis rhetoris et philosophi paraenesis ad demonicum Hipponici filium libellus vnus. L. Arretino et R. Agricola intrerpretibus. Lectori... (dwuwiersz). [Na

str. odwr.:] Joachimus Vadianus Sigismundo de Puechaim, Vdalrico de Eyzing et Vuolfardo Strein primae in Pannonia nobilitatis adolescētibus. [Na końcu:] Viennae Pannoniae per Hieronymū Philouallem et Joannem Singreniū socium. Expensis Leonardi Alantsee XIII Kalen. Februarii Anno Domini M.DXI (1511). w 4ce, k. 38 (sygn. a—g).

Lelelew Bibl. ksiąg I str. 97 zamieścił to, przeto powtarzam; ale z tym, że do polskiej bibl. nie należy.

— **Xiążeczki** rozkoszne a wielmi użyteczne o pościwym wychowaniu y w rozmaitych wyzwolonych naukach ćwiczeniu... ob. Kwiatkowski Marcin (1564).

Przedruk wyszedł w r. 1889. — Chmielowski w Encykl. wychow. VI (1903). — Piekarski Katal. kór. nr 1551.

— ob. tom XX 431.

O jego stosunkach z Polakami (Grz. z Sannoka) ob. Morawski Hist. uniw. I 316. — Fijałek Studia do dziejów Un. (w Rozpr. Akad. filolog. 1899) str. 30.

Rękopisy jego pracy De ing. moribus są w Bibl. Jag. pod nr. 516, 548, 693, 1952, 3245.

VERGERIUS Piotr Paweł (II), biskup justynopolitański (pseud. Athanasius, Exul Christi, Hilarius, Dalmata) (bawił w Polsce 1556—7 i 1560, † 1565). Actiones Dvae Secretarii Pontificii. Quorum Altera disputat an Paulus Papa IIII. debeat cogitare de instaurando Concilio Tridentino. Altera Vero, An ui et armis possit deinde imperare Protestantibus ipsius Concilii Decreta. Habes hic Lector quid in proximis Comitijis Augustanis in causa religionis statutum fuerit. M.D.LVII. (Na końcu:) Regiomonti Borvssiae Excudebat Joannes Daubmannus. A. 1557. w 8ce, k. 172.

Dedyk. Joanni Lutomirski cast. Ravensi, Reg. curiae thesaurario (na 13 str.) datowana Regiomonti Kalendis Januarii 1557. — Prosi go Vergerius, by rozazażzał tą książeczkę na sejmie.

Pierwsze wydanie ukazało się w Bazylei w r. 1556.

W r. 1559 wyszedł powiększony przez trzecią Actio przedruk w Pforzheim. w r. 1563 w Tybindze. — Bliższy tytuł tych przedruków i biblioteki, gdzie się dziś

egzemplarze znajdują, podaje Sixt w swej monografii (ob. niżej) pod nrem 53.

Sembrzycki (j. n.) str. 515 i 578. — Wotschke Stan. Lutomirski str. 128. — Hubert (j. n.) str. 299.

W r. 1735 przedrukował Salig Hist. der Augsb. Confession III 361.

Bibl. w Królewcu — Pawlik.

— Catalogus Haereticorum Aeditus Venetijs de commissione Tribunalis sanctissimae Inquisitionis. Apud Gabrielem Iulitam et fratres de Ferrariis. Cum annotationibus Athanasij. Act 18. Itaque Ecclesiae confirmabantur fide, et abundabant numero cottidie. Anno M.D.LVI. [Na końcu sygnet: wąż z gołębiem z gałązką oliwną; pod tym:] In Regio Monte Borussiae imprimetab Ioannes Daubmannus. Anno M.D.LVI (1556). w małej 8ce, k. 60 (sygn. A—H).

Z dedykacją Mikołajowi Radziwiłłowi Czarnemu wojew. wileń. Mówi tn, że podniętą dla niego do przedruku tego dzieła była wymiana listów między Radziwiłłem a Lippomanem.

Jest to istotnie przedruk. Pierwsze wydania wyszły w Wenecji i w Niemczech (egzemplarz jest w Bibl. miej. w Schaffhausen).

Przedrukował tu najstarsze indeksy librorum prohibitorum (1543, 1552, 1554), ogłoszone przedtem drukiem poufnie, a teraz przez jego przedruk udostępnione.

Janozki Nachricht II 72 oraz Janoc. II 197. — Bentkowski III 539. — Pisarski Preuss. Liter. Gesch. 1886 str. 169. — Jocher 975i i III 586, 672. — Sembrzycki Die Reise w „Altpreuss. Monatschr.“ XXVII 1890 str. 514 i 535. — Wierzbowski II 1319. — Wotschke Geschichte der Reform. in Polen 1911 str. 159. — Piekarski Katal. kórn. nr 1552. — Hubert (j. niżej) str. 301.

Ob. w tomie XIV str. 85.

Bibl. w Królewcu — Krasin. — Kórnik.

— Postremvs Catalogvs Haereticorum Romae conflatus, 1559. Continens Alios Quatuor Catalogos, qui post decennium in Italia, nec non eos omnes, qui in Gallia & Flandria post renatum Euangelium fuerunt aediti. Cum Annotationibus Vergerij. M.D.LX. (1560). [Na końcu:] Curvinvs Execvdebat Pfortzheimij, 1560. w 8ce, k. tyt., k. 75 lb.

Dedyk. Stanisłao comiti ab Ostrorogo. Atakuje w niej tyranstwo kości. katol. (horribilia, execranda tyrannia). Wychwala heroicas virtutes Ostroroga.

Następują obszernie „Annotationes Vergerij“. Omawia tu dawniejsze indeksy i ten naj-

nowszy (piąty z rzędu, z r. 1559). Charakteryzuje niektórych autorów znajdujących się na indeksie: Boccacio, Dantes Aliger, Marsilius Patavinus, Franc. Petrarcha... Wychwala ks. Albrechta, Mik. Radziwiłła — wspomina pisma Neogeorga, Arsatiusa Sofera (n nas „Orzaczusz“), Wal. Vanniusa, Bencjusaa... Dlatego papież potępia nekromantów, geomantów itp., a nie potępia astrologów? O potępieniu przedruków Biblii i jej przekładów itp.

Od k. E₇ idzie: Index autorum et librorum, qui ab officio S. Inquis... caveri mandantur... excusus ad autographum Antonii Bladii Romae 1559 mense Januar.

Z Polaków wymienieni w tym indeksie: Stanislaus Orichonius (sic) Ruthenus, Andreas Fricius Modrenius, Nicolaus Radiuil — nadto Lismanin, Vergerius i inni włoscy różnowiercy.

Przedruk w Opera I. — Hubert (j. niżej) str. 311. Czartor.

— Toż... Regiomonti Borussiae apud Joh. Daubmannum 1560. w 8ce.

Edycja niepewna.

— Confessio fidei Illustrissimi Principis et Domini Christ. ducis Wirt. exhibita Concilio Tridentino... ob. niżej: Formula fidei.

— Confessio Fidei Ac Religionis, Baronvm Ac Nobilium Regni Bohemiae, Serenissimo ac Inuictissimo Romanorum, Bohemiae, &c. Regi, Vennae Austriae, sub Anno Domini 1535. oblata. Adiectvm Simvl quorundam grauissimorum Virorum de hac Confessione iudicium. Hanc Multae Ecclesiae, Quae sunt in Regno Poloniae, nuper susceperunt. Nunc iterum excusa, Anno M.D.LVIII. (1558). w 8ce, k. tyt. i k. 8 nlb., k. 51 lb.

Być może, że to druk Daubmanna.

Rozpoczyna przedmowa: Vergerius lectori, datov. Tubingę Kal. Aug. 1657. Tu pisze, że bawiąc w Prusiech, Litwie i Polsce poznał życie i konfesję waldensów. (Chodzi o braci czeskie). Mają oni caeremonias castissimas atque purissimas, disciplinam severam. Wszyscy ich życie chwala, ale na Zachodzie mało kto ich zna. Powołuje się na zdania Melanchtona, Bucera, Musculusa i Lutra, które tu zamieszcza. Istotnie od k. A₄ przedrukowuje przedmowę Lutra przy wydaniu konf. waldensów, potem zdania innych. List Melanchtona jest z r. 1535 (fratribus in Bohemia); list Wolfg. Muscula in Bernensi eccl. prof. ad polonicas ecclesias z daty Febr. 1556.

Po czym następuje: 1) Praefatio ministrorum eccl. Picardorum (tu m. i. wysławiany Hus). — 2) Praefatio baronum et nobilium eccl. Picardorum. — 3) XX Articuli confessionis — 4) Conclusio.

Gindely (w „Fontes Rerum Anstr.“ XIX str. 215—40) ogłosił list Vergeriusa do Stan. Ostoroga poświęcony braciom czeskim oraz wyjaśniający jego stosunek do J. Łaskiego.

Wierzbowski III 2328. — Kopera Spis druków nr 224. — Hubert (jak n.) str. 307. Czapski (Moz. Nar.) — Czartor. — Krasin.

— Copia d'una lettera ingeniosis-sima (1556).

Tak podał mój ojciec w Bibl. Pol. XV — XVI stul. (1875) str. 37; ale egzemplarza nie znał. — Ma to być przekład z „Duae Epistolae“, o czym niżej. — Ani Sixt (j. n.), ani Hubert (j. n.) nie cytują tego druku

— Cur et quomodo christianum concilium debeat esse liberum (1557)... ob. Luter M.

Jest to rozprawa Lutra z r. 1537, przedrukowana w Królewcu przez Vergeriusa. — W przedmowie do J. Aurifabra wyjaśnia Vergerius na 14 k. powód przedruku. Chodzi o zapoznanie sejmu, mającego się zebrać w Warszawie, z dwoma pismkami Lutra (De concilio, De conj. papistarum). Pismo to napisał Luter przeciw Vergeriusowi w czasach, gdy Verg. był papieskim legatem w Niemczech (1537), wówczas Vergerius pismo to wykupywał i palił. Datuje Soldaviae Cal. Jan. 1558. Zapowiada tu Vergerius, że myśli o przedruku swego traktatu „Concilium Tridentinum fugiendum esse piis“ — a to na użytek Polaków, quorum theatrum nunc libentissime inservio.

Sembrzycki (j. n.) str. 577. — Jocher 2887 oraz 2888. — Wierzbowski II 1334. — Hubert (j. niż.) str. 306.

Bibl. Królew. — Dzików — Krasin. — Pawlikow.

— Dialogi Qvator De Libro, Qvem Stanislavs Osivs, Germano Polonvs, Episcopus Varmiensis, proximo superiore anno, contra Brentium & Vergerium Coloniae edidit. Deqve Aliis Dvobvs Eivsdem Osii libellis Dilingae impressis, quorum alteri est titulus de expresso uerbo Dei, alteri uerô, num calicem Laicis, &c. Avtore Vergerio. Anno Domini M.D.LIX. (1559). Mense Martio. w 4ce, k. 104 lb.

Dedyk. na 3 stronach: Alberto Brandeburgensi, duci Prussiae et princ. Nicolao Radziuillo, duci Olichae et Nienes. (sic). —

Przypomina swą podróż do Prus, na Litwę, do W. i M. Polski, której celem było przekonać o nicości papiestwa. Teraz Osius wydał pismo, w którym przyznaje „meam peregrinationem quam molestissimam esse domino et magistro suo Sathanae“. Obrzuca go obelżywymi wyrażeniami (homo blasphemus) i zapowiada, że niebawem wyda książkę poświęconą tym blasfemiom. (Osius przekreca na Osor veritatis) Dat. Tubingae Cal. Mart. 1559. We wszystkich 4 dialogach występują Athanasius i Hilarius. Pierwszy jeszcze książki Hozjusza nie znał, więc mu drugi o niej opowiada. Za to Athanasius przynosi w III dialogu dwa dawniejsze dziełka Hozjusza, aby je razem rozbił (De expresso, Num calicem). W ogóle Athanasius jest większym erudytą i on to wypowiada zapatrywania samego Vergeriusa.

Książka cała pisana jest żywo. Jest apologią pracy Brentinsa i działalności Verg. w Polsce. Autor unika wywodów teologicznych, abstrakcyjnych — a za to działa polemiką ad hominem. Wykazuje, że Hozjusz mylnie rozumie swych adwersarzy, że przytacza fałszywie cytaty, że wielu faktów nie zna, że przemilcza nadużycia w Kościele. Vergerius jest i tutaj raczej publicystą i agitatorem niż teologiem.

Podaje pełno ciekawych faktycznych szczegółów, skądinąd nie znanych. Na str. 4 o Fryd. Staphylusie i oburzeniu, jakie wywołał u Melanchtona. Na k. 7 i 82 ujemna charakterystyka Lippomana. Na str. 9 o Janie Łaskim. Na str. 17 o polemice Hier. Mencilusa przeciw Hozjuszowi. Na str. 19 o niezgodzie w obozie dysydenckim. Na str. 29 o prześladowaniach w Hiszpanii. Na str. 43 o niemieckim pochodzeniu Hozjusza (pater fuit e march. Badensi), który mimo to szkazuje Niemców. Hozjusz jest krwiniakiem Krzysztofa Hozj. (przy sędzie komory w Spirze). Na str. 45 o fałszywej cytacie ze Sleidana. Na str. 55 o Husie i Hieronimie z Pragi dłuższy, sympatyzujący występ (z okazji polemiki o komunię z kielicha). Na str. 61 o używaniu języka narodowego w nabożeństwie i o ogromnym rozprzestrzenieniu Słowian (sam Verg. miał niedogdy diecezję we Włoszech, w której odprawiano mszę po słow.); o tłumaczeniu Biblii na języki słow.; o Metodym i Cyrylu. Na k. 70 i nast. o przebiegu soboru tryd. Na k. 82 o liście Lippomana do Contarena, o jego roli podburzającej w Polsce (miał rzekomo zachęcać Zyg. Augusta, by ściał kilkunastu senatorów dysyd., m. i. Bonara). Na k. 87 o konfesji waldenskiej i pikardów (tak stale nazywa br. czeskich, z którymi sympatyzuje). O wydaniu ich wyznania. Na k. 89 o tym, jak Hozjusz fałszuje zdania Lutra.

Na k. 98 o stosunku Verg. do Zygmunta Augusta. Na k. 103, dlaczego Hozjusz drukuje swe książki w Dylandze i Kolonii, a nie w Krakowie. — Na k. 95 de idolo Laurentano (toż M. Boskiej).

Przedruk w „Opera“ Vergeriusa I. Joher 2901. — Wierzbowski III 2349. — Finkel w Kwart. Hist. VII 149. — Hubert (j. n.) str. 309. — Sixt (j. n.) str. 422. — Baryczowa Aug. Rotundus 1936 str. 72. Czartor. — Ossol.

— Di Vna Epistola Latina Del Cardinal Osio Scrita All' Illustrissimo Signor Duca di Brunsuico nella causa di Concilio. A' Fratelli d'Italia (1562). w 8ce, k. 12.

Hubert (j. n.) str. 316.

Por. niżej: De rev. D. Hosio.

Kanton. w Zurychu. — Wrocław. miej.

— Dvae Epistolae Altera Aloysii Lipomani Veneti, Episcopi Veronae, Rom: Pontificis in Polonia Legati, ad Illustrissimum Principem D. Nicolaum Radiuillum Palatinum Vuilnensem, &c. Altera uero eiusdem Illustrissimi D. Radiuilli ad Episcopum, et Legatum illum. Lectu dignissimae, si ullae fuerunt nostra aetate. 2. ad Thessal. 2. Reuelabitur ille iniquus Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione aduentus sui. Regiomonti Borussiae exudebat Ioannes Daubmannus. M.D.LVI. (1556). w 4ce, k. tyt. i k. 69 nlb. (sygn. A—O₄ oraz a—dijj).

Zaczyna się od listu Vergeriusa do chrześcijańskiego czytelnika: Vergerius... (na 2 kartach), datow. Regiomonti in Prussia, Kalen. Octob. M.D.LVI. Wychwała tu Zygmu. Augusta i Mik. Radziwiła, a urągą Janowi Piotrowi Caraphie (= Paweł IV), papieżowi i nuncjuszowi, ich zepsucia i idolomanii.

Po czym na karcie A₄—B₄ idzie list Lipomana do Mik. Radziwiła, z datą ex arce Louitij die XXI Febr. Anno MDLVI. Nuncjusz gani jego skłonność do herezji (antesignanus haereticorum in hoc regno) i obrzuca go zarzutami (haereticus impius et perfidus, inductus literarum sacrarum itp.). — List ten jest tak ostry, że trudno zrozumieć cel jego wysłania. Do tego listu nawiązują Vergerius na trzech stronach dalszych swe uwagi, nazywając list „impudens“; tu mówi też, że był u Radziwiła na Litwie i obypuje go pochwałami.

Od k. Cij idzie odpowiedź Radziwiła: Responsum... Nic. Rad. ad eandem litteras. — Radziwił zaprzecza, aby zwracał się do

nuncjusza za pośrednictwem bisk. Konarskiego. Wyznaje, że jest homo aulicus magisque militiae artibus quam studio theologiae atque philosophiae deditus. Po czym nadzwyczaj obszernie (bo aż do k. M₄) odpowiada Lipomanowi, datując: Vilnae die prima septembris 1556. Omawia tu swój stosunek do króla. Obszernie tłumaczy, dlaczego nie zachowuje postów w piątki i soboty. Zbija po kolei zarzuty Lippomana o chowaniu heretyków, o komunii utrakwistycznej, o kaznodziejach heretyckich, twierdząc, że słusznie postępuje. Chwali się, że daje po polsku drukować liczne książki, qui a vobis haeretici habentur. Omawia też obszernie kwestię prymatu papieskiego, spowiedzi, mszy za umarłych, czyszcą, języka narodowego w obrzędach. O zamiarze wprowadzenia Kalwina, Łaskiego i Lismanina. Powołuje się na Korn. Agryppę i na Gersona (in sacris literis erudito plus credendum esse quam gen. concilio). Wychwała Łaskiego, Kalwina i Lismanina. O jedności chrześcijaństwa, które ma objąć świat cały jako regnum Christi. Wspomina też walki religijne w Niemczech, o czym wyraża się z sympatią; mówi o J. Fryderyku saskim i o landgr. Filipie. Domaga się soboru narodowego w Polsce, zwołanego przez króla. — Niewątpliwie Radziwił jest tylko tytularnym autorem tego pisemka. Za rzeczywistego podają niekiedy Vergeriusa, co niemożliwe; inni K. Łaskiego, co nieprawdopodobne, gdyż Łącki nie miał wykształcenia odpowiedniego. Inni wreszcie (Barycz) przypisują autorstwo Mączyńskiemu. Moje stanowisko w tej sprawie wyraziłem w tomie XXXI str. 303—4.

Na k. Niiij verso: Evstathivs Theophilvs candido et christ. lectori, S. — Jest to pseudonim Treпки. Ten uderza na Lippomana, nazywając go legatum Basiliscorum (sic) romanorum, parum prudens et cautus. Wzywa on Germanię, aby wspomagała tak znakomitego księcia jak Radziwił (ut consilio et patrocinio prosequaris). List ten wykazuje duże zbliżenie do listu Radziwiła.

Od k. Niiij: Rev. Petro Paulo Vergerio, olim episcopo Justinopolitano et pont. rom. legato, nunc vero Christi exuli... Johannes Aurifaber eccl. pruten. in Sambia superattendens. I ten list omawia sprawę soboru narod. w Polsce, a list Radziwiła nazywa „pulcherrima confessio“. Dat. Regiomonte Cal. Octobris Anno 1556.

Kończą błędy oraz zawiadomienie (Vergeriusa), że niebawem wyda drugie wydanie listu Radziwiła: cum Ducis Christophori Wirtembergensis suae fidei confessio ante quinquennium edita... cum hac ipsa confessione... uno in libro conjungetur atque

una totam Europam pervadet... Utraque est versa italice, utraque germanice, ac paulo post etiam polonice et gallice.

Na tym kończy się pierwsza część tego zbioru. Po czym z osobną sygnaturą (od a—dij) idzie część druga, opisana już przeze mnie pod Trzeciejskim. Zawiera ona zbiorek wierszy łac. Trzeciejskiego (Liberii Veracis, Prudentii Cacinii, Virilii Musaei), Mat. Stojusa i Erharda Nisusa Turynga. A mianowicie:

- 1) In Aloysium Lipomano Christiani: Libertii Veracis.
- 2) De eodem Aloysio Lippomano... quod Judeos Sochacoviae exuri jusserit Prudentii Cacinii epigramma (5 epigr.).
- 3) Omen Mathiae Stoi Regiomontani.
- 4) De Sacrosancti Evangelii, in ditone Regis Poloniae, post revelatum Antichristum, Origine, progressu, et incremento Virilii Musaei Hyporeadis elegia.
- 5) In Aloysium Lipomanum Venetum... Erhardi Nisi Thvingi in Borussia verbi Dei ministri Elegia.

Na końcu: cytata z Math. XI. Estote prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbae; sygneta (wąż z gołębiem na głowie; i data: M.D.LVI). — Jest to więc druk Daubmanna w Królewcu.

Obacz Jocher III str. 637—8 (noty!!) i nr 9519. — Friese Beiträge II cz. I str. 261. — Janzki Nachr. I 62. — Bukowski Dzieje reform. II 388. — Sembrzycki Vergerius Reise (j. n.) str. 597 (i ten również przypuszcza, że współautorem listu mógł być Vergerius). — Hubert (j. n.) str. 304. — Sixt (j. n.) str. 399. — Zakrzewski Powst. i wzrost 1872 str. 97. — Lubowicz Istor. reform. str. 171. — Wotschke Eust. Trepka str. 23. — Tenze Gesch. der Reform. 1911 (i wzmianki w innych pismach). — Grabowski Literatura luterska 1920 str. 140—3. — Tenze Liter. kalw. 1906 str. 144. — Brückner Mik. Rej 1904 str. 86. — Wierzbowski III 2291. — Piskarski Kat. kórn. nr 1555.

Ob. tom XXXI 362, gdzie dalsza literatura. Akad. — Bibl. Królewiecka — Czartor. — Dzików — Kórnik.

— Duae epistolae... Regiomonti Borussiae excudebat Joannes Daubmannus 1557. w 4ce.

Wydanie to miało być według danego w wyd. pierwszym przyrządzenia Vergeriusa poprawniejsze i pomnożone. Tak podają; Friese Beitr. II Thl. 1 Bd. str. 261. — Jocher 9519 b.

Istnienie tego wydania jest jednak nader wątpliwe.

— Dwa Listy na Polski język własnie wyłożone. [Tu ozdobnik]. Jeden Aloizego Lipomana Weneta Biskupa We-

rońskiego, od Papieża oycy Rzymskiego w Polsce Posła będącego, ku iásnie wielmożnemu Książęciu a pánu Mikołajowi Radziwiłowi, Woiewodzie Wileńskiemu. etc. [Tu ozdobnik]. A drugi tegoż to iásnie Wielmożnego Pána, do tego Biskupa a do tego Papieskiego posła, z których sie snadnie każdy Krzesciński człowiek sprawić może, iáko się slusnie w swoiey poczciwey powinności zachować ma. [Tytuł w podwójnych liniach]. [Na końcu godło; ręka trzyma serce ukoronowane, dookoła tarczy napisy: Cor regis in manu Domini Proverbiorum. XXI.. itd. — Pod tym:] W Brzesciu Litewskim Drukował Stanislaw Murelius, Nákladem Oswieconego Książęcia Pána Mikołaja Radziwiła, Woiewody Wileńskiego. etc. Roku M.D.LIX. (1559). w 4ce, k. tyt. i k. 76 nlb. (sygn. Tii j i 2 k. nie sygn.).

Na odwr. k. tyt. cytat z 2 Thesa.

Dedykacja; Zacznie prozd. Stan. Szafrancowi i Pieszkowey skały dobry towarzysz życzliwość... oznajmuje. (Tn mówi tłumacz, że posyła mu listy, aby się snadnie rozszedł między poswarkami a różnościami... gdyż za nas Pan głośnie woła). Po czym:

- 1) Od k. A₂—C₂ (na 15 str.) idzie list Lipomana do Radziwiła, podpisany Allo: Lipoman Biskup Werone; niegodny poseł Apostolski; dat. z zamku Łowickiego 21 stycznia 1556.
- 2) Od k. C₂ (verso): Odpowiedź J. W. Książęcia a Pana Mikołaja Radziwiła na takowy List. — Idzie ona do karty R₂.
- 3) Od k. R₂: Wergeriusz Niegdi będący Justinopolitanski Biskup a sprawca wielki Papieżow, a na ten czas dla prawdy Christusowey wygnaniec, ku temu co będzie czytał napominanie krotkie czyni (na 5 stronach).
- 4) Od k. S (verso): Temuż to Wergeriuszowi o różności tych dwu listów Jan Aurifaber pruskich końc. superintendent tak pisze... (12 stron).
- 5) Na k. Tii j (verso): Ku temu co szedł, (O niesposobności języka polskiego, aby słowo do słowa wykladać).
- 6) Na k. przedost.: Ku Lipomanowi posłowi z Otchłań Rzymskich Przemowa od Księdza Jana Kaznodzieie a Waśniowa... (44 wierszy, zaczynających się: Cóż ci po tym miły Lipomanie...).

Na ost. k. cytat słów Chrystusa, godło druk. i m. d. d. druk. i m. d. d.

Tłumaczem listu Radziwiła był albo ost. Trepka (ob.), albo Rej, jak niektórzy (Brückner) przypuszczają. Obacz Bibl.

XXIII 242. — W każdym razie dedykacja Szafrancowi, z którym Rej był zaprzyjaźniony (ob. Zwierciadło) oraz wierszyk Jana z Waśniowa każą przypuszczać, że i Rej brał w tym wydawnictwie jakiś udział.

Egzemplarz Czart., niegdyś z Bibl. Zał., jest defektowny (brak ark. B). Na tytule 5 gwiazdek i stampila: A. Zaluski, na okładce nalepiona kartka z potępieniem „intolerancji“ i z datą: Czytałem 31 marca 1797 w Moskwie.

Brückner M. Rej str. 86—90. — Chrzanowski Dwa listy (w dziele „Z wieku M. Reja“ 1905; tu opis). — Leleweł Bibl. ks. I 195 (podaje liczbę kart 74). — Wierzbowski III 2344. — Bibl. XXVI 177; XXVIII 378. Czarn. (defekt) — Czartor. — Synod reform. ewang. w Wilnie.

— Zwen Sendbrieff Eines vom römischen Bábstlichen Legaten inn Polen Aloysio Lipomano Bischoff zu Verona, an den Durchleuchtigen Fürsten und Herrn Herrn Nicolaum Radziwillen Vilnischen Woywoden. Der ander des selben Fürsten, Herrn Radziwillen, an gemelten Bischoff und Legaten geschrieben... Gedrukt zu Königsperg inn Preussen, durch Joh. Daubman. 1657. w 4ce, kart 72.

Z datą Lovicii 21 Febr. 1556.

Janozki Nachricht I 62. — Pisański Preuss. Literaturg. str. 256. — Sembrzycki w Altpr. Mon. (j. n.) str. 516—7. — Jocher 9519 c. — Wierzbowski II 1335.

O przekładzie włoskim ob. wyżej: Copia d'una lettera (1556).

Bibl. Królew. — Czartor. — Przędzic.

— O Sochaczewskim wymęczonym a wypalonym na żydzie Bogu (1557)... ob. tom XXVIII 378.

Vergerius bywa niesłusznie mianowany autorem.

— Formvla Fidei Tradita In Synodo Prouinciali quae Louitij in Polonia celebrata est Anno MDLVI. XI. Septemb. Et Confessio Ilivstrissimi Principis ac Domini, D. Christophori Ducis Vuirtenbergensis &c. Concilio Tridentino oblata M.D.LII. Pro Antidoto. M.D.LVI. (1556). w małej 8ce, k. tyt. i k. 10 nlb. (Formvla) oraz k. 80 lb. (sygn. A—K).

Druk Daubmanna w Królewcu.

Dedykacja: Joanni Bonaro a Balitze, castell. Biēcensi, datow. Regiomonti Idibus Decembr. 1556 z podpisem Vergeriusa (na 7 stronach).

W dedykacji tej wspomina listy, jakie Paweł IV rozesłał do dygnitarzy, obiecując zwolnienie soboru. To nic nie warte, niech Polacy sami myślą o zreformowaniu Kościoła. Niech zniosą abusus et errores. Świadczą o nich uchwały synodu Iowickiego tu załączone. Sobór powszechny nie chwali niczego innego. Prosi Bonara, by w tym duchu działał na sejmie, in quo permagna est tua auctoritas.

Po czym idzie „Formvla fidei“ synodu prow. łowickiego, złożona z 37 artykułów. Zawarte tu są główne tezy katolickie, odróżniające kościół kat. od dysydentów.

Po czym idzie wyznanie wiary ks. wirtemb. (pióra Brentiusa) z osobnym tytułem: Confessio fidei Illustr. principis ac domini domini Christophori ducis Wirtemb. etc. exhibita Concilio Tridentino, 24. Januarii Anno 1552. Regiomonti Borussorum excedeabat Joannes Daubmannus M.D.LVI. Wyznanie Brentiusa czyli t. zw. Konfesję wirtemb. przełożył i wydał Vergerius po włosku i dedykował królowej Katarzynie, żonie Zygmunta Augusta (będącej jego chrestną córką z czasów, gdy Verg. był legatem). — Ob. niżej: Precedentie.

Wisniewski Hist. liter. IX 173. — Jocher 3070 i 9517 (z tytułem „Decisiones eccl. cath.“. W notach do nru 3070 przedrukował Jocher dedykację Bonarowi). — Lubowicz Istoriya reform. str. 185. — Sembraycki w Altpr. Monatschrift XXVII (1890) str. 515 i 543.

Egzemplarz Czart. defekt. (brak Konfesji) nosi napisy: Sum Goth. Freudenhammer. — Andreae Gryphii poetae liber.

Bibl. w Królewcu. — Dzików — Ossol. — Pawlik.

— De Gregorio Papa Eivs Nominis Primo, Qvem Cognomento Magnum apellant & inter praecipuos Ecclesiae Romanae Doctores annumerant. Invenies Hic Candide Lector primum miracula circiter quinquaginta uerbum uerbo ex dialogis, quos ille ipso adeo Pontificatu scripsit, excerpta. Deinde nonnullos ueluti flosculos ex eius epistolis. Postremo vitam eius a Iacobo à Voragine Episcopo Ianuensium descriptam. Matth. 7, Ab operibus eorum agnoscetis eos. Regiomonti Borussiae excedeabat Ioannes Daubmannus. Anno M.D.LVI. (1556). Mense Octob. w 4ce, k. tyt. i k. 52 nlb. (sygn. A—Nij).

Na końcu mała rycinka (papierz kłęczący) z podp.: O saeculum insipiens et infacrum. Dedyk. na karcie Aij: Stanislae comiti in Tenzyn palat. crac. Zaczyna od powołania się na swą księżkę „De idolo Lauretano“.

Teras pragnie zwalczać dalsze objawy „de regno Antichristi“, „de ipsa media latrina romanae curiae“. Będą na niego uderzać hipokryci. Książeczkę tę chce posłać do Polski, gdzie już światło nowej ewangelii błyska. Wychwala Tęczyńskiego na podstawie pochwał ks. Albrechta. Wzywa go, by się oparł rozterkom siąnym przez szatana wśród przeciwników papieżstwa (in vestris coetibus). Datow. Regiomonti in Prussia Kal. Oct. 1556.

Po czym następuje przedmowa do czytelnika (kart 12). Pisze, że ogłasza w sposób wszystkim dostępny ustępy z „Dialogów“ pap. Grzegorza. Przełożyli tę książeczkę italice F. Niger, germanice Fabri, gallice Hotomanus, polonice Eustachius Trepka, slavice vero Primus Truberus. — Ani o przekładzie Treпки, ani Pr. Trub. nie wiadomo. — Zapowiada, że choć wychwala mądrość Grzeg., to uważa opisywane przez niego cuda za fabulae ridiculae. Wykazuje to na przykładach (anioł kastruje mnicha, biskup wygłasza kazanie, mimo że ma obciętą język itp.). Polemizuje też z Jakubem de Voragine. Przytacza zdanie Platiny o Dialogach i wykazuje jego błędy (sentio Platinam nunquam legisse Dialogos sed clausis oculis eos celebrasse).

Następuje potem przedruk cudów opowiedzianych w „Dialogach“ (o pokazywaniu się diabłów, o wskrzeszaniu zmarłych, o cudach św. Benedykta, o trupach wychodzących z grobów, o niedźwiedziu, co pilnował trzody, o mnichu z wężem, o chłopcu porwanym przez demony, o chłopcu, co za życia był w raju, o pobycie w piekle za życia itp.). — Od k. L idą wyciągi z listów św. Grzegorza oraz jego Vita (wedle wydania paryskiego jego pism z r. 1521 i wedle Jak. de Voragine). Na marginesach dodał wszędzie Vergerius szydercze uwagi.

Wspomina tę książeczkę w swoich Dialogi str. 11.

Wierzbowski III 2302. — Sembrzycki w Altpr. Mon. (j. n.) str. 538. — Wotschke Gesch. der Reform. 1911 str. 159. — Tenże Eust. Trepka str. 22 (mylnie sądzi, że przekład Treпки był drukowany — raczej należy przyjąć, że nie). — Tenże w Altpr. Monatschrift 1911 str. 271. — Hubert (j. n.) str. 303.

Czartor. — Czarn. — Jagiell. — Krasin. — Uniw. Warsz.

— Historia Francisci Spierae, qui quod vsceptam semel evangelicae veritatis professionem abnegasset damnassetque, in horrendam incidit desperationem. Quod exemplum, et grauissimum Dei monitionem prodest celebrare,

et saepius ingerere. Tybingae Anno M.D.LVIII. (1558). w 8ce, k. tyt. i k. 86.

Pierwszym wydawcą tego anonimowego dziełka, wielokrotnie w latach 1549—1631 przedrukowanego (także po włosku i po niem.), był, jak się zdaje, Coelius Secundus Curio; on przynajmniej podpisał przedmowę w pierwszych edycjach. Ale i Vergerius brał w tych wydaniach udział (np. w wydaniu włoskim 1551 zamieścił list al sufr. di Padoa il Rota). W każdym razie on postarzał się o przedruk w Tybindae 1558. — Na początku zamieścił tu dedykację, a na końcu odezwę: pio lectori, zaś od k. 67—83 dodał: In Francisci Spierae casum, Petri Pauli Vergerij Episcopi Justinopolitani Apologia.

Przeróbki tego pisemka z I wydania dokonał Stan. Murzynowski i wydał w r. 1551 pt. Historia żałosna a straszliwa o Franc. Spierze... 1551. w 8ce, k. 80.

Egzemplarz jest w Bibl. Zielińsk. w Płocku. Obacz opis w tomie XXII str. 637. — Warمیński And. Samuel i Sekl. str. 371, 384 (podaje rozbiór przeróbki Murzyn.).

O pierwodruku i przedruku oryginalnego tekstu ob. Hubert (j. n.) str. 266. — O sprawie Spierzy i o stosunku Verg. do niej obszernie opowiada Sixt (j. n.) str. 97 i nast.

— Historia o papieżu Janie tego imienia VIII który był Gilberta białą głowa (1560)... ob. tom XVIII 217.

Oryginał był włoski (rok 1556); ale już w r. 1556 i 1557 oraz nast. wydano go po niem. i po łacinie. (Ob. Hubert j. n. str. 302)

Jest to namiętny atak na Pawła IV i na papieżstwo. Co do istnienia papieżycy powoduje się autor na to, co napisał Marcin Anglus i Boccacio.

Przekład polski został dokonany z łacińskiej broszury.

Tłumaczem mógłby być Trepka, który z Vergerinsem był blisko związany; ale co prawda druk ukazał się w rok po jego śmierci. — Brückner M. Rej 1905 str. 177 twierdzi, że przekład przypomina styl Reja.

Obszernie omawia genezę całej bajki i treść tej „historii“ J. Krzyżanowski Powieść o Joannie papieżycy w „Reformacji w Polsce“ 1935 str. 91. — Tenże Powieść polska w. XVI (1935) — Piekarski Katalog kórń. 1929 str. 111 (repr. k. tyt.).

Kórník.

— De Reverendo D. Stanislao Hosio, Varmiensi Episcopo, Apostolico nuncio per Germaniam destinato. I Apocalypsis. Et audiui post me uocem magnam tanquam tubae dicentis, Quod

uides scribe in libro, et mitte Ecclesijs. w 8ce, k. 8.

Druk Daubmanna w Królewcu w r. 1560, ale tego nie zaznaczono.

Na odwołanie tytułu adres listu: Doctissimo Viro D. Andreae Tricesio, equiti Polono. — Zaś na k. 8 verso po zakończeniu listu: Vale mi frater, pridie Calendis Martij. M.D.LX Tuns Athanasius.

List ten ma treść następującą: Hozjusz pojechał do Rzymu, zabierając ze sobą 3 księgi (przeciw ksiądzetom niem., przeciw naszym teologom i przeciw całej nauce syna bożego). Ale ma tam trudności — jak wie od Trzecieckiego — z powodu 18 następów, jakie w jego pismach zakwestionowali inkwizytorowie rzymscy. To mu przeszkadzało w uzyskaniu kardynałatu. Teraz dostał nuncjaturę w Niemczech, co zwykle otrzymywali młodsi. O chorobie Hozjusza, o jego jankaniu się, o niezadowoleniu Polscy i Litwy z tej nominacji. Rola Hozjusza na soborze. Nie chciano tam wysłuchać Brentiusa, Herbranda, Beurlina. Teraz Hozjusz twierdzi, że przybywa do Niemiec non modo concilli causa, sed ut coronando Caesare agat, Cavendum est Germaniae ab isto glorioso.

W egz. Bibl. Król. własnoręczna dedyk. Funckowi.

Por. wyżej: Di una epistola (1562).

Piekarski Kat. kórn. nr 1533 (rózróznia dwa odbicia. Ja znam tylko jedno). — Wierzbowski III 2553. — Sembrzycki w Altpr. Mon. (j. n.) str. 516. — Wotschke Gesch. der Reform. 1911 str. 165. — Tenże w Altpreuss. Monatsschrift 1911 str. 259 i 278. — Hubert (j. n.) str. 312.

Bibl. Uniw. w Królew. — Kórnik.

— Lac spirituale pro alendis pueris... ob. Valdes (1556).

O przekładzie niem. (Hagena 1559) i polskim — ob. Hubert (j. n.) str. 291.

— Libellus aureus... ob. Brentius (1556).

Na czele na 12 kartach list Vergeriusa do Zygmunta Augusta. W nim atakuje papieża i omawia sprawę jurysdykcji biskupiej. Zachęca go do zwołania soboru narodowego i wykazuje, że królowie mają takie prawo. Najlepiej odowodnił to Brentius, i dlatego przedrukowuje jego pismo. Oświadcza gotowość odbycia dysputy z Lippomanem co do wszystkich spornych punktów (także o znaczeniu Pisma św. i tradycji). Wreszcie uderza na Lippomana.

— [Litterae Lippomani ad Petrum Contarenum]. 1556.

Ob. wyżej: Dialogi.

List ten jest wydany w tekście polskim w Relacjach nunc. I 13. — Lippoman zaprzeczył autentyczności i przypisał fałszerstwo Vergeriusowi. — Obacz Hosii Epistolae II 751.

Jednakże Vergerius (Dialogi 1560, k. 82) przytacza ten list jako autentyczny list Lippomana; z podpisem: Aloysius Lippomannus Veronae episcopus, indignus Nuntius... Datum Louitji die XX Julii M.D.LVI. Lippoman miał tu sugerować, aby Zygm. Aug. ukarał śmiercią 8 lub 10 dygnitarzy luterskiego wyznania.

Egz. druku nie znam, ale istniał, bo pisze o tym Vergerius.

— Mleko duchowne (tłum. Trepka)... ob. Valdes (1556).

— Obsecro Vide Lector quam futilibus argumentis et quam inaeptis fabulis Gregorius Papa huius nominis primus cognomento magnus suum purgatorium stabilire conatus fuerit. Nam uerbum uerbo extulimus quaecunque ille libro Dialogorum quarto de purgatorio scripsit. Num re vera stabilierit iudicent hi quibus splendor Papatus, et infidelitas oculos non perstrinxit. Ad Tes. 2. cap. 2. Et nunc reuelabitur ille iniquus etc. Cuius aduentus secundum operationem satanae in omni uirtute, et prodigiis mendacibus, et in omni seductione iniquitatis in his qui per-eunt. w 8ce, k. 12 nlb. (sygn. C).

Druk Daubmanna w Królewcu 1560 (?).

Ob. wyżej: De Gregorio papa 1556.

Sembrzycki w Altpr. Mon. XXVII (1890) str. 516 — Hubert (j. n.) str. 312.

Bibl. Królew.

— Precedentie alla Apologia delle... Duca di Wirt. (1556)... ob. Brentius.

Vergerius przełożył na język włoski oraz dodał dedykację do Zyg. Augusta, w której przypomina, że jest ojcem chrzestnym król. Katarzyny i że ma wskutek tego obowiązek oświecać ją w rzeczach wiary. Sixt P. P. Vergerius str. 400.

— Riposta del Vergerio, in quatro libro diuisa. Ad Vna Invettiva di Fra Ippolito Chizzuola da Brescia, scritta contra la propria dottrina di Giesu Christo, contra la chiese di Germania reformate, contra i lor Prencipi e Ministri I. Iohan II. Verum lumen iam luceat. L'anno M.D.LXV. nel Mese di Genero. (1565). w 4ce, str. 184.

Z dedykacją Mik. Krz. Radziwiłłowi,

Jest to przedruk edycji z r. 1563. — Wyszło też w tekście łac. w r. 1563 w Królewcu, z dedykacją ks. Albrechtowi.

Hubert j. n. str. 318—9.

Berl. Król. — Guiciard. florenc.

— Scholia in Binas Pavli Papae Hivus Nominis IIII. Litteras. Alteras ad Illustrem. D. Ioannem Comitem a Tarnou, Castellatum Cracouiensem. Alteras ad magnificos Regni Poloniae Senatores Laicos. 2. Corinth. II. Satan transfiguratur se in Angelum lucis. Non est ergo magnum. Si minister eius transfiguretur uelut Minister iusticiae. M.D.LVI. (1556). w 8ce, k. tyt. i 43 nlb.

Ded.: Illustri Domino Joanni comiti a Tarnow castell. crac., datowana Regiomonti Kal: Decemb. M.D.LVI, a podp.: Vergerius servus Jesu Christi.

Mówi w niej, że przed 20 dniami, będąc w Wilnie, obiecał przesłać Tarn. scholia do listu, jaki papież wystosował do Tarnowskiego (a zapewne i do innych senatorów). Wychwala jego zwycięstwa nad Sycjami, Moskalami i Tatarami i zachęca go do pokonania papistów, qui immaniores hostes florentissimae Poloniae sunt.

Po czym na 2 k. następuje list papieski, datow. Romae die 1 Augusti 1556 — primo octobris reddita. Papież podnosi również zasługi Tarn. i wzywa go do zwalczania heretyków. Powołuje się na wiadomości od nuncjusza (Lippomana).

Do tego dopisuje obszernie scholia Vergerius pisane w październiku i listopadzie, polemizując z każdym zdaniem listu. Gniewa go wyrażenie „heretycy“. Wychwala Zygmunta Augusta, a atakuje wciąż Lippomana. Omawia sprawę zwołania Concilium. Wyśmiewa mszę papieską (por. równocześnie wydane w Królewcu dziełko Wannera). Papieża nazywa Saulem, tyrannus Tiberinus. Dlaczego papież zabrania Polakom komunii sub utraque specie, skoro sobór baz. nadał ją Czechom? O bezczystwie księży, o języku polskim w nabożeństwie (o tym mówi obszerniej). Lippoman wzywa króla do użycia miecza przeciw senatorom, a to na podstawie ustawy Wład. Jagiełły. O książce Eneasza Sylw. przeciw papieżstwu i „Consilium de emend. ecclesiae“ kard. Caraffy (obecnego papieża). Papistarum superbia et arrogantia.

Vergerius zastrzega się, że pisząc obraźliwie o papistach ma na myśli tylko kreatury papieża, a nie biskupów polskich „quibus omnia felicia precor“. — Ogłasza tu tria juramenta, quibus episcopi papas se obstringunt.

Wspomina tę książeczkę w swych „Dialogi“ na str. 12. — Przedruk w „Opera“.

Juszyński II 315. — Jocher 9518. — Wierzbowski III 2303. — Sixt (j. n.) str. 125, 410. — Sembrzycki (j. n.) str. 563. — Wotschke Geschichte der Reform. 1911 str. 159. — Hubert (j. n.) str. 305.

Bibl. Królew. — Dzików — Krasin.

— Ad Serenissimum Sigismundum Avgvstum, Dei Gratia, Poloniae Regem, Magnum Lituaniae Ducem &c. De Legato Papae in Poloniam destinato, ut colloquium à sua Sacra Maiestate Regia in causa religionis instituendum impediat. Epistola Vergerii. Anno M.D.LVIII. (1558). Mense Sept. w 8ce, k. tyt. i k. 58 nlb.

Druk Daubmanna w Królewcu?

Zaczyna się: Serenissime rex, Audivi ab...

Christ. duce Wirt. domino meo colend. S. M. Vestram in animo habere colloquium... instituere... Mówi, że był przed dwoma laty w Polsce.

Tłumaczy, że nie jest prawdą, jakoby Polska poddała się w rzeczach wiary pod prymat papieża. W Kościele są błędy. Omawia sprawę soboru zwołanego przez Pawła IV (nazywa go Saulus IV). Przytacza list papieski Cal. Aug. 1556 w tej sprawie. O dotychczasowym przebiegu soboru. Powołuje się na list, jaki otrzymał od Jana Tarnowskiego przeciwko dekretem synodu łączyckiego z r. 1556. Sobór powszechny będzie złożony z samych kreatur papieża, więc Kościoła nie naprawi. Dlaczego go wypędzono z Kościoła, a raczej „synagogi“ (nam me fuisse eiectionem tota Italia novit). O potrzebie soboru narodowego. Papież grozi Polsce wojną na wypadek zwołania takiego soboru, a mianowicie podburzeniem jej sąsiadów. Uderza na legata, którego papież wysłał teraz do Polski (Camillo Mentuati). — Jak papież udaremnił kolokwium wormackie 1541. — Wszyscy sąsiedzi Polski nienawidzą papieżstwa, trzeba pójść z nimi. Gorące prośby do króla. — W tekście wciąż atakuje Lippomana za jego działalność w Polsce w dwóch latach poprzednich.

Przedruk w „Opera“.

Janezki Nachricht II 74. — Jocher 8764. — Wierzbowski III 2329. — Piekarski Katal. nr 1554. — Sixt (j. n.) str. 422 i 260. — Wotschke Geschichte der Reform. 1911 str. 164. — Tenże w Altp. Monatsschrift 1911 str. 228. — Hubert (j. n.) str. 308. Czartor. — Drezd. król. — Kórnik.

— Primus Tomus Operum Vergerii. Adversus Papatum. Tubingae apud Viduam Ulrici Morhardi A. M.D.L.XIII. (1563). w 4ce, k. 4 (jedna czysta), liczb. k. 401 i 1 (Errata).

- 1) Od k. 105—36: Epistola ad Serenias Poloniae Regem Sigismundum.
- 2) Od k. 137—244: Dialogi quatuor de libro quem Stan. Osius germanopolonus, episc. Varm. superiore anno, contra Brentium et Vergerium Coloniae edidit.
- 3) Od k. 245 idzie: Postremus catalogus haeticorum Romae confatus 1559 cum Annotationibus Vergerii M.D.LX. — Dedykacja Stanisł ab Ostrorog, datow. Tubingae 12 Septemb. 1559.
- 4) Od k. 360—92: Scholia in binas Pauli Papae hujus nominis IIII literas. Alteras ad Illustr. D. Joannem Comitem a Tarnow Castell. Crac. alteras ad magn. Regni Poloniae Senatores laicos. — Dedykowane Nicol. Christ. Radzivillo Ducis de Olika et Niesniesch Com. in Schidlonicz, datow. Tubingae 1563. — Piszę tu; Scholia scripsi ante aliquot annos cum essem Varsaviae ubi celebrabatur Regni Polon. conventus et scripsi movente parenti tno.
- 5) Od k. 392—401: Eidem Ill. Radzivillo juniore, quod Pius Papa IV. licet concilium indixerit, nihil tamen minus in animo habet, quin profigatam ex ecclesiis quae illum adhuc agnoscunt, Jesu Christi doctrinam restituere. Sed pristinus abusus, atque idolomanias retinere, et confirmare auctoritate Concilii. Anno D. 1564. Hubert (j. n.) str. 318. — Sixt (j. n.) str. 590. Uniw. w Strassburgu — Uniw. w Tybindze — Uniw. Wrocław.

— ob. Brentius J. (Libellus aureus 1556 i inne pisma) — Catalogus haeticorum (1556) — Hosius Stan. (1560, O słowie bożym 1562 na k. 56, 64) — Lipomanus Al. (Duae epist.) — Luter (Cur et quomodo 1557) — Murzynowski (Hist. o Spierze 1551) — Musaeus Vir. (Elegia 1556; ob. Trzeciecki) — Orsatius (Postylla 1556) — Radziwiłł Mikolaj — Scaliger (Dialogi contra) — Sleidanus (Verg. był współpracownikiem Sleidana) — Trzeciecki And. (De sacr. evang. 1556) — Turrianus Franc. (Responsio apologetica 1584) — Valdes J. (Lac spir. 1556, Mleko 1556).

W liście z 27 stycznia do Albrechta (Sixt, str. 538) donosi Vergerius, że „famali J. Daubmanni excederunt mihi Catalogum, imagines polonice atque latine, item alium libellum de papa femina... ad excitandos homines pro gloria Dei“. — Takich „imagines“, a więc obrazków z tekstem polskim i łacińskim nie znam.

Inne prace Vergeriusa nie należą do pol. Bibliografii, i dlatego je tu pomijam. Henr. Sixt napisał i wydał jeszcze w r. 1855 obszerną monografię o Verg. pt. Petrus

Paulus Vergerius, päpstlicher Nuntius. Braunschweig 1885, str. 601. (Jest drugie nie zmienione wydanie z datą 1871).

Sixt podał tu obszerną charakterystykę przekonań i poglądów Vergeriusa (na wszystkie kwestie ówczesne) i uzupełnił to zbiorkiem listów Verg. do ka. Albrechta z lat 1556—63 oraz dość niedokładną bibliografią pism Verg.

Monografię Sixta uzupełnili opisem pobytu Verg. w Polsce (czego Sixt nie opisał bliżej) J. Sembrzycki w Altptr. Monatschrift XXVII (1890), oraz Wotschke Zweite Reise w Altptr. Mon. 1911 B. XLVIII, Heft 2. — Wressacie Friedr. Hubert Vergerios Publicist. Thätigkeit 1893. Jest to obszerna monografia całej literackiej działalności Vergeria z podaniem na str. 259—319 obszerniej bibliografii jego pisemek druk. i rękop. (Rzeczy polskie są traktowane pobieżnie). Razem jest pozycji 171.

Listy Vergeriusa są w jednym z rękopisów dawniej ces. petersb. (Korzeniowski Arch. do dziejów liter. XI 302, 376, 391).

Relacje nuncjuszów I 40—4. — Hosii Epistolae (wydał Zakrzewski) II str. 1116, nr 1739, 1789. — Wielewicz Diarium I 68. — Wotschke Briefwechsel 1908. — Kausler-Schott Briefwechsel zwischen Christoph Herz. von Würt. und P. P. Vergerius Tübingen 1875. (W listach są wzmianki o Polsce, a zwłaszcza o soborze narodowym).

Horanyi Memoria Hungarorum (1777) I 551—8. — Ciampi Bibl. II 36. — Bock Hist. II 550 i passim (dużo o jego stosunkach z L. Socynem). — Enc. Org. II 341 i XXVI 169—171. — Zeissberg Dziejopisarstwo II 198. — Lubowicz Istoria reform. w Polsz. 1883 str. 169—191. — Tenże Nacząło 1890. — Wierzbowski Uchańsciana V 835. — Dalton Joh. a Lasco str. 522 i nast. — Wotschke Stan. Ostrorog (passim). — Bidlo Jednota I str. 84 i nast. (Na str. 205 o jego stos. z Łaskim; na str. 206—8 z braćmi czeskimi; na str. 139 i nast. ze Stan. Ostrogiem) oraz II 180. — Hartleb w Kwart. Hist. 1912 str. 260 i 273 (o jego stosunku do J. Tarnow). — Grabowski Liter. luterska 1920 str. 140—53 i 208—10. — Tenże Skarga 1913 str. 78. — Danysz Studja 1921. — Karge Kurbrandenburg und Polen (in Forschungen zur brand. Geschichte XI) str. 103. — Barycz w „Reformacji w Polsce“ 1924. (Tu dużo informacji o liter. niem. o Vergeriusu). — Encykl. kośc. XXX 93. — Finkel Bibl. nry 15239—41.

VERGILIUS Publius Maro Mantuanus. P. Vergi. Maronis Mantvani Carmen Bucolicum: Decem. Aeglogarum Opvs.: Vergilius De Seipso. Mellifluum

quisquis rromanum nescit Homerum
 Me legat: & lecto credat utrumq; sibi.
 Illius immensos miratur Graecia campos,
 At minor est nobis: sed bene cultus
 ager. Non miles: pastor: curvus non
 desit arator. Ne Grais constant singula.
 trina mihi. [Górá i dolem ozdobne wi-
 niety]. [Na końcu:] Vides amande Lector,
 Vergilii Bucolica cum argumentis
 breuissimis. emendatione accurata. Impensis
 domi (sic) Marci Scharffenberger: Sub
 anno vicesimo septimo supra Millesimum
 quingentesimum, pressa: quae si
 aequo susceperis animo, suscipiendi la-
 boris durioris eris occasio. Cracouiae
 per Mathiam Scharffenberger (1527).
 w 4ce, k. nlb. 18 (sygn. D₆).

Tekst Bukolik zaczyna się na odwrócie ty-
 tułu.

Exemplarz Jagiell. gesto s początku (na
 pierwszych kartach) współcześnie gło-
 sowany — widocznie posługiwano się nim
 przy wykładzie. Głosy mają trojaki cha-
 rakter: 1) albo leksykalny (synonimy wy-
 razów łac.) — 2) albo objaśniają rze-
 czowo pewne wyrażenia — 3) albo wreszcie
 są to głosy polskie nad słowami łaciń-
 skimi. Np. fatorum numine parcae = s vo-
 ley bogów ony bogynye; argo = pyerwsa
 łódz; lasciuva = chczywa. Jest w tych gło-
 sach cenny materiał do sposobu szkolnego
 wykładu Verg. — Nie uwzględnił ich
 wcale Kumaniecki (j. n). Jagiell.

— Carmina Bucolica. Cracouiae,
 typ. Scharffenbergeri 1550. w 4ce.

Plocka Semin.

— Bucolica cum notulis brevissimis.
 Lesnae Polonorum typ. Dan. Vetteri.
 1642. w 12ce.

Wydął Seb. Macer.

Bandtki Hist. druk. Kr. Pol. I 332. — Za
 nim Jocher 227.

W dziele Creniusa: Animadversiones philo-
 logicae et historicae III. 1699 str. 6 jest
 krótka wzmianka („an Macer breviculas
 notas, quas in Bucolica Lesnae Anno 1642
 extrusit, continuaverit, nescio“).

Bibl. w Suchej.

— Pvb. Virgilii Maronis Opera
 Studio Th. Pvlmanni Correcta. [Tu wi-
 nieta: w owalu głowa anioła w chmu-
 rach, z których wylania się ręka pod-
 trzymująca kulę ziemską. W górnej
 części wstęga z napisem: Nil Sine Deo].
 Cracouiae, In Offic. Christophori Sche-

delij, S. R. M. Typ. Anno Domini 1641.
 w 8ce, k. tyt. i k. 8 nlb., str. 19—457.

Na czele życiorysa: Tib. Claudius Donatus
 de Virg. vita... oraz szereg łac. wierszyków
 na pochwałę Wergilego (m. i. Owidiusza
 i Properejusza). — Kończy wierszyk: Ar-
 gumenta omnium librorum P. V. Maronis.
 Po czym idą Bucolica, Georgicon, Aeneis,
 wreszcie od str. 427 dwa opuscula: to jest
 Culex i Ceiris ad Messalam.

Na egz. Ossol. napis: Pertinet ad conven-
 tum leop. SS. Trin. Red. capt. Ossol.

— Publii Virgilii Maronis Mantuani
 Opera omnia. Argumentis, ac connota-
 tione celebriorum sententiarum, ob fa-
 ciliorem intelligentiam elucidata. Vsui
 Scholarum accomoda. Cum gratia et
 priuilegio S. R. M. [Tutaj: Koń z pod-
 niesioną lewą nogą przednią, a pod nim
 napis:] Editio prioribus emendatior.
 Cracouiae, Ex officina Schedeliana, S.
 R. M. Typogr. Sumptibus Georgii Sche-
 del. A. D. 1674. w 8ce, k. 2 nlb.,
 str. 414.

Na drugiej stronie karty tytułowej zaczyna
 się: Compendiosa Pub. Virgilii Maronis
 vita... Kończy się na pierwszej stronie
 karty drugiej; na stronie drugiej karty
 drugiej nie liczonej znajdują się: Ar-
 gumenta omnium Librorum P. Virgilii
 Maronis Monosticha.

Od strony 1—28 idą: Bukoliki; od 29—98:
 Georgiki; od 99—413: Eneida; na ostat-
 niej stronie: Argumenta XII librorum
 Aeneidos, XII versibus comprehensa.

Druk kursywą prócz tytułów, które są dru-
 kowane antykwą.

O tym to zapewne wydaniu podaje wiado-
 mość przywilej w Wierzbowskiego Ma-
 teriały II 101.

Miał około r. 1890 w swej bibliotece dr
 J. Bieliński w Wilnie.

— Bucolica et Georgica ad usum
 Scholarum Piarum. Varsaviae 1740.
 Typis S. R. M. et Reip. in Coll. Regio
 Scholarum Piarum. w 8ce, str. 114.

Ossol. — Uniw. Warsz.

— Opera Bucolica et Georgica ad
 usum Scholarum Piarum. Varsaviae ty-
 pis in Coll. Schol. Piar. 1760. w 8ce,
 str. 114.

Druk kursywą.

Mecherzyński Hist. jęz. łac. 1833 str. 157. —
 Jocher 229. Uniw. wileń.

— Pvblii Virgilii Maronis Mantuani
 Opera Bucolica & Georgica In Usum
 Grammaticae Iuuentutis Impressa. [Tu
 winieta: ornament linearny]. Anno Do-

mini 1717. Cracoviae, Typis Universitatis. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 98 [na ostatniej stronie mylnie 87].

Na pierwszych 3 nlb. stronach idzie: *Compendiosa Vita (ex Donato)*. — Część druga tworzy z osobnym tytułem:

Virgillii Maronis Mantuani Aeneidos Libri XII. Impressi. [Tu winieta]. Anno Domini 1717. Cracoviae, Typis Universitatis. w 8ce, k. tyt. i str. 289, k. 1 nlb.

Na końcu: *Index librorum Aeneidos*. Druk niedbały, sporo błędów.

Mecherzyński *Hist. jęz. łac.* 1833 str. 155. — Jocher 228.

Czart. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— P. Virgillii Maronis Opera Interpretatione Et Notis Illustravit Carolus Ruaeus Soc. Jesu. Jussu Christianissimi Regis Ad Usum Serenissimi Delphini Secunda Editio. [Tu w prostokącie na czarnym tle biały ornament linearny; w środku koło, a w nim litery: I H S]. Vilnae Typis S. R. M. Academ. Societ. Jesu. Anno 1764. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 629, 134 i 85.

W liczbowaniu stron omyłki, np. po str. 80 idzie 90.

Rozpoczyna dedykacja wierszem łac.: *Ad Ser. Delphinum... Carolus Ruaeus*. — Potem prozą Praefatio, w której podaje zasady, na jakich oparł swoje „noty” u dołu stron.

Od str. 1: *Aeneis*. — Po czym z osobną paginacją Georgica (str. 134). — Wreszcie: *Bucolica* (str. 85).

U dołu stron *petitem* w dwie kolumny pomieścił: *Interpretatio* (tj. wykład treści) i *Notae* (objaśnienia trudniejszych nazw, słów, form gramatycznych).

Tekst dostosowany do wymagań moralności. Wydał go Karol Rue († 1725) po raz pierwszy w r. 1675. — Było widocznie jakieś wcześniejsze wydanie w Polsce, ale to się nie dochowało (we Francji było ich kilkadziesiąt w w. XVIII).

Jocher 231. — ks. Bednarski *Upadek i odródzenie* (1933) str. 175.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Pasterskie Pvbliuvsu Vergiliusza Marona *Rozmowy*. [Tu ozdobnik]. *Przekładania. Iana Achacego Kmita*. Sam o sobie. *Mjodopłynnego niezna kto Homerá, tobie — Mowią, mnie czytaj, á czcząc wierz iáko sam sobie — Jego dziwem Grecyá, niezmierzone pole, — Acz me mniejsze, lecz lepiej vpráwione*

role, — Jest Rycerz, iest y Pásterz, są oránia moie, — Te Grekom każde słužia, á mnie tylko troie. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. [Tytuł w prostokątnej ramie]. [Na końcu:] *W Krakowie, W Drukarniey Mikołaiá Schárrffenbergerá. ROku Páńskiego 1588. w 4ce, k. tyt. i k. 31 nlb. (sygn. A—Hii).*

Rozpoczyna się na odwołanie tytułu trystonicowa dedykacja wierszem: *Grzegorzowi Branickiemu z Branie, star. niepołom, łowczemu ziemie krak. — Podnosi tu jego ludzkość (hojność) i talent myślowski: Twego oszczepu ámiały wieprz się nie uchronił, A bystry zwier rzadki, któregós nie ugonił.*

Od k. A idzie przekład „*Rozmów*”. Jest on dość nieporadny, nawet rytm często szwankuje. Oto np. ustęp z rozm. IV (Pollio): Ostatnie to już dawno przeszły lata ony — Co Cumea wieściła na wciornastki strony — Wielki porządek czasom z nowa się zaś rodzi — Już widzę pożądany złoty wiek przychodzi — Już się wraca i panna i z nią jej czystota — Krolestwo Saturnowe i święta prostota.

Wiszniewski IX 537. — Piekarski *Katalog kónr.* 1929 nr 1557. Kónrik.

— *Bucolica* albo *Pasterki P. Wergiliusza Marona. Eklog albo Wyborów dziesięć* przekładania Ks. Ignacego Nagurczewskiego Zakonu Towarzystwa Jezusowego. W Warszawie (1770, 1778).

Zamieszczone w zbiorze „*Sielanki polskie*”, o którym obacz tom XXVIII 18.

— *Georgicorum* Abo, *Ziemiaństwá P. Wergiliusza Marona, Ksiąg Czwooro, Przekładania Waleriana Otwinowskiego*. [Tu winietka: ornament linearny]. Roku Páńskiego 1614. [Tytuł w prostokątnej ramie, zdobnej ornamentem linearnym]. w 4ce, str. 102 i k. 1 nlb. (sygn. N₄).

Na odwołanie tytułu dedyk. (wierszem): *Rafałowi hr. na Lesznie, kaszt. wileńickiemu. — Wspomina tu „Moskwicina zniszczonego wojną domową” i mówi, że Leszczyński jest dla niego tym, czym Mecenas dla Marona.* Od k. A, idzie przekład *Georgik*. Zaczyna się: *Co sprawnie wesole zboża, i pod jakim — Ziemie plngiem przewracać trzeba nieba znakiem? — O Mecenas i wina latorośl godnego — Kiedy słusza do tyczu wiązać iltmowego...*

Ks. II idzie od str. 26; ks. III od str. 51; ks. IV od str. 76. — Przekład jest wierny, gładki, język czysty.

Na stronie 102 (nieliczb.): *Omełki w druku pokazane... Tłumacz zwraca tu uwagę, że interpunkcję dano często niewłaściwie*

Na k. ost. (nlb.): In Georgica Verg. per Val. Otwinovium... carmine polonico redita... epigrama. — Jest to wierszyk łac. zachwalający pokój (ensibus et lituis tandem sit finis; aratro dignus honos...). Podpisany: D. F. (a cyfry te oznaczają, jak sądzę, Daniela Franconiusa).

Jocher 238 (czyta cyfry powyższe jako D. J. lub D. P. — co mylnie).

Przedrukował ten przekład Załuski razem z Eneidą w r. 1754.

Czetwert. (?) — Kórnik — Ossol.

— Vergilii Aeneida. To iest, O Aeneasu Trojańskim Książ Dwunastcie. Przekładania Andr. Kochanowskiego. [Tu obelisk, sygnet Łazarza]. W Krakowie, W Drukarni Łazarzowey, Roku Pańskiego. 1590. w 4ce, str. 375 (sygn. Aaaiiij).

Tytuł w ozdobnej ramce, złożonej z pasków o ornamentacie renesansowym; z trzech stron po jednym pasku, z czwartej, tj. u dołu, dwa paski.

Na odwrocie tytułu herb Zamojskich na ozdobnej tarczy z koziorożcem zwróconym w prawo. Nad herbem napis: Na Herb Jego M. Pana Kanclerza y Hetmana Koronnego... Pod herbem 12-wiersz polski na pochwałę hetmana.

Na nast. karcie: Do Je^o M. Mego M. Pana Pana Jana z Zamoscia Zamoyskiego... Są to 4 czterowierszowe strofy, o których powiada tłumacz, iż „twoja łaska i chęć“ skłoniły tłumacza, iż „się śmiał kusić nad swą siłę siła“.

W tej edycji kustosz Aij zamieszczony jest dwukrotnie: na str. 3 i omyłką na str. 5. W tym drugim miejscu wypada pod *ich za*; B pod *uf*; C obok *dze*; D pod *ko...* itd. — Inaczej rozmieszczone są w dalszych edycjach.

Na str. 113 wydrukowano u góry: Księgą trzecią (a powinno być: czwartą).

Na str. 375: Dokonczenie. — Po czym: Omyłki tak poprawy: ... (tu wyliczone 11 omyłek druku).

Wreszcie: Cum gratia et Priuilegio, S. R. M. W Krakowie, W Drukarni Łazarzowey, Roku Pańskiego, 1590. [Tu gwiazdka].

Edycja ta, którą oznaczam jako pierwszą, ma druk staranny; czcionki gotyckie dość duże, większe od czcionek w dalszych edycjach, pochodzących niby także z r. 1590.

Przed każdą księgą dodany prozą „Argument“ tj. streszczenie. — Przekład zaczyna się: Walki y męża powiem, który naprzod z Troie — Zjechawszy, na brzeg włoski przybił nawy swoje. — Wiele ten był y ziemią y morzem trapiony — Gwałtem bozkim y gniewem okrutney Junony...

Ostatnie wiersze: ... w tym się członkiemu — Od zimna rozerwały, a dusza z niechęci — Z wzdychaniem do ciemności ustawicznych leci.

Przekład bywa przez dzisiejszych historyków literatury ostro krytykowany, np. Sinko w Bibl. Narod. II nr 29 (przekład Eneidy Karyłowskiego): „nie podobny do genialnego spolszczenia Hiady“. Sądy te wydają się za ostre: język jest jasny; dużo zwrotów retorycznych trafnie oddanych, wierność tekstu odpowiednia. Tylko rymowanie zbyt uproszczone, bo tłumacz chętnie się zadowala rymami gramatycznymi.

Tłumaczenie to wspomina w swej korespondencji Komeniusz (list CCX): „Verbum verbo, verborumque eadem serie reddens“. Tak jednak nie jest.

Egz. Bibl. Chreptow. w Szczorsach (potem w Czerw. Dworze Ben. Tyszk.) miał na tytule napis: D. D. Simoni Syrenio autor dedit dono amicitiae ergo.

— Vergilii Aeneida. To iest, O Aeneaszu... [jak wyżej, ze zmianą: ... Dwunastcie...] 1590. w 4ce, str. 375 (sygn. Aaaiiij).

Jest to przedruk wierny poprzedniego wydania, nawet błędy druku powtórzone i tak samo na str. ostatniej poprawiono (dodając tylko dwa nowe sprostowania, o czym niżej).

Na tytule jest jeden wyraz inaczej wydrukowany („Dwanastcie“). — Innym jest herb na odwrocie tytułu, bo znacznie mniejszy, ujęty w ozdobne koło, u góry samej równo ścięte.

Czcionki są mniejsze jak w I edycji; również gotyckie; druk zbity, mniej staranny. Na końcu są również „Omyłki“, i to te same, co w I edycji. Z dwiema jednakże zmianami: 1) w pierwszej edycji na str. 137 wyraz „strzyżoną“ polecono poprawić na „głaskaną“; tutaj na „głaskaną“. — 2) Na str. 206 polecono poprawić „zawzięty“ na „za wzięty“; tutaj tej poprawki nie zamieszczono.

W tej edycji kustosz Aij wypada pod *uskich*; B pod *cie w*; C pod *mórd*; D pod *nia...*

W dacie zamieszczonej na końcu jest tutaj: Roku Pańskiego... a nie: Roku Pańskiego.

Do wydania tego dodrukowano tymi samymi czcionkami dodatek tłumaczony z Vegetiusa (obacz) pt.: O Aeneaszu Trojańskim Księgi Trzynaste. Iana Achacego Kmity. Anno Domini, M.D.LXXXIX. W Krakowie, W Drukarni Łazarzowey. Roku Pańskiego 1591. w 4ce, str. 18.

Na tytule tego druku są więc dwie daty: 1589 (zapewne data dokonania przekładu) oraz 1591 (data druku). — Nasuwa się przypuszczenie, że Łazarz wydrukowałszy przekład Eneidy w r. 1590 i gładko go

rozprzedawszy dokonał szybko nowego przedruku i dopełnił XIII księgą Vegiusa, którą w r. 1589 przełożył Kmita. Przy przedrukach w wieku XVI zatrzymywano często datę pierwodruku, chociaż przedruk był późniejszy.

— Toż:... [inne odbicie].

Różnice są bardzo nieznaczne. Czcionki są mniej zbite. Błąd co do dwukrotnego powtórzenia kustosza Aij jest tu zachowany; ale rozmieszczenie kustoszy inne: Aij pod zamk; B pod swym; C pod nie; D pod nia.

W „Omyłkach“ na str. 375 są też drobne różnice; tutaj zajmują one 8 wierszy druku, a w poprzednim odbiciu tylko 7. — Omyłka „zawzięty“ (zamiast „za wzięty“) na str. 375 jest tutaj w spisie omyłek wymieniona. — W dacie końcowej jest: Panicko.

Widocznie więc drukarz przedrukował dzieło w krótkim czasie parokrotnie, co świadczy o poczytności przekładu.

Jocher 235 a. — Wierzbowski I 557; II 1735. — Badecki w „Ex libris“ IV 45 (o egz. Bibl. Akad. Nauk Petersburg.) — Piekarski Katalog kórn. 1929 nr 1556 (sądzi, że dwa dalsze odbicia pochodzą z w. XVII, ale jakże wtedy wytlumaczyć datę na druku Vegiusa). — Katalog ręk. Ossol. nr 1219 (manuskrypt tego przekładu).

Czarniec. — Czartor. (dwa wyd.) — Jagiell. (dwa wyd.) — Kórnik (trzy wyd.) — Muz. Nar. (Wolań.) — Ossol. — Ostrow. w Ujeździe — Pawlik. — Raczyń. — Szembek(?) — Tow. P. N. w Poznaniu — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. (dwa wyd.) — Warsz. powsz.

— Vergili Aeneida. To jest O Aeneaszu Trojańskim Książ Dwanaście. Przekładania Andrzeja Kochanowskiego. A teraz za staraniem y nakładem Od Waleryana Piątkowskiego na świat wystawione. [Tu ozdobnik]. W Krakowie, W Drukarni Łazarzowej, v Dziedzicow Macieia Andrzeiowczyká, Roku P. 1640. [Na końcu: sygnet Łazarza]. Cum Gratia & Priuilegio S. R. M. W Krakowie, W Drukarniey Łazarzowej, v Dziedzicow Macieia Andrzeiowczyká. Roku Pańskiego, 1640. w 4ce, str. 375 lb. i 1 nlb.

Druk gocki.

Na odwr. k. tyt. herb wojewody Warszzyck. oraz 6-wiersz pol. — Dedykacja wierszem: Stanisławowi Warszzyckiemu, podp. Waleryau Piątkowski.

Piątkowski mówi, że nie jest kapłan Febów. Chęć Warszzyckiego sprawiła, że się odważył na wydanie (widocznie kosztem Warsz.) — niech będzie mu poświęcone.

Ks. I na str. 5, III na 64, VI na 149, X na 227, XII na 340.

W dwóch egzemplarzach jest mała różnica w tytule, bo w jednym wybito „wystawione“ w innym „wystawiony“.

Jocher 235 b. Czartor. — Jagiell

— Publiusza Wirgiliusza Marona Księgi Wszystkie to jest Książ Dwanaście O Eneaszu Trojańskim (Aeneida), przekładania Jędrzeia Kochanowskiego, Książ czworo. Ziemiaństwa (Georgica) przekładania Waleryana Otwinowskiego Książ dieście Pasterek (Bucolica) przekładania W. Jmci X. Ignacego Nagurczewskiego S. JEsu. Razem do druku podane Staraniem I. Z. [ałuskiego] R. K. O. W. który przydał Bibliothecam Poetarum Polonorum, qui Patrio Sermone scripserunt, to jest Katalog trojaki Polskich wierszopisow oyczystym ięzykiem piszących; i Łacińskich rzeczy Tłumaczow. II. Authorow bezimiennych. III. Authorow według Imion porządkiem obiecadowym (czy w druku, czy w piśmie) W Warszawie Nakładem Pana Krzysztofa Bogumila Nicolai Bibliopoli w Marywillu. M.D.CCLIV. (1754). w 4ce, k. tyt. i k. 14 nlb., str. 527, k. 1 nlb. — [Dodane:] Bibliotheca Poetarum Polonorum Qui Patrio Sermone Scripserunt, w 4ce, k. tyt. i str. 100, k. 1 nlb. i rycina.

Rycina na czele przedstawia kobietę w wienku ze zwojem pisma w ręce, patrzącą spod popiersia Werg. na pożar Troi, (A. J. Marstaller inv. fec.).

„Przedmowa edytora“ rozpoczyna dzieło. W niej mówi, że wydaje togata kontuszowego, ogłosiwszy przedtem prace Drużbackiej. Zgani go za to legista i lagenista, toteż wydawca spodziewa się cenzur sębatego Zoila. Ale powinna mieć dla niego wdzięczność polska młodź.

Dalej idzie życie Marona przez T. Kl. Donata, tłumaczone przez J. E. M. (inas.). — Minasowicz dodaje na końcu, że przydatek ten tłumaczył z prefacji franc. tłumacza (d'Agneaux) wedle edycji z r. 1607. — Po czym dwa wiersze również przekładu J. E. M., a mianowicie: 1) Róża, epigr. Wirg. — 2) Życie domowe (ustęp z Georgik). Widocznie Minasowicz miał te przekłady gotowe i dodał je dla porównania z odpowiednimi ustępami tekstu. Rozpoczyna 1) Aeneida, przekład. Kochanowskiego (do str. 171).

2) Dalej: Geographorum albo Ziem. książ czworo przekł. Otwinowskiego (do str. 477).

3) Wreszcie: Bucolica Albo Pasterki P. Wirgiliusza Marona Eklog albo Wyborow Dzieścię Przekładania X. Ignacego Nagurczewskiego Zakonu Towar: Jezusowego (do str. 527).

W przedmowie swojej mówi tłumacz, że go do przekładu przywiódł ks. Józ. Załuski refer. w kor. Nadpis dał pasterki, bo to znaczą „bucolica“, a „ekloga“ przełożył na wybór. Knapius przetłumaczył Bucolica jako skotopaski; inaczej pastuszka. Przed każdą pasterką „argument“ czyli objaśnienie. Przekład ciężki, mało poetycki, np. „Tytryze, w rozłożystym ty bukowym cieniu — Dmiesz w fujare, wiejskiemu gwoli siedszy pieniu, — My domy, my ojczyznę, my rzucamy wioski, — Idziemy w poniewierkę ty zaś prozen troski...“. W każdym jednak razie lepszy to przekład niż Kmity. — O przedrukach przekładu Nagurczewskiego (z r. 1770 i 78) obacz w tomie XXVIII str. 18.

Na ost. nb. karcie imprimatur K. F. Kreniego i M. Janiewicza z r. 1764.

4) Do tego dodana „Bibliotheca poetarum“ (str. 100) — ob. o niej pod Załuskim. Kończy dzieło nb. strona z wierszem „In Georgica Virgilia per Val. Otwin. epigramma“ (z podpisem D. P., co błędne — powinno być D. F.).

Jocher 235 c.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Czetwert. — Dziaków — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Zeliń.

— ob. Apollo chrześcijań. (1694) — Apologeticus (1582; tu ustęp z IV eklogi) — Auctores (1745) — Bielski J. (Genethliaccon 1595; tu naśl. IV eklogi) — Żywoty filozofów; tu legendarne życie Wirg.) — Błażowski (O Eneaszu 1606, ob. Vegius) — Claudianus — Collectanea e probatis script. (1766; tu wyjątki z Eneidy i Sielanek) — Costen (1524) — Czechowicz J. (1650) — Dąbrowski Ad. (Eklogi IV i V 1779) — Didone (dramma 1776) — Donatus Aelius (1523) — Donatus Tiberius (Życie Marona 1754) — Dorohostajski (Hippica 1603; tu ustęp tłumaczony z Georgik) — Działyński J. M. (Kentronia 1602; autorem jest M. Szymkiewicz) — Enea (1641)... ob. Puccitelli — Exemplaria (1789) — Eysymont (Ekloga) — Herbest B. (Crac. scholae 1559; tu o nauczaniu Werg.) — Institutiones poeticae (1766) — Kmita Jan Achacy (O Eneaszu 1591... ob. Vegius) — Koszyczek Jan (Poncján

1540; tu historia o Wirg. czarowniku) — Koźmińczyk Bened. — Krasicki Ign. (O rymotworstwie) — Krosna (z) Paweł — Łopeski (Colloquium Janasa 1633, 1642, 1666; tu parodia z Wirg.) — Major (Sententiae 1561) — Miaskowski Kasper (parafraza jednej z eklog w zakończeniu Rotuł 1612) — Minasowicz J. E. (Zbiór rytmów 1756; Zbiór poezji 1782; przekłady) — Musaeus (1796; tu przekład Sielanek Zagórskiego) — Naruszewicz (Dzieła IV; tu przekład fragm. Eneidy) — Obizzi (Il pio Enea 1641) — Petrarca (Mythologia Aeneidum, opera Piasecki 1635; ob. tom XXIV 203) — Poesis Virgiliana (ad Christ. promotą 1703) — Puccitelli (L'Enea 1641) — Pudłowski (Dydo) — Samboritanus Grz. (naśl. sielanek) — Schoneus And. (naśl. sielanek) — Siemuszowski Jan (Conflictus 1568) — Skórski (Lechias) — Sturm (Poeticum volumen 1584) — Świrski Gabr. (około 1575; nie druk. współcz.) — Szymonowicz Sz. (Sielanki) — Tomaszewski Dyzma — Trembecki St. (przekład IV ks. Eneidy, ogłoszony dopiero w w. XIX) — Troper And. (1560) — Tułowski Mik. (1618) — Turno Stef. Hier. (1747) — Twardowski Samuel (Satyr 1640 na k. E₄; Wojna domowa — tu i w innych poematach dużo zapożyczeń z Werg.) — Tylkowski W. (De re agraria 1681; tu dużo o jego Georgikach) — Ustrzycki (Sobiesciados 1685) — Węgierski Wojciech (1624) — Vegius (O Eneaszu księga XIII, dwa przekłady) — Wereszczyński J. (Droga pewna 1590; tu przekład Bukol.) — Węzły (1752) — Wieszcza ks. Marka (z roku około 1770; tu słaby wpływ Werg.) — Villichius J. (epigram) — Vigilius Musaeus (pseudonim And. Trzecieckiego 1556) — Zagorski Fr. (1794; tu przekład dwóch sielanek) — Zygmunt III (Oratio 1587).

Pisma Werg. zaczęto komentować w Uniw. Krak. około r. 1490. W dalszych latach wykładano je stale i licznie. Tym tłumaczą się druki z pierwszej połowy wieku XVI. Potem zaczęto czytywać Wirg. w szkołach akad. i parafialnych (ob. Herbest, Piotrowski). Także w szkołach jezuickich,

- pijarskich i różnowierczych. W literaturze odbił się jego wpływ na poetach polsko-łac. w. XVI i XVII (głównie sielanki). Eneida wywarła wpływ na poezję epiczną w. XVII (Twardowski oraz jego szkoła; Skórski). Legenda o Wirg. jako o czarodzieju zaczęła się szerzyć u nas już w w. XVI.
- Obszerną bibliografię Verg. w Polsce aż po r. 1930 zestawiał prof. W. Hahn „Eos“ XXXIII 1931 (także osobna odbliska pt. Bibliogr. Vergiliana Polonorum, 1931). Na str. 4 i n. wlicza polskie wydania i tłumaczenia wszystkich pism Wirg., potem selecta opera, dalej Bukolik, Georgików, Eneidy... Wreszcie uwzględnia dysertacje odnoszące się do Wirgilego i opisy uroczyściwości. Wymienia także przekłady rękopiśmienne. — Poza tym obacz: Mecherzyński Hist. języka łac. w Polsce 1833. — Birkenmajer w Pamiętniku Liter. 1928 str. 439. — Tenże w Ruchu Literac. 1931, nr 6, str. 189. — Stan. Łempicki w Kwartalniku Klas. 1931 str. 219. — Sinko Nasz przyjaciel Maro 1930 (w „Z hist. i liter.“). — Grabowski Krytyka liter. 1918. — Korbut² IV str. 366.
- Specjalnie o dawnych przekładach na język polski ob. studium Kaz. Ehrenberga o tłum. Eneidy w Ateneum 1888 IV 36—54 (z dołączonym przekładem L. Rydla fragmentu II księgi).
- O rozpoczętym tłumaczeniu Eneidy przez Kaz. Jaworskiego — ob. Wierzbowski Mater. II 152.
- O tłumaczeniach Bukolik ob. Koźmian Kaj. w Pamiętnikach II 410—13. — Georgiki IV ks. przerobił (ręk.) G. Świrski (o czym Seliga w Pracach Filol. XI i Skulski w Pam. Liter. 1931 str. 480).
- Obacz również o przekładach Birkenmajer w „Myśli Narodowej“ 1931 nr 24 oraz w Eos XXXIII.
- O nauczaniu Wirg. w szkołach w Polsce ob. Morawski Hist. Uniw. I. — Kumaniecki De studiis Verg. priore saec. XVI parte in Univ. Jag. (w „Comm. Verg.“ 1931). — Kot Szkolnictwo paraf. 1911 str. 54 oraz 66. — Barycz Hist. U. J. (1935) str. 22 i nast. oraz str. 760. — Ks. Stan. Bednarski Upadek i odrodz. szkół 1933 str. 177 (o lekturze Verg. w szkołach jez.). — Danyśz Studya 1921. — Oko Jan Stare wydania Vergiliusza w Bibliotece Uniwersytetu Stefana Batorego (w Księdze Wirg. wydanej przez Uniw. Wil. 1930).
- Wpływem Verg. na twórczość poetów polskich XVI—XVIII wieku zajmowało się kilku autorów. Wywarł wpływ głównie na Jana Kochanowskiego, Klonowicza, Szymonowicza, Zimorowiczów, Schoneusa, Wieszczyckiego(?), S. Twardowskiego, Skór-
- skiego, na t. zw. Wieszczbę ks. Marka, Trembeckiego, Woronicza.
- O całej tej kwestii ob. Pilat Hist. liter. polskiej, tom II—IV (passim) oraz Skulski w Pam. Liter. 1931 str. 475—82 (Verg. w Polsce).
- O znajomości jego w w. XVI u nas ob. w Eos XXXIII (1930) str. 195—201 rozprawa Hahna De Verg. apud Polonos fatis saec. XVI.
- O znajomości w Polsce średn. wspomina Brückner w Rozpr. Akad. filolog. tom VII (1895).
- O wpływie na poetów polsko-łac. obacz Sinko Nasz przyjaciel Maro (j. w.). — Tenże w „Dziejach liter. pięknej w Polsce“ 1935 t. I str. 81 i 91 (Hussovianus), 103 (Kochanowski). — Bergman w Pamiętniku Liter. t. XXV str. 185. — Kruczkiewicz O Pawle z Krosna w Rozpr. Akad. filolog. t. XII. — Uwikliński Janitii Carmina 1930 str. LIV (Janicki dużo mu zawdzięczał). — Jezienicki w Rozpr. Wydz. filolog. XIV (na Jana z Wiślicy).
- O wpływie na Klonowicza ob. Poradowski w Sprawozd. Gimn. V we Lwowie 1913. — Basiński Klonowica Roxolania (w Sprawozd. Gimn. w Sanoku 1895—96).
- O wpływie na Szymonowicza: Hahn Pentestilea 1895 oraz Sinko Echa klasyczne 1931. Bergman Sielanki Schoneusa a Vergilius, (W „Streszczeniach referatów Zjazdu Filolog. w Poznaniu“ 1929).
- O wpływie Wirg. na Zimorowicza ob. Nogaj w Rozpr. filolog. Akad. 1884 XI 291 i passim.
- W Eos XXXIII mówi Pileh (De Polonorum Aeneide) o poemacie Skórskiego Lechias.
- O wpływie na Trembeckiego Steffen w Kwart. Klasycznym V (1931) str. 407—14.
- O wpływie na mesjanizm polski (głównie w. XIX) ob. Chrzanowski Czym był Verg. dla Polski 1915. — Gućwa w Pam. Liter. 1916 str. 256 (wpływ na Woronicza). — Ujejski Dzieje mesj. 1931. — Pigoń Na szczytach romantyzmu 1936 (o „Wieszczybie“ ks. Marka).
- Vergine (La) del Sole** dramma serio per musica in tre atti da rappresentarsi nel Teatro nazionale in Varsovia avanti S. M. il Re di Polonia. In Varsavia, Presso di P. Dufour. Cons. aulico di S. M. e Diret. della Stamperia del R. Corpo de Cadeti 1789. w See, k. 2 nlb. i str. 41.
- Ostatnia strona mylnie wydr. 31.
- La Musica e del Sig. Maestro Cimarosa all'attuale servizio di S. M. l'Imperatrice di tutte le Russie.
- Treść wzięta z Marmontela.
- Ob. Bernacki Teatr II 314. Jagiell

VERGIS (?). Burmistrz. (1790). w 8ce, str. 97.

Lelewel Bibl. ks. II 287 podaje za autora Vergisa, skądinąd mi nie znanego.

Akad. — Bibl. w Sucheju — Jagiell. — Ossol.

— Burmistrz z Panem Woytem. [Tu winieta: Wazon kwiatów przybrany gałązkami roślin; przy wazonie siedzące dziecko]. Dnia 28. 8bra 1790 Roku. w 8ce, str. 160.

Burmistrz jakiegoś miasta (Krakowa?) opowiada w rozmowie z wójtem, jak będąc w Warszawie zapoznał się z księgą praw Żeglickiego i przepisami o miastach. Przepisy te zostały zapomniane. Uznały to już niejedne rezolucje Rady Nieust. Szlachta woli popierać Żydów jak mieszczan. O prześladowaniu chłopów przez szlachtę (areszt za długi pana). O potrzebie zrównania mieszczan ze szlachtą. Trzeba więcej popierać rolników i fabrykantów niż kupców. Jak powinny być urządzone magistraty po miastach. Jakie powinny być obowiązki miast względem Rzeczp. (których teraz miasta nie spełniają). Burmistrz opisuje swoją karierę, jak z chłopca i stróża kamienicy doszedł do majątku (str. 37). Broni zakazów nabywania ziemi przez nieszlachtę i nie chce dopuszczenia mieszczan do sejmów. Widzi w tym dużo ujemnych stron. W ogóle zajmuje w sprawie reform stanowisko konserwatywne.

Aż dotąd, to jest do str. 90, jest to przedruk poprzedniej broszury, z tą tylko różnicą, że opuszczono drukowane petitem u dołu stron uwagi z odesłaniem do konstytucji, na które się burmistrz powołuje (cytujac je wedle zbioru Żeglickiego). — Od str. 91—160 idzie odpowiedź wójta, która jest pióra innego autora, gdyż i tendencja jej i sposób pisania są różne od „Burmistrza”. Widocznie „Burmistrz” nie odpowiadał zapatrywaniom mieszczan radykalniej myślących (Dekert, Barss itp.) i postanowili jego wywody odeprzeć.

Przeciwnie „Burmistrzowi” stanowisko zajmuje „Wójt”, a więc przewodniczący ławy, który odpisuje mu, wykładając obszerniej: jak powinna się odbywać elekcja burmistrza i radnych oraz ławników — prawa wójtów — o dochodach i rachunkach miast — o stanowieniu praw dla miast przez sejmy (miasta powinny brać w nich udział) — o krzywdach zadawanych miastom — o podatkach, jakie miasta płacą itp. Wójt broni więc zrównania mieszczan i wyraźnie przeciwstawia się burmistrzowi. Na końcu anegdota o pogardzie szlachty dla innych stanów. W całej broszurze ostra krytyka ustawy z r. 1768.

Odpowiedź wójta wyszła także osobno (w 8ce, stron 72). Obacz tom XXIII 259.

Te i inne broszury z epoki sejmu 4-letni., stojące w związku ze sprawą miast, omawiają Pilat Liter. polit. sejmu 1872 str. 159 (w rozdz. IV). — Korzon Wewn. dzieje (1897) II 286 i 386.

Akad. — Bibl. w Sucheju — Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zielin.

Vergleich zwischen Kaufmannschaft und Bordsings-Führer-Zunft (1753)... ob. Gdańsk.

Vergleichs-Articul zwischen S. K. M. und Hertzog von Curland (1737)... ob. Articul.

Vergleichung zwischen Johanne in Böhmen und Casimir in Polen [układ z r. 1335]... ob. Kazimierz Wielki.

Vergnügung (Die beglückte), oder die frohlockende Götterschaar stellen sich bey dem höchst erfreulichen Nahmenslichte I. K. M. von Pohlen in einer Operette, auf die gewöhnliche Schaubühne von Dantzig 1712. w 4ce, kart 4.

Program teatr. Czartor.

— ob. Lerchenberger C. (bei Leichenbest. 1691).

Verhael (Historisch) aller Geschiedenis die in Europa, als Duytschlandt, Vranckryek, Spaengien, Polen, Hongaryen, Moscovien, Sevenbergen etc. van Oct. 1630 tot Oct. 1631. zyn voorghewallen. w 4ce.

— (Waerachtlich ende pertinent) vande In Comste Van Haare Excellencien d'Heeren Ambassadeurs Vande Vereeniche Nederlanden, Binnen de Stadt Marienburch, Ende hoe sy aldaer met groote Eerbiedinghe zyn Onthaelt, ende ter Audientie geweest by den Koninck van Sweeden Mitsgaders Een Brief Vanden Tartarischen Cham. Aen Syne Keur Furstelicke Doorluchticheyt van Brandenburgh, op't Subject vanden Oorloch tusschen Polen ende Sweeden. In s'Graven-Hage, Gedruckt voor den Auteurs. By Christianus Calamius... Anno 1656. w 4ce, k. 4.

Dat. d. 20 Mars 1656. Sztokh. król.

— hoe dat de Littausche, ende Tartarische volckeren, het leger vanden Keurfurst van Brandenburgh: midtsga-

ders vier Regementen daer by ver-
voechde Sweetsche volckeren, totaliter
hebben geslaghen. Amsterdam... 1656.
w 4ce, str. 4.

Jest to relacja o zwycięstwie nad wojskiem
brandenburskim i szwedzkim przez Li-
twinów i Tatarów. Bitwa była stoczona
na granicy Litwy dn. 8 Octob. 1658 pod
wodzą Gąsiewskiego. Król. w Szt.

— van het gene gepasseert is in
het Eylant Alsen den 14, 15, 16 en 18
Dec. 1658. Ende op wat maniere. de
Kevserse, Brandenburghese, ende Poolse
troupen de Sweden aldaer bejegend
hebben. 1658. w 4ce, str. 8.

Relacja z wydarzeń na wyspie Alsen; o u-
tarczkach wojsk cesarskich i polskich
ze Szwedami.

— (Waerachtig) hoe het tegenwoor-
digh met de gereformeerden gelegen
is binnen Elbingen ende hoe het met
executie vande Gereformeerden aldaer
geschapen is. 1659. w 4ce, k. 2.

Czartor.

— (Omstandig) van't Plunderen der
Jesuite Kerk binnen de Stad Thoorn,
zynde ontstaan om dat de Protestanse
Kinderen voor de Processie der Je-
suiten, in gemelde Stad gehouden, niet
wilde knielen, Op den 16 July 1724.
Als mede de Wreede sententie Die
daar op is geveld en op een Moordadige
wyze, volbragt, en alles wat'er van tyd
tot tyd op is gevolgt, Hier zyn niet
allen bevevoegt de Brieven van den
Koninck van Pruyse aan de Koningen
van Polen, Engeland, Deenmereke, en
Czar van Muscovie; maar oock eenige
schelmstukken der Jesuiten. Te Utrecht,
In't Jaar 1725. w 4ce, k. nlb. 4 i 19.

Obacz Toruń (tom XXXI 251 — gdzie po-
dano dwa inne wydania tej broszury).

— Particulier van Seleker ambas-
sadeur tot Dantzick, vermeldende den
toestandt en ghesteltenis vande Vrede
Tractaten tusschen den Koninck van
Poolen en't Rijk Sweden. Gedruckt
naer de Cotype in April 1660. w 4ce, k. 4

Jest pismo J. van den Honaerta datowane
Dantsich 30 Maert i Responsum ad Propo-
sitionem deputati Ordin. Conf. Belgijii Provin-
tiarum. — Obacz Honaert. Jagiell.

— (Kort) eens gespreks, voorge-
vallen in der Vildæ ofte Vylnae de

Hoofdstad van t Groot-Vorstendom Lit-
tauwen. Amsterdam 1701. w 8ce, str. 18.

— (Kort) van de elende der land-
luiden in eenige Streeken omtrent de
Stad Dantzic. (1737). w 4ce.

— ob. Parival J. N. (Van de be-
roeten 1653).

VERHEIDEN Jakub. Praestantium ali-
quot theologorum qui Romanum Anti-
christum praecipue opugnarunt effi-
gies. Hagae 1602.

Zamieszczony tu portret Jana Łaskiego.
Bibl. miej. w Królewcu.

Veridicinus Georgius (pseudon.) ob.
Kazimirski Jerzy (Exemplum 1778) —
Potocki Ign.

Veridicus fides ob. Wer hätt es
(1721) — Quis (1721).

Verificatio ob. Decker J. (seu theo-
remata 1605).

Weryfikacja ob. Elenchus pism —
Examen obrony — List (1621) —
Miłopolski Jan (na rokosz 1600) —
Obrona (1621) — Rutki Wel. (nie-
winnosci 1621) — Smotrzycki Melecy
(Obrona 1621) — Symonowicz (1621) —
Wina Sowita (1621).

VERINUS Michael, syn Ugolina,
Hiszpan. Michaelis Verini Hispani Poe-
tae ac iuuenis doctiss. Disticha de mo-
ribus. Quo morbi genere poeta mortuus
sit, satis bene testatur Aug. Pollit. in
lib. epigram. ita inquires. Verinus Mi-
chael florentibus occidit annis: Moribus
ambiguum, maior an ingenio. Disticha
composuit docto mirando parenti, Quae
claudunt gyro grandia sensa breui.
Sola Venus poterat lento succurrere
morbo: Ne se pollueret malluit ille
mori. Hic iacet, heu patri dolor et de-
cus, unde iuuentus Exemplum, uates
materiam capiant. M.D.XLI. (1541).
[Na końcu:] Cracouiae exudebat Hiero-
nymus Viotor. w 8ce, k. tyt. i k. 23 nlb.
(sygn. A—Cvijj).

Na odwr. k. tyt. krótki życiorys poety (bez
osobnego zatytułowania). Był synem Ugo-
lina, pochodził z Balearów. Wychował się
w Rzymie u P. Saxia Ronciliona. Umarł
mając lat 18.

Na k. 2 nadpis: Michaelis Verini... Disti-
chorum liber, qui Sententiarum inscribitur,

ad Paulum Saxiam Roncil. gram. olim praeceptorem.

Są to złączenie pisane dwuwiersze na tematy pobożne i moralizujące, np. o śmierci, o chorobach, o cnocie, o grzechach, o płochy młodości i o mądrej starości itp. — Na końcu: *Varia epitaphia Verini* (pisali je M. Seraticus, B. Michelotius, Hieronymus, A. Geraldinus, M. Ivarra).

Dzików — Jagiell.

— *Michaelis Verini Hispani poetae ac iuvenis doctissimi Disticha de moribus. Quo morbi genere Poeta mortuus sit, satis bene testatur Aug. Pol. in libr. Epigram. ita inquit. Verinus Michael florentibus occidit annis: Moribus, ambiguum, maior, an ingenio. Disticha composuit docto miranda parenti. Quae claudunt gyro grandia sensa breui, Sola Venus poterat lento succurrere morbo. Ne se pollueret, malluit ille mori. Hic iacet, heu patri dolor & decus, vnde iuventus Exemplum, vates materiam capiant. Torvniae Excudebat Melchior Neringk. Anno Domini. 1582. w 8ce, k. nlb. 24 (sygn. C₃). Z sygnatem Neringka na tytule.*

Na odwr. k. tyt.: *Postae nostri vitam...*

Na k. A₂: *Mich. Verini Vgolini F. Distichorum liber qui Sententiarum inscribitur... ad P. Saxiam...*

Hałaciński Sygnety polskich drukarzy III 1929 tabl. 79. — *Mocarski Książka w Toruniu 1934 str. 37 (repr. k. tyt.)*. — *Wojciechowska Z dziejów książki nr 34*. — *Wierzbowski III 1729*. — *Piekariski Kat. kórń. nr 1558*.

Kórnik.

— *Toż... Brunsbergae, 1644. w 12ce.*

— *Toż... [po polsku]. Cracoviae, typis Ant. Wosiński. w 8ce, ark. G. Ob. Wierzbowski Materiały II 58.*

Ossol. (?)

— ob. *Władysławiusz Adam*.

Jabłonowski *Musaeum* 263 podaje, jakoby jego dystychy wyszły po polsku w przekładzie Adami Vladislaviensis. Takiego druku nie znam. — *Natomiast Adam Włocławczyk miał wydać w r. 1610 (wedle Juszyńskiego II 336) „Katonowe wiersze parzyste“.*

Zapewne zachodzi więc jakieś bałamuctwo.

Verita (Scoperta) contro i falsi suppositi della Corte di Prussia adossati a quelle di Vienna e di Dresda. 1756. w 4ce, str. 70. Jagiell.

Veritas in fundo per Ziemovitum Plocensium Ducem veneno potum, in-

fortunatum esse, computationū eventum agnoscentē reperta, Ante cinerali Dramate à Perillustri Illustri ac Magnifica Iuventute Rhetorica Collegii Karnkoviiani Plocensis Soc. Jesu promulgata Anno 1720. 10 Febr. (1720). fol., 1 ark.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— *bonae vitae ex occasione occupatae haereditatis Jaroslaviensis, Patribus S. J. (1671)... ob. Markiewicz Jan.*

— *Suo in Sinis oppresso hoste Trivmphans Sub Auspiciis Illustrissimi ac Reverendissimi Domini D. Stanislai Całowański Dei et Apostolicae Sedis Gratiā Episcopi Lacedaemoniensis Suffraganei Archidiaconi Vicarii in Spiritualibus et Officialis Plocensis, Praepositi Pultouiensis etc. etc. S. R. M. Secretarii. Ab Illustri et Magnifica Iuventute Studiosa In Collegio Karnkuano Plocensi Societatis Jesu Ludis Metagymnasticis in Scenam data. Anno Innocustotē qvo gavdet Praesvle vervm (1686). w 4ce, tyt., 1 karta dedyk., sygn. a—a₄.*

Dedyk.: *Stanisławowi Całowańskiemu.*

Jagiell.

— *Christianae... Religionis e supremi numinis existentia, naturali ratione deducta. Posnaniae 1782. w 8ce. Zieliń*

— *Christianae Apostolicae Romano-Catholicae Fidei, vere Invicta methodo clara et facili ac compendiosa enucleata et defensa. Pars Prior. Typis Sandomiriae 1788. w 8ce. Uniw. Wileń*

— *ob. Clusa Jacob (de veritate) — Gosławski A. (de veritate 1596) — Hacki J. F. (Scrutinium 1681) — Hermelin Olaus (a calumniis vindicata 1700) — Kolendowicz Fr. S. (1774) — Kożuchowski St. C. (calamitatum 1661, de IV causis 1662) — Kramski Malach. (Ecclesiae Rom. 1699) — Kuuk Paw. (ab antiquo eversa 1700) — Meditationes (christianae 1763) — Napolski J. Ew. (theologicae 1678) — Neoburg Elż. Aug. (juris et facti vindicata 1719) — Opałowicz Georg. A. (theol. de sacram. 1640) — Pikelius (catholica 1643) — Skłodowski Fr. (peripatetica 1707) — Statera (transgressa*

1685) — Tomasz z Akwinu (exarata 1681) — Zygmuntowic Hiac. (theologiae de fine 1661).

(Werki). Przewodnik obchodzącym pamiętkę Zbawiciela naszego Jezusa Pana drog Jerozolimskich w Dyecezyi Wileńskiej na gorach Werkowskich pod Wilnem założonych pod dozorem XX. Zakonu Kaznodz. Prowincyi Litewskiej pod zaszczytem JW. JX. Tomasza Zienkowicza Biskupa Areopoli-tańskiego... po innych razach naypóźniej wydany. w Wilnie w Drukarni XX. Scholarum Piarum 1775. w 8ce.

Jocher 7826.

Uniw. Wileń.

— ob. Sitanius Franciscus (Fratris 1626).

Verklaaring (Waarachtige) van het gevoelen der Socinianen, over die Ge-loofsstukken, om welken zy gemeenlijk verhaat gemaakt worden. Begreepen in een Antwoord op de beschuldigen, dewelken van de Professoren en Pre-dikanten, voor de Grootmoogende Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, tegen haar zijn ingebracht. Alles uyt der zoo genaamde Socinianen eygen Schriften aangewezen. Als meede en onderzoek of zy Ketter zijn, en ofmen de Keters machvervolgen en dooden. Gedrukt in t'Jaar 1655. w 4ce, str. 36.

Oprawne razem z Socyna: Brieven 1660.

Jagiell.

Verlauff des Treffens, so zwischen des Königes von Polen und Gustavi Adolphi Schiffen, vor der Dantziger Rehde (zur Avantage der ersten) a. 1627 geschehen. 1628. w 4ce.

Z planem bitwy.

Król. w Stokh.

— (Wahrhaftiger und eigentlicher) dess harten Treffens so zwischen schwe-dischen und Herzogs Gustavi Adolphi aus Südermannland Orlogs Schiffen vor der Dantziger Rede geschehen im Jahre 1627. w 4ce.

Petersb. publ.

— (Umständlicher) der merkwür-digsten Begebenheiten Welche sich so wol Türkischer Seits bey entsetzlicher Belagerung der Kayserl. Haupt- und Residenz-Stadt Wien Als auch auf Seiten der Christen bey hoechstglück-

licher Entsetzung derselben ereignet. Anno 1683. fol., 1 ark. (po 1 stronie druk.).

— (Umständlicher) was wegen des zu Thorn erregten Tumults bisher vor-gegangen... nebst der Sententz und Exe-cution wobey noch einige Nachricht beygefügt ist. (Berlin) 1725. w 4ce, str. 15.

Ob. Tornú (w tomie XXXI 252). Ossol.

— ob. Strauch G. (was nach Ent-lassung 1674).

Verlobte Verliebte ob. Pater Pawel (1697).

Vermählungsfeste (Sicilianische) ob. Schweinischen (1738).

Vermanung an die Gemeine der Stadt Danzig von dem ewigen Frie-den (1634)... ob. Gdańsk.

Vermes ob. Sudolski Stan. (Bene-dictio 1542).

Vermessung (Die) der Grundstü-cken in der Ferne... Danzig 1767. w 4ce. Uniw. Wileń.

VERMIGLI (Martyr) Piotr (ur. we Florencji 1500 † 1562). Petri Martyris Florentini, professoris Theologiae in Argentinensi schola Epistola ad Sanctam Dei ecclesiam Polonicam. (Datow. Argentinae 14 febr. 1556).

Osobno nie wyszło, lecz było ogłoszone w r. 1559 przy wydanej przez Statoriusa Confessio (ob. pod Helt w tomie XVIII 91) oraz w dziele Martyra Luci comm-nes (na str. 1109). — W liście tym za-chęca ewangelików w Polsce do zgody.

Wotschke Franc Lisnianino w „Zeitschrift

der hist. Ges. Posen“ 1903 str. 232.

— Epistolae duae ad ecclesias Po-lonicas Jesu Christi evangelium am-plexas de negotio Stancariano et me-diatore Dei et hominum Jesu Christo ... (1561) ob. Epistolae (w t. XVI 74).

Wotschke (j. w.) str. 280.

— In duos libros Samuelis pro-phetae... commentarii. 1564. fol.

Ded. Janowi Kiszce przez Jos. Simlera. Kiszka opuścił matkę i majątek dla re-ligii. — Z treści wynika, że Martyr znał prawdopodobnie dzieła Frycza Modrz.

— ob. Helt K. — Stankar (De of-ficiis Mediatoris).

Calvini Opera, tom XIX. — Bock Hist. II 487—9 i 493. — Kot Modrzewski 1923 str. 315. — Górski Grzegorz Paweł 1929

str. 96. — Encykl. kośc. XXX str. 100. — Dalton Joh. a Lasco 1881 str. 321—32 i nast.

VERNANTIS P. Erweisung, dass Copernici Lehr Sätze der Heil. Schrift nicht widersprechen. Frankfurt 1684. w 4ce.

Verne ob. Zalecenie (1790).

VERNEIUS Aloysius Antonius. De re logica. libri sex; ad usum clericorum in seminario dioecesis Vlnensis instituendorum typis mandati; editio post Romanam secunda. Vilnae, 1764. w 4ce.

— ...Equitis Torquati Archidiaconi Eborensis De re logica libri sex jussu illust^{mi} excell^{mi} Rever^{mi} Domini de Magnis Ducibus Roxolanis Massalski Epi. Vlnen. Equitis Aquilae Albae ad usum Clericorum in Seminario Dioeces. Vlnensi instituendorum typis mandati. Editio post Romanam 3ta. (Cura Adalberti Churchocki). Vilnae ex typis S. R. M. et Reip. S. R. Sch. Piar., 1766. w 4ce, str. XXVI i 364.

Struve Hist. logiki 1911 str. 207. — Juroński O filozofii 1812. — Bieliński Uniw. Wileński II III. — Knopeczyński Stan. Konarski 1926 str. 275. — Tatarkiewicz w Archiwum Kom. do badania hist. fil w Polsce t. II cz. II (1926).

Jagiell. (?) — Uniw. Wileń.

WERNER Fryd. C. D. Dissertatio Historica De Idololatria Et Aliis Superstitiosis Ritibus Veterum Prussorum, Qvam Indultu Superiorum Sub Praesidio M. Christophori Hartknochen Passenheim. Prussi. Publico Eruditorum examini submittit Fridericus Wernerus, Regiomonte Prussus. Ad diem... Junii horis locoq; solitis. Regiomonti, Typis Friderici Reusneri, Ser. Elect. Brand. Et Acad. Typogr. 1675. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb.

Jest to rozprawka pisana pod kierunkiem Hartknocha, a może i jego pióra? Autor zaczyna od wyliczenia źródeł, świadczących o religii pogańskiej dawnych Prusaków. Po czym omawia bóstwa pruskie (Pikollo od „piekło“, Perkuno, Potrimpus „bog oczystych“). Kult dęb. Wajdeloci. Weszpota (dominus noster). Węże. Burty (sortilegi). Opis zaślubin i wesel. Kult działów (jely, pily duszyce — nuwen! nuwen!). — Erudycja duża, czysto książkowa; z obserwacji własnej nie cytuje

niestety żadnych faktów. Wyrazów pruskich i słowiańskich nie rozróżnia.

Przełożył na język niem. i wydał w r. 1756 Caspari (ob. tom XIV 75). — Analogiczne prace Hartknocha ob. w t. XVIII 46 (Selectae dissertationes). Ossol.

WERNER Jan. Ioannis Vernerii Mathematici Norimbergensis, De Triangulis Sphaericis Libri Quatuor. De Metereoscopiis Libri Sex. Nunc primum Caspari & Diligentia Georgii Ioachimi Rhetici in lucem editi. Obelisci Inscriptio. Plin: Lib: XXXVI. Cap: IX. Rerum Naturae Interpretationem, Aegyptiorum Opera Philosophiae Continent. [Tu sygnet drukarza: Obelisk i chmury. Zza wzgórze, pod którym stoi obelisk, wylaniają się dwaj wędrowcy, trzeci stoi z prawej strony obelisku]. Virgilivs. Felix Qvi Potvit Rerum Cognoscere Causas. Cracoviae, Lazarvs Andreae Execvdebat. Anno M.D.L.VII. (1557). fol., k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwrocie k. tyt. wyciąg z przywileju: Scire debent omnes, nostras editiones scriptorum mathem. et Imp. Maj. et Ser. Reg. Pol. privilegiis munitas esse...

Na k. aj: Praemium ad Ser. Maj. Ferdinandi I... Georgii Ioachimi Rhetici in libros Ioannis Vernerii mathematici Norimbergensis... editos. — Ta przedmowa Retyka obejmuje kart 5, na czym się druk urywa. Wspomina w niej znakomitych astronomów starożytnych, a z nowszych: G. Burbacha, Jana z Monte Regio, J. Stabiusa, And. Stiboriusa, wreszcie wysławia Wernera. Osobno wspomina swój pobyt u Mik. Kopernika i jego zasługi oraz slecenia od niego otrzymane. Rheticus wspomina też swój pobyt w Krakowie, gdzie prowadził obserwacje. Mówi, że dzięki Janowi Bonerowi wystawił w Krakowie obelisk 45 pedum Romanorum (nam meo iudicio nullum aliud instrumentum praestantius obelisco fuerit). Ten to widocznie obelisk jest odwzorzony na karcie tytułowej i stąd to niespodziewanie egipski obelisk został później sygnetem drukarni Łazarza.

Druk nie został ukończony. Na egz. Jag. dopisał też Brożek: Praefatio haec sola Cracoviae impressa, reliquum opus mittere in Germaniam proposuerat, ut ego intellexi ex quadam epistola manu ipsius Rhetici ad Wolfium scripta An missum et impressum sit nondum scio.

Na k. 4 na brzegu dopisek Brożka: Idem copiosius in epistola ad Schonorum annexa secundae editioni Copernici et antea Dantisci anno 1534 edita. Jagiell.

WERNER Jan Teodor, kanonik łucki, Kazanie przy egzekwiach... Anny z Sanguszków Kanclerzyny W. W. X. Lit. przez X. Jana Teodora Wenera kanonika łuckiego y JO. X. Michała Radziwiłła wdy wileńskiego teologa y kaznodzieję woyskowego w Uzańskim kościele półtory mili od Nieświeża miane d. 10. września 1747. r. fol., k. 29.

Umieszczone w piśmie pt.: Kazania i mowy na pogrzebie Anny z XX. Sanguszków Radziwiłłowej Wilno 1750 (obacz pod: Radziwiłłowa Anna).

WERNER Jerzy Fryderyk. Nachricht von der denen Evangelischen vindicirten Kirche (1722).

Obacz w Lilienthala Erl. Preussen III str. 760—72.

WERNER (Wernher) Jerzy, Ślązak. Elegiarum Liber vnus, Reverendissimo in Christo Patri, et Domino D. Ladisłao Salcano, Episcopo Agriensi, et Supremo Regni Hungariae Cancellario, maximoque gentis suae Maecenati nuncupatus. Cracoviae Per Hieronymvm Vietorem. Anno A Partv Virginis. M.D.XXIII. (1523). Nonis Ivlis. w 8ce.

Janociana I 299. — Juszyński II 314.

— De admirandis Hungariae aquis, Hypomnematum. Viennae typis Aegidii Aquilae. Anno MDLI. (1551). w 4ce.

Przypis Zyg. Herbersteinowi.

Przedrukowane w Herbersteina Rerum moscov. commentarius Basil. 1556, oraz przy Broniewskiego Tartariae descriptio. Coloniae 1595. — A także w Bongarsi Rer. Hungar Script. — Wreszcie w Schwandnera Script. Rer. Hungar.

Janociana I 300.

— De ornatissimi Antistitis illustris-simique Principis Domini Joannis Thursonis Episcopi Vratislaviensis, regique olim in utraque Silesia vicarii, obitu: ad fratres inclytos Alexium et Joannem Thursones, liberos dominos Plesnenses, Elegia. Cracoviae ex aedibus Hieronymi Vietoris. Anno salutis nostrae MDXX. (1520). III Kalendas Septemb. w 4ce.

Tak podają Janociana I 299; a za nimi: Lelewel I 92. — Juszyński II 314. — Bauch w Zeitschr. der schles. Gesch. Ver. XXXII str. 83. — Tenże Bibliographie der schles. Kenes, (w „Silesiaca“ 1898).

— ob. Broniowski M. (1595) — Pannoniae luctus (1544; tu jego wiersz).

WERNER Ludwik Reinhold. Commentatio epistolica De Anno Veterum Prussorum... Regiomonti typis Iohannis Henrici Hartungii. 1745. w 4ce, k. 5. Ossol.

— Dissertatio historica sistens vitam Beatae Dorotheae Prussiae Patronae fabulis variis maculatam et veritati historicae restitutam. Cujus partem primam consentiente amplissimo Philosophorum Ordine ad diem 10. Octobris A. 1742. in auditorio philosophico hora VIII—XII. defendet M. Theodorus Christophorus Lilienthal, respondente Ludovico Reinholdo a Werner equite Prusso. Regiomonti typis Hartungianis. w 4ce, k. 4 nlb. i str. 26 (z ryciną św. Doroty). Ossol. — Uniw. Warsz.

— Gesamlete Nachrichten zu Ergänzung der Preussisch-Märckisch- und Pohnischen Geschichte, zusammengetragen durch Ludewig Reinhold von Werner, Königl. Preuss. Kriegs- und Domainen, Rath, der Königl. deutschen Gesellschaft in Königsberg Mitglied. Erster Band. [Tu tarcza herbowa dwupolowa: na prawej stronie pół czarnego orła, na lewej krzyż równoramienny]. Custrin, gedruckt mit Hübnerischen Schriften, 1755. w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. XII i 222, k. 5 nlb., 1 tablica (odciski pieczęci).

Dzieło składa się z 5 części. Na odwrocie tytułu cytata z A. M. Fredry. — Dedyk. Reinholdo von Werner. W przedmowie omawia autorów gromadzących materiały do dziejów Prus (Lilienthal, Schultz, Hanow itd.).

Są to głównie materiały do dziejów Prus i Zakonu (spisy w. mistrzów), ale i do dziejów polskich jest nieco materiału. I tak:

- 1) Na str. 19—45 obszerny opis „der königl. preuss. in Litthauen belegen Herrschaft Serrey“. Ma to oznaczać włość Sieraje (w woj. trockim). Autor opisuje Troki, Wilno, Grodno, Kowno. Wypisuje niektóre dokumenty, nagrobki i napisy. Potem opisuje włość złożoną z miasteczka, 3 folwarków i 22 wsi. Sieraje przeszedł w ręce pruskie przez córkę Bogusława Radziwiłła.
- 2) Na str. 59 list Ziemowita mazowieckiego do Pawła Rusdorffa z r. 1423 (w sprawie regulacji granic).

- 3) Na str. 61 list Stanisława Hozjusza do H. Walezego z r. 1573.
 4) Na str. 79 dokument Bolesława i Przemysława wkop. z r. 1270 (zapis wsi Sarmoreligiosus de domo templar.). Brak tego dokumentu w Kodeksie Wielkop.
 5) Na str. 99 list Władysława IV, z Królewca 1635 w sprawie kwaterunków po miastach pruskich. — Czartor.

— De oppido Lyck ejusque sigillo d. i. Historische Nachricht von der Stadt Lyck und derselben Wappen. 1751. w 4ce.

— Viro... theol. nuper creato doctori, Ant. Frid. Büsching prof. Götting. gratul. Simul de scriptis historiam Lindae Marianae in Borussia... diss. Ludov. Reinh. a Werner S. R. M. Poruss. a rebus bellicis... Custrini 1756. w 4ce, str. 12.
 — ob. Lilienthal (Dissertatio 1737).

WERNER Paweł, Ślązak. Quaestio illustris: Anne Renati De Sva Ipsorum Et De Aliorum Piorum eterna electione, certo pronunciare, & per fidem, in Domino, de eadem gloriari debeant. Una cum Epistola, De Olea mystica, Ad Illustrem & heroicam Comitem. Dn. Stanislaum Ostoroganum, Gente Polonum. Si Deus permiserit, disputabitur 17. Augusti, in Scholis Theologorum, respondente Pavlo VVernero Silesio. Euripides monens, ne quis Dei uoluntati reclamet, ait:... [tu dwuwiersz po grecku]. Basileae, Typis Opor. 1587. [Tytuł w prostokątnej ozdobnej ramie]. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. parafraza psalmu, podp. G. Remus. — Po czym dedykacja: Generoso juveni, majorum gloria et virtutum ornamento florenti, D. Stan. comiti Ostorogano, domino Kosminecciano S. P. D. ... Joh. Jac. Grynaeus.

Jest to rozprawka Grynaeusa (na 4 k.) o olejn mistycznym. Pod koniec wychwała Polskę i życzy jej dobrego króla (rex fortis, prudens et bonus) — widocznie więc wziął to za sposobność do pisania na temat wyboru króla i namaszczenia elekta.

Kończy 9 tez bronionych przez Wernera na temat określony w tytule. Powołuje się na M. Bucera. „Renatus” jest to człowiek qui per aquam, ignem et Spiritum Sanctum regeneritus Christum induit ad sanctificationem, ut possit introire ad regnum Dei. Wolno im się z tego chwalić (gloriari). Czartor.

WERNER Zachariasz, sekr. kamery pruskiej w Płocku i Warszawie (1762 † 1823). Schlachtgesang der Polen unter Kosziusko (1794).

Ob. jego Sämtliche Werke I 61. — Tu także kilka jego innych wierszy poświęconych sprawom polskim. Autor należał do entuzjastycznych wielbicieli Kościuski. Pisał o rzezi na Pradze i o Jasińskim. — Jest też autorem dramatu o Wandzie (z r. 1807).

Wurzbach Biogr. Lexicon Tom XL. — Arnold Gesch. der Polen Literatur 1900 str. 253. — Minor Die Schicksalstragödie 1883.

VERNET Jakub. Filozof bez Religii uważany w towarzystwie. Przez W. JX X. (awerego) B. (ohusza) P. (rałata) K. (apituły) W. X. L. (itewskiego) S. (więtej) T. (eologii) i O. (bojga) P. (raw) D. (oktora). w Wilnie, w drukarni J. K. M. Akadem. 1786. Tom I. w 8ce, k. 20 (przedmowa) i str. 238. — Tom II. str. 268.

Dedykacja księciu Massalskiemu biskupowi wileńskiemu — W tomie II k. 2—4 jest wiersz: Poczciwość bez religii, powieść przez Mikołaja Wolskiego łowczyca nowogrodzkiego.

Omawia to dzieło J. Kossakowski w swoim zyciorysie Bohusza, czytany w r. 1824 na posiedzeniu Tow. Nauk. Warsz. (Roczniki XVII 138—41). Przyznaje, że dzieło było „krytykowane”, i tak je streszcza: Wprowadza w nim młodzieńca dobrych chęci i skłonności, który jednak bez pomocy religii w zawilszych życia społecznego wypadkach sam sobie dać rady i błędów uniknąć nie może. Uczona ta, choć stosowna do stanu praca (Bohusza), była tylko wytebnieniem.

Egzemplarz książki nie odszukałem; nie mogłem więc na pewne stwierdzić, czy to przekład Verneta.

Kraszewski Wilno IV 343. — Jocher 9940 (zwie Bohusza autorem).

— Rozmowy Sokratyczne. [Na drugiej karcie tyt.:] Rozmowy Sokratyczne w Roznych Materyach Politycznych I Moralnych z Francuskiego Przetłumaczone od J. P. Zabłockiego. [Tu w kole popiersia, przyozdobione laurowymi wiencami z otokowym napisem: Adam Naruszewicz. Mat. Sarbiewski. Poetae]. w Warszawie 1775. Znajduie się u Michała Grölla J. K. Mei Komissarza y Bibliopoli. w Marywilu Nro XIX. pod znakiem Poetow. w 8ce, k. 2 tyt. i k. 2 nlb., str. 200.

Dedykacja tłumacza Adamowi Aleks. Czartoryskiemu, generałowiczowi ziem podolskich. W niej mówi, że autor Wernet był nauczycielem księcia de Saxe Gotha i że napisał tę książkę dla swego wychowanka. On przetłumaczył ją dla księcia Adama, znajdując się w podobnych warunkach, „lubo nie te od wielkiego ojca a większego jeszcze obywatela bierzesz maksymy, abyś się kiedy miał z obywatelskiej wyłączać równości“.

Rozmów jest 10; wszystkie naśladować wcale zrećnie sposób rozmawiania Sokratesa z uczniami, znany z Platona i Xenofonta. Sokrates poucza swych uczniów (Ewagora, Protyma, Mikrofila itd.) przez zrećne pytania. Rozmawia z nimi o powinnościach człowieka dzierżącego wysokie dostojęstwo, o wznoszeniu się do Boga, o obchodzeniu się z niższymi, o szacowaniu sławy, o humorze jednostajnym i skromnym — a więc dziełko ma tendencje moralizatorskie, a nie poznawcze. Na str. 42 zaznaczono, że „nic się tu nie przydaje Sokratesowi, co by nie było właściwe jego zdaniem“ wypowiedzianym u Platona. W każdym razie jest to Sokrates bliższy Xenofontowi jak Platónowi. Przekład doskonały co do języka.

Benkowski II 530. — Ob. Bibl. Estr. V 41 (przedruk z r. 1808).

Akad. — Czartor. — Krasin. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Kijow.

WERNICK Gotthilf, burgrabia i komisarz wojskowy gdański. Auszug der Beschwerden der Stadt Danzig... 1761... Nebst Herrn Wernickens... geh. Commerciens Raths... Beantwortung. Warschau 1763. w 4ce, str. 14.

Streszczenie podał mój ojciec w t. XV 44. więc go tu nie powtarzam.

Jagiell. — Gdań. miej.

— Ein bedenklicher Beweis dass, wenn es wahr ist, die 3te Ordnung von der 1ten Ordnung zu Danzig ein Geschenk von 6 Leichenwagen erhalten hat... 1760. w 4ce. Gdań. miej.

— Unpartheyische Gedanken, über des Raths zu Danzig Verfahren und Schriften gegen Gotthilf Wernick. 1761. w 4ce.

Konopczyński Mrok i świt 1911 str. 226 i 408 twierdzi, że w Arch. Drezd. jest cała paczka tego paszkwila, skonfiskowana przez pocztę saską.

Archiw. państw. Drezd. — Czartor. — Gdań. miej.

— Harangue prononcée par monsieur Wernick conseiller et commis-

saire de guerre de la ville de Danzig a l'occasion de la présentation solennelle du Mr Jaques d'Eggers General Major, et chevalier de l'ordre de l'Epee pour commandant de la Garnison de Danzig. Imprimé chez Godofroi Hartman 1758. w 4ce, k. 4. Czartor. — Gdań. miej.

— Rede des Hochedlen und Hochweisen Herrn Herrn Wernick Rathsverwandten und Krieges Kommissarius der Stadt Danzig, welche bey der Vorstellung des Hochwohlgeborenen Herrn Herrn General Major Iacob von Eggers 1758. gehalten worden. Nebst einem historischen Bericht dieser höchst feyerlichen Handlung. Danzig bey Gottfried Hartman. w 4ce, k. 12 nlb.

Po niem. i franc.

Czartor. — Gdań. miej.

(Wernick Gotthilf). Des berühmigten Banquerouters Gotthilf Wernick Aufführung unter die Stadt Dantzig. 1761. w 4ce, k. tyt., str. 14.

Pisemko to wylicza przewinienia Wernicka, zwłaszcza na polu finansowym. Wernick popadłszy ze swej winy w bankructwo wyjechał do Warszawy i stamtąd wysłał pozwy Radzie m. Gdańska. Jego paszkwile drukowane zostały przez Radę skonfiskowane. Zarzucił miastu, że przywłaszczyło sobie 2,667.123 talarów z Zulaży. Stany gdańskie zażądały jego wydania. Zamiast tego nominował go król radcą handlowym. Teraz stany żałują się o to. Autorem tego pisma był wedle wszelkiego prawdopodobieństwa Lengnich (ob. w t. XXI 167).

Czartor. — Jagiell. — Gdań. miej.

— Famosi Banciruptoris Godohilfi Wernick Consilia et facinora contra civitatem Gedanensem. 1761. w 4ce. Krasin.

— Kund (zu wissen)... ob. Kund. Gdań. miej.

— Ode als Gotthilf Wernick das burggräfliche Amt antrat. Danzig 1756. folio. Gdań. miej.

— Schreiben an das Publicum Dantzig. Erster bis sechzehnter Brief. w 4ce. Gdań. miej.

— Schreiben eines alten Altstädtischen Bürgers an einen jungen Jungoder Rechtstädtischen Bürger zu Danzig. w 4ce. Gdań. miej.

— Schreiben, eines Danzigers an den Herrn Cämmerer Gotthilf Wernicke. w 4ce. Gdań. miej.

— Schreiben an den Herrn Gott-hilff Wernicke in Warschau von einem Pauper-Knaben aus der St. Salvators-Schule vor Danzig. Erster bis zwölfter Brief. (1761). w 4ce. Gdań. miej.

— Kurzer doch nachdrücklicher Verweis des Schulmeisters zu St. Salvator an seinen ungezogenen Pauper-Knaben, welcher das Danziger Publicum mit kindischen Märchens durch seine Briefe hat belustigen wollen. Nebst des Schulmeisters Schreiben an die Edlen Bürger Danzigs. Zweyte Auflage. w 4ce, k. 2 nlb.

Z treści trudno się domyślić, o co chodzi. Zdaje się, że pod „pauprem“ ukryto Wernicka, a „grosser Patriot“ oznacza Lengnicza? Jagiell.

— ob. August II (Ordinationes 1751) — Lengnich (t. XXI 167) — Rehfeld (1749) — Unterredungen (1761).

O jego zatargu z Radą Gdańską ob. Goldmann Danziger Verfassungskämpfe 1910. — Konopczyński Mrok i świt (1911) str. 220 (tu jego charakterystyka), str. 225, 230. — Tenże Polska w dobie, II 112.

WERNICKE Jan Chrystian Ludwik. Historisch Statistische Politische Ab-handlung von den Seezöllen der Stadt Danzig nebst denen dabey eingeführten Missbräuchen des Danziger Magistrats von Johann Christian Ludevig Wernicke. Frankfurt und Leipzig 1783. w 4ce, k. tyt., str. 24.

Zaczyna od tezy, iż prawo do cła morskiego może przysługiwać tylko tym, co mają superioritas, ho jest to regale (jus majestatis). Mogą je więc nakładać królowie polscy, i zawsze nakładali, ale nie miasto Gdańsk. Podaje historię cel gdańskich i gravamina podnoszone przeciw magistratowi. Rezultaty jego dochodzeń (nazywa się wolnym Brandenburezykiem, nie poddany królówi polskiemu). Jego korespondencja z radcą saskim Aug. Esseniusem. Tabela dochodów z cel (Seezoll i Zulage) i sum, jakie Magistrat sobie przywłaszczył w latach 1733—59. List prymarya Podolskiego z r. 1760 i jego nieudała misja w tej sprawie. Dochody celns gdańskie z r. 1757 w szczegółowej tabeli. — Są tu dochody zarówno z cel wwozowych jak przywozowych.

Z tabeli tej wynika, że dochody Gdańska z samego wywozu żyta wyniosły 59.390 guldenów, z pszenicy 102.168 guld., od przywozu tabaki 4.000 guldenów itp. Zapłacili to Gdańskowi konsumenci i producenci polscy.

Ossol. — Zbór ewang. ref. Wileń.

VERNIZZI Ottavio, kompozytor muzyczny i organista w katedrze bolońskiej św. Petroniusa. Alcune Conclusioni Musicali disputate in Musica publicamente nell' Accademia de Filomusi in Bologna, Inventate e poste in Musica da Ottavio Vernizzi nell' istessa Accademico elevato. All' Illustrissimo ed Eccellentissimo Sig. Principe Alessandro Lodovico Radzivill, Duca di Olica et Nieswiz, Principe del Sacro Impero. Bologna presso Theodoro Mascheroni e Clemente Ferroni, 1625. w 4ce.

G. Fantuzzi Notizie degli Authori Bolognesi, t. VIII Bologna 1790 str. 172.

WERNSDORF Christian Fryderyk. Gedächtnisrede auf Christian Friese. Danzig 1782. w 4ce.

WERNSDORF Gottlieb, profesor publ. w gimn. gdańs. († 1768). Augusti III. Regis Poloniarum Magni Ducis Litvaniae Ducis Saxoniae Hereditarii In S. R. Imperio Germanico Principis Electoris Et Archimarschalli Memoriam Senatus Gedanensis Jussu Oratione Celebravit Gottlieb Wernsdorfius Eloquent. Et Poes. P. P. [Tu ozdobna linia]. Gedani, Typis Thomae Johannis Schreiberi, Senatus Et Athenaei Typographi. [Na końcu:] P. P. dominica XXIII. post Trinit. A. MDCCLXIII. (1763). w 4ce, k. tyt. i k. 8 nlb.

Mowa o charakterze retorycznym. Wychwala zmarłego w ogólnikach. Na końcu zapowiada: Dicam in auditorio Athenaei maximo et decerpam et caeteris Augusti III virtutibus... unam laudabo pacis conservandae... obstinationem.

Akad. — Czartor. — Krasin. — Ossol. — Tor. Kop.

— Commentatio historico critica de fide historica librorum Maccabaeiorum, qua Er. Froelichii annales Syriae eorumque prolegomena ex instituto examinantur. Vratislaviae. 1747.

Jocher 2239. — Do polskiej Bibliografii chyba nie należy?

— Denkmale der ersten Christlichen Kirche zu Smyrna in Asien, nemlich ein Brief des H. Polykarpus, zwey Briefe des H. Ignatius und ein Brief der Smyrnaischen Kirche von dem Tode des H. Polykarpus; welche Teutsch uebersetzt und mit einer Beschreibung der Stadt Smyrna und der genannten Verfasser begleitet worden. Danzig, in der Schreiberschen Buchdruckerey. w 4ce, str. 24 i 24. Krasin.

— Dissertatio historico-critica de moribus juventutis scholasticae in academia Attica, quam A. D. 1758. 18 Julii in auditorio maximo hora 9. matutina publice defendent Gottlieb Wernsdorfius et Joannes Daniel Schultzius Gedanenses, dissentientis partes tuentibus Michaelae Waszkowicz Gedanensi, Nathanaele Friderico From Magdeburgensi, Christiano Kaschub Gedanensi.

Lukaszewicz Hist. szkół I 423.

— Dissertatio juridica de Jure Culmensi (1765)... ob. tom XVII 323.

— De commentitia Gedani dedicatione (1756)... ob. Weickhman Joach. (Viro illustri 1762).

— Dissertatio de cultu astrorum a Deo gentibus profanis olim concesso ad locum Deut. IV. 19. 20. illustrandum. 1746. w 4ce, k. 1, str. 34.

Acta Hist. Eccl. nos. temp. I 598. — Jocher 2497. Jagiell.

— Dissertatio philologico critica qua sententia Jo. Clerici de arte poetica Hebraeorum proponitur et illustratur 1744.

Acta Hist. Eccl. nos. temp. I 598.

— De Gymn. Gedan. consuetudinibus et iuribus actuum oratoriorum in Gymnasio nostro. 1757. Programma.

Ob. Acta Hist. Eccl. nos. temp. I 961. — Jocher 2165.

— De ludis secularibus Romanorum. 1754.

Programma gimn. Gdańskiego na jubileusz r. 1754. — Ob. Acta Hist. Eccl. nos. temp. I 968.

— Saecularis memoria Pacis Olivensis a civitate Gedanensi anno MDCCLX. celebrata nunc publicis sumptibus typis exscripta. Q. F. F. Q. S. Gottlieb Wernsdorfius Eloq. ac Poes.

p. p. in diem prid. non. Mai, huius anni 1760 solemnem panegyrim indicit, auctoritate mandatoque senatus in saecularem pacis Olivensis memoriam in Athenaei nostri acroaterio maximo religiose celebrandam, ad eamque obeundam Reip. Gedanensis illustres magnificosque proceres, optimates ac cives itemque eruditos hospites reverenter invitat ac iuvenum literis operantium utrumque coetum humanissime convocat. Gedani, IV non. Maji a. 1760. Gedani a Thoma Ioh. Schreiber. fol., str. 68.

Böhme Acta pacis Olivensis t. I cz. 2 str. 233. Gdań. miej.

— Jubel-Rede, welche zum Andenken des für nunmehr dreyhundert Jahren erfolgten Abfalls, der Provinz Preussen von dem Teutschen Orden und der Einverleibung derselben in den Polnischen Staatskörper, am Aschermittwoch des 1754sten Jahres im grossen Hörsaal des Danziger Gymnasii, von Hrn. M. Gottlieb Wernsdorff, öffentlichen Lehrer der Beredsamkeit gehalten und hernach dem Druck überlassen worden, nunmehr ins Teutsche übersetzt von J. A. T.[itio]. Danzig mit Schreiberschen Schriften gedruckt. (1754). w 4ce, k. 20 nib.

Tekst łaciński obacz saraz niżej. — O przedruku Jackowskiego z r. 1872 (wraz z mową Titiusa wypowiedzianą z tejże okazji) obacz w tomie XXXI str. 172 pod Titusem.

Porównaj: Caspari K. (1756).

Czartor. — Gdań. miej. — Tor. Kop.

— Oratio saecularis in memoriam Prussiae ante CCC. annos, excussa ordinis Teutonici dominatione a rege Poloniae Casimiro in fidem receptae ac regno spontaneo accessu junctae publice feria quarta Cinerum die XXVII Febr. A. MDCCLIV recitata a Gottlieb Wernsdorffio Eloq. prof. p. Gedani, typis Thomae Joannis Schreiberi Senatus et Athenaei typographi. (1754). fol., k. 1 i str. 70.

Z dwiema rycinami medali bitych na tę pamiątkę. Na końcu kantata J. Ch. Freilicha i wiersz Fryd. Kleina.

Mizler Acta 1755 str. 153. — Kurdybacha Stos. kult. polsko-gdań. (1937) str. 92

i str. 80 (tu reproduc. tyt.). — Askenazy Gdańsk a Polska 1923 str. 183.
Gdań. miej. — Krasin. — Uniw. Warsz. — Zieliń.

— Oratio adicialis de cognatione Spartanorum ac Judaeorum, Gedani habita, cum munus publicum linguas sanctas docendi d. 16 Jan. 1744. auspicaretur.

Acta Hist. Eccl. I 958.

— Oratio pro celebrando Jubilaeo Athenaei Gedanensis 1758.

Jocher 2166.

— Panegyryn oratoriam propter vicennalia S. R. Augusti III. et pacis urbi datae a sex Athenaei Gedanensis civibus die IX. Julii hora X. in auditorio Athenaei maximo solenniter celebrandam indicit ad eamque gratiose obeundam permagnificos Reipubl. consules ac senatores suppliciter corrogat, reliquos urbis optimates omniumque ordinum ac dignitatum viros Musarumque fautores humanissime invitat et Athenaei cives utriusque curiae amanter convocat Gottlieb Wernsdorffius eloqu. ac poes. p. p. Gedani, ex officina Schreiberiana. (1754). w 4ce, k. 4 nlb.

Czartor.

— Programma funebre post obitum Alb. Verpoortenii 1752.

Acta Hist. Eccl. I 961. Tamże o kilku innych takich jego „programach“.

— De religione non inventa fraudibus legislatorum. Programma 1764.

Jocher 2167.

— Viro magnifico generoso maximeque strenuo Gottlieb Gabrieli Weickmanno urbis primariae Gedanensis senatori solemniter creationis die d. XVIII. Martii 1756. rite renuntiatio, domino ac patrono suo s. d. ac de commentitia Gedani deditio praefatus eidem senatorium dignitatem officiose gratulatur Gottlieb Wernsdorffius eloqu. P. P. Gedani, ex officina Schreiberiana. w 4ce, k. 8 nlb.

Czartor.

(Wernsdorf G.). Gedicht an Gottlieb Wernsdorff, als er die Stelle eines Lehrers der Beredsamkeit übernahm. Danzig 1749. fol.

— Honor supremus quo obitum viri doctrina excellentissimi Gottlieb Werns-

dorff in Athenaeo Gedanensi Eloq. et Poeseos Prof. placida morte defuncti prosequuntur Rector et Professores. Gedani 1774. fol., k. 8. Krasin.

— ob. Eggebert C. (1747) — Gralath (1765) — Himarius (Oratio 1785).

Wernsdorfowa Bogumiła ob. Caspari Karol (Preussen 1754).

VERNULAEUS Nicolaus, prof. w Lovanium. Certamen Oratorium De Militari Gloria Inter septem Milites Hispanum, Germanum, Francum, Italum, Polonum, Belgam, Hungarum. Stylo Nicolai Vernulaei Publici Eloquentiae Professoris Louanij. [Tu winieta: ornament linearny]. Coloniae, Apud Iodocum Kalcovium, Anno M.DC.XLV. (1645). w 12ce, k. tyt., str. 60 i k. 5 nlb.

Ded. Ambr. Spinolae.

Mowa rycerza polskiego jest tu na str. 38. — Na końcu Judicium Caroli V i quaestiu calae.

Oratorski ten turniej był odprawiony w Lovanium III Idus Aug. 1622. Mowę rycerza polskiego wypowiedział Joannes Simonius Fleuricensis.

Wydanie to jest jednym z późniejszych; pierwsze musiało wyjść 1622 lub 3. —

Toż samo jest w zbiorze „Rhetorum“.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Kijow.

— Vtarczka Abo Sporka Krásomowska. O Rycerką Sławę, Między Siedmią Żołnierzow Hiszpańskim, Niemieckim, Franczyskim, Włoskim, Polskim, Niderlandzkim, Węgierskim. Przez sławnego Wernulaeusa ięzykiem łacinskim napisána. A od Iana Zedzianowskiego Náuk Mistrzá y Philosophiey Doktorá. Z Łacinskiego ięzyká ná Polski wiernie dla Szláchetnego Rycerstwa Polskiego przetłumaczona, Roku 1631. Teraz znowu w Roku 1642 ex M. S. eiusdem Interpretis Lvkasza Kvpisza w Druk podána. W Krakowie, W Drukárniey Krzysztofá Schedlá, I. K. M. Typ. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 56 (mylnie liczbowanych jako 46).

Na odw. herb Skarszewskich (Bróg) z wierszem — Dedykacja Stan. Skarszewskiemu podstołemu sand.

Jest to tłumaczenie powyższego retorycznego traktatu Vernulaeusa, w którym siedmiu rycerzy, każdy innej narodowości, walczą o pierwszeństwo w sławie rycerskiej: Hiszpan, Niemiec, Francuz, Włoch, Polak,

Niderlandczyk, Węgier. — Polak powołuje się na sławę Sarmatów, na zwycięstwa Konst. Ostrog. (wedle Cromerusa), na walki z Turkami, na Kosaków, na Jana Tarnowskiego. „Kto o rycerską sławę z Polaki zechce, niech broń a nie język ostrzy“.

Na str. 46—7: Rozsądek albo zdanie Karola V (o wojsku) — z odpowiedzią Polaków.

Po czym na str. 48 (mylnie oznaczonej cyfrą 39): Krótka nauka o stanie żołnierskim przez pytanie zebrana. Jest to 16 pytań: które rzeczy są potrzebne do wojny; jako na mięsniu hetm. zależy; jeśli miasta dobywać słuszna; jeśli kłeska może uodąć serca... itp. Zapewne jest to również utwór Vernulaensa.

Na ost. str. aproba Jakuba Ustiensis.

Maciejowski Piśm. III. — Tomkowicz Przyczynki (1912) str. 302. — Bandtkie Hist. dr. krak. str. 432. — Kot (jak niżej).

Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Warsz. powz. — Zieliń.

— *Dissertationum politicarum stylo oratorio explicatarum decades duae. Lovanii, typis Vrgenbroch 1646. w 8ce, str. 472 i 422.*

Dedyk. Christophoro palatino posnan. et Lucae de Bain Opaliński succamerario posnan. fratribus germania. Był ich profesorem w Lovanium.

Inne wydanie ob. niżej pod „Rhetorum“. — Tutaj jest zamieszczona na str. 87—94: Pro ser. Poloniae rege oratio.

Kot Rzeczp. polska 1919 str. 95.

Jagiell. — Warsz. powz.

— *Nicolai Vernulaei Historiographi Regii Et Publici Eloquentiae Professoris, Institutionum Oeconomicarum Libri Dvo. Qui Omnia Domesticae Doctrinae, seu Familiae regendae elementa continent Nunc demum Additamentis, id est, Scriptorum Testimonijs, Authoritatibus, Exemplis, & Documentis, quae instar commentariorum sunt, adornati. [Tu winieta: w ramie, przyozdobionej symbolami ewangelistów, księga. Nad nią szarfa z napisem Biblia Sacra. Na ramie napis Aperio, Sed Solvite]. Lovanii, Apud Ioannem Vryenbroch, Sub Biblijs. M.DC.XLIX. (1649). Cum Gratia & Priuilegio. fol., k. tyt. i k. 3 nlb., str. 98, k. 1 nlb.*

Dedykacja: Christophoro et Cas. Leoni Sapieha, Leonis Sap. Instit. Pisze w niej, że jest to dalszy ciąg Institutionum polit. et moralium. Wychwala ród Sapiehów zwłaszcza Lwa i Stanisława. Wspomina

Hier. Piestriskiego, morum et studii directorem.

Rozpoczyna zalecenie książki przez Puteana i Ant. d'Ave; potem o istocie i podziale ekonomii i cenzury oraz przywileju.

W pierwszej księdze rozbiera pytania: de natura familiae, de patre familias, de viro et uxore, de patre et matre, de forandis moribus puerorum, officia filiorum, de domino et servo. — Jest to raczej traktat moralny o ustroju rodziny, aniżeli ekonomiczny w naszym tego słowa pojęciu.

Księga II de acquisitione (opisuje różne zajęcia i zawody — o bogactwach i użytku z nich). Treści tej odpowiada podana na początku dzieła definicja: oeconomia est familiae seu domus recte administrandae scientia.

Jagiell (?) — Uniw. Warsz.

— *Rhetorum Collegii Porcensis Inelytae Academiae Lovaniensis Orationes... Pars I. Coloniae, 1645. w 12ce.*

Wydanie I z r. 1630. Było potem kilka wydań. Opisuje poniżej ósme:

— *Rhetorum Collegii Porcensis Orationes. [Na drugiej k. tyt.:] Rhetorum Collegii Porcensis Inelytae Academiae Lovaniensis Orationes, In tres Partes secundum tria causarum seu Orationum genera distributae. Sub Nicolao Vernulaeo Collegii Porcensis, & publico Eloquentiae Professore. Accessit Orationum Sacrarum Volumen singulare in Festa Deiparae Virginis & aliquorum Divorum. Editio Octava. Adjectum est in margine Artificiose Rhetoricum. [Tu ozdobnik]. Coloniae Apud Jodocum Kalcovium, Anno M.DC.LXIII. (1663). Cum Consensu Authoris & Privilegio. w 12ce, k. tyt. 2 i k. 10 nlb., str. 694.*

Dedyk. Ferdinando Paderb. episcopo i kilku innym dygnitarzom... przez bibliopole.

Po czym druga dedykacja autorska Senatowi Akad. w Lovanium, z datą 1630. — Wreszcie cenzura, wyciąg z przywileju i indeks.

Dzieło zawiera 3 części, tj. mowy generis demonstrativi, deliberativi, judicialis. Na końcu dodane są z osobnym tytułem (str. 403—694): Orationes sacrae Nicolai Vernulaei, których jest 25. — Liczbowanie stron często pomyłone.

Z mów polskich studentów, uczniów Vernulaensa, zawiera to dzieło:

- 1) Friderici et Alexandri Sapieha: Applausus gratulatorius Dno Nicolao Sapieha, pal. minsc. (na str. 12—19).
- 2) Lahodowski Alexandri: Panegyricus Sigismundo III Poloniae, Sveciaeque regi

(na str. 115—133). Zarazem Votum wierszem.

- 3) Krzywiecki Al.: Panegyricus Ill. D. Val. Alex. Kalinowski, generali totius Poloniae (str. 140—54).
- 4) Modliszewski Alb. Dunin: Dissert. de nobilitate. Orat. I (str. 190—2).
- 5) Niewarowski Georg. Fel. Consultatio an imperator seu belli dux esse debeat. Or. I suasoria (str. 249—56).
- 6) Niewarowski Paul. Oratio II suasoria (str. 256—63).
- 7) Kalinowski Adam. Oratio de imperatore (str. 291—305).
- 8) Kalinowski Georg. De consiliario (str. 305—19).
- 9) Kalinowski Mart. De Legato (str. 320—32).

Wszystkie mowy układał sam profesor. Są panegyryczne i retoryczne — wedle reguł podręcznika retoryki. Szczegółów rzeczowych nie zawierają. Takie same potrafilii układać nasi jezuici. Jagiell.

— Orationvm Rhetorum Collegii Porcensis Decades Duae cum Elogiis & miscellaneis. [Na drugiej karcie tyt.:] Rhetorum Collegii Porcensis Inclitae Academiae Lovaniensis Orationvm Partis Secundae Sive Dissertationvm Politicarvm Stylo Oratorio explicatum A Nicolao Vernvlaeo Historiographo Regio & publico Eloquentiae Professore, Decades Dvae. [Tu ozdobnik]. Leodii, Sumptibus Wilhelmi Kalcovii, Anno M.DC.LXXI. (1671). w 12ce, k. tyt. 2 i k. 4 nlb., str. 875.

Wyszło po raz pierwszy w r. 1646.

W tej drugiej części nazwiska rzekomych autorów (uczniów) nie są podawane. Z poloników notuję: 1) Na str. 134 Oratio (de gloria militari) poloni militis. — 2) Na str. 735 Miles cosacus polonus... in laudem Bouquoii. Jagiell.

— Panegyricus Aeternae Memoriae Et Famae. Venerabilis P. Fratris Ioannis Dvns Scoti, Doctoris Svbtillis Ordinis Sacri Fratrum Minorvm. Dictvs Et Dicatvs Ab ornatissimo viro ac Domino Nicolao Vernvlaeo S. Theologiae Licentiatio, & Publico in Academia Louaniensi, Eloquentiae Professore. [Tu winieta: ornament linearny]. Primum Lvgdvni 1623. Deinde Varaviae, Typis Ioannis Rossowski S. R. M. Typ: Anno Domini, 1632. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Dedyk. Gabrieli Treio, cardinali. — Na końcu cenzura z r. 1630 (dat. Coloniae). — Zawiera biografię Scota, opis jego pobożności i krótki wykład jego doktryny teologicznej (defensor conceptionis immaculatae).

Jocher 9408

Dzików — Krasin. — Ossol.

— Nicolai Vernvlaei Pvblicei Eloquentię Professoris Diius Stanislavs Tragoedia Sacra. Lovanii Typis Phil. Dormalij. c1610.C.XVIII. (1618). Cum gratia et privilegio. [Kartę tytułową wypełnia rycina: cokol przyozdobiony dwiema kolumnami i orłami. U góry na tle słońca postać grająca na harfie. Bokiem wsparte o kolumny postacie: po prawej stronie niewiasta, po lewej Merkury z kaduceuszem w ręce]. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 110, k. 1 nlb.

Dedykacja: Nicolao et Procopio de Granow Sieniawski... Nic. Vernulaeus. Tu wychwał Mik. Sieniawskiego, Stan. Kostkę, Odrowążów itp. Datow. Lovanii, idibus Martij 1618.

Rozpoczynają pochwalne wiersze profesorów i uczniów: G. Vleeschower, E. Charlier, Jan Czerwiewski, Aleks. i J. Lahołowski, Samuel Tarnowski.

Tragedia pisana wierszem składa się z 5 aktów. Sceny przegradzane chórami. Na końcu jest objaśnienie, że była odegrana in publico theatro iudis encenialibus. Egerunt in ea juvenes Collegii Porcensis alumni et studiosi. Wymieniono nazwiska grających, ale nie ma żadnego Polaka między nimi.

W tragedii występują oprócz króla i św. Stanisława: Krystyna, jej mąż Mescislaus, Mescio Boleslai filius, proceres conjuratores (Długossus, Cezimirus, Zembocius i inni), aulici (Stoleslaus, Stopoldus), król węg. Władysław. Zaczyna się tragedia od ukarania cudzołożnych żon. Biskup upomina króla za srogosć. Zatarg o Piotrowina i wskreszenie. Zabójstwo Stanisława i spisek możnych. Król ucieka na Węgry (akt V). — Widoczny więc wpływ Kromera lub innego z kronikarzy. — O Długoszu musiał wiedzieć, skoro jedna postać nosi imię Długossus.

Całość ma formę dramatu humanistycznego, ale z tendencją religijną.

(Załoski Conspectus legum 1714 nr 633. — Trębicki w Bibl. Warsz. 1843 tom XII str. 319. Czartor.

— ob. Starowolski Sz. (De claris oratoribus 1628).

Kot Rzeczp. 1919 str. 252. — Kot Stosunki Polski z Uniw. Lowańskim 1927.

VERNY (De) Gabriel Antoni, wicehrabia. [Prozba... o indygenat]. fol., 1/2 ark.

Veronensis Justus ob. Borek Mich. (1638, 1674).

Veronensis Candidus ob. Szczuka Stanisław.

VERONIUS Piotr, student kol. pozn. Epithalamium quod in celeberrimas nuptias Illustr. et Magnif. conjugum Domino D. Andreae Rusocki a Łasko et Dn. D. Sophiae Grzymultovvska, nobilissimae filiae Magnif. Dn. D. Joannis Grzymultowski Castellani Bigdos. (sic). Petrus Veronius studiosus Collegii Posnaniae. Posnaniae In Officina Joannis Wolrabi. Anno D. 1611. w 4ce, k. 8.

Na odwr. tyt. herby i czterowiersz łac. Dedykacja Andrzejowi Rusockiemu. Po czym wiersze łacińskie. Kórnik.

VERONIUS Franciszek. Secretio eorum quae sunt de fide catholica, ab iis quae non sunt de fide in controversiis plerisque hoc saeculo motis secundum regulam fidei ab Francisco Veronio Stae Theol. doctore antehac compilatam, ab omnibus sorbon: DD. approbatam, nec non ab universo clero gallicano receptam, ex ipso concilio Tridentino et praefata regula compendiose excerpta. Leopoli, typis Viduae Josephae Piller 1781. w 8ce, str. 119 i k. 2.

Drohob. — Ossol. — Uniw. Warsz.

Verordnung wegen der auff Befehl in den Hertzogthüern Bremen und Vehrden am 22. Februar 1704. Jahr auszustellenden Celebrirung eines solennen Danck-Fests über Beystand wider den König in Pohlen in nächst verwichenem Feldzuge befochtenen treffl. Sieg und die Eroberung der Stadt Thorn. Stade (1704). w 4ce, k. 8.

— des westgal. Landesguberniums für Feuerlöschung... ob. Kraków (1796?).

— wegen der Circulation der spanischen Piastres (1794)... ob. Fryd. Wilhelm.

Również inne „ustawy“ zwane (Verordnung), wydane w tym czasie dla ziem polskich ob. pod imieniem monarchów.

— wegen des Wechselrechtes (1775)... ob. Ustawienie praw wexlowych.

— ob. August II (1709) — Auszug (Koeffil, für Galizien 1787, 1795) — Circular Verordnung.

Verordnung, Verordnungen für die Stadt Danzig ob. August III (für die Königl. Stadt. po łacinie i po polsku) — Gdańsk (1635 i nast.).

VEROSPIO. Decisio s. Rotae Romanae coram R. P. D. Verospio in causa Cracovien. praepositurae s. Floriani. Mercurii 28 Junii 1651. Romae, typ. Cam. 1651. fol., k. 2.

Cum Stan. Jurkowski et Sigis. Grigierowicz. Jagiell.

— Verospio Cracovien. 'praepositurae. Veneris 24 novembris 1651. Romae, ex typographia Rev. Camerae Apostolicae, 1652. fol., k. 2.

Cum St. Jurkowski et Sig. Grigierowicz. Jagiell.

— ob. Bajer Jan Czesław (Congregatio 1644) — Naldus Joannes (1650).

WERPECHOWSKI Bartłomiej (pseudonim) na Starych Werpechach. List JP. Bartłomieja Werpechowskiego Obywatela Woiewództwa Podlaskiego. Do JW. Rzewuskiego Hetmana Polnego Koronnego, z okazji Pisma Jego względem Sukcesyi Tronu. (1790). w 12ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Pisze, że odnalazł w szafie list ks. Mably'ego do kuchm. Wielhorskiego i tu go dołącza. List ten jest odpowiedzią w sprawie zachowania wolności narodowych. Następstwo tronu ma za cel zapobiec zamieszaniu bezkrólewów i intrygom. Zwalcza elekcję. Broni uniwersału marszałków sejmowych. Datowane w Starych Werpechach 15 stycznia 1790.

Po czym: List Mably'ego (na 8 kartkach); list ten oświadcza się za dziedzictwem tronu. Wyjęty jest z dzieła Wielhorskiego (ob.).

Bentkowski II 102. — Szykowski Myśl J. J. Rousseau'a str. 68. — Pilat Literatura polit. str. 132.

Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wileń

WERPECHOWSKI Szymon (pseudonim) na Nowych Werpechach. Odpowiedź na List Jmci Pana Bartłomieja Werpechowskiego, na starych Werpechach przez JMCI Pana Szymona po Kazimierzu na nowych Werpechach Werpechowskiego Dnia 30. Stycznia 1790. Roku. w 8ce, k. tyt., str. 22.

Na odwr. cytat z Platona (quis vir bonus est? ...)

Tłumaczy wyjazdem hetmana Rzewuskiego, że za niego odpowiada. Ka. Mably był w monarchicznym rządzie urodzony i wyedukowany, dlatego broni sukcesji. Trzeba spojrzeć na Bastylię i na Niderland. Bezkrólewie nie było winne rozetrzaniu kraju, ani uchwałą Sejmu r. 1717. Nie narzekajmy na bezkrólewia, samiśmy kraj utracili. Można by zresztą pomyśleć o ulepszeniu elekcji. Odayła go do pism „O polepszeniu elekcji“ i „Przeciwko tym“... Autorem tych obu pism był Feliks Trojanowski (ob. tom XXXI 331); toteż zapewne on kryje się pod pseudonimem Szymona Werpechowskiego? Trojanowski powtórzył zresztą w tych pisemkach projekt kuchm. Wielhorskiego (ob.), choć go nie wymienia.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Ossol. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

VERPOORTEN Albertus Menon. Analecta ad libros symbolicos... Gedani, Schreiber, 1743. w 4ce, k. 2 i str. 156. Uniw. Warsz.

— Commentatio de G. L. Seidenbecheri vita et institutis, cum hypomnematate de origine opinionis chylasticae. Gedani 1739. w 4ce.

— Primitiae Gedanenses. Gedani apud G. Marc. Knochii. 1736. w 4ce, k. 4. i str. 118. Uniw. Warsz.

(**Verpoorten A. M.**). Abend-Musik d. in Dantzig Studirenden als Verpoorten z. Rector am Athenaeo bestellt worden. Danzig (około 1750). w 4ce.

— Programma invitationis ad exequias Alberti Menonis Verpoortenni. Danzig 1752. fol.

— Trauer-Gedicht auf... Albert Meno Verpoorten. Danzig 1752. fol.

— ob. Freislich J. (1752) — Schleichher (1744) — Wernsdorf Theophil (Programma funebre 1752) — Ziesemer Joan. Jacob (De creatione).

VERPOORTEN Wilhelm Pawel. Senatus Gedanensis auctoritate Philosophiam docendi provinciam in Athenaeo Gedanensi D. M. Carolo Gottlieb Strausio juventutem peramanter convocat. Gedani. 1774. fol., k. 6. Krasin.

— Felix reintegratio Collegii Professori in Athenaeo Gedanensi. Gedani, 1789. w 4ce.

(**Verpoorten Guil. P.**). Memoria Guilielmi Pauli Verpoortenni. Danzig. 1794 w 4ce.

Verrichtung Chur-Brandenburgischer an d. Königl. Mayestat v. Schweden abgelassener Gesandtschaft, woraus zu ersehen, wie wunderlich man dieselbe getractiret u. abgewiesen, weil sie vom Friede sprechen, u. Seine Churfürstl. Durchl. mit Schweden gegen Polen in vorige Kriegeshändel nicht wieder einlassen wollen. Hamburg 1658. w 4ce, str. 51.

VERRIÈRE P. Discours prononcé dans la grande salle des cadets de Vilna lors de l'installation de ce corps. 1799. w 4ce.

VERRON Mikołaj, S. J. Neuvaines où l'honneur des Saints de la Compagnie de Jesus... S. Stanislas Kostka... Paris, 1792. w 4ce, str. 432 (z portretem).

VERRONIUS Sebastian. Chronica ecclesiae et monarchiarum. Friburgi 1599. w 4ce, str. 634.

Jest tu m. i.: Historia regum Poloniae.

Vers D'Un Gentilhomme Galicien. (r. 1791). w 8ce, k. 11 nlb.

Bez osobnego tytułu. Na pierwszej stronie wierszyk dedykacyjny: A Son Exc. le baron de Martini.

Rozpoczyna: Avis de l'editeur français. Tu wychwała wartość wierszyków. Podnosi zalety nieśmiertelnego Leopolda, którego tak uwielbia patriotyczny autor galicyjski. Nazwisko wydawcy franc. nie jest podane.

Zawiera wierszyki (nader nieudolne) na cześć Leopolda (z r. 1781), na cześć rodziny, o obfitych zbiorach w Galicji, o redukcji odbytej w Wiedniu z udziałem cesarza, impromptu skomponowane na tej redukcji, o locie Blancharda, wierszyk do ks. Kaunitza, o cesarzu Józefie II, wiersze do hrabiów Brygido z r. 1781. — Kończy wiersz: Les adieux à Vienne faits par un gentil homme galicien, ce 30 Mars 1791... oraz Envoi à princ. de Lichtenstein. Autor (o ile Polak) był wyzuty z wszelkiego patriotyzmu polskiego i widocznie kontaktu ze społeczeństwem polskim nie posiadał.

Jagiell. — Ossol.

VERSCH Daniel Gottlieb. Dissertatio juris ecclesiastici de non vocandis ad sacrum ministerium. Praeside S. F. Willenberg d. 23. Ianuar. 1717 ventilandam

proponit Daniel Gottlieb Versch. Gedani, typ. I. Z. Stol. w 4ce, str. 12 lb.

Kraśni.

Versificandi ars ob. Bebelius (1537)

— Versus — Wiersze.

Versificatio ob. Ecchius V. (De arte

1515—1539) — Hegendorphinus (Stichologia 1544) — Hutten (1525) — Sabinus Fulvius (1532).

Versio der Rede (1697)... ob. August II.

Version du traicté (1706)... ob. August II.

Wersoccy ob. Skarzyńscy.

VEVSOR (Versoris) Johannes, prof. w Kolonii, dominikanin († 1480?). *Exercitium Noue Logice... Quaestiones mag. Versoris* (1499, 1511). w 4ce.

Ob. tom XVII 178.

Prantl Geschichte der Logik IV 290.

— *Exercitium Veteris Artis... Mag.*

Joh. Versoris super veteri arte Quaestiones in leuiorem modum (1504). w 4ce.

Ob. tom XVII 180.

— *Liber posteriorum Analectico-rum... Quaestiones magistri Joh. Versoris* (1499). w 4ce.

Ob. tom XVII 180.

Wisłocki Incunabula (1900) str. 541.

— *Questiones librorum de anima magistri Johannis versoris Ad impensas honesti viri et ciuis Cracouiensis domini Johannis Haller per magistrum Johannem Glogouiensem alme universitatis studij Cracouiensis maioris collegij collegiatum pro iuniorum in philosophie studijs institutione ad laudem dei feliciter resolute.* [Na końcu:] *Expliciunt questiones librorum de anima magistri Johannis versoris ad impensas honesti viri & ciuis Cracouiensis domini Johannis Haller per magistrum Johannem Glogouiensem alme vniuersitatis studij Cracouiensis maioris collegij collegiatum pro Juniorum in philosophie studijs institutione ad laudem dei feliciter resolute.* Impressum Metis per Casparum hochffeder Anno domini Millesimo quingentesimo primo. (1501). w 4ce, k. tyt. i k. 242 nlb.

Obacz w tomie XVII 183.

Jest to komentarz Versora do Arystotelesa, ale dopełniony przez „resoluciones“ Glogowczyka (druk. większymi czcionkami) w duchu tomistycznym.

Egzemplarz Akad. był niegdyś własnością Jacobi de Iślza i jest silnie glosowany na podstawie wykładów (zapewne samego Glogowczyka).

— ob. Glogoviensis (w. t. XVII).

Inkunabuły pism Versora, znajdujące się w Bibl. Jag., omawia Wisłocki Incunab. typogr. (1900) str. 541—6.

Stosunek najstarszych wydań dzieł fizycz. Versora (obcych) między sobą bada Al. Birkenmajer *Die Wiegendrucke der phys. Werke Joh. Versors* 1923 (odbitka z „Bok och Bibl. Studier Isak Collijn“ 1923).

Rękopisy Versora w Bibl. Jag. obacz: Wisłocki Kat. rękop. nr 908 i pass.

O przeróbkach Glogowczyka z prac Versora mówią: Pilat-Kossowski *Hist. liter. pol. tom I cz. II str. 163—5* — Morawski *Hist. Uniw. Jag. II 157*.

(Verstand). Der Polnisch Verstand [Herb Gdańska z koroną u góry]. In der Melodey, Magdeburgk halt dich feste, du wol gebewtes, etc. M.D.LXXVII. (1577). w 8ce, k. 4.

Zaczyna się od wyrazów: „Hort zu, was will ich singen, was will ich heben an, von dem Polnischen Gesinde...“ — Obejmuje strof 23 po 7 wierszy.

Jest to wierszowany paszkwil przeciw Batoremu i Polsce z okazji wojny z Gdańskiem. O małej wartości tytułu szlacheckiego polskiego (Schlachtwitz). O nieobyczajności w Warszawie: Zwar wenn sie recht besoffen seyn, So hauen sie auch tapffer trein, Und spalten sich die Backen, Denn sonst geschiehet solches nicht, Den Polen sitzet wie man spricht Ein H — — — in dem Nacken.

Przedrukował i omówił Bolte w *Altpr. Monatschrift* XXV 333—8 (obacz też XXVI 158—60 i XXVIII 639). — Również Arnold *Gesch. der Polenliteratur* 1900 str. 260. Bibl. miej. w Zittau.

Versuch über die schles. Geschichte (1777) [oraz: *Versuche* 1776] obacz Pachaly F. W. (w t. XXIV 9).

— über die polnischen Nackenschläge. Danzig, 1755. w 4ce, k. 15. Gdań. miej.

— ob nicht aus der Geschichte ältrer Zeit der wahre Ursprung des Ansehens der Polnischen Reichsstädte in und ausserhalb Deutschlands könne ausfindig gemacht worden. Thorn, ge-

druckt bey Chr. Fried. Kunzen Gymn. Buchdrucker. w 4ce.

Bandkie Hist. dr. Kr. Pol. II 168.

— einer Geschichte der poln. Revol. (1796)... ob. Woyda K.

Versuche der Naturforschenden Gesellschaft in Dantzig. Erster Theil. [Turycina: szpaler w perspektywie, przybrany po obu stronach wazonami kwiatów. Z lewej strony w rogu: Jan Schenk sculp. 1747]. Dantzig, 1747. gedruckt in der Schreiberischen Buchdruckerey. w 4ce, k. tyt., str. VII i 600, tablic 8.

Zweyter Theil mit Kupfern. [Turycina jak w pierwszej części]. Dantzig und Leipzig, 1754. in Lankischens Buchhandlung. w 4ce, k. tyt., str. VIII i 558, tablic 6.

Dritter Theil mit Kupfern. [Turycina jak w pierwszej części]. Dantzig und Leipzig, 1756. in der Rengerischen Buchhandlung. w 4ce, k. tyt., str. VIII i 559, tablic 5.

Część III dedykowana H. von Ocieszyno Brühlowi. Po czym przedmowa, w której powiedziano, że prace Towarzystwa cieszą się poparciem wielu biskupów, książąt i hrabiów w Polsce. Podano też listę zwyczajnych i wolnych członków.

Trzy te części tworzą zbiór prac wydanych przez Przyrodznawcze Towarzystwo Gdańskie. Należało do niego (w latach 1743—56) 32 osób; z Polaków tylko pastor Paweł Świetlicki. Z innych osób wybitniejszych: Christ. Hanow. D. Gralath, J. Klein, N. Gerlach, Chr. Sendel, H. Kühn, Lursenius, G. Reyger i inni. — Oni też byli przeważnie autorami pomieszczonych tu rozpraw.

Rozprawy obejmują zakres zoologii, botaniki i ogrodnictwa, mechaniki, optyki i fizyki, techniki, meteorologii, astronomii. Kilka rozpraw poświęcił Gralath elektryczności. Cytuje Nolleta, Muschenbroecka, Winklara, bardzo często Philosophical Transactions.

Wszystkie powyższe rozprawy bywają oparte bądź na własnych doświadczeniach, bądź na obfitej literaturze francuskiej, a zwłaszcza angielskiej, z zakresu nauk przyrodniczych. (Przyrody polskiej nie uwzględniono). Mimowoli nasuwa się porównanie ze stanem nauk o miedzę i — westchnienie.

Mitzler Acta liter. 1753 str. 45. — Smoleński Pisma histor. II str. 6—7. — Powstaniem i stosunkiem towarzystwa do Polski zajął się święcisz Ł. Kurdybacha Stosunki kulturalne polsko-gdańskie 1937. Na str. 52 i 59 mówi o stosunku Brühla

i Załuskiego do Towarzystwa. Na str. 63 o stosunku J. A. Jabłonowskiego. Na str. 77 o stosunku innych magnatów polskich i króla. — Całość dziejów Towarzystwa opracował Schumann Geschichte der Naturforschenden Gesellschaft in Danzig 1893.

Por. w tomie XXVII str. 54. Sammlung der über Jabl. Aufgaben... (1767). — Również w tomie XV 45: Bestimmung der Länge (1772).

W r. 1778 próbowano wskrzesić wydawnictwo pod tytułem: Neue Sammlung von Versuchen und Abhandlungen der Naturforschenden Gesellschaft in Danzig, I. Danzig, 1778. w 4ce.

Zdaje się, że Warszawskie Towarzystwo Fizyko-Chemiczne (ob. tom XII 5 pod Abhandlungen oraz tom XXX 116 pod Uwagi) założone było na wzór gdańskiego.

Czartor. — Gdań. miej. — Krasień.

Versus ob. Auratus J. (1573) — Copia — Ecchius Valent. — Huniadinus (Iugubrus 1588) — Janowski Fr. Am. (lyrici 1786) — Mancinellus Antoni (1513) — Versificatio.

Vert-Vert ob. Gresset I. (1779).

Wertemberg ob. Wertheymber

Vertheidigung des alten Glaubens wieder den Verfasser der Erforschung der Warheit. Dantzig. 1683. w 8ce.

Jocher 3265.

— ob. Gehema Abr. (Apotheker 1690) — Kreutzer K. (Nothwendige 1651) — Lengnich (1761) — Wilkins Joh. (Copernicus 1713).

WERTHER, poseł Augusta II. Expositio rationum detentionis principis Jacobi exhibitae statibus Imperii in comitiis Ratisbonae per regis Poloniae ablegatum comitem de Werther. (1704). w 4ce.

— Sacrae Regiae Poloniarum Majestatis Manifestatio contra Conventiculum Varsaviense à Cardinale Radziowvsky, Regni Poloniae Primate, ejusdemque asseclis, perfidè & contra jura Patriae, consarcinatum & coactum, exhibitae S. Rom. Imp. Statibus in Comitiis Ratisbonensibus, per Reg. Pol. Maj. & Serenitatis Electoralis Saxoniae... ablegatum... Comitem de Werther. Anno 1704. w 4ce, k. 4.

Zdaje się, że wyszło też po niem.

Król. w Sztok.

(**Wertheymber Józef Dawid**). Odpowiedź Żyda Weythembera Dworów Cesarskiego y Bawarskiego Faktora na podane przeciw iemu Przełożenie Sprawy od J. O. Xiążęcia Jmci Sapięhy Woiewody Połockiego, Hetmana Polnego W. X. Litt. fol., k. 8.

Egzemplarz zdefektowany, brak końca.

T. P. N. w Poznaniu.

— **Petita** Od Józefa Wertheymbera Dworów Nayiasn: Cesarza y Elektora Bawarskiego Faktora usprawiedliwiająca Sprawę tegoż Wertheymbera od zarzutów J. O. Xcia Woiewody Pol: Hetmana Polnego (Al. Sapięhy), iasne teyże sprawy przekonania y dowody, mocą powagi, nie zaś konwikcyi tłumiących. fol., k. 6.

T. P. N. w Poznaniu.

— **Summaryusz** Documentow Ze strony Józefa Dawida Wertheymbera Faktora Dworu Nayiasniejszego Cesarza Jmci y Elektora Bawarskiego w Sprawie z Jaśnie Oświeconym Xięciem Jmcią Alexandrem Sapięhą Woiewodą Połockim Hetmanem Polnym na Kommissyi ex Sancito odprawiającej się mianey złożonych (po r. 1774). fol., k. 2.

T. P. N. w Poznaniu.

— **Wzmianka** o sprawie J. O. Xięcia Jmci Woiewody Połockiego Hetmana Polnego Wielkiego Xięstwa Litewskiego z okolicznościami podanego przez Żyda Weytembrya Projektu, który być przyjętym niepowinien, ile Prawo przez naturę swoją krzywdzić nikogo nie może. fol., k. 1.

T. P. N. w Poznaniu.

— ob. Sapięha Aleksander (tom XXVII 87).

Wertograd duszewyi, sirecz Sobranie i soczinenie molitw ispowiedatelnych i błahodarstwennych błazennej pamiaty inokom Fikarein Swiatohorcem. Wilno, w tipografii Monastyrja S. Ducha. 1620. w 4ce, k. 2 i 140.

Joher 7117. — Kraszewski Wilno IV. —

Karatajew Opisanie (w Sborniku otd. rusk. jaz Ak. N. XXXIV 1833) str. 359 podaje dokładniej tytuł, biblioteki i literaturę.

Vertoogh (Waerachtigh), Van't gene tot Hamburgh den 21 Juny oude... 1656. fol., k. 1.

Z drzeworytem przedstawiającym jakieś widowisko na scenie i pierwszy szereg widzów teatralnych. Jest mowa i o Polsce (Speel, de eene party was Koninck van Sweden, de andere.. van Polen). Druk po jednej stronie.

Jest też wzmianka o Kromwelsu.

Gdań. miej.

— aen den Keyser door eenen Expressen van den Koninck van Polen; op't subject vande gepretendeerde Trouweloosheyt vanden Keur-furst van Brandenburg. Tegens den welcken dat Hy versouckt den Oorloch gevoert te hebben. 1657. w 8ce, k. 4.

Jest to list posła polskiego A. Moskorzewskiego do cesarza o zdradzie elektora brandenburskiego. Prosi o wypowiedzenie wojny elektorowi. List ze stycznia 1657. Zaś Ferdynand II umarł 2 lutego

Ob. Expositiones — Moskorzewski A. (w tomie XXII str. 590).

VERTOT Aubert René, ksiądz (ur. 1655 † 1735). Historya Rewolucyi Zaszłych w Rządach Rzeczypospolitey Rzymskiej. Przez Jaśnie Wielmożnego Jmści Páná Jana Fryderyka na Kodniu Sapięhę Kanclerza Wielkiego W. X. Lit: Stárostę Brześciańskiego, Po Polsku Wyłożona. [Tu ozdobna linia] w Warszawie w Drukarni J. K. Mości Kol: Soc: Jesu. R. P. 1736. fol., k. tyt. i k. 1 nlb., str. 446, k. 1 nlb.

: Na odw. herb Chodkiewiczów i dwa dwuwiersze. Dedyk. Adamowi Chodkiewiczowi, wojew. brześciańskiemu... od Wawrzyńca Bęklewskiego, kanonika smoleńsk. Mówi w niej Bęklewski (wydawca), iż w r. 1728 miał w szkołach warsz. honor edukacji Chodk.; wówczas to Jan Sapięha (teraz kanclerz W. X. L.) powierzył mu ten swój przekład. — Wychwała ustrój Polski, gdzie ordo equestris doziera senatu, a senat strzeże całosci praw. Dat. w Kobryniu 3 Jan. 1736.

Dzieło składa się z przedmowy (o ufundowaniu i upadku rzeczypospolitej rzymskiej) i z 14 ksiąg, które idą do str. 432. Przed każdą księgą obszerny argument czyli streszczenie. Jest to oparte na źródłach przedstawienie dziejów rzymskich od Romulusa do Cezara Augusta. Cytuje wciąż na marginesach Liwiusza, Wal. Maks., Polibiusza, Plutarcha i innych dziejopisarzy rzym. — Jako przyczynę upadku Rzymu uznaje zniewieściałosc, zbytek, złe obyczaje.

Tłumacz używa chętnie słów obcych np. szarża (zam. godność), sedycja, klarygować, manutencja, dezobligować itp.

Od str. 434 idzie: Memoriał przysłany z Anglii od I. Pana Stanhope... i Respons Xiędza de Vertot... 1 Decembris 1719. — Stanhope prosi o wyjaśnienie pewnych szczegółów co do ustroju Rzymu (o dyktatorze, o przystępie do senatu), a Vertot daje odpowiedź zarówno na te, jak i na inne nadsyłane mu pytania.

Wreszcie na ost. k. aprobatą biskupa Stan. poznańskiego, w której Hosjusz porównuje to dzieło do prac Puteana i Moreta (sic) i nazywa je „niewyestymowanym“. Kończą liczne omyłki.

Bentkowski II 789. — Jocher 819.

Chrept. — Czartor. — Drobob. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Historia o Rewolucyi Królestwa Szwedzkiego y Duńskiego po polsku wyłożona (1701, 1752, 1756)... ob. tom XVIII str. 219 (Historia).

Tłumaczem miał być wojew. Jan Jakub Potulicki, tak przynajmniej twierdzi Nieścieki. — Nie jest to wierne tłumaczenie, ale jakaś przeróbka podobno z Vertota, i dlatego zamieszczono pod „Historia“. — Stosunek do pracy Vertota nie jest dotąd ustalony.

Jensen Svenska Bilder 1904.

— Historia Rewolucyj Portugalickiej. z Francuskiego na Polski język Przełożona. Roku 1753. [Tu winieta: w ozdobnej ramie orzeł, u góry wstęga z napisem: Post Fata Resurgo]. w Wilnie w Drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow. w 8ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 280.

Dedykacja: Aleksan. Sapieżie, obranemu wojew. połockiemu. Tu mówi, że Sapieha już w ósmym roku życia miał przemowę do króla. Wychowywał się u stryja biskupa. Tłumacz, podpisany X. J. Ł. K. K. W., głosi jego pochwałę.

W egz. bibl. Pawlik. rozwiązano te cyfry jako X. Ign. Łopaciński. — Natomiast Janocki Lexicon II 490 mówi, że przekładał Jan Łopaciński. — Bentkowski II 790 nazywa tłumacza Jackiem. (Być może, że Bentkowski nazwał go Jackiem, ponieważ tenże znany jest jako tłumacz i pisarz). Ale najprawdopodobniej przekład Ignacego Łopacińskiego.

Jest to ten sam przekład, co w następoj edycji, tylko że tam dodano na początku str. 1—40, zawierające opis geograficzny Portugalii. W tej zaś edycji jest także na początku „opis“, ale nader sumaryczny (str. 1—2). Także przedmowa do czytelnika jest tu i tam różna (choć w treści podobna).

Jagiell. — Ossol. — Pawlik.

— Opisanie Królestwa Portugalii Y Historiya Przednieysze w sobie Państwą tego dzieie Y Kilku wiekow rewolucyje Zamykająca Z różnych pisarzow Mianowicie z Sławnego Francuza Jmieniem L'Abbe de Vertot, Zebrana Y Dla pożytku Narodu Polskiego Wydana W Lublinie. [Tu linia]. W Drukarni J. K. M. Ci Soc. Jesu. Roku Páńskiego 1754. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 267.

Rozpoczyna przedmowa do czytelnika, gdzie tłumacz pisze: „Nigdzie bardziej wypoleować nie można dowcipu, nigdzie lepszej do sprawowania Rzeczp. nie można zebrać rady, jako uważając postronnych narodów rewolucyje“.

W części I (str. 1—38) dodany jest opis geogr. Portugalii (zdaje się wzięty „z różnych pisarsów“, a nie z Vertota). — Od str. 39 idzie: Historia rewolucyi portugalickiej.

Opowiadanie dziejów rozpoczyna się od r. 1557 i sięga po r. 1683. — Na str. 222 obszerna opowieść o Gasparze Perez de Gusman, księciu Med. — Głównie miejsce zajmują spiski, intrygi, bunt, sądy i kary. Dzieło ma przez to charakter na pół beletryzyczny. Język gładki.

Czart. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

Vertrag im Funftzehnhundertenn vnd Fünffundzwaintzigsten Jare, der Landt Preussen halben, zwischen Künig Sigmunden vonn Poln vnd Margraue Albrechten von Brandenburgk, etwan Hochmayster Teutschs Ordenns, vffgericht. Vnnd durch vnsern Allergenedigsten Herren denn Römischen Kayser, im Fünfftzehen hundertenn vnd Dreysigstennn Jare vffgehabenn vnd vernichtiget. (1530). w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Cesarz Karol V oświadcza, że Walter von Cronberg, administrator urzędu W. Miistrza, przedłożył mu odpis układu między książętami brand. z linii Hohenzollernów (Jerzy, Fryd.) a królem Zygmuntem i ks. Albrechtem (z 8 kwietnia r. 1525). — W układzie tym jest inserowana umowa lenna między Albr. a Zyg. z r. 1525. — Obaj książęta brandenburscy posiadli teraz cesarza, aby ten ich układ sechciał „in bester Form zu cassiren und zu widerrufen“. Cesarz czyni to „mit unser Kaiserlichen macht vollkommenheit“. — Dat. Augsburg 14 Novembris 1530.

Zawarty tu przekład niemiecki umowy lennej jest przedrukowany w dziele Schütza (Historia 1592). — Przedrukował go też Balzer w Corpus juris Polonici IV nr 46.

Acta Tomiciana XII 367. — Joachim Die Politik des letzten Hochmeisters (1895) III nr 227.

Porównaj: Zygmunt I.

Wierzbowski III 2143.

Czarn. — Gdań. miej. — Ossol.

— (Stummdorfscher) ob. Formula.

Verulanus Sulpitius Jan ob. Sulpitius (De moribus puerorum 1533).

VERUS Lucius (pseudonim). Equus Effrenis Fallax ad Salutem, Psal. 32. In Stabulo Epicuri enutritus, Pluralitati Uxorum adhinniens, Samuel Fridericus VVillenberg, Doctor Juris, atq; simul Professor, In Auditorio Athenaei Gedanensis. Polygamiae simultaneae Propugnator. Ex merito castigatus & infrenatus, A Lucio Vero Theologo Romano-Catholico. Anno Domini M.DCCXV. (1715). Cum Superiorum permissu. w 4ce, k. tyt. i k. 18 nlb.

Na odwr. tyt. anagramaty z nazwiska Willenberga (ubliżające mu) z dopiskiem: Conveniunt rebus nomina saepe suis. — Potem Praefatio ad lectorem pełna inwektyw przeciw Will. i wzywająca Magistrat Gdański, aby usunął tego equum et mulum, farentem Veneris bellum.

W dalszym ciągu przytacza autor 12 tez Willenberga dotyczących poligamii. Wedle nich poligamia successiva nie była nigdy jure prohibita (chodzi o to, że wdowiec i wdowa mogą się żenić powtórnie) — ale i poligamia simultanea (małżeństwo z kilku żonami naraz) nie jest jure naturae vetita. Celem małżeństwa jest płodzenie dzieci, a temu się poligamia nie sprzeciwia; stąd zna ją wiele narodów (Izraelici, Prusacy). Także i verbum divinum (Biblia) nie potępia jej.

W przeciwstawieniu do tej tezy i dalszych z niej wysnutych, pisemko niniejsze zwalcza prawowitość poligamii. Zarówno z prawem natury jak z wolą Boga nie jest ona zgodna. Autor przytacza mnóstwo powag teologicznych i prawnych. Quid est Willenbergel totus es in mulierum amoribus... Causae vestrae adstipulator protoplastes vester Lutherus... Doctor Will. equus est et mulus... itp.

Lucius Verus musi być pseudonimem jakiegoś duchownego, najpóźniej jezuitę? Ossol. — Uniw. Wileń.

Verweis des Schulmeisters... ob.

Wernick.

Vervesius Daniel, nauczyciel Morskich ob. Brzeznicki Waw. (1560).

WERWING Jan (Jonas). Konung Sigismunds Och Konung Carl den IX:

des Historier, Uti hwilka beskriwres Sweriges Rikes då warande oroliga tilstånd, samt dess med Dannemarek, Pålen och Ryssland förda krig, Sammanskrefna Af Jonas Werwing Och nu af des handskrift i allment Tryck med korta Anmärkningar och et omständeligt Register Utgifna Af Anders Anton von Stiernman. Förra Del. Stockholm, Tryckt hos Lorentz Ludwig Greifing, på des egen bekostnad, År 1746. w 4ce, k. tyt. i k. 17 nlb., str. 470, k. 38 nlb., i rycina

Rycina ta jest to portret Zygmunta III (cm 17 × 29): król na koniu, w kapeluszu z piórami, w pancerzu, podparty na buławie, na lewej ręce szarfa.

Po czym przyw. króla Fryd. z r. 1744 (mówi, że praca oparta na arch. państw.). —

W przedmowie omawia wydawca Stiernmann druki i rękopisy (m. i. Acta et scripta, Lubieńskiego Profectio, Typotius, Piasecki, Bericht Łaskiego itp.).

Opowiadanie Werwiga siega od r. 1544—1599. — Kończy je obszerny Register.

Po czym część II pt.:

Konung Sigismunds... Historier... Senare del. Stockholm, Tryckt hos Lorentz Ludwig Greifing. på des egen bekostnad, Ar 1747. w 4ce, k. tyt. i str. 238, k. 21 nlb.

Z dedykacją wierszem do K. G. Tessina. — Obejmuje lata 1600—1611. — Na końcu epitafulum wiersz. Karolowi IX i rejestr alfabetyczny.

Wreszcie:

Bilagor Til Konung Sigismunds Och Konung Carl den IX: s Historier. Stockholm, Tryckt hos Lorentz Ludwig Greifing, Ar 1747. w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str 272.

Są to dokumenty z lat 1587—1604, na które się autor w tekście powołał.

Ob. Finkel-Maleczyński Bibl. 2 nr 10853.

Ākad. — Czartor. — Jagiell.

(**Werwigia**). Epicedia Venustissimae, omnique Sexus sui Virtutum genere ornatissimae Virgini, Agneti Werwigiae, Nobilis, nec non Praestantissimi atque Literatissimi Viri Dn. Basili Werwigii, Civis Vratsl. ac Jurium Practicæ solertissimi, uti et Nobilissimae Matronae, Annae Guthweiniæ, et nobiliss. Kuersteinorum et Steinkelleriorum Familiis oriundae, Filiae Unicae, juxta Dei optimi maximi, sic volentis, sic dispo-

mentis beneplacitum, cum per horas XXXIV Morbonae pertinacis assultus vix, ac ne vix quidem senserat, d. VI Septemb. An. LX, Aetatis Suae an. XV. et hebdom. XXXII. placide obdormienti, inter exequias d. IX. Septembr. ad D. Elisabeth prosecutas in solatium maestissimorum Parentum a Fautoribus atque Amicis decantata. Olsnae Typis Johannis Seyfferti. w 4ce, k. 3.

Są to wiersze łacińskie, pomiędzy nimi jeden z podpisem: Matthias Guttheter Dobratsky minor, exul afflictissimus.

Wrocław. miej.

Weryfikacja deputacji ob. Powodowski H. (1594).

— niewinności (1621)... ob. Smotrzycki M.

Weryk ob. Karpіński Szymon (1690).

Weryks Franciszek, starosta pokorszański ob. Śliwiński Feliks (Kazanie 1780).

Verzeichniss der Universitäten, Akademien, gelehrten Gesellschaften etc. in Spanien, Portugal, Italien, Grossbritannien, der Schweiz, Schweden, Dänemark, Preussen, Polen, Russland und den Verein. Niederlanden, nebst Uebersicht des Zustandes der Gelehrsamkeit in diesen Ländern. Leipzig 1795. w 8ce, k. 3 i str. 280.

Katalog antykwarSKI Rosenthala 1910.

— (Richtige) der Conföderationspunkte zu Vollziehung der mit Schweden abgeendeten Tractate zu Warschau. 1704. w 4ce, str. 24.

Ob. Actum.

— Verzeichnüss Der SprengKugeln und Granaten, Welche Zeit wehrender Belägerung der Statt Riga, die da von dem 23. Augusti bisz an den 5. Octobris gewehret, eingeworffen worden, und was dabey sich denckwürdig zugegetragen. Gedruckt daselbsten Bey Gerhard Schrödern, Anno 1656. w 4ce, k. 6.

— Toż... Gedruckt zu Reval bey Adolph Simon... in Jahr 1657. w 4ce, k. 6.

— Toż... Erstlich gedruckt zu Riga. Reval 1656. w 4ce.

Ob. Ryga. Bibl. król. w Sztokholmie.

— ob. Actum (1709) — Barthelsen (Münzen, Medaillen 1766) — Gdańsk (Apotheken 1668) — Henryk Walezy

(Die wolgedenkwürdige 1574) — Lengnich (Münze 1796) — Zygmunt III (mit Anna 1592).

Verzicht auf Schlesien ob Kaziemierz król (1620).

Wesche (Werszowiec) Jan ob. Pomum (1721).

Wesela ob. Czarniecki St. (Lubomirskich 1661) — Dobracki M. (1672; oraz inne tego rodzaju zbiory przemów weselnych) — Dziewosław — Filipowski M. (Śpizarnia 1647) — Himeneusz — Ostrowski-Danejkowicz (1745) — Przemowy, Przedmowy (1620, 1637) — Pułaski (Annotacja seymów 1740) — Reassumpcyja (1722) — Sakowicz (1624) — Spizarnia aktów rozmaitych (1632—8) — Toruń (Reassumpcyja 1722) — Weselny akt.

Dość dokładną bibliografię odnoszącą się do dziejów wesela w Polsce podał Biegeleisen Wesele (1928) na str. 495—511. — Podają także bibl. etnograficzną Gawełek i Bystron w swoich bibliografiach ludoznawstwa (1914 i 1930).

Wesele ob. Fryjewicz Seb. (i zdrowie 1677) — Klerik (Isabella 1539) — Makowski Ad. (święte 1628) — Obuchowicz Mich. L. (przy akcji 1645) — Ordynacja — Potocki Ign. (Pasterka) — Przemowy (1625) — Schönflossius Jęd. (wieczne 1646) — Ubaldus (niewymowne 1645) — Wety — Żałuska Jądwigja (pols. święta 1748).

Wesele Figara ob. Beaumarchais. Podobno osobno wyszło drukiem jako „program baletu“, o czym Bernacki Teatr II 339.

Wesele (Cudowne).

Ob. Juszyński Dyke. II. — Badecki w Pam. Liter. 1925 str. 679.

Wesele Stanów koronnych ob. Potocki Eust. (1742) — Wielopolski Karol (1725).

WESELINI Franciszek (Ferencz). A Balvaniozasrol Valo Könyevehke. Kinel à Romai aniazenteghaz otalmazza Magar à sok Menezsö folektol mikor radolliak üket balvaniozoknak lenni. Cracoban in officina Lazari. 1585. w 4ce.

— ob. Brutus J. M. (Praeceptorum 1578) — Bujwidowicz (Camoeny weselne 1602) — Weselinówna — Wojciechowicz (Ogród folkowy).

Veselius (De corp. humani fabr.) ob. Novicampianus (Fabricatio hominis 1551).

Jest to przeróbka z Veseliusa. — Ob. Loth w Arch. hist. med. VIII 6.

Weselna swada ob. Ostrowski Danejkowicz (Swada 1745).

Weselny akt ob. Bujakowicz Jan (1645) — Jurgiewicz Jan (1634) — Korlancz Jan (1635) — Sakowicz Kaz. (Problemata 1624) — Wiroboski Jan (Niezwyczajny tryumf 1659) — Wisenberg Mikołaj (Wieniec 1641) — Wesele.

WESELSKI Laetus Jan, profesor w Franekerze († 1656). Compendium Historiae Univ. Civilis et Ecclesiasticae tam Romanae quam protestantium... Opera et studio Joh. Laeti... (1643—1664). w 8ce.

Ob. pod Laetus (w tomie XXI 24). Były cztery wydania tego dzieła.

Dedykacja: Vere illustri Heroi Andreae de Nagłowice Rey Patrono gratiosissimo. Wyśławia tu znaczenie historii i podnosi jej cele moralne. Odwołuje się do swoich Notae ad Tacitum i Breviarium Univ. Historiae. Andrzej Rej był jego uczniem. Wspomina w końcu Mikołaja Reja, qui nobilitatis et aulae Sigism. Aug. delictum esset, a jest dla zasług koło religii dotąd sławiony. Dabam e musaeo meo in Acad. Frisiorum Calendis Novi Anni 1643.

Po czym: Ad amicam lectorem. Występuje tu przeciw błędom papiestwa, a za powrotem do najdawn. kościoła. Dążą do tego Valdenses, Picardi, Hussitae. In eis ecclesiam veram latitasse. Chwalili ich Thuanus i Sadoletus kardynał. Od nich pochodzą bracia w Czechach i na Morawach, których dzieje on opisał.

Dzieło składa się z 37 rozdziałów, ułożonych chronolog. od czasów Oktaw. Augusta. Każdy rozdział dzieli się na „res politicae“ i „res ecclesiae“, to znaczy opisuje wziętę wypadki polityczne pewnego okresu, a potem rozwój religii i kościoła. Polskę uwzględnia, ale opiera się prawie wyłącznie na Kromerze (dla późniejszych czasów na Bielskim, Neugebanerze, Petrycym, Wasenbergu).

Od str. 330 tj. od wieku XIV coraz częstsze wzmianki o waldensach, a potem o braciach czeskich. Cytuje Camerariusza i Lasiciusa Hist. de gestis Fratrum è MS., także Sim. Turnoviusa (Spec. verit.). — Na str. 361 cytuje jakieś dzieło czeskie: Librum boh. sub tit. Prawda Witiezycy seu Veritas triumph. — Dużo czerpie ze Sleidana, Utenhovego, Bodinusa (De republ.) — ale najwięcej z Thouana.

O Mik. Reju wspomina cytując Vig. Mus. (a więc poemat Trzycieskiego) na str. 390. — Na str. 508 cytuje też Zaborowskiego Ignis cum aqua. — Na str. 543 korzysta też z jakichś „Acta publ. franc.“ (Zeitungsen?), mówiąc o wypadkach w Polsce z r. 1638. — Kończy dzieło obszerny indeks nazw i rzeczy.

Weselski wydał i inne pisma treści teol., ale te nas bliżej nie dotyczą (np. komentarze do listów św. Pawła).

Kot w „Reformacji w Polsce“ 1935 str. 279.

Weselski Laetus Jerzy, konsenior dystr. lubelskiego († 1648) ob. Joram J. (Epitaphium 1649).

Kwiatkowski Panow. Wład. IV 40. — Ju-szyński I 247. — Święcki Hist. pam. I 434.

Wesembek (Paratitla) ob. Czaradzki Grzegorz (1620).

Vesinius, prof. Akad. Zamojs. ob. Duńczewski (Kalend. na r. 1770, obserwacya trzech słońc 1599).

WĘSŁAWSKI Samuel, notariusz Jana Kazimierza. Victor & Victvs Vincentivs Corvinvs Gosiewski. Supremus M. D. L. Thesaurarius & Campi Marschalcus, Wielisiensis, Puniensis, Marcoviensis, Łozdzieciensis Capitaneus: Oeconomia-rum Mohiloviensis, Graudentensis. & Olitensis Administrator, repraesentatus, a Samvele Węśławski Ioannis Casimiri Poloniae & Sveciae Regis Notario M. D. L. & Cubiculario. Tribuno Vpitensi 1664. atq; Inter suas revolutiones Victricia & Victa Regna Poloniae, Litvaniae, Moschoviae Nunc primum in lucem producuntur. A Michaele Węśławski Tribunida Vpitensi Academico Vilnensi, An: 1691. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 444, k. 1 nlb.

Strony 346 i 347 są verso nie liczbowane. — Po str. 398 idzie 429. Także sygnatur brakuje.

Dedyk. na 3 kartach Josepho Bog. Słuska et Ther. Gosiewska, paterni sang. haeredi. Podpisana: Michael Węśławski, tribunides upitensis (był to syn autora). — Po czym epigramaty Iac. Stefana Jana Słizienia oraz Michała i Piotra Potockich. — Wreszcie: Index Capitum.

Jest to obszerna biografia Gosiewskiego podzielona na XII rozdziałów. Zaczyna od początku rodu Korwinów, potem opisuje wojny, w których G. brał udział: moskiewską, szwedzką i z Rakoczym (r. 1656—7). Wzięty do niewoli, wywieziony

do Moskwy. Pobyt jego tamże. Opis religii moskiewskiej (chrześc., kult świętych, prawidła otców swiatych, legendy i bajki — dużo ciekawych szczegółów). Opis wojen z Chowańskim, Dołgorukim, Szeremetem. Opis państwa moskiewskiego (origo, vastitas, cancellaria, leges, wojsko, duces belli, opes — powołuje się na Gwagnina i Palczowskiego). Pompa triumphalis (opis). Poselstwo austriackie w Moskwie. Starania o uwolnienie Gosiewskiego i innych jeńców. Mowa abdykacyjna Jana Kazim. Sąd Gos. o elekcji. Rady Gos. o sposobie walczenia przeciw Moskwie. Charakterystyka cara Aleksiego Michałowicza (pochwalna). Uwolnienie Gosiewskiego i opis Moskwy. Barbarzyńskie postępowanie Moskali wobec cudzoziemców (Abraham Leste, Leo Lucepinus), których jako „speców“ sprowadzono, ale potem nie chciano wypuścić, zagroziwszy karą za fikcyjne zbrodnie Tumulty i bunt. Kary knuta, Sybir, zakaz tabaki, rozboje, żywność itp. List Gosiewskiego do cara z r. 1662 z podziękowaniem za ludzkie traktowanie w niewoli. Powrót do kraju. Gosiewski pragnący uśmierzyć bunt wojskowy zostaje przez związkowych żołnierzy zamordowany. Opis morderstwa (29 nov. 1662). Charakterystyka Gosiewskiego. Sąd nad mordercami. Wypadki z r. 1663—4.

Na str. 362 Elogium (stylem nakamiennym). — Na str. 371 chronologia wypadków z dziejów polskich i moskiewskich. — Na str. 429: Processus iudiciarius in causa caedis Gosiewski (przywódcy buntu skazani na infamię, śmierć i konfiskatę majątku). — Wreszcie Errata. W całej książce sporo błędów poprawionych przy pomocy nalepianych na mylnie wyrazy karteczek.

Autorem jest Węśławski, który był towarzyszem Gosiewskiego. Dzielił z hetmanem niewolę w Moskwie i patrzył sam na to, co opisuje. Na str. 473 objaśnia, iż w czasie pobytu w Moskwie czytywał z Gosiewskim dzieła: varios anthores quos in illo triennali otio moschovitico interlectionem aliorum complurium librorum evolvi duce ipso Corvino. — Istotnie opisując Moskwę i podając daty z jej dziejów korzysta z Heidensteina, Gwagnina i innych. Ale dużo przynosi własnych spostrzeżeń.

Węśławski był też zapewne wydawcą „Zwierciadła nikomu nie pochlebującego“ (1665), które Gosiewski w niewoli przełożył (z Piotra Serry). Na odwrocie tytułu obu dzieł zamieszczono cytaty z Seneki i w przedmowie do Zwierciadła dużo tych samych informacji o Gosiewskim Obacz t. XXVII: 397. Śmierć Gosiewskiego opowiedzieli także Kochowski i Rudawski. — Z relacji Węśławskiego korzystał dużo Korzon Dola i niedola I 125.

Juszyński II 314. — Siarczyński Obraz II 342. — Święcki Hist. pam. II 274. — Encykl. Orgelb. XXVI 803.

Bawor. — Czertwert. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Tor. Kop. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Warsz. pow. — ob. Serra.

Vesling Jan ob. Cottunius Joannes (1695).

Wesoła ob. Fryczkiewicz Mac. (proboszcz na Wesołej) — Wywód (1782).

Wesołe applauzy ob. Wosiński Wal. (1670).

Wesołecki Laur. ob. Paszczykowski Mik. (Aurum 1657).

Wesołowski (pseudonim) ob. Fryczkiewicz Maciej Mateusz (sto sposobów 1767).

WESOŁOWSKI Emeran Stanisław. Heptagon albo siedm Kamieni drogich na urodziny Wapowskiego, w Krakowie roku 1647.

Juszyński II 315.

Wesołowski Piotr ob. Gedroyé Melch. (Elegia 1561).

WESOŁOWSKI (Wesołowski) Wojciech Franciszek, prof. Akad. Zamojs. († 9 lutego 1718). Ara Themidis in eruditissimo pectore Perillustris et admodum Reverend. Dni Stanisłai a Bedlewo Bedlewski Archidiaconi Luceoriensis et sede vacante Episcopatus ejusdem administratoris, Canonici Chelmenensis, praepositi Skierbieszoviensis, S. R. M. Secretarii, dum per clarissimum et excellentissimum D. D. Adrianum Krobski Phil. et J. U. D. ord. J. C. in Acad. Zamosc. Profess. Judiciorum Tribunal. Dominii Zam. Primarium assessorem, Academiae Decanum S. R. M. Secretarium Utriusque Juris Doctor renuntiaretur per M. Albertum Franciscum Wesołowski Ph. D. erecta. Anno Dni MDCLXXVI. (1676). X Calen. Febr. w 4ce, k. 7 nlb.

Przypis (proza) Stanisławowi Bedlewskiemu, Zamoj.

— Głos Dyktynny w Dzień Aktu Weselnego Jego Mości Páná, Iana Akienhiowa, Y Iey Mości Pánny, Alexandry Elzbiety Dawidsonowney Sławetnego niegdyś Páná Andrzejia Dawidsona Kupcá y Obywátelá Wesołowskiego

Vkochaney Corki. Od M. Woyciechą Fránciszką Wesołowskiego, Filozofiey Doktorá, w Akadémiey Zamoyskiej Pòetyki Professora Wsłyszány, y Swiátu Ogłoszony. Roku Páńskiego, 1677. dnia 1. Czerwcá. [Na końcu:] W Zamosciv, W Drukarniey Akadémieckiey Drukował Szymon Prátkiewicz, Roku Páńskiego, 1677. w 4ce, k. tyt. i k. 8 nlb.

Druk gocki.

W przedmowie wyjaśnia autor, że Dyktynnę pospolicie Dyanną zowiemy. Dyktyнна prosi Apollina czyli słońca, aby dzień dzisiejszy w pogodę ubogacił. Akienhiow ma za herb drzewo, które Anglicy Hoły zowá. Rodzina pochodziła z Endysburga (sic). Cały poemat dość płynnym wierszem 13-głoskowym. Wysławia Akienhiewa jako słynnego kupca (kędy o Wawelu Krakowego skały wiálny Tryton objiá przezroczyście wały). Kończá dwie zagadki (Zabawu dla gości).

Ossol. — Uniw. Wileń.

— Panegyris ad solennem nuptiarum diem dum Illustrissimus ac Magnus Dominus Joannes a Dembiny Dembinski S. R. M. Aulicus lectissimam Virginem Marianam olim Magnifici ac Generosi Domini Domini Alberti Maximiliani de Zukow Zukowski Subjudicis Sandomiriensis filiam sacro matrimonii devinceret sibi foedere a M. Alberto Wesołowski Philos. et J. U. Doctore summo gratulandi studio oblata. Cracoviae in officina Francisci Caesarij S. R. M. Typ. Anno a partu Virginis 1650 die 29 Mensis Maji. w 4ce, k. 12. Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń.

— ob. Grabowicz Franc. (Glypeus Palladis 1675).

Wadowski Wiadom. o prof. 1900.

Wesoły applauz ob. Cezary Fr. (1666).

Węsowski Walerian ob. Bukowski Tadeusz (Ode 1786).

Vesper largum ob. Gardliński J. (1603).

Vespertinae Preces ob. Exercitium.

WESSEL Augustyn Adam, bisk. infl. i piltyński, opat jędrzejowski († 1735). Droga do Pobożności albo Wprawa do takowego Ewangelii S. rozważania z którego y kaznodzieia materye, y asceta nauki Duchowne mieć może dla pożytku Dusz Krwią Zbawiciela odku-

pionych do druku podana przez X. Augustyna Wessla Biskupa Infantyskiego y Piltyńskiego Opata Jędrzejowskiego. w Warszawie w Drukarni S. J. 1728. w 4ce, str. 191.

Ofiarował duchowieństwu diec. infantskiej. Jocher 6103.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— **Morze Miłosierdzia y Dobroci** Bozey Pokazane grzesznikowi y grzesznicy, w Uwagach y Reflexyach, Ná Całą Mękę Jezusową. Przez Jasnie Wielmożnego Nayprzewielebniejszego Jegomości Xiędza Augustyna Wessla Biskupa Kamienieckiego Opata Jędrzejowskiego. Roku, Od którego się Bog, w Ciele ludzkim na odkupienie swiata pokazał. 1735. Tom Pierwszy. We Lwowie w Drukarni Societatis Jesu. fol., k. tyt. i str. 867.

Na odwrocie k. tyt. aprobata Samuela Głowińskiego, po czym od razu rozpoczyna się tekst dzieła. Treść dewocyjna, nawiązana do opisu męki rozwiniętego bardzo szczegółowo. A więc Jezus w Wieczerniku, w Ogrojcu, wydanie i pojmanie, wprowadzenie do Annasza, Kajfasza i Piłata, o poniżeniu nad Barabaszem... Na tym się tom I urywa, reszta nie wyszła. Pismo św. cytowane wszędzie po łacinie. Często powołuje się autor na św. Augustyna i innych pisarzy kości. Robi to wrażenie, jak gdyby na dzieło złożyły się kazania miewane przez Wessla w okresie przedwielkanocnym. Jakichkolwiek aluzji społecznych unika, ogranicza się tylko do rozpamiętywań nabożnych.

Janocki (jak n.) podaje z datą 1738, co mylnie. — Jocher 6248 a.

Czartor. — Drohob. — Krasin.

— **Mysli Pokutującego Człowieka**, Przy Zrąnionych Nogach Jezusowych grzechy swoje oplakującego, w Reflexyach ná Siedm Psalmow Pokutnych Wyrzone, Dla Pożytku Dusz Niewinną Krwią Zbawiciela Okypionych, Do Druku Podane, Przez Xiędzám Augustyna Wessla, Biskupa Infantyskiego, Piltyńskiego, Opata Jędrzejowskiego; Roku od wydánia ná okupienie swiátá Boga y Człowieká 1724. w Krakowie, w Drukarni Wdowy y Działców Fránciszká Cezárego, J. K. M. y J. O. X. Biskupá Krák: Xciá Siewierskiego, Ordyn: Typografá (1724). w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 660.

Na odwr. k. tyt. prymitywna rycina, przedstawiająca grzesznicę u stóp krzyża z napisem: Domine ne in furore tuo arguas me. — Ded. bisk. Krzysz. Szembekowi, dat. w Soborzycach 15 paźdz. 1723. Tu pełno pochwał, m. i. za sprawione splendory do katedry przemyskiej. — Po czym przemowa do czyt. i aprobaty Walezyńskiego.

Każda „myśl“ rozwija jakiś wyjątek z psalmów Dawida. Przewodniczy wszystkiemu przekonanie o próżności rzeczy tego świata; wszyscy zarówno komedjanci, każdy swoją musi porzucić maskarkę, wszystko pające siatki. Tylko pobożność, skrucha i pamięć na sąd wieczny... itd.

Egz. Jag. pochodzi z daru Walezyńskiego. Jocher 6244 a.

Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Toż... Roku od wydania na okupienie świata Boga y Człowieka 1754. W Poznaniu w druk. Akad. 1754. w 4ce, k. 1, str. 519,

Druk nakładem Jana Józ. Pałaszowskiego prefekta drukarni, ponieważ drukarnia różnowała. Druk kosztował 320 złotych. Jocher 6244 b. Jagiell. — Ossol.

— Optima episcopi forma. (Bez w. m.) w 8ce.

— ob. Niewiadomski Teod. (1725) — Niesiołowski K. (1743).

Zostawił wiele kazań w rękop., które Józef Wessel, synowiec jego, a syn Wojciecha, kasztelana warszawsk., miał drukiem ogłosić.

Janocki Pol. lit 135. — Roczn. Tow. Nauk. Krak. Oddz. Sztuk i Archeol. I 126. — Rzeplnicki Vitae praes. III 218.

Wessel Franciszek ob. Syman Mich. (Thesaurus 1683).

Wessel Jan ob. Łubieński Alb. (Triumphus 1628) — Musae (1631).

Wessel Jerzy ob. Dilger Simon (Epigrammatum 1659).

Wessel Ignacy ob. Demophoon (1746).

WESSEL Józef Bartłomiej (1703 † 2 lipca 1781). Ad reflexiones philosophicas, de origine animalium, gallice Londini impressas, Atheismo velificantes; responsonem clari et exacti rationii... Amsterdam 1750. w 8ce, ark. 7.

Ubaldu Mignonius (w swoich Noctium Sarmaticarum Vigiliae, a mianowicie w swym liście de vitali principio. quod est in brutis, contra Censorem Regiomontanum) pismo to nadzwyczaj wychwala. — Janocki Lexicon I 167 oraz Excerpta 58, 77.

Biografia jego jest w Gazecie Warszaw. 1871 str. 56

WESSEL Łukasz. Perillustri Reverendissimo Domino Joanni Cantio Donatiano Dobrzanski Sacrae Theologiae Doctori inclytae Canonicorum Regularium Lateranensium Congregationis per Minorem Poloniam et Magnum Ducatum Lituaniae Coadiutori Praeposito Generali Theses ex Universa Philosophia quas publice in monasterio Zyrovicensi propugnandas suscepit R. T. D. Lucas Wessel O. S. Basilii Magni, praeside A. R. P. D. Sophronio Grodzicki Ord. in eius: AA. LL. et Philosophiae doctore eiusdemque professore, Scholarum praefecto. Anno 1769 Mense... Die... Honoris, memoriae, gratique animi causa D. D. D. Vilnae. Typis S. R. M. Monachorum Basilianorum. (1769). fol., k. 2.

Cz. Dwór

(**Wessel Michał**). Relacya appearancey pogrzebu ś p. Wielmożnego Jegomości pana M. Wessela Starościca Ostrawskiego, y Graffa w kościele WW. OO. Bernardynów Warszawskich w roku 1737. die 8. Februarii. (1737). w 4ce, kart 2. Jagiell.

Wessel Michał (II) ob. Mercier N. (1744).

WESSEL Stanisław. Gratianus sui aevi imperatoris, regis, principibus coronatus mytris; purpuris augusto Wesseliorum sanguini proxime colligatis, ad immortalis famae solium inauguratus, propriis virtutibus ac meritis paludatus, Illustrissimus Excellentissimus dominus D. Joannes Wessel, capitaneus Ostroviensis, &c. festo sui indigeti die adoratus. Ab obligatissimo ex fratre nepote Stanislawo Wessel castellanida Zakrocymensi. fol., k. 7.

Jan Wessel starosta ostrowski był synem Stanisława, a bratem Augustyna Adama biskupa. — Franciszek Wessel był trzecim bratem i kasztelanem (między r. 1730 a 1736), zakroczymskim i miał synów Stanisława i Piotra. Czartor.

WESSEL Teodor, podskarbi wielki kor. (od 1761 do r. 1775). Objaśnienie pretensyi JW. Wessla, Ex-Podskarbiego W. K. (1776?). fol., k. 2.

— Ordynacya Kommissyj Rzeczypospolitey Skarbu Koronnego pod prezydencyą Iaśnie Wielmożnego Imci Pana Teodora Wessla Podskarbiego Wielkiego Koronnego Kawalera Orderu Orła Białego Dnia pierwszego Miesiąca Sierpnia Roku Pańskiego 1764. fol., k. 4 nlb.

Inne uniwersały Kom. Skarbu z czasu jego urzędowania ob. w t. XIX 468.

Bibl. w Suchej — Krasin. — Uniw. Warsz.

— Redukcyą terazniejszey monety na czerwone Złote, na Złote polskie. Z uniwersału według pierwszey, drugiey i trzeciey publikaty po grodach, miastach, miasteczkach ułożona, dla potrzebnego zażywania z pilnością wydrukowana Roku pańskiego 1762. W Krakowie w drukarni Seminar. biskup. Akadem. w 12ce, k. 30 nlb.

Na wstępie są umieszczone trzy uniwersały, które ogłosił Teodor Wessel podskarbi W. kor.

Żebrawski Bibliogr. matemat. str. 411.

Ob. t. XXVI 149.

Jagiell.

— Uniwersał... W Warszawie dnia 12 sierpnia 1761. fol. (plakat).

Ob. Korzon Wewn. dzieje II 196.

Uniw. Warsz.

— [Uniwersał względem prowadzenia towarów, bydła i koni, przez wyznaczone drogi i opłacania cła należytego]. Dat. w Warszawie dnia 17 Aprilis Anno 1761. fol. (plakat).

— [Uniwersał regulujący handel zagraniczny wołmi, baranami i wieprzami i oznaczający miejsca poboru cel]. Dat. 3 czerwca 1761. fol. (plakat).

— [Uniwersał]. Datum w Warszawie dnia XII. Miesiąca Sierpnia MDCCLXI. (1761) Roku. fol. (plakat).

Akad.

— [Uniwersał]. Dan w Warszawie dnia 19. miesiąca Października Roku Pańskiego 1761. fol. (plakat).

O tynfach wrocławskich i szostakach.

Akad. — Uniw. Warsz.

— Toż:... Dnia 17 lutego 1762. fol. (plakat).

Praciwko lichym tynfom wrocławskim. —

Ob. Schmidt Dzieje Polski I (1866) str. 303.

Akad.

— [Uniwersał]. Dan w Warszawie Dnia piątego Miesiąca Kwietnia. Roku Pańskiego 1762. fol. (plakat).

Względem fałszywej cudzoziemskiej monety, która cały kraj napełniła. — Zalecenie komorom celnym, aby nie dopuszczały wprowadzania.

Por. Sołtyk Kajetan.

Akad.

— List do przyjaciela gwoli ustawy obcych monet (1762)... ob. t. XXI 341.

List ten jest inspirowany przez Wessla.

— Żał uspokojony (1762)... ob. Hadziewicz P. (t. XVIII 14).

Wydanie tego pisemka przypisuje Czacki

O lit. i pol. I 162 Wesslowi.

— ob. Goussault (Wyobrażenie 1769; ob. Minasowicz) — Instruktarz (1761) — Kommissya Skarbu (t. XIX 468 i n.) — Kurier Polski (1759 nr 33) — Minasowicz (1769) — Muratowicz Franc. (Próznowanie 1759) — Sołtyk Kaj.

O jego archiwum ob. Pułaski (j. n.) i Konopczyński w Kwart. Hist. 1934 str. 561.

Święci Pam. II 524—29. — Bartoszewicz

w Encykl. Orgelbr. XXVI str. 699—705. —

Konopczyński Polska w dobie II. — Tenże

Konfederacja barska (1936) passim. —

Tenże Geneza i Ustan. Rady Nieust. 1917

str. 112 i nast. — Mejbaum O tron Stan.

Aug. 1914. — Pułaski Z dziejów konf.

bar. (Teki Wessla z lat 1769—72) w Przew.

Nauk. i Lit. 1905. — Finkel Bibl. III 1889.

WESSEL Walerian, podsędek zaskrzyński. Głowa konfraterniowy Archikonfraternia boskiej Prowidencyi od Klemensa XII Papieża powierzona herbownym Rogalą JW. Wesłów domu przez... Podsędką w Zaskrzyńskiego (sic) uzbrojona na Karmelu Płońskim ku większej Chwale Boskiej erygowana Roku providującego w całości Boga zbawienie człowiekowi 1732. Warszawa, druk. Schol. Piar. 1732. w 8ce, ark. Fg.

Z dedyk. i z herbem. Uniw. Warsz.

Wessel Wojciech (Albertus) ob. Elisaeus a S. M. (1650) — Pajęcki D. (1648).

Wesselówna (Weselini) Elżbieta ob. Bartoszewski W. (1615) — Bujwidowicz M. (Camoeny 1602) — Weselini Franc.

Wesselowa Maria ob. Woliński Józef Jan (Historia 1728).

Wesselówna Barbara ob. Wornowicz Stanisław (Żałoba na śmierć 1629).

Wesselówna Maria Józefa ob. Osiecki Bruno (1738).

WESSELOVIUS V. Onomasteria Adriani de Linda et Adriani Engelken. Dantisci 1657. w 4ce.

Wesslovius ob. Paulitz Chr. (In nuptias 1648).

Westchnienia (Serdeczne do Boga y Marki jego) ob. Stawski Albr.

— (Strzeliste) wiary, nadziei y miłości od Benedykta XIII obszernemi udarowane łaskami 1728. w miesiącu Styczniu z łacińskiego przetłómaczone. w 8ce.

Jocher 6894.

— Pobożney duszy westchnienia czyli codzienne nabożeństwo ku czci y chwale Pana Boga.

Jocher 6708.

— Serdeczne westchnienie duszy pobożney do Pana Jezusa. w 8ce.

Jocher 6995.

— Toż:... do Pana Jezusa po trzecie z Krzyżem upadającego, cudami słynącego w Kalwaryi Zebrzydowskiej przy Krakowie. R. 1767. w 8ce, k. 2.

Wyszło też z datą 1768.

Jocher 6945.

Vestenstein ob. Burssius (1600).

Westgalizien ob. Benedicti (Gen. Karte) — Galizien — Gerichtsordnung (1796) — Metzburg (1799) — Nachrichten (1796).

Westhonia Elisab. Joan. ob. Schoserus Chr. Teod. (1611).

Vestibulum ob. Calovius A. (in portam 1649) — Gadebusch J. (Regni Pol. 1621) — Komenius J. (lat. germ. 1642, januae 1694).

Vestigia (Trabeata) ob. Czartoryski Aug. Aleks. (1732).

— virtutis ob. Plucieński F. H. (1713).

Vestigium ob. Cyboni Chr. (gloriae 1679) — Koniecpolski Al. (ultimum 1720) — Rzewuski Sew. (Orbi par. 1723) — Sobieski Jak. (Triumphus 1684).

Vestis Mariana ob. Starowolski Sz. (1640, 1646).

Westphalen E. J. ob. Micraelius Joh. (1743).

WESTPHALUS Joachim († 1574). Justa Defensio aduersus insignia men-

dacia Joannis a Lasco quae in Epistola ad Serenissimum Poloniae Regem contra Saxonicas ecclesias sparsit, cuius exemplar ut aequus lector rei veritatem facilius qua ex Antithesi colligere possit, Westphali scripto sub finem adiecimus. Argentorati excudebat Blasius Fabricius. anno 1557. w 8ce, k. 7, 40, 95.

Jocher 9754. — Wierzbow. I 171. — Hosii Epistolae II nr 1765, 1787.

Uniw. Warsz.

— Epistola qua breuiter respondet ad convitia Joh. Calvini, item Responso ad scriptum Joannis a Lasco, in quo Augustanam Confessionem in Anglicanism transformat. 1557. w 8ce.

List do Kalwina d. 1 sept. 1557. — Odpowiedź Łaskiego 16 marca 1557.

Jocher 3903.

— Farrago confuseanearum et inter se dissidentium Opinionum de Coena Domini ex Sacramentarium libris congesta. Magdeburgi 1552. w 8ce.

I to pismo i inne pisma Westphala poświęcone polemice z Łaskim omawia pokrótce Dalton w swojej monografii o Łaskim (Gotha 1881) na str. 447, 550 i n.

Wystąpienie Westphala przeciw Łaskiemu zużytkował w swej polemice Hozjusz.

Jocher 3900 oraz noty.

— Recta fides de Coena ex Verbis Apostoli Pauli et Evangelistarum demonstrata et communicata. Magdeburgi 1553. w 8ce.

Jocher 3901 (za Friesem). — Zdaje się, że wyszło też po niem. pt.: Von dem rechten Glauben über das Abendmahl. 1553.

— ob. Łaski Jan (Responsio ad virulentam Joach. Westphali epistolam 1560) — Utenhove (w t. XXXII 102).

O zawartej w jego dziełach nauce i o jego polemice z Łaskim ob. Planck Geschichte uns. protest. Lehrbegriffes 1799 tom V cz. II str. 1—137. — Encyklop. kośc. XXX 497. — Finkel III 1889.

WESTPHALUS Martinus. Disputatio undecima De insignibus inscitiae specimenibus Sociniani olim Anonymi, jam in lucem protracti Danielis Zwickeri med. qui in breuibus notis suis in Insignia inscitiae specimina theologum Johannem Bothsaccum indigne exagittavit... d. 21 April. 1667 proposita a Johanne Maukisch gymn. gedan. rect... respondente Martino Westphalo Rügen-

waldia Pom. Gedani typis David. Friederici Rhetii (1668). w 4ce, k. 2, str. od 323—46.

Ob. Mankisch.

Różne w tej materii rozprawy wyszły zebrane razem pt. Joh. Maukischii Anti Zwickerus seu Refutatio Dan. Zwickeri, Gedani 1668. w 4ce.

Westpreussen ob. Bock Friedrich Samuel (Versuch 1782) — Preussen, Prusy.

VESTRIUS Marcellus. Responsio Marcelli Vestrii, ... nomine Gregorii Papae XIII... reddita orationi quam... Bernardus Episcopus Luceoriensis... habuit, cum pro... Sigismundo Rege... obedientiam praestaret... ob. Maciejowski Bern. (1591) w t. XXII 12.

Vestrius Octavianus ob. Praxis (1760).

Vestung der Tugend ob. Pater Paul (1693).

Weszowska Bożnica ob. Okulary (1611).

WESZPREMI Stefan. Succincta Medicorum Hungariae et Transilvaniae Biographia. Centuria Prima. Excerpta ex adversariis autoris. Lipsiae ex Officina Sommeria, MDCCLXXIV. (1774). w 8ce, k. 7 i str. 208.

Przedmowę pisze Carolus Andreas Bel Saxon. elect. consil.

Toż... Centuria altera. Pars Prior. Excerpta ex adversariis Stephani Weszpremi, Med. Doctoris, Lib. Regiaeque Civitatis Debrecinensis Phisici Ordinarii, Societatis Lipsicae Scientiarum Jablonovianae Socii. Wienae, Typis Jo. Thom. de Tratnern, 1778. w 8ce, k. 4, str. 224 i k. 3.

Toż... Pars Posterior 1781. Centuria tertia. 1787. w 8ce.

W dziele tym jest sporo wiadomości dotyczących naszych lekarzy, którzy się o Węgry otarli. Notuję niektóre ważniejsze szczegóły:

W centuria I na str. 2 w nocie jest mowa o towarzystwie uczonym naddunajskim w Budzie, między którego członkami jest jakiś Erasmus Piniferus Cracoviensis. Obacz także cent. II pars post. str. 260. — Na str. 20 Georgius Blandrata. — Str. 33 Andreas Dudith ab Horehovitzu. — Str. 39 Elisabetha Wladislai II regis Poloniae filia. — Str. 40 Kassai aliter de Caschav

(Johan. Anton.). — Str. 92 Łaski Albert alchemik. — Str. 113 Milleter albo Maletier Joannes (może Maletius, str. 219). — Str. 123 Paeken Christianus, zob. cent. II part. I str. 24 — oraz cent. III str. 473. — Str. 167 Simonides Simon. — Str. 174 i 214 Squarcialupus Marcellus Camillus. — Str. 199 Werner Georgius.

W centurii II pars I na str. 76 i 80 o J. i Sam. Hambachach. — Na str. 119 wzmianka o Honterze gramatyku. — Str. 135 Franc. Monavius praesertim. — Str. 187 Franc. Stancarus. — Str. 200 Georgius Vette. — Str. 220 Petr. Tomicius.

W centurii II pars II str. 75 Valentinus Eekius. — Str. 88 Joannes Evangelista. — Str. 124 Valentinus Georgius — Str. 144. Paullus Gyulai. — Str. 153. Haskoonius v. Ascanius Pannonius. — Str. 275 Albertus Novicampianus. — Str. 304 Praetorius David. — Str. 322 Joannes Sambucus. — Str. 368 Christoph. Steinensis. — Str. 385 Josephus Struthius. — Str. 394 Josephus Tectander.

W centurii III na str. 2 Valentinus Polidamus. — Str. 7 Nic. Buccella. — Str. 30, 31 wzmianka o pierwszym dziele węgierskiego druk. w Krakowie. — Str. 114, 117 nr 3 Zamoscus. — Str. 121 Eleazarus Żyd medyk. — Str. 301 Cunegundis Regina pol. — Na str. 302 i nast. Salomea, Elisabetha, Barbara de Zapolya, Griseldis Bathorea. — W cent. II part. I str. 172 cytowany wyjątek z dokumentu z r. 1332. Jagiell.

Wet za wet Chrześcijańskie to jest miłość za miłość ukrzyżowanemu Chrystusowi na Krzyżu od Lewnangi wyświadczona, a ku naśladowaniu pobożnemu spektatorowi przez Wielmożnych Ichmościów PP. Akademików Wileńskich supremae classis Grammatices dnia wielkopiątkowego w wieczór reprezentowana w kościele Ś. Jana r. 1704. d. 21. marca.

Jest to program teatralny. — Ob. Wizerunki i roztrząsania LX str. 203

Wet za Wet, komedia w 3 aktach... ob. Broniszewski G. (1787).

(Weteran). Pro memoria dawnego życia żołnierskiego... ob. t. XXV 282. — List pisał Weterana do somsiada... ob. t. XXI 340.

Veteris artis textus... ob. Faber Stapulensis (1516) — Porphirius (Głogoviensis 1516).

Weterynaria ob. Bekker (1797) — Buchoz (1786) — Bydło — Chmel J.

(1787) — Clerc (1786) — Compendium lekarstw (1743) — Compendium medicum (1725) — Conrad (1532) — Crescentiis (1549) — Curtius (1785) — Dębski M. (Kalendarz 1787) — Doświadczenia (1777) — Ellissen (1798) — Guczon (1630) — Haur (1675, 1679) — Tylkowski W. (Phisica curiosa 1681) — Uwagi (1769; tu dużo o chorobach bydłych).

Veto (Liberum) ob. Benoit (1766) — Braun D. (De jurium regnandi 1722; tu dużo o powstaniu i o szkodliwości veta) — Censura amica (w t. XIV 116 z r. 1736; tu silna krytyka) — Co na tym (1790) — Coxe (1782) — Czacki Fel. (1762) — Czetwertyński Kajetan (1776) — Dubois (Hist. litt. 1778) — Dzieduszycki J. — Francuskie nie pozwalam — Galicyanin (1790) — Grabowski P. (Zwierciadło 1598) — Gralath Teod. (1760) — Huber (1673) — Jabłonowski M. — Jezierski Franc. — Justi (1759) — Karwicki — Katarzyna II — Kochowski W. (Epigr. 1674, Niepróżn. 1674, Kamień 1666) — Kollataj H. — Konarski Stanisław (O skutecznym rad, oraz inne jego pisma) — Leibnitz (Specimen 1669; tu obrona veta!) — Leszczyński Stanisław (Głos) — Kowalewski C. (1772) — List ciekawy (Wołłowicza?) — List obywatela (1776) — Mikulski Fr. — Myśli — Myśli na myśli — Myśli o niezawodnem — Myśli o mądrych uwagach — Naprawa (1573) — Objasnienie — Opaliński Ł. (Rozmowa 1631) — Opisanie krótkie (1764) — Projekt do pogodzenia myśli (1764) — Przyczyna dependencji stanu (1761) — Pyrrhys de Varille (1761) — Radzewski Franc. (1749) — Rousseau (Uwagi 1770) — Rzewuski Seweryn — Rzewuski Wacł. — Sammlungen (1765) — Sienicki (Sposób 1764) — Skarga (Kaz. sejmowe; O miłości ojczyzny) — Sokolnicki Fr. (1750) — Sposób nowo (1764) — Uwagi szlacheica (1764) — Wielhorski M. (O przywróceniu 1775 str. 72 i nast.) — Wołłowicz (List).

Stan z połowy XVIII w. przedstawia Lengnich Jus publicum 1761. (W przekładzie

polskim tego dzieła z r. 1836 jest mowa o liberum veto na str. 301, 374 i 498). W tomie XX^v pod „Projekt“ są wymienione liczne projekty z lat 1764—93, mające zreformować liberum veto. — Literaturę z czasów sejmu 4-letniego omawia Pilat Lit. polit. 1872.

Osobną monografię hist.-prawniczą poświęconą liberum veto wydał Gralath: Dissert. juris publici poloni et polono prussici de intercessione nuntiorum terrestrium in comitiis regni Poloniae. Regiomonti 1760. w 4ce.

Prace nowsze dotyczące kwestii liberum veto wydał Hüppe (Verfassung 1867), Kalicki (1873), Czermak (1891), Sawczyński (1893), Konopczyński (1918).

VETTER (Fetter, Strejc, Streicek, Stregicius) Daniel, drukarz w Lesznie, mąż Krystyny Poniatowskiej, konsenior w Brzegu. Islandia albo krotkie opisanie Wyspy Islandiy. Ná ktorey, co się kolwiek rzeczy cudownych, niezwyżaynych, y w tech krajách ná szeczaynych, y w tech krajách ná szeczaynych nigdy niesłychanych ábo ná oko widzieć ábo też od obywatelów teyże wyspy luźdi (sic) wiary godnych słyszeć mogło, to wszystko tu prawdziwie jest poznáčono, á teraz nowo, k woli wszystkim práwým krzesćianóm ná dzieła w ręku Páná Zastępow jáko pátrzać tak y o nich słychać prágnącym ná światło wydane. W Lesznie Roku panskiego MDCXXXVIII (1638). w 4ce, k. 4 i str. 48.

Ded. do Jeronima z Radomiczka Radomickiego, wojewody inowłocł., i jego synów Marcina i Kazimierza.

Vetter bawił w Islandii w r. 1613 wraz z Janem Salmonem, a potem osiadł w Lesznie i Brzegu. — Opisuje tu swoją podróż i swój pobyt w Islandii. Pisze po polsku dość gładko, ale z czechizmami. Potem przełożył swą pracę na język czeski (rękopis przekładu jest w Muzeum czesk. w Pradze) i tekst ten ogłoszono niebawem (1673) drukiem (ob. niżej), ale z opuszczeniem dedykacji. Polski tekst jest nieco obszerniejszy.

W r. 1859 przetłumaczono tekst polski na język duński i przekład ten wyszedł w Kopenhadze.

Tekst polski i czeski przedrukował Zibrť w Svezozorze 1893 (jest też odbitka z datą 1894).

Powtórnie przedrukował trzy znane teksty tego dziełka Bohusław Horak (Brno 1931). Bandtkie Hist. dr. Kr. Pol. I 335. — Wiśła VIII 169—73. — Przewodnik Bibliogr. 1893 str. 233. — Króćek w Kwartal. Hist.

1895 str. 115 (mylnie sądzi, że tekst cze-
ski był pierwotni-izy). — Zibrť Jeřte
o Islandii D Fettera w Czesky Czasop.
Hist. 1896 str. 385. — Odložilť Otokar:
Daniel Vetter a jeho cesta na Island
(w „Czasopis Maticy Morawské“ 1931—2).
Bibl. Muzeum česk. — Chreptow. — Ossol.
— Islandia aneb krátké vypsání
ostrova Islandu. Vytištěné od Danele
Michalka v Praze 1673. w 4ce.
Bibl. Muzeum česk.

— ob. Joram — Komenius (1651) —
Węgierski And. (Systema 1652 str. 337).
Z. ciorys podaje i jego działalność obszernie
omawia Bickerich w Zeit. Gesch. Posen
1904 str. 29—64.

Vetter Stregicius Jan ob. Węgierski
And. (Systema 1650 str. 325).

Vetter Stregicius Georgius ob. Wę-
gierski And. (Systema 1652 str. 327).

Vetter Konrad ob. Tolgsdorf Erd-
mann (Historia 1615, Historische Er-
zählung 1614).

Wetter Han (Der ewangelische),
Das ist: Vngleiche reden, Martini Lu-
theri Von den fürnembsten Artickeln
Christlicher Religion. Brunssbergk in
Preussen, durch Joh. Sachsen. 1590.
w 8ce. Bibl. w Strängnass.

Wetter Predigt... ob. Schelwig Sam.
(1699).

Vetterowa Krystyna z Poniatow-
skich ob. Poniatowska.

VETTORI (Victorius) Pietro. Va-
riarum lectionum libri 25 excudebat
Laurentius Torrentinus, anno 1553.

— Epistolarum libri XIV, et liber
de laudibus Joannae Austriacae. Flo-
rentiae apud Junctas, 1582.

— Variarum lectionum libri 37.
Taki niedokładny tytuł podaje Ciampi
Bibl. — Wedle niego są tu jakieś listy
Zamojskiego i Hożjusza?
— ob. Victorius P. (tu o jego liście
do Górskiego z r. 1565).

Vetustate (de) Jagell. ob. Decius J.
(1522).

Wety ob. Achienew W. (Apolinowe
1664) — Elert Fr. (stołu boż. 1676) —
Grygowicz Mich. J. (weselne 1671) —
Kraśniński J. B. (do wesela 1680) —
Nowakowski Marcin Józef (duchowne
1753).

Wetzhausen Truchses ob. Truchses
(w tomie XXXI 339).

WETZHAUSEN Erhard. Sempiterni
honoris ara... Vladislai IV. Regiomonti
MDCXXXV (1635). fol., k. 9.
Bibl. w Sybinie.

— Ad orationes, quibus serenissimi
ac invictissimi Vladislai IV Poloniae
Sveciaeque regis augusti etc. etc. glorio-
sissimas victorias et felicissimum Prus-
siae ingressum colent nobilissimi atque
eximii iuvenes: Martinus Sigismundus
et Erhardus Truchsesidae von Wetz-
hausen fratres crastini diei hora 9 in
auditorio majori audiendas, fautores
amicos ac cives suos invitant rector
et senatus Academiae Regiomontanae.
Regiomonti Typis Laurentii Segebadii
MDCXXXV (1635) fol., k. 2 nrb.

Sprawozd. z poszuk. na Węgrzech str. 345. —
Inne druki odnoszące się do Wetzhausenów
pomijam, jako nie należące do Bibl. polsk.
Bibl. w Sybinie.

— Applausus... Regiomonti 1635.
fol., k. 6.

— ob. Hacki J. Fr. (Scrutinium
1691; o jego dziele Examen z r. 1652).

Wewell Catharina ob. Rostkovius
Jakób (1742).

Vexillum ob. Biezanowski St. (Ze-
brzydowski 1667) — Brandys J. (Ze-
brzyd. 1636) — Innocenty XI (a Jo-
anne III 1684) — Judycki Nic. Wł.
(Radvanum 1681).

Wexle, wexlowe prawo ob. Weksle.

Weychowski Ludwik ob. Chełchow-
ski Hen. (Heynal 1645).

WEYDEMANN Joh. Peter. Kleeblatt
auff des Wilhelm Schlott und Mariae,
Jacobi Slakovii Tochter hochzeitliches
Freudenfest. Danzig 1647. w 4ce.

Weydolt ob. Decius (Sendbrief 1527).

Weygtowski (pseudonim) ob. Soł-
tyk Stan.

Ob. Smoleński Emigr. polska 1911 str. 4
i nast.

Weyhard Joannes, zupparius Boeh-
nensis ob. Woynar Chr. (Praecursor
1649).

Weyher ob. Weiher.

WEYMANN i COPEZ. Propositie
aende Stat.-Gen. der Vereen. Nederl.
door de H. H. Weyman ende Copes,

Ministers vanden Keurvorst van Brandenburgh. 's Hage. 1659. w 4ce, k. 8.

Są to propozycje z 23 maja 1659 z okazji umowy Anglii, Francji i Stanów Holend., aby tamę polozyć wojnie na północy. Artykuł VIII jest następujący:

„Et quant à la guerre de Pologne, que les trois Etats feront tous devoirs de travailler conjointement à y mesnager une bonne paix entre les deux rois; et quant à l'Electeur de Brandebourg... les trois états feront tous devoirs, pour le remettre en bonne intelligence avec le roi de Suède“.

— Naerder Propositie van d'Heeren Weyman en Copez, Ministers van den Keurvorst van Brandenburgh, aen de H. H. Staten Generael. In 's Gravenhage den 1 Julij 1659. Voor Pieter Janssens te Leyden. 1659. w 4ce, k. 4.

W tych propozycjach Weymanna i Copeza pełnom. brandenb. wyrażone są opinie, jakie głosili Polacy o traktacie z maja 1659.

— Memorie van d' Heeren Weyman en Copez, Ministers vanden Keurvorst van Brandenburgh, beneffens eenen Brief van den Keurfurst aende Staten Generael, ter sake van 't refuys van Vrede, by den Koning van Sweden. Delf 1659. w 8ce, k. 2.

Jest to memoriał do Stanów General. z powodu, że traktatu z 21 maja król szwedzki przyjąć nie chce.

— Die Churfürstl. Brandenburgischen Ministri im Hage, Hr. Weymann und Hr. Copes Liefern denen Herren General-Staten der vereinigten Provinzten, &c. Ein Schreiben, So S. Churf. Durchlaucht An Ihre Hochmög. Am 28. August 1659. abgehen lassen, Nebst Vorhergesetztem Memorial, Alles zielende auff die Verweigerung des Friedens Schwedischer Seiten beschehen. Welchem mit angefüget Ein Schreiben An die Herren General-Staten Vom Herrn Admiral-Leutnant Wassenaer dattirt den 23. Augusti 1659. Alles aus dem Holländischen. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Zawarte tu są trzy pisma: 1) Memoriał Weymanna i Copeza. — 2) List kurfirsta brand. Fryderyka. — 3) Pismo admir. Wassenaera do Stanów Gen. Niderl. Dotyczą one pośrednio stosunków polko-szwedzko-brand. Ossol.

Weymann ob. Suerin (1658).

(Weymann Jan Henryk). Relacya o zwycięztwie woyska rossyjskiego nad tureckiem przez JW. IMCi pana generała de Weymann ministra pełnomocnego Dworu petersburgskiego dla wiadomości publiczney do druku podana. Z Petersburga dnia 27 lipca (1758?). w 8ce, k. 5 nlb. Czapski — Ossol.

Weymur hrabia ob. Gerard (1780).

Weys ob. Weiss, Waiss.

Weyss Godofr. ob. Szeknecht P. (1714).

Weyss Józef ob. Ślczkowski Andrzej Jan Kanty (Agere 1770).

Weyss Szymon ob. Weiss.

WEYSSENFELS. Extract z listu Jasnje Oświeconego Xcia Jmci Weyssenfelsa z obozu Saskiego z Langefur pod Gdańskiem de data 4ta Junii 1734. pisanego. w 4ce, k. 2.

Podaje wiadomość o wyprawie wojsk pod Gdańsk przeciw Francuzom.

Uniw. Warsz.

WEYSSENHOF Józef, poseł inflancki († 1798). Głos JW... posła Inflanckiego dnia 11 listop. 1788. fol., k. 2.

Czartor. — Ossol. — Krasin.

— Głos... na sessyi seymowej dn. 16 Xbris 1788 miany. Warszawa, Druk. JKM. u XX. Schol. Piar. fol., k. 2.

Czartor.

— Przymowienie się... d. 9 stycznia 1789. fol., k. 1.

Czartor.

— Głos... na sessyi seymowej dn. 13 stycznia 1789. fol., k. 2.

Czartor. — Dzików — Raczyn. — Zielin.

— Głos... na sessyi seymowej d. 30 marca 1789 r. miany. w 4ce, k. 4.

Krasin. — Raczyn.

— ob. Gazeta Narodowa i Obca (1792; był wraz z Niemcewiczem i Mostowskim jej wydawcą) — Mikosza J. (1793; tu dedykacja od Lindego) — Zbiór mów (1788).

Zychliński Złota księga IX 173. — Kronika

rodziny Weyssenhofów Wilno 1936. —

Smoleński w Przeglądzie Histor. 1912

str. 328. — Kollataj Listy z emigr II

(1878) str. 83. — Janik H. Kollataj 1913

(passim). — Grodek Piotr Maleszewski

1936 str. 129. — Finkel Bibl. hist. III

str. 1889 i nr 5295, 5269.

VEYSSIERE La Croze. Lexicon Aegyptiaco-Latinum ex veteribus illius

Linguae monumentis summo studio collectum et elaboratum a Maturino Veysiere la Croze. Quod in compendium redegit, ita ut nullae Voces Aegyptiacae, nullaeque earum significationes omitterentur, Christianus Scholtz. Aulae Regiae Borussiae a concionibus sacris, et Ecclesiae Reformatae Cathedralis Berolinensis Pastor. Notulas quasdam et Indices adjecit Carolus Godofredus Woide. Oxonii, e Typographeo Clarendoniano 1775. w 4ce, sygn. X i str. 198 oraz 11 ark. rejestrów.

Karol Gotfryd Woide (obacz) był rodem z Wielkopolski.

Jocher 603.

Weythember ob. Wertheymber Józef.

Weytzai, oberlejt. wojsk austr. ob. Błociszewski T.

Wezal ob. Veselius.

Węzel ob. Pascius (małżeń. 1665) — Podgorski S. (rycerski Nałęcz 1701) — Puteo Jęd. (święty 1691).

Węzły Z Dozoru, według Poloru. Wyrobione Y nie tak allegoricę iako anagogicę Pod czas Dyskursow y zabaw Do rozwiązania, czyli solwowania Ludzkemu Geniuszowi Podane By też o zakład, w iednym Punkcie lecz nie do razu bo Z Sentencyi Łacinskich Wierszem Polskim Solwowane y Na Części podzielone Roku 1752. w 4ce, k. tyt. i k. 35 nlb.

Przedmowa na 3 stronach do łask. czytelnika. Składa się z 262 czterowierszów (wyjątkowo 6 lub 8 wierszów), ujętych w 48 „części” tj. rozdziałów.

Każdy 4-wiersz poprzedza sentencja łacińska (czasem przysłówie, czasem cytat z Wergil., Seneki, Horacego, Tacyta, Cycerona, Erazma, św. Hieronima, itp.). Czterowiersz bywa niedoleżnym rozwinięciem treści zawartej w tej sentencji. Tak np. „Non omnia possumus omnes” rozwadnia autor: „Nie każdemu daje Bóg tego mieć taletu, By dociekł to co drugi nagle i do szczętu. A to czemu? Iż dowcip jest nad twój dzielniejszy, Toć nie dziw, że nie z równia, w równie, bydź celniejszy”.

Uniw. Wileń.

Wezowicki Jan ob. Trophaeum Paladisi (1644).

Wezuwiusz ob. Szembek Fryderyk (Zapał srogi góry 1632).

Wezwa Mieszkancow Ziemi Polskiej Do Obrony Ojczyzny. (1794). w 8ce, k. 10 nlb.

Jest to poemat złożony z 416 wierszy o treści patriotycznej. Zaczyna od potępienia arystokratów i despotów (wtłoczyli jarzmo nam gwałtem na karki, broń wytrącili, osabili barki...). Wzywa, aby orzeł biały nie skobuział, lecz zerwał się do boju. Powołuje się na Racławice i na przykład Krakowa (a więc pisane zapewne w maju 1794). Zwłaszcza bogaci i trzymać winni bronić ojczyzny. Trzeba się trzymać Naczelnika, biegłego w sztuce wojowniczej. Trzeba uzbroić włościan; nie to nie zaszkodzi rolnictwu, gdyż żony za mężów będą na roli pracować (tak jak to jest u Syjamezyków). Obszernie przemawia do pici pięknej, by zachęcała mężów, synów, braci i kochanków do boju, a klejnoty swe oddała ojczyźnie. Kościuszkę wzywa, by szedł torem Tella i Wasingtona.

Wiersz dość gładki, uczucie gorące, tendencja mocno demokratyczna. Autor używa chętnie słów nowourobionych (wezwa, kierownia, morąg, stek). Wyszło widocznie z kół radykalnych grupujących się koło Kościuszki. Król nigdzie nie wspomniany. Czy to nie And. Trzeciński? za czym by przemawiały i tendencja i nowotwory? Akad. — Jagiell. — Ossol.

Wezwanie Kommissyi Rzeczpty Skarbu Koron: o uwiadomienie o osobach przewożących do kraju fałszywe monety w celu ich mieniania lub temu podobnych zamiarach. Warszawa 1772. w 4ce, str. 1.

Ob. Kommissja Skarbu. Ossol.

— obywatelskiej gorliwości o zwrocenie dawniejszych ofiar. (Datow. na sessyi Komiss. porząd. d. 12 kwiet. 1794). fol., k. 1. Krasin.

— oblubienic ob. Rostkiewicz M. (1623). Krasin.

Weżyk Andrzej ob. Firlej Henryk (Leopardus 1624).

Weżyk Osiński Jan ob. Osiński.

Weżyk Widawski Jan, starosta sieradzki ob. Calagius And. (Honor 1598, Natales 1609) — Jasiński Ad. (Enconium 1644).

WEŻYK Jan, arcyb. gnieźnieński (1578 † 1638). Synodus provincialis Gnesnensis Provinciae sub Joan. Weżyk (z r. 1629).

Obacz opis wydań w tomie XXX 131 i nast. — Morawski Synod prow. gnieźn. Włocławek 1935.

— Synodus provincialis Varsaviae celebr. (z r. 1634).

Obacz t. XXX str. 182.

— Constitutiones Synodorum (zbiór synod. ustaw dokonany przez Wężyka).

Obacz o nim bliżej w t. XXX 131 i nast. oraz t. XIV 381.

— Epistola pastoralis ad Parochos Provinciae Gnesnensis, auctoritate synodorum provincialium sub Bern. Maciejowski et Ioanne Wężyk archiepiscopis Gnesn. celebratarum edita. Cracoviae 1641. w 4ce.

Ob. Maciejowski B. (w t. XXII 12).

Akad. — Raczyń.

— Officium gratiarum actionis Pro victoria ex Turcis obtenta. Ex decreto Synodi Prouincialis 1628 celebrata, conscriptum. Autoritate Illustrissimi & Reuerendissimi Domini. D. Joannis Wężyk Archiepiscopi Gnesnensis &c. Editum Pro die 10. Octobris. Posnaniae, In Officina Ioannis Wolrabi, Anno D. 1628. w 4ce, k. 8.

Wojciechowska Z dziejów książki 1927 str. 311.

Obacz tom XXIII 280 oraz pod: Sokółowski Stan. Uniw. Warsz.

— Officium gratiarum actionis pro victoria ex Turcis... 1621. Cracoviae, A. Petricovius, 1635. w 8ce.

Bawor. — Ossol.

— [Ioannes Dei Gratia Archiepiscopus Gnesnensis, Legatus Natus Regni Poloniae Primus et primus princeps]. Datow. w Warszawie d. 5 Maja 1632. W drukarni Jana Rossowskiego. fol., k. 2 nlb.

Obwieszcza zejście ze świata Zygmunta III i naznacza sejmiki na elekcję króla nowego. Uniw. Warsz.

— Edictum prohibens lectionem Bibliorum, Gedani nuper 1633 impressorum. (Dat. Lovicii die 28 apr. 1634)... ob. Synodus (1634).

(Wężyk Jan). Trivmphvs Virtvtvm, Praevertibvs Divis Tytelaribvs, Ecclesiae Posnaniensis, In felicem Aduentum, Illvstrissimi Et Reverendissimi Domini, D. Ioannis Wężyk Dei Et Apostolicae Sedis Gratia, Episcopi Posnaniensis, A Studiosa Ivventvte, Collegii Lybranciani Exhibitvs. Anno Domini 1624.

Die 8. Octobris. Posnaniae, In Officina Ioannis Wolrabi, Anno, 1624. [Tytuł w prostokątnej ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 18 nlb. (sygn. E2).

Na odwrocie herb Waż Wężyka. Dedykacja dat. VIII Idus octobr. 1524 od iuwentue Lubranciana. Po czym idą wiersze łacińskie: Alberta Tholibowskiego (późniejszego biskupa, który w r. 1624 miał lat 9), Krzysztofa i Łukasza Opalińskiego, Ludwika i Jak. Cieleckiego, Jana Lewickiego, Jana Brudzińskiego, Jana Kozrańskiego, Andr. Podleskiego, Raf. Węgorzewskiego, Adama Bogatki, Jana Wyrzyskiego, Jana Radolinskiego itd.

Wszystkie te wiersze jednakowo gładkie w formie a beztreściwe były utworem któregoś z profesorów, a podpisy uczniów są fikcyjne.

Wojciechowska Z dziejów książki nr 244 str. 300. Ossol. — Uniw. Wileń.

— Vranoscopia Qvam Svb Avspicatissima Archiepraesvlatvs Initia Illustrissimi ac Reuerendissimi Domini D. Ioannis Wezyk Archiepiscopi Gnesnensis Legati Nati, Regni Poloniae Primatis, ac Primi Principis Studiosa Carncouiani Societatis Iesv Collegii Ivventvs ad Vtrumq; Coeli cardinem benigna Qvator Serpentvm Astrothesia Svscepit Observavit Ac debito gratulationis obsequio Prosequvta Est. Callissii Anno Dni. 1627. In Officina Alberti Gedelii. Archiepiscopalis Typographi. [Tytuł w prostokątnej ozdobnej ramie]. fol., k. tyt. i k. 22 nlb., 1 ryc.

Po tytule piękna rycina herbu Wężyk na tle bramy ozdobionej wyobrażeniami węża w kilku postaciach (wąż jako symbol cnoty, powagi, szczęścia, wiedzy itp.). U dołu okręt z wydętymi żaglami. Data 1625.

Potem prozą panegyryk, podp. Petrus Iwinski; dedykacja z podp. Ioannes Leszczyński, cancell. regni (pod kulą ziemską i gwiazdami); oraz wierszyki kilkudziesięciu autorów. Są to wiersze na emblematy lub ody — wszystkie sławią Wężyka jako biskupa lub jako legata urodzonego. Wreszcie wierszyki sławiące go jako primus princeps. Kończy: Panegyris epica, z podpisem Petrus Walewski.

Między autorami (a raczej quasi autorami) tych wierszyków spotykamy nazwiska: Stan i Jacek Witowski, Raf. Leszczyński, Alb. Kobierzycki, Adam Koniecpolski, Lisieccy, Alb. i Wład. Wierzbowski, Szamietowie itp. Są to wszystko studenci jezuici.

Jagiell. — Krasień. — Uniw. Warsz

— ob. Acta (1632) — Agenda (1634) — Bzowski Abrah. (Adalberti 1629) — Cerasini (1620) — Crosnerus J. (1620) — Fox J. (Oratio 1628) — Iwiński P. (1627) — Karwosiecki (Ideia 1753) — Konstytucje seymu (pod r. 1633) — Lipski J. (Orationes 1637) — Maciejowski B. (1641) — Mijakowski Jac. (Interregnum 1632) — Nucerinus (Orzeszko) Seb. (Monitum 1634) — Officium (1629) — Podborski Jakub (Analysis 1621) — Potocki Paweł (Saeculum 1702) — Protestacja (1635) — Psalterium (1632) — Rituałe (1631) — Różycki Jan (Waż ziemi 1638) — Rudzki Aleks. (Quaestio 1635) — Silverster Caesius Aquitanus (1629) — Smieszkowicz Waw. (Quaestio 1629) — Szlachetowicz Aleks. (Quaestio 1622) — Węgrzynkowicz Jan (Posag 1623) — Wilicki Walery (Hydra 1627) — Żeromski Wład. (Vota pietatis 1636).

Okolski Orbis III. — Janocki Nachricht II 30—6. — Rzepnicki Vitae praes. I 156—9. — Zacharyasiewicz Vitae str. 106—10. — Lętowski Katalog IV 213—21. — Korytkowski Arcyb., biskupi gnieźn. III 691—736. — Pawłowski Praemislia sacra. — Hozzowski w Monografii opactwa cystersów 1867 str. 109—13. — Rykaczewski Relacje nunc. II 237. — Daje dobroczynności II 1821 str. 154. — Święcki Historia pam. I 276. — Gawarecki Pamiątki Łowicza str. 73 i 131. — Encykl. Orgelbr. XXVI 810. — Encykl. kośc. XXX 327. — Morawski Synod prow. gnieźn. 1935 str. 110. — Finkel Bibl. III str. 1890. — Wojtkowski Bibl. hist. wielk. 1936 str. 271.

Weżyk Józef ob. Gozdzka Barbara (Documenta 1695—1769) — Rudzki.

WEŻYK Rudzki Kazimierz. Głos... ex turno 3 listopada. Warszawa, 1788. folio. Czartor.

— Głos JW. Imci Pana Kazimierza Weżyka Rudzkiego podstolego wiślick. posła ziemi mielnickiej na d. 26. stycznia 1789 r. miany. Warszawa, Gröll. fol., 1 k. Raczyń. — Zieliń.

— Toż:.. dnia 17. marca 1789 roku miana. Warszawa Gröll. fol., k. 2. Czartor.

— Głos... dnia 3. kwietnia 1789 miany. Warszawa, Gröll. fol., str. 5. Czartor.

— Głos JW. JMP... stolnika powiatu wiślickiego posła z wdztwa podlaskiego ziemi Mielnickiej na sessyi seymowej dn. 6. listop. 1789 miany. Warszawa, Dufour. fol., k. 2.

Czartor.
— Toż:.. na dniu 17. listopada 1789 miany. fol., k. 2. Czartor.

— Głos... na sessyi seymowej dn. 13 lipca 1790 miany. Warszawa, Gröll. fol., k. 1. Czartor.

— Przymówienie się IW... posła ziemi Mielnickiej na dn. 3 marca 1789. Warszawa, Gröll. fol., k. 1. Czartor.

Weżyk (Vesicovius) Łukasz ob. Herbest Jan (1567).

(Weżyk Widawski Maciej) (ur. 1569 † 1636). D. O. M. Academia Widawska Jego Mości Pana Macieja Weżyka Widawskiego, Na Widawie, Przecznicach, etc. Dziedzica Patrona swego wielce Mściwego. S. P. D. Crae. Typis Mathiae Andreovien. A. D. 1635. w 4ce, k. 12 nlb.

Są to wiersze polskie i łacińskie studentów Akademii w Piotrkowie na pochwałę jej założyciela, a razem i kościoła franciszkanów fundatora. Nazwiska studentów: Albert Kwiatkowski Zygmunt i Jan Gostyńscy, Maciej Żeromski, Krzysztof Widawski, Mikołaj Pukaczowski, Bogusław Radoszowski, Stefan Dunin, Wawrzyniec Pstrokoński, Piotr Weżyk Widawski. — Uczono tam siedmiu nauk wyzwolonych to jest gramatyki, dialektyki, retoryki, arytmetyki, muzyki i astronomii — także i teologii. — Niesiecki (t. IV str. 503) błędnie to dziełko poczytał za utwór Macieja Weżyka Widawskiego.

Tak podaje Jocher nr 1692, za którym powtarzam, ponieważ egzemplarza nie udało się odszukać.

Maciejowski Piśmienn. III 144—5. — Łukaszewicz Hist. szk. III 515. — Bentkowski Hist. lit. I 589. — Niesiecki Herb. IV 502. — Bandtkie Hist. dr. III 246. Uniw. Warsz. i

Weżyk Maksymilian ob. Catalogus.

WEŻYK Widawski Piotr, syn Jerzego (poseł na sejm lubelski w r. 1569). Acta publica albo Tractat powinności chrześcijanskiej w wieku krótkim ludzkim. Z pism Piotra Widawskiego Weżyka z Widawy dopiero na świat wydane. W Kaliszu w drukarni Wojciecha Gedeliusa. R. P. 1612. w 4ce, ark. 2 (brak końca).

Na odwrocie karty tytułowej herb.

Mieści: Copia rozemtu albo stania między stronami w nieprzyjaźni będącymi (proszą) — Materya do votum na seymiku (proszą).

Po czym idzie z nową kartą tytułową:

Thren Piotra Widawskiego Weżyka z Widawy ad imitationem transmigrationis Babylonicae Legomości Miłościwemu Panu. — Wreszcie idzie łacińskie Anagramma i etymologia... oraz wiersz polski pt. Valeta.

Zaśluki Bibl. str. 89 mówi: Acta publica lub traktat, obligaciones christiane in brevi vitae humanae cursu poema. Calissii Gedel, 1612. w 4ce.

Do egzemplarsza nie dotarłem.

Uniw. Warsz. (?)

— Exorbitanciae, Albo O Rzeczach w każdym Królestwie y we wszelkiéy Rzeczyp: szkodliwych, ná które ani práwa, ani winy zadnéy niémász. Z Uniwersałem Poborowym, ná zbytki, vtráty, y niepotrzebné wystáwy domowe. Zá prószá y żądaniem wiela dobrych ludzi, którym pokóy mił y wstátku się z skromnością kochaia, nápisáne Przez P. WI. Wę. Ista dedit Cephas, serpentem qui gerit arma: Nomen habetq; visus, cuncta videnda videns. [Tu gwiazdka]. W Krakowie, W Drukarni Lázárzowej. Roku Páńskiego, 1603 w 4ce, k. tyt., str. 32.

Składa się 1) z traktatu: O rzeczach szkodliwych w każdym królestwie... (Jest to ten sam traktat co i w nast. przedruku, tylko zatytułowanie odmienne). — 2) Uniwersał poborowy.

Druk gocki.

Omówienie obacz przy nast. wydaniu.

Bawor. — Czartor. — Krasin. (?)

— Lekarstwo Na Vzdrowienie Rzezypospolitey. Z Uniwersałem Poborowym, ná zbytki, vtráty, y niepotrzebné wystáwy domowe. Zá prószá y żądaniem wiela dobrych ludzi, którym pokóy mił y wstátku się z skromnością kochaia. Nápisáne Przez P. Vi. Wę. Ista dedit Cephas, serpentem qui gerit arma: Nomen habetq; visus, cuncta videnda videns. [Tu ornament linearny]. W Krakowie, W Drukarni Lukaszá Kupiszá I. K. M. Typographá, Roku Páńskiego, 1649. w 4ce, k. tyt. i k. 14 nlb.

Składa się z dwóch części: 1) traktatu pt. Lekarstwo na uzdrow. 2) Uniwersału poborowego.

Lekarstwo głósi potrzebę istnienia różnych stanów. Ubóstwa nikt się nie powinien wstydzić. Trzeba być oszczędnym (autor pisze stale „oszczymny“, „oszczymność“). Trzeba, aby i w rządzie Rzeczyp. była oszczędność. Znieść cudzoziemskie wojska. Ale i obywatele powinni żyć oszczędnie. Gani stroje, biesiady, kobierce i inne zbytki pogańskie. — O pogoni za posagami. O pocztach za wielkich. O pałacach i ich urządzeniu. O złym sądownictwie O wadach systemu monetarnego. O strojach i srebrze. O muzykach. O mężobójstwach i cudzołóstwach. O wyjazdach za granicę (my jeździmy, a oni do nas nie jeżdżą). Teć są rzeczy, dla których Rzeczyp. wiedenie, schnie i ginie. Jak z tego widać, jest to bardzo powierachownie ujęty problem ubóstwa Polski, a lekarstwa są wzięte z domowej apteki. Nie jest to żaden program gospodarczy merkantylistyczny, jak go czasami określano, bo autor nie wznosi się do zrozumienia potrzeby własnego przemysłu i środków do tego wiodących. Ogranicza się do moralizowania.

Od karty C verso idzie: Leges sumptuarie albo Uniwersał poborowy na zbytki, utraty y niepotrzebne wystawy. Jest to pół serio a pół humorystycznie pomysłany spis opłat i projekt różnych taryf, mających na celu ograniczyć „zbytki“, np.: Kto żonę stłucze upiwszy się... złotych sześć. — Krawcy, coby jedwabne rzeczy kłóli... złotych 50. — Opłaty od zbytków stołowych (np. od limoniej po groszy pietnaście, bo nie zła pieczenie z ogórki lub cebulą). — Od strojów i srebra. Głównie wylicza zbytki w stroju białogłowskim i proponuje liczne opłaty, charakterystyczne dla ówczesnych obyczajów (ale często o charakterze humorystycznym), np.:

Od płaszczka, u ktorego przodki sobolowe, a pod wszystkim niemasz nic, złotych sześć; gdyżby lepiej barana pod cały kupić dla ciepła, niżli wyłogami tylko swiat grzać, a grzbiet ziebić. — Od trefienia się by sowa, złoty jeden. — Od tych, co się kudlą z francuska, złotych dziewięć. — Od pierścienia, co nim skazuje, albo na pannę kiwa, złoty jeden. — Od przyprawionych włosów trupich, po groszy 24. — Ktora długo sypia, złoty jeden. — Ktora mężowi niewierzy złotych dziesięć, bo sama nic dobrego. — Ktora mężem rządzi, złotych 20. — Ktora nogę wystawia, puł talera. — Ktora gębusię sznuruje, po 12 groszy. — Wreszcie opłaty od rozrywek, strojów i wad mężczyzn (zalecanie się, muzyka, pokręcanie wása, sługi zbyt liczne, lichwiarze itp.). Jest w tym wszystkim szczypta humoru i satyry, ale szczypta. Weżyk nie wypowiada nowych myśli, tylko powtarza ogólnie znane narzekania; obra-

zuje barwnie i dodaje niejedyn rys do odtworzenia ówczesnego życia polskiego zamożnej szlachty. Znac pewien wpływ Sokołowskiego Quaestora z r. 1589.

Ossoliński Wiadom. III 499. — Bandtkie Hist. druk. III 246. — Wiszniewski IX 377. — Maciejowski Piśm. III 317 i 474 (pomieszał to z Grzegorzewskiego Wizerunkiem). — Stanisław Estreicher w Roczniku Krak. I (1898). — Kraushar Kartki hist. i liter. 1894 (obszernie streszcza). — Gargas Poglądy ekonom. 1897 str. 56. — Tenże Gesch. der N. Ök. 1903. — Brückner w Rozprawach Akad. filolog. XII (1919) str. 19.

Exemplarz defekt. z jakiegoś zbioru prywatnego (nie nazwanego) wspomina Brückner w Pam. Liter. 1904 str. 81.

Akad. — Bawor. — Czartor. — Gdańska miejska — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Warsz. pow.

— [Philomela. — Morale. To jest S. Książ rozmaitych Autorów wykład obyczajny. — Pod Obraz Boginiei Wenery]. (Brak karty tytułowej). (ok. r. 1590) w 4ce, k. 22 nlb. (sygn. F₂).

Tytułu brakuje. Na k. Aij: Na zacy Polski kleynot Accipitrin... służący... Panom Karsnickim Sasinom z wielkich Karsnic Łęczyckiej ziemie. — Są to dwa wierszyki pochwalne na herb (który zapewne był odrysowany na odwr. k. tyt.).

Na k. Aijj dedykacja wierszem: J. M. P. Stan. Karsnickiemu na Sarnowie, sędziemu ziemie sieradzki, burgr. krak. — Tu pisze, że „wdarł się na skałę Kalliopei, wdziesięcne Owidiusza naśladowując stopy“. Podpisany: Piotr Wężyk Widawski, przyjaciel i służący gotów.

Zamieszczone są w tym zbioru trzy utwory:

1) Od k. A₄—D idzie swobodna przeróbka Filomeli z Metamorfoz Owidiusza, lichym wierszem dokonana. Kończy się ona 8-wierszem: Ku temu co czedł. Tu mówi, że Owidiusz w nasz kraj zjechał i uczył się polskiego języka... Stał się z niego tu Polak, a choć umarł dawno, jakby się dziś urodził, o nim wszędy sławno.

Ob. o tym wierszyku Przychocki Grób Owid. w Polsce 1920 str. 13.

Filomela jest parafraza, a nie przekładem Owidiusza. Rozszerzył ją Wężyk, wplatając ustępy z Kochanowskiego i Dębowskiego (Ismonda).

2) Od k. D₂ idzie wiersz: Morale. To jest S. książ rozmaitych autorów wykład obyczajny (zajmuje 13 stron).

Tu znów się odwołuje na „sławne go składacza Publusa Nazona“. Narzeka na złe obyczaje, na ubiory, na zbytki, na złe małżeństwa („alboć nie to małżeństwo dali chrzabił wszyscy“). To wszystko sprawia przeklętą swawola. Venus świat zbliżniła

i Kupido — przez niego wszyscy blaznują. Opisuje jak miłość zdusić i cnotę zachować: Najprzód płomień zaczęty w czas najlepiej zgasić — próżnowanie także od siebie oddalać, listów nie brać, darów nie przyjmować, grania nie słuchać, na ubiory nie patrzeć itp. Powołuje się przy tym ciągle na Filomelę (w skutek czego Owidiusz staje się w jego ujęciu nauce-cielem czystości i skromności obyczajów!).

Walcząc tak gorliwie z miłością i żądzą (Kupido) zapożycza się autor, jak sam przyznaje, u różnych autorów (Rej, Bielski, Kochanowski, Górnicki). — Zapewne zachodzi też jakiś związek między tymi utworami Węzyka a przekładem Kurzelowczyka „Przeciw płomienistej miłości“ (1584), który podkreśla te same antyerotyczne tendencje u Owidiusza.

3) Na k. E₄ verso rycina, nawiązująca do poprzednich wywodów: bogato ubrana strojnisia kroczy z pieskiem i pawiem (symbol strojenja się i próżności), ogon jej sukni niesie służebna, ogląda się za nią dwóch mężczyzn. Napis nad ryciną świadczy, że strojnisia ta — to „obraz boginiei Wenery“. Na k. F dodany dialog Barbary i Zofii (wierszem); Barbara stulta rogat a Zophia docta docet, iż Venus nie urodziła się, jak bają, z morskiej piany, ale tak jako inny człowiek. Kupido jest zaś ślepy.

Kończą wierszyki polskie Mikołaja Hoda-kowskiego (autorowi) i do czytelnika przez Kmitę (tu się zbierało, co z różnych autorów smaczniejszego było). Nie przyganiaj, ale na swym popraw, jako racysz. Wreszcie 3 epigr. łac. przeciw miłości.

Na ost. stronie ozdoba drukarska.

Exemplarza z tytułem nikt nie zna, stąd data druku niepewna. Można tylko powiedzieć, że około r. 1590 (Niesiecki IX 291 podaje, że 1586?) — Erzepki odszukał i przepisał z jakiegoś rękopisu fragmenty „Filomeli“ i „Morale“; o rezultatach jego pracy nad źródłami Węzyka informuje Weintraub w komunikacie w „Sprawozdaniach Akad. Um.“ 1931 nr 3.

Pod dedykacją Węzyka wpisała w egz. Un. Warsz. w w. XVIII właścicielka książki: „Kto te książeczki będzie czytał, niech zmowi z łaski swey Pacierz za dusze moię Teodora Bądziusz Pastrokońska Ch. P. P. D. mp.“.

Maciejowski Piśmienn. III 338. — Kraushar Kartki 1894 str. 105. — Załuski w Bibl. 89 pisze: nunquam vidi. — Skulski w Eos 1913 str. 78.

Uniw. Warsz

— Tren Piotra Widawskiego Węzyka z Widawy. Ad imitationem transmigrationis Babylonicae.

Obacz wyżej: Acta publica (1612).

— ob. Calagius And. — Wężyk Piotr (syn).

Święcki Pamięt. hist. II 279. — Dziennik sejmu lubelsk. z r. 1569 str. 423. — Korbat? I 261.

WĘŻYK Widawski Piotr, syn poprzedniego (ur. około 1570). Aquila Aquilonis. Petri Węzyk Widawski F. in Widawa. [Tu ozdobnik, a pod nim barokowy czteropolowy herb polskolitewski]. Cracoviae, In Officina Typographica Regia Lazari, 1601. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nb.

Litera F po nazwisku oznacza: Filius. Zdaje się, że ją później dodrukowano. — Ponieważ autor pod dedykacją podpisał się Petrus junior, więc był synem Piotra.

Na odwrocie dedykacja: Mathiae Pstrokoński a Pstrzokonin episc. praemiss. et Leoni Rudnicki, cust. gnesn. praep. plocensi, dominis conteraneis et benefactoribus. (Tu 6-wiersz z podpisem:) Submisse colens Petrus junior Wężyk Widawski.

Rozpoczyna spis królów polskich od Lecha do Zyg. III heksametrami. Najobszerniej, bo w 9 heksametrach, mówi o Zygumuncie, po czym w 4 wierszach o królewiczu Władysławie. Dodane 2 całostronicowe drzeworyty Batorego i Zygmunta III (w stroju koronacyjnym).

Potem idą różne drobne, ale sztuczne wierszyki: anagramaty, chronostichy, epigramaty (jeden z nich in aqilam Regni, a obok niego drzeworyt orła z herbem Wazów i z napisem: Evehit ad aethera virtus).

Po czym wierszyk na cześć Jana Zamojskiego (z drzeworytem przedstawiającym jego popiersie w zbroi). Wierszyk ten zawiera aluzję do jakiegoś snu o Zamojskim „somnia quae vigilans memorat doctus Zakrzewius Albertus socius olim in Germania“... Sen ten miał miejsce w r. 1557 w Strassburgu. Pod wierszem tym dodano po grecku („ex libello Mnemosinon itineraris depromptus“): Joannes Zamojske sari Albertos Zakrzewski z Bozi (1559). Widocznie więc Wężyk nie tylko słyszał opowiadania Zakrzewskiego o pobyciu jego w Strassburgu, ale miał też przed sobą jego sztambuch, do którego jacyś Grecy wpisali w r. 1559 nazwiska obu przyjaciół.

Kończą dwa drzeworyty małe z herbem Zamojskiego i kilka sztucznych wierszyków ku jego czci. Ślawi jego męstwo i przyjaźń Muz.

Akad. — Czartor. — Kat. Strängnass. — Ossol.

— ob. Calagius A. (Epigrammatum 1602; Epithetorum 1590; Natales ill.

virorum 1609; tu dużo szczegółów geneal. o całej rodzinie Widawskich) — Musonius J. (Carmen 1601) — Pomemensy Stanisław (In diem nuptiarum 1591) — Solikowski J. D. (Wizerunek 1616).

Wężyk Widawski Piotr (III) ob. Wężyk Maciej (Academia 1635).

Wężyk Widawski Samuel ob. Wieluń Gabriel (Lachryma Pieridum 1608).

Wężyk Stanisław (I) ob. Loeaechius Andreas (1594) — Musonius Joan. (Carmen 1601).

Wężyk Widawski Stanisław (II) ob. Brzeziński And. (Philomela 1671).

Wężyk Stanisław (III) ob. Szabrański B. S. (Życie Chrystusa 1793).

WĘŻYK Rudzki Szymon Tadeusz. Triumphus animorum ver laureatum aperiente, agno gentilitio Celssissimi Principis Illustrissimi et Reverendissimi Domini D. Constantini Feliciani in Szaniawy Szaniawski Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopi Cracoviensis Ducis Severiae, Universitatis Cracov. Cancellarii faventissimi dum XXI. VV. DD. secundae laureae Candidati a Perillustri et Reverendissimo D. M. Martino Waleszyński S. Th. Doctore et Professore, ejusdemq. facultatis theologicae Decano, Collega Majore, Ecclesiarum Cathedralis Cracoviensis Canonico, S. Georgii in Scepusio et Premykoviensis praeposito, Contubernii Hierosolymitani provisore, librorum per Dioecesim Crac. ordinario Censore, Canonizationis B. Joannis Cantii Procuratore, Studii Generalis Universitatis Cracov. procancellario, Magisterii in AA. LL. et Philosophiae Doctoratus licentiam capessent stylo poetico per Simonem Thadeum Wężyk Rudzki, Ejusdem secundae laureae manifestus. Anno Dei Homini in terris manifesti 1729. Cracoviae typis Universitatis. (1729). fol., k. 14.

Na odwr. k. tyt. herb Junosza i 4 wiersze. Przypis Fabianowi Szaniawskiemu. Po czym Oda do św. Jana K. i podziękowanie dla egzaminatorów: Grzeg Filipowskiego, Stanisława Filipowicza i Kazimierza Pałasowskiego, prof. Ak. Krak. Spółdokto-

rami byli: Józef Jan Kanty Bodurkiewicz, Antoni Zołedziowski, Paweł Wilgiński, Jan Domański, Wojciech Domański, Antoni Michalski, Mikołaj Iwański, Piotr Przedborski, Józef Michalski, Stanisław Giszkowski, Jan Mierzwiński, Szymon Grzybowski, Kazimierz Berkowski, Józef Berkowski, Ignacy Olaszewski, Michał Awedyk, Paweł Kutlinowski, Paweł Łusiecki, Mikołaj Wilinski, Stefan Antoniewicz, Joannes Mierzwiński. Przy każdym jego godło.

Jocher 1534 — Muczkowski Statuta 388, 390. Jagiell. — Krasiń. — Zamoj.

WĘŻYK Walenty Hieronim z Osin.

Olympus Sarmaticus, Ervdita Sanctitate, & Saneta Eruditione Sublimis, D. Joannes Cantius Professor, Regni Poloniae & Academiae Cracovien: Patronvs, Sacrae Theologiae Doctor & Professor. Redeunte Annuâ suae Festivitatís Luce, in Basilica S. Annae, Ad Sacra Lipsana A Valentino Hieronymo de Osiny Węzyk, Tribunida Ostreszoviensi, in Classibus Novodvorscianis Dialecticae Auditore, Demonstratvs. Anno Quo Altitudo Sapientiae per Vterum Virgineum in imas terras se demisit, 1720. Die 20. Sbris. Cracoviae, Typis, Jacobi Matyaszkiwicz (1720). fol., k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr herb Szembeka, po czym dedykacja i Oratio (bez treści).

Niesiecki wymienia autora pod Osińskim. — Jocher 5415.

Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

WĘŻYK Walenty Franc. Salezy, biskup chełmski, potem przemyski (ur. 1705 † 1766).

[Plakat ogłaszający list Bened. XIV z r. 1740 w sprawie odpustów za modły]. Datow. Brzozów 29 Jan. 1766.

— [Plakat ogłaszający koronację statui M. Bosk. u Dominikanów]. Dat. 12 maja 1766.

Jak mnie informuje ks. kanon. Kwolek, oba te plakaty znajdują się w Arch. Diec. Przem.

(Węzyk Walenty Fr. Sal.).

Gratulatione Illustrissimo Excellentissimo Reverendissimo Domino Domino Valentino Francisco Salesio Comiti De Osino Węzyk Antistiti Premisliensi Equiti Aquilae Albae Dum ad Sedem Pontificiae Potestatis ascenderet, à Collegiis

suae Diaecesis, Premisliensi, Iaroslaviensibus, & Samboriensi ex Provincia Minoris Poloniae Societatis Jesu Instituta Vulgaris aerae Christianae Anno MDCCLXV. (1765). Premisliae Typis S. R. M. Collegii Societatis Jesu w 4ce, k. tyt. i k. 29 nlb.

Na pierwszej karcie herb oraz cytaty z Horacego i Sarbiewskiego.

Panegiryk zawiera pochwały rodu i samego Węzyka. Osobliwością jest, że autor używa chętnie starożytnych form językowych, usprawiedliwiając to w przypisku, np.: Ita scribendum esse probat Aldus Mantius innumeris lapidum et nummorum inscriptionibus... alho: hoc modo scribendum constat ex lapidibus capitolinis.

Jako autora podaje współczesna zapiska (mocno satarta) na egz. Ossol.: Auth. R. P. Stan. Urbanski. — Tego nazwiska pisarza nie znam. Ossol.

— Chelmen., seu Praemislien. Pro R. P. D. Valentino Wezych Episcopo Chelmen. modò translato ad Episcopatum Praemislien. Contra Celsissimum Episcopum Cracoviensem M. Memoriale 12. Romae. Typis Bernabo 1765. w 4ce, kart 2.

Bibl. Semin. Pozn.

— Valentino III. Francisco Salesio Comiti in Osiny Węzyk, Equiti Aquilae Albae Ex Chelmensi Cathedra Ad Praemislienses Infulas Evocato Gratulatio. [Tu winieta: pęk kwiatów na ozdobnym cokole]. Facta Nomine Collegii Cracoviensis Societatis Jesu MDCCLXV. (1765). Cracoviae In Typograp: Semin: Episcop: Academ. Dioeces. w 4ce, k. tyt. i k. 23 nlb.

Na odwr. herb i cytaty z Owidiusa. W drugiej części panegiryku fantastyczny wywód Wężyków ab Itolorum principibus (od Sforziów, bo też mają w herbie Węża). Po czym genealogia i pochwały biskupa, opis Przemysła oraz wyszczególnienie rodu w ziemi przemyskiej zamieszkałych. Ossol.

— ob. Duńczewski Jan B. (1754) — Duńczewski Stan. (1766) — Karwo siecki Tom. (Idea 1753) — Kleczewski St. (Socius 1755) — Kolakowski J. (Honor 1753) — Mysłowski Wawrz. (Honor 1753) — Sikorski Józef (Dissertatio de conciliis 1754) — Tatułowicz W. (Pokos 1753).

Niesiecki Herb. IX 289. — Rzepnicki Vitae praec. III 135. — Eneykl. Orgelbr. XXVI

811. — Encykl. kośc. XXX 530. — Łę-
towski Katalog IV (1853). — Korytkowski
IV 275. — Sarna Episkopat (1910) str. 466.

Wężyk Wojciech (I) (Widavianus)
ob. Kzybyliński (Epigr. 1558; może to
chodzi o Wężyka?).

Wężyk Wojciech (Albertus) (II), syn
Piotra ob. Calagius And. (Honorii 1595).

Tu dużo genealog. szczegółów o nim i o jego
braciach rodzonych i stryj. — Kształcił się
wszyscy we wrocł. gimn. u Calagiusa.

Wężyk Wojciech (III), dziekan gnieź-
niński ob. Jansonius J. (1643) — Ko-
morowski St. (Concl. 1647) — Okolski
(Orbis III).

Encykl. kośc. XXX 529.

WĘŻYK Wojciech (IV), generał ma-
jor. Memoriał do Najyasniejszey Rze-
czypospolitey w trzech Stanach zgroma-
dzonych, Woyciecha z Widawy Wężyka
Generał Majora (1764). fol., k. 1.

Ossol.
— Uwagi pewnego ziemianina
(1764)... ob. tom XXXII str. 122.

(Wężyk Wojciech). Dekret Krymi-
nalny. Ponieważ Jmé Pan Wężyk Ge-
nerał Maior, Prześwietnym Zgromadzo-
nym Stanom przez Memoriał podany,
niewinność swoją z iedney strony, a nie-
ludzkość ś. p. J. W. Jmci Pana Kret-
kowskiego Woiewody Chelmińskiego;
z drugiey strony wyperswadować usi-
łuie. Dla zupełney z strony ś. p. J. W.
Woiewody Chelmińskiego, po śmierci
pokoiu niemającego dania Prześwietnym
Stanom Informacyi, do druku Podany.
Actum in Curia Regia Varsaviensi, sub
tempus moderni Interrègni, feriâ tertiâ
ante Festum Purificationis Gloriosissimae
Virginis Mariae proximâ, Annô Domini
millesimô septingentesimô sexagesimô
quartô. (1764). fol., k. 5 nlb.

Cały tekst po łacinie.

Chodzi o zajazd i zamach na życie Zyg-
m. Kretkowskiego, woj. chełm. dokonane
przez Wężyka. Wymienieni współnicy
i sładzy Wężyka (m. i. infidelis iudens).
Zapadł wyrok przeciw Wężykowi jako
aprawcy tego zajazdu (pro infami decla-
ratus et captivandus) w Trybunale piotr-
kowskim

Akad. — Ossol. — Wolański (Muz. Nar.).

— ob. Kretkowski Zygmunt.

Wężykowa Barbara ob. Loeaechius
(1594).

Wężykowa Zofia Pocięjówna ob.
Kosmacki Stan. (1720) — Sobański
Izydor (Raj nowy 1720).

Wężykowie Widawscy (Jan, Piotr,
Stanisław, Walenty i i.) ob. Calagius
And. (Natales 1609; tu dużo szczegó-
łów geneal. o całej rodzinie).

Od Wężyków Widawskich należy odróżnić
mieszczkańską rodzinę Widawskich np.
Walentego prof. i rektora Akademii, o któ-
rym obacz pod Widawski.

WHISTON William. An historical
preface to Primitive Christianity... Lon-
don, 1711. w 8ce.

Dzieła Whistona zajmują się szerzeniem
doktryny soecyniańskiej (unitariuszcy). —
Wymienia je Lillenthal Bibl. theol. str.
957. — Wapomina o nim Bock I 1004.

Z bibl. polską bliższego związku nie mają,
więc je pomijam.

Whithworth Karol ob. Antonowicz
Jul. (1788) — Poniatowski Stan. Aug.
(Powitanie 1787).

Wi. Johann Cracov., rytownik ob.
Družbicki K. (Observationes 1699) —
Kraszewski J. (Impetus 1696).

Via crucis quam ex professo reli-
giosae vocationis animae proficere con-
antur. Seu meditationes quotidianae
de omnibus immortalis Dei in mortali
corpore mysteriis, Nimirum, Incarna-
tione, Nativitate, Circumcisione, Mago-
rum adoratione, SSmo Nomine, Passione,
Resurrectione, Ascensione D. N. J. C.
Missione S. Spiritus, SSma Trinitate,
SS. Eucharistiae Sacramento, nec non
de quatuor novissimis item pro festi-
vitatibus B. Mariae Virginis juxta doc-
trinam S. Petri de Alcantara, aliorumque
S. Patrum asceticam conscriptionem,
praevis necessariis informationibus in-
structae, singulis diebus et hebdoma-
dibus per anni circulum pro adversitate
temporis eiusq. opportunitate dispositae,
atq. pro maiori FF. Minorum obser-
vantium S. P. N. Francisci, provin.
maior. Polon. S. Mariae Angelorum,
latinopolonicoque idiomate conscriptae.
Anno regnantis in Carne Dei 1728.
Brunsbergae, Typis Collegii Societatis
Jesu. w 8ce, k. nlb. 8, str. 338.

Jocher 5667. Jagiell. — Uniw. Wileń.

— *Crucis Tritissima sed Tristissima Amoris et Doloris Mariani vestigijs Consummata Ipso Miraculosissimae ac Dolorosae in Ecclesia Sacri Montis Oboriensis V. Mariae Festo Sub Auspicijs Perillustris ac Magnifici Domini D. Adalberti Gostomski Venatoris Graboviensis &c. Domini & Benefactoris Gratosissimi. Oratorio ab Exedra discursu Explanata Anno qVo post ILLa CrVCIIs VestIgia CognIta, CVnCIIs Ipse DeDIt trItas ChrIstVs In astra VIas. (1742). [Tu ozdobnik]. Thorunii Impressit Ioh. Nicolai Nobil. Senat. & Gymn. Typographus. fol., k. tyt. i k. 15 nlb.*

Na odwr. miedzioryt herbu i 2 czterowiersze.

Po czym dedykacja (na 4 k.) i Oratio.

Akad. — Czartor. — Krasin.

— *regia Sanctae Crucis. Seraphica peregrinatio Jerosolimitana stationum passionis D. N. I. C. a rege aeterno ad caeleste regnum aperta fratribus minoribus S. P. Francisci Regularis Observantiae, provinciae Minoris Poloniae sacerdotibus et clericis ac saecularibus ecclesiasticis et tertii ordinis confratribus pro privata et singulari devotione, ac quotidianis indulgentiis plenariis in suffragium animarum Purgatorii lucrandis et applicandis. Ad quamlibet stationem per brevia puncta meditationis sive reflexiones aut suspiria et orationes. Cum facultate Superiorum. Publico praelo et seraphico zelo praeparata. Anno quo Rex Gloruae bajulans sibi crucem, hac via praecessit, obediens usque ad mortem crucis. Cracoviae, typis Casimiri Jakowski typ. 1773. w 12ce, k. 4 i str. 101.*

Czartor. — Uniw. Warsz.

— *regia à domo sapientiae supra Petram Romanae veritatis aedificata... 1734. fol.*

Uniw. Wileń.

— *commoda olim Commodo primo-genito Aurelii Antonini Caesaris filio, posito a natura... 1732. fol.*

Uniw. Wileń. (?)

— *certa salutis seu methodus confessionis id est Brevis quaedam ars et ratio confitendi in qua peccata et eorum remedia praecipua continentur. Ad*

haec XII articulorum fidei tum pia tum erudita explanatio. Reimpressa Crac. typ. Cesarii. 1699. w 8ce, str. 408.

Jocher 4363.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wil. — Zielin.

— *ob. Bielecki Mar. (Aquilae Cas. Orłowski 1697) — Gorczyński M. (coelestis Stan. Casim. 1683) — Kleniewski W. J. (theologica 1694) — Kojalowiez (augusta Car. Ferdin. 1644) — Łosiewski Cypr. (senatoria 1717) — Megolin Kar. M. (hastea 1685) — Myszkowski Wład. (palatina 1650) — Poniński Kar. (navis 1688) — Potocki Stan. (martiales 1667) — Radziwiłł Kar. (Principis 1688) — Rychalski (immaculata 1682) — Swierczyński A. — Szeptycki Atan. (aeternitatis 1747) — Temberski A. (appia 1712) — Vitellius J. (prosperitatis 1637) — Władysław IV (triumphalis 1634) — Wydźga Jan St. (sacra meritor. 1680).*

(Via Jan Ant.). Nuntius purpurae Vaticanae honor... (1696)... ob. Vio.

WIĄCKOWICZ Michał. Xenion Soterion: Ill. ac Generoso D. D. Joanni de Olesnica Olesnicki palatinidae Lublinski sub felicissimum recens orti Anni initium. Magno affectu vena licet impari a Michaelae Wiackowicz auspicato consecratum Anno restauratae salutis humanae MDC.XXXVII. w 4ce. (Na końcu:) Cracoviae In off. typ. Matthiae Andreouien. A. D. 1637. w 4ce, ark. C₃.

Juszyński II 315 mówi, że wydał parodie Jacińskich pieśni na Boże Narodzenie dla Stanisł. Olesznickiego, pod tyt. greckim. Będzie to też samo. Bibl. Horodecka.

Wiadomość chronologiczna, w którym czasie które państwo wolności (sic) utraciło pod rządem monarchów sukcesyjnych. (Na końcu:) W Warszawie w drukarni nowej I. K. Mości y Rzeczypospolitey P. Zawadzkiego na ulicy Piekarskiej pod Nro 129. (1790). fol., 2 kartki.

Krasin. — Raczyn.

— *Chronologiczna o Pisanii, Poprawach, Y Spisanii Statutu Wielkiego Xięstwa Litewskiego. (1786?). w 8ce, k. tyt. i k. 6 nlb.*

Wylicza starsze edycje Statutu i przytacza konstytucje sejmowe w sprawie Statutu

od r. 1569. — Poza tym informacji nie podaje. — Wyszło widocznie w związku z edycją Statutu z r. 1786.

Twierdzi mylnie, że „są, lubo rzadkie, egzemplarze Statutu w r. 1560 drukowanego“. — Na końcu ni stąd ni z owąd notatka o Franc. Bakonie Angielszyku.

Akad. — Jagiell.

— o damach i miłości rzadko kiedy między ludźmi statecznie trwałe. Cóż więc w tych okolicznościach czynić, nie dowiesz się, póki wciąż od początku aż do końca z uwagą y cierpliwością tej książeczki nieprzeczytasz. Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci. W Grodnie, w Drukarni J. K. Mei Roku 1788. w 8ce, str. 203 i k. 1.

Gubrynowicz Romans w Polsce 1904 wymienia dzieło to na str. 163 (dodając w nawiasie nazwisko: Tallement Paw.).

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— o edukacji młodzi szlacheckiej w Coll. warszawskiem XX. Teatynow. w 4ce, k. 4.

Czartor.

— o funduszu y dochodach Szpitala i Probostwa S. Trojcy w M. Stołecznym W. X. L. Wilnie będącego Kommissyi Woiewodztwa Wileń. do wyprowadzenia podatku ofiary na woyско przeznaczoney dana d. 21 Września r. 1789. w 4ce, k. 8.

Jocher 9114. Jagiell. — Uniw. Wileń.

— (Krótka fizyczna i hist.) o soli (1788)... ob. Siarczyński Franc. (tom XXXVIII 4).

— z Olszewnicy wsi (1778)... ob. Poniatowski Stan. (tom XXV 15).

— o monecie polskiej... ob. Duńczewski (Kalendarz 1747).

— o skutkach planet (1788). w 4ce.

Uniw. Wileń.

— rzeczy do zbawienia potrzebnych (1772). w 8ce.

Uniw. Wileń.

— sprawy... Karmelitów Bosych Konwentu Antolepskiego (ok. 1776). fol.

Uniw. Wileń.

— o zjawieniu Cudownego Obrazu Najświętszej Maryi Panny w kościele Rożanostockim WW. XX. Dominikanów Missionarżów... 1764. w 8ce.

Raczyń.

— z nauki rolniczey o rozności gruntów. i przyczynach ich zyzności lub nieurodzaju. w 4ce, kart 3.

Ossol.

— ciekawych historycznych geograf. osobliwości pod fikcyą popisu przed światem 4ch części ziemi zebrana... a pod zaszczytem Bened. Tyzenhausa przez młodz sceniczną reprezentacyą uczyniona. Wilno 1753. fol., kart 4.

Czapski (M. N.).

— krotka o początkach y pomnożeniu Nabożeństwa y Cudów na słynącym wielkimi łaskami Maryi Panny mieyscu Świętej Lipki z Rożnych Historykow wyjęta. Za dozwoleństwem zwierzchności kościelney; dawniey w niemieckim języku wydana teraz na polski język z tymże dozwoleństwem przełożona. W Brunsbergu, w drukarni Soc. Jesu 1770. w 12ce, str. 104.

Ob. w tomie XXI 284 (Linda Mariana) i 306 (Lipka).

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Wiadomosc Interregna Konwokacye, Kaptury, Elekcye, Koronacye, w Polsce y Wielkim Xięstwie Litewskim, opowiadająca (ok. 1760). w 8ce, k. 26 nlb.

Zawiera zestawienie przepisów, które odnoszą się do bezkrólewia. Ostatnie interregnum wspomniane jest 1733, więc broszurka wydana widocznie znacznie po tym roku — najprawdopodobniej w przewidywaniu śmierci Aug. III i elekcji nowego króla. — Mówi kolejno o interregnach, o kapturach, o akcie elekcji, o koronacji króla i królowej. Czerpie z Voluminów, a czasem z Przyłuskiego, z Kromera, Cellariusza.

Bibl. w Suchej — Czartor. — Uniw. Warsz.

— pożyteczna dla ludu przeciwko morowemu powietrzu w Gdańsku po niemiecku wydana Roku 1770 a za rozkazem J. O. Xięcia JMei Lubomirskiego M. W. Koronnego na Polski język wyłożona y do druku dana. w Warszawie w Drukarni Mitzlerowskiej 1771. w 8ce, str. 80.

Ob. Giedroyc Mór 1899 str. 26.

Jagiell. — Uniw. Warsz.

— O Terazniejszych Rozróżnieniach Dyssydentskich, w Polsce y W. X. Litewskim. [Na końcu:] Działo się w Warszawie dnia 7. Februarii 1782. fol., str. 34 i 1 k. nlb.

Rozróżnienia zostały wywołane przez synod w Węgrowie (ob. w tomie XXX 164). Memoriał niniejszy jest wymierzony prze-

ciw niemu. Krytykuje postępowanie St. Golcza i Aleks. Uruga, Ringeltaubego i Kaufmana. Omawia unię sielecką z r. 1777. — Na końcu dodane dokumenta: reskrypt Stan. Aug., protestacje, uchwała synodu, deklaracja Kaufmanna, dekret seniorów (Uruh, Tepper) na księdza Cerullego, suspendujący go od obowiązków liturg. Wreszcie na ost. stronie: Rezolucja prow. małopolskiej. Wyrok na Cerullego powołuje się na carową i na Stackelberga, gdyż carowa jest „obronicielką traktatu i naszej relig. wolności“. Cerulli nie zastosował się do deklaracji Stackelberga. Jocher 9736 i 9731 (podaje format w 8ce). Akad. — Czartor. — Jagiell. — Raczyn. — T. P. N. w Poznaniu.

— interesująca o sądownictwie pruskim przez Fryderyka II ustanowionym. Warszawa 1796. w 8ce, str. 24.

Por. Suarez Karol. Uniw. Warsz.

— o sprawie derektora Cuchtauzu Warszawskiego z bractwem Szpitala S. Benona przez JWnych Komissarzów osądzoney y informacya co się w niej stało y dotąd ieszcze dzieje. fol., k. 6. Ossol.

— Stancyi JWW. Deputatow Na Trybunał Główny W. X. Litewskiego mający się agitować w Wilnie Roku 1782. fol., str. 2.

— Toż... (za lata 1783—1793). fol., str. 2. Czapski — Zieliń.

— Toż... r. 1794—7.

— Stancyi JWW. Deputatow Na Sąd Główny Litewski Kadencyi Wilenskiej Roku 1798. Miesiąca Novembra. fol., str. 2.

Druk wklejony na okładce wewn. wielkiego foliału znajdującego się w Bibl. Akad. Um. (z daru K. Morawskiego), a obejmującego zbiór „spraw sądowych“, wniesionych na trybunał w r. 1798.

Druk ten zawiera spis wszystkich deputatów ze wskazaniem domu, gdzie który w Wilnie zamieszkał przez czas kadencyi, począwszy od marsz. Ignacego Grabowskiego. — Dalej idą: regenci dekretowi i adwokaci (Ludwik Jerzy Lipnicki, Stan. Orzechowski, Leopold Lipnicki, Tad. Kukiewicz, Michał Zaleski, Bernard Sobanski, Tad. Odyniec, Stan. Sikorski, Ben. Pucielowski, Al. Kiewlicz, Winc. Mikulicz, Stan. Orłowski, Jan Turski, Stefan Wasilewski, Karol Narbut, Bog. Białobłocki, J. Filipowicz, Fel. Imbra); wreszcie regencyi aktowi. Po czym: Kurs Poczty i Uwiadomienie, że za pozwoleniem gubernatora dla posługi

Trybunału sprowadzono z Grodna do Wilna drukarnię Domańskiego.

Sprawy wnoszone przez powyższych adwokatów można choć częściowo oznaczyć, gdyż na odpowiednich drukach (których główny zasób przechował się w Bibl. Jag. i Uniw. Wil.) bywają dopisywane ich nazwiska. — Obacz odsyłacze pod nazwiskami adwokatów.

— Toż... 1799. fol. Uniw. Wileń.

— o kongregacyi jeneralney greko-nieunitów w Pińsku, dnia 16 lipca. Warszawa 1791. fol.

Jest to supl. do Gazety Narod. nr 57.

— potrzebna względem krolewszczyzn emfiteutycznie, expektatywa, dożywociem, sumownie y dziedzielnie udysonowanych z kwartą onychże. w Łowiczu (1780). w 16ce. Gazeta Warsz. 1780.

— Lekarska o suptelnych nader żyłkach machiny ciała naszego żywey w się ciągnącemi lub parującemi od lekarzy nazwanemi. w 4ce, str. 3. Ossol.

— o sławnych mężtwem i nauką Polakach (Prospekt). w 4ce, k. 2. Zieliń.

— o miarach, wagach y łokciach, według uniwersału kommissyi skarbowey W. X. L. przedrukowana. Wilno 1788. w 24ce. Zieliń.

— o summach na starostwach i krolewszczyznach Konstytucyami przyznanych. Datow. d. 10 Sierpnia 1790 r. w Grodnie na Sessyi Ekonomiczney. fol., k. 2. Krasin.

— Tranzakcyi Petrykowskiej Roku 1761 Miesiąca Febr. Dnia 22 Przez Dyunitów Pod czas Missyi Dominikańskiej w Petrykowie uczynioney. (1761). w 4ce, k. 4. Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— o wizerunku Najswiętszey Panny Maryi, niegdyś zwaney Węgierskiej, potem Jasielskiej a teraz ku czci publiczney, za dozwozeniem zwierzchności duchowney y świeckiej w kościele Tarnowieckim wystawioney podana do druku Roku Pańskiego 1789. w Przemysłu, w drukarni Antoniego Matyasowskiego przyw. bisk. typogr. w 8ce, str. 26. Jocher 9013. Czartor. — Ossol

— pewna o obrazie N. M. P. w ziemi Dobrzyckiej w Kościele Skąpskim. Łowicz 1794. w 8ce. Bawor.

— o zacności Bractwa Literackiego w Kollegiacie Zamoyskiej pod tytułem Najswiętszej Panny Maryi Zwiastowania... poczętego. O odpustach, obowiązkach, sposobie modlenia się y wpiśywania z przywilejów autentycznych od Stolicy Apostolskiej mianowicie Pawła V w R. 1617. łaskawie nadanych i z Reguł tegoż Bractwa przez Zwierzchność duchowną potwierdzona y przyjęta na większą część y chwałą Boską wystawienia Najswiętszej Maryi Panny ku zbawiennemu Braci y Siostr pożytkowi R. 1779. wypisana z dozwoleńm Zwierzchności Konsystorza Generalnego Hełmskiego. fol., k. 4. Ossol.

— ob. Biretowski P. (o skutkach i mocy 1787) — Bohusz ks. (Sprawy 1782) — Brześć (o sprawie) — Buchoz (o kawie 1795) — Dysydenci — Laurencjusz (o Mazowszu 1603) — Mędrzecki Ad. (o miast zasadzie 1789; ob. Świniarski) — Okolski (o buncie 1638) — Paprocki Fr. (każdemu obywatelowi 1777, o Xięstwie Kurlandzkim 1759) — Przybylski J. (o życiu filoz. 1784) — Siewierz (o Xięstwie 1786) — Supiński M. (sprawy 1780) — Świniarski M. (o miast zasadzie 1789) — Szembek (o Sw. Rozalii 1630) — Ziehen (względem zdarzeń 1785).

Wiadomości Różne Cudzoziemskie z Krakowa. 20 Aprilis 1679. fol., k. 1.

Takie ulotne kartki wychodziły drukiem zapewne i wcześniej, ale się nie dochowały. Ossol.

— różne Cudzoziemskie z Poczty Extraordynaryiney Cesarskiej. Z Krakowa de data 25 Septembris 1688. fol.

— różne Cudzoziemskie z Krakowa de Data 8. Septembris 1691. A naprzód Relacya Bitwy Woyská Cesarskiego pod Xiążęciem de Baden z Woyskiem Wielkiego Wezyrą Tureckiego nąd Rzeką Sáwą szczęśliwie stoczoney die 19. Augusti w dzień S. Iacka w Węgrzech (1691). fol., k. 3 nlb.

Na drugiej karcie: Relacya o walney bitwie woysk cesarza z wojskami pogańsk. pod

Sułtanem Tureckim w Warszawie drukowana 1696.

Na trzeciej: Mowa do Nayańniejszey Stanow Rzeczyp. od Ablegata moskiewskiego oraz Relacya o expugnacyi Ozowa (sic). — Wreszcie wiadomości ze Lwowa 20 sept. 1696 i wiadomości cudzoziemskie z Warszawy.

Druk. w Krakowie.

Takie kartki ulotne z najswiętszymi informacjami z kraju i zagranicy wydawał niewątpliwie jakiś księgarz dla celów zarobkowych. Wychodziły nieregularnie w miarę napływających nowin. Dochowała się takich kartek tylko znikoma ilość.

Ossol.

— Toż... z Krakowa... 1 decembris 1696. fol., k. 1 nlb. Uniw. Warsz.

— różne Cudzoziemskie z Krakowa 20. Aprilis. 1697. fol., k. 1 nlb.

Jest tu kilka nowin stłoczonych na 2 stronach bez zaznaczenia, że każda z nich odnosi się do innej sprawy. Widocznie pisane jakimś piórem nieudolnym, zapewne samego wydawcy. Nigdzie nie wspomina, na czym opiera swe informacje, ale nie ulega wątpliwości, że podstawą były listy nadchodzące do Krakowa zza granicy.

Ossol.

— Warszawskie, Lwowskie, Litewskie. Z Krakowa 1 Martii 1698. . i 16 Martii. w 4ce, k. 4. Ossol.

— Toż... 5. Aprilis. 1698. fol., k. 1 nlb. Ossol.

— Toż... 12. Aprilis. 1698. fol., k. 1 nlb.

Tu opisany „triumf rzymski pro coronatione“ króla Augusta wtorego (wedle listów z Rzymu); potem o walkach z Turkami pod Belgradem (wedle listów z Wiednia).

Ossol.

— Toż... 24. Maij. 1698. fol., k. 1 nlb. Ossol.

— Toż... 13. Decembris 1698. Tu dziesz o Traktatach z PorthąOTTOMańską Dyaryusz. fol., k. 1 nlb.

Ossol.

— Toż... różne Cudzoziemskie y Węgierskie, z Krakowa 24. Ianuarii 1699. fol., k. 1 nlb. Ossol.

— Toż... różne Cudzoziemskie y Krakowskie, de data 21. Februarij 1699. fol., k. 1 nlb.

O pobycie królowej polskiej w Wenecji, o przejeździe wojewody pozu. przez Spisz i przyjęciu w Lubowli, o uroczystościach odprawionych z powodu ukończenia wojny w Krakowie. Ossol.

— Toż:... dnia 8 Augusti 1699. fol., k. 1.

— Toż:... 1705. fol., k. 1. Akad.

— cudzoziemskie. [Pod tym herb Korony i Litwy]. Wilno 1661—1763. w 4ce (w dwie kolumny).

Uniw. Warsz. posiada tylko z r. 1762 dwa numery, 32 i 36. — Czapski miał lata 1761, 1763. — Nie dotarłem do nich.

Wiadomości (Uprzywiljowane) z Cudzych Krajów (1730—1760). 52 numerów co rok, każdy numer po dwie kartki. w 4ce.

Druk w Warszawie w druk. pijarów, czego nie zaznaczono.

Na tytule podany jest tylko skrót nazwy czasopisma. Na kilku pierwszych numerach (z r. 1730) brzmiał on: Przywilj. Wiadom. — potem zmieniono ten skrót na Uprzyw. Wiadom. — wreszcie na Uprzyw: Wiadom:

W środku tytułu zamieszczona była herbowa tarcza z koroną król., na której były dwa małe orzelki polskie, dwie małe pogonie, a w ich środku herb królewski. — Ma to oznaczać charakter „uprzywiljowany” wydawnictwa.

Numery mają liczbę bieżącą rzymską u góry. W latach 1730—53 (maj) idzie numeracja ciągła, tak że numer z maja 1753 nosi liczbę 871; po czym rozpoczyna się nowa numeracja od jedynki i idzie do końca roku 1756 (ostatni numer z r. 1756 ma liczbę 180). W latach następnych numeracja corocznie od 1—52 (w r. 1760 wyszło numerów 53).

„Wiadomości” ukazywały się raz na tydzień w wielkości 2 kartek in quarto, drukowanych w dwie kolumny. Nie był podawany nigdzie ani dzień ukazywania się numeru, ani cena numeru, ani warunki prenumeraty.

„Wiadomości” były wydawnictwem analogicznym i uzupełniającym do „Kuryera polskiego”, wydawanego w tym samym formacie, takim samym drukiem, w tejże objętości. (O stosunku do „Kuryera” obacz więcej w tomie XX str. 400). Wydawcą „Wiadomości” był więc Jan Naumański, podobnie jak „Kuryera”. Kuryer podawał nowiny z kraju: z Warszawy, Grodna, Radomia, Lublina, Krakowa, a rzadko tylko przedostała się tam wiadomość zza granicy. Natomiast „Wiadomości” podawały informacje zza granicy: najprzód z Rzymu i Włoch, potem z Hiszpanii, Luzytanii, Belgii, Niemiec, Anglii, Francji, Helwacji, Szwecji, Ingermanlandii (Petersburga). Są i wiadomości z kolonii europ., ale pod odpowiednimi państwami Europy. — O Turcji przychodzą informacje przez Wenecję.

Wiadomości dostarczane ze stolic europ. mają charakter mieszany: po części są to informacje polityczne i wojskowe, po części opisują sensacyjne wypadki (chOROBY, katastrofy, zbrodnie, festyny). Odpowiada to dzisiejszym telegramom i telefonom dziennikarskim. Podają fakta suche, bez żadnych oświetleń i rozumowań. Są dostarczane do Warszawy przez jakieś agencje miejscowe, stąd wyrażają się: Imperatorowa nasza, Król nasz, wojsko nasze. Agencje te nieraz się powołują, iż pewna informacja jest dostarczona im ze strony urzędowej (od rządu, z głównej kwatery itp.).

Wiadomości z miast europ. przedostawały się do Polski dość szybko. Tak np. numer z początku stycznia 1752 przynosi z Włoch informacje z końca listopada, z Francji z 10 grudnia itp. A więc mniej więcej po miesiącu od zaszłego faktu. Poczta musiała funkcjonować dość regularnie i sprawnie.

Informacje o tocących się wojnach (wojna siedmioletnia, wojna amerykańska itp.) zajmują dużo miejsca — ale ograniczają się do wiadomości oficjalnych.

Kompletu pisma nie ma żadna biblioteka, tylko pojedyncze numery lub co najwyżej roczniki. Największy stosunkowo komplet ma Bibl. Jagiell., a zwłaszcza Ossolińskich; sporo jest w Bibl. Czartor. i Zieliń.

Bywa czasem oprawiane razem z Kuryerem Polskim. — O wydawcy Naumańskim ob. t. XXIII str. 69 i Encykl. Org. XIX str. 246.

Czasopismo pt. „Bibl. Zakładu Ossol.” 1848 t. I 221.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

Wiadomości Uprzywilejowane Warszawskie. Rok 1761 (numerów 52), co tydzień jeden numer dwukartkowy. w 4ce.

U góry ówiartki winieta przedstawiająca herby dynastii (oraz orły i pogonie) na tle korony królewskiej. To wszystko na tle płaszcza gronostajowego, podtrzymywanego przez dwa anioły uwiecznione, i z trąbami w rekach; pod aniołami chorągwie, dzidy, miecze, ordery. — U góry numer pisma.

Numer 1 datowany 7 stycznia 1761 roku. Z początkiem roku 1761 nastąpiły więc w wydawnictwie zmiany. Związek z „Kuryerem” utrzymano; ale „Kuryera” przemianowano teraz na „Kuryer Warszawski” (ob. t. XX 403). Zmienił się także tytuł „Wiadomości”: znikły wyrazy „z cudzych krajów”, zmieniono wienietę (używaną przez lat 30), a druk przeniesiono do drukarni Coll. Soc. Jesu. Na końcu numerów „Kuryera” ukazują się też odr. 1761 wzmianka:

„Kuryer Warszawski z Wiadomościami Polskimi, różnemi doniesieniami, ceną towarów w Gdańsku, kursem pieniędzy i Supplementem z Gazet cudzoj. z Drukarni Królewskiej in Coll. Soc. Jesu wychodzi w sobotę po połud. o godz. 5ej“.

W tej wzmiance spotykamy więc nazwę „Wiadomości Polskie“ (a nie: Uprz. Warsz.). „Kuryer“ wychodził co sobotę, Wiadomości co środę, ale właściwie było to jedno i to samo pismo, pod tą samą redakcją. Istniał między nimi w zasadzie i nadal podział pracy, bo „Kuryer“ podawał na ogół informacje z kraju, a Wiadomości zza granicy, ale od tej zasady czyniono ciągle wyjątki.

Kto objął nową redakcję obu pism, nigdzie nie wymieniono. Zdaje się, że redaktorem był zrazu Franc. Bohomolec (od roku 1761 do 1773); w ostatnich latach (od r. 1769) z pomocą ks. Łuskiny; zaś w r. 1773 ustąpił redaktorstwo ks. Stefanowi Łuskinie. — Tak też twierdzi Sobieszczański w Encykl. Orgelbr. VI 307 i w swej Historii Warszawy str. 110.

Technika redakcyjna i charakter obu pism (Kuryera Warsz. i Wiadomości) pozostają, jak były, ale powoli zostają wprowadzone pewne ulepszenia. Szczupły rozmiar dwóch ówiartek na tydzień przedstawia wystarczać. Bywają też dodawane coraz częściej t. zw. „Suplementa do Wiadomości Warszawskich“ (pierwszy z 7 stycznia 1761). W takich suplementach ogłasza się informacje wymagające spiesznej ogłoszenia, i to zarówno zza granicy, jak z kraju. Już w pierwszym numerze Supplementu z Francji, Drezna, Wiednia zamieszczono wiadomość o zgonach wojew. Heleny Potockiej i M. Józefy z Wesslów Schieskiej. — Bywają też „Addymenta“ z doniesieniem o zmarłych magnatach i z opisami pogrzebów lub innych uroczystych aktów.

W „Suplementach“ pojawiają się też inseraty: o aukcjach książek (w Bibl. Załuskich), o towarach n kupców, o zbiegłych poddanych, o kradzieżach i ściganym złoczyńcach, o zgubach przedmiotów, o nowo wyszłych lub sprowadzonych zza granicy książkach, o balach i redutach (w nrze 46 z r. 1761), o loterii (na potrzebę ochędóstwa bruków), o jarmarkach itp.

Informacje mają zawsze jeszcze charakter oszczędny i obiektywnych zarejestrowań faktów; artykułów rozumowanych nie ma. Jednak od czasu do czasu dodaje redaktor swoje pouczenie dla ułatwienia zrozumienia czytelnikowi, a nawet stara się czasem naświetlić krytycznie wypadki. Okazją do tego stają się wypadki wojny siedmioletniej. Postępkowi wojsk króla pruskiego są krytykowane i okrucieństwo ich piętnowane (np. w nrze 3 z r. 1761; uciemnienie Saksonii przez Prusaków przewyższa

to wszystko, co prawo narodów czynić pozwała... itd.).

„Suplementy“ zwracają też uwagę na nowe wydarzenia naukowe (obserwacje astronomiczne, wynalazki itp.), a więc wychodzą poza zainteresowanie dla sensacyjnych zdarzeń, jak było dotąd

Podają też coraz częściej akta oryginalne (listy, noty dyplom., odezwy, uniwersały, nominacje itp.). — Powtarzają je bądź za gazetami zagranicznymi (cytuja np. Gentleman Magazine) bądź otrzymują z kancelarii królewskiej. Do pewnego stopnia stara się wypełnić pismo rolę dzisiejszego „Monitora“ urzędowego, drukując wiele informacji ex officio.

Pismo zaczyna się więc coraz więcej zbliżać do naszego pojęcia o zadaniach prasy, choć brak mu zawsze jeszcze artykułów rozumowanych i objęcia wypadków w pełną całość. W każdym razie stara się ono rozprószyć ignorancję wypadków światowych, tak doniosłych dla Polski.

Toż... z roku 1763 (numerów 86).

Pismo wychodzi więc nie raz na tydzień, ale częściej. Także suplementy ukazują się nie sporadycznie, ale przy każdym numerze. Techniczna strona pisma pozostaje ta sama, ale ogłoszenia są coraz liczniejsze i rozmaitsze. Dużo ogłoszeń Grölla i Mitzlera. W nrze 67 inserat o wyższych kazaniach ks. Fr. Bohomolea.

Toż... z roku 1762 (numerów 2—104).

Liczbowanie numerów jest tak w tym, jak w następnych rocznikach balamucące; ponieważ bowiem związek z „Kuryerem Warsz.“ został utrzymany, przeto liczbowano numery Kuryera i Wiadomości w ten sposób, iż Kuryer otrzymywał cyfry nieparzyste 1, 3, 5... itd. a Wiadomości cyfry parzyste 2, 4, 6... itd. Numer sto czwarty jest więc właściwie numerem 52.

Toż... z roku 1764 (numerów 95).

Toż... z roku 1765 (nrów 99).

Toż... z roku 1766 (nrów 105).

Toż... z roku 1767 (nrów 104).

Toż... z roku 1768 (nrów 105).

Toż... z roku 1769 (nrów 105).

Toż... z roku 1770 (nrów 104).

Toż... z roku 1771 (nrów 104).

Toż... z roku 1772 (nrów 105).

Toż... z roku 1773 (nrów 104).

W r. 1774 od nru drugiego zmieniono tytuł na „Gazeta Warszawska“.

Bartoszewicz Znakomici mężowie I (Gazeta księdza Łuskiny). — Sobieszczański (j. w.). — Smólski w Bibl. Warsz. 1900 t. I. — Czałowski Czasopiśmiennictwo 1896. — W latach 1877 i w r. 1930 omówiono w „Kuryerze Warsz.“ początki tego pisma.

O artykułach w sprawie edukacji ob. Lewicki Geneza Kom. Eduk. Narod. (1923) str. 14. — O ogłoszeniach nowoukaszujących się książek mówi Smoleński Przewrót umysłowy str. 333.

Jagiell. — Krasin. — Ossol.

Wiadomości (Warszawskie Extraordinaryne Tygodniowe). Za przywilejem. Rok 1762 (36 numerów). w 4ce.

Wychodziły co środę, a czasem i w piątki, po pół arkusza u Michała Grölla. — Druk w dwie kolumny. — Podawały ogłoszenia: O panach potrzebujących ludzi do usług i o ludziach szukających służby. O kamienicach, dworach, mieszaniach do najęcia. O osobach chcących dać lub wziąć pieniądze za prowizją. O wakansach i promocjach. O narodzeniach dzieci. O śmierciach znaczących osób. O urzędach i ludziach z dworu. O kursie złota i srebra. O dobrach nieruchomości i innych rzeczach do przedania. O nowo wyszłych książkach. O obwołaniach jurysdykcji marszałk. O przybyciu i odejździe znacznych osób. O cenach zboża itp.

Na końcu każdego nr.: Znajduje się w Księgarni Gröllowskiej Nadw. I. K. M. w Marywili Nr. 19.

Wychodziły od maja 1762; ustały wychodzić dla małej liczby osób czytających. Ostatni numer wyszedł 29 grudnia.

Bentkowski Hist. lit. I 126.

Uniw. Lwow. (miał niegdyś 5 numerów) — Zieliń. (miał niemal komplet).

— extraordinaryne (1764)... ob.

Informacya (w t. XVIII 574).

Wiadomości (Nowe) ekonomiczne y uczone albo Magazyn wszystkich nauk... (części XII, r. 1758—61).

Blіszy opis i trochę podane w tomie XXII str. 446—7. — Wydawał Mitzler. — Omawia to Smólski w Bibl. Warsz. 1910 I str. 557.

Miały też wychodzić w r. 1758 „Wiadomości“ (bez „Nowe“), 4 części. w 8ce.

Wiadomości Literackie Roku 1760 (do r. 1763). w 4ce (każdy numer liczy 2 kartki).

Obacz: Kuryer Litewski (w tomie XX 400). Pismo to wychodziło przy Kuryerze raz na kilka tygodni. — Miał w redagować ks. Franc. Paprocki (ob. tom XXIV 83).

Numer I wyszedł 19 kwietnia 1760. — W ciągu roku 1760 ukazało się razem 37 numerów.

W r. 1761 wyszło 22 numery; ostatni znaczony mylnie 18.

W r. 1762 wyszło 12 numerów (ostatni numer z 25 grudnia).

W r. 1763 wyszło 9 numerów (ostatni z 10 września 1763). Drukowano w nich Historię naturalną ks. Rzączyńskiego.

W końcu sierpnia zmienił się wygląd numerów, bo na tytule dodano ozdobną wieniec, przedstawiającą fontannę z napisem: Quo plus sunt potae plus situntur.

Tytuł może wprowadzać w błąd; z literaturą bowiem ta gazeta niewiele ma wspólnego. Są to nowinki i ciekawostki z dziedziny różnych nauk: bardzo wiele z astronomii, meteorologii, dużo z fizyki, botaniki, rolnictwa; — o zjawiskach literackich i o książkach nankowych są informacje rzadkie (w nrze 4 o komedii szkolnej w języku polskim o Pantaleonie i Artemizie; w nrze 5 o Matematyce Nakejanowicza itp.). — Nie brak streszczenia rzeczy tak nie z „literaturą“ nie mających związku, jak porządek ognioy dla Warszawy lub sposób sejmikowania. Albo przepisy o odżywianiu się higienicznym, o hodowli pszczoł (nr 29) itp.

Pismo stoi widocznie w bliskim kontakcie z jezuitką Akademią Wileńską, bo niemal ciągle wspomina o niej, o jej profesorach, o jej nowych nabytkach (teleskop, mikroskop itp.) o jej historii (zasługi Kazim. Lwa Sapiehy), o pozyskanych przez nią obrazach na froncie gmachu.

Wszystkie tego rodzaju wiadomości podawane są promiscue, bez rozmowowania, bez uporządkowania — a w sposobie ich podania czuć tendencję pouczania czytelnika i popularyzowania pożytecznych wiadomości.

Kompletu pisma nie posiada, o ile wiem, żadna z bibliotek. Poszczególne numery są oprawione przy Kuryerze.

Jocher 2017. — Baliński Dawna Akademia Wileńska str. 235. — Pilat Czasopisma uczone 1883.

Krasin. (rok 1760) — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

Wiadomości (Lwowskie Tygodniowe) Nro. I. W Sobotę dnia 26go Stycznia R. 1786. w 4ce, str. 393.

Druk zapewne Pillera, ale drukarz nigdzie nie nazwany.

Wychodziło w dwukartkowych numerach przez cały rok 1786 (mniej więcej dwa razy na tydzień) W r. 1786 wyszło razem 97 numerów (ostatni 30 grudnia). W r. 1787 wyszedł tylko jeden numer (3 stycznia), po czym pismo zamknięto, bo jak mówi „Doniesienie“ na końcu numeru: „Więcej prenumerantów na tutejsze polskie Wiadomości nie przybyło, ledwo nakład drukarski wraca się, przeto polskie Wiadomości ustaną i niemieckie tylko kontynuowane będą“. Istniała prenumerata w kwocie 10 złp. za pół roku (wedle ogłoszenia w nrze 42).

Pismo ma charakter półurzędowy. Rozpoczynają każdy numer c. k. rozporządzenia, cyrkularze gubernium i „donesienia“ różnych urzędów. — Potem idzie rubryka „rozmaitych wiadomości“ z Galicji, Polski, z Austrii i zza granicy (przeważnie towarzyskie, rzadko tylko polityczne), wreszcie ceny zboża i uwagi meteorologiczne (stan barometru i termometru). Artykułów rozumowanych nie ma. Są ogłoszenia i reklamy różnych kupców lwowskich i fabryk, o sprzedaży na aukcjach, o lekarstwach (często w formie osobnych dodatków do numeru). Dużo wiadomości o kontraktach lwowskich popieranach przez rząd. — Ogłoszenia o książkach bywają, ale rzadko. Podaje je Gröll z Warszawy. — Dwukrotnie opisano dwa silne trzęsienia ziemi w lutym i grudniu w Krakowie i Małopolsce (nr 17 i 95). — W nrze 4 rozporządzenie Naj. Monarchy dotyczące farmazonów, ich łódz, kuźlarstw i ich legalizacji.

Widocznie wychodziło równocześnie półurzędowe pismo niemieckie. Zapewne nosiło tytuł: Lemberger Wöchentliche Anzeigen (ob. tom XII 180), ale znany jest mi tylko rocznik z r. 1796 (i to z notaty Haana, a nie z autopsji). Inne roczniki zaginęły. Ossol.

Wiadomości nayożyteczniejsze gospodarskie o zasiewaniu koniczyń i uprawie cykoryi i kartofli. W Warszawie nakł. Mich. Gröll'a 1795. w 8ce, str. 24.

Jagiell — Raczyń.

— szczególne o Nowey Marchij. w 4ce, str. 28.

Toż po francusku: Recherches sur la nouvelle Marche pour servir de suite au Précis des recherches sur la Pomeranie. 1775. — Por.: Łojko Wywód pretensyi. Hołodecka — Ossol. — Uniw. Wileń.

— potrzebne obywatelom każdego województwa przed seymikami mającemi nastąpić w r. 1791 w Polsce. w drukarni Weredyka patryoty. w 4ce, k. 2 nlb.

Krasiń.

— O Panstwie Tureckim Przez iednego Polaka, w Listach do Przyjaciela pisanych przesłane. To jest Podróż przez Prowincyje Tureckie: Opisanie Sztambułu, Seraiu, Rząd, Stan Porty, Religia, Obyczaje, charakter Turkow &c. [Tu ozdobnik], w Warszawie w Drukarni Nadworney J. K. Mei i Przes. Komissyi Edukacyi Narodowej Roku 1786. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 196, k. 1 nlb.

Rozpoczyna: Przedmowa tłumacza tych listów. — Widocznie więc nie były pierwotnie napisane po polsku. (Może po francusku?). Tłumacz mówi, że pisał je „jeden rozsądny wędrownik polski“, a tłumaczy je dlatego, aby ułatwić znajomość kraju, z którym Polska chce przez Cherson za staraniem Naj. Pana a przy łaskawym monarchinii rosyjs. zezwoleniu nawiązać stosunki.

Autor jechał przez Chocim, Mołdawię (Jassy), Bułgarię, Gałac do Sztambułu (sic) i opisuje w kilkunastu rozdziałach, co widział. Forma listu jest tylko konwencją literacką, widocznie cała rzecz jest napisana po powrocie. Dość obszerny opis stanu Bułgarii. Obszerny opis Sztambułu i jego przedmieść. O despotyzmie sultana, o wielkich urzędach. O ulemach. Wojsko i flota. O poselstwach zagranicznych. O handlu z Turcją, a zwłaszcza o możliwościach handlu z Polską (str. 155). O religii, obyczajach i o kobietach tureckich. O Grekach, Ormianach i Żydach.

Autorem będzie, jak sądzę, Józef Mikosza — bo jego „Obserwacje polityczne państwa tureckiego“, wydane w 2 tomach w r. 1787 najzupełniej się pokrywają z tym dziełkiem. Obacz tom XXII 332. — Mikosza bawił w Turcji w r. 1782.

Akad. — Bibl. w Suchej — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Toż... Edycya Druga. [Tu ozdobnik], w Warszawie w Drukarni Poiezuickiej. Roku 1797. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 162, k. 1 nlb.

Przedruk bez zmiany.

Akad. — Czetwert. — Krasiń. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— pewne o potyczce szwedzkiej z wojskiem moskiewskim nad rzeką Babyczą pod Hołowczynem (1708). fol. 1 ark.

W powiecie orszańskim wojew. wileńskim. Ob. tom XVIII 250. Zieliń.

— o niniejszym Szkoly realney Wrocławskiej przy kościele Maryi Magdaleny postanowieniu oraz y o wychowaniu młodzi w pensyjnym domu mieszkaących. R. 1769. w 4ce, str. 16.

Czartor.

— Do Wydoskonalenia Rozumu Y Wykształcenia Obyczajow Służące, Albo Wiadomosci Religii, Moralney, Historii, Geografii, Swiata Fizycznego i Rolnictwa Krótco zebrane Część I. i II. w Warszawie w Drukarni Nadworney J. K. MCi 1782. w 8ce, k. tyt.,

str. 73 (O religii) — oraz k. tyt. i str. 192, k. 2 nlb. (O Moralney).

Wyszło też wydanie tytułowe z datą 1785 i z oznaczeniem drukarni: W Drukarni Nadworney I. K. Mei i PP. Kommis Eduk: Narodowey.

Część III. i IV. O Historji i Geografii. (Na drugiej k. tyt.) W Warszawie w Drukarni Nadworney JK. Mei i PP. Komm: Edu: Narod: 1784. w 8ce, k. 2 tyt. i str. 42 (O Historji) — oraz k. tyt., str. 256, k. 1 (O Geografii).

Część V. i VI. w Warszawie w Drukarni Nadworney J. K. MCi i PP. Kommis: Eduk: Narodowey Roku 1785. w 8ce, k. tyt. i str. 108, k. 3 nlb. (Świat fizyczny) — oraz k. tyt., str. 48 (O Rolnictwie).

Wyszło w drukarni Kom. Eduk. Narod. (co na I i II części umyślnie za pomocą przedruku karty tyt. zaznaczono). — Należy więc niewątpliwie do dzieł z inicjatywy K. E. Nar. wydanych.

Na odw. k. tyt. cenzura ks. M. Stadnickiego Schol. Piarum.

Jest to popularna encyklopedia mogąca służyć do uzupełnienia wiedzy wychowanków opuszczających szkoły. (Coś niby dzisiejsze „Świat i Życie“ prof. Łempickiego). Autorowie — bo zapewne rzecz to składana — nie są nigdzie podani.

W nauce „Moralnej“ (część II) obok popularnego omówienia różnych cnót i wad idą od str. 145 krótkie życiorysy mężów wspomnianych w dziele (m. I. Kartezjusz, Newton, św. Augustyn).

„Historia“ polega na wliczeniu królów polskich. Za to „Geografia“ traktowana bardzo obszernie. Wiadomości z nauk przyr. i rolnictwa są też w granicach popularnych — po bliższe informacje odsyła się do dzieł ks. Kluka itp.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— względem zdarzeń przepowiedzianych w przyrodzeniu... ob. Ziehen.

— ob. Hołowczyn (o potyczce 1708) — Jakliński J. (publiczne 1749) — La Curne (o dawnym rycerstwie 1772) — Łojko F. (o Haliezu 1773) — Mitzler W. (ekonomiczne 1758—61) — Paprocki Fr. (domowe 1763) — Siruś (domowe).

Viadrina Acad. ob. Frankfurtensis.

Wiadrowski Andrzej Radwan ob. Paprocki Łukasz (Łaski 1652).

Viaggi ob. Pietro Valle (1672).

Viaggiatore moderno. La vera guida per chi viaggia con la descrizione dell quatro Parti del Mondo. Un vocabulario delle lingua italiana, spagnuola, francese, tedesca, pollaca e turchesca... Opera di un moderno Viaggiatore, Appresso Niccola Roisecco Mercante Librato a Piazza Navona Roma 1771. w 8ce, str. 404.

Osobliwe rzeczy o Polsce i jeszcze osobliwszy słowniczek polskich wyrazów włoską ortografią pisany. — Na końcu znajduje się spis dróg i opłat z Rzymu do znaczniejszych miast i krajów. Czartor.

Viaggio a Roma (1699)... ob. Basani (1700) — Maria Kazimiera.

(Wialbutowie). Sprawa WW. Pannów Józefa, Mateusza, Ignacego, Franciszka y Benedykta Wialbutów. Mostawniczyków oszmiejskich przeciwko I. WW. I. PP. Kazimirze z Oginskich podskarbiniey W. X. L. matce, Michałowi y Barbarze z Brzostowskich, starostom Puńskim małż. Brzostowski (1790). fol., k. 1. Ziełiń.

Wianek N. P. Maryi ob. Bellina M. (Rozmyślenia męki 1714) — Duchnowski Mac. (z rozmaitych ziół 1647).

Wianek różany ob. Ambrożego ksiądz (1681) — Arias F. (Traktat 1611) — Artykuły (1587) — Herbst Benedykt (1568) — Mankiewicz (Wieniec 1642) — Nowodworski Bartł. (Bractwo) — Siebeneycherowa (Rozmyślenia 1604, 1612).

— Różany wielu rozlicznego nabożeństwa kwiatów. w Poznaniu 1758. w 8ce.

Ob. Węgierski Organy (1784), gdzie ten druk wyśmiany.

Jocher 6674.

Wiara (Nowa) Węgierska Dla której jedną część Węgrów Ferdinandá Cesarzá za Krola swego miec chce: To iest, Artykuły Nowe, Wiary Nowey Roku Páńskiego 1619. w Węgrzech, od gromády tych ktore Sacramentaryos zowá, częścią z starych błędów od Kościoła Kátholickiego dawno potępionych, częścią z nowych wymysłów, vknowane, y publikowane. Ná Polskie, prawdziwie, y bez żadnych przysad, y ámplificáciey gdyż Bog ná obronę Kościoła swego kłamstw ludzkich nie

potrzebuie, á wiárá Kátholicka nie potwarzá, ále rzetelná prawdá ná ludzie inszey Religiey dla dobrego ich náciera przetłumáczone: y dla wzbudzenia w sercách ludzkich politowania, nad obywatelmi Krolestwá támtego, ták záwie dżionych, y nád niemátlá liczbá Kátholikow, tám będących, od nich vtrapiionych, do druku podáne. Z dozwoleнием wrzędu Duchownego. W Krakowie, Roku Pańskiego. 1620. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Na odwołanie aprobaty cenzora Seb. Nucera die 20 Jan. 1620. — Jest tych artykułów 22. Potępiają one i odrzucają chrzest; ludzie stworzeni są na potępienie; obrzy; i kielichy zniszczyć; ołtarze rozwalić; zamiast hostii chleb kwaszony; czytanie ewangelii i listów w niedziele zniesione; katechizm luterski ma być owieczkom zożydzany itp. Podpisani: Stefan Benthe i Paweł Thelaularius, pastor in oppido Zill.

Na końcu notatka, że M. Hoe luteran superintendent wydał książkę zwalczającą te artykuły, co tym bardziej katolikom trzeba czynić.

Joher 9849.

Czartor. — Ossol. — Zieliń.

— ob. Ardalesius L. (Próba 1616) — Boym Benedykt Paweł (stara 1668) — Budny (artykuły 1570—6) — Chelchowski (prawdziwa 1635) — Grocyusz Hugo (o prawdzie 1766) — Gruszecki Hier. (o sporach 1740) — Henryk Maksymilian (Zbiór sporów 1772) — Herbest Ben. (rzyms. 1586) — Herbut Jan (1569) — Jaguściński Dionizy (1744) — Karwat Sew. (w obronie szczęścia 1656) — Kojałowicz (wtóra część rozmów 1671) — Krzyżanowski Hier. (1561) — Kulesza Al. Jan (prawosławna 1704) — Lekarstwo prawdziwe (1689) — Leske Sam. (prawda katolickiej 1679) — Lessius Leonardus (1606) — Lubieniecki P. (1795) — Lubomirski Stan. (1683) — Marciszowski Jakób (1766) — Maksymilian Henryk (1772) — Minasowicz Józ. Epif. (1762) — Mohiła Piotr (1645) — Nauka — Ochabowicz Wojciech (prawosławna 1736) — Odpowiedź (publiczna 1788) — Opisanie (1573) — Opolski Ant. (zarzuty 1772) — Orański Gedeon (1683) — Pauli Grzegorz (Sabellińska 1564) — Prawdzic Przemysław (1647) —

Ratio (1648) — Rozmowy teologa (1671?) — Segnery Paweł (Niewierny 1759) — Stawiski M. (dokonała 1559) — Tomasz a Jezu (Praktyka żywej wiary 1647) — Wacheniusz Piotr (Okazanie 1612) — Wilicki Wal. (Hydra heret. 1627) — Wypisanie (1564) — Wywody (1762) — Zbiór krótki — Zrzelski Jan (Meta 1736) — Zebranie (Krótkie 1702) — Zuchowic Jan (Rozsądek o fundamencie 1661) — Zukowski Innoc. (albo wierność 1652) — Zyzani (prawosławna, wyłożenie 1596).

Wiara chrześcijańska ob. Buski Fr. (Symbolum 1682) — B. S. (1744) — Herbest Benedykt (Wiary wywody 1586) — Hunnius Mikołaj (1648) — Kojałowicz Wojciech (1648) — Nau (1697) — Radomski Jan (1561) — Rex Marcin (1644) — Rzepnicki Franciszek (1765) — Schlichting Jonas (Wyznanie 1646) — Torres Jakób (O rozszerzeniu 1603).

Wiara katolicka ob. Bratkowic Adrian ks. (1630) — Chelchowski Henr. (prawdziwa) — Leske Samuel (1676) — Lirinensis Winc. (1563, 1780) — List (1711) — Pruszanowski (1767) — Skrzynecki Rafał (Wykład 1778) — Skupieński Kasper Tomasz (Rusin 1634) — Summaryusz wiary i nauki (1762) — Szeptycki Hieronim (Dowody gorliwości 1766) — Wyrażenie (1765).

Wiara publiczna co do expectatyw. (Por. 1778). w 4ce, str. 4.

O lustracjach.

Pilat. Liter. polit. str. 89.

Ossol. — Raczyń.

Wiara i ofiara (Rakowska) Roku 1625(?).

Odpowiadał na to pismo Krzysztof Wiszowaty (1625). Autorem jego miał być jakiś jezuita. — Juszyński II 329.

Egzemplarz nie jest dziś znany.

Wiara (Rakowska). 1652 w 4ce, k. 2. Znał to piśmko Juszyński (t. II 448) a za nim powtarza wiadomość Wiszniewski.

Miał to być paszkwil na jakiegoś ministra luclawickiego P. T. S.

Autor zarzuca mu, iż łotrował pod Zakliczynem i chował zdobycze w lesie pałacznickim. W zamku melsztyńskim słyszano głos: Arjanie poganie, Rakowanie poganie, Luclawianie poganie — strzeżcie się chrześcijanie. — O tym P. T. S. ma

też wspominać ks. Cichowski Wizerunek 1650 (podobno miał wydać jakąś książkę ariańską). — To wszystko dziś nie znane.

Viarum ob. Postękałski M. (redemptionis 1620) — Skarbimierz (compassionis 1630).

Viaticum ecclesiae Gnesnensis (1519, 1540)... ob. Breviarium (w tomie XIII str. 337).

Viaticum jest inną nazwą brewiarza, podobnie jak Diurnale i Liber horarum. — Dlatego, chcąc ogarnąć dzieje drukowanych dla Polski brewiarzy, trzeba szukać w Bibliografii pod wszystkimi tymi hasłami. — Próbą (pobieżną) opracowania tego tematu jest artykuł ks. S. Chodyńskiego jeszcze z r. 1873, zamieszczony w Encykl. kościelnej II 593—9. Dzisiaj rzecz ta wymagałaby po 65 latach całkiem nowego opracowania.

— [**ecclesiae Cracoviensis**]. (Na końcu:) **Impressum Cracoviae Anno Salutis Quingentesimo decimo in domo domini Iohannis Haller (1510).** w 8ce (we 2 kolumny).

Tak podaje Jocher 6483.

Ta notata Jochera budzi jednak wątpliwości, czy Jocher podał tytuł i datę dobrze. Brewiarze dla diecezji krakowskiej wychodziły już w w. XV (ob. tom XIII str. 336 i XV 241 pod Breviarium i pod Diurnale). Haller drukował też brewiarz dla diecezji krak. w r. 1507—8 (ob. tom XIII 337) a wreszcie w r. 1524 i 1528. Na karcie tytułowej z r. 1524 jest: **Breviarium sive Viaticum.**

— **Posznaniense summa laborum elucubratione nouissime impressum cum quibusdam additamentis pernecessarijs hincinde decoratum.** [Na końcu:] **finis breuiarij ecclesie cathedra. Posznauiesi. (sic) de nouo impressum atque pluribus in locis correctum: & in proprium vsum redactum: cum multis officijs et suffragijs nouiter additis imponitur. Impensis prouidi viri Iohannis haller eius Cracouiensis. Lugduni in officina Bernardi lescuier Anno domini. M.CCCCXij. (1513). XIX. die nouembris, w 8ce, k. tyt. i k. 15 nlb., kart liczb. CXX oraz CCCXII.**

Wykaz sygnatur (Registrum codicillorum) na końcu druku w kolofonie.

Druk gocki w dwie kolumny, wydanie staranne. U dołu kart sygnatury.

Na odwr. tytułu herby Jana Lubrańskiego i kapituły na trzech tarczach popod in-

fułą biskupią (trzymanych przez św. Piotra i Pawła). Popod herbami 4-wiersz łaciński. Nad herbami dziesięciowerszowa wiadomość, że Jan z Lubrańca, episcopus postnaniensis (sic), polecił to dzieło wydrukować: „renovari illa et recudi anno post duodecimo curavit additque ex singulari sua in patronos regni devotione octavas sancti Adalberti et Stanislai post pasca celebrandas perpetue et felicitatis novem lectiones et festum Marie nivis solenniter ab ecclesia tenendum ob insignem eo die partam e Tataris ab Alexandro rege victoriam“.

Ze słów „renovari et recudi“ wynika, że już była starsza — nieznana dziś — edycja, którą w r. 1513 polecił biskup przerobić.

Na pierwszych 15 nlb. kartach zamieszczony: 1) kalendarz (z czterowerszami heksam. u dołu, zawierającymi przepisy medyczne i gospodarze, np. Februs ad febres aptus stomacho nocet egro, September fructos maturos carpit et uvas...). — 2) Po czym złota liczba, indulgentiae, tabula clavium festorum, tabula psalorum... itp.

Na nast. 120 kartach liczb. idą Psalmi, Hymny, Preces, Horae. — Na k. 81 verso i 82 De patronis Polonie (Adalberto et Stanislao). — Od karty 83 homilie: Commune sanctorum secundum chorum bosnaniensem (sic), poprzedzone u góry ryciną wyobrażającą św. Piotra i Pawła.

Na dalszych 392 nlb. kartach: 1) Viaticum de tempore tj. modlitwy na każdą niedzielę (i dalsze dni tygodnia) od pierwszej niedzieli w adwencie. Na karcie pierwszej rycina wyobrażająca Zwiastowanie.

2) Sanctorale (od k. CXCIII) tj. modlitwy na święta różnych świętych. Między nimi na dzień św. Stanisława (k. 325), Wacława, Jadwigi, Wojciecha, 5 braci Polaków... — Kończy: Rubrica generalis eccl. cathedr. posznaniensis.. Między innymi są tu modlitwy pro serenitate, contra pluviam, tempore pestilentiae itp.

Wspomniane na odwr. k. tyt. modlitwy in festo S. Mariae Nivis (M. B. Śnieżna — w dniu 6 sierpnia) znajdując się na k. CCXCI. O zwycięstwie pod Kleckiem (1506) nie ma w nich wzmianki.

Bandtkie H. dr Kr. I 158 (przedrukował 4-wiersz pod herbami). — Encykl. koś. II 594. Jagiell

— **Wladislaviense**... Creslaus de Kurozwęki. Norimbergae, G. Stuchs 1502. w 8ce.

Kolofon ma podobno brzmieć: **Impressum Nureinberge per Georgium Stöchs. Anno salutis Millesimo quingentesimo secundo vicesimo octava mensis octobris.**

Zawiera: Kalendarium. — Psalterium. — Proprium de temp. — Proprium de sanctis. — Comm. sanct.

Brewiarz wrocławski z r. 1542 ob. pod Bre-
viarium (w t. XIII str. 337). — Omawia
go dokładnie ks. Chodyński w Enc. kośc.
II 597.

Formanowicz Kat. bibl. kap. gnieźn. 1930.
Kapit. gnieźn. (są 2 egzem.).

— **Wratislaviense... Venetiis... 1499**
decima septima die Augusti. w 16ce,
k. nlb. 557 (sygn. Ffiiiij).

Na tytule herb bisk. wrocł., kapituły wrocł.
i orzeł śląski.

Wisłocki Incunabula 1900 str. 547 (egz.
Jag. pochodzi z bibl. August. we Wrocł.).
Jagiell. — Paraf. w Nissie.

— **wratislavi.** [W środku k. tyt.
infuła i pastorał; pod infułą trzy tarcze
herbowe. Górą dwupolowa; na polu
górnym orzeł dwugłowy, na dolnym
dwa półokrągłe pasy. Na tarczy prawej
sześć lilii, na lewej orzeł śląski]. [Na
końcu:] Ad laudem & gloriam sanctis-
sime ac indiuidue trinitat: & beatissime
semper virginis marie viaticum wratis-
laviensis ecclie finit: Venetiis impres-
sum: ipensis (sic) egregij viri Seba-
stiani hyber concius Kracouiensis: arte
autem Petri liechtenstein coloniensis et
Johannis hertzog de landaw: Anno 1501.
quinto vero kalendas Augusti. w 8ce,
k. tyt. i k. 15 nlb., k. 474 lb.

Na końcu: Registrum sygnatur arkuszy.

Zaraz na odwr. tyt. rozpoczyna się kalen-
darz; potem tablice ułatwiające znalezienie
świąt, tabula annorum communionis et
bissextilium, carmina doctentia invenire
pascham i tablica ułatwiająca odnalezienie
psalmów w dziele; dalej tablica dla od-
nalezienia niedziel i świąt; wreszcie różne
drobne informacje (o interdiktach, o świę-
tach diecezji wrocł. itp.).

Od k. 1 idzie właściwy tekst dzieła.

Od k. 1—170 rozpoczynają się modlitwy
na wszystkie dni roku, począwszy od „do-
minica prima in adventu Domini“, a koń-
czy na k. 170: Dominica quarta mensis
Novembris.

Od k. 170: Incipit ordo omeliarum. — Od
k. 181—5: In dedicatione ecclesiae. —

Od k. 185: In nocturno dominicali... —

Od k. 223: Ad vesperas.. Potem litaniae,
vigiliae, collectae...

Od k. 242: Hymnarius (hymny i modlitwy,
jakie się odmawia w dniu różnych świę-
tych). Na k. 274 De sancta Hedvigii. —

Na k. 405: In translatione S. Hedv. —

Na k. 408: In transl. S. Adalberti.

Druk piękny, w dwóch kolumnach, u góry
stron paginata czerwono tłoczona.

W r. 1884 miał na sprzedaż antykwariusz
Albert Cohn w Berlinie i cenił 400 m. —
W r. 1913 miał antykw. Gilhofer w Wied-
niu. W Katalogu jego jest podana data
1516, co niewątpliwie błędnie.

Bandtkie Hist druk. krak. 224. — Panzer
VIII 345, 356. — Bauch w „Silesiaca“ 1898.

O Hyberze księgarzu ob. Missale (1505)
w tomie XXII 429.

Czart. — Paraf. w Nissie — Wrocław. miej.

Viaticus (liber horarum canonica-
rum 1520)... ob. tom XVIII 266.

Wiatik to jest kazania... ob. Se-
kucjan.

Viator ob. Krosnowski Jan (reli-
giosus 1692) — Krzesimowski Antoni
(Christianus 1683, 1684, 1687, 1784).

**Wiatr Na Swiecie Maiący Wietrz-
nikow Na Ziemi.** (1788). w 4ce. k. 4 nlb.

Opisuje trzy wiatry, które wywracają dom
i spichlerz śpiącego. Wzywa, żeby iść za
królem i sejmem. Wiersz lichi, nie ratuje
go nawet intencja. — Kończy się wezwa-
niem: „bez krwi naszej szafunku, bez
majątków zguby, Lecz bez grzechu wy-
gubicie Jakobinow kluby“.

Maciejowski III 184. — Cytuje ten wiersz
J. Nowak Satyra polit. Sejmu 4-letn. 1933
str. 66 (z bibl. J. Michalskiego) jako
rzekomo „nieznany Estreicherowi“. Nie
zajrzał bowiem do Bibliografii tom IX
str. 796.

Czart. — Jagiell. — Un. Warsz. — Zieliń.

**Wiatry Bayka wschodnia Tłoma-
czona z Arabskiego.** [Na k. nast.:] Dla
Autora Pisma Raczey Piorem niż orzę-
żem. Bayka Wschodnia Wiatry. [Tu
cytat:] Bayka częstokroć sens moralny
mieści, Ztąd Bayarz Ezop sprawiedliwie
słynie, Zle czyni ktory wzgardza przy-
powieści. Smaczny to owoc choć w po-
dłey łupinie. X. B. W. [Na końcu:]
Odpowiednie temu pismo w krotce wy-
dziej z druku... w Drukarni P. Zawadz-
kiego. (1792). w 8ce, str. 16.

Bayka ta zawiera aluzje do podziałów Polski
i do ościennych monarchów. Tylko sama
moc jest jedyną rekojmnią traktatów.

Łączy się z pismami Kapostasa „Raczej
piórem niż orzężem“, „Pogoda“. — (Obacz
o nich w uzupełnieniach pod Kapostas).
Ponieważ „Pogoda“ jest dokończeniem
„Wiatrów“, przeto Kapostas pisał może
powyższe „Wiatry“. Czartor.

Wiatry ob. Venti, Ventus.

Viatick ob. Viatik — Mankiewicz
Szymon (1645).

VIAUD Piotr. Rozbicie Okrętu Czyli Przypadki P. Piotra Viaud Rodem z Bordo Kapitana Okrętu z Francuskiego na Polski Język Przetłumaczone... Forsan & haec olim meminisse juvabit. Virg. Aeneid. lib. 1. w Lublinie w Druk, Łukasza Szlichtyna uprzywil. Typografa J. K. Mei. Roku 1775. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 214, k. 1 nlb.

Dedykacja Ignacemu Karniowskiemu, mecen. Tryb. przez Łukasza Szlichtyna; po czym przestroga księgarza franc (tu powiada, że Viaud został kapitanem okrętu w r. 1761). Rozbicie okrętu nastąpiło w styczniu 1766 kolo Luzjanny. Opisuje obszernie pobyt całej gromady rozbiteków na wyspie nieznanym, odludnej. Przechodzi niesłychanie ciężkie przygody, ostatecznie ratuje go, jego towarzyszkę i jej syna załoga okrętu angielskiego (w maju 1766).

Ossol. — Zieliń.

Wjazd ob. Gonzaga L. Maria (1645) — Henryk Walezy (1575) — Żubieński K. (1711) — Ossoliński Jerzy (1633) — Paryż (posłów 1646) — Schlichting J. (do Gniezna 1639) — Wiśniowiecki Michał.

Wiązewicz Jerzy (I) ob. Pażkowski Aleksander (Funerbris apparatus 1628).

WIĄZEWICZ Jerzy (II), kanonik gnieźnieński. Sposob Wychowania Y Edukowania Robaczkow Jedwabnych, Dla Rządców Dóbr Ukrainskich Jasnie Wielmozney Jmose Pani Hrabiney Z Mniszchow Potockiey Generalowey Artyleryi Koronney. Sztatz-Damy Kawalera Orderu S. Katarzyny i Portretu Najjaśniejszey Monarchini Caley Rossyi, Łaskawie Nam Panuiącey. Napisany. w Drukarni Nadworney Tulczyńskięy Roku 1795. w 8ce, k. tyt i k. 4 nlb., str. 34.

Dedyk. Józefie z Mniszków Potockiej, pod którą podpisany ks. Jerzy Wiązewicz, kanonik. Pisał to z jej polecenia. — W 6 artykułach informuje o hodowaniu jedwabników, które wzbogaciły tyle krajów. Przedruk wyszedł w r. 1874 w Warszawie staraniem A. Wagi w 5 egzempl. (obacz w Bibl. V 55). Jagiell. — Krasiń.

— ob. Uwagi nad piśmie (1792). Jakiemuś ks. Wiązewiczowi ex plebanowi łachowickiemu przypisuje Jocher (w notatce rękop.) autorstwo powyższych Uwag. Nie jest to jednak prawdopodobne. Piśmanko wyszło z kół Konfed. targ., naj-

przedzej z otoczenia bisk. Kossakowskiego. Obacz wyżej str. 111.

Wiązewicz Mikołaj, notarius ob. Pażkowski Aleks. (Funerbris 1628).

(Wiązewicz Piotr Kazim.) [Mowa polska na ślubie jego z Tyzenhauzówną, oraz wiersze polski i łaciń.]. fol.

Fragment bez początku i końca (sygn. B—F) był w bibl. Zieliń. — Druk gocki z w. XVII.

Może identyczny z następującym Wiązewiczem?

Wiązewicz Piotr Kazimierz, wójt orszański ob. Boczkowski Adam (Pochodnia 1645) — Rychłowski Albr. (1641).

Finkel III 1890.

WIĄZEWICZ Waclaw. Materia tentaminis publici ex logica, metaphysica, pneumatologia, physica generali et particulari subeundi anno MDCCCLXVI (1766) mense junio. In collegio academico vlnensi. Praeside R. P. Venceslao Wiązewicz Soc. Jesu AA. LL. et Philosophiae doctore, ejusdem scientiae professore. (1766). w 4ce, k. 9.

Tyszk. w Czerw. Dw.

WIĄZKIEWICZ Paweł, pauliz od św. Andrzeja (1666 † 1729). Caelum Solis In quo Deus posuit Tabernaculū suum, D. Thomas Aquinas Christianum orbem doctrinae et virtutum fulgoribus illuminatus In Basilica S. Hyacinthi Conventus Varsaviensis Ordinis Praedicatorum per M. Paulinum à S. Andrea (Wiązkiewicz) Scholarum Piarum ex Oratoriis Rostris, stylo panegyrico demonstratum Anno quo Deus inclinauit caelos, et descendit in terras 1696 die 6 Martii. Varsaviae, In Collegio Scholarum Piarum Typis S. R. M. (1646). w 4ce, k. 4 nlb.

Dedyk. Remigiusowi Suszyckiemu.

Na odw. k. tyt. herb Suszyckich.

Jagiell.

— Coelum meritum in Ecclesiam et Patriam gentilitiae Dubraviorum Sagittae meta Reverend. Paulo Constantino Dubrawski, Episcopo Suffraganeo Premisliensi a Varsaviensi Scholarum Piarum Collegio ipso congregationis die 13. Januarii productum. Varsaviae, 1700. fol., k. 32. Dzików — Krasiń.

— Delicje Nieba Y Ziemi Serce ludzkich Serce Chrystus Jezus Swiatą Zbawiciel, Przez reflexye duchowne, Afekta, ná Wcielienie y Narodzenie jego Nayświętsze; oraz przez Moralne uwagi albo nauki, pod różnemi Miłosci Tytułami Prezentowany. Y Do gorętszego siebie kochania, wdzięcznym Chrześcijańskim sercem Zalecony. Przez X. Paulina od S. Andrzeja; Scholarum Piarum Roku Panskiego 1723. w Warszawie w Drukarni J. K. M. WW. OO. Scholarum Piarum. w 4ce, k. tyt. i k. 27 nlb., str. 250, k. 3 nlb.

Na odwr.: Herbowne Kleynoty (i wierszyk). — Dedykacja: Jerzemu Lubomirskiemu przez Coll. Warsz. Sch. P. — Po czym cenzury i facultas.

Roapoczynają cytaty z proroków bibl., na które się potem autor w tekście powołuje. — Od ark. A idą dewocyjne refleksje na różne tematy: Jesus Amor. Caeli salvator mundi incarnatus — parvulus — laetificans — rex cordium. I tym podobnie. Po za uwagi dewocyjne nie wychodzi. Bielski Vita str. 25 podaje mylnie rok druku 1713. — Jocher 5943.

Porównaj tom XIII 377.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Korona z Sapiezynskich y Wielopolskich Laurow dotąd w zawod idącym herbownym Strzałom y Dziańetom J. Wźnych familii na mecie wystawiona przy akcie weselnym J. Wźnemu Jmci Panu Michałowi hrabi na Bychowie y Czerej Sapiehi pisarzowi polnemu W. X. L. y JWźney Jmci Pannie Teresie Wielopolskiej kancelerzance W. Kor. od Apollina Warszawskiego z Collegium Scholarum Piarum w upominku w domu nieśmiertelności oddana Roku P. 1700. d. 10. Augusta. W Warszawie w Drukarni tegoż Collegium (1700). fol., k. 21.

Na odwr. k. tyt. herby oblubieńców i 10-wiersz polski. Po czym w 168 oktawach wysławia obie rodziny.

Bielski Vita str. 25. — Juszyński Dykc. II. Akad. — Uniw. Warsz.

— Centifolia Regina (1711)... ob. t. XXX 261.

Może to jego pióra? bo pisał wedle Bielskiego jakiś panegiryk dla Szembeka.

— Immortalitas Krasiniana (1700)... ob. t. XX 235.

Zapewne jego pióra? Ob. Bielski (j. w.).

— Prawdy moralne, prawdą Pisma Świętego, zdaniem Doktorów świętych; dla utwierdzenia enoty w pobożnych; dla awersyi występków w grzesznych wywiedzione. Protekcyi Jaśnie Oświeconego Xiążęcia Imci Jana Krzysztofa na Słupowie Szembeka, Biskupa Warmińskiego y Sambieńskiego; przy powinnowaniu patrona S. Krzysztofa na wiązanie od Collegium Warszawskiego Scholarum Piarum ofiarowane. Na używanie pracujących w kościele Chrystusowym przez X. Paulina od S. Andrzeja tegoż zakonu Wydane dnia 25. Lipca Roku Pańskiego 1728. W Warszawie w drukarni J. K. M. Collegii Scholarum Piarum. fol., k. 12, str. 394. i k. 9 (rej.).

Na odwrocie k. tyt. herb Szembeka i dwa czterowersze. Poczem dedykacja temuż, pełna pochwał, od Coll. Warsz. S. P. — Wreszcie facultas.

Autor przechodzi dzień za dniem od stycznia do 22 czerwca i na każdy dzień podaje „propositionem moralem” do rozpamiętywania. Są one na tematy takie jak np.: Zgoda zła, niezgoda dobra — Szczodry dający nic nie traci — Krdł i przełożony przykładem niech będzie — chępliwość brzydka — mają i źli swych obrońców — dobrzy dobrze rozumieją o bliźnim — za występki panów bywają karani poddani — gdy obaczysz nagiego okryj go... Takich propozycji omawia 181.

Powołuje się głównie na pismo święte, ale przytacza też exempla z pisarzy kośc., z historii rzymskiej i z żywotów świętych. Poza kaznodziejskie moralizowknie nie wychodzi. Nawet omawiając taki temat (str. 51) jak: „Jeden król, jeden przełożony, jeden magistrat niech będzie — wielu szkodzą dobremu rządowi” — unika najlżejszej wzmianki o stosunkach polskich; cytuje Homera, Jana św., Apokaliptę, Tacyta — ale nie wspomina choćby tylko nauk Skargi.

Na końcu obszerny indeks rzeczowy. Jocher 6104.

Czartor. — Uniw. Wileń.

— ob. Paulinus a S. Andrea.

Juszyński II 316. — Encykl. Orgelbr. tom XXVI 836. — Jabłonowski Mus. Polon. 30 (mylnie zwie Boziński od św. Jędrzeja pijar). — Horanyi Script. II 826—8. — Bentkowski II 566—7. — Encykl. kośc. XXXI 5.

WIĄZKIEWICZ. Konjektura astrologiczna uniwersalna. 1741. w 4ce, k. 2. Czapski

Wiborowski ob. Wyborowski.

Wiburg ob. Relacya.

Vicarius Christi... ob. Albanus (1701).

VICAT P. R. Memoire sur la plique Polonoise par Mr P. R. Vicat D. M. Membre corespondant de la Societe Royale de Sciences de Gottingue. A Lausanne, Chez François Grasset Comp. 1775. w 8ce, str. 64.

Dedyk.: à mad. la Castellane de Trock, née Comt de Załuska.

Krasiń. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Uwagi Y Obserwacye Nad Kołtunem Polskim Czynione Przez Pana P. R. Vicat, Medycyny Doktora, Członka i Korrespondenta Towarzystwa Krolewskiego Nauk w Gettyndze. [Tu wignetka: pęk gałązek z winogronami]. W Warszawie. u P. Dufour Konsyliarza Nadwornego J. K. Mci i Dyrek: Druk: Korp: Kadet: M.DCC.XCIII. (1793). w 8ce, k. tyt. i str. 97.

Na początku — obok katalogu nowszych wydawnictw Dufoura — przedmowa, w której odsyła się czytelnika do „Dykejonarza medyki i chirurgii“ w 9 tomach.

Zaczyna od wiadomości hist. o tej chorobie i cytuje literaturę przedmiotu. Przyczyny tej choroby są trudne do wyśledzenia. Także konie i psy w Polsce cierpią na kołtun. Opisuje symptomata choroby i zbija opaczne mniemania panujące o tej chorobie za granicą. Za sposób leczenia uznaje dopomóc do wywiedzia się kołtunowi. Jak widać, wcale nie szedł po dobrej drodze badając chorobę i jej leczenie.

Czartor. — Krasiń.

— ob. Nicolas Demarque (Dykejonarz 1788—92).

Bentkowski H. lit. II 466. — Gąsiorowski Hist. med. III 235.

Viccius Fryd. ob. Hermann Zach. (1677).

Wotachka Prov. Gymn. zu Bojan. 1909 str. 83 i passim.

Viccomes Antonius ob. Rudzki (1768) — Visconti Ant.

Viccomes Ignatius ob. Elenchus (1755, 1775) — Visconti.

— Ratio studii Philosophici ab RR. P. nostro Ignatio Vicecomite, S. J. Generali in provincia nostra misso. (Vilnae) 1753.

Kraszewski Wilno IV.

— ob. Elenchus (1755).

WICELIUS (Witzel) Jerzy (ur. 1501 lub 1505 † 1573). Conciones triginta orthodoxae Ecclesiasticis christiane evangelizantibus non adeo futurae inutiles.

Zdaje się, że istniał przedruk krakowski tej Postylli Witzela, gdyż w r. 1551 po śmierci Unglerowej notuje inwentarz spadkowy 450 egzemplarzy takiego dzieła. — O wydaniach tej Postylli ob. Panzer IX 160.

— De doctrina et moribus Sectae Lutherianae Georgii Wicellii, Praeclari Coloniensis Theologi, Libellus. Excusum Cracoviae per Florianum Unglerium. A. M.D.XXXII. (1532) die sexta Augusti. w 8ce więk.

Przypisanie przez Jana Cervusa Piotrowi Tomickiemu.

Janocina I 37 oraz II 201. — Jocher 3137.

J. Witzel przechodził różne koleje w swoim burzliwym życiu. W r. 1531 powrócił do katolicyzmu i z tej już epoki jego życia pochodzi powyższy druk krakowski.

O życiu i pismach jego opowiada obszernie Bock Hist. antitrin. II 255—78.

— Quaestiones Catechisticae lectu jucundae, simul ut utiles, noviter excussae. Autore Georgio Wicelio. Anno MDXLIII [Na końcu:] Impressum Cracoviae per Mathiam Scharffenberg. 1543. w 8ce, k. 32.

Jocher 2870 a. — Wierzbowski II 1214.

Bibl. Bodlej. — Dzików — Kras. — Zamoj.

— Catechisticae Quaestiones Lectu Iucundae Simvl Et Pervtiles Noviter Excussae Et Revisae. [Tu ozdobnik]. Avtore Georgio Wicelio. [Tu ozdobnik]. Cracoviae Ex Officina Hieronymi Scharffenbergi. Anno Domini M.D.XL.IX. (1549). [Na końcu:] Cracoviae In Officina Hieronymi Scharffenbergi impressum, Die 16. Mensis Septembris, Anno domini M.D.XL.IX. (1549). w 8ce, k. tyt. i k. 18 nlb.

Na odwr. k. tyt. Georgius Vuicelius... lectori veritatis catholicae studioso salutem (dat. Vrsine seu Berlini 1539).

Zawiera 103 najważniejszych pytań z dziedziny katechizmu (np. Deus puer qui fecit caelum, terram, mare?). Na każde z tych pytań podaje zwięzłą odpowiedź w duchu katol. W końcowych pytaniach odgranicza religię katolicką od wyznań protestanckich.

Jocher 2870 b. — Wierzbowski III 2260.

Krasiń. — Ossol. — Uniw. Wileń

Wichart Joachim ob. Vollmacht (1793).

Wichert Antoni ob. Wigdorowicz (Wykład 1785) — **Wichert Hilary**.

WICHERT Franciszek. Theses Mathematicae ex Arithmetica, tam communi, quam speciosa, Geometria Plana et Geodaesia sub auspicijs Illustr. ac Excell. DD. Georg. Dettlofi Borkłow Rożanka, Terespol etc. Comitiss Fleming Notarij Terrestris et Thesaurarii Supr. M. D. L., Palatini Brzescianen. cum jurisdictione Praefecti etc. Sereniss. Trib. M. D. L. Summi Mareschalci ac Ill. DD. Clariss. Deputatorum Judicium ad idem Tribunal, publicae luci expositae atque a M. D. Fran. Wichert in Aula Almae Acad. et Univ. Viln. S. J. data omnibus praeter speciatim invitatos movendarum quaestionum facultate ad tuendum susceptae praeside R. P. Bened. Dobszewicz S. J. AA. LL. et Phil. Doct. ac in eadem Alma Univ. matheseos profes. publica A. D. 1766. Mense Julio die 29. 1756. fol.

Janozki Lexicon II 68. — Kraszewski Wilno IV 287. — Żebrawski Bibl. mat. 422.

Uniw. Wileń.

WICHERT Hieronim, S. J. rektor mohylewski. Kazania We Dwóch Naypomyślniejszych Dla Kraju Biało-Ruskiego Okolicznościach Miane Jaśnie Wielmożnemu Stanisławowi de Bohusz Siestrzenczewiczowi Kościółów Rzymsko-Katolickich Arcy-Biskupowi Mohilewskiemu Orderów Polskich Białego Orła Y S. Stanisława Kawalerowi W Dzień Imienin Ofiarowane Przez X. Hieron: Wicherta Soc: Jesu Roku 1789. 8. Maja Za pozwoleniem Zwierzchności. [Pod linią:] W Połockiey Uprzywilejowanej Jey Jmper: Mei Drukarni Colleg: S. J. [Tytuł w ramach]. w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 134.

Dedykacja do arcybiskupa, na którego rozkaz kazania wypowiedział. Już tu są pochwały dla Katarzyny, za to że ogłosiła dla Kościoła nowe „Ustawy“.

Pierwsze kazanie było wypowiedziane w Mohylewie 8 maja 1775 „podczas dziękczynienia Katarzynie II“ za nowoufundowane biskupstwo białoruskie. Wywodzi, że posłuszeństwo dla władzy może być tylko na religii oparte. Polemizuje z no-

wymi autorami, co religię obalają. Żadnego jednak po nazwisku nie wymienia. Drugie kazanie „w dzień ogłoszenia nowych ustaw“ jest z 29 maja 1778. Wychwała mądrość Katarzyny, „Pobłogosław Boże Pani naszej najmiłościwszej“.

Petersb. publ. — Uniw. Wileń.

(**Wichert Hilary**). Odbicie zarzutów od Żydów Wileńskich, przeciwko WIP. Hilaremu de Vichert Stolnikowi Mściśławskiemu nieprzyzwoicie wniesionych. (1785). fol., sygn. B.

Ob. Wigdorowicz (Odpowiedź). Jagiell.

— Pismo w sprawie Generalności Żydów Wileńskich, a przez szczegół Mandatem i Aktorem wymienionych przeciw WIP. Hilaremu de Wichert... ob. Pismo (1785).

— ob. Arnaud (Sydney 1792) — Bykowski Ignacy (1792).

WICHERT (Wihert) Jan, prof. poetyki i retoryki, kustosz inflancki (ur. 1743 † 1791). Belizar Traiedia Przez Xiędza Iana De Wihert Kustosza Inflantskiego W Pięciu Aktach Roku 1787. Dnia 15. Grudnia Napisana. [Tu winieta: na cokole dziecko z gałązką w ręku]. W Drukarni Nadworney Jego Krol: Mości Y Prześ: Kom: Edu: Narod: w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 55.

W przedmowie: Do czytelnika, mówi, że tragiczne dzieła są w rodzaju nauki rytmotwórczej najsubtelniejsze. Ich zadaniem cnotę nad występkiem wyławiać.

Występuje Justynian, Teodora, Antonina żona Belizara i Endokaja córka, król Galimer itp. Powołuje się na Prokopa O wojnie gotyckiej, z którego wzięta treść. (Ale jest też romans Marmontela o Belizarze, może się nim posiłkował?).

Rzecz pisana 13-zgłoskowym wierszem. Przedstawia straszne nieszczęścia Belizara i zwrot na lepsze, gdy się Justynian przekonał o jego niewinności. W ostatniej scenie cesarz odgraża się przeciw zdrajcom i podlegaczom: Niech ten przykład w najdalejzej zostanie przyszłości, Jak czcił cnotę, przyjaciół (sic), jak strzedz się zadróżki.

Jagiell. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń. — Zielin.

— Dowod... w Prawie, Historji y Nauki Moralney przez uczniów czterech Klass wyższych w Szkołach Podwydziałowych Wileńskich okazany pod dozorem X. Jana Ludwika Wicherta

S. Teol. Dokt. tychże nauk Professora R. 1790. w 4ce.

Jocher 1910. — Kraszewski Wilno IV 353. — Łukasiewicz Hist. szkół IV 44. — Dzieje dobrocz. 1821 str. 439. — Brown Bibl. str. 418. — Uniw. Wileń.

— Miłość ku Ojczyźnie abo Themistocles, Tragedya J. Wielm. J. X. Józefowi Kryńskiemu, kanonikowi Inflanckiemu... na oświadczenie należytey wdzięczności przypisana od Prześwietney Młodzi w szkołach Bobroyskich S. J. wyprawiona R. P. 1768 dnia 31 lipca. w Warszawie w Druk. Coll. S. J. w 4ce.

Nazwisko autora wymienione pod dedykacją. Uniw. Wileń.

— ob. *Exercitationes litterariae* (1771—2).

Bednarski Upadek i odroda. szkół 1933 str. 513.

WICHERT Krzysztof, rezydent brandenb. w Polsce. *Disputatio historico-politica de Majestate: quam Divino auxiliante Numine praeside Viro Amplissimo, Consultissimo, atque Excellentissimo Dn. Ulrico Huber. I. U. D. Eloquentiae ac Historiarum in Alma Frisorum Academia Professore Publico, Fautore ac Praeceptore suo aeternum venerando. Publicè ventilandam proponit Christophorus Wichert Autor ac Discutiens. Franckeræ Ex Officina Johannis Wellens, Illustr. Frisæ Ordin. & eorundem Acad. Typogr. Ordinarii 1664. w 4ce, k. 8 nlb.*

Na stronie 2 dedykacja łacińska Bogusławowi Radziwiłłowi; na ostatniej „Gratulatia przyjacielska“ polskim rymem (20 wierszy) przez Tobiasza Morsztyna a Raciborska napisana. Warsz. Ew. Ref.

— ob. *Salus in veneno* (1685).

WICHERT Michał Ignacy (1733 † 1802). *Cwiczenia duchowne albo Rekolekcyje na pięć dni rozłożone dla duchowieństwa świeckiego, osobliwie kapłanow staraniem dusz obowiązanych z rozkazu Xcia J. Biskupa Płockiego Krzysztofa Szembeka do druku podane przez X. Michała Ignacego Wicherta S. T. D. Plebana Obyrtyckiego w Warszawie, w Drukarni Nadw. J. K. Mei (1785). w 8ce, str. 4 i 773.*

Por. *Rekolekcyje* (w tomie XXVI 200).

Jocher 5777.

Uniw. Wileń.

— *Nauka Dla Młodzi Jako Maia Urządzać Swe Życie, Z Któregoby. Bogu Chwała, Ojczyźnie Pomoc, Rodzicom Pocięcha, A i Wieczne Wyniknęło Zbawienie. Złożone I Do Druku Podane Przez X. Michała Ignacego Wicherta, Świętey Teologii Doktora, Kanonika Pułtuskiego. Część I. w Łowiczu w Drukarni J. O. Xcia Prymasa Arcy-Biskupa Gnieźnień: Roku 1792. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 156, k. 2 nlb. — Część II. [jak w pierwszym tomie]. w 8ce, k. tyt., str. 379 i k. 2 nlb.*

Dedyk. sufr. Antoniemu Narzyskiemu. Po czym aprobaty i przemowy autora do rodziców... oraz do młodzi. Mówi, że porusza tu wszystkie kwestie etyczne, mogące młodych ulepszyć (stosunek do rodziców, złe towarzystwo, pijaństwo, szybki, obchodzenie się ze sługami).

W tomie I jest XXVII rozdziałów: O Bogu, o karach za grzechy, o wierze... itd. — W tomie II jest tych rozdziałów LXII: o czytaniu złych ksiąg (Woltera, Russa i ich naśladowców) — o czei sług boskich — o krzywoprzysięstwie — o uszanowaniu dla rodziców — o poszanowaniu zwierczności — o niekrzywdzeniu podanych — o pijaństwie — o obmowie — jako i dla samej miłości ojczyzny trzeba żyć wedle praw boskich.

Na str. 169 występuje przeciw pojedynkom (Zbijają się zarzuty tych, co na pojedynk wychodzą). — Powyższy ustęp o pojedynkach omawia Kutrzeba w *Przeglądzie pol.* 1909 II 47.

Jocher 4226.

Jagiell. — Krasin. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń

— *Nauki katechizmowe o Składzie Apostolskim przykazaniach Boskich i kościelnych. O modlitwie Pańskiej i Sakramentach. Ku pożytkowi Ludu Chrześcijańskiego, i wygodzie plebanów, oraz innych Xięży przy kościołach parafialnych zostających służące na trzy części podzielone Przez X. Michała Ignacego Wicherta Świętey Theologii Doktora, plebana Obyrtyckiego Dyrektora Rekolekcyi i Missyi w Dyecezyi Płockiey mówione, i do druku podane. w Kaliszu, w druk. J. K. Mei i Rzeczypospolitey, Roku Pańskiego 1780—1781. Część I. w 8ce, str. 7 i 423 i k. 8. — Część II. str. 600, 16. — Część III. str. 430 i k. 1.*

Jocher 2823 (podaje, że tom II ma str. 400).
Bentkowski II 534. — Brown Bibl. 418. —
Encykl. Orgelbr. XXVI 826. — Encykl.
kośc. XXI 13. — Bartoszewicz Znak.
mężowie III. — Załęski Jezuiti IV cz. 2. —
Finkel III 1890.

Chrept. — Jagiell. — Ossol. — Un. Wil.

Wichliński K. ob. Beaumarchais (Cy-
rulik) — Molier (Chory 1783).

Wichliński Sebastian, prowincjał
paulinów ob. Dierkens Piotr (Tractatus
1765) — Chmielewski Błaż. (1786).

Wichman Jan ob. Heidenstein J.
(Manipulus 1622).

WICHMAN Jakub. Caduceus Illu-
strissimo et Reverendissimo Domino
D. Nicolao Szyszkowski Episcopo Var-
miensi. In felicissimam novi anni
M.DC.XXXVII. (1637) gratulationem
strenae loco A Jacobo Wichman stud.
eloquentiae Collegij Brunsbergensis Soc.
Jesu oblatus. w 4ce, k. 8 nlb.

Tyszk. w Czerw. Dw.

Wichmanische Buchdruckerei ob.
Schrift-Proben (1796).

Wichmarin Rosina ob. Quecker Chr.
(1687).

WICHROWSKI Walenty Józef. Iris
Seraphicis Ignibus Ardens; Sanctus
Bonaventura, Doctor Seraphicus, S. R.
E. Cardinalis, Archiepiscopus Albanen-
sis. Ad annuam Festivae Lucis Diem,
In Basilica S. Francisci, Conventus
Cracoviensis Celeberrimi, FF. Minorum
Conventualium. Cultu Panegyrico A M.
Valentino Iosepho Wichrowski, AA.
LL. ac Philosophiae Doctore, et Pro-
fessore, In Alma Universitate Gene-
ralis Studii Cracoviensis Demonstratus
In Publica Frequentissimi Auditoris
Corona. Anno Domini, MDCCXX. Die
XIV. Iulii. Cracoviae, Typis Francisci
Cezary, S. R. M. Celsissimi Principis
Illustrissimi et Reverendissimi Domini
Episcopi Cracov. Ducis Severiae nec non
Scholarum Novodworscianarum Typo-
graphi (1720). fol., k. 12.

Dedykacja Stephano de Przerąb Przerembski.
Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. —
Raczyń. — Uniw. Wileń. — Wrocł. miej.

— Portus Aeternae Felicitatis In
Mortalis Termino Vitae, Perillustri, olim

Clarissimo, & Admodum Reverendo Do-
mino, D. Jacobo Adalberto Sarnecki,
Sacri Theologiae Professori Zielonecensi,
Collegae Majori, Ecclesiarum; Colle-
giatae Sanctae Annae Cracov. Decano,
in Bestwina Curato, Contubernij Philo-
sophorum Provisori, S. R. M. Secretario,
Post superatos plusquam decumanos
laborum fluctus Expositus. Et dum Ei
uberrimis lacrymis Ordines Academici
in Ecclesia Collegiata Divae Annae,
parentarent. Lugubri Stylô, Per M. Va-
lentinum Josephum Wichrowski, AA.
LL. ac Philosophiae Doctorem, & Pro-
fessorem. Delineatvs. Anno, quô Portus
humanae salutis in Mari Gratiarum
stetit, 1722. die 10. Aprilis. Cracoviae,
Typis Universitatis (1722). fol., k. tyt.
i k. 5 nlb.

Stylom nakamiennym. Wychwaleni w tekście
P. Przecławic, Fr. Czerny, M. Waleszyń-
ski, W. Topiński. Wspomniani M. Ku-
rowski i K. Topiński, których był egze-
kutorem ostatniej woli.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— ob. Gellhorn A. J. (Academia
1738) — Lubecki Wojc. Fr. (Fama
studii 1728) — Lureński Wal. (1717).

Wichzeniu (O) jezuitów ob. Pigna-
telli Ant. (1667).

Wici jedne ob. August II (1698).

VICINI Antoni. Compliment présenté
à S. Maj. Frideric Wilhelm roi de
Prusse par Antoine Vicini Burguemetre
de la ville de Petricovie. Dat. 25 Octo-
bre 1793. fol.

VICINI Josephe. Compliment pre-
senté à S. Maj. Frideric Wilhelm roi
de Prusse par Mademoiselle Iosephe
Vicini (1793). fol., 1 ark.

WICKELMANN Hartwich. Doctrina
de sapientia prima. Gedani 1641.

— Fasciculus dissertationum. Ge-
dani 1690.

Cytuje Arnold Hist. der Königsb. Uniw. II
Th. str. 563.

Wicki Maciej ob. Ormiński Tom.
(Kalend. na r. 1705; tetrastych).

Wicleff Jan ob. Wiklef.

WICQUEFORT A. Deductie met Re-
lasen en Sommieren, rakende sijn Af-

fairen en Gevanckenis. 1675. w 4ce, str. 16.

Mieści wywody ambasadora polskiego Wicqueforta o jego uwięzieniu.

— ob. Aitzema (1665).

Victima ob. Flaszynski Met. J. (Apolini 1695) — Krasnodębski Klaud. (Regni coronata 1718) — Siewicz Bern. (theologica 1669) — Załuski A. Ch. (agno digno 1699, publicae felicitatis 1687).

Victimae parentales ob. Lukini J. (1702).

Victoire (La grande) ob. Dantyszek J. (1531).

— (Signalee) gaignee par Sigismond Roy de Pologne contre les rebelles de son royaume, lesquels avoient pour chef le Prince de Pologne son Fils. En laquelle out esté tuez quinze mil homes avec perte de leur bagage, canon, amonition, poudre, et grand nombre de Gentilshommes prisonniers. A Liege Chez Leonard Streel, MDCXXIII (1623). w 8ce, ark. 2.

Drugi arkusz sygnowany „B^a”. Tekst rozpoczyna się tytułkiem nagłówkowym: Discours de la signale Victoire obtenue par Sigismond Roy de Pologne contre la Noblesse de son pais rebellee qui avoit prinse son fils pour estre leur chef.

Bawor.

Victor et victus ob. Węślawski (o Gąsiewskim 1664).

Victor et victus ex fulminatore Jove Jupiter in feretro Feretrius Nabunango Japoniae imperator inter martis ignes clarissimus 1740. fol. Uniw. Wileń.

— coronatus in majestate Rex, in castris dux, Patriae vita, propriae amissionis Vladislaus III Poloniae et Hungariae Rex in publicum spectaculum Illustrissimo Domino D. Martino in Szczuczyn et Radzyń Szczuka Vavelnicensi etc. Capitaneo fundatori munificentissimo ab obligatissimo Collegii Szczukowiani Scholarum Piarum Mercurio Scenicis repraesentationibus productus. Anno regis regum triumphantis 1722 mense Julio. Suprashis typis ordinis Divi Basili Magni. fol., 2 ark.

Lukasiewicz Hist. szkół IV str. 243 wypisał całą treść tego dialogu. Jagiell.

Victor Amadée (Tragedie) ob. Borch (1789).

Victor Sebastian ks. ob. Łubieński Mathias (1643, 1644).

VICTORELL Andrzej. Krotka nauka do dostapienia Jubileuszu przez D. Andrzeia Victorella w Rzymie Roku Świętego przeszłego w druk wydana. Z włoskiego na Polski przełożona y teraznieyszemu Jubileuszowi Krakowskiemu przystosowana. Za staraniem X. Jana Foxa Archid. Kościoła Krak. w Krakowie w Drukarni Fr. Cezarego R. P. M.DC.XXVI. (1626). w 4ce, k. 4.

Maciej. Piśm. III 125. — Jocher 7832.

Dzików — Ossol. — Uniw. Lwow.

Victoria (de) Petrus ob. Bisselius Joan. (1698).

Victoria (Newe Sybenbürgische), zagbafte Flucht und Niderlag Sinam Bassa. Ord. Beschreibung, wie mit Sigismunden (Báthory) Fürsten in Sybenbürgen... der alte Synam Bassa, von seinem Lager vor Tergovist, auss forlt geflohen... auf Buccarest kommen... eylender Flucht nach Georgio (Giurgewo). Dess gleichen wie.. der Fürst Synam Bassa nachgesetzt, Tergovist erobert, viel tausend Türken erlegt, den Hassan Bassa mit aygner hand gefangen... den abtrünnigen Michael Weyda erschlagen, auch Georgio genommen, viel tausend Türken erlegt, etlich tausend Seelen erledigt. Auch was sich sonst seithero der Mansfeldischen, und zuvor gedrückten Sybenbürgischen Historia, mit Türken, Tattern, Polen, Walachen, Moldawern verlossen... Mit lustigen schönen Figuren. Zu ende die Polnischen u. Tartarischen Handlungen und Friedens vereynigung. Mit Bewilligung gedruckt 1596. [Na końcu:] Gedr. zu Nürnberg, bei L. Heussler. In verlag Joachim Lochners. (1596). w 4ce, k. 24.

Cytuje Kerthy Bihl. dodając, że na tytule wyobrażony jest Zym. Batory.

— (Nowa Sedmihradská), lekawé vtiskánij a poraženíj Synam Bassete: Pořádné sepsánij, yakým spůsobem před Oswijceným Knijzetem a Panem, Panem Zigmundem Weywodau a vdatným Rekem w Sedmihradské a Muldawské

zemi, Hrabětem w Tokay, etc. Starý Synam Basse od swého Leženij v Ter-gowistw, strassliwě vtijkal, a ge opusti w rychlém pospijehani jkde se dostal. Kte-rák také dotčené Knijže za Synam Bassý se pusti w, Leženij geho opanowal, Pew-nosti Tergowistw mocý dobyl, mnoho Tisýc Turkůw porazyl, Hassan Bassy, yako tu Neywyššyho, vlastnj swau rukau gal, tež dwa Beky, Susym a Thu-ram, s některými předněgšými Turky w moc swau a v wézenij přiwedl: y o giných příjpadnostech kterež se tehdaž zběhly. Přitom také co gest se až posaiwad od Manssfeldské a předtim Inprymowaně Sedmihradské Hystorie, s Turky, Tatory, Polaky, Walachy a Muldawany na mnoha mijstech po wodě a po zemi, proti a s Sedmihrad-skými zběhlo, pěknými Figurami ozdobeno: yakož pak Polské a Tatarské rokowanij, y pokoge gednanij, při koncý této Hystorye se pokládá S powolenijm wytisštěno 1596. [Na końcu:] Neyprwe z Powolenijm w Slawnem Ržijskem Meste Normberce w nemeckem Yazyku wydano, a nynij w Czesky Iazyk s dowolenijm Wrchnosti přeloženo u wytisťeno w Starem Meste Pažskem v Dan-nyeľ Sedlčanskeho leta toho 1596. w 4ce, k. 19.

Wierzbow. III 3017.

Bibl. hr. Thuna w Dieczynie.

— dum contra Turcarum exercitum (1634)... ob. Władysław IV.

— Sacrae ac Ser. Maj. Vladislai IV... quibus conditionibus Szein (1634)... ob. Władysław IV.

— à Regia sua Poloniae Majestate. In partibus confinarijs 5. die Mensis Decembris Anni elapsi 1683 contra Turcas et Tartaros feliciter obtenta. w 4ce, k. 5.

Ob. Sobieski J. Monachij. miej.

— Tož:... feliciter obtenta. Ratis-bonae litteris Pauli Dalnsteineri (1683). w 4ce. Przewdz.

— welche nechst Gottes-Gnade und Beystand Ihre Königl. Mayt. zu Schwe-den in einiger Person nebst Eroberung einiger Festungen von der Kön. Polnischen übriggewesenen grössesten

Macht 8 Meilen hinter Crakow an den Fluss Doniecz im Felde glücklich erhalten. Im Jahr 1655, den 23 Sept. 3 octobr. w 4ce, k. 4.

Doniecz znaczy Dunajec, bo trešé o Lanc-koronie i Krakowie. Jagiell.

— (Slawna) nad Turkami (1673)... ob. Chocim (w tomie XIV 175) — Morsztyn Zbigniew (w tomie XXII 574). — triumphantis Mariae S. A. P. P. P. 1719. w 4ce.

Dedyk. Jos. Biernacki Ord. Min. Convent. per Polon. Minist. Provinc. Ossol.

— in signo crucis protritris Luni-gerae gentis trophaeis.. reportata 1720. folio. Uniw. Wileń.

— ante conflictum triumphantis de originalibus hostis insidiis.. Varsoviae 1719. w 4ce. Uniw. Wileń.

— ob. Bartholan S. (Sigism. III 1601) — Carrara Alb. (de Scythis 1678) — Chlebcicus (Veritatis 1590) — Chocim (nad Turkami 1673) — Cro-snensis J. (Mosci 1514) — Czarnków J. P. (nulla fidelis 1627) — Dantyszek (moldavica 1531, Sigism. I 1574, Regis 1531, moscica 1514) — Francius Pet. (Super Joann. III 1682) — Goslicki Laur. (Sigism. Aug. 1564) — Jaski (R. Michaelis 1674) — Klono-wicz F. S. (Deorum 1595) — Lucche-sini Joan. (J. Casimiri 1662) — My-lius J. (de Moschis 1564) — Paszkowski Marcin (deorum 1608) — Plinius Bas. (Sigism. III 1605) — Pucillowski P. (Mariae 1684) — Radawski Alb. (de Moscho 1611) — Radziwiłł Al. S. (co-ronae spineae 1625, 1651) — Relation (bey Ochmatowo 1644, 1655) — Smiesz-kowic L. (Vladis. IV 1635) — Steph-anus Łaganowski (Johann. III 1686) — Suchten Chr. (per Sigismundum 1514) — Władysław IV (de Turcis 1634).

Victorias (Las continuas 1634)... ob. Wład. IV.

Victorie bei Krylow und Bulezin über die Moskowiter 1662. w 4ce.

Tor. Kop.

Victorien (Groote) door den Pool-schen Veldheer roemruchtig bevochten tegen de Tarteren, Turken en Kosak-ken, waer in over de 40.000 Christenen

van slavernie zijn verlost. Amsterdam. 1672. w 4ce, str. 8.

Katal. ant. Fryd. Müllera w Amsterdamie.

Victoriosorum literariae... ob. Ku-lesza W. (1684).

VICTORIUS Adam. Elegia in Nativitatem... Domini... Jesu Christi; quam conscribemat &... in... Thoruniensium Gymnasio recitabat Adam Victorius... Thorunii August. Ferberus senior ex-cludebat. 1614. w 4ce, str. 12.

Gdań. miej.

VICTORIUS Benedictus. Medicinalia Consilia ad varia morborum genera, nunc primum in lucem edita, Venetiis (V. Valgrivius) 1551. w 4ce, k. 6, 329 i k. 1.

Rozdział: Varia morborum genera cerebri et oculorum dedykowany Bonae Sfortiae, Reginae Poloniae.

Wilfrid Voynich w Katalogu nr 5 London, December 1903.

VICTORIUS Paulus. Grabgedicht auf Catharina Jung, Christian Polkauen Wittib. Danzig 1646. w 4ce.

Gdań. miej.

(Victorlus Petrus I). Epistolae Itolorum, Germanorum et Polonorum ad Petrum Victorium etc. ab Angelo M. Bandini in lucem editae. Florentiae 1758.

Ciampi Bibl. crit. podaje, że Victorius (Vet-
tori) korespondował w r. 1565 z Jakubem
Górskim.

VICTORIUS Petrus (II). Nuptiae Henrici Beermannii et Catharinae Joh. Wigandi filiae. Dantisci 1646. w 4ce.

Gdań. miej.

Victrices ob. Peschwitz G. (armae 1674).

Victrix fortunae Sapientia fortuitis non subjecta casibus in Aegypto Baeotiano Literarum studiosissimo viro alternantis superaus sortis vicissitudinem... a Perillustri Juventute Collegii Grodnensis S. J. sub triumphante signo Jaykovianae Crucis repraesentata. Anno 1714. fol., k. 1.

Program teatralny. Uniw. Wileń.

— ob. Dzielski (sine ferro 1691) — Oborski P. J. (Sapientia 1670) — Wo-
siński Ant. (majestas 1692).

Victualia ob. Taxa victualium (1773).

Ob. wszystkie Takay i Taryfy oraz: Ustawa.

Wiczkowski Tomasz ob. Czechowicz Joan. (1601).

WICZYŃSKI L. Dominis celeb. Acad. Cracoviensis etc. Juris Doctoribus gratulatur. Cracoviae 1619. w 4ce.

Katal. Al. Batowskiego nr 4430.

VIDA (Vidas) Eliaz, rabin. Reszkit Chochma [to jest Początek Mądrości; traktaty o miłości Boga, o pokucie, o świętości itp.]. Kraków 1595. w 4ce.

Z przedmową Eleazara Kohena. — Tekst hebrajski.

Jocher 8069 podaje datę 1593.

VIDA Marek Hieronim (ur. w r. 1480 † 1566). Poeticorum Libri III. Cum Severini Oreandri Basileen. epistola ad magnificum et illustrem virum, dominum Severinum Bonerum de Balicze, castellanum et capitaneum bicensem, communem omnium studiosorum patronum. Cracoviae exudebat Hieronimus Vietor, Anno Christi Salvatoris MDXLIV. (1544). XI Kalendas Aprilis. w 8ce.

Janoc. I 200. — Juszyński II 25.

— Szachy... ob. Kochanowski Jan.

Poemat Koch. jest naśladowany, ale nie jest tłumaczony z Vidy. — O czym bliżej Dzieduszycki w Dod. mies. do „Czasu“ 1856 zeszyt 7 str. 24. — Witkowski Stos. Koch. do Vidy (w Rozpr. Akad. filolog. XVIII 1893). — Fijałek w Pam. Liter. 1908 VII 41 oraz w Pol. Sacra 1919 str. 190. — Pollak Goffred Tassa 1922 str. 23. — Gubrynowicz w Pam. Lit. 1930 str. 345. — Alfr. Fei w Pam. Liter. 1931 str. 278. — Krayżanowski J. Od średnio-wiecza do baroku (1938). — Tenże Romans Polaki w w. XVI (1935) str. 238—48. Nitsch wydał Szachy krytycznie w r. 1923. — ob. Szymonowicz Sz. (Opera 1772; w przedm.).

Enc. kośc. XXX 114.

VIDANIA Diego Vincenclo. Trivnfos Christianos del mahometismo vencido. En cinco discursos academicos. Al Excelentissimo señor D. Diego Sarmiento de Valladares, obispo, Inquisidor General, del Consejo de Estado ee. Pbblicales D. Diego Vincencio de Vidania Cronista de los Reynos de Castilla, y Leon, y del de Aragon. Con Privilegio. En Madrid Por Lucas Antonio de Bedmar y Baldivia Ano de 1684. w 4ce, k. 3 i str. 81.

Jest to zbiór mów z okazji zwycięstwa wie-
deńskiego. Mówcy podkreślają często, że
chwala zwycięstwa należy się Janowi III.
Sa tu mowy, które wypowiedzieli: Diego
Vidania (on też podpisał przedmowę),
And. Sanchez de Villa Mayor, Jean de
Torres y Medraño, Ant. Alanrique.

Vidavianus Albertus ob. Kobyliński
Krzysztof (Epigr. 1558)

Zapewne oznacza to Węzyka Widawskiego.

VIDAVIANUS Krzysztof. Carmen in
obitum Apolloniae natae ex familia
à Linde, quae fuit conjux Lucae Schach-
manni. Dantisci 1568. w 4ce.

Gdań. miej.

— Elegia de fragilitate vitae et
morte Nicolai de Linda. Dantisci 1568.
w 4ce.

Gdań. miej.

— In honorem nuptiarum Matthiae
Ridigeri et Catharinae Schachmanniae.
Dantisci 1568. w 4ce.

Gdań. miej.

**VIDAVIENSIS (Vidavius) Walenty
Wawrzyniec** (ur. 1537? † 1601). Cate-
chesis Grammaticae Latinae, Nunc de-
mum diligentius recognita. Ad Bonae
Spei Pvervum Grammaticae Studiosum.
Scire iuvat multos Ciceronis dogmata
clari, Vergilij multos carmina scire
iuvat. Non potes Orator: non vates
doctos haberi, Qui sine Grammatica
capere magna cupis. Vt possis linguae
naturam scire Latinae: Grammaticam
paruo tempore disce prius. Haec tibi
Pieridum purissima flumina monstrat:
Haec ornat linguam: format & arte
manum. Haec instructus eas Musarum
laetus ad arcem: Hac sine nil studium
laudis habere potest. Cracoviae. Anno
M.D.LXXXI. (1581). w 8ce, k. tyt.
i k. 67 nlb. (sygn. m₈).

Na odwr. k. tyt. przedmowa: Valentinus
Vidavius Scholarum Praefectis S. D. —
Pisze, że czerpał ex sententia eruditorum
virorum.

Ułożona w formie pytań i odpowiedzi. Roz-
poczyna od deklinacji. Potem: De verbo.
De adverbio... — Od karty k₄; De syn-
taxi seu constructione octo partium or-
ationis inter se.

Od k. e₈ dodaje na marginesie lub w tekście
znaczenia polskie form i wyrazów.

Na końcu Judicium Quintiliani de gram-
matica... oraz dwuwiersz łac. z napisem:
Albertus B (asseus) Scabresin.

Wiszniewski Hist. lit. VI 131—2 (tu wy-
mienia inne współcz. gramatyki łaciń.) —

Wierzbowski Bibl. II 1569. — Piekarski
Katal. kórn. nr 1560.

Czapski (M. N.) — Kórnik.

— Generalis Controversia De In-
dulgentiis. A M. Valentino Lavrentio
Vidaviensi, Philosophiae, Et S. Theo-
logiae Doctore, conscripta: & auctoritati,
atq; iudicio Sanctae sedis Apostolicae
Romanae subiecta. Canticorum 2. Svb
Vmbra Illius, Quem Desideraveram,
Sedi: Et Fructus Eius, Dvleis Gvtvri
Meo. [Tu obelisk przebijający chmury;
pod chmurami sznur ptaetwa — sygnet
drukarni Łazarza]. Cracoviae, In Archi-
typ: Regia & Ecclesiast. Lazari, Anno
M.D.XCIII. (1593). fol., k. tyt. i k. 7 nlb.,
str. 224, k. 2 nlb. (Index) i str. 17.

Druk antykwa i kursywa. Kilka ozdobnych
inicjałów.

Rozpoczyna dedykacją do kard. Jerzego
Radziwiłła, w której uzasadnia potrzebę
polemiki z heretykami i wita go na sta-
nowisku biskupa krak. Datow. Calendis
Martij. 1593 in Coll. Majori. Po czym:
Ad lectorem... oraz dwa epigramaty
(drugi podp. Daniel Sigonius leloviensis
pio lectori).

W obszernym tym dziele rozbiera w sposób
naukowy cały problem odpustów, odpie-
rając argumenty luteranów, wklefistów,
kalwinistów, waldensów oraz innych róż-
nowierców przeciwko nim podnoszone.
Mówi o pojęciu odpustu, o ich potrzebie
dla odpuszczenia grzechów, o przyczynie
i formie odpustów (str. 74), o sposobach
ich uzyskania (pielgrzymki, posty, śluby),
o jubileuszach (str. 113). O wstawien-
ctwie świętych i M. B., o władzy papieża
co do udzielania odpustów (str. 187) itp.
W tę treść wpleciony jest epizodycznie
rozbiór kilku innych kwestii: Utrum tota
Lex vetus est abrogata; De miraculis in
ecclesia catholica; Utrum proximus pro
peccato proximi possit satisfacere; Utrum
merita sanctorum thesaurisuntur itp.

Cały ten traktat ma formę scholastyczną.
Dzieli problem na tezy, z każdej tezy
wyciąga konkluzje i konsekwencje, zbija
jedne, przyjmuje drugie, popiera to wszy-
stko przez „rationes“ (majores lub mino-
res), zestawia w korollariach argumenty
z pism antorytetów zaczerpane; wszystko
to wedle najlepszych reguł dialektyki
szkolnej. Nowożytność widać tylko w tym,
że antorytetów nie ogranicza do pisarzy
kościelnych i prawa zawartego w C. J. C.,
ale powołuje się także na literaturę now-
szą. Bardzo często cytuje Hannibala Ro-
sellego, Dominika a Soto, Gabr. Marcos-
susa. W licznych następach zwalcza prze-
ciwników powołaniem na uchwały soboru

trydenckiego (np. str. 59). Często posługuje się cytataми z pisarzy starożytnych Terencjusza, Horacego, Cyserona, Kwintyliana. Wirgilego (str. 25 ustęp z Georgik). — Z polskich pisarzy cytuje, i to nader rzadko, kronikę Miechowity i Kromera (str. 96).

W każdym razie czytanie wykazuje duże, a także opanowanie metody scholastycznej — stanowczo w r. 1593 przestarałaj. Księga jest o 100 lat spóźniona mimo pozorów humanizmu.

Na końcu na str. 17 liczb. zamieścił dwie mowy:

- 1) Pro Scholastica Theologia Oratio. Mówi, że jest ona dziedzictwem przodków Akademii Krak. i zaklina, aby ją nadal przechować. (Za Kromerem wysławia Akademię). „Ille se in sacra Theologia profectias sciat, cui Divus Thomas valde placeat“. Aulica theologia est iudaica theologia. Wspomina zarzuty heretyków przeciw niej.
- 2) Oratio in funere Martini Pilsnensis. Wychwala jego enoty, zwłaszcza pobożność. Blasius, Stephanos ecclesias reconciliavit (nazwiska nie podane, tylko same imiona). Szanował mores et antiquas leges Academiae. Mając lat 15 już był uczniem Akademii (urodz. 1528). doktorem został 1559 Przez 16 kommutacji (8 lat) był rektorem. — Kończy Epitaphium Marcina z Pilana, podp.: Joannes Gassinski Bochnensis.

Exemplarz Jag. był własnością Jana And. Łuczyckiego zwanego Wilczek, a po jego śmierci przeszedł w r. 1626 do bibl. konwentu franciszkanów.

Juszyński II 60. — Jocher 3979, 3980, 7340 (edycja z r. 1591 nie istnieje!) — Wierzbowski I 593. — Barycz (j. n.) str. 576. Bawor. — Czarn. — Czartor. — Czetwert. — Dzików — Jagiell. — Kapit. gnieźn. — Krasin. — Ossol. — Płocka sem. — T. P. N. w Poznaniu — Uniw. Warsz. — Warsz. Powsz.

— ob. Caesarius Jan (Dialectica 1569; tu jego wiersz łac., ob. XIV 5) — Clobucius Jan (Elogium funebre 1602) — Gorycki Szymon (Ortogr. 1576; tu jego wiersz).

Liber epistolarum, zebrany przez niego (listy współczesnych), jest w rękop. Czartor. i Jagiell. nr 59. Między innymi przechował kilka listów Orzechowskiego.

Starowski Monum. 76. — Siarczyński Obraz II 304. — Muczkowski Statuta 208, 213. — Święcki Hist. pam. II 279. — Freher Theatrum I 318—9. — Barycz Hist. Uniw. 1935 (tu jego życiorys). — Encykl. Orgelbr. XXVI 840.

Widawski, Piotr, Maciej, Gabriel, Jan, Wojciech ob. Wężyk (Widawski).

Widerholt Benedykt ob. Januszowski Ohm Ferd. (1701) — Mościcki Mikołaj (1701).

Widerkehrung ob. Frommer And. (1668).

WIDEKIND Johan. Historia belli Sveco Moscovitici decennalis quod junctis armis cum Magno Moscorum Duce Johanne Basilio Svischio, primum adversus rebelles et Lithvanos, mox Polonos, tandem data causa contra ipsos Moscovitas, auspiciis Regum Sueciae Caroli IX et Gustavi Adolphi, ductu Jacobi de la Gardie varia fortuna ab anno saeculi hujus septimo in decimum septimum gestum et ardua pace compositum est, totidem libris distincta. Holmiae 1672. w 4ce, str. 436 i nlb. kart 13.

Nie udało mi się dotrzeć do egzemplarza. Mają tu być opisane samieszki z powodu Dymitra i wojna polska.

Finkel III 1890. Uniw. Warsz.

— Thet Swenska i Ryszlant tijo ahrs Krijgz-Historie, hwilket vuder twanne Sweriges Kon. Carls IX och K. Gustaf Adolphi d. And. och Stoores Baneer, Storfursten Ivan Vasilivitz Suischi, och Ryszlant til hielp; först emoot the rebeller och Lithower, sedan the Paler, pa sidstone emoot sielf Muskowiterne ifran ahr 1607 in til 1617. Stockholm 1671. w 4ce, k. 12, str. 970 i k. 10.

VIDENUS Konrad. Satura rerum quae ad jus spectant disquisitioni publicae submissa a Conrado Videno Hamburgensi. Gissae Hassorum typis H. Mulleri 1708. w 4ce, k. 30.

Nova Litter. Germ. Anno 1708 str. 429 podaje, że w rozdziale IX jest tu mowa o Mikołaju Żurawskim matematyku. Miał on z gwiazd przepowiadać, iż Jan Kazimierz może do Polski wrócić, ale życia w Polsce nie dokona.

Wider Jerzy ob. Geppelius M. (Hymeneus 1598).

Wiederholt Bened. ob. Widerholt. (Widerian). Gebrüdete Freude wurde Bey den Widerianisch-Oesenischen Hochzeit Solennien, So den 9. Novembr. 1688. In der Hoch-Fürstlichen Residentz Oelse Celebrirt wurden; Ein-

fältigst entdeckt. Gedruckt in der Hoch-Gräfflichen Stadt Lissa in Gross-Pohlen. durch Michael Bukken (1668). fol., k. 4.

Wrocław. miej.

Widerkauf (Widerkafy) ob. Census — Jacobus de Paradiso (Tractatus) — Kalw (1541) — Lichwa — Olechowski Józef (1780) — Reemptio — Szamotulski Grzegorz (Repetitio 1541) — Uwaga — Wyderkafy.

We wszystkich dziełach dotyczących lichwy jest mowa o rencie z odkupem (wyderkaf, reemptio). — Ob. pod Usura.

Widerlegung der Antwort Phil. Melanchthonis (1582)... ob. Osiander.

— der Ursachen, wodurch Schweden bewogen den Herz. v. Churland... ob. Karol G. (1658—60).

— ob. Balduin (1618) — Bruno Ch. (der Verantwortung 1603) — Morgenstern B. (der Notel 1567) — Pascha M. (der Widertäufer 1601) — Widerlegung.

Widerspiel der Liebe ob. Bauer J. G. (1707).

WIDL A., Soc. Jesu. Grandium mysteriorum illustr. facinor. maximor. heroum elogia. Ingolstadii 1676.

Mieści także Elogium Stanisłai Kostka.

WIDMAN Krzysztof, protonotariusz apost. [Brak zatytułowania, rozpoczyna się:] Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Sexto. Die verò Veneris Decima tertia Aprilis. (1646). fol., k. 4.

Jest to przedruk kilku aktów procesowych, odnoszących się do sprawy Krzysztofa Naymana z profesorami Akademii. Występują Jac. Vitalius i Justus Słowikowski przeciwko Naymanowi, którego zastępuje Filip Boroviczins. Zarzuty procesowe podniesione przez Naymana zostają oddalone. O całej sprawie ob. tom XXIII 23—4 i podane tam odsyłacze

Jocher 1307. Akad. — Jagiell.

— ob. Kilianowski Alb. (Quatuor 1646) — Strzegocki Wacl (1646).

(Widmont And.). Wiersz w dzień Jnieniin WJP. Andrzeia Widmonta Rotmistrza Ptu Oszmiańskiego od życzliwego synowca ofiarowany r. 1791. w 4ce, k. 2.

Widok Stateczności Iaponskiej Przez którą sto osmnastcie zacnych Męczen-

nikow Okrutnymi mękami dla Jezvsa Chrystvsa zamordowani przez miecz, ogien y wodę Korony Chwały nieśmiertelney dostąpili Roku 1622. W Poznaniw, W Drukarni Ianá Wolrabá, Roku 1625. w 4ce, k. 14 (sygn. D₁).

Tytuł w ramce. — Na odwrocie rycina z napisem u góry: S. Franciszek Xawier Societatis (sic) Jezv do Japoniey się pie szo wyprawiający.

Zaczyna się od dedykacji: Sw. Franc. Xaw. S. J. kongregacya pod tytułem Narodzoney Panny Bogarodzice z młodzi mieyskiej poznanskiej Koll. S. J. r. 1624 stanowiona... Pod tą dedykacją, dat 25 czerwca, podpisani Paweł Zaczmachowski prefekt i Stan. Olbrychtowic sekr. Kongr. — Zaczmachowski jest myłką (Zamachowski). Ale oczywiście nie oni są autorami (ani nawet tłumaczami) tego pisemka. Przekładał to jakiś nie nazwany jezuita.

Zawiera opis męczeństwa apostołów Japonii (Joachima, Piotra Zunigi, Flora i wielu wyznawców chrześcijaństwa). Kończy modlitwa do S. Franciszka Ksawiera. — Szczegółów o Japonii nie ma żadnych. Jocher 8165, 8241. — Maciejowski Piśm. III 709.

Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Tor. Kop. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz. — Zielin.

Widok króla, panny, młodziana y olbrzyma. Bez wyr. m. i r. (ok. 1790). w 8ce, k. 4.

Wiersz zaczyna się: Raz zamyślony, jakie są obroty czasu... Jest to alegoryczne przedstawienie widzenia, jak Czas wszechwładny wszystko tworzy i kolejno niszczy. Aluzji politycznej nie ma.

Jagiell. — Krasin.

— nowy Swiata modnego, oszusta jawnie na biedę nędzę i zgubę ludzką wystawiający a dla uciechy i zabawy ciekawego czytelnika pierwszy raz wydany. [Tu drzeworyt łabędzia, który karmi małe łabędzie]. Roku tego. w 12ce, str. 24

Jest to przedruk broszury pt. Nędza z biedą — a mianowicie jej wydania z końca XVIII w., liczącego również str. 24. — Obacz o tym wydaniu w t. XXIII str. 75.

Ossol.

— Toż... drugi raz wydany. w 12ce. Notatka ręką mego ojca bez podania źródła.

— Toż... trzeci raz wydany. w Krakowie, w drukarni Stanisława Stachowicza typografa y Bibliopoli I. K. Mei, Roku 1789. w 8ce, k. 12.

Inny przedruk „Nędzy z Biedą“ wyszedł pod tytułem: Oszusty modne (1784). —

Obacz o „Nędzy“ i o jej przedrukach Badecki Liter. mieszc. (1925) str. 485—6. Jagiell.

Widok ob. Bielski J. (Królestwa polskiego 1763) — Chromiński Kaz. (praw 1790) — Jennigs (rzeczywistości religij 1780) — Kortyski Woj. (potyczki wygranej 1634) — Kożuchowski Bl. (godny świata pols. 1696) — Objąsnienie (1764) — Orawski Szczęsny (ciekawy w pałacach 1691) — Skrzetuski Kaj. (polit. Polski 1791).

VIDONO Piotr, kardynał. Congregatione Sacrorum Rituum siue Eminentiissimo, ac Reuerendissimo D. Card. Vidono Cracouien: Canonizationis Beati Ioannis Cantij Presbyteri saecularis, Sacrae Theologiae Doctoris, & in Alma Vniuersitate Academiae Cracouiensis Professoris. Positio Syper Dvbio. An sententia Illustrissimi Episcopi Laodicensis, Iudicis subdelegati, super cultu immemorabili, & casu excepto a Decretis fel. recordationis Urbani VIII. sit confirmanda in casu, &c. Romae. Ex Typographia Reu. Camerae Apostolicae. M.DC.LXX.V. 1675. Deinde Cracouiae, Typis Vniuersitatis. reimpressum. Anno Domini M.DC.LXX.VI. 1676. fol., k. tyt. i str. 143.

I to i inne wydane przez niego orzeczenia w sprawie kanonizacji św. Jana Kantego wymieniono i opisano dokładniej w tomie XVIII str. 411—416, dokąd odsyłam. (Przy „Congr. Sacr. rituum“ z r. 1685 o 143 str. przez pomyłkę nie podano, że egzemplarz jest w Bibl. Jagiell.).

— ob. Bernhardt Zofia (1660) — Krasuski M. (1669).

Widowisko ob. Polak (1791).

Vidua prophetissa ob. Puschman L. (1687).

WIDZ Józef. Vnio Regni Sarmaticae Pretiosissimus, B. Joannes Cantius, Regni Poloniae, & Academiae Patronus; Conclusionibus Aristotelico-Philosophicis Naturalibus, Ad mentem D. Thomae Doctoris Angelici, Concinnatis, Sub Praesidentia M. Adalberti Iosephi Dzielski, Collegae Minoris, Philosophiae Doctoris, Ordinarij Poeseos, ac interea Cursus Vladislaviano-Philosophici Professoris.

A Ioanne Iosepho Widz, In Alma Vniuersitate Cracouiensi, Ejusdem Philosophiae Cursus, I. V. & Eloquentiae Auditore, Solemni Disputatione & Devoto Calamo, Luci Publicae Exhibitus. Anno Vnionis cum Carne Humana Dei Patientis, 1700. Die 27. Iunij, Horis pomeridianis. Cracouiae, Typis Vniuersitatis. fol, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. k. tyt. licha rycina św. Jana Kant. (z podpisem: M. Ang. Marinari fecit). Po czym wiersze Widza na cześć świętego i Conclusiones ex phil. naturali. Jest ich 44, wszystkie oparte na Arystotelesie (Libri Phys., De Coelo et mundo, De Generatione, De Meteoris, De Anima). — Żaden nowszy autor nie wspomniany.

Jagiell. — Ossol

Widzenie (Strasznego znaków 1620) ob. Zrencycki Jan.

— z Parnasu IW. Ludwice Zamoyskiej Wwdzinie Podolskiej d. 25 Sierpnia 1783 r. z okoliczności Jey imienia ofiarowane. Warszawa (1783). w 8ce, str. 14.

Wierszem.

— nowe na obłokach Roku 1654. Dnia dziewiątego Czerwca. folo, 1 str.

Jest to drzeworyt, przedstawiający tarczę słoneczną, na nosie krzyż, po obu bokach serce przebite i ręka z jabłkiem, nad tarczą miotła. Pod drzeworytem opis w 8miu wierszach. Kórnik.

— O widzeniu Komety w tym niwiejszym przeszłym Roku Pańskim 1577 miesiącá Listopadá y Grudniá, od wielu ludzi widzianem. [Spodem tytułu rycina czworograniasta wyraża kometę i wkół kilka gwiazd; pośrodku z dala miasteczko; z lewej strony astrolog w birrecie i todze ze sferą w ręku, z prawej dwoje ludzi rozmawiających. Niżej:] Z Niemieckiego na Polskie przełożono. Bez wyr. m. i r. (Kraków, Stan. Scharffenberg, po r. 1577). w 8ce, k. 8 nlb. Druk gocki.

Lelwel I 147—8. — Wierzbowski II 1534 (cytuje tylko faesimile, oryginał zaginął). Str. odwr. tyt. biała. Na k. 7 rycina, która wyobraża: u góry słońce, gwiazdy i księżyc; człowiek z kijem w rękę wskazuje na słońce. Z innej strony, po prawej, inny człowiek owinięty w habit i kaptur, prawą ręką bierze za rękę wskazującą, a lewą ręką trzyma przed sobą maskarkę. Ostatnia karta biała. Uniw. Warsz.

— ob. Pegowski Piotr (straszliwe w Marosz 1608) — Paszkowski Marcin (w kilku jego pismach z lat 1606—1618 są opisane widzenia i sybillińskie przepowiednie) — Pogróżka niebieska (1692) — Wieszczyby, Wieszcza.

Obacz o widzeniach: Smoleński Pisma hist. I 263. — Pigoń Na wyżynach romantyzmu 19'6, str. 20 i nast.

WIDZEWICZ Marcin, Soc. Jesu. Kazanie Na Pogrzebie Jaśnie Oświeconego Pána Je^o Meí Pána Mikolaia Chrystofa Radziwiła Xiążęćia Państwa Rzymskiego Na Olyce y Nieświeżu, Hrábi ná Szydłowcu y Mir. Woiewody Wilenskiego, Száwelskiego &c. &c. Starosty, Miáne w kościele Nieświeskim Societatis Iesv. 9. dnia Kwietnia Roku Pańskiego 1616. Przez X. Marcina Widzewicza. Theologa Societatis Iesv. [Tu ozdobnik: 4 orzelki]. W Wilnie, w Drukarni Leona Mamoniczá. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce k. tyt. i k. 19 nlb. (syg. E₄).

Dedykacja (w kilku wierszach) Janowi Jerzemu, Albr. Wład., Zygm. Karolowi i Aleks. Ludw. Radziwiłom. — Wychwała familię zmarłego od pradžada Mikolaja, pierwszego chrześcijanina. — Przytacza też nagrobek zmarłego i testament „głębokiej pokory pełny“. Zakazał w nim pompy przy pogrzebie.

Akad. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Kras. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Kazanie Na Pogrzebie Jásnie Oświeconego Pána, Je^o Mości Pána Mikolaia Chrystofa Radziwiła Książęcia Państwa Rzymskiego Na Olyce y Nieświeżu, Hrábi ná Szydłowcu y Mir. Woiewody Wilenskiego, Száwelskiego &c. &c. Starosty, Miáne w Kościele Nieświeszkim (sic) v Oycow Societatis Iesv. 9. dnia Kwietnia Roku Panskiego, 1616. Przez X. Marcina Widzewicza Theologa Societatis Iesv. W Krakowie, W Drukarni Fránciszka Cezárego. w 4ce, k. tyt., str. 36.

W tym wydaniu krakowskim jest na odw. tyt. Orzeł (z trąbami), a pod nim 14 wierszy pol. na chwałę Radziwiłom. — Odmieną jest też dedykacja, bo po wylczeniu imion książęcych jest tu dodany list ded. od autora do książąt, datowany 12 maja 1616. — Strony są tu liczbowane. Akad. — Bawor. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Kazanie Na Pogrzebie Przeswietnego y Przewielebnego w Chrystusie Oyca y Pana Benedikta Woyny Biskupa Wileńskiego Primasa W. X. Lit. Miáne w Kościele Katedralnym Wilonskim 14 dnia Marca R. Panskiego 1616 Przez X. Marcina Widzewicza Teologa Soc. Iesu. W Wilnie, w Drukarni Leona Mamonicza 1616. w 4ce, kart 17 nlb. (sygn. D₅).

Dedykacja Eust. Wołowiczowi, biskupowi. Akad. — Bawor. — Dzików — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Wil. — Zieliń.

— Kazanie Na pogrzebie Jásnie Wielmożnego Pána, Jego Mości Pána Gábriela Woyny Podkánclerzego W. X. Lith. Mereckiego, Pieniáńskiego, Opekiego, &c. &c. Starosty, Miáne w Kościele Káthedralnym Wilenskim 5 dnia Lutego, Roku Pańskiego 1615. Przez X. Marcina Widzewicza Theologa Societatis Iesv [Tu ozdobnik]. W Wilnie, w Drukarni Leona Mamoniczá. [Tytuł w ramce]. (1615). w 4ce, k. tyt. i k. 14 nlb.

Dedykacja Benedictowi Woynie, bisk. wil., bratu zmarłego, dat. 10 lutego 1615.

Dużo o pobożności zmarłego; szczegółów biogr. skapo.

Maciejowski Polska I 394. — Tenże Piśmien. III 620 („niczem się te kazania nie zalecają“).

Akad. — Bawor. — Czartor. — Jagiell. — Ossol.

(Widziniszki). Signatura Iusticiae R. P. D. de abbatibus Viln. pro praeposito et conventu Widzieniski Ord. Canon. Regular. Beatorum Martyrum de poenitentia Dioecesis Vilnensis contra Mission. Viln. Facti Romae 1710. fol.

— ob. Decisio — Natura (dobra) — Rezolucya (probostwo 1783).

Widziszewski Bart. ob. Threni in obitum (1596).

Wie Jakób i Marlanna ob. Inglis F. B. (1647).

Wie ob. Binet Stef (St. Kostka 1683) — Brühl (et caractere 1760) — Gratiani A. (du Cardin. Commendon 1694) — D'Origny (du Possevin 1712, du Canisius 1707) — Kalderon (est un son-ge) — Katarzyna W. (1798) — Kostka Stan. (1676) — Orleans P. (Stan. Kostka 1672, 1712) — Rechac G. (du

S. Hiacinte 1643). — Trompe (du Corneille Trompe 1694).

WIEBERS J. F. (z Wilna). *Discrimen inter febrim pituitosam et biliosam. Dissertatio. Goettingae 1789. w 4ce.*

Wieca ob. *Moszczeński Marcin* (1764).

WIĘCKIEWICZ (Więzkiewicz) Józef, prof. Akad. Kalendarz Polski y Rvski, W Którym Święta Roczne, y Biegi Niebieskie, Aspekty, Wybory, Czas śniania, szczepienia, Krwie puszczenia, Lekarstw zażywania, Wschod y Zachod Słońca, &c. należyty porządkiem położone y opisane, Ná Rok Panski MDCCXXXVII. (1737). Który jest Przybyszowy, á po Przystępnym pierwszy, Przez M. Jozefa Grzegorza Więzkiewicza, W Przesławney Akademij Krakowskiej Náuk Wyzwolonych, y Filozofij Doktorá, Mátematyki Professorá, z należytą pilnością Wyrachowany. W Krakowie w Drukarni Kollegium Wielkiego Akademij Krakowskiej. (1736). w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. k. tyt. tytuł po rusku.

Objemuje kalendarz z przepowiedniami pogody. Dalej: Konjektura astrolog. uniwersalna (tj. przepowiednie o wojnach, urzędach, pożarach etc.). — Sukcesy miasta i prowincji. — Zebranie jarmarków.

Czart — Jagiell — Ossol.

— Toż:... na rok 1738. w 4ce.

— Toż:... na rok 1739.. W Krakowie, druk. Koll. Większ. w 4ce.

Na odwr tyt herb Słopwron i dedyk. Michałowi Weryha Darowskiemu.

— Kalendarz Polski y Rvski, w Którym Święta Roczne, y Biegi Niebieskie, Aspekty, Wybory, Czas śniania, szczepienia, Krwie puszczenia, Lekarstw zażywania, Wschod y Zachod Słońca, &c. należyty porządkiem położone y opisane. Na Rok Panski MDCCXL. (1740). Który jest Przystępny, á po Przybyszowym według komputu nowego Rzymskiego pierwszy, według stárego Greckiego wtory. Przez M. Jozefa Grzegorza Więzkiewicza, W Przesławney Akademij Krakowskiej Náuk Wyzwolonych y Filozofij Doktorá, Mátematyki Professorá, z należytą pilnością Wyrachowany. W Krakowie

w Drukarni Akademickiej, w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Po Kalendarzu idzie wierszem polskim epigramat super illud: Dens Homo factus est... i Konjektura astrologiczna (przepowiednie przeplatane wierszami). Wreszcie Inform. wachodu i zachodu słońca. Akad.

— Toż:... Ná Rok Panski MDCCXLI. 1741. Który jest po Przystępnym pierwszy, á po Przybyszowym drugi według komputu Rzymskiego, á według Greckiego Przybyszowy. Przez M. Jozefa Grzegorza Więzkiewicza, W Przesławney Akademij Krakowskiej Náuk Wyzwolonych y Filozofij Doktorá, Mátematyki Professorá, Geometrę Przyśięgłego; Z należytą pilnością Wyrachowany. W Krakowie w Drukarni Akademickiej. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

I tutaj po kalendarzu idzie wiersz autora o Chrystusie, Konjektura astrolog. (kończąca się o sukcesach miast), wreszcie Zebranie jarmarków.

W egz. Akad. mieszczą się i w tym Kalend. i poprzednim jakieś zapiski współczesnego handlarza wina i piwa o zawartych interesach.

Encykl. Org. XIII 661. — Żebrawski Bibl. mat. str. 376.

Akad. — Czart. — Jagiell.

Więckiewicz Michał ob. Kwapiński Stan. (Species 1733).

WIĘCKOWICZ Michał. Xenion Soterion Illustri ac Generoso Domino D. Ioanni de Olesnica Olesnicki Palatinidae Lublinensi, sub felicissimum recens orti anni initium magno affectu vena licet impari a Michaele Więckowicz auspucato consecratum Anno restauratae Salutis humanae 1637. (Na końcu:) Cracoviae in offic. Math. Andreoviensis A. D. 1637. w 4ce. k. 11.

Kończy wiersz: Magnae spei infantuli Stan. Olesnicki parodia. Jagiell.

Więckowski, adwokat w Wilnie ob. Mikosza (1790).

WIĘCKOWSKI Jacek, burgrabia grodzki liwski Głos Niebieski Do Człowieka z Przydatkiem Uwag Duchownych. Z Psalmow Dawidowych Wynikający. Przez Jacka Więckowskiego Burgrabiego Grodzkiego Liwskiego Uformowany. [Tu w liniach:] Za Pozwoleniem

Zwierzchności. Wydrukowany. [Tu winieta: pęk broni nakryty tarczą]. w Warszawie. w Drukarni XX. Missyonarzów. Roku Panskiego 1786. w 8ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 118.

W przedmowie do czytelnika (prozą) usprawiedliwia się, czemu wydaje uwagi o rzeczy niebieskiej, rozum ludzki przewyższającą. Kończy wierszem: Pokuta i modlitwa są kluczem do nieba...

„Głos“ składa się z 7 rozdziałów: O niehep. wiecznym i złości grzechowej; o potrzebie dobrego używ. czasu; o ufności w Bogu; o pokucie; o rozmyślaniu meki; o godności boskiej itp. Po każdym takim rozmyślaniu podaje psalmy i antfony, które ukłękawszy trzeba odmawiać.

Od str. 81 idą „Uwagi duchowne“, będące również medytacjami relig., oraz „akty złote“ i modlitwy, jakie należy przy nich odmawiać. Cała książeczka przesiąknięta pobożnością.

Jocher 6003. Ossol. — Uniw. Warsz.

— **Historya O Początku i Końcu Świata z Pisma i różnych Rewelacyi Wzięta Przez Jacka Więckiego Burgrabiego Grodzkiego Liwskiego w Krakowie Dnia 22. Grudnia R. P. 1791 do Druku podana.** w 8ce, k. tyt. i str. 34.

Opisuje wedle Pisma św. stworzenie świata, ustawę Mojżesza, przyście Chrystusa i Marii, apostołów... Chrystus zniósł bałwany czartowskie, a zaprowadził obrazy świętych.

Od str. 15 idzie: Koniec świata. Opisuje to w formie widzenia. Grzmi trąba, otwierają się groby, zjawia się sędzia wśród błyskawic... itp. „Niech inni kończą to opisanie, czuje, że mi ustają siły“.

Od str. 24: Początek człowieka i koniec jego... oraz: Znaki bliskości końca świata. Znaki te, przepowiedziane przez Chrystusa, wskazują, że teraz koniec się zbliża. Dnia 10 listopada 1791 oblatował „Anton“ w mieście Błoniu swe objawienie o bliskości sądu ostatecznego. Duch kazał mu wystawić kaplicę. Bóg za przysięgi zło wykonywanie odda farmazonów pod moc czartowską. Farmazonia przyjmuje ludzi z siedmiu wiar i do niej się odnosi objawienie św. Jana o bestii z siedmiu głowami. Powołuje się też na przepowiednie w książce „Zwierciadło rzymskiej religii“ z r. 1786. Korona polska na Zachód (tj. w dom saski) przeniesioną teraz została, co jest zgodne z objawieniem. Farmazonowie śmiertcią lub chorobami zostali pokarani. Obrazy we wsi Kalina koło Piotrkowa objawiają się i trzęsienie ziemi na-

stąpi. Od r. 1793 zaczęły się wojny na ruinach państw itd. itd.

Widocznie trzęsienie ziemi z r. 1786 zrobiło na autorze wielkie wrażenie i pchnęło go na drogę mistycznych i apokaliptycznych rozważań.

Jocher 2440, 8169. Czartor. — Jagiell.

— **List Uniwersalny O Ostatecznym Sądzie Boskim. Z Pisma Świętego i różnych Obiawień.** Napisany. Kosztem JPana Jacka Więckiego Burgrabiego Grodzkiego Liwskiego Wydrukowany. [Tu winieta: na cokole dziecko z gałązką w ręku]. Roku 1790, w 8ce, k. tyt. i str. 7—40 (sygn. A—C₄) oraz k. 8 nlb. (sygn. C₁—C₈).

Na początku dwie kartki nożyczkami wycięto; dlatego liczbowanie zaczyna się od 7. — Nazwisko drukarza nie wymieniono.

„List uniwersalny“ jest to utwór z 9 rozdz. napisany strofą soficką. Pisał go widocznie nie sam Więckowski, tylko ktoś drugi, skoro na tytule zaznaczono „kosztem J. Więckiego wydrukowany“. Ale autor wiersza osnuł go wiernie na dawniejszych wizjach i broszurkach Więckiego, a więc może on uchodzić za współautora.

List opisuje po kolei w sańskich strofach: znaki poprzeczające sąd boski, zmartwychwstanie ludzi, dekret na sprawiedliwych i na niebożnych, o wspaniałości majestatu Boga, o weselu świętych, o ich rozkoszy, uwagi zhawienne: „O niebo wdzięczne, zdaleka (sic) cię witamy, Na morzu płynąc ku tobie wdychamy, Obyśmy kiedyś na ląd wystąpili, Y w tobie żyli...“ Wartość artystyczna żadna, przedstawieniu sądu ostatecznego brak wszelkiej siły i wyobraźni.

Do tego poematu dołączono na końcu 8 kart. liczb. (sygn. C), należących widocznie do innej broszury pt. „Prognozyk o krytyczności czasów terażnięszych. Wyjęty z tej Książki Zwierciadła Rzymskiej Religii, z której“... itd. (obacz opis niżej osobno).

Bibl. Płocka (Zieliński) — Przędz.

— [„Prognozyk O Krytyczności czasów terażnięszych...“ oraz: „Except wyjęty z wykładów objawień pierwszej Książki Zwierciadła rzymskiej religii“] (po r. 1786). w 8ce, ark. C i D.

Są to dwa fragmenty z jakiejś książki (może zniszczonej), z której arkuszy A i B wraz z tytułem brakuje.

Na pierwszej stronie arkusza C zaczyna się tekst: Prognozyk O Krytyczności czasów terażnięszych Z tej Książki [Zwierciadła rzymskiej religii] z której Obiawienia do Książki Głos Niebieski zwaney, Roku 1786 w Warszawie wydrukowaney przyłączone,

są umocowane przysięgą w Mieście Blonin blisko Warszawy leżącym oblatowaną w następującą Rotą: Ja Antoni przysięgam Panu Bogu w Trojcy Świętej Jedynemu: jako Obiawienia tak do pierwszej Książki pod tytułem „Głos Niebieski w Roku 1786“, iako też i do drugiej „Tarcza Mocna“ tytułowanej w Warszawie wydrukowanych przyłączone, niezmyśliłem, ale iak najistotnij po oznajmieniu ducha, rzeczę pamięcią obiętą zakonotowałem i napisałem; tak mi Boże dopomóż i niewinna Męka Syna Jego.

Na drugiej stronie: Wizye prognostyku: Roku 1793 dwa czarne orły trzeciego białego nową część... — Roku 1794 chmura na cały świat rozszerzając się wielki łoskot wyda... Roku 1796 miecz, kosa i miotła wzrastają hędą. Roku 1800: Owce zapowietrzzone lekarstwo przyjmując uzdrowionymi zostaną... Kozły na wilka trażą. Po czym podaje wykład powyższej wizji: Dwa przylegli mocarze prowincje polskie napadną... Wojna rozpocznie się... Głód i powietrze opór niewierności zwyciężać będą.

Motywuąc to przytacza obszerny ustęp z książki „Zwierciadło rzymskiej religii“ (r. 1786). W ustępie tym powiedziano m. i.: Duch święty będzie narody pociągał ku uznaniu prawdy. Antychryst trzech królów poniży... Wprzód nim moc Antychr. do narodu polskiego dojdzie, ty na drugi świat iść musisz. Sekret w sekcje farmazońskiej niepotrzebny do wyjawienia, dosyć, że ona jest złą... Każdy farmazon jest odstępcą od wiary... itp.

Po czym idzie: Dwa wieczne dekreta Sprawiedliwości i Miłosierdzia. I tu przytacza niektóre boskie objawienia z książek „Zwierciadło rzym. religii“ i „Obraz grzesznika do Boga nawróconego“. Mówi, że wysłuchał Bóg modlitwy i udzielił mu daru wylewania łez, i obrał go za przedstawiciela Henocha i Eliasza i ogłosił ciela bliskości końca świata... itp.

Od ark. D: Except święty z wykładów objawień pierwszej Książki Zwierciadła rzymskiej religii (1786)...

Objawienia te polegały na znakach ukazanych na niebie i na kamieniu z liczbą X wypisaną. Ma to znaczyć, że w dziesięć lat (1796) da się uczuć głód i powietrze, a potem przyjdzie moc Antychrysta.

Przytacza też objawienia innej osoby sprzed lat dwadziestu o śmierci króla Augusta, oraz pisze o ks. Marku: „Xiądz Marek z Gory Karmelu Karmelita świętobliwością sławny: który pierony w Imię Trojcy doprowadzał i inne cuda czynił, przed laty dwunastu opisał, jako Francja buntury zniecei; prorocy o bliskości dokończenia świata głoszyc będą; samsiedzi z wielkim mocarstwem Polskę skłną; wielkie wojny

na świecie powstaną; klasztory i kościoły z ozdób obdartemi staną się; xięży, zakonników i zakonnice morderstw nastąpi; Częstochowa szturm znośc ma“. (NB. To streszczenie prorocstwa ks. Marka pokrywa się co do treści z przypisywaną mu „Wieszczbą“, drukowaną ok. 1791).

Potem powołuje się na prorocтва Malachiasza i Cezarego z Arelatu, na oznajmienie Marii Agreda, na jakieś objawienie, „które roku terażn. 1786 w archiwum kancelarji prymasa złożone są“ i twierdzi, że do sądu ostatecznego nie byłoby więcej jak 15 lat. Jako znaki ostateczne wymienia: sekta luterska będzie rozlewać krew, sekta farmazońska nastąpi, dzieścien królów wojnę rozpocznie, czart trzy królestwa podbije itp. Będą też znaki na obłokach (żołnierze bijący się, trupie głowy, miotły) itp. Lat od stworzenia świata jest 6985, a jeszcze będzie 15!

Wreszcie idzie rozdział o błędach niedowiarstwa. Tu znowu opisuje swoje dalsze objawienia (widział trzy osoby, za które się modlił — te niehawem pomrą). Duch światłości objawił mu, że w r. 1792 nastąpi trzęsienie miasta. On myślał, że chodzi o Rzym, ale duch powiedział, że chodzi o Warszawę: „że objawiono, iż to państwo, w którym proces o książki prognostykujące się, na części będzie rozebrane, a ja dorozumiewałem się Królestwa polskiego, duch ciemności dodał te słowa: cesarstwo chrześcijańskie“.

Pod koniec dziełka: Wykład objawień rozdz. XII o Królestwie polskim. Przepowiada śmierć króla teraz panującego, przyznanie korony księciu na Zachodzie (saskiemu), upadek wiary przez farmazonie, podniesienie jej dla przyczyny N. M. P.

Całość była widocznie tępiona. W Bibl. Jagiell. są tylko fragmenty (Prognostyk i Except) — całości nie udało mi się odszukać. Jagiell.

— Tarcza mocna dla obrony Rzymskiej Religii wystawiona roku 1790. w 8ce, 77 str. i k. 1. .

Jocher 9018 pisze: Dalej idą wiersze podobnej treści str. 40. Na karcie 74 powiedziano: „przez JP. Jacka Więckiego Burgrabiego Grodzkiego Liwskiego pismo to do druku podane“. Jest to opisanie cudów Najświęt. Panny Kytkowskiej. Egzemplarza nie odszukałem.

— Zwierciadło rzymskiej Religii. (1786?)

W poprzednich pisemkach podaje z tego dziełka wyjątki Składało się ono z XXII rozdziałów. Jednym z nich był rozdział „O krytyczności naszych czasów“, przedrukowany z tego dzieła i puszczony w obieg (obacz wyżej); a innym był rozdział „Except“, który również ogłosił osobno

(obraz wyżej). — Rozdział VI nosił tytuł: O błędach niedowiarstwa. — Rozdz. XIII o macierzyństwie N. M. P. — Rozdz. XXII o Królestwie Polskim Kończyła je zagadka: Nigdy nie śpi lecz zawsze pożera, Tę która mu się nie opiera (tj. pokusa piekielna). Opisywał w tym dziele i wyjaśniał swoje wizje (a także wizje „Antoniogo”).

Z niektórych wyrażzeń jego mógłby kto wnosić, że to dzieło było drukowane? Ale mógł to być też rękopis, którego cenzura duchowna nie pozwoliła drukować. Do tego się bowiem musi odnosić podana wyżej wzmianka, dotycząca „procesu o książkę prognostykującą” i groźba zburzenia Warszawy przez trzęsienie ziemi w r. 1792. — ob. Jakubowski Mik. (Opisanie przyjścia Antychrysta 1791) — Prognostyk krytyczności — Wieszczyby — Ziehen (1785).

W tomie XXV 262 zwróciłem już w r. 1913 uwagę, iż w Prognostyku są po raz pierwszy wspomniane prorocтва ka. Marka; a więc nie jest słuszne, że „pierwszy” zwrócił na to uwagę Ujejski, jak sądzi Pigoń (Na wyżynach romant. str. 11).

Więćławski był widocznie (podobnie jak ów „Antoni”, którego wizje komentował) maniakiem dotkniętym manią apokaliptyczną, zrodzoną pod wpływem upadku narodu i pod wrażeniem odniesionym z trzęsienia ziemi 1786; wizje jego naśladują jednak całą dawniejszą literaturę sybilliśko-prognostykarską, której niektóre okazy przytoczyłem w odsyłaczach pod: Vaticinia i Wieszczyby. — Władza duchowna zajęła wobec niego stanowisko niechętne.

Więćławski Jerzy i Petronela ob. Wienclawski (Wientclawski).

Wieczerza Wielka Króla nad Krolami, Pana nad Panami Boga człowieka Ciałem y krwią Swoią czestującego i Przy bankiecie Adonibezec Krola Chananeyskiego okruszynami stołu swego siedmdziesięciu Krolów karmiącego figurowana, a na publiczney akcyi przy uroczystości Bożego Ciała, Pastoralizelo Jaśnie W. y Nayprzewielebniejszego IM. Xiędza Kazimierza Jana De Bnin Opalinskiego, Biskupa Chelmskiego y Pomezanskiego, od Szlachetney młodzi Collegii Thorun. Soc. Jesu Wystawiona. Roku Pańsk. 1687. fol., k. 1. Program dialogu. Ossol.

— ob. Tworzydło (Łaszcz) (ewangelicka 1594).

Wieczerza Pańska ob. Górka Ludwik (albo nabożeństwo 1704) — Nie-

mojewski Jakób (1579) — Niemojewski Jan (1588) — Laskiewicz Jan Kanty (1772) — Łosiewski Fort. (O tajemnicy 1729) — Uberman.

Więćkiewicz Józef ob. Więćkiewicz (Kalendarz).

Wieczna ob. Kostkowski St. (pamięć 1641) — Skowroński Bar. (wiosna 1682).

Wieczność ob. Bronisz Piotr (staroż. familij 1720) — Choryński J. (sławy Czarnkowskiego 1628) — Drexelius Jan (Obraz 1626, Oko 1638, Przewodnik 1731, Piekielna 1640, Droga 1632, Uwagi 1771) — Jabłonowska Dor. (sławy) — Kwiatkiewicz Jan (1679) — Lubomirski Stanisław (1757) — Nadasi Jan ks. (1729—39) — Potocka Mar. (szczęśliwa Łaszczów 1732) — Przepawa (1747) — Sokal (pamięćki 1724) — Wielewiejski Stefan (straszliwa 1692) — Wyprawa w drogę (1691) — Zawadzki W. (na pogrzebie Chelmskiego 1698).

Wieczny kalendarz krwie puszczenia ob. Ciachowski P. J.

Wieczorek Tomasz ob. Klonowicz (1582).

WIECZORKIEWICZ Jan. Stanisłavo Janina Sancta virtutibus heroum. W Poznaniu w Drukarni Laktańskiego (1678).

Jest to panegiryk na pochwałę Stan. Witwickiego; wylicza wszystkich Stanisławów słynących świętobliwością.

Dzików (?)

Wieczorkiewicz Wojciech ob. Żółdziowski Antoni (Miles 1735).

WIECZORKOWSKI Bartłomiej, pleban rydzynski. Kazanie Na Pogrzebie Wielmożney Pani Iey Mości, Pani Anny Grabianki z Wierbna Ciswicki Kasztełanki Szremski, Pani Wielką pobożnością y mądrością sławney. Przez Wielobnego X. Barthłomieja Wieczorkowskiego Plebana Rydzynskiego. W Rydzynie w Kościele Świętego Stanisława Farskim IV. Decembris, Anno Salutis M.DC.XX.VIII. odprawione Z Dozwoleniem Stárszych. W Poznaniu W Drukarni Janá Wolrabá Roku P. 1629. w 4ce, k. 16.

Na odwr. tyt. herb Wieniawa i czterowersz. — Dedykacja Abrah. Ciwickiemu, kaszt. średzk.

Wojciechowska Książka w Pozn. str. 315. —
Maciejowski Piśm. III 735.

Czartor. — Jagiell. — Krasniń. — Ossol. —
Radziwiłł. — Uniw. Warsz.

WIECZORKOWSKI Michał Ignacy,
Soc. Jesu (1674 † 26 lut. 1751). Ad
M. D. G. Et Animarum Salutem Plu-
rimam. Breve Compendium Fidei Catho-
licae Turcico Textu, de Verbo ad Ver-
bum in Latinum converso In gratiam
Catholicorum Nationis Turcicae In Po-
lonia Versantium. Aut Turcicum idio-
ma discentium, Et Missiones Orientales
ingredientium. ex Missionariorum Per-
sico, Cathecismis Turcicis Ex-
cerptum & auctum. Contra Turceicos,
Judaicos, & Haereticos errores con-
scriptum. A P. Michaele Ignatio Wie-
czorkowski Soc: Jesu Missionario Per-
sico. Cum Facultate Superiorum. Typis
Clari Coll: Posnaniensis Soc: Jesu. A.
1721. w 8ce, k. tyt., 1 strona nieliczb.
i str. 60.

Na odwr. tyt. aprobata scholastyka Franc.
Mierzewskiego z datą 1721.

W przedmowie tłumaczy, że drukarnia nie
miała charakterów tureckich, więc dru-
kuje literami łacińskimi. Transkrypcja
wedle polskiej (a nie włoskiej ani franc.)
wymowy słów tureckich. To, co Francuz
pisze: j, on pisze: ż. Z tego katechizmu
można by łatwo utworzyć gramatykę tu-
recką i słowniczek turecki. Po czym wi-
zerunek Ukrzyżowanego na str. 2.

Od str. 3—60 idzie tekst synoptycznie po
turecku i łacinie. Idą najprzód modlitwy:
Ojcie nasz, Zdrowaś itp., potem wykład
doktryny chrześc. wiary, podzielony na
3 rozdziały. Kończą akty i modlitwy. Na
str. 60 w połowie: Allaha szukink. Amin —
czyli Laus Deo.

Jocher 2860 a. — Janoszki Pol. I. 8.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Katechizm z okazji Tatarzyna
Budziackiego nie po polsku tylko po
turecku nieumiejącego wydany. Poznań
1721. w 8ce, str. 51.

Ob. tom XIX 181, gdzie podano taki tytuł.
Ale nie miałem tego wydania w rękę.

Ossol.

— Na Większą P. B. Naszego
Chwałę y Duszą najwięcej, Nawro-
cenie. Katechizm z Okazyi Tatarzyna
Budziackiego, nie po Polsku nie umie-
jącego, Tylko po Turecku w Warsza-
wie R. P. 1720. 25. D. Grudnia o-
chrzczonego, z Polskiego języka na Tu-

recki język przetłumaczony y Tureckie
niektóre błędy zbliżający, Dla podobnego
przypadku y wygody Ochrzczenia Tur-
kow albo Tatarow, Y ich że w Wierze
S. Katolickiey ćwiczenia, Powtore do
Druku Podany, y rozszerzony, Od X.
Michała Ignacego Wieczorkowskiego,
Societatis Jesu Missionarza Perskiego.
z Dozwoleniem Starszych. w Drukarni
Collegii Leopoliensis Societatis Jesu,
R. P. 1727. w 8ce, k. tyt., str. 119
i k. 2 nlb.

Na odwr. k. tyt. aprobata z r. 1727 Jana
Josephowicza.

Rozpoczyna: Informacya krótka dla wyma-
niania słów tureckich; po czym idą: Py-
tania y Odpowiedzi; druk synoptycznie
po polsku i po turecku (literami łaciń.).
Z początku odnoszą się te pytania i od-
powiedzi do głównych prawd wiary chrze-
ścijańskiej, potem idzie polemika z Ma-
hometem (czemu to Mahomet nie był pro-
kometem?) Wzruszy Turcy powinni się o-
chrześć. Dalej idzie akt skruchy i pytania
należące do chrztu. Po czym ceremonie,
egzorcyzmy i modlitwy z Agendy (te już
tylko po łacinie). Kończy: Dodatek do
Katechizmu, obejmujący po polsku i po
turecku pacierze, jakich się ochrzczonego
wien nauczyć, oraz przygotowanie do
spowiedzi i komunii. Wreszcie na 2 k.
nlb. Omyłki w słowach tureckich.

„Ojcie nasz“ zaczyna się w przekładzie tu-
reckim, jak następuje: Babamizki giokte
sen, kudy olson senyn adun, memlekietun
gielsun, muradyn taman olson... itd.

Dziełko Wiecz. jest drugą próbą ułożenia
takiej katechizacji tureckiej. Pierwszą
wydał bowiem Herbinus (Symbola fidei
1675) — ob. tom XVIII 128.

Jocher 2860 — Tad. Kowalski O ka. M. W.
misjonarsa perskiego pracach tureckich
1936 (odb. z Rocznika Orient. XII). —
Tu obszerny rozbiór obu tureckich prac
ks. Wieczorkowskiego.

Wedle Kowalskiego autor myśli i mówi po
polsku tureckimi słowami. Język jego wy-
kazuje cechy osmańszczyzny z początku
wieku XVIII takiej, jak je skodyfikował
w swej gramatyce tureckiej Meniński
(1680).

Bawor. — Czartor. — Dzików — Jagiell. —
Krasniń. — Ossol. — Uniw. Warsz. —

Uniw. Wileń

— Jasne promienie Imienia Jezu-
sowego na IV. części Wiernych Chry-
stusowych rozpuszczone. to iest: odpusty
Kościołom Societatis Jesu I. to dla u-
gęszczających sakramenta SS. w Koś-
ciółach Societatis. II. to dla wszystkich,

w powszechności Wiernych Chrystusowych, w naznaczone święta Jezuickie; III. to dla Sodalistów każdej Kongregacyi, Najświętszhey Panny; IV. to dla innych Kongregacyi Jezuickich; Od różnych Oyców SS. Pápieżów nadane. we Lwowie w drukarni Coll. Societatis Iesu. R. P. 1740. w 8ce, str. 125.

Na odwrócie tytułu dwie aprobaty Aprilis 1740. W nich powiedziano, że opus quod Wieczorkowski collegit praelo mandamus. Opus quod aliquot theologi recognoverint in lucem edi posse. W wytłumaczeniu odpostów na Święta Soc. Jesu (s. 35) ze str. 41 powołane są daty 1737, 1739. Widoczne zatem, że to jest edycja pierwsza i że powoływane wydanie z r. 1715 nie istnieje. Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Słońce na dziesięć linyach, albo Nabożeństwo dziesięciu poniedziałków do Świętego Patrona Ignacego Lojoli fundatora zakonu Soc. Jesu we Lwowie Roku P. 1715. w 8ce, str. 95.

Ded. Ewie Annie z Ossolińskich Geschawowej starościnnie lubocheńskiej. Ossol.

— ob. Drews Jan S. J. (1720) — Segnery Paweł (Manna duszy 1731, 1736, 1768).

W dziele Segnery'ego dodał na końcu „Instrukcyę o starop. ortografię“.

Janocki Pol. lit. 81. — Styczyński Dzień. Wileń. 1819 I 554. — Brown Bibl. Pis. 419. — Encykl. Orgelb. XXVI 866. — Załęski Jezuici III i IV cz. 3. — Tenże Misyje w Persji XVII i XVIII w. 1882. — Encykl. kośc. XXXI 46.

WIECZORKOWSKI Stanislaus. Quaestio de unitate et diversitate animae rationalis. A M. ... ad disputandum in alma universitate Cracov. publice proposita. Mense Januario die 5. Anno 1636, in magna Aula divi Jagellonis. Permissu magnifici domini Rectoris. Cracoviae, in officina typographica Francisci Caesarii 1636. w 4ce, k. 6 nlb.

Wiersz podpisał Andr. Białkowski Ph. et Elog. Auditor.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Quaestio De Contractibus iuramento firmatis. Ad C. Quamvis De Pactis in Sexto. Juncta Authent. Sacramenta puberum. C. si aduersus venditionem. A M. Stanislaus Wieczorkowski, Collega Minore. In Alma Academia Cracouiensi publice ad disputandum in Collegio DD. Ivrisperitorvm proposita.

Anno instauratę Salutis 1642. Mense Iulio die 1. Hora 8. Crac. Typis Valeriani Piątkowski (1642). w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. herb (Klucz) i wierszyk łac. — Przypis prozą Jakubowi Michałowskiemu, dziedzicowi na Stupi, Chlewicach, wojskiemu lubelskiemu. Wspomina, że Michałowski był znawcą praw i że prowadził sprawy Janusza Ostrogskiego.

Stara się odowodnić, że kontrakty konsensualne (sine solemnitate) są nieważne, ale za to — jeśli są zaprzysiężone — są bezwzględnie obowiązujące. — Są to same tezy (conclusiones i coroll.), bez aparatu naukowego.

Akad. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— Quaestio de possibilitate aeternitatis mundi a M. Stanislaus Wieczorkowski, ad disputandum in Alma Acad. Cracoviens. Regni Poloniae schola generali publice proposita. Lectorio DD. Theologorum Mense Augusto. Die 28. Hora 11. Anno 1643. Permissu magnifici rectoris. Cracoviae in Officina Typographica Christophori Schedelij. w 4ce, k. 5 nlb.

Dedyk.: Stanislaus Witowski, Castell. Sandom. Covaliensis. Na końcu: Sub auspiciis Jacobi Ustiensis Czartor. — Jagiell.

— Quaestio Theologica De Terminis Unionis Hypostaticae Ex M. Sentent. lib. 3. dist. 5. 6. & 7. desumpta. A M. Stanislaus Wieczorkowski, S. Th. Sententiariorum & Professore, Canonico S. Floriani. In Alma Academia Cracouiensi: pro more antiquo à S. Facultate Theologica praescripto in concursu Proposita Anno Sanctiss. Iubilaei 1650. Mense Nouemb. Die 8. hora 16. Lectorio DD. Theologorum. Cracoviae, In Officina Typographica Valeriani Piątkowski. w 4ce, k. tyt. i k. 2 nlb.

Na końcu berła i sub ausp. Gabr. Ochocki. Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Quaestio theologica de substantia Dei absoluta ex magistris Sententiarum lib. 1. distinct. 9. & 25. deprompta examinabitur, atque disputanda publice in Alma Academia Cracoviensi a M. Stanislaus Wieczorkowski S. Th. Sententiariorum, & Professore, eccles. collegiatae S. Floriani canonico, inchoante lib. 1. sententiarum explicationem. Anno Magni Iubilaei 1651. Mense Nouemb.

Die 23. horâ 15. Alijs autem diebus horâ 21. continuaturo; pro more antiquo à S. Facultate Theologica praescripto in concursu proponetur. Superiorum permissu lectorio DD. Theologorum. Cracoviae apud Lucam Kupisz S. R. M. Typographum. (1651). w 4ce, k. 4 nlb.

Jagiell.

— Quaestio theologica De Transubstantiatione Sacramentali, Ex Magistri Sententiarum Lib. IV. Distinct. 8. 10. 11. et 12. deprompta. Explicabitur, atque disputanda in Alma Academia Cracoviensi, A M. Stanislao Wieczorkowski S. Th. Sententiaro & Professore, Eccles. Collegiatae S. Floriani Canonico, Inchoante Lib. IV. Sentent. explanationem. Anno Dni 1651 Mense Maio, Die II. Horâ 12. Alijs porrò diebus Horâ 18. continuaturo proponetur. Lectorio DD. Theologorum. Cracoviae Apud Lucam Kupisz S. R. M. Typographum. w 4ce, k. 4.

Na końcu: Sub felicibus auspicijs Jacobi Gorski Rectoris. Mieści Conclusiones I—V.

Jagiell.

— ob. Axan Gabriel (1645) — Młodnicki Aleksander (1642) — Nycz Joannes (1640).

Meczkowski Statuta nec non 290, 295, 320. — Inknabały będące jego własnością w miasteczku Wiszocki Inzun. str. 548.

WIECZORKOWSKI Laurenty (Wawrzyniec). Principis regni Lechiae soles vice regia tribunalis majestate prope Sere. auge honoris in libra Themidis eminenti etc. [Na odwrotnej stronie tytułu:] A devotis honor. suis et nomi. Aristotele Lublin. S. I. ultra Phoenicensum ritum adorati a. 1731. [Na końcu:] Defendentur publice in aula Coll. Lublin. S. I. a M. Laurentio Wieczorkowski 1731 in Iunio. fol., k. 16 nlb.

Kraśń.

Wieczorowski Jak. ob. Brudziński P. (1640).

Wieczory Panienskie [Tu ornament linearny]. w Lipsku Roku 1789. w 8ce, k. tyt. i str. 429.

Druk oczywiście warszawski, lecz ponieważ trafeć sprobna, więc na tytule podano Lipsk. Imiona osób niży to greckie (Epimenides, Klidyroe, Kratylydes itp.). Rzecz dzieje się w Atenach, Syrakuzach, Smyrnie, Koryncie.

Gubrynowicz Romans w Polsce str. 22 wskazuje, iż jest to przekład z francuskiego „Les faveurs du sommeil“ (w rodzaju pani Durand Bedacier). — Obacz Lectures Amusantes, gdzie jako autor podany rzekomo Austenete. Czartor.

— (Dwa) Polaków Galicyjskich. (1793). w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Druk lichy, nadzwyczaj niestaranny. Zapewne w jakiejś małej drukarni na prowincji.

Rozmawiają ze sobą Ewander i Aristus, „dwóch sąsiadów, którzy kiedyś kosztowali bezładnej wolności“. Ubolewają nad „obalinami ojczyzny“. Ewander krytykuje dawne czasy i wspomina, że teraz jest pod niektórymi względami lepiej. „Chłop u pana nie jest bestią, ale mu człowiekiem równym“. Dostaliśmy się pod panowanie Niemców, ale trzeba nam wiele przejąć od Niemców. Jest teraz lepiej z sądami i z duchowieństwem. Wota zabrane teraz na skarb idą na lepszy pożytek, niż gdy szły na wino do Węgier. Cytuje kłótnię dukatów (z Monitora 1778), gdy dukaty kłóciły się, który godniejszy: czy ten, co był monstrencją, czy ten, co był patyną. Złoto pojeźnickie poszło na sprzężki dla kobiet. Aristus mu oponuje, ale słabo.

Są tu pewne szczegóły zasługujące na uwagę: Jak to pan bywał dla chl pów i sędzią i katem. Wolność — to rabuć się po sejmikach, krwią ołtarze bryzgać, cały rząd pluć i potem gadać: o słodka wolność. U nas szluchcie w oczywistej kraszywdzie drzał przed cześnikiem owruckim, mającym trzy wsie za 10 tysięcy, które przez cesje nabył od wdów osieroconych. Z szczęściu zakonnikami przeor, biorąc po kilkanaście tysięcy prowizji, żyje z cudownego obrazu. A siedząc na 10 centnach srebra, nie mógł przez 30 lat skończyć klasztoru; posyłał z puszką, aby się zmiłowali. Zgoła autor chwali rządy austriackie wobec bezrządu polskiego.

Askenazy Nsp. i Polska I 89 i 217 przypisuje autorstwo jakiemuś księdzu. Nie ma na to podstaw w tekście. — Wygląda raczej na fabrykat płatny niż na okaz „lojalizmu galic.“ jak to pisze Askenazy. Akad. — Jagiell. — Ossol.

— wiejskie... ob. Bykowski (1788, 1790).

— zamkowe (1786, 1790).. ob. Genlis (tłum Skrzetuski).

Wied Herman, arcyb. kolon., ob. Łaski Jan (Defensio 1545).

On był wydawcą tego pisma.

Wiedebach Erdman ob. Faschke Abr. (1689) — Scholtz Cawar. (1689).

(Wiedeń). Glaubwürdiges Diarium und Beschreibung... während turk. Belagerung (1685)... ob. tom XX 368.

— (obłężenie z roku 1683) ob. Acquatici G. (1684) — Antisari D. (1693) — Arce (1683) — Augustus (Victoria 1685) — Bartoli (La superbia) — Bauman Jac. (Ehren 1683) — Begebenheiten (1783) — Belagerung (1684) — Benigni Fr. (Oda 1684) — Berneri G. (1695) — Boetius (1687) — Bogasini P. (Assedio 1686) — Camenitizius (ex historia 1684) — Cancion (1683) — Chrósciński W. (Trąba 1684) — Ciboni Christ. (1684) — Continuation des Hist. Kerns (1683) — Curier (1683) — Czechucki (Applausus 1683) — Damascen J. (Vectigal 1717) — Denhoff J. (1683) — Diarium (Glaubwürdig. 1683; ob. Fischer) — Dyarjusz (1784) — Dzieło (1784) — Eichorn (1683) — Extrakt (1683) — Fama (1683) — Feigius (Von Belag. 1685, 1694) — Filicaja (1684) — Fischer (Diarium 1683) — Garbowiecki St. (Buzdigan 1684) — Gehlen (Ghelen) (1684) — Ghirlandi Ferd. (1683) — Golański Fil. (1783) — Grandius Jac. (in liber. 1683) — Hartnaccius (1687) — Hertzog M. (1683) — Hocke Nic. (1685) — Huhn (1683) — Janieki Jan (De curiae, Victoria) — Im-hof J. H. (1684) — Inhalt (1683) — Janieki (1683) — Journal (1683) — Kaliński J. D. (Viennis poema 1717) — Kantemir (Geschichte 1745) — Kara Mustafa (1685) — Ketteler (oppugnata 1683) — Kochowski W. (Comm. 1684, Descr. obsid. 1684, Dzieło 1684) — Kollacz Fr. (1783) — Kriegsnachrichten (1683) — Kubalewicz (Kalendarz 1709) — Kulczycki (Kolschitzki) J. Fr. — Kwiatkiewicz J. (Carmen de 1683) — Lasor a Varea (1713) — Laurier Chr. (Obsid. 1683) — Leonardy D. D. (liberata 1683) — Leopold (w tomie XXI 179) — Lerch J. M. (Erzählung 1683) — Lotti Lotto (1685) — Łukasz od św. Edmunda — Magnavini (Ragguaglio 1684) — Mallegonelli (1684) — Mignonius (wiersz 1751) — Montani (L'Aquila 1683, Nar-

razione 1683) — Neresowicz (1684) — Niewieski St. (1684) — Nigrelli Sig. (1686) — Observatio (1773) — Origine (1585) — Ottieri (1728) — Penci Andr. (1684) — Pierello G. (difesa 1700) — Pignatelli Stef. (1684) — Piselli Gius. (liberata 1690) — Poesie de signori (1684) — Pucilowski P. (Victoria Mariae 1684) — Racconto — Ragguaglio (1683; ob. Magnavini) — Rath Stube — Relacya — Relation (1683—4) — Relatione (1683) — Rink (1709) — Rocolas I. B. (assiégée 1684) — Schaffer L. (1686) — Schreiben (1683) — Signal Dangers (1685) — Sobieski Jan (w tomie XXX 335; tu wskazane liczne dzieła i broszury, odnoszące się do odsieczy, których już tutaj nie powtarzam) — Spinola And. (assediata 1683) — Stator (1725) — Steinbach Leop. (Geschichte 1683) — Storia dove si conta — Suchorzewski Jan (Kalendarz 1754; diarusz obłężenia) — Suttinger (1688) — Tartudius (Memoriae 1683) — Theatrum Europ. — Thilo G. (erretete 1683) — Tinassi Ant. (Applausi poet. 1684) — Turcya, Türkenkriege — Uhlich (Geschichte 1783) — Wachslager G. (1684) — Vaelkeren (assiégée 1684, belagert 1684) — Wagner (Hist. Leopoldi 1719) — Valore in Parnasso (1683) — Verlauff (1683) — Wien, Vienna (liberata 1799, pro soluto 1684, Austriae caput 1684) — Winckler (Status 1684) — Vorstellung (1683) — Zini P. (La volpe).

Oprócz odsyłaczy pod Leopold I, Sobieski J., Turcja itp. należy uwzględnić spis chronologiczny w t. VIII pod r. 1683—6.

Obszerną bibliografię poświęconą obłężeniu Wiednia z r. 1683 ogłosił: Kabdebo Bibliographie zur Gesch. der beiden Türkenbelagerungen Wiens 1529—1683. Wien 1876. (W t. XXVIII 371 przez omyłkę wydrukowano: Kertbeny).

O ogłoszonym odsieczy wied. w literaturze polskiej ob. K. M. Górski Sobieski w poezji pol. (w „Pismach liter.“ I 1913). — O jej ogłoszonym w literaturze włoskiej ob. Brahmner w Przegl. Współcz. 1933. — Tenże w Sprawozd. Akad. Um. (listopad 1933): Odsiecz wiedeńska w poezji włoskiej. — Tu wymieniona bliżej liczne poematy włoskie poświęcone odsieczy, przeważnie nie drukowane.

O obchudzie setnej rocznicy odsieczy wiedeńskiej ob. pod Kollacz Fr. (1783) — Golański F. (1783) — Myśli z okazji (1783) — Poniatowski M. (List okólny 1783) — Poczebut (Pamiętka 1783) — Uhlich (1783). — Dzieło (1784).

(Wiedeń). Opis poruszenia ludu wznieconego przez poselstwo francuzkie w Wiedniu, z powodu wystawionej trójfarybnej chorągwi d. 13 Kwiet. 1798 r. przez naczelnego świadka. Przekład z języka niemiec. 1798. w 8ce, str. 27.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

— [O nieszczęściu gminy wied.]

— [O wygnaniu Żydów z Wiednia].

Mają to być broszury drukowane w Polsce po hebr., o czym Bałaban w Pam. Zjazdu Koch. (1930) str. 114.

— ob. Faber J. (urbs 1525) — Kollacz (podróż Piusa VI 1782).

Wiedeński zjazd z roku 1515 ob.

Amman — Bartholinus — Bunderlius — Carmen — Cuspinianus — Dantyszek — Orationes — Restio — Vadianus — Vereinigung — Zeytung — Zygmunt I.

Bibliografię odnoszącą się do tego zjazdu zestawia Finkel-Malecz, ² nr 10169 i nast.

Wiedeńskie szkoły, uniwersytet

(Vindobonensis schola, Academia) ob. Boscovitsch (coll. Teresianum 1781) — Bunderlius (Oratio) — Czenpiński P. (1778) — Fassonius (Trembiński 1746) — Filipecki Józ. (1781) — Głogowski Adam (1797) — Hakenschmidt (1770) — Haller M. (1782) — Jabłonowski Franc. (1782) — Jabłonowski Józ. (1780) — Jaškiewicz Jan (1775) — Iszlza (Opusculum 1519) — Kostka Stan. (Vita 1715) — Kostrzewski J. (1775) — Krupiński And. (1772) — Restio (1518) — Sołłhub J. (1766) — Vadianus — Wiktor W. (1783).

Barycz Hiat. Uniw. Jag. (1935) str. 760.

Wiederkauf ob. Widerkauf — Wyderkauf.

Wiederleg- (Abgenöthigte) und Beantwortung Derjenigen Puncten, Welche Die Sendomirische Confoederation des Königs Augusti Wieder die General-Confoederation derer zu Warschau Confoederirten Wojwod- und Landschafften haben heraus geben wollen, Von denen zur Revision sothaner

Schrift Hochverordneten Herren Deputirten Denen sämptlichen Ständen des Reichs gründlich vor Augen gestellt und aus dem Pohlnischen ins Teutsche übersetzt. Im Jahr 1704. w 4ce, str. 40.

Ob. pod Actum z r. 1704 (tom XII 38—9).

Wiederlegung (Des Evangelisch Lutherischen Ministerii in Dantzig abgefasste und ausgefertigte) einer ungedruckten fanatischen Schrift, welche... hin und wieder ausgebreitet und verkauft worden. Leipzig In Verlag Sel. Friedrich Lanckischens Erben. 1729. w 4ce. Uniw. Warsz.

— des deutsch. arianischen Catechismi (1618, 1620)... ob. Balduin Fr.

— der von Schwedischer Seiten Ursachen... ob. Karol Gustaw (1660).

— ob. Hermelin Olaus (der Lasterungen 1701) — Hülseman (der calvinisch. Relation 1648) — Marte Ben Mose (des Büchlein Aeg. Strauch 1675) — Widerlegung.

Wiedern Adelgunda ob. Schütz Konstanty (Leichpredigt 1681).

Wiedner ob. Wierzbęta.

WIEDER Jerzy. Votum nuptiale amoribus Friederici Heinrichsonii et Barbaraę Frederiaę. Dantisci 1647. fol. Gdań. miej.

Wieger Tomasz ob. Wollenberg Jak. (Amuletum 1630).

Viehauser Jan ob. Fibhauser.

Viehauser Józef ob. Kempski J. (Flos 1713; tu herb Fibhauserów i ded.).

Viehauser Konrad i Marcin ob. Fibhauser.

Viehauser Zygmunt, S. R. Imp. pro-cancellarius.

Wiersze na jego cześć znajdują się w dziełku Mik. Steinberga (Porta Augusta 1577).

Za czasów Zygmunta III przybyli Viehauserowie (Viehauserowie) do Polski (przed r. 1590) i osiedlili się w Krakowie, a nazwisko przekształcono na Fibhauser. Już w r. 1590 Marcin Fibhauser był rajcą krak.

Vieillard (Le) Du Mont Causee Aux Juifs Portugais, Allemands Et Polonois. Ou Refutation du Livre intitulé. Lettres de quelques Juifs Portugais, Allemands & Polonois. in 12. Paris 1776. [Tu w liniach:] Ouvrage attribué

a un ami de l'Auteur de la Henriade, orné du Portrait de Mr. de V***. [Tu ozdobnik]. Rotterdam M. DCC. LXXVII. (1777). w 12ce, k. tyt. i str. 296.

Jest to odpowiedź jakiegoś rzekomo chrześcijanina na książkę pt.: Lettres de quelques juifs... (1776), w której zbija zarzuty postawione tam etycznym poglądom St. Test. i obyczajom dawnych Żydów. — Na końcu list do owych sześciu autorów (niby to Żydów), podpisany: La Roupilliere, à Perpignan le 15 sept. 1776.

Jest to zapewne nazwisko lub pseudonim autora? Czarot. — Uniw. Warsz.

Vieira Andrzej ob. Viera.

VIEIRA Antoni, S. J. Conciones Variæ. Viennæ, 1703. w 4ce, k. 1 i str. 209.

Spomiędzy tych kazań szóste jest poświęcone Stan. Koscie (ob. zaraz niżej).

Warsz. powsz.

— Panegyricus B Stanislao Kostka... ob. tom XXIII 326.

— ob. Głowa (1703) — Ludowizjusz (1703) — Oliva Gian Paolo (Sermoni 1675).

Wiejska Muza ob. Jaśkiewicz M. (Wyprawa do miasta 1773).

Wiejski porządek ob. Porządek (1754) — Wilkierz.

Wiek ob. Denhoff Sigism. (miły 1645) — Jemielski Tom. (kwitnący 1688) — Kołakowski Stan. (człowieczy 1584) — Opaleński Jan (złoty w łodzi 1682) — Ossolińska An. (złoty 1724) — Ostrowski Jakub (śmiercią skrócony 1635) — Radziwiłł Mich. (złoty 1725) — Wolter (Ludwika XIV) — Zamość (Fortece).

Wieków (Pięć) ludzkich pierwszy złoty. w 4ce, k. 3 nlb.

Podobna tego wierszowanego pisemka (lecz nie całe) była niedys między rękopisami Bibliot. Uniw. Warsz.

Maciejowski III 175 (mówi, że to naśladowane z Owid. i przytacza 2 zwrotki).

Wiek (**Wiekus**) **Jakub** ob. Wujek Jakub.

WIELĄDKO Wojciech Winc. (1749 † 3 listopada 1822). W Dzień Jmienia, Nayjasniejszey, Naypotężneyszey. Monarchini Katarzyny II. Imperatorowey całej Rossyi &c: &c: przez W. Wielądkę. [Tu winieta: postać niewieścia kłęząca]. Dni ^{24.} 5. Xbr: ^{Novemwryi} 1794. Roku. w Warszawie. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb.

Same pochlebstwa dla carowej: Wielkość jej duszy komuż nie jest znana... Wszędzie jest głośne słodkie panowanie... Jest boginią ziemską... Polacy wzięli swą zgubę przez zbytnią wolność, a w Rosji wierność i jedność panuje... Nikt pod jej berłem nie stęka. Chwali nawet rycerza Suwarowa miłego z ludzkością, a sławnego z oręża. — Rzecz widocznie zapłacona, jak świadczy zresztą rosyjska (novemwryi) data na tytule. Akad. — Krasin.

— Figlarna dziewczyna, czyli Dowcip w kochaniu, Komedia oryginalna w 3. Aktach przez Woyciecha Wielądkę ułożona, 1796. w 8ce.

Występują: Budzisław pułkownik i jego żona, Obrotnicki patron, Receptowicz doktor, Zwaweki oficer, Umizgalski kawaler. Wszyscy czterej zalecają się do pani pułkownikowej sądząc, że mąż nie żyje. Pułkownikowa podstawią zamiast siebie służącą swą Felusię, a nieporozumienie wyjaśnia się w ostatnim akcie. Figlarna dziewczyna — to bohaterka sztuki, Felusia. Istnieje przedruk z r. 1808 (ob. Bibl. V). Bentkowski I 534. — Bernacki Teatr II 441.

Zieliń

— Epicedion ś. p. Jeym. Pani Ludwice Ryxowey Staroscinie Piaseczyńskiej zmarłej dnia 14. Marca 1794 Roku. w Warszawie. w 4ce, k. 3.

Podpis: W. W. Uniw. Warsz.

— Epithalamion z okoliczności zaślubienia się JW. Piotra Biszpinka z JW. Józefą Kieką. w 4ce.

— Oda w dzień imienin JW. Jmci P. Michała Ogińskiego Hetmana Wielkiego W. X. Lit., Prezesa Kom. Woysk. Ob. Narodów, orderów Orła białego i S. Stanisława Kawalera przez Woyciecha Wielądkę ofiarowana d. 29. Września 1789. W Warszawie. w 4ce, str. 7. Jagiell.

— Odgłos sławy. (Wiersz do Suwarowa). Warszawa 1795. w 4ce.

— Powinszowanie w dniu imienin Wielmożney Jmci Pani Ludwicy Ryxowey Starościny Piaseczyńskiej przez... ofiarowane dn. 25 sierpnia r. 1786. w 4ce, str. 7.

Ob. wyżej: Epicedion z r. 1794.

Bibl. w Suchej.

— Wieniec helikoński ofiarowany A. W. Suworowowi. Warszawa. 1794. w 4ce, k. 4.

Smoleński Mieszcz. warszawskie 1917 str. 318.

Krasin

— Heraldyka Czyli Opisanie Herbow, W Jakim Który Jest Kształcie. Oraz, Familie rodowitey Szlachty Polskiej, i W. X. Litewskiego, z ich herbami. Przytym: Wsławieni mężstwem i odwagą, wytworną nauką, cnotą, gorliwością i innemi zasługami w Oyczynie, dawniejszego i terazniejszego wieku Polacy. Przez Woyciecha Wincentego na Wielądkach Wielądka Wydane. Tom I. Część I. [Tu winieta: pęk bronii]. w Warszawie 1792. w Drukarni Piotra Zawadzkiego. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb., str. 246.

Tom I część II... [bez osobnego tytułu]... w 4ce, od str. 247—346.

Toż... czyli Opisanie Familii, y krwi związku Szlachty Polskiej y W. X. Litt: z ich herbami. Przez Woyciecha Wincentego na Wielądkach Wielądka. Wydane. [Winieta]. Tom II. Za Przywileiem J. K. Mei, w Warszawie 1794. Roku. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb., oraz od str. 346—819.

Tom ten tworzy zarazem trzecią część tomu pierwszego i dlatego jest liczbowany od str. 346.

Tom III. Za Przywileiem J. K. Mei. w Warszawie 1795. Roku. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nlb., str. 448.

W paginacji myłka, bo po str. 215 idzie zaraz 240, a po str. 381 strona 400.

Tom IV. Za Przywileiem J. K. Mei. w Warszawie 1796. Roku. w 4ce, k. tyt., str. 104 lb., po czym k. 150 nlb. (sygnowanych od G—U).

Dlaczego po str. 104 przestano liczbować strony, wyjaśnić nie umiem.

Tom V. Za Przywileiem. J. K. Mei. w Warszawie 1798. Roku. w 4ce, k. tyt., k. nlb. 3 i 194.

Na k. 194 kustosz Sa.

Tyle kart (194) posiada egzemplarz Akad. — Wilder w katalogu antykw. z r. 1910 opisuje egzemplarz o 230 kartach, a więc mający o 32 kart więcej, gdyż powtórzone w nim w środku jakieś karty z IV tomu.

Tom I rozpoczyna się od przedmowy do godnych stanu szlach. obywateli Kor. i W. X. L.; tu tłumaczy opóźnienie dzieła i życzy, aby losem nieszczęśliwym kraju strwożeni obywatele nie tracili chęci do przyjęcia tej pracy.

Po czym idzie alfab. lista prenumeratorów (m. i. Albertrandy, Bułhakow, Kaposztas,

prymas Poniatowski, podkom. Trembecki itp.). — Część I tomu pierwszego (do str. 246) zajmuje wykład o częściach składowych herbu, o herbie państwa, o herbach biskupstw, kapituł i województw. Dalej o marszałkach, hetmanach, kanclezach, podskarbach, o początkach stanu szlach., o baronach, hrabiach, o prerogatywach szlachty. Całymi stronicami wypisuje Niesieckiego, którego jednak nie cytuje. Gdzie poza Niesieckiego wychodzi, jest powierzchowny i nie źródłowy.

Od str. 247 rozpoczyna się część druga pierwszego tomu, zawierająca (alfabetyczny) spis herbów szlacheckich i herbów rodziny od Abakanowicz do Baranowicz.

W tomie II na czele: Kontynuacja prenumeratorów (na 4 kartach) i herby od Baranowski do Bzura. — Toż samo w tomach dalszych; po wykazie nowych prenumeratorów idą opisy dalszych herbów: w tomie III do Czyżowski, w tomie IV od Dabisz do Zyzemski. Jak z tego widać, trzy pierwsze litery potraktowane są o wiele obszerniej niż następne od D—Z. — Przy niektórych herbach podany drzeworyt.

W tomie V idzie na czele przedmowa: Do obywateli, gdzie ponawia swą próbę o nadawanie autentycznych dokumentów i genealogii, i obiecuje wydać tomy uzupełniające. Już tom piąty jest takim uzupełnieniem dla herbów i rodów od A—Rz. Dalszych uzupełnień jednakże już nie wydał.

Dzieło Wielądka jest w głównych częściach przerobką (skrótom) Niesieckiego, którego żywcem wypisuje, czasem tylko uzupełniając nadesłanymi mu informacjami o pominiętych przez Niesieckiego herbach, familiach lub ludziach. (Niektóre uzupełnienia Wielądka użytkował zresztą w przypisach wydawca nowej edycji Niesieckiego Bobrowicz 1839 i nast.). W porównaniu z Niesieckim nie okazał więc Wielądka ani talentu, ani pracowitości większej, ani lepszej metody. Zwłaszcza w dalszych tomach (D—Z) jest to dzieło pobieżne i bez większej użyteczności. Stosunkowo najcenniejszy może jest tom ostatni tj. piąty, bo od Niesieckiego jest mniej zależny. Są tu liczne wiadomości o rodzinach szlacheckich, których Niesiecki nie uwzględnił, bądź o osobistościach żyjących w drugiej połowie w. XVIII. Jest też nieco informacji o rodzinach nobilitowanych lub obdarzonych indygenatem za Stan. Augusta. Dla przykładu notuję z tomu IV i V kilka takich informacji: O familii i herbie Leliewelów, wywodzących się z Anatrii (Loelhoeffel de Loewensprung), a indygenów w Polsce 1768. — W tomie V obszerna genealogia Piłsudzkich (do r. 1413 sięgająca), która kończy się na Janie Piłsudzkim (1787). — O herbie Piórosław (1)

nadanym Ad. Mędrzeckiemu. — O Pu-
szetach, wywodzących się od hrabiów Pro-
wancji. — O Esaymontach (Marcinie poe-
cie). — O Kadłubowskich (przytacza przy-
wileje król, do nich się odnoszące z w.
XVI).

Rękopis jego Heraldyki (cały) ze zbiorów
Włodz. Platara (?) znajduje się w bibl.
Pozn. T. P. N.

Bentkowski Hist. liter. II 673 (nie wy-
mienia tomu V). — Obacz literaturę o nim
zaraz poniżej.

Akad. — Bawor. — Chrept. — Czartok. —
Czetwert. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. —
Przedz. — Raczyń. — Uniw. Lwow. —
Uniw. Wileń.

— Kucharz doskonały... z francu-
skiego przetłumaczony... Warszawa,
Gröll, 1778. w 8ce, str. 422 i 13 k.
rejestr.

Edycja wątpliwa.

— Kucharz doskonały pożyteczny
dla zatrudniających się gospodarstwem,
Okazując sposób poznawania, rozbiera-
nia i sporządzania różnego rodzaju mię-
siwa, ryb etc. przytym naukę dając
przezorną o mocy, czyli wyśmienitości
warzywa i ziół, oraz o wyborze i onychże
używaniu. Tudzież robienia wódek,
likworów, syropów, ciast i cukrów; z franc.
przetłumaczony i wielą przydatkami pom-
nożony. Warszawa, Gröll 1783. w 8ce,
str. 459 i rejestr.

Krasin.

— Kucharz Doskonały Pożyteczny
Dla Zatrudniających się Gospodarstwem.
Okazując sposób poznawania, rozbiera-
nia i sporządzania różnego rodzaju
mięsiwa, ryb, &c. przytym naukę da-
jąc przezorną o mocy, czyli wyśmien-
itości warzywa i ziół, oraz o wyborze
i onychże używaniu. Tudzież robienia
Wódek, Likworów, Syropów, Ciast
i Cukrów. z Francuskiego przetłoma-
czony i wielą przydatkami pomnożony
przez Woyciecha Wielądka. Edycja
druga poprawiona. Za Przywileiem.
w Warszawie 1786 Nakładem i Dru-
kiem Michała Gröll'a, Księgarza Na-
dwornego J. K. Mei. w 8ce, k. tyt.
str. 422 i k. 13 nlb. (Regestr).

Na początku przywilej Stanisława Augusta
z r. 1782 dla Gröll'a na dzieła Weicharda,
Tyssota, Wielądka.

Omawia po kolei: Rozporządzenie każdej
części roku. O potażach (zupy). O woło-
winie, skopowinie, cielęcinnie, wieprzowinie,

baranku. O ptactwie (kury, indyki, pu-
lardy, kaczkki, ptactwo dzikie). O zwierzy-
nie (zające, sarny). — Od str. 183 część
druga: O rybach morskich i rzecznych,
o jarzynach, o jajach, maśle, śmietanie,
o pasztetach, zaprawach, grzankach, so-
sach. — O śpiżarni, kompotach, kafu-
raturach, syropach. — Sposób robienia
wódki i ratafi. O biszkoptach, mareypa-
nach, cukrowych ciastach

Widocznie korzystał z książki kucharskiej
francuskiej, bo nie tylko nazwy potraw
są często francuskie (skop à la Menchoult,
sos Robert, jaja en srtout), ale i rodzi-
mych potraw nie uwzględnił. — Na str.
396—422 podaje obszerny „słownik ku-
chenny”, czyli wykład słów do kuchni
używanych. Tu tłumaczy wyrażenia obce,
którymi „Kucharz” jest przepełniony, ale
przytacza także i objaśnia dużo czysto
polskich.

Dalsze wydania wyszły w r. 1800, 1808,
1812. (Stąd Mickiewicz wziął tytuł ewego
dzieła, jakim posługiwał się Wojski).

Akad. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— ob. tom V Bibl. str. 60—1 (tu
późniejsze jego prace).

Jego teki rękopiśmienne są w bibl. Krasin.
nr. 3875 i nast. (razem 25 tek). — W bibl.
Ossol. jest rękopis jego dzieł w Polski
(nr. 162—4). Jego rękopis „Zbiór hist.
pol. za panowania Stanisława Augusta”
jest w bibl. Bawor.

Bentkowski Hist. lit. I 534 i II 673. —
Gołębiowski O dziejopisach 202 — Dzien-
nik Wileń. 1822, II 233. — Encyklopedia
Orgelbranda XXVI 887—8. — Wójcicki
Omentarz poważ. III 107. — Wiszniewski
Hist. lit. I 92.

Wielamowski ob. Śląski Szymon
(Pamiętka 1605).

Wieland (Guilandinus) Melchior ob.
Guilandinus — Maggi Hier. (1563).

Wbrow temu, co powiedziano w t. XVII
(str. 463), był to Polak i należy do pol-
skiej bibliografii. Obacz o nim: Winda-
kiewicz Padwa str. 43—4. — Birken-
majer Aleks. Nowe szczegóły o dziejach
księgozb. J. Brz. 1932, str. 13. — Zem-
picki Jan Zam. protektorem medycyny
1921, str. 15.

WIELAND Krzysztof Marcin (1733
† 1813 r.). Oberon poëme en XII chants
traduit de l'allemand par Michael Jean
Borch. Basel 1798.

Quérard la France littér. 1827, I 414.

— Sokrates Mainomenos Czyli Roz-
mowy Dyogenesa Z Synope. [Tu winieta:
flet i trąbka przewiązane ozdobnym wień-
cem]. Z Wielanda na polski język przeło-

zone. W Lwowie Drukiem Pillerowskim 1787. w 8ce, k. tyt., str. 262.

Dedyk. Adamowi Czartoryskiemu, podp.:
Nayniższy podnożek Stanisław Tetmajer
c. k. guber. Translator. Dat. W Lwowie
1786.

Rozpoczyna przedmowa autora Wielanda,
datow. w Freibergu w Uthlandii dnia
18 września 1769. Opowiada, że znalazł
rzekomo rękopis w jakiejś klasztornej bi-
bliotece. Miał to być przekład łaciński
z tłumaczenia arabskiego.

Rozpoczyna „Sokrates“ (37 rozdziałów). Diogenes
Jest to utopia — przeciwstawiająca się
Rzeczp. Platona, a oparta na ograniczaniu
potrzeb. Pod koniec mówi, że uderza czar-
dziejską laską, aby tę wyspę, gdzie się
jego Rzeczp. mieści, raz na zawsze nie-
widzialną uczynić.

Od str. 212 idzie: Rzeczpospolita Diogenesa.
Jest to utopia — przeciwstawiająca się
Rzeczp. Platona, a oparta na ograniczaniu
potrzeb. Pod koniec mówi, że uderza czar-
dziejską laską, aby tę wyspę, gdzie się
jego Rzeczp. mieści, raz na zawsze nie-
widzialną uczynić.

Przekład gładki, język czysty. Z „teatrem“
nie ma nic wspólnego.

Bibl. w Suchej. — Jagiell. — Zielin.

— ob. Biblioteka warsz. (1788, Mi-
łość oskarż.).

Bernaeki Teatr za Stan. Augusta II, 441. —
Estreicher Bibl. V 61 (tu o późniejszych
jego przekładach).

WIELAND J. W. i Schubarth. Atlas
Silesiae id est Dvcatu Silesiae generaliter
Quatuor Mappis nec non specialiter
XVI Mappis tot Principatvs Rep-
raesentantibus Geographice Exhibitus
Addita Praefatione qua de Historia
huius Atlantis agitur autoritate publica
in lucem enissus ab Homannianis He-
redibus. Norimbergae 1750.

Zawiera: Silesiae Oppoliensis exactissima
Tabula Geographica, sistens Circvlos Op-
poliensem, Ober-Glogav, Gros Strehliz, Co-
sel, Tost, Rosenberg, Falckenberg et Lv-
bleniz a I. W. Wieland... 1736 reducta...

Principatus Silesiae Rattiboriensis nova...
Tabula geographica commonstrans insi-
mul Liberae Dynastias Ples et Benthem
cum Statu minore Loslau et emensura-
tionibus I. W. Wielandii... delineata et
reducta... 1736.

Principatus Silesiae Teschinensis nova et
accurata Delineatio... ex emensurationi-
bus I. W. Wielandii... 1736.

Buczek w Pracach Kom. hist. atlasu 1935
III zeszyt str. 123.

Akad. — Uniw. Warsz.

— ob. Felbiger.

Wieleński Aleksander ob. Klebe A.
(Julie Hanowska 1797—8).

WIELEWICKI Jan S. J. (1566 † 24
lipca 1639) ob. Ostrorog Jan II (1616) —
Powodowski Joan. (Ad dominos 1585) —
Skarga (Żywoty 1747) — Tomasz
à Kempis (O naśląd. 1608).

Ks. Chotkowski wydał w r. 1881—99 jego
Diarium domus prof. S. J. crac. (Scripto-
res Rer. Pol.). W przedmowie biografia
Wielewickiego.

Miał pisać wedle Niesieckiego (tom IX 293)
różne wiersze de rebus piis et contra haer-
eticos — ale sub alieno nomine.

Dostarczył materiału do bio- i bibliografii
jezuitów Polaków Alegambemu (Bibl.
script. S. J. 1643).

Wydał i uzupełnił Skargi Żywoty św. (ob.)
Oloff Poln. Liederg. 197—8. — Niesiecki
IV. 504. — Bandt, H. druk. II 218. —
Siarczyński Obraz III 305, I 74, 129. —
Wiszniewski Hist. lit. VI 424. — Załuski
Bibl. poet. 89. — Święcki Hist. pam. II
280. — Dzienn. Wileń. 1819 I 720. —
Brown Bibl. pis. 419. — Encykl. Orgelb.
XXVI 390. — Muczkowski Rękop. Rady-
miń. 106. — Załęski Jezuitci II — Korbut²
I 265. — Finkel III str. 1890.

Wielewieyski Łukasz ob. Wielo-
wiejski.

Wielewieyski Stefan ob. Wielo-
wiejski.

Viel-Frass (Der Schwedische), Oder
Rossomalza (sic) Nebenst dem Lapplän-
dischen Doctor, Einem ieglichen Ehr-
lichen Biedermann zum Abscheu und
Warnung vor der gleichen inficirenden
Kranckheit wolmeinend vorgestellt.
[Tu rycina: rosomak między dwoma
drzewami podsuwa się po kuli ziemskiej,
na której widnieje Polska i Prusy]. Anno
M.DC.LVIII. (1658). w 4ce, k. tyt., str. 28.

Od str. 21: Der Lappländische Doctor. —
Pisane podczas wojny szwedzko-duńskiej,
ze stanowiska interesu Danii. — „Rosso-
malza“ zamiast „Rosomak“. Jest to jedna
z antyszwedzkich broszur, których w tym
czasie wyszło więcej. — Ob. np. Piket-
Spiel. Gdań. miej.

— Toż... Gedruckt Im Jahr 1659.

w 4ce.

Wielhorska Anna ob. Golejowicz
Stan. (1707).

Wielhorska Elżbieta z Ogińskich
kuchmistrzowa W. X. L. ob. Duńczew-
ski Stan. (Kalendarz 1765).

Bernaeki Teatr II 205.

Wielhorska Joanna z Potockich ob. Duńczewski Stan. (1729) — Jozefowicz Jan (Nauka Jezusowa 1712).

Wielhorskich (z) ob. Jabłonowska.

Wielhorski Aleksander ob. Kołakowski Hieronim.

WIELHORSKI Antoni od św. Ducha, trynitarz. Zródło Dla wszystkich spragnionych Obfite Najswiętsza Marya Panna Cudownemi łask nieprzebranych Strumieniami Przy Assystencyi Woyciecha S. Arcybiskupa Gnieźnieńskiego y Męczennika Patrona Korony Polskiej y W. X. Litewskiego w Kościele WW. OO. Trynitarzow Bosych od Wykupienia Niewolników Na Piaskach Tomaszowskich Płynące, Teraz szczupłą liter zkompendyowanych Dyspozycyą Wyiawione Przez X. Antoniego od Ducha S. Sw: Theol: Lektora Zakonu Troycy Przenajświętszey od Wykupienia Niewolników z Dozwoleniem Starszych we Lwowie w Drukarni Coll: Soc: Jesu Roku Pańskiego 1746. dnia 8. Miesiąca Maja. w 8ce, k. tyt. i k. 9 nlb., str. 5—132.

Na początku rycina obrazu (J. Filipowski sc: Leopoli). Potem na 5 k. dedykacja M. Boskiej, aprobata, facultas i Przemowa (na 2 k.).

Rozpoczyna opowiadanie o początkach Tomaszowa, o pochodzeniu obrazu (z domu Oliwińskich z Podhorzec), o jego losach, o zjawieniu się św. Wojciecha, o licznych cudach. Od str. 52 opis kościoła i o jego konsekracji.

Razem z tym jest oprawne „Pragnienie serd.“. Widocznie równocześnie wydane przez tego samego autora.

Joher 9045. — Bandtkie Hist. druk. I 409. Jagiell. — Uniw. Warsz.

— **Pragnienie Serdeczne Duszy Do Słynącego Obfitemi Łaskami Zródła albo Modlitwy Nabozne Do Najswiętszey Maryi Panny w Tomaszowskim Obrazie Cudami Słynącej. Pokornym Affektem Wyrazone. We Lwowie w Drukarni Collegium Soc: Jesu. (1746).** w 8ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwrocie tytułu wizerunek M. B. Tomaszowskiej z podpisem: Philip. Jac. Mazyski sculpsit in Polonia.

Zawiera: modlitwy, akty, pieśni. Na końcu imprimatur Andr. Giżyckiego, dat. Leopoli 22 febr. 1746. Jagiell.

ob. Hieronimus Ferrariensis (Meditatio 1729) — Tomaszowski Kościół (1741) — Taczalski Onufry (Facies 1748) — Zatzkiewicz J. (Amor 1725).

(Wielhorski Feliks Ignacy). Pvlcheria Polska Dziedzicznemi Domv swego Zaszczytami Ozdobiona. Iasnie Wielmożna Ieyme, Panna Lidwina (sic) Zamoyaska Ordynatowna, Łowczanka Koronna, Iasnie Wielmożnego Jemci Panna P. Michała Ną Zamościu Zamoyaskiego Ordynata, Łowczego Koronnego Godna Corá. Iasnie Wielmożnemu IGMCI Panu P. Felixowi Ignacemu Ną Tyśmienicy y Horochowie Wielhorskiemv Kásztelanicowi Wołyńskiemu, Nayiaśnieszego Krola Imci Polskiego, y Rzeczypospolitey Rotmistrzowi Zaslwbiona. Od Wareńskiego Scholarum Piarum Collegium Przy Solennym Hymeneuszá feście stylem Pánegirycznym Adorowana Roku Pańskiego 1729 dnia 15 Stycznia. We Lwowie. W Drukarni Brackiey SSS. Troycy. fol., k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. herb Zam. i wierszyk. — Dedykacja od Kol. Wareńskiego. — Po czym wiersz złożony z 40 strof czterowierszowych ku czci domu Zamojskich i obłubieńców. Wiersz bez wartości.

Uniw. Warsz

— **Rex non solum florum verum etiam Cordium et Animorum stemmaticus Kierdey Illustrissimi Domini D. Felicis Ignatii in Tysmienica et Horochow Wielhorski Castellanae Wołchyniensis, Serenissimae Regiae Majestatis et Reipublicae Rothmagistri in corde et affectu Illustrissimae Dominae D. Lydvinae Zamoyska: Illustrissimi Domini D. Michaelis Zamoyski Ordinati Zamoscensis, Supremi Regni Venatoris lectissimae filiae inter festa hymenaei solennia triumphans a devinctissimo tanti nominibus Varesensi Scholarum Piarum Collegio, panegyrico cultu adoratus. Anno Domini 1729. Mensis Januarij die 15. Leopoli typis Confrat. Sssmae Trinitatis. fol., k. 14.**

Na odwr. stronie tyt. herb Wielhorskich i pod nim 2 serie czterowierszów Iac. — Przypis wierszem. Panegiryk prozą.

Czartor. — Ossol. — Zamoyas

— ob. Duńczewski Stan. (1729).

Wielhorski Józef, generał ob. Kniaziewicz K. (1799).

Wielhorski Kilian ob. Rzeszowski Mikołaj (1625).

WIELHORSKI Michał (I), kuchmistrz W. X. Lit. († 1790). Lettre du créance donnée par la diète... Petersburg, 1767. Cytuje Kraszewski Polska III str. 101.

— Manifest der conföd. Republ. (1770)... ob. Pac oraz t. XXII 118.

— Manifest de la Republique confédéré de Pologne du quinze Novembre mil sept cent soixante-neuf. Traduit du Polonois. (1769). w 4ce, str. 140, k. 2, str. 293 (Pieces relatives au Memoire), k. 1 (Table).

Obacz treść w tomie XXII 122 oraz w tomie XXIV str. 6. — Ale nie jest stwierdzone, czy istotnie on był wydawcą? Dużo za tym przemawia.

Ten sam zapewne agent konfederacji wydał pismo pt. Traité de l'amitié perpetuelle (1769) — obacz w tomie XXXI 277.

— Mowa J. W. Jmci Pana Wielhorskiego Kuchmistrza W. X. Litt: Posła Wołyńskiego, na Seymie Ordynarynym Warszawskim miana Roku 1766. Dnia 30. Octobris. Nayaśniejszy Krolu P. M. Miłościwy, Prześwietne Zgromadzone Stany, M. W. Meiwi Panowie Bracia, y Dobrodzieje. w 4ce, k. 4 nlb.

Broni wolności. Powołuje się na Anglię i na Francję (parlamentu we Francji), nawet na senat w Moskwie (!). U nas są wolności naruszone (np. liberum veto oparte na prawie z r. 1718 — prawo kardynalne, żadnemu zniesieniu nie podlegające). Nie jest fanatykiem, aby się upierał przy nierządnej wolności. Ale nakładanie podatków to materia status, która wymaga jednomyślności. Żąda ścisłego ograniczenia praw Komisji Skarbowej. W końcu wychwala króla i przyznaje, że on o ograniczeniu wolności nie myśli.

Akad. — Czartor. — Dzików — Krasin. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Witeń.

— Mowa J. W. Jmci Pana Wielhorskiego Kuchmistrza W. X. Litt. Posła Wołyńskiego miana dnia 6. 9bris 1766 na Seymie Ordynarynym. (Przy tym w dalszym ciągu): Mowa Tęgż J. W. Jmci Wielhorskiego Kuchmistrza W. X. Litt: Posła Wołyńskiego miana dnia 18. 9bris 1766 na Seymie Ordynarynym. w 4ce większej, k. 2 nlb.

Z okazji sum należnych skarbowi od sukcesorów podskarzb. Siedlnickiego. — Oświadcza się przeciw powiększeniu wojska. Tu choroba będzie przyczyną zniszczenia obywatelów.

Akad. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Witeń. — Raczyń.

— Mowy J. W. Jmci Pana Wielhorskiego Kuchmistrza W. X. Litt: Posła Wołyńskiego, miane na Seymie Ordynarynym Warszawskim 1766. Dnia 11 Octobris. Nayaśniejszy Krolu P. M. Mił: Przeświet: Stany M. W. Meiwi Panowie Bracia y Dobrodzieie. fol. k. 2 nlb.

Zawiera 3 mowy: z 11, 20 i 22 octobra.

We wszystkich wysławia wolność. Mówi o znoszeniu prawa z r. 1764 i o konfederacji wówczas bezprawnie saviązanej. Pod konfederacją nie można praw stanowić. Ale wojewodę ruskiego (marsz. konf.) z uznaniem wymienia. Nie należy odkładać ubezpieczenia wiary katol.

(Mimo że był gorącym zelantem katolicyzmu. był później wolnym mularzem).

Wielhorski na sejmie r. 1766, wraz z drugim posłem wołyńskim Czackim, należał do przywódców opozycji, występującej przeciwko reformom Czartor., jako gwałcącym prawa kardynalne. O tej jego roli ob. Hoffman Hist. reform polit. 1867 str 249 (za Rhuilerem).

Akad. — Krasin. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Witeń.

— O przywróceniu Dawnego Rządu Według Pierwsiatkowych Rzeczypospolitej Ustaw. Przech J. W. I. Pana Wielhorskiego Kuchmistrza W. X. Litt ...hoc est Vivere bis vita posse priore frui. Martial. Lib. 10. Epig. 13. [Tu winieta: pęk kwiatów]. 1775. w 8ce, str. liczb. XXIV i 464.

Miejsce druku zatąjone. Papier i czcionki wyglądają na zagraniczne. Ale błędów w używaniu znaków diakrytycznych nie ma, tak że składał zecer Polak.

Rozpoczyna: Prestroga, gdzie pisze, że pisał to w czasie, gdy jeszcze błyszczał promyk nadziei. Teraz wydaje, chcąc przytłumioną ku wolności gorliwość wzniecić.

Po czym: Przemowa do Narodu, Zachęca tu, aby brać wzór z przodków i wychwala wolność, a potępia jedynowładztwo.

Dzieło rozpada się na 8 rozdziałów: O początkach narodu, O udziałności Rzeczp., O mocy prawodawczej, O władzy wykonawczej, O sejmikach wojew. i generalnych, O sejmie, O królu. Od str. 304—12 streszcza krótko bieg swej myśli. — Od str. 324 zestawia „Dowody“ (wyciągi głów-

nie z Długosza, Kromera i Vol. Legum.) Na siedmiu ostatnich stronach podaje „Omyłki“.

Dzieło swoje wykończył Wielhorski po upadku konfederacji barskiej i po rozbiore, ale przygotowywał je od dłuższego czasu; komunikował on swoje pomysły zarówno Rousseau'owi jak Mably'emu i ślady rozmów z nimi na ten temat są w dziele widoczne. Ale mimo ich rad, Wielhorski tkwi swoimi pojęciami w minionej epoce, obawiającej się przede wszystkim absolutum dominium i wyznającej dogmat zwierzchnictwa narodu szlacheckiego. Ustrój Rzeczp. jest w jego oczach — jak w oczach pisarzy szlacheckich w. XVI i XVII — stworzony za Lecha i 12 wojewodów (str. 18); poparcie dla tego twierdzenia czerpie z Długosza i Kromera (obaj historycy istotnie to głosili). Wielhorski chce ten rzekomo prastary ustrój utrzymać, a nieco tylko skorygować. Król nie powinien mieć żadnej władzy istotnej (str. 174) i powinien być elekcyjny. Zwierzchnictwo należy do samej tylko szlachty (str. 306) i winno być wykonywane za pomocą sejmów i sejmików. Senat winien czuwać, czy król prawa nie łamie (stróż praw, str. 182).

Reformy proponowane przez niego, odnoszą się do drugorzędnych szczegółów ustroju i są przeważnie nadzwyczaj niepraktyczne. Wybór króla miałby się odbywać co rok, tak aby w chwili śmierci króla był zawsze gotów w danym roku lub w poprzednim obrany kandydat do objęcia tronu. (Ten utopijny projekt wznowiono podczas sejmu 4-letniego). Liberum veto pragnie zostawić jako środek oporu, ale musiałoby być wykonane przez wszystkich posłów pewnego województwa, a nie przez jednego posła. Tylko sejmiki mają stanowić większością głosów (str. 117).

Całą administrację chce Wielhorski oddać nie królowi, ale Radzie Senatu, która ma mieć także prawo interpretowania ustaw i wydawania przepisów praworzecznych w wypadkach nagłych. Rada ta (str. 133) ma się składać z czterech rad szczególnych: kanclerskiej, hetmańskiej, skarbowej i marszałk. — czyli ministeriów. „Cała władza wykonawcza ma do nich należeć“ (str. 133). Na str. 121 twierdzi, że rozważając władzę osób upoważnionych do dostojenstw, kierował się uwagami „najślawniejszego wieku naszego polityka“, tj. księdza Mably'ego. — I istotnie, pisząc miał w rękopisie przed sobą traktat jego „Du gouvernement de Pologne“, napisany w r. 1770, choć drukowany dopiero w dzieśięć lat później (1781).

Po napisaniu dzieła przesłał rękopis Mably'emu do opinii. Mably, będąc sam autorem powyższego bardziej nowoczesnie

pomyślanego traktatu, odpisał Wielhorskiemu w ciągu r. 1774 w sposób krytyczny. Forma jest wprawdzie uprzejma i list kończy się zachętą do druku — jak na przyjaciół przystało (Mably bawił raz w Polsce jako gość Wielhorskiego) — ale treść listu jest negatywna. Mably bowiem (pisząc po deklaracji 3 mocarstw z 13 września 1773, jak to wynika z treści jego listu) uważa sytuację Polski za beznadziejną; Polska pogrąży się w przepaść i będzie powtórnie rozebrana. W sytuacji stworzonej przez deklarację mocarstw nie można też myśleć o wprowadzeniu dziedzielnicy, za czym Mably dotychczas się oświadczał. List Mably'ego ogłosił Wielhorski na str. 284—303 powyższego dzieła.

Z pisarzy polskich dawniejszych nie cytuje Wielh. żadnego, nawet Leszczyńskiego, choć go musiał znać. Nie wspomina o Konarskim (1760). Z pisarzy obcych cytuje i wypisuje obszerniej Rousseau'a (str. 69 i 156), Locke'a (str. 86) i Mably'ego (str. 112) — ale głębszego ich zrozumienia i wpływu nie widać. Monteskiusza po nazwisku nie wymienia, ale jego dzieło zna. Za Russem wydaje mu się, że ustrój polski lepiej wolność zabezpiecza jak angielski (str. 158).

Volumina Legum przestudiował dokładnie i z nich głównie (prócz Długosza i Kromera) czerpie swoje „Dowody“ zajmujące str. 324—457.

Na str. 272 cytuje Wielhorski jakąś broszurę (z r. 1764), która radziła „usunąć zupełnie władzę królewską“. Daleki jestem — dodaje Wielhorski — abym się z podobnym zgodził zdaniem.

Na wywody Wielhorskiego miał odpowiadać z polecenia króla Trembecki (broniąc monarchizmu) i zbierał do tego hist. materiały. Omawia tę kwestię Tomkiewicz Z wieku Stan, Aug. (w Przegl. Polskim 1882) oraz Modelski Nieznane uwagi marginesowe St. Tremb. w „Studia staropol.“ dla Aleks. Brückn 1928.

Hoffman Historia ref. polit. 1867 str. 288. — Kraszewski Polska w dobie trzech rozb. I 138. — Smoleński Pisma histor. III 234 — Starzyński Konstytucja 3 maja I 122. — Grabski Zarys idei I (1905). — Konopczyński Liberum veto (1918) str. 406. — Tenże: Geneza i ustanowienie Rady Nieust. 1937, str. 139—142 (o stosunku do pomysłów J. J. R. i Mablego). — Szykowski Myśl Rousseau'a (1913) str. 60. — Tarnowski Hist. lit. III 312.

Bawor. — Chreptow. — Czartor. — Czertwert. — Dzików — Jagiełł. — Uniw. Kijow. — Ossol. — Przewdz. — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Essai Sur Le Rétablissement De L'Ancienne Forme Du Gouvernement,

De Pologne, Suivant La Constitution Primitivie De La République. [Na drugiej k. tyt.] Essai Sur Le Rétablissement De L'Ancienne Forme Du Gouvernement De Pologne, Suivant La Constitution Primitivie De La République. Par M. le Comte Wielhorski, Grand Maitre d'Hotel du Grand Duché de Lithuanie. Traduit Du Polonois. [Tu w liniach:] Hoc est Vivere bis, vita posse priore frui. Martial. Lib. 10, Épig. 13. [Tu winieta: pęk kwiatów]. A Londres. 1775. w 8ce, k. 2 tyt, str. XXXII i 412.

Bywają też egzemplarze z następującym dodatkiem: „à Londres et se trouve à Paris, chez Merlin, Libraire, rue de la Harpe, vis-à-vis la rue Poupée.

Druk i papier podobne, jak w edycji polskiej.

Przekład dokonany płynnym francuskim językiem. Tłumacz przekładał nie dosłownie, lecz swobodnie. Są pewne zmiany i skróty, ale nie dostrzegłem zmian większej doniosłości.

Jednakże współczesny w Gazette Universelle de Litterature, aux Deux-Ponts, Année 1776, w numerze 36 powiada, iż tłumaczenie jest gładkie, ale niewierne; gdyż tłumacz przymuszony był niektóre fakta i uwagi nad nimi opuścić. — Wreszcie dodaje: „Nous connoissons une autre traduction plus complete, et qui s'imprime actuellement en Suisse ou en Hollande; le style en est un peu rude, parcequ'elle est l'ouvrage d'un étranger, qui a écrit en François; mais aussi la traduction n'a point été gênée; nous pourrions entrer dans quelques détails piquants de cet ouvrage, lorsque l'édition qu'on en fait à présent, aura paru“.

Ten drugi przekład nie wyszedł jednak drukiem.

Czartor. — Raczyń. — Tor. Kop. — Uniw. Lwow.

— ob. Considerations (1774; tu jego list) — Duńczewski (Kalendarz 1765) — Gautier P. (Memoire 1777) — Mably (Du gouvernement 1781, 1790; to pisane z jego inicjatywy) — Manifest przeciw sukcesji tronu (1790) — P. (Hommage 1777) — Reglemens (masonskie 1784) — Rousseau (Considerations 1771; pisane z jego inicjatywy) — Traité de l'amitié perpetuelle (1769) — Werpechowski B. (List 1790).

O jego memoriale treści ekonomicznej ob. „Ekonomista“ 1910.

O jego portrecie rylca Macreta ob. Sprawozdania Kom. hist. sztuki VI.

Jego korespondencja z lat 1760 i nast. jest w Bibl. Krasin. — Ob. też Katalog ręk. Ossol. III.

Bentkowski Hist. liter. II 93. — Święcki Hist. pamiąt. II 531. — Encykl. Orgebr. XXVI 891. — Biegeleisen w Bibl. Warsz. 1897 III 295. — Kraushar Reppin 1897. — Olszewicz Docum. polon. sur J. J. Rous, w „Annales J. J. R.“ 1911. —

1 Rozmaitości lwowskie 1829 (o poznaniu się z Roussem). — Konopczyński Geneza Rady str. 420. — Tenże Polska w dobie II 192. — Tenże Konfederacja barska 1936 (passim). — Ujejski Król Nowego Izraela 1924 str. 58 (o jego stosunkach z wolnomularstwem). — Girardin Le comte Wielhorski 1910. — Korbut² II 140 (nazywa mylnie jego główne dzieło „brozsurz“). — Finkel Bibl. hist. III str. 1890.

WIELHORSKI Michał (II), koniuszy Król. Galicji i Lodomerii. Do Publiczności Przez Michała Hrabiego Wielhorskiego Koniuszego Wielkiego, Krolestwa Galicji Y Lodomeryi Kawalera Orderow Orła Białego Y S. Huberta. (1790). w 4ce, str. 32.

Żali się na manifest wojew. Ludwika Zamojskiej i maresz. Orszulii Mniszchowej zamiesiony do ksiąg krajowych. Jan Zamojski był jego wujem i stąd uczynił mu donację klucza beresteckiego (aby wynagrodzić brak posagu matki). Nie ukrywał przez to swej córki Mniszchowej. Ogłasza tekst donacji, ekscępt z testamentu i manifest oba pań w tekście łacińskim. Niech publiczność zaszyłych sporów będzie sędzią.

W tekście są daty cyfrowe o wartości dóbr Zamojskiego i o wysokości ich odłożenia. Jagiell. — Ossol.

— Au Public Par Le Comte Michel Wielhorski Grand Ecuyer Des Royaumes De Galicie Et De Lodomerie Chevalier Des Ordres De L'Aigle Blanc, Et De S. Hubert (1790). w 4ce, str. 32. Ossol. — Zielin.

— ob. Manifest (a może to poprzedni Wielhorski? 1790) — P. (Hommage 1777) — Rzewuski Józ. (1790).

Wieliczka (Wielickie żupy). Ordinarium Oeconomica, Regiarum Salis Fodinarum, Cracoviensium Camerarum, & Cocturarum Salis iisdem annexarum. Sub Tenuta Illystrissimi D. Comitis, à Wrzesowitz, & Neuschlos, &c. &c. Earundem Salis Fodinarum Zvparii.

[Tu ozdobnik]. Cracoviae. Ex Officina Francisci Caesarij, S. R. M. Typ. Anno Domini, 1649. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odwr. tyt. orzeł polski ze snopkiem.

„Ordinatio“ jest to rodzaj instrukcji dla funkcjonariuszy salin. — Omawia po kolei trzy kwestie: 1) w części I wydobywanie soli, 2) w II rozprzedaż soli, 3) w III dbałość o naprawę kopalni. Zawiera przepisy odnoszące się do wszystkich tych kierunków działania, choć nie są one ujęte w formę paragrafowaną. Mówi więc najprzód o kopaniu bałwanów soli przez (szytygarów), o napełnianiu beczek, o warzeniu soli (w Wieliczce, Bochni i Dobiegniewie) itp.

Potem o rozdzielaniu i sprzedawaniu soli, o kupcach soli i komorach, o frachtarzach, o soli egzotycznej (ruskiej i zamborskiej), o transporcie Wisłą itp.

Wreszcie o drzewie potrzebnym do kopalni (cumuli lignorum), o pompowaniu wody, o koniach, sianie itp.

Kończy rozdział: De laboratoribus i De officialibus (obowiązki i prawa górników i urzędników żupnych).

Nie ma nigdzie zaznaczone, kto i kiedy tę ordynację wydał (zapewne Wreszowie — ob.). Egzemplarz Czart. jest współcześnie zbyt kownie oprawny w jedwab (nawet wstążki jedwabne doskonale dochowane).

Czartor.

— Muza gór wielickich (1608).. ob. tom XXI str. 381.

Są tu wiersze kilku autorów o Wieliczce; najciekawszy polski nie podpisany (zapewne pisał go J. N.).

— Salis-Fodinae Wielicenses Per Poloniam Celebres, Sub Auspiciis & Regimine Magnifici Domini, D. Matthiae Wolczyński, Administratoris Salis Fodinarum Wielicen. & Bochnen. &c. &c. In lucem publicam datae... A Collegio Sandomirien. Societatis Iesv. Opera Auditoris Rhet. eiusdem Soc. Anno Salutis instauratae M.DC.LV. (1655). [Tu winieta; ornament linearny]. Cracoviae. In Officina Typographica, Viduae & Haeredum Francisci Caesarij, S. R. M. Typog. fol., k. tyt. i k. 9 nlb. (sygn. E₂).

Na odwr. k. tyt. dedykacja Wolczyńskiemu, podpisana: Auditores Rhetoricae S. J. Poemat pisaný heksametrami zaczyna się od przypomnienia pożaru kopalni z r. 1646, po czym idzie opis kopalni: alacritas operarum, instrumenta fossorum, antrum Wielicense, mores fossorum, rota equorum, tunicae, luminum usus, salinarum profun-

ditas, graphica salinarum descriptio, habitacula fossorum, causae incensionis (tu poetycka wizja gniewu Plutona), incendium horribile (z r. 1646), paraenesis ad fossores, vatis praesagia.

Poemat cały gładko napisany, ale ma cechę szkolną. Autorem jego był zapewne jeden z nauczycieli w studium krak. jezuitów. Maciejowski III 588 (mówi, że pisane na kształt wiersza Celtesa).

Czartor. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Pieśń nowa o skarbach pańskich y o Żupach Solnych Wielickich w których się na dole, to iest: w ziemnych lochach zapaliło Roku 1644, d. 16 Grudnia. w 4ce, k. 2.

Notatka mego ojca bez podania biblioteki.

— ob. Actum (1775) — Baccius — Berniard (opis w Roziera Journal de phisique 1780 i w Pam. Warsz. 1802) — Bertius (1600) — Bochnia — Borlach (1719, tractus 1760) — Carosi (1781—4; tu widok Wieliczki) — Celtes — Coxe (opis 1784) — Czacki Tad. (Poszukiwania 1788) — Czechowicz M. (1581) — Feyerabend K. (Wanderungen 1797) — Daniłowicz (O salinach) — Duńczewski St. (Kalendarz 1750) — Dyskurs o stanie żup (1738) — Dziennik handlowy (1788, Czacki) — Edict (1722) — Ephorinus (1543) — Gentz (1791) — German (1645; ob. niżej uwagę petitem) — Gładysz Mar. (Zuppae 1624) — Groth F. (1616) — Guettard (Memoires, Carte 1762) — Haidinger (Salzwerk 1785) — Hebener (1610) — Herrman (1583) — Instruktarz celny (1761) — Jaśkiewicz J. (1787) — Jutrzenka (1700) — Jonston (1701) — Klein D. (1759) — Kmita J. A. — Kobierski Jak. (Gwałt 1622) — Kopalnie — Kortyczeli (1788) — Kozycki And. (1643; tu o rządach Kazanowskiego) — Lettres à une morte (1755) — Loeaechius (Muza 1606) — Le Rouge (Representation, ob. Carosi 1770) — Mounsey J. (opis 1748) — Nilson (1766) — Obywatel (1770) — Projekt — Saliny — Salzswesen — Samboritanus (Elegiae 1564) — Schneeberger — Schober (Physik. Nachricht 1743) — Schroeter (De scriptio carmine 1553, 1565 oraz Iter salinarum w zbiorze Pistoriusza) — Siarczyński F. (Krótka wiadomość 1788;

tu hist. kopalń soli) — Sól (w tomie XXIX 28) — Solarski J. W. (1686) — Stobbeus (1749) — Vadianus (Wat) (Vielic. 1522) — Willich (De salinis 1543, 1645) — Zöllner (Briefe 1792) — Żupy.

Najstarsza ordynacja (Kaz. Wielk.) dla żup wielickich drukowana jest w zbiorze Łaskiego (1506), a stąd w późniejszych zbiorach statutów.

Przepisy konst. sejmowych, odnoszące się do miasta i mieszczan wielickich, zestawia Inwentarz Vol. Legum (1860) I str. 289. Zaś przepisy o żupach wielickich zestawia Inwentarz Vol. Legum I (1860) str. 458 (pod Sól) i str. 619 (Żupy).

Około r. 1790 zamieścił opis Wieliczki Zöllner w Berl. Magazin der Wiss. und Künste. — Kästner i Schöber zamieścili opis Wieliczki w Hamb. Magazin 1761 (jest to przekład artykułu angielskiego z Philosophical Transaction 1760, lipiec nr 61). Opis salin z r. 1521 ob. Korzeniowski Zapiski z ręk. (w Arch. do dziejów liter. XI 1910) str. 102.

Plany Wieliczki (roboty Hondiusa i innych opisuje Rastawiecki Mapografia 1846, str. 145—50. Tu omawia prace Germana tj. Hondiusa, Brożka, Le Rouge'a, Brühla, Guettarda, Nilsona z r. 1766). — Z tych najważniejszych są plany Wieliczki wedle rysunków M. Germana, szytechowane w r. 1645 przez Wilb. Hondiusa. Pracy tej dokonano na polecenie Adama Kazanowskiego. Bliżej o tym dziele mówi Rastawiecki Słownik rytmow. pol. str. 130.

Literaturę o historii Wieliczki podają: Finkel Bibl. hist. III str. 884 i str. 2019, oraz Finkel-Maleczyński I (1931) str. 28, nr 769—777. — Również w mogografii J. Krzyżanowskiego Wolność górnicza w Polsce (1935) jest podana literatura odnosząca się do dziejów kopalni (str. 58—60).

Wieliczki (z) Bartłomiej, dominikanin († 1599) ob. Bzowski (Tutelarissilesia 1608).

Miał pisywać kazania i inne prace teolog. — Kraszewski Okruszyny (1856) I 199. — Dziennik Wil. (1829) VIII 333.

Wieliczko Samuel, Lithuanus ob. Schosserus Chr. Teod. (1611).

Jego kronika (litopys) wyszła drukiem dopiero w r. 1848—55; ob. Bibl. IV 37. — Wieliczko korzystał z Twardowskiego, Tytłowskiego i Okolskiego. Obacz rozbiór latopisu przez Padalicę w Dzienniku Warsz. 1855 nr 153—162.

Finkel Bibl. hist. III nr 8949. — Jabłonowski Akad. kij. mohyl. (1900) str. 311.

WIELIŃSKI Marcin Ignacy. Lavrvs Minervae Zamoscensis, è Gentilitijs Il-

lvstrissimorum. Zamosciorvm Hastis, Emeritae. Secundae Laureae Candidatorū Fronti Prognata. Et Dvm In Alma Vniuersitate Zamoscensi, Annvente Il-
lvstrissimo & Reverendissimo Domino D. Stanislao Hiacynto in Święcice Święcicki Dei & Apostolicae Sedis Gratia Episcopo Chelmensi, Abbatiae Lubinensis Administratore, Almae Vniuersitatis Zamoscensis Cancellario. A Perillustri, Clarissimo, & Admodum Reuerendo Domino, D. M. Francisco Grabowicz. Artium & Philosophiae Doctore, Philosop: Ciuilis Ordin: Profess: Canonico Zamoscensi. Artium Liberalium & Philosophiae Doctores Solenni Ritv Crearentvr. Per Martinvm Ignatium Wielinski, S: T: A: Applausu gratulatorio, luci publicae Praesentata. Anno Promoti ad Humanitatem Dei 1694. die 20. Mensis Ianuarij. Zamoscii, Typis Vniuersitatis. Imprimebat Ioannes Rutowski. fol., k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwrocie herb Zamojskich i wierszyk z podpisem: Antonius Pajewski, subd. czern. — Dedyk. Tomaszowi, Michałowi i Marcinowi Zamojskim. Po czym wiersze na cześć Jana Kantego, Adriana Krobkiego, Stan. Niewieskiego, Seb. Leszczyńskiego, Fr. Grabowicza, Waw. Sikorskiego, M. Pawłowicza. — Sub ausp. Krobki.

Bandtkie Hist. dr. II 334. — Jocher 1969. Dzików — Ossol. — Zamoj.

Wieliz (Vielischa) ob. Zeitung (Warhaffe 1580).

Korzon Dzieje wojen III 455.

Wielkanoc ruska ob. Sakowicz (Dialog 1642).

Wielkanocny dzień ob. Skorecki Stanisław (Deklamacye 1591).

Wielkie zwierciadło ob. Major (Lesiowski 1633).

Wielkieluki ob. Batory Stef. (Edykt, Litterae 1581) — Lukum — Zeitung (Warhaf. 1580).

Korzon Dzieje wojen II 41.

Wielkiego Turka listy ob. Orzechowski St. — Starowolski S. (1628).

Wielkopiątkowy grób ob. Radliński J. (1730).

Wielkopolanina Odpowiedz Krotka, A Rzetelna Na Dzieło Cygan z Gandziarą W Roku 1792. w 4ce, k. 2 nlb.

Zaczyna się: A czyż już koniec świata? jak Ludzie gadają, że w tym wieku pułdłowski liczne się zjawiają, Czy Antychryst już blisko?...
Uderza ostro na Cygana za to, że napada na księży. Jest to szkaradny paszkwilek. Ty, Cyganie, bez czci i wiary, trzeba go obić batogiem za to, że świętokradzką rękę podniósł na kapłany. Gdy będzie schwycony, będzie razem i z książką cygańską spalony.

O „Cyganie z gandziarą“ ob. tom XIV 438. — Odpowiadał na to również Karol Surowiecki i inni. Obacz tom XXX str. 65. Czartor. — Uniw. Wileń.

Wielkopolanów (Do). Do Małopolanów. Do W. X. Litewskiego. Do Prusaków. Do Księstwa Ruskiego. w 4ce, kart 2.

Bez osobnego tytułu, po śmierci Sobieskiego. Wielkopolanom zarzuca się tu, że odrzucili Piasta. Zatem zapewne w r. 1698, po obiorze Augusta II.

Czartor. — Jagiell.

Wielkopska ob. Actum in castro Wschow. (1773) — Publikacya (1793).

Wielkopskie kościoły ob. Węgierski Wojciech (Strena votiva).

WIELKOWICZ Adam Michał, prof. Akad. Zam. Sacra dogmata Theologiae Moralis de actibus humanis... proposita... a Hyacintho Casimiro Michałowski (1669)... ob. Michałowski Hiacynt (w t. XXII 338).

Autorem zawartych tu tez był niewątpliwie profesor, a nie uczeń. Tezy te starają się w sposób kazuistyczny podać rozwiązanie przypadków spornych etycznie-prawnych, np.: 1) Jeżeli Piotr wypuścił strzałę w zamiarze zabicia Pawła, ale nim strzała ta ugodziła w Pawła, żałował tego postępkę, to Piotr, chociażby od tej strzały Paweł poległ, zabójstwa nie popełnił. — 2) Gdyby Piotr służącemu swojemu zalecił zabicie Pawła, ale po odejściu jego, gdyby zamiar odmienił i żałował, lecz przeszkodził zabójstwu nie mógł, wtenczas Piotr, choćby Paweł przez służącego był zabity, powinien być wolny od zaruntu zabójstwa. — 3) Po śmiertelnym zranieniu Pawła Piotr żałuje, jednak Paweł umiera; wówczas Piotrowi zabójstwa przypisać nie można. — 4) Piotr dobrowolnie i umyślnie upija się, aby zabił Pawła; w istocie będąc pijanym zabija go, jednak nie grzeszy zabójstwem.

Inne przypadki: 1) Gdy dziewczyna ma być gwałcona, a nie opiera się, a przynajmniej nie krzyczy, grzeszy śmiertelnie. — 2) Tyran grozi śmiercią Piotrowi, jeżeli nie będzie spółkował z kobietą wskazaną. Piotr, o ile rozkaz wypełni, grzeszy śmier-

telnie. — 3) Jeżeli oddanie pieniędzy przyrzekam rozbójnikowi, żebym nie był od niego zabitym, zadosyć uczynić przysiędze powinienem, choć ustała obawa śmierci. Zamoj.

— Mensa Aeternae Sapientiae Verbi Dei Magna Paschae Coenâ Ab Ipso Conviva Deo Instructa, Venerabili Capitvlo Zamoscensi Post ferias Paschales auspaticissimé congregato Per Adamvm Michaelcm Wielkowicz Secvnda Lavreae In Artibus & Philosophia Candidatvm Proposita. Zamoscl In Officina Academica 1666. die Coenae Domini 22. April. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Dedyk. Andreae Kłopotcki totique capitulo. Rzecz bez ważniejszej treści.

Czartor. — Ossol.

— Theses logicae inconcusso Clypeo Illustr. Domini in Złoczów et Zolkiew Joan. Sobieski Supremi Regni Marschalei et Generalis Exercituum Ducis, Jaworovien. Stryien. Calussien. etc. Praefecti in arena disputationis publica defensae a nobili et generoso Adamo Wład. Jaruntowski Philosoph. et Eloquent. in Acad. Zamosc. auditore, ad fausta aestivae commutationis initia productae, Praesidente Excellentissimo, Illustri, et admodum Rndo Dnō M. Adamo Michaele Wielkowicz Philosophiae doctore ejusdemq. nuper nunc Theologiae moralis Ord. professore Canonico Zamoscensi Generalis studii in alma Universitate Decano. Anno salutis MDCLXVIII. mensis Iunii die... Zamoscii typis academicis (1668). fol. k. 9 nlb.

Na odwrotnej str. herb Sobieskich, który podtrzymują dwie w całkowitej postawie symboliczne osoby, pod nim czterowiersz łaciński podpisał: Alexander Dux in Czertwiernia, Castellanos Miscen. Dedykację prozą do Jana Sobieskiego marsz. w. kor. podpisał: Adam Władysław Jaruntowski defensor tez. Dalej następuje wiersz alkaiczny na cześć Sobieskiego przez Kazimierza Bazylego Rudowicza Stud. Akad. Zam. Na końcu berła Akad. i pozwolenie druku Bazylego Rudowicza rektora. — Konkluzji jest 21 z wnioskami perypateycznymi.

Ob. Jaruntowski (w t. XVIII 495).

Uniw. Kijow. — Zamoj.

— ob. Abrek Andrzej (Flores 1666) — Budziński Jan (1666) — Fuzo-

wiecz Mateusz Jan (Metaphisica 1667) — Subikowski Jan (Theoremata 1666).

Wieloborski Józef ob. Rostkowski Makary (1731).

WIELOGŁOWSKI Hieronim Kazim., biskup sufr. przemyski. Processus denunciacionis jurisdictionem administratorialem, ac simul pro suffragio animae Illmi Mich. Wodzicki episc. prem. 1764. folio. Dzików.

— Processus ad Decanos et Clerum. Datow. Przemysł 27 Jan. 1764. fol. plakatowe.

Arch. diec. przem. — Dzików.

WIELOGŁOWSKI Józef. Głos JW. Jegomości Pana... starosty olszańskiego posła z wdztwa Krakowskiego na sessyi seymowey dn. 12. stycznia 1789 miany. Warszawa, w druk. nadw. (1789). fol., 1 karta. Czartor. — Raczyń.

WIELOGŁOWSKI Stefan. Punkta Do Relacyi W. J. Mści Pána Stefana ná Wielogłowách Wielogłowskiego Cześnika Ráwskiego, Márszałká. W. J. Mści Pána Stefana Alexandra ná Ráciborsku Morstina, z Powiátow Krákovskiego, Szezerzyckiego y Proszowskiego, W. J. Mści Pána Franciszka Bystrzanowskiego, Podwoiewodzego Lelowskiego, W. J. Mści Pána Iozefa ná Zákliczynie Iordana, Sędziego Grodzkiego, Sąddeckiego, W. J. Mści Pána Kaspra z Rzepliná Woiakowskiego, Stolniká Przemyskiego, do tegoż J. Mści Pána Márszałká zá Assessorow przydanych. [Na końcu:] Datum w Krakowie u OO: Franciszkanow dnia 7. Lipca Roku Pańskiego 1727. fol., k. 6 nb.

Jest to zdanie rachunków przedłożone na sejmiku relationis województwa krakowsk. Opisuje trudności, jakie miał w pracy gospodarskiej. Nie mógł dopytać się wielu poborów. Opisuje skargi na gwałtowne i niesłuszne egzakcje Szeroko o skargach miasta Krakowa przeciwko poborcy Gutowskiemu. Uciemienienia browarów i szynków krakowskich z Kazimierza, Kleparza. Ciekawy to obraz nadużyć ówczesnych organów fiskalnych! Wielogłowski starał się wysłuchać skargi, wykrył nadużycia egzaktorów i złożyć rachunki z sum, jakie tytułem podatków na cele sejmikom zastrzeżone pobrano. Kończy wspominając tumulty i hałasy, jakie przeskadzały zdawaniu przezeń sprawy „przez wszelkiej

rewerencji poświęcanego miejsca“ (kościół franciszkanów).

Finkel-Maleczyński² Bibl. nr 5936.

Ossol.

Wielogórski Jan, coll minor ob. Biblia Leopolicy (1577) — Carpentarius (Descriptionis 1576) — Górski Jakub (1575).

Juszyński II 317. — Muczkowski Statuta 209. — Barycz Hist. U. J. (1935) str. 539.

WIELOGÓRSKI Wojciech, student Akad. Krak. Błogosławienstwo Zacnemu Potomstwu, Wielmożnego a Mściwego Pána. P. Iana Zebrzydowskiego z Zebrzydowie, Woiewódzicá Krakowskiego, Stárosty Láncorońskiego. Z przy dániem ćwiczenia rozmaitey młodzi. [Tu ozdobnik]. Przez Woyciecha Wielogorskiego Przesławney Akadémiey Krákovskiej Studentá. W Krakowie, u Dzieńdzicow Jákuhá Sybeneycherá Roku Pańskiego, 1614. w 4ce, k. tyt. i k. 4 nb.

Na odwr. herb Zebrzydowskich i 6-wiersz. Po czym przypis: Zdrowia dobrego przy pomyślnych pociechach... mieć wernie życie... Roku P. 1614.

Zawiera 4 wiersze: Błogosławienstwo potomstwu. — O jednym rodzonym staroście z dwiema siostrami. — Nauka y ćwiczenie rozmaitey młodzi. — Na majetność tegoż pana. — Wreszcie: Do czytelnika.

Najciekawszy jest wiersz: Nauka y ćwiczenie młodzi, bo podaje pewne zasady edukacji panicza wielkiego rodu: strzeżcie się gnunności, poważajcie rodziców, kochajcie się w naukach, czytajcie żywoty świętych, bądźcie posłuszni spowiednikowi, postem i twardym łóżem stracajcie złe chęci, nie chlubcie się szlachecką krwią itp.

Czartor. — Krasin. — Ossol.

— Kleynot Fortuny Polskiej. [Tu ozdobnik]. Przez Woyciecha Wielogvrskiego Wydány. S. K. A. Z. [Tu wignetka: ornament linearny]. W Krakowie, W Drukárni Mikołájá Lobá. Roku Pańskiego 1611. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nb.

Litery S. K. A. Z. mogłyby oznaczać: Stud. Krak. Akad., ale Z. w takim razie się nie tłumaczy.

Na odwrocie karty tyt. herb P. Tylickiego z wierszykiem. Po czym dedykacja temuż z datą 23 maja 1611, podpisana znowu Woyciech Wielogurski S. K. A. Z. W niej mówi, że Tylicki doczekał się nowego Jeruzalema, do którego zwoływa zacny Pan cne Polaki (Zebrzydowski).

Wiersz „Fortuna Polska“ opisuje piękno okolic Krakowa. Panowała tu długo cześć bałwanów za Krakusa i Wendy. Tam teraz Mikołaj Zebrydowski założył Kalwarię, która i w Polsce, i w innych krajach słynąć będzie: „Jest góra wielka, leży blisko Lanckorony, ku Węgrom jadąc... Półki ognisty Febus jest na jasnym niebie, Dotąd sarmackie plemie nie przestanie ciebie Nawiedzać“... Szczegółów o budowie Kalwarii nie podaje.

Kończy wiersz: Zawstydzenie Haeretyków, z obrazów sztychów..., kończący się: „O Kalwarya pobudź heretyki, Przywiedź do owczarni, niech nie giną marnie“.

Na ost. str. drzeworyt przedstawiający ukoronowanie M. Bożej (przez Boga Ojca i Chrystusa, nad nią gołąb).

Badecki Lit. mieszcz. str. 511.

Uniw. Lubel. (Mosz.).

— Klejnot wielce pocieszny Koronie Polskiej, Przez Woyciecha Wielogorskiego. Drukowano Roku 1612. w 4ce, k. 6 nlb.

Na karcie 2: Klejnot wielce pocieszny Koronie polskiej ze trzech królewiczów Synów Najjaśniejszego Pana Zygmunta III Króla Polskiego i Najiaś. Pani Konstancy Królowy Polskiej. — Zawiera pochwały dla całej rodziny królewskiej wierszem.

Egzemplarz nie udało się w r. 1937 odzyskać.

Uniw. Warsz.

— Sen albo dyalog żalowny rozmowy Dusze z ciałem. Teraz nowo wydany. Na zbudowanie y poprawę każdego człowieka grzesznego. Lata Bożego 1616. w 4ce, ark. 2.

Żalński Bibl. 89. — Sierackiński Obraz II 305. — Maciejowski Piśm. III 577. — Encykl. Org. XXVI 928.

Wielohorski ob. Wielhorski.

Wielopolscy ob. Jabłonowski J. A. (genealogia 1748) — Konarski Stanisław (1741) — Luder (Elogia 1738) — Michałowski Józef (Żal powszechny) — Ossoliński Stanisł. — Sierakowski Wacł. (Majus 1720) — Wieruszowski Kaz. (Europa 1725; tu ich geneal.).

(**Wielopolska Angela Febronia**). Threnodia żałobna, na śmierć Jaśnie Oświeconey Xiężny Jey Mćiei Paniey Angely Febroniey, z Bărăzã, Xiężny na Porycku, Wielopolskiej, Stolnikowy Koronney, Bieckiey, Bochenskiey, etc. Starościny. Przy oddaniu ostatczney zmarłemu ciału usługi w Kościele Oycow Reformatow Konwentu Bieckiego y przy

gromádney Przezacnych Gości Assistenecyey, na wysławienie cnót iey, nieśmiertelney pamięci godnych y na oświadczenie powinney kondolencyey, od szlachetnie vrodzoney młodzi, Collegij Hierosolymitani, przesławney akademiey krák. wiekom potomnym podána R. P. 1663. Dnia 17. wrześniã. W Krakowie w Drukarni wdowy y dziedzicow Frãnc: Cezarego, I. K. M. typogr. fol., k. 14 nlb.

Na odw. str. herb Wielopolskich, pod nim 8-wiersz. Ded. Janowi Wielopolskiemu, mężowi zmarłej — Wierszem.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— ob. Treter Andrzej (Vera effigies 1663) — Wolski Franciszek (Podkova 1663).

Wielopolska Anna ob. Cosmider Jakub (1621) — Golański Ioannes (1621) — Jan od Krzyża.

(**Wielopolska Anna z Lubomirskich**).

Ostatni Gwałt Polszcze y Zguba Zamieszania y dalszey Oppressyey stopnie Porwanie czy Wzięcie Jw. Jm Paniey N. z Lubomirskich Wielopolskiej Woiewodziney Krakowskiej w Bilsku przez Sasaw (sic) Tudziesz niektorę z tąd konsyderacye 1734. fol., k. 2 nlb.

Wielopolska była zwolenniczką Stan. Leszczyńskiego, inspirowała sentymata, była pełna wszędzie dla swych cnót kredytu, była polską Deborah, a mogła stać się Judytą. Wszystkie polskie damy wezdrzną się i wzruszą na jej porwanie. Przytacza inne gwałty saskie i moskiewskie dokonane w tymże czasie w Polsce i Litwie, i wzywa do obrony. — W druku pełno błędów (brak czcionki ż). Zapewne druk w jakiejś obcej drukarni (może w Gdańsku?).

Ossol.

— Kondolencya przy depozycyi Sercã Iasnie Oświeconey Xiężny Iey Mćiei z Lubomirskich Wielopolskiej Woiewodziny Krakowskiej w kościele Nayprzewielebniejszych w Bogu Ich Mćieow Panien Wizytek ex tempore miãna przez Xiędza Rektora Krakowskiego Scholarum Piarum. Dnia 28 wrześniã Roku Pańskiego 1739. w 4ce, kart 4.

Ossol. — Uniw. Lwow.

— ob. Dziewulski Marceli (Syn przystajacy 1725) — Eugeni od S. Mateusza (Protekeya od tronu 1736) —

Sieklucki (Ćwiczenia 1718) — Szczaniecki Stefan (Kazanie 1718).

Wielopolska Elżbieta z Mniszchów, starościna krakowska ob. Kola Dymitr (1725) — Tworkowski Rajm. (Sarmacka heroina 1740).

Wielopolska Elżbieta z Bielińskich ob. Elberger M. (Przymierze).

Wielopolska Franciszka ob. Szczaniecki Stefan (Kazanie 1718).

WIELOPOLSKA J. Katechizm czyli Nauka Chrześcijańska wszystkie tajemnice Wiary, prawdy kościoła katolickiego, jego przepisy moralne i Obrzędy święte gruntownie, iaśnie i dokładnie tłumaczająca, dla wygody kapłanów nauczających i pożytku prawowiernych tak dzieci iako i dorosłych z Francuzkiego przełożona w Krakowie 1785. W drukarni Szkoły głównej koronnej. w 8ce, str. 484.

Dedykacja matce z książąt Sułkowskich Wielopolskiej.

Wielopolska Joanna ob. Legucki Jan (1723).

Wielopolska Joanna z Bielińskich ob. Łańcucki Wine. (Mowa 1798) — Wielopolski Józef (Stances) — Woroniez (Mowy).

Wielopolska Katarzyna z Potoka ob. Wielopolski Jan (Termin 1688).

Wielopolska Konstancja Krystyna, generałowa małopolska ob. Arteński R. (1685) — Biezanowski St. (Pegassus 1665) — Hugo H. (1673) — Łacki Aleks. (Pobożne pragnienia 1673) — Łużeński Stan. (1685) — Officium albo godzinki (1673) — Ogiński Marcejan (1685) — Portae (1685) — Rożycki Lud. (1675) — Treter Mat. (Novus Archimedes 1665).

Wielopolska Konstancja ob. Sałszewicz Waw. (Compendium 1746)

(Wielopolska d'Arquian Maria). Przywilej Na Cnotę, Sławę y Honor, Starożytnego Domu Jasnje Wielmożney Jey-Mosci Pani Maryey D'Arquian Wielopolskiej Kancelerzyney Wielkiej Koronney Babki y Edukatorki Jasnje Wielmożnego Jego Mosci Pana Starosty Mielnickiego. Zadney od zawistnych Fatow Kassacyi niepodlegaiący,

Niebieskiej Kancellaryi Wiecznotrwałym Dyamentem, Oraz okragłej Wieczności Drogim Sygnetem Pieczętowany Roku Od ktorego Narod ludzki Przywilej otrzymał Na Krolestwo Niebieskie 1730. fol., k. tyt. i k. 4 nb. (sygn. H—K).

Na odw. str. tytułu herbowny klejnot (trzy jelenie) i 16 wierszyków na ten herb. — Wierszyki te zajmują następujące po k. tyt. trzy strony, po czym idzie Ode (na 5 stronach). Jest to wiersz polski, zaczynający się: Narusza pieczęć, wpoł szarpie Membrany... Pełen przesadnych i szumných pochwał. Zwie ją ósmym cudem.

Wielopolska Maria (siostra Marii Kazim. Sobieskiej) była żoną Jana Wielopolskiego, kanclerza.

Jak wynika z sygn. H—K jest to część jagiegoś innego panegiryku.

Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— ob. Wielopolski Jan (Augusta 1678).

Wielopolska Marianna z Jabłonowskich ob. Hatyski ks. Wojciech (1763) — Rozworski Łuk. (1754).

Wielopolska Teresa ob. Sapięha Michał (Korona 1700) — Wiązkiewicz Paulin S. P. (Dziewosłab 1700, Korona 1700).

Wielopolska Zofia z Kochanowskich († 1650) ob. Wieszczycki Adr. (Archeotyp 1650).

WIELOPOLSKI Aleksander (I). Epicedium na pogrzeb Wielmożney Panniey, P. Zophiey Z Dabrowice Gostomskiej, Starosciny Waleckiey. &c. &c. ktora Roku Pán. 1598. dnia 10. Mieściącá Listopadá duchá swego P. Bogu szezeliwie oddała. [Tu ozdobnik]. Od Alexan. Wielopolskiego z Klinowá napisáne. [Tytuł w podwójnych liniach]. w 4ce, k. tyt. i k 7 nb.

Na odw. k. tyt. herb Gostomskiej i 10 wierszy polskich. Po czym idzie: Przemowa. (Tu powiada: Niedawnom w Helikonie wdzięczną Phebusowi, Na ołtarzu położył ofiarę..)

Zawiera Epicedium (wierszem 13-zgłosk.) oraz 3 treny. W epicedium opisuje chwilę zgonu (przed samą śmiercią kazała się pannom złożyć na ziemię), wychwała zmarłą i pociesza małżonka. — Treny napisane zgrabnym wierszem, ale pełno kluszczych reminiscencji (Talis, Parki, Persefona, Nimfy itp.)

Ossol

— Theosyncretvs. Sive Consilium Deorum de Illustrissimo ac Reueren-

dissimo Principe Domino D. Georgio Cardinali Radivil. Cracoviens. Episcopo. Duce in Olica & Niesuiesz. &c. &c. habitum, & carmine conscriptum. ab Alexandro Wielopolski. [Na końcu:] Cracoviae, Impressum In Officina Nicolai Scharffenberger, Anno Domini. 1599. w 4ce, k. tyt. i k. 7 nlb.

Na odwr. k. tyt. herb: Aquila Radivilaeae z sześciowerszem.

Po czym trzy anagramaty na cześć J. Radziwiłła, z tych jeden po grecku. — Dalej idą wiersze pt. Theosyncletus, Mercurius, Genius, Pudor, Divinus Amor — co wszystko razem tworzy jeden alegoryczny poemat na cześć Radziwiłła. Kończy się okrzykiem bogów: Vivat Radivilus. Talibus exactis consurgit Jupiter altus.

Czartor. — Ossol.

Wielopolski Aleksander (II) ob. Michałowski I. P. (Kalendarz 1718) — Słowicki Łukasz (Panegyrz 1705) — Waleszyński Marcin (Eques honor 1712).

(Wielopolski Franciszek) (I) wojew. krak. Trabeatus Heroum, Virtutum, et Honorum Exercitus ex Wielopolsciano Starzokoń velut ex equo Trojano In tutelam et ornamentum Patriae triumphali Ordine procedens In uno purpurato Equite Illustrissimo Excellentissimo Domino D. Francisco comite in Zywiec et Pieskowa Skala Wielopolski Palatino Siradiensi, Generali Minoris Poloniae, Cracoviensi, Lanckoronensi, Premykoviensi, Zarnowecensi etc. etc. Capitaneus velut in Compendio Meritorum et Honorū in Solenni Sui Palatinatus ingressu. Communi totius Poloniae applausu et Oratoria Panegyri a devinctissimo gratiis Illustrissimi Nominis Collegio Petricoviensi Societatis Jesu Adoratus Anno Militantis in terra Dei Exercituum 1720. Calissii Typis Collegii Societatis Jesu. fol., k. 19.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Pergama palatini honoris in triumphalibus Siradiae portis post tot meritissimae activitatis decennia Wielopolsciano Equo expugnata illustrissimo domino D. Francisco comiti in Zywiec & Pieskowa Skala Wielopolski Palatino Siradiensi, Cracoviensi, Lanckoronensi capitaneus, Minoris Poloniae

generali, in auspiciatissimo palatini culminis ascensu adaptata. Assistente triumphali pompae officiosa collegii Petricoviensis Scholarum Piarum submissione. Anno 1720. Typis Clari-Montis Częstochoviensis. fol., 16 k. nlb. Czartor.

— Triumphus meritorum gentilitio palatinatus Cracoviensis vexillo et victrici Myszkoviano Soleae arcu adornatus, avitis Gonzagarum aquilis et patrio Starzokonianae domus equo ad palatinae Capitolium gloriae, cum Ilmo et Excellmo DD. Francisco Comite in Zywiec et Pieskowa Skala de Wielopolsceis Marchione in Mirow Gonzaga Myszkowski Palatinus Cracoviensis, Lanckoronensis etc. Capitaneus comitante omnium plausu invectus a minimo Soc. J. Collegio Cracoviensi pro magnis beneficiis obligatissimo, votis et elogiis coronatus Anno D. 1728. Cracoviae typis Matyaszkievicz (1728). fol., 16 k. nlb.

Czartor.

— Inter Illustrem et Magn. Franciscum Gonzaga Marchionem de Wielopolskie in Mirow ordinatum Myszkowski, Palatinum Crac. et Illustres Magnificos Jordany palatinos Braclawienses conjuges ac alios Decretum. Lublini, A. D. 1729. fol., k. 13.

Dotyczy przyznania ordynacji, ob. tom XXII, 669.

Bibl. w Suchej — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Tow. Kop.

— ob. Gonzaga Alojzy (1727) — Gostkowski Jan (Redivivus honor. 1688) — Kurdwanowski Jan (Kazanie na ślub z Anną Lubomirską) — Łużeński St. (Cursus sonipedis 1688) — Ordinatio (w tomie XXII, 668; tu o przejściu ord. Myszk. do Wielopolskich) — Russocki Stan. (Praecursor 1724) — Szczaniecki Stefan (Kazanie 1718) — Szurowski Stanisław (Parnasus 1688).

(Wielopolski Franciszek) (II) podkomorzy († 1809). Illustrissimo et excellentissimo Domino domino Francisco de Wielopolsceis Gonzaga Myszkowski Sacri Romani Imperii comiti marchioni Pinczoviensi de auspiciatissimo connubio cum illustrissima Elisabeth Bielińska

palatini Culmensis filia Gratulatio facta a collegio Cracoviensi S. S. Patri et Pauli apostolorum nomine totius provinciae Maioris Poloniae Soc. Jesu. (1761). w 4ce, k. nb. 15.

Część druga po polsku.

Dożywotniey przyiaźni ślubem stwierdzoney powinszowanie JW. Ichmciom Państwu Elżbiecie z Bielińskich i Franciszkowi z Wielopolskich hrabiom na Żywcu i Pieskowej Skale Gonzagom Margrabiom Pińczowskim Myszkowskim podkomorzym Jego Król. Mości przy pożądanym w Woiewództwo Krakowskie przynosinach od obowiązane pańskim imionom Kollegium Krakowskiego SS. Piotra y Pawła Apostołów imieniem całej wielkopolskiej prowincyi Soc. Jesu złożone. w 4ce, 1 k. nl. i 32 str.

Franciszek był synem Karola chorążego i generała małopolskiego, Elżbieta była córką wojewody chełmińskiego. — O tym Żychliński Złota Księga IX 198.

Bawor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow. — Uniw. Warsz.

— ob. Elberger (Przymierze 1761) — Straszewski Ant. (1742).

Konopczyński Konf. barska 1936.

(Wielopolski Hieronim). Gratulatio Supremorum Fascium in Tribunali militari Regni Illustrissimo & Excellentissimo Domino D. Hieronymo in Pieskowa Skala Comiti Wielopolski Praefecto Zarnowerensi Supremo Tribunali Regni Radomiensis Mareschaleo Nominem totius Scholarum Piarum Poloniae Provinciae A Theologico Varsaviensi Collegio Cum Expositis Conclusionibus. DD. Anno 1741. Calendis Junii. Varsaviae Typis S. R. M & Reip Schol. Piarum. fol., k. tyt. i k. 11 nb.

Na odwr. herb. Po czym Oratio (z genealogią) i Conclusiones theol. ad mentem Divi Thomae. Na końcu: Disputabuntur... Radomiae... praeside Placido a Sancto Joseph theol. spec. professore S. P.

Kraśniń. — Ossol.

— ob. Gutkowski J. (Illustr. 1727) — Ługowski M. (1723) — Musantius Jan (1724) — Ożga Aleksy (Epitalamicon 1741) — Wysocki Samuel (Honor 1741).

Wielopolski Jan, star. biecki ob. Jurkowiecki W. (Carmen 1610) — Ostrogski Janusz (1619).

WIELOPOLSKI Jan (II), kanclerz koronny († 1687). A letter from the lord chancellor of Poland to general Teckley. London, 1684. fol., k. 1.

Jest to list do Tekelego.

Bibl. Bodlejań.

(Wielopolski Jan). Bericht, welcher Gestalt der Graf Wielopolski Grosskanzler Extraord. Ambass. von Polen, von dem Könige in Frankreich zu Fontaineblau 19 Oct. 1685 empfangen worden. w 4ce.

Jego mowa do Ludwika XIV wypowiedziana imieniem Sobieskiego jest w Lüniga Orationes III 21.

— Augusta principum regumque sanguinis majestas et amor connubialis ad thronum Gratiae, invictissimi Joannis III, Poloniar. regis, sacro tori faedere conciliata, inter nuptialem pompam Illustriss. domino Joanni Wielopolski, Procancellario regni, et Celsiss. Dominae Mariannae marchionissae D. Arquian, reginalis majestatis sorori, adplausum exhibita a Perillustri et Nobili Juventute collegii Leopoliensis Soc. Jesu. 1678. fol. Uniw. Kijow.

— ob. Bachowski Fel. (Maż 1652) — Biezanowski St. (Pegasus 1665, Vinculum 1678) — Cichowski M. (Credo arjan 1649) — Danejkowicz-Ostrowski (Suada; tu mowa przy oddaniu pieczęci) — Elmi Józef (Copia di lettera polacca 1673) — Epiktet (Maż 1652) — Graniewski M. (Concl. 1667) — Krauzowski (Quaestio 1683) — Kwiatkiewicz Jan (Gemma annuli 1678) — Ładowski Maciej Marejan (Konstytucye 1683) — Lubomirski Stan. Heraki. (1679) — Potocki Paweł (Saeculum 1702) — Rościszewski (Łza krwawa 1664) — Różycki L. (Rzeka 1675) — Rychłowski Fr. (1663) — Sobieski Jan (S. R. M. Responsum 1680; to jego mowa?) — Stalicki Walenty (Felix auspicium 1646) — Threnodia żalosa (1663) — Treter Andrzej (Vera effigies 1663) — Treter Kaz. Maciej (Novus Archimedes 1665) — Ujejski Antonius

(Opera posthuma 1662) — Wieszczycki Adrian (Archetyp 1650) — Wiszowaty And. (colloquium charitativum 1679) — Wolski Franciszek (Podkowa 1663) — Woźniowski And. (Insignia honorum 1666).

Kluczycy Pisma do spraw Sobiesk. tom I str. 469 ogłasza „List szlachcica polskiego po sejmie“ (1669 r.), który jemu przypisuje. — Ob. Korzon Dola i nied. II 343. Tak samo „Exorbitancje“ I. c. str. 983.

Jego „ordynacje“ sądów zadw. kor. z r. 1683 przedrukowano w „Inwentarzu praw, statutów, konst.“ z r. 1782 str. 630 (ob. pod Waga Teod.).

O dyspacie w Rożnowie odbytej w r. 1660 na jego zaproszenie między arianami (Wiszowaty) a katolikami (Cichowski, Rychnowski) ob. pod Węgierski And. (Slavonia 1679), gdzie ogłoszono protokół dysputy. — Porównaj o tym: Sprawozdanie z poszuk. na Węgrzech 1919 str. 228 i 263.

Finkel Bibl. hist. III, 1890. — Piwarski Między Francją a Niemcami 1933 (pas sim). — Przybóś Konfed. gołabska 1936

WIEŁOPOLSKI Jan (III), wojewoda sandom. († 1773). Votum na Senatus Consilium pro Die 25. 8bris 1762 di determinowane przez J. W. Męi Pana Wielopolskiego Woiewodę Sandomierskiego. folio, 1 k.

O zerwaniu sejmu. O zuchwałości w dobyciu oręża w Izbie Poselskiej. O bicu monety. Akad. — Krasin. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

(Wielopolski Jan). Geminum suffragium utrumq. maximum ad Palatinam purpuram in regno Poloniae consequendam, nempe merita heroica Ioannis Wielopolski Palat. Sandom. in ingressu ad trabeatam dignitatem a Coll. Sand. S. I. orbi universo in lucem datum. folio, k. 33.

— ob. Badurski And. (1766) — Biegaczewicz Alb. (Auspicia 1752) — Hatyski W. (Klejnot 1763) — Instruktarz (cła sandom. 1753) — Konarski St. (Desimulatione, De emendandis, Ode, O skutecznym rad sposobie) — Ługowski M. (1723) — Potocki Józef (1751) — Radoszewski Wojc. (Całość 1752) — Rollin (1743) — Rozmowa (1741) — Rozworski Ł. (Meta 1754) — Sołtyk Kaj. (Proces 1774) — Węgrzynowicz Józef (1731) — Wielopolski

Karol (Konarski, Mignoni, Lettres a une morte) — Wisniewski Ant. — Mignoni — Goetz (Otium 1755).

Jego dwie mowy (przy zagajeniu Sejmu grodz. oraz przy oddawaniu laski Ogińskiego) są w Swadzie pol. Ostrow. Danejk. 1745 f. I 404—5.

Jabłonowski Mus. pol. str. 272 przyznaje mu kilka prac, a mianowicie: 1) Matrona Efezka. — 2) Tłumaczenia różnych napisów i ucinków. — 3) Synopsis Cathedistica sub nomine Anonymi. — 4) Hymny i dziełka teologiczne tłumaczone na język polski.

Zaś Żaluzki Bibl. 90 pisze: Joannes Wielopolski, Caroli frater nati minor palat. Sandom. plura haud invita Minerva scripsit, seu proprio Marte, seu ex scriptoribus exteris translata.

Janocki Polon. lit. 82. — Janocki Lexic. I 169—70. — Juszyński II 318. — Finkel III str. 1890.

(Wielopolski Jan Józef). Vindex Patriae suae ab Amuratis secundi tyrannide duodecem proelijs semper cum victoria exactis Georgius Castriotus Albaniae Rex Scenicis representationibus Productus. & Perillustri ac Magnifico Domino D. Ioanni Iosepho Wielopolski Capitaneo Dolinensi, Neoforēsi &c. Cancellaridae Regni a Regio Vladislai IV. Varsaviensi Scholarum Piarum Collegio per Illustrem et Magnificam Rhetoricam Iuventutem Dedicatus. Anno vindicatae salutis humanae 1699. Varsaviae, Typis Collegij Scholarum Piarum 1699. fol., str. nlb. 8.

Tekst francuski. Muz. Nar. (Wolański).

(Wielopolski Jan Ludwik), cześnik kor. Termin śmiertelny gonitwy herbownego konia przy okropnym grobowcu J. W. J. Męi Pana P. Iana Ludwika, Hrabie ná Pieskowej Skále, Wielopolskiego Cześnika Koronnego, Generała Małopolskiego, Starosty Krakowskiego od zavisney śmierci zamierzony, a ná kondolencę J. W. J. Męi Pani P. Katarzyny z Potoka Wielopolskiej, Cześnikowej Koronney, Generałowey Małopolskiej, Starościney Krakowskiej po zabrąney przyjaźni oplakany od zyczliwego zawsze J. W. Ich M. M. Domom Soc. Jesu Koleium Krakowskiego, Świętych Apostołów Piotra y Pawła. W Krakowie, w dru-

karni Woyciecha Goreckiego, I. K. M. Typ. R. P. 1688. fol., ark. E₂.

Na odwr. str. tyt. herb Stary koń, pod nim wiersz. Na ark. A. herb Pilawa, pod nim wiersz. Dalej dedyk. żonie zmarłego.

Jagiell. — Ossol. — Univ. Warsz.

Wielopolski Ignacy ob. Dobrakovski S. K. (Hymettus 1745) — Gorski F. (1780) — Salomon Seb. (Christus 1749).

Wielopolski Józef ob. Haydecki Franc. (Hymeneo dies 1765) — Szybalski Józef (Dissertatio 1765).

Wielopolski Józef Jan, syn cześnika ob. Matyszko Tom. (Perseus 1747).

(**Wielopolski Józef Jan Nepom.**) Stances à l'amour pur (sic) le mariage du citoyen Wilopolski (sic) et de la citoyenne Bielińska (Warszawa, 1795?). w 8ce, k. 2.

Podpis: par un Nonagenaire indigène de Pologne et dévoué à la nation depuis 40 ans.

Będzie to na ślub Józefa Jana Nepom. Wielopolskiego, który roku 1795 poślubił Joannę Bielińską.

Zychliński Księga T. IX s. 199.

WIELOPOLSKI Karol, koniuszy kor. († w grudniu 1773). Epitaphia przez JW. Imci Pana z Wielopolskich Margrabię Myszkowskię Koniuszowego W. Kor., Krakowskiego Starostę napisane i na marmurowym w Kościele WW. OO. Reformatów Zamoyskich kosztownie wystawionym grobowcu złotem wyryte. fol., k. 1 nlb.

Jeden z tych epitafiów dla Konst. z Tarłów Mniszchowej, drugi dla Józefa Mniszcha. Załuski Bibl. 89 pisze o nim: Scripsit et alia plura, metro vulgari luce dignissima, praesertim e Galica lingua translata.

Tłumaczył mianowicie Horacego i Propertiusza. Przekłady te były w bibliotece margrabatwa Pińczowskiego, jak twierdzi Juszyński II 318: „ale ta biblioteka z kilku tysięcy rzadkich ksiąg złożona, zginęła w rewolucji krajowej 1794 roku“.

(**Wielopolski Karol**). Majestas & Honor Illustrissimi Excellentissimi Domini D. Caroli Gonzagae Comitissae in Zywiec & Pieskowa Skala de Wielopolscis Marchionis in Mirow & Pinchów Myszkowski, Supremi Stabuli Regni Praefecti, Generalis Minoris Poloniae Cracoviensis Capitanei, Genere, Meritis, & Imperio Maximi. In primo

sui Capitolii ingressu Votis omnium & panegyrico cultu à Devinctissimo Munificentissimis Nominibus Collegio Cracoviensi Societatis Jesv. Adorata. Anno Magni in Terras ingressus Dei, 1732. [Tu linia]. Cracoviae. Typis Jacobi Mátyszkiwicz, S. R. M. Celsissimi Illustrissimi & Reverendissimi Episcopi Cracoviensis, Ducis Severiae, Ordinarii Typographi. (1772). fol., k. tyt. i k. 19 nlb.

Na odwr. k. tyt. ozdobny miedzioryt herbu z armaturą i wiersze. — Po czym dedykacja i od k. A panegyryk z pochwałami rodu Wielopolskich. W nim dużo szczegółów o życiu Karola Wiel. (o podróżach za granicę, o pobycie w Lovanium).

Jagiell. — Krasin. — Ossol.

— Wesele Stanow Wszystkich Koronnych, z Kontraktów Przyjaźni wieczney Jaśnie Wielmożney Iey Mości Panny P. Elżbiety Mniszchowny Jaśnie Wielmożnego IMię Pana P. Karola Wielopolskiego Starosty Krakowskiego, Poważną Prześwietnego Konczyca Herbownemi Piorami Podpisanych; Solenne. Świątu Polskiemu przez Wárszawskiego Scholarum Piarum Apollina Publikowane. Roku, którego Wesele ogłoszone świątu 1725 Die... Julij. [Tu ozdobnik]. w Warszawie w Drukarni WW: OO: Scholarum Piarum. fol., k. tyt. i k. 12 nlb.

Na odwr. herby i 4-wiersz. Dedykacja do JW. Marszałkowny Koronnej. Podpisane pod nią. Kollegium warsz. Sch. P.

W poemacie pisanym sekstynami wywodzi ród Mniszchów z Rzymu i głosi jego pochwałę. Kończy pochwałami Marszałka. Autorem jest zapewne Dymitr Kola (ob. tom XIX 408). Tam podane biblioteki.

— ob. Avrillon (Rok miłości 1767) — Boecjusz (Konsolacja 1736, 58) — Dobrakovski St. (Hymettus 1745) — Jabłonowski Józ. (Dziejopis 1743) — Jakliński (Wiadomość 1749) — Kola Dymitr (1725) — Konarski Stanisław (De emendandis 1741, Iter 1725) — Lettres a une morte (1770) — Ługowski Marcin (Devotum animae 1723) — Mniszkowa Elżbieta (1725) — Rollin (1743) — Straszewski Ant. (1742).

Janocki Lexic. I 168, II 191. — Tenże Polon. lit. 81. — Ossoliński Wiadom. I 204. — Juszyński II 317. — Nene Zei-

tungen der Gelehrten, Leipzig 1747 s. 834. — Morawski Szcz. Materyały do konfederacji barskiej 1 1851. — Dziennik Wileń. 1821 I 216. — Volum. Legum VII 809. — Encykl. Orgelbr. XXVI 933. — Finkel III str. 1891.

Ks. Wiśniewski (w Rozmowie o uszcz. człowieka w życiu) cytuje ustępy z jego wierszowanego przekładu Boecjusza (z wielkimi pochwałami).

Wedle oświadczenia Konarskiego obaj bracia Karol i Jan Wielopolscy namówili go do napisania dzieła „De emend. eloq.“ (1741), im też je dedykował.

Także Mignoni dedykował im część swoich Vigiliae (rozprawę De Poeseos). — Janocki chwylała wysoko ich wykształcenie, zebrana bibliotekę i talent.

W „Anecdota Jablonoviana“ opowiada bliżej Załuski, jak doszli do markgrabatwa i Pinczowa (chwylała tu obu braci).

Wielopolski Kasper ob. Golański Jan (1621).

Wielopolski Ludwik Kazimierz ob. Barwinkiewicz Stefan (Celsitudo 1688) — Białożoz Stanisław (Ludi 1688, Theatrum gloriae) — Czarnysz L. S. (Hippocrene 1681) — Gołyński M. (1688).

Wielopolski Stanisław ob. Gut Jan (1727).

Wielopolskich (z) ob. Dębińska — Ogińska — Potocka.

Wielowiedcky ob. Frangepani (1661) — Tertullianus (1661).

Wielowiejska Anna ob. Żarski P. (Afekt 1651).

Wielowiejska Ida ob. Zapartowicz (Nauki 1793).

Wielowiejska Teresa z Zakrzewskich ob. Banaczkowski Szymon (1769).

Wielowiejski Aleksander ob. Spizarnia (1632) — Węgierski Wojciech (Antidotum 1646).

Wielowiejski Andrzej ob. Taurellus Nic. (1662).

Wielowiejski Józef ob. Morzkowski (Wiersz weselny).

Wielowiejski Łukasz z Bużenin ob. Družbicki K. (Observationes 1699).

WIELOWIEJSKI (Wielowiejski) Michał, S. J. (ur. 31 października 1698 † 3 czerwca 1766). Cwiczenia Duchowne Świętego Jgnacego Loyoli Czteroniedzielne. To jest: O Fundamencie; Drodze Oczyszciającej; I O Wszystkich

Tajemnicach Zycia, Męki, Uwielbienia Jezusowego Naukami Świętych Oyców A Osobliwie S. Tomasza z Akwinu Rozwiedzione Na Pożytek Bogomyślnych I Kaznodzieiów. Przez Wielobnego Xiędza Michała Wielowiejskiego Societatis Jesu, Teologa [Tu podwójna linia, a pod nią:] w Kaliszu. w Drukarni J. K. M. Colleg. Soc: Jesu. Roku Panskiego 1768. w 8ce, k. tyt. i k. 388 nlb.

Na początku imprim. Radolińskiego i Chrzanowskiego, po czym przedmowy (k. 5) a od k. A—KK₁₀ tekst dzieła. Na końcu: Koniec części pierwszey Tygodnia drugiego. Tak więc rzecz widocznie nie doprowadzona do końca.

Jocher 5768. Ossol. — Uniw. Wileń

— Nauka o Modlitwie Panskiej, Czyli Oycze Nasz, z Wykładem Pozdrowienia Anielskiego Y Składu Apostolskiego, z Ksiąg Świętego Tomasza Anielskiego Doktorą ku pożytkowi Czytelniką krótko i wiernie Zebrane. Przez W. X. Michała Wielowiejskiego Societatis Jesu Teologą. [Tu ozdobniki]. w Kaliszu w Drukarni J. K. MCI i Rzpltey, Collegium Societatis Jesu. R. P. 1770. w 8ce, k. tyt. i k. 1 nlb., str. 143.

Rozpoczyna imprimatur Ant. Radolińskiego z roku 1768 oraz aprobata prep. Adama Chrzanowskiego.

Jest to przeróbka z pism świętego Tomasza (Opuscula 7 i 8).

Jocher 2867. Ossol. — Uniw. Wileń.

— Wykład przykazań Pańskich i Składu apostolskiego z nauki S. Tomasza Anielskiego Doktora przez W. X. Michała Wielowiejskiego S. J. zebrany i na polski język dla pospolitego dobra przełożony. W Kaliszu w Drukarni Coll. Soc. Jes. 1769. w 8ce.

Jocher 6953, 2866 oraz II 205. — Brown 42. Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Życie Świętego Bogumiła, Arcybiskupa Gnieźnieńskiego. Łowicz 1778. w 8ce.

Jocher 8345. Ks. Polkowski (Poniński).

WIELOWIEJSKI Onufry Junosza. Głos J. W. ImC Pana... Generała adiutanta J. K. MCI. Posła Braclawskiego na seymie Dnia 13 Maia 1774 Roku miany. (1774). w 4ce, k. 4.

Czartor. — Jagiell

Wielowiejski Piotr ob. Sarnowie W. (Cnot chrześcij. 1622).

WIELOWIEJSKI (Wielowiejski) Stefan (1651 † 1721). Boże bądź miłościw grzesznika. Albo żale za grzechy: wydane przez X. Stefana Wielowiejskiego, è Societate Jesu. Roku Pańskiego 1705. w Krakowie w Drukarni Krzysztofa Domańskiego I. K. M. typogr. w 4ce, k. 90 (sygn. W₄).

Dedykacja (kart 3) Helenie Salomei z Kainowskich Morsztynowej staroście kowalskiej. — Aprobata Cracoviae 5. Julii 1705 r. — Do Czytelnika kart 2. — Żalów jest XXX. Żal XXVII do XXX wierszem. Na końcu od karty W: Ucieczka Grzesznika.

Sygn. *A* wypada między *é* a *é*; sygn. *B* pod *í*; *C* pod *m*; *D* pod *ru*; *F* pod *ta*; *T* pod *d*.
Dzików — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Toż:... wydane przez X. Stefana Wielowiejskiego e S. J. R. P. 1705 a teraz świeżo z pobożney intencji WJP. Kazimierza Ludwika z Wachanowa Micuty Starosty Symiliskiego y W. J. M. P. Zofiej Godlewskiej Micuciny Starościny Symiliskiej przedrukowane. w Supraslu w Drukarni OO. Bazylianow. R. 1724. w 4ce, k. 4 nlb. i k. 88.

Jocher 6243 a.

Dzików — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Toż:... w Krakowie 1725. w 4ce.

Jocher 6243 b.

— Toż:... Wilno, druk. Akadem. 1726. w 4ce.

— Zale za grzechy wydane od Wielobnego X. Stefana Wielowiejskiego Jezuity drukowane w Krakowie Roku P. 1725 a teraz przedrukowane z nowym tych żalów ułożeniem, y niektórymi pięknymi potrzebnymi przydatkami, pracą y kosztem Adama Franciszka Xawiera Rostkowskiego, Bisk. Philadelfskiego, Suffragana Łuckiego, Archidyakona Dobrzyńskiego, w Katedrze Płockiej Przeswietnych Kapituł Warszawskiej y Pultowskiej Proboszcza. Dla skruszenia serc ludzkich. w Warszawie w Drukarni Collegium Krolewskiego S. J. Roku Pańskiego 1729. w 4ce, str. 256 i k. 5 rejestru.

W Informacji o przedrukowaniu powiedziano, że prałat, który łożył koszt na przedruk,

aby tym więcej ludzie mogli korzystać z tego dzieła, kazał wybić 1500 egzemplarzy i rozesać po miastach do główniejszych księgarzy, a klasztorom rozdawać za darmo. A że autor tylko 30 żalów położył, rozdzielily się te żale na sto, jakoby sto potraw, któremi owa kuchmistrzowska książka częstuje. Rozpoczyna dzieło wykazanie, który stan jak grzeszy. Miało wyjść także z datą 1729 w języku łacińskim (przekład Rostkowskiego). Tak podaje Jabłonowski Mus, pol., a za nim Brown Bibl. pis. str. 421. Co wątpliwe. Jocher 6243 c.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Toż:.. w roku 1705 dnia 5 Lipca wydane, teraz od pewnego kapłana skrocone y na dni całego roku podzielone... przedrukowane. w Wilnie w Drukarni XX. Bazylianow. R. P. 1775. w 8ce.

Jocher 6243 d.

Uniw. Wileń.

— Boże Bądź Miłościw Grzesznika. Albo Zale Za Grzechy Wydane. Przez X. Stefana Wielowiejskiego è Societate Jesu, Roku Pańskiego 1705. A teraz świeżo Z pobożney intencji Wielmożnego Imci Pana Kazimierza Ludwika z Wahanowá Micuty Starosty Symiliskiego. Y Wielmożney Imci Pani Zofii Godleskiej (sic) Micuciny Starościny Symiliskiej, Przedrukowane. Teraz zaś już z trzeci raz zá stáraníem AA. K. W. Z. M. S. W. Ł. G. L. W. K. do druku Podane, Dnia 13. Grudniá R. P. 1776. W Krakowie w Drukarni Akadémickiej Kollegium Większego. w 4ce, k. tyt. i k. 89 nlb. (sygn. Y).

Na odwr. k. tyt. aprobaty P. Praclawicza i J. A. Putanowicza.

Przedmowa: Do czytelnika (na 3 k.); u jej końca: lichy drzeworyt ukrzyżowania. — Obejmuje 37 „żałów“, z tego trzy ostatnie niedołącznie rymowane. Księżką dwie modlitwy: do N. M. P. i do Świętych Bożych. Jocher 6243. Akad. — Czartor.

— Kazania Niektore, Xiędza Stefana Wielowiejskiego Societatis Jesu. Wydane Roku Panskiego 1715. Z Dozwoleniem Starszych. [Tu winieta]. W Kaliszu, W Drukarni Kollegium Societatis Jesu. w 4ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 109.

Dedyk. Pawłowi Karwosieckiemu, dziekan. toruń. — Po czym aprobata prep. Rafała Taczanowskiego z r. 1714.

Zawiera 3 kazania po polsku i po łacinie:

- 1) Zapraszanie ludu na gody niebieskie. —
- 2) Sporządzenie szaty godowej. — 3) Otworzenie fortki na gody.

Po czym to samo po łacinie z tytułem: *Conciones aliquae...* A. D. 1714 (od str. 57—109).

Kazania mają treść dewocyjną, szczegółów obyczajowych nie ma. Język czysty.

Jocher 4697 i 4695.

Daików — Krasin. — Ossol.

— Toż... przedrukowane anno 1717. w 4ce, str. 4 i 119.

Data niepewna.

— Kazania o Męce Pańskiej Xiędza Stefana Wielowiejskiego Societatis Jesu. Thorunii impressit Joannes Nicolai Nobilis Senatus et Gymnasii typographus, Anno 1711. w 4ce, k. 4 i str. 368.

Przypis Konstantemu Szaniawskiemu, biskupowi Władysław.

Jocher 4631.

Jagiell.

— Nabożeństwo dla ludzi zabawnych którzy czasu nie mają. Dla chorych, którzy nie mogą. Dla niedbałych którym się nie chce modlić, przysposobione przez X. Stefana Wielowiejskiego Soc. Jesu. Za pozwoleniem starszych. W Poznaniu, druk. S. J. 1693. w 4ce, ark. U₃.

Ded.: Pani z Grotów Dorocie Grabskiej Kasztelanowej Rogozińskiej.

U Jochera 6636 (za Niesieckim) mylnie podane nazwisko autora: Stan. Warszawicki. Uniw. Wileń.

— Nauki duchowne życia pobożnego y modlenia się pobożnego. w Toruniu 1710.

Jocher 6092 (za Niesieckim).

— Summa Omnium, Michael Radziejowski S. R. E. Cardin. Archiepisc. Gnesnens. in primo summae in Regno cathedrae aditu salutatus. Calissii typ. S. Jesu 1688. fol.

— Wieczność straszliwa na ochronę potępienia do uwagi każdemu człowiekowi podana przez X. Stef. Wielowiejskiego. w Poznaniu S. J. 1692. w 12ce, 5 arkuszy.

— Żywot św. Patrycyusza oraz krótkie opisanie o czyściu tegoż Świętego, który Mombrius i Baronius studnią zowią. Z Żywotów Świętych... wyjęty a teraz świeżo do druku podany. Roku Pańsk. 1761 z pozwoleniem

Zwierzchności duchowney W Krakowie, w drukarni Fabiana Hebanowskiego I. K. M. typografa Bibliopoli Krakowskiego i Warszawskiego. w 8ce, kart F₃.

Obacz niżej: Żywoty.

Jocher 8562. Jagiell. — Uniw. Warsz.

— Toż... Kraków, 1791. w 8ce.

Wydano też przedruk w r. 1895.

— Nowe Żywoty Świętych, Dotąd Polskim językiem nie wydane. Cudownego w Świętych swoich Boga, Sławiące. Dziwnemi dziełami, cnot rozmaitych przykładami, y pobożnemi Rewolucyami Pełne. Dla pragnących, Świętych obcowania, y nienasyconego nigdy w czytaniu ukontentowania dusz Chrześcijańskich; Na każdy dzień przez cały Rok. Wybrane z poważnych Pisarzy. Przez W. X. Stefana Wielowiejskiego Soc. Jesu A po śmierci jego Wydane. Część I. Z pozwoleniem Starszych Roku Pańskiego 1735. [Tu sygnet drukarni jezuickich: litery I H S a pod nimi trzy gwoździe w płomykach]. W Kaliszu, w Drukarni Collegium Soc. Jesu. [Tytuł w podwójnych liniach]. fol., k. tyt. i str. 319, k. 3 nlb.

Toż... Roku Pańskiego 1736. [Tu sygnet jak w części I]. Część II. Z pozwoleniem Starszych, Roku Pańskiego 1736.. fol., k. tyt. i str. 324, k. 2 nlb.

Toż... Część III. Z pozwoleniem Starszych, Roku Pańskiego 1739.. fol., k. tyt. i str. 229, k. 1 nlb.

Toż... Z pozwoleniem Starszych, Roku Pańskiego 1739.. fol., k. tyt., str. 238, k. 6 nlb.

Na odwr. k. tyt. podane jest imprimatur i aprobatą prep. Stefana Szczanieckiego z datą: Posnaniae 8 Julii 1720 (a więc na 16 lat przed drukiem).

Na końcu każdej części jest podany: Rejestr świętych, których żywoty w tej części znajdują się. — Na końcu całości jest: Index rzeczy w N. Żywotach zamykających się. (A także na końcu I części jest: Rejestr rzeczy osobliwych).

Objmuje żywoty świętych ułożone tak, aby na każdy dzień roku przypadał jeden żywot. Rozpoczyna więc na 1 stycznia żywot św. Fulgencjusza; kończy na 31 grudnia żywot św. Barbacjana. Czerpie te żywoty głównie ze Suriusa, którego silnie przerabia, ale cytuje także innych auto-

rów: Baroniusza, Trithemiusa, Segiera Pawła, Stanihursta, Jana Bollandi, Franc. Dydaka, Henscheniusa itp. — Żadnego ze świętych Polaków nie uwzględnił, bo tych żywoty podał już Skarga, a jego celem było dopełnić Żywoty Skargi. Przy niektórych żywotach podaje tak nazwany przez siebie „Obrok duchowny“, rozbiegający kwestie etyczne z żywotem związane (druk kursywą). W części I na str. 269 po podaniu żywota św. Patrycjusza (wedle Jocelina i Stanihursta) — wtrąca epizodycznie „Krótkie Opisanie o czyscu św. Patrycjusza, którego Mombričius i Baronius studnią zowią“. — Na str. 284 żywot św. Mechtyldy z Blostusa. — Na str. 306 „powieść do zbudowania służąca“ z Radera in Viridario (o Janie rzemieślniku z Carogrodu). Są więc obok wiaściwych żywotów świętych wkłady dla zbudowania pisane.

Ani językiem ani polem nie może dzieło rywalizować ze Skargą; dlatego też nie spopularyzowało się. Przedruku kilku żywotów (św. Patryc., Kwir. itp.) dokonano dopiero w r. 1895.

Jocher 8258 a i b (mówi mylnie, że są dwie edycje). — Bentkowski Hist. Lit. II 568. — Świecki Hist. pam. II 280. — Brown Bibliot. 420—1. — Encykl. Org. XXVI 937. — Encykl. kość. XXXI 110.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Lwow. — Uniw. Wileń.

Wielożenstwo ob. Gdadius Adam (1684) — Poligamia — Wiernowski (Consid. 1715) — Willenberg.

WIELS C. B. Wohlgemeinte Nachricht von der in Thorn 1708 grassirten Seuche der Pestilenz. Thorn (1709). w 8ce.

Wieluń ob. Bericht (1656).

WIELUNIA (z) Gabriel. Lacrymae Pierdum. Calisii, Gedelius, 1608.

Wiersz polski i łaciński na śmierć Samuela Wężyka Widawskiego.

Juszyński Dykc. II.

— Threnos in obitum immaturum nobilissimae foeminae Barbarae de Wielgie Karśnice Karśnicka conjugis Magnifici et generosi Domini Hieronymi a Kroczew et Konopnica Konopnicki, Authore Gabriele de Wielun studioso Collegii Karnkoviiani Societatis Jesu. Calisii ex typographia Alberti Gedelii Anno Domini 1606. w 4ce, k. 7 nrb.

Cały panegiryk w ramkach.

Na odwr. str. tyt. herb Jastrzębiec, a pod nim 6 wierszy łac. Przypis mężowi zmarłej.

Wierszem łac. opłakuje śmierć małżonki tegoż.

Juszyński II 318. — Siarczyński Obraz II 305. — Ossol. — Uniw. Warsz. . .

Wielunia (z) Hieronim (Jeronim) ob. Salomon (Ecclesiastes, xięgi Salomone 1522).

Opis w tomie XXVII 37, gdzie podano literaturę.

On to wedle Brücknera w Pracach filolog. IV oraz w Rozpr. Wydz. filolog. seria III t. IX (1916) str. 299 tłumaczył może księgi św. Augustyna. — Tenże w Dziejach języka pol. (tu reprodukcja karty tytuł.). — Bartynowski w Wiadom. Numizmatyczno-Archeologicznych II 1894. — Łoś Przewgląd zabytków str. 188. — Vrtel Wierczyński Wybór tekstów 1930. — Bernacki Rozmowy Marchołta 1913 str. 8. — Korbut² I 115. — Pilat Hist. liter. I cz. 2 str. 415, 451 (tu przypisano mu bezpodstawnie przekład „Modlitwy“ Erazma. Jest to praca Hier. Spieczyńskiego).

Bibl. miejs. Wrocław. — Dziedusz.

Wielunia (z) Michał, prof. uniw. (+ 1487) ob. Ursinus J. (Modus 1496). Wislocki Incun. str. 550. — Morawski Hist. uniw. II 152 (tu jego życiorys).

Wieluńska ziemia ob. Ubezpieczenie alternaty (1776).

Wielunski oficjalat ob. Bractwo (1786).

Wielżyński Jan ob. Powodowski J. (Ad dominos 1585).

Wien ob. Wiedeń — Vienna — Vindobona — Zeitung.

Wienca (Tri) molitwiennyje dwa nadiesiatozwiedznyje, napiecz. w Kijewie w 1688. fol., k. 8.

Tołstoj nr 176. — Karatajew nr 977.

Akad. N. Pet. — Karataj. — Petersb. publ.

Wieńce jesienne ob. Balicki F. C. (1677).

Wienckowiczowie Jerzy i Anna ob. Śmieszkowicz Wawrzyniec (Gamelion 1617).

WIENIAWSKI (Wieniowski?) Antoni, mieszczanin krakowski. Cudowne wesela czyli hymeneusz czarodziejski, komedya w 8 scenach wierszem Kraków, druk. B. Kwaśniewskiego (r. 1628 do 1641). w 4ce.

Miejsce druku ma być wedle Juszyńskiego II 318 oznaczone w następujący sposób: Drukowano niedaleko wioży — Gdzie? wiedzieć ci nienależy — A roku zaś którego — Tobie nic do tego.

Osób występowało 27. W jednej scenie 8 osób płacze, 8 się śmieje a 8 śpiewa: „Nasza pani czarownica, oszukała młodzieńca, Aha ha, aha aha, Jakże wielka pociecha“. Bohaterem miał być jakiś młodzieniec (Alfeusz?), którego oszukała czarownica, dając mu ziola miłosne („Pewnie się piekielnie sparzył, Gdy tylko duszkiem zażył Prześtępu, paproci, ciemierzycy...“). W scenie IV czarownica urwała Alfeuszowi nogi i przyprawiła do ramion. Drobne wyjątki, niedołącznie rymowane, przytacza Juszyński I. c.

Siarczyński Obraz II 305. — Tygod. dla dzieci 1829 III 120. — Wiszniewski Hist. lit. VII 284. — Świecki Hist. pam. II 283.

WIENIAWSKI Ignacy. Komendant m. Krakowa, do obywatelów mieszkańców tegoż miasta... Kraków, 2 Maja 1794. fol., k. 1. Jagiell. — Ossol.

— Toż... z 6 maja 1794. fol., k. 1. Kupczyński Kraków w powstaniu Kościuszk. (1912) str. 257.

(**Wieniawski Ign.**). Kriegsrecht na Ignacego Winiawskiego bywszego komendanta Krakowa i na Jana Kalka podpułkownika w obozie pod Praską Wolą, dnia 3 lipca 1794 z rozkazu Najwyższego Naczelnika ferowany. fol., k. 1. Ob. tom XX 127.

Bibl. w Suchej — Czetwert. — Ossol.

— ob. Kościuszk. (1794) — Wohlmann (Odezwa Ignacego Wieniawsk. 1794).

Wydawał w Krakowie w r. 1794 t. zw. „Wypisy“ z pism warszawskich (mianowicie z „Gazety Wolnej Warsz.“, a potem z „Koresp. Narod. i Zagr.“). — Z tych „Wypisów“ powstała „Gazeta Krakowska“ (ob.).

O wydawanej przez niego gazecie „Post nubila Phoebus“ mówi w swych Pamiętnikach Lichocki (wyd. w r. 1862). — Obacz o tym Bąkowski w Roczniku Krak. VIII str. 142.

Drewnowski w Przegl. Histor. 1933 XII str. 205 (o jego zachowaniu się przy upadku Krakowa). — Kupczyński Kraków w powstaniu Kościuszkowskim 1912 str. 231. I ta praca pełna szczegółów o jego zachowaniu się w r. 1794.

Wieniawski Michał ob. Ostrowski Grzegorz (1768).

Wienec w czest' trewieneczannomu Bohu w Trojei sławimomu, s trieck akafistow: sw. ziwotworiaszczej Trojei, sw. welikomuczenicy Warwary i Strastiej Christowych. W obiteli Sw. Troieckoj Ilinskoj Czernichowskoj tipom so-

stawlenyj roku 1712. w 8ce, k. nlb. 2, liczb. 114.

Tołstoj nr 224. — Karatajew nr 1342.

Akad. Nauk Peters. — Karataj. — Krasin. — Petersb. publ.

Wienec molltw siedmicznych, dwanadesiat swiezdnj. Z typografii Kijewopeczerskoj roku 1694 Januarija 7. w 4ce, k. 1 i 17.

Tołstoj nr 182. — Karatajew nr 1049.

Akad. Nauk Petersb. — Czartor. — Sobor Nowogr. Sofijs.

— Toż... napiecz. w Kijewie w 1702. w 16ce, k. 37 (z drzeworytami).

Karatajew nr 1192. Petersb. publ.

Wieniec liliowy z żywota i męki Jezusa Chrystusa uwity, Przewiany Bractwami Rozańca y Szkaplerza Panny Przenayświętszy; Każdemu chrześcianinowi do używania na cały rok służący. w Krakowie 1724. w Drukarni Akademickiej. w 12ce podłuż., str. 24 i 637, 10, 14, 8.

Kalendarza stron 24. Tekstu 637. Regestru stron 10. Passij 4. Jana na Wielki Piątek stron 14, i Godzinki za umarłych na Jutrznia stron 8.

Zaś na końcu wydrukowano: W Krakowie, w drukarni r. p. 1702 (tak).

Jocher 6648. Jagiell.

— ob. Baranowicz Łaz. (Bożej matki 1680) — Białobocki Jan (ozdobny czystości 1644) — Bobola Seb. (Paniński 1682) — Chlebowski W. (do wiecznej oblub. 1617) — Liberyusz Jac. (S. Augustynow 1644) — Mańkiewicz P. (różany 1642) — Myśliński F. (z trzech kwiatów 1639) — Piotrkowczyk Stan. (białoczerwony 1646) — Radziwiłowski Ant. (Christow 1688, 1692) — Sierakowski Jac. (różany 1644) — Sławiński M. (małżeński 1624) — Starowolski (niewiedn. Maryi 1649) — Tołokoński Paszk. Gab. (liliowe na trumnie 1643) — Tuszowski Wal. i Tworkowski Wal. (godowy) — Wierszycki Ad. (parnaski 1599) — Wisenberg Mik. (amarantowy 1641) — Zienowicz Krz. (na wesele 1663) — Zymurkiewicz Fl. Józ. (z wonnych kwiatów 1643).

Vienna (Vienne) ob. Wiedeń — Sobieski Jan.

Vienna Austriae caput Augustissimi Leopoldi Romanorum Imperatoris Sedes, Dextra Serenissimi et Invictissimi Joannis III. Poloniarum Regis ab obsidione Othomanica vindicata, Sub auspicijs Perillustris Magnifici Dni D. Leonis Polubinski Palatinidae Novogrodensis etc. Ab Illustri Magnifica, ac Nobili Juventute Collegij Chodkiewicziani Soc: Jesu. In scenam proposita Crisis. Anno erVlt Vt LeChVs reX obsIDIone VIennaM. (1684) fol., k. 2.

Streszcza Brenstein w Ateneum Wileń. III (1925). Uniw. Wileń.

Vienna liberata dall'armi ottomane. 1799.

Brahmer w Przegl. Współcz. 1933 grudzień str. 343 (tu i o innych poematach włoskich z okazji zwycięstwa pod Wiedniem).

Vienna (Siege of)... ob. Signal Dangers (1685).

Viennae pro soluto Germano-Polonicis Armis Othomanico obsidio miscellometricei plausus. Genuae 1684. fol., k. 2 nl. 103 str.

Zawiera wierszowane pochwały i przepowiednie.

Viennis poema... ob. Kaliński Jan Damascen (1717).

WIENNOWITZ Józef Franciszek. Alter und neuer Crackauer Schreibkalender auf das Jahr Jesu Christi MDCCLVI... herausgegeben von Josepho Franc. Wienowitz, Crackaueris prof. Astrol. und Königl. Mathem. Wien gedruckt und verlegt durch Joh. Thomas Trattner kais. königl. Hofbuchdr. und Buchhändler (1755). w 4ce.

Żebrawski Bibliogr. mat. str. 399.

Nazwisko zapewne sztucznie przez wydawcę sfabrykowane.

Wientzlawska Petrella ob. Decisio (1719).

WIENZLAWSKI (Węclawski?) Georgius. Theses juris civilis et canonici qvas sub auspicijs celsissimi ac reverendissimi Principis D. Casimiri Lubieski Dei & Apostolicae sedis gratiā episcopi Cracoviensis, ducis Severiae, serenissimae ac potentissimae Reipublicae Polonae Supremi Ordinis Senatoris amplissimi comitis in Lubna etc. In Alma Universitate Pisana publicè dis-

ceptandas proponit Abbas Georgius de Meliorucis Wientzlawski. Romae, MDCCLXVIII apud Franciscum Gonzagam, in Via Lata. Superiorvm facultate (1718). fol., k. 13.

Dedyk.: Don Casimiro Lubieski.

Jagiell.

(Wieprz). Wyczyszczenie Rzeki Wieprza fol., k. 1. T. P. N. w Pozn.

Wieprze multańskie ob. Excerpt.

WIEPRZÓWSKI Karol. Nayiasniejszy krolu Panie moy Miłościwy Prześwietne Rzeczypospolitey Zgromadzone stany (po 1775). fol., k. 2

Prośba do króla i zgromadzonych stanów o wyznaczenie deputacji do rozpoznania wydanego przeciw niemu wyroku Komisji Skarbu. Czartor. — Jagiell.

— ob. Kapostas Andrzej.

Viera (Vieira) Andreas ob. Boschius Ant. (1676).

VIERAU Adam. Positiones... ex articulo VIII et IX August Conf. de Ecclesia et Baptismo quas die 26/9 1748... tuebitur Adamus Vierau. Gedani, Schreiber. w 4ce. Jagiell.

WIERCIAŃSKI Bartłomiej Krzysztof. Stan sprawy Kryminalney przez Wielmoż. Bartłomieja Krzysztofa Wiercieńskiego, komornika ziemi Bielskiej przeciwko ur. Antoniemu Charłęckiemu i jego współcznikom o okrutne zamordowanie niegdy wielebnego Księdza Floriana Trawińskiego przeora Dominikanów i proboszcza Kościoła Byshawskiego popierany, i z mocy praw krajowych litością krwi niewinnie przełanej dzwiganey. Oraz odpowiedź na fałszywe ur. Charłęckiego rozrzucone pismo. fol., k. 4. Jagiell. — Krasin.

— ob. Charłęcki (Stan sprawy).

(Wierciński Maciej i Ignacy). Sprawa W. JJ. Panow Macieja i Elżbiety z Alexandrowiczow Komor: Pttu Lidz: Rodzicow Ignacego Syna Wiercińskich z JPP. Mikołaiem i Izabellą Rodzicami, Jerzym i Nikodemem Synami Snaekiem, Dekretem Sądu Ziem: Lidz: w Roku 1795. Junii 9. dnia zapadłym przy appellacyi daney pro resolutione do Sądu Nayiasn: odesłana przez słowa Dekretu takie „ponieważ widocznie fa-

brykacya Dekretow dowiedziona, in sequelam których czy Dekreta poniższe następowały lub nie, i jeśli one mają być skassowane, lub potwierdzone, w Dekrecie oczywistym Sąd przyczyny kładąc okolo onych rezolucyi niedał, których skassowania JP. Wierciński żądał. Przeto Juditium appellacyą podawaną przyimuiąc w tey kategorii Sprawą przed Sąd Trblu odsyła. (po 1795). fol., k. 9 nlb.

— ob. Snacey Mik. i Izab. (Głos 1795).

Wierciszewski Hilary ob. Firraeus (1760).

Wierczyński Wojciech ob. Wojtowski Łukasz (Summaryusz 1604).

Wierdung ob. Virdung (Hasfurten-sis) Jan.

WIEREGG Joachim Henr. Honori Ioh. Ernesti Schaperi, cum Balthicae Aeth-nae ipsi scepra traderent, acclamare voluit. Dantisci 1711. fol.

Gdańa, miej.

Wiergleta Jakub ob. Białozor Jak. (Honor 1625).

Wierie (O) jedinoy Swiatoy sobornoj, apostolskoj Cerkwie... (Kijów, 1619). w 4ce, k. 4, 317 i 308.

Ob. Kniha (w tomie XIX 343).

Karatajew Opisanie sław. ruskich knig (w Sborniku otd. rossk. jazyka imp. Akad. Nauk XXXIV 1883 str. 348 nr 246). — Sacharow nr 176.

Akad. Duchow. — Akad. Nauk Peterab. — Bibl. Petersb. publ. — Krasn. — Muz. Romian. — Tow. Histor. Mosk.

WIERNOWSKI Konstancy (pseud.). Consideratio Inculpata Decreti Tribunalis Petricoviensis In Polonia Quo Ob Defensam In Gymnasio Gedanensi Thesin: Polygamiam Simultaneam In Lege Divina Non Esse Prohibitam, Autor ejus Respondente & Opponentibus ad infamiam, laqueum & rogam condemnati, illiusque scripta hanc in rem edita per Carnificem Petricoviae combusta. Edita A Constantino Wier-novvski. Varsaviae MDCCXV. (1715). w 4ce, k. tyt., str. 14.

Streszcza dekret Tryb. piotrk. i wykazuje jego niesłuszność. Aperitur causa decreti. Należałoby tak samo nkarac Jak. Weich-mana. O istocie poligamii i jej rozpo-

wzecznienu wśród chrześcijan. Jak gdzie indziej, tak i tu poligamia określa małżeństwo między blisko spokrewnionymi osobami, a nie wielość żon.

Ob. pod Weichman i pod Willenberg (Decretum Trib. Regni).

Wiernowski jest zapewne pseudonimem Willenberga?

Akad. — Czartor. — Jag. — Uniw. Lwow.

WIEROWSKI Wawrzyniec. Caelatura Phoebi in armis gentilitiis nobilissimae et antiquissimae Topororum Familiae editi Domini D. Sigismundi Tarlo... illi honoris ergo sub tempus hymenaeo sacrum quo cum Illustrissimae et Orn-tissimae Prosapiae Virgine Elisabetha Kostezanka Capitanei Lipen. Viri longe celeberrimi filia, Sacra nuptiarum inibat A Laurentio Wierowski, A. Dom. 1636 metro exhibitae. Cracoviae, ex off. typ. Francisci Caesarij, 1636. w 4ce, 10 k.

Dedyk. Sigismundo Tarło. Na ostatnich dwóch kartach: Jo weselne (po polsku) na cześć Elżb. Kostezanki.

Czartor. — Jagiell. — Ossol.

— Cyprys albo pogrzebowa Naenia z pochwaleniem enot zacnego urodzenia przykladnego życia, światobliwego ześcia Paniey Jey Mosci Paniey Anny Wizembergowej, urodzoney Jego M. Pana Jana Wizemberga, Administra-tora olbor olkuskich y wielickich żup, Sekretarza J. K. M. przezacney małżonki, do druku podany. Kraków, F. Cezary. 1637. w 4ce, ark. B₄.

Wierszem. — Maciejowski Piśm. III 795.

— Horoscopus Phaebo Sacer et V-tibus. Cracoviae apud Cezary 1636.

Powinszowanie Janowi Madalińskiemu, opatowi łędzkiemu.

Juzyski Dykc. II 320. Dzików.

— Nieśmiertelności Nagrobek nie-przetrwalej sławy z niedościgłych enót, Jaśnie Oświeconey P. Paniey, Wiekopomney pamięci, Anny z Stemberku Kostezanki Księżney Ostrogskiej, Woje-wodziny Wołyńskiej etc. w Roku 1635. 30. Październiká. Od nas żałobliwie y smutnie do Nieba światobliwie, szczęśliwie y wiecznie z tego świata wziętey. Przez Wawrzyńca Wierowskiego, St. Sł. Ak. Krá. do Druku podany. W Krakowie, w drukarni Franciszka Cezarey, Roku 1636. w 4ce, 20 k.

Ded. Iey Mości Pannie Annie z Stemberku Kostczance. — Wierszem.

Maciej. Piśmien, III 795. Jagiell.

— Panegyris In laudem Archidiaconi atq; praestantiam, Perillustri & Adm. Rádo Domino, D. Andreae Lvkomski, Cum Archidiaconatum Cracouiensem Magnis omnium votis suscepisset, Stylo Gratulatorio, In primis eius Honoris Auspicijs, A Lavrentio Wierowski, Anno Domini, 1636. Dedicata. Cracoviae In Officina Typographica Francisci Caesarij. w 4ce, k. tyt. i k. 10 nlb.

Na odwrocie wiersz pod herbem Łukomskiego z napisem: Florens fructificat, floret fructificans. — Następuję Oratio, pełna ogólnikowych retorycznych pochwał.

Akad. — Ossol.

— Nobilis Ac Generosi Domini, D. Ioannis Wisemberk Administratoris Fodinarum Ilkusien: & Wielicic. S. R. M. Secretarii, &c. Revocatus Hymenaeus. Sive Nuptiarum Dies Post annos quinquies quinq; Solennis, Quinquies quinque Instrumentis Parnassi, Cum quinquies quinque bonis Animi, Corporis, Fortunae, Inter Festa Apollinis Anni 1636. à Laurentio Wierowski metro comprehensus. Cracoviae, Ex Officina Typographica Francisci Caesarij. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odr. k. tyt. począwszy herb Wisemberka, po czym dedykacja Janowi Wisemberkowi. Jest to panegyryk z powodu srebrnego wesela (25 lat) Wisemberków, a więc panegyryk rzadkiego typu. Zawiera wiersze łac. i polskie. Te ostatnie p. t. Summariusz cnót zacnych są przeznaczone dla Anny, jego żony. Na każdy rok małżeństwa jest osobny epigramat dwuwierszowy, zawierający jakiś komplement np. na rok XVI: Komukolwiek planety w tym roku szkodziły, Tobie nie mogły, z nimi twe cnoty wschodziły.

Czartor. — Kras. — Ossol. — Uniw. Lwow.

Wiersz o Fortelach y Obyczaiach. Białogłowski Teraz nowo Przez iednego wiernego slugę y Sekretarzą ich krotko napisany. [Tu ozdobnik]. Do Swoich. Tobie swoy Wiersz oddaię enotliwa družyno Aby, gdy z przyacielem siedziąc piiesz Wino. Miales go czym zabawić á on mu czytaięc Spełnił też wielką zá mnie nie odpoczywaięc. B. m. i r. dr. (Kraków, w II połowie XVII w.). w 4ce, k. 12 nlb.

Oprawne razem z Damą dla uciechy i z Sejmem białogł.

Na odwrocie tytułu „Przemowa“, w której oświadcza, iż aby wyrazić piórem białogłowskie sztuki, potrzeba niepośledniej nauki... Przystąpcie błaznowie, co się dacie ułowić leda białogłowie, Plujcie na te ich sprawy...

Po czym idą njęte w formę wierszowaną cztery traktaty opisujące fortele i obyczaje: 1) panien, 2) mężatek, 3) wdów, 4) starych pań albo bab.

Bentkowski Hist. lit. I 410 (zarzuca pisemku ckliwość). — Maciejowski w Tygod. Liter. Poznań 1840. — Tenże Polska I 395 (poda drobne wyjątki). — Wójcicki w Bibl. Warsz. 1842 I str. 691—8 (podaje obszerny wyciąg). — Wiszniewski Hist. liter. VII 168—70 (dużo wyjątków cytuje).

Opis wszystkich znanych wydań i wykaz literatury podaje Badecki Liter. mieszcz. 1925 nr 160 (z repr. k. tyt.) oraz str. 477—8.

Egzemplarz Ossol. został stamtąd zabrany bezprawnie przez K. Wł. Wójcickiego i dziś nie jest znany.

Humorystyczną odpowiedzią na wszystkie takie wiersze krytykujące białogłowy ma być utwór Kendzierzkowskiej Apologia rodzaju Ewinego (ob.).

Bibl. król. w Sztokh.

— Toż:.. w 4ce, k. 12.

Na tytule błąd: Do Dwoich — zamiast: Do Swoich. — Badecki l. c. nr 161 (z repr. tyt.). Petersb. publ.

— Toż:.. w 4ce, k. 12.

Tu znowu dobrze: Do Swoich. — Badecki l. c. nr 162 (z repr. k. tyt.). Krasin.

— plebana do autora książki pod tytułem: Cygan z gandziarą. fol., str. 4. Obacz o całym tym sporze w tomie XXX 64 pod Surowieckim. Raczyn.

— na dysertacją o Lechu, pisany roku 1774. w 12ce.

Może w związku z Jabłonowskiego Lechi et Czechi vind. (1771) lub z Schlöszera Dysertacją? Uniw. Wileń

— naprędce napisany na noc 3 Listopada r. 1775. w 4ce, k. 1.

Bawor. — Krasin

— z okoliczności Komedji francuskiej graney... 1775. fol.

Uniw. Wileń.

— z okoliczności tragedji rosyjskiej (1775)... ob. Okoliczności.

— z Okoliczności Uchwały Sto Tysięcy Woyska. (1788). w 4ce, k. 2 nlb.

Na odr. motto: Bierz się żywo Polaku do pochew do szabli; Albo będziesz zwyciężcą, lub cię wezmą djabli.

Wiersz pełen entuzjazmu dla uchwały. Zaczyna się: Cały naród już brzydkie ogarnęły żądze, Gdzie tylko okiem rzucę wszędzie widzę zdrady...

Kończy się: Ze w sercach naszych ta jest polada nie zmazana, Nie będzie nigdy Polak Moskalowi bratem.

Czartor. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— ku chwale Boga y czci Matki Jego etc. przez Jednego z Oyców Braci Mniejszych Kapucynów z Łacińskiego na Polski przełożony a teraz do druku podany. Berdyczów, w druk. Fortcey N. M. Panny (1779). w 8ce, str. liczb. 63.

Kraśni.

— przy reassumpeyi Trybunału koronnego w Lublinie od szkół wydziałowych lubelskich dnia 28 kwietnia roku 1783. w 4ce, 2 k. nlb.

Jagiell.

— pisany dnia 27. roku 1786. w 8ce, 2 k. nlb.

Jest to wiersz do kochających się małżonków nie wymienionych z nazwiska.

— patryjotyczny z okazji Konstyt.. (1791) ob. Makulski Fr.

— na wspaniałą illuminacyą z okoliczności rodzin Z. I. P. N. M. (1777)... ob. Poniatowski Stan. Aug.

— na illuminację w Piromoncje. fol. Ob. Pióro Stan. Uniw. Wileń.

— do polskiego Wąsa. w 8ce, str. 8. Por. Książnin (tom XIX 342). Ossol.

— do wierzących dobrze na pociechę y utwierdzenie ich w teyże wierze i w świętych uczynkach z pewną a dwojaką szczęśliwością: Ieden jest Bóg prawdziwy i iedna prawdziwa wiara. w 8ce, k. 2.

Ossol.

— męża obywatela do żony obywatelki na dzień jey imienin. w 4ce, str. 3.

Bibl. w Suchej.

— o Gruntowney Nauce (po r. 1780). w 4ce, k. tyt., str. 8.

Dedyk.: Do X. Justyniana Tarczewskiego Sch. P. — W wierszu tym sławi uczoność Tarczewskiego oraz jego cnotę. W przypisach cytuje różne fakty z nauk przyrodniczych, mówi o termitach, o wycieczkach, o rozbiorach anatomicznych, cytuje Kluka i filozofa Smeatmana. Autor był widocznie nauczycielem w szkołach pijarskich lub Kom. Ed. N. Jagiell.

— do płci piękney. Warszawa, Gröll. w 8ce, k. 2.

— na pociechę Smutnych i Strapiionych na tym swiecie. w 4ce, k. 1. Ossol.

— o pożytku z nauk nagrodą w kraju... ob. Naruszewicz Adam.

— ob. Badurski And. (1780) — Baranowski M. (na Gnińskich 1618) — Berny T. (na Zamoj. 1644) — Dawid (1643) — Dowód (1785) — Dziejopis (1751) — Gizel E. (na Potockiego 1628) — Grochowski St. (do Rzposp. na Henryka 1574) — Hincza Marcin (1641) — Jazzkiewicz Marcin (1636) — Kimbara J. (na pogrzeb 1603) — Konański St. (do Mar. z Gozdzkich 1745) — Korczyński J. (1787) — Kościuszko T. (z okolicz. zwyc.) — Kreyda Fl. (na Lubomirskiego 1706) — Kurdwanowski (na śmierć) — Łebkowski Ign. (zabawny niemiecko polski 1758) — Lipiewicz A. D. (łacińs. 1762) — Lubomirski Józ. (na powinsz. 1755) — Lubomirski Stan. (na dzień 1774) — Łuski Kaz. (w trenach 1791) — Lzy (1618) — Magnuszewski Al. (na Chelmskiego 1688) — Makarowiczowa A. (na pogr. 1783) — Małachowski Jan N. (imieniem zakonnice 1685) — Maleczewski P. (na narodzenie pańs. 1632) — Minasowicz J. E. (Muzofila o poetach) — Naruszewicz A. (do Czartor., radosny 1772, do W. X. L., do Katarzyny 1787, z dewizą: Consultate vobis) — Novicampianus P. (na pogrzeb 1601) — Nowomiejski Cyr. (radosny 1788) — Odmiana (1792) — Pius VI (na przyjazd 1782) — Potemkin (1785) — Potocki Fr. Sal. (żałosny 1773) — Potocki Szczęsny (1784) — Sanguszko Jan (1773) — Sarnowicz Wojciech (Achates 1637) — Sierstrzeńciewicz Stanisław (1780) — Smieszko-wicz L. (na śmierć Turobojs. 1616) — Suchodolski Woj. (na zamęzcje 1747) — Strzała Kaz. (na Gembickiego 1692) — Szembek Krzysz. (powit. 1785) — Szypiński W. B. (weselny 1645) — Tepper M. N. (smutny 1774) — Wąsowicz Amb. (na ślub 1698, na pogrzeb 1711) — Węgierski Wojc. (1621—1632) — Witkowski Stanisław (Po-

budka ludzi rycerskich 1621) — Zajączkowski W. (na Giedroyciów) — Zamojski Michał (Hastae 1721).

Wiersza nauka (sztuka) ob. Ars metrica (1721 i nast.) — Boileau — Dmochowski Fr. — Gradus ad Parnassum (1732) — Horacy — Jabłonowski J. A. (Ostafi 1751) — Jurkowski M. (sztuka 1796) — Kopczyński Onufry (Gramatyka 1783) — Mauritius a S. Joseph (1729) — Opałński Łuk. — Piramowicz G. (1792) — Poetica (tom XXIV 423) — Poetyka — Rymopisarstwo — Sturmus J. (1584) — Subsidiarum wiersza polskiego (1775; tu słownik do składania rymów) — Versificatio — Versificandi ars.

O sztuce pisania wierszy (łaciń.) mówią liczne podręczniki retoryki, np. Juvenius (Institutiones poeticae 1752) lub Billicanus (1538).

Wiersze Nowe. w 16ce, str. 8.

Bez osobnego tytułu. Z końca XVIII w.

Zawiera trzy wiersze, wszystkie trzy mające charakter śpiewów popularnych, śpiewanych po miastach, lub po dworkach szlacheckich (t. zw. fałszywie liryka mieszczczańska).

Pierwszy wiersz: Panny wesole, przebierające kawalerami. — Zaczyna się: Muśienka mnie wychowała gdyby sokoła, zawzem jedynaczka żyła sobie wesole... Po kolei starają się o nią różni rzemieślnicy; wszystkich odrzuca, bo chce mieć mężem pana. Wtedy konkurenci znówili się, podsunęli jej hycła żywego, paradę około niego zrobili, ale po ślubie zabrali mu wspaniałe stroje, a tylko pałkę i stryczek zostawili.

Drugi wiersz: Pieśń lamentującej kobiety bez gorzałki (na nutę: Ocknij się Lechu) wymiśnia pijaństwo u kobiet.

Trzeci: Pieśń światowa.. zaczyna się: Kto żąda szczęścia od świata, Niech się do niego stosuje, Niech nie ma względu na brata, Niech się przemysłem kieruje. (Robi to wrazenie pieśni z jakiejś sztuki teatralnej). Ossol.

— Wielorakim Rozrucanym (sic) w Roznych Maateryach (sic) Razem Odpowiedające (ok. 1790). w 4ce, k. tyt. i k. 1 nlb.

Druk kursywą. — Zaczyna się: Czytałem wasze wiersze fraszkiście pisali, Nie tak nasi przodkowie czynili wspaniali... Po czym wszystkie dalsze wiersze kończą się rymem na ali (trwali, zatrudniali, pilno-

wali itd.). Przeciwstawia nędznym potomkom wielkich przodków: Patrzenie czuli Polacy, czy się kto rozżali, ja przestając bo płacz mi niepozwała dali. Ossol.

— Zbieraney Druzyny z Rękopisma Pewnego Wybrane, Y Ku Zabawie Czytającym. Interpone tuis interdum gaudia curis. [Tu ozdobnik]. Do Druku Podane. w Warszawie w Drukarni Mitzlerowskiej Roku 1772. w 8ce, k. tyt. i str. 42.

Jest to zbiór wierszy z wieku XVI—XVII ogłoszony z jakiejś Silva Rerum:

- 1) Rozpoczynają wierszyki: O miłości, O małżeństwie, O kości z boku, Na ożenionego starego z młodą... Raki... Do Anny... Na statwę Wenery z Marssem.
- 2) „Wiersze z tegoż gatunku“. Zaczyna się od dwuwiersza: Na długą i niezrozumianą mowę... Kończy: O dziadowodzu figlarnym i Do Zoila.
- 3) Napisy na dom i na części jego z Mik. Reja... oraz: Wierszyki albo dewizki na łyski tegoż.
- 4) Miłostki. — Jest to fragment z „Lekeji Kupidy nowych“ Kaspra Twardowskiego, ogłoszonych przez Brücknera w Wirydarzu J. T. Trembeckiego (I 179).
- 5) Tęsknica. (Zaczyna się: Tam gdzie morze równe brzegi nie odwrotną wodą płucze...). — Wiersz ten jest dziś znany z „Wirydarza“ Trembeckiego I 156.
- 6) Fraszki. Pierwsza: Zamienił stryjek na siekierkę kijek... Ostatnia: O melancholiku. — (Dużo z tych „fraszek“ jest znanych z „Wirydarza“ J. T. Trembeckiego).
- 7) Gadki. Jest to zbiór 28 rymowanych zagadek, m. i. o kawie, tabace, przepalance, żółwin... itp.
- 8) Gadki prozaiczne przez pytania y odpowiedzi. (Np. Kiedy Pan Jezus na jednej nodze stał? — Kiedy na osielka wsiadał). Jest takich gadek 37.

Być może, że wydawcą był Franc. Bohomolec, gdyż wydał kilka zbiorów o podobnym charakterze, o czem ob. t. XIII 226.

Zbiór ten cały uszedł uwagi historyków literatury, a świadczy o długotrwałej popularności poetów XVII stulecia.

Jagiell. — Krasiń. — Ossol.

— Polskie Z Fragmentow Łacinskiich Złożone Dla Zabawy Umysłu, i pożyteczney Nauki w roznych Materiyach, Przez pewnego Zakonnika Kapłana Wydane. [Tu wiuietka: flakon z kwiatami]. w Lublinie w Drukarni J. K. M. u XX. Trynitarzów. Roku Pańskiego 1785. [Tytuł w ramce]. w 8ce, k. tyt. i k. 30 nlb.

Zawiera dwuwiersze polskie, będące przekładem różnych ogólnie znanych powiedzeń łacińskich np. *Initium sapientiae timor Domini, Qualis vita finis ita, Quod tibi non vis alteri ne feceris, Veritas odium parit...* itp. itp. Razem jest tu około trzystu takich zwrotów po polsku wyrażonych. Przy sposobności przekładu musi autor każdy zwrot rozwodnić, aby wypełnił dwa wiersze. Niektóre zwroty próbuje po dwa i po trzy razy przekładać. Na końcu: *Finis coronat opus i Amen*, co brzmi: Koniec pracy uwieńczy dzieło robotnika. Pochwała z wykonania dla niego wynika.

Czartor. — Jagiell. — Uniw. Warsz.

— w łacińskim i polskim języku z różnych okoliczności wydane. Warszawa w druk. nowej I. K. M. Piotra Zawadzkiego. 1790. w 4ce, str. 13.

Kraśń.

— (Krótkie), częścią nowo ułożone, częścią z różnych wierszopisów zebrane y na polskie przełożone, na cztery książki podzielone, 1786. w 8ce.

Porównaj: Bohomolec Franciszek (Rozrywki nciessne 1797).

Ob. Bibliogr. V 72 (Wiersze dowcipne). Może to samo? Dzików.

— podczas Akademii Żaluskich... ob. Żaluski J. A.

Smoleński Pisma histor. II 18. — Tu wydane inne wiersze z tejże okazji.

— na Różdiestwo Christowo, dla utiechi Prawosławnym Christianom. Napieczęt. wo Lwowie w Tipograf. Bratskoj w 1616. w 4ce, k. 18.

Karatajew Opisanie sław. russkich knig (w Sborniku otd. russk. jazyka imp. Akad. Nauk. XXXIV 1883) nr 223.

Muz. Rumianc. — Petersb. publ.

— ob. Aristoteles (1618) — Bohosłow Grigor (s tragedii 1630) — Bencyusz (Indyjskie 1611) — Grochowski St. (i pisma 1608) — Kołodzki P. (na Radziwiła 1611) — Krasicki J. — Rybiński J. (na żywot Ostroroga 1583) — Sakowicz Kassyan (na Konaszewicza 1622) — Strykowski (przezi Nowokrzeń. 1572) — Szarzyński M. Sęp (Rytmy 1601) — Wężyk Mac. (Academia 1635) — Vitelius Jak. (Epimicion 1632) — Zaleski K. (na Wilczka 1603) — Zamelius Fr. (1636).

Wierszopisarstwo ob. Rymotwórcza sztuka (rymopisarstwo) — Versificatio — Wiersza nauka.

Wierszopisce polscy ob. Jabłonowski Józef Aleks. (1751).

Wierszopolski Muzofil (wiersz o poetach żyjących)... ob. Minasowicz J. E.

WIERSZYCKI Adam. Wieniec Paraski na wesele P. Alex. Raieckiego i P. Anny Komarowskiej. w Wilnie, u Jana Karc. 1599 Roku. w 4ce.

Maciejowski Piśm. III 440. Dzików.

WIERSZYCKI Marcin. *Ens metaphysicum. Perillustris et Magnifici Domini D. Petri De Strzemelec Lascz, Castellani Landensis. Domini et fautoris munificentissimi Patrocino. Praesidente Excell: D. Christophoro Wilkowski Artium Magistro et Philosophiae Doctore eiusdemque Profess: Defendente Martino Wierszycki Philosophiae in Academia Posnan: auditore dedicatum et ad discutendum publicè. Anno Dni 1637. Men: Novembr. XI. propositum. Posnaniae, in officina Alberti Reguli. w 4ce, k. 12.*

Jagiell.

Wierszyki króciuchne pod sposobem Bucephała, także y Małpy, alias Simiae, k temu y exhortacia przypisana. [Tu ozdobnik]. (1573). w 4ce, k. tyt. i k. 6 nlb. (sygn. A— Bii).

Wyszło w Grodzisku u Jana Glicznera. —

Druk gocki. Całe wierszem.

Na odwrocie: Cvi Interest.

Jest to 34 wierszy polskich, których pierwsze zgłoski (nie litery) tworzą akrostych: Janowi Zborowskiemu Starosze Oddalanowskiemu. — Zaczyna się: Jasna sprawa pokaże jak natura mieć chce, Nie jest nigdy złęczone złych z dobrymi serce... (Wychwalony tu dom Zborowskich; był on zawsze surowy na pana w senacie, pochlebstwem się brzydził, z kierysznikiem się pobracić wolił).

Po czym: Do tego co na czyś. (Tu tłumaczy, dlaczego dał swym wierszom tytuł Bucefała i Małpy).

W Bucefałe przemawia za wyborem Moskiewskiego na tron polski: Acz jest duzeń Moskiewski by srogi Bucephał, U nas swą okrutnością nie będzie nie umiał... Większy jest tyran każdy w zachodniej krainie... z swymi walczą, a swych krew zawsze przelewają.

W „Simia alias Małpa“ porównuje stan rycerski do małpy „który się rad podawa w stan ten co niewolny“. My też bierzemy na nie wielkie ciężę (jak małpa), na sejmny powiatowe z panyscie iędźżali, a jedząc ich partekę z braciąście nie stali.

Wreszcie idzie wiersz: Exhortatio brevissima (na ost. 3 kartkach). Tu znowu daje podobne przestrogi, jak w oba poprzednich, i zachwala wybór Moskiewskiego: Ważniejszy Moskiewskiemu biegły chłop rycki, niższy mu niż wykrętać co umie praktyki... Wszak on Turki, Tatarzy w swej ziemi poraził.

Kończy: do tego, co czedł.

Zarówno treść jak język najzupełniej podobne do pisemka pt. Sentencia cuiusdam de electione regis..., o którym to dziełku ob. tom XXVII 384. Także podobieństwo druku obie te prace łączy: widać że były razem w tejże drukarni ogłoszone. (Ozdoba końcowa w „Sentencji” identyczna z ozdobnikiem na tytule „Wierszyków”). W egzemplarzu kórni. obie broszurki są też oprawione razem.

Toteż nie ulega wątpliwości, że autor „Sentencji” jest też autorem „Wierszyków”, a jest nim, jak wskazano w t. XXVII 384 Piotr Mycielski. Ten sam Mycielski jest też autorem współcześnie wydanej „Przestrogi” (tom XXII 653).

Czubek Pisma polityczne z czasów pierw. bezkr. 1906 przedrukował „Sentencję” i „Przestrogi”. — Nie znał jednak „Wierszyków”, gdyż nawet ich istnienia nie zaznaczył.

PiekarSKI Katal. kórni. 1929 nr 1561. — Mocarski Książka w Toruniu 1934 str. 25. Kórnik.

Wieruski Wincenty ob. Ślęczkowski (De S. Stanisł. 1773) — Wiyński Zygmunt (1770).

Wierusz Ambroży ob. Pogorzelski Piotr (Adorea 1639).

Wierusz Franciszek ob. Kowalski Franc. (Łabęć 1671, Żeglarsz 1665, Niebieskie posiłki 1664, Nałęcz 1663).

WIERUSZEWSKI Kazimierz, Soc. J. (ur. 1682 † 1744). Azylum Koronne Honoru I Obrony Naprzod Przez walecznego, y pobożnego Machabeusza Hierozolimski: po tym przez Jasnę Oswieconą J. K. M. Augusta Wtorego Kommissją, Torunski Kościół, Sub titulo Annuntiatae Virginis Deiparae. Z rąk cudzych odebrany a Przy pierwszym in Festo Immaculatae Conceptionis Kazaniu przez X. Kazimierza Wieruszewskiego, Soc. Jesu mianym ad Solennissimam Catholicae Religionis Romanae possessionem Otworzony W Roku restitutae Salutis Orthodoxae 1724. 8. Decembr. fol., k. tyt. i k. 9 nlb.

Na odwr. k. tyt. spis członków komisji (ob. niżej przy opisie edycji niem.); po czym dedykacja podpis. X. K. W. S. J. Tu uderza na torunskie pospolstwo i pochwała karę na głowę miasta.

W kazaniu namiętny atak na toruńskie miasto; pierwsze, które Luter błędem ozionął i piekłem. Więcej obliuguje Boga, kto mu kościół wraca, niż kto buduje. Niebo dziękuje królowi za dekret. Niech na nas która chce fuka potencja. Wspomina jakiś upiór, który błąka się po cmentarzu, ponieważ klucze od kościoła oddał przed laty Magistratowi.

Ob. o tym kazaniu pod: Toruń w t. XXXI 252 (Das Klägliche Winseln — jest to polemika z tym kazaniem).

Akad. — Uniw. Wileń.

— Des P. Casimiri Wieruszewski S. J. Einweihungs-Predigt Der St. Marien-Kirche In Thorn, Welche er über die Worte aus I. Maccab. IV. v. 37. 48. 57. den 8. Decembris MDCCXXIV. (1724). gehalten Aus dem Pohnischen Original übersetzt. Thorn 1724. w 4cc, k. tyt., k. 4 i k. 8 (sygn. A—C₄).

Na nast. stronie drugi tytuł: Azylum Die Zuflucht der Ehre und des Schutzes der Cron Pohlen Oder: Die geöffnete Kirche, Erstlich die Jerusalemische, ... darnach die Thornische... Welche durch die Erlauchte Commission I. K. M. von Pohlen Augusti II Aus frembden Händen weggenommen und bey der ersten in Festo Immaculatae Conceptionis von Casimiro Wieruszewski S. J. gehaltenen Predigt, ad Solennissimam Catholicae religionis Romanae possessionem aufgethan worden, anno restitutae salutis orthodoxae MDCCXXIV. 8. Decembr. aus dem Polnischen gedruckten Exemplar in die Teutsche Sprach übersetzt, im Jahr 1724.

Na odwr. str. przypisał będącej wówczas w Toruniu komisji złożonej z Jakuba Rybińskiego wdy chełmińskiego, Adama Ponińskiego gnieźnieńskiego, Jędrzeja Dąbskiego brzesko-kujawskiego, Kazimierza Rudzińskiego czerskiego, Piotra Czapskiego chełmińskiego kasztelanów; Jerzego Lubomirskiego podskarbiego kor., Felicjana Grabskiego Ięczyckiego, Antoniego Trypolskiego kijowskiego, Adama Wilkowskiego sochaczewskiego podkomorzych; Józefa Nakwaskiego instygatora kor., Pawła Jaroszewskiego płockiego, Franc. Mokranowskiego warszawskiego chorążych. Akad. — Jagiell.

— [Toż, po holendersku pt.]: De Inwyings Predicatie van de S. Marienkerke in Thorn. Gedaan den 8/12. 1724

door Pater Casimirus Wieruszewski. Amsterdam 1725. w 4ce.

— Elogia Heroica D. Stanislaw Kostka per Clementem XI. Apotheosi donando, Dicta et Dicata A P. Casimiro Wieruszewski S. I. Mense Iulio Anno 1716. Cum Facultate Superiorum. Posnaniae, Typ. Collegij Posnan: Soc: Jesu. w 8ce, str. 272, k. 7.

Ded. Reinholdo Gert provinciali S. J. per Poloniam.

W części I zawarte życie Stanisława Kostki w stu elogiach. W części II S. Ignacego, Kasawerego, Borgiasza, także w stu elogiach. — Na końcu 125 epigramatów o Chrystusie i N. Pannie.

Juszyński Dykcjon. II 321.
Czartor. — Jagiell. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— Europa In Serenissima Leszczy-norium Domo Sanguine & Affinitate Per Orientis & Occidentis Imperatores: Per Absolutos Monarchas: Per Omnes ferè Poloniarum Reges Per Duces, Heróes, & Summos Proceres Inclusa: [Na odwrocie k. tyt.] Ad Connubiale Festum Ludovici XV. Ac Mariae Leszczy-nariae Christianissimorum Galliae Regum, Pro Augenda totius Europae Laetitia Adaperta Per Equitem Polonum. Anno, Quo magnum in Christo & Ecclesia Sacramentum patuit, 1725. die 21. Junii. [Tu ozdobnik]. Typis Franco-furti. w małej 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 214, k. 1 nlb.

Dedykacja Marii Leszczyńskiej z podpisem: Cliens Eques Polonus.

Całe dziełko jest panegirikiem na cześć Leszczyńskich i spokrewnionych z nimi rodzin. Wywodzi Leszczyńskich od Mieszka i Dąbrowki. Są tu pochwały Sobieskiego, Wiśniowieckich, Radziwiłłów, Ostrogskich, Czartoryskich, Koreckich, Jabłonowskich, Kazanowskich, Potockich, Denhoffów, Ossolińskich, Kęckich, Sieniawskich, Krasieńskich, Dieduszyckich, Tarnowskich, Szembeków, Zamojskich, Pocięjów, Ogińskich, Szaniawskich, Przebendowskich, Rozrazewskich, Załuskich. Ale więcej tu ogólników jak dat i faktów.

Od k. L rozpoczyna się: Reginae Mariae Annae... maternae lineae genealogia. Tu znnowu pochwały Opalińskich, Poniatkich, Hnińskich, Czarnkowskich, Tarłów, Lubomirskich, Mniszchów, Sapiechów, Wielopolskich, Działyńskich

Dlaczego nazwisko swe autor zataił, nie umiem odgadnąć. Odsłonił je dopiero Ja-

nozki Polon. I 136 i Poln. Büchersaal str. 40—2. Dawniej mniemano mylnie, iż autorem był Jan Stan. Jabłonowski, gdyż tak podał panegiryk Civi Poloniae (z r. 1755). Za nim powtórzył to J. Aleks. Jabłonowski w Museum polon. oraz Załuski Anecd. Jablon. 415. — Myłka powstała stąd, że Jan Stan. Jabł. tłumaczył to na polskie, ale przekładu swego nie wydał.

Porównaj tom XVIII 458 oraz ob. także Seyler Leben Stanisłai 1737 str. 13.

Czartor. — Jagiell. — Kijow. — Krasień. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Warsz.

— Fama Polska Publiczne Stány Y Młodz Slachetną Informująca: Z pozwoleniem Stárszych, Przez X. Kazimierza Wieruszewskiego Societ: Jesu. Ogłoszona Roku Pańskiego 1720. [Tu ozdobnik]. W Poznaniu w Drukarni Collegium Soc: Jesu. w 8ce, k. tyt. i k. 7 nlb., str. 229, k. 5 nlb.

Na odw. herb Głuskich i polski wierszyk.

Po czym dedykacja po łacinie, podp. C. W.

Dziełko to podaje formularze dla 100 listów w różnych okazjach. Pisane ohydym makaronicznym językiem polskim, rzadko tylko łacińskim. Rozpoczynają listy proszące o różne godności (o buławę, o marszałkostwo itp.) oraz respnsy na te listy i powinszowania. — Listy o uwolnienie dóbr duchownych od hiberny. — List arc. Stan. Karnkowskiego z rekomendacją. — List Stan. Konarskiego. biskupa pozn. (bez daty). — Liczne listy agitujące przeciw dysydentom (tu rozbiegana kwestia, że konf. wam. 1573 nie miała i nie ma mocy). — List, aby na sejmie nowych podatków nie pozwałać. — List o potrzebie retoryki. — Listy doradzające i odradzające wojnę. — Listy o swawoli wojskowej. — Exterus carpit liberum veto (a więc obcemu wkłada w usta naganę veto!). — Listy syna do ojca z podróży do obcych krajów (syn, zamiast się uczyć, hula, a ojca „dementuje“). — List de vera ratione status do polityka. — List do nuncjusza o dyspenze. — Zaproszenia na akt weselny i na porzeb. — Formy różnych suplik. — Kończy list: Do czytelnika.

Listy nie mają dat ani (z kilku wyjątkami) nazwisk, ale być może, że niektóre są przerobione z rzeczywistych. Wszystkie on jednak układał, czy przerabiał, bo noszą piętno jego stylu i jego przekonań. Naczelną nutą jest niechęć do dysydentów i potrzeba walki z nimi.

Brunchałski w „Dziejach lit. pięknej“ (Enc. Pol. Akad.) II (1918) str. 192.

Chreptowicz. — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— Toż... Poznań 1722. w 8ce malej, str. 229, k. 27 nlb.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Wileń.

— Toż... Z pozwoleniem starszych. Przez X. Kázimierzá Wieruszewskiego Societatis Iesu. Ogłoszona Roku Pánskiego 1730. W Kaliszu w Drukarni Koll. Soc. Iesu, R. P. 1730. w 8ce, k. 1 tyt., 216 str. i rejestr str. 7.

Jagiell. — Uniw. Wileń.

— Toż... ogłoszona P. P. 1730. znowu z drukarskich umbr publicz-nemu światu podana. Wilno, w druk. Akad. 1733. w 8ce, str. 182 i rej. k. 4.

Kraszewski Wilno IV.

Krasin. — Uniw. Wileń.

— Toż... ogłoszona w Warszawie w drukarni Societatis Iesu. 1739. w 8ce, str. 182.

Czartor. — Jagiell. — Krasin. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.

— Laurea Poëtica Heroibus e Soc. Jesu sago et toga inclytis in singulis anni dies reflorescens, opera P. Casimiri Wieruszewski, Soc. Jesu. Posnaniae, typis Coll. Soc. Jesu Anno 1719. w 4ce.

— Laurea Poetica, Heroibus e Soc. Jesu Sago & Toga Inclytis In singulis Anni dies Reflorescens Opera R. P. Casimiri Wieruszewski, Poloni Soc. Jesu. Tomvs Primvs Januarius Februarius Martius [Tu w 6rodku karty ozdobbnik. Po prawej stronie ozdobbnika:] Aprilis Majus Junius. [Tu sygnet drukarń jezuckich: w płomykach napis I H S pod nim trzy gwoździe], Typis Collegii Calissiensis: Soc. Jesu. A. 1726. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., str. 256.

Toż... Tomus Secundus. Julius Augustus September. October, November. December [Godło jez.] Typis Collegii Calissien: Soc. Jesu, A. 1726, w 8ce, k. 1 i str. 259—463 (wreszcie Errata na 1 stronie).

Dedyk.: Invictissimo hispanici exercitus postea supremo Soc. Jesu generali ac fundatori. — Po czym imprimatur arc. Teod. Potockiego i prep. M. Trámpczyńskiego, wreszcie Protestatio auctoritas.

Dzieło to zawiera utwory na cześć „bohaterów“ zakonu, ułożone porządkiem dni.

Tom ten obejmuje dni całego roku. Każdy dzień przeznaczony jest dla coraz to innych męczenników, apostołów i wyznawców jezuickich różnych narodowości (głównie Hiszpanów, Włochów, Francuzów, Belgów, Niemców). Z Polaków są opiewani M. Costensis (str. 46), Ben. Herbest (str. 108), Stan. Szczyński (str. 113), Adalb. Męciniński (str. 134), Nic. Lancicius (str. 141), G. Drużbicki (str. 146), Stan. Gawroński (str. 159), J. Słostowski (str. 177), Stan. Brunowski (str. 187), And. Bobola (str. 201), Alb. Wilgocki (str. 202), Marc. Łaszcz (str. 210), Mik. Czyżowski (str. 211), Christ. Spotecus (str. 256), Jan Morawski (str. 149), Piotr Dunin (str. 255), Georg. Gedroicz (str. 172), Jan Laskowski (str. 282), Mart. Smigleń (str. 288), Jakobus Wiecus to jest Wujek (str. 289), Tom. Dore (str. 293), Stan. Kostka (str. 319—22), M. Stredonius Silesius (str. 335), And. Rudomina (str. 346), Stan. Domaniewski (str. 352), Piotr Skarga (str. 367), M. Laterna (str. 369), Stan. Warszewicki (str. 377), Stan. Woysza (str. 392), Paweł Kostka, brat Stanisława (str. 431), Adam Ciecierski (str. 431), Ad. Gorski (str. 454).

O każdym z nich są podane najprzód prozą zwięzłe informacje biograficzne, potem heksametrem ich pochwały ogólnikowe. W podobnym rodzaju wydał też zbiór utworów Luder Elogia divorum S. J. (1738) — ob. t. XXI 498.

Bawor. — Chrept. — Dzików — Jagiell. — Krasin. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Literae Amici ad Auctorem libelli cui titulus: De emendandis Vitijs Eloquentiae. 1741. w 8ce.

Na końcu podpisany jako rzekomy autor Josephus à S. Georgio Schol. Piarum. — Jest to zmyślone imię, bo pijara tego nazwiska nie było.

Listu tego nie znam — widocznie niszczone egzemplarze. A jednak wyszedł drukiem, bo stwierdza to wyraźnie Stan. Konarski w dodatku do dzieła De emendandis eloq. vitijs (str. 257—66). Jako autora wymienia R.[everendum] P.[atrem] W[ieruszowski]. Geneza tego listu Wieruszowskiego była następująca: Konarski ostro skrytykował styl wymowy i styl napisów (inscriptions) używany podówczas wykazując ich przesadę, nadętość, zły smak. Między innymi na ganił styl listowników jezuckich, a autorem jednego z nich był przecież Wieruszowski. Nazwiska Wieruszowskiego wprost nie wymienił, ale cała książka godziła w jego manierę. Stąd złośliwa odpowiedź Wieruszowskiego.

W dodanych ex post do już wydrukowanego swego dzieła kartkach rozprawia się Konarski z Wieruszowskim (R. P. W.) i zbija

jego zarzuty (contumelias, diffamationes). Powołuje też na str. 264 cały szereg ludzi, którzy się z nim zgadzają. — Obacz o tej polemice Janik w „Pamiętniku liter.“ IX str. 6—7.

Inne pisma, zwalczające w tej sprawie Konarskiego, pisali A. Malczewski i F. Grodzicki S. J. — Ks. Bednarski (j. n.) podnosi, że byli to wszyscy starcy „stojący po za nawiasem życia“ i „odsunięci od nauczania“, ale przecież Wier. miał w r. 1741 niepełne 60 lat; a trudno przypuścić, aby jezuiti polemizowali z Konarskim bez aprobaty władz Zakonu. Zresztą bronili metod retorycznych, głęboko w ówczesnej psychice jezuitów zakorzenionych.

— Nawa Nayprzewielebniejszego JMćX. Franciszka Ponińskiego Coadjutora cum Successione Archiabbacyi Trzemeszyńskiej, w brzegu zakonnym przez publiczną Kanoników S. Augustyna regularnych, kongregacyi laterańskiej professyą w ręku JW. Nayprzewielebniejszego JMćX. Hieronima Wysockiego gnieźnieńskiego y kujawskiego kustosza, Opata teyże Kanonii, na Trybunał Koronny deputata utwierdzona, a z ambony kościoła trzemeszyńskiego, herbowny konwentu Poraiem, przez X. Kazimierza Wieruszewskiego S. J. Ukoronowana w Roku którym Bóg na brzeg śmiertelnego stąpił życia 1752. W Poznaniu, Colleg. Soc. Jesu Anno D. 1722. fol., ark. 6.

Dedyk.: Hier. Wysocki Metropolitano Gnesni et Cujav. Custodi.

Bawor. — Jagiell. — Ossol.

— Die drei Reichsstette der Ehren und Beschirmung über Ihre Königl. Maj. Augusti II. 1724. w 4ce.

— Triumphus Galliarum Orbis Patrono, D. Joanni Francisco Regis, Societatis Jesu. A Perillustri & Nobili Juventute Mediae Classis Grammatices Calissiensis Societatis Jesu. Exhibitus. Annō, Triumphantis in Carne Dei, 1717. Prologus. Scena I. Gallia accepto Nuntio de Beatificationis Decreto Divi Francisci Regis, Regni applaudit forti. Romanum meditatur iter, Apostolicis liminibus sacrum datura osculum, Scena II. Genium adorat Ecclesiae, à quo, diploma accipit declarans se esse Beatam in sui Regni Patrono. (Na od-

wrocie karty:) Scena III. Redeunti obviam procedit Purpuratorum numerus, cui Gallia Decretum Beatificationis nuntiat. Plausus institui mandat. Scena IV. Laureati applaudunt Divo. Scena V. Pallas comitante Juventute plausus Divo datura venit, junctisque tropheis omnia fausta pollicetur. Epilogus. Ad M. D. G. B. V. M. S. L. O. C. H. D. F. Regis Venerationem. [Tu winieta]. fol., 1 k.

Program dialogu (treść 5 scen). Jagiell.

— Trivmphvs Charitatis Et Patientiae A P. Joanne Francisco Regis Soc: Jesu Professo, Per Heroica Vitae labores in Galliis Promeritus: Atque in prima Beatificationis celebritate Inter solennes Plausus A Collegio Posnaniensi Soc: Jesu adornatos, Oratione Panegyrica, Symbolis Et Elogiis Celebratus Studio P. Casimiri Wieruszewski Soc: Jesu. Anno Triumphantis in carne Dei Homini MDCCXVI. (1716). Die 11. Octobris. Cum facultate Superiorum. Typis Clari Collegij Posnaniensis Societatis Jesu. Anno D. 1717. w 4ce, k. tyt. i k. 19 nlb., str. 131 (sygn. R₁).

Po tytule idzie na osobnej karcie ozdobny sztych herbu Łodzia (roboty Ad: Alb: Derpowskiego), z apostrofą łac. (na odwrocie). — Dedyk.: Adamo Poniński.

Rozpoczyna oratio paneg. na cześć świętego oraz Elogiorum Index. Jest ich razem 50. Są to albo wierszyki łacińskie, albo napisy nakamiennym stylem opisujące różne cudowne lub budujące zdarzenia z jego życia (poenitentium poenas in se vindicat, meretricem convertit, ante foras templi noctu excubat). Kończy się opisem jego zgonu i kultu pośmiertnego.

Bawor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Wileń.

— Illustres Umbrae Id Est Principes Religionum Patriarchae Et Religiosi Ordines Historico-Elogiari cultu Ad Humaniorum, & Sacrarum Panegyrum Lucem Expositae, a P. Casimiro Wieruszewski Soc: Jesu. Anno, quo Visitavit nos Oriens ex alto MDCCXIX. (1719). [Tu ozdobnik]. Typis Clari Collegij Posnaniensis Soc: Jesu. w 4ce, k. tyt., 1 rycina i k. 13 nlb., str. 303, k. 7 nlb.

- Po tytule idzie sztych Derpowicza, wyobrażający niby raj; u góry ryciny anioł z pochodnią i toporem. Na odwrocie wiersz łac. Dedykacja episc. Petro Tarło, abbati Paradisiensi. W niej same pochwały rodu Tarłów.
- Po czym rozpoczynają się Elogia na cześć różnych zakonów, zakonników lub osób protegujących zakony (wierszem nakamiennym): Paulus primus eremita, Carolus Magnus... Thomas a Kempis... S. Augustinus... Clemens VIII... Gregorius XIII... Patres Częstochoviae... Franciscus Assisinas... Ignatius Lojola... Pochwały dla zakonu jezuitów zajmują str. 274—303.
- Elogia takie są rodzajem literackim bardzo wówczas rozpowszechnionym, zza granicy (z Włoch) przybyłym, głównie za pośrednictwem jezuitów (Juglaris). Jest to niby retoryka zbliżona formą do utworów poetyckich dzięki użytym frazesom, przenośniom i obrazom. Także i inni pisarze jezuitcy (np. Luder) chętnie ten rodzaj uprawiali. Wieruszewski kończy ich szereg.
- Na ostatnich kartach zamieścił: Ad lectorem, Facultas, Aprobaty i Catalogus Elogiorum (jest ich razem 135).
- Ob. Laudum (1754).
- Jocher 8255. — Janik w Pam. Liter. 1908 str. 445 i 476—7.
- Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Raczyń. — Uniw. Warsz. — Uniw. Wileń.
- Toż... Prage typis Univers. Carolo Ferdinand. Colleg. Soc. Jesu ad S. Clementem, per Leopold. Kamenitzky factorem 1737. w 8ce, k. tyt., 12 k. nlb., str. 237.
- Ded.: Pietro comiti in Czekanowice Tarło. Czartor. — Dzików.
- ob. Jonsac (1774) — Laudum (1754) — Toruń (liczne druki omawiające jego udział w wypadkach 1724—5).
- Janozki Polon. lit. 135—7 oraz Poln. Büchers. 40—2. — Kraszewski Wilno IV 249—50. — Brown Bibliot. pis. 421—2. — Bentkowski I, 667, 678. — Dziennik Wileński 1825 I 368—9. — Encykl. Orgelbr. XXVI 950. — Encykl. kośc. XXI 125. — Pelczar Kaznod. II 266—7. — Załęski Jezuitci III i IV. — Janik w Pamietniku Liter. VII (1908) 445, 474—6 (o jego kazaniach). — Bednarski Upadek i odrodzenie szkół jez. 1933, 130 (tu życiorys) i passim. — Korbut² II 4. — Finkel III 1891.
- Wieruszoviensis basilica ob. Niezsporkowitz Ambros.** (Lemmutae 1680).
- WIERZAŃSKI Tomasz.** In Nomine Domini, Amen. Conclusiones Juridicae, seXto DeCretaLIuM BonIfaCII Pa-

paе VIII. De Regulis Juris Conformes. [Na końcu:] Defendentur publice in Lectorio Collegii CC. DD. Jure-Consultorum, sub Assistentia M. Francisci Antonii Cwierzowicz, Utriusq; Juris Professoris, Vocati Collegae Juridici, Contubernii Jurisperitorum Senioris. Ad objecta respondente V. D. Thoma Wierzanski, Dioecesis Camednecensis, M. OO. Clerico, Jurisprudentiae Auditore. A. D. 1764. Die Mercurii, 27. Mensis Junii. w 4ce, k. 4 nlb.

Jest to 15 tez prawniczych z zakresu nauki De Regulis Juris (Liber Sextus C. J. C.). — Przy każdej z tych tez obszerniej ujętowanej są na marginesie (odpowiednio szerokim) zacytowane źródła prawa kanton., na których się teza opiera. Cytowane też czasem bywają — w skrótach — nazwiska glossatorów i późn. autorów. Jagiell. — Ossol. — Uniw. Lwow.

WIERZICKI Feliks (urodz. 18 styc. 1699 † 24 kwiet. 1761). Bazylika Cnoty y Honoru Od Religiey, Fortuny y wiekopomney Sławy, W Starożytnym Zawieszow Domu Wystawiona A Ná Solennym Walnego Pogrzebu Akcie Jasnje Wielmoznego JMCi Pana Ignacego Hrabi ná Baksztách Rozyca Zawiszy Marszałka Nadwornego W. X. L. Mińskiego, Bobroyskiego, Czeczerskiego, Sumilijskiego &c. Starosty Kaznodziejską Inwencyą w Kościele Mińskim Soc: Jesu. Remonstrwana przez X. Felixa Wierzbickiego Soc: Jesu Roku Pańskiego 1740. Dnia 22 Lutego. w Wilnie w Drukarni J. K. M. Akademickiey Soc: Jesu. w 4ce, k. tyt. i k. 26 nlb.

Na odwrocie herb i wierszyk polski. — Dedyk. Marcybeli z Ogińskich Zawiszynej. — Aprobata Mich. Zienkowicza.

Kazanie przynosi pochwały różnych Zawiszów, od Czarnego rozpoczynając. Opiera je na kronikarzach, ale powołuje się także na diplomata od Maksym. i Karola V, które czytał na zamku Nieświż, in archivo Ducali. Zmarły Ignacy walczył pod feldmarszałkiem Eugeniuszem.

Na końcu relacja o uroczystościach pogrzebowych, opis nader sztucznego katafalku (ad instar ołtarza), napisów, jakie go ozdabiała, epitafiów. Do historii obrzędów pogrzebowych ciekawo to materiał.

Chreptow. — Ossol. — Uniw. Wileń.

— Lucerna agnus virtutum, meritorum clarissimaque prosapiae luce Poloniae illustrans polum, redordiente fidam in Załusciano Ariete stationem praesulei honoris sole novis splendorebus illucescens, sub primam secundissimamque pontificiae purpurae Auroram ac reverendissimi Domini Domini Andreae in Załuskie Załuski, Dei & Apostolicae Sedis gratia episcopi Plocensis inter sequaces luminum literarias umbras ad optatissimum Sarmaticae Aquilae spectaculum propositus, ab obligatissima pastoralis nomini Plocen. diaeceseos Societate Jesu. Anno ab accensa in Agno Dei caelorum lucerna 1724. Typis Varsaviae Coll. Soc. Jesu. folio, 20 k. nlb.

Janozki Lexic. II 68. — Brown Bibl. script. 422. — Bieliński Uniw. I i III. Czartor.

Wierzbicki Jakub ob. Korezyński Kassyan (Kubek 1619)

WIERZBICKI Jan (I). Pismo do marszałków Obojga skonfederowanych Narodów. Warszawa 1790. fol., 1 k.

Czartor.

Wierzbicki Jan (II) ob. Borkowski Mich. (1668).

WIERZBICKI Kazimierz. Phoenix ex olore et cineribus mortalitatis in sublime immortalis Gloriam evolans, sub atratam lugubrium inferiarum pompam Illustr. DD. Ignatii Rosini Comitis in Bakszty Zawisza, Marschalci Curiae M. Ducatus Lithuaniae, Minscensis Capitanei, Generalis Capitanei Auctoramenti exotici exercitus M. Ducatus Lithuaniae, ad lenimen renuentis consolari publici doloris propositus a sociato communi luctu Collegio Minscensi Soc. Jesu Anno, quo albatem summans de Virgine carnem Deus in niveum descendit versus olorem (Manlius L. I) ut redivivus fieret Phoenix. Vilnae typis academiae Soc. Jesu Anno 1740. folio, 42 k. nlb.

Brown Biblioteka pis. str. 423.

Krasiń. — Ossol.

— Pieśń nowa o S. Janie Kantym na Akt solenny Kanonizacyi jego w Kościele Prepozyturalnym i razem Parałalnym Panny Maryi we Lwowie, za

Krakowską Bramą odprawiający się przez X. Kazimierza Wierzbickiego, Proboszcza tegoż Kościoła złożona. w 8ce, 2 k.

A może pisał to jakiś inny Kaz. Wierzbicki? Jocher 7079. Ossol.

— Prolusio Academica in Anniversaria Studiorum Instaurazione dicta in Alma Academia et Universit. Vilnensi Soc. Jes. per P. Casimirum Wierzbicki Prof. Rhetorices in eadem Universit. An. 1734. Calendis Septembris w 4ce, k. 12.

Jest to pochwała na cześć nauki, której przeciwnikami są nieuczto i próżniactwo. Wspomniany tu Adam Kochański S. J. ex Provincia Litwana, Moguntiae Matheseos Professor.

Jocher 1806. — Ks. Stan. Bednarski Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce 1933 str. 50.

Bibl. Wróbl. w Wilnie. — Uniw. Wileń. — Zieliń.

— Vita V. P. Ludovici de Bessuy Soc. Jesu ad praxim religiosae perfectioni studentibus proposita per P. Casimirum Wierzbicki Ejusdem Societ. Theologum. Anno Vitae Christi 1738. Vilnae Typis Academiae S. J. w 4ce, k. 4 nlb. i str. 369.

Jocher 8695 i Noty str. 622 pisze: Bessuy, pochodzeniem z Francji, urodził się w Kurlandii r. 1666. 7 grudnia. W rękopisie po nim pozostałym: Eucharistico Deo ter optimo, ter maximo i Dies festus solennis quo ingressus sum Societatem Jesu Vilnae 5 Sbris Anni 1683, powiada o sobie, że uczęszczał do szkół jezuickich i przyswoił sobie, oprócz łacińskiego, kilka języków nowożytnych. — Od str. 113—32 są tutaj Aspiraciones affectuosae P. Ludovici ad B. V. Mariam. Od str. 181—310 są pisma rozmaite i namowy do życia duchownego z lat 1698 i 1700, datowane z Nieświża i Łomży. Od str. 319—36 są myśli różne autora z wydarzeń życia swego. Wspomina tu on pobyt swój na Łukiszczach, w Wilnie r. 1698 i nadmienia o Tatarach prowadzonych w łańcuchach przez miasto. R. 1695 bawił autor w Pułtsku w funkcji nauczyciela. Umarł w Grodnie r. 1706 podczas wojny z Rosją i Szwedami.

Uniw. Wileń.

— ob. Hasło (1754; tu jego kazanie z r. 1751).

WIERZBICKI Krzysztof (1661 † 10 grudnia 1719). Chwalebny zawód do

kresu szczęśliwego WIMC. Panny Konstancyi Eleonory z Rokszyc Zapolskiej, podkomorzanki Sieradzkiej, z herbownego Poboga a jaśniej z przeznaczonych cnót poszlakowany i oyczystym rymem JW. JMCPanu Franciszkowi z Rokszyc Zapolskiemu Kasztelanowi Wieluńskiemu, J. W. W. Ich Mość Kollegatom na ozdobę rozrzewnionym w żalu na pociechę, Wszystkim na wzbudowanie. Przez X. Christophu Wierzbickiego Soc. Jesu po złożeniu ciała w Kościele Rawskim Soc. Jesu wyrażony. Roku podróznego w ciele ludzkim Boga 1699. W Warszawie w drukarni Kollegjum Soc. Jesu. Roku 1699. fol., k. 18 nlb.

Na ark. C₁ herb Zapolskich, pod nim wiersz do kasztelana wieluńskiego. Od ark. C₂ wiersz na śmierć Konstancyi Eleonory Zapolskiej.

Niesiecki IV 517, 678. — Juszyński Dykcyon. II 321. — Brown Bibl. pis. 423.

Jagiell. — Ossol.

WIERZBICKI Marchian, reformat, defnitor i lektor teologii. Demonstratio Caecitatis, imperitiae, ac impietatis judaicae. XXXIII. Articulis, in honorem ac venerationem 33. Annorum SSimae Vitae D. N. Jesu Christi, per quos Ille, dum esset * Rex noster ante saecula, operatus est salutem in medio terrae, Comprehensa. In Qua Ex Scripturis veteris Faederis, a judaeis quoque; receptis, argentibus rationibus, prisco-rumque; Rabbitorum, doctrinis, & Thalmud ipso quandoque; Referuntur pleraque; ac refelluntur De caecitate, imperitia, ac impietate perfidorum & impiorum honorum. Annò, quò Lux vera * illuminavit his qui in tenebris & in umbra mortis sedent, * 1767. Cracoviae Typis Seminarii Episcopali Academico Anno M.DCC.LX.VII. (1767). w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb., str. 397, str. 3 nlb. [Dodane:] Supplementum Ex Thalmud, Nempè Oracula piorum veterum Thalmudistarum, ante Christum florentium, quae P. Petrus Galatinus, Ordinis nostri Seraphici, in suis Libris XII. De Arcanis Catholicae Veritatis, sparsim affert. w 4ce, str. 72, Index Articulorum. k. 1 nlb., Index Rerum k. 17 nlb.

Na marginesie k. tyt. są w miejscach oznaczonych gwiazdkami trzy odsyłacze: 1) Ps. 73 v. 12; 2) Joan. 10 v. 9; 3) Luc. 1 v. 79.

Na odwrocie k. tyt. są cytaty z Biblii. — Po czym na nast. kartce dedykacja Franc. Ant. Bętkowski, sandec. scholastico wraz z jego herbem i wierszami na ten herb. — Dedykacja ta zajmuje kart 9 (podaje w niej pochwały i genealogię rodziny Bętkowskich). — Na ostatnich 2 nlb. kart. jest przedmowa: Ad lectorem. Tu opowiada, jak inni i on sam zwalczał talmudystów w dysputach; jak pisał dzieło, będąc przez 4 lata ciężko chorym; jak studiował księgi żydowskie. Biblia żydowska różni się co do ilości ksiąg od katolickiej. Podaje hebrajskie, od Żydów używane nazwy ksiąg biblijnych, które — jak zapowiada — będzie dla kontroli przytaczał na marginesach dzieła.

Dzieło składa się z 33 rozdziałów i Appendixu (na cześć 33 lat Chrystusa), w których autor wykazuje różnice żydowskiej i chrześcijańskiej religii i zbija wierzenia Żydów. A więc o Mesjaszu (jest on prawdziwym Bogiem), o Chrystusie i jego misji co do zbawienia świata, o przepowiedniach dotyczących Chrystusa, o jego wniebowzięciu, o misji apostołów; — Chrystus nowy prawodawca, prawo starodawne biblijne uległo zniesieniu, zniesienie obrzezania, sabbatów, ofiar krwawych, — o kulcie świętych obrazów; — Talmud zawiera bluźnierstwa; grzeszy on przeciw rozumowi i dobremu obyczajom; — drugie przyjdzie Chrystusa; o przyczynach ślepoty żydowskiej.

Talmud cytuje i przytacza z niego niektóre wierzenia, ale zdaje się z drugiej ręki (z pism św. Hieronima i z innych pisarzy apologetycznych). Nazywa go impium et fabulosum Thalmud.

Z nowszej literatury zna i cytuje dzieła konwertyty Nicolai Lyrani, Korneliusza a Lapide, Ludwika z Grenady, Hieronima de Sancta Fide (ex Judaeo Christiani), Petri Alphonsi (podobnie), Mariani Costeni, Sebastiana Sleszkowskiego. Z nich to czerpie swoje informacje o Talmudzie, ponieważ — jak mówi — illi authores sunt inculpatae et intaminatae notae.

W całym tym dziele zwalcza bardzo ostro wierzenia „talmudystów“ — ale zastrzega się przeciw temu, jakoby należało nienawidzić i prześladować Żydów: peccant illi Christiani qui judaeos nimium aspernantur et immerito male tractant, nam per hoc eos a fide Christi magis alienos efficiunt...

Po str. 397 idą na 3 str. nlb. aprobaty (tu wymieciono nazwisko autora), — dalej facultas i licentia ze strony zakonu reformatów oraz cenzury (Biegaczewicza i Stęplowskiego), pozwolenie rektora Mar-

ciszowskiego na druk oraz imprimatur biskupa Potkańskiego.

W drugiej części dzieła (*Supplementum ex Thalmud*) oświadcza, że już po ukończeniu druku zapoznał się z świeżo wydanym dziełem Petri Galatini (*in hebraismo et chadeismo peritissimi, in Thalmud versatissimi*) *De arcanis catholicae veritatis*. — Z tego o dzieła przytacza tutaj obszernie wyciągi jako uzupełnienia do 33 rozdziałów swojej pracy. Tendencją tych dodatków jest udowodnić, że nawet rabini talmudyczni potwierdzają prawdziwość głównych nauk chrześcijańskich o Mesjaszu, o Matce Boskiej, o przestarzanych niektórych ustępach *Star. Test.* itp. — Kończy: *Epilogus ex Thalmud*, gdzie przytacza z Talmudu wiele błędów i fałszów.

Wreszcie idą indeksy (*index locorum*, czyli rzeczowy, bardzo obszerny) i *Errata* na 3 stronach.

Rękopis tego dzieła (ale bez suplementu) znajduje się w *Bibl. Jagiell.* pod nr. 2404. Datowany jest 1766, a więc jest to data wcześniejsza o rok od druku. Zdaje się więc, że będzie to autograf, a nie odpis z druku.

Jocher 9908.

Czartor., — Jagiell. — Ossol. — Sucha — Uniw. Wileń, — Uniw. Lwow.

— ob. *Dyaryusz pogrzebowy* (1766).

Wierzbicki Stefan ob. *Preis* Jędrzej *Dominik* (1694) — *Słowakowicz Stanisław Józef* (*Autumnales* 1693).

Wierzbieński Stanisław, opat paradycki ob. *Curaeus* (*Paradisus* 1564, *De origine* 1568).

Wierzbięta Jakub (*Dorachowski*) ob. *Krzycki* *And.* (1643).

Wierzbięta Krzysztof ob. *Lorkowicz* (1643).

Wierzbięta (Wirzbięta) Maciej, drukarz i księgarz *krak.*, kalwin (ur. 1523 † 1605) ob. *Agrippa Corn.* (O szlachectwie 1575; może to jego przekład?) — *Cebes* (*Tablica* 1581; jego przekład?) — *Czechowicz Marcin* (*Summarjusz* 1570; tu przedmowa jego pióra) — *Dawid* (*Psałterz* 1554?; *Lubełczyka* 1558; to są może najstarsze jego druki?) — *Dębowski And.* (*Izmonda, Atalanta, Thysbe, Sąd* 1587—1600; to ostatnie jego druki) — *Górnicki Ł.* (*Dworzanin* 1566) — *Gospodarstwo* (1596) — *Gwagnin* (*Sarmatia* 1578) — *Historja*

o zburzeniu *Troi* (1597) — *Historja* o *Landzie* (1568) — *Kalwin* (O zwierchnictwie 1599) — *Kantonał* albo *pieśni* (1569) — *Karnkowski St.* (*ad Henricum* 1574) — *Karolyi* (*Ez mostani* 1580) — *Klonowicz* (*Pożar* 1597) — *Kochanowski J.* (*Szachy, Zuzanna*) — *Obrona Konfederacji* (1596) — *Opisanie wiary* (1573) — *Otwinowski* (*Sprawy* 1589) — *Philopolites* (1586) — *Rej* (*Apocalipsis* 1565; *Figliki* 1574; *Postylla* 1557 i 1571; *Psałterz* 1554; *Zwierzyniec* 1562 i 1574; *Wizerunek* 1558, 1560, 1585; *Zwierciadło* 1567) — *Romer* (*De informando* 1593, *De ratione* 1590) — *Samboritanus Grzegorz* (*Polymnia* 1564, a zapewne i inne druki?) — *Sarnicki Stan.* (*Judicium* 1563) — *Strykowski* (*Wjazd* 1574, *Goniec* 1574) — *Theodor Wit* (*Komentarz* 1559) — *Warszewicki Krz.* (*De laudibus Tarnovii* 1585) — *Wolan* (*De libertate* 1572) — *Zarnowca* (z) *Grz.* (*Obrona* 1584) — *Zwierciadło Rzeczyp.* (1598).

Zestawiam tu tylko niektóre charakterystyczniejsze jego druki. Całość jego produkcji można odtworzyć przy pomocy spisu chronologicznego z lat 1557—1605 w tomie VIII Bibliografii.

Index librorum (1603, 1604) przynosi zakres kilku książek u niego drukowanych.

Serwitoriat jego (wygotowany przez kancel. ale nie podpisany przez króla) z r. 1576, znajduje się w *Archiwum m. Krakowa* (*dypłomy nr 667*). Przedrukował go *Ptaśnik* (j. n.) nr 664.

Lelewel Bibl. ks. II 201. — *Bandtkie Hist.* druk. *Kr. pol.* I 287—90. — *Tenże Hist.* druk. *krak.* 355. — *Siarczyński Obraz* II 306. — *Święcki Hist.* *pam.* II 284. — *Wiszniewski Hist. lit.* IX 463. — *Encyki.* *Orgeibr.* XXVI 955. — *A. Grabowski* w *Bibl. Warsz.* 1849 III 391. — *Tomkowięta Przyczynki* 1912 str. 309. — *Ptaśnik Monum. typogr.* I we wstępie str. 34 i 74 oraz w tekście nr 595, 275 i *passim*. — *Tenże Drukarze różnowiercy w „Reform. w Polsce“ 1921.* — *Katalog Arch. Miejs. w Krak.* (1907) nr 667 z r. 1576. — *Wąsik w Przeglądzie Filozof.* 1915 (o *Glaberwe*). — *Jędrzejowska Książka polska* 1928 str. 60 (o synu jego *Stanisławie*). — *Piekarski w „Kultura Staropolska“ 1932*, str. 358, 360, 367. — *Birkenmajer Katalog wyst. druków* 1936, str. 23 i 49, — *Korbut²* I 268—9.

Wierzbęta Biskupski Piotr ob. Biskupski P. (Votum 1613, Oratio 1606 i inne jego pisma).

Wierzbęski Onufry ob. Conclusiones (1777).

Wierzbna (z) Lukasz ob. Rydzyński.

WIERZBOWIC (Wirzbowicz) Anioł, dominikanin (1617 † w Gdańsku 1730). Memoriale Philosophiae In Via Thomistica, Studentium gratia Cum Licentia Superiorum. Gedani, Typis Simonis Reingeri. (1702). w 8cc, k. 1 nlb., tabl. 1 i k. 226 nlb. (sygn. A—P₄ oraz Aa—Nn₆).

Na początku facultas i aprobaty, w których wymieniono nazwisko autora (Wirzbowicz). Datowane 11 Febr., 10 Julii i 25 Aug. 1702.

Po czym tablica folio ze schematem dzieła. Składa się ono z 3 części: Logiki, Fizyki i Metafizyki. — Logika obejmuje wykład De ente rationis, De terminis, De scientia itp. — Fizyka obejmuje: De ente naturali seu mobili, De coelo, De generatione, De anima. — W Metafizyce omawia: De proprietatibus entis, De speciebus entis i De componentibus eius creatum.

Wykład ujęty w pytania i odpowiedzi ma na oku naukę szkolną. Podaje też dużo wiadomości elementarnych np. z zakresu geografii, astronomii itp. Odsyła wciąż do dzieł św. Tomasza, innych autorów nie powołuje.

Na końcu: Errata. Czartor.

— ob. Nowowiejski (Phoenix str. 85).
Wedle Jabłonowskiego Musaeum str. 273 miał pozostawić dzieło Examen ordinandorum.

Chodykiewicz De rebus gest. ord. praed. (za nim Joher 4720). — Bentkowski II 25. — Program dominik. 1828 str. 44. — Kraszewski Okruszyny I 197—8. — Barącz Dzieje II 278.

Wierzbowicz ob. Mniszech Stan. (Mowa 1794).

Wierzbowscy ob. Korona (1704).

(Wierzbowska z Tarnowskich Urszula), żona Stanisława. Leliwa Jasnie Wielmożnego Hrabów Tarnowskich Domu: Po fatalnym z Ziemskiego Zodyaku Zachodzie, Jasnie Wielmożney Jey Mosci Pani, P. Urszuli Z Hrabów Tarnowskich, Wierzbowskiej, Starosciny Łeczyckiej, Barwałdzkiej. &c. Ostatecznie zaćmiony, a na Nowiu Szczęśliwey Wieczności Jasnie Wielmożnemv Iego Mosci Panv, P. Stanisławowi Wierzbowskiemu, Staroscie Łę-

czykiemu, Barwałdzkiemu, &c. Przy pogrzebowym mroku Pokazany. Od żaloznego po Fundatorce swoiey Kollegium Piotrkowskiego Societatis Jesv. RokU obIaśnIaIaCego zIeMskI zoDIák ChrIstUsa. (1717). [Tu winietka]. W Kaliszu, w Drukarni Kollegium Káliskiego Soc: Jesu. fol., k. tyt. i k. 14 nlb.

Rozpoczynają miedzioryty herbów (Leliwa i Podkowa), potem dedykacja Wierzbowskiemu oraz poemat wysławiający ród Tarnowskich. — Od k. D: Niepogodna Lunacya Leliwy, Nieznośny Krzyż... i inne wiersze na cześć zmarłej. Kończy 18 epigramatów na śmierć Wierzbowskiej.

Brown Bibl. pis. 49.

Ossol. — Uniw. Warsz.

— Pogrzeb Trzydniowy Jasnie Wielmożney Jeymosci Pani P. Urszuli z Hrabów Tarnowskich Wierzbowskiej, Starosciny Łeczyckiej, Od Jasnie Wielmożnego I. M. Pana, P. Stanisława Z Wielkiego Chrzastowa Wierzbowskiego, Hrabi na Łasku, Starosty Łeczyckiego, Z bogatą apparencyą, i ludzi różnych stanów nieprzeliczonym konkursem W Kollegiacie W Dziedzicznym Łasku w Sieradzkim Woiewodztwie Solennie odprawiony. Anno Domini 1717. Die... fol., k. tyt. i k. 5 nlb.

Opisuje całą pompę pogrzebową: katafalk, piramidy, a na nich herby i napisy. Pogrzeb trwał trzy dni, przebieg każdego dnia szczegółowo opisany. Kazanie, ogień sztuczny, trumna z srebra, żałoba, kondolencje, grób, jałmużny, poczęstunki (dawano wina uberrime, wielu było, co z mostów spadali, i musiano warty dawać dla pijanych). Sumpt był wielki, ekspensy wielą tysiącami nieodbyte. Po śmierci jednemu kapłanowi pokazała się.

Ossol

— Umbrzy wielkich żalow przy śmiertelnym zaćmieniu oyczystego Księżyca, JWJMcI Pani P. Urszuli z hrabiów Tarnowskich Wierzbowskiej, Starosciny Łeczyckiej, Barwałdzkiej etc. Fundatorki Kollegium Piotrkowskiego Soc. Jesu. Na powiną fundatorskiemu domowi kondolencyą reprezentowane od Kollegium Kaliskiego Soc. Jesu. R. P. 1717. W Kaliszu w drukarni Koll. Soc. Jesu. fol., k. 2 nlb., k. 16 (sygn. H₂).

Na odwr. str. tyt. herb Leliwa. Pod nim wiersze polskie. Na k. 2 herb Jastrzębiec,

pod nim wiersze łacińskie. Dedyk. prozą łacińską Stanisławowi Wierzbowskiemu, mężowi zmarłej; od ark. C₁ wiersze pol. Jagiell. — Warsz. Uniw.

— ob. Głuski Mikołaj (Splendor 1717) — Wierzbowski Stan.

Wierzbowski Adam ob. Luder (1740).

Wierzbowski Hieronim ob. Benedictus a S. Joseph (Mereur. civilis P. I. 1681) — Bocheński Jacek (Facies 1703) — Cyboni Chrys. (Messis 1678) — Malicki Bart. (Votivum melos 1683) — Margowski Andrzej (1687) — Morawski Jan (Vera Christi 1693) — Siatkiewicz Franciszek (Krasna góra 1762) — Tytkowski Wojciech (Praxis parochialis 1693) — Waleszyński Marcin (Sagitta 1697) — Węgrzynowicz Jan (Columnae 1668) — Wosiński Ant. P. (1693).

Wierzbowski Hier. (II) ob. Luder (Noctes 1740).

WIERZBOWSKI Łukasz (z Wielkiego Chrzęstowa). Avgvsta Amazon Triumphali Potentissimi Regis Poloniarum Clypeo Armata Invictissimos Bavariae Leones Connubiali Principis animi devinciens amore Jn Serenissimo ac Potentissimo Principe Maximiliano Emanuele Vtriusq; Bavariae & Superioris Palatinatus Duce, Comite Palatino Rheni, S. R. I. Archidapifero & Electore, Langrauo, Leuchtergensis, Belgij pro Rege Catholico Gubernatore &c &c Serenissima Teressia. Vtriusq; Poloniae Princeps. Magna Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazouiae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechouiaeq; Ducissa Dum Per Metropolim Majoris Poloniae Posuaniam Solenni Pompae Regalis apparatus Illustrissimi & Reuerendissimi Antistitis Plocensis, aliorumq; Regni & M. D. Lith: Procerum Comitatu, eidem Serenissimo Principi duceretur. Svb Felicissimis Avspiciis Celsissimi Principis Illustrissimi & Rdissimi Domini D. Stanislai in Magna Witwica Witwieki Episcopi Posnań, Fauentissimi Acad: Posni: Protectoris. Nomine Academiae Posnaniensis. Per Lveam de Magna Chrzęstow Wierzbowski, Subdapiferi-

dam Łancicień: in Acad. Posnań Rhet: & Dialecticae Auditorem. Profundissimo debitaе obseruantiae cultu Salvata. Anno Sponsi caelestis in carne Dei 1694. Typis Academiae Posnaniensis. fol., k. tyt. i k. 10 nlb.

Na odwr. k. tyt. dwa wiersze łac., z których jeden podp. Joannes de Malczewo Malczewski.

Całość stylem nakamiennym. Zawiera pochwały głównie Jana III i jego synów. Ossol. — Raczyń.

— Krolewska Wielkich przymiotow, Cnot, y Sławy Droga Ktora Do Nayiaśnieyszego y Niezwyciężonego Ooblwienia Swego Maximiliana II. Wielkiego Oboicy Bawariey, Iulij, Kliwicy, Montium &c. Xiążęcia Comitem, Palat: Rheni, Electora, Belgij Gubernatora Nayiaśnieysza Maria Teresia Krolewna Polska, wielka Xiężna Litewska, Ruska, Pruska, Mazowiecka, Zmudzka, Liwonska, Smolenska, Kijowska, Wołyńska, Podolska, Podlaska: Siewierska, Czerniechowska &c. &c. Przez Wielką Polskę do Bawaryj Tryumfalnym prowadzona krokiew. Od Łvkasza z wielkiego Chrzęstowa Wierzbowskiego y Dialektyki w Akadémiey Poznań: Auditora Oyczystym tonem Powitana. Roku Drogi Prawdy 1694. fol., k. tyt. i k. 4 nlb.

Zawiera dwa wiersze: 1) Krolewska Droga, 2) Apollo zyczelwy z Muzami — oba pisane kunsztownymi strofami. W języku dużo rzadkich słów (wiernik, krzyca, gorg lutni, rostoki itp.). Ossol. — Raczyń.

— ob. Lipnicki Andrż. (1651).

(Wierzbowski Mikołaj). Honorum Prodromus Cursus Aristotelis Gentilitiae Soleae Appia Perillustris Magnifici Domini, Domini Nicolai Kostka Wierzbowski, Capitanei Barvałdensis, Academiae Rectoris Consummatus. In Collegio Karnkoviano Societatis Jesu. Callisii Anno Domini 1719. fol., k. 3.

Jest tylko przedmowa. Brak Prodromus. Jagiell.

— ob. Numa (1693).

Wierzbowski Samuel ob. Duńczewski Stan. (1734).

WIERZBOWSKI Stanisław (I). Characterion In Faelicissimum Et Optatissimum In Polonia Adventum Craco-

viamque Ingressum. Illvstrissimi Et Reverendissimi Patris Ac Domini, D. Francisci Diotallevii S. Angeli & Bassitiarum Episcopi, A. S. Sede Apostolica. Ad Sigismundum III Poloniarum & Sueciae Regem Potentissimum &c. Totumque Poloniae Regnum. Nuncii. Eidem. A Stanislao Wierzbowio A. S. Honorarii Nomine Oblatum. Cracoviae. Typis Lobianis A. D. 1614. [Tytuł w ozdobnej ramce]. w 4ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Na odwr. k. tyt. wiersz na herb nuncjusza. Po czym kilka wierszy (dystychami pisanych) na jego cześć. Wita go wierszem katedra wawelska, Akademia Krak., zakony krak. — Na końcu wiersz do senatu krak. de recipiendo hospite.

Juszyński Dyk. II 321. — Siarczyński Obraz II 306.

Bawor. — Czartor. — Horod. — Jagiell. — Krasin. — Ossol.

(Wierzbowski Stanisław II), syn Hieronima, mąż Urszuli, starosta łęczycki, od 1717 ksiądz, kanonik gnieźn., infulat w Łasku (ur. 1659 † 1728). Ruina Eunomii ad fundatoriam soleam Illustr. Domini de Magna Chrzastow in Łasko Stanislai Wierzbowski Lanciensis capitanei, deposita a Perillustri Juventute Collegii Wierzbowiani S. J. Petricoviae. Anno reparantis salutem humanam Dei Hominiis 1715 mense Februar. Die... Calissii, typ. S. J. fol., kart 6.

Na początku genealogia Wierzbowskich (ich pokrewieństwo z Chomentowskimi i Tarnowskimi). Po czym argument sztuki po polsku i po łacinie.

Czartor. — Jagiell.

— ob. Głuski Mikołaj (Splendor więźcyca 1717) — Piotrowska Katarzyna (1710) — Wierzbowska Urszula (Umbra wielkich żalów 1717, Pogrzeb trzydniowy 1717).

On jest autorem dwóch rękop. prac: 1) Peregrynacja do Francji w latach 1678—81; 2) Konnotata wypadków w domu i kraju 1634—89; wydanych przez J. K. Załuskiego w roku 1858 (ob. Bibl. tom V 74). Święcki Hist. pam. II 533. — Encykl. Org. XXVI 958 — Encykl. kośc. XXXI 127. — Korytkowski Prałaci i Kanonicy IV 289. — Woytkowski Bibl. Wp. nr 9527.

WIERZBOWSKI Stefan ( ), bisk. poznań. (od r. 1663—87). Stephanus de Magna

Chrzastow Wierzbowski Dei et Sanctae Sedis Apostolicae Gratia Episcopus Posnaniensis... Datum Varsaviae, Die Quinta Mensis Julii, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo Quinto. (1665). ark. plak.

List pasterski. T. P. N. w Poznaniu.

— Norma vitae Clericorum Recollectorum, alias Marianorum, pro defunctis praecipue militibus et peste sublatis suffragantium. Varsaviae 1687. w 8ce. Jocher 1176.

— ob. Adrychomiusz (Jerusalem 1670 i 1680; tu wiersze Frankiewica o Jeruzalem nowym jemu przypisane) — Chrościński (Job 1706) — Cyboni K. J. (Vestigium 1679) — Cyprian od św. Aleks. (1681) — Flisiński Fr. — Frankiewicz (1670) — Innocenty XI (Jubileum) — Kieleński M. (Splendor 1664) — Kowalski Fr. (1664) — Kurski (Propugnaculum 1666) — Margowski Andrzej (Lubricum 1687) — Mazurkowie Walenty Jan (Imago 1664) — Niewieski J. St. (Archetypus 1668) — Pawłowski Daniel (Coronatum 1666) — Piskorski Sebastian (Circenses 1665) — Rex dolorum (1674) — Sławosz Gabriel (Vox catelli 1679) — Vineae Christi (1680; jego kosztem wydane).

Janozki Nachr. I 80, II 119. — Niesiecki Herbarz IX 317. — Rzepnicki Vitae II 158—9. — Dzieje dobroczynności 1821 str. 153. — Łętoski Katalog IV 225—6. — Volum. Legum V 725. — Święcki Hist. pam. II 284. — Załęski Jezuici w Polsce III (1902). — Enc. Org. XXVI 957—8. — Enc. kośc. XXXI 128. — Ehrenberg Urkunden und Aktenstücke 1892 (tu jego listy do J. Amadisa). — Kluczycki Pisma do spraw Sobieskiego I. — Woytkowski Wjazd na biskupstwo pozn. (w Kronice Pozn. 1932). — Tenże Bibl. Wielkop. nr 9328. — Przyboś Konfederacja gółbaska 1936 str. 121 i nast. — Finkel Bibl. hist. III 1891.

WIERZBOWSKI Stefan (II), kanonik poznań. Stefan Wierzbowski z Wielkiego Chrzastowa, Gnieźnieński i Warszawski cantor, kanonik Poznański, Warszawski y po Xięstwie mazowieckim officjał generalny. Dat. 18 kwietnia 1705. fol., ark.

Okólnik zapraszający na uroczystą procesję obrazu św. Ładysława. Czartor

Wierzbowski Wład. ob. Krasuski Mich. (1669).

Wierzbowski Wojciech i Stan. ob. Weżyk Jan (1627).

Wierzbowskich (z) ob. Chomętowska — Skarszewski.

Wierzchlejski Felicjan ob. Sadowski Nepomucen (Kazanie 1791).

Wierzchlński ob. Myszyński Lud. (Accessorium 1785).

WIERZCHNICKI Tomasz, stud. filoz. Musarum Parnassi plausus ad mentem subtilis Doctoris Joannis Duns Scoti nomini et omini Alexandri Ogiński Palatinidae Mscislaviensis, Seraphicae Familiae benefactoris dicatus. Vilnae 1689. w 4ce, k. tyt. i k. 9 nlb.

Z herbem. Krasin.

WIERZCHOWSKI Jan. Panegyrik J. Wnemu Hieronimowi Mikołajowi Sieniawskiemu na Myszy y Szkłowie Hrabi, Tudzież J. O. Cecylii Xieżnie Radziwiłownie Marszałkownie Wielkiej Litewskiej z powinszowaniem złączenia się sławnych obudwu Domów Dedykowany Przez Iana Wierzchowskiego, życzliwego z młodzi... Roku Panskiego 1662. w 4ce, k. 37.

Ossol.

Wierzchowski Michał ob. Radziwiłłowa Regina (1637).

Wierzchowski Olbrycht ob. Sapieha Mik. (Gratulatio 1634).

Wierzchowski Samuel de Lublino, dominikanin (1642) ob. Lublino.

Wierze (O) ob. Smotrzycki Mel. (1625).

WIERZEJSKI Adam. Produkt sprawy WJ. Pana Adama Wierzejskiego Pisarza Grodzkiego, Strażnika Wwdztwa Nowogrodzkiego Przeciwko JO. Xciu Jegomości Ignacemu Massalskiemu Biskupowi Wileńskiemu. (1777). fol., ark. sygn. C₁.

Jagiell.

— Petita z strony JP. Wierzejskiego Pisarza grodz. Straż. Wwdztwa Nowogr. przeciwko JO. Xciu Imci Massalskiemu, Biskupowi Wileń. i Deputatom Trbłu Miń. (1776). fol., ark. sygn. A₁.

Jagiell.

— Sprawa JW. Adama Wierzejskiego Marszał. Nowogr. WW. Anto-

niego Lachnickiego Chor. Wileń: Stanisława Laskowskiego Woyskiego Kobryń: i Jana Siekluckiego Skarb: Słoni: jako Kuratorow JP. Dominika Głuchowskiego Szambelana jako Aktora Z JOO. Xżty Michałem Radziwillem Wdą Wileń: Opiekunem Dominikiem Radziwillem w Opiece Xcia Wwdy Wileń: będącym, Aktorem. Z JWW. i WW. Xawerym Chomskim Wwdą Mscisławs: Mikołajem Graffem Manuzim Jego Imperatorskiej Mei Szambelanem. Z JW. Ludwikiem Hrabią Tyszkiewiczem Marszałkiem Guberskim Lit: i wszystkimi dalszemi Debitorami Dominika Głuchowskiego. (1799). fol., k. 1 nlb.

Dopis. Michał Zaleski (wnosił).

Uniw. Wileń

— ob. Lipnicki L. J.

Wierzejski Jan ob. Paprocki Bartłomiej (1584).

Wierzejski Michał (I) ob. Wyrzeyski.

WIERZEYSKI Michał (II). A principe Gusmanorum familia... Leopoli 1752. w 4ce.

Dominik św. pochodził z rodu Gusmanów. Uniw. Wileń.

Vierzig Dialogi ob. Volekmar N. (1649—1710).

Wierzyciele ob. Warunek dla wierzycielów (1780) — Załuski Marcin (Projekt 1774).

Więś ob. Mikorski.

Więść z Moskwy ob. Moskwa (1634).

(Wiesiołowscy). Odpowiedź na przełożenie urodzonych Wiesiołowskich uczynione do Nayiaśniejszych Skonfederowanych Rzepltey Stanów. (1790). w 4ce, kart 2. Jagiell. — Zieliń.

Wiesiołowska Aleksandra ob. Hincza Marcin (Głos pański 1643).

Wiesiołowska Klara z Ostenów ob. Marzewski Jan (Mowa żałobna 1770). Unikat tej mowy odnalazł się w bibl. Bawor.

Wiesiołowska Weronika (z Rydzyskich) ob. Marzewski Jan (1770).

Wiesiołowski Antoni ob. Propositiones (1774).

Wiesiołowski Fr. ob. Boscovich (1780).

Wiesiołowski Ignacy ob. Marzewski Jan (1770).

Wiesiołowski Krzysztof, marszałek nadw. litew. († 1637) ob. Horst (Cancellarius 1628) — Kraśnicki Mat. (Quaestio 1635) — Loeaechius Andr. (Świadek 1635) — Niewiarowski St. (Quaestio 1638) — Sobieski Jakub (Kamień 1637) — Wiesiołowski Tomasz (Melos Parnassium 1628) — Wituński August (Kamień 1637, Pierścień 1637).

W Swadzie polskiej Ostrowak. Danejk. f. 1 2, str. 87 jest: Oddawanie Panny Wołowiczowney Starościanki Zmuydzkiej Xciu Aleksandrowi Radziwiłowi potym Marszałkowi W. X. Lit. przez Wiesiołowskiego Marszałka W. W. X. L.

O mowie Sarbiewskiego nad jego grobem ob. ks. Piątkowski w Przegl. Powsz. 1891 II 374.

Finkel III str. 1891.

(Wiesiołowski Krzysztof?). Odnowienie szpitala tykocińskiego i rozrządzenie funduszu przez ś. p. Wiesiołowskiego na ten skutek przeznaczzonego. (Projekt). fol., str. 1.

Ob. Bibliogr. V str. 75.

Wiesiołowski Mikołaj, syn Piotra († 1634 r.) ob. Horst (1628).

Starowski Monum. 405. — Święcki Hist. pam. II 288. — Siarczyński Obraz II 308.

Wiesiołowski Onufry ob. Propositiones (1774).

Wiesiołowski Piotr († 1621) ob. Chalecki Krzysztof (1606) — Daniecki Jan (Panny 1605) — Grochowski Stanisław (Zygmuntowi III 1599) — Seneka (Troas tragedia 1589) — Witkowski Stan. (Sapho słowieńs. 1641).

Siarczyński Obraz II 307. — Święcki Hist. pam. II 287.

WIESIOŁOWSKI Tomasz, kasztelan elbląski. Melos Parnassium In honorem Hieronymi Kofalkowski, Andreae Kłopecki, Joannis Critii, Martini Foltinowic, dum in Academia Zamosceń. Ao 1628 ab excell. viro Jacobo Skwarski Płocen... rectore... Artium Liberalium magistri et Philosophiae doctores ritu solenni crearentur. A Thoma Wiesiołowski castellanide Elbingensi, studioso poseos depromptum. Cracoviae, in off. typ. Fr. Caes. (1628). w 4ce, k. 8.

Jocher 1965. — Święcki Hist. pam. II 288. — Juszyński II 322.

Viesitius (Wieszycy?) Franciszek ob. Paprocki Bartłomiej (1584).

Wieśniaczka u dworu, opera we dwóch aktach z włoskiego tłumaczona. w Warszawie, Dufour 1785. w 8ce. Ob. Teatr polski, tom 51.

— ob. Brzostowski Paweł (1776) — Fieux (uszcz. 1779) — Mouhy (uszczęśliwiona 1779—80).

Wieśniak komedia w Wilnie w publiczney Akademickiey Sali Societatis Jesu pod zapustną chwilę na widowek dana. Roku Pańskiego 1754. Miesiąca Lutego Dnia... w 4ce, karta 1.

Jagiell.

— Warszawskiemu Orgarmistrzowi (sic) Na Organy. z Myslewic. (1790). w 8ce, str. 38.

Jest to broszura polemiczna, pisana prozą i wierszem, przeciwko broszurze pt. „Organy” przypisywanej Ignacemu Krasiickiemu. (O tych „Organach” ob. tom XX str. 223 pod Krasiickim).

Pisane po uchwale 100.000 wojska. Autor żywozliwie wyraża się o przymierzu z Prusami i o królu pruskim. Przeczy jakoby Lukezyni był organmistrem sejmku. Antor „Organów” ma natomiast „północnym wiatrem bębunki nadęte, co was kopijki rychtują przekłętę”. Broni odmiany stroju (fraka na kontusz). Czyż polska suknia zawstydzi żołnierze? Na końcu zwraca się z apelem wierszowanym do monarchy: „A my (wieśniacy) przy czystej pod bukiem krynicy wielkim usiadłszy kołem na murawie... krzyknijemy razem: wiekuj Stanisławie”.

Układy z Luchesisim rozpoczęły się w grudniu 1789, ratyfikacja nastąpiła w kwietniu 1790. Na ten czas przypada więc druk tej broszury.

Pilat Liter. polit. 1872 str. 205. — J. Nowak Satyra polit. sejmku 4-letn. 1933 str. 77. Bibl. J. Michal. — Czartor. — Jagiell. — Krasiń. — Uniw. Lwow.

— do Poety dziennego... ob. Naruszewicz Adam.

Chrzanowski Z dziejów satyry 1909 str. 11. — Przedrukował Kolbuszewski Poezja barska 1928 str. 288 (wraz z odpowiedzią).

— szlachcic w prostocie ducha patryota do Stanow Zgromadzonych na Seym terażniejszy a w onych najszczególniej do tych mężów wybranych, których żarliwość nie pozwala żadney osobistości parcyalney. (1788?). fol., k. 2.

Bawor. — Krasiń.

Wieśniak w Warszawie (około 1800).

w 8ce, k. tyt. i k. 5 nlb.

Jest to obszerny wiersz, napisany gładko i dość dowcipnie. Autor opowiada, jak przyciśnięty rekwizyjami wybrał się do Warszawy w sprawach podatkowych (po raz pierwszy w życiu) i co tam widział. Tendencja satyryczna. Opisuje zbytki i rozpustę. Traktyjerna u Szwo, potrawy francuskie, stół nowomodny. O domu rozpusty Frescati. Autor obchodzi miasto i robi sprawunki. Idzie do teatru, gdzie gorszy się strojami. Ucieka z Warszawy: Tem zaś com niepomięcił a widział na jawie, Upewniam: do rozpuku sąsiadów zabawę. — Ale czy to nie jest druk po r. 1800? Obacz o tym Bibliogr. V str. 75.

Inny wiersz satyryczny o Warszawie, pióra też niby to „wieśniaka“, obacz pod Musaeus (1796).

Czartor. — Jagiell. — Krasin.

— albo Gospodarstwo... ob. Zbytowski (1600).

Wiessner Gottfried ob. Warnatius Hen. (1668).**Wieszczba dla Polski w R. 1763** napisana. W Drukarni Wolney. w 4ce, kart 2.

Bez wymienienia roku druku, ale jak się zdaje 1791, gdyż drukarnia „wolna“ wówczas powstała. — Zaczyna się: Dotąd królestwo polskie nie kwitające...

Jest to wiersz spotykany w rękopisach z epoki konfederacji barskiej (ob. Wiśłocki Kat. ręk. Jag. nr 1804 i 3065; bibl. Ossol. nr 1479 i 1415; w bibl. Suskiej nr 282; w bibl. Akad. nr 317 itp.). Na ten ostatni tekst nie zwrócono dotąd uwagi.

Niektóre odpisy łączą tę „wieszczbę“ (albo „profecję“) z osobą ks. Marka, ale nie wszystkie. Odpisy albo nie podają daty, albo 1767 (tak podaje rękopis Akad. nr 317), albo 1768. Jeden z rękopisów (dziś niedostępny) podawał datę 1763 i objaśnienie, że to „z francuskiego na polski wytłumaczone“. Oczywiście ta ostatnia wiadomość całkiem fałszywa. Powyższy druk powtórzył za jakimś rękopisem datę 1763.

Ani data 1763 ani złaczenie „Wieszczby“ z księdzem Markiem nie wydają się być trafne. Treść „Wieszczby“ łączy się wyraźnie z wypadkami po roku 1766—7 (konfederacja dysydentów toruńska, konf. radomska). Tylko do tych wypadków może się odnosić zwrot: drgną strachem lutrzy, schizma i poganie — i zapowiedź oporu, który się na razie musi nieszcześliwie skończyć, przeciw chytrym sąsiadom. Wzmianka o bliskim obłężeniu Częstochowy (cna góra niech ufa w Bogu nisko bijąc czołem) wskazuje nawet na to, aby datę ku rokowi 1770, albo i dalej jeszcze przesunąć.

W każdym razie r. 1763 byłby anachronizmem. Aluzja do dwugłowego orła, który dopomóż konfederatom (Austria) — jest zrozumiała tylko w r. 1769—71, ale nie w r. 1763.

Po r. 1771 zaczął słynąć w stolicy i w Polsce ksiądz Marek jako prorok, cudotwórca, i patriota (obacz Trembecki: Zwodzielec Marek... przed niedołączeniem Łuszcza prorokiem się mieni, Oko ma w niebie, rękę w bliźniego kieszeni — słowa zamieszczona po r. 1771 w „Powązkach“). Jego wygnanie na Sybir podniosło jego rozgłos.

Ale trudno przypuścić, aby ks. Marek — więziony zresztą w latach 1768—71 na Jakimbirze — władał rymem choć tak, jak nim władał autor „Wieszczby“, i miał wykształcenie literackie. Raczej należałoby szukać autora w kole konfederatów, między którymi wielu posiadało kulturę literacką; świadczą o tym liczne wiersze konfederackie (wydał je Kolbuszewski Poezja barska 1928). — Autor musiał znać Eklogę IV Wergiliusza, lub przepowiednie na niej wzorowane, bo słabutki oddźwięk tej eklogi przebiega się w „Wieszczbie“.

Z nazwiskiem ks. Marka, znanego z proctw, zaczęto jednak łączyć „Wieszczbę“ już wcześniej. W r. 1786 streszcza ją (dość dowolnie) J. Więkowski jako utwór ks. Marka, choć nie wspomina, aby miał przed sobą tekst rymowany i datuje go na r. 1774, naginając sens „Wieszczby“ do rewolucji francuskiej. Za jego to może przykładem wydobyto ją w r. 1791 z rękopisu i ogłoszono „w drukarni wolney“, której jednym z założycieli był J. U. Niemcewicz. Kto wie, czy nie on był wydawcą tej propagandowej ulotki; bardzo to do jego osoby przystaje.

Wedle Kolbuszewskiego (str. 107) i wedle Pigonia („Myśl Nar.“ 1931 str. 255) jeden z wierszy konfederackich (Lamentacja Jeremiasza nad Krakowem) ma zawierać lekką aluzję do „Wieszczby“ („spełniły się prorockie nad Krakowem słowa, iż polskiego orła od północy sowa moskiewska podskubała“). Ale aluzja to bardzo niepewna i może się raczej do jakichś innych nieznanych nam „profecji“ odnosić.

Oprócz literatury pamiętnikarskiej (Kitowicz) i historycznej o ks. Marku (zwłaszcza Smoleński Pisma histor. I str. 301—34) ob. o „Wieszczbie“:

Lucjan Siemiński Trzy wieszczby, Paryż 1841 i Poezje 1863 str. 60 (przedrukował jeden z tekstów). — Mickiewicz Literat. słowian. II (wykład XV). — Smoleński w Ateneum 1886 II. — Tarnowski Hist. liter. III. — Chrzanowski Czem był Wergilusz 1930. — Tenże w „Dziejach liter. pigłnej“ (Encykl. Pol. Akad. Um.) 1918, str. 328 oraz w edycji drugiej „Dziejów“ z r. 1935 tom I str. 368. — Ujejski Dzieje

polsk. meşjanizmu 1931. — Pigoń U kolebki polskiej poezji meşjan. (w zbiorze „Na wyżnach romantyzmu“ 1936). — Kolbuszewski Poezja barska 1928 (we wstepie o autorstwie i na str. 99 przedruk). — Konopczyński w „Myśli Narodowej“ 1931 nr 47 (str. 204) i nr 55 (przypisuje autorstwo ks. Garlickiemu, ale argumenty nie są dość przekonujące). — Pigoń w „Myśli Narodowej“ 1931 nr 50 str. 253 (odrzuca hipotezę Konopczyńskiego). — Korbut 2 II 70 (podaje literaturę do całej poezji konf. barskich).

Kraśń. — Zamoj.

— ob. Georgiewicz (obrzezańców 1548) — Klucz do kalendarza (wiejska 1734) — Starzeński (wyroczni 1784).

Wieszczby ob. Judicia — Kabała — Kołeda — Prognostyk — Sybilla (i sybillińskie przepowiednie) — Vaticinia — Widzenie — Visiones — Wróżby.

Wieszczby wymienione w Bibliografii pod powyższymi hasłami są to albo przepowiednie oparte na astrologicznych obliczeniach (Judicia), albo też na wizjach (por. np. Widzenie 1577 i 1654, M. Paszkowskiego utwory z lat 1608—1618, Zrzeszkowski 1620, Węgierskiego Classicum 1703, a zwłaszcza Wiegekowskiego apokaliptyczne wizje z r. 1786). Wieszczek widzi na niebie słońca i krew, orły i lilie, różne symbole państw, świętych i rycerzy itp. i z tego przepowiada losy narodu. Solikowski 1575 wyzyskał do tego wizje św. Brygidy. T. zw. wieszczba ks. Marka należy do tej sybillińskiej literatury.

Oprócz pracy Pigiona (j. w.) ob. Smoleński Wiara w życiu w epoce jez. (w „Pismaach hist.“ I 265 i nast.). Tu nieco faktów dotyczących zabobonnej wiary w różne wieszczby. — Contant d'Orville Ślady zabobonów (1794).

Wieszczek fortunny ob. Lacki Kasp. (1651).

Wieszczka Urzella ob. Favart K. (1785) — Urzella.

WIESZCZYCKI J.(an?) Adrian († po r. 1654), Archetyp Albo Perspektywa Załosnego rozvodu, który Śmierć nieużyta nie respektując ani na Malzonka, ani na wielkiej nadzieje Syna iedynego, ani na Wielmożne Párentelle w Domu zacnie y wysoce Vrodzonego Wielmożnego J. M. P. Janá z Wielopola Wielopolskiego Bieckiego, Bocheńskiego, &c. Stárosty; z Jey Méią P. Zofią z Barycze Malzonką Jego Mói vkochaną, Wielmożnego niegdy Janá Kochanowskiego Cho-

rażego Koronnego, Libusk. Kozięńsk. &c. Stárosty, Corką. Wielmożnych Jerzego Málogoskiego, Mikołaiá Zawich. Kásztelanow: Adámá Lubelskiego, Olbrychta Brácláwskiego Sędziow: Stániśláwá, Jároszá, Adámá, Sendomirskich Łowczych: Adryaná Stężyc°. Podśedką, Marćiná Sendomirsk Pisárzá: Janá Gnieźnięńsk. Krákowsk. Kánoniká, Ludwiká J. K. M. Sekretarzow: Andrzejá y drugiego Andrzejá Stężyckich Podstárościach: Ianá, Piotrá, Mikołaiá Kochanowskich, &c. Wielkich Kawalerow Maltanskich, Choráżyeh Homerow Sár-máckich, nieśmiertelney pámiędi Práwnucká, Wnucká, Synowicá, Siostrá; nie bez żalu Malzenskiego, nie bez tesknicze Synowskiej, Kiedy liście opada ách właśnie w te czasy, Pozbáwiwszy Rodziny y żywey okrazy. Dnia 26. Roku 1649. spráwiłá. Od Adryana z Wieszczycze Wieszczyczego Brátá y Szwágrá nie fárbámi, ále Izámi Wystawiona. [Na końcu:] Lukasz Kupisz I. K. M. Typograph drukował, Roku Páńskiego 1650. w 4ce, k. tyt. i k. 11 nlb.

Na odw. k. tyt. drzeworyt przedstawiający katafalk i Pegaza, nad nimi dwie korony z napisem: Mąż żony głowa — oraz: Swego Męza ona głowy korona. Potem idą wiersze: 1) Acrostichis (lityry pierwsze tworzą: Kochanowska Zophia z Barycze). — 2) Potem: Doxastichon, Strophe, Antistrophe, Epodos, Elegia, Egloga, Mnemosinon, Panegyryk, Epilexis... itp. Wszystko są to wiersze wyszukane, kunsztowne, pełne sztuczek. Tak np. w jednym z nich idą lityry akrostychowe po obu końcach wiersza, a nawet przez jego środek. — Kunszt formy jest więc znaczny, ale treść czysto konwencjonalna (narzekania na srogość śmierci, na nietrwałość rzeczy ziemskich itp.). Oto próbka wierszy:

Nad pokarm nic wdzięczniejszego, — A nad napój sorbetu nie znajdziesz zdrowszego, — Nic zdobniejszego nad szatę, — Nie masz też nic wyższego nad stolki bogate, — Nie mędrszego nad ich mowę, — Też nic doskonalszego nad ich dzielną mowę...

Charakter poezji jest barokowy, oparty na ówczesnych wzorach włoskich, które autor widocznie zna z oryginału.

Na dwóch ostatnich stronach drzeworyt przedstawiający Wstrzamięźliwość i Pokorę, nad nimi trzy słońca — to wszystko tworzy rodzaj bramy, w której wnętrzu wydrukowany wierszyk akrostychowy z nazwiskiem autora: Adryan Wieszczycski. Na

przeciwległej temu stronie rysunek schodów, na których wierzchu siedzi kruk (Korwin) pod tym napis: „Zophia Wielopolska tą drogą chodziła. Po tych schodach nas isć nauczyła“. Wewnątrz schodów urywek sonetu czwartego Petrarcki (po włosku): *Quel chon finita providenta et arte monstro nel suo mirabil. Magistero...*

Niesiecki cytuje to z datą mylną 1649.

Bawor. — Cieński w Oknie — Czartor. — Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Sielanki Abo Pieśni J. Adryana z Wieszcyc Wieszczyckiego, Pisane W Niepołomicach. Roku 1634. [Tu ozdobnik]. W Krak. u Mácieiá Andrzeiowczyká. w 4ce, k. 8 (sygn. C₂).

Na odwr. k. tyt. herb z postaciami biskupa i rycerza i z podpisem: Religiose — Alacriter. — Po bokach litery J. A. z W. W.

Zawiera 10 utworów. Pierwszy p. t.: Rozmowa (Damofon i Pan), po czym idzie 9 pieśni. Są to nie tyle sielanki, ile pieśni miłosne, przypominające tego rodzaju utwory pogańskie w licznych zbiorach XVII wieku. W pieśni VIII wspomniani są jacyś Seweryn i Jan. Ostatnia pieśń odnosi się do Wisły, płynącej przez Niepołomice.

Bronikowski w Przyjacielu Ludu VII (1840) str. 52 opisał pierwszy te „Sielanki“. — Klocek (Bronikowski), w którym m. i. się miłościły, zawierał także „Pieśni i tańce“ z r. 1614. Z tego wnosil mylnie Bronikowski, że Wieszczycki mógłby być także autorem „Pieśni i tańców“.

Brückner w Pam. Liter. 1912 z. 2 str. 329. — Maciejowski Piśmienn. III 771 twierdzi (mylnie), że naśladuje tu Werg. i Szymonowica.

Przedruk ogłosił w r. 1911 Stanisław Rachwał w Bibl. Pis. Pol. nr 61 (tu w przedmowie szczupłe wiadomości o życiu poety). Kórnik. — Uniw. Wileń.

— Ogród Rozkoszny Miłości Bożej Wesołemi Liliami: Purporowemi Rozami: Nieśmiertelnemi Amarántami Doostatnie Obfitujący. z Których Ná znak nieśmiertelnej Zgody y Miłości Wieszczyney, od Stworzyciela Stworzeniu Miśternie Wwity, ofiarowała Wieniec. Adryan z Wieszcyc Wieszczycki z niską Pokorą y Dzięką: Wystawia go y wynosi Surge Aquilo et veni Auster perfla Hortum meum et fluant Aromata illius. Cant. 4. (Tytuł ten ujęty w ozdobnym wieńcu z kwiatów, wśród nich u góry dwie główki anielskie). [Na przedost.

stronie sygnet: obelisk i chmury, a pod tym:] W Krakowie, v Piątkowskiego, R. P. 1650. w 4ce, k. 14 nlb. (sygn. D₂).

Na odwrocie k. tyt. herb Zasláwskich i 16 wierszy polskich oraz drzeworyt z napisem: Kraków (konwencjonalny widoczek kilku domów miejskich). — Rozpoczyna dedykacja Wład. Domin. na Ostrogu i Zasláwiu hrabi na Tarnowie, wojewodzie gener. krak., podpisana: Adryan s Wieszczyk Wieszczycki.

Dziełko składa się z 16 krótkich wierszy, ujętych w trzy części: część liliowa, różana, amarantowa. Nad każdym tym wierszykiem jest mały drzeworyt, przedstawiający jakąś scenę z życia Chrystusa: zwiastowanie, nawiedzenie, narodziny, ofiarowanie, w kościele znalezienie z doktorami, w ogrodzie, biczowanie, koronowanie, ukrzyżowanie, zmartwychwstanie, wniebowstąpienie, zesłanie Ducha, wniebowzięcie, koronacja. Wierszyki te nie mają wartości, może i dlatego, że wszystkie rymy rymują do „miłości“, który to wyraz powtarza się co drugi wiersz. Oto początek pierwszego wierszyka: „Nie szczyć się babilońska z swych Nempis (sic) dziwności, — Więszy cud w Nazarecie: Dziewosłab Miłości. — Zmowiny Boga z człkiem: niemasz wątpliwości, Na ślub Panna zezwała widząc chęć Miłości...“ itd. przez kilkanaście stron.

Kończą wierszyki do czytelnika i do Zoila. Na ost. stronie drzeworyt przedstawiający rękę z latarnią.

Reprodukował w Przeglądzie bibliot. 1910 str. 213—240 K. Badecki.

Cieński w Oknie.

— ob. Augustyn św. (Psalterz 1650) — Duńczewski (Herbarz I 485) — Pieśni y tańce (1614).

Wiszniewski Hist. liter. VI 494, VII 195 (nazywa go niesłusznie „znakomitym“ poetą). — Maciejowski Piśmienn. I 511, III 771. — Maciejowski Polska I 395. — Encykł. Orgelbr. XXVI 965. — Korbut² I 430.

Wieszczycki Jan, stud. Akad., ob. Zamojski Jan, star. kałuski (Salutatio 1646; tu jego wierszyk).

Wieszczycki Józef ob. Zamojski Jan (Salutatio 1646).

WIESZCZYCKI Karol. Mowa miana podczas reasumpcyi Sądów zadwornych 15 Febr. 1751. fol.

Uniw. Lwow.

— ob. Nabożeństwo (1767).

Jego mowę przy instalacji na starostwo grodzkie w r. 1745 zamieszcza Swada Polska Ostrow. Danejk. I 437.

Wieszczycki Mikołaj ob. Kochanowski Stanisław (1727).

Wieszczycki Stanisław ob. Wołucki Sebastyan (Sphinx 1628).

Wietelski Stanisław ob. Abrek Andrzej (1643).

Wieterski Eremian ob. Zamojski Jan (Planctus musarum 1619).

Wietor (Büttner?) Hieronim, z Liebhenthalu na Śląsku (stad Philovallensis) drukarz wiedeński i krakowski (ur. około 1480? † 1546 lub 47) ob. Agricola (1512) — Andronicus (1545) — Anna św. (1530) — Arnold (1525) — Articul (1545) — Astexanus (Canones 1521) — Augustyn (Księgi 1522) — Bartolinus (Hodeporicon 1515) — Bonawentura (Opeć 1522) — Cebes (1524) — Calvinus (Idioma 1513) — Cicero (vidua Vietoris 1550) — Corvinus (1518) — Crates Tebanus (1518) — Datus (1510) — Dawid (Psalterz 1532) — Decius (1521) — Demosthenes (Oratio 1521) — Dialogus philos. (1513) — Dictionarium (1513) — Donatus — Eck Jan (1525) — Eliaco (1514) — Erazm z Rotterdamu (Dialogi 1523, Xięgi 1541) — Euripides (1511) — Ezop (1522) — Faber Stapul. (Introductio 1518) — Fortuny i cnoty różność (1522) — Harmonius Marsus (1515) — Hortulus (1521) — Jaroslavicius (Elegia 1524) — Jaskier (Speculum sax. 1535) — Iszlsza (Judicium 1518) — Koszyczek Jan (Marcholt 1521; to pierwszy jego druk polski) — Kromer (Delib. 1541. O wierze 1553) — Krosna (z) Paweł (Panegirici 1509; to najwcześniejszy jego druk) — Krzycki And. (1527) — Łañcut (Algor. 1510, 1548) — Lapide (Resolutorium 1519; to jego nakład) — Leon X (1520) — Liber absolutissimus (1523) — Miechowita (Conservatio 1512) — Missale crac. (1541) — Murelius (Oratiunculae 1527) — Orzechowski Stanisław (1546) — Pannoniae luctus (1544) — Proboszczowie (1546) — Raj duszny (1530) — Sallustius (Catilina 1511) — Salomon (Ecclesiastes 1522) — Solfa Bened. (1545) — Steinensis (1546) —

Stobnica Jan (Parvulus 1510, De modis 1519) — Stratander (Oleum 1546) — Szadek M. (1525, 26) — Tyczyn (1545) — Vadianus (Oratio 1515) — Valerianus Praedicat. (Historia 1537; tu jego wierszyk?) — Valla Georg. — Vergerius (De moribus 1511) — Vegius Mapheus (1512) — Wildenberg (vidua Vietoris 1547) — Windert (Oratio 1515) — Wokabularz (1539) — Zaborowski St. (1526).

Przytaczam tu tylko co charakterystyczniejsze druki; inne można by zestawić przy pomocy chronolog. spisu w t. VIII Bibliografii (str. 7—37). — Wiedeńskie jego druki są w Bibliografii o tyle tylko uwzględniane, o ile stały w związku z Polską. (Wyliczają je Lelewel Bibl. ks. I 90 oraz Bandtkie Hist. druk. krak. str. 242—66). Jego współnikiem był zrazu Singrenius.

W kilku jego wydawnictwach są przedmowy i dedykacje podpisane przez niego, np. w Erazma Rotterd. Xięgi Język (1542), w której nazywa się „w mieszkany Polakiem“ — ale to zapewne on tylko napisał (a pisał istotnie tłumacz dzieła).

O drzeworytach używanych w jego drukarni ob. Betterówna Polskie ilustr. (1929).

O jego oprach o druk prognostyków toczonych przed sądem rekt. w r. 1538 ob. Wierzbowski Materiały II oraz Barycz Conclus. univ. 1933 str. 223 i Stan. Estreicher Acta rect. II.

Janoc. I 48, 297 i III 134. — Bandtkie Hist. druk. krak. 73, 242, 266. — Lelewel Bibl. ksiąg I 91—7. — Encykl. Orgelbr. XXVI 968. — Maciej. Piśm. tom dodatk. str. 344. — Ptaśnik Mon. Poloniae typogr. (1922) str. 37 (tu jego biografia) — Wotschke w Altpreuss. Monatsschrift XLV 3 str. 464. — Bernacki Pierwsza książka polska 1918 str. 100 i 506. — Piekarski w Silva Rerum 1927 nry 7—8. — Tenże w dziele zbiorowym „Kultura starop.“ (Akad. Um.) 1932 str. 357, 360. — Seruga Jan Haller (1934) 100—2 i passim. — Birkenmajer Katalog wyst. druków 1936 str. 17 i 36.

WIETROWSKI Maksymilian, Soc. Jesu. Historia de schismatibus, quibus Ecclesia Dei praesertim a saeculo nono affligebatur... Pragae Carolus Joannes Hraba 1731. w 12ce.

Znajdują się tu rozdziały „De arriana haeresi“ i „De Socinianismo“. Obszerniej opracował to samo w swym 4-tomowym dziele o historii herezji, wydanym w r. 1722. (Tu w tomie IV na str. 194—240: De socinianismo).

Inne dzieła Wietrowskiego nie należą do polskiej bibliografii (nie był on Polakiem, ale Czochem i działał w Pradze).

— ob. Maimbourg Ludwik (Historia 1723) — Paczinsky J. (1697) — Pinamonti Jan (1725).

WIETRZYŃSKI Kazimierz Epimach.

Nektarowy Ocean w prześwietnym Szreniawie kandorem dożywotniego affektu JWzney Panny Ewy Teressy z Zmi-groda na Lisku Stadnickiey Starościanki Libuskiey y JWznego Pana Józefa hrabi z Tęczyna Ossolińskiego Starosty Sandomirskiego, Chmielnickiego, etc. przy weselnych illuminacyach objaśniony. Roku, którego źródło życia Nektarem łask płynąc zaczęło 1731. die 4. Februarii. we Lwowie w drukarni brackiey SSS. Tróycy J. K. M. fol., k. 11 nlb.

Na odwr. str. tyt. herby oblubieńców i pod nimi 6 w. pol. Przepisał prozą pol. pannie młodej ks. Kazimierz Wietrzyński, proboszcz chłaniewski. Po czym idzie powin-zowanie wierszem polskim.

Jagiell. — Ossol. — Uniw. Warsz.

— Pierscienie Doczesnego y wiecznego Honoru w Koronie Szczęśliwey Wieczności Ną Pogrzebowym Akcie J. W. JM. Pana Michała Koscielskiego z Woiewodztwa Kaliskiego Ną Prześwietny Trybunał koronny Deputata, Z Ambony Remonstrowane Przez JM. X. Kazimierza Epimacha Wietrzyńskiego Kanoniką y Deputata z Kapituły Chelmskiey Roku od Zaślubienia nieśmiertelnego Boga z ludzką śmiertelnością 1736. Dnia 28. Maja. [Tu linia]. w Lublinie w Drukarni Collegii Soc. Jesu. fol., k. tyt. i k. 9 nlb.

Dedykacja do Aleks. Mostowskiego archid. gniez., prez. tryb. i Jaska Stońskiego. — Mowa nie podaje o zmarłym szczegółów. Krasin. — Ossol.

— Saeculorum pretium, In animo- rum unione Illustrissimi et Excellen- tissimi Domini D. Josephi Comitiss de Tęczyn Ossoliński Capitanei Sandomi- riensis ac... Dominae D. Illustrissimae et Excellentissimae Teressae de Zmi- grod in Lisko Stadnicka Capitaneidis Libussiensis inter Hymenei taedas pu- blica luce declaratum. Anno Regis sae- culorum ab unione Hypostatica 1731. Die 4. Februarii. Leopoli, typis con-

fraternitatis SSS. Trinitatis, 1731. fol., kart 14. Jagiell.

Vietynghoffowa Anna ob. Szoego K. (1790).

Vietynghoffowa Katarzyna i Karol ob. Engelbrecht (1795).

(Vietynghoffowa Teodora). Sprawa JW. JP. Teodory z Piotrowiczow Vietynghoffowey Generalowey Wóysk byw- szych Litewskich z JW. JP. Michałem Wołowiczem Ciwunem Birzniań: Xię- stwa Zmudz: Kawalerem Orderu S. Stanisława. (1797). fol., k. 16 nlb.

Dopis.: B. Sobański. Uniw. Wileń.
— ob. Wołowicz Michał (1798).

Wiewiorka Jan, sekr. bisk. wileń. ob. Matheolus (1503).

WIEWIORSKI Sebastian († 7 lutego 1729). Lydius lapis auro coronatorum ingeniorum Illustrissimus Excellentissi- mus et Reverendissimus Dominus D. Stephanus a Rupniew Rupniewski Dei et Apostolicae sedis gratia Episcopus Luceoriensis et Brestensis sub tempus primi ad cathedram ingressus a M. Se- bastiano Wiewiorski AA. LL. et Philo- sophiae Doctore, Rhetorices in Academia Olycensi professore, Canonico insignis Collegiatae Olicensis, Sacra Autoritate Apostolica notario publico nomine Aca- demiae Olicensis publicae lucis perpetuitati donatus. Anno quo summus an- gularis lapis caelo demissus 1722. Typis Universitatis Zamocensis. fol., k. 10.

Wiersz podpisał Nicolaus Matuszewski alum- nus scholae Poeseos acad. Olicensis. Ossol. — Zamoj.

Wieyra Antoni ob. Vieira.

Wieża (Dawidowa) ob. Kołakowski Stan. (około 1618) — Rzewawski Fr. (1702).

— na obronę oyczyzny ob. Słowa- kowiec J. A. (1695).

Wieże trzy ob. Mokrski Hączel An- drzej (1640).

Wieżerunk cnoty Eliz. Pletenieckago (1618)... ob. Pleteniecki El.

Karatajew w Sborniku otd. rusk jaz. Akad. (1884) nr 240.

Więzienie ob. Jezierski Fr. (1790) — Teatr polski, tom 40 (komedia w 1 ak.).

Więźniowie ob. Bidziński Stefan (Fundacya 1699) — Ówierzowic (Prawa ręka 1763) — Dębołęcki W. (Wykupowanie 1633) — Orłowski Ad. (Zebrawanie redempcyi 1783) — Sikorski Mar. (Rok odkupienia 1747, Notitia rerum 1754) — Trynitarze.

WIEŻYŃSKI Wawrzyniec z Piątkowa. Poema Theoricum de Natali Servatoris. Cracov. 1619. w 4ce.

Juszyński Dyke II 322.

Bawor.

WIGAND Jan z Mansfeld (ur. 1523 † 21 października 1587). De abstracto theologico et Synodus prutenica. Regiomonti 1578. w 4ce.

— De Anabaptismo Grassante Adhuc In Multis Germaniae, Poloniae, Prussiae, Belgicae Et Aliis Quoque Locis, Dogmata Et Argumenta cum refutationibus, collecta per Iohannem Wigandum D. Episcopum Pomezanensem. [Tu sygnēt drukarni]. 1582. Ad-ditus est Index bipartitus, Locorum nempe Scripturae, qui in hoc opere explicantur atq; excutiuntur: Rerum item praecipue obseruandarum. Lipsiae, Georgivs Defnervs Imprimebat. w 4ce. k. tyt. i k. 7 nlb., str. 594, k. 10 nlb. (Elenchus locorum S. S. i index).

Dedyk. Magn. Dominis et Statibus Augustanae Confessioni addictis in Germania, in Polonia, in Prussia et in Belgico. — Tu wylicza błędy anabaptystów (tj. arjanów). Między innymi: christianos magistratu fungi non posse nec facinorosos juxta leges politicas damnare ad mortem. Pokróćce zwalcza te błędy i wskazuje, iż obowiązkiem urzędów jest zwalczać jak najostrożniej tę diabelską sektę. Należy ich a communis pacis foedere excludere, co się zresztą już stało dekretami rzymskiego cesarstwa.

Zaczyna się dzieło od obszernego streszczenia dogmatów sekty: De verbo Dei, De veteri et novo testamento, De Trinitate, De peccato, De lege, De baptismo, De coena, De magistratu, De vindicta... itp. Streszczenie jest zwięzłe i obiektywne (bez polemiki).

Od str. 15: De variis sectis anabapt. Wymienia między nimi Silentiarios, Flaadder geister (Extaticos), Huitos (od Husa), Monasterienses, Servetianos, Hofmanianos itd. Socynian nie wspomina.

Po czym następują obszernie wywody: Confutatio. Tutaj zbija obszernie po kolei wyliczone przez siebie wyżej dogmaty ana-

baptystów. I tak na str. 185—200 błąd: „Christianum non posse gerere magistratum nec usurpare gladium“. Przynajmniej kontrdowody z Pisma św. i z dziejów (przy czym dużo korzysta ze Sleidana). — Na str. 201: o składaniu przysięg przez chrześcijan i de gladii usu. — Na str. 216: de poenis haereticorum. (Broni zdania, że heretyków wolno karać, i to nie za ich wiarę, lecz propter blasphemias et molitiones seditiones). — Na str. 232: zwalcza naukę o wojnie. — W dalszym ciągu de conjugio, de polygamia. — Na str. 267: Confutatio libertinorum oraz innych sekt wyłonionych z anabaptystów. — Na str. 300: De schismate Thomae Mautzer. — Na str. 361: De paedobaptismo. Streszcza i omawia różne kolokwia z paedobaptystami odbyte. — Na str. 459: colloquium Mennonis Simonis (z r. 1554). — Na str. 591: Forma colloquii in synodo Laenar-toniensi, si qua futura fuisset, proponenda. Z pisarzy powołuje się dość często na Melanctona. Na ogół jednak rzadko cytuje literaturę. Z polskich pisarzy nie wymienia żadnego.

Największą wartość dzieła stanowi z dzisiejszego punktu widzenia jasne streszczenie całej doktryny anabaptystów i wykazanie związku między sektami wywodzącymi się od nich.

Opracował to na nowo i przystosował do potrzeb w. XVIII Schelguig (Wigandiana 1702; ob. tom XXVII 191).

Jocher 9831. — Wierzbowski I 427. — Grabowski Liter. ariani. 1903 str. 193. — Szczołka w „Reformacji w Polsce“ 1935 str. 32.

Czartor. — Krasin. (?) — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— Argumenta Sacramentariorum refutata. 1575. w 8ce. Uniw. Kijow.

— De clave ligante in ecclesia Christi. Francof. 1561. w 8ce. Uniw. Kijow.

— De Coniugio doctrina. Per Iohannem Wigandum Episcopum Pomezanensem. Anno 1578. [Na końcu:] Jhe-nae ex off. Donati Richtzenheim. w 8ce. Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— Corpusculum Doctrinae Sanctae. Pro Ecclesiis et Scholis in Episcopatu Pomezanensi, Per D. Iohannem Wigandum Episcopum Pomezanensem. Regiomonti Borussiae: M.D.LXXV. [Na końcu:] Regiomonti Borussiae typis haereditum Iohannis Daubmanni. Impensis Christophori Hoffmanni Bibliopolae. (1575). w 8ce, k. sygn. E₅.

Wrocław. miej

— De Deo Contra Arianos Novos, Nuper In Polonia Exortos. Iohannes VVigandvs D. 1. Johan. 4. Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, an ex deo sint, quoniam multi Pseudoprophetae exierunt in mundum. Excvdebat Petrvs Brvbachius, Anno M.D.LXVI. (1566). w 8ce, k. tyt. i k. 10 nlb., str. 208.

Dedyk. Johanni Wilhelmo et Joh. Friderico, ducibus Saxoniae. Mówi, że treść tej książki wykladał w Jenie in frequenti auditorio.

Treść ujął w trzy księgi: De Deo do str. 129; De novis Arianis in Polonia exortis do str. 179; De voluntate Dei revelata certo verbo.

Pierwsza księga omawia problem istoty Boga i stosunek trzech osób do siebie. — W trzeciej księdze mówi de lege morali et evangelio, ujmując swe tezy w formę aforyzmów.

Arianom polskim poświęcona jest księga II (str. 130—79). Wymienia jako ich wodza Grzegorza Pawła, ministra krak. (edidit monstrosam Tabulam et Turrim Babel). Zbija ich hipotezy i „fundamenta Arianorum“ argumentami teolog. i logicznymi. Mówi też o Gentilismo (ob. pod Gentilis). Ossoliński IV 407. — Jocher nr 3620 (z datą, mylną 1563) i II str. 566. — Wierzbowski III 2492. — Piekarski Katalog kórnicki nr 1562. — Grabowski Liter. ariań. 1908 str. 193 i nast.

Czartor. — Kórnik — Krasin. — Ossol.

— De Deo Uno essentia Trino personis, contra Antitrinitariorum propositiones. De quibus Deo dante disputabitur in Academia Regiomontana undecima die Februarii a. D. 1575. Regiomonti Borussiae, typis haeredum Joannis Daubmani. w 4ce. Krasin.

— De Dicto 1. Paralip. XVIII. Aspexisti me in forma Hominis qui in Excelsis es Iehova Deus. Praefatio in disputationem de Iesu Christo. D. Iohannis Wigandi Episcopi Pomezaniensis. Regiomonti Borussiae, typis Bonifacii Daubmanni 1575. w 4ce, k. 6.

Wrocław. miej.

— Christliche Erinnerung Von der Bekentnis der Theologen in Meissen vom Abendmal Ietzt newlich aussgangen. Durch D. Iohannem Wigandum, Und haben etliche andere Theologen unterschrieben. Gedruckt zu Königs-

perg in Preussen bey Iohan Daubmans Erben. 1574. w 4ce, k. sygn. Eijj.

Dwa wydania z jednej daty. Jedno ma k. 14, a drugie 20. Wrocław. miej.

— Explicationes breves in XVI. XXII. CX. et CXVIII. Psalmos Davidis. Dantisci 1575. w 8ce.

Jocher 2690 (za Pisańskim Preuss. Lit. Gesch. str. 248).

— Historia De Avgvstana Confessione, breuiter recitata in Academia Regiomontana A D. Ioanne Wigando. Regiomonti typis haeredum Ioannis Daubmanni 1574. w 8ce, k. tyt. i k. 3 nlb., k. 49 nlb., k. 1 nlb.

Dedyk.: Eberhardo a Kunheim. Zawiera polemikę „cum pontificis“ oraz rozbiór i obronę wyznania augsb. — Na końcu daty do historii luteranizmu (aż po r. 1573). Czartor.

— De historia patefactionis Divinae. Regiomonti Borussiae, typis haeredum Joannis Daubmani. Anno 1575. w 4ce. Krasin.

— Vera Historia De Sveicno Borvssico. De Alce Borvssica. & De herbis in Borussia nascentibus. Item. De Sale Creatvra Dei Salvberrima, consideratio Methodica, & Theologica. per Iohannem VVigandum D. Qvondam Episcopum Pomezaniensem. Iam Vero Primvm in studiosae iuuentutis gratiam in lucem edita. Studio Et Opera Iohannis Rosini pastoris VVickerstadensis. [Tu ozdobnik]. Ienae. Typis Tobias Steinmanni. Anno XC. (1590). w 8ce, k. tyt. i k. 11 nlb., k. 153 lb., k. 5 nlb.

Dedyk. Marco Gerstenbergero, podpisał ją wydawca Rosinus. — Po czym druga od autora (z r. 1584) Johanni Krylau, civi Dantisc.

W rozprawie o bursztynie dużo ciekawych wiadomości o handlu gdańskim tą żywicą (str. 28).

Na str. 53 i nast. katalog roślin rosnących w Prusiech z nazwami łac. i niem.

Wierzbowski II 1736. — Piekarski Katal. kórn. nr 1563.

Czartor. — Kórnik — Ossol. — Semin. Włocł. — Tor. Kop.

— De Iesu Christo Deo et homine contra Antitrinitarios. Regiomonti 1576., ob. t. XXVII 221.

Ma to być polemika przeciwko (nieznanej dziś) książce Budnego: De duabus naturis

in Christo (obacz tom XIII 428), przeciwko której pisał także Simler.

Jocher 3491. — Pisański Preuss. Liter. Gesch. str. 262.

— De justificatione miseri peccatoris coram Deo. Lipsiae 1581. w 4ce. Uniw. Kijow.

— De neutralibus et mediis libellis. Francof. 1560. w 8ce.

Uniw. Kijow.

— Nebulae arianae per D. Raphaelem Ritterum Londinensem sparsae, luce veritatis divinae discussae per D. Johannem Wigandum Episcopum Pomezaniensem. Regiomonti Borussiae per Bonifacium Daubmannum, Anno 1575. w 8ce.

Opisuje, jak Anglik Ritter (właściwie Ralf Ruter) przybywszy do Królewca rozwinął propagandę antytrynitarską i rozzerzał jakiś memoriał. Wigand przedrukował ten memoriał. Jak wykazuje Kot w „Reform. w Polsce“ 1935—6 (w artykule pt.: Oddziaływanie br. pol. w Anglii), jest to praca Budnego „Brevis Demonstratio quod Christus non est ipse Deus“.

Uniw. Kijow.

— Ob Die Newen Wittenberger stets bis daher enig mit den alten geleret: Vnd Ob Lutheri vnd Philippi Schrifften durch aus gantz enig vnd einhellig... Christliche vnd Nothwendige Erinnerung vnd Bericht Durch D. Johannem Wigandum Bischoff auff Pomezan. Königszperg in Preussen duch Bonifacium Daubman, 1575. w 4ce, k. 23.

Sprawozd. z poszuk. w Szwecji nr 160.

— Oratio de Arca Noah, recitata in Academia Regiomontana Prussiae... Regiomonti Borussiae, typis haeredum Joannis Daubmani, 1574. w 4ce.

Kraśń.

— Oratio... recitata in Academia Regiomontana Prussiae. Regiomonti Borussiae, in officina Georgii Osterbergeri 1575. w 4ce.

— Oratio, cum abiret in locum vocationis suae, ad Episcopatum Pomezaniensem. Regiomonti 1575. w 4ce.

Kraśń.

— Oratio de causis cur ecclesiae nostrae a Pontifice Romano sunt segregatae, recitata in Acad. Regiom. 8 mart. 1574. Regiomonti, Osterberg, 1576. w 8ce.

Kórnik — Kraśń.

— De Osiandrismo 1568. w 4ce.

— Postilla seu Explicatio Evangeliorum, quae Dominicis diebus Populo Christiano proponi solent, a prima Dominica Adventus Domini vsque ad Dominicam Trinitatis. Pars prima. Autore Ioanne VVigando Doct. Vrsellis. Ex officina Nicolai Henrici. 1566. w 8ce, k. 16, str. 467.

Ded. Gotthardo domino in Livonia, Curonia et Semigalia Regiae Maiestatis in Polonia supremo locum tenenti et gubernatori in Livonia.

Wierzbowski III 2493. Uniw. Warsz.

— Quaestio de dicto Pauli Colos. II: Videte, ne quis vos depraedetur per philosophiam et responsio. Regiomonti, Joh. Daubmann, 1600. w 4ce, k. 16.

— In Quindecim Psalmos Graduum Explicationes Breves. Per D. Johannem Wigandum Episcopum Pomezaniensem. Regiomonti Borussiae, Typis Georgii Osterbergeri. Anno 1577. w 4ce, k. 4 nlb. i 46 lb.

Wrocław. miej.

— De Sacramentarijsmo, Dogmata Et Argvmenta Ex Quatvor Patriarchis Sacramentarium, Carlstadio, Zvvinglio, Oecolampadio, Calvino potissimum, & quibusdam alijs. Item: De Schismate Sacramentario, quasi vnum corpus reducta per D. Johannem VVigandum Episcopum Pomezaniensem. Additus geminus Index, prior locorum scripturae passim ab Autore hoc opere explanatorum. Alter rerum atq; verborum observatione dignorum. [Tu sygnet drukarni: w prostokacie przybrany galazkami drzew owocowych owal, a w nim postać na tle zabudowań. U stóp postaci lew. Na wstędze owalu napis: Virtute. Labore Et Constantia]. Lipsiae, Georgivs Defnervs Imprimebat. 1584. w 4ce, k. tyt. i k. 15 nlb., k. 582.

Na końcu powtórzono miejsce druku pod ryciną przedstawiającą św. Krzysztofa.

Dedyk. Friderico II, Daniae, Norv. Regi.

Po czym Index locorum... i Index rerum. Streszcza najprzód dogmata sakramentarzy, potem ich argumenta (głównie Zwinglego), na które obszernie odpowiada. — Od k. 423 idzie Exegesis colloquiorum alioquot cum sacramentariis habitorum (1585). Działalności polskich różnowierców dzieło to nie dotyka.

Ossol.

— De Servetianismo, Sev De Antitrinitariis. D. Iohannes Wigandvs. Regiomonti Borussiae, typis haeredum Iohannis Daubmanni. 1575. w 8ce, k. tyt. i k. 4 nlb., k. 90 nlb., k. 1 nlb.

Rozpoczyna przedmowa: *Ecclesiae Dei, quae est in Polonia, G. et P. per Christum.* — Tu mówi: *Incidi non ita diu in librum quendam Ministrorum Sarmatiae et Transsylvaniae, Albae Juliae (ut habebat inscriptio) impressum, in quem antitrinitarii quicquid errorum et blasphemiarum habent, in unum acervum contulerunt. Na tę książkę (ob. niżej) odpowiada; dat. Regiomonti 1575.*

Opowiada życie Serweta (od 1530) i wylicza dogmaty antytrinitariuszy. Wymienia Gentilego, Blandratę, M. Gribalda, J. P. Alciata, Grz. Pawła, Ochina, Fr. Davidis, Laeliusa Sozzina. Twierdzi, że Serwet „ex Alcorano Turcico didicit“ (uczył się w tym celu po saraceńsku).

Na k. 18 wylicza pisma serwecjanów. M. i. dzieło de falsa et vera unius Dei cognitione (to właśnie dzieło miał na myśli w przedmowie). Przytacza też Grzegorza Pawła *De controversiis Nesuissij impressum.* — Przytacza też nazwiska adwersarzy (Simler, Jakub Ostoróg, Zygmunt August).

Po czym obszernie zbija wszystkie argumenty zaczerpnięte z dzieł antytrinitarzy. Na k. 78 mówi de paedobaptismo. — Na k. 84 rozprawia się z ich nauką de magistratu. — Od k. 85: *De progressionis ejus sectae (tu o pobytku Gentilisa w Polsce, o Blandracie, o Lismaninie).* Na końcu wykaz błędów, miejsce druku i dodatek: *Impensis Christophori Hoffmanni Bibliopolae, Jocher 9830. — Kot w „Reformacji w Polsce“ 1935 str. 222.*

Bawor. — Czartor. — Kapit. gnieźn. — Krasin. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz. — Zbiór H. Merczynga.

— De Stancarismo dogmata et argumenta cum solutionibus, quibus praemissa est Methodus de mediatione Christi collecta per... episc. Pomezaniensem. Accessit geminus iudex, unus locorum Scripturae in hoc opere explicatorum, alter rerum. Lipsiae, Georg. Defnerus excudebat 1585. w 4ce, k. 4, str. 159.

Dedykacja Nicolao Firlej in Dambrowicza Castell. Ravensi.

Ossoliński Wiadom. hist. IV 407,

— Syntagma seu Corpus doctrinae Christi. Basileae 1563. [Na końcu:] *Myloecii, excudebat Petr. Fabricius. w 8ce.* Bywa też cytowane z datą 1560.

Uniw. Lwow.

— Syntagma, seu Corpus Doctrinae veri et omnipotentis Dei. Basileae, Oporinus, 1564. w 4ce.

Wydawca Mathias Judex.

Uniw. Kijow. — Uniw. Lwow.

— Toż... 1585. w 4ce.

— Ob man Rechtlender von Test. Christi und Sacramentirer... zugleich ordnen könnte. Königsberg. 1587. w 4ce, kart 18.

— De ubiuitate seu omnipotentia Dei... Regiomonti 1588. w 4ce, k. 72.

— Ursachen Warumb Christliche Oberkeit und Gemeine, die Sacramentirische Lehre und Lehrer nicht leiden sollen. Zur Erinnerung und warnung verzeichnet, durch D. Iohannem Wigandum, Bischofen auff Pomezan. Erstlich gedruckt zu Königsbergk, durch Georgen Osterbergen, Anno 1583. w 4ce, sygn. A—D₃ (k. 2 i str. 28).

Dedyk. Georg. Rosenberg Bürgerm. von Danzig. Czartor. — Wrocław. miej.

— Etlicher widerteufferischer... Schwermereyen, welche sich jetzt wider regen, Widerlegung. Königsb., Osterberger, 1576. w 4ce.

Tu polemika z polskimi nowochrzczeńcami. — ob. Budny Sz. — Herman D.

(Poemata 1567) — Schelguig Samuel (Hoc est 1702) — Schlüsselburg (De Iesu Christo 1575).

W dziele: *Val. Gentilis.. historia (1567), o którym obacz tom XVII 97, jest jego pióra: Refutatio Arianismi. Porównaj wyżej jego dzieło: De deo (1566).*

Biografię jego wydał zaraz po jego śmierci jego uczeń Konrad Schlüsselburg pt. *De vita et obitu Joh. Wigandi 1591. w 4ce.* — Schlüsselburg kontynuował także jego polemikę z antytrinitarzami, sakramentarzami, stankarystami (ob. t. XXVII 221). Jöcher Gel. Lex. IV. — Arnold De Monum. hist. 77—8. — Lillienthal Erl. Preuss. IV 340, V 81 oraz Acta III. — Enc. Org. XXVI 973. — Enc. kośc. XXXI 131.

Nie alega wątpliwości, że znaczna część wymienionych tu dzieł Wiganda nie należy do polskiej bibliografii. Wymieniam je jednak ze względu, że nie do wszystkich można było dotrzeć, a tym samym przekonać się, o ile polemizują także z polskimi różnowiercami, lub nie. Niemal w każdym, które miałem w ręku, dotyka on doktryn szerzących się w Polsce.

VIGAND Jan Franciszek. *Medulla Chemiae. Gedani 1682. w 8ce.*

(Wigdorowicz). Odpowiedź w Asystencji Zwierzchności Woiewodzińskiej od Staro- i Nowokahalnych Wileńskich przeciwko Samuelowi Wigdorowiczowi odsądzonemu od Rabinostwa Wileńskiego Gminowi y Pospolstwu Żydowskiemu Wileńskiemu y W. Wichertowi Stoln. Mściśławskiemu oraz Żydom na Juryzdyce I. O. X. Biskupa Wileńskiego mieszkającym. Wilno (1787). fol., str. 41.

Jagiell.

— Replika ze strony Samuela Wigdorowicza Rabina Wileńskiego przeciwko Kahalnym Wileńskim Sprawy Motorom y dalszym Żydom pozwanym ich Sprzymierzeńcom. Wilno (1785). fol., kart 5.

Jagiell.

— Wykład sprawy Starozak. Samuela Wigdorowicza Rabina Synagogi Wileńskiej z PP. Antonim Wichertem, Janem Górskim, a pryncypalnie z Starozakonnymi Zelmanem Chaiscewiczem, Perką Abrahamowiczem, Mojżeszem Josielowiczem, Abolem Wolfowiczem etc. Wilno (1785). fol., kart 14.

Jagiell.

— ob. Klaczko Kałmanowicz (Wilno 1786) — Leybowicz (Replika 1785).

Vigellius Albertus ob. Sommerfeld (Modus epist.).

Zeissberg Dziejop. I 276 sądzi, że to ma oznaczać Wojc. z Brudzewa. Jednakże Brudzewski miał inny przydomek humanistyczny (Brucius), jak wynika z dziełka Jana Urayna (ob. tom XXXII 67).

VIGENERE Błażej, z Saint-Pourcain (ur. 5 kwietnia 1522 † 19 lutego 1596). Les Chroniques & Annales de Pologne. Par Blaise Vigenere, Secretaire de feu Monseigneur le Duc de Nyvernois. [Tu tarcza herbowa czteropolowa; w klejnocie korona, na tarczy Orły i Pogonie oraz Lilie]. A Paris, Chez Iean Richer Libraire, rue S. Iean de Latran, à l'enseigne de l'Arbre Verdoyant. 1573. Avec Privilege Dv Roy. w 4ce, k. tyt. i k. 2 nlb., str. 487.

Na odwrocie k. tyt. wyciąg z przywileju król. dla Jana Richera, druk. uniwersytetu, na lat sześć (wymienione oba dzieła Vigenère'a).

Dedykacja: Henrykowi bratu króla, królowi polskiemu. Tu wyznaje, że jego książka jest to „recueil abregé“ z Kromera „atten-

dant la traduction de l'Histoire generale de M. Cromer“. Dat. 20 sierpnia 1573. Zdaje się jednak, że oryginalnej pracy Kromera nie znał, a korzystał tylko z Herburta: Chronica sive compend. descriptio (ob. tom XVIII 129), które to dzieło ukazało się w r. 1573 w drugiej edycji. Herbert dokonał w nim skrótu Kromera, co zresztą w przedmowie zaznacza. Ale Herburta Vigenère nie wymienia.

Vigenère przerobił więc Kromera względnie Herburta dla użytku Francuzów. Pradzieje Słowian zostały krótko uwzględnione; alfabet słow. jest podany; historia bajeczna (dzieło od str. 4—28; po czym autor opowiada dzieje wedle panowania królów aż do śmierci Zygmunta I (str. 483). Zygmunt August zajmuje niecałe dwie strony (484—5), co się tłumaczy tym, że dzieło Kromera wyszło w r. 1555. Na str. 486—7 dodał autor kilka zdań o Henryku Walezym i o przybyciu posłów polskich do Paryża. Nazwiska i nazwy polskie podane w brzmieniu często zlatynizowanym, ale poza tym względnie dość wiernie. Polaków nazywa i tu i w nast. dziele „les Polaquos“, a więc informował się o rodzimej nazwie.

Równocześnie ukazał się w Paryżu przekład francuski kroniki Herburta (Histoire de Pologne, tłumaczył Balduin; wyszło z końcem r. 1573). Vigenère, który już w sierpniu 1573 datuje swą dedykację, nie znał tego przekładu.

Wiszniewski Hist. liter. VII 496, 550. — Maciejowski Piśmienn. II 153. — Encykl. Orgelbr. XXVI str. 206. — Piekarski Kat. kórń. nr 1566. — Finkel Maleczyński Bibl. 2 nr 10607.

Akad. — Czarnec. — Czartor. — Dzików — Jagiell. — Kórnik — Ossol. — Przędz. — Raczyń. — Zamoj.

— La Description Dv Royavme De Pologne, Et Pays Adiacens: Avec les statuts, constitutions, moeurs, & façons de faire d'iceux. Par Blaise de Vigenere, Secretaire de feu Monseigneur Duc de Nivernois. [Tu tarcza herbowa czteropolowa; na tarczy Orły, Pogonie i Lilie, w klejnocie królewska korona]. A Paris. Chez Iean Richer Libraire, rue saint Iean de Latran, a l'enseigne de l'arbre Verdoyant. 1573. Avec Privilege Dv Roy. w 4ce, k. tyt., 1 tabl. i k. 1 nlb., k. XCIII lb. i mapa.

Po tytule: 1) Tablica genealog. 34 × 30 cm Jagiellonów, od Gedymina poczynając (z Elizabeth, femme du treschrestien Roy Charles de Valoys na końcu).

2) Wyciąg z przyw. dla wydawcy, ten sam co poprzednio. Tutaj dzieło niniejsze nazwane: Les statuts et les ordonnances.

Po czym rozpoczyna się tekst dzieła od wstępu zwróconego do Henryka: Vous commandez... tres valeureux... Monarque... a un si noble peuple... Wspomina w tym wstępie relację Contariniego i spotkanie jego w Trokach z królem Kazimierzem. Wychwala Polskę i Montlucę, powołuje się na Pawła Manucjusza. Wspomina o pertraktacjach co do wyboru z J. Bapt. Puccinim (z r. 1566). — Ustępy z tego wstępnego rozdziału w skrócie podał Niemcewicz (j. n.).

Po czym następują rozdziały opisujące po kolei ziemie polskie, ich miasta i ich osobliwości. Na k. XXIII podany całostroniowy drzeworyt tura, na k. XXIV żubra (bison), na k. XXVI łosia i jego rogów. — Po opisie kraju następują rozdziały: Les estats du royaume, który to rozdział podaje opis urzędów, sejmu, elekcji. — Na k. LIX i nast.: La guerre, les finances, la monnoye. — Na k. LXV: Les Tartares. Po czym obszernie o Rosji i Moskwie (k. 16). Wreszcie: Le Voyage et chemin de Pologne. Jest to opisanie rozmaitych dróg prowadzących do Polski z Paryża przez Augsburg, Wiedeń do Krakowa. Dalej drogi z Krakowa do Gdańska i do Wilna i z Wilna do Moskwy.

Do tego dzieła dodana jest mapa Polski (oparta na Honterze), ale w wielu egzemplarzach jej brakuje. Obacz o niej Rastawiecki Mapografia str. 18 nr 14 oraz Olaszewicz w Przegl. Kartograf. IV.

Powyzsze dzieło Vigenère'a nie jest oparte na „Poloniae descripto” Kromera, która dopiero o dwa lata później (1575) wyszła z druku. Vigenère nigdzie swoich źródeł nie wskazuje. Korzystał z jakiegoś zbioru polskich statutów (zapewne ze Statutów Jana Herburtę, który był wówczas w Paryżu obecny), ale miał i inne źródła dotyczące geografii polit. i etnografii. Miał też przed sobą dzieło Herbersteina Moscovia i stamtąd wziął zapewne żubra i tura (ale łosia Herberstein nie podaje). Znał też Kosmografię Hontera, skoro stamtąd wziął mapę. — Krytykuje informacje Munstera. — Dzieło Krasieńskiego o dość podobnej treści (Polonia, ad Henr. Val.) wyszło o rok później, trudno więc przypuścić, aby z niego mógł korzystać.

Nazwy geograficzne uległy w tym jego dziele duży większemu zniekształceniu. Tak np. Scharmierz (Skalmierz), Lancise (Łęczycza), Ploschi (Płock) itp.

W r. 1890 wyszedł przekład rosyjski Mielnika (przy Kijow. Starinie).

Jücher Gelehrt. Lexicon IV 1595. — Maciejowski Piśmienn. II 153-4. — Wierzbowski Bibl. I nr 328. — Niemcewicz Zbiór (1839) III 18. — Finkel Bibl. hist. nr 7336 oraz 8386. — Kot Rzeczposp. polska (1919) str. 252. — Lednicki w Ar-

chivum Neophilolog. I 1 (1930) str. 121. — Kutrzebianka w Przeglądzie Współcz. 1936 nr 175 str. 106. — Piekarski Katalog kórn. nr 1565.

Akad. — Czartor — Kórnik — Ossol. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— ob. Herbut (w t. XVIII 130).

Dzieło Vigenère'a zacytowane w Wiersbowskiego Bibl. I 438 (Les decades) nie należy do polskiej bibliografii.

Przekładał on także historię Turków (Histoire gen. des Turcs contenant l'histoire de Chalcondyle, traduit par Blaise de Vigenere). Jedną z późniejszych edycji tego przekładu wyszła w Paryżu (chez Augustin Corbée, fol., str. 18, 907, 27) i przypisaną została Marii Ludwice. (Egzemplarz jest w bibl. Krasin.).

WIGGERMANN Jan. Laurea Thorunensis Parnassia, oder Thorer grünen-der Lorbeer Krantz verfertigt von... Gedruckt zu Thorn bey Michael Carnall 1647. w 4ce, k. 4. Czartor.

Wigierski klasztor ob. Wygry (1781).

Vigil Józef ob. Szembek Józef.

Vigilantia (Majorum Prussiae civitatum)... ob. Lengnich G. (1764).

W tomie XXI 171 podano tytuł z opuszczonym słowem „Vigilantia”.

Vigilantia Anna Christina ob. Junge Andr. (Ehren Gruss 1688).

VIGILANTIUS Benjamin. B. C. D. Bogomiloi Seu Disquisitio Historico-Theologica De Bogomilis, Quam Praeside Samuele Andreae, S. Th. D. & Prof. Ord. Publicè ac placidè In Auditorio Theologico, horis antemeridianis a. d. XVI. Iunii anni MDCLXXXVIII. (1688). ventilandam proponit Benjamin Vigilantius, Polonus. [Tu szereg gwiazdek]. Marburgi Cattorum, Typis Joh. Jodoci Kürsneri, Acad. Typogr. w 4ce, k. tyt., str. 24.

Opowiada historię sekty. Źródłem jego jest Baronius, Theofilactes, Konst. Hermopolus, Euthymius. — Wymienia ich dogmata (perversa et horrenda). Nazwę uznaje za Heneta sen Slavonica. Akad.

— Der Tod der Frommen, als eine Glückselige Hinwegraffung, Bey... Bererdigung, Des... Joachimii Gulichii, ... In einer Stand-Predigt... Vorgestellt von... In der Hoch-Gräfflichen Stadt Lissa in Gross-Pohlen druckts Benjamin Friedrich Held (1703). fol., str. 12.

Wrocław. miej.

Vigilantius Gregorius ob. Samboritanus.

VIGILANTIUS Johann Ernest. Die über die Vergänglichkeit siegende Tugend, wolte bey dem hochansehnlichen Leichen-Begängnisze der Ursula Catharina von Zychlinskin, des Andreas von Zychlinski, Woiski Kaliski Gemahlin, welches den 18. Junii, anno 1730. zu Krömersborn vollgogen wurde vorstellen. Johannes Ernestus Vigilantius Gymn. regii Joach. civis et alumnus. Berlin bey Christian Albrecht Gubert. (1730). fol.

Wierszem.

Vigilius Musaeus (pseud.) ob. Trzebieski And. (In Aloysium Lipomanum 1556) — Vergerius.

Viginti laureae... ob. Rosenwald A. (1640) — Zenowicz Jan (1640).

Viglegas Bernard (Soliloquia animae 1760, 1765)... ob. Villegas.

VIGNES (De) Jerzy (Georgius). Compendium institutionum grammaticarum linguae gallicae, in usum nobilissimae juventutis in seminario primatiali Karnkovicano Ejusdem ac aliarum linguarum nec non Historiae ac Geographiae studiosae propositum. Superiorum permissu. Calisii Anno Domini 1747. w 16ce, str. 97.

Raczyń. — Uniw. Kijow. — Uniw. Warsz.

— Compendium Institutionum Grammaticarum Linguae Gallicae in usum Nobilissimae Juventutis, Auctore V. R. P. Georgio De Vignes Soc. Jesu, Propositum. Superiorum Permissu Reimpressum. [Tu ozdobnik]. Lublini Typis S. R. M. Colleg: Societatis Jesu. Anno Domini 1751. w 8ce, k. tyt. i str. 126.

Ks. Bednarski Upadek i odrodzenie szkół (1933) str. 250.

Czartor. — Kazimierza Dolna — Ossol. — Uniw. Warsz.

Wigry ob. Wygry (klasztor).

WIGURA Ignacy. Głos Wielmoż. Ignacego Wigury Sędziego Ziemskiego Kijowskiego imieniem całego składu sędziów miany. (1792). fol., k. 1.

Krasiń.

Vihouser ob. Viehauser.

Wihert ob. Wichert J. (Belisar 1787).

Wikanowski Paulus ob. Wedzicki S. (Disp. iuridica 1602).

Wiklef (Wykliff) Jan ob. Bazylik (Hist. o srogiem prześlad. 1567) — Busenbaum (Medulla 1753, tom II) — De la Borde (Nauki 1753; tu o stosunku jansenistów do nauki Wiklefa) — Hus, husyci — Krzywda (1765) — Łasicki (De eccl. disciplina 1660; tu list do Husa) — Węgierski And. (Systema 1652; o wpływie na Czechy i Polskę) — Widawski (Generalis controv. 1593).

Z pismami Wiklefa zapoznano się w Polsce w. XV bądź bezpośrednio (niszczono je jednak ze strony Kościoła), bądź za pośrednictwem Husa. Walczyli u nas z teoriami Wiklefa Stan. ze Skarbimierza i Jan Dąbrowka. (Ob. ręk. Jag. nr 723, i 1484, 1760, 1766, 2367).

Heitzman J. Wyclifa Traktat De univers. i jego wpływ na Uniwersytet Krakowski (w Archiwum do bad. hist. fil. 1926 cz. 2 rozdz. 111). — Morawski Hist. Uniw. Jag. I 262 i 459—464. — Kolbuszewski w „Reformacji w Polsce“ 1921 str. 172. — Literaturę o pieśni Gałki podaje Pilat Kosowski Hist. lit. pol. II cz. II str. 330 i 350. Encykl. kośc. XXXI 169—170. — Finkel Bibl. str. 739.

Wikłński Antoni ob. Bujdecki Flor. (Związek 1713).

Wiktor archiepiskop.. ob. Sadkowski Wiktor (Hramota 1794—5).

Jocher 7994—5.

Wiktor reformat ob. Felkier Wiktor.

WIKTOR Josephus. Positiones ex Jurisprudentia Ecclesiastica tam publica quam privata quas praeside Consultissimi Spectabilis ac Clarissimi Domini Josepho Pehem, U. I. D. Consilarii Regiminis Superioris Austriae nec non iuris Ecclesiae Profes. publici ord. publice defendendas suscepit Rev. Perillustris ac Doctissimus Dominus Josephus Victor ex Dioecesi Civistulana Cracov. in Galicia in auditorio Iuridico Mense Augusto 1783. hora IV pomeridiana. Viennae Typis Baum. 1783. w 8ce, k. 4. Ossol.

Wiktorija (Sławna) nad Turkami (1673)... ob. Morsztyn Zbigniew (w t. XXII 574).

Wiktorija św. ob. Czerwiński Dominik (1764) — Rymaszewski D. (1781).

Uzupełnienia

do tomu XXXII

Uciecha (Piękna i wesola)... ob. tom XXXII 12.

Przedrukował cały ten zbiorek Bądcki Li-ryka mieszcz. 1937 str. 319 i nast. — Na str. 423 podaje opis bibliogr.

UGNIEWSKI Sz. Żywot św. Władysława (1630)... ob. t. XXXII 16.

Bawor. — Ossol.

ULISBONY (z) Marek. Kroniki trzech zakonów 1610... (ob. tom XXXII 22).

Wyszedł przedruk w r. 1891.

Bibl. powsz. warsz.

Ursinus Jan (ob. tom XXXII 66).

Do niego zapewne odnosi się oda K. Celta: Ad Ursum medicum et astronomum (?) de situ Cracoviae.

Urządzenie fabryk. Projekt od Deputacyi do Egzaminu Kommissyi Skarbu Koronnego wyznaczony. fol. Bawor.

Uwagi Nad pismem pod Tytułem: Uniwersał do Narodu, pod Dniem 29. Maia, 1792. fol., k. 4 nrb.

Na początku cytata z Cycerona Verr. VII Uderza gwałtownie na marsz. Potockiego, Stan. Potockiego, Adama Czartoryskiego i Kołłątaja. Zarzuca im, że byli bankrutami i że zrabowali skarb. Są zwolennikami tyranii i machiawellizmu. Wielka monarchini, litując się nad jękiem ucieszonego ludu, przedsięwzięła pełne ludzkości kroki i broni wolności. Autor „Uniwersału“ chce oczmucić naród polski, chcą wam odrzeć klejnoty szlacheckie, abyście poszedłszy do miast szwecami i krawcami zostali. Potocki i Kołłątaj dmuchali w pióro ks. Piramowiczowi, a poseł Niemcewicz wymienił w Izbie jego nazwisko. Wspomina tych co szkalowali Katarzynę (Zajączka, Linowskiego, Zabiellę, Kościelkowskiego itp.) — ale najnamiętniej odzywa się o Piramowiczu, Cygani oszukali szlachtę

siedzącą na jednej wiosce, a ks. Piramowicz udaje durnia.

Jagiell. — Raczyń.

WACHSCHLAGER Michał. Singularia quaedam polonica... ob. Jänichii Meletemata, tom II.

Jest to praca Boehmego; Wachschlager był tylko respondentem. Omówiono tu różne osobliwości, zaczerpnięte z Kadłubka, Kromera, Neugebauera, Kojałowicza. Rzecz bezkrytyczna.

(Wacław św.). Venceslaus Bohemiae princeps... Laurea linguae, minorenni olim hortensio... pro florido facundiae stylo collata. 1732. fol.

Uniw. Wileń.

WACŁAWIK Jan. Doliva sive trium rosarum... stemma. Posnaniae, Regulus, 1649.

Ob. Augustyn św. (tom XII 298).

On ma być autorem wedle zapiski na egzemplarzu Bibl. Raczyń.

Waesberge Jansonius Aegidius (Catalogi 1679—1706)... ob. Jansonius (w t. XVIII 467—8).

VALCKENIER Piotr. Das Verwirrte Europa. Oder Politische und Historische Beschreibung der in Europa... seit dem Jahre 1664 entstandenen... blutigen Kriege und leidigen Empörungen... Durch Hrn Petrus Valckenier... In Amsterdam, Gedruckt in Compagnie von Jacob von Meurs. Band I... 1677. fol., str. 552 i 108. — Band II.. durch Andream Müllern... 1680. fol., str. 812 i 44. — Band III... 1683.. fol., str. 1192 i 68.

Każdy tom z licznymi rysunkami, kartami, planami, widokami bitew (rylca Wau-mansa, Joh. Huysmansa i innych).

Dużo do wojen Sobieskiego. Obacz wyżej str. 159, gdzie nie mogłem jeszcze podać bliższego opisu.

(Valentinus Sanctus). Panegiricus ad sublevationem et translationem ossium SS. Valentini, Lucillae, Basili, Hippoliti, Antonii et Jucundi... Leopoldim adlatorum. Leopoli, Szeliga, 1629. w 4ce. Bawor.

Walpurgis Antonia Maria ob. La-valliere (1751).

Varmius Exetesticus (pseud.) ob. Bohomolec Fr. (ad Ub. Mignonium 1752) — Grabowski Adam Stan. — Mignoni (Sarm. noctium 1751).

Pseudonim taki nadał bisk. Grabowskiemu Mignoni w Vigiliae (1751). — Potem polemizując z Mignonim posłużył się nim Fr. Bohomolec (ob.).

WARSZEWICKI Krzysztof. De legationibus adeundis oratio... ob. tom XXXII 219.

W r. 1935 wyszedł w Warszawie przekład polski Jerzego Życkiego pt.: O pośle i poselstwach (str. 271, z przedmową Ign. Matuzewskiego).

WARSZEWICKI Stan. Nabożeństwo dla ludzi zabawnych... ob. Wielowiejski Stefan (1693).

U Jochera jest pomyłka w nazwisku.

— ob. Lorencowicz A. (1640).

Vattel Emeryk (1714 † 1767) ob. Konarski St. (O skutecznym rad, tom III 28).

Wędrogowski Wojc. ob. Czechowicz (Trzech dni 1565).

Wotschke w Alpr. Monatsch. 1911 str. 266 i 271.

Węgierski Andrzej ob. Komeniusz (Physicae ad Lumen 1633; tu jego wiersz).

WĘGIERSKI Tomasz Kajetan. Listy... ob. tom XXXII str. 297.

Wbrev wyrażonym tam wątpliwościom Listy musiały wyjść już w r. 1776, gdyż w Gazecie Warszawskiej z dnia 3 sierpnia 1776 jest doniesienie o ich wyjściu. Powiedziano tam, że ukazało się ich wydanie o 26 stronach in 8 majori — a więc nie o stronach 24, jak dzisiaj znane egzemplarze. Wzmiankę tę odszukał i doniósł mi o niej pan Juliusz W. Gomulicki, który przygotowuje monografię o Węgierskim.

W Gazecie Warszawskiej podano, że w tej nowej edycji o 26 stronach są dołożone

dwa nowe listy. Ale wygląda to nieprawdopodobnie, bo na 2 stronach nie dałoby się pomieścić 2 nowych listów. Trudno też rzecz wyjaśnić, dokąd się istotnie nie odnajdzie edycja o 26 stronach, a edycji takiej nikt dotąd nie widział.

— Uwagi w sprawie z Wilczewskimi (1777).

Wedle informacji p. Juliusza W. Gomulickiego (zaczepniętej w aktach sprawy) ukazały się te „Uwagi“ w 30 egzemplarzach rozdawanych przez autora różnym osobom. Egzemplarze zostały skonfiskowane w drukarni Dufoura przez woźnego sądowego, potem podarte i spalone. Węgierski otrzymał karę tygodnia więzy wyższej marszałkowskiej, Dufour dwa tygodnie.

Dwie bajki Węgierskiego zamieszczone w „Zabawach“ (XVI 1777), mianowicie „Wróble i Kościół“ oraz „Dwa strumyki“, są tłumaczeniem z Dorata, jak mi donosi p. Gomulicki.

— ob. Poniatowski Stan. ks. (Wiadomość z Olszanicy).

WEISSE Chrystian. Przyjaciół dzieci ... (ob. tom XXXII 323).

Chodzi widocznie o słynne wydawnictwo „Tygodnik dla dzieci“ zrazu Adelunga potem Weissego, o którym mówi Trentowski Chowanna 1842 II str. 908. — Egzemplarza polskiego przekładu nie odszukałem, ale widocznie istniał. — Naśladowcą Weissego był Berquin (ob.) i Reyre (ob.).

Węgle kamienne ob. Jars (1770).

Wenecja (Veneti) ob. Jacobus Er. (1663) — Istoria della lega (1685) — Justiniani (1576) — Kognowieki (Droga rzymska 1783; opis) — Kopia dekretu (1754) — Kopia listu (1756).

WERCHRACKI. Obraz pośmirienia griesznago czelowieka. 1756. w 4ce. Bawor.

Vergerius Piotr Paweł ob. Jovius (Elogia 1577).

Vergilius ob. Golański Fil. (Wy-mowa i poezya 1786, 88) — Major (1536) — Wiśniowski Ant. (Rozmowa 1758, 1761; tu dużo cytat często w wierszowanych przekładach).

Vermigli (Martyr) Piotr.

Bock Hist. ant. I 487—99.

Veto (Liberum) ob. Caspari C. J. (1756; von der Zerrissenheit der Land-täge) — Ligęza M. (1635) — Mitzler (De comitiis regni Pol. w „Acta litter.“

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

1755—6) — Wieruszewski Kaz. (Fama 1720).

Vetter Daniel ob. Narré (1657).

WIEŁOPOLSKI Franc. (I). Triumphus meritorum (1728)... ob. t. XXII 670. Ossol.

— ob. Aquila fulminatrix (1720) —

Gualmi M. (Triumphalis pompa 1728) —

Myszkowscy (Ordynacja) — Ordinatio —

Pałaszowski Kaz. (Plus ultra 1728).

Wielopolski Franc. (II) ob. Łańcucki (Mowa 1798) — Straszewski Ant (1742).

Wielopolski (Myszkowski) Józef Gonzaga, starosta krak., kasztelan sandomirski († 1751) ob. Bocheński Ildep. (Rok 1752) — Declos (Mensura 1751) — Straszewski Ant. (1742).

WIEŁOPOLSKI (Myszkowski) Karol († 1773). Epitaphia (1748)... ob. tom XXII 670.

Tu podano dokładniejszy tytuł, ale przypisano błędnie Franciszkowi zamiast Karolowi Wielopolskiemu.

— Ordinatio judiciorum officii castrensis capitanealis cracoviensis (1743)... ob. tom XXII 671. Ossol.

— ob. Popiolek (Vavelli sublimitas 1732) — Sełtyk Kaj. (Proces 1774) — Wysocki Samuel (Adwent 1749).

WIEŻYŃSKI Wawrz. Poema theoricum... (ob. str. 494).

Może to identyczne z jego wierszem, znajdującym się w Bibl. Bawor. „Charissimis et ornatissimis dominis Acad. Crac. iuris doctoribus“ (1619)?

— Tom XIV. Zeszyt 4—5. Lit. Con.—Cz., str. VIII i 385—590. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—IX.	10—
— Tom XV. Zeszyt 1—4. Lit. D, str. VIII i 475. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—V.	15—
— Tom XVI. Lit. E—F, str. 377. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—XXXIV.	15—
— Tom XVII. Lit. G, str. 491. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—V.	15—
— Tom XVIII. Zeszyt 1—3. Lit. H, str. 1—331.	15—
— Tom XVIII. Część II. Lit. I—J, str. 333—705. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—VI.	10—
— Tom XIX. Zeszyt 1—4. Lit. K—Kom., str. 487.	15—
— Tom XX. Zeszyt 1—4. Lit. Koń.—Ky., str. 436. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—XXIII.	15—
— Tom XXI. Zeszyt 1—5. Lit. L—Łz., str. IX i 1—550. — Dopeł- nienia i sprostowania, str. I—IX.	15—
— Tom XXII. Zeszyt 1—2. Lit. M, str. 1—272.	10—
— Tom XXII. Zeszyt 3—5. Lit. M—My, str. 273—673. — Dopeł- nienia i sprostowania, str. I—XVII.	10—
— Tom XXIII. Zeszyt I. Lit. N—Ok., str. 1—312.	10—
— Tom XXIII. Zeszyt II. Lit. Ok.—Oż., str. VIII i 313—545. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—XLIII.	10—
— Tom XXIV. Lit. P—Pom., str. VI i 1—479. — Dopełnienia i sprostowania, str. I—LVI.	15—
— Tom XXV. Lit. Pon.—Q, str. 1—443. — Dopełnienia i sprosto- wania, str. I—XXXVII.	20—
— Tom XXVI. Lit. R, str. 1—574. — Dopełnienia i sprostowania do litery P, Q i R, str. I—XX.	20—
— Tom XXVII. Lit. S—Sh., str. 1—421. — Dopełnienia i sprosto- wania, str. I—IX.	30—
— Tom XXVIII. Lit. Si—Soj., str. 1—411.	30—
— Tom XXIX. Lit. Sok—St., str. 1—373. — Dopełnienia i sprosto- wania, str. I—III.	30—
— Tom XXX. Lit. Su—Sz., str. 1—372. — Dopełnienia i sprosto- wania str. I—IV.	30—
— Tom XXXI. Lit. T, str. 1—508. — Uzupełnienia do tomu XXXI str. I—IV.	30—
— Tom XXXII. Lit. U—Wik, str. 1—500. — Uzupełnienia do tomu XXXII str. I—III.	30—

Podręczniki:

Seria I.

	si
Dzieje literatury pięknej w Polsce. Wydanie II. Część I	9—
Część II	16—
Gawroński A., Gramatyka sanskrycka	15—
Morawski K., Zarys literatury rzymskiej	4—
Moszyński K., Kultura ludowa Słowian. Część I. Kultura materialna	24—
— Kultura ludowa Słowian. Cz. II. Kultura duchowa, zeszyt 1	24—
Pisownia polska. Przepisy. Słowniczek. Wydanie XI.	—75
Sinko T., Literatura grecka. Tom I, część 1	15—
— Literatura grecka. Tom I, część 2	20—
Witkowski St., Historiografia grecka i nauki pokrewne. Tom I	5—
— Historiografia grecka i nauki pokrewne Tom II	5—
— Historiografia grecka i nauki pokrewne. Tom III	7—
Zieliński T., Tragodumenon libri tres	5—

Seria II.

Adametz L., Hodowla ogólna zwierząt domowych. Z niemieckiego rękopisu przełożył Zdz. Zabielski	6—
Anatomia człowieka. Tom I. Opracował A. Bochenek (opraw.)	10—
Anatomia człowieka. Tom II. Opracowali A. Bochenek i St. Ciechanowski	10—
Anatomia człowieka. Tom III. Opracowali A. Bochenek i St. Ciechanowski	6—
Anatomia człowieka. Tom IV. Część 2 (Nerwy obwodowe. Oko. Powłoki zewnętrzne). Opracowali E. Loth, Fr. Krzyształowicz i K. Majewski	6—
Anatomia człowieka Tom IV. Część 3 (Ucho). Opracował J. Markowski	5—
Hoyer H., Anatomia porównawcza zwierząt domowych (z licznymi rycinami)	6—
Klecki K., Patologia ogólna. Tom I	10—
Kozak J. i Orzełski T., Ćwiczenia z zakresu chemii ogólnej (z rycinami)	5—
Lenartowicz J. T., Zarys chorób skóry	12—
Łomnicki A., Rachunek różniczkowy i całkowy. Tom I	15—
— Tom II	7—
— Tom III	9—
Marchlewski L., Podręcznik do badań fizjologiczno-chemicznych	3—
Maziarski St., Podręcznik do ćwiczeń histologicznych, wyd. 4	8—
Nowicki W., Anatomia patologiczna szczegółowa. Tom I	20—
— Tom II	18—
Oszacki A., Choroby przemiany materii i energii u człowieka. Podstawy nauki o metabolizmie. Fizjopatologia tycia i chudnięcia. Kliniczne postacie otyłości i chudości.	4—
Pisarski T., Kamienie moczowe. Ich budowa i mechanizm powstawania	2—
Rosenblatt A., Geometria analityczna na płaszczyźnie (z rycinami)	6—
Rosner A., Ginekologia. Tom I—II	20—
Zakrzewski K., O promieniotwórczości (z rycinami).	3—
Zaremba St., Zarys mechaniki teoretycznej. Tom I. Wiadomości pomocnicze i kinematyka	16—

